كتاب قرة العين في ضبط اسماء رجال الصحيحين
تاليف العالم النحرير والبحر النحرير عبد الغني
بن احمد البجرانى الشافعي رحمه الله
وجزاه خيرا كوله وطوله وصلى الله
على محمد واله وصحبه وسلم

ك ٥
١١

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين

الحمد لله الذي اوضح لمعالم السنة السبيل ومهد بها احكام
الشريعة باقوى حجة ودليل واختار طايفة من عباده لحملها ونقلها
بما حوته من اجمال وتفصيل فتحروا برواتها اعالي الاسانيد وضبط
اسماء الرجال سيما الملتبس وضعا مع بيان وجوه الجرح والتعديل
والصلاة والسلام على سيدنا محمد المبعوث بمناهج الكمال والتكميل
وعلى آله الاطهار امان الامة من شوايب الضلال والتضليل واصحابه
الاخيار ذوي المكارم والفضل الجليل وبعد فان من المهم الاسنى
والمقاصد الحسنى العلم بحديث رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم
وروايته فانه من اشرف العلوم وافضلها واجلها قدرا واكملها
وهو ثاني ادلة الاسلام ومادة علوم الاصول والاحكام ولذا لم يزل
قدره خطيرا عظيما وخطرهم عند علماء الامة جسيما ولهذا العلم اصول
واحكام واصطلاحات واوضاع يحتاج طالبه الى معرفتها وتحقيق
معاني حقيقتها ومدار هذه الامور على معرفة المتون والاسانيد
وكيفية التحمل والرواية واسماء الرجال وما يتصل بذلك مما سياتي في
مقدمة هذا الكتاب ان شا الله تعالى واعلم ان الغرض من هذا
الكتاب ضبط اسماء رجال صحيحي البخاري ومسلم وتمييز الملتبس وضعا
من الاسماء صيانة للقاري عن الوقوع في خطر التصحيف فاني رايت كثيرا

من

من قرا الصحيحين يصحفون الاسماء الملتبسة بتبديل في البنا وتغيير و
تقديم وتاخير ويعسر عليهم الكشف عن الضبط في الكتب المبسوطة
فاستخرت الله الكريم في تاليف مختصر يشتمل على ضبط مشكل الاسماء وايضاح
ما كان قبل الضبط مبهما وجعلته مشتملا على مقدمة تنطوي على ذكر
الاسناد بما يحتوي عليه من الانواع والابحاث واختمه انشا الله بخاتمة
تحتوي على ذكر طرف من كيفية التحمل والدراية وآداب الراوي واحكام
الراوية واختم الخاتمة بذكر سندي في الصحيحين بحيث ابه من احب
من علماء العصر الراوية عني بشرطه المعتبر عند اهل الحديث والاثر
وقد رتبته على حروف المعجم ثم ما اتفق الشيخان على الرواية عنه رمزت
عليه بالقاف وما انفرد به البخاري فالرمز عليه بالخا او مسلم فبالميم وسميته
قرة العين في ضبط اسماء رجال الصحيحين ورسمته باسم المولى الخليفة
مورد العلم والاحسان وشمس افق المجد المشرقة انوارها بكل مكان امير
المؤمنين سلالة الايمة الطاهرين المهدي لدين الله رب العالمين
العباس بن امير المومنين نفع الله به كما نفع بابايه الكرام وامده
بخفي لطفه وسوابغ آلايه العظام وذلك لما هو عليه ايده الله من الا
شتغال بكتب الحديث والنظر في القديم منها والحديث هذا وان كنت
لست من فرسان هذا الميدان ولا ممن له في هذه الساحة يدان لكن يجوت
الانظار في سلك اهل هذا الشان والتشرف بذكر مصطلحاتهم وقواعدهم
وآثارهم الموصله انشا الله الى مقام الاحسان والله المستعان وبه

الاستفاده من طوارق الحدثان **مقدمة** اعلم ان علم الاسناد والسند
في هذا الشان مما اعتنا به ايمة الحديث وعدوه من مهمات الطرق الموصله
الى صحة النقل على اختلاف القرون والاقران وهو علم يبحث فيه عن صحة الحديث
او ضعفه ليعمل به او يترك الا في الفضايل من حيث صفات الرجال وقال
قوم منهم الحافظ الطيبي السند اخبار عن طريق المتن والاسناد رفع الحديث
الى قايله وهذا ان اشعر باختلاف الضابط في الاسناد والسند لكن مودا هما
واحد عند اهل التحقيق والله اعلم **ولنورد** الكلام في الاسناد على احدى
عشر نوعا **النوع الاول** من تقبل روايته ومن لا تقبل وفيه ابحاث الاول
اجمع جماهير ايمة العلم بالحديث والفقه والاصول انه يشترط فيمن يحتج
بحديثه العداله والضبط فالعداله ان يكون مسلما بالغا عاقلا سليما من
اسباب الفسق وخوارم المروة والضبط ان يكون متيقظا حافظا ان
حدث من حفظه ضابطا لكتابه ان حدث عنه عارفا بما يحيل المعنى
ان روي به ولا يشترط الذكوره ولا الحريه ولا البصر ولا العلم بفقه ولا غيره
الثاني تعرف العدالة بتنصيص عدلين عليها او بالاستفاضه فمن اشتهرت
عدالته بين اهل النقل وغيرهم من العلما وشاع الثنا عليه بها كفى كمالك
والسفيانين والاوزاعي والشافعي واحمد واشباههم وقال ابن عبد البر
كل حامل علم معروف بالعنايه به محمول على العداله ابدا حتى يتبين جرحه
وهذا غير مرضي ويقبل تعديل العبد والمراة اذا كانا عارفين به كما
يقبل خبرهما قاله الخطيب رحمه الله وتعرف ضبطه موافقة روايته

روايات

روايات الثقات المتقنين غالبا ولو في المعنا ولا يضر مخالفة نادرة **الثالث**
يقبل التعديل من غير ذكر سببه لان اسبابه كثيرة لا سيما ما يتعلق بالتقي
فيشق تعدادها ولا يقبل الجرح الا مفسرا لاختلاف الناس في معرفته قال
البدر ابن جماعه هذا هو الصحيح المختار فيهما وبه قال الشافعي وقد احتج
البخاري بعكرمه مولا ابن عباس واسماعيل ابن ابي اويس وعاصم بن علي واحتج
مسلم بسويد بن سعيد وغيره مع سبق الطعن فيهم وكذلك ابو داود
فدل على اختيارهم ما قلناه **فان قيل** انما يعتمد الناس على مصنفات الحفاظ
في الجرح والتعديل وقل ما يذكر فيها السبب فاشتراط ذكره يعطل ذلك
فالجواب ان ذلك منهم يفيد التوقف فيمن جرح فاذا بحث عن حاله وزالت
الريبة فيه قبل حديثه كالذين احتج بهم في الصحيحين والا رد
الرابع يثبت الجرح والتعديل في الرواية بقول واحد على الصحيح
وقيل لا بد من اثنين كالشهادة فان اجتمع في شخص جرح وتعديل
قدم الجرح لزيادة العلم وقيل ان كان عدد المعدلين اكثر رجح
التعديل فان تعارضا في ثبوت جارح معين ونفيه فالترجيح
لا غير **الخامس** لا بد من تعيين المعدل فلو قال حدثني الثقة لم
يكف على الصحيح وقطع به الخطيب والصيرفي وقيل يكفي فان كان عالما
كفى في حق من يوافقه في مذهبه على المختار عند المحققين ولو روى
عنه وسماه لم يكن تعديلا عند الاكثر وهو الصحيح وقيل تعديل وقيل ان
كانت عادته انه لا يروي الا عن عدل فتعديل واختاره جمع محققون

قال ابن الصلاح ولين عمل العالم او فتياه على وفق حديث حكما بصحته ولا مخالفته
له جرح فيه او في روايه السادس الالفاظ المستعملة في الجرح والتعديل
فمراتب الفاظ التعديل اربعه الاولى اعلاها ثقة او متقن او ثبت او حجة
حافظ او ضابط فهذا حجة الثانيه صدوق او محله الصدق او لا بأس به
فهذا يكتب حديثه وينظر فيه لان هذه العبارات لا تشعر بالضبط فينظر
ليعتبر ضبطه وعن ابن مهدي قال ثنا ابو خلده فقيل كان ثقة فقال كان
صدوقا وكان مأمونا وكان خيرا فدل على تراخي لفظ صدوق وما بعدها عن
لفظ ثقة وما بعدها من المرتبه الاولى الثالثه شيخ فهذا يكتب حديثه
وينظر فيه كالذي قبله ومثله او قريب منه روي عنه الناس او لا
اعلم به باسا الرابعه صالح الحديث يكتب حديثه ويعتبر كما عرفت
تنبيه اعلم ان الاعتبار المشار اليه هنا هو تتبع الطرق من الجوامع
والمسانيد لذلك الحديث الذي يظن انه تفرد به من عدل باحد الفاظ
المرتبة الثانيه وما بعدها من مراتب التعديل ليعلم هل له متابع ام لا
مثاله ما اذا روى حماد مثلا حديثا عن ايوب عن ابن سيرين عن ابي
هريره رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم غير ابي هريره فاي
ذلك وجد علم ان له اصلا يرجع اليه فهذا النظر والتفتيش يسمى في
مصطلحاتهم الاعتبار ومراتب الفاظ الجرح اربعه ايضا الاولى
دنا حال الحديث او مضطربه او لا يحتج به او مجهول الثانيه
ليس بقوي وهو كالاول لكنه دونه الثالثه ضعيف الحديث او وهو

دون

دون الثاني لا يطرح بل يعتبر ومثله فيه ضعف وفي حديثه ضعف
الرابعه متروك الحديث او ذاهب الحديث او كذاب فهذا ساقط
الحديث لا يكتب عنه شيء والله اعلم البحث السابع لا يقبل رواية
من عرف بالتساهل في سماع الحديث او اسماعه كمن ينام حالة السماع او يتشاغل
عنه بما يشغل او يحدث لا من اصل صحيح او من عرف بقبول التلقين في الحديث
او بكثرة السهو في روايته او اذا لم يحدث من اصل صحيح او من كثرة الشواذ
والمناكير في حديثه قال ابن المبارك واحمد والحميدي وغيرهم من غلط
في حديثه فبين له فلم يرجع واصر على غلطه سقطت روايته قلت ولعل هذا
فيمن اصر عنادا والا ففيه نظر ولا يأس بذلك ما لا يختل معه فهم الكلام الثاني
لا يقبل مجهول الحال وهو على اقسام ثلاثه احدها مجهول العداله ظاهرا
وباطنا فلا يقبل عند الجمهور ثانيها مجهول العداله ظاهرا وهو المستور والمختار
قبوله وقطع به سليم الرازي وعليه العمل في اكثر كتب الحديث المشهوره
فيمن تقادم عهدهم وتعذرت معرفتهم ثالثها مجهول العين وهو كل من
لم يعرفه العلماء ولم يعرف حديثه الا من جهة راو واحد قاله الخطيب
وقال ابن عبد البر كل من لم يرو عنه الا واحد فهو مجهول عندهم الا ان
يكن مشهورا بغير حمل العلم كمالك بن دينار في الزهد وعمرو بن معدي كرب في
النجدة قال الخطيب واقل ما يرفع عنه الجهاله ان يروي عنه اثنان من المشاهير
بالعلم قال ابن الصلاح معترضا على الخطيب وابن عبد البر قد خرج البخاري
عن مرداس ابن مالك الاسلمي ولم يرو عنه غير قيس ابن ابي حازم ومسلم عن
ربيعه ابن كعب الاسلمي ولم يرو عنه غير ابي سلمة فدل على خروجه عن الجهاله
برواية واحد واجيب عن اعتراضه بان مرداسا وربيعه صحابيان عدلان

ومع عدالة الصحابة رضي الله عنهم لا يضر الجهالة باعيانهم وبان
الخطيب شرط في الجهالة عدم معرفة العلماء وهذا ان شهور ان
عند اهل العلم فظهر ان البخاري ومسلما لم يخالف الخطيب التاسع
لا يقبل مبتدع ببدعة مكفرة باتفاق والمبتدع بغيرها فيه ثلاثة
اقوال لا يقبل مطلقا لفسقه وان تاول كالكفر وقيل ان لم يستحل
الكذب لنصرة مذهبه واهله قبل وان استحله كالخطابية فلا ويعزى
هذا الى الشافعي وقيل ان كان داعية لمذهبه لم يقبل والا قبل وهذا
ما عليه الاكثر بل نقل ابن حبان الاتفاق عليه العاشر يقبل التايب
عن اسباب الفسق ومن الكذب في حديث الناس وغيره الا الكذب
في حديث رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم متعمدا فلا يقبل ابدا
وان حسنت توبته قاله احمد بن حنبل والحميدي شيخ البخاري وقال الصيرفي
في شرح الرسالة من اسقطنا خبره من اهل النقل لكذب وجدناه عليه لم نعد
لقبوله بتوبة تظهر ومن ضعفناه لم نجعل قويا بعد ذلك وقال الشعباني
من كذب في خبر واحد وجب اسقاط ما تقدم من حديثه الحادي
عشر اذا كذب اصل فرعه في رواية خبر عنه او جرح بنفيه سقط
ذلك الخبر ولا يقدح ذلك في عدالتهما وباقي روايتهما وان قال لا
ادري او نحوه مما يدل على شك او نسيان لم يسقط ويجب العمل به
عند جماهير ايمة الحديث والفقه والاصول لان الراوي عنه عدل
حازم ونسيانه جايز فلا يسقط الحديث بالاحتمال وقال بعض
الحنفية يسقط فرد واحديث القضا بشاهد ويمين لما نسيه سهيل
ابن ابي صالح وكان يقول حدثني ربيعة عني عن ابي هريرة رضي

الله

الله ورد واحديث سليمان بن موسى عن الزهري عن عروة عن عايشة
في النكاح بغير اذن الولي لما نسيه الزهري حين سالة عنه ابن جريج
وقول الجماهير اصح لان كثيرا من الاكابر نسيوا احاديث رووها فحدثوا
بها عن فروعهم كما تقدم عن سهيل وقد صنف الخطيب فيه كتابا
والانسان معرض للنسيان الثاني عشر اختلاف الحفاظ في قبول من اخذ
على التحديث اجرا فرده احمد واسحق وابو حاتم الرازي لانه يخرم
المروة ويطرق التهم ورخص فيه ابو نعيم الفضل ابن دكين والاعدل
انه ان تعطل بانقطاعه لذلك كسبه قبل والا فلا كما افتى به الشيخ ابو
اسحق الشيرازي رحمه الله الثالث عشر اعرض الناس في هذه الاعصار
عن مجموع الشروط المذكورة واكتفوا عن عدالة الراوي بكونه مستورا
ومن ضبطه بكونه مثبتا بخط موثوق به وروايته من اصل موافق
لاصل شيخه واحتج البيهقي لذلك بان الحديث الصحيح وغيره قد
جمع في كتب ايمته فلا يذهب شيء منه على جميعهم وان جاز ذلك في البعض
والقسط بالسماع بقاء سلسلة الاسناد المخصوص بهذه الامة كما
سياتي انشا الله تعالى فهذه ثلاثة عشر بحثا ضمنتها النوع الاول من
انواع الاسناد وحقيق بكل بحث منها ان يفرد بتاليف فعليك بها ايها
الطالب تظفر انشا الله بما انت له طالب والله ولي الاعانة النوع الثاني
في علو الاسناد ونزوله الاسناد خصيصة لهذه الامة المحروسة وطلب
علوه سنة محبوبة وقربة مرغوبة اذ بقدر علو السند يكون البعد عن
الخلل في الحديث المسند وذلك لان ما من راو من رجال الاسناد الا والخطا

جايز عليه فكلما كثرت الوسايط وطال السند كثرت مظان التجويز
وكلما قلت قلت المظان ثم العلو خمس مراتب الاولى القرب من النبي صلى
الله عليه وآله وسلم بعدد اقل في اسناد صحيح ويسمى العلو المطلق الثانية
القرب من امام من ائمة الحديث وان كثر العدد منه الى النبي صلوات الله وسلامه
عليه الثالثة العلو بالنسبة الى رواية مصنف كتاب من الكتب المعتمدة وهو
ما كثر اعتنا علما العصر به من الموافقة والابدال والمساواة والمصافحة فالموافقة
ان يقع لك رواية حديث عن شيخ المصنف من طريق هي اقل عددا من طريقك
من جهته مثاله روى البخاري في صحيحه عن قتيبة عن مالك حديثا فلو
رويناه من طريقه كان بيننا وبينه ثمانية ولو رويناه ذلك الحديث بعينه
من طريق ابي العباس السراج شيخ البخاري عن قتيبة لكان بيننا وبين
قتيبة سبعة فقد حصلت لنا الموافقة مع البخاري في شيخه السراج
مع علو الاسناد على الاسناد من طريقه والبدل هو الوصول الى شيخ شيخه
كذلك كان يقع لنا ذلك الحديث بعينه الى القعنبي عن مالك فيكون القعنبي
بدلا فيه عن قتيبة والمساواة هي استوى عدد الاسناد من الراوي الى اخر
الاسناد مع اسناد المصنف كان يروي النسائي مثلا حديثا يقع بينه وبين
النبي صلى الله عليه وآله وسلم فيه احدى عشر فيقع لنا ذلك الحديث بعينه
باسناد اخر الى النبي صلى الله عليه وآله وسلم بذلك العدد فنساوي النسائي
من حيث العدد وهذا عزيز جدا والمصافحة هي الاستواء مع تلميذ
ذلك المصنف على الوجه المذكور اولا وسميت مصافحة لان العادة

جرت

جرت في الغالب بالمصافحة بين من تلاقيا ونحن في هذه الصورة كانا
لاقيا النسائي وصافحناه والله اعلم الرابعة العلو بتقدم موت ذلك
وفاة الراوي فمن روى عن ثلاثة عن الشافعي عن قتيبة عن مالك اعلا من
روى عن قتيبة عن مالك لتقدم وفاة الشافعي على وفاة قتيبة بست وثلاثين
سنة اما العلو المستفاد من تقدم وفاة الشيخ مطلقا فقد حده الحافظ
ابو الحسين بن حوصا بخمسين سنة وقال رحمه الله اسناد خمسين سنة
من موت الشيخ اسناد علو وحده ابو عبد الله بن منده بثلاثين سنة
قال رحمه الله اذا مر على الاسناد ثلاثون سنة فهو عال الخامسة العلو
بتقدم السماع اما من شيخين او من شيخ واحد فالاول اعلا وان تساوى
العدد او اتحد الشيخ فمن سمع من مند ستين سنة اعلا من سمع من مند
اربعين وهذه الاربعة المراتب بعد الاولى يسمى العلو فيها نسبيا
والله اعلم واما النزول فهو ضد العلو ومراتبه خمس تضاد مراتب
العلو وهو مفضول مرغوب عنه على الصحيح الذي قاله الجمهور ان لم
يكن في النزول فايدة مرجحة اما اذا كان فيه مزية ليست في العلو كان
يكون رجاله اوثق او احفظ او افقه او الاتصال فيه اظهر فلا تردد
في ان النزول حينئذ اعلا وافضل ولابي الحسن علي ابن الفضل المقدسي
في ذلك شعرا ان الرواية بالنزول عن الثقات العارفينا خير من العالي
عن الجهال والمستضعفينا النوع الثالث المزيد في الاسانيد وهو

ان يزيد الراوي في اسناد حديث رجلا او اكثر وهما او غلطا مثاله ما
روي عن عبد الله ابن المبارك قال حدثنا سفين عن عبد الرحمن بن يزيد
بن جابر قال حدثني بشر بن عبيد الله قال سمعت ابا ادريس يقول سمعت
واثلة بن الاسقع يقول سمعت ابا مرثد الغنوي يقول سمعت رسول
الله صلى الله عليه وآله وسلم يقول لا تجلسوا على القبور ولا تصلوا
اليها فذكر سفين وابي ادريس زيادة ووهم اما ابو ادريس فنسب الوهم
فيه الى ابن المبارك لان جماعة من الثقات رووه عن ابن جابر عن بشر
وصرح بعضهم بسماع بشر عن واثلة
عن واثلة قال ابو حاتم الرازي رحمه الله كثيرا ما يحدث بشر عن ابي
ادريس فوهم ابن المبارك وظن ان هذا مما رواه عنه واثلة واما سفين
فوهم فيه من دون ابن المبارك لان جماعة ثقات رووه عن ابن المبارك
عن ابن جابر وصرح بعضهم بلفظ الاخبار بينهما وقد صنف فيه
الخطيب كتابه المعروف بذلك فان قيل ان كان السند الخالي عن
الزايد بلفظ عن احتمل ان يكون مرسلا وان كان بلفظ السماع ونحوه احتمل
ان يكون سمعه مرة عن رجل عنه ثم سمعه منه فلم يتحقق الوهم فالجواب
ان الظاهر من مثل هذا ان يذكر السامعين فلما لم يذكرهما حمل على الزيادة
وايضا فقد توجد قرينة تدل على انه وهم كما ذكرناه عن ابي حاتم
النوع الرابع التدليس وهو قسمان تدليس الاسناد وتدليس الشيوخ
فتدليس الاسناد ان يروي عمن لقيه او عاصره ما لم يسمعه منه موهما

انه

انه سمعه منه ولا يقول انبانا وما في معناه بل يقول قال فلان او عن
فلان او ان فلانا قال وما اشبه ذلك ثم قد يكون بينهما واحد
او اكثر وهذا القسم من التدليس مكروه جدا وفاعله مذموم عند
اكثر العلماء بل من عرف به مجروح عند قوم لا يقبل روايته بين السماع
او لم يبينه والصحيح التفصيل فما بين فيه الاتصال بسمعت وشبهه
مقبول ففي الصحيحين وغيرهما منه كثير وذلك لان هذا التدليس
ليس كذبا وما لم يبين فيه الاتصال بل لفظه محتمل فحكمه حكم المرسل
وانواعه واجرى الشافعي هذا الحكم فيمن دلس مرة وتدليس الشيوخ
هو ان يسمي شيخا سمع منه بغير اسمه المعروف او يكنيه او ينسبه او يصفه
بما لم يشتهر به كي لا يعرف وهذا اخف من الاول ويختلف الحال في
كراهته باختلاف القصد الحامل عليه وهو اما لكونه ضعيفا او
صغيرا او متاخر الوفاة او لكونه مكثرا عنه فيكره تكراره على صورة واحدة
وهو اخفها وقد جرى عليه المصنفون ونسامحوا به النوع الخامس
تباعد رواية الراويين عن شيخ واحد وفايدته حلاوة علو
الاسناد في المقلوب وقد صنف الخطيب فيه تصنيفا حسنا مثاله
محمد بن اسحق السراج روى عنه البخاري في تاريخه واحمد بن محمد
الخفاف ومات الخفاف بعد البخاري بمايه وسبعه وثلاثين سنه
وقيل اكثر ومنه مالك ابن انس حدث عنه شيخه الزهري وزكريا
بن دريد ومات زكريا بعد الزهري بمايه وسبعه وثلاثين سنه

ايضا النوع السادس رواية الاقران هم المتقاربون في السن والاسناد
وربما اكتفى الحاكم فيه بالاسناد وهذا النوع قسمان احدهما المدبج
وهو ان يروي كل واحد من القرينين عن صاحبه كرواية عايشة عن
ابي هريرة وروي هو عنها وكرواية عروة عن سعد بن المسيب وهو
يروي عنه ومالك عن الاوزاعي عنه واحمد بن حنبل عن ابن المديني وابن
المديني عنه الثاني غير المدبج وهو ان يروي احدهما عن صاحبه
ولا يروي هو عنه ثم قد يكون القرنا في السند اتبع كسليمان التيمي
عن مسعر وقد يكونون ثلاثة كحديث عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم
ما اتاك من هذا المال من غير مسئلة فخذه الحديث رواه النعمان بن راشد
عن الزهري عن السايب بن يزيد عن عبد الله ابن السعدي عن عمر
فالسايب وابن السعدي وعمر ثلاثة صحابيون وقد يكونون اربعة
كحديث روي عن سعيد ابن المسيب عن عبد الله عن ابيه عن عثمن
عن ابي بكر رضي الله عنهم انه سال رسول الله صلى الله عليه وآله
وسلم ما نجاة هذا الامر الحديث وفي صحيح مسلم وثنا محمد بن رمح
انا الليث عن يحيى بن سعيد عن سعد بن ابراهيم عن نافع بن جبير
عن عروة ابن المغيرة بن شعبة عن ابيه عن رسول الله صلى الله عليه
وآله وسلم انه خرج لحاجته فادركه المغيرة باداوة الحديث فيحيى
وسعيد ونافع وعروة تابعيون النوع السابع رواية الآبا
عن الابنا وللخطيب فيه كتاب حسن منه ما روي عن ابن عباس

عن

عن ابنه الفضل ان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم جمع بين الصلاتين
بالمزدلفة وعن وايل ابن داود عن ابنه بكر عن الزهري ذكره الخطيب وعن
عمر الدوري عن ابنه محمد نحو ستة عشر حديثا وعن معتمر بن سليمان قال حدثني
ابي قال حدثتني انت عني عن ايوب عن الحسن قال ربع كلمة رحمة وفي هذا
الحديث ظ ابو رواية الاكبر عن الاصغر والاب عن الابن والتابعي عن تابعيه
وانه حدث عن واحد عن نفسه ورايه ثلاثة تابعيين بعضهم عن بعض
النوع الثامن رواية الابنا عن الاباء ما سمي فيه الاب كثير وقد صنف
ابو نصر الوايلي في هذا النوع كتابا حسنا واهمه ما لم يسم فيه الاب او الجد
وهو قسمان احدهما رواية الابن عن ابيه فقط دون جده وهو كثير
الثاني عن ابيه عن جده كعمرو بن شعيب بن محمد ابن عبد الله بن عمرو بن
العاص عن ابيه عن جده هكذا في نسخ كثيرة اكثرها فقهيات واحتج به
اكثر المحدثين حملا لجده على عبد الله الصحابي دون التابعي ومنه بهز بن
حكيم ابن معاوية ابن حيدة عن ابيه عن جده هكذا في نسخة حسنة ومنه
طلحة بن مصرف بن عمرو بن كعب وقيل مصرف بن كعب بن عمرو ومن ذلك
رواية الخطيب عن عبد الوهاب بن عبد العزيز بن الحرث بن اسد
ابن الليث بن سليمان بن الاسود بن سفيان بن يزيد ابن لكينة التميمي
قال سمعت ابي يقول سمعت ابي يقول سمعت ابي يقول سمعت ابي
يقول سمعت ابي يقول سمعت ابي يقول سمعت ابي يقول سمعت
ابي يقول سمعت علي يقول امير المومنين علي ابن ابي طالب رضي الله
عنه يقول الحنان الذي يقبل على من اعرض عنه والمنان الذي يبدا بالنوال

قبل السؤال وجمع الحافظ صلاح الدين العلائي من المتاخرين مجلدا كبيرا
في معرفة من روى عن ابيه عن جده عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم وقسمه
اقساما فمنه ما يعود الضمير في قوله عن جده على الراوي ومنه من يعود
الضمير فيه على ابيه وبين ذلك وحققه وخرج في كل ترجمة حديثا
من مرويه قال الحافظ ابن حجر العسقلاني رحمه الله وقد لخصت كتابه
المذكور وزدت عليه تراجم كثيرة واكثر ما وقع لي فيه ما تسلسل فيه
الرواية عن الآباء اربعة عشر آبا قلت ولعله رحمه الله اراد الحديث
المسلسل باهل البيت عليهم السلام وهو ما رواه الحسين ابن علي ابن ابي طالب
عن ابيه علي عن ابيه ابي طالب عن ابيه عبد الله عن ابيه محمد عن ابيه عبد
الله عن ابيه علي عن ابيه الحسن عن ابيه الحسين عن ابيه جعفر عن ابيه
عبد الله عن ابيه علي عن ابيه الحسين عن ابيه امير المؤمنين ويعسوب
المسلمين علي ابن ابي طالب عليه السلام والرضوان قال قال رسول الله
صلى الله عليه وآله وسلم ليس الخبر كالمعاينة والمجالس بالامانة النوع
التاسع من لم يرو عنه الا واحد وقد صنف مسلم رحمه الله فيه كتابا
حسنا وهم جماعة منهم وهب بن حنيش وعامر بن قيس وعروة بن مضرس
ومحمد بن صفوان ومحمد بن صيفي لم يرو عنهم غير الشعبي ومنهم
دكين بن سعيد المزني والصابح بن الاعسر ومرداس الاسلمي وابو
حازم لم يرو عنهم غير ابنه قيس ابن ابي حازم ومن الصحابة من لم يرو
عنه الا ابنه منهم المسيب بن حزن ابو سعيد ومعاوية بن جندة
بن حكيم ابي يعمر وقرة بن اياس ابو معاوية وابو ليلى الانصاري ابو

عبد

عبد الرحمن ومثاله في التابعين تفرد حماد بن سلمة عن ابي العشراء وتفرد
الزهري عن نيف وعشرين تابعيا وتفرد عمار بن دينار عن جماعة من التابعين
وكذلك يحيى ابن سعيد الانصاري وابو اسحق السبيعي وهشام بن عروة
وتفرد مالك عن نحو عشرة من شيوخ المدينة واما قول الحاكم لم يخرج البخاري
ومسلم في الصحيح عن احد من هذا القبيل فقد غلطه بعضهم باخراجهما
حديث المسيب في وفاة ابي طالب ولم يرو عنه غير ابنه وباخراج البخاري
حديث عمرو بن ثعلبة اني لاعطي الرجل والذي ادع احب الي ولم يرو
عنه غير الحسن وحديث مرداس يذهب الصالحون الاول فالاول ولم
يرو عنه غير قيس كما تقدم وباخراج مسلم حديث رافع ابن عمرو الغفاري
ولم يرو عنه غير عبد الله بن الصامت وكذلك في الصحيحين نظائر
قال البدر بن جماعة رحمه الله ولعل هذا التغليط هو الغلط اذ لم يرد الحاكم
بذلك الصحابة المعروفين الثابتة عدالتهم فلا يرد عليه تخريج البخاري
ومسلم ذلك لانهما اشترطا تعدد الراوي لرفع الجهالة وثبوت العدالة
وذلك ثابت فيمن ثبتت صحبته فلا حاجة الى تعدد الراوي عنه انتهى
وقد تقدم ما له تعلق بهذا في البحث الثامن من النوع الاول والله
اعلم النوع العاشر رواية الاكابر عن الاصاغر وفائدة ذكره ان لا
يتوهم كون المروي عنه اكبر سنا او اكثر علما كما هو الاغلب فيجهل من
انتهاه وهذا النوع اقسام ثلاثة احدها ان يكون الراوي اكبر سنا واقدم
طبقة كالزهري ويحيى ابن سعيد عن مالك الثاني ان يكون اكبر قدرا
في الحفظ والعلم كمالك عن عبد الله ابن دينار واحمد بن اسحق عن

عبد الله بن موسى الثالث اكبر من الجهنيين كرواية العباد له عن كعب
وكرواية كثير من العلما عن تلامذتهم منهم عبد الغني بن سعيد عن محمد
بن علي الصوري وابو بكر البرقاني عن الخطيب والخطيب عن ابن ماكولا ومن هذا
النوع رواية الصحابي عن التابعي عن تابعه كالزهري عن مالك وكعمرو بن شعيب
فانه تابع التابعي وروى عنه اكثر من عشرين تابعيا بل قال الطيبي اكثر من سبعين
تابعيا **النوع الحادي عشر** المسند المعنعن وهو الذي يقال فيه فلان عن
فلان والحديث فيه حديث معنعن وقد اختلف فيه ايمة الحديث قال بعض هو
مرسل والصحيح الذي عليه الجمهور من العلما والمحدثين والفقها والاصوليين
انه متصل اذا امكن لقاهما مع براءتهما عن التدليس وقد جاء كثير في صحيحي
البخاري ومسلم وغيرهما من مشترطي الصحيح الذين لا يقولون بالمرسل
وادعى ابو عمرو الداني اجماع اهل النقل عليه وكاد ابن عبد البر ان يدعي اجماع
اهل الحديث عليه وشرط ابو بكر الصيرفي ثبوت اللقا وقال ان عليه ايمة الحديث
ابن المديني والبخاري وغيرهما وشرط ابو مظفر السمعاني طول الصحبة وابو عمرو
الداني ان يكون معروفا بالرواية عنه وانكر مسلم رحمه الله على من اشترط ثبوت
اللقا في العنعنة وانه قول مخترع وان المتفق عليه امكان لقاهما لكونهما في
عصر واحد وان لم يات في خبر قط انهما اجتمعا قال ابن الصلاح وكثر في عصرنا
وما قاربه استعمال عن في الاجازة والله اعلم انتهى الكلام في المقدمة وقد
طال فيها النفس حرصا على اكمال **فايدة** المستفيد ولان القول في الاسناد والسند
ومعرفة انواعه وابحاثه هو الطريق الموصلة الى صحة التحمل للمريد وهذا
اوان الشروع في المقصود والله المستعان في جميع المصادر والورود **حرف**

الهمزة

الهمزة أبي كلمة بضم الهمزة وفتح الموحدة وتشديد الياء التحتية حيث جا
الا آبي اللحم في مسلم في كتاب الزكوة فانه بهمزة ممدودة وباء مكسورة ثم يا
مخففة لانه كان لا ياكل اللحم وقيل كان لا ياكل ما ذبح على الاصنام احمر
بفتح الهمزة وسكون البا الموحدة وفتح الجيم آخره راء مهملة بوزن احمد
اثاثه بتكرير المثلثة وضم الهمزة احمد بالحاء المهملة واحمر بها ايضا وآخره راء
حيث جا الاخرم الاسدي بسكون المعجمة وفتح الرا المهملة آخره ميم واما
الاخزم والدزيد فبالخاء والزاي المعجمتين الازدي بفتح الهمزة وسكون
الزاي وكسر المهملة وآخره ياء مشددة بخلاف الاودي فانه بالواو الساكنة
بدل الزاي وهم جماعة عمرو بن ميمون الاودي وعبد الرحمن وهو ابو قيس وابن
يزيد وهو ادريس ابو الخير عبد الله وكذا هزيل بن شرحبيل واحمد بن عثمان
وعلي ابن حكيم الاسدي بسكون المهملة وكسر الدال وياء مشددة وهم ابو
مريم وابن لتيبة وابن بجينة اسباط بسين مهملة ساكنة وباء موحدة مفتوحة
آخره طا على وزن احوال اسيد بضم الهمزة وفتح السين المهملة الاسيد الحذلة
واسيد ابن جارية فبفتح الهمزة وكسر السين وكذا اسيد بن يزيد روى عنه
البخاري لكنه ضعف الاشعث بالشين المعجمة والثا المثلثة ومثله الاشوع
والاشهل بمعجمة ايضا على وزن اربع اصبغ بصاد مهملة وباء موحدة
وغين معجمة بوزن ما قبله اشكاب بمعجمة على وزن جلباب الاعور
بسكون المهملة الاغر بفتح الغين المعجمة آخره راء مشددة افلح بالفاء
حيث جا الاحدب عاصم وهو حمي الدبر فبالقاف روى عنه البخاري دون
مسلم الاسواري بضم الهمزة وسكون المهملة الهاني بفتح الهمزة وسكون الام
أمية بيا تحتية مشددة على صيغة التصغير واما امينة بنت انس

فبالنون بعد اليا الساكنه أنس بفتح الهمزة والنون وسين مهمله
حيث جا الا ابي بفتح الهمزة وسكون الياء وكسر اللام اخره يا أنسه حيث وقع
إنيا بفتح الهمزة وكسرها وسكون التحتيه حرف الباء الموحدة بادية
بالدال المهمله والياء التحتيه وقيل بالنون جاله بفتح البا الموحده وتخفيف
الجيم ثم لام بعد الالف اخرها ها باذان بذال معجمه مفتوحه بين الفين
ساكنين ونون اخره بجينة بضم الموحده وفتح المهمله وسكون الياء
وفتح النون بعدها بوزن أمينه البختري بفتح البا الموحده وسكون
المعجمه وفتح التا الفوقيه وكسر الرا بعدها يا مشدده ليس له شبيه في
الصحيحين بدل بفتح الباء الموحده والدال المهمله اخره لام على وزن
مثل واما بديل بضم الموحده وفتح المهمله وسكون الياء بصيغه التصغير
البرا بتخفيف الرا المهمله حيث جا الا ابي العاليه البرا وابا معشر
البرا بتشديد الرا فهما براد بموحده مفتوحه ومهمله مثقله
اخره دال مهمله البردي بضم الباء وسكون الراء وكسر الدال المهمله
اخره ياء مشدده البرساني بضم الباء وسكون الراء وفتح السين المهمله
بعدها الف ثم نون مكسوره اخره ياء وهذا ايضا لا شبيه له في
الصحيحين برقان بالقاف حيث جا وراه ساكنه بوزن عثمن البرلسي
بضم الموحده والرا المهمله واللام المشدده برره كله براء مشدده الا
القاسم ابن ابي برزه فبالزاي المشدده البزار بتكرير الزاي والف
بينهما حيث جا الا اربعه بشر ابن ثابت البزار وخلف ابن هشام

ويحيى

ويحيا ابن محمد وحسن بن الصباح فهو لا بالزاي والراء المهمله بينهما
الف بزيع بموحده وزاي معجمه مكسوره اخره عين مهمله مكبرا بوزن
سميع بسطام بكسر الموحدة على المشهور ويحكى الفتح مهملتين اخره ميم حيث
وقع بشار بباء موحده وشين معجمه مشدده هو ابن محمد المعروف وما
عداه فبالياء التحتيه والسين المهمله المخففه الاسيار بالمنقار فبتقديم
السين المهمله على الياء المثقله بشر بكسر الموحده وسكون المعجمه حيث يجي
الا بشر والد عبد الله الصحابي وبسر ابن سعيد وبسر ابن عبيد الله
الحضرمي والرابع بسر بن محجن وقيل فيه بالمعجمه فهو لا بضم الموحده وسكون
المهمله ابو البسر بيا وسين مفتوحتين واما نسر بضم النون وسين مهمله
بعدها راء فقد وقع خارج الصحيحين بشير بفتح الباء وكسر الشين المعجمه
مكبرا حيث جا الا اثنين بشير ابن كعب وبشير ابن يسار بضم الموحده
وفتح الشين المعجمه مصغرا والا قطن بن نسير بضم النون وفتح المهمله
مصغرا والا بسير بن عمرو بضم الباء التحتيه وفتح السين المهمله ويقال
اسير ابو بصرة الغفاري بفتح البا الموحده وسكون الصاد المهمله كاسم
البلدة المشهوره وما عداه فبالنون والضاد المعجمه البصري بباء موحده
مفتوحه ومكسوره حيث وقع نسبة الى البصره الا ثلثه مالك بن اوس
بن الحدثان النصري وسالم مولى النصريين وعبد الواحد النصري فبالنون
بصير بفتح الموحده وكسر الصاد المهمله مكبرا ما خلا نصير بن ابي الاشعب
فبالنون والتصغير بجه بفتح البا الموحده وسكون المهمله بوزن
نجه بقية بفتح ثم كسر وتحتيه مشدده البكالي بكسر الباء وفتح الكاف

مخففه ثم لام مكسوره آخره ياء البعلاني بعين مهمله ساكنه بوزن الهاني
البناني بضم الموحده ونون مخففه مفتوحه بعدها الف ثم نون مكسوره
آخره يا بيان بفتح الموحده وفتح اليا الخفيفه ثم نون آخره بيان جد
الحسن بن سلم بفتح اوله ثم نون مشدده آخره قاف البيكندي بكسر
الموحده بعدها يا مثنا ثم كاف مفتوحه ونون ساكنه ودال مهمله
آخره يا حرف التاء الفوقيه تغلب والد عمر وبفتح المثنا الفوقيه
وسكون المعجمه وكسر اللام موحده آخره بوزن تضرب التغلبي بن رافع
بالمثنا ايضا وياء نسبه وما عداهما فبالثا المثلثه والعين المهمله الساكنه
ثم لام مفتوحه حيث جاء تليد بفتح المثنا وكسر اللام آخره دال مهمله
بوزن شهيد ثميلة بضم المثنا وفتح الميم مصغرا شبهه ثميله مصغرا
ايضا غير انه بالنون بدل الثا وهو جد محمد ابو مسكين تربة بفتح الفوقيه
وسكون المهمله وفتح الموحده ثويت بتكرير الثا المثنا على جهه التصغير
التيمي بكسر التاء الفوقيه وسكون الثاني وكسر العين المهمله بعدها ياء
التيهان بفتح اوله وكسر اليا المشدده آخره نون حرف الثاء المثلثه
ثابت البناني بفتح المثلثه وكسر الموحده آخره تا مثنا واما ثابت بالنون
في خارج الصحيحين ثروان بفتح اوله وسكون مهملته بعدها واو
ونون مفتوحتين بينهما الف بوزن مروان ثور مثلثه مفتوحه
وواو ساكنه آخره را مهمله شبهه بور بن اصرم الا انه بموحده

مضمومه

مضمومه الثوري كله بالمثلثه الا يحيى محمد الصلت الثوري فبمثنا فوقيه
ثم واو مشدده مفتوحه وراي معجمه حرف الجيم الجارود بضم الرا
المهمله بعدها واو ساكنه ودال مهمله جبار بن صخر بفتح الجيم وبا مشدده
ثم را مهمله آخره بخلاف خيار ابن عدي فانه بخاء معجمه مكسوره وبا مثنا مخففه
وراء آخره جبر بجيم مفتوحه وموحده ساكنه وراء مهمله واما خير ابن
نعيم فبفتح الخا المعجمه وسكون اليا التحتيه مثل ابي الخير المحلا بالتعريف
وشبهه الحبر لكنه بمهمله مفتوح ومكسوره وبا موحده ساكنه الجدي بضم الجيم
وكسر المهمله المشدده جحادة بجيم مضمومه وحا مهمله مفتوحه ثم دال مهمله
ايضا آخرها الجرجي بفتح الجيم وسكون الرا وكسر الحا المهمله ثم يا آخره الجرشي
بضم الجيم وتشديد الرا وشين معجمه مكسوره جرم بالجيم والرا القبيله المشهوره
واما حرم بالحا المهمله والزاي المعجمه فاسما جماعة من الرجال الجرمي بالجيم والرا
الساكنه على وزن التيمي واما الجرمي بن عمارة فبالحا والرا المهملتين المفتوحتين
ومثله الحرمي بن حفص جربر بالجيم والرا المكرره حيث وقع الا جرير بن عثمن
واما جرير بن عبد الله بن الحسين الراوي عن عكرمه فبالحا المهمله والزاي المعجمه
آخرا ويقاربه حدير بمهملات وبا تحتيه بلفظ التصغير الجريري بضم
الجيم والرا المكرره مصغرا حيث وقع الا يحيى بن بشر الجريري فانه بفتح
الحا المهمله وكسر الرا جزء بفتح الجيم وسكون الزاي آخره همز بوزن سمع
بخلاف الحر بن قيس فانه بضم المهمله وتشديد الرا ومثله خرشة بن الحر
والحسن بن الحر وحكي فيه الحي جعشم بضم الجيم وسكون العين المهمله وضم
الشين المعجمه وبجوز فتحها آخره ميم الجعيدي بعين ودال

مهملتين بلفظ التصغير حيث جي الجراح بضم الجيم وفتح اللام الخفيفه بعدها
الفا وحا مهمله علي الجمال بالجيم حيث جا ما عدى هرون بن موسى الحمال فبالحا
المهمله ابو جمرة بالجيم والراء المهمله وكثيرا ما يروي عن ابن عباس ومثله ابو بكر
بن ابي موسى وابن عمارة وجويرية بن قدامه والعايذ بن عمرو وروا عنه البخاري
في المغازي وما عدا هولاء فبالحا المهمله والزاي المعجمه جميل مكبرا حيث جاء وقيل
جميل بالحا المهمله مصغرا وهو ابو النصر الغفاري جمعة بضم الجيم وسكون الميم
بوزن لمعة الجمالي بفتح الجيم والميم وكسر اللام بعدها يا نسبة جندب بضم
جيمه وسكون نونه وفتح مهملته ويجوز ضمها موحدة اخرا الجندعي
بضم فسكون وفتح المهمله ويجوز ضمها ايضا ثم عين مهمله بعدها يا مثناه هكذا
حيث جا ابو الجوزا بالجيم والزاي لا غير وتشابهه وضعا ووزنا ابو الحوزا
بالحاء والزا المهملتين وهو خارج الصحيحين جهضم بفتح الجيم والضاد المعجمه
حيث يذكر بوزن جعفر حرف الحا المهمله حارثه كله بالحا المهمله والثاء
المثلثه الاربعة حارثة بن قدامه وزيد بن حارثة وحارثة ابي اسيد
وابن العلا الاسود بن حارثة فهولاء بالجيم والمثنا التحتيه حازم بالحا المهمله
حيث جا الا ابا معوية محمد بن خازم فبالخا المعجمه حبان كله بفتح الحا المهمله
والبا المشدده حيث جا الا حبان بن منقذ والد واسع بن حبان وجد محمد
بن يحيى بن حبان وجد حبان بن واسع وحبان بن هلال فهولاء بالحاء والموحده
المفتوحتين والا حبان بن عطية المحدث وحبان بن العرقه وحبان
بن موسى فبالموحده وكسر الحاء ابو حبه بمهمله وباء موحده واما حيه فبالمثناه
على المشهور وقيل بنون وختنه الحبحاب بتكرير المهمله والبا الموحده الحبلي

بفتح

بفتح الموحده وضمها حبيب كله بالحا المهمله مكبرا الا ثلاثه حبيب بن عدي
الشهيد وحبيب بن عبد الرحمن وابا حبيب كنية ابن الزبير فهولا بالخا المعجمه
مضمومه بلفظ التصغير حجير بالحا والجيم مصغرا وهو ابن هشام ومثله ضبطا
ووضعا حجير بن الربيع وشبههما حجين بن المثنى الا ان اخره بالنون حذلم
بفتح الحاء المهمله وسكون الذال المعجمه ثم لام وميم بوزن معلم حرام في الانصار
بفتح الحا والرا المهملتين حيث جا الا ابو حكيم فبكسر المهمله ومثله ابو موسى
في البخاري الحرامي كله بالحا والزاي المعجمه حيث وقع وقوله في صحيح مسلم
في حديث ابي بشر كان لي علا فلان الحرامي قيل بالراء المهمله وقيل بالزاي
المعجمه كغيره وقيل الجذامي بالجيم والذال المعجمه الحراني بفتح الحاء وتشديد
الراء الا ثلاثه فبضم الحا وتشديد الذال المهمله عقبة الحداني ويحيى بن موسى
والقاسم بن الفضل حرب بالراء المهمله والبا الموحده حيث يقع الا ابا سعيد
والد المسيب وجد مهدية احنت ميمونه وابا ثمامة وابا الصعو فهولاء الاربعه
بالزاي والنون حريث بضم ففتح ثم يا ساكنه اخره ثا مثلثه بلفظ التصغير واما
حريث والد الزبير فبالخا المعجمه والرا الثقيله المكسورتين اخره ثا مثلثه
الحصين بضم الحاء وفتح الصاد ثم بموحده على التصغير حصين كله بضم الحا
وفتح الصاد المهملتين مصغرا الا ابا حصين عثمان بن عاصم فبالفتح مكبرا
والا ابا ساسان حضين بن المنذر فبضم الحا وفتح الضاد المعجمه بلفظ

التصغير حطّان بكسر الحاء وفتح الطاء المشدده آخره نون ولا نظير له حكام بمهمله
وكاف بعدها مشدده ثم ميم آخر احكيم كله بفتح الحاء وكسر الكاف حيث جا الا
حكيم ابن عبيد الله وحكيم ابو زريق فبالضم وفتح الكاف حلحلة بالحاء واللام
المكررتين آخرها بوزن ولولة حمير بكسر الحاء وسكون الميم وفتح الياء بوزن
شفر واما حمير ابو يزيد فبضم الحاء المعجمه على التصغير حماش بكسر المهمله وفتح
الميم بعدها الف ثم شين معجمه آخره الحماني بكسر المهمله وفتح الميم المشدده
بعدها الف ثم نون وياحنطب بفتح مهملته وسكون نونه ثم طاء وباء موحده
بوزن مركب حوشب بفتح مسكون ثم شين معجمه مفتوحه آخره باء موحده
بوزن جعفر الحوضي بحا مهملة وواو ساكنة ثم ضاد معجمه آخره يا نسب حسوه
بفتح فسكون ثم واو وها آخره حرف الخاء المعجمة الخاركي بفتح الراء المهملة
وكسر الكاف ثم يا نسبه خباب بفتح الخا المعجمه وتشديد الموحده حيث جا عدا
خباب بن المنذر الانصاري وكنية لسعيد بن يسار وعبد الله بن ابي
وزيد بن الخباب فهولاء الاربعه بضم الخا المهمله وتخفيف الموحده وليس فيه
بالجيم والنون سوى ابن جناب روى عنه مسلم الختلي بضم الخا المعجمه والتاء
الفوقيه المشدده ثم لام مكسوره بعدها يا نسبة الخدري بضم الخاء وسكون
الدال المهمله خدام بكسر خائه المعجمه وفتح الدال المعجمه ايضا مخففه وميم
آخره خراش كله بالمعجمه ما عدا ربعي بن حراش فبالمهمله ثم كلاهما براء

مهمله

مهمله وشين معجمه واما خالد بن خداش فبالخا المعجمه الدال المهمله بعدها الف
وشين معجمه خزنوذ بضم الخاء وفتحها وتشديد الزاء بعدها باء مضمومه ثم واو
ساكنه ودال معجمه خرشة بفتحات متوالبه آخرها ابن حبشه الخزيني بضم
الحاء وفتح الزاء وكسر البا الموحده بلفظ التصغير على الخزاز بالزاي المكرره
حيث جا الا عبيد الله بن الاخنس الخزار فبالراء المهمله ثم زاي معجمه والا ابا
يحيى الجزار فبالجيم والزاي المعجمه ثم راء مهمله بعد الالف خشرم بفتح الخاء وسكون
الشين المعجمه بوزن مريم الخشني بضم الخاء وفتح الشين المعجمه بعدها نون
مكسور خصيفه بضم اوله وفتح ثانيه بلفظ التصغير خفاف بن ايما بجاء
مضمومه وفاء مكرره خلاس بكسر المعجمه وفتح اللام بعدها القدسين مهمله
حيث يقع خلده بفتح فسكون بوزن بلده خلي بفتح فكسر على وزن علي
الخلقاني بضم المعجمه وسكون اللام ثم قاف مفتوحه بعدها نون مكسوره
الخمس بكسر الخاء وسكون الميم بوزن حبس خوات بخاء مفتوحه ثم واو
مشدده آخره تاء فوقيه خنساء بفتح فسكون بوزن اسما خنيس بن حذافه
بضم الخاء وفتح النون وياء ساكنه على التصغير بخلاف حبيش فانه بضم الحا
المهمله وفتح الموحده آخره شين معجمه واختلف في ابن الاشعر قيل كالاول
لفظا ووزنا وقيل كالثاني خياط ابو خليفه بخاء خفيفه وياء ثقيله وطاء
مهمله ومثله حماد الخياط وما عداهما فالخياط بمهمله ونون حرف الدال
المهملة الدانا ج بالف مكرره بينهما نون وجيم آخره داود مهملتين كاسم

البي حيثما تأتي الا علي بن داود ابي المتوكل فانه بضم الدال وتشديد الواو وقيل
الالف وقيل بالهمز مخففا على وزن غراب وعلى هذا القول جمع من الحفاظ بن الدرشه
بفتح الدال وكسر المثلثه ثم نون مفتوحه دحيم بضم اوله وفتح ثانيه بلفظ
التصغير بوزن سليم دحيه بكسر اوله وفتح ثانيه بلفظ التصغير وسكون
المهمله وفتح البا المثناه ثم ها آخرا دخشم بضم الدال المهمله ثم شين معجمه
مضمومه اخره بالميم او بالنون مكبرا او مصغرا الدستوائي بفتح اوله وسكون
سينه المهمله وفتح مثناه الفوقيه بعدها واو ممدوده وهمز ثم ياء نسبه الدشتكي
بغين معجمه مكسوره ثم نون مفتوحه خفيفه كالدشتنه وقيل فيه بضم الدال
والغين معا وتشديد النون دكين بضم اوله وفتح الكاف مصغرا بوزن حنين
الدؤلي بضم الدال وفتح الهمزه وكسر اللام منسوبا الى الدؤل بالضم فالكسر وقيل منسوبا
الى الديل بالكسر وسكون البا لكن في كلا النسبتين الدئلي لا يختلف كما قرره
الوالد رحمه الله حرف الذال المعجمة ذبيان بضم المعجمه وكسرها بوزن
حليان او عثمن ابو ذر بتشديد الرا وفتح المعجمه ذكوان بفتح الذال وسكون
الكاف حيث جا بوزن مروان الذيال بفتح الذال المعجمه والياء الثقيله آخره لام
حرف الرا المهملة الرباب بفتح المهمله المشدده وتكرير البا الموحده الخفيفه
بينهما الف بوزن السحاب الا ابا هرون في صحيح مسلم فبالكسر والهمز الربعي
بفتح الرا والبا الموحده وعين مهمله بعدها ياء نسبه الربيع براء مشدده
وياء مكسوره ثم عين مهمله مكبرا حيث جا الا الربيع بنت معوذ فبضم

الرا

الرا وفتح الموحده وكسر البا المشدده مصغرا ومثلها بنت البصري لا غير ابو
رباح كله بفتح الرا والبا الموحده الخفيفه الا زياد بن رياح عن ابي هريره رضي الله
عنه في اشراط الساعه فبكسر الرا وفتح المثنا التحتيه عند الاكثرين وقاله البخاري
بالوجهين المثنا والموحده ابو الرجال اسمه محمد براء مكسوره وجيم خفيفه مفتوحه
بخلاف ابي الرحال بن عبيد فبفتح الرا والحا المهملتين المشددتين بينهما
بكسر المهمله وسكون المعجمه بوزن حكيم رزيق بن حكيم بضم الرا وفتح الزاي على
التصغير ومثله ضبطا ووزنا ابو عمار وابن حبان واما نون رزيق في الانصار
فبتقديم الزاي على الرا الا ابن حبان ففيه قول انه يروي هما رستما بضم
الرا وسكون المثنا المهمله وفتح الفوقيه الرشك براء مشدده وشين
معجمه ساكنه بوزن الاك فك الرغيني بضم ففتح فسكون ثم نون مكسوره
بلفظ التصغير الرقاشي بفتح القاف المخففه وشين معجمه مكسوره بوزن
الحواشي رقية بنت النبي صلوات الله وسلامه عليه بضم الرا وفتح القاف
والياء المشدده بخلاف رقبة بن مسقله فانه بالموحده وفتحات متوالبات رکین
بن الربيع بضم الرا وفتح الكاف بوزن دكين رواد براء مهمله وواو مشدده
بعدها دال مهمله وبشبهه وزنا ابو هلال رداد الا انه بالدال المكرره
روح بن القسم بفتح الرا المهمله وسكون الواو آخره حا مهمله ومن ضم راءه
فقد وهم الرماني بضم الرا المهمله بخلاف الرماني الراوي عن قتاده
الانصاري في مسلم دون البخاري فانه بكسر الزاي المعجمه الرباب بفتح

الياء التحتية المشددة الآن يدبن زيان فبالزاي المعجمة والباء الموحدة الثقيلة
حرف الزاي المعجمة زاذان بفتح الزاي والذال المعجمتين بينهما الف بوزن
باذان زبر بفتح الزاي وسكون الموحدة آخره راء مهملة الزبيدي والزبيري
في الصحيحين مقاكلاهما بلفظ التصغير والزبير بضم الزاي وحزم الباء المثنا
مصغرا حيث جا الا عبد الرحمن بن الزبير الذي تزوج امراة رفاعة فبا
لفتح مكبرا زبيد بضم الزاي وفتح الموحدة وهو زبيد بن الحارث ليس في
الصحيحين غيره واما زبيد بضم الزاي وكسرها وتكرير الياء فهو ابن الصلت
وذاك في الموطا زرث بكسر الزاي وسكون المهملة مهموزا حيث يذكر
زرير بفتح الزاي وتكرير الراء كسر اولاهما وقد خطا من ضبط اوله
بالضم زغبة بزاي مضمومة وغين معجمة ساكنة وباء موحدة بوزن عقبة
ابو زميل بضم الزاي وفتح الميم وسكون الياء آخره لام على وزن بديل
زهدم بفتح فسكون ثم دال مهملة وميم آخره بوزن مرثد زياد كله
بالباء المثنا حيث جا الا ابا الزناد فبالنون حرف السين المهملة السامي بفتح
السين المشددة بعدها الف ثم ميم لقب اربعة من رجال الصحيحين عبد
الاعلى وابن داود ابي المتوكل وعباد بن منصور ومحمد بن عمر عمرة سبرة بسين
مهملة مفتوحة وباء موحدة ساكنة وراء مهملة السبيعي بتشديد المهملة بعدها
باء موحدة مكسورة ثم ياء مثناة وعين مهملة حيث وقع سبلان بفتح السين
المهملة والباء الموحدة سخبرة بفتح فسكون المعجمة ثم باء موحدة مفتوحة بعدها

راء

راء بوزن جعفرة السرماري بسين بسين مشددة وراء ساكنة السعدي
مهملات وزن المهدي السعيدي مكبرا حيث جا منسوبا الى سعيد بخلاف
سعير فبالزاء مصغرا سفين بتثليث المهملة والضم اسم السفر بفتح الفاء حيث جا
وليس في الصحيحين بالسكون سلام بالتشديد الا عبد الله بن سلام الصحابي
ومحمد بن سلام شيخ البخاري وشذ جماعة شيخ البخاري ونقله صاحب المطالع
عن الاكثرين والمختار انه بالتخفيف كما قاله المحققون سلامة بفتح السين
المهملة واللام الخفيفة سالم كله بالف الا ثلاثة سامر بن زبر بفتح الزاي
وسلم ابن قتيبة ابن ابي الدلال وسلم ابن عبد الرحمن فهو لا يجد في الالف
وسكون اللام بوزن كرم السلماني بفتح المهملة المشددة وسكون اللام
سلمة بفتح اللام حيث وقع الاعمرو بن سلمة امام قومه وبنو سلمة الوجهان
سليمان كله بالياء المثنا الا سلمان الفارسي وابن عامر والاغر وعبد
الرحمن بن سلمان فبفتح السين وحذف الياء السلمي من الانصار بفتح السين
وما عداه بضمها سليم بضم السين مصغرا حيث وقع الا سليم بن حيان
فبفتحها مكبرا سمرة بفتح فضم سمي بضم ففتح بوزن ابي سهيل
السدوسي بالتصغير والاهمال سنين بضم السين وفتح النون مصغرا
بوزن حنين سياه بكسر المهملة وفتح المثنا التحتية الخفيفة بوزن
مياه سيدان بكسر السين وياء مثنى ساكنة ثم دال مهملة وزنه ايوان
حرف الشين المعجمة شاذان بذال معجمة بين الفين ساكنين آخره نون
شابة بفتح الشين المعجمة وباء موحدة خفيفة بعدها الف ثم اخرى

موحده ايضا اخرها شبويه في البخاري بضم الموحده الثقيله بعدها
واو شباك في مسلم بباء موحده خفيفه ورنه سماك شرمه بضم المعجمه
وفتحها وجزم الموحده ثم ضم المهمله شبيل بضم اوله وفتح ثانيه بلفظ
التصغير بوزن جميل شتير بضم الشين المثلثه وفتح الفوقيه ثم ياء مثنا
تحتيه ساكنه شخير بالخا المعجمه الثقيله المكسوره شريح بشين معجمه مضمومه
وحا مهمله حيث جاء الا شريح بن يونس وابن النعمان واحمد بن ابي شريح
فهولاء بالسين المهمله والجيم الشعبي بفتح الشين وسكون العين المهمله
وكسر الموحده الشعيثي بضم الشين وفتح المهمله بلفظ التصغير الشعيري
بالفتح مكبرا شعيب بالموحده اخرا حيث وقع ومثله ورنا شعيث
ابو حماة الا ان اخره بالمثلثه شكل بفتحتين وهو ابو شتير المقدم ذكره
شميل بضم ففتح مصغرا بوزن شبيل شنظير بكسر المعجمه وسكون النون
وكسر الظا المشاله بوزن شخير شماسه بالضم وفتح الميم الخفيفه ثم
سين مهمله شمر بكسر الشين وسكون الميم اخره راء ورنه شبر الشيباني
بشين معجمه وبا موحده بخلاف التيماني فهو بكسر المهمله والنون الاخيره
وهو ابن موسى الفضل لا ثاني له في الصحيح حرف الصاد المهملة صباح
بفتح الصاد ثم با موحده ثقيله بعدها الف اخره حا مهمله صبيبه بضم
الصاد وتكرير الموحده المفتوحه صبيح والد مسلم بضم اوله وفتح ثانيه على
التصغير بخلاف والد الربيع في البخاري فانه بفتح الصاد مكبرا صدي
بضم اوله وفتح ثانيه ورنه ابي صرد بالضم وهو مهملات حيث ليس كما

ورنه

ورنه عمر صعق بفتح اوله وسكون العين اخره قاف بوزن بري صعير
بضم الصاد المهمله وفتح العين مصغرا الاحاتم ابن ابي صغيره بالفتح
والغين المعجمه مكبرا اخرها صمعه بميم ساكنه وعين مهمله مفتوحه بوزن
دفعه صلة بكسر الصاد وفتح اللام الخفيفه ورنه سمة صوحان بضم اوله
ثم واو ساكنه بوزن عثمان حرف الضاد المعجمة الضبعي بضم معجمته
وفتح موحدته ثم عين مهمله مكسوره ضماد بكسر الضاد وفتح الميم بعدها
الف ودال مهمله بوزن ضمام المشهور ضمج بفتح الضاد وسكون الميم بوزن
جعفر حرف الطاء المهملة طرخان بكسر اوله وجزم الرا ثم خا معجمه اخره
نون وهو ابو سليمان الطفاوي بضم الطاء وفتح الفا ثم واو مكسوره
اخره يا مثنا ابو طواله بضم الطاء ايضا بعدها واو مفتوحه ثم الف ولام
لام اخرها بوزن نخاله حرف الظاء المعجمة ظبيان بفتح الظاء و
كسرها وابا ابي ظلال الاعجمي فبالكسر لا غير ولامه مفتوحه مخففة حرف
العين المهملة عابد بالعين المهمله والباء الموحده ثم دال مهمله بخلاف
عابد الله بن عمر فانه بالمثنا التحتيه والذال المعجمه ومثله عابد ابن عمر و
وابو ايوب ورنا وضبطا عابس بالباء الموحده والسين المهمله عارم
بفتح العين المهمله وكسر الراء اخره ميم عبادة بضم اوله وفتح ثانيه ثم
دال وها اخرا واما عبادة الواسطي ابو محمد فهو بالعين المهمله
عبادة بالفتح وتشديد البا الموحده عباد والد قيس بضم العين عباس
كله بالبا الموحده الثقيله وسين مهمله الا جماعة من رجال الصحيحين
فبالياء المثنا التحتيه الثقيله والشين المعجمه اولهم عياش بن ابي

ربيعه الضبابي وحسن بن عياش روى في مسلم ثم ابو بكر بن عياش ثم ابو
علي عياش الحمصي ثم عياش ابن عباس الحميري وابن ابي عياش وهو ايمان ومثله
اسمعيل والنعمان وابن عمر العامري وابن الوليد فهولاء بالياء والشين المعجمه
الاعباس الترسي بن الوليد فبالباء الموحده والسين المهمله روى عنه البخاري
في ثلاثه مواطن في باب علامة النبوه وباب بعث الاشعري مع معاذ الى
اليمن وفي كتاب الفتن عنبس بفتح العين وسكون الباء الموحده وفتح النا
المثلثه بوزن جعفر وبوزنه عنبر غير انه بالنون والموحده واما عنتر
بغين معجمه ونون ساكنه وتا مثلثه مفتوحه فخارج الصحيحين عبدان
بالباء الموحده حيث يقع بخلاف عيدان ابي ربيعه فانه بالياء التحتيه عبده
بسكون الموحده بخلاف ابي بحاله فبفتحها ومثله عامر ابن عبده على المشهور
وقيل بالجزم كغيره عبس بفتح فسكون آخره سين مهمله بوزن خبس عبله
بسكون الباء الموحده وفتح اللام الخفيفه بوزن نمله عبيده بضم العين
وفتح الموحده وسكون التحتيه بلفظ التصغير الا ثلاثه عبيده بن
عمرو وابن حميد وابن سفيان والد عامر فانه مكبرا عبيس بضم العين
وموحده مفتوحه وتحتيه ساكنه مصغر وزنه عميس عتبه بضم عينه
وسكون تاءه ثم باء موحده بوزن عقبه بخلاف ابي عتيه ابو حميد
بن ابي عتيه ويحيى جد عبد الملك ثم ابنه يحيى فهولاء بغين معجمه
مفتوحه ونون مكسوره ثم ياء تحتيه مشدده مفتوحه العتقي

بضم

بضم ففتح ثم قاف مكسوره غنام ابو علي بغين معجمه مفتوحه وتا مثلثه
ثقيله بخلاف غنام والد الطلق فانه بالنون المشدده بعد العين المعجمه
روى عنه البخاري العرقه بنصب العين وكسر الراء وفتح القاف ثم ها
آخره لقب لام حبان عزره بفتح العين المهمله وجزم الزاي المعجمه وفتح
المهمله عزيز بن بكير بالزاي وفتح العين شبهه وضعا عزيز المصغر الا انه
بغين معجمه وزاء مكرره وهو ابو محمد القصفري بضم العين كالفا
وسكون الصاد المهمله العقدي بفتح العين والقاف وكسر الدال المهمله
بعدها ياء نسبه عقيل كله بفتح العين الا عقيل بن خالد وكثيرا ما ياتي
عن الزهري وابا يحيى بن عقيل ثم بنو عقيل فهولاء بضم العين وفتح القاف
كالعقيلي عكاشه بضم العين وفتح الكاف الثقيله ويجوز تخفيفها
ثم شين معجمه آخرها علبا بباء موحده بوزن ايما العلقي بثلاث
فتحات متواليات بلا خلاف عليه ام اسمعيل بضم اوله وفتح لامه وياءه
الثقيله علي بالفتح فالكسر حيث يذكر الا ابا موسى فهو علي بضم ففتح
مصغر على الاصح عميره مكبرا حيث جا الا عمير فانه مصغر حيث
يجي العمي بفتح العين المهمله وكسر الميم والياء المشدده وبقاربه وزنا
ووضعا القمي بعقوب الا انه بالقاف مضمومه العوفي بفتح العين
وسكون الواو ثم فا مكسوره الا محمد بن سنان العوفي فبفتح الواو

وكسر القاف ومثله ابو نصرة العوقه بقاف ايضا العنزي كله بفتح العين
والنون الاعامر بن ربيعه الطفيلي الصحابي فانه بسكون النون العنقري
بفتح العين وجزم النون ثم قاف ورا مهمله بوزن مروزي عيزار
بفتح العين وسكون الياء ثم زاي معجمه مفتوحه ورا مهمله قبلها الف
عيينة بضم اوله ويجوز فيه الكسر وتكرير الياء بعدها نون الاعتيبه
بن حكم فيا بدال بآء الاولى تاء فوقيه ونونه باء موحده حرف الغين
المعجمة الغاز بالزاي الخفيفه والغين المعجمه محمد بن عبيده الغبري
بضم المعجمه وجزم الموحده الغداني بدال مهمله بوزن البناني ابو عماره
غزية بفتح فكسر ثم يا مشدده وليس فيها غيره غريه بالمهمله مصغرا سوى
عروة بن الزبير في البخاري غزوان بفتح المعجمه وسكون الزاي بوزن
مروان غفله بغين ثم فا ولام بفتحات ثلاث متواليات غنيم
بضم اوله وفتح ثانيه على التصغير وهو المخضرم روى له مسلم في الحج
غورث بفتح المعجمه في الافصح وسكون الواو ثم راء مهمله آخره ثا
مثلثه وفي اسلامه الخلاف غياث بكسر الغين المعجمه وفتح اليا المثنا
آخره ذات ثلاث غتاب بن بشير الا انه بعين مهملة وتا فوقيه
آخره با موحده ومثله محمد بن ابي عتاب روى عنه مسلم رحمه الله
حرف الفاء الفديك بضم الفا وفتح الدال المهمله على التصغير حيث

يقع

يقع فرات بضم الفا ايضا وفتح الراء الخفيفه آخره مثنا فوقيه بعد الالف فراس
بكسر ففتح بوزن خلاس فرخ بضم الراء المهمله المشدده آخره خا معجمه فضاله
بفتح اوله وضاد معجمه فطن بكسر الفاء وسكون الطاء المهمله بوزن
عطن حرف القاف القاري بفتح القاف وتشديد الياء المثنا آخر الحيث
ما منسوبا الى القبيلة المشهورة كيعقوب القاري وكل من ينسب الى
عبد وهو الاغلب واما من نسب الى القراءة فبالهمز فيقال فيه قارئ القاف
قارظ بالراء المكسوره والظاء المعجمه بوزن فاعل ام قتال بكسر القاف
والتا الفوقيه عند الاكثر القردوسي بضم القاف والدال المهمله وسكون
الراء قراد بالضم والتخفيف كلفظ الحيوان المعروف قرظه بفتح القاف
والراء ثم ظاء مثاله قرم بفتح اوله وسكون مهملته بوزن كرم القزاز
بالزاي المكرره بوزن بزاز قزعه بفتحات ثلاث آخرها وردنه الكمه
القشملي بفتح القاف وسكون الشين المهمله وفتح الميم آخره لام ثم يا نسبه
قسيط بالتصغير القشب بكسر فسكون آخره موحده القطعي بضم قافه
وفتح طاء المهمله الخفيفه ثم عين مكسوره القطواني بفتح القاف
والطاء والواو بلا خلاف آخره نون القعيبي بضم ففتح مصغرا قوقل
بتكرير القاف المفتوحه حيث انا بوزن مندل القنطري بفتح
القاف وسكون النون ثم فتح الطاء وكسر الرا ثم يا آخر القنوي

بفتح القاف والنون وكسر الواو قمزا ذ بضم فجزم ثم فتح الزاي بعدها الف آخره
ذال معجمه حرف الكاف كبشه بالفتح فسكون الموحده وفتح المعجمه كدبنه بالضم
وفتح الدال المهمله وسكون المثنا التحتيه ثم نون وها آخره بلفظ التصغير كربن
بتقديم الرا على المعجمه مصغرا الاجد طلحه فمكر كهمس بفتح الكاف وسكون
الها آخره سين مهمله حرف اللام اللتبيه بضم اللام ويجوز فتحها وفوقيه ساكنه
ويجوز فيها الفتح ايضا والبا الموحده فيه مكسوره بلا خلاف ثم يا تحتيه مشدده
حرف الميم الماجشون بكسر الجيم وضم الشين المعجمه بعدها واو ونون آخره
ماهك بكسر الها وفتحه ثم كاف آخره مثنى بضم ميمه وفتح ثاءه المثلثه والنون
الثقيله قبل المقصوره ويقاربه لفظا مينا في ابي سعيد بن الحكم والعطا
فني هدين بكسر الميم وسكون البا ثم نون ممدوده مجالد بالضم فالفتح ثم كسر
اللام آخره دال مهمله واما مجزه بن زاهر فبفتح الميم وروي كسرها وسكون الجيم
وفتح الزاي المهموزه مجلز بكسر الميم وجزم الجيم وفتح اللام ثم زاي آخره
مجمع بضم ميمه الاولى وكسر الثانيه مجمع بضم ففتح ثم كسر الميم المشدده
آخره عين مهمله محبوب بالجيم والواو المشدده بوزن محمد محارب بضم الميم
وفتح الحا المهمله وكسر الرا ثم با موحده وقس عليه وزنا محاضر وهو بالضاد
المعجمه والراء المهمله محتبر بحاء مهمله بعدها با موحده ثقيله ثم را آخره
وزنه مرتبع محرز بضم الميم وسكون المهمله وكسر الراء آخره زاي معجمه

محرز

محرز بتكرير الرا المهمله وفتح الحاء هو والد عبد الله بخلاف محرز المدلجي فالاشهر
فيه انه بتكرير الزاي المعجمه وكسر الاولى مشدده وفتح الجيم محلي بضم الميم وكسر المهمله
واللام فيه مشدده محيه بفتح فسكون ثم كسر الميم الثانيه بعدها يا خفيفه
مخارق بفتح الخا المعجمه بعدها الف ثم راء مهمله آخره قاف بوزن موافق
المخزومي بفتح الميم ثم خاء معجمه ساكنه وتليها زاء خفيفه وهو عبد الله بن
جعفر وامه محمد بن عبد الله المخرمي فبضم الميم وفتح المعجمه وتشديد المهمله
المخزومي بضم الزاي المعجمه حيث يقع مخيمره بضم الميم وفتح الخا المعجمه وسكون
البا المثنا ثم ميم مكسوره مخلد بفتح الميم وسكون المعجمه وفتح اللام الخفيفه
ودال مهمله حيث جا الا مخلدا مسلمة فبتشديد اللام المفتوحه بوزن
محمد ويقاربه وزنا مخول الا انه بسكون المعجمه وفتح الواو الخفيفه مرار بفتح
الميم وتشديد الراء الاولى بوزن عطار مراوح بضم الميم وفتح الرا آخره حا
مهمله بوزن محارب مرثد بسكون الرا ثم ثا مثلثه وزنه مخلد مرحوم براء
وحاء مهملتين بوزن معلوم مزرد بضم ميمه وفتح معجمته وتشديد زاه
المفتوحه آخره دال مهمله مزاحم بزاي معجمه وحاء مهمله آخره ميم وزنه
مراوح وبوزنهما مسافع بالسين المهمله والفا المكسوره ثم عين مهمله وبو
زنهم مساور بمهمله وواو ثم را المستورد بسين مهملة ثم تا فوقيه
تليها واو ساكنه بعدها راء ودال مهملتان مسعر بكسر الميم وجزم المهمله
وفتح العين بوزن مجلز المسلي بسين مهمله بوزن كرسي المسندي

بضم الميم وسكون الشين وفتح النون مشور بكسر فسكون بوزن مسعر واما
مشهر فبضم الميم وجزم الشين وكسر الها الخفيفه المسيب بضم اوله وفتح مهملته
وتشديد ياءه المفتوحه الا ابا سعيد المسيب فقيل فيه بالكسر لكن الاشهر انه بالفتح
ايضا المشرفي بكسر الميم وجزم الشين المعجمه ثم راء مفتوحه بعدها فا وياء نسبه
مصدع بكسر الميم وسكون الصاد المهمله بوزن مسور مصعب بضم اوله
وجزم الصاد وفتح العين المهمله آخره موحده مطهر بتشديد الها المفتوحه
وزنه محمد مضارب بضم الميم وفتح الضاد المعجمه على وزن محارب مضرب
الميم فيه مضمومه ويليها ضاد معجمه مفتوحه وراء مشدده مكسوره ثم با آخره
ومثله وزنا معتب الا انه بعين مهمله وتا فوقيه وشبهه معيث غير انه
بغين معجمه مكسوره وتحتيه ساكنه ثم ثا مثلثه المعرور بعين ساكنه وراء
مكرره بينهما واو ساكنه معقل بكسر الميم والقاف وجزم العين المهمله مشكل
بشبهه وضعا مغفل والد عبد الله الصحابي بضم الميم وفتح الغين والفا
المشدده المعقري بفتح الميم وسكون العين المهمله وكسر القاف ثم راء مكسوره بعدها
ياء نسبه معمر بفتح الميمين وسكون العين بينهما بوزن مرتد الا معمر بن
يحيى فبتشديد الميم وزنه والمشهور انه بالتخفيف كغيره المعولي بميم
مفتوحه وعين مهمله ساكنه ثم واو مفتوحه ايضا المعني بفتح الميم ايضا
وكسر النون المشدده مغالة في البخاري بفتح الميم والغين المعجمه بعدها
الف بوزن مقالة معن بميم مفتوحه وعين ساكنه ونون خفيفه

مكسوره

مكسوره بوزن وهن المغرا بفتح فسكون المعجمه بعدها راء ممدوده مفعول بكسر
ميمه وسكون معجمته ثم واو مفتوحه آخره لام بوزن مسول المغيره بضم الميم وحكي
كسرها ثم غين معجمه مكسوره وهو ابن شعبه المشهور مقاتل بضم الميم كوزن مجالد
المقبري بفتح وسكون القاف وضم البا الموحده مقدم بالقاف والدال المهمله ثم ميم آخره
على وزن محمد مقرن بضم الميم وفتح القاف وكسر الرا المشدده بعدها نون مقسم
كوزن مسور وهو بقاف وسين مهمله آخره ميم المكتب بتا فوقيه وبا موحده وهو بضم
الميم وسكون الكاف وكسر التا بوزن مسلم على المشهور وقيل بتشديد التا بوزن
معلم مثل بتثليث الميم لكن الاجود الفتح كما حكاه الاشخر رحمه الله واللام منه
مشدده ابو مليح بفتح الميم اتفاقا حيث جا وليس فيه بضمها احد في الروات موهب
بفتح الها بوزن مخلد واما الرهبي فالها فيه مكسوره موزع بضم الميم ثم زا مشدده
مكسوره ثم عين مهمله بوزن موزق العجلي بواو وقاف حيثما وقع منبه بضم الميم
وفتح النون وبا موحده مكسوره بلتس وضعا منية فيه بضم الميم وسكون النون
وفتح التحتيه وهي ام يعلى المنتشر بشين معجمه قبلها مثناة فوقيه بوزن معتبر منجاب
بكسر فسكون ثم جيم مفتوحه بعدها الف وبا موحده حيث وقع اما منجوف في البخاري
بفتح فسكون ثم جيم مضمومه آخره فا وزنه معروف المنقري في مسلم بكسر فسكون وقاف
مفتوحه ثم راء مهمله وبا نسبه منير بضم الميم وكسر النون ثم يا ساكنه آخره راء مهملة
بكسر ميمه وسكون هاءه ثم راء خفيفه بعدها الف ونون حرف النون نابل في
البخاري بالبا الموحده بخلاف ناتل التابعي في مسلم فانه بالتا الفوقيه الناجي بنون
وجيم ثم يا مشدده النخاس بالنون والخا المعجمه المشدده ثم سين مهمله النزال
بزاي معجمه مشدده على وزن الجمال نسيبه بضم النون وفتح المهمله بلفظ التصغير

على المشهور وقيل مكبرا نشيط بفتح نونه وكسر معجمته ثم طا مهمله نصر واضح لا اشكال
فيه وهما ابن ابي نعيم بالضاد المهمله بخلاف النضر فانه بالضاد المعجمه تعيهم واضح
لا اشكال فيه وابا ابن ابي نعم بضم النون وسكون العين آخره ميم النفيلي بضم النون
وفتح الفا مصغرا نبيه بضم ففتح مصغرا ايضا روى عنه البخاري في الجمع بين المراة
وعنها نمر بفتح النون وكسر الميم ثم را مهمله بوزن نمل **حرف الواو** وشحي بشين
معجمه وحا مهمله بعدها يا الواقدي بواو وقاف ثم دال مهمله والبه بكسر اللام بعد
الواو وفتح البا الموحده بوزن فاطمه وثاب بتشديد المثلثه ثم با موحده وداعه
بدال مهمله خفيفه بوزن مجاعه ودبعه بدال وعين مهملتين مكبرا ورّاد بتشديد
الرا بوزن برّاد وردّاف بفتح الواو وسكون الرا ثم دال بعدها الف بوزن
مروان ورقا بسكون الراء وفتح القاف ورقه بوزن وبره بفتح البا الموحده
الوحاظي بضم الواو وفتح الحا المهمله الخفيفه ثم ظا مشالله بعد الالف الوشاح
بشين مهمله مشدده بعدها الف وجيم بوزن حجاج **حرف الها** الهدير بضم
الها وفتح الدال المهمله بلفظ التصغير كبير بخلاف هديل المشابه لدوزنا فانه
بالذال المعجمه اخره لام وبخلاف هزيل شرحبيل في البخاري فانه بالزاي المعجمه
واما هزيم فبراء مفتوحه ثم يا مثنا ساكنه آخره ميم مصغرا كالذي قبله هقل
بجزم القاف وكسر الها على وزن علم الهمداني بميم ساكنه ودال مهمله هني
بضم الها وفتح النون بلفظ التصغير كابي **حرف الياء التحتيه** ياسر بفتح الياء بعدها
سين مهمله مكسوره على وزن جابر اليامي بميم مكسوره وتشديد الياء الاخيره
كالقاري بخا من خاء معجمه وميم ثم را يتا به وزنا محاضر برقا بفتح فسكون
ثم فتح القاف بعدها الف مقصوره ميمون وغيره ميمون اليزني بيا وزاي

مفتوحتين

مفتوحتين ثم نون ويا اخرا يزيد بالزاي لا غير حيث جاء بخلاف يزيد الاشعري
فانه بضم الموحده وفتح المهمله مصغرا حيث يقع الا ابن اليزيد في مسلم فكبر واسمه
علي بن هاشم اما محمد بن عمر عن عمرو بن اليزيد فبالبا الموحده والزا المهمله المكسورتين
ثم نون ساكنه يسره بسين مهمله مفتوحه كوبره وزنا يعفور بفتح البا وسكون
المهمله وضم الفا بوزن منصور يعمر بسكون العين المهمله وضم الميم وفتحها
والضم اشهر اخره را الى هنا انتهى الكلام بعون الله على ضبط الاسماء بما يزيل
اللبس عما كان مبهما والله ولي التوفيق وبيده ازمة التحقيق **خاتمه** قد عرفت
بما انطوت عليه مقدمة الكتاب من ذكر الاسناد وما يتعلق به مما هو منطوي على
مقصود هذه التاليف وسنذكر هنا ان شاء الله تعالى ما له ارتباط وتعلق بما تقدم
لتنسبك العباره فيما اليه الاشاره وبالله الاعانه فيما به الايضاح والابانه **اعلم**
وفقنا الله واياك ان المهتم في علم الحديث بعد اتفاق الاسناد وحفظ
الاسماء عن التصحيف وصيانتها عن التحريف معرفة التراجم وادراك اساليبها
واحكام تاليف المتون والاسانيد وتحقيق تراكيبها وقد شدد قوم في الرواية
فافرطوا وتساهل اخرون ففرطوا فقال بعض المشددين لا حجة الا فيما رواه من حفظه
روي ذلك عن ابي حنيفة ومالك والصيدلاني وقال بعضهم يجوز من كتابه ما لم يخرج من
يده فان خرج لم يجز لاحتمال طرو تحريف فيه او زياده او نقصان وقال بعض المتساهلين
يجوز الرواية من النسخ وان لم تقابل على اصول صحيحه وقد عرفت مما املي عليك في الا
بحاث انه لا يجوز الرواية من نسخ الحديث الا ما قوبل منها على اصل صحيح او على شيخ
حافظ متقن وقال بعض المتساهلين يجوز الرواية بالوصيه والاعلام والمناولة المجرده
وغير ذلك مما ذكره اهل هذا الشان في كيفية التحمل البعيد عن موارد الخطا بين
انه مهما كان الراوي كامل التحمل والضبط جازت له الرواية من كتاب قوبل

بالاصل بالمعنى الجمهور وهو الطريق الوسطى

على اصل صحيح وان خرج من يده وغاب عنه اذا كان الغالب سلامته من
التغيير لاسيما اذا كان الراوي ممن لا يخفى عليه ذلك اما اذا لم يحفظ
ما سمعه واستعان بثقة في ضبطه وحفظ كتابه بحيث يغلب على ظنه سلامته
من التغيير صحت روايته وعلى هذا كان عمل شيخنا الحافظ المحدث نور الدين علي
بن علي الهرثمي في بعض مروياته رحمه الله واذا اراد الراوي الرواية من كتاب
ليس فيه سماعه ولا قوبل على اصل صحيح لكن سمعه على شيخه او فيه سماع شيخه او
كتب عن شيخه وكتب نفسه اليه لم يجز له الرواية عنه عند عامة المحدثين
ورخص فيه ايوب السختياني ومحمد بن بكر البرساني قال الخطيب والذي
يقتضيه النظر انه متى عرف ان هذه الاحاديث هي التي سمعها من الشيخ جاز له
ان يرويها اذا اسكنت نفسه الى صحتها وسلامتها هذا اذا لم يكن له اجازة عامة
من شيخه لمروياته او لهذا الكتاب وان كانت جاز له الرواية منه اذ ليس فيه
اكثر من رواية زيادات متوهمة بلفظ ثنا وانا من غير بيان الاجازة
والا في ذلك قريب يقع في محل التسامح ان شاء الله تعالى ولو وجد في كتابه
خلاف حفظه فان حفظه منه رجع اليه او من فم الشيخ اعتمد حفظه ان لم
يتشكك فيه ولا باس ان يذكرهما معا فيقول حفظي كذا وفي الكتاب كذا والله
اعلم واذا اراد الراوي رواية الحديث بالمعنى فان لم يكن عالما بالالفاظ
ومقاصدها عالما بما يحيل معانيها لم يجز له الرواية بالمعنى بلا خلاف بين اهل
العلم بل يتعين اللفظ وان كان عالما بذلك فقالت طايفة من اهل الحديث
والفقه والاصول لا يجوز مطلقا وجوزه بعضهم في غير حديث النبي صلى الله
عليه وآله وسلم ولم يجوزه فيه وقال جمهور السلف والخلف يجوز في الجميع

اذا

اذا جزم انه ادى المعنى وهذا هو الصواب الذي يقتضيه احوال الصحابة
عليهم الرضوان فمن بعدهم في روايتهم القصة الواحدة بالفاظ مختلفة
وهذا الذي تقرر من جواز الرواية بالمعنى هو فيمن سمعه من غير المصنفات اما
المصنفات فلا يجوز تغييرها وان كان بالمعنى هذا اذا لم يقع في الرواية او
التصنيف غلط اما اذا وقع في الرواية او التصنيف غلط لا شك فيه فالصحيح
الذي قاله الجماهير انه يرويه على الصواب ولا يغيره في الكتاب بل ينبه عليه
حال الرواية في حاشية الكتاب فيقول كذا وقع والصواب كذا وقد
اختلف الحفاظ في رواية بعض الحديث دون بعض فمنعه قوم بناء
على القول بمنع الرواية بالمعنى وجوزه من جوزها ثم قيد بعض القايلين
بالجواز بما اذا لم يكن الراوي او غيره قد رواه بتمامه قبل ذلك وبعضهم اطلق
والصواب انه ان كان الراوي عارفا ثقة ولم يكن ما تركه متعلقا بما
رواه بحيث لا يختل الحكم بتركه ولم يتطرق اليه تهمة بزيادة او نقصان
جاز سواء جوزنا الرواية بالمعنى ام لا وسواء رواه قبل تاما ام لا اما اذا اختل
الحكم بترك بعضه كالغاية والاستثناء في قوله عليه الصلاة والسلام حتى
تقبضه وقوله الا سواء بسواء فلا يجوز تركه بالاتفاق لانه حينئذ تصرف
في الحديث بما يخل الحكم وهو ممنوع بلا خلاف اما تقطيع المصنف الحديث
في الابواب فهو الى الجواز اقرب وقد فعله امام المحدثين ابو عبد الله
محمد ابن اسماعيل البخاري رحمه الله تعالى تنبيه اذا روى الشيخ الحديث
باسناد ثم اتبعه اسنادا اخر قال عند انتهاء هذا الاسناد مثله او نحوه فاراد
السامع ان يروي المتن بالاسناد الثاني مقتصرا عليه قال الامام النووي رحمه
الله فالاظهر منعه وهو قول شعبة وقال سفيان الثوري يجوز بشرط ان يكون
الشيخ المحدث ضابطا متحفظا مميزا بين الالفاظ وقال يحيى بن معين

يجوز ذلك في قوله مثله ولا يجوز في قوله نحوه قال الخطيب البغدادي رحمه الله وما
قاله بن معين مبني على القول بمنع الرواية بالمعنى اما على القول بجوازها الذي عليه
الكثرون بشرطه المعتبر فلا فرق نعم اذا ذكر الشيخ الاسناد وطرفا من المتن
ثم قال وذكر الحديث وما اشبه ذلك فاراد السامع ان يروي عنه الحديث
كاملا فطريقه ان يقتصر على ما ذكره الشيخ ثم يقول والحديث بطوله كذا
ويسوقه الى آخره فان اراد روايته بكماله ولم يفعل ما ذكر فهو اولا بالمنع مما
سبق في مثله ونحوه ومن نص على المنع الاستاذ ابو اسحق الاسفرايني الشا
فعي واجازه ابو بكر الاسمعيلي بشرط ان يكون السامع والمسمع عارفين
بان ذلك الحديث وينبغي للمعتني بصحيح مسلم رحمه الله تحقيق هذا البحث
لتكرر ذلك فيه والله اعلم واختلفوا في جواز تقديم بعض المتن على بعض
بناء على جواز الرواية بالمعنى ومنعها والجمهور على الجواز ولا ينبغي القطع
بالجواز ان لم يكن المقدم مرتبطا بالمؤخر واما اذا قدم المتن على الاسناد كقال
صلى الله عليه وآله وسلم كذا انبانا فلان عن فلان الى آخر الاسناد او ذكر المتن وبعض
الاسناد ثم ذكر باقي الاسناد متصلا حتى وصله بما ابتدأه كقال نافع عن ابن
عمر عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم كذا انبانا به فلان عن فلان حتى يتصل بنافع
وابن عمر فهو حديث متصل والسماع فيه صحيح فلو اراد من سمعه هكذا
ان يقدم جميع الاسناد فالصحيح الذي قاله بعض المتقدمين القطع با
لجواز وقيل فيه الخلاف في تقديم بعض المتن على بعض وهو مبني على الخلاف
في الرواية بالمعنى كما سبق واذا درس بعض الاسناد والمتن جاز ان يكتبه
من كتاب غيره ويرويه اذا عرف صحته وان ذلك هو الساقط هذا هو
الصواب الذي قاله المحققون واذا وجد في كتابه كلمة غير مضبوطة
اشكلت عليه فانه يجوز ان يسأل عنها العلماء بها من اهل اللغة والعربية

وغيرهم

وغيرهم ويرويها على ما يخبرونه واذا كان في سماعه عن رسول الله صلى الله
عليه وآله وسلم فاراد في الرواية ان يقول عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم
او عكسه فالصحيح الذي قاله حماد بن سلمة واحمد بن حنبل وابو بكر الخطيب
والجمهور انه جائز لانه لا يختلف به هنا معنى وقال ابن الصلاح رحمه الله
الظاهر انه لا يجوز والصواب الاول واما الاداب فمنها سن التصدي
لاسماع الحديث الشريف فعن ابي محمد بن خلاد استحباب بلوغ الخمسين
لانتهاء سن الكهولة وفيها مجتمع الاشد قال وغير بعيد ان يحدث عند
استيفاء الاربعين لانها حد الاستواء ومنتهى الكمال وانكر القاضي عياض
رحمه الله على ابن خلاد ذلك لان جماعة من السلف ومن بعدهم نشؤا علما
لا يحصى ولم يبلغوا ذلك كعمر بن عبد العزيز لم يبلغ الاربعين وسعيد
ابن جبير لم يبلغ الخمسين وجلس مالك للناس وله نيف وعشرون سنة
وقيل سبعة عشر سنة واخذ عنه الشافعي العلم وهو في سن الحداثة قال ابن
الصلاح رحمه الله ما ذكره ابن خلاد محمول على من تصدى للتحديث بنفسه
من غير براعة في العلم وما ذكره القاضي عياض عن ذكر فلعله لقوة براعة
منهم في العلم مع الحاجة اليهم محدثين او انهم سئلوا ذلك بصريح السؤال
او بقرينة الحال ولله در من فاضل اديب وكامل اريب لقد جمع
بين كلامي بن خلاد والقاضي عياض رحمهما الله بوجه لائق وتاويل
رائق والحق انه متى احتيج الى ما عنده استحب له التصدي ليثبت في
اي سن كان كمالك والشافعي وغيرهما وانه متى خشي عليه الهرم ويختلف
ذلك باختلاف الناس وكذا اذا اعمى وخاف ان يدخل عليه ما ليس في حديثه
والله اعلم ومنها ان لا يتصدى للاسماع بحضرة من هو اولى منه سنا
او علما او ورعا او غير ذلك من الفضائل وقيل لا يحدث في بلد فيه من

هو ولاسنه واذا طلب منه ما يعلمه عند وجود الاولى ارشد اليه لان الدين
النصيحة ولا يمتنع من تحديث احد وافادته لعدم صحة نيته فانه يرجى
له تصحيحها والحرص على نشره ويبتغي به جزيل الاجر ومنها اذا اراد حضور
مجلس الحديث تطهر وتطيب وسرح لحيته وجلس متمكنا عليه كمال السكينة
والوقار فان ظرف رحمه الله كان اذا اتى الناس ما كان خرجت اليهم الجارية
فتقول لهم يقول لكم الشيخ تريدون الحديث او المسايل فان قالوا المسايل
خرج اليهم وان قالوا الحديث دخل مغتسله واغتسل وتطيب ولبس ثيابا
جددا وتعمم ووضع على راسه رداء وتلقى له منصة يجلس عليها وعليه
الخشوع ولا يزال يتبخر بالعود حتى يفرغ من حديث رسول الله صلى الله
عليه وآله وسلم ولم يجلس على تلك المنصة الا اذا حدث عن رسول الله صلى
الله عليه وآله وسلم فقيل له في ذلك فقال اني اعظم حديث رسول الله صلى
الله عليه وآله وسلم وقيل انه رحمه الله لدغته عقرب ستة عشر لدغة
ولم يقطع حديثه وسئل جرير بن عبد الحميد عن حديث وهو قايم فامر
بجلده فقيل له انه قاض فقال القاضي احق من أدب وكان اذا رفع احد
صوته في مجلس الحديث زجره ويقول قال الله تعالى يا ايها الذين امنوا لا
ترفعوا اصواتكم فوق صوت النبي فمن رفع صوته عند حديث رسول
الله صلى الله عليه وآله وسلم فكانما رفع صوته فوق صوت رسول الله
صلى الله عليه وآله وسلم ومن الادب ان لا يسرد الحديث سرد الايدري
بعض الحاضرين فهمه ويفتح مجلسه ويختمه بحمد الله تعالى والصلاة والسلام
على رسوله ودعاء يليق بالحال ولا باس ان يذكر مشايخ سنده في ذلك الكتاب
الذي يقع السماع فيه ولو على سبيل الاجمال ويترحم عليهم كما كان

يفعل

يفعل ذلك مشايخنا رحمهم الله تعالى واما اداب طالب الحديث الشريف
فتصحيح النية في طلبه وهو اخلاصها فيخلص النية في طلبه لله تعالى خالصا
عن الشوايب المنحطة لعظيم ثوابه والحذر كل الحذر ان يقصد به عرضا
او ترفعا او توصلا الى نيل الاغراض الدنيوية والمطالب الطمعية بل من نفسه
على مكارم الاخلاق السنية والاداب المرضية فان علم الحديث الشريف
لا يوتاه من سات اخلاقه وكثر في الاهواء شقاقه وان طلبه افضل الاعمال
على الاطلاق فعن سفيان الثوري رحمه الله ما اعلم عملا افضل من طلب الحديث
لمن اراد الله به خيرا ولان علم الحديث الشريف افضل العلوم واولاها واحقها
بالتعظيم واحراها وما قيل في فضل الحديث واهله ما رويناه عن ابي زرعة
الرازي دين النبي محمد آثاره نعم المطية للورى الاخبار لا تغفلن عما
واهله فالراي ليل والحديث نهار يجلو ظلام الفتى سبل الهدى والشمس
واضحة لها انوار واما السند فقد من الله تعالى وله الحمد باسانيد عالية
في الصحيحين وساير الامهات الست وغيرها من كتب الحديث اجيز
بها الفقير عن عدة من الشيوخ اهل المعارف والرسوخ اجلهم قدرا واعلاهم
ذكرا سيدي وشيخي ووالدي بقية المحققين في هذا الشان ابو الفضائل
ملحق الاواخر بالاوايل صفي الدين احمد بن محمد البحراني الشافعي رحمه الله
تعالى وبه تخرجت في الحديث والفقه والاصول ولله الحمد وساذكر
لك هنا ما وعدت به من السند في الصحيحين فاقول قراءت جميع الجامع
الصحيح لامام المحدثين ابي عبد الله محمد بن اسمعيل البخاري رحمه الله من اوله الى
قراءة بحث وتحقيق على سيدي وشيخي ووالدي صفي الدين احمد بن محمد
بن علي البحراني اليمني الشافعي رحمه الله واجازني بقراءته واقرانه اجازة

سابقه باجازته عن الشيخ الحافظ المحدث حامل راية الحديث وامام اهل
الدرس والتحديث نور الدين علي ابن علي المرحوي المصري الازهري رحمه
الله باجازته عن الشيخ المحقق ابراهيم البرماوي رحمه الله باجازته عن
الشيخ المتقن الشهاب القليوبي وشمس الدين محمد الشوبري قالا انبانا به
النور الزيادي قال انبانا به الشمس محمد الرملي قال انبانا به والدي الشهاب
احمد الرملي قال انبانا به شيخ الاسلام زكريا الانصاري رحمه الله قال انبانا به
امام الائمة الشهاب احمد بن حجر العسقلاني بقراءتي لجميعه عليه
قال انبانا به النجم عبد الرحيم بن زين الحموي وابراهيم بن احمد
التنوخي سماعا عليهما لجميعه قالا انبانا به الحسين الزبيدي سماعا
عليه قال اخبرنا ابو الوقت عبد الاول السجزي الهروي سماعا قال
انبانا به ابو الحسن عبد الرحمن الداودي انبانا به عبد الله ابن احمد حموية
السرخسي انبانا به ابو عبد الله محمد بن يوسف الفربري رحمه الله قال اخبرنا
به مؤلفه فذكره ح واجازني به عاليا بطريق المراسلة الشيخ الحافظ الورع
التقي محمد حيا السندي نزيل المدينة المنورة ومحدثها رحمه الله قال حدثني
الشيخ عبد الله بن سالم البصري المكي رحمه الله حدثني محمد بن علاء الدين
البابلي المصري الشافعي حدثني ابو النجا سالم ابن محمد السمهودي حدثني
النجم محمد بن احمد ابن علي الغيطي عن ابي يحيى زكريا الانصاري عن
حافظ العصر احمد بن علي بن حجر العسقلاني عن ابراهيم بن احمد التنوخي
عن ابي العباس احمد بن ابي طالب الحجار عن الحسن بن المبارك الزبيدي
الحنبلي عن ابي الوقت عبد الاول بن عيسى بن شعيب السجزي الهروي
عن ابي الحسن عبد الرحمن بن محمد مظفر بن داود الداودي عن ابي محمد

عبد الله

عبد الله ابن احمد السرخسي عن ابي عبد الله محمد بن يوسف الفربري عن ابي
عبد الله محمد بن اسمعيل البخاري رحمه الله واما الجامع الصحيح للحبر مسلم بن
الحجاج القشيري النيسابوري رحمه الله فقرأت طرفا صالحا منه على سيدي
وشيخي والد مقدم الذكر رحمه الله واجازني بجميعه اجازة مناولة قال رحمه
الله اجزتك به كما اجازني به مشافهة سيدي الشيخ الفاضل علي بن علي المرحوي
رحمه الله قال كما اجازني به مشافهة الشيخ ابراهيم البرماوي رحمه الله
بالجامع الازهر قال انبانا به شيخنا القليوبي قال انبانا به شيخنا النور الزيادي
رحمه الله قال انبانا به شيخنا شمس الدين محمد الرملي انبانا به شيخي ووالدي
الشهاب احمد الرملي انبانا به شيخ الاسلام زكريا الانصاري انبانا به
حافظ العصر العسقلاني انبانا به خاتمة المحققين المسند الشرف
الكرمي الاصل القاهري انبانا به الزين عبد الرحمن الحنبلي انبانا به
الشمس بن الفاح انبانا به ابو اسحق نصر الواسطي انبانا به الرضي الطوسي
انبانا به منصور الساعدي الزراوي انا ابو الحسين عبد الغافر الفارسي
النيسابوري انا به ابو احمد عمرويه الجلودي النيسابوري انبانا به ابراهيم
بن سفيان الفقيه الزاهد قال اخبرنا به مؤلفه رحمه الله سماعا لجميعه
الا ثلاثة اوراق كان ابراهيم يقول فيها عن مسلم ولا يقول اخبرنا
مسلم قال ابن الصلاح فالاقرب حملها عنه اجازة او وجادة ح واجازني
به عاليا مراسلة ايضا شيخنا محمد حيا مقدم الذكر ولفظه رحمه الله واما
صحيح مسلم فاخبرني به شيخنا المذكور رحمه الله بما تقدم الى الانصاري
عن الحافظ ابي نعيم رضوان بن محمد العقبي عن ابي الطاهر محمد بن
عبد اللطيف بن الكويك عن ابي الفرج عبد الرحمن بن عبد الحميد بن
عبد الهادي الحنبلي عن ابي العباس احمد بن عبد الدائم النابلسي عن محمد

بن علي بن حمدة الحراني عن الفقيه ابي عبد الله محمد بن الفضل بن محمد
الفراوي عن ابي الحسن عبد الغافر الفارسي عن ابي احمد محمد بن عيسى الجلودي
النيسابوري عن ابراهيم بن محمد بن سفيان عن ابي الحسن مسلم بن
الحجاج القشيري رحمه الله هذا وقد اجزت مولانا امير المومنين
الموضوع هذا التاليف رحمه الكريم ان يروي الصحيحين بهذا
السند انشا الله وايدناه واجزت ايضا من احب الرواية عني
من علما العصر ان يرويهما قراءة واقراء وبحق من شا كيف شا على
الشرط المعتبر عند اهل الحديث والاثر والمطلوب من كل واقف
على هذه الوريقات التماس المعاذير لمؤلفها وان يدعو له
بحسن الختام وان يسكنه واحبابه وجميع المسلمين دار السلام
بجوار سيد الانام بحق محمد وآله الاعلام انتهى ما قصدنا تحريره
واردنا تدبيره وتقريره ضحى يوم الثلاثا ثاني شهر ربيع اخر سنة ١٣١
ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم وصلى الله على سيدنا محمد
وآله وصحبه الراشدين والتابعين له باحسان الى يوم الدين
قال مؤلفه المنقول عنه انتهى ما قصدنا تحريره واردنا تدبيره وتقريره ضحى يوم
الثلاثا خامس شهر العدة الحرام سنة ١١٦٣ احسن الله ختامها ولا حول
ولا قوة الا بالله العلي العظيم وصلى الله على سيدنا محمد وآله وصحبه وسلم
وكان الفراغ من تحرير هذا الكتاب المبارك يوم الخميس عاشر شهر جمادى
الاخر سنة ١٢٠١ من الهجرة النبوية على مشرفها وآله الاعلام افضل
الصلاة والسلام بيد الفقير الحقير المعترف بالذنب والتقصير الراجي
عفو ربه الغفور السيد محمد بن علي بن السيد اسمعيل الحسيني العلوي
ساكن بلدة المنا المعروف انها ما وجد من الاصل

فهرس کتاب اتحاف النبلاء المتقین باحیاء مآثر الفقهاء المحدثین

مقصد اول

در ذکر اسامی کتب مع اسامی مؤلفین از فقهای مذاهب اربعه و محدثین

۴	باب الالف	۸۱	باب البراء	۱۱۵	باب الفاء		
	در ذکر دو صد و پنجاه و هفت کتاب		دران چهل کتاب نوشته شده		در وی سی و هفت کتاب مذکور شده		
۲۷	باب الباء	۸۶	باب الزاء	۱۱۹	باب القاف		
	درین بیست و شش کتاب مذکور است		در وی پانزده کتاب بوده است		در وی ترجمهٔ هفده کتاب است		
۳	باب التاء	۸۷	باب السین	۱۳۰	باب الکاف		
	درین یکصد و چهل و نه کتاب ذکر یافته		درین سی و هفت کتاب نام برده شده		هشتاد و یک کتاب را محتوی است		
۴۵	باب الثاء	۹۳	باب الشین	۱۳۰	باب اللام		
	درین هفده یازده کتاب مذکور است		در وی پنجاه و شش کتاب جلوه گر است		شامل بر پانزده کتاب است		
۴۶	باب الجیم	۱۰۳	باب الصاد	۱۳۱	باب المیم		
	در ذکر یکصد و شصت و پنج کتاب		دران هفده کتاب مذکور است		دارای دو صد و شصت کتاب مذکور است		
۷۰	باب الحاء	۱۰۷	باب الضاد	۱۷۰	باب النون		
	در وی بیست و شش کتاب ذکر یافته		در وی هشت کتاب مندرج است		دران بیست و هفت کتاب مذکور شد		
۷۶	باب الخاء	۱۰۸	باب الطاء	۱۷۵	باب الواو		
	در وی نوزده کتاب است		در وی نام یازده کتاب است		صاحب هفت کتاب است		
۷۷	باب الدال	۱۰۹	باب العین	″	باب الهاء		
	دران ذکر سی و دو کتاب است		محتوی بر ذکر سی و هشت کتاب		بحلی شش کتاب دارد		
۸۱	باب الذال	۱۱۴	باب الغین	۱۷۶	باب الیاء		
	دران هشت کتاب ذکر یافته		هشتاد و نه نام یازده کتاب است		در وی یازده کتاب بیش نیست		

مقصد ثانی

در تراجم جمعی از فقها و محدثین

۱۷۶	حرف الحاء	۱۷۸	حال ابراهیم حربی	۱۹۲	حال جصاص	۱۹۹	حال ابوبکر بزار
″	حال ابومسلم کشی	۱۷۹	حال امام احمد بن حنبل	۱۹۳	حال اسمعیلی	″	حال ابوسلیمان بستی
″	حال ابن ابی حاتم	۱۸۴	حال احمد قسطلانی	″	حال ابوعبید قاسم	″	حال سهمی راوی موطا
۱۷۷	حال ابواسحق حربی	۱۸۵	حال خطیب بغدادی	″	حال ابن حجر عسقلانی	″	حال ابوحفص کبیر حنفی
″	حال ابن انجا نائب حنفی	۱۸۷	حال زرنوق اشاسی	۱۹۷	حال ابوبکر باقلی	″	حال خصاف
″	حال ابواسحق مروزی	۱۸۸	حال ابومصعب راوی موطا	″	حال دینوری مالکی	۲۰۰	حال قدوری فقیه حنفی
۱۷۸	حال ابوثور کلبی	″	حال حافظ ابوطاهر سلفی	″	حال بوصیری	″	حال احمد هکاری
″	حال ابواسحق اسفراینی	۱۸۹	حال نسائی صاحب سنن	″	حال احمد محاملی فقیه شافعی	″	حال ابوزرعه عراقی
″	حال ابواسحق مزاوی	۱۹۰	حال ابوبکر بیهقی	۱۹۸	حال ابونعیم اصفهانی	″	حال قرطبی فقیه مالکی
″	حال ابراهیم حربی	۱۹۱	حال احمد محاوی فقیه	″	حال احمد موصلی محدث	″	حال نعمی الداری

٢٠١ احمد المصري الحافظ
" ابن السري الاموي الحافظ
" قرنى
" ابن المنير
" ابن الرامة
" احمد الكاتي الحنبلي
٢٠٢ احمد بن عبد الحليم الحراني
٢٢١ ابن حجر المكي الهيتمي
٢٢٢ احمد بن حسن القنوجي
٢٢١ ابن خلكان
" ابو بكر بن سلمان سبتي
٢٣٢ الاذني الفقيه صاحب الشافعي
" ابن سعيد النيسابوري
٢٣٣ ابو عثمان صابوني
٢٣٤ ابو الشيباني الحنوي الحنفي
" ابن راهويه
" قرشي
٢٣٥ ابو احمد الحسن القنوجي
٢٣٨ حرف الباء
" ابو طاهر الخالي
٢٣٩ حمدان الواسطي
" المرسي الفقيه الحنفي
" بكار الفقيه الحنفي
" ابو بكر الخوارزمي احد الحفاظ الذهبية
٢٤٠ ابن الجنيدي
" حرف التاء
" تمام بن ادمي
" حرف الثاء
٢٤٤ قاضي تنا السبتي في الحديث الحنفي
٢٤١ حرف الجيم
" ابو محمد بن السراج القاري بغداد
" ابن الفرات البغدادي ابن جرير
" حرف الحاء
" ابن ابي اسامة صاحب المسند
٢٤٢ حبيبي الزيلعي
" حسن بن الطيب الفقيه الحنفي
" الزعفراني صاحب الامام الشافعي
٢٤٣ الطبري الفقيه الشافعي
" خلال البغدادي
" حسناني اللاهوري
" حرالبي صاحب الامام الشافعي
٢٤٤ ابو علي المروروذي
" الفراء البغوي
" الحلبي الفقيه الشافعي
٢٤٥ الغساني الجياني الحافظ
" قاضي حسين
٢٤٦ حماد بن عثمان بن ثابت الفقيه الحنفي
" الخطابي البستي
٢٤٧ حرف الخاء
" الخصيبي
" شاب حافظ صاحب الطبقات
٢٤٨ حرف الدال
" داود الظاهري
٢٤٩ حرف الراء
٢٥٠ ربيعة الرأي
" ربيع المؤذن صاحب الامام الشافعي
٢٥١ ربيع الجيزي صاحب الشافعي
" زين صاحب جمع بين الصحاح
" حاجي رفيع الدين مراوا بادي
٢٥٢ حرف الزاء
" زبير بن بكار
" ذو الفقيه الحنفي
٢٥٣ ابو محمد زياد العامري
" حفص الفقيه المالكي
٢٥٤ حرف السين
" ابو بكر الخير بلوا الاسدي
٢٥٥ سعيد بن المسيب احد الفقهاء السبعة
" سعيد بن جبير الاسدي الكوفي
٢٥٦ سعيد بن منصور صاحب السنن
" ابن السكن
" سفيان الثوري
٢٥٧ سفيان بن عيينة
" سليم الرازي الفقيه الشافعي
" سليمان البصري قاضي الكوفة
٢٥٨ سليمان بن يسار احد الفقهاء السبعة
" الاعمش الكوفي الامام الحافظ
" ابو داود صاحب السنن
٢٥٩ ابو القاسم الطبراني
٢٦٠ ابو الوليد الباجي المالكي
" الطيالسي
٢٦١ حرف الشين
٢٦٢ صدر الدين الدهوسي
٢٦٣ صديق بن حسن القنوجي
٢٧١ حرف العين
" ابن المبارك
٢٧٥ ابن وهب المالكي
٢٧٦ عنبة
٢٧٧ دينوري صاحب كتاب الشافعي
" القفال المروزي
٢٧٨ الجويني والد امام الحرمين
" عبد الله الدمشقي
" حلال المالكي
" العكبري
٢٧٩ عبدان المروزي
" ابن الخشاب البغدادي
" ابن عدي الجرجاني
" ابن الفرضي
٢٨١ رشاطي الاندلسي
" ابو محمد بن ابي الوحش الامام
" ذيلي حنفي
٢٨٢ جزولي صاحب الدلائل
" ابن القيسراني
" ابن اللبان
" ابن ابي العذبا
" ابن ابي حمزة

٢٨٣ دارمي صاحب المسند
" حميدي صاحب المسند
" ابو بكر بن ابي شيبة صاحب المصنف
٢٨٤ عبد الصمد بن سالم البصري المكي
" جلي احد الفقهاء السبعة
٢٨٥ كرخي فقيه حنفي
" ابن ابي ليلى
" اوزاعي امام اهل الشام
٢٨٦ ابن جناده المالكي صاحب المدونة
٢٨٧ ابن عساكر الفقيه الشافعي
" الصدفي
" ابن الجوزي
" فاطمي مجوهري
٢٨٨ جلال الدين السيوطي
" ابن ابي حاتم
" العبدي بن منده
" ابن قدامة المقدسي
٢٨٩ ماجشون المالكي
" ابو المعالي امام الحرمين
٢٩٠ اصمعي اللغوي النحوي
٢٩١ سحنون الفقيه المالكي
" عبد السلام الحرني
٢٩٢ الدارمي الفقيه الشافعي
" حرف الشين
" حرف الصاد المهملة
٢٩٣ حرف الضاد
" حرف الطاء
٢٩٤ حرف العين
" عبد الرحمن الفقيه الحنفي
" عبد الغني المقدسي الحافظ
٢٩٥ عبد الغني المقدسي الحنبلي
" عبد الغافر الفارسي
٢٩٦ عبد الاول السجزي
" عبد الاول الحسيني
٢٩٧ عبد المنعم الحنبلي
" ابن الخراط
٢٩٨ ابو الحسن عبد الحق الترك الدهلوي
" ابن عساكر المحدث الدمشقي
" المنذري الفقيه الشافعي
٢٩٩ القنوجي
" العراقي الحافظ
٣٠٠ الاصفوني الشافعي
" عبد القادر بن ابي الوفاء القرشي
٣٠١ الدمياطي صاحب المعجم
٣٠٢ الشيخ عبد الباسط القنوجي
٣٠٣ الكشي صاحب المسند
" ابن قانع الاموي
" الخاطي الاحول
٣٠٤ ابن الصلاح الحافظ
٣٠٥ ابن الحاجب النحوي المالكي
٣٠٦ ابن السماك
" عروة بن الزبير احد الفقهاء السبعة
٣٠٧ ابو القاسم قشيري
٣٠٨ عبد الكريم السمعاني
٣٠٩ عبد الرزاق اصفهاني
" ابن الفطي
" ابن الصباغ الفقيه الشافعي
٣١٠ عبد الغني المقدسي الحافظ
٣١١ عبد الغني المقدسي الحنبلي
" عبد الغافر الفارسي
٣١٢ عبد الاول السجزي
" عبد الاول الحسيني
٣١٣ عبد المنعم الحنبلي
" ابن الخراط
٣١٤ ابو الحسن عبد الحق الترك الدهلوي
" ابن عساكر المحدث الدمشقي
٣١٥ المنذري الفقيه الشافعي
٣١٦ القنوجي
" العراقي الحافظ
٣١٧ الاصفوني الشافعي
" عبد القادر بن ابي الوفاء القرشي
٣١٨ الدمياطي صاحب المعجم
٣١٩ الشيخ عبد الباسط القنوجي
٣٢٠ الكشي صاحب المسند
" ابن قانع الاموي
" الخاطي الاحول
٣٢١ ابن الصلاح الحافظ
" ابن الحاجب النحوي المالكي
٣٢٢ ابن السماك
٣٢٣ عروة بن الزبير احد الفقهاء السبعة
٣٢٤ حسن بن محمد قاضي القضاة
" ابو الحسن علي المرزبان
٣٢٥ الماوردي
" ابن الفطي
" ابن الصباغ الفقيه الشافعي
٣٢٦ عبد الغني المقدسي الحافظ
٣٢٧ عبد الغني المقدسي الحنبلي
" عبد الغافر الفارسي
٣٢٨ عبد الاول السجزي
" عبد الاول الحسيني
٣٢٩ عبد المنعم الحنبلي
" ابن الخراط
٣٣٠ ابو الحسن عبد الحق الترك الدهلوي
" ابن عساكر المحدث الدمشقي
٣٣١ المنذري الفقيه الشافعي
" القنوجي
٣٣٢ العراقي الحافظ
" الاصفوني الشافعي
٣٣٣ عبد القادر بن ابي الوفاء القرشي
٣٣٤ الدمياطي صاحب المعجم
٣٣٥ الشيخ عبد الباسط القنوجي
٣٣٦ الكشي صاحب المسند
" ابن قانع الاموي
" الخاطي الاحول
٣٣٧ ابن الصلاح الحافظ
" ابن الحاجب النحوي المالكي
٣٣٨ ابن السماك
" عروة بن الزبير احد الفقهاء السبعة
٣٣٩ حسن بن عبد السلام
" ابن المطن
" الحاجي
" فاطمة عياض
٣٤٠ الزفاوي
" حرف الغين
" حسان المنذر غلام علي الدهلوي
٣٤٥ حرف الفاء
" قاسم بن محمد احد الفقهاء السبعة
" قاسم بن سلام
٣٤٦ البرزالي الاشبيلي
٣٤٧ قاسم القرطبي
" حرف الكاف
" ليث بن سعد الفهمي
٣٤٨ حرف الميم
" امام مالك بن انس
٣٤٣ ابن الاثير الجزري
٣٤٤ الامام الشافعي
٣٤٨ ابن ابي ليلى الفقيه
" ابن ابي ذئب صاحب الامام مالك
" امام محمد صاحب ابي حنيفة
٣٤٩ محمد بن اسمعيل البخاري
٣٥٥ ابن جرير طبري
" الترمذي الفقيه الشافعي
٣٥٦ ابن الحداد الفقيه الشافعي
٣٥٧ الصيرفي البغدادي
" القفال الشاشي
" الماسرجسي
٣٥٧ ابن المنذر النيسابوري

٣٥٧	حال	العاشاني	٣٦٩	حال	ابن الجوزي	٣٩٩	حال	ابن الانباري	٤٢٢	حال
	حال	القضاعي		حال	ابو حيان الغرناطي	٣٩٠	حال	الواقدي		حال
٣٥٨	حال	ابن الاثير	٣٩١	حال	القطب السلطاني		حال	الزهري كاتب الواقدي		حال
	حال	حسن الاثير السرخسي		حال	ابو زرعة الدمشقي		حال	ابو شجاع الوراق الرازي	٤٢٦	حال
	حال	الحاكم النيسابوري		حال	ابن المقدسية		حال	الكاتب المرزباني		حال
٣٥٩	حال	ابن المواز		حال	ابن عبد الهادي المقدسي الحنبلي		حال	ابن تيمية الحراني	٤٢٧	حال
	حال	محمد بن نصر المروزي	٣٧٠	حال	ابو بكر النقاش	٣٩١	حال	ابن الفطة المحدث		حال
	حال	ابن شعبان المالكي		حال	ابن القيم الزرعي الدمشقي		حال	ابن الدبيثي	٤٢٨	حال
	حال	ابن وضيق العيد	٣٧٣	حال	ابن الوزير الصنعاني اليماني		حال	ابو الخير ابن الجزري		حال
٣٦٢	حال	ابن الزنكلي	٣٧٤	حال	ابو حامد الغزالي	٣٩٢	حال	ابو حاتم البستي	٤٣٠	حال
٣٦٣	حال	ابن حجر الجرجاني	٣٧٥	حال	ابو نصر الارغياني	٣٩٣	حال	ابو بكر البزاز		حال
	حال	الماوردي		حال	فخر الدين الرازي		حال	النعمي الفقيه الشافعي		حال
	حال	ابن شامة الحنبلي	٣٧٩	حال	ابو الفتح الشهرستاني	٣٩٤	حال	ابن الجميع صاحب المعجم		حال
	حال	ابن سيد الناس اليعمري	٣٨٠	حال	ابو عيسى الترمذي صاحب السنن		حال	الحكيم الترمذي	٤٣٥	حال
٣٦٤	حال	الزركشي	٣٨١	حال	ابن ماجة الربعي صاحب السنن	٣٩٥	حال	مجد الدين صاحب القاموس	٤٣٧	حال
	حال	الفاياني		حال	الحاكم النيسابوري	٣٩٧	حال	الشيخ محمد طاهر صاحب مجمع البحار		حال
	حال	ابن الهمام الحنفي	٣٨٢	حال	الحميدي اليورقي	٤٠٠	حال	محمد بن اسمعيل الامير اليماني	٤٣٨	حال
٣٦٥	حال	ابن قطلوبغا الحنفي	٣٨٤	حال	العمارني الفقيه المالكي	٤٠٣	حال	الشيخ محمد حيات السندي المدني		حال
	حال	ابن العماد الحنبلي		حال	ابو موسى المديني	٤٠٤	حال	محمد فاخر الزائر الالهابادي	٤٤٩	حال
٣٦٦	حال	ابن ورقا الاودني	٣٨٥	حال	ابن القيسراني	٤٠٧	حال	ابو الفيض محمد مرتضى الزبيدي		حال
	حال	المسعودي		حال	ابن مندة العبدي	٤٠٩	حال	قاضي القضاة محمد بن علي الشوكاني		حال
	حال	العزي فقيه الشافعي		حال	الفربري راوي صحيح البخاري	٤١٣	حال	محمد بن عبد الوهاب النجدي	٤٤٠	حال
	حال	محمد الخضري		حال	الفراوي	٤١٦	حال	محمد اسمعيل العمري الدهلوي	٤٤١	حال
٣٦٧	حال	المستظهري	٣٨٦	حال	ابو بكر الآجري	٤٣٠	حال	محمد بن ناصر الحازمي	٤٤٢	حال
	حال	الذهبي الحافظ		حال	سلامي	٤٢٠	حال	مسلم صاحب الصحيح		حال
	حال	السيد الدمشقي		حال	ابو بكر الحازمي	٤٢١	حال	القرافي المدني	٤٤٣	حال
			٣٨٧	حال	ابن العربي المالكي		حال	مغلطاي بن قليج الحنفي		

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذي انار في فلك السعادة بدور العلم مراحا للارواح وجعل انوارها مقتبسة من يوم النبوة فتوحا في بروج القرب والوصول مزيد النجاح والصلوة والسلام على سيدنا محمد انف الانبياء وعين الاصفياء وراس الرؤساء ووجه الوجوه الملاح وعلى آله وصحبه ذوي المناطق الفصاح والمواثق الصحاح الذين لم يكن لهم همّ سوى حفظ شريعته والعمل بسنته وليس لهم عن تلك المعاهد براح صلى الله تعالى عليه وعليهم وعلى حملة علومه صلوة متصلة الصباح بالرواح مما قال المؤذن حي على الصلوة وحي على الفلاح

اما بعد این کتابی ست صغیر الحجم کبیر النفع ومجلدی ست قلیل اللفظ کثیر المعنی در روی جمیع کتابهای علم شریف حدیث بفروده واختلاف انواعه که درین عرض مدت سیزده صد سال هجرت در اقالیم سبعه سکون تالیف شده وعلم محرر سطور بدان خبر او عیاناً محیط گردیده مذکورست با اسامی شروح وحواشی وتعالیق وتداوین از صحاح وسنن ومسانید ومعاجم واجزاء وامالی واربعینات ومشیخات وجزآن وشمار این کتب اقرب بیابد وازده صد کتاب صغیر کبیر میرسد ونام هر کتاب ازین کتب غالبا با فاتحه ونام مؤلف وی یا سال فاتش ونقل بعض فوائد عوائد از بعض کتب مسطورست تا نفع آن اعم وفائده اش اتم باشد وباین حساب شمار مؤلفین کتاب از فقها ومحدثین بالوف شمار میرسد چنانکه از نظر دران ظاهرست واین مقصود مقصد اول اوست که بیشتر استمداد دران از کشف الظنون رفته وچیزها از زوائد ودیگر مؤلفات مغنون بران افزوده شده ومقصد ثانیش در تراجم جمعی از اکابر محدثین ووجوه فقهای دین ثلة من الاولین وقليل من الآخرين ست که تواليف ایشان در علوم شرعیه بعالم موجود ومشهورست ونام نامی آنها در کتب متداوله حدیثیه وصحف متناوله فقهیه بر زبان خاصه اهل علم مذکور واستناد بروایات ودرایات آنها در احکام ومسائل وفتاوی معمول جمهور واطلاع اهل هر زمان بطبقه بر فضائل وکمالات علمیه وعملیه آنها هر چند بطریق اجمال باشد اگر بود ضرور

دیگر که قدر تصانیف از مصنفین پیداست واعتبار تواليف از علما بمؤلفین هویداو گویا نسب کتاب وسلسلهٔ تعلم صحت انتساب ست وبعضی تراجم مذکوره درین مقصد بست نیم صد ترجمه ابین المطول والمختصر میرسد وکتاب بستان المحدثین تالیف خاتم المفسرین شاه عبد العزیز محدث دهلوی المتوفی سنه تسع وثلثین ومائتین والف رحمه الله تعالی اگرچه در بیان دیار درین باب اول تصانیف واحسن تواليف ست وخیلی مرغوب وخوش اسلوب واقع شده اما مجموع کتب مذکوره دران بصد کتاب نمیرسد وبعضی از کتب مشهوره مثل مشکوة واربعین نووی وغیرهما ازوی فوت گشته وتراجم مؤلفین واحوال مصنفین خود دران اقل قلیل ست بجهت آنکه بنا آن بر اختصار واقتصار افتاده ومعذلک مؤلفش برای آن ترقیمی وتهذیبی ننهاده طالب علم تا ورق ورقش نگرداند مشکل که حال مؤلف دریابد یا نام مؤلف برارد بخلاف این جریده که هر مقصدش مرتب بر حروف هجاست از همزه تا یا ومستوعب جمله کتب مؤلفه درین علم ومستصحب بتفصیل هجاست ومعهذا تمام بستان المحدثین بتقطیع مضامین در فحاوی ابوابش مرقوم ست ودر مطاوی تراجمش مقسوم پس هر کرا این تسمیه اش اوست بی گویا محیط معرفت جمیع مؤلفات این علم وتراجم احوال اکابر این فن بوده است ودرین مقصد ثانی بیشتر استمداد از وفیات الاعیان وذیل الوفیات الوفیات وحسن المحاضره رفته وچیزها بران از نزد خود ودیگر صحف شاذه فاذه افزوده شده تا مغنی باشد از حمل اسفار ومستغنی بود از مجلدات کبار پس این کتاب تلخیص ست در کوزه نمان وجهانی ست در حجره آبادان تسویدش پیش ازین در سنه ثلاث وثمانین ومائتین والف اتفاق افتاده بود بعده بر گذر عوائق وعلائق نوبت تبییضش نرسید درین نزدیکی که رجوع از حرمین شریفین حرسهما الله تعالی صورت بست همت بر تحریرش گماشته آمد ودر یک ماه از سواد بیاض منتش برده شد ونامش

اتحاف النبلاء المتقين باحياء مآثر الفقهاء المحدثين

نهاده آمد وکان ذلک فی سنه ست وثمانین ومائتین والف الهجرة از نظر درین کتاب معلوم میشود که علمای اسلام از فقها ومحدثین کرام در ضبط وتکمیل وحفظ این علم جلیل واکتساب وتحصیل آن کدام جهد وسعی جمیل بجا آورده اند وپایه تحقیق وتدقیق مبانی ومعانی را از کجا تا کجا رسانیده ودر سر طلبش چه عرق ریزی وجانفشانیها ست که باختیار رحلات بعیده واسفار شاقه وبذل اموال وصرف اعمار طوال نکرده ودر سماع وقراءت واقتراح روایت ودرایت دقیقه فرو نگذاشته وبتقصیری از خود راضی نشده تا آنکه در مراتب علوم جمعه واعمال مهمه واخلاق ضیه وسیر مرضیه از تعلم وتعلیم وافتا وتالیف وتبلیغ وتفهیم وتحریر وتشیید وتدوین وتسدید بمصاعد علیه رسیدند وبغایة الغایات ونهایة النهایات از قبول وشهرت وبرکت حیا وممات عند الله وعند الخلق فائز شدند وبمنت نمایان واحسان شایان ابقای صنوف علوم وتحقیقات منطوق ومفهوم بر سبیل نمایند بجز ایهم عنایة ایزد

نظم

لله احباب عرفناهم ... لما رأيناهم بسيماهم
انا رأينا السعد قد اشرقت ... بنجومهم حين رأيناهم
لقد لقينا كلما نشتهي ... نفوسنا يوم لقيناهم
راقوا ورقوا فوحق الهوى ... لو استطعنا شربناهم
قد شبعوا الراحة فيا ليتنا ... كما ارتشفناه ارتشفناهم
ما الروضة الغناء عند الحيا ... مزهرة مثل سجاياهم
نعم ولا زهر السما اشرقت ... جنح الدجى تحكي مزاياهم
عقودهم والزهر والزهر مقد ... اضحت سواء وثنايا هم
تأخر اجاء تلك الدنا ... جميعها من طيب ثناهم
وحرمة الود الذي بيننا ... وبينهم ما ان نسيناهم

الا لاح برق الغور او نجد ترنم	حمائم البان ذکرناهم	لهم علینا نعم جمة	تالله لا نجحد نعامهم
کو لا یادی ابتدونا ما	والله والله ابتدونا	یا لیتنا بالقول ان نبکی	یسعدنا الفعل جزیناهم
جلو لعن الوصیف فماذا	نقول فیهم ان وصفناهم	بالنجم والبدر وشمس الضحی	نظلمهم ان نحن قسناهم
	نستعمل الایجاز فی وصفهم	فغایة الوصف هم ماهم	

امیدواری از مراحم حضرت باری آنست که امروز محرر سطور و ناظرین این مسطور را درین دار فانی از برکات علوم و اعمال این بزرگواران که درین صحیفه جلوه تذکار دارند محروم نگرداند و فردا در دار آخرت بزمرهٔ ایشان زیر لوای سید المرسلین خاتم النبیین شفیع المذنبین صلی الله علیه وآله وسلم محشور سازد و ما ذلک علیه بعزیز

مقصد اول در ذکر اسامی کتب با اسامی مؤلفین از فقهای مذاهب اربعه و محدثین

باب الالف

ابانة فی الحدیث لابی نصر عبد الله بن سعید الوائلی السجزی المتوفی سنة اربعین واربع مائة تقریبا سجزی نسبت بسوی سجستان [illegible] نسبت و این نسبت انتساب است **ابرار الحکم** من بدیع القلم مختصر للشیخ تقی الدین علی بن عبد الکافی السبکی الشافعی المتوفی سنة [illegible] سبک بضم سین مهمله قریه است از قرای منوف **الابتهاج** باذکار المسافر الحاج للشیخ شمس الدین محمد بن عبد الرحمن السخاوی المتوفی سنة ستین وثمان مائة مختصر اولها بعد حمد الله مجیب السائلین **الابحاث الوضیة** فی الکلام علی حدیث حب الدنیا رأس کل خطیئة للقاضی القضاة ابی علی محمد بن علی الشوکانی الیمنی المتوفی سنة خمس وخمسین ومائتین والف **ابواب السعادة** فی اسباب الشهادة رسالة للشیخ جلال الدین السیوطی المتوفی سنة احدی عشرة وتسع مائة اولها الحمد لله الذی فتح ابواب السعادة و در وی احادیث وارده در انواع شهادت جمع نموده همگی شصت و دو حدیث است **ابیات التوبة** للسید العلامة محمد بن اسمعیل بن صلاح الامیر الیمانی المتوفی سنة ثنتین وثمانین ومائة والف اولها

اما آن عما انت فیه متاب	وهل لک من بعد المعاد ایاب

مجموع ابیاتش شصت و دو بیت است در وی تحریص کرده است بر اتباع کتاب و سنت و حسرت نموده است بر فوات عمل بر آن هر دو درین اعصار و تمام این قصیده محرر سطور در خطه بذکر الصحاح الستة ایراد کرده و بر وی شرحی است از ایشان در چند کراسه موسوم بمحو الحوبة ذکرش در حرف میم بیاید **اتحاف الخیرة** بزوائد المسانید العشرة للشیخ احمد بن ابی بکر بن اسمعیل بن سلیم البوصیری المتوفی سنة اربعین وثمان مائة اولها الحمد لله الذی لا تنفد خزائنه ذکر فیه انه افرد زوائد مسند ابی داود الطیالسی و مسند الحمیدی و مسند مسدد و ابن ابی عمر و اسحق بن راهویه و ابی بکر بن ابی شیبة و احمد بن منیع و عبد بن حمید والحارث بن ابی اسامة و ابی یعلی الموصلی علی الکتب الستة ورتب علی مائة کتاب کالمصابیح **اتحاف السامع** بافتتاح الجامع للحافظ شمس الدین محمد بن عبد الدین ناصر الدین الدمشقی المتوفی سنة اربعین واربع مائة اولها الحمد لله الذی افتتح کتابه بعد ذکر اسمه و در آن فضل حدیث اهل حدیث و فضل صحیحین و تدلیس و نحو آن ذکر کرده **اتحاف العابد الناسک** بالمنتقی من موطا الامام مالک در حرف میم بیاید **اتحاف المهرة** باطراف العشرة یعنی کتب

و مسانید اربعه و بیست مجلد است للحافظ ابی الفضل احمد بن علی بن الحجر شهاب الدین العسقلانی المتوفی سنة اثنتین وخمسین وثمانمائة مختصر مسمی باطراف المسند المعتلی بهم از وست **اتحاف الاکابر** بمسند الدفاتر تألیف قاضی القضاة محمد بن علی شوکانی است اولها الحمد لله الذی حلی هذه الشریعة الغراء بایدی اجیاد و در آخرش گفته کان الفراغ من تحریره لیلة الخمیس لعله خامس عشر من جمادی الآخرة سنة اربع عشرة ومائتین والف **الاتحافات السنیة** بالاحادیث القدسیة للشیخ محمد الشهیر بعبد الرؤف المناوی الحدادی المتوفی سنة خمس وثلثین بعد الالف اولها الحمد لله الذی نزل اهل الحدیث علی منازل الشرف در وی احادیث قدسیه بسنده را در دو باب آورده اول هر آنچه بلفظ قال الله سبحانه وتعالی است و ثانی در آنچه متضمن قوله سبحانه وتعالی است و هر دو باب مرتب بر حروف است و مناوی بضم میم نسبت بسوی منیة الخصیب است که بلده ایست در مصر **اتحاف النبراس** فی اخبار الصحیحین فی الحدیث **اثبات عذاب القبر** لابی بکر احمد بن الحسین البیهقی المتوفی سنة ثمان وخمسین واربع مائة **الاجازة العامة** اجازها جماعة من الحفاظ فیهم طائفة من العلماء للشیخ تقی الدین محمد بن رافع المتوفی سنة اثنتین وسبعین وست مائة فانه صنف فیهم جزءا والحافظ ابو جعفر محمد بن حسین بن ذراع الکاتب البغدادی رتبهم علی الحروف لکثرتهم **اجازة المجهول والمعدوم** لابی بکر احمد بن علی الخطیب البغدادی الحافظ المتوفی بها سنة ثلث وستین واربع مائة **اجزاء الاحادیث** مثل ثلاثیات غیلانیات وثنائیات وجعدیات وجزآن در محل خود مذکور است واما جزء فلان کجزء لوین ونحوه پس در حرف جیم بیاید **الاجوبة الرضیة** فی مسائل عن من الاحادیث النبویة للشیخ محمد بن عبد الرحمن السخاوی المتوفی سنة اثنتین وتسع مائة و سخاوی نسبت بسوی سخا است که شهری کوچک در غربیه از اعمال مصر است و قیاس سخوی است لیکن اتفاق اهل علم بر اول است **الاحادیث الثمانیة العالیة** للشیخ تاج الدین علی بن انجب الخازن البغدادی المتوفی سنة اربع وسبعین وست مائة **احادیث الحبیب المتبرک** چهل حدیثی است با ترجمه اردو و فوائد للمفتی عنایت احمد المتوفی سنة ثمانین ومائتین والف مات فی الحج ذاهبا الی الحرمین الشریفین و در کانپور بطبع نظامی حلیه بطبع پوشیده **الاحادیث الحسان** فی فضل الطیلسان للسیوطی الفها جوابا عن تعریض شخص بعد المناقشة معه فی مجلس الغوری علی لسانه من الطیلسان **احادیث الخلفاء** للحسن بن عبد الله الابزاری کذا فی بستان المحدثین ولم یزد علی ذلک **الاحادیث الضعیفة** فی اربع مجلدات للشیخ مجد الدین ابی طاهر محمد بن یعقوب الفیروزابادی المتوفی سنة سبع عشرة وثمان مائة **الاحادیث القدسیة** قال فیها بذه هی الاحادیث القدسیة لخصتها من الصحاح لیعم النفع للطالبین وجملة احادیثه هی هشتاد و حدیث است و انه للعلامة عبد الرحمن بن علی الدیبع والله اعلم **الاحادیث القدسیة والکلمات الانسیة** للشیخ نور الدین علی بن سلطان محمد القاری اولها الحمد لله العلی العظیم ذکر فیه انه سمع فی المنام ان اجمع من الاحادیث القدسیة والکلمات الانسیة اربعین حدیثا یرویه صدر الرواة وبدر الثقاة علیه افضل الصلوات واکمل التحیات عن الله تبارک وتعالی تارة بواسطة جبرئیل علیه السلام وتارة بالوحی والمنام مفوضا الی التعبیر ای عبارة شاء من انواع الکلام وهی مغایرة القرآن الحمید والفرقان المجید بان نزوله لا یکون الا بواسطة الروح الامین

ویکون مفیدا باللفظ المنزل من اللوح المحفوظ علی وجه التعیین ثم یکون نقله متواترا قطعیا فی کل طبقة وعصر ویترتب علیه
فروع کثیرة عند العلماء بها شهیرة منها عدم صحة الصلوة بقراءة الاحادیث القدسیة ومنها عدم حرمة مسها وقراءتها للجنب
والحائض والنفساء ومنها عدم کفر جاحدها ومنها عدم تعلق الاعجاز بها وجاء ان الکون فی الدنیا دخلت شریف من حفظ
علی امتی اربعین حدیثا من السنة وفی الاخری المنکر فی هذا کنت له شهیدا وشفیعا یوم القیامة **الاحادیث**
القدسیة مختصر للشیخ محی الدین بن عربی المتوفی سنة ثمان وثمانین وستمائة وسیاتی **الاحادیث المنیفة**
فی السلطنة الشریفة رسالة للسیوطی اولها الحمد لله العلی الشان وروی احادیث شرف وفضیلت قیام سلطنت مرتبه
سیوطی از نواحی مصر است **احاسن المحاسن** للشیخ برهان الدین بن ابراهیم الرقی الحنبلی المتوفی سنة ثلث
وسبع مائة اختصره من موفوة الصفوة وهو مختصر حلیة الاولیاء وسیاتی **احسن الحدیث** شرح اربعین ست در رکی
از امیر فاضل محمد بن محمد معروف بادفجی زاده از مشاهیر کتاب روم متوفی سنة تسع وثلثین والف ودر روی هر حدیث موافق ورا
مسوق جمع نموده وگفته قطعه اربعین کرم نگاه کنید اربعین مرا فاضل روم نشود مجموعه مردان
طالبان از فیوض او محروم **احکام الاحکام** فی شرح احادیث سید الانام وهو شرح عمدة الاحکام لابن اثیر الحلبی
یاتی فی العین **الاحکام الصغری** فی الحدیث للشیخ عماد الدین بن کثیر الدمشقی وللشیخ عبد الحق الاشبیلی وشرح
للشیخ صدر الدین محمد بن عمر الرحل المصری المتوفی سنة ست عشرة وسبع مائة کتب منه ثلث مجلدات **الاحکام الکبری**
فی الحدیث للشیخ عبد الحق الاشبیلی المتوفی بجایه وبها مدفون بالاندلس واین کتابی کلان ست قریب سه مجلد وآنرا از
کتب احادیث انتقا نموده وللشیخ محب الدین احمد بن عبد الله الطبری المکی الشافعی المتوفی بمکة المکرمة سنة اربع وتسعین
وست مائة واین نیز کتابی کبیر ست وروی اخبار صحاح وحسان فراهم نموده وهم احادیث ضعیفه بدون بیان ضعف ذکر کرده
کذا قال تلمیذه الیافعی وجمال الدین دمنهوری الصافی گفته که او را الاحکام الوسطی نیز ست در مجلدی کبیر وصغری نیز مختصر
بر یکهزار وپانزده حدیث انتهی وللشیخ ابی عبد الله الضیاء المقدسی وسیاتی **احیاء المیت** بفضائل اهل البیت
للشیخ عبد الرحمن بن ابی بکر السیوطی المتوفی سنة ٩١١ الهجریة اوله الحمد لله وکفی الزوده روی شصت حدیث آورده ودر
باب محرر سطور هم تالیفی دارد بفارسی بهمین نام **اخبار اهل الرسوخ** بمقدار الحدیث المنسوخ للشیخ الامام
ابی الفرج عبد الرحمن بن علی الجوزی **اخبار الملائکة** للسیوطی فی الحدیث **اخبار بفوائد الاخبار**
للشیخ ابی بکر محمد بن ابراهیم بن یعقوب ودر روی یکصد وسی حدیث را شرح کرده **اختلاف الحدیث**
للامام محمد بن ادریس الشافعی المتوفی سنة اربع ومائتین ذکره الحافظ ابن حجر فی المجمع المؤسس وللابی بکر عبد الله بن مسلم
المعروف بابن قتیبة المتوفی سنة ثلث وستین ومائتین وللابی یحیی زکریا بن یحیی الساجی الحافظ المتوفی سنة تسع وثلثین
اختیار اعتماد الاسانید فی اختصار اسماء بعض رجال المسانید مختصری ست جامع الاسانید در حرف میم
خواهد آمد **آداب المحدثین** للامام الحافظ عبد الغنی بن سعید بن علی بن سعید الازدی المصری المتوفی
سنة تسع واربع مائة **الادب المفرد** للامام الحافظ ابی عبد الله محمد بن اسمعیل الجعفی البخاری المتوفی سنة

خمسین ومائتین روی عنه احمد بن محمد الجلیل بالجیم البزار وهو من تصانیفه الموجودة قال ابن حجر وقد شاهد الشیخ جلال الدین
السیوطی المتوفی سنة ٩١١ ودر بستان المحدثین اشتباه کتاب بقدر نه جزو ست ودر آخر این کتاب واقع ست قال الامام الحجة ابو عبد الله
البخاری الا لکن بفضلک تقاصد شتا اسمعیل بن مریم قال اخبرنا محمد بن جعفر قال ثنا دیمین سلم عن ابیه عن عمر بن الخطاب رضی الله عنه
قال لا لکن حبک کلفا ولا بغضک تلفا فقلت کیف ذاک قال اذا احببت کلفت کلف الصبی واذا ابغضت احببت ما حبک
التلف انتهی **آداب النبی** جزوی از کتب وخصوصا ست مروی از ابی الدرداء اولش این حدیث ست لا یرکبن
احدکم بعیرا عند رجاجه **ادعیة الحج والعمرة** للشیخ قطب الدین محمد المکی المتوفی سنة ثمان وثمانین وتسع مائة
بحذیک کراسه است اولها الحمد لله وکفی الخوف از امتشاک کبیر خود چیده **اذکار الاذکار** مختصری ست از اذکار نووی
للشیخ یحیی المناوی وللسیوطی ایضا فی الحدیث **اذکار الصلوة** لزین المشایخ محمد بن ابی القاسم البقالی الخوارزمی
الحنفی المتوفی سنة اثنتین وستین وخمس مائة **اذکار النووی** اوله الحمد لله الواحد القهار مجلد ضخیم ست مرتب بر کتب
ابواب مشتمل بر اذکار وارد ودر احادیث وآثار در هر باب ودر حق آن گفته اند بع الدرر واشتمل الاذکار درین باب مثل وی تالیفی
سامی نموده ودر آن بیان تخریج وتصحیح وتحسین وتضعیف احادیث باصل الفاظ وکشف حالی نموده وبعضی مسائل فقه ملایم ابواب هم ذکر
آن بر ذکر بعضی حدیث صلات شرح فرموده ودرین نزدیکی محروسه مصر در سنة اثنتین وثمانین ومائتین والف بقالب طبع رسیده
اربعینات فی الحدیث اهل علم را درین باب صنفات لا تحصی ست باختلاف مقاصد در جمیع تالیف آن بعضی
اسناد بر ذکر احادیث تحمید واثبات صفات نموده اند وبعضی قصد ذکر احادیث احکام خاص باحکام نموده وبعضی بر آنچه متعلق
بعبادات دارد اقتصار کرده وبعضی احادیث مواعظ ورقائق آورده وبعضی اخراج احادیث صحیح السند سالم من الطعن نموده
وبعضی قصد علی اسناد کرده وبعضی در فضائل اشخاص خاص یا مناقب عام جمع نموده وبعضی احادیث طویل الذیل حسن السیاق
ایراد کرده وبعضی احادیث ثنائی یا ثلاثی یا رباعی یا خماسی جمع نموده وجز آن از مقاصد وهر یکی کتاب خود را باربعین مسمی ساخته
بعضی اسامی بر نام نهاده چنانچه ذکر بعضی اربعینات خواهد آمد وحدیثی که درین باب مروی ست لفظ روی این ست من حفظ
علی امتی اربعین حدیثا بعثه الله تعالی یوم القیامة فی زمرة الفقهاء والعلماء وباوجود کثرت طرق وتنوع روایات
این حدیث اتفاق کرده اند بر ضعف وی قاضی محمد بن علی شوکانی در تخریج خود که مسمی ست بنیل الغمام علی شفاء الاوام فی
احادیث الاحکام للسید الامام حسین بن محمد بن یحیی بن الناصر در بیان تضعیف این حدیث کلام بسیط کرده وگفته این حدیث
بسیار طرق از سه صحابی مرویست از انس نزد ابن عدی واز ابی سعید نزد ابن نجار واز ابن عباس نزد ابن عدی ایضا واورا
طرقهای دیگر ست غیر این طرق از آنجمله است از علی نزد ابن الجوزی واز ابی هریره نزد ابن عدی وابن عساکر وبیهقی در
شعب الایمان واز ابی الدرداء نزد ابن حبان در کتاب الضعفاء ونزد ابن نجار وسلفی واز ابن مسعود نزد ابی نعیم وابن الجوزی
واز ابی امامه نزد ابن جوزی ایضا واز ابن عمر عنده ایضا واز جابر بن سمره نزد دیلمی وابن الجوزی وله طرق غیر هذه ایضا
وقد تکلم الحفاظ علی جمیعها ولم تکن له طرق صحیحة او حسنة **والعجب** من اشتغال جماعة من الحفاظ المحدثین بتالیف اربعینات
من مهم کمال الحدیث لیعمل الحامل لهم علی ذلک کون الحدیث فی فضائل الاعمال وقد سوغ بعض اهل العلم العمل بالضعیف فی

ذلک مطلقا وبعضهم منع من العمل بما لم تقم به الحجة مطلقا وهو الحق لان الاحکام الشرعیة متساویة الاقدام فلا یحل ان ینسب
الی الشرع ما لم یثبت کونه شرعا لان ذلک من التقول علی الله بما لم یقل وما کان فی فضائل الاعمال اذا جعل ذلک العمل منسوبا
نسبة المدلول الی الدلیل فلا ریب ان العامل بهذا ان کان لم یفعل الا الخیر من صلوة او صیام او ذکر لکنه مبتدع فی ذلک الفعل
من حیث اعتقاد مشروعیته بما لیس بشرع واجر ذلک العمل لا یوازی وزر الابتداع فلم یکن فعل ما لم یثبت مصلحة خالصة بل معارضة
مفسدة بهی اثم البدعة ورفع المآثم اهم من جلب المنافع الی قوله وقد اوقع من لم یمکن کثرة اشتغاله بفن الحدیث فی هذا
کثرة طرق الحدیث وتعدد من یسند الیه من الصحابة وهو لا یعلم ان کل طریق منها مظلمة ممشوة بالضعفاء والکذابین والمتهمین
فی ظلمات بعضها فوق بعض واما ینبغی التیقظ لفان الطرق التی لم تثبت وان بلغت عددا متضاعفا لا یخرج بها الحدیث
عن بنته لو کان مرویا من طریق واحدة لان الکاذب لا یعجزه ان یکذب علی عشرة او عشرین من الصحابة فیروی عنهم ما
ویسوقه الی کل واحد منهم باسناد انما الاحادیث التی یقوی بعضها بعضا هی ما کان فی کل واحد منها ضعف خفیف کالشذوذ
ونحوه من انواع الضعف التی لا یضعف بها الحدیث جدا فانها اذا کثرت الطرق صار بها حسنا لغیره وکما تقرر فی علوم الحدیث
المقصود منه **اربعین** للفقیه محمد بن حسین بن عبد الله الآجری الشافعی المتوفی سنة ستین وثلث مائة والآجری بالفتح ممدودة
ممدودة وضم جیم وتشدید را نسبت ست بسوی آجر ابن خلکان گفته نمیدانم که بکدام معنی بسوی وی منسوب شده است
ودر حاشیه کتاب الصله دیدم که وی منسوب ست بسوی قریه از قری بغداد که او را آجر خوانند در بستان المحدثین گفته
در حدیث یازدهم میگوید **اخبرنا** خلف بن عمرو العکبری قال ثنا محمد بن طلحة التیمی ثنا عبد الرحمن بن سالم بن عبد الرحمن بن عوف
بن سماعة عن ابیه عن جده ان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم قال ان الله اختارنی واختار لی اصحابا فجعل لی منهم
وزراء وانصارا وصهارا فمن سبهم فعلیه لعنة الله والملائکة والناس اجمعین لا یقبل الله منه یوم القیامة صرفا ولا عدلا
اربعین للشیخ ابی بکر محمد بن ابراهیم الاصبهانی المتوفی سنة ست وستین واربع مائة **اربعین** لتاج الاسلام
ابی بکر الکلاباذی **اربعین** لشیخ الاسلام ابی بکر محمد بن عبد الله الجوزقی **اربعین** للحافظ شمس الدین ابی بکر احمد
بن الحسین بن علی الفقیه الشافعی البیهقی الخسروجردی واین چهل حدیث وی مشتمل ست بر صد حدیث مرتب بر چهل باب
اولش این ست الحمد لله کما هو اهله الخ **اربعین** لابی الخیر یزید بن قاعد ودر بعض نسخ بجای یزید زین الدین واقع شده
اربعین للشیخ ابی سعید احمد بن محمد بن احمد المالینی المتوفی سنة اثنتی عشرة واربع مائة **اربعین** للشیخ ابی محمد
بن ابراهیم المصری المهرانی **اربعین** لابی عبد الرحمن محمد بن حسین السلمی المتوفی سنة اثنتی عشرة واربع مائة **اربعین**
لابی عثمان الصابونی النیسابوری المتوفی سنة تسع واربعین واربع مائة **اربعین** لابی نصر محمد بن علی بن دحمان
الموصلی المتوفی سنة اربع وتسعین واربع مائة **اربعین** لابی نعیم احمد بن عبد الله الاصفهانی المتوفی سنة ثلثین وثلث مائة
اربعین فی اذکار الصباح والمسا لمحمد بن احمد الیمنی المعروف بابن اطبال المتوفی سنة ثلثین وست مائة **اربعین**
للشیخ شمس الدین محمد بن محمد الجزری المتوفی سنة ثلث وثلثین وثمان مائة ودر وی اختیار اصح واصلح واوجز کرده
اربعین للشیخ شمس الدین محمد بن طولون الدمشقی ودر وی هر حدیث را از چهل حدیث مسموع خود مفرد تصنیف

از چهل صحابی در چهل باب از علم جمع نموده اوله الحمد لله البر اللطیف الخ واو را اربعینی دیگر ست که از کتاب فضائل القرآن
ضیاء مقدسی انتقاء نموده اوله الحمد لله علی نعمه التی لا تحصی **اربعین** للحافظ ابی القاسم علی بن عساکر الدمشقی المتوفی سنة
احدی وسبعین وخمس مائة وله اربعونات منها الاربعون فی الابدال والاربعون فی الاجتهاد فی اقامة الجهاد والاربعون
البلدانیة **اربعین** للعلامة شمس الدین احمد بن سلیمان بن کمال باشا المتوفی سنة اربعین وتسع مائة ووی ست اربعین
جمع کرده دهر یکی را شرح نموده اما همه چهل حدیث نیست بلکه بعضی سی حدیث وبعضی بست حدیث اما حدیثی انتخاب کرده
که قطعا وی جزیل وفقره وی حسین بود **اربعین** لابی عبد الله محمد بن احمد بن ابراهیم بن الجعیر **اربعین** للقاضی
ابراهیم بن حسین المالکی المتوفی سنة اربع وثلثین وسبع مائة **اربعین** لاحمد بن حرب النیسابوری المتوفی سنة اربع وثلثین ومائتین **اربعین**
الباخرزی فی کرامات الجرجانی **اربعین** للشیخ محمد بن علی البرکلی الرومی المتوفی سنة ستین وتسع مائة **اربعین** لابی عبد الله بن
اسمعیل التبریزی الملا سنة احدی وست مائة **اربعین** البلدانیة للشیخ الجاعة المتقدم فی الصناعة ابی طاهر احمد بن محمد السلفی الاصفهانی
المتوفی سنة ست وسبعین وخمس مائة ودر وی چهل حدیث از چهل شیخ در چهل مدینه جمع کرده وذکر رحلت واستفتوه مبین نموده
واظهار رتبه عالیه خود پرداخته وشیخ امام محدث شام ابن عساکر دمشقی اقتدای سنن وی کرده وبرانچه وی آورده بود
ذات افزوده باین طریق که از چهل صحابی روایت کرده پس اربعین من اربعین فی اربعین عن اربعین شده واگر در
چهل باب هر حدیث مناسب آن باب جمع کنند واعتبار تخریج نمایند کتابی جداگانه در هر باب میشود اوله الحمد لله القادر
الظاهر القوی المتین الخ وشیخ شرف الدین عبد الله محمد الوانی المتوفی سنة تسع واربعین وسبع مائة در جمع اربعین بلدانیه
خود تبعیت وی نموده ونیز حافظ ابو القاسم حمزة بن یوسف السهمی ولیکن اربعین وی بهمگی در فضائل عباس ست وهم
شیخ ابو العباس احمد بن محمد بن الظاهری الحلبی المتوفی سنة ست وتسعین وست مائة **اربعین** للحافظ ابی عبد الله القاسم
بن فضل الثقفی الاصفهانی المتوفی سنة تسع وثمانین واربع مائة **اربعین** المساعیة للقاضی عبد العزیز بن محمد بن جماعة **اربعین**
ابی محمد الجرجانی اخرجه من الصحیحین من حدیث ابی بکر احمد بن منصور المغربی **اربعین** الجرجانی وهو ابو محمد
اخرجه من الصحیحین من حدیث ابی بکر احمد بن منصور المغربی **اربعین** للامام الحافظ ابی عبد الله محمد بن عبد الله الحاکم النیسابوری
المتوفی سنة خمس واربع مائة **اربعین** فی الحج لمحب الدین احمد بن عبد الله الطبری المکی المتوفی سنة اربع وتسعین وسبع مائة
اربعین فی فضل الحج والعمرة لجامع هذه الاوراق اوله الحمد لله الذی قال فی کتابه العزیز ولله علی الناس حج البیت
من استطاع الیه سبیلا **اربعین** لحسن بن سفیان النسوی المتوفی سنة ثلث وثلث مائة **اربعین** للسید الاجل
ابن علی بن الحسین الحسینی القنوجی المتوفی سنة ثلث وخمسین ومائتین والف اوله الحمد لله الذی ارسل رسوله بالحق شاهدا
ومبشرا ونذیرا وبروی شرحی ست از مؤلف در نظم بوزن مثنوی مولوی روم در یک مجلد موسوم براه جنت وغالب احادیث
اربعین شرح وی ست **اربعین** الجندی هو ابراهیم بن عبد الله بن عبد اللطیف تمام المار المعین **اربعین**
عمر شاذ هو الامام ابو سعید احمد بن حسن الطوسی المتوفی سنة جمعها فی مناقب الفقراء والصالحین **اربعین**
الدارقطنی ابو الحسن علی بن عمر بن احمد بن مهدی الحافظ البغدادی المتوفی سنة خمس وثلثین وثلث مائة ودارقطنی نسبت ست

بسوی دارقطنی که محدث کافی از بغداد بود **اربعین** الدیجی هو الحافظ شمس الدین محمد بن محمد الشافعی المتوفی سنه سبع
واربعین وتسع مائة **اربعین** الراوی هو الحافظ عبد القادر **اربعین** سعید الدین مسعود بن عمر التفتازانی المتوفی
سنه احدی وتسعین وسبع مائة **اربعین** السیوطی وی اربعین جامع کرده یکی در فضائل جهاد دیگر در رفع الیدین
فی الدعا دیگر از روایت مالک چهارم متباینه **اربعین** لشیخ الاسلام ابی اسمعیل عبد الله بن محمد الانصاری الهروی
المتوفی سنه احدی وثمانین واربع مائة **اربعین** الصحیحة لیوسف بن محمد العبادی الحنبلی المتوفی سنه ست وسبعین
وسبع مائة **اربعین** فی الاحادیث المتواترة جامع هذا الکتاب الموسوم بالحرز المکنون من لفظ المعصوم الامام مولانا
جمع احادیث را حفاظ مجالس الدین و اقوی روایات اما ثقات مدارس الیقین حمد علیم انطق لسان سیبویه الکوفی
بکلمات جامعه هی تلو کلامه القدیم **اربعین** فی اصطناع المعروف للحافظ المنذری **اربعین** القدسیة
هو الشیخ الامام برهان الدین ابراهیم بن محمد بن ابی المکارم القزوینی وهو مشتمل علی اربعین فصلا سماه شرح الاستقامة
للمقبلین علی الله سبحانه وتعالی وعلی دار الاقامة وله الحمد لله الحاکم الامر الذی امر عباده بالاستقامة **اربعین**
لطاشکبری زاده احمد بن مصطفی الرومی المتوفی سنه ثلث وستین وتسع مائة ودروی مطایبه و مزاح آنحضرت صلی الله
علیه وآله وسلم جمع نموده اوله الحمد لله تعالی حمد الیق بجناب جلاله **اربعین** الطائیة لابی الفتوح محمد بن محمد
بن علی الطائی الهمدانی المتوفی سنه خمس وخمسین وخمس مائة وسماه الاربعین فی ارشاد السائرین الی منازل الیقین
اوله الحمد لله علی سوابغ آلائه ودروی ذکر کرده که وی این چهل حدیث را از مسموعات خود از چهل شیخ املا کرده است هر حدیث
از یک صحابی است و زیر وی ترجمه و فضائل آن صحابی آورده و فوائد آن حدیث و شرح غریب او نموده و کلمات حسنه بر حدیث
افزوده و این اربعین از احسن کتب و اجل اوست و رجوع دارد بنصیبی از علوم حدیث و فقه و ادب و وعظ قال الله تعالی
وتبعه جمال الدین ابو عبد الله محمد بن سعید الدمیتی المتوفی سنه سبع وثلثین وسبع مائة **اربعین** الطوال لابی بکر
الدمشقی اوله الحمد لله العظیم ودروی چهل حدیث طویل المتن دال بر نبوت و نحوی از فضائل صحابه آورده و صحت و سقم آن
بیان نموده و این اربعین در یک مجلد وسط ست **اربعین** مولوی شیخ عبد الباسط بن مولوی رستم علی بن مولوی
قوجی رحمهم الله تعالی و بعض احادیث وی شمائلی ست و بعض ثلاثی اول او حدیث انما الاعمال بالنیات ست و آخر
او حدیث الامانة فی الازد رواه الترمذی و بروی شرحی فارسی نوشته مسمی بحبل المتین و دروی بذکر مناقب صحابه که در
احادیث مذکور اند بزیادت فوائد مناسب هر حدیث پرداخته و کاتب حروف عفا الله عنه بران شرحی در اردو نوشته
اربعین عبد الله بن المبارک المروزی المتوفی سنه احدی وثمانین ومائة نووی گفته که وی اول کسی ست که
چهل حدیث تصنیف کرده حسب معلوم من **اربعین** العشاریة للزین العراقی **اربعین** العدلیة للشیخ
شهاب الدین احمد بن الحجر الهیتمی المکی المتوفی سنه ثلث وسبعین وتسع مائة و آنرا باسانید خود جمع نموده و آنچه تصنیف
بعدل و عادل داشت ایراد کرده و خدمت سلطان سلیمان خان هدیه نموده الوشی این ست الحمد لله مالک الملک فی الجود
والاکرام **اربعین** العلوی للحافظ ابی بکر بن یاسر الحیانی **اربعین** لعلی بن محمد سلطان القاری

قوله بسم الله الرحمن الرحیم مفتاح کل کتاب کریم کذا رواه الخطیب فی الجامع آورده و روی گفته بر چهل حدیث اسانید مختلفه
و معانی کثیره و من درر غرر سید البشر الملتقط من بحار الاثر والخبر المشتهر او خبر ما یتصور من الکلام المعتبر جمعها افقر العباد
الی الباری علی بن محمد القاری و چهل احادیث وی شمائلی ست حدیث اول الایمان بضع ست و حدیث آخرش الدین
حسن الخلق و این اربعین در سنه ۱۲۸۷ هجری در بهوپال بترجمه اردو تالیف مولوی عبد القیوم بن المولوی عبد الحی مرحوم
طبع شده **اربعین** عشاریات الاسناد للقاضی جمال الدین ابراهیم القلقشندی الشافعی المتوفی سنه ستین
وسبع مائة اوله الحمد لله رب العالمین و این اربعین از عوالی مرویات خود استخراج نموده است اگرچه بدرجه حسن نرسیده و اربعین
دیگر ست از عوالی مرویاتش که برهان ابراهیم بن عبد اللطیف آنرا جمع ساخته **اربعین** الفراوی هو الامام
ابو عبد الله محمد بن الفضل الشهرستانی المتوفی سنه ثمان واربعین وخمس مائة و شهرستان لفظی عجمی ست مرکب از شهر بمعنی
بلد و ستان بمعنی ناحیه پس گویا معنی وی مدینة الناحیه شد **اربعین** فی فضائل عثمان بن عفان للامام رضی الدین
ابی اسمعیل بن یوسف القزوینی الحاکم وله اربعون فی فضائل علی کرم الله وجهه **اربعین** فی فضائل عباس للحافظ
ابی القاسم حمزة بن یوسف السهمی **اربعین** فی فضائل المهدیین **اربعین** فی فضائل المجاهدین
اربعین فی ما یتعلق بالاسیر والتابعین و این هر سه اربعین از بعض علمای پورب ست **اربعین** فی فضل الحج
و العمرة تالیف مولوی محمد اسحق دهلوی مختصر زاده شاه عبد العزیز محدث و تنزیل کلمه عظیم و متمم این اربعین مولوی عبد القیوم اند
اربعین فی فضائل الائمة الاربعة لعبید الله بن محمد الجندی **اربعین** قرة عین جعفر **اربعین** فی فضائل
اصحاب العشرة وزیر هر حدیث رباعی فارسی بطریق ترجمه وی نوشته لم اقف علی اسم مؤلفه **اربعین** للامام
عبد الکریم بن هوازن بن عبد الملک القشیری الفقیه الشافعی قشیری نسبت ست بسوی قشیر بن کعب که قبیله بزرگ ست
اربعین للامام عفیف الدین الکازرونی **اربعین** المتباینة لشیخ الاسلام ابی الفضل احمد بن علی بن حجر العسقلانی
المتوفی سنه اثنتین وخمسین وثمان مائة ولخصه القاضی عز الدین محمد بن جماعة وجمعه ایضا السیوطی و ابن سید محمد بن موسی الحافظ
اربعین لمحمد بن اسلم الطوسی المتوفی سنه اثنتین واربعین ومائتین اول وی این حدیث ست حدثنا عبد بن زید
قال ثنا عبد الرحمن بن زیاد عن عبد الله بن یزید عن عبد الله بن عمر رضی الله عنهما ان رجلا قال یا رسول الله من المسلم قال
من سلم المسلمون من لسانه ویده قال فمن المومن قال من امنه الناس علی انفسهم واموالهم قال فمن المهاجر قال من
هجر السیئات قال فمن المجاهد قال من جاهد نفسه لله عز وجل **اربعین** لمحمد بن ابراهیم بن علی المغربی **اربعین**
لمحمد بن محمود البخاری الحافظ وشرحه محمد بن محمود بن جمال الدین الاقسرائی علی مشرب الصوفیة **اربعین**
الملک الظفر صاحب الیمن **اربعین** المختارة فی فضائل الحج والزیارة للحافظ جمال الدین ابی بکر محمد بن یوسف
ابن مهدی الفرناطی المتوفی سنه ثلث وستین وسبع مائة **اربعین** المهذبة بالاحادیث الملتقطة **اربعین**
للوفائی هو ابو سعد اسمعیل بن ابی صالح الکرمانی **اربعین** لنصر بن ابراهیم المقدسی الحافظ المتوفی سنه تسعین
واربع مائة **اربعین** النووی یعنی امام محدث شام محی الدین یحیی بن شرف الشافعی المتوفی سنه ست وسبعین

وست مائة اوله الحمد لله رب العالمین قیوم السموات والارضین و در روی گفته من العلماء من جمع الاربعین فی اصول الدین
وبعضهم فی الفروع وبعضهم فی الجهاد وبعضهم فی الزهد وبعضهم فی الآداب وبعضهم فی الخطب وکلها مقاصد صالحة وقد اردت
جمع اربعین اهم من هذا کله وهی اربعون حدیثا مشتملة علی جمیع ذلک وکل حدیث منها قاعدة عظیمة من قواعد الدین وقد
وصفه العلماء بان مدار الاسلام علیه وهو نصف الاسلام او ثلثه او نحو ذلک والتزم فیه ان تکون صحیحة مسطورة من صحیح البخاری
وسلم مذکورة الاسانید ثم اتبعها بباب فی ضبط خفی الفاظها انتهی فی الواقع این اربعین همچنین ست که مولفش وصف کرده
واز بسیاری از اربعینات بهتر ست ولهذا سند وی بطریق کتب حدیث متصل میکنند وجمعی از علما بشرح وحفظ وی اشتغال
تام نموده اند از انجمله ست شیخ امام حافظ زین الدین عبد الرحمن بن احمد المعروف بابن رجب البغدادی الحنبلی المتوفی سنة
خمس وتسعین وسبعمائة واین شرحی کلانست مسماه بجامع العلوم والحکم فی شرح اربعین حدیثا من جوامع الکلم اوله الحمد لله الذی
اکمل لنا الدین فی درین شرح ذکر کرده که علما فراهم کرده اند جموع جامعه را از کلمات نبویه همچو ابن السنی در ایجاز وقضاعی در شهاب
وحافظ ابو عروبه صاحب مجلسی املا نموده مسمی بالاحادیث الکلیه میگویند که مدار دین برین حدیثهاست وبرانچه در معنی اوست
از کلمات وجیزه جامعه واین مجلس وی مشتمل ست بر بست و نه حدیث ونووی این احادیث را از وی گرفته وبروی افزوده
چهل و دو حدیث ساخت وتمامش اربعین گذاشت واین اربعین شهرت گرفته وحق سبحانه وتعالی ببرکت جامع وی نفع
بخشیده انتهی دیگر شرح نجم الدین سلیمان بن عبد القوی الطوفی الحنبلی المتوفی سنة عشرة وسبعمائة وشرح تاج الدین
بن علی الفاکهی المتوفی سنة احدی وثلثین وسبعمائة وشرح جمال الدین یوسف بن الحسن بن محمود السرائی الاصل الدمشقی
المتوفی سنة اربع وثمانمائة وشرح امام ابو العباس احمد بن فرح الاشبیلی المتوفی سنة تسع وتسعین وستمائة وشرح ابی حفص
عمر البلقینی الشافعی وتمامش فیض المعین نهاده ودر سنه هشتصد وپنجاه وپنج ماه ربیع الآخر از تالیف وی فارغ شده وشرح
برهان الدین ابراهیم بن احمد الخجندی المدنی المتوفی سنة احدی وخمسین وثمانمائة وشرح شهاب الدین احمد بن محمد
بن ابی بکر الشیرازی الکازرونی واین شرح ممزوج ست تمام وی هادی المسترشدین اوله الحمد لله الذی صحح اصحاح حدیث
من لا ینطق الا وشرح شیخ زین الدین سرسجا بن محمد الملطی المتوفی سنة ثمان وثمانین وسبعمائة ونام وی فوائد الاربعین المنوبة فی
نشر فوائد الاربعین النوویة نهاده در چهار جزو بوده است وشرح شیخ ولی الدین مسماه بالجواهر البهیة وشرح حافظ مسعود بن نصر
بن الامیر سیف الدین عبد الله العلوی واین شرح ممزوج ست تمام وی کافی نهاده اوله الحمد لله الذی نور بسبحات الانوار وشرح
معین بن صفی واین شرح بالقول ست وصغیر ست اوله الحمد لله والمنة علی ان اتم علینا نعمة الخ وشرح علامه صلاح الدین محمد بن
العبادی اللاری المتوفی سنة تسع وسبعین وتسعمائة واین افضل تدوینات ست در بیان وشرح اربعین مذکور بلکه بسیار شایسته
نسبت بوی همچو ابن خالویه از روی اند اوله احسن حدیث ینطق به الناطقون بالحق المبین واین شرح را برای وزیر علی پاشا
تالیف کرده وشرح شیخ ابن حجر مکی المتوفی سنة ۹۷۴ واین نیز ممزوج ست اوله الحمد لله الذی وفق طائفة من علماء کل عصر لتدوین ما
بالفتح المبین وشرح شیخ نور الدین محمد بن عبد الله الاجهوری واین شرح در فارسی ست در یک مجلد مسماه بسراج الطالبین ومنهاج الراغبین
اوله الحمد لله بجمیع محامده علی جمیع نعمائه الخ وشرح ملا علی قاری الحنفی المکی المتوفی سنة اربع واربعین والف واین لطیف شرحی ست

جامع انواع فوائد وگمان بعضی آنست که فائق همه است واو را شرحی دیگر نیز ست ممزوج اولش این ست الحمد لله رافع اعلام
الملة الزهراء وشرح شیخ سراج الدین عمر بن علی ابن الملقن الشافعی المتوفی سنة اربع وثمانمائة وشرح حاجی رفیع الدین خان
بن فرید الدین خان مراد آبادی المتوفی سنة ثمانیة عشر بعد الف ومائتین فی شهر ذی الحجة الحرام وسماه بالفوز المبین واین
شرح مرادآبادی ابن حجر مکی وشرح ملا علی قاری واشعة اللمعات ترجمه مشکوة شیخ عبد الحق دهلوی فراگرفته اولش این ست الحمد لله
وسلام علی عباده الذین اصطفی الخ ودرین شرح ترجمه اربعین از بابی بسم الله تا ای تمت کرده ودر هشت جزو ست هر جزو هشت ورق
در روی گفته که علما شروح متعدده بران نوشته اند والآن در استانبول کتاب در حرمین شریفین معمول ست ودیدم در مدینه منوره
علی صاحبها الصلوة والسلام که افندی حافظ عثمان مصری که اعلم علمای حنفیه بود در زمان خود بعد نماز مغرب در مسجد شریف
شرح ابن حجر مکی را درس میگفت ومن هم در بعض مجالس سماع آن کرده ام وبعد رجوع بوطن خواستم که برای جماعه پارسی دانان
بعبارت آن بفارسی که کافی باشد در فهم معانی آن نویسم تا بدین وسیله در زمره حافظان واویان آن باشم انتهی بعبارته
بنشان اسناد این اربعین تا نووی ست چنانکه در شرح مذکور ذکر کرده **اربعین** الهروی اخذه من اربعین کتابا
اربعین الیمانیة للشیخ محمد بن عبد الحمید القرشی جمعها فی فضائل الیمن **اربعین** للشیخ الاجل محدث الهند
سند الوقت شاه ولی الله بن الشیخ عبد الرحیم العمری الدهلوی ودر روی گفته هذه اربعون حدیثا مسندة بالسند الصحیح الی
النبی صلی الله علیه وآله وسلم مبانیها یسیرة ومعانیها کثیرة النور وروایت این اربعین بشاهنده از شیخ خود ابو طاهر مدنی
علی بن ابی طالب کرده واول حدیث وی لیس الخبر کالمعاینة ست وآخر حدیث خیر الزاد التقوی وتمام وی در یک صفحه
کلان بوده **اربعین** المسمی بالودعانیة وهو القاضی ابو نصر محمد بن علی بن عبید الله بن ودعان حاکم الموصل المتوفی
سنة اربع وتسعین وخمسمائة در روی چهل خطبه جمع کرده وتمام احادیث وی موضوع ومختلق ومفتری ست وجامع وی معدود ست
در واضعین کذابین **اربعین** شحاحی وهو ابو منصور عبد الخالق بن زاهر ودر آخر وی انشادات وحکایات
آورده ودر دیباچه وی می نویسد الحمد لله رب العالمین علی آلائه حمدا کما ینبغی لکرم وجهه وعز جلاله والصلوة والسلام
الافضلان علی جمیع خلقه محمد وآله الطیبین وصحبه الطاهرین من بعده **وبعد** فقد سلف منی جمع اربعین حدیثا
عن رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم من اربعین شیخا من مشایخ الدین ادرکتهم وسمعت منهم ورجوت بذلک الدخول فی
زمرة الذین ورد فیهم الخبر المشهور عن رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم من حفظ اربعین حدیثا علی امتی فاستحکمت لی
الاعتقاد ان اخرج من مسموعاتی اربعین حدیثا عن اربعین شیخا من مشایخی عن اربعین نفرا من الصحابة الاکابر رضی الله عنهم
واقیمها بالبلاغة العشر المشهورة لهم بالجنة فیجتمع لها مع شرف المتن شرف السند جعل الله تعالی سعیها خالصا لوجهه والهانا
من فضله ورحمته بفضله ومنه وجوده الحدیث الاول عن عمران بن الحصین عن ابی بکر الصدیق رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله
علیه وآله وسلم من اغتسل یوم الجمعة غسل ذنوبه وخطایاه فاذا راح کتب له بکل قدم عمل عشرین سنة فاذا قضیت الصلوة وانصرف
الی منزله قال فی الانشادات **اخبرنا** ابو الحسن علی بن محمد بن احمد المؤذن قال اخبرنا ابو عبد الله محمد بن عبد الله بن بکویه قال اخبرنا
عمر بن الفضل الزاهد بن جعفر بن بصیر قال سمعت الجنید یقول حجبت علی المودة فجاورت بمکة فکنت اذا جن اللیل دخلت الطواف فاذا بجاریة تطوف فتقول **نظم**

ابی یعجب ان یخفی وکم قد کتمته ... فاصبح عندی قد اناخ وطنا ... ان اشتد شوقی هام قلبی بذکره
فان رمت قربا من حبیبی تقربا ... ویبعد فافنی ثم احیی لدیه ... ویسعدنی حتی الذی اطربا

قال قلت لها یا جاریة ما تقین اسنی شغل هذا المکان بتکلیمین هذا الکلام فالتفتت الی وقالت الی یا ابنیه **نظم**

ولولا التقی شرد نی ... اهجی طیب الوسن ... ان التقی شرد نی ... کما تری عن وطنی
انی من وجدی به ... فحبه هیمنی

ثم قالت تطوف بالبیت ام برب البیت فقلت الطوف بالبیت فرفعت راسها الی السماء وقالت سبحانک ما اعظم شیئک فی خلقک خلق کالاحجار ثم انشات تقول **نظم**

یطوفون بالاحجار یبغون قربه ... الیک وهم اقسی قلوبا من الصخر ... وزاهوا فلم یدروا من الدین رسمه
وحلوا محل القرب فی باطن الفکر ... فلو اخلصوا فی الود غابت صفاتهم ... وقامت صفات الود للحق بالذکر

قال العبید فنشی علی من قولها فلما افقت لم ارها کذا فی بستان المحدثین گفت بنده ضعیف عفا الله عنه که درین نقل نظر ست اول آنکه حدیث من حفظ علی امتی اربعین حدیثا اخبر مشهور گفته حال آنکه ضعیف ست جدا کما سبق و دوم آنکه در شرح آورده که آثار وضع بروی نمایان ست **ارتجال** فی اسماء الرجال مجلدات للابی الجمال یوسف بن محمد بن عبد الهادی التنوخی الشافعی المتوفی سنة ثمان وخمسین وخمس مائة واستدرک فیه ما لم یذکر فی الاستیعاب **ارجوزة** فی اسماء النبی صلی الله علیه وآله وسلم لابی عبد الله القرطبی و در وی زیاده از سه صد نام ذکر کرده و بروی شرحی نوشته و ارجوزه بفتح بروزن افعوله از رجز ست که بحری مشهور در عروض ست **ارسال الدمعة** فی بیان ساعة الاجابة یوم الجمعة لشمس الدین محمد بن طولون الدمشقی رساله اولها الحمد لله الذی رفع بعض الاوقات علی بعض **ارشاد السامی والقاری** المنتقی من صحیح البخاری لابن حبیب یاتی ذکره فی حرف الصاد **ارشاد** فی اصول الحدیث للشیخ الامام یحیی بن شرف النووی المتوفی سنة ست وسبعین وستمائة واین ملخص کتاب علوم الحدیث لابن الصلاح ست وآنرا باز مختصر کرده ناش تقریب نهاده و او را شروح ست از انجمله شرح علامه زین ابی شریف المقدسی و شرح ابن جماعة و شرح ابو القاسم الانصاری **ارشاد الساری** شرح صحیح البخاری للشیخ العلامة شهاب الدین احمد بن محمد المصری القسطلانی الشافعی المتوفی سنة عشرین وتسع مائة اجل تصانیف او همین شرح ست و در وی کرمانی فتح الباری را اختصار نموده و درین نزدیکی این شرح مکرر بحروفه بمصر طبع شده و لله الحمد **ارشاد** ابو یعلی خلیلی کتابی بسیار در احوال رواة ست و ابن ابو یعلی و رای ابو یعلی موصلی ست که صاحب مسند معجم ست نامش خلیل بن عبد الله بن احمد از تصانیف وی همین کتاب ارشاد در معرفت محدثین یادگار ست امام محققین و درین کتاب او تمام بسیار راه یافته شهادت کتب دیگر بروی اعتماد نتوان کرد **ارشاد السائل** الی دلیل المسائل للقاضی العلامة محمد بن علی الشوکانی العینی المتوفی سنة ۱۲۵۰ و له محمد وفیه اجوبة احدی عشر اسئلة مختلفة **ارشاد النقاد** الی تیسیر الاجتهاد للعلامة الامیر محمد بن اسمعیل الکحلانی الامیر المتوفی سنة ۱۱۸۲ اوله الحمد لله الذی فی کل صعاب علوم الاجتهاد للعلماء الامجاد

وتیلی نفع وضیه و مرشد **ارشاد الفحول** الی تحقیق الحق من علم الاصول للحافظ العلامة الشیخ الاسلام ضاد الکتاب والسنة محمد بن علی الشوکانی المتوفی سنة خمسین ومائتین والف یک مجلد کلان ست در علم اصول فقه اما و بعد ذکر شرح بر حدیث آنحضرت که در وی تحقیق حق کرده و انتصار سنت نموده و قواعد فقهیه را که موجب ترک عمل بالحدیث بوده شکسته و داد نهایت اطلاع بر علوم داده اولها ایاک نعبد و ایاک نستعین یا من هو المعبود المشکور علی الحقیقة اذ لا منعم سواه و کل نفع یجری علی ید غیره فهو الذی اجراه الخ و در وی گفته بعد فان علم الاصول **لما کان** هو العلم الذی یاوی الیه الاعلام و الملجا الذی یلجا الیه عند تحریر المسائل و تقریر الدلائل فی غالب الاحکام و کانت مسائله المقررة و قواعده المحررة قد تعددت و تکثرت بحیث ان الناظر کما تراه فی مباحث الباحثین فی تصانیف المصنفین فان احدهم اذا استشهد لما قال بکلمة من کلام اهل الاصول اذعن له المنازعون وان کانوا من الفحول لاعتقادهم ان مسائل هذا الفن قواعده موسسة علی الحق الحقیق بالقبول مربوطة بادلة علمیة من المعقول والمنقول تقصر عن القدح فی شیء منها ایدی الفحول وان تبالغت فی الطول و بهذه الوسیلة صار کثیر من اهل العلم واقعا فی الرای الفاسد اعظم رایه و هو یظن انه لم یعمل بغیر علم الروایة **حملنی** ذلک بعد سوال جماعة لی من اهل العلم علی هذا التصنیف فی هذا العلم الشریف قاصدا به الایضاح لما حمد من مرجوحه و بیان ما تقیده من صحیحه موضحا لما یصلح منه للادلة و ما لا یصلح للتعویل علیه لیکون العالم علی بصیرة و فی علمه تفسح له بها الصواب و لا یبقی بینه و بین درک الحق الحقیق بالقبول حجاب **فاعلم** یا طالب الحق ان هذا کتاب تنشرح له صدور المنصفین و یعظم له قدره بما اشتمل علیه من المعارف الحقة من کان من المحققین و لم اذکر فیه من المبادی التی یذکرها المصنفون فی هذا المعنی الا ما کان لذکره فیه فائدة تتعلق به تعلقا تاما و ینتفع بها فیه انتفاعا زائدا و اما المقاصد فقد کشفت لک عنها الحجاب کشفا یمیز به الخطاء من الصواب بعد ان کانت مستورة عن اعین الناظرین باکثف جلباب و ان هذا الوصف فائدة یتنافس فیها المتنافسون من الطلاب لان تحریرها هو الحق هو غایة الطلبات و نهایة الرغبات لا سیما فی مثل هذا الفن الذی رجع کثیر من المجتهدین بالرجوع الیه الی التقلید من حیث لا یشعرون و وقع غالب المتمسکین بالادلة بسببه فی الرکن البحت و هم لا یعلمون انتهی و این کتاب مرتب ست بر یک مقدمه و هفت مقصد و یک خاتمه و فقیر آنرا در سفر حج از بلاد یمن بجد تمام حاصل نموده و لله الحمد **ارشاد** فی علماء البلاد للشیخ الامام ابی یعلی خلیل بن عبد الله الخلیلی القزوینی الحافظ المتوفی سنة ذکر فیه المحدثین و غیرهم من العلماء علی ترتیب البلاد الی زمانه و ترجم کل بلد و ناحیة اولها الحمد لله و الی الطول والاحسان و رتبه الشیخ زین الدین قاسم بن قطلوبغا الحنفی علی الحروف **ازالة الشبهات** عن الآیات والاحادیث المشتبهات للابی عبد الله محمد بن احمد المعروف بابن البان المصری المتوفی سنة تسع واربعین وسبع مائة **الازهار المتناثرة** فی الاخبار المتواترة رساله ایست از سیوطی که آنرا از کتاب خود مسمی بالفوائد المتکاثرة مجرد ساخته است **ازهار الاکمام** فی اخبار الاحکام فی الحدیث للسیوطی **الاساس** فی مناقب بنی العباس للسیوطی فی الحدیث **اسباب الحدیث** للسیوطی فی الحدیث **اسبال المطر** علی قصب السکر نظم نخبة الفکر فی علم الاثر للسید محمد بن اسمعیل الامیر الیمنی الصنعانی در اصول حدیث ست **استیعاب** فی معرفة الاصحاب مجلد للحافظ ابی عمر یوسف بن عبد الله المعروف بابن عبد البر النمری القرطبی المتوفی سنة ثلث وستین واربعمائة و این کتابی جلیل القدر ست اوله

الحمد لله رب العالمین جامع الاولین والآخرین و در وی اولا ذکر سیر نبوی بطریق خلاصه و ثانیا ذکر اصحاب بترتیب حروف
اهل مغرب کرده حافظ ابن حجر در اصابه گفته تتمة بالاستیعاب لطیفه انه استوعب الاصحاب مع انه فاته شیء کثیر وجمع من فیه
اسمه وکنیته ثلثة آلاف ترجمة وخمس مائة ترجمة و ابوبکر بن فتحون المالکی بر وی ذیل انوشته و قریب بانچه در وی بود استدراک
نموده ذهبی گوید شاید همه هشت هزار میرسد و شهاب الدین احمد بن یوسف بن ابراهیم الاذری المالکی تلخیص وی نموده
سمی بروضة الاحباب فی مختصر الاستیعاب اوله الحمد لله الذی اصطفی من الملائکة رسلا الخ و بدر الشیخ ابن ابی علی یحیی
بن حمیدة الحنبلی المتوفی سنة ثلثین وست مائة و سلطان احمد خان عثمانی اشارتی بترجمه آن در ترکی کرده بود چنانچه
امام وی مولی مصطفی مباشر ترجمه وی شد اما پیش از اتمام انتقال کرد تا حرف الحاء رسیده بود بعد شیخ کمال الدین محمد
بن احمد المعروف بطاشکبری زاده ترجمه آن نمود تا حرف الراء رسیده بود که سلطان اجل در رسید و ترجمه قصص مانده
و ابن عبد البر در دیباچه استیعاب از ابن سیرین نقل کرده است السابقون الاولون من المهاجرین والانصار هم الذین
صلوا الی القبلتین و از سفیان آورده که هم الذین بایعوا بیعة الرضوان **استدکار** لمذاهب ائمة الامصار فیما تضمنه
الموطا من المعانی والآثار للحافظ یوسف بن عبد الله ابی عمر النمری القرطبی المعروف بابن عبد البر بهتر بن شروح
موطاست و در تنسیق ابواب موطا استادی نموده است و بسیار کلان است قریب بسی جلد میشود اگر بخط جلی نویسند
و اگر بخط خفی نویسند پانزده جلد است **اسد الغابة** فی معرفة الصحابة للشیخ عز الدین علی بن محمد المعروف
بابن الاثیر الجزری المتوفی سنة ثلثین وست مائة در دو مجلد است و در وی هفت هزار و پانصد ترجمه ذکر کرده و استدراک
مافات من القدماء نموده و اوهام ایشان را بیان نموده قاله الذهبی فی تجرید اسماء الصحابة و این تجرید مختصر اسد الغابه است
اوله الحمد لله العلی الاعلی و در وی ذکر کرده که کتاب ابن اثیر کتابی نفیس است مستقصی اسمای صحابه آنانکه مذکور اند
در کتب اربعه مصنفه در معرفت صحابه یعنی کتاب ابن منده و کتاب ابی نعیم و کتاب ابی موسی اصبهانی که ذیل کتاب
ابن منده است و کتاب ابن عبد البر و زیاده کرده بر اینها و مقرر کرده علامت ابن منده د و علامت ابی نعیم ع
و علامت ابن عبد البر ب و علامت ابی موسی س و گفت افزودم جمعی از صحابه را که نازل شدند در حمص از
تاریخ دمشق و از مسند احمد و از حواشی استیعاب و از طبقات سعد خصوصا زنان او و از شعرای صحابه کسانی را که
تدوین کرده است ابن سید الناس ایشان را و گمانم آنست که شمار کسان کتاب من بهشت هزار برسد و اکثر ایشان
غیر معروف اند انتهی و شیخ فقیه بدر الدین محمد بن ابی زکریا یحیی المقدسی الحنفی الواعظ همو وی را مختصر کرده و بدر الآثار
و غرر الاخبار موسوم نموده اوله الحمد لله العظیم الجبار و او را مختصر دیگر است لمحمد بن محمد الکاشغری المتوفی سنة تسع
وتسع مائة **اسعاف المبطا** برجال الموطا للسیوطی ذکرش در حرف المیم خواهد آمد و له اسعاف الطلاب مختصر
الجامع الصغیر بترتیب الشهاب **اسماء رجال صحیح البخاری** مجلدی است تالیف شیخ ابی نصر احمد بن محمد
الکلاباذی البخاری المتوفی سنة ثمان وتسعین وثلث مائة **اسماء رجال صحیح مسلم** للشیخ الامام ابی بکر محمد
بن علی بن محمد المعروف بابن منجویه الاصفهانی المتوفی سنة ثمان وعشرین واربع مائة **اسماء رجال الصحیحین**

للامام الحافظ ابی الفضل محمد بن طاهر بن علی بن احمد المقدسی المتوفی سنة سبع وخمس مائة و در وی کتاب ابن منجویه و کتاب ابی نصر
را جمع نموده و ترتیبش بر حروف کرده و بر هر دو استدراک نموده و جمع میان این هر دو کتاب از شیخ ابو القاسم هبة الله
بن الحسن الطبری المعروف باللکائی المتوفی سنة ثمان عشرة واربع مائة است **اسماء رجال سنن
ابی داود** لابی علی حسین بن محمد الجیانی النسائی الحافظ المتوفی سنة ثمان وتسعین واربع مائة و جیانی بفتح
جیم نسبت است بسوی جیان که شهری کلان است در اندلس و در اعمال وی قریه ایست که آنرا نیز جیان خوانند
اسماء رجال الکتب الستة للحافظ ابن النجار محمد بن محمود بن الحسن بن هبة الله صاحب ذیل تاریخ بغداد الخطیب
المتوفی سنة ثلث واربعین وست مائة و نام آن کامل نهاده و ایضا للشیخ سراج عمر بن علی المعروف بابن الملقن المتوفی
سنة اربع واربع مائة **اسماء رجال معانی الآثار** المسمی بالایثار ذکرش خواهد آمد **اسماء رجال
المشکوة** للخطیب صاحب المشکوة اوله سبحانک اللهم نحمدک و در وی دو باب است اول در ذکر صحابه و تابعین و غیرهم
من له ذکر او روایة فی المشکوة و ثانی فی ذکر من لهم الاصول من المذکورین فی اول المشکوة **اسماء الصحابة**
للامام ابی عبد الله محمد بن اسمعیل البخاری المتوفی سنة ۲۵۶ ذکره ابو القاسم بن منده و وی روایت دارد آنرا از بخاری
بطریق ابن فارس و بغوی کبیر و معجم صحابه از وی نقل کرده و ایضا للحافظ ابی عبد الله محمد بن اسحق المعروف بابن منده
الاصفهانی المتوفی سنة خمس وتسعین وثلث مائة و ذیله للحافظ ابی موسی المدینی محمد بن عمر بن احمد الاصفهانی المتوفی
سنة احدی وثمانین وخمس مائة **اسماء الصحابیات** در طبقات بیاید **الاسماء والصفات** للبیهقی
اسماء المدلسین للشیخ الامام حسین بن علی بن زید الکرابیسی البغدادی صاحب الشافعی المتوفی سنة
خمس واربعین ومائتین و وی اول کسی است که درین باب تصنیف جداگانه کرده بعده نسائی پسر دارقطنی در وی
تالیف نمودند و حافظ ذهبی را درین فن ارجوزه است و تلمیذ وی حافظ ابو محمود احمد بن ابراهیم المقدسی تتبعیت وی
اتباع الاصول علائی چیزها بران افزوده که از وی فوت شده بود و حافظ زین الدین عراقی در پیوستش کتاب علائی ذیلی
بر اسمای زائده نگاشته و ولدش ولی الدین ابو زرعه بانضمام انچه علائی ذکر کرده بود تصنیفی مستقل درین فن جمع نموده و شیخ سراج
بر تنقیح خود بران زیاده کرده و حافظ برهان الدین حلبی را کتابی مستقل اند که در وی بر ایشان افزوده و همگی اسمای کتاب علائی
نصف و هفت تن اند و ابن العراقی سیزده کس بران افزوده و زیادت حلبی مقدار سی و دو کس است و ابن حجر عسقلانی
و از ابن القدیس سی و نه نفر بران زیاده کرده پس مجموع انچه در وست یکصد و پنجاه و دو نفس اند **اسماء النبی**
صلی الله علیه وآله وسلم و درین باب است تالیف ابو الحسن علی بن احمد الحرانی و در وی بر نود و نه نام مسمی اسماء الله الحسنی
اقتصار نموده و تالیف ابو الحسن احمد بن فارس اللغوی المتوفی سنة خمس وتسعین وثلث مائة و ناسش مغنی نهاده و تالیف شیخ
عبد الرحمن بن عبد المحسن الواسطی المتوفی سنة اربع واربعین وسبع مائة و در وی نیز بر نود و نه نام اکتفا کرده و بشرح آن پرداخته
و شکاری در تعلی البدیع زیاده بر چهار صد نام ذکر کرده و قاضی ناصر الدین ابی عبد الله محمد بن عبد الدائم المعروف بابن المنیق
المتوفی سنة سبع وتسعین وسبع مائة را کراسه ایست که در وی کتاب ابن دحیه المسمی بالمستوفی را تلخیص نموده و ابو عبد الله القرطبی

کتابی در علوم بطور اجوزه و بران شرحی نوشته و درین باب ست النهج النبویة و الریاض الانیقة و لیکن تحقیق درین سلسله
آنست که اسامی نبوی علیه الصلوة و السلام نیز در رنگ اسامی الهی عم نواله توقیفیه اند پس منحصر باشند در آنچه شرع بدان وارد شده
و شامل نشوند آنرا که اهل علم بطریق وصف و صفت استشکار کرده اند سید علامه بدر الملة المنیر محمد بن اسمعیل الامیر در بعض افاداتش
نوشته اند قال الشیخ العلامة محمد الحسن السندی دامت افاداته و کذا المختار فی اسماء النبی صلی الله علیه و آله و سلم انها توقیفیة
اقول هو الحق لانه لا یطلق علیه صلی الله علیه و آله و سلم الا اسماء الله من نحو محمد رسول الله فی سورة الفتح و النبی الامی فی
سورة الاعراف و نحو مبشر برسول یاتی من بعدی اسمه احمد و نحوه و انه لما قام عبد الله و نحوه مما اطلقه علیه من اوصافه
بانه بشیر نذیر نحو عبده و رسوله کما فی التشهد و قوله صلی الله علیه و آله و سلم لی اسماء و عد خمسة و لا یطلق علیه ما ورد به
ان لم یکن مدحا فلا یقال صاحب قریش من قوله تعالی و ما صاحبکم بمجنون و اما اطلاق الفاظ علیه لم یرد بها کتاب و لا سنة
مثل فی الکتاب و لا فی الخیرات و مثل یا قندیل عرش الله و نحوها فما انکله الا و اخلاقی النهی عن الاطراء فی قوله لا تطرونی
کما اطرت النصاری فی عیسی فقولوا عبد الله و رسوله و لذا لما قال له قائل یا سید البریة قال ذلک ابراهیم خلیل الله
و لما قالوا له انت سیدنا قال قولوا بقولکم او دعونی نبیا و رسولا کما سمانی الله و لا تسمونی کما تسمون رؤساکم فانی لست
کاحدکم و من یسود فی اسباب الدنیا و لما قال له قائل انت سید قریش قال السید الله انه قد ثبت انه صلی الله علیه و سلم
قال انا سید ولد آدم و لا فخر فکانه کره خطابهم بقولهم له یا سید لانه من الهجو فی الوجه و قد نهی عنه و کانه لم یعلم ان الله جعله سید
ولد آدم ثم اعلمه فاخبرهم تفضیل الله له بذلک و تحدثا بنعمة الله علیه و اعلاما بانه یکون اعتقادهم بحبه و مودته و الحاصل
انه قد نهی عن الاطراء فینبغی او یجب الاقتصار علی ما سمی به نفسه و سماه الله به و هؤلاء الذین ذکرهم الشیخ ایضا هموا
الالوف فی اسمائه ما اوری ما سمتنده و ما اری ذلک الا من الغلو المنهی عنه و تعظیمه صلی الله علیه و سلم و اکرامه یکون باتباعه
و التقید بما جاء به و نشر سنته احیاء طریقته و دعاء العباد الی ذلک فهی ذلک النجاة فی المعاد و نهیهم عن الابتداع غلوا و تقصیرا **اشعر**

وخیر الامور السالفات علی الهدی		وشر الامور المحدثات البدائع

رزقنا الله اتباع طریقته و نشر سنته و الاهتداء بهدیه و التخلق باخلاقه و الحشر تحت لوائه و الشرب من حوضه و الفوز
بشفاعته آمین **اشارات** الی بیان اسماء المبهمات للشیخ الامام محی الدین یحیی بن شرف النووی الشافعی المتوفی سنة
ست و سبعین و ستمائة اوله الحمد لله باری المصنوعات در دفیه واقع فی متون الاحادیث من الاسماء المبهمة ملخصا کتاب الخطیب مع زیادات علیه
الاشاعة لاشراط الساعة للسید المحقق محمد بن عبد الرسول الشهرزوری المدنی اوله احمد من اوضح منهاج الحق و نصب علی ارکانه
دلیلا مجلدی لطیف ست مشتمل بر سه باب اول در امارات بعیده منقرضه دوم در متوسطه که یوما فیوما متزاید ست سوم در اشراط خاصه الساعة
قریبه که ساعت متعاقب است و درین کتاب جمیع احادیث وارده درین باب بر وجه استیفا و استیعاب جمع نموده و حل الفاظ صعبه و مدعای
دقیقه از اقوال اهل علم فرموده تفسیر درین فن جمع و نیست محرر سطور هم درین باب کتابی فارسی مسمی باقتراب الساعة بعبارت فارسی که در باب
خود جامع کتب این باب ست و پسند خاطر اولوا الالباب و اشاعه را فقیر از بلاد حجاز برای خود استکتاب نموده و بالله التوفیق
اشراف علی معرفة الاطراف دو مجلد ست از حافظ ابن عساکر دمشقی متوفی در سنه ۵۷۱ و اول این ست الحمد لله الذی

الی الرشاد و دروی نوشته از جمیع اطراف سنن ابی داود و جامع الترمذی و النسائی و اسانید او و ترتیب علی حروف المعجم
ثم وصل الی اطراف الستة للمقدسی و قد اضاف الیها سنن ابن ماجة فاختصر و اشار الی ان ظهر فیها امارات النقص فاضاف
الی کتابه باطراف سنن ابن ماجة خشیة من نقصه عنه و ترک اطراف الصحیحین لتمام ما صنف فیهما انتهی و ایضا الاشراف علی
اطراف الکتب للشیخ سراج الدین عمر بن الملقن المتوفی سنة ۸۰۴ و اطراف الاشراف للسیوطی **اشراقات الاصول**
فی احادیث الرسول مختصری ست در اصول حدیث از جلال الدین محمد القابنی **اشرف الوسائل الی فهم الشمائل**
در شرح شمائل بیایا **اشعة اللمعات** شرح فارسی مشکوة للشیخ عبد الحق بن سیف الدین الترک الدهلوی الموطن البخاری
اصل در چهار مجلد ست و در کلکته در سنه ۱۲۱۰ طبع شده بعده در مصر طبع گشته در سهولت تناول و شرح غریب و ضبط مشکل
و ذکر مسائل فقه حنفی بی نظیر ست و مزید شهرت و قبول او مستغنی از بیان ست اوله الحمد لله اکمل الحمد علی کمال و فی کل حین
بر وی گفته بنده مسکین ابعد از رجوع از حرمین شریفین زادهما الله تشریفا و تعظیما و حصول اجازت روایت حدیث از شیخ
این اثر شریف چون توفیق و تایید الهی دستگیری کرد و در خدمت این علم شریف در مقام استقامت بنشاند خواست که کتاب
مشکوة المصابیح را که درین روزگار بسمت اشتهار موسوم ست شرح کند و از فوائد آنچه در کتب قوم دیده و از مشایخ وقت
شنیده و بخاطر فاتر رسیده بالبیان برساند بعضی از اجله اصحاب صفوت و ارباب محبت فرمودند که اگر شرح بزبان فارسی
واقع شود بهر آینه نفع آن اعم و اشمل باشد و چون شروع کرد در اثنای مطالعه آن سخنان روی می نمود که درج آن در شرح فارسی
مناسب نباشد و از دست دادن آن سخنان را نیز گنجایش نداشت پس در شرح بلسان عربی شروع نمود تا چند گاه بهر دو
شرح فارسی و عربی معا تسوید می یافت آخر چنان شد که عربی چون اسپ تازی پیشتر رفت و تمام شد و فارسی در نیمه راه بجا
ماند بامر از نظر ثانی بران تقیید نشد تبییض نمود و زمانی مدید بران گذشت مسودهٔ فارسی حکم نسیا منسیا گرفت باز امر شد
فارسی نیز تمام کند و از سواد به بیاض رسد و بر روی کار آید بحکم المامور معذور آنقدر که تسوید یافته بود بیاض آورد
و اتمام آنچه باقی مانده بود شروع کرد انتهی قدر آخر کتاب گفته آغاز تسوید این شرح در اواسط ایام تشریق سنه تسع عشرة
و الف بود و اتمام در شهر ربیع الآخر سنه خمس عشر و الف و اگرچه شرح عربی بجهت اشتمال بر مباحث علمیه تحقیقات و تدقیقات
غریبه امتیاز و اختصاص دیگر دارد لیکن این شرح فارسی در تنقیح و تهذیب الفاظ و ضبط و ربط معانی راجح و فائق بران آمد
و الله مجرو فضل امت زائد بران افتاد و سه و سی هزار بیت ست و اتمام آن در بلده دهلی شده انتهی **اصابه** فی تمییز الصحابه
للحافظ ابن حجر العسقلانی المتوفی سنة اثنتین و خمسین و ثمانمائة در پنج مجلد کلان ست و در وی همه آنچه در استیعاب و ذیل او
و اسد الغابه ست فراهم کرده و باستدراک غالب ما فات پرداخته و شیخ جلال الدین سیوطی اختصارش نموده عین الاصابه نام نهاده است
و درین نزدیکی در کلکته طبع هم رسیده **اصلاح غلط المحدثین** للامام ابی سلیمان احمد بن محمد الخطابی
المتوفی سنة ثمان و ثمانین و ثلثمائة و خطابی بالفتح خای معجمه و تشدید طای مهمله نسبت ست بسوی بدوی خطاب و قیل از ذریت
زید بن الخطاب رضی الله عنه بوده و الله اعلم **الاطراف** للمزی بکسر المیم و تشدید الزای المعجمة نسبة الی المزة بفتح
الزای قریة بدمشق ینسب الیها طائفة یقال لهم مزیون **اطراف الاشراف** بالاشراف علی الاطراف للسیوطی

ذکر وفی فهرس مؤلفاته فی الحدیث **اطراف الصحیحین** للشیخ الحافظ الامام ابی مسعود ابراهیم بن محمد بن عبید
الدمشقی المتوفی سنة اربع مائة وللشیخ ابی محمد خلف بن محمد بن علی بن حمدون الواسطی المتوفی سنة احدی واربع مائة
هر دو را حافظ ابن عساکر در اول اشراف ذکر کرده و گفته کان کتاب خلف احسنهما ترتیبا و رسماه اقلهما خطأ و هو کتاب
فیه من اراد تعلمه ولهذا اشتغل باخراج وی نشده و لابی نعیم احمد بن عبد الله الاصفهانی المتوفی سنة سبع عشرة و خمس
وللحافظ ابن حجر العسقلانی المتوفی سنة ۸۵۲ **اطراف الکتب الستة** للشیخ شمس الدین محمد بن طاهر بن
المقدسی المتوفی سنة سبع وخمس مائة حافظ ابن عساکر در اشراف که اطراف کتب ستة است گفته سمع فیه اطراف السنن
واضاف الیها اطراف الصحیحین وابن ماجة فزهدت فی ما کنت جمعته ثم انی سهرته واخبرته فظهرت فیه المارات النقص
والغفلة مشتملا علی اوهام کثیرة وترتیبه مختل رامی الحروف تارة وطورا اخری انتهی ولهذا حافظ شمس الدین محمد بن
بن الحسن الحسینی الدمشقی المتوفی سنة ۸۷۷ تخلیص و ترتیب وی باحسن وجوه نموده و نیز اطراف هر شش کتاب از حافظ جمال الدین
ابی الحجاج یوسف بن عبد الرحمن المزی المتوفی سنة اثنتین واربعین وسبع مائة ست و در وی نیز اوهام ست که ابو زرعه
بن عبد الرحیم بن العراقی المتوفی سنة عشرین وثمان مائة آنرا جمع نموده و مختصر اطراف مزی از حافظ ذهبی المتوفی سنة
وحافظ شمس الدین حسینی ست **اطراف المسند المعتلی** باطراف المسند الحنبلی دو مجلد ست از حافظ
ابو الفضل احمد بن علی بن حجر العسقلانی المتوفی سنة اثنتین وخمسین وثمان مائة و آنرا از کتاب اتحاف المهرة باطراف العشرة
علی ذکر وده و او رسته اطراف المختارة مجلدی ضخیم **الاعتصام** فی الحدیث للامام الحافظ ابی الحسن علی بن خلف
بن عبد الملک بن بطال المالکی المتوفی سنة تسع واربعین واربع مائة ولابی بکر محمد بن الیمان السمرقندی المتوفی سنة ثمان وستین
ومائتین **اعراب القاری** علی اول باب البخاری رساله ایست از ملا علی قاری اوله الحمد لله ذی الفضل الکبیر
در وی وجوه اعراب لفظ باب بیان نموده **اعراب الحدیث** للشیخ عبد الله بن ابی عبد الله الحسین بن ابی البقاء
عبد الله الحسین العکبری الاصل البغدادی المولد والدار الفقیه الحنبلی الحاسب الفرضی النحوی الضریر الملقب بمحب الدین
المتوفی سنة ست عشرة وست مائة **اعلام السنن** تالیف خطابی از شروح صحیح بخاری ست در حرف صاد خواهد آمد
الاعلام باخبار شیخ البخاری محمد بن سلام للحافظ عبد العظیم بن عبد القوی المنذری المتوفی سنة ست وخمسین
وست مائة **اعلام الانبلاء** بعدم شرطیة عدالة الامام فی الصلوة للسید محمد بن اسمعیل الامیر المتوفی سنة
اعلام الموقعین عن رب العالمین للحافظ الامام محمد بن ابی بکر بن القیم الجوزیة الحنبلی الدمشقی المتوفی
سنة احدی وخمسین وسبع مائة دو مجلد کلان ست اوله الحمد لله الذی خلق خلقه اطوارا وصرفهم فی اطوار التخلیق کیف شاء
وانتقد او در چند در کتب حدیث معدود نیست ولیکن برای انتصار مذهب اهل حدیث و احتقار ارباب الرای تالیف شده
و در باب خود یعنی اثبات اتباع و رد تقلید بی مثال و بی مثل ست و بخیال نمی آید که مثل وی کتابی دیگر درین فن تالیف شده
قدیما و حدیثا و در آخر وی فصلی منعقد کرده و در آن اجوبه آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم برای اسوله سائلین باستیعاب جمع کرده
که مانند آن در هیچ کتابی دیده نشده و گفته تختم الکتاب بذکر فصول یسیر قد رایتها عظیم امرها من فتاوی امام المتقین رسول رب العالمین

لیکن و صاحب هذا الکتاب در قرا علی حلة هذا التالیف انتهی و چون این فصول مقصود کتاب آمد و آنچه جزو است بنزلهٔ کل ست
ذکر وی در اینجا مناسب دیده شد و این فتاوی مصدر ست بقوله سئل رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم عن کذا فقال کذا
و بوجوه **اعتباط** بمعرفة من رمی بالاختلاط لبرهان الدین بن محمد المعروف بسبط ابن العجمی الحلبی رتب علی
الحروف من تخلط کلامه من الرواة فی آخر عمره **اعمال الفکر** والروایات فی شرح حدیث انما الاعمال بالنیات
للشیخ ابراهیم بن حسن الکردی الکورانی المدنی الشهرزوری المتوفی سنة **اغاثة اللهفان** فی مصاید الشیطان
للشیخ الحافظ ابن القیم الجوزی در دو مجلد ست کتابی ست نفیس و لطیف در بیان اقسام قلب و امراض دل و ادویه آن
و جهاد امارت وی و بیان توحید و کشاف نفس و مکر شیطان مشتمل بر سیزده باب و مختصرش از امام هاشم بن یحیی شامی ست
الاغراب شعبة علی سفیان و سفیان علی شعبة فی الحدیث للامام ابی عبد الرحمن احمد بن شعیب النسائی المتوفی سنة
وثلث مائة **الاغفال** فی غریب الحدیث لابی بکر الحنبلی **افادة الشیوخ** بمقدار الناسخ والمنسوخ ای
القرآن والحدیث و منسوخهما الجامع هذه الاوراق اوله الحمد لله الذی انزل علی عبده الکتاب تبصرة لاولی الرسوخ در
اسرار بزبان فارسی ست **الافصاح** عن شرح معانی الصحاح ای الاحادیث الصحاح لابی المظفر الوزیر عون الدین
بن هبیرة بن محمد بن هبیرة المتوفی سنة ستین وخمس مائة و این کتاب مشتمل ست بر نوزده کتاب و در آن احادیث جمع
صحیحین را شرح کرده و بکشف حکم نبویه پرداخته و لخصه ابو علی الحسن بن الخطیر النعمانی الفارسی المتوفی سنة ثمان وتسعین
وخمس مائة **الافهام** لما فی البخاری من الابهام در حرف جیم خواهد آمد **اقتباس الانوار** والتماس الازهار
لانساب الصحابة ورواة الآثار لابی محمد عبد الله بن علی بن عبد الله بن خلف بن احمد اللخمی المعروف بالرشاطی الاندلسی
المتوفی سنة اثنتین واربعین وخمس مائة این کتاب از کتب قدیمه در انساب ست و در وی بتقصیری از خود در
بعضی نشده و مردمان را از وی اخذ کرده اند و بر اسلوب کتاب ابی سعید السمعانی الحافظ المسمی بالانساب ست
و هست از عنانی و صدقی ذکر و القاضی ابن شهبة لخصه مجد الدین اسمعیل بن ابراهیم البلبیسی المتوفی سنة اثنتین وثمان مائة
و زوائد ابن الاثیر علی الانساب السمعانی و سماه القبس اوله الحمد لله الذی خلق صنف البشر الذی شاطی نسبت ست
بین تبلیدا **اقتراح** فی اصول الحدیث للشیخ تقی الدین محمد بن علی بن وهب بن مطیع العید المنفلوطی الشافعی المتوفی
سنة خمس وسبع مائة مختصری ست حافظ زین الدین عبد الرحیم بن الحسین العراقی متوفی در سنه ست وثمان مائة ذکر وی در غنیه
آخر خواهد آمد **اقتضاء الصراط المستقیم** لمخالفة اصحاب الجحیم کتابی ست در یک مجلد وسط تالیف
شیخ الاسلام ابن تیمیة الحرانی متوفی در ۷۲۸ هجرت باوله سنن و کتاب اوله الحمد لله الذی اکمل لنا دینا واتم علینا نعمته
ورضی لنا الاسلام دینا **اقتضاء العلم والعمل** از تصانیف خطیب ست و در باب خود کتابی بسیار خوب ست
بعضی محققان از وی انتخابی کرده اند که در دیار عرب شهرت دارد و اکثر در مقام تحصیل اجازت همین منتخب میخوانند و اول
این منتخب حدیث ابو برزة الاسلمی ست قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم لا تزول قدما عبد یوم القیمة حتی یسئل عن اربع
عن عمره فیما افناه وعن علمه ماذا عمل فیه وعن ماله من این اکتسبه وفیم انفقه وعن جسمه فیما ابلاه و آخر این منتخب این بیات ست

حدثنا احمد بن ابی بکر قال انا عثمان بن احمد الدقاق قال ثنا اسحق بن ابراهیم بن سنین قال انشدنی عمر ابن محمد بن نظم

انت فی غفلة الامل	لست تدری متی الاجل	لا تغرنك صحة	فهی من اوجع العلل
کل نفس لیومها	صحة یقطع الامل	فاعمل الخیر واجتهد	قبل ان یمنع العمل

اقتضاء المنهاج فی احادیث المعراج للحافظ ابی محمود احمد بن محمد بن ابراهیم بن بلال الخواص المقدسی الشافعی المتوفی سنة خمس وستین وسبع مائة **اقضیة الرسول** علیه الصلوة والسلام للشیخ الامام ظهیر الدین بن عبد العزیز بن عبد الرزاق المرغینانی الحنفی المتوفی سنة ست وخمس مائة واما شروح وللشیخ ابی عبد الله محمد بن فرج المالکی اولها الحمد لله کما حمد نفسه الخ **اقناع** فی الحدیث للقاضی ابی الفضل محمد بن احمد اللیثی المروزی **اکلیل** فی الحدیث للامام ابی عبد الله محمد بن عبد الله الحاکم النیسابوری المتوفی سنة خمس واربع مائة واین ابرای یکی از ابواب تالیف کرده بعد کتابی در اصول حدیث نوشته مسمی بالمدخل الی الاکلیل ودر وی همه انچه در اکلیل ست از رموز احادیث صحیحه مبهمه آورده **اکمال** شرح صحیح مسلم تالیف قاضی عیاض وآن معلم را اکمل ساخته مالک بن مرحل در حق وی گفته نظم

من قرأ الاکمال کان کاملا	فی علمه وزین المحافلا	وکتب العلم کفوز انها
تفید نفعا عاجلا واجلا	ولیس من کتب عیاض عوض	فانه کان اماما فاضلا

اکمال لاسماء الرجال للامیر ماکولا قال ابن خلکان هو فی غایة الافادة فی رفع الالتباس والضبط والتقیید علیه اعتماد المحدثین وارباب هذا الشان فانه لم یوضع مثله واقد احسن فیه غایة الاحسان ثم جاء ابن نقطة وذیل وما قصر فیه ایضا وما یحتاج الامیر یعنی ابن ماکولا مع هذا الکتاب الی فضیلة اخری وفیه دلالة علی کثرة اطلاعه وضبطه واتقانه **الالزامات** علی الصحیحین للامام ابی الحسن علی بن عمر الدارقطنی المتوفی سنة خمس وثمانین وثلث مائة ودر وی احادیث صحاح را که بر شرط شیخین بود ودر صحیحین مذکور نیست جمع نموده **الفائد** فی علاقة الاسانید رساله ایست در حدیث از سیوطی المتوفی سنة ۹۱۱ **الف حدیث** من مائة شیخ للشیخ الامام ابی المظفر منصور بن محمد السمعانی المتوفی سنة تسع وثمان واربع مائة **الفیة** فی اصول الحدیث للشیخ الامام الحافظ زین الدین عبد الرحیم بن الحسین العراقی المتوفی سنة خمس وثمان مائة اولها

یقول راجی ربه المقتدر	عبد الرحیم بن حسین الاثری

ودر وی تلخیص کتاب علوم الحدیث ابن الصلاح نموده وبلفظ شیخ از ان تعبیر کرده وبر وی افزوده ودر سنة ست وسبعمائة از تالیفش در مدینه طیبه فارغ گردیده وبعده شرح آن کرده ودر سنة احدی وسبعین وسبع مائة بیست وپنجم رمضان آنرا ختم نموده فتح المغیث بشرح الفیة الحدیث نام نهاده ودر وی ذکر کرده که وی شروع کرده بود در شرح کبیر لیکن چون بدرازی بسوی کشید از ان عدول شرح متوسط نموده اول را ترک داد اولها الحمد لله الذی قبل الصحیح النیة حسن العمل الخ ملخص این شرح تالیف شیخ محمد امین مشهور بامیر بادشاه بخاری نزیل مکه مکرمه متوفی بهاست اولها الحمد لله الذی اسند حدیث الوجود وسال فرائض الفضل سنة اثنین وسبعین وتسع مائة بماه رمضان ست وبرین شرح حاشیه ایست از شیخ قاسم بن قطلوبغا الحنفی المتوفی سنة تسع وسبعین وثمان مائة وحاشیه برهان الدین ابراهیم بن عمر البقاعی المتوفی سنة خمس وثمانین تا نصف وبهامش النکت الوفیه

بمانی شرح الالفیه ست ودر وی انچه از شیخ خود ابن حجر استفاده کرده ایراد نموده اولها الحمد لله الذی من اسند فی خلاصة شروح مشهور ودر وی شرح قاضی زکریا بن محمد انصاری متوفی سنة ثمان وعشرین وتسع مائة ست واین شرح مختصر ومزوج ست مسمی بفتح الباقی بشرح الفیة العراقی واز تالیفش در ماه رجب سنة ست وتسعین وثمان مائة فارغ شده اولش این ست الحمد لله الذی وصل من انقطع سخاوی گفته در غیبت من در وی شروع کرده بود واز شرح من استمداد نموده بحیثیتی که افضلا از ان تعجب اند انتهی وشرح سیوطی وشرح شیخ ابراهیم بن محمد الحلبی المتوفی سنة خمس وخمسین وتسع مائة وشرح زین الدین ابی محمد عبد الرحمن بن ابی بکر العینی المتوفی سنة ثلث وتسعین وثمان مائة وشرح ابی الفداء اسمعیل بن ابراهیم بن جماعة الکنانی القدسی المتوفی سنة احدی وستین وثمان مائة وهو شرح حسن وشرح شیخ قطب الدین محمد بن محمد الخضری الدمشقی المتوفی سنة اربع وتسعین وثمان مائة وتمام آن مسعود المراقی نهاده وشرح شمس الدین محمد بن عبد الرحمن سخاوی المتوفی سنة اثنتین وتسع مائة وشاید که این شرح احسن الشروح ست **القاب الرواة** لابی بکر احمد بن عبد الرحمن الشیرازی المتوفی سنة سبع واربع مائة وللحافظ ابن حجر العسقلانی المتوفی سنة ۸۵۲ **المآع** فی ضبط الروایة وتقیید السماع للقاضی عیاض بکسر العین بن موسی الیحصبی بفتح الیاء وضم الصاد وفتحها وکسرها المتوفی سنة اربع واربعین وخمس مائة **المام** فی احادیث الاحکام للشیخ تقی الدین محمد بن علی بن وهب المعروف بابن دقیق العید الشافعی المتوفی سنة اثنتین وسبع مائة ودرین نوع عظیم تر از وی کتابی تالیف نشده بنابر اشتمال بر استنباطات وفوائد غریبه ولیکن ناتمام مانده وبقاعی در حاشیه الفیه گفته که تمام شده ولیکن بعد مردنش جز قلیل یافته نشد گویند بعضی حسدا از ابو در کردند باین اندیشه که چون این کتاب بسیار جلیل القدر ست اگر باقی خواهد ماند مردم از تطلب دیگر شروح مستغنی خواهند گشت انتهی ودر وی بعد حمد ونعت گفته فهذا مختصر فی علم الحدیث تاملت مقصوده تاملا وراعیت الاحادیث الیه بحثه طالب فی وضعه محورا ولا ابرزته کیفما اتفق تحریرا فمن فهم معناه شد علیه نفسانه وانزله من قلبه وتعظیمه الاعزین مکانا ومکانة وسمیته بکتاب الالمام باحادیث الاحکام وشرطی فیه ان لا اورد الا احادیث مرفوعه امام من مذکور واقوال اخبار ان صحیحا علی طریقة بعض اهل الحدیث الحفاظ وائمة الفقه النظار فان لکل منهم مغزی قصده وسلکه وطریقا اعرض عنه غیره وفی کل خیر والله تعالی ینفع به دنیا ودینا ویجعله نورا یسعی بین ایدینا ویقع لدراسته فیه حظا وافهاما بهم برکة منزلة برکة عظمی انه هو الفتاح العلیم الغنی الکریم وعلما را برین کتاب شرحهاست از انجمله ست شرح امام شمس الدین محمد بن عماد الدین محمد الدمشقی المتوفی سنة اثنتین واربعین وثمان مائة وملخص آن مسمی باهتمام از قطب الدین عبد الکریم بن عماد الدین بن منیر الحلبی المتوفی سنة خمس وثلثین وسبع مائة است وهم شمس الدین محمد بن احمد الشهیر بابن قدامة المقدسی الحنبلی المتوفی سنة اربع واربعین وسبع مائة تلخیص آن نموده ونامش محرر نهاده وبرین ملخص شرحی ست از قاضی جمال الدین یوسف بن حسن الحموی المتوفی سنة تسع وثمان مائة وهم ملخص اوست از امام علاء الدین علی بن بلبان الفارسی المتوفی سنة احدی وثلثین وسبع مائة **امالی الخمس مائة** للامام تاج الاسلام ابی سعد ویقال ابو سعید عبد الکریم بن محمد السمعانی المروزی الفقیه الشافعی الحافظ المتوفی سنة اثنتین وستین وخمس مائة سمعانی نسبت ست بسوی سمعان

که بعضی از تمیم ست و بعضی گویند که بکسر عین نیز جائز ست امالی جمع املاست و املا آنست که عالمی نشیند و گروهی
شاگردان او با محابر و قراطیس حلقه کنند و او تکلم کند بعلومی که حق تعالی بروی عنایت کرده و ایشان آنرا بر نگارند پس این
نوشته کتابی گردد و جمش املا بود و عادت سلف از اهل حدیث و فقه و عربیت در افادهٔ علوم بزبان قدیم همچنین بود و علمای
شافعیه امثال این امور را تعلیق نامند **امالی** للحافظ احمد بن علی بن حجر العسقلانی المتوفی سنة اثنتین و خمسین و ثمان مائة
و اکثرش حدیث ست که بدینه طلب املا کرده و قبل از موت خود در حق آن کتاب این ابیات نظم نموده **نظم**

یقول راجی اله الخلق احمد من	املا حدیث نبی الخلق منتقلا
نخوض اذکار رب قد دنا و علا	دنی رحمته للخلق برزقهم
فی مدة نحوکم قد مضت هملا	ولی من العمر فی ذا الیوم قد کملا
من سرعة السیر ساعات و یا عجلا	اذا رایت الخطایا اوبقت عملی
توحیدی یقینها و الرجاء له	وخدمتی لاکثار الصلوة علی
خطی و نطقی عسلها یحق ارملا	فاقرب الناس منی فی القیامة من

یدنو من الالف ان عد مجالسه
کما علی عن سمات المحدثات علا
ست و سبعون عاما مرت اسبها
فی موقف الحشر لولا ان لی املا
محمد فی صباحی و المساء و فی
بالصلوة علیه کان مشتغلا

یا رب حقق رجائی و الاولی سمعوا	منی جمیعا بعفو منک قد شملا

امالی ابی الحسن محمد بن احمد بن شمعون املا کرده است آنرا در حدیث و مرتب نموده است بر اجزا **امالی** ابی القاسم
علی بن الحسن بن عساکر الدمشقی المتوفی سنة احدی و سبعین و خمس مائة فی الحدیث **امالی** ابی جعفر محمد بن القاسم الحرمی
فی الحدیث **امالی** ابی طاهر محمد بن محمد بن محمش الزیادی فی الحدیث **امالی** ابی طاهر المخلص فی الحدیث **امالی**
ابی عبد الله حسین بن هارون بن جعفر الضبی فی الحدیث **امالی** ابی عثمان اسمعیل بن محمد الاصفهانی الحافظ فی الحدیث
امالی ابی الفضل محمد بن ناصر السلامی فی الحدیث **امالی** ابی القاسم ابن بشران فی الحدیث **امالی** ابی القاسم
عبید الله بن محمد بن اسحق بن حبابة البزار فی الحدیث **امالی محاملی** کتابی مختصر ست بقدر شانزده جزو اوش
این ست حدثنا السری ثنا محمد یعنی ابن جعفر ثنا شعبة عن الحکم عن ابراهیم عن علقمة عن عبد الله رضی الله عنه عن
النبی صلی الله علیه و سلم انه صلی الظهر خمسا فسجد سجدتین بعد ما سلم قال شعبة و سمعت حمادا و سلیمان یحدثان ان ابراهیم
کان لا یدری ثلثا صلی او خمسا و محاملی نسبت ست بسوی محاملی جمع محمل که مردم در سفر بران برداشته میشوند و خانه او
در سنه سدوسی بوده **امالی** الجوهری ابو محمد الحسن بن علی الحافظ **امالی** الحفنی ابی الفیض محمد بن محمد الحسینی
المعروف بالمرتضی الزبیدی المصری و اصله من بلگرام قصبه علی خمسة اصیال من قنوج اوله الحمد لله الذی اتصل فضله
فتسلسل و عم تطوله الفاضل و المفضول و الافضل الجزو ران گفته اما بعد فهذه احادیث و آثار و اشعار مما التقطتها من
حفظی و فهمی فی زاویة القطب شمس الدین ابی محمود الحفنی قدس سره عقیب دروس کتاب الشمائل للحافظ ابی عیسی الترمذی
جمعتها فی هذه الاوراق احیاء الآثار الآثار و اهتماما بحفظ الاخبار قبل الاندثار و ختم وی برین ابیات ست **ابیات**

ان خفت یوم الحشر اهواله	و رمت ان تحظی بکل المرام

فعش علی سنة خیر الوری

متقفیا اهل الحدیث الکرام	هم الاولی ینجو لمن حوله

حین یقتادون لدار السلام

امالی الزعفرانی فی الحدیث للامام ابی عبد الله حسن بن احمد قال الذهبی رایت مجلدا من امالیه من سنة سبع و ست مائة
و سبع و ثمانین و خمس مائة **امالی الشارحة** علی مفردات الفاتحة لابی القاسم عبد الکریم بن محمد الرافعی الشافعی
المتوفی سنة ثلث و عشرین و ست مائة و آن سی مجلس ست که آنرا املا کرده و احادیث را باسانید آنها از اشیاخ خود بر
سورهٔ فاتحه آورده و بران تکلم نموده **امالی العراقیة** فی شرح الفصول الایلافیة فی الحدیث و ایضا فی التاریخ
امالی القاضی المارستانی فی الحدیث هو ابو بکر محمد بن عبد الباقی **امالی** القضاعی فی الحدیث هو ابو عبد الله محمد بن سلامة
بن جعفر بن علی بن حکمون بن ابراهیم بن محمد بن سلم الفقیه الشافعی المتوفی سنة ثمان و خمسین و ثلث مائة **امالی** المنذری
فی الحدیث **امالی** نظام الملک فی الحدیث هو ابو علی الحسین بن علی بن اسحق **امالی النقاش** فی الحدیث هو
ابو بکر **امالی** ولی الدین ابو زرعة احمد بن عبد الرحیم الحافظ المتوفی سنة ست و عشرین و ثمان مائة و هو فی الحدیث
امام فی احادیث الاحکام للشیخ الامام تقی الدین بن دقیق العید المتوفی سنه در اولش میگوید باب المیاه
الطهور بیان معنی الطهور و انه المطهر لغیره عن یزید الفقیر قال ثنا جابر بن عبد الله رضی الله عنه ان النبی صلی الله علیه و آله و سلم
قال اعطیت خمسا لم یعطهن احد قبلی نصرت بالرعب مسیرة شهر و جعلت لی الارض مسجدا و طهورا فایما رجل من امتی
ادرکته الصلوة فلیصل و احلت لی الغنائم و لم تحل لاحد قبلی و اعطیت الشفاعة و کان النبی یبعث الی قومه خاصة و بعثت
الی الناس کافة متفق علیه من حدیث هشیم عن یزید الفقیر و اللفظ للبخاری **الامتاع** بالاربعین المتباینة الاسماع
للحافظ ابن حجر العسقلانی المتوفی سنه ۸۵۲ و در وی از چهل شیخ روایت نموده و سند هر شیخ بصحابی علیحده است پس روات آن
بهمه چهل تن اند و از جمله آن عشره مبشره اند و بعد از روایت حدیث شعری مناسب آن نیز انشا و میفاید چنانچه
در روایت این حدیث دوم ان الناس لم یروا شیئا بعد کلمة الاخلاص مثل العافیة این رباعی نوشته **رباعی**

من لم یموت امرأ عاقل	مثلهما فی جمارنا الفانیه	من یسر الله تعالی له	شهادة الاخلاص و الفاتحه

و بعد از حدیث سوم که انما الاعمال بالنیات ست این قطعه نوشته **قطعه**

انما الاعمال بالنیات فی	کل امر امکنت فرضیته	فانوا خیرا و افعل الخیرات	لم تطقه اجزأت نیته

و بعد از حدیث چهارم ما من امرء مسلم تحضره صلوة مکتوبة فیحسن طهورها و رکوعها و خشوعها این قطعه ثبت نموده **قطعه**

حسن الطهور و الخشوع و الثنا	مطهنا فی جمیع الرکعات	فهو کفارة ما قدمته	من صغیر الذنب ان الحسنات

و بعد از حدیث پنجم نهی عن الشرب قائما گفته **قطعه**

ان امر نهی فقد تفز	نشبه صفوة اهل الحجاز	و قد صحوا شربه قائما	و لکنه لبیان الجواز

و بعد از حدیث ششم شام بن تعلبه گفته

و اطلب علی السنن الصحیحة تکتسب	اجرا و یرضی الله عنک و تربح	فان اقتصرت علی الفرائض فلیکن
	من غیر زهد فی النوافل تفلح	

وبعد از صدیق بفتح بشارت عشره مبشره گفته

لقد بشر الهادي من العصبة زمرة	بجنات عدن كلهم فضله اشتهر	سعيد زبير سعد طلحة عامر
	ابو بكر عثمان بن عوف علي عمر	

انباه فی الحدیث لابی عبد الله محمد بن سلامة القضاعی المتوفی سنة اربع وخمسین واربع مائة **انتقاء السنن** فی اقتفاء السنن فی شرح سنن ابی داود یاتی فی حرف السین **الانتصار** لاصحاب الحدیث لابی مظفر منصور بن محمد بن عبد الجبار السمعانی المتوفی سنة تسع وثمانین واربع مائة ودروی سه باب ست اول در حث بر اخذ سنت وجماعت دوم در فضل حدیث سوم در شجرة العلم **انصاف** فی بیان سبب الاختلاف للشیخ الاجل مسند الوقت الشاه ولی الله بن عبد الرحیم العمری الدهلوی المتوفی سنة اولها الحمد لله الذی بعث سیدنا محمدا بالرشد ودروی تاکید اهل اهتمام کرده وتحقیق حدوث تقلید ووجوه خلاف خلف باسلف احسن وجوه واصدق اسباب بیان کرده **الانتفاع** بترتیب الدارقطنی علی الانواع للحافظ ابن حجر العسقلانی المتوفی سنة ثمان وخمسین **انتقاد الرجیح** فی شرح الاقتراح الصحیح لجامع هذه الاوراق رساله ایست درین کراسه در شرح عقیده شاه ولی الله محدث دهلوی حامل المتن مزین بدلایل باوله کتاب وسنت اولها انزه الله واقدسه واسجده در آخرش ضمیمه ایست که دران بقیه اعتقادات را که در متن نبود وعلمای کلام آنرا ذکر کرده اند نوشته **انتقاض الاعتراض** للحافظ ابن حجر المذکور یاتی فی شرح الصحیح البخاری **انساب المحدثین** للحافظ محب الدین محمد بن محمود بن النجار البغدادی المتوفی سنة ثلث واربعین وست مائة ونیز تالیف کرده است درین علم ابو الفضل محمد بن طاهر المعروف بابن القیسرانی المقدسی المتوفی سنة سبع وخمس مائة وابو موسی محمد بن عمر الاصفهانی المتوفی سنة احدی وثمانین وخمس مائة بروی ذیل نوشته وانچه وی آنرا اهمال کرده بود دروی ذکر نموده وهر یکی ذیل هم ذیلی ست از حافظ محمد بن محمد بن نقطة الحنبلی البغدادی المتوفی سنة تسع وعشرین وست مائة ودرین علم ست کتاب بیان وتبیین **انوار اللمعة** فی الجمع بین مفردات الصحاح السبعة **انوار المشکوة** فی الحدیث **الانوار الاعلی** فی اختصار المحلی یاتی فی المیم **انیس القلوب** وغایة المطلوب فی الدعوات والاذکار لاسمعیل بن محمد البدری الاردبیلی اوله الحمد لله الذی لا یخیب من دعاه ودروی اذکار نووی واو صحیحین وسنن اربعه ابن ماجه ودارمی را تلخیص کرده ودر مسجد اقصی بسنه مقصد وشصت وسه ازان فارغ گشته **الاوراد البهیة** للشیخ بهاء الدین محمد بن محمد النقشبندی المتوفی سنة احدی وتسعین وسبع مائة وازوی منقول ست انه علمنا رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فی الرؤیا فتلقناها منه ورساله وبعض اتباع وی بران شرح نوشته اند مسمی بمنبع الاسرار وخمس شیخ مزبوری تصنیفی در حل مشکلات وی کرده بر ترتیب حروف **الاوراد السبعة** جمعها الشیخ الزاهد محی الدین بن اسامة **الاوسط** فی السنن والاجماع والاختلاف للامام الفقیه المطلع ابی بکر محمد بن ابراهیم بن المنذر النیسابوری الشافعی المتوفی سنة تسع وعشرة وثلث مائة واین کتاب عزیز الوجود در پانزده مجلد ست وازکتب مشهوره وی در اختلاف علما کتاب الاشراف ست وآن کتابی ست کبیر دلالت میکند بر کثرت وقوف وی بر مذاهب

وجوه احسن الکتب واضبطها واستمها **اوهام المحدثین** للامام الحافظ ابی الحجاج مسلم بن حجاج القشیری النیسابوری المتوفی سنة احدی وستین ومائتین **الاهتمام** تلخیص الالمام للحافظ قطب الدین عبد الکریم بن عبد النور بن منیر الحلبی الحنفی المتوفی سنة خمس وثمانین وسبع مائة **ایثار** فی رجال معانی الآثار **الایجاز** فی الحدیث للامام ابی بکر احمد بن محمد الدینوری المعروف بابن السنی المتوفی سنة اربع وستین وثلث مائة ودروی کلم جوامع آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم جمع کرده است **الایقاف** علی سبب الاختلاف للشیخ المحدث محمد حیاة السندی المدنی المتوفی سنة ۱۱۶۳ اوله سبحان الذی قسم حکمته الاحلام فی الانام **ایقاظ** همم اولی الابصار للاقتداء بسید المهاجرین والانصار وتحذیرهم عن الابتداع الشائع فی القرن الاعصار من تقلید المذاهب مع الحمیة والعصبیة بین فحول الاعصار للشیخ الامام صالح بن محمد العمری الشهیر بالفلانی استاد الشیخ محمد عابد السندی المدنی اوله الحمد لله جعل اهل الحدیث حراس الدین واین مجلدی متوسط ست در تقلید مشتمل بر نصوص واحادیث واقوال اهل علم بجهار مذهب صحیح سابد اربع مجتهدین **الاینة الکبری** فی شرح قصة الاسراء للسیوطی فی الحدیث

باب الباء الموحدة

البارع فی غریب الحدیث للشیخ ابی علی اسمعیل بن القاسم اللغوی القالی المتوفی سنة ست وخمسین وثلث مائة **بحر الاسانید** للامام الحافظ الحسن بن احمد بن محمد السمرقندی المتوفی سنة احدی وتسعین واربع مائة ودرین کتاب یکهزار حدیث را بترتیب وتهذیب جمع نموده ومثل آن تالیفی در اسلام نبوده ذکره الذهبی فی تاریخ الاسلام **البدر التمام** شرح بلوغ المرام للقاضی الامام الحافظ العلامة شرف الدین الحسین بن محمد المغربی شرحی حافل کامل کبیر ست در دو مجلد فائده نوشته یجوز للناظر فی علم الحدیث العمل بما ذکره الائمة الماسرون للصحیح وذلک کالصحیحین وانما التزموا ان یذکر اما صح عندهما وقد تلقاهما الائمة بالقبول فانی وما فیهما العلم الاستدلالی وکذا المصنفات المختصة بالصحیح فقط کصحیح محمد بن ابی بکر اسحق بن خزیمة وصحیح ابی حاتم محمد بن حبان البستی المسمی بالتقاسیم والانواع وکتاب المستدرک فی الصحیحین من زیادة او تتمة لمحذوف فهو محکوم بصحته واما السنن الاربع والموطا والمسانید مما لم یلتزم مصنفوها التصحیح ان کان مما یصح او حسنه فیها فلا کلام فی جواز العمل به وما اطلق من ذلک فان کان الناظر متاهلا للبحث وجب علیه ان لم یکن ولا وجد احدا من الائمة قد نص فیه بتصحیح لم یجز الاحتجاج لئلا یقع فی الباطل ولا یشعر وقد بین ابو داود ان کتابه من الصحیح وما یقاربه والضعیف وما سکت عنه فهو صالح وکذا الترمذی فانه بین الصحیح والحسن والضعیف وما سکت عنه فهو فی حیز الحسن وکذا مسند الامام احمد فان ما سکت عنه صالح للاحتجاج به والله اعلم انتهی ومختصر این شرح از سید علامه محمد بن اسمعیل امیر یمنی ست مسمی بسبل السلام بزیادة علی ما فی الاصل من الفوائد وسیاتی **البدور السافرة** فی امور الآخرة للشیخ جلال الدین السیوطی وهو فی مجلد اوله الحمد لله الذی خلق السموات والارض ذکر فیه انه اخرجه وحذفه فی طبقه کتاب البرزخ من کتاب شرح الصدور فی علوم الآخرة مستوعب لاحوال النفخ والبعث واحوال الموقف والجنة والنار ومشتمل علی ذلک من الآیات والاحادیث والآثار **البدر المنیر** فی تخریج احادیث الشرح الکبیر وهو شرح الوجیز فی الفروع **بذل الماعون** فی فضل الطاعون للشیخ الامام الفضل احمد بن علی بن حجر العسقلانی المتوفی سنة اثنتین وخمسین وثمان مائة مختصر اوله الحمد لله علی کل حال ودروی

احادیث اربعه و اربعین آورده و بشرح عربیش پرداخته و بربع باب ترتیبش داده و در سنه ثلث و ثلثین و ثمان مائة از تالیفش فارغ شده و مختصرش مسمی بالاعلام الاعلون فی اشباه الطاعون تالیف شیخ جلال الدین سیوطی است و درین مختصر اسانید حدیث و مشکلات الفاظش کرده و نیز تلخیصی از شیخ شرف الدین یحیی بن یحیی بن محمد المناوی الشافعی المتوفی سنه احدی و سبعین و ثمان مائة است **البرق اللموع** لکشف الحدیث الموضوع تالیف قطب الدین محمد بن محمد الخضری الشافعی المتوفی سنه اربع و تسعین و ثمان مائة و این حدیث در احیاء العلوم بذکر صلوة الرغائب مذکور است پس درین رساله از شرح ابن محمد ابا ابن الجوزی در موضوعات نقل چنانکه در هوامش نسخه اوست مذکور کرده و بغرض تخلیص اهل ایمان آن ضم نموده **البروق اللوامع** فی ما اورد علی جمع الجوامع بزوغ الهلال فی الخصال الموجبة للاظلال رساله است از شیخ جلال الدین سیوطی المتوفی سنه احدی عشرة و تسع مائة در یک جزو مشتمل بر احادیث وارده در خصال موجب اظلال عرش ذوالجلال و شمار این خصال بر هفتاد خصلت میرسد و در وی استیعاب شواهد این خصال بهم کرده و بار دیگر آنرا تلخیص نموده اقتصار بر ایراد متن نموده **بستان المحدثین** رساله فارسی است تالیف شاه عبد العزیز بن شیخ ولی الله بن شیخ عبد الرحیم دهلوی المتوفی سنه تسع و ثلثین و مائتین و الف اوله الحمد لله حق حمده و در وی گفته که مقصود اصلی درین ذکر کتب حدیث است که غالبا در رسائل مصنفات از انها نقل می آرند و بجهت عدم اطلاع بران کتب سامع متحیر میشود و بالتبع برخی از احوال مصنفین آنها نیز مذکور میشود که در حقیقت قدر تصنیف از قدر مصنفش پیدا است و گویا نسب کتاب است و نیز منظور اولی در استون است و گاهی ذکر بعضی شروح مشهوره بعضی از کتب متداوله نیز در انها خواهد کرد زیرا که شروح مذکوره را بجهت کثرت شهرت و تلقی و کثرت نقل و وثوق و اعتماد بر انها حکم متون حاصل شده است انتهی بعبارته و لیکن این رساله هیچ ترتیب ندارد و بعضی از کتب مشهوره نیز در وی مذکور نشده مثل مشکوة و جز آن بفضله تعالی **بغیة الملتمس** لما تضمنه حدیث ام زرع من الفوائد للقاضی عیاض بن موسی الیحصبی المتوفی سنه اربع و اربعین و خمس مائة بغیة المرتاد فی الذیل علی مجمع الزوائد باقی فی المیم **بغیة المرتاح** للشیخ شمس الدین محمد بن یوسف الرادغدی المتوفی سنه خمس و سبع مائة و درین کتاب چهل حدیث جمع کرده شرح آن نموده است **بغیة النقاد** فی اصول الحدیث للامام الحافظ عبد الله بن المواق **بلدانیات** همان اربعون بلدانیه است که در ذکر اربعینات گذشت **بلغة الغریب** فی مصطلح آثار الحبیب للسید مرتضی الزبیدی البلگرامی سال فراغ از تالیفش بستر بلغ الاثر ستا و اربع و ستین و مائة و الف است بهدیه زبید **بلوغ المرام** من احادیث الاحکام تالیف الحافظ الامام شهاب الدین احمد بن حجر العسقلانی المتوفی سنه اثنتین و خمسین و ثمان مائة در یک مجلد صغیر است اوله الحمد لله علی نعمه الظاهرة و الباطنة قدیما و حدیثا الخ و ختم وی برین حدیث است اخرج الشیخان عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم کلمتان خفیفتان علی اللسان ثقیلتان فی المیزان سبحان الله و بحمده سبحان الله العلی العظیم و ختم صحیح بخاری نیز برین تسبیح است و بر وی شرح دیده شد یکی بدر تمام للعلامة القاضی شرف الدین المغربی الصنعانی دوم سبل السلام للشیخ محمد بن اسمعیل الامیر الیمانی سوم مسک الختام لجامع هذه الاوراق عفا الله عنه و کتاب بلوغ المرام در کتب مختصره علم حدیث بالاتفاق

من کتب مؤلفین باب است و بیش از ان است که وصف توان کرد بعضی از وجوه مزیت و فضل وی در شرح فارسی مذکور کرده ایم و احسن ما یقال فیه ان مصنفه قد جمع و قد صدع **البنین و البنات** من رجال الاحادیث للشیخ اسماعیل بن محمد بن الاثیر الجزری الملقب بمجد الدین المتوفی سنه ست و ست مائة **بهجة النفوس** و غایتها بعض فقرات احادیث و اعلیها فی شرح جمع النهایة و هو مختصر البخاری لمحمد بن اسمعیل تالیف ابو محمد عبد الله بن ابی جمرة و در وی ترجمه احادیث آورده و در دو مجلد شرح آن کرده و علوم غامضه و حقائق خفیه بسیار در ان ایراد نموده **بهجة المحافل** و بغیة الاماثل بالتعریف برواة الشمائل یعنی شمائل الترمذی جمع الشیخ الامام ابو الامداد ابراهیم بن ابراهیم اللقانی المالکی اوله الحمد لله الذی اصطفی نقل السنة المحمدیة رجالا و اخره کان تمام ترقیه و الفراغ من تقویمه غرة ربیع الآخر من شهور سنة السابعة و ثلثین بعد الالف من الهجرة **بهجة المجالس** و انس الجالس لابن عبد البر و این کتاب در سه سفر است و در وی حکایات مستحسنه که صالح مذاکره و محاضره باشند فراهم آورده از انجمله این است ان النبی صلی الله علیه و آله و سلم رای فی منامه کانه یحتجم و رای فیما هذا قاعدا لی فاحجمه و قال لمن هذا فقیل لابی جهل فشق ذلک علیه و قال ما لابی جهل و الحجامة و الله لا یفلحها ابدا و لا یفلحها الا مثل هذا الاسود مشکلا لابی بکر بن ابی جهل سلما فرح فتعلم الیه و تاول ذلک الفلق بکر ابنه و منه ایضا انه قیل لجعفر بن محمد بن علی الصادق کم تناظر الرویا قال رای النبی صلی الله علیه و آله و سلم کان کلبا اقبع یلغ فی دم فکان شمرا فی ای الحسن و الحسین بن علی و کان ابرص فکان تناظر الرویا خمسین سنة و من ذلک ان النبی صلی الله علیه و آله و سلم رای فی منامه ابی بکر الصدیق و قال یا ابا بکر رایت کانی انا و انت نرقی فی درجة فسبقتک مرقاتین و نصف فقال یا رسول الله بعدک لی ان اغفر و رحمة و اعیش بعدک سنتین و نصفا و قال الهیثم بن عدی قال لی صالح بن حیان من افقه الشعراء فقلت اختلفوا فی ذلک فقیل افقه الشعراء و ملح الیمن حیث یقول **نظم**

وقلت هاتی نولینی تبسمت	وقالت معاذ الله من فعل اخرم
فما نولت حتی تضرعت عندها	واعلمتها ما ارخص الله فی اللحم

و قیل قیل لاسلم بن زرعان انهزمت من اصحاب مداس غضب علیک الامیر عبید الله بن زیاد فقال لان یغضب علی من لا یرضی و انا میت و منه ایضا ان اعرابیا سب آخر فسکت فقیل له لم سکت عنه فقال لیس لی علم بمساویه و کرهت ان ابهته بالبهتان فیه و مما قیل فی المعنی **نظم**

ثلاثة عمرو و ثالثه	فدا ثم المثلوب و الثالث	فقلت لخیر افقال الخنا
		کل علی صاحبه کاذب

و این کتاب را بتجاوز تبعیت بستان المحدثین کرده شد و ربط فیما فتش بسوی کتب حدیث چندان مناسبت ندارد **بیان الوهم و الایهام** للشیخ ابی الحسن علی بن محمد بن القطان الفاسی المتوفی سنه ثمان و عشرین و ست مائة صحح فیه و زاد احادیث **بیان الفرقان** بین اولیاء الشیطان و اولیاء الرحمن للشیخ ابی العباس احمد بن عبد الحلیم بن عبد السلام بن تیمیة الحنبلی المتوفی سنه ثمان و عشرین و سبع مائة در کشف الظنون گفته هو مختصر کثیر الفائدة **البیان و التبیین** فی انساب الحرمین لابی عبد الله محمد بن احمد الزهری المتوفی سنه سبع عشرة و ست مائة **البیان** فی احوال الصحابة

لمحمد بن عمر المکی بیقون سی و چهار بیت عربی ست در اصول حدیث اوله **شعر**

ابدأ بالحمد مصلیاً علی	محمد خیر نبی أرسلا

و بروی شرحی مختصر است که آن بیوت مسمی بالمرجون فی شرح البیقون اوله الحمد لله الذی رفع اهل الحدیث و نکتها میبا

باب التاء المثناة الفوقانیة

تاریخ البخاری للامام الحافظ ابی عبدالله محمد بن اسمعیل الجعفی صاحب الصحیح المتوفی سنة ست و خمسین و مائتین و این تاریخ کلان ست بر طریقه اهل حدیث و در آن ثقات و ضعفای رواة اخبار را جمع کرده و گفته اند که این تاریخ بر سه قسم است کبیر و اوسط و صغیر و کبیر را در شب های ماه نزد مرقد مطهر آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم در مدینه منوره تالیف کرده و ابو محمد بن سلیمان بن فارس و ابو الحسن محمد بن سهل اللغوی و غیر هما روایت آن از وی دارند و از وی تاریخ اوسط عبدالله بن ایوب بن عبدالسلام الخفاف ست و هم نجیه بن احمد اللباد و این هر دو تاریخ از تالیفات موجوده اوست علی ما ذکره ابن حجر و سعد بن جناح و مسلمة بن قاسم اصله لیست که از ذیل این تاریخ گردانیده است **تاریخ البرزالی** للشیخ علم الدین ابی محمد القاسم بن محمد الدمشقی المتوفی سنة ثمان و ثلثین و سبع مائة و در وی وفیات محدثین جمع نموده بلکه مختص ست بکسیکه سماع دارد لیکن از سواد به بیاض نرسیده و بروی ذیلی ست از تقی الدین بن رافع از تاریخ وفات او و ذهبی آنرا آورده و چیزها بر آن افزوده و ابن رافع ذیلی ست از حافظ ابن حجر **تاریخ بغداد** گویند اول کسیکه برای بغداد تاریخ نوشته احمد بن طاهر بغدادی ست بعده حافظ ابو بکر احمد بن علی معروف بخطیب بغدادی المتوفی سنة ثلث و ستین و اربعمائة تالی او شده تاریخی بر طریقه محدثین تالیف کرد و در وی رجال و واردین بغداد را بانضمام فوائد جمیله ایراد کرد تا آنکه کتابی عظیم الحجم و النفع آمد و نسخه وی بدستخط مؤلف که در مدرسه مستنصریه وقف بود چهارده مجلد ست و خطیب را سمعانی صاحب انساب تالی شده بر اسلوبش ذیلی در پانزده مجلد نگاشت بعده عماد الدین محمد بن محمد بن حامد الکاتب الوزیر المتوفی سنة سبع و تسعین و خمس مائة ذیلی بر ذیل سمعانی افزود و آنچه وی اغفال و اهمال کرده بود بیاورد و ناشش السیل علی الذیل نهاد و این در سه مجلد ست و هم تذییل کرد آنرا محمد بن سعید المعروف بابن الدبیثی الواسطی المتوفی سنة سبع و ثلثین و ست مائة و وی در آن ذکر وفات سمعانی نموده و بعده ابن القطیعی آمد و سه مجلد نوشت و آنرا ذیل علی ذیل ابن الدبیثی گردانید و حافظ ذهبی ذیل ابن الدبیثی را در نصف و می تلخیص و اختصار کرد و ابن النجار ذیلی دارد بر تاریخ خطیب خیلی عظیم میگویند که در سی مجلد ست ملا کاتب چلپی گفته مجلد سادس عشر را که در حرف العین ست دیدم تراجم رجال بطور طبقات ذکر میکند انتهی و بر ذیل ابن النجار ذیلی دیگر ست در غایت اتقان از تقی الدین محمد بن رافع المتوفی سنة ۷۷۴ و بر این ذیل ذیلی ست از ابی بکر مارستانی و بر ذیل مارستانی ذیل تاج الدین علی بن انجب البغدادی المتوفی سنة ۶۷۴ ست و مختصر تاریخ خطیب از ابی الیمن مسعود بن محمد البخاری المتوفی سنة احدی و سبعمائة و اربع مائة ست و ابو سهل بن یزدجرد بن مهندار کسروی کتابی تالیف کرده است بسیار حدود در وصف بغداد و سگ و حمامات او و ما یحتاج الیه فی کل یوم من الاقوات و الاموال ذکره الصفدی و در اخبار بغداد ست کتابی

احمد بن محمد بن خالد البرقی الکاتب و از تواریخ بغداد ست روضة الاریب بیست و هفت مجلد در بستان المحدثین گفته تاریخ بغداد از تصانیف خطیب بغدادی ست در اول جزو ثانی از وی مناقب بغداد و بزرگی آن مبارک بنیاد و انجا از محاسن اخلاق سکان آن منقول شده آورده و بعد از آن احوال سکان و واردین آن بلده مکرمه آغاز نهاده احوال بخاری باستیفا در آن مذکور ست و تاریخ جمعه محمد بن عبدالرحمن بن ابی ذیب قریب ربع کتاب میشود اول اسناد در آن تاریخ مذکور ست این ست **قال** الحافظ ابو بکر **اخبرنا** عبدالعزیز بن ابی الحسن القرمسی قال حدثنا عمر بن احمد بن عثمان قال سمعت ابا بکر النیسابوری یقول سمعت یونس بن عبدالاعلی یقول قال الشافعی یا ابا موسی دخلت بغداد قال فلت لا قال ما رایت الدنیا و ما رایت الناس قال الخطیب انشدنا القاضی علی بن المحسن التنوخی قال انشدنا ابو سعید محمد بن علی بن محمد بن خلف الهمدانی لنفسه **نظم**

فدی لک یا بغداد کل قبیلة	من الارض حتی خطتی و دیارها
و سیرت رحلی بینها و رکابها	فلم ارفیها مثل بغداد منزلا
و لا مثل اهلیها ارق شمائلا	و اعذب الفاظا و احلی معانیا
بغداد لم ارحل فکان جوابیا	یقیم الرجال الاغنیاء بارضهم
فقد طفت فی شرق البلاد و غربها	و لم ار فیها مثل دجلة وادیا
و کرخ و اهل لو کان و دک صادقا	و نرمی النوی بالمقترین المراسیا

یکی از بزرگان آن عهد گفت در خواب دیدم که گویا نزد خطیب حاضرم و حسب عادت خود تاریخ بغداد بر وی میخوانم و جانب یمین شیخ نصر بن ابراهیم مقدسی نشسته اند و بر یمین ایشان بزرگی دیگر نشسته اند با هیبت و جلالت تمام که چشم از مشاهده جمال و کمال ایشان خیره میشود و پرسیدم این بزرگ کیستند گفتند رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم اند که برای شنیدن این تاریخ تشریف آورده اند و این شرف عظیم ست و خطیب در کعبه معظمه وقت شرب زمزم برای قبول این تاریخ دعا کرده بود حق تعالی آنرا پذیرفت والله اعلم **تاریخ دمشق** اعظم آنها تاریخ حافظ ابو الحسن علی بن حسین المعروف بابن عساکر دمشقی المتوفی سنة احدی و سبعین و سبع مائة ست در هشتاد مجلد و در وی تراجم اعیان و رواة و مرویات ایشان را بر نهج تاریخ بغداد خطیب ذکر کرده و لیکن در حجم از آن اعظم و اکبر ست ابن خلکان گفته قال لی شیخنا الحافظ زکی الدین ابو محمد عبدالعظیم المنذری حافظ مصر ادام الله به النفع و قد جری ذکر هذا التاریخ و اخرج لی منه مجلدا و حال الحدیث فی امره استعظاما لامکن هذا الرجل الماعزم علی وضع هذا التاریخ من یوم عقل علی نفسه و شرع فی الجمع من ذلک الوقت و الا فی العمر یقصر عن الجمع فیه الانسان مثل هذا الکتاب بعد الاشتغال و التنبیه و لقد قال الحق و من وقف علیه عرف حقیقة هذا القول و متی تتبع الاسانید و المتون حتی تضع شیئا و هذا الذی ظهر هو الذی اختاره و ما صح له هذا الا بعد مسودات مایکاد ینضبط حصرها انتهی و این تاریخ را ذیلها ست از آنجمله ست ذیل قاسم ولد مصنف و لیکن ناتمام مانده و ذیل صدر الدین البکری و ذیل عمر بن الحاجب و نیز او را مختصرها ست از آنجمله ست مختصر امام ابو شامه عبدالرحمن بن اسمعیل الدمشقی المتوفی سنة خمس و ستین و ست مائة و این مختصر او نیز ست یکی صغری و یکی کبری در پانزده مجلد ابن شهبه در ذیل الذیل گفته انه بسط الکلام فی وصف علم التاریخ و ذم من شانه و فی ذکر من الحوادث و الوفیات فی الذیل علیه و وصل الی سنة وفاته و قد ذیل علیه الحافظ علم الدین قاسم بن محمد البرزالی

الی آخر سنه ثمان و خمسین و سبعمائة و مات فی الثانیة و ذیل ایضا ابو علی ابن القلانسی و قاضی جمال الدین محمد بن مکرم الصقلی
صاحب لسان العرب المتوفی سنه احدی و ثمانین و سبعمائة اختصار تاریخ ابن عساکر ترک کرده قریب بیع و مختصر ایضا الشیخ
بدر الدین محمود بن احمد العینی المتوفی سنه خمس و خمسین و ثمانمائة و انتقاه السیوطی سماه تحفة المذاکر المنتقی من تاریخ ابن عساکر
و ذیل ایضا فی قاضی تقی الدین ابو بکر بن شهبه است و دمشق بلده از ملک شام ست **تاریخ الذهبی** هو الامام الحافظ
شمس الدین ابو عبد الله محمد بن احمد المصری المتوفی سنه ست و اربعین و سبعمائة و این تاریخی کلان ست در دوازده مجلد
و معروف بتاریخ الاسلام ست و مرتب ست بر سنوات و در وی حوادث و وفیات تا آخر سنه هفت صد و چهل و یک
جمع کرده از وی مختصر با جدا نمود و منها العبر و سیر النبلاء و طبقات الحفاظ و طبقات القراء و غیر ذلک قال ابن شهبة و اعجب انه
وقف فی تاریخ الاسلام علی سنه سبع مائة و لم یصله الی سنة اربعین کما فصل فی العبر فان بین یدیه ذیل الیونینی الی حین
وفاته و ذیل الجزری انتهی و ذیل عاقل ابن تاریخ از سخاوی متوفی سنه ست و مختصر وی از علاء الدین علی بن خلف القرشی
المتوفی سنه اثنتین و تسعین و سبعمائة و از شمس الدین محمد بن محمد الجزری المتوفی سنه ثلث و ثلثین و ثمانمائة ست در یک مجلد
اوله الحمد لله الذی جعل الحوادث و الوفیات الخ و سنه فراغ از تالیفش ثمان و تسعین و سبعمائة بوده **تاریخ رواة الحدیث**
لابی هبیرة یعمر بن زهیر بن حرب الحافظ المتوفی سنه تسع و سبعین و مائة و این کتابی ست بر اسلوب تاریخ بخاری اما از وی
صغیر ست **تاریخ الشام** مجلد آن تواریخ دمشق ست و قد سبق زیرا که شام عام ست از دمشق و غیره ذکره حاجی خلیفه
فی تاریخ الشام و الجزیرة لابن شداد و الدرة الخطیرة فی اسماء الشام و الجزیرة و البرق الشامی للعماد الکاتب الوزیر ابی عبد الله
بن محمد بن حامد الاصفهانی المتوفی سنه تسع و تسعین و خمس مائة و تحفة الانام فی فضائل الشام للبصراوی و نزهة الانام
فی فضائل الشام و نشر الخزام فی فضائل الشام و فضائل الشام للربعی و مختصره المسمی بالاعلام للفزاری و لعبد الغنی
بن امیر شاه و منها سلک النظام فی تاریخ الشام و تنبیه الطالب **تاریخ الطبری** هو الامام ابو جعفر محمد بن جریر
المتوفی سنه عشر و ثلث مائة و این کتاب از تواریخ مشهوره و جامع اخبار عالم ست که ابتدا الیش از اول خلیقه انتهایش
تا سنه تسع و ثلث مائة بوده و نامش تاریخ الامم و الملوک ست ابن الجوزی گفته انه ابسط الکلام فی الوقائع بسطا و جعله
مجلدات و ان المشهور المتداول مختصر من الکبیر و انه هو العمدة فی هذا الفن و ابن السبکی در طبقات نوشته آن ابن جریر قال
لاصحابه هل تنشطون لتاریخ العالم من آدم الی وقتنا هذا قالوا کم قدره فذکر انه ثلثون الف ورقة فقالوا یفنی الاعمار
قبل اتمامه فقال انا لله و انا الیه راجعون ماتت الهمم فاختصره فی نحو ما اختصر التفسیر انتهی و ابو علی محمد البلعمی از وزرای سامانیه
آنرا بفارسی نقل کرده اوله الحمد لله العلی الاعلی و در وی نوشته که منصور بن نوح سامانی حکم کرد تبریزی بابو الحسن
امین و خاصه شود در سنه سیصد و پنجاه و سه انتهی و غیر وی آنرا بترکی برده و همان امروز در عوام روم متداول ست و ذیل
ابو عبد الله محمد بن محمد بروی ذیلی نوشته صله نام و کذلک ابو الحسن محمد بن عبد الملک بن ابراهیم بن احمد الهمدانی المتوفی
سنه احدی و عشرین و خمس مائة **تاریخ العراق** لابن قاطولی و لابن اصفندیار الواعظ و **تاریخ عمال الشرط** لابی
الهیثم بن عدی الطائی المتوفی سنه سبع و مائتین و از انجمله ست تواریخ بغداد و تکریت و سامرا و انبار و کوفه و بصره و واسط

تاریخ القدس سماه اتحاف الاخصا بفضائل المسجد الاقصی و باعث النفوس الی زیارة القدس المحروس و
محض الجامع و الانس فی فضائل القدس و انس الجلیل بتاریخ القدس و الخلیل و الجامع المستقصی فی فضائل الاقصی
و روض العرائس فی فضائل بیت المقدس و فتح القسی فی فتح القدس و مثیر العزائم الی زیارة القدس و الشام و منها
تاریخ عقد الجمان لمحمد بن محمود بن النجار القدسی المتوفی سنه ست و سبعین و سبعمائة **تاریخ المدینة** منها تحفة
الصلوة و السلام مع السکینة منها اخبار المدینة لابن زبالة محمد بن حسن و یحیی العبیدی و عمر بن شبة النمیری المتوفی
سنه اثنتین و ستین و مائتین و الدرة الثمینة فی اخبار المدینة لابن النجار و تاریخ المدینة لابی محمد عبد الله بن عبد الله الرباطی
و لعفیف الدین ابی جعفر عبد الله و لجمال الدین محمد بن احمد المطری المتوفی سنه احدی و اربعین و سبعمائة و بان زهرة شجیرة
اخیل و مودة الابن لهیرة علی بن محمد القرشی المخزومی المکی و منها المدینة من فضل المدینة لابن عساکر و احمدی و منها تحقیق النصر
للمراغی زین الدین ابی بکر بن الحسین بن عمر العثمانی المتوفی سنه ست عشر و ثمانمائة و الوفا باخبار دار المصطفی للسمهودی
و مختصره المسمی بوفاء الوفا و مختصره خلاصة الوفا ایضا و منها الخلاصة فارسی مختصر قال المراغی کان تاریخ ابن النجار و ما ذیل
المطری من احسن ما صنف فیه فهو و ان اخر و سبب تاخیرها اهمال ابن النجار عن معاهده فقد اهمل کثیرا من مقاصده
فجمعت مقاصده بجامع تحریر عبارة و زیادة انتهی و لکاتب در کشف الظنون گفته اقول و الغایة فی هذا الباب تاریخ السمهودی
لو وقفت علیه فی محاله انتهی و انجمله تواریخ اوست جذب القلوب الی دیار المحبوب للشیخ عبد الحق بن سیف الدین الترک
الدهلوی البخاری المتوفی سنه ست و عشرین و الف بعبارت فارسی بود در کلکته طبع شده و شهرت وی مستغنی از تعریف ست و مانند او
وفاء الوفا و جزوی از تواریخ مدینه ست با ضمیمه فی الجمله **تاریخ مکة** بکرمه زاده الله تشریفا و تعظیما و اول
کسیکه در وی تالیف کرده است امام ابو الولید محمد بن عبد الکریم ازرقی متوفی سنه ثلث و عشرین و مائتین ست و مختصرش
از بخاری عالی نیز دارد و تاریخ ابی عبد الله محمد بن اسحق بن عباس المکی الفاکهی و تاریخ قاضی تقی الدین فاسی المتوفی
سنه اثنتین و ثلثین و ثمانمائة و هو المسمی بشفاء الغرام باخبار البلد الحرام در سه مجلد بوده است و مختصرش تحفة الکرام در
یک مجلد ست و له العقد الثمین فی تاریخ البلد الامین و این مرتب ست بر حروف در شش مجلد و مختصرش عجالة القری
فی تاریخ ام القری تالیف راغب ست و دیگر تاریخ شریف زید بن الاشرم بن علی الحسنی وزیر المدینة و بود زنده تا حدود
سنه ست و سبعین و ست مائة ذکره الفاسی فی تحفة الکرام و شفاء الغرام و قال لم اقف علی هذا التاریخ و منها اتحاف الوری
باخبار ام القری للنجم بن فهد و تاریخ ولد وی عبد العزیز بن فهد و منها الاعلام باعلام بلد الله الحرام للقطب المکی
و تاریخ ولد وی عبد الکریم بن محمد القطبی و الاشارة و الاعلام ببناء الکعبة البیت الحرام للمقریزی و تاریخ بناء الاثیر
لشیخ ابراهیم المعوفی المصری و هو کتاب مفید فی مجلد و ابن تعمیر از دهم ست در اخبار و تیر در وی تاریخ مختصر ست للشیخ محمد
ابن علی بن علان الصدیقی الشافعی المکی اوله الحمد لله الذی له الملک و القدر و در ان ذکر کرده که چون وی تاریخ کبیر نمود اتمام کرد
و خواست سال کسوت بیت الله از ان بیفتد و بعضی از اعیان اشارت کردند بتجدید عمارت بیت واقع شده پس وقایع آن
بنا را بتعیید کتابت آورده و از انجمله ست التحفة اللطیفة لجار الله بن فهد و بناء الکعبة لابن جبیر و نزهة الوری فی اخبار ام القری

لابن النجار فضائل المکة المکرمة والوصل والمنی فی فضل منی لمجد الدین الفیروزابادی مؤلف القاموس فی الاخبار المستفاد
فیمن ولی مکة المکرمة من آل قتادة لابن ظهیرة وتمکین المقام لعلی وده تاریخ نیسابور از انجمله است تاریخ امام ابی
عبد الله محمد بن عبد الله الحاکم النیسابوری المتوفی سنه خمس واربع مائة اوله الحمد لله الذی اختار محمد الخ ابن السبکی
در طبقات خود گفته هو التاریخ الذی لم تر عینی تاریخا اجل منه وهو عندی سید الکتب الموضوعة للبلاد فاکثر من یذکره
من اشیاخه واشیاخ اشیاخه انتهی گویند روی ذکر کرد کسانی که وارد شدند در خراسان از صحابه و تابعین و کسیکه متوطن شدند در آنجا و
در ذکر انسان اخبار ایشان بعده ذکر اتباع تابعین باز ذکر قرن ثالث و رابع کرده و هر طبقه را از ایشان شش طبقه ساخته
بر حروف تا آنکه منتهی شد بقومی که بعد از وی حادث شدند از سنه سیصد و بیست تا سنه هشتاد و ایشان را طبقه سادس گفته
وعلی فیل لعبد الغافر بن اسمعیل الفارسی الی سنه ثمان عشرة وخمس مائة ومختصر تاریخ الحاکم للذهبی تاریخ یحیی بن معین
فی احوال الرجال واین کتاب مرتب است بر حروف معجم واولش این حدیث است قال الحافظ الناقد یحیی بن معین
حدثنا ابن ابی مریم ثنا ابن لهیعة عن ابی الاسود عن عروة بن الزبیر عن المسور بن مخرمة عن ابیه قال القد اظهر رسول الله
صلی الله علیه وسلم الاسلام فاسلم اهل مکة کلهم وذلک قبل ان تفرض الصلوة حتی ان کان لیقرأ السجدة فیسجد فیسجدون
وما یستطیع بعضهم ان یسجد من الزحام وضیق المقام لکثرة الناس حتی قدم رؤس قریش ولید بن المغیرة وابو جهل وغیرهما
وکانوا اشراف فی ارضیهم فقالوا تدعون دینکم ودین آبائکم فکفروا وآخر حدیث این است عن الحرث
عن بقیة بن الولید عن الزبیدی عن سالم عن ابیه عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم انه سلم تسلیمة
تاویل متشابه الاخبار لابی منصور عبد القادر البغدادی المتوفی سنه تسع وعشرین واربع مائة
تاویل مختلف الحدیث للامام ابی محمد عبد الله بن مسلم بن قتیبة الدینوری المتوفی سنه ست وسبعین ومائتین
تبصرة المنتبه فی تحریر المشتبه ای مشتبه الاسماء والنسبة مجلد للحافظ ابن حجر العسقلانی اوله الحمد لله
جامع الناس ذکر فیه ان کتاب المشتبه للذهبی لما کان فیه اعوز من جهة عدم ضبط لانه احال فی ذلک علی ضبط القلم وهو جهة
احجافه فی الاختصار اراد اختصاره ما استصعب وبسط ما اعجب فضبط المشتبه بالحروف ومیز زیادته بقلت وانتهی بالتعبیر فی
ترتیبه سوی تقدیم الاسماء وتاخیر الانساب تبعید الشیطان بتقریب اغاثة اللهفان مختصر کتاب اغاثة اللهفان
فی مصائد الشیطان است للشیخ الامام هاشم بن یحیی الشامی اوله حمدا لک یا من لا اغاثة للهفان فی مصائد الشیطان
الا بتوفیقک واین کتاب در سنه ۱۰۰۰ هجری در هند بلده بریلی با ترجمه اردو مسمی به تهذیب الایمان مؤلفه مولوی محمد حسن
نانوتوی حسب فرمایش امیر المهام محمد جمال الدین خان بهادر نائب ریاست بهوپال در مجد بهم حلیه طبع پوشیده شد اهل
اهل علم گردید تبیان الوهم والتخلیط الواقع فی حدیث الاطیط للحافظ ابی القاسم علی بن الحسن بن عساکر الدمشقی
المتوفی سنه احدی وسبعین وخمس مائة واین رساله مختصری است در جزوی رد کرده است در آن حدیث ابوداود را
عن ابیه انی النبی صلی الله علیه وسلم فاستشفع للمطر ودر وی لفظ الاطیط الرحل بالراکب است ذکره ابن کثیر تبیین فی
اسماء المدلسین للشیخ برهان الدین ابراهیم بن محمد بن خلیل سبط ابن العجمی الحلبی المعروف بالقوف

المتوفی سنه احدی واربعین وثمان مائة وآخر از کتاب المراسیل علائی مختصر نموده و بران افزوده تبیین الموضوعات
للشیخ العلامة حسن بن محمد الصغانی الحنفی ودر وی احادیث موضوعه جمع کرده التثبیت عند التبییت
ارجوزه است للسیوطی در وی فتنه قبر و آنچه متعلق بدان است ذکر کرده در یکصد و هفتاد و سه بیت و شرح آن
از حسام الدین حسین بن ابراهیم بن خلیل المنلوی اوله الحمد لله الملک القوی العزیز و از شیخ احمد بن خلیل السبکی الشافعی
المتوفی سنه سبع وثلثین والف و او را دو شرح است یکی فتح المقیت فی شرح التثبیت نام نهاده و دیگر رافع الغموض
عن مظلومة القبور واین شرح مفروغ است اوله الحمد لله الباقی بعد فنا خلقه و بروی شرحی است از سید علامه محمد بن اسمعیل
مسمی بجمع التشتیت در حرف جیم بیاید التجاریح فی فوائد متعلقة بالمصابیح ذکرش خواهد آمد تجرید الاصول
فی احادیث الرسول للشیخ الامام شرف الدین ابی القاسم هبة الله بن عبد الرحیم بن البارزی الجهنی الشافعی المتوفی
سنه ثمان وثلثین وسبع مائة ودر وی جامع الاصول ابن اثیر را مجرد ساخته و ذکرش بیاید تجرید الاوامر
والنواهی من الکتب الستة للشیخ ابی بکر بن ابی المجد الحنبلی المتوفی سنه اربع وثمان مائة تجرید التفسیر
من صحیح البخاری علی ترتیب السور للحافظ ابن حجر العسقلانی تجرید الصحاح الستة للشیخ الامام رزین
بن معاویة العبدری القسطلانی المتوفی سنه خمس وثلثین وخمس مائة التجرید الصریح لاحادیث الجامع الصحیح
للبخاری در حرف میم خواهد آمد تجرید فی اسماء الصحابة لشمس الدین محمد بن احمد الحافظ الذهبی المتوفی
سنه ثمان واربعین وسبع مائة تحفة الاحیاء فی ما فات من تخاریج الاحیاء لابن قطلوبغا الحنفی المصری المتوفی
سنه تسع وتسعین وثمان مائة تحفة اهل التحدیث عن شیوخ اهل الحدیث للحافظ ابن حجر العسقلانی المتوفی
سنه اثنتین وخمسین وثمان مائة تحفة اهل النظر فی شرح الدرر فی علم الحدیث تحفة السامع
والقاری بختم صحیح البخاری للشیخ ابی العباس احمد بن محمد القسطلانی المتوفی سنه ثلث وعشرین وتسع مائة
تحفة الطالبین فی الحدیث تحفة المستزید فی الاحادیث الثمانیة الاسانید لرشید الدین
ابی الحسن یحیی بن علی بن عبد الله العطار الاموی المصری المالکی المتوفی سنه اثنتین وستین وست مائة التحفة
المکیة ترکی مختصر فی مائة حدیث ومائة حکایة تحفة المهرة باطراف العشرة للشهاب احمد بن علی بن حجر العسقلانی
المتوفی سنه اثنتین وخمسین وثمان مائة وهو فی مجلدات اوله الحمد لله الذی له الحیط العاد لنعمائه تحفة النابه
فی تحریر المتشابه للشیخ جلال الدین عبد الرحمن بن ابی بکر السیوطی المتوفی سنه احدی عشرة وتسع مائة التحفة فی احادیث
عبد الله بن محمد الاربلی تحفة الانام فی العمل بحدیث النبی علیه افضل الصلوة والسلام للشیخ محمد حیاة السندی
اوله الحمد لله الذی شرفنا بمعرفة الاحکام التحقیق فی احادیث الخلاف لابی الفرج عبد الرحمن بن علی بن الجوزی
البغدادی الحنبلی المتوفی سنه تسع وتسعین وخمس مائة ومختصرش از برهان ابراهیم بن علی بن عبد الحق المتوفی سنه اربع واربعین
وسبع مائة نموده است تخریج احادیث الاحیاء دروی حافظ ابو الفضل زین الدین عبد الرحیم بن حسین عراقی
متوفی سنه ست وثمان مائة را دو کتاب است یکی کبیر که در سنه هفتصد و پنجاه و یک نوشته و دران قوت بسیاری از احادیث بیاورده

تحقیق شد بعد و بدان که شریف تا سنه هفتصد و شصت بیش صغیر را تصنیف کرده و نامش المغنی عن حمل الاسفار فی تخریج
ما فی الاحیاء من الاخبار نهاده اول الحمد لله الذی احیا علوم الدین و در وی اقتصار کرده بر ذکر طرق حدیث و نام صحابی
و مخرج بیان صحت و ضعف وی و هر جا که در احیا حدیث مکرر آمده وی آنرا در جای اول ذکر نموده بدان اکتفا کرده و اگر
اعاده کرده است بغرض و ضرورت کرده بعده تلمیذ وی حافظ ابن حجر عسقلانی المتوفی سنه ۸۵۲ استدراک مافات عراقی نموده
و هم زین الدین قاسم بن قطلوبغا الحنفی المصری المتوفی سنه تسع و سبعین و ثمان مائه را کتابی ست مسمی بتحفة الاحباء
فی ما فات من تخریج احادیث الاحیاء و سید علامه عبد الله بن محمد بن اسمعیل الامیر الیمانی را رساله ایست در یک کراسه
که در آن تلخیص مغنی کرده و نامش تلخیص المغنی لاهل الاثر فی ما اصل له فی الاحیاء من الخبر نهاده و در وی اقتصار بر ذکر احادیث
بی اصل نموده اولها الحمد لله الواحد الاحد الصمد و سید مرتضی زبیدی طبرامی کتابی نوشته مسمی باتحاف السادة المتقین
بشرح اسرار احیاء علوم الدین و در وی تخریج احادیث وی نیز ذکر کرده و اولها الحمد لله الذی احیا بذکره قلوب عباده العارفین

تخریج احادیث انوار التنزیل

للامام ناصر الدین ابی سعید عبد الله بن عمر البیضاوی الشافعی
المتوفی بتبریز سنه خمس و ثمانین و ست مائه و قیل سنه اثنتین و ثمانین و ست مائه تلا کاتب در کشف الظنون گفته و اکثر
الاحادیث التی اوردها فی اواخر السور فانه لکونه من صفت مرآة قلبه و تعرض لنفحات ربه تسامح فیه و اعرض عن اسباب
التجریح و التعدیل و تحامی نحو الترتیب و التاویل عالما بانها مما فاه صاحبه بزور و دلی بغرور و الله علیم بذات الصدور انتهی گویم
و تجنبین مواضع ست بیضاوی بتاویل نصوص بقواعد عقلیه و صرف آن از ظاهری دواعی شرعیه عفا الله عنه و بالجمله
احادیث مذکوره از شیخ عبد الرؤف مناوی ست که در کتابی مستقل بتخریج آنها پرداخته و اولش این ست الله احمد
ان جعلنی من خدام اهل الکتاب و نامش الفتح السماوی بتخریج احادیث البیضاوی نهاده

تخریج احادیث الخلاصة

للزیلعی الحنفی یعنی خلاصة الفتاوی للشیخ الامام طاهر بن احمد بن عبد الرشید البخاری المتوفی سنه اثنتین و اربعین
و خمس مائه و این کتابی مشهور و معتمد ست در یک مجلد

تخریج احادیث الدرة الفاخرة

للسیوطی و له تخریج احادیث الکفایة یسمی تحریر العنایة و تخریج احادیث شرح العقائد

تخریج احادیث الهدایة

للشیخ محی الدین عبد القادر بن محمد القرشی المتوفی سنه خمس و سبعین و سبع مائه و نامش عنایه بمعرفة احادیث الهدایه نهاده
و للشیخ جمال الدین یوسف الزیلعی المتوفی سنه اثنتین و ستین و سبع مائه و نام آن نصب الرایه لاحادیث الهدایه ست
کذا بخط السخاوی اولها الحمد لله علی التوفیق الی الهدایة و شیخ احمد بن علی بن حجر العسقلانی المتوفی سنه ۸۵۲ تلخیص آن نموده
و مسمی بدرایه فی مختصر احادیث الهدایه کرده و در وی نوشته ان الزیلعی استوعب ما ذکره من الاحادیث و اطال
ثم عمد ذکر ادلة المخالفین فی کل باب و هو کثیر الانصاف یحکی ما وجده من غیر اعتراض فکثر الاقبال علیه و بر بدایه ست
از صلح الدین مصطفی بن شعبان السروری المتوفی سنه تسع و ستین و ثمان مائه و در وی تنبیه بر احادیث وی کرده و
در فروع از تصانیف شیخ الاسلام برهان الدین علی بن ابی بکر المرغینانی الحنفی المتوفی سنه ثلث و تسعین و خمس مائه
و شرح متن او مسمی به بدایة المبتدی ست و لیکن در حقیقت همچو شرح مختصر قدوری و جامع صغیر محمد ست و حاوی

کلام این هر دو امام را از دعا و دلیل تحریر میکند باز دعای امام اعظم را نوشته بسط و تبلیش می نماید چنانچه کرجواب از
او و آن هر دو خارج نشود و از وی میل بسوی دعای این هر دو مفهوم میگردد و وظیفه وی شرح مسائل جامع صغیر قدوری
ست و چون گوید قال فی الکتاب مراد قدوری باشد و هر جا که خلاف روایت قدوری میکند آنجا تصریح بلفظ جامع صغیر
مینماید و ترتیب وی همچو ترتیب جامع صغیر ست اولها الحمد لله الذی اعلی معالم العلم و اعلاه

تخریج احادیث الطریقة المحمدیة

المسمی بالمواهب الفتحیة للامام العالم علی بن حسن بن صدقة المصری الاصل ثم الیمانی
امام جامع محمد آغا المعروف بامام ابراهیم باشا اولها الحمد لله المنان الذی حقق الرؤیا و این تالیف خیلی نافع و مفید ست بماه رمضان
سنه خمسین و الف از تالیفش فراغ یافته

تخریج احادیث الکشاف

للامام المحدث جمال الدین عبد الله بن یوسف
الزیلعی الحنفی المتوفی سنه اثنتین و ستین و سبع مائه و کتاب او را حافظ ابن حجر عسقلانی تلخیص نموده نامش الکافی الشاف
فی تخریج احادیث الکشاف نهاده و این در یک مجلد ست و در مجلد دیگر بر آن استدراک نموده و ابن حجر گوید استوعب ما فیه من
الاحادیث المرفوعة فاکثر من تبیین طرقها و تسمیة مخرجیها علی نمط ما فی احادیث الهدایة لکنه فاته کثیر من الاحادیث المرفوعة
التی یذکرها الزمخشری بطریق الاشارة و لم یتعرض غالبا لشیء من الآثار المرفوعة انتهی و شیخ ولی الدین ابو زرعه احمد
بن الحافظ الکبیر عبد الرحیم العراقی را حاشیه ایست در دو مجلد و در آن کلام ابن منیر و علم عراقی و ابی حیان و اجوبه بعین جلبی
و مقاصی را باز یاده تخریج احادیث تلخیص نموده و علامه شرف الدین الحسن بن محمد الطیبی را حاشیه ایست بر کشاف که
بل حواشی اوست در شش مجلد ضخام و در آن تبیین وجوه قرائت و تصحیح احادیث و روایات و تحقیق لغات و تدقیق نکات
بدیعه قاله السیوطی فی نواهد الابکار تفسیر الکشاف عن حقائق التاویل تالیف ابی القاسم جار الله محمود بن عمر الزمخشری
خوارزمی المتوفی سنه ثمان و عشرین و خمس مائه ست و از تالیفش ضحوة یوم الاثنین الثانی و العشرین من ربیع الآخر
سنه ثمان و عشرین و خمس مائه فارغ گشته ابن خلکان گفته کان الزمخشری معتزلی الاعتقاد و اول ما صنف کتاب الکشاف
حسب استفتاح الخطبة الحمد لله الذی خلق القرآن فقیل له متی ترکته علی هذه الهجر و الناس فیه یهجرونه بقوله الحمد لله الذی جعل القرآن
جعل عندهم یعنی خلق انتهی و لیکن خاتم المحققین قاضی محمد بن علی شوکانی در تفسیر خود فتح القدیر فی فن الروایة و الدرایة من علم التفسیر
حسب زمخشری چنانکه باید در اکثر مواضع از تفسیر وی کرده داد انصاف و علم و تحقیق داده و از عمده مختصرات کشاف کتاب
لباب التاویل فی تفسیر قاضی ناصر الدین عبد الله بن عمر بیضاوی ست زیرا که در وی تلخیص آن باجاده و ازاله اعتزال کرده
و تحریر و استدراک نموده

تخریج احادیث المنهاج

یعنی منهاج الوصول الی علم الاصول که مختصری ست
از قاضی بیضاوی متوفی سنه خمس و ثمانین و ست مائه للشیخ امام سراج الدین عمر بن علی بن الملقن و یک جزء المتوفی
سنه ثمان مائه و للشیخ شمس الدین عبد الرحیم بن حسین العراقی المتوفی سنه ست و ثمان مائه

تخریج احادیث الشرح الکبیر

یعنی شرح امام ابی القاسم عبد الکریم بن محمد بن عبد الکریم القزوینی الرافعی الشافعی المتوفی
سنه ثلث و عشرین و ست مائه مسمی بفتح العزیز علی کتاب الوجیز و این شرح کبیر ست و مثل آن در مذاهب تصنیف نشده
و الوجیز فی الفروع کتابی ست جلیل عمده در مذهب شافعی از تالیف امام حجة الاسلام ابی حامد محمد بن محمد الغزالی الطوسی الشافعی

المتوفی سنه خمس وخمس مائة وآنرا الاسیطه وتبسیطه هم وکتاب خود اندکر وداست وجیزه او دران افزوده ودر عنان کرده
اگر امام قرآن بغیر می بود این کتاب مکه وجیز باشد اورا بجای مجتهد بر غیر می میشد ولهذا علما اقتنای کامل من ان نمود اند
وشرحها نوشته از انجمله این شرح کبیر انی ست واو اشرحی نیکوست اصغر از اکبر وخصار وی درین شرح کبیر جلال الدین سیوطی
المتوفی سنه احدی عشرة وتسع مائة تخریج احادیث نوشته سمی بنشر العبیر فی تخریج احادیث الشرح الکبیر وهم تخریج احادیث
ابن الملقن عمر بن علی المتوفی سنه اربع وثمان مائة وکتابی نموده بدر منیر نام نهاده واین در هفت مجلد ست بعد تخلیص
آن در چهار مجلد کرده وخلاصه نام کرده بعده آنرا در جزوی انتقا نموده بمنتقی موسوم ساخت ونیز تخریج کرده است احادیث
آنرا شیخ بدر الدین بن جماعة المتوفی سنه سبع وستین وسبع مائة وشیخ بدر الدین محمد بن عبد الله الزرکشی وشیخ شهاب الدین
احمد بن اسمعیل المتوفی سنه خمس عشرة وثمان مائة وحافظ ابی الفضل شهاب الدین احمد بن علی بن حجر العسقلانی المتوفی
سنه اثنتین وخمسین وثمان مائة واوله الحمد لله مخرج الحی من المیت ومخرج المیت من الحی العلیم عالم خفی الصدور وبنده من
کل شیء الخ واین کتاب در دو مجلد کلان ست در آخر وی گفته فرغ مختصر احمد بن علی بن حجر تعلیقا فی اوشوال سنه ۸۱۲
حامدا لله ومصلیا علی نبیه محمد وآله وسلما انتهی وترتیب وی بر اسلوب ترتیب کتب فقه است ودر وی گفته اما بعد فقد وقفت
علی تخریج احادیث الوجیز للامام ابی القاسم الرافعی شکر الله سعیه لجامعه من المتاخرین منهم القاضی عز الدین بن جماعة والامام
ابو امامة بن النقاش والعلامة سراج الدین عمر بن علی الانصاری الغوی المشهور بابن الملقن والمفتی بدر الدین محمد
بن عبد الله الزرکشی وعند کل منهم ما لیس عند الآخر من الفوائد والزوائد واوسعها عبارة واخلصها اشارة وکتاب شیخنا
سراج الدین الا انه اطاله بالتکرار فجاء فی سبع مجلد ثم رایته لخصه فی مجلدة لطیفة اخل فیها بکثیر من مقاصد المطول وتنبیهاته
فرایت تلخیصه فی قدر ثلث مجلد مع الالتزام بتحصیل مقاصده فمن الله بذلک ثم تنبهت علیه الفوائد الزوائد من تخاریج
المذکورین معه ومن تخریج احادیث الهدایة فی فقه الحنفیة للامام جمال الدین الزیلعی لانه بنیه فیه علی ما یحتج به مخالفوه واوجه
الصدان ثم هذا التتبع ان یکون جاء واحل ما یستدل به الفقهاء فی مصنفاتهم فی الفروع وهذا مقصد جلیل انتهی واز اینجا
معلوم شد که این کتاب مشتمل ست بر همه آنچه در تخاریج وجیز ست از متعلقات حدیث وفوائد وزوائد آن امام محمد بن
بن ابراهیم الوزیر در کتاب القواعد در بیان شروط اجتهاد گفته اجمعها وانفعها کتاب تلخیص الحبیر للحافظ ابن حجر والاشک
فی کفایته للمجتهد وزیادة الکفایة وهو مجلدان انتهی ولهذا اسر ایه جمیع محدثین وفقها که بعد از تالیف این کتاب آمده اند
در تحقیق صحت وسقم اخبار وجرح وتعدیل آثار همین کتاب ست فی الواقع هر که پیش وی این کتاب باشد او محتاج
کتاب دیگر درین باب نیست ونسخه صحیحه آن که نزد فقیر ست منجمله کتب ملوک یمن ست ولله الحمد **تخریجات**
ابن ابی الدنیا ابی بکر عبد الله بن محمد المتوفی سنه احدی وثمانین ومائتین **تدریب الراوی** شرح تقریب النواوی
للشیخ جلال الدین ابی بکر السیوطی المتوفی سنه ۹۱۱ ودر وی گفته ورد من طریق اخری عن المعتمر بن سلیمان عن ابیه عن
انس کان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم یجهر ببسم الله الرحمن الرحیم رواه الدارقطنی والخطیب والحاکم وقد ثبت
قراءتها فی الصلوة عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم من حدیث ابی هریرة الی قوله فقد بلغ ذلک مبلغ التواتر انتهی ملخصا

تذکرة الحفاظ فی مشتبه الالفاظ للشیخ برهان الدین ابراهیم بن عمر البقاعی المتوفی سنه اثنتین وثلثین وثمانمائة
تذکرة الحفاظ للحافظ شمس الدین محمد بن احمد الذهبی المتوفی سنه سبع واربعین وسبع مائة
تذکرة الطالبین لابی محمد الضیاء احمد بن الجمال الحنفی السرائی مختصر اوله الحمد لله علی جلائل جلل کبرائه ودر وی ادعیه
جمع کرده که در فضل علم وصدقه ودعا وذکر وضلال وحرام وارد شده ومرتب نموده است بر یک باب وهیچ فصل
تذکرة العلماء فی اصول الحدیث للشیخ شمس الدین محمد بن محمد بن الجزری المتوفی سنه ثلث وثلثین وثمانمائة
واین کتابی مختصر ست اوله الحمد لله علی بلایة نهایة تهاد ودر وی شرف علم حدیث وازمان رواج وکساد او وقلت اهل این علم
در مملکت روم ذکر کرده قاله ابن الاثیر فی اول جامع الاصول وهم مشایخ وسند وسفر خود بسوی بلاد التهیه برای تحصیل حدیث
وعبارت رفتن کتب بقدر مقدور واقامت خود در بلده دمشق وتالیف مؤذن شیخ مصابیح در انجا بیان نمود **تذکرة القرطبی**
بو الشیخ المحقق شمس الدین محمد بن احمد بن فرح الانصاری الاندلسی المتوفی سنه احدی وسبعین وستمائة
این کتابی مشهور ست در مجلدی ضخیم اولش این ست الحمد لله العلی الاعلی ودر وی ذکر موت وموتی وحشر ونشر
وجنت ونار وفتن وشرور وانچه بدان تعلق دارد از کتب آثار فراهم نموده بر ابواب بسوب مباحث وتعیین بر باب
فصلی منعقد کرده در بیان غریب وایضاح مشکل وناسش التذکرة باحوال الموتی والآخرة نهاده وبعضی از اهل علم مختصر نموده
تذکرة الموتی بین حدث ونسی للشیخ جلال الدین عبد الرحمن بن ابی بکر السیوطی المتوفی سنه
احدی عشرة وتسع مائة **تذکرة فی رجال العشرة** للحافظ ابی المحاسن شمس الدین محمد بن علی الدمشقی المتوفی
سنه خمس وستین وسبع مائة **تذکرة فی علوم الحدیث** لسراج الدین عمر بن الملقن الشافعی المتوفی
سنه اربع وثمان مائة وآنرا شرح کرده بسیار خوب اوله الحمد لله علی نعمائه وذکر کرده که تلخیص کرده است آنرا از کتاب المقنع
فی شرح مسمی بفتح المغیث بشرح تذکرة الحدیث للشیخ الامام المنشاوی تلمیذ شیخ الاسلام زکریا الانصاری وایراد نموده است
در آن انچه ازوی بالمشافهه واز شرح او بر الفیه اخذ کرده اوله الحمد لله الذی اعظم المنة **تذکرة الموضوعات**
فی اسرار الموضوعة للملا علی القاری مرتب بر حروف حدیث اول او آخر الدوار الکی ست در یک جزء ست **تذکرة**
فی الاحادیث الموضوعة لابی الفضل محمد بن طاهر المقدسی رتبها علی الحروف **تذکرة الاصفیاء** فی تصنیف بالاحیاء
یعنی احیاء علوم الدین رساله ایست در یک جزء ابی الفضل عبد الحق بن فضل الله العثمانی الدهلوی الهندی سلمه الله تعالی
این رساله را از رساله شیخ عراقی که در تخریج احادیث احیاست تلخیص نموده ودر وی اقتصار بر ذکر احادیث متکلم فیها نموده
فی اظهار الصحیح یا حسن یا ضعیف بود ترک داده **تذکرة الموتی والقبور** للقاضی ثناء الله الپانی پتی المتوفی
سنه خمس وعشرین والف ومائتین اوله الحمد لله الذی له ما فی السموات وما فی الارض واین رساله را در زبان فارسی در احوال موت
واموات وقبور از کلام شیخ جلال الدین سیوطی تلخیص کرده وبسیار خوب انتخاب نموده ودر سنه ۱۲۷۹ هجری در بلده کانپور طبع لطافی
طابع پوشیده **تذکرة المعاد** للقاضی ثناء الله الپانی پتی المتوفی سنه ۱۲۲۵ اوله سبحان الله وبحمده زهی صانعی که
انگشت خط انسان را بوجود آورده واین رساله را نیز از تالیفات شیخ جلال الدین سیوطی انتخاب کرده ودر سنه ۱۲۸۰ بطبع نظامی طبع شده

تذهيب التهذيب في اسماء الرجال للذهبي ذكرش خواهد آمد **تراجم الشيوخ** للابي عبد الله محمد
بن عبد الله الحاكم النيسابوري المتوفى سنة خمس واربعمائة **ترجمان التراجم** على ابواب البخاري در ذيل
ذكر جامع صحيح خواهد آمد **ترجيح** لحديث صلوة التسبيح للشيخ الحافظ شمس الدين محمد بن عبد الله الشهير بابن ناصر الدين
المتوفى سنة اثنتين واربعين وثمانمائة **ترغيب وترهيب** للشيخ الامام الحافظ زكي الدين ابي محمد عبد العظيم
بن عبد القوي المنذري المتوفى سنة ست وخمسين وستمائة در دو مجلد است اوله الحمد لله المبدئ المعيد وحاوي سه هزار
كه در غيري از كتب متفرق بوده و دروي اقتصار نموده است بر ذكر آنچه وارد است صريحا درين باب حديث را باسناد
تا راوي آن حديث مثلا اصحاب كتب ستة و جز آن از مسانيد آورده و اشارتي بصحت و حسن و ضعف حديث نموده و بر
روات مختلف فيها بابي علحده در آخر كتاب نوشته و راويان را مرتب بر حروف آورده و احاديث را بر ترتيب مصابيح
در بست و پنج كتاب ايراد نموده و حافظ ابن حجر عسقلاني ملخص آن نوشته و بر اصل كتاب تعليقي است از برهان الدين ابراهيم بن محمد
الدمشقي المتوفى سنة سبع مائة **ترغيب وترهيب** للشيخ الامام قوام السنة ابي القاسم اسمعيل بن محمد الاصبهاني
المتوفى سنة خمس وثلثين وخمس مائة منذري گفته و استوعبت جميع ما في كتاب ابي القاسم مما لم يكن في الكتب المذكورة و حذفت
واضربت عن ذكر ما فيه من الاحاديث المتحققة الوضع انتهى و نيز دروي نوشته ان من تقدم من العلماء اساغوا التساهل في
انواع من الترغيب والترهيب حتى ان كثيرا منهم ذكروا الموضوع ولم ينبهوا على احواله انتهى گوييم و اين تسامح است از انهاء كه
روايت حديث موضوع با وجود علم بوضع آن حرام است و داخل حديث من كذب علي متعمدا فليتبوأ مقعده من النار رواه
الجماعة و نيز ترغيب و ترهيب نام كتاب ابي موسى المدني و ابن نجويه حميد بن مخلد بن قتيبة الازدي المتوفى سنة ثمان
واربعين ومائتين است **تريّاق** لاهل الاستحقاق شرح اربعين ملا عبد الرحمن جامي است اوله الحمد لله منزل الكتاب
و باهر حديث قطعه عربي نوشته **تزيين العبارة** لتحسين الاشارة على القاري اوله الحمد لله الذي هدانا للتوحيد
و اشارنا الى معنى التفريد و او را رساله ديگر است در رد بر معترض بر رساله وي تزيين العبارة اوله الحمد لله الذي دل على الخير
والهدى **تساعيات** چهل حديثي است كه مخرج آن ابو جعفر محمد بن عبد اللطيف بن كويك الربعي المتوفى سنة تسعين
وسبعمائة است و ايضا ابي الابن عرفة و آرضي الدين ابراهيم بن محمد الطبري المكي المتوفى سنة اثنتين وعشرين وسبعمائة
تسديد القوس مختصر مسند الفردوس است در حرف ميم خواهد آمد **التسلي والاعتباط** بثواب من تقدم
من الافراط للحافظ شرف الدين عبد المؤمن بن خلف الدمياطي يك كراسه است اخبار را بسند خود آورده و فائده
مقصد و شرح بوده **تسهيل السبيل الى كشف الالتباس** عما ورد من الاحاديث بين الناس
تاليف الشيخ عز الدين محمد بن احمد الخليلي المتوفى سنة سبع وخمسين والف **تسهيل الوصول الى علم الاصول**
حديث الرسول تاليف علي اصغر جيلي تلميذ سيد عبد القادر بن سيد عمر الحسيني است اوله نحمده ونصلي على رسوله وآله وصحابه
اجمعين رساله ايست فارسي در هفت جزء هر جزء هشت ورق **تسهيل طريق الوصول الى الافادات**
الزائدة على جامع الاصول ذكرش در حروف جيم خواهد آمد **تشنيف المسامع** في شرح جمع الجوامع در حرف جيم

التشويق الى وصل التعليق لوالي المبهم من التعليق از متعلقات جامع صحيح بخاريه خواهد آمد **تصحيح المصابيح**
ذكرش خواهد آمد **تعجيل المنفعة** برجال الائمة الاربعة اي السنن الاربعة للحافظ ابن حجر العسقلاني ذكره الشوكاني
در كشف الظنون گفته بروايت رجال الائمة الاربعة يعني المذاهب و اين مسامحت است زيرا و لهذا ابرين قدر زيادة نكرده
التعديل والتجريح في من روي عن البخاري في الصحيح لابي الوليد سليمان بن خلف بن سعد التجيبي الاندلسي الباجي
المالكي المتوفى سنة اربع وسبعين وسبع مائة و باجي نسبت است بسوي باجه بفتح موحده و جيم كه شهري است در اندلس و هم باجه
شهري است در افريقيه و قريه ايست در صفهان **تعريف الاوحد** باوهام من جمع رجال المسند للحافظ ابي الفضل احمد
بن حجر العسقلاني المتوفى سنة اثنتين وخمسين وثمانمائة **تعريف اهل التقديس** بمراتب الموصوفين بالتدليس
نيز تاليف حافظ ابن حجر عسقلاني است كتابي مختصر است اوله الحمد لله المنزه عن النقائص بالتسبيح والتقديس و مرتب است
بر پنج مرتبه و دروي استمداد كرده است از جامع التحصيل علائي و اسامي المدلسين در تاليفي علحده نوشته و در سنه ثمان مائة و خمس عشرة
در تحريرش فارغ گشته **التعريف** بآداب التاليف للسيوطي في الحديث **تعليق التعليق** من متعلقات صحيح البخاري
ابي في الجحيم **تعليقات** على القاري على ثلاثيات البخاري اوله الحمد لله فاطر السموات والارض **تعليق المصابيح**
على ابواب الجامع الصحيح تصنيف ابو عبد الله محمد بن ابي بكر بن عمر القرشي المخزومي الاسكندري ملقب ببدر الدين معروف
بدماميني است المتوفى سنة ۸۲۷ در شرح حديث ام المؤمنين صفيه رضي الله عنها كه در حالت اعتكاف آنحضرت براي زيارت وي صلى الله عليه وآله وسلم
آمده بود چون شب بسيار رفت و برگشت حضرت براي مشايعت او از مسجد برآمد در راه شخصي از انصار آنحضرت را با صفيه تنها ديده
برگشته شد آنحضرت او را فرمود تعال هي صفية ميگويد اللهم من تعال مفتوحه و انما سوا خاطبت مفردا و غيره و ذكر الاذن و وقع
لابي فراس بن حمدان بكسر اللام في خطاب المؤنث في ابيات حسنة اكثرت ذكر يا للطائفة قال حين سمع جماعة تنوح بقربه **نظم**

قول وقد ناحت بقربي حمامة	ايا جارة هل تشعرين بحالي	معاذ النوى ما ذقت طارقة النوى
ولا خطرت منك الهموم ببالي	ايا جارة ما انصف الدهر بيننا	تعالي اقاسمك الهموم تعالي
فان ترى روحا لدي ضعيفة	تردد في جسمي يعذب بالي	ايضحك مأسور وتبكي طليقة
ابيت محزون ويندب سالي	لقد كنت اولى منك بالدمع مقلة	ولكن دمعي في الحوادث غالي

التعلل والالطاف لنار لا تطفى رساله ايست از شيخ عبد الرحمن بن ابي بكر السيوطي المتوفى سنة ۹۱۱ اوله الحمد لله الذي
اجرى اقضائه و دروي احاديث وارده در سوتا اولاد را بر فصلها ترتيب داده و در سنه ۸۷۳ از تاليفش فارغ شده
تفريح القلوب و اضمال المكفرة لما تقدم و تاخر من الذنوب للامام العلامة محمد بن محمد الحطاب اوله الحمد لله الكثير فضله
الاتي رساله سيوطي و حافظ ابن حجر را كه درين باب است بازيادت جمع كرده **التقاسيم والانواع**
في الحديث للامام الحافظ محمد بن حبان البستي المتوفى سنة اربع وخمسين وثلثمائة **تقريب الاسانيد** للحافظ
زين الدين عبد الرحيم بن حسين العراقي المتوفى سنة ست وثمانمائة و بروي شرحي است از ولدش ابو زرعه احمد بن عبد الرحيم المتوفى
سنة ست وعشرين وثمانمائة **تقريب التهذيب** في اسماء الرجال للحافظ ابن حجر العسقلاني المتوفى سنة ۸۵۲ اوله

الحمد لله الذی رفع بعض خلقه علی بعض درجات و این مختصر کتابی است مسمی بتهذیب الکمال فی اسماء الرجال و در سنه ۱۲۱۱ هجری
بطبع احمدی در هند طبع شده و متداول این دیار گشت و لله الحمد و له تقریب الغریب ایضا **تقریب** فی علم الغریب
نور الدین ابی الثنا محمود بن احمد الفیومی المعروف بابن خطیب جامع الدرشة المتوفی سنة اربع و ثلثین و ثمان مائة بحمد الله
الحمد علی عده و نعمائه و این در لغت متعلق بموطا و صحیحین است **تقریب التقریب** فی الحدیث للشیخ جلال الدین السیوطی
المتوفی سنة ۹۱۱ **تقریب المرام** فی غریب القاسم بن سلام للشیخ الامام محب الدین احمد بن عبد الله الطبری الشافعی
سنة اربع و تسعین و ست مائة و آخر از غریب الحدیث ابو عبیده معروف بر حروف نوشته **تقریب المنهج** فی ترتیب المدرج
فی الحدیث للحافظ ابن حجر العسقلانی المتوفی سنة ۸۵۲ **التقریب و التیسیر** لمعرفة سنن البشیر و النذیر فی اصول الحدیث
للشیخ الامام یحیی بن شرف النووی المتوفی سنة ست و سبعین و ست مائة و در وی کتاب ارشاد خود را ملخص نموده و ارشاد مختصر
کتاب علوم الحدیث ابن الصلاح است پس این بدو آن خلاصه باشد و له الحمد الفاتح المنان و برین ملخص شرح و سنت منها
شرح الامام الحافظ زین الدین العراقی و شرح برهان الدین ابراهیم محمد القباقبی الحلبی ثم المقدسی المتوفی سنة احدی و خمسین و ثمان مائة
و شرح الشیخ جلال الدین السیوطی مسمی بتدریب الراوی فی شرح تقریب النواوی و له ایضا تدریب فی الزوائد علی التقریب و شرح شمس الدین
بن محمد عبد الرحمن السخاوی المتوفی سنة ثمانین و تسع مائة و آخر از مکه مکرمه قرائت کرده و مردم بروی سماعش نموده **تقیید المهمل**
لابی علی الحسین بن محمد الغسانی الجیانی المتوفی سنة سبع و عشرین و اربع مائة ضبط فیه کل لفظ تقع فیه اللبس من رجال الصحیحین فی
جزئین **تقیید** لمعرفة رواة السنن و الاسانید للحافظ ابی بکر محمد بن عبد الغنی المعروف بابن نقطة الحنبلی المتوفی سنة
تسع و عشرین و ست مائة و الذیل علیه للحافظ تقی الدین محمد بن احمد الحسینی الفاسی المتوفی سنة اثنتین و ثلثین و ثمان مائة **تکمله**
فی اسماء الثقات و الضعفاء لعماد الدین اسمعیل بن عمر المعروف بابن کثیر الدمشقی الحافظ المتوفی سنة اربع و سبعین و سبع مائة
تلخیص المتشابه فی الرسم و حمایة ما اشکل منه عن بوادر التصحیف و الوهم للخطیب البغدادی و مختصر لعلاء الدین علی
بن عثمان المارداینی **تلخیص الحبیر** فی تخریج احادیث شرح الرافعی الکبیر للحافظ ابن حجر العسقلانی در حرف التاء ذکر
تخاریج گذشت **تلفیقات المصابیح** در حرف میم بیاید **تلقیح الافهام** فی موتلف و المختلف مجدول
للشیخ عبد الرزاق احمد بن محمد المعروف بابن الفوطی المتوفی سنة ثلث و عشرین و سبع مائة **تلویح** بمعانی الاسماء الحسنی
الواردة فی الصحیح للشیخ کمال الدین محمد بن ابی الوفاء الحلبی **تلویح** فی شرح الجامع الصحیح للبخاری یاتی فی الجیم **تمهید**
لما فی الموطا من المعانی و الاسانید للحافظ ابی عمر یوسف بن عبد البر یاتی فی المیم مع مختصر **تمهید الفرش**
فی الخصال الموجبة لظل العرش للسیوطی فی الحدیث ذکر انه بلغ سبعین خصلة فنظمها ثم الف فیه الفرش و هو مبسوط و برین
مختصر منه **تمییز الطیب** من الخبیث مما یدور علی السنة الناس من الحدیث و هو مختصر المقاصد الحسنة یاتی فی المیم
شیخی ابو الفضل عبد الحق الهندی نزیل مکه در حق وی گفته رساله نفیسة نافعة مبدا بحیث بین فیها اسماء مخرج کل حدیث
منها و اسماء رواته و کلم علیهم بالجرح و التعدیل فما لها فی الحسن عدیل و مختصر این مختصر از سید محمد زرقانی است **تمییز**
فی تخریج احادیث الوجیز **تمییز** فی الحدیث للامام مسلم بن حجاج القشیری صاحب الصحیح المتوفی سنة احدی و مائتین

تنبیه الانام فی بیان علو مقام نبینا علیه الصلوة و السلام للشیخ عبد الجلیل بن محمد بن احمد بن خطوم الراوی
غزی ابی مجد اوله الحمد لله الذی زین سماء الاذکار الخ و در ان جمع صلوات مرویه و ماثوره فراهم نموده و بتعابیر و فضائل صلوة و محبت
آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم و حرمت وی ذکر کرده و ملخص آن تذکرة اهل الاسلام فی الصلوة علی خیر الانام هم از وست در وی
گفته احادیث این کتاب از صد هزار حدیث محذوفة الاسانید استخراج نموده اهم و بیشتر آن را شفاء الاسقام و محو الآثام فی
الصلوة و السلام علی خیر الانام نام می نهم **تنبیه الغافلین** عن اعمال الجاهلین و تحذیر السالکین عن
افعال الهالکین للشیخ الامام القدوة محی الدین بن ابراهیم النحاس الف فی سنة احدی عشرة و ثمان مائة و توفی بعد شیخا
درین کتاب ذکر صغائر و کبائر وارده در سنت و منکرات و بدع اهل زمان نموده مجلدی وسط ست در وی می نویسد
ص فی جملة من المنکرات من انواع مختلفة **فمنها** ما عمت به البلوی فی الدین من الکذب الجاری
علی لسان کثیر من المسلمین و هو ما ابتدعوه من الالقاب کمحی الدین و نور الدین و عضد الدین و غیاث الدین
و بدر الدین و ناصر الدین و نحوها من الکذب الذی یتکرر علی الالسن حال النداء و حال التعریف و الحکایة
و ذلک کله بدعة فی الدین و منکر بخلاف الشرع المبین و اکثر من یسمی بهذا انما فاسق او ظالم او جاهل
بامر الدین بل لو کان فی ذلک علی حقیقته لکره لما فیه من التزکیة فکیف و هو بعید عن المجاز فضلا عن الحقیقة قال ابو عبد الله
المرزوقی فی کتابه شرح اسماء الله الحسنی قد دل الکتاب و السنة علی المنع من تزکیة الانسان نفسه ثم قال قال علماؤنا و جرت
العادة بما قد کثر فی الدیار المصریة و غیرها من بلاد العراق و العجم من تعتهم انفسهم بالنعوت التی تقتضی التزکیة و الثناء
کمحی الدین و محی الدین و علم الدین و شبه ذلک انتهی و قال الله تعالی و ما یلفظ من قول الا لدیه رقیب عتید فاذا قال محی الدین
مثلا بن فلان او نحو ذلک فلا بد و ان یسئل یوم القیامة هل هو صادق فی وصفه او کاذب و لو کان فی ذلک جائز لسبق الیه المتقدمون
و کان فی الصحابة من یضرب به الدین حقا و اعز الله به المسلمین یقینا و ایده الله به الشرع بشهادة الله و رسوله و ما تلقبوا
بهذه الالقاب و لا عدلوا بهم عن الاسماء و الکنی فکیف یلقب بهذا من یتصف باضداد ذلک و قد حکی ابن الحاج عن النووی
انه کان یکره ان یلقب بمحی الدین کراهة شدیدة قال و قد وقع فی بعض الکتب المنسوبة الیه انه قال انی لا اجعل احدا فی
حل من یسمینی بمحی الدین قال و قد رایت بعض الفضلاء من الشافعیة ممن اهل الخیر و الصلاح یقول اذا حکی شیئا عن النووی
قال محی الدین فسالته عن ذلک فقال انا انکره و ان نسمیه باسم کان یکرهه فی حیاته انتهی **و کذلک** ما ابتدعوه من تسمیة
بعض الناس بست العلماء و ست النساء و ست القضاة و ست الفقهاء و ست الکل و ما اشبه ذلک و بدعة ایضا بدعة
شنیعة بل تحت عموم ذلک لفظ الانبیاء و العلماء و الصالحون و ان کان المسمی کذلک لا یعتقد دخول من ذکر فهو
الکذب محض من غیر ضرورة و الکذب حرام مع ما فی ذلک من الکبر و التفاخر و التزکیة و غیر ذلک و فی الصحیحین ان زینب کان
اسمها برة فقیل تزکی نفسها فسماها رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم زینب و قد غیر النبی صلی الله علیه و سلم هذا الاسم مع صدقه
لما فیه من النهی عن الکرامة التزکیة فکیف بمن هو کذب صریح فی حقها اللهم تب علینا من البدعة و اعصمنا منها یا ارحم الراحمین
تنبیهات اهل نام او کتاب المستنبط فی شرح کلمات مشکلة و الفاظ مغلقة مما اشتملت علیه الکتب المدونة

والخوض به در بستان الحدائق گزیده بود بر مثل آن کتابی تصنیف نشده و مشهور بتنبیهات گشته و این هم بروی نظم کرده

و در حق او ابو عبد الله نوری شارح سفر اطیه گفته رباعی

کل عدد وافی کتاب عیاض | انزه طرفی فی صریر ریاض | فاجنی بالاذهار ازاهة الضحی | واکرع منها فی المذیب الحیاض

تنزیه الشریعة المرفوعة عن الاخبار الشنیعة الموضوعة للشیخ ابی الحسن علی بن محمد بن عراق الکنانی المتوفی سنه ثلث و ستین و تسعمائة اوله الحمد لله الذی نزه شریعة الشریعة الغراء عن موضوعات ابن الجوزی و سیوطی را بر ترتیب آنها ذکر کرده و در مجلس سلطان سلیم خان ملک مرحوم مذکور بود **تنویه الذات و الصفات** من دسن الالحاد و الشبهات للعلامة الامام محمد بن محسن العباس اوله الحمد لله الذی خلق الانسان لعبادته مختصری ست نفیس در ذکر مسائل صفات باری تعالی و اثبات استوا برای وی سبحانه موافق ظاهر سنن **تنقیح** فی شرح الجامع الصحیح للبخاری حرف میم خواهد آمد **تنقیح** الحدیث الصحیح للشیخ شمس الدین محمد بن طولون الدمشقی الحنفی مختصر فی الکلام علی الحدیث الاخیر من البخاری فی روایة الفربری اوله الحمد لله الذی لا الی وقوف **تنقیح** الالفاظ الجامع الصحیح للشیخ بدر الدین محمد بن بهادر بن عبد الله الزرکشی المتوفی سنه اربع و تسعین و سبعمائة **تنقیح الانظار** فی اصول الحدیث للسید الامام الکبیر محمد بن ابراهیم المعروف بابن الوزیر الصنعانی المتوفی سنه اربعین و ثمانمائة فی الطاعون الذی وقع فی الیمن و کان ابن ست و ستین سنه **تنقید العرشی** علی رسالة الشیخ محمد عابد السندی للسید الامام رکن الدین احمد بن حسن بن علی القنوجی البخاری المتوفی سنه سبع و سبعین و مائتین و الف و هو اخونا الکبیر اوله الحمد لله الذی وفقنا لتوسیع المذاهب و تصفیة المشارب در چهار کراسه ست و خیلی نفیس و اقع شده و در وی رد کرده است بر شیخ محمد عابد در مسئله وجوب تقلید شخصی و عدم انتقال از مذهبی بمذهبی و عدم جواز تلفیق و ما یتعلق بذلک **تنقید الجواب** فتوی فارسی عبارت ست در جواب عدم جواز رفع الیدین فی الصلوة للشیخ المولوی عبد الحی المهاجر الحنفی از شیخ محمد اسمعیل بن عبد الغنی الشهید المتوفی سنه احدی و خمسین و مائتین و الف اوله الحمد لله الذی لا شریک له فی الخلق و الامر و آخر املاء محمد اسمعیل عفا الله عنه و بروی دستخط مولوی عبد الحی مرحوم ست باین حرف هذا املاء الاصح عندی و الحق احق بالاتباع حرره عبد الحی عفی عنه شانزدهم ذی الحجه سنه ۱۲۸۴ هجری **تنویر الحالک** علی موطا مالک للسیوطی ذکر کرده انه وقع فی زمن الشیخ عز الدین بن عبد السلام ان رجلا رای النبی صلی الله علیه و آله و سلم فی المنام فقال له اذهب الی موضع کذا فاحفره فان فیه رکازا اتحذه لک و لا خمس علیک فلما اصبح ذهب الی ذلک الموضع فحفره فوجد الرکاز فاستفتی علماء عصره فافتوه بان لا خمس علیه فیه لصحة الرویا و افتی الشیخ عز الدین بان علیه الخمس و قال اکثر ما ینزل منامه منزلة حدیث روی باسناد صحیح و قد عارضه ما هو اصح منه و هو الحدیث المخرج فی الصحیحین فی الرکاز الخمس فیقدم علیه انتهی **تنویر** فی الحدیث للخفی **تنویر العینین** فی اثبات رفع الیدین للشیخ الامام الحاج الغازی الشهید الحافظ الواعظ المجاهد المحدث الفقیه محمد اسمعیل بن عبد الغنی بن الشاه ولی الله المحدث الدهلوی مختصری ست در بیان حکم رفع مذکور و تامین بجهر و قرائت فاتحه خلف امام و ضم یدین و جهر آن با دله حدیثیه موافق اصول حنفیه اوله الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی و در تقدیم زمان در کلکته باترجمه اردو طبع شده در وی بالجهر گفته ان رفع الیدین عند الافتتاح و الرکوع و القیام منه الی الثانیة

سنة غیر موکدة من سنن الهدی فیثاب فاعله بقدر ما فعل ان داوم فحسب و ان مرة فمثله و الا فلا ثم ترکه مطلقا و ان ترکه مطلقا **تنویر المصابیح** یاتی فی المیم **توشیح** شرح الجامع الصحیح للسیوطی اوله الحمد لله الذی اجزل لنا الاسباب و جعلنا من حملة السنة و در وی گفته هذا تعلیق علی صحیح الاسناد شیخ الاسلام امیر المؤمنین فی الحدیث ابی عبد الله البخاری یسمی الجامع الصحیح بحری مجری تعلیق الامام بدر الدین الزرکشی المسمی بالتنقیح و یفوقه بما حواه من الزوائد المشتمل علی ما یحتاج الیه القاری و السامع من ضبط الفاظه و تفسیر غریبه و بیان اختلاف روایاته و زیادة فی خبر لم نر فی طریقه و جهه و ربما ظفرنا بحدیث مرفوع و جهل تعلیق لم یقع فی الصحیحین و صلة و تسمیة مبهم و اعراب مشکل و جمع بین مختلف بحیث لم یفته من الشرح الا الاستنباط و قد عزمت علی ان اضع علی کل من الکتب الستة کتابا علی هذا النمط لیحصل به النفع بلا تعب و بلوغ الارب بلا نصب حقق الله ذلک منه و منه **توضیح المدارک** فی تصحیح المستدرک للسیوطی فی الحدیث **توضیح** لمبهمات الجامع الصحیح للحافظ ابی ذر احمد بن ابراهیم بن محمد الحلبی المشهور بسبط العجمی المتوفی سنة اربع و ثمانین و ثمانمائة **توضیح** للاوهام الواقعة فی الصحیح له ایضا و هو شرح الجامع للبخاری **توضیح الافکار** لمعانی تنقیح الانظار للسید الامام بدر الملة المنیر محمد بن اسمعیل بن صلاح الیمنی الامیر المتوفی سنة اثنتین و ثمانین و مائة و الف **التوضیح** لما جاء فی المنظر و المسح و القاضی اقاضی علی محمد بن علی الشوکانی المتوفی سنة خمسین و مائتین و الف اوله و بعد حمد الله علی کل حال و آخره حرره المجیب فی شهر محرم سنة ۱۲۱۸ الهجریة در وی پنجاه حدیث در حق مهدی علاوه آثار وارده در آن ذکر کرده و در بارهٔ دجال یکصد حدیث آورده و در حق مسیح علیه السلام بست و نه حدیث روایت نموده و در آخر رساله گفته فتقرر باستناد ان الاحادیث الواردة فی المهدی المنتظر و الدجال و نزول عیسی متواترة انتهی **توفیق** فی وصل التعلیق للحافظ ابن حجر العسقلانی **تهذیب** فی غریب الحدیث للشیخ ابی الحسن عبد الواحد بن اسمعیل الشافعی **تهذیب** فی الزوائد علی التقریب للسیوطی ذکر وفی فهرس مؤلفاته فی الحدیث **تیسیر الوصول** الی جامع الاصول حرف جیم زیر جامع الاصول بیاید **تیسیر القاری** شرح صحیح البخاری بالفارسیة للشیخ الفقیه الحنفی المفتی نور الحق بن الشیخ عبد الحق المحدث الدهلوی المتوفی سنة ثلث و سبعین و الف

باب الثاء المثلثة

ثبوت فی ضبط الفاظ القنوت رساله للشیخ جلال الدین السیوطی المتوفی سنة احدی عشرة و تسعمائة **الثغور** الباسمة فی مناقب السیدة فاطمة للسیوطی فی الحدیث **الثقفیات** طائفة من اجزاء الحدیث للحافظ ابی عبد الله القاسم بن الفضل الثقفی الاصفهانی المتوفی سنة تسع و ثمانین و اربع مائة **ثلاثیات البخاری** و هو الامام محمد بن اسمعیل الحافظ البخاری المتوفی بخرتنگ سنة ست و خمسین و مائتین و مراد بآن احادیث اند مروی بسه راوی و این قسم حدیث در بخاری بست و دو حدیث اند و غالبش مروی ست از مکی بن ابراهیم و مکی روایت آنها از تابعین کرده و ایشان در طبقه اولی اند رشیق اول محمد بن عبد الله انصاری و ابی عاصم النبیل و ابی نعیم و خلاد بن یحیی و علی بن عباس و قبران شرحی لطیف سنه ۱۲۱۸ محمد شاه بن عالم المتوفی سنة تسع و ثلثین و تسعمائة و تعلیقی ست از ملا علی قاری هروی مکی و شرحی فارسی ست از مولوی عبد الباسط نجل الله الحمد الذی هو احسن الخالقین و در وی گفته لما کانت ثلاثیات البخاری اصح الاحادیث اسنادا و افصحها الفاظا

واحسنها بیانا اردت ان اشرح شرحا موجزا محتویا علی بیان معانیها التی سمعتها من الثقات مع تحقیق الفاظ اللغات وتنقیح
اسماء الرواة وبیان حروف الحرکات والسکنات من فتح الباری والقسطلانی والکرمانی والقاموس وغیرها من المعتبرات
لیکون وسیلة لرفع الدرجات فی الجنة وبعد الممات انتهی وجمعیت نظم اللآلی انتهی وشرحی ست دارد واز کتاب
عفا الله عنه **ثلاثیات الدارمی** وهو الامام الحافظ ابو محمد عبد الله بن عبد الرحمن السمرقندی المتوفی سنة خمس وخمسین
ومائتین وجمله پانزده حدیث ست که در مسند ش بسندی واقع شده **ثلاثیات** الشیخ ابی اسحق ابراهیم بن محمد
بن محمود الناجی بالنون والجیم القبیباتی الشافعی المتوفی سنة تسع مائة روایة عن ابن حجر **ثلاثیات** عبد بن حمید الکشی
المتوفی سنة تسع واربعین ومائتین **ثلج الفواد** فی احادیث لبس السواد رسالة للشیخ جلال الدین السیوطی **الثمانون**
فی الحدیث للقاضی ابی بکر محمد بن الحسین الآجری المتوفی سنة ستین وثلث مائة ذکره ابن حجر **ثمانیات النجیب** هو ابو الفتح
عبد اللطیف بن عبد المنعم بن علی بن نصر الحرانی الحنبلی المتوفی سنة اثنتین وسبعین وست مائة واین هم ثمانیات ست
لیکن در سند ش هشت راوی اند ودر چند جزست وابو العباس بن الظاهری وسید شریف حافظ عز الدین احمد
بن محمد الحسینی تخریج آن نموده اند **ثمانیات** یوسف بن محمد العمادی المتوفی سنة ست وسبعین وسبع مائة

باب الجیم

جامع الاحکام فی معرفة الحلال والحرام للشیخ محی الدین محمد بن علی الحاتمی الطائی الشهیر بابن العربی المتوفی
سنة ثمان وثلثین وست مائة وهو علی ابواب کلها فی الاحادیث المسندة **جامع الاذکار** لابن المنذر
جامع الاصول لاحادیث الرسول لابی السعادات المبارک بن ابی الکرم محمد بن محمد بن عبد الکریم بن عبد الواحد
الشیبانی المعروف بابن الاثیر الجزری ودرین کتاب صحاح ستة را بر وضع کتاب ازین جمع کرده لیکن بازیادات وتغیر
اوله الحمد لله الذی اوضح لمعالم الاسلام سبیلا وبنای این کتاب بر سه رکن ست اول در مبادی دوم در مقاصد سوم
در خواتیم ودر وی نوشته لما وقفت علی الکتب ورایت کتابا زین وهو اکبرها واعمها حیث حوی الکتب الستة التی هی ام
کتب الحدیث واشهرها فاحببت ان اشتغل بهذا الکتاب الجامع قبل تتبعه وجدته قد اودع احادیث فی ابواب غیر
تلک الابواب اولی بها وکرر فیه احادیث کثیرة وترک اکثر منها فجمعت بین کتابه وبین ما لم یذکر من الاصول الستة ورایت
فی کتابه احادیث کثیرة لم اجدها فی الاصول لاختلاف النسخ والطرق وانه قد اعتمد فی ترتیب کتابه علی ابواب الجامع
فاحببت نفسی ان اهذب کتابه وارتب ابوابه واضیف الیها ما سقط من الاصول واتبعه شرح ما فی الاحادیث من الغریب والاعراب
والمعنی فشرعت ولم اثبت الا اسم الصحابی الذی روی الحدیث ان کان خبرا او اسم من یروی عن الصحابی ان کان اثرا واذکر
بابا فی آخر الکتاب یتضمن اسماء المذکورین فی جمیع الکتاب علی الحروف واما متون الحدیث فلم اثبت منها الا ما کان حدیثا او اثرا
وما کان من اقوال التابعین والائمة فلم اذکره الا نادرا واذکره زین فی کتابه فقه مالک وجعلت اختیار الابواب علی المسانید وبنیت
الابواب علی المعانی فکل حدیث انفرد بمعنی اثبته فی بابه فان اشتمل علی اکثر اوردته فی آخر الکتاب فی کتاب سمیته کتاب الاوهام
وشیخ مجد الدین ابی طاهر محمد بن یعقوب فیروز آبادی المتوفی سنة سبع عشرة وثمان مائة رازوائد ست برین کتاب عظیم وسماه

تسهیل طرق الوصول الی الاحادیث الزائدة علی جامع الاصول واله لاحل ناصر بن شرف صاحب الیمن ودر غریب وی
ثمانی ست از محب الدین احمد بن عبد الله الطبری المتوفی سنة اربع وتسعین وست مائة واما مختصرات او پس از اختصار
ابی بکر محمد الرزی بالاستراباذی ووضع بدوضع مهمل کتاب ست وسال اتمامش اثنتین وثمانین وست مائة بوده وآن را
بر شصت فصل نوشته ومختصر شرف الدین هبة الله بن عبد الرحیم بن البارزی الحموی الشافعی المتوفی سنة ثمان وثلثین
وسبع مائة وسماه تحریر الاصول اوله الحمد لله رب العالمین ودرین مختصر شرح غریب واعراب وتکرار را که در اصل کتاب بود ترک کرده
ودر وی ذکر کرده که چون اشتغال متقدمین بتصحیح حدیث که اهم مقاصد همین ست بیشتر بود تا بیار تالیف ایشان بر اکمل وجه
نیاورد اختلف صالح بانها را این فضیلت پرداختند باوضاع ترتیب بازیادت تهذیب پس منهج ایشان شیخ ابن الاثیر ست که
کتاب زین نظر کرده وضعی جدید اختیار نمود لیکن چون قصود همه مردم داعی اعراض آمد لابد آنرا مجرد نمود ومختصر شیخ
صلاح الدین خلیل بن کیکلدی العلائی الدمشقی ثم القدسی المتوفی سنة احدی وستین وسبع مائة واین مختصر مشهور ست
بتهذیب الاصول ومختصر شیخ احمد بن رزق الله الانصاری الحنفی ومختصر شیخ عبد الرحمن بن علی الشهیر بابن الربیع الشیبانی
الزبیدی المتوفی سنة اربع واربعین وتسع مائة تقریبا واین مختصر احسن وافضل جمیع مختصرات ست وناشر تیسیر الوصول الی
جامع الاصول ست اوله الحمد لله الذی یسر الوصول الی جامع الاصول من حدیث الرسول وسهل فی تحصیله جهد اختصاره
بحسن التدبیر واوضح العبارة الموازنة لتالیفه ودر سنه ست عشرة وتسع مائة فارغ شده وبر حروف تهجی ترتیب آن نموده
ودر مجلدست ودر کلکته ۱۲۵۲ هجری بطبع رسیده ومؤلف اراد توصیف این مختصر خود ابیات ست تنها **نظم**

کتابی تیسیر الوصول الذی حوی ... اصول الحدیث الست عز نظیره
لتحصیله استغنی وداوم سروره ... **ومنها نظم**
اصول الحدیث الست لیس لها مثل ... علیک بتحصیله واقرأه واجتهد
ومنها نظم ... تیسیرنا قد یسر الله لی
الحمد لله علی ما هدی ... الله لا احصر انعامه
کتاب تیسیر الوصول الذی حوی ... اصول الحدیث الست لیس لها ثانی
الترمذی والنسائی والبخاری ... لقد عز فی الدنیا وجود نظیره
وذلک التیسیر فالزمه طالبا ... ولا تشتغل عنه بمال ولا ولد
من الکسب لا یغنیک عن درسه ثانی ... فسوف تری عما قریب من اعتنی
فمن بمعانیه اعتنی وبدرسه ... کتابی تیسیر الوصول الذی حوی
موطأها ثم البخاری ومسلم ... وحقق معانیه یتم لک الفضل
لها فیه من علم عظیم وتبیان ... کمثل ما املت اتمامه
وایاک ان تعدل به نظر اؤه ... **ومنها نظم**
به بین اعلام الوری عالی الشان ... موطأها ثم البخاری ومسلم

الهی تحقق لی وللطالبین ما ... رجوت به واختم بخیر واحسان

واین مختصر مستغنی عن الوصف ست وکاتب حروف اراده دارد که بروی شرحی در فارسی نگارد وبا این حیله وسیله نجات
دست دهد وبالله التوفیق **جامع الاصول** رسالة فی الحدیث للشیخ صدر الدین محمد بن اسحق القونوی المتوفی
سنة احدی وسبعین وست مائة **جامع الانوار** فی الحدیث للشیخ محمد الغزنوی **جامع التحصیل**

فی احکام المراسیل للشیخ صلاح الدین ابی سعید خلیل بن کیکلدی العلائی الحافظ المتوفی سنة احدی وستین وسبعمائة
مجلد صغیر الحجم اوله الحمد لله القدیم الذی لم یزل واین کتاب مرتب ست بر شش باب اول در تحقیق مرسل و دوم در مذهب علما
در مرسل سوم در احتجاج بمرسل چهارم در فروع آن پنجم در مراسیل خفیه ششم در معجم روات که روایت آنها محکم
بالارسال ست و ملخص ست از تهذیب الکمال و مختصرش و سال فراغ از تالیفش هفت صد و چهل و شش ماه شوال ست

جامع الصحیح مشهور بصحیح البخاری للحافظ الامام ابی عبدالله محمد بن اسمعیل بن ابراهیم المتوفی سنة ست و خمسین
و مائتین و این اول کتب صحاح ستة و افضل آنهاست بر مذهب مختار نووی در منهاج گفته علما اتفاق کرده اند بر آنکه
اصح کتب بعد قرآن کریم صحیحین اند و امت بتلقی کرده اند این هر دو را بقبول و کتاب بخاری اصح هر دو ست صحة و اکثر
آنهاست در فوائد و صحت رسیده که مسلم از مستفیدان بخاری ست و معترف بآنکه نظیر بخاری در علم حدیث نیست و همین
تصحیح مختار جمهور ست و شرط وی و مسلم آنست که حدیث از کسی اخراج کنند که بر ثقت وی تا صحابی مشهور اتفاق باشد
در میان ثقات بلا خلاف و اسنادش متصل غیر منقطع بود و اگر صحابی راوی باز اند اند حدیث حسن ست اگر چه یک
راوی ست اما طریق تا او صحیح شده پس از وی هم اخراج میکنند و از بعض مغاربه تفضیل مسلم بر بخاری منقول ست این صحت
بحسن سیاق و جودت وضع و لطف ترتیب و شرط بخاری ثبوت لقای راوی ست شیخ خود را اگر چه زیاده از یکبار نباشد
و مسلم بر مطلق معاصرت اکتفا نموده و این رجحان ست من حیث الاتصال و اما من حیث العدالة و الضبط پس رجال هر دو
علیهم مسلم اکثر اند از بخاری با آنکه تخریج بخاری از آنها قلیل ست تکثیر و همچنین انتقاد احادیث بخاری اقل ست از انتقاد
بر مسلم و این رجحان ست من حیث عدم الشذوذ و الاعلال و احادیثی که بران درین هر دو انتقاد کرده اند قدح در اصل
موضوع صحیح نمیکنند زیرا که آن همه بطریق دیگر غیر قادح نیز وارد اند و واقع ست اجماع بر تلقی این هر دو بقبول و تسلیم
زیرا که شیخین مقدم اند بر ائمه عصر خود و عصر ما بعد خود در معرفت صحیح و علل و فربری از بخاری روایت کرده که گفت ما اعلم
درین صحیح هیچ حدیث مگر بعد از استخاره و ثبوت صحت وی و ازین جا معلوم شد که بخاری اخراج نکرد مگر حدیث غیر مطعون
و اگر علت دارد مؤثر نیست و معهذا التزام کرده است استنباط فوائد فقهیه و نکت حکمیه را بفهم ثاقب خود و آثار را بواب
صحیح بحسب مناسبت تفریق کرده و بآیات احکام اعتنا نموده و در اشارات تفسیر آنها سلوک سبل وسیعه کرده و ازین جهت
که ابواب بسیار خالی ست از ذکر اسناد حدیث و مقتصر ست بر قول وی عن النبی صلی الله علیه و آله و سلم و گاهی متن را بی اسناد
ذکر میکند و گاهی آنرا معلق می آرد بقصد احتجاج بر ترجمه و گاهی اشارت میکند بسوی حدیث بنا بر آنکه معلوم ست
یا بتقریب گذشته و اکثر ابواب صحیح چنان ست که در وی حدیثها ذکر کرده و در بعضی صرف یک حدیث یا یک آیت آورده
و در بعضی هیچ نه ابوالولید باجی در رجال بخاری گفته که وی صحیح را از اصل نسخه موجود نزد فربری استنساخ نموده
و چیزها دیده که ناتمام ست و بعضی صیغه شده و ازین نوع تراجم ابواب ست که بعدش هیچ شیء ثبت نشده و بعض
احادیث ست که بی ترجمه اند و پس بعض را ببعض ضمائم ساخت و دلیل بران اختلاف روایت مستملی و سرخسی و کشمیهنی
و ابوزید مروزی ست بتقدیم و تاخیر حالانکه همگنان از یک اصل نوشته اند و لهذا دو ترجمه یا زیاده متصل یکدیگر واقع اند

و میان هر دو احادیث نیست و لیکن درین قول نظر ست چه این کتاب خوانده شده است بر مؤلف و مقرون نشده بتصریح
مبوب پس عبرت همان راست و ترجمه ابوابش جائی ظاهر ست و جائی خفی و ظاهر آنست که دال بود بر مطابقت بر ترجمه و گاهی
ترجمه میکند بلفظ مترجم له یا بعض آن یا معنی آن و بیشتر ترجمه میکند بلفظ استفهام و بامر ظاهر و بامر مختص بعض و قائع و گاهی
بلفظی که یعنی حدیث مؤدی میشود و نیست بر شرط وی یا صریح آن لفظی می آرد که بر شرطش بوده است و در باب آنچه مؤدی معنی
آن بود ذکری نماید گاهی بامر ظاهر و گاهی بامر خفی گویا میگوید که درین باب چیزی بر شرط من صحیح نشده است و لهذا تفقه بجای
در تراجم میان جمعی از فضلا مشهور شده و در تطبیق آن دور دور میروند و هر که اسعان نظر نکرده و ازین دقیقه غافل افتاده
چنین اعتقاد میکند که بخاری باب ابی تحیض گذاشته حال آنکه چنین نیست بلکه ترجمه از غایت دقت فهم و غموض فقه
و تیز افکار و مدهش عقول و ابصار آمده و کیف که صحیح خود را میان قبر و منبر نبوی صلی الله علیه و آله و سلم بیاض کرده و برای
هر ترجمه دو رکعت نماز گذارده و تقطیع و اختصار و اعاده او بعض حدیث را در ابواب چند برای استدلال ست در هر باب
بنسبتی دیگر بر معنی دیگر و مطلب دیگر و لهذا کمتر ست که یک حدیث را در دو موضع باسناد و لفظ واحد بیارد و احادیثی که
آنها را در دو موضع سنداً و متناً معاً آورده همگی بیست و سه حدیث ست و اقتصار بر بعض متن بغیر آنکه باقی را در جائی دیگر
ذکر کند جائی ست که محذوف موقوف ست بر صحابی و در وی چیزیست که حکم برفع آن میکند پس همان لفظ محکوم بالرفع
را آورده باقی را حذف میکند بجهت آنکه تعلق بموضع کتاب ندارد و احادیث معلقه او که بلفظ جزم ست چنانکه قال و فعل
و حکم صحیح ست و همچنین غیر مجزوم بها که گروهی و ندکر و گاهی آنرا در جای دیگر موصول می آرد و گاهی تعلیق بغرض
اختصار نموده یا بنا بر آنکه نزدش مسموع حاصل نشده یا در سماع آن شک آمده یا شنیده مگر بر طریق مذاکره و بعض آن
صحیح هم هست لیکن بر شرط وی نیست یا حسن یا ضعیف ست و در موقوفات هر چه نزد وی صحیح شده اگر چه بر شرط
وی نباشد جزم میکند و هر چه در سندش ضعف یا انقطاع ست بران جزم نمیکند بلکه ایراد آن بطریق استیناس و تقویت
مذهب مختار خود یا تقویت مسائل مختلف فیه بین الائمه بوده است پس مقصود بالذات همان احادیث ست که آنها را
ترجمه کرده و آثار معلقه و موقوفه و آیات عرضاً و تبعاً آورده و موضوع صحیح وی مسندات ست نه معلقات زیرا که معلق
غیر مسند ست و عدد احادیث این کتاب نزد ابن صلاح هفت هزار و دویست و هفتاد و پنج حدیث ست مع المکرر و تبعه
النووی و ذکره فضلا و حافظ ابن حجر تعقب وی نموده هر یک باب را جدا تحریر کرده و گفته جمله احادیث وی با مکرر جز معلقات
و متابعات حسب تحریر و اتقان من هفت هزار و سه صد و نود و هفت حدیث ست و خالص از آن بی تکرار دو هزار
و سه صد و بیست و دو حدیث ست و با انضمام متون معلقه مرفوعه که یکصد و پنجاه و نه حدیث باشد مجموع خالص دو هزار
و هفت صد و شصت و یک حدیث میشود و جمله تعالیقش یکهزار و یکصد و چهل و یک حدیث ست اکثر آن مکرر و جمله متابعات
سه صد و چهار و چهل حدیث و متون غیر مجزوم بها یکصد و شصت پس همه آنچه در وست مع المکررات و تعلیقات و الشواهد و المتابعات
نه هزار و هشتصد و هشتاد و دو حدیث باشد و درینجا میان علمای اصول حدیث و شراح بخاری اختلافی نیز هست و اقرب آنست
حدیث صحیح او آنست که میان او و پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم سه واسطه باشد بیست و دو حدیث مع المکرر ازین قبیل ست

و ابن الاکفانی شمارهٔ کتب وی یکصد و شصت کتاب ست و ابواب آن سه هزار و چهار صد و پنجاه باب بالاکثر و شیخ
وحید شیوخ کبار امنا اخراج کرده دو صد و هشتاد و نه نفس اند و آنانکه بروایت متفرد شده از مسلم یکصد سی و چهار
کس اند و هم متفرد ست مسلمی که روایت از امام بقیه کتب خمسه نیاورده مگر بواسطه و صحیح وی اجل و افضل کتب اسلام ست
بعد کتاب الله و اعلی الاسناد ست برای مرد مرد فرحت میکنند بعلو سماع وی از زمانهٔ بخاری وی گفته شنو شتم در وی
صحیحی مگر غسل کردم پیش از آن می خواندم و رکعت بر او دوم آنرا از شش صد هزار حدیث تقریباً تصنیف کردم و در شانزده
و گردانیدم آنرا حجت فی ما بینی و بین الله سبحانه و تعالی و داخل کردم در وی حدیثی مگر بعد از آنکه یقین کردم صحت او و بسند
ابن عدی با جماعتی از شیوخ خود نقل کرده که بخاری تحویل تراجم کتاب خویش در مدینه در میان قبر و منبر آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم
بتقدیم رسانیده و هر ترجمه که می نوشت دو رکعت نماز میگذارد و وجه توفیق میان نقل مکه و مدینه آن گفته که
در مسجد الحرام کرده باشد و در مدینه مطهره آنرا بیاض برده و از وی منقول ست که گفت کتب خود را سه نوبت تصنیف کرده
و بران گذشته و تنقیح کرده بیاض برده ام و کثرت اختلاف نسخ بخاری ازین جهت ست و نسخ وی در حقیقت دو ست
که مختلف آمده گفته اند شاید احادیث را بران حضرت عرض میکرد و هر چه او را یقین می شد و از حضرت صلی الله علیه و آله و سلم
در واقعه یا بالهام مجاز و رخص میگشت می نوشت قاله الشیخ فی الترجمة و در بخاری دلیل ست بر بودن بخاری از علمای کبار
و باطن الله اعلم ابن ابی جمره گفته ان صحیح البخاری ما قرئ فی شدة الا فرجت و لا رکب به فی مرکب الا نجح و کان هو
مجاب الدعوة فقد دعا لقارئه فقبله و در من تالیف رفع علم علمه بمعارف معرفته و تسلسل حدیثه بهذا الجامع فاکرم
بسنده العالی و رفعته و فهری گفته شنیدند این صحیح را از مؤلف وی نود هزار کس و نماند راوی از وی امروز چون و لیکن
درین دعوی او نظر ست حافظ ابن حجر گفته این مبنی بر علم و ست و الا ابو طلحه منصور بن محمد بن علی بن قریشة الزردوی
المتوفی سنه تسع و عشرین و ثلث مائة سال مناخراز و ست و آخر کسی ست که از بخاری صحیح او را روایت کرده
جزم بابن الاکفانی اعتنا کرده اند بشرح این کتاب قدیماً و حدیثاً آنکه شروح بسیار برای وی جمع شده و از آنجمله ست شرح
امام ابی سلیمان احمد بن محمد بن ابراهیم بن خطاب البستی المتوفی سنه ثمان و ثلث مائة مسمی باعلام السنن اوله الحمد لله المنعم
و این شرح مشتمل ست بر نکت لطیفه و لطائف شریفه و در یک مجلد ست و در وی مذکور کرده که چون از تالیف معالم السنن در سنه خمس و اربعین
اهل مغرب فرمایش این شرح کرده پس اجابت مسئول ایشان کرد و امام محمد تمیمی اعتنا کرد بشرح آنچه خطابی ذکر نکرده و بر او اعتراض
نموده و التحقیق ابو جعفر احمد بن سعید الداودی و ابن التین از وی نقل می کنند و شرح مهلب بن ابی صفره الازدی
و وی از کسانی ست که اختصار صحیح کرده اند و مختصر این شرح از تلمیذش ابو عبد الله محمد بن خلف بن المرابط ست
و بروی فائدها افزوده و عبد البر را جوبه علی المسائل المستغربة ست بر بخاری که مهلب از آن سؤال کرده و کذا لابی محمد
بن حزم اجوبه علی البخاری و شرح ابی الزناد سراج و شرح امام ابی الحسن علی بن خلف الشهیر بابن
المغربی المالکی و غالبش فقه امام مالک ست بغیر تعرض بموضوع کتاب و شرح ابی حفص عمر بن الحسن بن عمر الفوری
الاشبیلی و شرح ابی القاسم احمد بن محمد بن عمر بن ورد التمیمی و هو واسع جدا و شرح امام عبد الواحد بن التین

بن الشاه ثم بالیاء السفاقسی و شرح امام ناصر الدین علی بن محمد بن المنیر الاسکندرانی و هو کبیر فی عشر مجلدات
حواش علی شرح ابن بطال و کلام علی التراجم المسمی بالمتواری علی تراجم البخاری و شرح ابی الاصبع عیسی بن سهل
بن عبد الله الاسدی و شرح امام قطب الدین عبد الکریم بن عبد النور بن سیر الحلبی الحنفی المتوفی سنه خمس و اربعین
و سبعمائة و این نصف صحیح در ده مجلد ست و شرح امام حافظ علاء الدین مغلطای بن قلیج الترکی المصری الحنفی
المتوفی سنه اثنتین و تسعین و سبعمائة مسمی بتلویح و این شرح کلان ست بالقول اوله الحمد لله الذی ایقظ من غفلة و
کوکب دری گفته شرحه متقیم الاطراف اشبه و تصحیف تصحیح التعلیقات اهمل و کاد من اغلاطه من تصاحف الکتاب علی ضمانه
و من شروح الفائق و توضیح معانیه علی امان و مختصر این شرح از جلال الدین بن سولا بن احمد البتانی المتوفی سنه ثلث و تسعین
و سبعمائة ست و شرح علامه شمس الدین محمد بن یوسف بن علی الکرمانی المتوفی سنه ست و ثمانین و سبعمائة
این شرح متوسط ست بالقول جامع فرائد فوائد و زوائد جوائد مسمی بالکواکب الدراری اوله الحمد لله الذی انعم علینا
بجلائل النعم و دقائقها و در وی ذکر کرده که علم حدیث افضل علوم ست و کتاب بخاری اجل کتب ست نقلا و اکثر آنها ست
تعدیلا و ضبطا و غیبت او را شرحی مشتمل بر کشف بعض آنچه تعلق بدان دارد تا بکشف همه آن چه رسد پس درین شرح الفائق
نوبه و وجه اعاریب نحویه بعیده را شرح کرده و روایات و اسمای رجال و القاب و ذات را ضبط نموده و در میان احادیث
متنافیه و متعارضه توفیق و تطبیق داده و در یک مسطر بسنه خمس و سبعین و سبعمائة از تحریرش فارغ شده اما حافظ ابن حجر
در کتاب الدرر الکامنة فی تراجم اهل المائة الثامنة گفته هو شرح مفید علی اوهام فیه فی النقل لانه لم یاخذه الا من الصحف
و شرح ولد وی تقی الدین یحیی بن محمد الکرمانی المتوفی سنه و در وی استمداد نموده از شرح پدر و شرح ابن الملقن
و شرح زرکشی و حواشی رسیاطی و فتح الباری و بدر و غیرها باضافت زیادت و نامش مجمع البحرین و جواهر الحبرین نهاده
این شرح در هشت جزو کلان ست بخط او و شرح امام سراج الدین عمر بن علی بن الملقن الشافعی المتوفی سنه
اربع و ثمان مائة اوله ربنا آتنا من لدنک رحمة الحمد لله سبحانه و تعالی علی نوالی انعامه و این شرح کبیر ست در بست مجلد
و مقدمه وی ذکر کرده که مقصود را منحصر کرده ام در ده قسم و نامش شواهد التوضیح نهاده سخاوی گفته اعتمد فیه علی شیخه مغلطای
و قطب الدین و فیه قلیلا قال ابن حجر و هو فی اوائله اقعد منه فی اواخره بل هو من نصفه الباقی قلیل الجدوی و شرح علامه شمس الدین
ابی عبد الله محمد بن عبد الدائم بن موسی البرماوی الشافعی المتوفی سنه احدی و ثلثین و ثمان مائة و این شرح هم خوب ست
در چهار جزو نامش اللامع الصبیح اوله الحمد لله المرشد الی الجامع الصحیح و در وی ذکر کرده که جمع نموده است درین شرح در میان
شرح کرمانی باقتصار و در میان تنقیح زرکشی بایضاح و تنبیه و نیز از اصول وی هدی الساری مقدمه فتح الباری ست
و لیکن بعد از وی بعد وفات او شده و شرح شیخ برهان الدین ابراهیم بن محمد الحلبی المعروف بسبط ابن العجمی الحنفی
سخاوی و اربعین و ثمان مائة مسمی بالتلقیح لفهم قاری الصحیح و بخط وی در دو مجلد ست محتوی بر فوائد حسنه و مختصر این
شرح از امام مالکیه محمد بن محمد الشافعی المتوفی سنه اربع و سبعین و ثمان مائة ست و حافظ ابن حجر در زمانی که بحلب بود از وی
التماس نمود بگمان آنکه نزد وی نیست زیرا که از فتح الباری کراریس یسیره همراه داشت و از اعظم شروح بخاری

شرح حافظ علامه شیخ الاسلام ابی الفضل احمد بن علی بن حجر العسقلانی المتوفی سنه اثنتین و خمسین و ثمان مائه است
در ده مجلد و مقدمه در یک مجلد و نام شرح فتح الباری است اوله الحمد لله الذی شرح صدور اهل الاسلام بالهدی و نور
هدی الساری است مشتمل بر ده فصل و شهرت و انفرادش بفوائد حدیثیه و نکات ادبیه و فوائد فقهیه مغنی از وصف است
سیما امتیاز او بجمع طرق حدیث که موجب ایضاح ترجیح احد الاحتمالات بر اخری شرحا و اعرابا است و طریقه وی در ذکر
احادیث مکرره اقتصار است در موضع اول بر شرح و حواله باقی بر مکان مشروح فیه و گاهی ترجیح میدهد احد الاوجه را
در اعراب یا غیر آن از احتمالات یا اقوال و یک موضع و در موضع دیگر خلاف آن ترجیح وجه دیگر مائل میشود اما درین امر
بر وی طعن نیست چه این کاری است که هیچکی از ائمه از آن منفک نبوده و بسیار است که در وقت نظر با دله و بیان اسباب
هنگام جمع و استیعاب گاهی نظر بجانبی می رود و گاهی بجانبی دیگر چه وجوه ترجیح بسیار است و گاهی هر دو طرف متساوی
بنظر می آید و هر دو حکم را مقرر می دارند و در یک مسئله دو قول قرار می یابد و بالجمله بدایت تالیف این شرح شریف در اوائل
سنه سبعه عشر و ثمان مائه بوده بر طریق املا بعد از آنکه مقدمه آن در سنه هشت صد و سیزده کامل و وعده شرح از وی باقی فوت
پس اندک اندک بخط خودش نوشتن آغاز کرد یک کراسه می نوشت و جماعه از ائمه معتبرین آنرا کتابت می نمودند و در روزی
از هفته با اهل مع المباحثه مقابله میکردند و علامه ابن خضر قاری میشد تا آنکه در اول یوم رجب سنه اثنتین و اربعین و ثمان مائه
تمام شرح مکمل و منتهی شد سوای آنچه که بعد از آن در وی الحاق کرد پس هیچ سفر و مجلد از وی کامل نمیشد مگر آنکه مقابل
مع الاصل می بود و تمام وی قبل از وفات وی بده سال اتفاق افتاد کاتب حروف چون در سنه ۱۲۸۵ هجری سعادت ادای
فریضه حج یافت در مکه معظمه بمدرسه شیخ محمد بن عبد الله حمیدی مفتی حنابله سلمه الله تعالی مجلدی ازین شرح بخط حافظ ابن حجر
مؤلف وی دیده که عین مسوده بود و عجب نیست که از همان مسودات باشد و چون این شرح تمام شد عنف ولیعهد عظیم کرد
که هیچ یکی از وجوه اهل اسلام از آن ولیعهد متخلف نگشت الا نادر ابکانی که مسمی است بتاج و سبع وجوه و این ولیعهد روز شنبه
دوم شعبان از سال ختم وی بود و در مجلس اخیر چیزی ازین شرح بحضور ائمه هجر قایانی و وفائی و سعد و بیری قرائت کرده شد
و صرف ولیعهد بیانصد دینار رسید و ملوک اطراف آنرا طلب داشته نویسانیدند و قریب بسه صد دینار فروخته گردانیدند
اتفاق شد و مختصر این شرح از شیخ ابو الفتح محمد بن حسین المراغی المتوفی سنه تسع و خمسین و ثمان مائه است قاضی علامه
بن علی شوکانی المتوفی سنه خمسین بعد الف و مائتین گفتند که شما هم بر بخاری شرحی بنویسید چنانکه دیگران نوشته
فرمود لا هجرة بعد الفتح یعنی بعد فتح باری حاجت شرح نیست و لطف این جواب غیر مخفی است و از شروح مشهور بخاری
شرح علامه بدر الدین ابی محمد محمود بن احمد العینی الحنفی المتوفی سنه خمس و خمسین و ثمان مائه است و این نیز شرحی کلان است
در ده مجلد بلکه زیاده مسمی بعمدة القاری اوله الحمد لله الذی اوضح معالم الدین و در وی ذکر کرده که چون وی قبل سال هشتاد
داخل بلاد شمالیه شد باین کتاب آنجا ظفر یافت بغرائب زاد و از بعض مشایخ که تعلق داشت باین کتاب پس بر وی
شرح نوشت بعد عود بمصر و این شرح بخط وی در بیست و یک مجلد است در مدرسه حاره کتامه قریب جامع ازهر و شرح ابن حجر
در اواخر رجب سنه احدی و عشرین و ثمان مائه بود و ختم در ثلث اول جمادی الاولی سنه سبع و اربعین و ثمان مائه و بین هذا

و تالیف وی بیست و شش سال میشود و در وی از فتح الباری استمداد نموده تا آنکه یک رقعه کاغذ از وی نقل میکند
و هم در بعض مواضع تعقب وی کرده و تطویل نموده بچیزی که حافظ ابن حجر آنرا حذف ساخته از سیاق حدیث تهذیب و انفراد
بر وی بهر راوی بکلام و تبیان انساب و لغات و اعراب و معانی و بیان و استنباط فوائد از حدیث و اسناد و اجوبه و نسخه فتح الباری
بمعرفت برهان بن خضر از مؤلف وی مستعار میگرفت بعضی از فضلا حافظ ابن حجر را ترجیح شرح عینی ذکر کردند و گفتند که این
شرح مشتمل است بر بدیع حافظ بدیع گفت که این را از شرح رکن الدین نقل کرده و من پیش از عینی بران واقف شده ام لیکن
ترک کردم نقل از وی بسبب ناتمام بودن آن و لهذا حکم کرد عینی بعد این قطعه بچیزی از آن و بالجمله این شرح دیگر بکامل و حاصل است
در معنی خود اما مثل فتح الباری در حیات مؤلف وی مشتهر و منتشر نشد و هم جراء و شرح رکن الدین احمد بن محمد بن عبد الله
الفرغانی المتوفی سنه ثلث و ثمانین و سبع مائه و این همان شرح است که حافظ ابن حجر ذکر آن در جواب عینی کرده و شرح
شیخ بدر الدین محمد بن بهادر بن عبد الله الزرکشی الشافعی المتوفی سنه اربع و تسعین و سبع مائه و این شرح مختصر است
در یک مجلد اوله الحمد لله علی ما انعم بالانعام و در وی قصد ایضاح غریب و اعراب غامض و ضبط نسب یا نام که بتصحیف بود
کرده و اوضح اقوال و اصح معانی با یجاز عبارت و دفع باشارت و الحاق فوائد که لبیب با وجود آن از دیگر شروح بی نیاز شود
ایراد نموده و نامش تنقیح نهاده و بدین شرح نکت است از حافظ ابن حجر و هی تعلیقه بالقول و لم یتم و هم نکت است
لقاضی محب الدین احمد بن نصر الله البغدادی الحنبلی المتوفی سنه اربع و اربعین و ثمان مائه و شرح علامه بدر الدین محمود
بن ابی بکر الدماسینی المتوفی سنه ثمان و عشرین و ثمان مائه مسمی بمصابیح الجامع اوله الحمد لله الذی جعل فی خدمة السنة
النبویة اعظم سیادة و ذکر کرده که وی این شرح را برای سلطان احمد شاه بن محمد بن مظفر از ملوک هند تصنیف نموده و در
ابواب و مواضع محتوی بر غریب و اعراب و تنبیه تعلیق کرده و این مضمون در دیباچه این شرح نیست بلکه در آخر نسخه قدیمه مکتوب
کان انتهاء هذا التالیف بزبید من بلاد الیمن قبل ظهر یوم الثلثاء العاشر من شهر ربیع الاول سنه ثمان و عشرین و ثمان مائه علی
یدی مؤلفه محمد بن ابی بکر بن عمر بن ابی بکر المجرومی الدماسینی و شرح حافظ جلال الدین عبد الرحمن بن ابی بکر السیوطی المتوفی
سنه احدی عشرة و تسع مائه و این تعلیقی لطیف است قریب تنقیح زرکشی مسمی بتوشیح علی الجامع الصحیح اوله الحمد لله اجزل المنة
و اله اشرح و لم یتم و شرح امام محی الدین یحیی بن شرف النووی المتوفی سنه ست و سبعین و ست مائه و این شرح پاره
از اول اوست تا آخر کتاب الایمان در شرح مسلم ذکر کرده که وی درین شرح جمل مشتمل بر نفائس انواع علوم جمع نموده و شرح
حافظ عماد الدین اسمعیل بن عمر بن کثیر الدمشقی المتوفی سنه اربع و سبعین و سبع مائه و این نیز شرح پاره از اول اوست و شرح
حافظ زین الدین عبد الرحمن بن احمد بن رجب الحنبلی المتوفی سنه خمس و تسعین و تسع مائه و این نیز شرح قطعه از اول اوست
و نامش فتح الباری نهاده و تا کتاب الجنائز رسیده کذا فی الجوهر المنضد فی طبقات متاخری اصحاب احمد و شرح
علامه سراج الدین عمر بن رسلان البلقینی الشافعی المتوفی سنه خمس و ثمان مائه و این هم شرح پاره از اول اوست تا کتاب الایمان
در پنجاه کراسه مسمی بالفیض الجاری و شرح علامه مجد الدین ابی طاهر محمد بن یعقوب الفیروزابادی الشیرازی المتوفی سنه
سبع عشرة و ثمان مائه و سماه منح الباری بالسمح الفسیح الجاری و این شرح کبیر است ربع عبادتش در ده مجلد است و اتمام او در

صدر الرحم
خبیثه بل
ح الله له
فی کل یوم
الف مرة که
وکن الله
له الف
و اکثر الله
له الف
حسنه

چهل مجلد تقریر کرده قال السخاوی فی الضوء اللامع فی ترجمه فی القرن السابع ان التقی الصباغی قال فی ذیل التقیید لو ان البخاری
لم یکن ملاحه فی صنعة الحدیث ولو فی مکتب من الاسانید لو لم یرد الشرح علی البخاری فقد بلغ من غرائب المتقدمین
سیما من الفتوحات المکیة وقال الحافظ ابن حجر فی انباء الغمر لما اشتهر بالیمن مقالة ابن العربی فی دعوی البها الشیخ اسمعیل الجبرتی
صدر الشیخ یذکر فیه من الفتوحات اکان صعبا شیئین الکتاب عند الطاعنین فیه قال لم یکن اتهم بها لانکان طلب
وکان الناشری بالغ فی الانکار علی اسمعیل ولما اجتمعت بالمجد الفیروزابادی انکار مقالات ابن العربی ورایه یصدق بوجوده
ویکفر قول الذهبی فی المیزان بانه لا وجود له وذکر انه رحل قریته وای ذریته وهم یطبقون علی تصدیقه انتهی وتبرا ابن حجر
ذکر کرده که وی دیباچه از شرح مذکور که کامل شده بود در حیات مؤلف وی که تمام آنرا ارضه چنان خورده که بر خواهان
چیزی از آن قدرت نیافت و شرح امام ابی الفضل محمد الکمال بن محمد بن احمد النویری خطیب مکه مکرمه المتوفی
سنه ثلث وسبعین وثمان مائة واین شرح چند وضع از وست و شرح علامه ابی عبد الله محمد بن احمد بن مرزوق
التلمسانی المالکی شارح البرده المتوفی سنه اثنتین واربعین وثمان مائة سماه المتجر الربیح والمسعی الربیح وفرغ وشرح
العارف القدوة عبد الله بن سعد بن ابی جمرة بالجیم الاندلسی واین مختصر بخاری ست قریب سه صد حدیث مسمی
ببهجة النفوس وغایتها بمعرفة ما لها وما علیها و شرح برهان الدین ابراهیم بن النعمانی تا آخر صلوة ولم یوف
بما التزمه و شرح شیخ ابی البقا محمد بن علی بن خلف الاحمدی المصری الشافعی نزیل المدینة واین شرح کلان
ومفروغ ست اوله الحمد لله الواجب الوجود ابتدای تالیفش در شعبان سنه تسع وتسعمائة بوده وذکر کرده که وی این
شرح را ملخص نموده است از کرمانی وفتح الباری وعینی وگردانیده است آنرا بمجموعه وسیط برزخ بین البحرین والوسیط و شرح
جلال الدین البکری الفقیه الشافعی و شرح شیخ شمس الدین محمد بن محمد الدجی الشافعی المتوفی سنه خمسین وتسعمائة
وبیارهٔ از آن نوشته و شرح علامه زین الدین عبد الرحیم بن عبد الرحمن بن احمد العباسی الشافعی المتوفی سنه
ثلث وستین وتسعمائة وترتیبش بر اسلوب عجیب وغریب واقع شده وآنرا بر منوال مصنف ابن الاثیر وضع کرده
وبنای آن بر مثال جامع او نموده واز اسانید مجرد ساخته وبر نامش او بازای هر حدیث حرف یا حروف نوشته تا این
معلوم میشود که از اصحاب کتب ستهٔ فلانی موافق بخاری ست بر اخراج این حدیث ودر پیش هر کتاب از آن ابتدای
شرح غریب آن نوشته وکلمات غریبه را علی هیئتها بر نامش کتاب موازی شرح نهاده وبرهان بن ابی شریف عبد الرحمن
بن الشحنه رضی الغزی بر وی تقاریظ نوشته اند وترجمان التراجم که بر ابواب کتاب ست وکامل نشده تالیف ابی عبد الله
بن عمر بن رشید الفهری السبتی المتوفی سنه احدی وعشرین وسبعمائة ست واغراض مبهمه بخاری را جمع بین الحدیث
والترجمه در آن حل کرده واین صد ترجمه ست للفقیه ابی عبد الله محمد بن منصور بن جماعة المغراوی السلجماسی المتوفی بعد
وللحافظ ابن حجر انتقاض الاعتراض وروی بحث کرده واز آنچه بر آن عینی در شرح خود اعتراض نموده لیکن اکثری جواب
زیرا که اعتراضات او را می نوشت وتبییض میکرد تا از آن باسخ گذارد ودرین اثنا مرگ آمد وبر بود اوله الله هانی احمد
وروی ذکر کرده که چون شرح خود فتح الباری را اتمام نمود مرغبات ملوک اطراف در آن بسیار شد نسخه برای ابی فارس عبد العزیز

صاحب مغرب ونسخه برای شاهرخ صاحب مشرق ونسخه برای ملک ظاهر استنساخ نمودم یعنی این اوراق وصیه بر وی
فضیلت شرح خود بر آن شد ورد گاشت فلط او را در شرح خود بیان کرد بر فرح وع وله الاستبصار علی الاکثار
المشار واین بصورت فتیاست از آنچه در خطبه شرح بخاری للعینی واقع شده وله الاعلام بمن ذکر فی البخاری
من الاعلام ودر وی احوال رجال بخاری زیاده از آنچه در تهذیب الکمال ست ذکر کرده وله تعلیق التعلیق ودر آن ذکر
تعالیق مرفوعه وآثار موقوفه ومتابعات آنها را باسانید الی الموضع المعلق ذکر کرده واین کتابی حافل ست
علیم بلغ در باب خود غیر مسبوق الیه وملخص آن بحذف اسانید ومقدمه رفع ست ودر آن مخرج را موصولا ذکر نموده وصاحب
برهان غریب نوشته گفته اند که این اول تالیف اوست اوله الحمد لله الذی من تعلق باسباب طاعته فقد استدعی الی التعظیم ودر وی
ثلث تالیف یحتاج الیه طالب العلم من شرح البخاری فوجدته ثلثة اقسام الاول فی شرح غریب الفاظه وضبطها واعرابها
الثانی فی صفة احادیثه وتناسب ابوابها الثالث وصل الاحادیث المرفوعة والآثار الموقوفة المعلقة وما اشبه ذلک من قوله
بعد فلان ورواه فلان فبان لی ان الحاجة الی وصل المنقطع باسانید فجمعت وسمیته تعلیق التعلیق لان اسانیده کانت کالابواب
مفتوحة فغلقت انتهی وسال فراغ از تالیفش سبع وثمان مائة ست ودر انتقاض گفته که اتمام آن در سنه اربع وثمان مائة
بوده وشاید که این تاریخ تسوید باشد وآن تاریخ تبییض وتجلد شروح بخاری شرح شهاب الدین احمد بن محمد بن محمد الخطیب القسطلانی
المصری الشافعی مؤلف مواهب لدنیه المتوفی سنه ثلث وعشرین وتسعمائة ست در ده مجلد ممزوج اوله الحمد لله الذی شرح
بمعارف علوم السنة النبویة ودر وی بعد مدح علم حدیث وصحیح بخاری گفته طال ما خطر لی ان اعلق علیه شرحا افرغ فیه
زبدة ما ظهر لی فیه الاصل من الشرح بالحمد لیکون کاشفا لبعض اسراره مدرکا بالمحمة موضحا لمشکله متعهدا لاهمله وافیا بتعلیق تعلیقه
وافیا فی ارشاد الساری الی طریق تحقیقه فشمرت ذیل العزم واتیت بیوت التصنیف من ابوابها واطلقت لسان القلم
بعبارات صریحة نخصتها من کلام الکبار ولم اتحاش من الاعادة فی الافادة عند الحاجة الی البیان ولا فی ضبط الواضح عند
هذا الشان قصد النفع الخاص والعام فدونک شرحا اشرقت علیه من اشراقات هذا الجامع انوار نوره اللامع
واقتفت منه الکواکب الدراری وکیف لا وقد فاض علیه النور من فتح الباری انتهی واین شرح مکرر در محروسه مصر
بهر طبع رسیده ونامش ارشاد ساری ست ودر وی استمداد از فتح الباری بسیار کرده ودر مقدمه وی چند فصل که
اصول قواعد این شرح اند ایراد کرده در کشف الظنون گفته قد لخصت فیها من اوصاف کتاب البخاری وشروحه الی منا
سبع مجلدات فی جدیل شرح کالتعلیقة وذلک مبلغه من العلم ولکن للبخاری معلقات اخری اوردناها تتمیما لما ذکره وتنبیها
علی انه لم یذکرها وله اسانید الی البخاری الی اثناء الصلوة وله تحفة السامع والقاری بختم صحیح البخاری ذکره السخاوی
فی الضوء اللامع انتهی واز آنجمله ست شرح امام رضی الدین حسن بن محمد الصغانی الحنفی المتوفی سنه خمسین وستمائة
واین شرح مختصر ست در یک مجلد و شرح امام عفیف الدین سعید بن مسعود الکازرونی واز آن بیفش در سنه ست وثمانین
وسبعمائة ربیع الاول در شهر شیراز فارغ شده و شرح المولی الفاضل احمد بن اسمعیل بن محمد الکورانی الحنفی المتوفی
سنه ثلث وتسعین وثمان مائة وهو شرح وسط اوله الحمد لله الذی اوقد من مشکوة الشهادة وسماه الکوثر الجاری علی ریاض البخاری

و در مواضع بسیار بر کرمانی و ابن حجر رد کرده و مشکل لغات را حل نموده و اسمای رواة را در موضع التباس ضبط ساخته و بیشتر از
شروح سیرت آنحضرت را اجمالا و مناقب مصنف و تصنیف را ذکر کرده و در جمادی الاولی سنه اربع و سبعین و ثمان مائة
در بلده ادرنه از تالیفش فارغ شده و شرح امام زین الدین ابی محمد عبد الرحمن بن ابی بکر بن العینی الحنفی المتوفی
سنه ثلث و تسعین و ثمان مائة و این در سه مجلد است صحیح را بر هامش شرح نوشته و شرح ابی ذر احمد بن ابراهیم
بن السبط الحلبی المتوفی سنه اربع و ثمانین و این ملخص کرمانی و فتح الباری و بر هامش ست مسمی بتوضیح للاوهام الواقعة
فی الصحیح و شرح امام فخر الاسلام علی بن محمد البزدوی الحنفی المتوفی سنه اربع و ثمانین و ثمان مائة و هو شرح مختصر
و شرح امام نجم الدین ابی حفص عمر بن محمد النسفی الحنفی المتوفی سنه سبع و ثلثین و خمس مائة و هامش کتاب النجوم
فی شرح الاخبار الصحاح و در اول وی اسانید خود تا مصنف بر نهاج طریقه ذکر کرده و شرح شیخ جمال الدین محمد بن عبد الله
بن مالک النحوی المتوفی سنه اثنتین و سبعین و ست مائة و این شرح مشکل اعراب اوست مسمی بشواهد التوضیح و التصحیح لمشکلات
الجامع الصحیح و شرح القاضی مجد الدین اسمعیل بن ابراهیم البلبیسی المتوفی سنه عشرة و ثمان مائة و شرح
القاضی زین الدین عبد الرحیم بن الرکن احمد المتوفی سنه اربع و ستین و ثمان مائة و شرح غریب وی تالیف ابی الحسن
بن احمد الجیانی النحوی المتوفی سنه اربعین و خمس مائة و شرح القاضی ابی بکر محمد بن عبد الله بن العربی المالکی
الحافظ المتوفی بفاس سنه ثلث و اربعین و خمس مائة و شرح شیخ شهاب الدین احمد بن ارسلان المقدسی الاربلی
المتوفی سنه اربع و اربعین و ثمان مائة در سه مجلد است و شرح امام عبد الرحمن الاهدل الیمنی المسمی بمصباح القاری
و شرح امام قوام السنة ابی القاسم اسمعیل بن محمد الاصفهانی الحافظ المتوفی سنه خمس و ثلثین و خمس مائة و شرح
بلا حسن صدیقی بخاری معروف بحافظ دراز و سماه منح الباری اوله حمد و سپاس بی عدد و قیاس مر خدای را الخ
و شرح سید علامه میر غلام علی آزاد بلگرامی المتوفی سنه مائتین و الف و سماه ضوء الدراری اوله الحمد لله رب العالمین
و این شرح پاره از اول اوست و ملخص است از ارشاد الساری با زیادت فوائد علی القلة و شرح شیخ نور الحق
بن الشیخ عبد الحق الدهلوی المتوفی سنه ثلث و سبعین و الف و سماه بتیسیر القاری و هو بالفارسیة و شرح علامه محمد
بن شیخ سالم مصری مکی المتوفی سنه اربع و ثلثین و مائة و الف و سماه بضیاء الساری و شرح سید علامه محمد
بن احمد الاهدل الیمنی سماه سلم القاری و شرح سید عبد الاول مسمی بفیض الباری و شرح شیخ نور الدین مسمی
بنور القاری و شرح شیخ علی شامی حلبی و این شرح پاره از اول اوست و شیخ علی را در حدیث سال
یکهزار و دو صد و هشتاد و پنج هجری در سفر حج ملاقات کردم و رساله خطه بطور هدیه دادم چون در آن رساله نظر کردند
بسیار پسندیدند و وقت ملاقات با فقیر گفتند وجود مشکر فی هذا الزمان من نعم الله تعالی لا تنکروا بعده ملاقات از
دست بهم دادم و مسرتها حاصل شد و لله الحمد و منجمله تعلیقات صحیح تعلیق المولی لطف الله بن احمد التوقاتی المقتول
سنه تسع مائة است و این بر اوائل اوست و تعلیق علامه شمس الدین احمد بن سلیمان بن کمال باشا المتوفی سنه اربعین
و تسع مائة و تعلیق المولی فضل بن علی الجمالی المتوفی سنه احدی و تسعین و تسع مائة و تعلیق مصلح الدین مصطفی بن شعبان الرومی

المتوفی سنه تسع و ستین و تسع مائة و این تا نصف اوست و تعلیق مولانا حسین الکفوی المتوفی سنه اثنتی عشر و الف
و اما مختصرات صحیح پس از آنجمله است مختصر الشیخ الامام جمال الدین ابی العباس احمد بن عمر الانصاری القرطبی المتوفی
سنه ست و خمسین و ست مائة بالاسکندریة اوله الحمد لله الذی خص اهل السنة بالتوفیق و مختصر الشیخ الامام زین الدین
ابی العباس احمد بن احمد بن عبد اللطیف الشرجی الزبیدی المتوفی سنه ثلث و تسعین و ثمان مائة و در وی احادیث
صحیح را مجرد نموده التجرید الصریح لاحادیث الجامع الصحیح نام نهاده اوله الحمد لله الباری المصور و در وی حذف
مکرر و جمع ما تفرق فی الابواب نموده زیرا که اخراج حدیث مقصود از وی بعد جهد بسیار صورت میگیرد چنانکه نووی
در منهاج گفته ان البخاری ذکر الوجوه فی ابواب متباعدة و کثیر منها یذکره فی غیر بابه الذی یسبق الیه الفهم انه الیه اولی به صعب
علی الطالب جمع طرقه قال و رایت جماعة من الحفاظ المتاخرین غلطوا فی مثل هذا فنفوا روایة البخاری احادیث هی موجودة
فی الصحیح انتهی پس شرحی آنرا مجرد کرد از تکرار بحذف اسانید و این در سه تسع و ثمانین و ثمان مائة بود و مختصر الشیخ عبد الدین حسن
بن عمر بن حبیب الحلبی المتوفی سنه تسع و سبعین و سبع مائة و سماه ارشاد السامع و القاری المنتقی من صحیح البخاری و منجمله
کتب مصنف بر صحیح بخاری کتاب الافهام بما وقع فی البخاری من الابهام است لجلال الدین عبد الرحمن بن عمر البلقینی المتوفی
سنه اربع و عشرین و ثمان مائة اوله الحمد لله العالم بغوامض الامور و سائل تالیفش اثنتین و عشرین و ثمان مائة است و اسمای رجال
بخاری تالیف شیخ امام ابی نصر احمد بن محمد بن الحسین الکلاباذی المتوفی سنه ثمان و تسعین و ثلث مائة است و ایضا للامام
ابی الولید سلیمان بن خلف الباجی المتوفی سنه اربع و سبعین و اربع مائة و سماه کتاب التجریح و التعدیل لرجال البخاری و شیخ
قطب الدین محمد بن محمد الخیضری الدمشقی الشافعی المتوفی سنه اربع و تسعین و ثمان مائة از فتح الباری اسولد را مع الابوجید کرده
هش المنهل الجاری نهاده و حافظ ابن حجر عسقلانی تفسیر بخاری را از صحیح وی علیحده نموده بر ترتیبی جداگانه مرتب ساخته است
و تشویق الی وصل التعلیق و شیخ علاء الدین ابی الحسن علی بن ایبک الدمشقی را قصیده ایست در مدح بخاری بلکه مسلم
که خواندن آن بعد ختم صحیح بخاری معمول بلاد یمن است مطلعش این است **مطلع**

هذا البخاری بحمد الله قد ختما	ولیس فیه حدیث واحد کتما

و این قصیده که قریب بچهل و دو بیت است مع دیگر ابیات که در مدح صحیح بخاری است در کتاب خود خطبه بذکر الصحیح المستخرج
ذکر کرده ایم آنجا باید دید و بالله التوفیق **جامع الصحیح** للامام الحافظ احد الائمة الحفاظ و اعلام المحدثین ابی الحسین مسلم
بن الحجاج القشیری النیسابوری الشافعی المتوفی سنه احدی و ستین و مائتین احد الصحیحین و ثانی کتب ستة حدیث است
و اصح الاصح و ثانی صحیح بخاری است در صحت و قبول و شهرت و سخن در تفضیل یکی بر دیگری در ذکر جامع صحیح بخاری گذشت
علی الحسین بن علی نیسابوری شیخ حاکم گفته ما تحت ادیم السماء اصح من کتاب مسلم و وافقه بعض شیوخ المغرب
علی ذلک گفت نسائی ما فی هذا الکتاب کلها اجود من کتاب البخاری نووی نوشته مسلم منفرد است بفائده حسنه
که این اوست اهل التناول چه وی برای هر حدیث موضع واحد که لائق اوست مقرر کرده و در آن جا طرق آن حدیث
را که رضی او بود جمع نموده با اسانید متعدده و الفاظ مختلفه تا آسان شود بر طالب نظر کردن بر وجوه آن و استنباط

انچه درست از طرق بخلاف بخاری و گفت مکی بن عبدان شنیدم مسلم را میگفت اگر اهل حدیث دو صد سال حدیث بنویسند
مدار کار ایشان برین مسند ست و ابن الصلاح گفته شرط مسلم در صحیحش انست که حدیث متصل الاسناد باشد نقل
ثقه از ثقه از اول تا آخر و سالم باشد از شذوذ و علت گفت و این ست صحیح و احادیث بسیار ست که صحیح ست بشرط
مسلم و نیست صحیح بر شرط بخاری بسبب اجتماع شروط معتبره دران نزد مسلم و عدم ثبوتش نزد بخاری و صد و پنج هزار
بالا نقر اوش صد و بست و پنج شیخ اند و مروی ست از مسلم که صحیحش چهار هزار حدیث ست بی تکرر و مع التکرار هفت هزار
و دو صد و هفتاد و پنج حدیث محمد بن حسبی گوید شنیدم مسلم را میگفت تصنیف کردم این مسند را از سه لک حدیث مسموع
و صحیح وی اگرچه مبوب ست لیکن ترجمه ابواب از غیر اوست مثل نووی و غیر او و وی در دیباچه صحیح خود ذکر کرده که حدیث را
قسم کرده ام اول احادیثی که حفاظ متقنین روایتش کرده اند دوم آنکه راوی او مستورین متوسطین اند در حفظ و اتقان
سوم آنکه روایتش ضعفای متروکین اند و اهل علم در مراد وی ازین تقسیم مختلف اند ابن عساکر در کتاب الاشراف گفته که وی
کتاب خود را بر سه قسم اول مرتب کرده و بمرد پیش از انکه آنرا تمام کند و تراجم ابواب نویسد و لیکن مهذب الاعراب
کتاب او مشتهر و صیت وی در آفاق سائر و منتشر گردید انتهی حاصل آنکه قسم ثالث درین کتاب ذکر نکرده بنابر طول روایت
میان او و میان ابن ماجه و لیکن جماعتی از حفاظ استدراک کرده اند بر صحیح وی و ایشان متاخر اند از مسلم و در باب فوائد
اسانید عالیه را بلکه بعضی از ایشان بعض شیوخ او را نیز دریافتند شیخ ابو عمرو بن الصلاح گفته این کتب مخرجه ملحق اند
بصحیح مسلم در صحت اگرچه در جمیع خصائص ملتحق نباشند و ازین مخرجات سه فائده مستفاد ست علو اسناد
و زیادت قوت حدیث بکثرت طرق و زیادت الفاظ صحیحه ثابته پس منجمله این کتب ست تخریج ابی جعفر احمد بن حمدان
بن علی النیسابوری المتوفی سنه احدی عشرة و ثلث مائة و تخریج ابی نصر محمد بن محمد الطوسی الشافعی المتوفی سنه اربع و اربعین
و ثلث مائة و مستخرج ابی بکر محمد بن محمد النیسابوری الاسفرائینی الحافظ و او مقدم و مشارک مسلم ست در بیشتر شیوخ
و وفاتش در سنه ست و ثمانین و مائتین بوده و مختصر المسند الصحیح علی مسلم للحافظ ابی عوانه یعقوب بن اسحق الاسفرائینی
المتوفی سنه ست عشرة و ثلث مائة و در وی از یونس بن عبد الاعلی و غیره شیوخ مسلم روایت نموده و تخریج ابی حامد احمد
بن محمد الشارکی الفقیه الشافعی الهروی المتوفی سنه خمس و خمسین و ثلث مائة و روایتش از ابی یعلی الموصلی ست
و المسند الصحیح لابی بکر محمد بن عبد البر الجوزقی النیسابوری الشافعی المتوفی سنه ثمان و ثمانین و ثلث مائة و المسند المستخرج
علی مسلم للحافظ ابی نعیم احمد بن عبد الله الاصفهانی المتوفی سنه ثلثین و اربع مائة و المخرج علی صحیح مسلم لابی الولید حسان
بن محمد القرشی الفقیه الشافعی المتوفی سنه تسع و ثلثین و اربع مائة و بعضی بر بخاری و مسلم هر دو استدراک کرده اند و از ایشان
کتاب دارقطنی المسمی بالاستدراکات و التتبع و این قریب دو صد حدیث ست و کتاب ابی مسعود الدمشقی الاجلی علی الصحیحین
تقیید المهمل فی جزء العلل و اکثر استدراک او بر رواة هر دو ست و در وی الزامات ست بر هر دو و نووی گفته جواب ادهام
از جمله با اکثر وی و اما شرح مسلم پس از انجمله ست شرح امام حافظ ابی زکریا یحیی بن شرف النووی الشافعی المتوفی سنه ست
و سبعین و ست مائة و این شرحی ست متوسط مفید مسمی بمنهاج فی شرح صحیح مسلم بن الحجاج و در وی گفته اولا اضعف الاسم

و قلة الراغبین لبسطه فبلغت به ما یزید علی مائة من المجلدات لکنی اقتصر علی التوسط انتهی و این در دو مجلد ست
بسه مجلد و در هند و مصر قاهره مکرر طبع شده و لله الحمد و مختصر این شرح از شیخ شمس الدین محمد بن یوسف الکرمانی
الحنفی المتوفی سنه ثمان و ثمانین و سبع مائة ست و شرح قاضی عیاض بن موسی الیحصبی المالکی المتوفی سنه اربع
و اربعین و خمس مائة مسمی بالاکمال و بآن کتاب معلم للمازری را مکمل ساخته و هو شرح الشیخ ابی عبد الله محمد بن علی
المازری المتوفی سنه ست و ثلثین و خمس مائة المسمی بالمعلم بفوائد کتاب مسلم و شرح ابی العباس احمد بن عمر بن ابراهیم القرطبی
المتوفی سنه ست و خمسین و ست مائة و این شرح بر مختصر اوست که هم از وست و در وی ذکر کرده که وی آنرا تلخیص و ترتیب
و تبویب نموده است با شرح غریب و تنبیه بر نکت اعراب و وجوه استدلال باحادیث و نامش المفهم لما اشکل من تلخیص کتاب مسلم
نهاده و اوله الحمد لله کما اوجب لکبریائه و جلاله و شرح امام ابی عبد الله محمد بن خلیفة الوشتانی الابی المالکی المتوفی سنه
سبع و عشرین و ثمان مائة در چهار مجلد اوله الحمد لله العظیم سلطانه و انام او اکمال المعلم ست و ذکر کرده که این شرح متضمن
شروح مازری و عیاض و قرطبی و نووی ست با زیادات مکمله و تنبیهات و از شیخ خود ابو عبد الله محمد بن عرفه نقل کرده که
وی گفته شاق نمیشود بر من فهم هیچ شئی چنانکه شاق میشود کلام قاضی عیاض در بعض مواضع از اکمال و چون اسامی
شروح مذکوره سائره دائر ست بین العلما لهذا بهم اشاره بمازری و بعین بعیاض و بطا بقرطبی و بدال بمی الدین نووی
و بشیخ بسوی شیخ خود ابن عرفه نموده و شرح عماد الدین عبد الرحمن بن عبد العلی المصری المتوفی سنه و شرح غریب
وی للشیخ الامام عبد الغافر بن اسمعیل الفارسی المتوفی سنه تسع و عشرین و خمس مائة مسمی بالمفهم فی شرح غریب مسلم
و شرح شمس الدین ابی المظفر یوسف بن قزاوغلی سبط ابن الجوزی المتوفی سنه اربع و خمسین و ست مائة و شرح
ابی الفرج عیسی بن مسعود الزواوی المتوفی سنه اربع و اربعین و سبع مائة و این در پنج مجلد ست و در وی تعلم و اکمال و مفهم
و منهاج را جمع نموده و شرح قاضی زین الدین زکریا محمد الانصاری الشافعی المتوفی سنه ست و عشرین و تسع مائة
ذکره الشعرانی و قال غالب مسوده بخطی و شرح جلال الدین سیوطی المتوفی سنه مسمی بالدیباج علی صحیح مسلم بن الحجاج
اوله الحمد لله الذی سلک باصحاب الحدیث اوضح نهج و شرح امام قوام السنة ابی القاسم اسمعیل بن محمد الاصبهانی الحافظ
المتوفی سنه و شرح شیخ تقی الدین ابی بکر محمد الحصنی الدمشقی الشافعی المتوفی سنه تسع و عشرین و ثمان مائة و شرح
شیخ شهاب الدین احمد بن محمد القسطلانی الشافعی المتوفی سنه مسمی بمنهاج الابتهاج بشرح مسلم بن الحجاج و دو هشت
جزء ست تا نصف کتاب و شرح الملا علی القاری الهروی المکی المتوفی سنه ست عشرة و الف در چهار مجلد و اما
مختصر مسلم پس از انجمله ست مختصر ابی عبد الله شرف الدین محمد بن عبد الله المرسی المتوفی سنه خمس و خمسین و ست مائة
و مختصر زاهد مسلم علی البخاری للشیخ سراج الدین عمر بن علی بن الملقن المتوفی سنه در چهار مجلد و مختصر امام حافظ زکی الدین
عبد العظیم بن عبد القوی المنذری المتوفی سنه و شرح این مختصر از عثمان بن عبد الملک الکردی المصری المتوفی سنه ثمان
و ثلثین و سبع مائة ست و نیز از شیخ محمد بن احمد الاسنوی المتوفی سنه ثمان و ستین و سبع مائة و بر مسلم کتابی ست از محمد بن احمد
بن حماد الخلاطی الحنفی المتوفی سنه و اسامی رجال مسلم از ابی بکر احمد بن علی الاصفهانی المتوفی سنه تسع و سبعین و مائتین ست

جامع الصحیح للامام الحافظ ابی عیسی محمد بن عیسی بن سورة السلمی البوغی الترمذی المتوفی سنة خمس وسبعین ومائتین
ثالث کتب ستهٔ حدیث ست ترمذی گفته این کتاب را بر علمای عراق و حجاز و خراسان عرض نمودم همگنان پسندش نمودند
وهر که در خانهٔ وی این کتاب باشد گویا پیغمبری در خانهٔ وی تکلم می کند و مشهور شده است این کتاب بنسبت باقی
کالبقال جامع الترمذی و او را سنن نیز خوانند اما اول اکثر ست در بستان المحدثین گفته این جامع بهترین کتب ست
بلکه بعضی وجوه و حیثیات از جمیع کتب حدیث خوبتر واقع شده اول از جهت ترتیب و عدم تکرار دوم ذکر مذاهب
ووجوه استدلال هر یک از اهل مذهب سوم بیان انواع حدیث از صحیح و حسن و ضعیف و غریب و معلل بعلل چهارم بیان
اسمای رواة والقاب و کنیتهای آنها و دیگر فوائد متعلقه بعلم رجال انتهی گوییم و نیز در وی کتاب العلل ست و در وی
فوائد حسنه جمع نموده که قدر آن بر واقف مخفی نیست ولهذا گفته اند هو کاف للمجتهد ومغن للمقلد وابو اسمعیل هروی گفته
هو عندی انفع من الصحیحین لان کل احد یصل للفائدة منه وهما لا یصل الیهما منهما الا العالم المتبحر انتهی و حاکم و خطیب اطلاق
صحت کرده اند بر آنچه در وی ست اگرچه نزد وی نوعی تساهل ست صحیح زیرا که حکم میکند بحسن حدیثی که در وی انقطاع ست
ولیکن گفته اند که این غیر مضرست بجهت ایضاح آن چه بعد حدیث میگوید حسن غریب صحیح غریب و بعضی جواب داده اند که این اصطلاح
جدید ست و لا مشاحة فیه و بعضی از علمای اندلس در مدح این کتاب نظمی دارند که اولش این ست **نظم**

کتاب الترمذی ریاض علم	حکت ازهاره زهر النجوم

وتمام این ابیات در کتاب حطة ذکر کرده ایم و ترمذی گفته جمیع ما فی هذا الکتاب من الحدیث هو معمول به وبه اخذ بعض
اهل العلم ما خلا حدیثین حدیث ابن عباس ان النبی صلی الله علیه وسلم جمع بین الظهر والعصر بالمدینة والمغرب والعشاء
من غیر خوف ولا سفر ولا مطر وحدیث النبی صلی الله علیه وسلم انه قال اذا شرب الخمر فاجلدوه فان عاد فی الرابعة
فاقتلوه انتهی و شیخ علامه خواجه محمد معین در کتاب دراسات اللبیب فی الاسوة الحسنة بالحبیب تعقب وی کرده
و گفته معه کلام طویل بعده ثابت کرده که این هر دو حدیث معمول به ست نزد جماعتی از علما و نیز در کتاب مذکور گفته
ومما یثقل علی هذا العبد الضعیف من صنیعه فی سننه انه ربما یسند الحدیث ویحکم علیه بالحسن او الصحة ثم یقول ولم یاخذ به بعض اهل العلم او بعض اهل العلم
فیذکر قولهم المخالف بالحدیث ثم ربما یذکر حدیثا تمسکوا به فی خلاف هذا الحدیث ولا انتقاد علیه فی ذلک فانه من باب ترجیح احد الحدیثین
وربما یسکت عن متمسکهم من الحدیث فیقع قولهم العریة معارضا بالحدیث وینتقض ان شاء الله تعالی ظهر من ذوقنا فی کتابنا
هذا ذوقا اذ لا معارضة لاحد کائنا من کان مع رسول الله صلی الله علیه وسلم فاهل التادیب بحضرة القدسیة العلیة یتحرزون
کل التحرز فی اقوالهم واعمالهم عما یتضمن صورة المعارضة وان لم یکن فی الواقع من العلماء معارضة لفوزهم بحدیث هذا
فی ما ذهبوا الیه من خلاف هذا الحدیث ولم یذکره الترمذی ایضا الا بهذا اللحاظ لکنه حسن ظن الیهم علی جواز ان الیهم
هذا الحدیث راسا فلا یعد ضررا فی هذا الصنیع والله اعلم نعم لو ذکره علی وجه لیس علی صورة کان قال مثلا وهو حجة علی
من قال بخلافه فیشتبه انتهی و ترمذی را شروح ست از آنجمله ست شرح حافظ ابی بکر محمد بن عبد الله الاشبیلی المعروف
بابن العربی المالکی المتوفی سنة ست واربعین وخمس مائة وانمش عارضة الاحوذی فی شرح الترمذی نهاده و شرح حافظ ابی الفضل

بن محمد بن سید الناس الیعمری الشافعی المتوفی سنة اربع وثمانین وسبع مائة واین در ده مجلد ست تا دو ثلث و اگر
قصار بر فن حدیث میکرد تمام می شد و شرح حافظ زین الدین عبد الرحیم بن حسین العراقی المتوفی سنة ثمان وثمانمائة
و شرح زوائد ترمذی بر صحیحین و ابی داود تالیف سراج الدین عمر بن علی بن الملقن المتوفی سنة اربع وثمانمائة
و شرح سراج الدین عمر بن رسلان البلقینی الشافعی المتوفی سنة خمس وثمانمائة واین شرح پارهٔ از وست
تمام نکرده مسمی بالعرف الشذی علی جامع الترمذی و شرح زین الدین عبد الرحمن بن احمد بن النقیب الحنبلی
المتوفی سنة واین در بست مجلد ست تقریبا و در فتنهٔ بسوخت و شرح جلال الدین السیوطی المسمی بقوت المغتذی علی
جامع الترمذی و شرح حافظ زین الدین عبد الرحمن بن احمد بن رجب الحنبلی المتوفی سنة خمس وتسعین وسبع مائة
والف بالحرم النبوی واین شرح لطیف ست بالقول اما مختصر اتش پس از آنجمله ست مختصر الجامع للشیخ نجم الدین محمد
بن محمد الباسلی الشافعی المتوفی سنة تسع وعشرین وتسع مائة و مختصر شیخ نجم الدین سلیمان بن عبد القوی الطوفی الحنبلی المتوفی
سنة عشرة وسبع مائة و مائة حدیث منتقاة عوالی للحافظ صلاح الدین خلیل بن کیکلدی العلائی **الجامع الصغیر**
فی احادیث البشیر النذیر للشیخ الحافظ جلال الدین بن ابی بکر السیوطی المتوفی سنة احدی عشرة وتسع مائة اوله الحمد لله الذی
بعث علی راس کل مائة سنة من یجدد امره الامة امر دینها الخ و در وی گفته اودعت فیه من الکلم النبویة الوفا ومن الحکم المصطفویة
صفوا اقتصرت فیه علی الاحادیث الوجیزة والحقت فیه من معاون العصر ابریزة وبالغت فی تحریر التخریج فتركت القشر
اخذت اللباب وصنته عما تفرد به وضاع وکذاب فخلاف بذلک الکتب المولفة فی هذا النوع کالفائق والشهاب وحوی
من نفائس الصنعة الحدیثیة ما لم یودع قبلی فی کتاب رتبته علی حروف المعجم مرعیا اول الحدیث تسهیلا علی الطلاب
سمیته الجامع الصغیر من حدیث البشیر النذیر لانه مقتضب من الکتاب الکبیر الذی سمیته جمع الجوامع وقصدت فیه
جمع الاحادیث النبویة باسرها انتهی و در آخر وی ذکر کرده که فارغ شدم از تالیفش صبحهم ربیع الاول سنة سبع وتسعمائة انتهی
من هذه الاحادیث ضعیف ومدخولهم بسیار در آن آورده و در مجلدی ذیل بر آن نوشته مسمی بزیادة الجامع الصغیر و رموز
ترتیب و مجموعی مثل اصل کتاب ست و اصل اشرحهاست از آنجمله ست شرح شیخ شمس الدین محمد بن العلقمی الشافعی
المصنف المتوفی سنة تسع وعشرین وتسع مائة واین شرح در ده مجلد ست بالقول مسمی بالکوکب المنیر لیکن احادیث را
بی سند گذاشته بنا بر عدم احتیاج بدان و گفته حیث اقول شیخنا فمراد المصنف وحیث اقول فی الحدیث علامة الصحة
فالمراد تصحیح المولف بر رموز صحیح اوح بخطه وحیث اقول وکتابا فالمراد بهما السید الشریف یوسف الارسوفی
الحنفی انتهی و شرح شیخ شهاب الدین ابی العباس احمد بن محمد المنبتی الشافعی المتوفی سنة مسمی
بالاسد الکاسر علی الجامع الصغیر اوله الحمد لله شارح صدور اهل السنة الخ و در وی نوشته که اطالت کرد علقمی در آنچه
محتاج الیه نبود و اختصار کرد بلکه ترک نمود چیزی که محتاج الیه بود انتهی و خود درین شرح شرح احادیث بر وجه تفصیل پرداخته
اند و اصول صدر شد در مجلدی ضخیم جمع نموده و شرح شیخ شمس الدین محمد المدعو بعبد الرؤف المناوی الشافعی المتوفی
سنة ثلثین الف تقریبا اول شرح کرده بود بالقول چون مغاربه بعد استماع انش التماس مزج نمودند استیناف عمل کرده

شرحی کبیر ممزوج تصنیف ساخت مسمی بفیض القدیر در مجلدها ست اوله الحمد لله الذی جعل الانسان هو الجامع الصغیر
و گفته لائق آنست که بدیر شرح خوانند و بیان نموده که مراد بقاضی درین شرح بیضاوی ست و بعراقی زین الدین و بجامع
قاضی یحیی المناوی و این شرح مختصری ست از بعض اهل علم اوله الحمد لله الذی علمنا من تاویل الاحادیث و نامش
تیسیر ست و للشیخ العلامة علی بن حسام الدین الهندی المعروف بالمتقی المتوفی سنة سبع و سبعین و تسع مائة تقریبا
مرتب الاصل و الذیل معا علی الابواب و الفصول و در وی کتب بر حروف مثل جامع الاصول مرتب نموده منهاج العمال
فی سنن الاقوال نام نهاد اوله الحمد لله الذی میز الانسان بالبرهان و آورا ترتیب جامع الکبیر یعنی جمع الجوامع
نیز ست چنانکه بیاید و شرح مولانا نور الدین علی بن سلطان محمد القاری نزیل مکه و شرح شیخ علی بن الشیخ
بن محمد بن ابراهیم المعروف بالعزیزی اوله الحمد لله الذی وفقنا للاشتغال بسنة رسوله و تبلیغها من رغب فیها و اجابة
لمسئوله و این شرحی مختصر ممزوج ست مسمی بالسراج المنیر و در وی ذکر کرده جمعته من شروح الکتاب فحیث قلت قال الشیخ مراد
شیخی خادم السنة محمد الحجازی الشعرانی المشهور بالواعظ و اذا لم اعز الکلام لاحد فهو عن الشیخ عبد الرؤف المناوی انتهی
و این شرح درین نزدیکی بمحروسه مصر از قالب طبع برآمده و لله الحمد و بروی شرحی ست موجز ممزوج حاوی المتن در دو مجلد از
سید علامه محمد بن اسمعیل الامیر الیمانی و فقیر در صدد بران طلع شده و از آن مستفید گشته **الجامع الصغیر**
فی الحدیث للامام الحافظ ابی عبد الله محمد بن اسمعیل البخاری المتوفی سنة ست و خمسین و مائتین و راوی آن عبد الله بن محمد
الاشقر ست و این کتاب از تصانیف موجوده او ست ذکره ابن حجر **الجامع الکبیر** فی الحدیث للامام الحافظ محمد
بن اسمعیل البخاری المتوفی سنة ۲۵۶ ذکره ابن طاهر **جامع المسانید و الالقاب** للشیخ ابی الفرج عبد الرحمن
بن علی الجوزی البغدادی المتوفی سنة سبع و تسعین و خمس مائة اوله الحمد لله الذی قدم کتابنا علی الکتب و این کتابی
کلان ست شیخ ابو العباس احمد بن عبد الله المعروف بالمحب الطبری المکی المتوفی سنة اربع و تسعین و ست مائة آنرا
ترتیب داده **جامع المسانید** للحافظ عماد الدین ابی الفدا اسمعیل بن عمر المعروف بابن کثیر الدمشقی المتوفی
سنة اربع و تسعین و ست مائة و این کتابی عظیم ست در وی احادیث کتب عشره را در اصول اسلام یعنی صحاح ستة و مسانید
اربعه افراهم نموده **جامع المسانید** للشیخ جلال الدین السیوطی المتوفی سنة احدی عشرة و تسع مائة ذکره
فی فهرس مؤلفاته **جامع المسانید** للشیخ جمال الدین النسائی ذکره الباجی فی کنز الراغبین **جامع المصنف**
فی شعب الایمان للامام ابی بکر احمد بن حسین البیهقی الشافعی المتوفی سنة ثمان و خمسین و اربع مائة کتابی کلان و مشهور ست اورا
مختصرات ست از آنجمله ست مختصر الشیخ شمس الدین القونوی و مختصر امام سعید الدین محمد بن حمویه و در وی هفتاد و هفت باب نوشته
و منتقاه للسیوطی و در وی زوائد اصول بر کتب سته راجع نموده اما بیش از یک ثلث ننوشته **الجامع لآداب الراوی**
و السامع للامام الحافظ ابی بکر بن احمد بن علی المعروف بالخطیب البغدادی المتوفی سنة ثلث و ستین و اربع مائة این
کتاب مشتمل ست بر قواعد و فوائد اصول علم حدیث **جامع** فی الحدیث للامام عبد الرزاق بن همام الصنعانی المتوفی
سنة احدی عشرة و مائتین و للفاضل قطب الدین محمد بن علاء الدین المکی المتوفی سنة تسعین و تسع مائة و در وی کتب سته

حسن بوجوه ترتیب و تهذیب نموده و ایضا لابن وهب ابی محمد عبد الله الفهری المتوفی سنة سبع و تسعین و مائة **جامع البیان و التواری**
عن الساعی لحوائج الانسان فی جمیل صنعه ست بلکه زیاده در بیان فضل سعی در قضای حوائج بریه از بعض ملکات مذمومه اوله
الحمد لله مجیب الدعوات و در وی گفته جمعتها حین حرکت ریح القضا ساکن الهموم و اقضی القدر تبوجهی الی بلاد الروم
و حالی الی ابلیس بنائها المشید و جمع سلاک در بالنضید ما شاهده من فتور ارباب المروات عن السعی بالشفاعة فی
قضاء الحاجات حتی ربما جاد کثیر منهم بماله و تقاعس عن الجود بمقاله حذرا من التنقص بمرارة عدم القبول و لم یلاحظوا
انهم اجروا و قضی الله ما یشاء علی لسان الرسول انتهی و فی الواقع جمع این اخبار در نهایت لطافت و خوبی از جامع وی
و اقع شده لله درره و علی الله اجره **اجزاء الحدیث** از مرویات حفاظ بسیار اند چنانکه بترتیب حروف ذکر کرده میشوند
جزء ابن محمد شیخ الصوفیه در اول این جزء میگوید ثنا ابو مسلم ابراهیم بن عبد الله الکجی قال ثنا ابو عاصم الضحاک
بن مخلد النبیل عن الاوزاعی قال حدثنی قرة بن عبد الرحمن عن ابن شهاب عن ابی سلمة عن ابی هریرة رضی الله عنه قال قال
رسول الله صلی الله علیه و سلم احب عبادی الی اعجلهم فطرا و فاتش در سنه صد و شصت و پنج بوده **جزء** ابن بشران
هو ابو الحسین علی بن محمد بن عبد الله المعدل **جزء** ابن بوش هو محمد بن ابراهیم السراج **جزء** ابن ترتال **جزء**
ابن یزیل هو ابراهیم بن حسین الکسائی و در وی حدیث افک ست **جزء** ابن راهویه هو الامام اسحق **جزء** ابن زبان
هو ابو بکر احمد بن سلیمان بن زبان الکندی ذکره البقاعی فی مشیخته **جزء** ابن سریج عبد الرحمن بن احمد فی المائة السابعة
جزء ابن السقا هو ابو محمد عبد الرحمن بن محمد بن عثمان **جزء** ابن شاذان هو ابو بکر احمد بن ابراهیم البزار **جزء**
ابن عبدکویه هو ابو الحسن علی بن یحیی بن جعفر **جزء** ابن عرفة هو ابو الحسن بن عرفة بن یزید العبدی و کان حیا فی سنة ست
و ست مائة **جزء** ابن فیل هو ابو علی طاهر الحسن بن ابراهیم الاسدی الانطاکی **جزء** ابن مخلد محمد العطار **جزء**
ابن یخوف و هو احمد بن عبد الله **جزء** ابن مندة هو ابو جعفر محمد بن مندة الاصفهانی **جزء** ابن نظیف **جزء**
ابی بکر محمد بن القاسم بن ابی الهیثم الانباری و منها منتقاه الکبیر و الصغیر **جزء** ابی بکر یوسف بن یعقوب بن البهلول
جزء ابی بکر محمد بن عمر بن بکیر النجار **جزء** ابی بکر محمد بن یحیی الصوفی **جزء** ابی جعفر محمد بن عبد الله بن سلیمان الحضرمی
جزء ابی الجهم العلاء بن موسی بن عطیة الباهلی **جزء** ابی الحسن احمد بن عمیر بن فرخوشا **جزء** ابی الحسن علی بن محمد بن الحلبی
جزء ابی الحسن محمد بن علی بن محمد الازدی عن حدیث مالک بن انس **جزء** ابی الحسن علی بن محمد بن عبید روایة المحاملی عنه
جزء ابی الحسین بن زرقویه **جزء** ابی الحسین محمد بن حامد بن اسری هو مترجم بکتاب السنة **جزء** ابی الحسین
جزء ابی حفص عمر بن عثمان بن شاهین الواعظ **جزء** ابی رؤف احمد بن محمد بن بکر الهمدانی **جزء** ابی زرعة عبد الرحمن
بن عمرو النصری هو مترجم بکتاب العلل **جزء** ابی سعید ابراهیم بن عبد الرحمن الزهری **جزء** ابی سلمة بن دینار مولی ربیعة
بن مالک **جزء** ابی طاهر حسن بن احمد بن ابراهیم الاسدی البالسی **جزء** ابی عبد الله احمد بن الحسن الصوفی
عن یحیی بن معین **جزء** ابی عقیل محمد بن علی بن محمد الصابونی المحمودی و هو مترجم بکتاب التحفة **جزء** ابی عمر محمد
بن عبد الواحد اللغوی **جزء** ابی عبد الرحمن السلمی **جزء** ابی النفع نصر بن عبد الرحمن النحوی **جزء** ابی الفضل احمد بن محمد

بن محمد بن اشراق النیسابوری جزء ابی الفضل احمد بن حسن بن خیرون جزء ابی محمد الحسن بن احمد الکوسجی النیسابوری
فی کتاب الابدال جزء ابی محمد المبارک بن الطباخ جزء ابی محمد یحیی بن علی الطرائفی جزء ابی مسعود احمد بن الفرات
بن خالد الضبی جزء ابی سلم ابراهیم بن عبد الله البصری عن ابی عبد الله محمد بن عبد الله بن المثنی بن انس بن مالک
جزء ابی معاویة الضریر جزء ابی علی احمد بن علی بن المثنی التمیمی جزء اسمعیل بن احمد بن یوسف السلمی جزء
اسمعیل بن اسحق القاضی جمعه من حدیث ایوب السختیانی جزء اسید بن عاصم ابی الحسین اخی محمد جزء الامالی الطهرانی
من حدیث الحسن محمد بن علی بن عفان جزء الانصاری هو محمد بن عبد الله وابو محمد عبد الباقی الانصاری جزء
ایوب السختیانی جزء البانیاسی هو ابو عبد الله مالک بن احمد بن علی بن ابراهیم الفزاز جزء البزار هو ابو بکر محمد
بن عبد الباقی جزء السیوطی فی الصلوة علی النبی صلی الله علیه وسلم جزء البطاقة لحمزة بن محمد الکنانی عرف بالبطاقة
حدیث وقع فیه جزء البغوی ابی القاسم جزء بکار بن قتیبة بن عبد الله جزء بیبی ام الفضل بنت عبد الصمد
بن علی بن محمد بن عبد الرحیم الهرثمیة اجزاء الثقفیات للحافظ ابی عبد الله القاسم بن الفضل بن احمد الثقفی الاصبهانی
اجزاء الجعدیات المنسوبة الی الجوهری هو ابو الحسن علی بن الجعد بن عبید الجوهری واین دوازده جزو است و جائی
آثار روایت کرده جزء الجلا هو ابو عبد الله محمد بن علی بن حدیث الابناء علی الآباء من ولد عباس جزء الجوهری
هو ابو الحسن محمد بن الحسن جزء حاجب بن احمد الطوسی المتوفی سنة ست وثلثین وثلثمائة جزء الحربی هو ابو اسحاق
اجزاء الخلعیات للابی الحسن علی بن الحسن بن الحسین الخلعی جزء الدسکری هو ابو طالب یحیی بن علی بن الطیب بن روایة
جزء فی الرد علی منکری العرش للامام ابی بکر احمد بن سلمان بن الحسن بن اسرائیل البغدادی جزء رشید الدین
ابی الحسین یحیی بن علی القرشی العطار الحافظ ودر وی هشت حدیث ست جزء الرمی وفضله للغرابی ابو یعقوب اسحق
بن ابراهیم بن محمد بن حمل الحافظ جزء السرخسی هو ابو حامد احمد بن محمد جزء سعدان بن نصر بن منصور جزء
سفیان بن عیینة الهلالی جزء السقطی هو ابو عمرو عبد الملک بن الحسن بن الفضل جزء
السلام للسیوطی ودر وی عشاریات خود فراهم نموده وآن بیست وسه حدیث ست وفارغ شد از جمع آن یکی من جمع الآخرة
وهمین سال وفات اوست جزء السلفی معروف بجزء قلبنا ست اجزاء السلفیات للحافظ ابی الطاهر احمد
بن محمد بن سلفة الاصبهانی المتوفی سنة ست وسبعین وخمس مائة واین منتخب ست از اصول الشرف الانماطی وهو اول
ابن الطیوری وغیرهما ومشیخه بغدادیه وغیرها وجمله آن از اکابر یکصد جزو ست جزء الصفار هو ابی علی اسمعیل بن محمد
بن اسمعیل بن صالح الصفار المتوفی سنة احدی واربعین وثلثمائة جزء طرق حدیث نعم الادام الخل من احادیث
ابی محمد التمیمی لابی الفیض محمد مرتضی الحسینی الواسطی البلجرامی الزبیدی المصری اوله الحمد لله نحمده ونستعینه در آخر
گفته قد وافق الفراغ من ذلک لیلة الاحد المبارک خامس عشر شهر محرم مفتتح سنة الف ومائة واحد وتسعین من الهجرة
جزء الصولی جزء عبد السلام الزیتونی جزء عبد الملک بن محمد بن نزار البغدادی جزء العتیقی ابو الحسن احمد
بن محمد جزء العصاری هو الزاهد ابو محمد العباس بن محمد بن ابی منصور العصاری الطوسی الواعظ ودر وی

اخبار و اشعار و حکایات منتخب امام تاج الدین ابو سعد السمعانی ست جزء العطار هو ابو عبد الله محمد بن محمد
جزء علی بن ابی الحسن علی بن الفضل المقدسی جزء علی بن حرب جزء الغطریف هو ابو احمد محمد بن احمد الغطریف
المتوفی سنة سبع وسبعین وثلثمائة من حدیث القاضی ابی بکر الطبری جزء الفسولی اجزاء الفیلانیات من حدیث
ابی بکر عبد الله بن محمد بن ابراهیم الشافعی روایة ابی طالب محمد بن محمد بن ابراهیم بن غیلان المتوفی سنة اربعین واربع
جزء فضائل اهل البیت لابی الحسن علی بن المعروف بالبزاز در آخر کتاب در حدیث البر والصلة میگوید حدثنا
یحیی بن ابراهیم بن عبد الصمد بن موسی بن محمد بن ابراهیم بن محمد بن علی بن عبد الله بن عباس قال حدثنی ابی قال حدثنی محمد
بن ابراهیم الامام عن عبد الصمد بن علی بن عبد الله بن عباس قال حدثنی ابی عن جدی عبد الله رضی الله عنه قال قال النبی
صلی الله علیه وسلم انه کان فی بنی اسرائیل ملکان اخوان علی مدینتین وکان احدهما بارا برحمه عادلا فی رعیته وکان الآخر
فاجرا رحمه جائرا علی رعیته وکان فی عصر هما نبی فاوحی الله عز وجل الی ذلک النبی انه قد بقی من عمر هذا البار ثلث سنین
وبقی من عمر هذا الفاجر ثمانون سنة فاخبر ذلک النبی رعیته هذا ورعیته هذا فاخبرهم ذلک رعیة العادل واخبر ذلک رعیة الجائر
قال فاقبلوا بین الاطفال والامهات وتركوا الطعام والشراب وخرجوا الی الصحراء یدعون الله عز وجل ان یتوفی العادل ویزیل
عنهم امر الجائر فاقاموا ثلثا فاوحی الله عز وجل الی ذلک النبی ان اخبر عبادی انی قد رحمتهم فاجبت دعاءهم فجعلت بقیة
من عمر هذا البار لذلک الجائر وما بقی من عمر ذلک الجائر لهذا البار قال فرجعوا الی بیوتهم ومات الجائر لتمام ثلث سنین وبقی العادل
فیهم ثلثین سنة ثم تلا رسول الله صلی الله علیه وسلم وما یعمر من معمر ولا ینقص من عمره الا فی کتاب ان ذلک علی الله یسیر
جزء الفیل لابی عمر عثمان بن احمد البغدادی الدقاق المعروف بابن السماک المتوفی سنة اربع واربعین وثلثمائة در حدیث
عائشة در فضل ابی بکر و زبیر که اول این جزو ست میگوید حدثنا احمد بن عبد الجبار العطاردی الکوفی قال ثنا ابو معاویة
عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة رضی الله عنها قالت یا ابن اختی کان ابواک یعنی ابا بکر والزبیر من الذین استجابوا
لله وللرسول من بعد ما اصابهم القرح قالت لما انصرف المشرکون عن احد واصاب النبی صلی الله علیه وسلم واصحابه
ما اصابهم خاف ان یرجعوا من یندب اولیاء فی طلبهم حتی یعلموا ان بناقوة قال فانتدب ابو بکر والزبیر فی سبعین فرجعوا
فی آثار القوم فسمعوا بهم فانصرفوا قالت فانقلبوا بنعمة من الله وفضل قالت لم یلقوا عدوا جزء القطان هو ابو عبد الله الحسین
بن یحیی بن عیاش جزء لوین محمد بن سلیمان بن حبیب المصیصی جزء المتوسی هو ابو عبد الله الحسین بن یحیی جزء
الحمامی هو الحافظ ابو عبد الله الحسین بن اسمعیل واین شانزده جزو ست که آنرا محامیلیات خوانند جزء المحرمی جزء
محمد بن سنان القزاز جزء محمد بن عاصم جزء محمد بن هشام بن ملاس النمیری جزء المخلصیات من حدیث ابی الطاهر محمد
بن عبد الرحمن بن العباس المخلص الذهبی جزء المروزی جزء المنذری هو الحافظ زکی الدین عبد العظیم
بن عبد القوی المتوفی سنة ست وخمسین وستمائة وهو جمع فیه ما ورد فی من غفر له ما تقدم من ذنبه وما تاخر جزء منصور بن عمار
تخریج ابی بکر محمد بن احمد بن عبد الرحمن الحافظ المری جزء من رواه هو وولده وولد ولده لابن منده محمد بن اسحق
بن یحیی العبدی الاصبهانی المتوفی سنة خمس وسبعین وثلثمائة در کشف الظنون از تاریخ ابن شهبه نقل کرده قال عبد الرحمن بن منده

کتاب ابی عمر اربعین سنة و اربعة آلاف حدیث عن ابن الاعرابی بمکة و هیثم بطرابلس و عن الاصم بنیسابور و عن الهیثم بالکوفة
بخاری عن کل منهم الف حدیث انتهی **جزء** المؤمل بن اهاب **جزء** النحاس هو ابو محمد عبد الرحمن بن عمر بن محمد **جزء**
نعمان **جزء** النقاش هو الحافظ ابو سعید محمد بن علی بن عمر بن حمدی و الحافظ ابو بکر محمد بن الحسن النقاش المتوفی سنة
احدی و خمسین و ثلثمائة فی فضل التراویح **جزء** و کان هو ابو عمرو عثمان بن محمد بن احمد **جزء** الوزیر هو ابو القاسم عبد
بن الجراح **جزء** الهاشمی هو ابو اسحق ابراهیم بن عبد الصمد بن موسی **جزء** هلال الحفار **جلاء الافهام**
فی فضل الصلوة علی خیر الانام للحافظ العلامة شمس الدین محمد بن ابی بکر بن قیم الجوزیة الحنبلی الدمشقی المتوفی سنة
احدی و خمسین و سبعمائة در یک مجلد لطیف ست و خیلی نفز واقع شده در وی گفته اختلف فی آل النبی صلی الله علیه و سلم
علی اربعة اقوال فقیل هم الذین حرمت علیهم الصدقة و فیهم ثلثة اقوال العلماء احدها انهم بنو هاشم و بنو المطلب و هذا هو الشافعی
و احمد فی روایة عنه الثانی انهم بنو هاشم خاصة و هذا مذهب ابی حنیفة و الروایة الثانیة عن احمد و اختیار ابن القاسم صاحب مالک
و الثالث انهم بنو هاشم و من فوقهم الی غالب فیدخل فیهم بنو المطلب و بنو امیة و بنو نوفل و من فوقهم الی بنی غالب و هو اختیار
اشهب من اصحاب مالک حکاه صاحب الجواهر عنه و حکاه اللخمی عنه فی التبصرة عن اصبغ و لم یحکه عن اشهب و هذا القول فی آل
یعنی انهم الذین تحرم علیهم الصدقة هو منصوص الشافعی و احمد و الاکثرین و هو اختیار جمهور اصحاب احمد و الشافعی القول الثانی
ان آل النبی صلی الله علیه و سلم هم ذریته و ازواجه خاصة حکاه ابن عبد البر فی التمهید القول الثالث ان آله اتباعه الی یوم القیامة
حکاه ابن عبد البر عن بعض اهل العلم و اقدم من روی عنه هذا القول جابر بن عبد الله ذکره البیهقی عنه و رواه عن سفیان الثوری
و غیره و اختاره بعض اصحاب الشافعی حکاه عنه ابو الطیب الطبری فی تعلیقه و صححه النووی فی شرح مسلم و اختاره الازهری
القول الرابع ان آله هم الاتقیاء من امته حکاه القاضی حسین و الراغب و جماعة و احتجوا بما رواه الطبرانی فی معجمه عن خضر بن ابان
بن صدقة **حدثنا** نعیم بن حماد ثنا نوح بن ابی مریم عن یحیی بن سعید الانصاری عن انس بن مالک قال سئل رسول الله صلی الله
علیه و سلم من آل محمد فقال کل تقی و قال رسول الله صلی الله علیه و سلم ان اولیائی المتقون قال الطبرانی لم یروه عن یحیی
الا نوح تفرد به نعیم و قد رواه البیهقی من حدیث احمد بن عبد الله بن یونس ثنا نافع ابو هرمز عن انس فذکره و نوح هذا
و نافع ابو هرمز ضعیفان جدا احد من اهل العلم و قد رمیا بالکذب الی قوله و الصحیح هو القول الاول و یلیه القول الثانی و اما الثالث
و الرابع فضعیفان لان النبی صلی الله علیه و سلم قد رفع الشبهة بقوله ان الصدقة لا تحل لآل محمد و قوله انما اکل آل محمد
من هذا المال و قوله اللهم اجعل رزق آل محمد قوتا و هذا لا یجوز ان یراد به عموم الامة قطعا فاولی ما حمل علیه الآل فی الصلوة
الآل المذکورون فی سائر الفاظه و لا یجوز العدول عن ذلک انتهی ملخصا **جمع التشتیت** شرح ابیات التشتیت
لعین اعیان اهل العلم و الاجتهاد الحافظ الشهیر محمد بن اسمعیل الامیر الیمنی المتوفی سنة ١١٨٢ اوله حمدا لک یا من قدر
علی زبد الدهر و من فیه الفنا و ابیات التشتیت نظمی ست از جلال الدین سیوطی در احوال موتی فی القبور و این شرح
مجلدی وسط ست و در آخر وی ابیاتی دیگر بر اصل افزوده مسمی بمشتری الکئیب بلقاء الحبیب بعده خود آنرا شرح کرده در اول
این کتاب گفته و اقدم احسن النظم جلال الدین حمد الله تعالی فی صلاته علی الآل لا طی صلی الله علیه و سلم فی حدیث التعلیم فی بیان

بیت الصلوة بذکرهم فلا یتم الامتثال فی الاتیان بالصلوة التی علمها صلی الله علیه و سلم امته الا بذکرهم انتهی این شارح
در این کتاب دو مؤلفات دیگر خود باو صحیحه باثبات رسانیده و برای محدثین که در کتب حدیث صفی صلی الله علیه و سلم و شاید
بدان ذکر آل اضافه صحیحه بیان فرموده من شاء فلیرجع الیه از تالیف این شرح لطیف غرهٔ رجب یوم الخمیس سنه جمیع و ستین
و ثمانمائة فارغ شد **جمع الجوامع** فی الاحادیث اللوامع اربعون حدیثا **جمع الجوامع** للشیخ عبد الرحمن
بن ابی بکر السیوطی المتوفی سنة احدی عشر و تسعمائة اوله سبحان الذی مبدئ الکواکب اللوامع و این کتابی کلان ست
در وی قصد استیعاب احادیث نبویه کرده و دو قسم نموده اول در سوق لفظ حدیث بنفسه با ذکر مخرج و راوی از یک تا ده یا زیاده
بترتیب حروف معجم ثانی در احادیث فعلیه مختصه باشتمال بر قول و فعل یا سبب یا مراجعه و نحو آن مرتب بر مسانید صحابه
و در ادراج قدم کرده بر حروف معجم در اسماء پستر در کنی پستر در صحابیات پستر در مراسیل و برای این کتاب کتب بسیار
اختصار کرده در جامع صغیر گوید قصدت فی جمع الجوامع جمیع الاحادیث النبویة باسرها قال المناوی هذا بحسب ما اطلع
علیه المؤلف الا باعتبار ما فی نفس الامر لتعذر الاحاطة بها و انا نتمها علی جمعه الجامع المذکور اتم و قد اخترمته المنیة قبل اتمامه
فی تاریخ ابن عساکر عن احمد صحیح من الحدیث سبعمائة الف و کسر و قال ابو زرعة کان احمد یحفظ الف الف حدیث قال البخاری
حفظ مائة الف حدیث صحیح و مائتی الف حدیث غیر صحیح و قال مسلم صنفت الصحیح من ثلثمائة الف حدیث انتهی و کشف الظنون فتراوین عدد
حدیث نیست بلکه کثرت ست و معذلک مجال دعوی احاطه و استیعاب نیست اگرچه از کتاب باشد زیرا که وصول
بجمیع مرویات و مسموعات دشوار ست و شیخ علامه علاء الدین علی بن حسام الدین الهندی الشهیر بالمتقی این کتاب را
تهذیب کرده و کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال نام نهاده و ذکر کرده که بر مدونات بسیار در کتب حدیث از تالیف ائمه
تفحص شده لیکن هیچ کتابی در انها اکثر الجمع از این کتاب ندیده زیرا که جامع اصول ستة و جز آن ست با کثرت جدوی
من افاده و اجاده اما عاری ست از فوائد جلیله مثل عدم امکان کشف حدیث تا وقتی که سر حدیث یاد نباشد اگر
ذکر ست و نام راوی اگر فعلی ست و هر که این یاد ندارد بروی استخراج حدیث متعذر پس اول جامع صغیر و زوائد آنرا
ترتیب نموده و بعد جمع العمال فی سنن الاقوال نام کرده بعده بتتمه قسم اول را ترتیب نموده غایة العمال فی سنن الاقوال نام نهاده
بر قسم دوم افعال اسلوب سابقه بمستدرک الاقوال مسمی ساخته بعده همه را در یک ترتیب بر اسلوب جامع الاصول مرتب کرده
مجموعه کنز العمال نامیده شد بعده انتخاب و تلخیص آن کرد پس کتابی حاوی در چهار مجلد آمد **جمع الاربعین** فی فضل القرآن
اوله الحمد لله الذی نزل الفرقان و انزل القرآن الخ و اول حدیث او این ست عن عثمان بن عفان عن النبی صلی الله
علیه و سلم خیرکم من تعلم القرآن و علمه رواه احمد و اصحاب الکتب الستة و آخر حدیث او این ست عن انس رضی الله عنه اهل القرآن
اهل الله و خاصته و الضیاء **جمع النهایة** فی بدء الخیر و غایة مختصری در حدیث ست از شیخ ابی محمد عبد الله بن سعد
بن محمد الازدی الاندلسی المتوفی سنة اوله الحمد لله حق حمده و در وی ذکر نموده که وی سه صد و چند حدیث از بخاری
کتاب مسانید و ابقای نام راوی برای سهولت حفظ انتخاب نموده شرح آن کرده است مسمی به بهجة النفوس و تحلیها بمعرفة ما لها
و علیها اول الشرح الحمد لله الذی فتق رتق ظلمات جهالات القلوب **جمع بین الصحیحین** یعنی صحیح بخاری و صحیح مسلم

واین از چهل کس ست یکی امام ابی محمد حسین بن مسعود البغوی المتوفی سنه ست عشر و خمس مائه دوم امام ابی بکر محمد بن عبد الله
بن محمد الحمیدی النیسابوری المتوفی سنه ثمان و ثمانین و ثلث مائه سوم شیخ ابی محمد عبد الحق بن عبد الرحمن الاشبیلی المتوفی
سنه اثنتین و ثمانین و خمس مائه چهارم محمد اسمعیل بن احمد المعروف بابن الفرات الشرخسی الهروی المتوفی سنه اربع عشر
و اربع مائه پنجم ابی جعفر احمد بن محمد القرطبی المعروف بابن ابی حجه المتوفی سنه اثنتین و اربعین و ست مائه ششم ابی بکر
بن محمد البرقانی هفتم ابی مسعود ابراهیم بن محمد بن عبید الله الدمشقی و ترتیب این همه جموع بر مسانید ست بر ابواب
هشتم امام حافظ ابی عبد الله محمد بن ابی نصر فتوح الحمیدی الاندلسی المتوفی سنه ثمان و ثمانین و اربع مائه و وی ترتیب
احادیث بر حسب فضل صحابی راوی حدیث کرده مثلا احادیث ابو بکر صدیق را مقدم کرده بعد عمر را تا تمام عشره مبشره
عراقی در الفیه گوید ان الحمیدی زاد فی جمعه الفاظا و تمات لیست فی واحد منها من غیر تمییز و هذا مما انکر علیه لانه جمع بین الصحیحین
فمن این اتی الزیادة و اما عبد الحق فانه اتی الفاظ الصحیح و بقاعی در حاشیه الفیه گفته که قال الحمیدی زیادات زیادات
من تمات و شروح لبعض الفاظ الحدیث وقفت علیها فی کتب من اعتنی بالصحیح کالاسمعیلی و البرقانی قال ثم میز زیادات الصحیح
ثم اشیر الی ما انتهت روایة البخاری مثلا و من هنا زاده البرقانی و هذا واضح ثم میز ما خفی منه فانه ربما یسوق الحدیث
کاملا اصلا و زیادة ثم یقول لفظ کذا زاد فلان و نحو ذلک فقد حصل التمییز اجمالا و تفصیلا و قال ابن الاثیر فی جامع الاصول و جمعه
فی النقل من الصحیحین علی جمعه الحمیدی فی کتابه فانه احسن فی ذکر طرقه و استقصی فی ایراد رواته و الیه المنتهی فی جمع هذین الکتابین
و از اشروح ست از انجمله است شرح عون الدین ابی المظفر یحیی بن محمد المعروف بابن هبیرة الوزیر الحنبلی المتوفی سنه
ستین و خمس مائه و وی کشف حکم نبویه کرده ابن شهبه در تاریخ خود گفته سماه الایضاح عن معانی الصحاح فی عدة مجلدات
و لما بلغ فیه الی حدیث من یرد الله به خیرا فقه فی الدین شرح الحدیث و تکلم علیه علی معنی الفقه فآل به الکلام الی ذکر مسائل الفقه المتفق
علیها و المختلف فیها فافرده الناس من الکتاب و جعلوه مجلدا و سموه بکتاب الافصاح و هو قطعة منه و شرح ابی الحسن
بن بختیار النعمانی الظهیر الفارسی المتوفی سنه ثمان و تسعین و خمس مائه مسمی بحجه و این مختصر کتاب الافصاح فی تفسیر الصحاح
للوزیر بن هبیره است و بروی چیزها افزوده و ملخص آن از حافظ ابن حجر عسقلانی ست رحمه الله تعالی **الجمع** بین الصحیحین
لابن الخراط **جمع الفوائد** من جامع الاصول و مجمع الزوائد للعلامة محمد بن سلیمان المغربی المالکی نزیل مکه المکرمه
و وی که بمطالعه این کتاب مشرف شدیم و بحمد الله در دو مجلد کلان ست و خیلی نغز واقع شده **جمل الغرائب** للقاضی
بیان الحق شهاب الدین محمود بن ابی الحسن النیسابوری جمع فیه غریب الحدیث و رتبه علی اربعة و عشرین بابا و اول الحمد
الذی بحمده ابتدا و کل مقال **جنة المتقی** فی الادعیة للشیخ محمد بن علاء الدین الحجی الدمشقی المتوفی سنه ثمان مائه و احدی
سبع و ثلثین سنه و این کتاب بر منوال سلاح المومن ست **جنة الناظرین** فی معرفة التابعین للحافظ محیی الدین
محمد بن محمود بن النجار البغدادی المتوفی سنه ثلث و اربعین و ست مائه **جنه** فی مختصر شرح السنه **جنه** فی الاسانید
بالسنه رساله ایست از جامع اوراق و تایید عمل بالحدیث بعبارت عربی مشتمل بر فصول نافعه اوله الحمد لله الذی جعل
فی کل زمان فترة من الرسل الخ و این رساله نیز مانند اخوات خود از رسائل مصنفه جامع این اشتات مقبول اهل علم

قاضی ملا محمد پشاوری را در مدح این رساله قصیده غراست ایراد آن درین مقام مناسب افتاد میگوید قصیده

اهل توحید چو تحقیق سخن در گیرند — خس و خاشاک شک از عین یقین گیرند
رونق کار خود از حضرت قرآن جویند
شاهد دین خود از قول پیمبر گیرند — هر بیانی که بود ساده ز توقیع حدیث
در کف اهل هوا نقش مزور گیرند
در مخاذات نصوص این همه تکلیف قیاس — نادرست و عبث و واهی و منکر گیرند
دیده از فقه منزل چو منور سازند
ناظر از فقه محرف همگی بر گیرند — مجتهدگاه مصیب ست و گهی خطا لیک
هر چه در وی نه خطا حکم پیمبر گیرند
چون مخوت خیال ست و مخالف بنصوص — اهل دل در حرم دین بت اکبر گیرند
هر چه آن را نبود مستند از قول رسول
گرچه فتوای امام ست که ابتر گیرند — با گل سرخ که اصلش عرق دی نی ست
رتبه لالا نعمان نه برابر گیرند
اهل تحقیق کجا مائل این دو قیاس — شهسواران چنین صید محقر گیرند
سنن مصطفوی در گه صدق ست و صفا
کاهل دل سر ره توفیق از آن در گیرند — حبذا بارگه علم که ارباب نظر
خاک آن کوی باکسیر برابر گیرند
کار بندان قضا هر که شود خاک درش — چون طلاکار و اکسیره در زر گیرند
ای خوشا قوم که اندر رو دین گاه سلوک
از احادیث نبی مرشد و رهبر گیرند — در مقامیکه سخنهاز و از علم و عمل
هر چه آن غیر حدیث ست نه در خور گیرند
متن و مضمون احادیث به تبدیل روات — چون مکرر شود آن قند مکرر گیرند
علم دین جمله عزیز ست ولی اهل وفا
از احادیث نبی راحت دیگر گیرند — سنتی زنده نمایند درین عصر و بس
اجر صد خون شهید از در داور گیرند
تا گزیر آمده بر حق طلبان علم حدیث — شب تار ست بگو شمع منور گیرند
هر کجا حرف قیاس ست چو صرصر بجهند
هر کجا قول رسول آمده لنگر گیرند — بی شعوران که بر آرا و قیاسات تنند
کودکانند که اوراق مصور گیرند
ای فردوس بران قوم مباح ست که خویش — روش راستی از قول پیمبر گیرند
از صحیحین و سوطای امام مالک
سنن مصطفوی بهر عمل بر گیرند — ترمذی گرچه بود قافله سالار هدی
در جزالت ز صحیحین مؤخر گیرند
بعد از آن شیخ نسائی و ابوداود اند — هر دو را وصف تقوی سر و سر گیرند
غیر ذالک ز کتب انچه در انار رسول
آمده بر سر تسلیم چو افسر گیرند — زینت دوحه ایمان بود از طائفه
که قدم بر اثر شافع محشر گیرند
سوی توحید گرایند باخلاص و بس — جنت قدس علی رغم ابی ذر گیرند
قدوه اهل زمان حضرت صدیق حسن
که مالک سبق فکرتش از بر گیرند — کلم طیبه اش رفته بگردون چندان
که ز اطبار اولی اجنحه شهپر گیرند
ای خنک آنکه در رزمگه اهل فساد — اهل حق در دم هیجا بخود اسپر گیرند
نکته هائیکه دران کرده محرر علما
بلکه بر فلک معرفت اختر گیرند — ای سرافراز که از بهر درستی و سداد
اهل خبرت همه از طبع تو مسطر گیرند
ای علمدار نبی روح قدس یاور تو — باد کت اهل یقین ناصر و یاور گیرند
مر ترا از سر تعظیم معزز دانند
مر ترا در صف ابرار موقر گیرند

الجواب الحزم عن حدیث التکبیر جزم للشیخ جلال الدین السیوطی **جوامع الکلم** للامام ابی بکر محمد بن علی
بن اسماعیل الشاشی الشافعی المتوفی سنه خمس ستین و ثلث مائه و در وی کلمات جامعه آنحضرت را جمع نموده

جواهر الاحادیث للامام ابی عبد الله محمد بن احمد الاقلیدی الفارسی **جواهر العقدین** فی فضل الشرفین
شرف العلم الجلی والنسب العلی للسید نور الدین ابی الحسن علی بن عبد الله السمهودی المدنی الشافعی المتوفی سنة
احدی عشرة وتسع مائة در دو مجلد متوسط ست مرتب بر دو قسم اول در فضل علم و علما و دران سی باب ست و ثانی در فضل
اهل بیت نبوی و شرف ایشان و دران پانزده باب ست و دران احادیث فضائل عترت را استیعاب کرده و تحقیقات
رائعه و فوائد رائقه مملو نموده و ذکر کرده که در سنه اثنتین و ثمانین و ثمان مائة از تالیفش فارغ شد اوله الحمد لله الذی
اعز اولیاءه **الجواهر الغالیة الصفیة** فی الاحادیث العالیة المصطفویة خمس مجلدات **جواهر الکلام**
فی الحکم والاحکام من قضیة سید الانام للشیخ عبد الواحد بن محمد بن عبد الاحد الآمدی التمیمی المتوفی سنة مجلدی ست
اوله الحمد لله علی استمطار سحائب کرمه و ذکر کرده که وی آنرا بر اسلوب متون مجرده بر حروف معجم جمع و انتخاب نموده است
تا حفظ او آسان گردد بر والدش قاضی ابی نصر محمد و غیره و مثل شیخ احمد غزالی **الجواهر المعضلات** فی الاحادیث المسلسلات
قاسم بن محمد القرطبی المتوفی سنة ثلث و اربعین و ست مائة **الجواهر المکللة** فی الاخبار المسلسلة لعلم الدین علی بن محمد الحسینی
الجوهر النقی فی الرد علی البیهقی فی سننه الکبری ذکرش بیاید **جیاد المسلسلات** للسیوطی فی الحدیث

باب الحاء المهملة

حادی الارواح الی بلاد الافراح للشیخ الامام الحافظ شمس الدین محمد بن القیم الجوزیة الحنبلی المتوفی سنة
اثنتین و خمسین و سبع مائة و هو مجلد مختصر علی سبعین بابا کلها فی الآخرویات اوله الحمد لله الذی جعل جنات الفردوس
لعباده الفرد و در اول این کتاب نظمی در وصف جنت نوشته بشت و چهل بیت اولها **بیت**

وما ذاک الا عزة ان ینالها	سوی کفوها والرب بالخلق اعلم

و در وصف این کتاب گفته هذا کتاب اجتهدت فی جمعه و ترتیبه و تفصیله و تبویبه فهو للمحزون سلوة و للمشتاق
الی تلک العرائس حلوة محرک للقلوب الی اجل مطلوب و حاد للنفوس الی مجاورة الملک القدوس ممتع لقاریه مشوق
للناظر فیه لا یساره الجلیس و لا یمله الانیس مشتمل من بدائع العوائد و فرائد القلائد علی ما العل المجتهد فی الطلب لا یظفر
بمثله فی الکتب مع تضمنه لجملة کثیرة من الاحادیث المرفوعات و الآثار الموقوفات و الاسرار المودعة فی کثیر من الآیات
و النکت البدیعات و ایضاح کثیر من المشکلات و التنبیه علی اصول من الاسماء و الصفات اذا نظر فیه الناظر
زاده ایمانا و حملا علیه الحجة حتی کانه شاهد ما عاینا فهو یثیر ساکن العزمات الی روضات الجنات و باعث الهمم العلیات
الی العیش النهی فی تلک الغرفات انتهی و فی الواقع این کتاب در باب خود بیمثل و مثال ست و نزد محرر السطور موجود
فی الحال در کشف الظنون گفته ثم لخصه تلمیذه بحذف اسانیده و سماه الداعی الی الشرف المساعی اوله الحمد لله الذی اوضح
سعادة اصالحین الخ و رتب علی ثمانیة ابواب **حاطب لیل** و جارف سیل للسیوطی مجلدی کلان ست و روی
شیخ خود را بر حروف معجم جمع نموده **الحبائک** فی اخبار الملائک رساله ایست از سیوطی و روی احادیث
و آثار وارده را درین باب استیعاب نموده اوله اما بعد حمد الله جاعل الملائکة **الحبل المتین** لمحمد بن محمد خواجه

اوله الحمد لله رب العالمین علی کل حال مرتب بر شصت و یک باب و در هر باب ده ده حدیث آورده موافق مذهب حنفی و گفته
هذا حبل متین من اخبار سید المرسلین من اعتصم به فی نیل الرشد و الهدی و تشبث به فی حصول الورع و التقی فقد نجا
من الغوایة و الضلال و فاز بفوز السعادة و الکمال انتهی و برین کتاب شرحی مختصر ست دارد و از والد ماجد کاتب حروف
غفر الله له **الحبل المتین** فی شرح الاربعین شرح فارسی چهل حدیث ثنائی ست از شیخ عبد الباسط قنوجی اوله
الحمد لله علی ما انعم و علم من البیان بالم نعلم و سال فراغ از تحریرش سنة الف و مائتین و سبع ست **الحبل المتین**
فی الاذکار و الادعیة المأثورة عن سید المرسلین لابی الوقت عبد الملک بن علی الصدیقی المکی و الاعلان القزوینی المدینی مرتب
بر هفت فصل اول در دعا و مقدمات وی دوم در اسم اعظم سوم در اوقات مخصوصه چهارم در اوقات معینه پنجم در ادعیه ششم
در فضائل قرائت هفتم در فضل صلوة بر آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم و آنرا در جزوی تلخیص نموده **حجة الله البالغة**
للشیخ ولی الله محدث الدهلوی این کتاب اگرچه در علم حدیث نیست اما شرح احادیث بسیار دران کرده و حکم و اسرار آن بیان نموده
الله در فرق خود غیر مسبوق الیه واقع شده و مثل آن در دوازده صد سال هجرت از هیچ یکی از علمای عرب و عجم تصنیفی بوجود نیامده
و بجمله تصانیف مؤلفش مرضی بوده است و فی الواقع بیش ازان ست که وصفش توان نوشت اوله الحمد لله الذی فطر الانام
علی ملة الاسلام و الاهتداء الخ این کتاب مبنی بر یک مقدمه و دو قسم ست اول در قواعد کلیه و ثانی در بیان اسرار ما جاء به النبی
صلی الله علیه و سلم درین قسم ثانی جابا انتصار مذهب اهل حدیث در فروع کرده و بتدوین وی حسب الهام ربانی و ایمای نبوی
صلی الله علیه و سلم در نام موفق شده و روی در باب ایمان بصفات الله تعالی نوشته و استقلال هولاء الخائضون علی
مشرب اهل الحدیث و سموهم مجسمة و مشبهة و قالوا هم المستترون بالبلکفة و قد وضع علی وضوءا بینا ان استطالهم هذه
بست بشی و انهم مخطؤن فی مقالتهم روایة و درایة فی طعنهم ائمة الهدی انتهی و درین کتاب انتصار احکام سنت
در عبادات و معاملات بسیار کرده و مذهب حنفیه را ضعیف و سست گردانیده درین قرب زمان ۱۲۸۵ هجری این کتاب
مع کتاب ازالة الخفاء عن خلافة الخلفاء بصرف همت مدار المهام محمد جمال الدین خان بهادر نائب ریاست بهوپال فسح الله
فی مدته در مطبع صدیقی واقع بلده بریلی حلیه انطباع پوشیده و مستیاب طلبه علم گردید و لله الحمد **حدائق الحقائق**
فی الحدیث للشیخ برهان عمر بن علی الملقن الشافعی المتوفی سنة اربع و ثمان مائة و آنرا مختصر کرده رائق نام نهاد **حدیث**
ابن مسعود رضی الله عنه جمعه ابو محمد بن صاعد **حدیث الاربعین** فی امور الدین و اعتنی بجمعها الشیخ الامام
ابو محمد بن ابو النعمان بشیر بن حامد بن سلیمان الجعفری التبریزی المتوفی سنة ست و اربعین و ست مائة **حدیث النزول**
کتابی متوسط ست در بیان معنی و مراد حدیث نزول وی تعالی هر شب بر آسمان دنیا و جواب سوال بعض اهل علم از شیخ الاسلام
قدوة الانام حافظ ابن تیمیة حرانی اوله ما یقول سیدنا و شیخنا فی رجلین تنازعا فی حدیث النزول و کاتب حروف در ملکه عظیمه
نقل آن بخط خود کرده و لله الحمد **الحزب الاعظم** و الورد الافخم للعالم الفاضل علی بن سلطان محمد الهروی القاری
نزیل مکة المکرمة المتوفی سنة ست عشرة و الف و در وی ادعیه قرآنیه و ماثوره را از کتب این فن جمع نموده اوله الحمد لله الذی
دعانا للایمان و هدانا بالقرآن و برین حزب شرحها ست از انجمله ست شرح شیخ اسکندرانی مصری الضریر المالکی نزیل مکة المتوفی

سنه اربع واربعین ومائة والف تقریبا واین شرحی حافل ست در دو مجلد اوله الحمد لله الذی شرح اهل العلم رفعة وشرفا شرح
ابراهیم الساقزی مسمی بفیض الاحرم وفتح الاکرم و در حاشیه آن ورای آنحضرت صلی الله علیه وسلم را بر حالات انبیا بطول
تمام شرح کرده وحکایت مشاهده خود نموده و در آخر شرح گفته تم هذا الشرح فی رجب سنه اربع وثلثین ومائة والف وشرح
شیخ عثمان العمرانی الکلسی الراحل الی مکة المکرمة فی سنه ثمان وستین ومائة والف للمجاورة بها اوله الحمد لله الذی اجاب
دعوة المضطرین واین شرحی مضبوط ست فارغ شد از تالیفش در ماه رمضان سنه خمس وخمسین ومائة والف واین غریب در
بلاد هند مکرر طبع شده ولله الحمد **حسن التعمد** فی احادیث التشهد للامام جلال الدین السیوطی المتوفی سنه
حسن الظن بالله سبحانه تعالی للشیخ ابی بکر عبد الله بن محمد بن عبید القرشی الشافعی المعروف بابن ابی الدنیا
المتوفی سنه احدی وثمانین ومائتین وهو مختصر محذوف الاسانید اوله الحمد لله وسلام علی عباده **الحصر والاشاعة**
لاشراط الساعة للسیوطی فی الحدیث **حصر الشارد** فی اسانید محمد عابد للشیخ محمد عابد بن الشیخ احمد علی السنوسی الفاسی
الانصاری الخزرجی النقشبندی الفقیه الحنفی مجلدی ضخیم ست در وی الوف کتب وجمیع مسلسلات خود ذکر کرده مشحون
بر همه مسانید مشایخ حرمین وغیرهم **الحصن الحصین** من کلام سید المرسلین للشیخ شمس الدین محمد بن محمد
بن محمد الجزری الشافعی المتوفی سنه اربع وثلثین وسبع مائة واین کتاب جامع اوراد وادعیه واذکار هر باب ست ودر وی
ذکر کرده که اخراج او از احادیث صحیحه نموده ست عدة عند کل شدة وچون جزری وقت طلب امیر تیمور گرگ بخت بهمین
حصن حصین متحصن شد وآنحضرت صلی الله علیه وسلم را دید که بر جانب یمین نشسته اند وگویا میفرمایند چه میخواهی
گفت دعا کن برای من ومسلمانان آنحضرت صلی الله علیه وسلم هر دو دست مبارک برداشت ودعا کرد ودر وی خود را
مسح نمود واین واقعه شب پنجشنبه شد وشمن شب یکشنبه گرگ بخت واو تعالی برکت ما فی هذا الکتاب تفریح
مسلمانان کرد پس هر چه درین کتاب مجموع شده در مجلدات دیگر فراهم نیست وبرای کتب ماخوذ عنها رموز
مقرر کرده ودر مقدمه کتاب احادیث فضل دعا وذکر وآداب آن واوقات واماکن اجابت ذکر کرده بعده اسم اعظم
واسامی حسنی بعده انچه صباح ومسا ودر حیات وممات بگویند بستر ادعیه عامه بعده استغفار با فضائل قرآن باز دعا
وختم کتاب بر فضل صلوة بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم نموده واز تالیفش در یکشنبه بست دوم ذیحجه سنه احدی وتسعین
وتسع مائة بمدرسه خود که بر راس عقبة الکتان داخل دمشق بنا کرده بود فارغ شده در حالیکه جمیع ابوابش
مشید باحجار بود ومردم از حصار در جهد عظیم بودند ومیاه مقطوع وایدی اسبوی او تعالی مرفوع
وهو واحد بر جان ومال خود خائف وظاهر بلده محروق واکثرش مغنوم ولله احسن من قال **نظم**

ان نابک الامر المهول	اذکر الله العالمینا	واذا بغی باغ علیک	فدونک الحصن الحصینا

واین کتاب از روز تالیف تا ایندم شرقا وغربا در دور دایل علم وفضل ست وتاثیرات وی بر همگنان ظاهر وطریق
دعوتش از بعض صلحای اخفین چنین مروی ست که لیلة الخمیس بعد نماز فرض یا سنت یا نفل شروعش کند وقبل از
شروع بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم درود فرستد ولیلة الاحد تمامش کند یا یوم الخمیس شروع نماید یوم الاحد ختم کند

پس این چهار روز شد یوم اول از اول کتاب الی قوله وکیفیة الصلوة بخواند وروز دوم از انجا تا قول او واذا اراد
باکورة ثمرة ودر سوم تا قول او وفضل الادعیة التی هی غیر مخصوصة وروز چهارم از انجا تا آخر کتاب بعده از اول کتاب
شروع کرده باشد ودر هر چهار یوم ختمش نماید بر خصص مذکوره وختمش خواه یکبار کند یا هفت بار یا چهل بار واین اسم
در اجابت بلا بدست قرارت آن بحضور دل ویقین اجابت وحروف علامات را بهمان حرکات که در اسامی اصلیه وی
واقع شده بخواند والله اعلم وشرح حصن حصین که مسمی ست بمفتاح الحصن شرحی مفید ست هم از مؤلفش چنانکه
ذکر کرده که وی وعده نموده ست نزد تالیفش برای عقد فصلی در حل مشکلات وی وایفای این وعده بعد چهل سال تقریبا کرده
در رمضان سنه احدی وثلثین وثمان مائة بمدینه شیراز از تالیفش فارغ گردیده وشیخ یحیی بن عبد الکریم ترجمه حصن حصین ترکی کرده
ترتیب ودو باب بزیادت خصائص نبوی صلی الله علیه وسلم وبدش مصباح الجنان نهاده اوله الحمد لله الحمید وشیخ علی قاری
ایضا که بر آن شرحی ممزوج نوشته است مسمی بالمرقاة اوله الحمد لله الذی جعل ذکره حصنا حصینا وسال فراغ از تالیفش
نصف اخیر جمادی الاولی سنه ثمان والف ست وشرح جالقول او از قاضی القضاة محمد بن علی شوکانی ست مسمی بتحفة الذاکرین
بشرح حصن حصین شروح ست ودر وی زیر این حدیث اذا انفلتت دابة فلینادی یا عباد الله احبسوا گفته الحدیث اخرجه البزار
قال المصنف وهو من حدیث ابن مسعود قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا انفلتت دابة احدکم بارض فلا فلینادی
یا عباد الله احبسوا یا عباد الله احبسوا فان لله تعالی حاضرا فی الارض سیحبسه واخرجه ایضا من حدیث ابن عباس الطبرانی
وابن السنی قال فی مجمع الزوائد وفیه معروف بن حسان وهو ضعیف قال النووی فی الاذکار بعد ان روی هذا الحدیث
من کتاب ابن السنی قلت حکی لی بعض شیوخنا الکبار فی العلم انها انفلتت دابة اظنها بغلة وکان یعرف هذا الحدیث فقاله
فحبسها الله تعالی علیه فی الحال وکنت انا مرة مع جماعة فانفلتت منا بهیمة فعجزوا عنها فقلته فوقفت فی الحال بغیر سبب
سوی هذا الکلام انتهی ودر زیر این حدیث اذا اراد عونا فلیقل یا عباد الله اعینونی گفته الحدیث اخرجه الطبرانی فی الکبیر
قال المصنف وهو من حدیث عتبة بن غزوان عن النبی صلی الله علیه وسلم قال اذا اضل احدکم شیئا او اراد احدکم عونا
وهو بارض لیس بها انیس فلیقل یا عباد الله اعینونی فان لله عبادا لا نراهم قال فی مجمع الزوائد ورجاله وثقوهم علی
ضعف فی بعضهم لان زید بن علی لم یدرک عتبة انتهی واخرج البزار من حدیث ابن علی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ان لله
ملائکة فی الارض سوی الحفظة یکتبون ما سقط من ورق فاذا اصاب احدکم شیء بارض فلاة فلینادی اعینونی قال فی
مجمع الزوائد رجاله موثقون وفی الحدیث دلیل علی جواز الاستعانة بمن لا نراهم الانسان من عباد الله سبحانه من الملائکة
او الجن ولیس فی ذلک باس کما یجوز للانسان ان یستعین ببنی آدم اذا عثرت دابته او انفلتت انتهی محرر مطور گوید
واین خاص ست بمورد بروی قیاس دیگر صور استعانت در جاهای دیگر نتوان کرد کذا قال المحققون وهر انیز یکبار مثل
اینها قدری داده در سنه خمس وسبعین ومائتین والف از بلده مرزاپور براه جبلپور ببلده بهوپال می آمدم بر سیلی
آب رسیدم موسم بارش بود جوی طغیان داشت بگمان آنکه آب کمتر ست اسپ باعجله در ان انداختم انداختن همین بود
طغیان آب سیل دیگر همین قریب شد که همه غرق شویم از عجله خود را در آب انداختم آب مرکب ابر بود دهه بار آواز بلند کردم

یا عباد الله اعینونی گفتن عین بود و استادن مرکب بر سنگی مرتفع از آب عین و دران وقت جبرئیل ذکر ایزد باری گفتی
موجود نبود حق تعالی محض فضل عام خود نجات ملک زان ورطه بخشید و لله الحمد **حصول الرفق** باصول الرزق و شرحش
از شیخ جلال الدین سیوطی در جمع احادیث وارده در افعال جالبه رزق لیلا و نهارا و آنها را باسباب فراهم آورده **حصول الرفق**
فی احادیث السول للسیوطی المتوفی سنة ۹۱۱ الهجرة **الحطة** فی ذکر الصحاح الستة مجلدی لطیف ست از محمد صدیق
در بیان شرف علم خصوصا علم حدیث و ذکر فروع این علم و تراجم کتب ستة و مؤلفین آنها و اتصل بها مشتمل بر یک مقدمه و پنج باب
و خاتمه و خاتمه ترجمه خود نوشته و درین نزدیکی بشش باب یک رساله دیگر در نسب کمانیور و مطبع نظامی حلیه طبع پوشید رسال
تا بیش ۶۰ جوست اوله الحمد لله الذی جعل اهل الحدیث اهل النبی صلی الله علیه وسلم خالصة من دون الناس فی اعین الجمهور
و بعد طبع بدیار هند از کلکته تا لاهور و ملتان و پیشاور و جزائر آن و بلاد حجاز از یمن و نجد و عسیر و حرمین محترمین و جزائر مکه و مدینه
ابن علی احمد بن فهد گردیده قاضی طالب احمد مشاوری سلمه الله تعالی ادوج آن تجدید بدیعه کرد در نجات سکم و شرح الطیب که ذکر شرح نامه گفته

فاسوا اجعل سلمی وارتقی شعبتی
لولا علی من الاتواب لم ترنی
قد زاد همی وعیل الصبر احمله
ولا صدیق الیه مشتکی حزنی
لکننی فی زمان ساء منظره
قفا البکاء علی الاطلال والدمن
هذا زمان لقد خفنا بوائقه
دهر به الکذب والبهتان فی علن
شاع الفساد وعم الزور بینهم
کانهم حمر طاشت بلا رسن
ورب صاحب علم ما هر زلق
واشتکی من شیوع البدع فی وطنی
اعنی به الحطة الغراء احرفها
وفوق سلسلة العقیان فی الثمن
هذا کتاب نبیل طیب حسن
حبر الوری حجة الاسلام فی الزمن
البارع الفهم المستوعب الرلق
ابن العالم الفطن ابن العالم الفطن

واسقم الهجر فی اشواقها بدنی
فما الجفنی لم تنظر الی احد
اذ طافنی طیفها وافتر عن وسنی
ولا یریح شجی قلبی ولوعته
بلا امتراء اساس العلم فیه فنی
فهذه غربة الاسلام اخبرنا
کما روی الترمذی بالنبت لم اکن
یا وحی سوء زمانی عم فتنته
وصیر البدع منهم عابدی وثن
لا یعلمون هدی کلا وان علموا
رایته عن بیان الصدق فی لکن
اذ جاءنی من خلیل دام رافته
توشحت بلآل کلها عدنی
من عند زین التقی فخر الوری شرفا
اذ جاءنا من صدیق طیب حسن
والماهر الفاهر السامی بنهمته
الفهامة الثقة العلامة الشفن
شمس تفیض علینا ضوءها ابدا

اضنی الهوی بنیتی فی العشق بالفنن
وما القلبی لم یرغب الی سکنی
فلا انیس الیه منتهی جذبی
الا کتاب جلیل دافع الشجن
عفت رسوم علوم الدین ناطقة
بها النبی بلا شین ولا وهن
دهر به الصدق مهجور ومستتر
فمن اها الیه کم قاسیت من محن
رهط جهول بلا علم ولا ادب
لا ینطقون بحق قط من جبن
فیما کتبت مغتما بد اهینی
سفر جلیل جمیل کاشف الحزن
وحلها من جمان العلم سلسلة
صدیقنا حسن الاخلاق ذی فطن
السید السند العالی امام هدی
والفاضل الفاصل العلامة الفطن
والعالم الفطن بن العالم الفطن
بدر سناه اصیل غیر مندجن

لله در امرئ من صدق همته
فی الهند والسند البطحاء والیمن
اذ اظهر الصدق حیا ضاع نائله
فکاد یفرق بین الماء واللبن
فاحسن الحسن حسن الخلق ذا حسن
لیس شیء من الاقوال یطربنی
استغفر الله من وهنی لقول نبی
مخالف عن دلیل جاء فی السنن
یفیدنی کله القرآن ثمة من
غیاثان من الرحمن ذی المنن
خیر الهدی فی کتاب الله عز وجل
ولا اصالح بدعیا علی دخن
جهم لرضاء الله خالصة
فهم جنة ناهیک عن جنتی
واجعل لنا فرجا من کل داهیة
محمد اشرف الاشراف فی الزمن

حط الغطاء عن وجوه الغر من السنن
فما سمعت کلاما مثلها ابدا
وابرز الحق فی صم من الفتن
جزاک ابی بحسن الخلق احسنا
عن الحسن فی حدیث عن ابی الحسن
الاحدیث النبی قد جاء عن ثقة
فی ما مضی حیث لم احدم ولم اعن
استغفر الله من اعمال انتسبت
قول النبی سنتی فی السر والعلن
نور الحدیث سهری فی کل جارحتی
وحب احمد فی روحی وفی بدنی
ویرحم الله اصحاب الحدیث هم
عسی وهادی لهم فی الله یسعدنی
یارب وفق لنا بالخیر مرحمة
وصرفنا یا الهی کید مضطغن
ما طائر صاح من فوق الاراک وما
جری علی الارض قطر الوابل الهتن

شاعت تصانیفه فی کل ناحیة
فی طول عمری فهما قد حمدت اذنی
فبارک الله هذا الحبر ان له
احسنتنی شفیتنی النفس من حزن
قرأت شیئا کثیرا حط فی کتب
عن مثله ثقة عدل وموتمن
استغفر الله من علم ومن عمل
الی اولی البدع من باد ومکتمن
کن مومنا بهما صدقا فانهما
وفی ضمیری وفی عینی وفی اذنی
فلا اغادر سنیا اخا ثقة
شاد والاصول ینطق غیر مستجن
ایا طلا فاستقر فی جهم ابدا
فنحن مهما قصدنا الخیر لم یکن
ثم الصلوة علی خیر الوری شرفا

حلیة المقتفی فی حلیة المصطفی للشیخ زین الدین سرمجابن محمد الملطی المتوفی سنة ثمان وثمانین وسبع مائة **الحلل**
الغالیة فی اسانید القراءة العالیة لاثیر الدین ابی حیان محمد بن یوسف الاندلسی المتوفی سنة خمس واربعین وسبع مائة
حلیة حلیة سید المرسلین رساله فارسی ست از شیخ عبد الحق الدهلوی در بیان حلیه و شمائل نبویه مترجم از احادیث
وارده درین باب و آنرا از کتاب کبیر خود مدارج النبوة جدا کرده اولها الحمد لله علی جوده و نواله و دران ذکر وصفت هر عضو
بر سبیل بیان نموده در ذکر سمع شریف گفته عجب از واصفان حلیه کمال نبی صلی الله علیه وسلم و متصدیان این فن که تشکل
و صورت گوش شریف را که بچه هیئت و چگونه بود بیان نکرده اند بایشان سهو و نسیان راه یافته یا بیان کرده اند و ما
بدیدن آن فائز نشده ایم و در جامع الاصول این مقدار گفته ست که بود آنحضرت صلی الله علیه وسلم تام الاذنین انتهی
و کان صاحبی دیگر از سر آنکه بیان هیئات هر یکی جدا جدا نموده اند **حلیة الاولیاء** فی الحدیث للحافظ ابی نعیم احمد
بن عبد الله الاصفهانی المتوفی سنة ثلثین واربع مائة مجلدی ضخیم ست اوله الحمد لله محدث الاکوان کتابی ست خوب و مرغوب
و معتبر قاضی ابن خلکان گفته کتاب حلیة احسن الکتب و در بستان المحدثین نوشته حلیه از نوادر کتب اوست که نظیر آن
از سلف تصنیف نشده و آنرا از صبح تا ظهر بحضور او قرات میکردند و چون از مجلس برخاستی و بخانه رفتی در راه نیز

بقدیک جزو دوم بروی بخواند و هرگز ملول و تنگدل نمیشد و این کتاب در حیاتش آنقدر شهرت و رواج پیدا کرد که فروشنده
بچهار صد دینار خریده شد انتهی گوییم آن مستفتی اسامی جماعتی از صحابه و تابعین و ائمه اعلام محققین و متصوفه و نساک و فرض اعتقاد
و کلام ایشان است و آنرا در ترتیب صندر بخلفای اربعه تا تمام عشره مبشره نموده و ماسوای ایشان را مرسل گردانیده
تا تقدیم فردی بر فردی مستفاد نشود و لیکن خالی از اطالت اسانید و تکریر کثیر حکایات و دیگر امور منافی موضوع نیست
و لهذا شیخ ابو الفرج عبد الرحمن بن علی الجوزی اختصارش نموده و صفوة الصفوه نام نهاده و در ایجازش کوشیده تا آنکه بر سه
هیچ در اصل باقی نمانده و نیز در چند جا بروی انتقاد کرده و هم محمد بن الحسن الحسینی صاحب مجمع الاخبار باختصارش پرداخته
و تراجم ائمه افزوده سالک مسالک توسط گردیده است **حلیة الابرار** و شعار الاخیار فی تلخیص الدعوات الاذکار
فی الحدیث للامام محی الدین ابی زکریا یحیی بن شرف بن مری النووی الشافعی المتوفی سنة ست و سبعین و ست مائة و هو
کتاب مفید مشهور باذکار النووی فی مجلد مشتمل علی ثلث مائة و ستة و تسعین بابا ابتدا فیه بالذکر ثم ذکر الامور الانسانیة من اول
الاستیقاظ من النوم الی نومه من اللیل و یعبر عن ذلک بینهم بعمل الیوم و اللیلة ثم ختم بباب الاستغفار و شرحه الشیخ محمد بن
بن محمد بن علان المکی الشافعی المتوفی سنة سبع و خمسین و الف و سماه الفتوحات الربانیة علی الاذکار النوویة و کان الشیخ جلال الدین
السیوطی لخصه فی کراستین و سماه اذکار الاذکار ثم شرح هذا الملخص و للجلال المذکور تالیف آخر سماه تحفة الابرار نکت الاذکار
و للشیخ شهاب الدین احمد بن حسین الرملی الشافعی المتوفی سنة اربع و عشرین و ثمان مائة مختصر الاذکار و لبعض الاعاجم ترجمه
بالفارسیة فرغ عنها سنة ست و سبعین و سبع مائة و علیه نکت للشیخ شمس الدین محمد بن طولون الدمشقی سماه اتحاف الابرار
فی نکت الاذکار تعلیقة بالقول اولها الحمد لله الذی ملأ قلوب احبابه بالانوار کذا فی کشف الظنون و ذکرش در حرف الف بهمین
حیات النفوس المطمئنة من قوله صلی الله علیه و سلم الحسن و الحسین سیدا شباب اهل الجنة للشیخ العلامة
عبد الخالق بن علی بن زین المزجاجی الزبیدی المتوفی سنة احدی و ثمانین و الف اولها الحمد لله الذی سیر اهل التمکین بنور الیقین

باب الخاء المعجمة

خادم النعل الشریف رساله ایست از جلال الدین سیوطی ذکر آنرا فی فهرس مؤلفاته من فن الحدیث
خالصة الحقائق لما فیه من اسالیب الدقائق لابی القاسم عماد الدین محمود بن احمد الفارابی المتوفی
سنة سبع و ست مائة اوله الحمد لله الذی یری کل حی مجلدی است مرتب بر پنجاه باب و در هر باب طرفی از اخبار و آثار
و کلمات ابرار و حکم و اشعار ذکر کرده و از نابیش در سنه سبع و تسعین و خمس مائة فارغ شده و مختصرش از علی بن محمود بن محمد
الخیشانی است اخلص الخلاصة نام و در وی ایجاز بکار برده اوله الحمد لله الاحد القدیم السلام **الخبر عن البشر**
للشیخ تقی الدین احمد بن علی المقریزی المؤرخ المتوفی سنة خمس و اربعین و ثمان مائة در چهار مجلد و در وی ذکر قبایل
و انساب نبی صلی الله علیه و سلم کرده و مقدمه اش در یک مجلد نوشته **الخصال المکفرة** للذنوب المقدمة و المؤخرة
لابی الفضل احمد بن حجر العسقلانی المتوفی سنة اثنتین و خمسین و ثمان مائة مختصر اوله الحمد لله غافر الذنب و در بعض نسخ هم
و الحمد له است و در وی چهار باب است مشتمل بر احادیث و آثار وارده درین باب و سبقه الی ذلک المنذری و انه لخص ما

و ذکر السیوطی فی حاشیة الموطا منها سبع عشرة خصلة و نظم منها ست عشر و فی ذلک ساله محمد بن طلب بما تقدم و اصلها
الخصائص النبویة للشیخ جلال الدین السیوطی المتوفی سنة ۹۱۱ اوله الحمد لله الذی اطلع فی سماء النبوة بمجلدی است
در وی ذکر نموده که این خصائص را تا بیست سال تتبع نموده تا آنکه زیاده بر یکهزار شده و مختصرش نیز از وی است مسمی
بانموذج اللبیب فی خصائص الحبیب گویند بعض معاصرین سیوطی این کتاب را گرفته بنام خود شهرت دادند سیوطی
درین باب مقاله نوشت و ناش الفارق بین المصنف و السارق نهاد و نیز مختصرش از شیخ عبد الوهاب بن احمد الشعرانی
المتوفی سنة اثنتین و سبعین و تسع مائة است و بر انموذج دو شرح است یکی صغیر و دیگر کبیر از شیخ عبد الرؤف مناوی
و نیز در خصائص تصنیفی است از سراج الدین عمر بن علی الملقن الشافعی المتوفی سنة اربع و ثمان مائة و از عبد الرحمن
بن عمر البلقینی المتوفی سنة اربع و عشرین و ثمان مائة و از امام الکاملیة و القطب الخیضری و یوسف بن موسی الحجازی
و ابن حجر العسقلانی مسمی بالانوار **خصائص** فی فضل علی بن ابی طالب للامام ابی عبد الرحمن احمد بن شعیب النسائی
الحافظ المتوفی سنة ثلث و ثلثمائة و ذکر انه قیل له لم لا صنفت فی فضائل الشیخین قال دخلت الی دمشق و المنحرف عن علی
بها کثیر فصنفته رجاء ان یهدیهم الله سبحانه و تعالی فانکروا علیه و اخرجوه من المسجد ثم من دمشق الی الرملة فمات بها **خطب الاربعین**
المعروفة بالودعانیة جمعها ابو الودعان و ذکرها الصغانی فی خطبة المشارق و قال انها لیس الا قدمون انتهی الا بروی شروح ست
از آنجمله است شرح ابو النصر عبد العزیز بن احمد البارحیلی و اول شرح این است الحمد لله الصانع القدیم و در وی ذکر کرده که
چون در علم حدیث از خطب اربعین مباحثه افتاد بعضی از ایشان از من التماس نمودند که فوائد مسموعه من الاسانید
بنویسم **خطب النبی** صلی الله علیه و سلم جمعها ابو العباس جعفر بن محمد المستغفری المتوفی سنة اثنتین و ثلثین
و اربع مائة **خطبة الوداع** و این همان خطبه است که در حجة الوداع آنرا خواند صنعانی گوید آن من الکتب الموضوعة
خطبة الوداع المنسوبة الی النبی صلی الله علیه و سلم انتهی گوییم مراد ما ورای الفاظی است که در صحیح ثابت شده
خلاصة القول البدیع فی الصلوة علی الحبیب الشفیع لبعض الوعاظ المعاصر للعارف الواعظ المذکور
فی خطبته اوله الحمد لله الذی اعلی قدر حبیبه و در وی چهل حدیث از چهل صحابی آورده **خلاصه** فی حدیث کل بدعة
ضلالة للشیخ عبد الله الانصاری اوله الحمد لله علی افضاله و نساله **خلاصه** فی اصول الحدیث للشرف الدین حسین
بن محمد الطیبی المتوفی سنة ثلث و اربعین و سبع مائة و این ملخص علوم الحدیث لابن الصلاح و مختصر النووی و القاضی ابن حجر
است مشتمل بر یک مقدمه و چهار باب و خاتمه و در آن از جامع الاصول مهمات مفید را زیاده کرده و بر وی شرحی است
از سید شریف علی بن محمد الجرجانی المتوفی سنة ست عشرة و ثمان مائة **خلعیات** من اجزاء الاحادیث تخریج
القاضی ابی الحسین الشافعی علی بن حسین الخلعی الموصلی الاصل المصری الدار المتوفی سنة ۴۸۰ و جامع
آن محمد بن حسین شیرازی است در بیست جزء است چون وی در مصر برای الملک مصر خلع میفرخت خلعی شد

باب الدال المهملة

داعی الفلاح فی اذکار المساء و الصباح رساله ایست از جلال الدین سیوطی اولها الحمد لله فالق الاصباح

دروی ادکار صبح و شام را که در احادیث آمده فراهم نموده است **دراسات اللبیب** فی الاسوة بالحبیب
للشیخ الفاضل المحقق محمد معین بن محمد امین السندی مجلدی وسط است در سنه ۱۰۰۰ در بلدهٔ لاهور بقالب طبع رسیده
اوله لک الحمد اللهم علی ان سقت الینا من طمطام یم الکتاب رز قاطر یا و درین کتاب بجای فصل و باب در استهاست
و مجلد دراسات او دوازده است تالیفش برای اثبات عمل بر حدیث صحیح و ترک روایت مذهب مخالف آن بوده است
و در باب خود در متانت عبارت و شاقت الفاظ و تحقیقات طالب علمی و سرداد ادله صحیحه بر مدعای مطلوب خیلی خوب
واقع شده جز آنکه مذاق تصوف را در وی زیاده از حاجت صرف کرده و معدلک برای افحام خصم و الزام مقلدین کافی
و وافی است قاضی علامه محمد بشاوری را در وصف کتاب مذکور تحریص عمل بالحدیث قصیدهٔ عربی است که در آخر کتاب
مذکور طبع شده دیده می‌شود **در السحابة** فی من دخل مصر من الصحابة للسیوطی و آنرا از کتاب محمد بن ربیع جیزی
خلاصه نموده و تا سه صد صحابی بران افزوده و در ۸۸۸ از تالیفش فارغ شده **در السحابة** فی وفیات الصحابة
للامام رضی الدین حسن بن محمد الصنعانی المتوفی سنه خمس و ست مائة **الدر الغالی** فی الاحادیث العوالی للشیخ
مجد الدین محمد بن یعقوب الفیروزابادی المتوفی سنه **الدر الملتقط** فی تبیین الغلط و نفی اللغط للامام ابی الفضل
بن محمد الصنعانی المتوفی سنه ۶۵۰ و در وی موضوعات کتاب الشهاب و النجم جمع نموده **الدر المنتقد** من سند احمد
در حرف میم بیاید **الدر المنتقی** المرفوع فی اوراد الیوم و اللیلة و الاسبوع للشیخ تقی الدین ابی الصفا ابی بکر بن داود
الحنبلی الصالحی القادری المتوفی سنه ست و ثمان مائة رتبه لاصحابه فی مجلد اوله الحمد لله الواحد القهار ثم شرحه ولده الشیخ
عبد الرحمن المتوفی سنه ست و خمسین و ثمان مائة فی مجلد ضخم و سماه تحفة العباد و ادلة الاوراد اوله الحمد لله الآمر بذکره
الدر المنظم فی الاسم الاعظم للسیوطی فی الحدیث **الدرة اللامعة** فی الاحادیث الشائعة و هو تلخیص
المقاصد الحسنة یاتی فی المیم **درة المعارف** فی اسرار العوارف فی الحدیث **الدرة الفاخرة**
فی احوال الدار الآخرة اوله الحمد لله الذی اکمل دیننا و اتم نعمته علینا کراسه ایست در بیان آنکه اهل اعمال صالحه مقصود اند
بر دخول جنت و نیست دخول جنت مقصور بر ایشان **شعر** بجستجوی نیاید کسی مراد بدست ۞ کسی مراد بیابد که جستجو دارد
در البحار فی الاحادیث القصار للشیخ جلال الدین السیوطی المتوفی سنه ۹۱۱ **در الدراری** فی شرح
رباعیات البخاری **در السمطین** فی فضائل المصطفی و المرتضی و السبطین للشیخ جمال الدین محمد بن یوسف
الزرندی محدث الحرم النبوی المتوفی سنه خمسین و سبع مائة **الدر الغوالی** فی الاحادیث العوالی للشیخ
شمس الدین محمد بن طولون الشامی مختصری است مشتمل بر ده حدیث اوله الحمد لله الفاتح علی من احبه **الدر اللوامع**
شرح جمع الجوامع **الدر المنتشرة** فی الاحادیث المشتهرة لجلال الدین السیوطی المتوفی سنه ۹۱۱ اوله
الحمد لله تعالی تعظیما لشانه و در وی تلخیص زرکشی را ملخص نموده بر ترتیب حروف **الدرر** فی حدیث سید البشر
للشیخ زین الدین عبد الغنی بن محمد بن عمر الازهری الشافعی اوله الحمد لله علی شمول فضله احادیث را بحذف اسانید
بر حروف مرتب نموده مانند جامع صغیر بدون مزید ذکر روات صریحا کرده و این کتاب در مجالس بروی خوانده شده آخر

جلس بیاید و در سنه اثنتین و ثمانین و ثمان مائة **درر الفضائل** فی شرح الشمائل در حرف شین بر شمائل مذکور
مذکور شود انشاء الله تعالی **درر** فی مصطلح اهل الاثر لیونس بن یونس الرشیدی الاثری متنی مختصر است اوله
الحمد لله الذی بین لصحیح الحدیث و شرح وی هم از وست مسمی بتحفة اهل النظر اوله الحمد لله الذی شفی قلوبنا
الدرر البهیة فی المسائل الفقهیة یعنی فقه الحدیث للشیخ الامام بدر الاسلام القاضی محمد بن علی الشوکانی
المتوفی سنه خمسین و مائتین و الف رساله مختصری است جامع عبادات و معاملات ثابته بادله صحیحه کتاب و سنت
در وی مثری است از مصنف مسموم بدرای حنفیه اوله احمد من امرنا بالتفقه فی الدین و در وی گفته جمعت هذا المختصر
محررا جمع المسائل التی صح دلیلها و اتضح سبیلها تارکا لما کان منها من محض الرای فانه قالها و قیلها منسوبة هذا المختصر
المطولات من الکتب الفقهیة نسبة السبیکة الذهبیة الی التربة المعدنیة کما یعرف ذلک من رسخ فی العلوم قدمه و سبح فی
بحار معارفه ذهنه و لسانه و قلمه انتهی و چون این شرح بالقول است کاتب حروف آنرا باضافهٔ مهمات دیگر از ادله و مسائل
شرح نوشته و بعربی فارسی ترجمه کرده و قاضی علامه عبد الرحمن بن حسن الزبیدی مع مختصر شرح وی گوید **نظم**

حافظ سنة	المختار معدوم النظیر	شیخ الانام محمد	بن علی البدر المنیر
لنا شرع الاله	فی رق دفاتره الصغیر	اغنی الدراری فی الدرر	اغنی عن الشرح الکبیر
رده عن ای فمن	فی الرای فی خطر خطیر	وجزاه عن نصح الانام	عن الصغیر مع الکبیر

و مع وی جماعتی از علما اشعار بسیار انشا کرده اند از انجمله این است **نظم**

شئت فی شرح النبی	تقدح بزندفیه داری	فاعکف علی الدرر التی	سلکت بسمطه من درایی

و غیر ذلک **الدعوات النبویة** للامام ابی سعد عبد الکریم بن محمد بن السمعانی المروزی
شافعی مات سنه اثنتین و ستین و خمس مائة و او را کتابی دیگر نیز در دعوات است **دفع التعارض**
بین الناقض فی الکتاب و السنة لنجم الدین سلیمان بن عبد القوی الطوفی الحنبلی الدمشقی المتوفی سنه
عشرة و سبع مائة **دقائق الاخبار** و حقائق الاعتبار للقاضی ابی عبد الله محمد بن سلامة القضاعی
المتوفی سنه اربع و خمسین و اربع مائة اوله الحمد لله الذی هدانا لدینه الذی اکمله و ارتضاه و در وی گفته انی جمعت
فی هذا الکتاب مما انتهی الی من حدیث رسول الله صلی الله علیه و سلم و احادیث این کتاب متعلق بمواعظ و امثال حکم
و آداب و ادعیه و اذکار است **دلائل الاحکام** من احادیث النبی صلی الله علیه و سلم دو مجلد است در وی
بدایع نکته استنباط احکام در فروع از انها میشود تکلم نموده تالیف ابن شداد ابی العزیز یوسف بن رافع الحلبی
الحلبی الشافعی المتوفی سنه احدی و ثلثین و ست مائة است **دلائل الخیرات** و شوارق الانوار
فی ذکر الصلوة علی النبی المختار للشیخ ابی عبد الله محمد بن سلیمان بن ابی بکر الجزولی السملالی الشریف الحسنی الجزولی
سنه اربع و خمسین و ثمان مائة اوله الحمد لله الذی هدانا للایمان در کشف الظنون نوشته هذا الکتاب آیة من آیات الله
فی الصلوة علی النبی صلی الله علیه و سلم یواظب بقراءته فی المشارق و المغارب لا سیما فی بلاد الروم انتهی لکن در نسخ

بنابر کثرت روات از مؤلف اختلاف واقع شده معتبر نسخهٔ شیخ ابی عبد الله محمد الصغیر السهیلی ست که از اکابر اصحاب
او بود و مؤلف هشت سال پیش از وفات خود در سنهٔ ۸۶۲ تصحیح آن نمود و درین دو روایتش از دو شخص ست یکی
سید محمد بن احمد بن عبد الرحمن مغربی حافظ دلائل دوم علی بن یوسف ملک باشلی حریری و این هر دو از
منوره بودند و از ایشان تا مؤلف نه واسطه بیش نیست هر چند هر دو شاگرد یک استاد اند لیکن در چند موضع
در روایت هر دو اختلاف ست چنانچه از نسخهٔ مطبوعهٔ کانپور ۱۲۷۹ هجری ظاهر ست و این کتاب در هند و
روم و مصر بکرات و مرات طبع شده و بر وی شروح ست از آنجمله ست شرح مزوج شیخ محمد مهدی بن احمد بن علی بن
الفاسی القصوی المسمی بمطالع المسرات بجلاء دلائل الخیرات در کشف الظنون گفته اگرچه او شروح دیگر ساخته
معتمد همین شرح فاسی ست انتهی و شرح احادیث فضائل صلوات که سی و یک حدیث ست در و بیاید دلائل الخیرات
از مولوی عبد الباسط بن مولوی رستم علی بن ملا علی اصغر قنوجی ست که بحسب التماس شیخ قطب الدین سرهندی
نوشته و نامش انتخاب الحسنات فی ترجمة احادیث دلائل الخیرات نهاده سال تالیفش ۱۲۷۰ هجری ست و در
دو روز پنجشنبه و جمعه تصنیف کرده و لیکن سید علامه امام العصر محمد بن اسمعیل امیر یمنی ناظمی ست
در مدح حدیث مشتمل بر چند فصل در فصلی از آن حکم بتحریق دلائل الخیرات کرده و گفته **نظم**

وحرق عدد الدلائل دفترا	اصاب فیها ما یجل عن العدا
لحادیث لا تعرف الی علم ولا	فسلوا فلیسا ان جعلت الی النقد
غلوها عند الرسول فریة	بلا مریة فارکه کنت تستهدی
وصیرها الجهال للدین ضرة	یری دینهم ازکی الدین لجحد

وچون شیخ فاضل علامه ناصر بن حسین الحبیشی الصنعانی برین ابیات واقف شد سوالی در نظم از وجه این حکم نوشته
پیش وی فرستاد سید علامه اولا جواب نظم نظم داد بعده ادله دعوای خود بر وجه اتقان در نثر تحریر فرمود و این سوال
و جواب هر دو در بلاد یمن و نواحی او میسر ست **دلائل** فی الحدیث لابی محمد قاسم بن ثابت السرقسطی المتوفی
سنة احدی عشرة و اربع مائة و سرقسطه شهری ست در شرقی اندلس از احسن بلاد و از آنجا جماعتی از اهل علم و آبا
و فرنگیان آزاد ستة ثنتی عشرة و خمس مائة از دست مسلمانان گرفتند **دلائل النبوة** للامام ابی داود
ذکره الحافظ ابن حجر فی تهذیب التهذیب و لابن عباس جعفر بن محمد المعروف بالمستغفری النسفی الحنفی المتوفی
سنة اثنتین و ثلثین و اربع مائة و در وی دلائل نبوت را که قبل بعثت بود و هفت باب گردانیده و معجزات را دو باب
و لابی بکر احمد بن الحسین الامام الحافظ بن علی البیهقی المتوفی سنة ثمان و خمسین و اربع مائة و مختصرش از سراج الدین عمر
بن الملقن المتوفی سنة اربع و ثمان مائة ست و لابی نعیم احمد بن عبد الله الاصفهانی الحافظ المتوفی سنة ثلثین و اربع مائة
و لعبد الله بن مسلم المعروف بابن قتیبة المتوفی سنة ست و سبعین و مائتین و لابی القاسم اسمعیل بن محمد الاصبهانی
الملقب بقوام السنة المتوفی سنة خمس و ثلثین و خمس مائة و لابی بکر محمد بن حسن المقری المعروف بالنقاش الموصلی
المتوفی سنة احدی و خمسین و ثمان مائة و تصنیف للامام ابی اسحق ابراهیم بن اسحق الحربی المتوفی سنة خمس و ثمانین و مائتین
الدلیل علی القول المسند للسیوطی فی الحدیث **دیباج** علی صحیح مسلم بن الحجاج للسیوطی المتوفی سنة ۹۱۱ در حرف جیم گذشت

باب الذال المعجمة

ذخائر العقبی فی مناقب ذوی القربی مجلدی ست از محب الدین احمد بن عبد الله الطبری المتوفی سنة اربع
و تسعین و ست مائة و کلامش از نامش پیدا ست **ذخیرة الخیر** فی مسائل عشر تمامها و عمر بالخیر للشیخ العالم
احمد بن علوی باحسن جمال اللیل مجلدی ست در جواب چهارده سوال که همه تعلق بتحقیق آل نبی و صیغ ماثوره صلوة و فضل آل
و صلوة و معنی آن و ادب زیارت نبوی صلی الله علیه و سلم دارد اولها الحمد لله محبیکل اهل ذم **زیارة الاملاء** للسیوطی فی الحدیث

باب الراء المهملة

رافع الارتیاب فی اسماء رجال الحدیث للخطیب **رباعیات** لابی بکر بن عبد الله بن ابراهیم الشامی
البغدادی البزار المحدث المتوفی سنة اربع و خمسین و ثلث مائة تخریج ابی الحسن الدارقطنی و یسمی بالجزء الرابع
و الثمانین من فوائد الشافعی یجمع منها روایة الاصیلی یعنی رباعیات الاسانید للبخاری و شرح این رباعیات
مسمی ست بالدرر الدراری لاحمد بن محمد الشامی الشافعی اوله الحمد لله الذی نزل احسن الحدیث و این مستخرج ست
جامع صحیح بامتداد و شرح کرمانی و تنقیح زرکشی بازیادت قلیل **رباعیات الترمذی** ابی عیسی صاحب السنن
رباعیات مسلم بن حجاج القشیری **رجال الاربعة** لابن حجر احمد بن علی العسقلانی المتوفی سنة ۸۵۲
و شاید این همان باشد که نامش تعجیل المنفعة فی رجال الاربعة ست و لیکن در کشف الظنون همچنین آورده
رجال الصحیحین لابی القاسم هبة الله بن حسن الطبری المتوفی سنة ثمان عشرة و اربع مائة
رحلة الصدیق الی البیت العتیق لمؤلف الکتاب عفا الله عنه تالیف وی در سنهٔ ۱۲۸۵ وقت عزیمت سفر حرمین
شریفین بوده مشتمل ست بر هفت باب و در هر باب فصلها ست غالبش موافق فقه سنت ست اوله الحمد لله الذی
من شاء متی شاء من عباده المخلصین للرحلة الی بیته العتیق الخ و لیکن تبییض وی هنوز صورت نبسته در سفر مسوده همراه بود
رد الاشراک للشیخ محمد اسمعیل بن عبد الغنی بن مسند الوقت الشاه ولی الله المحدث العمری الدهلوی اوله
الحمد لله الذی نزل الکتب الالهیة لابطاله و بعث الانبیاء لحقه مختصری ست در رد اشراک و بدعات از آیات
و احادیث لاغیر باب اولش در اجتناب از شرک ست و باب آخرش فی الوجوه الممنوعة عن تزیین النساء و تقویة الایمان
رد و کبار ترجمهٔ نصف اول همین مختصر ست و این هر دو رساله بخط والد ماجد فقیر تر و فقیر موجود اند و اهل عصر را در مسائل و احکام
اجتهاد از نفسی بسیار ست اما مبنی بر جهل از کتب سلف صلحا ست معترضین اگر روزی در تصانیف شیخ الاسلام
ابن تیمیه و حافظ ابن القیم جوزی و اتباع و اصحاب ایشان بنگرند دریابند که این هر دو کتاب در هر باب
نسبت آن حکم قطره بدریا و ذره بصحرا دارند و لکن بفاسد التعصب و الجهل لا تحصی و لا تحصر **الرد الوافر** علی من زعم
ان ابن تیمیه شیخ الاسلام کافر للشیخ الامام حافظ البلاد الشامیة ابی عبد الله محمد شمس الدین بن ابی بکر
بن عبد الله جمال الدین الشهیر بابن ناصر الدین الدمشقی الشافعی کتابی ست در یک مجلد وسط
جواب شخصی مسمی بعلاء الدین محمد البخاری که در مائة تاسعه در دمشق پیدا شد و بر شیخ الاسلام ابن تیمیه رح

تعصب کرده فتوی بکفر وی داده هم بکفر کسیکه او را شیخ الاسلام نام کرده پس درین کتاب ذب کرده است از
حضرت ابن تیمیه و رد کرده است بر آنچه وی در جواب داده است از مسائلی که سبب دماندن بروی بر وجه خوب
و اسلوب مرغوب و برین کتاب تقاریظ علمای عصر است از آنجمله است تقریظ حافظ الانام ابن حجر عسقلانی که
نوشته شهرة امامة الشیخ تقی الدین بن تیمیة اشهر من الشمس و تلقیبه بشیخ الاسلام باق الی الآن علی الالسنة کرره
و یستمر غدا کما کان بالامس و لا ینکر ذلک الا من جهل مقداره و تجنب الانصاف فما اکثر غلط من تعاطی فی ذلک و کرر
عثاره انتهی و این تقریظ تایک ورق است دیگر تقریظ قاضی القضاة شیخ الاسلام صالح بن البلقینی الشافعی است
اوله الحمد لله الذی منحته تتم الصالحات و دروی نوشته کیف لا و هو مشتمل علی مناقب عالم زمانه و الفائق علی اقرانه
و الذاب عن شریعة المصطفی باللسان و القلم و المناضل عن الدین الحنیفی و کم ابدی الحکم الی قوله و من هذا شاء
لا یلقب بشیخ الاسلام و ینوه بذکره بین العلماء الاعلام و لا عبرة بمن یرمیه بما لیس فیه او ینسبه بمجرد الاهواء لقول غیره

فلم یضره قول الحاسد و الباغی و الجاحد **شعر**

وما ضر نور الشمس ان کان ناظرا	الیها عیون لم یزل دهرها عمیا انتهی

و این نیز تقریظی طویل است دیگر تقریظ قاضی القضاة عبد الرحمن السفهنی الحنفی اوله الحمد لله الذی جعل قلوب العلماء
کنوز لطائف الحکم و دروی نوشته ان الشیخ ابن التیمیة کان عالما متقنا متفننا مستقلا من الدنیا معرضا عنها متمکنا
من اقامة الدلیل علی الخصوص حافظا للسنة عارفا بطرقها عالما بالاصلین اصول الدین و اصول الفقه قادرا علی
الاستنباط لاستخراج المعانی لا یلومه فی الحق لومة لائم قائما علی اهل البدع المجسمة و الحلولیة و المعتزلة و الروافض
و غیرهم الی قوله و نقل الینا مما اجتمع فی جنازته من الخلق التی لا تحصی حتی شهدت جنازته بجنازة الامام احمد و نقل
الینا من تسلطه علی اجنان المردة عبرة ایضا الی قوله فمن کان متصفا بهذه الاوصاف کیف لا یلقب بشیخ الاسلام
بای معنی اریدمنع انه لم ینقل عنه کلام یقتضی کفرا و لا فسقا و لا ما یشینه فی دینه انتهی و دیگر تقریظ قاضی القضاة
شمس الدین محمد بن احمد البساطی المالکی اوله الحمد لله رب العالمین و دروی نوشته ان من قال فی حقه کافر
فهذه مقالة تقشعر منه الجلود و تذوب لسماعها القلب الجلود و یضحک ابلیس اللعین عجبا بها و یشمت و یتشرح لها
افئدة المخالفین و تثبت انتهی و دیگر تقریظ امام حافظ قاضی نور الدین محمود بن احمد العینی الحنفی اوله ان ضوء نهره
تفتق عنه کمام السن الانام و دروی نوشته لیس الطاعن فیه الا کالجعل باستشمام الورد یموت حتف انفه و کالخنافس
یتاذی بهور سناء الضوء السور بصره و ضعفه و لیس لهم سمعة و قادة و لا روایة نقادة و ما هم الا صلاق بلقع و المکفر
منهم صلعة قلیع و هیان بن لیان و بی بن ابی و ضل بن ضل و ضلال بن التلال و من الشالع المستفیض ان الشیخ
الامام العالم العلامة تقی الدین بن تیمیة من شم عرانین الافاضل و من جم براهین الاماثل الذاب عن الدین ظن
الزنادقة و الملحدین و الناقد للمرویات عن النبی سید المرسلین و للماثورات عن الصحابة و التابعین فمن قال هو کافر فهو
کافر فحقیق من نسب الی الزندقة فهو زندیق و قد سارت تصانیفه الی الآفاق و لیس فیها شیء مما یدل علی ان الشیخ

قد کفر بحثه فی ما صدر منه فی مسئلة الزیارة و الطلاق الا عن اجتهاد سائغ بالاتفاق و المجتهد فی الحالتین
مأجور و مثاب و لیس فیه شیء مما یلام او یعاب و لکن حملهم علی ذلک حسدهم الظاهر و کیدهم الباهر انتهی ملخصا و هو
طویل جدا و دیگر تقریظ قاضی قضاة الحنابلة بالدیار المصریة الامام العلامة ابو العباس احمد بن قاضی القضاة
الامام العلامة نصر الله بن احمد البغدادی الاصل ثم المصری اوله الحمد لله حق حمده و دیگر تقریظ حافظ امام محدث
ابو الوفا ابراهیم بن محمد بن خلیل الحلبی اوله الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی و دیگر تقریظ امام علامه زین
الدین ابی النعیم رضوان بن محمد بن یوسف العقبی المصری الشافعی اوله الحمد لله منقی التقی العالم من موجبات الکفر
و موجب الشقی الظالم فی موجبات الخسران الی غیر ذلک **رسالة** در کشف الظنون نوشته هی الجملة المشتملة علی
قلیل من المسائل التی تکون من نوع واحد و اصلها الصحیفة التی تکون مرسلة من سید انتهی **رسالة** اجراء الهفوات
علی ظاهر الملتقی محمد بن علی الشوکانی المتوفی سنة ۱۲۵۰ و هی کراسة فی جواب سوال بعض الاعلام و فیها اثبات
استوائه سبحانه و تعالی علی العرش و کونه فی جهة الفوق و العلو **رسالة** فی اسماء المدلسین لجلال الدین السیوطی
المتوفی سنة ۹۱۱ **رسالة** الشیخ العلامة خاتمة المحدثین محمد بن ناصر الحازمی النجدی المتوفی سنة ۱۲۱۰ فی الصفات
اوله الحمد لله رب العالمین و هی جواب لسوال بعض اهل العلم اوله ما قولکم نفع الله بعلومکم فی آیات الصفات و الاحادیث
الواردة فی ذلک مما ظاهره یوهم التشبیه و افیدونا عن اعتقاد الشیخ محمد بن عبد الوهاب النجدی فی ذلک و کیف مذهبه
و مذهبکم و درین رساله اثبات مسئله استوا و غیره اولا از احادیث و آیات کرده بعده از اقوال صحابه تابعین و تبع تابعین
و بعد از اقوال ائمه اربعه مجتهدین بعده از اقوال حفاظ محدثین و علمای مقلدین و گفته که مذهب شیخ محمد بن عبد الوهاب نیز همین است و این رساله با وجود
اختصار تمام و رباب خود خیلی نغز و خوش اسلوب واقع شده است من شاء فلیرجع الیه **رسالة** فی من دعا نبیا
و ولیا او استغاث به فی تفریج الکربات للشیخ محمد بن ناصر المذکور و هی فی مشاجرة مع اهل مکة المکرمة **رسالة**
فی بیان صحة صلوة المفترض خلف المتنفل للسید العلامة محمد بن اسمعیل الامیر المتوفی سنة ۱۱۸۲ و قد نقلتها فی المرکب ۱۲ شوال
سنة ۱۳۱۰ بالحدیقة و الجدة فی سفر الحج **رسالة** فی شرح حدیث ان الله تعالی خلق آدم علی صورته لمحمد بن محمود بن محمد جمال الدین
الافسرائی المتوفی سنة سبعین و سبع مائة اوله خلق بنی آدم مرآة **الرسالة الشهابیة** فی اصول الحدیث
مختصر اوله الحمد لله الذی وفق العلماء لتحصیل الاحادیث النبویة و دروی یک مقدمه و شش باب و یک خاتمه است
الرسالة العلیة فی الاحادیث النبویة لحسین بن علی الکاشفی الواعظ البیهقی المتوفی سنة عشر و تسع مائة
در اول اهل حدیث جامع اصول عبادات فراهم نموده بر هشت اصل و هر اصل را پنج وصل است و دروی آیات
و احادیث و امثال و حکایات بنام شیخ عبد الله نقشبندی آورده اصل اول در توحید دوم در عبادات سوم در
فضائل قرآن و دعوات چهارم در مکارم اخلاق پنجم در اوصاف ردیه ششم در آداب سلطنت و امارت هفتم در
سخافات از منه و امکنه و البسه و اطعمه و اشربه هشتم در احادیث متفرقه و لیکن جامع او نزد محققین اهل سنت
شیعی است الله اعلم **رسالة** سید شریف جرجانی در علم اصول حدیث مختصری است مشهور بمرآة جامع مرتدی

در دو جلد شده بروی شرحی ست ممزوج از بعض ابی علم اولہ الحمد لله الشافی علی جمیل و سائل فیض مصنوعی
و رسالة فی هذا الاسناد فی الحدیث البالی الرجا مختار بن محمود الزاهدی رسالة الشیخ العالم التقی جمال
بن محمد بن عبد الوهاب النهروی فی بیان عقائد کتبها بالحرم الشریف المکی اولہ الحمد لله رب العالمین و به نستعین
نوشته و بعد فانه سعادت فرقه الموحدین لما من الله علینا و له الحمد دخول مکه المشرفة نصف النهار یوم سه
ثامن شهر المحرم سنه ثمان عشر و مائتین و الف بعد ان طلب اشراف مکه و علماؤها و کافة العامة من امیر الغزو
سعود حماه الله الامان و قد کان امراء الحج و امیر مکه علی القتال و المقاومة فی الحرم لیصدوه عن البیت فلما رأت
اجناد الموحدین التقی الله الرعب فی قلوبهم فتفرقوا شذر مذر کل واحد بعد الایاب ضیعة و بذل الامیر حینئذ الامان
لمن بالحرم الشریف و دخلنا بالتلبیة آمنین محلقین رؤسنا و مقصرین غیر خائفین من احد من المخلوقین الا
و عقائدی که درین رساله ذکر کرده همه موافق مذهب اهل سنت و جماعت ست در هیچ مسئله از اصول و فروع مخالف نیست
رسالة بنجابیة للشیخ الفاضل المحدث محمد فاخر المتخلص بزائر الالهآبادی المتوفی سنه ۱۱۱۱ مختصری ست در اخلاق
بزبان فارسی موافق اهل حدیث اولہ بعد از حمد بی انتهای جناب کبریا تعالت الاوه تالیفش در سنه ۱۱۷۱ هجری
در بلد اسلام آباد عرف چاکام از بلاد شرقیه که سریر سلطنت هند ست اتفاق افتاد رفع الملام عن الائمة الاعلام
للشیخ تقی الدین احمد بن تیمیة مختصر اولہ الحمد لله علی آلائه و دران بست عذر از طرف ائمه در ترک عمل به بعض احادیث
ثابته ذکر کرده و ذمه آنها از طعن طاعنین پاک ساخته جزاه الله خیرا رفع الیدین فی الصلوة للشیخ شمس الدین محمد
بن ابی بکر بن القیم الجوزیة روایة الاکابر عن الاصاغر صنفوا فی ذلک کتبا و بینوا من روی کذلک
و طولوا و استدلوا بروایة الخلفاء الاربعة و غیرهم من العلماء العظام عن عائشة فی کثیر من الاحکام حتی ان جماعة من الصحابة
لم یعلموهم ثم نسوه فلما اخبرهم به ذلک الغیر رجعوا عنه عن انفسهم و قالوا فیه حدثنی فلان عنی و بروایة النبی صلی الله علیه وسلم
عن تمیم الداری علی المنبر فی حدیث الجساسة و ایضا روایته علیه الصلوة و السلام عن امه فی حدیث عنها انها اخبرت
بضارة قصور الشام و بصری عند ولادته مع عدم اسلامها روح العارفین فی الحدیث الروض
فی احادیث الحوض لجلال الدین السیوطی ذکر فی فهرس مؤلفاته فی فن الحدیث الروض الانیق فی مسند الصدیق
للسیوطی المتوفی سنه ۹۱۱ الروض المکلل و الورد المعلل فی مصطلح الحدیث للسیوطی الروض النضیر
فی احوال البشیر فی الحدیث الروض الندی فی الروض المحمدی اولہ الحمد لله الذی سقی من حیاض معرفته
و لیکن بعوض وی نشد و حافظ ابن ناصر الدین تلخیص وی نموده است بحذف احادیث منکره روضة العقلاء
لابن ابی حبان فی الاحادیث روضة للشیخ عبد الواحد بن احمد بن ابی القاسم البلخی المتوفی سنه ثلث و ستین
و اربع مائة و روی هزار حدیث صحیح ست و هزار غریب و هزار حکایت هزار بیت شعر روضة الواعظین
فی احادیث سید المرسلین لمعین المسکین محمد الفراهی الهروی المتوفی سنه دو چهار مجلد ست در معارج گفته که وی آنرا
باسم رب العالمین تالیف کرده مسمی بکتاب الاربعین و آنرا روضة الواعظین و کفایة المتذکرین هم گویند فارسی ست

مشتمل بر چهار اصل اول در صفت واعظ و در ان هفت فصل ست دوم در مجلس سوم در بیست حکایت مشتمل
بر چهار اصل و هر واحد مسمی بروضة النبی للشیخ العالم الشاه حبیب الله القنوجی المتوفی سنه اربعین و مائة الف
اولہ الحمد لله الذی خلق الانسان بیده نکرما و جعل الملائکة رسلا بین تفضیلا کتابی ست در یک مجلد و مقصد ست
اول مشتمل بر احوال آنحضرت صلی الله علیه وسلم مستمد از احادیث صحیح بخاری و جز آن الروح و الاوجال
فی شرح الشیخ و الدجال لشمس الدین ابی عبد الله محمد بن احمد الحافظ الذهبی المتوفی سنه ثمان و اربعین و سبعمائة
ریاض الازهار فی جلاء الابصار فی اصول الحدیث اولہ الحمد لله الذی وفق اهل التحصیل الاحادیث
مرتب علی مقدمة و ستة ابواب و خاتمة المقدمة فی تحریض الطالب جبیان علی فائدة الباب الاول فی الالفاظ المصطلحة
اول الحدیث الثانی فی تحمل الاحادیث روایتها الثالث فی آداب المحدثین و غیرهم الرابع فی آداب الطالبین و استماعهم
الخامس فی معرفة الصحابة و التابعین السادس فی تصنیفه بالجواز و الاوجه و بیان شرائط طرقه و اقسامه فی مسائل
شتی تتعلق بالریاض النضرة فی فضائل العشرة لمجد الدین احمد بن عبد الله بن محمد الطبری الشافعی المکی
المتوفی سنه اربع و تسعین و ست مائة اولہ الحمد لله الذی یختص برحمته من یشاء ذکر انه جمع ما روی عنهم فی مجلد بحذف الاسانید
من کتب حدیثه و شرح غریب الحدیث فی خلال ما یحل حدیثا الی کتاب فی قدم مقدمة فی اسماء و کنی ذکر اولا الاحادیث
بعدة ثم ما اختص بالاربعة ثم قسمه فی قسمین الاول فی مناقب الاصحاب و الثانی فی مناقب الآحاد و منه انتهی الشیخ
زین الدین عمر بن احمد الشماع الحلبی المتوفی سنه ست و ثلثین و تسع مائة کتابا سماه بالدر الملتقط الریاض الانیقة
فی شرح اسماء الخلیفة للسیوطی فی الحدیث الریاض المستطابة فی جملة من روی فی الصحیحین عن الصحابة
للامام عماد الدین یحیی بن ابی بکر العامری الیمنی المتوفی سنه ثلث و تسعین و ثمان مائة اولہ الحمد لله الملک الجلیل
مختصری ست متضمن تعریف کسی که او را روایت یا روایت در صحیح بخاری و صحیح مسلم صحیح شده و مرتب بر حروف
هجا روی ذکر کرده که از ینقدر شیخین علی الاطلاق روایت کرده اند و از ینقدر بالاتفاق و با ینقدر متفرد ست و احد
ایشان و در اول کتاب مقدمه مفیده مقدم کرده کاتب حروف این کتاب را در مکه خریدم الریاض المطوره
فی فضائل العشرة لمجد الدین احمد بن عبد الله بن محمد الطبری الشافعی المکی المتوفی سنه اربع و تسعین و ست مائة
اولہ الحمد لله الذی یختص برحمته من یشاء و روی احادیث را بحذف اسانید و با شرح غریب هر حدیث بسوی
کتاب مأخوذ منه جمع نموده و مقدمه در اسماء و کنی نوشته و اول اخبار جامعه آورده بعده آنچه مختص ست بخلفای اربعه
بعده عشره بفضل هر واحد و همه را در دو قسم منحصر نموده اول در مناقب آحاد دوم در مناقب آحاد و کتاب الدر الملتقط
للشیخ زین الدین عمر بن احمد الشماع الحلبی المتوفی سنه ست و ثلثین و تسع مائة منتقی از همین کتاب ست
ریاض الجنة فی تراجم اهل السنة لمحرر السطور اولہ بعد حمد الله علی سوابغ النعماء و ضوافی الآلاء و قد اخذنا
من وفیات الاعیان مقتصرا علی تراجم المحدثین و جملته اربعون و مائة ترجمة بالعربیة مرتبا علی الحروف الهجائیة
ربع العشرین فی من عاش من الصحابة مائة و عشرین للسیوطی متعلق بفن الحدیث

باب الزاء المعجمة

زاجرات فی الحدیث **زاد المسیر** فی فهرس الصغیر للسیوطی ذکره فی فهرس مؤلفاته فی فن الحدیث **زاد المعاد** فی هدی خیر العباد للحافظ شمس الدین ابی عبد الله محمد الزرعی المعروف بابن القیم الجوزی المتوفی سنة رضی الله عنه در دو مجلد کلان است و مثل وی در اسلام تالیفی نشده هر که در هدی تصنیفی کرده تابع و آخذ از وست اوله الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والعدوان الا علی الظالمین سید علامه محمد بن اسمعیل امیر یمنی در حق این کتاب گفته **نظم**

زاد للمعاد حوی بالضد معادیه | قد اینعت ذات جدی الهادی | فاجنوا الهدایة والتقوی من روضه | وتزودوا منه فخیر الزاد

و کرر فی مدحه غیر ذلک من المدائح و کذا لغیره کتاب سفر السعادة گویا ملخص همین کتاب ست بحذف و اکثر زوائد و مثل وی در بیان کتاب مستطاب بیش از آن ست که در وصف تواند گنجید و مثل من بر نعوت وی تنبیه تواند کرد **شعر**

لا یدرک الواصف المطری خصائصه | وان یک بالغا فی کل ما وصفا

از علوم جمه و تحقیقات رائقه حصه کامل دارد هر که طالب عمل بالسنة باشد و اراد دریافت عبادات و عادات و اخلاق نبوی صلی الله علیه وسلم این کتاب کافی و وافی ست و با وجود آن محتاج بطولات کتب حدیث نیست فقیر حقیر بحمد الله سبحانه از بلاد یمن بهم رسانیده و لله الحمد و بالله التوفیق **زبدة الاخیار** من احادیث احمد المختار **زبدة المقاصد** فی تجرید الزوائد للشیخ ابی الفضل عبد الحق بن فضل الله العثمانی الهندی سلمه الله تعالی و آزاد الزاکی الدرر فی اختصار المختصر بر ترتیب حروف هجا تلخیص نموده **زبدة الاصول** فی احادیث الرسول ذکره فی اشراق التواریخ **زوائد الرجال** علی تهذیب الکمال للشیخ عبد الرحمن السیوطی و له زوائد شعب الایمان للبیهقی و زوائد نوادر الاصول للحکیم الترمذی **زوائد سنن ابن ماجة** علی کتب الحفاظ الخمسة للشهاب احمد بن محمد البوصیری و له زوائد الترمذی للهیثمی زوائد ایضا **زوائد** فی شرح سنن الترمذی **زوائد المسانید** مسند الامام احمد بن حنبل **زوائد جامع صغیر** للسیوطی اوله الحمد لله علی افضاله والصلوة والسلام علی سیدنا محمد و صحبه و آله هذا ذیل علی کتابی المسمی بالجامع الصغیر سمیته زیادة الجامع رموزه کرموزه والترتیب کالترتیب و ما توفیقی الا بالله علیه توکلت و الیه انیب **الزواجر** فی ما جری من عذاب المقابر مختصری ست دو جزء ستة ورق تالیف الامام الحسن بن الحسین بن امیر المؤمنین المنصور بالله القاسم بن محمد من ائمة الیمن المیمون و در وی اخبار کتب ستة حدیث و بعض حکایات موتی و عذاب ایشان ذکر کرده اوله الحمد لله الذی خلق فهدی و رزق و اعطی و امات و احیی الخ و در وی گفته کان الباعث لجمع هذا الکتاب امران احدهما انی سمعت من مقبرة باب الیمن بصنعاء الیمن معذبا یعذب فی قبره قریب سنة کانه لا ینفک صوته و انینه من اول اللیل الی آخره الامر الثانی ان کثیرا من الناس لا تنجع فیهم الموعظ و قد ذکر العلماء ان الله تعالی یظهر عذاب بعض اهل المعاصی من المسلمین و لا یظهر عذاب الکافر لفائدة الزجر والتخویف لمن یشاء من العصاة دون بعض منهم و لا یظهر عذاب الکفار کما یظهر منهم للعلم بانهم فی العذاب علی کفرهم الخ **زواجر** فی تعداد الکبائر للشیخ احمد بن محمد المکی الهیتمی الشافعی کتابی ست مبوب مفصل در دو مجلد اوله الحمد لله الذی حمی من اهل الفته بعباده و غیرته و در وی

استیعاب کبائر وارده در شرع مدلل بآیات و احادیث و آثار و اقوال اهل علم رو بهی نموده که درین مدت الف و مائتین هیچکس را از علما قدما و حدیثا میسر نشده شیخ عبد الحق دهلوی در زاد المتقین گفته کتابی بغایت مفید ست و پیش از وی هیچکس سلوک این طریق نکرده و درین باب تصنیف مستقل باین طول و عرض نساخته بنای کار بر تفسیر کبیره باور و فایده بسیار نهاده پس تتبع کتب نموده کبائر را حصر و استقصا کرده اثبات آن بآیات و حدیث و دلائل شرعیه نموده است انتهی شوکانی هم بعد کتب او همین کتاب را پسند میکرد و توصیف آن می نمود و میگفت در باب خود بی مثل غیر مسبوق الیه است محرر سطور این کتاب را در سفر حج بشغف تمام خریده و این کتاب در سنه ۱۲۸۳ هجری بحر و سه مصر علیه طبع پوشیده **الزهر المطلول** فی معرفة المعلول فی الحدیث للحافظ ابن حجر العسقلانی المتوفی سنة اثنتین و خمسین و ثمان مائة

باب السین المهملة

سباعیات الحافظ ابی القاسم بن عساکر علی بن الحسن المتوفی سنة اخرجه لنفسه و للشیخ الامام ابی موسی المدینی محمد بن عمر الاصبهانی المتوفی سنة احدی و ثمانین خمس مائة **سباعیات النجیب** هو ابو الفرج عبد اللطیف بن عبد المنعم بن علی الحرانی فی الحدیث تخریج السید الشریف عز الدین احمد بن محمد الحسینی **سبل السلام** شرح بلوغ المرام للعلامة بدر الملة المنیر محمد بن اسمعیل الامیر الیمانی المتوفی سنة اثنتین و ثمانین و مائة و الف اوله الحمد لله الذی من علینا ببلوغ المرام من خدمة السنة النبویة و این شرح در دو مجلد ست در وی گفته هذا شرح لطیف علی بلوغ المرام تالیف الشیخ الحافظ العلامة شیخ الاسلام احمد بن علی بن حجر اجله الله دار السلام اختصرته من شرح القاضی العلامة شرف الدین الحسین بن محمد المغربی اعلی الله درجاته فی علیین مقتصرا علی حل الفاظه و بیان معانیه قاصدا بذلک وجه الله ثم التقریب للطالبین و الناظرین فیه معرضا عن ذکر الخلافات و الاقاویل الا ان یدعو الیه ما یرتبط بالدلیل متجنبا للاسجاز المخل و الاطناب الممل و قد آتی بزیادة علی ما فی الاصل من الفوائد و الله اسال ان یجعله فی المعاد من خیر العوائد انتهی و این شرح نزد فقیر حقیر بخط سید علامه عبد الله بن محمد بن اسمعیل امیر مؤلف کتاب ست و لله الحمد و اول مجلد ثانی این شرح این ست الحمد لله الذی احل لعباده البیع و الشراء و حرم علیهم المکاسب الخبیثة و الربا **سد السبیل** فی الحدیث لابی طاهر احمد بن محمد السلفی الاصبهانی المتوفی سنة ست و سبعین و خمس مائة **سدرة المنتهی** فی الحدیث **السراج المنیر** فی غرائب احادیث البشیر النذیر للشیخ عبد الوهاب الشعرانی **سفر السعادة** للشیخ محمد بن طاهر بن ابراهیم بن عمر المتوفی سنة سبع عشر و ثمان مائة مجلدی و سط ست بفارسی اوله بعد از حمد و ثنای حضرت کبریا و بر این کتاب شرحی کلان ست از شیخ عبد الحق بن سیف الدین بن سعد الله الترک الدهلوی البخاری اوله سبحانک اللهم لا علم لنا و در وی ذکر کرده که سفر السعادة که آن را صراط مستقیم نیز خوانند کتابی ست شیق لطیف متین حسن المسلک سدید المنهج صحیح المبانی انیق المعانی که در باب عبادات و عادات و اخلاق و اعمال تزکیه مقدسه نبویه باحسن اسلوب و اسهل طرق نوشته و داد علم و دانش داده انتهی و لیکن شیخ درین شرح حمایت مذاهب حنفیه بسیار کرده و در ابهش در برابر سنن صحیحه ثابته بتقصیری از خود راضی نشده لهذا چنانکه باید پسند اهل اتباع نیست و حل کل مسئله

باب الزاء المعجمة

زاجرات فی الحدیث **زاد المسیر** فی فسر الصغیر للسیوطی ذکره فی فهرس مؤلفاته فی فن الحدیث **زاد المعاد** فی هدی خیر العباد للحافظ شمس الدین ابی عبد الله محمد الزرعی المعروف بابن القیم الجوزی المتوفی سنه رضی الله عنه در دو مجلد کلان است و مثل وی در اسلام تالیفی نشده هر که در هدی تصنیفی کرده تابع و آخذ از وست و له الحمد رب العالمین والعاقبة للمتقین و لا عدوان الا علی الظالمین سید علامه محمد بن اسمعیل امیر یمنی در حق این کتاب گفته **نظم**

زاد المعاد حوی ریاض معارف | قد ابتعدت ذات بجدی الهادی | فاجنوا الهدایة والتقی من روضه | وتزودوا منه خیر الزاد

و ذکر هر فی مدحه غیر ذلک من المدائح و کذا الغیر و کتاب سفر السعادة گویا ملخص همین کتاب ست بحذف ادله و زوائد فی فن و همچنین کتاب مستطاب بیش از ان ست که در وصف تواند گنجید و مثل من بر لغوت وی تنبیه تواند کرد **شعر**

لا یدرک الواصف المطری خصائصه | وان یک بالغا فی کل ما وصفا

از علوم جمه و تحقیقات رائقه حصه کامل دارد هر که طالب عمل بالسنة باشد او را در دریافت عبادات و عادات و اخلاق نبوی صلی الله علیه وسلم این کتاب کافی و وافی ست و با وجود آن محتاج بمطولات کتب حدیث نیست فقیر حقیر بجهد تمام نسخه آن از بلاد یمن بهم رسانیده و لله الحمد و بالله التوفیق **زبدة الاخیار** من احادیث احمد المختار **زبدة المقاصد** فی تجرید الزوائد للشیخ ابی الفضل عبد الحق بن فضل الله العثمانی الهندی سلمه الله تعالی و آنرا از آلای الدرر فی اختصار المحرر بر ترتیب حروف هجا تلخیص نموده **زبدة الاصول** فی احادیث الرسول ذکره فی اشراق التواریخ **زوائد الرجال** علی تهذیب الکمال للشیخ عبد الرحمن السیوطی و له زوائد شعب الایمان للبیهقی و زوائد نوادر الاصول للحکیم الترمذی **زوائد سنن ابن ماجة** علی کتب الحفاظ الخمسة للشهاب احمد بن محمد البوصیری و له زوائد الترمذی و للهیثمی زوائد ایضا **زوائد** فی شرح سنن الترمذی **زوائد المسانید** **زوائد** مسند الامام احمد بن حنبل **زوائد جامع صغیر** للسیوطی اوله الحمد لله علی افضاله والصلوة والسلام علی سیدنا محمد و صحبه و آله هذا ذیل علی کتابی المسمی بالجامع الصغیر سمیته زیادة الجامع رموزه کرموزه والترتیب کالترتیب و ما توفیقی الا بالله علیه توکلت و الیه انیب **الزواجر** فی ما جری من عذاب المقابر مختصری ست دو جزء ست و ورق تالیف الامام یحیی بن الحسین بن امیر المؤمنین المنصور بالله القاسم بن محمد من ائمة الیمن المیمون و در وی اخبار کتب ستة حدیث و بعض حکایات موتی و عذاب ایشان ذکر کرده اوله الحمد لله الذی خلق فهدی و رزق و اعطی و اماث و احیی الخ و در وی گفته کان الباعث لجمع هذا الکتاب امرین احدهما انی سمعت من مقبرة باب الیمن بصنعاء الیمن معذبا یعذب فی قبره قریب سنة کاملة لا ینفک صوته و انینه من اول اللیل الی آخره فالامر الثانی ان کثیرا من الناس لا تنجع فیهم المواعظ و قد ذکر العلماء ان الله تعالی یظهر عذاب بعض اهل المعاصی من المسلمین و لا یظهر عذاب الکفار فائدة الزجر و التخویف لمن ایشار من العصاة دون بعض منهم و لا یظهر عذاب الکفار کما یظهر منهم للعلم بانهم فی العذاب علی کفرهم الخ **زواجر** فی تعداد الکبائر للشیخ ابن حجر المکی الهیتمی الشافعی کتابی ست بوب مفصل در دو مجلد اوله الحمد لله الذی حمی من اهل لغته بعبادة و غیرته و در وی

استیعاب کبائر وارده در شرع مدلل بآیات و احادیث و آثار و اقوال اهل علم بر وجهی نموده که درین مدت الف و مائتین و چهل از علما قدیما و حدیثا میسر نشده شیخ عبد الحق دهلوی در زاد المتقین گفته کتابی بغایت مفید ست پیش از وی هیچکس سلوک این طریق نکرده و درین باب تصنیف مستقل باین طول و عرض نساخته بنای کار بر تفسیر کبیره و اورد فی ابو عبید نماه پس تتبع کتب نمود کبائر را حصر و استقصا کرده اثبات آن بآیات و حدیث و دلائل شرعیه نموده است انتهی و شوکانی منجمله کتب او همین کتاب را پسند میکرد و توصیف آن می نمود و میگفت در باب خود بی مثل غیر مسبوق الیه است محرر سطور این کتاب را در سفر حج بشغف تمام خریده و این کتاب در سنه ۱۲۸۲ هجری بحروسه مصر حلیه طبع پوشیده **الزهر المطلول** فی معرفة المعلول فی الحدیث للحافظ ابن حجر العسقلانی المتوفی سنة اثنتین و خمسین و ثمانمائة

باب السین المهملة

سباعیات الحافظ ابی القاسم بن عساکر علی بن الحسن المتوفی سنة اخرجه لنفسه و للشیخ الامام ابی موسی المدینی محمد بن عمر الاصبهانی المتوفی سنة احدی و ثمانین و خمس مائة **سباعیات النجیب** ابو الفرج عبد اللطیف بن عبد المنعم بن علی الحرانی فی الحدیث تخریج السید الشریف عز الدین احمد بن محمد الحسینی **سبل السلام** شرح بلوغ المرام للسید العلامة بدر الملة المنیر محمد بن اسمعیل الامیر الیمانی المتوفی سنة اثنتین و ثمانین و مائة و الف اوله الحمد لله الذی من علینا ببلوغ المرام من خدمة السنة النبویة و این شرح در دو مجلد ست در وی گفته هذا شرح لطیف علی بلوغ المرام تالیف الشیخ الحافظ العلامة شیخ الاسلام احمد بن علی بن حجر اعلی الله دار السلام اختصره من شرح الفاضل العلامة شرف الدین الحسین بن محمد المغربی اعلی الله درجاته فی علیین مقتصرا علی حل الفاظه و بیان معانیه قاصدا بذلک وجه الله تعالی التقریب للطالبین و الناظرین فیه معرضا عن ذکر الخلافات و الاقاویل الا ان یدعو الیه ما یرتبط بالدلیل متجنبا للایجاز المخل و الاطناب الممل و قد آتی بزیادة علی ما فی الاصل من الفوائد و الله اسال ان یجعله فی المعاد من خیر العوائد انتهی و این شرح نزد فقیر حقیر بخط سید علامه عبد الله بن محمد بن اسمعیل امیر مؤلف کتاب ست و لله الحمد در مجلد ثانی این شرح این ست الحمد لله الذی احل لعباده البیع و الشراء و حرم علیهم المکاسب الخبیثة و الربا **سداسیات** فی الحدیث لابی طاهر احمد بن محمد السلفی الاصبهانی المتوفی سنة ست و سبعین و خمس مائة **سدرة المنتهی** فی الحدیث **السراج المنیر** فی غرائب احادیث البشیر النذیر للشیخ عبد الوهاب الشعرانی **سفر السعادة** للشیخ محمد طاهر بن ابراهیم بن عمر المتوفی سنة سبع عشر و ثمان مائة مجلدی وسط ست بفارسی اوله بعد از حمد و ثنای عظیم کبریا و بر این کتاب شرحی کلان ست از شیخ عبد الحق بن سیف الدین بن سعد الله الترک الدهلوی البخاری اوله سبحانک اللهم لا علم لنا و در وی ذکر کرده که سفر السعاده که آنرا صراط مستقیم نیز خوانند کتابی ست شیق لطیف متین احسن المسالک سدید المنهج صحیح المبانی نایق المعانی که در باب عبادات و عادات و اخلاق و اعمال زکیه مقدسه نبویه احسن اسلوب و اسهل طرق نوشته و داد علم و دانش داده انتهی و لیکن شیخ درین شرح حمایت مذاهب حنفیه بسیار کرده و بر ادلهش در برابر سنن صحیحه ثابته بتقصیری از خود راضی نشده اند چنانکه باید پسند اهل اتباع نیست فی جل کل شرح مائة

شیخ در اعانت این مذهب تحقیقات و تقلیدات امام ابن همام ست و صاحب دراسات اللبیب فی الاسوة الحسنة بالحبیب
تعقب امام شیخ هر دو در ترک احادیث صحیحه بسیار خوب نموده و فقیر در شرح فارسی بلوغ المرام غالب تأییدات شیخ را در این
شرح و در ترجمه فارسی مشکوة در فروع احکام مستاصل کرده و چون سفر السعادة در فارسی عربی هر دو ست
صراط المستقیم ست لهذا ذکر عربی در حرف صاد بیاید **سفینة الابرار** الجامعة للآثار والاخبار فی المواعظ
ثمانی مجلدات لعز الدین محمد بن احمد المکی الحنبلی المتوفی سنه خمس و خمسین و ثمان مائة **سلاح المؤمن** للشیخ محمد
ابی الفتح محمد بن محمد بن علی بن همام المصری الشافعی المتوفی سنه خمس و اربعین و سبع مائة اوله الحمد لله المنعم علی خلقه
بجمیل آلائه و در وی بست و یک باب ست و از حسن قبول وی این ست که در زمان مصنفش اشتهار عظیم پیدا کرد
و اجلهٔ علما آنرا پسندیدند حافظ محمد بن احمد ذهبی المتوفی سنه ۸۴۸ که از عمدهٔ محدثین آن زمان بود اختصارش نموده
یاد گرفت و بخط خود چند نسخه از آن نوشت و شهاب الدین غزالی نیز مختصر کرد و این مختصر بهتر از مختصر ذهبی ست زیرا که
مقاصد اصل کتاب را مستوفی ست در بستان المحدثین در دیباچه اصل کتاب را مع حمد و نعت ذکر کرده مقاصد کتاب را ذهبی
معلوم توان کرد **سلفیات** من اجزاء الاحادیث للحافظ ابی طاهر احمد بن محمد السلفی الاصبهانی المتوفی سنه
و این منتخب اصول انماطی و ابن الطیوری ست **سلم القاری** شرح صحیح البخاری للسید المحقق محمد بن احمد
بن عبد الباری الاهدل الیمنی الشافعی الساکن بقریة مراوعة شرقی حدیدة سلمهم الله تعالی **السمط الثمین**
فی مناقب امهات المؤمنین لمحب الدین احمد بن عبد الله الطبری المتوفی سنه اربع و تسعین و ست مائة در یک مجلد ست
سنن ابن حیان فی الحدیث رتبه علی بن بلبان الفارسی المتوفی سنه تسع و ثلثین و سبع مائة **سنن ابن ماجه**
فی الحدیث و هو ابو عبد الله محمد بن یزید بن ماجه القزوینی الحافظ المتوفی سنه ثلث و سبعین و مائتین و این کتاب
سادس کتب ستهٔ حدیث ست نزد بعض بلکه اکثر و شرح پارهٔ وی در پنج مجلد ست از حافظ علاء الدین مغلطای
بن قلیج المتوفی سنه اثنتین و ستین و سبع مائة و سیوطی را بر وی شرحی ست مسمی بمصباح الزجاجه اوله الحمد لله ذی الجلال
والاکرام و بر وی شرح ست از حافظ برهان الدین ابراهیم بن محمد الحلبی سبط ابن العجمی المتوفی سنه احدی و اربعین
و ثمان مائة و از شیخ کمال الدین محمد بن موسی الدمیری الشافعی المتوفی سنه ثمان و ثمان مائة مسمی بالدیباجه در پنج مجلد تقریر
لیکن تمام نشده و از شیخ سراج الدین عمر بن علی الملقن الشافعی المتوفی سنه ۸۰۴ و لیکن این شرح زوائد ست بر کتب خمسه
باقیه در هشت مجلد مسمی بما تمس الیه الحاجه علی سنن ابن ماجه و در خطبهٔ وی بیان کرده است کسی را که موافق و ست
از باقی ائمه باضبط مشکل اسماء و کنی و غرائب و خبر آن و ابتدای او در سنه ۸۰۰ بود بماه ذیقعده و انتها در شوال و بر وی
شرحی ست بالقول از شیخ ابو الحسن بن عبد الهادی المدنی السندی المتوفی سنه تسع و ثلثین و مائة الف
و بر وی حاشیه ایست مسمی بانجاح الحاجه للشیخ عبد الغنی بن ابی سعید الفاروقی المجددی الدهلوی نزیل المدینة المنورة
حالاً و این حاشیه بر حاشیهٔ سنن مذکوره در دهلی طبع شده در دیباچه آن و چه بعضش عدم وجدان شرحی از علمای هند
نوشته و گفته که ماجه چنانکه صاحب قاموس و نووی در تهذیب الاسماء ذکر کرده اند نام پدر او ست نه جد و در شرح اربعین

تحسین کرده که نام مادر ست و بر هر دو تقدیر رسم خط لفظ ابن بالف ست و حافظ ابن حجر گفته اول کسیکه این سنن را
مضاف کرد بسوی خمسه فضل بن طاهر ست که در کتاب اطراف خود با خمسه مندرج کرد و بعده حافظ عبد الغنی در
کتاب الاکمال فی اسماء الرجال آنرا تقدیم داد بر موطا بنا بر کثرت زوائد وی حال آنکه ابن الاثیر گفته که اگرچه وی کتابی
مفید قوی النفع ست در فقه لیکن در وی احادیث ضعیفه بسیار ست بلکه منکر هم و مروی ست از حافظ مزی که
غالب احادیث وی بدان متفرد ست ضعیف ست و لهذا غیر واحد آنرا مضاف بخمسه نکردند و موطا را سادس کتب گفتند
انتهی ملخصاً و در ابن ماجه حدیث فضل قزوین منکر بلکه موضوع ست و لهذا در وی طعن کرده اند در بستان المحدثین
گفته که حافظ ابو زرعه شهادت بر صحت این کتاب داد و فرمود ظن غالب آنست که احادیثی که در سنن آنها خلل ست
یا متهم بوضع و شدید النکارت اند تا منتهی نرسیده باشند و ابن ماجه چون از تصنیف آن فارغ شد بحضور ابو زرعه آنرا
برد و او این سنن را دیده گفت که اگر این کتاب در دست مردم خواهد افتاد اکثر جوامع و مصنفات فن حدیث معطل
و بیکار خواهند ماند و فی الواقع از حسن ترتیب و سرد احادیث بی تکرار و باختصار آنچه این کتاب دارد هیچیکی از کتب ندارد
و در این سنن نیتی و دو کتاب آورده و در ضمن آن یکهزار و پانصد باب ست و مجموع احادیث وی چهار هزار حدیث ست
سنن ابی داود سلیمان بن الاشعث بن اسحق الازدی السجستانی المتوفی سنه خمس و سبعین و مائتین
ابن خلکان گفته جمع کتاب السنن قدیماً و عرضه علی الامام احمد بن حنبل رضی الله عنه فاستجاده و استحسنه انتهی و حافظ
ابو طاهر سلفی بسند خود از یحیی بن زکریا بن یحیی الساجی آورده که گفت اهل اسلام کتاب خدا ست و ستون اسلام
سنن ابو داود ست و از حسن بن محمد بن ابراهیم روایت کرده که گفت دیدم رسول خدا صلی الله علیه و سلم بخواب بفرمود
من یرد ان یستمسک بالسنن فلیقرأ سنن ابی داود و ابن الاعرابی گفته اگر شخصی را علم کتاب الله و سنن ابی داود حاصل شود
او را در مقدمات دین کافی و بسند بود و لهذا در کتب اصول مایهٔ اجتهاد را از علم حدیث تمثیل بسنن ابو داود نموده اند
ابو داود در وقت تصنیف این سنن پنج لک حدیث حاضر داشت از آنها انتخاب نموده این سنن مرتب کرد مشتمل بر
چهار هزار و هشت صد حدیث و در وی التزام نموده که حدیث صحیح باشد یا حسن و گفته که از جملهٔ این احادیث مر عقل را
چهار حدیث کفایت میکند اول انما الاعمال بالنیات دوم من حسن اسلام المرء ترکه ما لا یعنیه سوم لا یکون المؤمن
مؤمناً حتی یرضی لاخیه ما یرضاه لنفسه چهارم الحلال بین و الحرام بین و بین ذلک مشتبهات الخ در بستان گفته معنی کفایت
آنست که بعد از معرفت قواعد کلیه شریعت و مشهورات آن در جزئیات وقائع حاجت بمجتهدی و مرشدی باقی نمی
ماند که تصحیح عبادات حدیث اول کفایت میکند و در محافظت اوقات عمر عزیز حدیث دوم و در مراعات حقوق همسایه
و اقارب و دیگر اهل تعارف و معامله حدیث سوم و در دفع شک و تردد که بسبب اختلاف علما یا اختلاف ادله رو میدهد
حدیث چهارم پس این چهار حدیث نزد هر عاقل حکم پیر و استاد هر دو دارد انتهی و ابن السبکی در طبقات گفته هی من
دواوین الاسلام و الفقهاء لا یتمالئون عن اطلاق لفظ الصحیح علیها و علی سنن الترمذی و لکن اورد نسخه ست یکی نسخهٔ
ابو علی محمد بن احمد بن عمرو اللؤلؤی دوم نسخهٔ ابو بکر بن محمد بن بکر بن محمد بن عبد الرزاق بن داسة النمار البصری سوم نسخهٔ

ابو سعید احمد بن محمد بن زیاد بن بشر المعروف بابن الاعرابی در روایت لؤلؤی در شرق مشهور تر است و روایت دوری
در بلاد مغرب رواج بسیار دارد و این هر دو روایت قریب یکدیگر اند بیشتر اختلاف فی مابین این هر دو نسخه
و تاخیر است نه بزیادت و نقصان بخلاف روایت ابن الاعرابی که ازین هر دو نقصان بین دارد و همین است ابو داود
و مختصر علوم الحدیث ازینکه روایات این سنن بسیار است یافته میشود در بعض وی انچه یافته نمیشود در بعض
ابو داود در رساله خود گفته ذکرت فیه الصحیح و یشبهه و یقاربه و ما فیه وهن شدید بینته و ما لا یصلح منه و ما لا یصلح
من بعض انتهی و این مشتمل است بر پنج نوع اول صحیح و جایز است که مراد بان صحیح لذاته باشد دوم شبه وی و ممکن است
که مراد صحیح لغیره باشد سوم مقارب او و محتمل است که مراد بان حسن لذاته باشد چهارم انچه در وی وهن شدید است
و مراد بقول او ما لا یصلح منه آنست که در وی وهن باشد اما غیر شدید و این قسم پنجم شد پس اگر معتضد نیست صالح
اعتبار است و اگر هست حسن لغیره است و این قسم سادس شد هکذا فی حاشیة البقاعی علی شرح الالفیة و ابو داود در
سنن خود گفته که من در مصر خیار رازی دیدم و اثر ایجابش نمودم سیزده یا شش برآمد دیگ ترنج را دیدم که بار
شتری بریده بار کرده بودند مثل دو نقاره کلان هر دو نصف آن بر آن شتر نمودار میشدند انتهی و حافظ سلفی را در
مح سنن تقسیمی است که در حطه بذکر الصحاح الستة نقل کرده ایم اوله **نظم**

اولی کتاب لذی فقه ذی نظر	ومن یکون من الاوزار فی وزر

الابیات و مختصر سنن که مسمی است بمجتبی تالیف حافظ زکی الدین منذری متوفی سنه ۶۵۶ هجری است و حافظ ابن القیم
جوزی متوفی سنه ۷۵۱ تهذیب آن نموده و در وی ذکر کرده و ان الحافظ زکی الدین المنذری قد احسن فی اختصاره و هذبه
نحو ما هذب به الاصل و زوت علیه من الکلام علی علل سکت عنها اذ لم یکلها و تصحیح احادیثه و الکلام علی متون مشکلة
لم یفتح مغلقها و بسط الکلام علی مواضع لعل الناظر لا یجدها فی کتاب سواه و سیوطی را بر وی تالیفهاست یکی بر الی علی
دیگر حاشیه بر مجتبی و معالم السنن شرح اوست از ابو سلیمان خطابی اوله الحمد لله الذی هدانا لدینه و اکرمنا بسنة نبیه
و ملخص این شرح مسمی بعجالة العالم من کتاب المعالم تالیف حافظ شهاب الدین ابی محمود احمد بن محمد بن ابراهیم الثقفی
المتوفی سنه تسع و ستین و سبع مائة است و سیوطی نیز شرحی دارد مسمی بمرقاة الصعود الی سنن ابی داود و شیخ سراج الدین
بن علی الملقن المتوفی سنه ۸۰۴ زوائد او را بر صحیحین در دو مجلد شرح کرده و هم ولی الدین عراقی و هم شرح زوائد شیخ
شیخ شهاب الدین احمد بن حسین الرملی المقدسی الشافعی المتوفی سنه اربع و اربعین و ثمان مائة است و شرح سنن
لقطب الدین ابی بکر بن احمد بن محمد الیمنی الشافعی المتوفی سنه اثنتین و خمسین و ست مائة در چهار مجلد کلان است
و هم ابو زرعه احمد بن عبد الرحیم العراقی المتوفی سنه ست و عشرین و ثمان مائة شرحی دارد بر سنن در هفت مجلد و هنوز
بسجود سهو خالی از اطالت نیست دیگر شرح آن از حافظ علاء الدین مغلطائی بن قلیج المتوفی سنه اثنتین و ستین و سبعمائة
اتمام نشده و شرح ابو محمد احمد بن محمد بن ابراهیم بن هلال المقدسی من اصحاب المزی المتوفی سنه خمس و ستین
و سبع مائة مسمی باتحاف السنن و اقتفاء السنن اوله الحمد لله الذی ارسل رسوله بالهدی و شرح پاره از ان [illegible]

بن احمد العینی الحنفی المتوفی سنه خمس و خمسین و ثمان مائة است و شیخ ابو الحسن السندی هم بر وی شرحی دارد باطول
و باجمال سنن مذکوره در هند و مصر مکرر حلیه طبع پوشیده و لله الحمد **سنن ابی مسلم الکشی** بفتح کاف و جیم
و کجی نیز گویند بجیم نام او عبد الله بن مسلم البصری است این کتاب سنن او مشهور است چون از جمع و اسماع وی
فارغ گشت هزار درم شکرانه این نعمت بر فقرا تصدق نمود و جماعه کثیر را از مشتغلان بعلم حدیث و دیگر اعیان
دعوت نمود و طعام عام بتکلف تمام پخت گویند درین دعوت هزار دینار صرف شد درین سنن ثلاثیات بسیار است
اول او این حدیث است در باب فضل صدقه حدثنا عمرو بن محمد العثمانی قال حدثنا عبد الله بن نافع الانصاری
انه اخبره عن جابر بن عبد الله رضی الله عنهما ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال من احیی ارضا میتة فله منها اجر
و ما اکلت العافیة فهو له صدقة **سنن الصحاح المأثورة سنن ابی قرة** للحافظ ابی علی سعید بن عثمان
بن السکن المتوفی سنه ثلث و خمسین و ثلث مائة **السنن الکبیر** للنسائی ابی عبد الرحمن احمد بن شعیب الحافظ المتوفی
سنه ثلث و ثلث مائة و این سنن روایت ابو بکر محمد بن معاویه مشهور بابن الاحمر است و چون از تصنیف وی
فارغ شد یکی از امرای آن وقت از وی پرسید که این کتاب تو همه صحیح است گفت نه صحیح و حسن هر دو دارد امیر
التماس کرد که درین کتاب انچه در اعلی وجوه صحت باشد برای من جدا باید نوشت پس مجتبی را تالیف کرد و اشهر
بای موحده است بعد از نای فوقیه و بعضی بنون نیز جائز داشته اند و معنی قریب یکدیگر است الا جتنابه گزیدن
الاجتناء میوه از درخت چیدن و این سنن یکی از کتب سته است و چون اهل حدیث گویند رواه النسائی مراد
مجتبی باشد حافظ ابو علی گفته شرط نسائی در رجال سخت تر از شرط مسلم است و هکذا قال الخطیب و لیکن بقاعی در شرح الفیه
گفته و عن ابن کثیر ان فی النسائی رجالا مجهولین اما عینا او حالا و فیهم المجروح و فیه احادیث ضعیفة و معلة و منکرة
انتهی گوییم مراد بنسائی شاید سنن کبری است نه سنن صغری زیرا که درین سنن هر حدیث را که در سندش تکلم کرده بودند
ترک داده و اصح را برجیده فلا تعارض بین القولین و بالجمله گفته اند که احادیث کتاب نسائی اول کتب اربعه است بعد از
صحیحین از روی ضعف و وی جامع است میان طریقه بخاری و مسلم در تصنیف و ترصیف با تصبیه و افراز بیان علل
و بعضی از شیوخ گفته اند که وضع کرده نشده است در اسلام مثل وی و مقارب او است کتاب ابو داود و مقارب
او است کتاب ترمذی و این پنج کتاب اتفاق است بر عد آنها از کتب سته و سادس نزد بعضی ابن ماجه است
و نزد بعضی موطا و مختار صاحب جامع الاصول همین است و الله اعلم و این سنن دو بار در هند طبع شده لیکن بسیار غلط
دارد و اصح صحیحین و ابو داود و ترمذی شرحی است از شیخ سراج الدین عمر بن الملقن المتوفی سنه ۸۰۴ در یک مجلد
و جلال الدین سیوطی المتوفی سنه ۹۱۱ بر سنن تعلیقی دارد که اولش این است الحمد لله الذی لا یحصی منه و تعلیقه
شیخ ابو الحسن سندی که بالقول البسط از تعلیق سیوطی است **السنن الکبیرة و الصغیرة** دو کتاب است
للامام ابی بکر احمد بن الحسین بن علی الخسرو جردی البیهقی المتوفی سنه ثمان و خمسین و اربع مائة و هر دو بر ترتیب مختصر مزنی اند
و اسلام مانند اینها تالیفی بوجود نیامده راوی آنها ابو القاسم زاهر بن طاهر بن محمد الشحامی است و کبری را

دو صد و دو جزء گردانیده است و آخر سنن باب عدة ام الولد اذا توفی عنها سیدها ست عن مجاهد قال ثمانیة اشهر
و روینا عن عطاء و طاوس و عمر بن عبد العزیز و ابی قلابة انتهی و شیخ علاء الدین علی بن عثمان معروف بابن الترکمانی
الحنفی المتوفی سنة خمسین و سبع مائة کتابی نوشته در رد بر بیهقی مسمی بجوهر نقی اوله الحمد لله رب العالمین و العاقبة
للمتقین و گفته هذه فوائد علقتها علی السنن الکبیرة للبیهقی اکثرها اعتراضات علیه و مباحث معه و ملخص آن از زین الدین
قاسم بن قطلوبغا الحنفی المتوفی سنة ۸۷۹ ست مسمی بترجیح الجوهر النقی و ترتیبش بر حروف معجم ست و تا حرف المیم رسیده
سنن الحافظ سعید بن منصور الخراسانی المتوفی سنة سبع و عشرین و مائتین این کتاب هم ثلاثیات بسیار دارد
چنانچه در اول سنن در باب الایمان میگوید حدثنا هشیم بن بشیر قال ثنا حصین بن عبد الرحمن قال اخبرنا عبد الرحمن
بن ابی لیلی ان رسول الله صلی الله علیه و سلم اهتم للصلوة کیف یجمع الناس اما قال لقد هممت ان ابعث رجالا یقوم
کل رجل منهم علی اطم من آطام المدینة فیؤذن کل رجل منهم من یلیه فلم یعجبه ذلک فذکروا الناقوس فلم یعجبه ذلک فاذکر
عبد الله بن زید مهتما لهم رسول الله صلی الله علیه و سلم فاری الاذان فی منامه فلما اصبح غدا فقال یا رسول الله ان
رجلا علی سقف المسجد علیه ثوبان اخضران ینادی بالاذان فزعم انه اذن مثنی مثنی الاذان کله فلما فرغ قعد فقدمه
فقال مثل قوله الاول فلما بلغ حی علی الصلوة حی علی الفلاح قال قد قامت الصلوة قد قامت الصلوة الله اکبر الله اکبر
لا اله الا الله فقام عمر بن الخطاب فقال یا رسول الله و انا قد اطاف بی اللیلة مثل الذی اطاف به فقال ما منعک ان تخبرنا
فقال سبقنی عبد الله بن زید فاستحییت فاعجب ذلک المسلمون فکانت سنة بعد و امر بلال فاذن انتهی **سنن**
الامام ابی بکر محمد بن یحیی الهمدانی الشافعی المتوفی سنة سبع و اربعین و ثلث مائة قال شیرویه کان سنة لم یسبق
الی مثلها **سنن** الحافظ احمد بن محمد بن علی الهمدانی المعروف بابن الآل **سنن** القاضی یوسف بن یعقوب
البغدادی المتوفی سنة ثمان عشرة و اربع مائة **سنن** ابی بکر احمد بن محمد بن هانی الاثرم **سنن** ابن الشجاع **سنن**
ابی قرة موسی بن طارق ذکره البقاعی فی حاشیة الالفیة **سنن** الترمذی در حرف جیم گذشت **سنن**
الامام الحجة ابی الحسن علی بن عمر الحافظ الدارقطنی البغدادی المتوفی سنة خمس و ثمانین و ثلث مائة و این کتاب
چند نسخه است یکی روایت ابن بشران دوم روایت ابو طاهر کاتب سوم روایت توقانی و در میان این سه نسخه
تفاوت و اختلاف ست در تقدیم و تاخیر و زیادت و نقصان و نسبت بعض رواة اما در اصل احادیث هیچ اختلاف
نیست در هر سه نسخه احادیث مستوفی ست مگر کتاب السبق که در روایت ابن عبد الرحیم نیست و اعلی سند او
خماسی ست اول سنن حدیث قلتین ست و در تکثیر طرق و اسانید وی مبالغه تمام نموده پنجاه و چهار سند برای وی
ذکر کرده از انجمله سند باین لفظ ست اذا کان الماء اربعین قلة و اول این سند جابر بن عبد الله ست و آخر انصب
و باقی باز ابن عمر و در بعض آن لفظ لم ینجس ست و در بعض لم ینجسه شیء و چهل و پنج طرق دیگر که یکی از انها از ابو هریره
باین لفظ ست ما بلغ من الماء قلتین فانه لا ینجس و در بعض آن عن ابن عمر عن النبی صلی الله علیه و سلم ست و بعض عن ابن عمر

باین لفظ اذا کان الماء قلتین و این همه دال ست بر قوت حافظه و استیفای مؤلف **سنن** الامام الحافظ عبد الله
بن عبد الرحمن الدارمی المتوفی سنة خمس و خمسین و مائتین و چون شرط این سنن بر مسند دارمی بیشتر ست ذکرش
در حرف میم بذیل مسانید بیاید **السنن الموجودة** قبل الصحیحین از انجمله ست سنن ابن جریج و سنن
ابن اسحق ابن غیر سیر او ست و سنن بن قرة و هو الحافظ موسی بن طارق الزبیدی و سنن عبد الرزاق بن همام
الصنعانی المتوفی سنة احدی عشرة و مائتین و غیر ما ذکره فی النکت الوفیة **سنن** صغری نسائی مسمی بمجتبی
و روایت ابن السنی یعنی ابو بکر احمد بن محمد بن اسحق ذکرش گذشت و نسائی بفتح نون مکسوره بی مد بعد از سین مهمله نسبت
است که شهری ست در خراسان و گاهی عرب درین نسبت نسوی گویند و همزه را بواو بدل کنند و موافق
قیاس همین ست اما اشهر اول ست **سهام الاصابة** فی الدعوات المستجابة لجلال الدین السیوطی
المتوفی سنة ۹۱۱ اوله الحمد لله الذی لا یخیب راجیه و روی چهار فصل و یک خاتمه است متضمن کل احادیث وارده
در ابن شمائل و تمام اخبار مخصوصه بدعاء و ادعیه ماثوره با ذکر اوقات که در انها استجابت متوقع است طریقه و عادت
بزرگان داعی **السیاسة الشرعیة** فی اصلاح الراعی و الرعیة للحافظ الامام شیخ المسلمین و الاسلام
ابی العباس احمد بن تیمیة الحرانی اوله الحمد لله الذی ارسل رسوله بالبینات الخ و روی حدود و تعزیرات وارده
در احادیث صحیحه برای عمل ملوک جمع کرده رساله مختصر ست فقیر از یک مطلب آورده و ام در کشف الظنون گفته ترجمه
میر محمد بن علی العاشق الاعلام حال الی السلطان سلیم خان و بیان عجزه عن التصدی و سماه معراج الایالة و منهاج العدالة
و فیه اشیاء متعلقة بالحرب و بیت المال **سیف المناظرة** للظفر فی الدنیا و الآخرة فی الحدیث علی ترتیب الفقه
شیخ الامام بدر الدین احمد بن شرف الدین محمد بن الصاحب المتوفی سنة ثمان و ثمانین و سبع مائة جمع فیه نحو الف حدیث من الصحیح الستة
اوله الحمد لله مؤید الدین بنبیه الخ

باب الشین المعجمة

شافی فی الحدیث لابی بکر غلام الخلال و ایضا فی شرح الشمائل و شرح مسند الشافعی **شذ الرحال**
فی ضبط الرجال للسیوطی ذکره فی فهرس مؤلفاته فی الحدیث **شرح اسماء الحسنی** لجماعة من اهل العلم
منهم الازهری و الاقلیشی و البراسی و النسفی و البقالی و البیضاوی و البیهقی و الحصاص و الخطابی
و الاصبهانی و الخطیب العزیزی و البونی و الدینوری و المنفلوطی و القونوی و السلمانی و الغزالی و قضیب البان
و الرازی و القشیری و الکافیجی غیرهم و التفصیل فی کشف الظنون **شرح** حدیث الاربعین للشیخ ابراهیم
بن حسن الاربعی المالکی قاضی تونس المتوفی سنة اربع و ثلثین و سبع مائة ذهبی گوید استفدت منه **شرح**
حدیث الاربعین لابن کمال باشا شمس الدین احمد بن سلیمان المفتی المتوفی سنة اربعین و تسع مائة و در روی افتیا
مسمی بجامع الحکم نموده و میر محمد عاشق بن علی البقاعی ترجمه اش در ترکی برای محمد پاشا نموده و در روی ذکر
روایت شیخ اجازه عن الشیخ عبد الرحیم عن الشیخ نجم الدین محمد الصفراوی عن الشیخ عبد الرحیم العراقی نموده **شرح** حدیث الاربعین

لابی بکر محمد بن الحسین الآجری الشافعی المتوفی سنة ستین و ثلث مائة ولابی بکر محمد بن عبد الله الصدیقی المتوفی
سنة خمسین و سبع مائة **شرح** حدیث الاربعین لاسمعیل الملاوی و بوشنجی المتوفی سنة اثنتین و اربعین و الف
و دعوی تایید سلوک ایشان نموده **شرح** حدیث الاربعین لاسحق القرمانی المعروف بجمالی خلیفه المتوفی
سنة ثلث و ثلثین و تسع مائة مختصر شرح کلامنهاست احد ترکی **شرح** حدیث الاربعین لبرکلی محمد بن پیر
المتوفی سنة احدی و ثمانین و تسع مائة و در وی هشت حدیث ست و باقی گرمانی مولی محمد قاضی بازیر در بیان
و سؤال و جواب اجازه تمام نموده در کشف الظنون گفته شرح الدین فی عمره **شرح** حدیث الاربعین للتفتازانی
عمر بن مسعود سعد الدین المتوفی سنة احدی و تسعین و سبع مائة **شرح** حدیث الاربعین للجامی هو الشیخ نور الدین عبد الرحمن
بن احمد المتوفی سنة ثمان و تسعین و ثمان مائة و هر حدیث را بقطعه فارسی شرح نموده چنانچه زیر حدیث لا یؤمن احدکم
حتی یحب لاخیه ما یحب لنفسه گفته قطعه هر کسی را لقب کن مؤمن ٭ گرچه انسی سعی جان و تن کاهد ٭ تا نخواهد
برادر خود را ٭ آنچه از بهر خویشتن خواهد ٭ و این حدیث اول اربعین است و زیر حدیث کفی بالموت واعظا گفته قطعه

چند گیری مجلس واعظ	پای منبر بی گرفتن پند	وعظ تو بس بمرگ همسایه	نعره و نوحه گو بهانگ بلند
و در خانه اربعین گفته قطعه	اربعینهای سالکان جامی	هست بهر وصول مقصد مقبول	بنگر از فضل حق عجب ترتیب
که بدین اربعین بی پیوسول			

و اول شرح این ست فصیح ترین حدیثی که راویان مجالس دین و محدثان مدارس یقین
املا کنند الخ و فضولی این اربعین را بقطعه دیگر ترکی ترجمه کرده است **شرح** حدیث الاربعین للخاقانی باکر
نظمه لابن حجا لاوامر فی سنة اثنتی عشرة و الف سماه مفتاح الفتوحات لو قوصه فی فتح کبری **شرح** حدیث الاربعین
لسلامی ترکی اوله حمدنا معدود و ثنای نامحدود **شرح** حدیث الاربعین للسیوطی المتوفی سنة ۹۱۱ **شرح**
حدیث الاربعین للشیخ داود القیصری المتوفی سنة احدی و خمسین و سبع مائة علی شرب اهل التحقیق **شرح**
حدیث الاربعین للشیخ محی الدین عبد القادر بن محمد المعروف بقضیب البان المتوفی فی حدود سنة اربعین
و الف سماه کواکب الصور **شرح** حدیث الاربعین للشیخ صدر الدین محمد بن اسحق القونوی المتوفی
سنة اثنتین و سبعین و ست مائة مسمی بکشف اسرار جواهر الحکم المستخرجة المورودة من جوامع الکلم اول
الحمد لله الذی زین سماء الملة الحنیفیة بنجوم الاحکام و در وی بیست و نه حدیث آورده و گفته لما ثبت عند
جماعة من المتقدمین ما قاله النبی صلی الله علیه و سلم تشوقوا لاستخراج الاربعینات من الاحادیث علی انحاء مختلفة
فمنهم من اختار الاحادیث المتضمنة للمواعظ لاسیما المذکورة فی خطبه صلی الله علیه و سلم کابن وهبان و منهم من
اختار الاحادیث المتضمنة للاحکام و غیر ذلک و اتفق ان جماعة من اصحابی جربوا ان اضاعتی فی علم الحدیث اقرة
فرغبوا الی فی استخراج اربعین حدیثا اسوة للمتقدمین انتهی و لیکن حال حدیث فضیلت جمع اربعین در حرف الالف
معلوم شده پس با وجود آن دعوی و فور بضاعت خود درین علم و جمع اربعین بنا علیه چنانکه هست مخفی نیست
شرح حدیث الاربعین فی الطب النبوی للشیخ موفق الدین عبد اللطیف بن یوسف الحکیم الفیلسوف البغدادی

المتوفی سنة تسع و عشرین و ست مائة و نیز شرح احادیث متعلقه بطب از ابو العباس احمد بن احمد المعروف
بابن العالة الدمشقی المتوفی سنة اثنتین و خمسین و ست مائة ست **شرح** حدیث الاربعین القدسیة للشیخ فضل الله
و مصباح الرموز للحسین بن احمد بن محمد التبریزی و در وی نوشته بعد ما سمعت من الشیوخ زمان مجاورتی
بمکة المکرمة سنة ثلثین و سبع مائة و سنة اربع و ثلثین و سبع مائة و سنة احدی و اربعین و سبع مائة بمصر و القدس
و العراق کتب الحدیث اخترت ما یتعلق باسرار عرفانیة و علوم دینیة و شرحتها علی مقتضی مشرب القوم اعنی
طائفة الصوفیة و ضممت الیها اربعین حدیثا من الاحادیث القدسیة لیکون المجموع ثمانین حدیثا تمسکا بقوله
صلی الله علیه و سلم ابناء الثمانین عتقاء الله سبحانه و تعالی فشرحتها ایضا علی مشربهم انتهی و چون مراد بابنای
ثمانین مرد هشتاد ساله است صاحب این قدر احادیث رساله پس این استدلال خیلی ظریف واقع شده **شرح**
حدیث الاربعین للقاضی ابی النصر **شرح** حدیث الاربعین للنووی هو الامام یحیی بن شرف المتوفی سنة ست و سبعین
و ست مائة و شرح آن از سعین بن صفی ست و از حافظ ابن حجر عسقلانی المتوفی سنة ۸۵۲ مسمی بتخریج الاربعین النووی
بالاسانید العالیة و از شیخ نجم الدین سلیمان بن عبد القوی الحنبلی المتوفی سنة عشرة و سبع مائة و از شیخ
مصلح الدین محمد اللاری المتوفی سنة ۹۷۹ و از شیخ علی بن میمون المغربی المتوفی سنة عشرة و تسع مائة و اول کسیکه
اربعین حدیث جمع کرده امام زاهد عبد الله بن المبارک المتوفی سنة احدی و ثمانین و مائة ست بعده حافظ ابو نعیم
و این در باب مهدی منتظر ست و محمد بن علی غسانی در وی التزام موافقت نام شیخ خود با نام صحابه کرده و شیخ
ابو سعید احمد بن الحسین الطوسی در فضل فقرا و صوفیه بطرح اسانید فراهم نموده و شیخ محمد بن ابی بکر حکایات
و اخبار و آثار و اعظانه آورده و کذا الشیخ جمال الدین الخلوتی السیوطی اربعینی در ورقه جمع کرده یکی در جهاد و دیگر
در طیلسان و جزآن و شیخ محمد بن محمود بن جمال الدین الاقسرائی صوفیانه ترتیب نموده و له شرح الاحادیث الکلیة
الاربعین و در اول آن ذکر سلطان بایزید بن محمد خان نموده و اربعین با ترجمه ادریس بن حسام الدین البدلیسی
در فارسی ست **شرح** بر نخ از کتب حدیث ست بی حمد و نعت و مقدمه و خاتمه اولش باب النهی عن
تمنی الموت ست و جمله ابواب او هشتاد و یک باب ست همه متعلق باحوال موتی و برزخ و در وی بعد ذکر حدیث
شرح میکند آنرا بقوله قال رضی الله عنه در آخر کتاب نوشته اخرج نعیم بن حماد قال حدثنا ابو یوسف المقدسی
کان کوفیا عن الخیر ثقة یشعب ابرهیم فی سنة خمس و تسعین او تسع و تسعین و یقوم المهدی فی سنة مائتین و عن
جعفر قال یقوم المهدی سنة مائتین و اخرج عن ابی قبیل قال اجماع الناس علی المهدی سنة اربع و مائتین فهذه
الآثار تشعر بتاخر المهدی بعد الالف بمائتین و الدجال انما یخرج بعد المهدی بالاتفاق فاذا کان ظهور المهدی
علی مائتین او اربع و مائتین و یخرج الدجال علی راس مائة فیه عیسی علیه السلام ینزل بعد مکث اربعین یوما
و فیه الامن و رواج الاسلام فهذه اربعة و اربعون بین النقطتین فهذه الامة تزید علی الالف اربع مائة و ستین و فیها
و لکن لا یکون المدة الفا و خمس مائة سنة اصلا فالبرزخ من حین آدم علیه السلام علی تدریج الموتی سبعة آلاف سنة

ومن حين محمد صلى الله عليه وسلم الف واربع مائة باليقين الى آخر المائة الخامس على الاحتمال لكن الاعلى الكمال
فان قيل اذا كان نبوة النبي صلى الله عليه وسلم الالف السابقة ومدة الدنيا سبعة آلاف سنة كيف تزيد هذه الامة
على الالف قيل بعث النبي صلى الله عليه وسلم في آخر الالف السادسة ولما بعد النصف حكم الآخر فكر في كتاب العلل
للامام احمد بن حنبل قال حدثنا اسمعيل بن عبد الكريم بن مغفل بن منبه حدثني عبد الصمد انه سمع وهبا يقول خلت
من الدنيا خمسة آلاف سنة وست مائة اني لاعرف كل زمان منها وما كان فيه من الملوك والانبياء فهذا يدل على ان بعثه
صلى الله عليه وسلم كان في الالف السادسة فزيادة المدة انما هي ستون من الالف السادسة ومن هذا يزيد البرزخ
لهذه الامة الى قريب من الالف وخمس مائة والله اعلم **شرح** حديث ابي نور العقيلي لنور الدين عبد الرحمن
بن احمد الجامي المتوفى سنة ثمان وتسعين وثمان مائة **شرح** حديث الاستعارة للوفائي **شرح** حديث افترقت اليهود
على احدى وسبعين فرقة وتفرقت النصارى على اثنتين وسبعين فرقة وستفترق امتي على ثلث وسبعين فرقة
لابي منصور عبد القاهر بن طاهر البغدادي المتوفى سنة تسع وعشرين واربع مائة وللسيد العلامة محمد بن اسمعيل الامير الكحلاني
شرح حديث ام زرع لابي الفضل عياض بن موسى القاضي المتوفى سنة ٥٤٤ وهو شرح مستوفى وللابي الفيض
محمد مرتضى الزبيدي وسماه درر الفرع سال الفيض ١٢٠٥ است در سه ورق ست بر نداق اهل باطن وروى گفته
هذه نبذة تتضمن الكشف والبيان من حقائق الوجوب والامكان القاه روح الامر القرآني وجامع السبع المثاني
في تلويح صاحب الشرع بما في حديث ام زرع مما استفدته من مجالسة قرة عين القوم وموانسته من لا آخذ عليه ملومة ولا اثم
شرح حديث بني الاسلام على خمس للشيخ عز الدين عبد السلام بن احمد البغدادي الحنفي المتوفى سنة تسع وخمسين
وثمان مائة وكشف الظنون گفته هو مؤلف نفيس مشتمل على فوائد لا تعد وهم في بعض الاحكام لمذهب الشافعي من
اركان الصلوة وواجبات الحج والمذهب خلافه فليحذر من اعتماده **شرح** حديث عبادة بن الصامت للشيخ ابي محمد عبد الله
بن سعد بن ابي جمرة الازدي المتوفى سنة خمس وسبعين وست مائة وهو قوله صلى الله عليه وسلم بايعوني على ان لا تشركوا
بالله شيئا وبا آنكه اين حديث در بهجة النفوس موضوع ست ليكن مذهب شرح آن جداگانه نوشته اوله الحمد لله الذي
اطلع من سماء لفظ خير بريته شموسا وله شرح حديث الافك واوله الحمد لله الذي اظهر بمقتضى التنزيل تطهير من قذفت
وله شرح حديث الاسراء واوله الحمد لله الذي اظهر سر قدرته بخرق العادات وهمه ابن احاديث در بهجة النفوس موجود است
شرح حديث كلمتان خفيفتان لكمال الدين محمد بن عبد الواحد بن الهمام الحنفي المتوفى سنة احدى وستين وثمان مائة
فاتحه اوايس ست دخلت على امراة بورقة ذكرت ان رجلا رفعها اليها فسالتني الجواب عما فيها فنظرت فاذا بسؤال
عن اعرابه فذكر الجواب **شرح** حديث كنت كنزا مخفيا للشيخ بابا خليفة الصوفية المتوفى بعد سنة خمسين وتسع مائة
شرح السنة للامام حسين بن مسعود البغوي المتوفى سنة ست عشرة وخمس مائة اوله الحمد لله الذي
لم يتخذ ولدا ولم يكن له شريك في الملك الخ واول اين كتاب كتاب الايمان ست اول آن حديث انما الاعمال بالنيات
بروايت عمر بن الخطاب بدو واسطه تا آنحضرت وگاهي نه وهشت نيز آمده ودر روى گفته هذا كتاب تضمن كثيرا من العلوم والمعارف

وفوائد الاخبار المروية عن النبي صلى الله عليه وسلم من حل مشكلها وتفسير غريبها وبيان احكامها وما يترتب عليها
من الفقه واختلاف العلماء وجملا يستغنى عن معرفتها وهو المرجع اليه في الاحكام ولم اودع فيه الا ما اعتمده الائمة السلف
الذين هم اهل الصدق المسلم لهم الامر وما اودعوه كتبهم واما ما اعرضوا عنه من المقلوب والموضوع والمجهول واتفقوا على تركه
فلم يثبت في هذا الكتاب منه شيء انتهى مختصر شرح از صفي الدين محمود بن ابي بكر الارموي تلميذ القرافي ست از حافظ ابو القاسم
هبة الله الطبري الاسكافي والشيخ ابو القاسم عبد الله بن الحسن بن عبد الملك الواسطي الشافعي بجذعه الاسلام
مسمى بلباب شرح المستنبط في معرفة احكام الكتاب والسنة اوله الحمد لله رب العالمين الخ از شيخ علاء الدولة احمد بن محمد
بن احمد البناء المالكي وروى گفته رايته في الخانقاه في ذي القعدة سنة اربع واربع مائة في ادب اهل الغيب
فاخذته منهم ونظرت فيه فوجدته مكتوبا في ظهر كتاب الفلاح والذي سميته من قبل هو الفلاح ووقع الفراغ من
كتابته في سنة سبع وثمانين وستمائة في خانقاه السكاكي بسمنان از شيخ رضي الدين ابراهيم بن محمد الطبري المتوفى
سنة اثنتين وعشرين وسبع مائة مسمى بالجنة في مختصر شرح السنة **شرح** حديث الناس نيام فاذا ماتوا انتبهوا
للشيخ الامام شمس الدين الكشي اوله الحمد لله المبدئ للمعيد وشرح آن بر طريقه اهل تحقيق كرده **الشرح** والبيان
للاربعين المنسوب الى ابن دعان وابن شرح فارسي ست اوله الحمد لله ذي الجلال والكبرياء **شرح الصدور**
شرح احوال الموتى في القبور للشيخ جلال الدين السيوطي المتوفى سنة احدى عشرة وتسع مائة اوله الحمد لله الذي
يقظ من شاء من سنة الغفلة الخ ذكر فيه امور البرزخ من حين المرض الى ان ينفخ في الصور ناقلا من الاحاديث
والآثار محررا ما وقع من ذلك في تذكرة القرطبي بالتنقيح والتخريج مع زوائد جمة وترجمه فارسي او از
حاجي رفيع الدين مرد آبادي ست **شرط القراءة** على الشيوخ للحافظ ابي طاهر احمد بن محمد
سند الذهبي السلفي الاصبهاني المتوفى سنة ست وسبعين وخمس مائة **شرف الاخبار**
مستخرج على مسلم **شرف اصحاب الحديث** للحافظ احمد بن علي الخطيب البغدادي **شرف**
الاضافة في منصب الخلافة لجلال الدين السيوطي ذكره في فهرس مؤلفاته في الحديث **شرح** كرماني
بر بخاري مسمى بكواكب دراري در حرف جيم گذشت واين نام او را در مطالع المسائل مشروح
شعب الايمان نام چند كتاب ست يكي منهاج للابي عبد الله الحسين بن الحسن الحليمي
الشافعي المتوفى سنة ثلث واربع مائة سماه المنهاج وهو كتاب جليل في نحو ثلث مجلدات فيه
احكام كثيرة ومسائل فقهية وغيرها مما يتعلق باصول الايمان وآيات الساعة واحوال
القيامة ودوم لمحمد بن محمد الانصاري المالقي المتوفى سنة اربع وخمسين وسبع مائة
سوم للحافظ احمد بن حسين البيهقي المتوفى سنة ثمان وخمسين واربع مائة مسمى بجامع المصنف روى البيهقي
ان الايمان بضع وسبعون شعبة افضلها لا اله الا الله وصاحب منهاج در تقسيم كتاب خود بر هفتاد وهفت باب
بعد از صفت ايمان بهمين روايت اخذ كرده چهارم للبلقيني الشيخ الامام سراج الدين عمر بن رسلان المتوفى

سنه خمس وثمان مائة اوله الحمد لله احمده لا اله الا هو وللشیخ محی الدین محمد بن علی بن عربی المتوفی سنه ثمان وثمانین
وست مائة اوله الحمد لله الذی نور بصائر ارباب الدین بانوار الاسلام وساه تحریر البیان فی تقریر شعب الایمان

شرح معانی الآثار للطحاوی هو الامام ابو جعفر احمد بن محمد بن سلامة الازدی المصری المتوفی سنه
دروی نوشته سالفی بعض صحابه من اهل العلم ان اضع لهم کتابا اذکر فیه الآثار المرویة عن رسول الله صلی الله علیه
وسلم فی الاحکام التی یتوهم اهل الالحاد والضعفة من اهل الاسلام ان بعضها ینقض بعضا لقلة علمهم بناسخ
من منسوخها وما یجب العمل منها لما یشهد له من الکتاب الناطق والسنة المجمع علیها واجعل لذلک ابوابا اذکر
فی کل باب منها الناسخ من المنسوخ وتاویل العلماء واحتجاج بعضهم علی بعض ولقلة الحجة لمن یصح عندی قوله
منهم بما یصح به مثله من کتاب او سنة او اجماع او تواتر من اقاویل الصحابة او تابعیهم وانی نظرت فی ذلک وبحثت
بحثا شدیدا فاستخرجت منها ابوابا علی النحو الذی سال وجعلت ذلک کتبا ذکرت فی کل کتاب منها جنسا من ما یوجد
فاول ما ابتدأت بذکره من ذلک ما روی عن رسول الله صلی الله علیه وسلم فی الطهارات فمن ذلک باب الماء الذی لا ینجسه
حدثنا محمد بن خزیمة بن راشد البصری قال حدثنا حجاج بن منهال قال اخبرنا حماد بن سلمة عن محمد بن اسحق عن عبید الله
بن عبد الرحمن عن ابی سعید الخدری رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یتوضأ من بیر بضاعة
فقیل یا رسول الله انه یلقی فیها الجیف والحائض فقال ان الماء لا ینجسه

شفاء الصدور لابن سبع
الامام الخطیب ابی الربیع سلیمان السبتی وللامام عفیف الدین سعید بن محمد بن مسعود الکازرونی قال صاحب
مشارع الاشواق وقفت علی نسخة استقرار یشتمل علی احادیث فی فضائل الاعمال وضع فیه مؤلفه عجائب الغرائب اصولا
وفروعا واودع احادیثه عریة عن الاسناد شفاء فی تعریف حقوق المصطفی للامام الحافظ ابی الفضل عیاض بن موسی
بن عیاض الیحصبی القاضی المتوفی سنة اربع واربعین وخمس مائة اوله الحمد لله المتفرد باسمه الاسم المختص بالملک الاعز الاحمی الاوردی
چهار قسم ست اول در تعظیم آنحضرت صلی الله علیه وسلم قولا وفعلا ودر آن چهار باب ست قسم دوم در حقوق واجبه آنحضرت
بر خلق ودر وی نیز چهار باب ست قسم سوم در آنچه مستحیل ست در حق وی صلی الله علیه وسلم وجائز ست ومنع ست
وصحیح ست این باب سه کتاب ودر هر یک ابواب ست وآنچه باقی ست گویا قواعد وتمهیدات ست مر این دو قسم
دو باب ست قسم چهارم در تصرف وجوه احکام بر نقص وسبات وی صلی الله علیه وسلم ودر وی دو باب ست وآنچه
این کتاب عظیم النفع کثیر الفائده ست وشفا در اسلام تالیف نشده شکر الله سعی مؤلفه وقابله برحمته وکرمه ومختصر شفا از
شیخ محمد بن احمد الاسنوی الشافعی المتوفی سنة ثلث وستین وسبع مائة ست وشرح شفا از ابو عبد الله محمد بن ابی شریف
التلمسانی مسمی بالمنهل الاصفی فی شرح نفائس الحاجة الیه من الفاظ الشفا اوله الحمد لله الذی جعل رتبة العلم
اعلی المراتب گوید این شرح اجود شروح اوست واز تالیفش در سنه هفتصد وهفده روز دوشنبه چهاردهم صفر فارغ شد
ودر وی ذکر کرده انما فرأه نظرا فی مستعین به علیه فلم یجد غیر کتاب الحافظ عبد الله بن احمد بن سعید بن یحیی الرعینی فاختصر
منه ما تمس الیه الحاجة وترک ما فیه من طول عبارته واضاف الیه کثیرا من کلام الحافظ ابی عبد الله محمد بن حسن بن محلوف الشاطبی

اذ وضع علیه ثلثة شروح الاول کثیر الفضیة فی مجلدین والثانی فضیة الوسطی وایاه اعتمد وآخر اصغر منه جدا قال وهو اولی
بالشارح حیث ذکرت الامام الزهری وغیر شرح شیخ شمس الدین محمد بن محمد الدجوی الشافعی العثمانی المتوفی سنة سبع وعشرین
مائة ست مسمی بالاصطفا لبیان معانی الشفا اوله تحمدک یا من شرح صدور ناوسال اتمامش دوازدهم
شوال سنه ۹۱۲ هجری ست دیگر شرح شیخ امام ابو الحسن علی بن محمد بن قبرس الشافعی المتوفی سنه اثنتین وستین وثمانمائة ان
وشرح عمر العرضی واین در چهار مجلد ست وشرح ابو ذر احمد بن ابراهیم الحلبی المتوفی سنه اربع وثمانین وثمان مائة واین
تمام ست وشرح جلال الدین سیوطی مسمی بمناهل الصفا فی تخریج احادیث الشفا وبر وی حاشیه ایست از شیخ
تقی الدین ابو العباس احمد بن محمد الشمنی المتوفی سنه اثنتین وسبعین وثمان مائة مسمی بمنهل الخفاء عن الفاظ الشفا اوله
الحمد لله علی افضاله وتعلیقی مختصر ست بالقول وضبط الفاظ شفا ملخص از شرح برهان حلبی باتمام یسیره
بتحقیق دقیقه وسال اتمامش ۸۸۴ ست ذکر السخاوی وتعلیقی دیگر ست از حافظ برهان الدین ابراهیم بن محمد الحلبی
سبط ابن العجمی که در حلب ۸۹۷ تالیف کرده اوله الحمد لله الذی بنعمته تتم الصالحات وتلمیذش محمد بن خلیل از این شرح
شرحی جیده وگفته هذه فوائد التقطتها من تالیف شیخنا الحافظ برهان الدین المسمی بالمقتفی فی حل الفاظ الشفا من مازدها
من زیادات مهمة وسمیتها زبدة المقتفی فی حل الفاظ الشفا وتالیفش در سنه ۸۱۰ بوده وتعلیقی دیگر ست از شیخ شهاب الدین احمد
بن حسین بن سلطان الرملی الشافعی المتوفی سنه اربع واربعین وثمان مائة وشرح بعض الفاظ شفا از عماد الدین ابی الفدا اسمعیل
بن ابراهیم بن جماعة الکنانی القدسی المتوفی سنه احدی وستین وثمان مائة ست وغیر شرح شفا از کمال الدین محمد
بن ابی شریف القدسی المتوفی سنه احدی وخمسین وتسع مائة ست واز ابو عبد الله احمد بن محمد بن مرزوق العجیسی
العالمی المتوفی سنه احدی وثمانین وسبع مائة وحاشیه آن از شیخ عبد الله القرشی الیمانی ذکر ابن الحنبلی ومن شروح
تلخیص الشفا مسمی بالوفا لابن الخضر والصفا بتحریر الشفا للقطب الدین محمد بن محمد الخضری المتوفی ۹۱۴ والاکتفا
فی شرح الفاظ الشفا للامام ابی المحاسن عبد الله الیافی وتسنیم الریاض شرح شفا القاضی عیاض للشهاب احمد الدین
الخفاجی المتوفی سنه تسع وتسعین والف واین شرح در غایت تحقیق وتدقیق واقع شده ودر چهار مجلد ست ودر
مصر مطبوع شده واحسن شروح واجمع آنهاست وشرح ملا علی قاری نزیل مکه معظمه متوفی ۱۰۱۴ در دو مجلد ست
اکشف الظنون گفته ترجمه بالتکیه شیخ الاسلام المولی اسحق بن اسمعیل الافندی المتوفی سنه سبع واربعین ومائة
بعد الالف وترجمه ایضا المولی ابراهیم المخلص بالخیف المفتش بالحرمین الشریفین الآن وکتب المتن ثم ترجمه الشیخ
ابو الجود علما وشعرا در مدح این کتاب ابیات مذوده اند وما احقه به لسان الدین خطیب تلمسانی گوید **نظم**

فلذا عیاض للصدور شفاء	ولیس لفضل قدره خفاء	هذا بر لم یکن یحز بلها	سوی الاجر والذکر الجمیل کفاء
نبی الهدی صدق وفائه	وکرم اوصاف الکرام وفاء	وجاء به بحر الفوق لفضله	علی البحر طعم طیب وصفاء
وحق رسول الله بعد وفاته	رعاه واغفال الحقوق خفاء	هو الذی خرینی فی الجیوب عنا	ویترک عنه للبنین وفاء
ملاک الحصول لیس ینالہ	وثوب لا یخشی علیه عفاء	حرصت علی الاطناب فی شرح فضله	وتعجیله لو ساعدتنی فاء

والشیخ ابی الحسین عبد الله بن احمد بن عبد المجید الازدی **نظم**

کتاب الشفا شفاء القلوب ... فان حلفت شمس برهانه
فاکرم به ثم اکرم به ... واعظم مدی الدهر برهانه
اذا طالع المرء مضمونه ... رسا فی الهدی اصل ایمانه
وجله بروض التقی ناشقا ... اذا نح ازهار افنانه
وتال علوما ترقیه فی ... ثریا السماء وکیوانه
فنه دراری الفضل اذ ... جری فی الوری نیل احسانه
یقر بدر بنی الهدی ... وخیر الانام بتبیانه
فجازاه ربی خیر الجزاء ... وصلی علیه بغفرانه
ومنه الصلوة علی المجتبی ... واصحابه ثم اعوانه
مدی الدهر لا ینقضی ابدا ... ولا ینتهی طول ازمانه

وبعضهم **نظم**

عوضت حزنی علی اعراضی ... عن الشفا الذی الفت عوض
جمعت فیه احادیثا مصححة ... فهو الشفا الحسن فی قلب مرض

در بستان المحدثین گفته برادر زاده قاضی عیاض وی هم خود را بخواب دیده که همراه آنجناب صلی الله علیه وسلم بر تختی از زر نشسته است بسبب دیدن این حالت و شوقی تو بی لاحق حال گشت عم او محمد و گفت ای برادر زاده لوح کتاب را حکم گیر و بآن تمسک کن گویا اشاره کرد باینکه این مرتبه از کرامت این کتاب حاصل شده باجمله این کتاب عجایب کتب مصنفه این باب است و حسن قبول مقبول افتاده انتهی و کاتب حروف ترجمه مسلم ابی در فارسی در مجلدی وسط کرده است مسمی بالرمح المصقول علی من سب الرسول و بعض فصل از شرح نسیم الریاض در آن افزوده بر وجهی که اسهل متداولست **شفا فی الطب** المسند عن المصطفی مخرج آن امام ابو نعیم احمد بن عبد الله الاصبهانی است و جامع آن احمد بن یوسف التیفاشی المتوفی سنة احدی و خمسین و ست مائة اولیا من لطف حتی دق عن الاوهام والظنون و ترتیبش بحذف سند بطریق کتب طب است و بعضی آنرا تلخیص نموده مسمی بالوافی فی الطب الشافی اولها الحمد لله علی نواله و ترتیب وافی اسهل است **شمائل** بالنور السابغ الکامل لابی الحسن علی بن محمد بن ابراهیم الضراری المعروف بابن المقری الغرناطی المتوفی سنة اثنتین و خمسین و خمس مائة اولها الحمد لله الذی جعل المدنیا طریقا للآخرة و در وی چهار سفر است منقسم بست قسم و جمل آن در شمائل و سیرت و اخلاق و اوصاف نبوی است **شمائل النبی** لابی العباس جعفر بن محمد المستغفری المتوفی سنة اثنتین و ثلثین و اربع مائة **شمائل المحمدیة** لابی عیسی محمد بن سورة الامام الحافظ الترمذی المتوفی سنة تسع و سبعین و مائتین این کتاب مشتمل است بر چهار صد و هشت حدیث و علی گفته اند که در وی میامن و برکات است و خواندنش برای کفایت خطرات مجرب اکابر است و اجتماعی آن انجناب باجل فی صفة رسول الله صلی الله علیه وسلم است و نمانه آن برین حدیث عن ابن سیرین قال هذا الحدیث دین فانظروا عمن تاخذون دینکم و بر وی شروح است از انجمله شرح شهاب الدین احمد بن حجر المکی الهیتمی المتوفی سنة ثلث و سبعین و تسع مائة و در وی گفته بذه عجالة حققتها لما قرئ علی فی رمضان سنة تسع و اربعین و تسع مائة بمکة المکرمة و سمیتها اشرف الوسائل الی فهم الشمائل و در آخر وی گفته فرغت منه لثانی عشر من رمضان و کان الابتداء ثالث رمضان من السنة المذکورة و شرح محی الدین محمد بن صلاح بن جلال اللاری المتوفی سنة تسع و سبعین و تسع

و این عربی است و از بیاض در رمضان سنه نهصد و چهل و نه فارغ شده و شرحی دیگر است در فارسی و السیوطی زهر الحامل علی الشمائل و شرح مخرج از نور الدین علی بن سلطان محمد القاری المتوفی سنة ست عشرة و الف است اولها الحمد لله الذی خلق الخلق و الخلائق و نامش جمع الوسائل نهاده و از تسویدش بمکه معظمه سنه ثمان و الف فارغ شده و شیخ محمد بن عمر بن حمزة انطاکی تهذیب آن نموده وقت قدوم روم خدمت سلطان بایزید خان هدیه کرد و نامش تهذیب الشمائل است و اول او الحمد لله الذی جعل حیوة العارفین و بر وی شرحی مخرج است از عصام الدین ابراهیم بن محمد الاسفرائینی المتوفی سنة ثلث و اربعین و تسع مائة اولها الحمد لله الذی فضل المصطفی باکرم الشمائل و دیگر شرح مولی محمد الحنفی است و از بیاض در جمادی الاولی سنه ست و عشرین و تسع مائة فارغ شده و شرح محمد عاشق بن عمر الحنفی المتوفی سنة اثنتین و ثلثین و الف و در وی گفته من این را روایت کرده ام از شیخ خود عبد الله الانصاری معروف بمخدوم الملک بن شمس الدین و شرح شیخ عبد الرؤف المناوی المتوفی سنة احدی و ثلثین و الف اولها شمائل اهل الفضل فی القدیم و الحدیث و در وی ذکر کرده ان ممن تصدی لشرحها و حل المدققین لانا عصام الدین ابراهیم فانی بما لم یسبق الیه من کشف النقاب عن اسرار لکنه من الاحتمالات العقلیة فی هذا الفن الذی هو من الفنون النقلیة مع ما هو علیه من الافهام حتی عد ذلک من سقطات الاوهام و تلاه العالم النحریر الفقیه الشهیر بابن الحجر الهیتمی نزیل مکة المکرمة فاطال و اطاب لکن بعد الانتهاب من ذلک الکتاب و ازالة رونق المتن باقتصاره علی ما زعم انه المهم من الفاظ الباب علی ما هو علیه من التشنف بالرد و التعصب بالبین بکبیر امر تاره و اخری فسالنی بعض الافاضل ان املی علیه تعلیقا مختصرا مستصفا فاجبته و نخصت ما فی هذین الشرحین صنانا الیهما من الفوائد ما لا بد منه انتهی و ترجمه ترکی آن از احمد بن خیر الدین ایدینی مشهور بخواجه اسحق افندی متوفی سنة عشرین و مائة و الف است و مصطفی بن حسین حلبی معروف بمظلوم زاده آنرا در ترکی نظم کرده در شانزده بحر و سال تمامش ۱۰۵۵ است و از شروح و حواشی و الفضائل للشیخ الفاضل علیم الدین بن محمد فصیح الدین القنوجی اولها الحمد لله الذی خص نبیه الکریم بالخلق العظیم و در وی گفته انی جمعت حواشی شروح العلماء الاعلام علی نسخة شمائل الترمذی التی هی اجل ما صنف فی هذا الفن من کتب الاسلام و اضفت الیه حل اللغات من کتب الثقات لاتمام الفوائد و اسباغ الموائد و کتبت اسامی الشارحین و اللغویین بعقیب الحاشیة و اللغة لمزید الاعتبار و الثقة فی اوان قراءتی علی من اقتبست من قلبه الانور و استصحبت من لسانه الاطهر سند العلماء المتبحرین اجل الکملاء المحدثین الموصوف بشمائل اجلاء الصحابة المعروف بمحاسن الفضل و الکرامة شیخ العرفاء الکبراء مولانا اجلاء العلماء المهدی الواسط المولوی عبد الباسط القنوجی لازال ظلال ارشاده علی رؤس العالمین و دام عاشیة انباه علی کتف عظماء العالمین و سمیته بدر الفضائل فجاء هذا الجمع و التالیف جامعا وافیا و للعلیل شافیا بفضل الله الکبیر انه علی کل شیء قدیر انتهی و در آخر وی نوشته فرغت من تسوید هذا الکتاب وقت الضحی من یوم الجمعة الرابع و العشرین من شهر ربیع الآخر سنة الف و مائتین و سنة عشر الهجریة انتهی و بر شمائل حاشیه بسیط از شیخ ابراهیم بیجوری مسمی بالمواهب اللدنیة علی الشمائل المحمدیة در حرف میم بیاید **شمس المعارف** و انس العارف

ارجوزه ایست در حدیث از ابی الغنائم سعید بن سلیمان الکندی الحنفی المتوفی سنة ست عشرة وسبعمائة وقد رد
بدان تحدیث شکره **الشمس المنیرة** فی الحدیث للامام الحافظ حسن بن محمد الصغانی **شواهد الاصول**
فی معرفة رجال الاحادیث الرسول صلی الله علیه وسلم **شواهد التوضیح** فی شرح الجامع الصحیح للبخاری در دو
مجلد گذشت **شهاب ثاقب** ملقب بحدیث الاذکیاء للسید العلامة احمد حسن بن اولاد حسن بن اولاد علی خان الحسینی
البخاری الحسینی المتوفی سنة سبع وسبعین ومائتین والف در دو مجلد متوسط ست اوله سبحانک یا من شرح المجتهدین بانوار
والمقلدین باخلاصها وتوج المتقدمین بتیجان المشارب والمتاخرین باثقالها ومتع المحدثین باثمار السنن والفقهاء باظلالها
ووفق المبتدعین الطراز البدع والمتبعین باذلالها الخ ودر وی یک مقدمه و دو باب و خاتمه است و هر باب محتوی
بر مهمات و اصل بر فرعها و فرع بر اصل و فصل باب اول در بیان نصرت حق مدفوع ست و باب ثانی در رد باطل مقبول و در
استقرای فقیر در رد و تقلید کتابی جامع مثل وی درین آخر زمان تالیف نیافته و مؤلف وی در رساله تنقید خود در حق وی گفته
هو کتاب لو اجتمع اهل المشرق والمغرب علی ابطاله لما قدروا بالفضل الله تعالی فی الواقع این کتاب همچنین ست و تصدیق منصف
ملتوی بر مطالعه اوست بنظر انصاف و لیکن در حیات مؤلف از سواد به بیاض نرسیده فلیعلم **شهاب الاخبار**
فی الحکم والامثال والآداب من الاحادیث النبویة للقاضی ابی عبد الله محمد بن سلامة بن جعفر بن علی بن حکمون القضاعی الشافعی
المتوفی سنة اربع وخمسین واربع مائة مختصر اوله الحمد لله القادر الفرد الحکیم در وی نوشته جمعت فی کتابی هذا ما سمعته من حدیث
رسول الله صلی الله علیه وسلم الف کلمة من الحکمة فی الوصایا والآداب والمواعظ والامثال وجعلتها مسرودة یتلو بعضها بعضا
محذوفة الاسانید مبوبة ابوابا علی حسب تقارب الالفاظ ثم زدت مائتی کلمة وختمت الکتاب بادعیة مرویة عنه علیه السلام
وافردت الاسانید جمیعا فی کتاب یجیء فی معرفتها الیه انتهی و ملخص او از شیخ نجم الدین الغیطی محمد بن احمد الاسکندری المتوفی
سنة اربع وثمانین وتسع مائة ست و صلاحش امام حسن بن محمد صغانی کرده و کشف الحجاب عن احادیث الشهاب نام نهاده
و برای صحیح و ضعیف علامتی مقرر کرده و بر ابواب مرتب نموده مثل مشارق قوانین الاثیر و مثل سائر وصیت کرده است بمطالعه
کتاب فقیه ضوء الشهاب و شرح آن از ابو المظفر محمد بن اسعد معروف بابن الحکیم الحنفی المتوفی سنة تسع وستین وخمس مائة ست
و هم از شیخ عبد الرؤف المناوی مسمی برفع النقاب عن کتاب الشهاب و این شرح ممزوج ست اوله الحمد لله علی ما جلی به
و امینی شامی در ترجمه وی گفته رتب کتاب الشهاب القضاعی و شرحه و سماه امعان الطلاب بشرح ترتیب الشهاب
وله ترتیب احادیثه علی ترتیب الجامع الصغیر و رموزه و از شروح او ست حل الشهاب و شرحی دیگر ست بعضهم
اوله الحمد لله الذی جعل سنة نبیه مشکوة الاقتباس انوار الرشد والهدی و بروی شرح ست از ابن وحشی محمد بن حسین الموصلی
و مختصر این شرح از شیخ ابراهیم بن عبد الرحمن الوادیاشی المتوفی سنة سبعین وخمس مائة و او ستاد ابو القاسم بن ابراهیم
الوراق العالی شرح آن بالقول کرده اوله اما بعد حامدا علی نعمه المتظاهرة و سیوطی آنرا بر اسلوب جامع صغیر مرتب نموده
اسماء الطلاب بترتیب الشهاب نام نهاده اوله الحمد لله علی انعمه و ابو حاتم عمر بن محمد بن فرج الخطیب در شرح کتاب شهاب گفته **نظم**

شهاب السلم جاء وما سنوا	عفا اذا افلت نواری النور	فافرع هدیت الی شهاب نوره
مسالک ابدا به تبصرا		

بنفی جواهر القلوب من العمی ✤ ولطالما انشرحت لهن صدورنا ✤ فاذا الی فی حدیث محمد ✤ خیر
الصلوة علیه باخرین ✤ و ترحمن علی القضاعی الذی ✤ جمع الشتات فسمیه مشکوة ✤ وقال بعضهم **نظم**

کتاب کسی السبع لا فلک نوره	هدی حکم ما نورة و بیان	تطلع من افق النبی محمد
بالف حدیث بعد ما ماتان	اذا لاح فی جو النبوة نوره	اشار بتصدیق له الثقلان

و ختم این کتاب برین دعا ست اللهم انی اعوذ بک من علم لا ینفع وقلب لا یخشع ودعاء لا یسمع ونفس
لا تشبع واعوذ بک من شر هؤلاء الاربع ✤ و هو مشتمل علی لغوذات کثیرة نافعة ✤ ✤

باب الصاد المهملة

الصارم المنکی علی نحر ابن السبکی مجلد وسط للشیخ الامام الحافظ المحقق ابی عبد الله محمد بن احمد بن عبد الهادی
بن عبد الحمید بن قدامة المقدسی الحنبلی اوله الحمد لله الذی یدعو الی دار السلام ویهدی من یشاء الی صراط مستقیم و این
کتاب در رد کتاب شفاء السقام علی من انکر الزیارة معروف بشفاء الاسقام فی زیارة خیر الانام ست و غرض از تصنیف
ذب ست از شیخ الاسلام ابن تیمیه که بذکر ضعف و وضع احادیث وارده در سفر زیارت و اثبات عدم انکار شیخ الاسلام
اصل زیارت آنحضرت صلی الله علیه وسلم را چنانکه بروی تهمت کرده اند و در وی معنی حدیث لا تشد الرحال را بر وجه
تفصیل تحقیق نموده و چنانکه باید در ذکر جرح و تعدیل ادله خلاف آن کوشیده جزاه الله خیرا دریافت لطفا این کتاب
موقوف بر مطالعه است بنده عاجز آنرا در سنه ۱۲۸۵ هجری در سفر مبارک حج بر مرکب هوائی از مینی تا جده بخط خود از اول
تا آخر نوشته و استفاده و استفاضه تمام از وی حاصل نموده و لله الحمد **الصحاح** الماثورة عن رسول الله صلی الله
علیه وسلم للحافظ ابی علی سعید بن عثمان بن السکن البغدادی البصری المتوفی سنة ثلث وخمسین وثلث مائة **صحیح**
ابی حاتم بن حبان البستی المتوفی سنة اربع وخمسین وثلث مائة حافظ ابن حجر در نکت گفته فیه تساهل لکنه اقل من
تساهل الحاکم فی المستدرک قیل هذا غیر مسلم ولیس عند البستی تساهل وانما غایته ان یسمی الحسن صحیحا فانه وفی
بالتزام شروطه ولم یوف الحاکم ذکره البقاعی در بستان المحدثین گفته صحیح ابن حبان را تقاسیم و انواع نیز نامند
و ترتیب آن مخترع ست نه بر ابواب ست و نه بر مسانید صحابه و نه بر معاجم شیوخ اول اقسام ذکر کرده و در آن
انواع آورده مثلا میگوید النوع السادس والاربعون فی النواهی و درین کتاب خطبه دراز نوشته انتهی اوله الحمد
لله المتوحد بغیره و کبریائه الخ و در بستان حمد و ثنا خطبه بتمامه آورده و گفته بعضی فقرات آن دال می چسپد **صحیح**
ابن خزیمة ابی عبد الله محمد بن اسحق النیسابوری المتوفی سنة احدی عشرة وثلث مائة در وی گفته حدثنا عبد الوارث
بن عبد الصمد بن عبد الوارث قال حدثنا ابی قال حدثنا حسین المعلم عن عبد الله بن بریدة ان عبد الله المزنی رضی الله عنه
حدثه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم صلی قبل المغرب رکعتین ثم قال صلوا قبل المغرب رکعتین ثم قال فی الثالثة لمن شاء ان یحسبها
الناس سنة **صحیح اسمعیل** و آن مستخرج ست بر صحیح بخاری و از عوالی او درین مستخرج این حدیث ست **اخبارنا**
ابو خلیفة قال ثنا عبد الوارث عن عبد العزیز عن انس بن مالک قال امتعنی ان احدثکم حدیثا کثیرا الا انی سمعت رسول الله

صلی الله علیه وسلم یقول من تعمد الکذب علی فلیتبوأ مقعده من النار چون بخاری را در احادیث انس غالب بود و محمد
و اسمعیلی ازوی بسیار متاخر است و ابن ابی خیثمی درین حدیث حاصل شد پس نهایت علو بهم رسیده و حافظ ابن حجر
ازین مستخرج تعلیقات بخاری را که اسمعیلی وصل آنها نموده است جدا نوشته بطور انتخاب و آنرا منتقی ابن حجر گویند
صحیح بخاری چون نام او جامع صحیح است ذکرش در حرف جیم گذشت و نیز احوال این کتاب در شهرت
و شیوع بمرتبه رسیده که اشتغال بیان آن مفضول مینماید اما بنیت استنزال رحمت رضی بی تکرار رقم نموده میشود
در بستان المحدثین گفته سبب تصنیف این جامع صحیح او اینچنین شد که روزی در مجلس اسحق بن راهویه حاضر بود و ایشان
اسحق گفتند که اگر کسی توفیق یابد مختصری در سنن جمع نماید و بر احادیث صحیحه که بدرجه اعلای صحت رسیده اند اکتفا کند
چه خوب باشد که عمل کنندگان بی دغدغه و بی مراجعت بمجتهدین بدان عمل نمایند این سخن در دل بخاری جا کرد و از آنوقت
تصنیف این جامع بخاطرش افتاد و از جمله شش لک حدیث که نزد او موجود بود انتخاب شروع کرد و آنچه بسیار صحیح بود
بر همان اکتفا نمود و بعضی احادیث صحیحه که هم باین درجه رسیده اند ترک کرده بخوف تطویل یا بوجهی دیگر و برای نوشتن
هر حدیث غسلی بجا آورد و دو رکعت بگذارد و در عرصه شانزده سال از انتخاب این احادیث فارغ شد و چون خواست
که آن احادیث را بر مضامین آن تطبیق دهد و این را در عرف محدثین ترجمه گویند در مدینه منوره فی مابین قبر مبارک
و منبر اطهر آن سرور صلی الله علیه وسلم این مهم را سرانجام داد و در وقت نوشتن هر ترجمه شفعی ادا نمود و بالجمله حسن نیت
این جامع بآن حد مقبول افتاد که در حیات او این کتاب را بلا واسطه از وی نود هزار کس شنیدند که آخر همه فربری است
و بالفعل بجهت علو اسناد روایت او شائع گشته در اشعة اللمعات گفته اول کسیکه در صحیح مجرد تصنیف کرد بخاری است
ازوی مروی است که گفته در خواب دیدم که پیغمبر صلی الله علیه وسلم حاضر شد و من در مقابل آنحضرت ایستادم و مروحه
در دست من است و آن سرور را باد میکنم و مگس از روی مبارک دور میرانم و این واقعه را بر معتبری عرض کردم گفت
تو چنان شوی که ازوی دروغ را دور کنی و این واقعه و تعبیر نیز مراد مؤکد شد بر تالیف و تحریر صحیح جامع و به ثبوت پیوسته
که بخاری گفته من صحیح خود از سی صد هزار حدیث تخریج نمودم و جعلته حجة بینی و بین الله انتهی و خواندن این
جامع صحیح در اوقات شدت و خوف دشمن و هیاج مرض و غلو قحط و دیگر بلایا تریاق مجرب است شیخ عبد الحق در جمع
مشکوة گفته بسیاری از علما و مشایخ از ثقات از برای حصول مرادات و کفایت مهمات و قضای حاجات و دفع بلیات
و کشف کربات و برای صحت و شفای بیماران و در مضائق و شدائد خوانده بمراد رسیده اند و مقصود خود را دریافته
و این معنی نزد علمای حدیث بمرتبه شهرت و استفاضه رسیده است میر جمال الدین محدث از استاد خود سید اصیل الدین
نقل کرده که گفت قریب صد و بیست بار صحیح بخاری را در وقائع و مهمات برای خود و برای مردم خوانده ام و بهر نیت که
خوانده ام مقصود حاصل شده و همه بکفایت انجامیده و میان علما این معنی بحد شهرت رسیده که صحیح بخاری را در
هیچ شدتی نخوانده اند الا نجات گشاد از آن حاصل شده و در هر کشتی و هر خانه که آن کتاب بود خداوند تعالی آنرا از
غرق و حرق نگاه دارد انتهی و این کتاب را در منامات بسیار آنجناب نسبت بخود فرموده اند از انجمله آنکه محمد بن احمد بن

در بیان کسی که مقصد خواهیده بود آنجناب را بخواب دید که میفرمایند که ای ابو زید تا کجا کتاب شافعی را در خواب گفت
چو کتاب بر درس نمی گوئی محمد بن احمد سراسیمه شده عرض کرد که یا رسول الله فرمان شوم کتاب شما که ام کتاب است
فرمود جامع محمد بن اسمعیل و از امام احمد بن حنبل نیز مثل این منام منقول است انتهی و علی قاری گفته مات الغزالی و البخاری
علی صدره و علما را در مدح او قصیده هاست از انجمله قصیده اثیر الدین ابو حیان است او را **نظم**

اسامع اخبار الرسول لک البشری	لقد سدت فی الدنیا و قدمت فی الاخری

و قصیده تاج الدین سبکی او را **نظم**

علا عن المدح حتی ما یزان به	کانما المدح من مقداره یضع

و این جمله بیات را با اشعار دیگر در مدح بخاری در حلقه ذکر کرده ایم **صحیح** الحافظ یعقوب ابی محمد بن اسحق بن محمد بن الاخرم الحافظ
المتوفی سنة ست عشرة و ثلثمائة و این مستخرج است صحیح مسلم و همچنین از آن خواند که طرق دیگر را باسانید مسلم زیاده کرده
و قدری قلیل از متون هم افزوده پس گویا کتاب مستقل است در اظهار صحیح خطبه اش این است الحمد لله قبل کل مقال و امام کل خطبة
و سوال اول حدیث و این است باسناده عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال کل امر ذی بال لا یبدأ فیه بالحمد
فهو اقطع و تمام این خطبه در بستان المحدثین مذکور است و ذهبی ازین مستخرج کتابی چیده است سمی بمنتقی و آن دو صد و سی
حدیث است **صحیح** ابی عبد الله محمد بن عبد الله بن محمد الحاکم النیسابوری المتوفی سنة خمس و اربعمائة و این مشهور بمستدرک است
در خطبه اش سبب تالیف این کتاب چنین میگوید قد تبع فی عصرنا هذا جماعة من المبتدعة یشتمون رواة الآثار بان جمیع
ما صح عندکم من الحدیث لا یبلغ عشرة آلاف و هذه الاسانید المجموعة المشتملة علی الف جزء و اقل و اکثر کلها سقیمة غیر صحیحة
و ان سائلی جماعة من اعیان اهل العلم بهذه المؤلفة و غیرها ان اجمع کتابا یشتمل علی الاحادیث المرویة باسانید تحتج بها محمد بن اسمعیل
و مسلم بن الحجاج بمثلها اذ لا سبیل الی اخراج ما لا علة له فانهما رحمهما الله لم یدعیا لانفسهما ذلک و قد خرج جماعة من علماء
عصرنا و من ابعد بهما علیهما احادیث قد اخرجاها فی مطولة و قد جهدت فی الذب عنهما فی المداخل الی الصحیح بما رضیه اهل الصنعة
و اسئل الله تعالی علی اخراج احادیث رواتها ثقات قد احتج بمثلها الشیخان رضی الله عنهما او احدهما و هذا شرط الصحیح
عند کافة فقهاء الاسلام ان الزیادة و المتون من الثقات مقبولة والله المعین علی ما قصدته و هو حسبی و نعم الوکیل انتهی
و ذهبی بسیاری از احادیث وی که او حکم بصحت آنها نموده و مثل احادیث صحیحین انگاشته علمای اجله او را تخطیه کرده اند
و بر وی انکار نموده از انجمله است حدیث الطیر که در مناقب مرتضوی معروف است و لهذا ذهبی گفته حلال نیست
کسی را که خود بر صحیح حاکم تا وقتی که تعقبات و تلخیصات مرا نه بیند و نیز گفته است که احادیث بسیار است در مستدرک
که بر شرط من نیست بلکه بعضی از احادیث موضوعه نیز هست که تمام مستدرک بآنها معیوب گشته و ابو سعید یا العینی در
شرح بخاری اعلان کرد و گفت من مستدرک را از اول تا آخر مطالعه کردم یک حدیث هم بر شرط بخاری و مسلم نیافتم ذهبی در
تلخیص گفته انصاف آنست که در مستدرک قدری بسیار بر شرط این هر دو بزرگ یافته میشود یا بر شرط یکی از اینها بلکه
غالب آنست که بقدر نصف کتاب از آن قبیل باشد و بقدر ربع کتاب از آن جنس است که بظاهر اش اسناد صحیح دارد

لیکن در حقیقت بر شرط صحاح نیست و بقدر ربع باقی و ابیات و مناکیر بلکه بعضی موضوعات نیز چنانچه در اختصارش که
مشهور بتلخیص ذهبی ست خبر داده ام انتهی و لهذا اهل علم اعتماد بران نمیکنند مگر بعد از دیدن تلخیص ذهبی و ذکر مستدرک در حرف
میم نیز میاید بلکه حق ذکر همان جاست لیکن در تجانب تبعیت بشان المؤمنین که بلفظ صحیح حاکم آورده ذکر کرده **صحیح مسلم**
بن الحجاج القشیری المتوفی سنة احدی و ستین و مائتین ذکرش در حرف میم گذشت گویند درین صحیح عجائب این فن از اوست
خصوصا در سرد اسانید و حسن سیاق متون و تلخیص طرق و ضبط انتشار بی نکیر افتاده و لهذا حافظ ابو علی نیشابوری صحیح
او را بر جمله تالیفات این علم ترجیح میداد و میگفت ما تحت ادیم السماء اصح من کتاب مسلم و جماعتی از مغاربه نیز بهمین مذهب
رفته است باین دلیل که شرط مسلم آنست که تنویسد در صحیح خود مگر حدیثی که لااقل دو تابعی ثقه آنرا از دو صحابی روایت کرده
و بکذا فی جمیع الطبقات من تبع التابعین فمن دونهم حتی ینتهی الیه و در اوصاف رواة اکتفا بمحض عدالت نمیکند
بلکه شرائط شهادت را رعایت میفرماید و اینقدر ضیق نزد بخاری نیست و لیکن علمای دیگر درین دلیل بحث کرده اند و گفته اند
که حدیث انما الاعمال بالنیات بر خلاف این شرط ست و در وی موجود زیرا که این حدیث بروایت عمر بن خطاب ست
بجمیع طرقه و نیست راوی از عمر مگر علقمه تنها اگرچه بعد علقمه تفرق و انشعاب بسیار رو داده و مغاربه از اجل ادوار
بانکار ایراد این حدیث بر کلام تمسک است بجهت شهرت طرق وی پس هر چند این شرط در نفس حدیث که در صحیح اوست
موجود نیست اما دو کس از صحابه که عایشه و ابو هریره اند روایت کرده اند و از ایشان تابعین بسیار و باجمله صحیح وی ثابت ست
از سلک حدیث مسموع و شخصی ثقه ابو علی زاغونی را بعد از وفاتش بخواب دید و پرسید که بکدام چیز نجات یافتی گفت بسبب
این خبر که دست من ست و آن خبر از صحیح مسلم بود و بای حال این صحیح صنو صحیح بخاری در صحت و شهرت و قبول
و وجوب عمل بران بدون بحث و نظر در احادیث وی بخلاف سنن اربعه که محتاج نقد و نظر و بحث اند و بعضی اهل علم گفته اند نظم

قالوا المسلم فضل	قلت البخاری جلی	قالوا البخاری یکرر
		قلت المکرر احلی

و حافظ عبد الرحمن بن علی بن الربیع الشیبانی در ضمن مجالس کرده نظم

تتابع قوم فی البخاری و مسلم	الذی و قالوا ای ذین تقدم	فقلت لقد فاق البخاری صحة
		کما فاق فی حسن الصناعة ابراهیم

صحیح المنتقی فی الحدیث لابن السکن ابی علی بن عثمان البغدادی المتوفی سنة ثلث و سبعین و ثلث مائة **صراط المستقیم**
معروف بسفر السعادة ذکر نسخه فارسی آن در حرف سین مهمله گذشت و اما عربی پس این نیز از مجد الدین اللغوی الفیروزابادی
نزیل الحرم الشریف مؤلف کتاب القاموس فی اللغة ست اولا بعد الحمد و الثناء علی حضرة ذی الکبریاء و در وی ذکر کرده
لتعلم طائفة الاصحاب و الاصحاب زمرة العقلاء من ذوی الالباب ان طریق الحق الذی هو الصراط المستقیم من ابلغ
ان غایة ذلک هو الحق جل شانه اشرف الطرق و اجلها و انور السبل و اکملها و سلوکها بغیر متابعتها و ماهر و خبرت بها لیس
بل لا یتصور لاجرم ان من تشرف بدرک هذا المعنی علم ان اتباع سیرة رئیس الهدی و کبیر من اختیر من حضرة الرحمن
محمد المصطفی صلی الله علیه و آله و سلم و الاهتداء بسنته جنابه المقدس هو سبب النجاة الابدیة و موجب القرب و الوصول
الی الحضرة الربانیة و لا وسیلة منها اشرف و لا طریقة منها اقرب و مصداق ما قلنا قوله تعالی قل ان کنتم تحبون الله

فاتبعونی یحببکم الله و مفهوم الکلمة الجامعة النبویة الدین النصیحة الجانی الی استشال اوامره ملتمس کبیر الفرق المقدسة
النبویة و نبعة من الدوحة المکرمة المصطفویة فی اثبات ابواب ثبت فی صحاح الاخبار المقدسة من الطرق الانیقة الاحمدیة
و السنة السنیة النبویة فاجرینا القلم بها لتکون دستور المن اراد ادراک هذه السعادة فلیعتمد علیه فی باب العبادات
اعتمادا کلیا و لا یعبأ بخلاف زید و عمرو فان هذه المسائل ستکتب علی وجه ثبت عن رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم
باسانید صحیحة و کل متعبد اتم سلوک هذا المنهج المستقیم بطریق الاخلاص لکن یدیه طلبه التعلیق لطریق مقصوده و تخلقت
بالخلیة الطیبة بالاخلاق المقدسة النبویة ان شاء الله تعالی **وهذا** سفر السعادة جعلناه محتویا فاتحة و خاتمة و ابواب
تحتوی علی فصول و فائل ان تحیط انوار اسراره بالکافة و تکتنفان شاء الله تعالی انتهی من عینه و این کتاب در حقیقت
خلاصه کتاب زاد المعاد فی هدی خیر العباد للحافظ ابن القیم رح ست بحذف ادله و زوائد و مؤلف وی شاگرد حافظ ابن القیم ست
و اجلاء حدیث اگرچه درین کتاب اشارت باسمی نموده **صفة حج النبی** صلی الله علیه و سلم علی اختلاف طرقها
محب الدین احمد بن عبد الله الطبری المتوفی سنة اربع و تسعین و ست مائة **صفوة الصفوة** مختصر حلیة الاولیاء
ابی الفرج عبد الرحمن بن علی المعروف بابن الجوزی المتوفی سنة سبع و تسعین و خمس مائة اوله الحمد لله و سلام علی
عباده الذین اصطفی **الصفوة** فی اصول الاحادیث مختصری ست از بعض متاخرین مشتمل بر یک مقدمه و چهار قسم
صلوة الرغائب و هو تحفة الجنائب بعضی گفته اند در قرن ثالث حدیثی در فضل این نماز اختلاق کردند که در
قرن رابع شهرت گرفت و ابو طالب بر فضل وی نص کرد و تبعه الغزالی و صاحب تحفة الجنائب در کشف آن حدیث
کتابی نوشته مسمی بالبرق اللموع لکشف الحدیث الموضوع و نووی منجمله منکرین این نماز ست و شیخ ابو محمد عبد الرحمن بن اسمعیل
المقدسی ابو شامه کتابی دارد در ابطال این هر دو تصنیف مسمی بالمع و این کتاب خوب ست و هم ابو بکر طرطوشی
و ابن وجیه و ابو محمد عبد العزیز بن عبد السلام خطیب جامع دمشق انکارش کردند بلکه خطیب فی کور روز جمعه سنه سبع و ثلثین
و ست مائة در خطبه اعلام به بدعت بودن او کرد و جزوی تالیف کرد و بنام الترغیب عن صلوة الرغائب و در وی تحذیر نمود از ارتکاب
این بدعت **صلوة الممتاز** فی الصلوة علی النبی المختار مختصر للشیخ ضیاء الدین ابی محمود محمد بن امین عبد العزیز بن محمد الشیرازی
که در سنه سبع و سبع مائة آنرا تالیف کرده اوله الحمد لله الذی اختار محمدا من خلیقته و این بنجاه حدیث ست که آنرا در
فضل صلوة بر آنحضرت صلی الله علیه و سلم جمع نموده و بر وی فصل ختم نموده **الصواعق المرسلة** علی الجهمیة و المعطلة للحافظ ابن القیم

باب الضاد المعجمة

ضوء البدر فی احیاء لیلة عرفة و العیدین و نصف شعبان و لیلة القدر رساله للسیوطی ذکرها فی فن الحدیث
ضوء الدراری شرح صحیح البخاری للسید الفاضل غلام علی بن السید نوح الواسطی البلجرامی المتوفی سنة ثمانین و الف
و این شرح بالقول ست تا کتاب الزکوة و ذکر وی در حرف جیم زیر شروح بخاری گذشت **ضوء السراج** فی الحدیث المعروف
لابی بکر بن محمد الحبشی البسطامی اوله الحمد لله الذی قرب من احبه من العباد و اجتباه **ضوء المصباح** فی الحدیث
ضوء المشارق **ضوء المصابیح** در حرف میم بیاید **الضوء اللامع** فی اهل القرن التاسع للسخاوی

الضياء الساري شرح صحيح بخاري للشيخ عبد الله بن سالم البصري المكي المتوفى سنة اربع وثلثين ومائة وألف

باب الطاء المهملة

طبقات الحفاظ دروی تالیف ابی عبد الله شمس الدین محمد بن احمد الذهبی الحافظ المتوفی سنه ثمان وسبعمائه وآخر از تاریخ کبیر خود گرفته و حافظ جلال الدین سیوطی آنرا مختصر نموده ذیلی بران افزوده و دروی ذکر رجال مابعد وی کرد اوله الحمد لله الذی انعم فاجزل فی ذیل این طبقات از تقی الدین بن فهد المکی ابو بکر بن محمد بن محمد بن محمد المتوفی سنه تسعین وثمانمائه ست و دروی ذکر حافظ ابن حجر کرده و درین باب ابن الدبیثی و ابن المفضل هم تالیف و تالیف حافظ ابن حجر عسقلانی المتوفی سنه ۸۵۲ در دو مجلد ست **طبقات الرواة** لخلیفة بن خیاط و مسلم بن الحجاج و محمد بن سعد الزهری المصری مات سنه ثلثین ومائتین و این کتاب اعظم کتب مؤلفه درین باب ست زیرا که دروی صحابه و تابعین و خلفا همه را فراهم نموده تقریبا در پانزده مجلد باشد و مختصرش هم از وست و سیوطی را درین فن تالیفی ست مسمی بانجاز الوعد المنتقی من طبقات ابن سعد **طبقات الصحابة والتابعین** لابی عبد الله محمد بن سعد الزهری کاتب الواقدی المتوفی سنه ۲۳۰ اول در پانزده مجلد ست کما تقدم و ثانی که منتخب ست از وی اصغر ست و ابن مندة ابی عبد الله محمد بن اسحق الاصفهانی الحافظ در اسامی صحابه توفی سنه ۳۹۵ و نیز پیش از حافظ ابو موسی اصفهانی ست و درین باب استیعاب و اصابه و اسد الغابه و ذکر اینها در حرف الالف گذشت و مختصر این طبقات از سیوطی ست و هم از قاضی ابی بکر محمد الطوسی در ریاض مستطابه نوشته سئل ابو زرعة الحافظ عن جملة حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال ومن یحصی حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم عن مائة الف واربعة عشر الفا من الصحابة ممن روی عنه وسمع فقیل له هؤلاء الذین کانوا معک سمعوا اقال اهل المدینة ومکة وما بینهما من الاعراب ومن شهد معه حجة الوداع کل رآه وسمع منه انتهی و محدثین این نهار را دوازده طبقه گردانیده اند اول قدمای تابعین که در مکه اسلام آوردند مثل خلفای اربعه و نحو هم سپس اصحاب دار الندوه پستر مهاجر حبشه باز اصحاب عقبه اولی باز ثانیه بعده مهاجرین اولین میان بدر و حدیبیه پستر اهل بیعة الرضوان بعده مهاجرین میان حدیبیه و فتح مکه بعده مسلمة الفتح بعده اطفال و صبیان که آنحضرت صلی الله علیه وسلم را دیده اند در فتح مکه و حجة الوداع و آدعی اینها کتاب اسد الغابه است لابن الاثیر بعده استیعاب و ابن الصلاح بروی عیب گرفته بجهت آنکه مشاجرات صحابه را حکایت کرده و روایت از اخبار بین نموده نه محدثین **طبقات الفقهاء والمحدثین** للهیثم بن عدی المتوفی سنه سبع ومائتین فی اربع مجلدات **طبقات المحدثین** للحافظ سراج الدین عمر بن الملقن المتوفی سنه اربع وثمانمائه و این از زمان صحابه تا زمان اوست و لابی القاسم مسلمة بن القاسم الاندلسی و او را بروی ذیلی نیز ست ذکره عبد القادر فی الجواهر المضیة **طراز المذهب** فی الکلام علی احادیث المهذب در حرف میم بیاید **الطرق والوسائل** الی معرفة احادیث خلاصة الدلائل و این شرح مختصر القدوری و آن تخریج احادیث اوست مختصر قدوری تالیف امام ابی الحسین احمد بن محمد القدوری البغدادی الحنفی المتوفی سنه ثمان وعشرین واربعمائه ست و فروع حنفیه خلاصة الدلائل که شرح اوست تالیف حسام الدین علی بن احمد مکی رازی

المتوفی سنه ثمان وتسعین وخمس مائة و الطرق و الوسائل تعلیقی ست بران از ابن صبیح احمد بن عثمان الترکمانی که در سنه ثلثین وسبعمائة آنرا تالیف کرده **الطریقة المحمدیة** فی الموعظ لمولی محمد بن پیر علی المعروف ببرکلی المتوفی سنه احدی وثمانین وتسعمائة اوله الحمد لله الذی جعلنا امة وسطا خیر الامم در کشف الظنون گفته و کتاب مفید معتبر وقی اختصره المولی محمد الیزدی المعروف بعشی المتوفی سنه ست عشرة والف بعد و ذکر شروح وی اطالت کرده **الطوالات** فی الحدیث لابی القاسم الطبرانی **الطوالات** للحافظ الکبیر ابی موسی محمد بن ابی بکر المدینی المتوفی سنه احدی وثمانین وخمس مائة و این دو مجلد ست مشتمل بر روایی و موضوع **طیب القلوب** لمحمد بن محمد بن علی الخرپوتی و دران چهل حدیث جمع کرده شرح آن بفارسی در سنه پانصد نموده است

باب العین المهملة

عارضة الاحوذي فی شرح سنن الترمذی للحافظ القاضی ابی بکر محمد بن عبد الله بن احمد المعروف بابن العربی المغربی الاندلسی الاشبیلی المتوفی سنه ثلث وخمسین وخمس مائة ابن خلکان در وفیات الاعیان گفته العارضة القدرة علی الکلام یقال فلان شدید العارضة اذا کان ذا قدرة علی الکلام والاحوذی الخفیف فی الشیء الحذق وقال الاصمعی الاحوذی المشمر فی الامور القاهر لها الذی لا یشذ علیه منها شیء وهو بفتح الهمزة وسکون الحاء المهملة وفتح الواو وکسر الذال المعجمة وفی آخره یاء مشددة انتهی **عجالة العالم** من کتاب المعالم مختصر معالم السنن للخطابی ذکر فیه شروح صحیح مسلم **عجالة نافعه** مختصری ست در فارسی از شاه عبد العزیز بن الشاه ولی الله بن عبد الرحیم المحدث الدهلوی المتوفی سنه ۱۲۳۹ در بیان کتب حدیث و اسانید خود و بعض فوائد علم حدیث اوله الحمد لله وکفی و آخره بیت

چه خوش گفت دانا که دانش بسی ست	ولیکن پراکنده باهر کسی ست

عدة الکبری فی الحدیث **عدة وجنة** و مختصر حصن حصین ست للشیخ شمس الدین محمد الجزری اول عدة این ست الحمد لله الذی جعل فی کرة عدة الحصن الحصین و دروی گفته لما کان کتابی الحصن الحصین من کلام سید المرسلین مما لم یسبق الی مثله من المتقدمین و عز تالیف نظیره علی من سلک طریقه من المتاخرین لما حوی من الاختصار المبین و الجمع الرصین و التصحیح المتقن والرمز الذی هو علی العز و معین حدانی علی اختصاره فی هذه الاوراق من جهله المذکور بعد ان کنت سئلت فی ذلک مرارا فی سنتین شهور من آنس غربتی و کشف کربتی و اوجب الحق علی مکافاته و لم اقدر علیها الا بالدعاء له فاسأل الله تعالی نفعه و عافاته و ترجمه فارسی وی مسمی بغرفة الحصن از سید صیل الدین عبد الله بن عبد الرحمن الحسینی الواعظ ست اوله الحمد لله الجمیل الذی یحب الجمال و دران بعض مهمات افزوده و بر پنج فصل و خاتمه مرتب کرده و در بلده هرات در سنه سبع و ثمانین و ثمانمائه از تالیفش فارغ گردیده **عدة المنسوخ** من الحدیث للشیخ حسین بن عبد الرحمن الاهدل الیمنی و دروی بیست یک حدیث ست که نسخ آن ثابت شده و این ملخص کتاب اخبار الرسوخ لابن الجوزی ست **العذب السلسل** فی الحدیث المسلسل للحافظ الذهبی **عرف الوردی** فی اخبار المهدی للسیوطی ملخص فیه الاربعین لابی نعیم و زاد **عشاریات** و این ده حدیث ست که جلال الدین سیوطی در رحلت بنواحی دمیاط یافته تخریج آنها نموده است

گفته اعتنی اهل الحدیث بتخریج عوالیهم وارفعها فخرجوا الثلاثیات ثم الرباعیات ثم الخماسیات ثم السداسیات الی العشاریات
ومن خرجها قبل الثمان مائة الزین العراقی وبعده جماعة ابن حجر وکان اکثر ما یقع لی غالبا احد عشر لکون زمانی بعیدا وقد نصحت
فوقع لی احادیث یسیرة عشاریة انتهی **عشاریات** ابن عرفة بن عبد الله بن محمد التونسی المتوفی سنة ثمان وسبعین
تخریج الزین رضوان **عقود الزبرجد** علی مسند الامام احمد لجلال الدین السیوطی المتوفی سنة احدی عشرة وتسعمائة
اوله الحمد لله الذی خص هذه الامة ودروی ذکر کرده که امام ابو البقا العکبری چون اعراب القرآن تالیف کرد تالیف دیگر
در اعراب الحدیث ردیف آن ساخت و احادیث بسیار از مسند امام احمد دران آورد مگر آنکه این تالیف خیلی مختصر و بیست
وامام جمال الدین بن مالک تالیفی خاص برای صحیح بخاری نمود مسمی بالتوضیح لمشکلات الجامع الصحیح پس تصنیفی مستوعب
درین باب مرتب بر حروف معجم در مسانید صحابه نمود موسوم **عقود اللآلی** فی الاحادیث المسلسلة العوالی
للشمس الدین محمد الجزری صاحب الحصن الحصین اوله الحمد لله المعین لنقل الکتاب والسنة ودروی گفته هذه احادیث
مسلسلات صحاح وحسان وعوالی صحیحة عشاریة عالیة الشان لا یوجد فی الدنیا اعلی منها ولا یحس المؤمن الا اعراض منها
اذ قرب الاسناد وعلوه قرب من الله تعالی ورسوله صلی الله علیه وسلم ثم انی ختمتها باتصال تلاوة القرآن العظیم الی
النبی الکریم ثم باتصال الصحبة ولبس خرقة التصوف العالیة الرتبة ولقبتها برسم سلطان الاسلام رئیس ملوک الانام
معلی کلمة الایمان معین الملة والشریعة والدین شارح جهاد نصر الله به الاسلام علی ممر الزمان الحدیث الاول الی قوله عن
عمرو بن العاص ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال الراحمون یرحمهم الرحمن تبارک وتعالی ارحموا من فی الارض یرحمکم
من فی السماء اخرجه ابو داود والترمذی وقال حدیث حسن صحیح واین حدیث بسند متصل خود مسلسل باولیت آورده
ترکناه اختصارا **عقیدة اهل التوحید** المخرج من ظلمات الجهل وربقة التقلید الرغمة انف کل مبتدع خبیث
للامام محمد بن یوسف السنوسی الحسنی المتوفی سنة خمس وتسعین وثمان مائة ثم شرحها وسماه عمدة اهل التوفیق والتسدید فی
شرح عقیدة اهل التوحید ثم اختصر هذا الشرح **العقیدة الواسطیة** لشیخ الاسلام ابی العباس احمد بن عبد الحلیم
بن تیمیة الحرانی اوله الحمد لله الذی ارسل رسوله بالهدی ودین الحق لیظهره علی الدین کله مختصری ست در یک کراسه مشتمل
بر نه فصل ابن رجب در طبقات گفته که سبب این عقیده در سنه خمس وسبع مائة ممتحن شده و قضات وعلما و قصر سلطان مجتمع
وبحضور ایشان خوانده شد در سه مجلس و بجهة رفت ووقع الاتفاق بعد ذلک علی ان هذه عقیدة سنة سلفیة انتهی
ودروی گفته هذا اعتقاد الفرقة الناجیة المنصورة الی قیام الساعة اهل السنة والجماعة ودر جای دیگر نوشته ومن الایمان
بالله الایمان بما اخبر الله به فی کتابه وتواتر عن رسوله صلی الله علیه وسلم واجمع علیه سلف الامة من انه سبحانه فوق
سماواته علی عرشه علا علی خلقه وهو سبحانه معهم اینما کانوا یعلم ما هم عاملون کما جمع بین ذلک فی قوله هو الذی خلق السموات
والارض فی ستة ایام ثم استوی علی العرش یعلم ما یلج فی الارض وما یخرج منها وما ینزل من السماء وما یعرج فیها وهو معکم اینما کنتم والله بما تعملون بصیر
ولیس معنی قوله هو معکم انه مختلط بالخلق فان هذا لا توجبه اللغة وهو خلاف ما اجمع علیه سلف الامة وخلاف ما فطر الله
علیه الخلق بل القمر آیة من آیات الله من اصغر مخلوقاته وهو موضوع فی السماء وهو مع المسافر وغیر المسافر اینما کان

وهو سبحانه فوق العرش رقیب علی خلقه مهیمن علیهم مطلع الیهم الی غیر ذلک من معنی ربوبیته وکل هذا الکلام الذی ذکره الله
من انه فوق العرش وانه مناط علی حقیقته لا یحتاج الی تحریف لکن بعیان عن الظنون الکاذبة مثل ان یظن ان الظاهر قوله
فی السماء ان السماء تقله او تظله وهذا باطل باجماع اهل العلم والایمان فان الله قد وسع کرسیه السموات والارض وهو الذی
یمسک السموات والارض ان تزولا ویمسک السماء ان تقع علی الارض الا باذنه ومن آیاته ان تقوم السماء والارض
بامره **عقیدة** للشیخ الامام ناصر السنة شیخ الاسلام موفق الدین ابی محمد عبد الله بن احمد بن محمد بن قدامة المقدسی
المتوفی سنة اوله الحمد لله المحمود بکل لسان واین عقیده کراسه مختصر ست ودروی گفته ومن صفات الله تعالی التی
یجب الایمان بها انه متکلم بکلام قدیم یسمعه من شاء من خلقه سمعه موسی عنه من غیر واسطة وسمعه جبریل علیه السلام
ومن اذن له من الملائکة وانه یکلم المؤمنین یوم القیامة ویکلمونه ویاذن لهم فیزورونه ویکشف لهم الحجاب وقال صلی الله علیه وسلم
ما کلم الله بالوحی سمع صوته اهل السماء وفی حدیث عبد الله بن انس عن النبی صلی الله علیه وسلم یحشر الناس یوم القیامة
عراة حفاة بهما فینادیهم بصوت یسمعه من بعد کما یسمعه من قرب انا الملک انا الدیان رواه الائمة واستشهد به البخاری
ومن کلام القرآن العظیم وهو سور وآیات وحروف وکلمات له اول وآخر متلو بالالسنة محفوظ فی الصدور مکتوب
فی المصاحف مسموع بالآذان الخ ودر بیان این صفت ذکر اوله بران تطویل کرده **عقیدة الحموی** لشیخ الاسلام تقی الدین
بسبب این عقیده فتنه عظیمه برپا شده وبرای مؤلفش در بلده دمشق حکم نائب آنجا حسب استدعای جمعی از معاندین
مجلسها انعقاد یافته کما ذکر شهاب بن فضل الله العمری فی مسالک الابصار وابن رجب حنبلی در طبقات خود گفته کتبها
فی عدة واحدة وهی ازید من ذلک **عقیدة** الشاه ولی الله محدث دهلوی المتوفی سنة ست وسبعین ومائة الف فی ردالبیت
وعربی جامع اصول عقائد اهل سنت اوله الحمد لله رب العالمین ودروی گفته اشهد الله تعالی ومن حضر من الملائکة
والجن والانس علی انی اعتقد من صمیم قلبی ان للعالم صانعا قدیما الخ وبروی شرحی ست از محمد سطور موسوم بانقاذ
علل الحدیث ودرین فن جماعتی از حفاظ ومحدثین تالیف کرده اند منهم مسلم بن الحجاج المتوفی سنة ۲۶۱ والامام
ابو الحسن علی بن عمر الدارقطنی المتوفی سنة ۳۸۵ ومحمد بن عبد الله الحاکم النیسابوری المتوفی سنة ۴۰۵ وابو علی حسن بن محمد الرامهرمزی
المتوفی سنة **علل المتناهیة** فی الحدیث لابن الجوزی **معرفة علوم الحدیث** اول مقصدی درین فن
حاکم نیسابوری ست اوله الحمد لله ذی المن والاحسان والقدرة واین در پنج جزء ست مشتمل بر پنجاه نوع وابن الصلاح
این باب تابع اوست واز انواع حدیث شصت وپنج نوع ذکر نموده **علوم الحدیث** کتابی ست از ابی عمرو عثمان
ابن عبد الرحمن بن عثمان بن موسی بن ابی النصر النصیری المالکی الکردی الشرخانی الملقب تقی الدین المعروف بابن الصلاح الشهرزوری
الفقیه الشافعی الدمشقی المتوفی سنة ثلث واربعین وستمائة شیخ برهان الدین الانباسی در شرح خود مسمی بالمفتاح
من علوم ابن الصلاح نوشته ان کتاب هذا احسن تصنیف فیه وصنف ذلک فی خمسة وستین نوعا وقد اعتنی به العلماء فی زمانه الی هذا
الزمان منهم من اختصره ومنهم من اعترض علیه انتهی ومختصرش از قاضی القضاة بدر الدین بن جماعه ست وشرح آن از زین الدین
بن الحسین بن عبد الرحمن المتوفی سنة تسع عشر وثمان مائة واختصارش امام ابو زکریا یحیی بن شرف النووی المتوفی سنة ۶۷۶ کرده

مسمی بارشاد و مختصر این اختصار هم از وست تقریب نام و نیز اختصار وی عماد الدین ابو الفدا اسمعیل بن عمر القرشی
المعروف بابن کثیر المتوفی سنه اربع و سبعین و سبع مائة کرده و هم علاء الدین علی بن عثمان المارديني المتوفی سنه خمسین
و سبع مائة و شهاب الدین محمد بن احمد بن خلیل القاضی الخوبی المتوفی سنه ثلث و تسعین و ست مائة آنرا نظم نموده
و بر اصل کتاب نکت ست از شیخ بدر الدین محمد بن بهادر بن عبد الله الزرکشی المتوفی سنه اربع و تسعین و سبع مائة از
شیخ ابن حجر عسقلانی المتوفی سنه ۸۵۲ اوله الحمد لله الذی لا تنفد کثرة الانفاق خزائنه و در وی نوشته نکت و فکر
علی الفوائد التی جمعها شیخی العراقی علی مصنف الشیخ ابن الصلاح و کنت فی اثناء ذلک و بعده اذا وقعت لی النکتة الغریبة
و النادرة العجیبة و الاعتراض القوی و الضعیف ربما علقته علی هامش الاصل و ربما انحللته فرایت جمع و ضم ما یلیق
فجمعت و رقمت علی اول کل مسئلة ما ص و اما ع الاول لابن الصلاح و الثانی للعراقی و بعده کراسه دیگر نوشته
مسمی بالافصاح بتکمیل النکت علی ابن الصلاح بقاعی در حاشیه شرح الفیه گفته قیل ان ابن الصلاح املا کتابه املاء
فکتب فی حال الاملاء جمع جم فلم یقع مرتبا علی ما فی نفسه و صار اذا ظهر له ان غیرها وقع له احسن ترتیبا یراعی ما کتب من النسخ
و یحفظ قلوب اصحابها فلا یغیرها و ربما غاب بعضها فلم یغیر ترتیب غیره و تخالف النسخ فترکها علی اول حالها انتهی و نیز محمد بن
از امام بهاء الدین احمد بن سعید الاندلسی ست ذکر او بقاعی قاضی ابو البرکات عبد العزیز البغدادی در کتاب الفنون الغریبة
و انواع علوم الحدیث کثیرة و قد اطنب فیها الائمة حتی ان الضعیف هو نوع منها بلغ به ابو حاتم بن حبان فی تقسیمه خمسین قسما
الا واحدا فاظنک بغیره انتهی و شرح کرده است آنرا امام ابو الفضل عبد الرحیم بن الحسین العراقی المتوفی سنه ست و ثمان مائة
اوله الحمد لله الذی الهم لایضاح ما ابهم و در وی نوشته ان احسن ما صنف اهل الحدیث فی معرفة الاصطلاح کتاب علوم الحدیث
لابن الصلاح جمع فیه غرر الفوائد فادعی ان فیه غیر موضع قد خولف فیه و اما کون اخر تحتاج الی تقیید و تنبیه فاردت ان
اجمع نکتا علیه تقید مطلقه و تفتح مغلقه و رداعلی ایراد ما اورد علیه و قد کان الشیخ علاء الدین بخلطائی اوقفنی علی شیء
جمعه علیه سماه اصلاح ابن الصلاح و ایضاح قد اختصره جماعة و تعقبوه فی مواضع منه فحیث کان الاعتراض علیه غیر صحیح
ذکرته بصیغة اعترض و سمیته التقیید و الایضاح لما اطلق و اغلق من کتاب ابن الصلاح انتهی و این شرح الفیه است
و از تبییض آن روز احد بست و یکم ذیقعده سنه ست و تسعین و سبع مائة فارغ شده حافظ ابن حجر گفته و اول کتاب
فی علوم الحدیث کتاب المحدث الفاضل فی غالب الظن و ان کان یوجد قبله مصنفات مفردة فی اشیاء من فنونه لکن فما
اجمع ما جمع فبذلک فی زمانه ثم توسعوا فیه فاول من تصدی له الحاکم ابو عبد الله و عمل علیه ابو نعیم مستخرجا ثم جاء الخطیب
فعمل الکتابین و هما الجامع لاخلاق الراوی و آداب السامع و الکفایة فی معرفة قوانین الروایة انتهی **العلوم الفاخرة**
فی النظر فی الامور الآخرة لعبد الرحمن بن محمد الثعالبی الجزائری المتوفی سنه ست و سبعین و ثمان مائة و هو مجلد ضخم
کالتذکرة للقرطبی اوله الحمد لله المتفرد بالبقاء الدائم الحی **عمدة الاحکام** عن سید الانام للشیخ الامام تقی الدین
ابی عبد الله محمد عبد الغنی بن عبد الواحد بن سرور الجماعیلی المقدسی الحنبلی المتوفی سنه ست مائة و رسه مجلد ست و نظیر
درین باب عزیز الوجود اوله الحمد لله ثم الحمد لله و در وی گفته حصرت الکلام فی خمسة اقسام الاول التعریف بذکر من روی الحدیث

الثانی فی احادیث الثالث بیان ما وقع فیه من المبهمات الرابع فی ضبط لفظه الخامس الاشارة الی بعض ما یستنبط
و سمی رجال این کتاب نیز از وی ست موسوم بعمدة و گفته قال افردت هذا الکتاب بتسمیة عدة و شرح این کتاب مع مجلدات
ابو عبد الله محمد بن احمد بن مرزوق التلمسانی المالکی المتوفی سنه احدی و ثمانین و سبع مائة اوله الحمد لله الجبار و در وی گفته
ثانی البعض اختصار جلة فی احادیث الاحکام مما اتفق علیه الامامان البخاری و مسلم فاجمعه حافظ ابن حجر عسقلانی میگوید
جمع فیه من کلام ابن دقیق العید و ابن العطار و الفاکهانی و غیرهم و نیز شرح اوز سراج الدین عمر بن علی بن الملقن الشافعی
المتوفی سنه اربع و ثمان مائة ست موسوم باعلام و این از احسن مؤلفات اوست و آنرا ابو طاهر مجد الدین محمد بن یعقوب
فیروزابادی ست مسمی بعدة الحکام فی شرح عمدة الاحکام و این در دو مجلد ست دیگر شرح سید تاج الدین ابو نصر عبد الوهاب
بن محمد بن حسن بن ابی الوفا العلوی المتوفی سنه ۷۷۱ ست موسوم بعدة الحکام و در اول وی شش مقاله آورده اوله الحمد
لله الذی نور بصائرنا بنور الاسلام دیگر شرح عبد الرحمن بن علی بن خلف الشیخ زین الدین ابو المعالی الفارسکوری الشافعی ست
این شرح دال ست بر کثرت فضل او و وی قاضی مدینه منوره بود در سنه ست و ثمانین و سبع مائة و وفاتش در سنه ثمان و ثمانین
دیگر شرح شیخ عماد الدین اسمعیل بن احمد بن سعید بن محمد بن الاثیر الحلبی الشافعی ست اوله الحمد لله منور البصائر و در وی گفته کرده
وی کتاب عمده را که مرتب بر ابواب فقه است و در وی پانصد حدیث ست یاد گرفته و حفظ نموده و بر شیخ ابن دقیق العید
قرائت کرده بعد و بطور املا بر آن شرح نوشت احکام الاحکام نام نهاد **عمدة القاری** شرح صحیح البخاری در ذکر
شروح وی گذشت **عمدة المحدثین** لابی محمد بن عبد الغنی بن عبد الواحد المقدسی الحافظ المتوفی سنه
ست مائة **عمل الیوم و اللیلة** للحافظ عبد العظیم بن عبد القوی المنذری المتوفی سنه ست و خمسین و ست مائة
و در وی ذکر کرده مصنف العلماء فی عمل الیوم و اللیلة و الدعوات و الاذکار کتبا کثیرة و من احسنها للامام ابی عبد الرحمن احمد النسائی
المتوفی سنه ثلث و ثلث مائة و احسن منه لصاحبه الحافظ احمد بن محمد المعروف بابن السنی الدینوری المتوفی سنه اربع و ستین
و ثلث مائة و هو اجمع الکتب فی هذا الفن لکنها مطولة قال فحذفت الاسانید لضعف همم الطالبین انتهی و للامام ابی نعیم
الاصبهانی و للسیوطی **عمل الیوم و اللیلة** للنسائی و درین کتاب در فضل قرائت قل هو الله احد گفته حدثنا
قتیبة بن سعید ثنا ابو عوانة عن مهاجر ابی الحسن عن رجل من اصحاب النبی صلی الله علیه و سلم قال کنت اسیر مع النبی صلی الله
علیه و سلم فسمع رجلا یقرأ قل یا ایها الذین الکافرون حتی ختمها فقال قد بری هذا من الشرک ثم سرنا فسمع اخر یقرأ قل هو الله احد
فقال وجبت فقلت ما وجبت فقال الجنة **عنایه** فی شرح الهدایه فی اصول الحدیث **عنایه** بتخریج احادیث الکفایه **عنایة** فی معرفة
احادیث الهدایة **عنوان السیر** فی ذکر الصحابة للحافظ شمس الدین ابی عبد الله محمد بن احمد الذهبی المتوفی
سنه ثمان و اربعین و سبع مائة **العواصم** فی الذب عن سنة ابی القاسم محمد بن عبد الله بن عبد المطلب بن هاشم تصنیف
السید الحافظ الامام العلامة عز الدین محمد بن ابراهیم بن علی بن المرتضی الملقب بابن الوزیر الیمانی الصنعانی المتوفی
سنه اربعین و ثمان مائة در ده مجلد کلان ست اوله الحمد لله الحی القیوم انصافا و عدلا و در وی اسکان وجود مجتهد در هر زمان
ذکر کرده باد لا سیما ثابته و هم اثبات عمل بر حدیث و ترک تقلید مذاهب مروجه نموده جزاه الله خیرا و در تدقیق مطالب تحقیق مذاهب

بغایت قصوی رسیده و مختصر این کتاب مسمی بالروض الباسم هم از وست و اصل این کتاب نزد فقیر موجود است
الجعفری صحیح حاصل کرده و له الحمد **عوالی** احادیث لیث بن سعد تخریج الشیخ قاسم بن قطلوبغا الحنفی المتوفی سنة
تسع وسبعین وثمان مائة وله تخریج عوالی بکار اسمع هذه التخاریج عند قبر کل احد منهم **عوالی** ابن الشحنة ابو الفتح عبد الله
بن احمد بن مبارک الغزی المعروف بابن الشحنة المتوفی سنة تسع وتسعین وسبع مائة تخریج شیخ الاسلام الزین العراقی
عوالی ابی محاسن الرویانی **عوالی البخاری** تخریج التقی بن تیمیة ذکره البقاعی فی مشیخته **عوالی** مسند
الفراوی جمعه ابو المظفر عبد الرحیم بن عبد الکریم بن محمد بن منصور السمعانی المتوفی سنة ۵۷۵ او ۵۷۶ فی مجلدین ضخمین
عون المستعین فی الاحادیث الاربعین **عین الاصابة** فی ما استدرکته عائشة علی الصحابة
للشیخ جلال الدین السیوطی ذکره فی فهرس مؤلفاته فی فن الحدیث وله عین الاصابة فی معرفة الصحابة وله ثم

باب الغین المعجمة

غایة السول فی خصائص الرسول للشیخ الامام سراج الدین عمر بن الملقن المتوفی سنة اربع وثمان مائة **غایة المرام**
فی رجال البخاری الی سید الانام مجلد ضخم اوله الحمد لله الذی رفع منار الحق الخ للشیخ محمد بن داود بن محمد البارنی الکردی
الحموی الشافعی المتوفی سنة خمس وعشرین وتسع مائة ذکر فیه انه کان ممن اشتغل بالحدیث وطاف البلاد فالفه ورتبه علی الحروف
غرائب اخبار المسندین ومناقب آثار المهتدین لقاسم بن محمد القرطبی **غرامی صحیح**
غزلی ست مشتمل بر بست بیت متضمن مصطلحات علم اصول حدیث اوله **نظم**

غرامی صحیح والرجا فیک معضل	وحزنی ودمعی مرسل ومسلسل

وبرین ابیات شرحی ست انکاتب حروف مسمی بکلامی فصیح اوله الحمد لک یا من اتصل تفضله علینا فتسلسل **الغرب** الجموع
فی الحدیث لرشید العطار ذکره العراقی فی شرح الالفیة **الغریبین** یعنی غریب الحدیث والقرآن لابی عبید احمد
بن محمد بن محمد بن ابی عبید المؤدب الغاشانی الهروی المتوفی سنة احدی واربع مائة اوله سبحان من لیس کمثله شیء شاهدا بالدوام
وورد فی ذکره ان اللغة الغریبة انما یحتاج الیها لمعرفة غریبی القرآن والحدیث والکتب المؤلفة فیهما جمة وافرة والاتمام
فلم اجد احدا عمل ذلک فعملته من جمل القرآن وعرف الحدیث هو موضوع علی نسق الحروف المعجمة انتهی ومختصرش از شیخ ابو الکارم
الوزیر علی بن محمد النحوی المتوفی سنة احدی وستین وخمس مائة ست والزیادة علیه للشیخ محمد بن علی الغسانی المالقی المعروف
بابن عسکر المتوفی سنة ست وثلثین وست مائة مسمی بالمشرع الروی فی الزیادة علی الغریبین الهروی وتکملة وتمة آن
از حافظ محمد بن عمر الاصفهانی المدینی المتوفی سنة احدی وثمانین وخمس مائة ست واز کتابی دیگر ست در مفردات
کتاب الغریبین ذکره الفارقی فی الاسانید **الغماز** علی الهماز مختصر فی الحدیث الموضوع **غنیة** الراغب
فی الحدیث **غنیة** الاسماء المبهمة الواقعة فی متون الاحادیث المسندة لابی القاسم خلف بن عبد الملک بن مسعود
بن بشکوال القرطبی الانصاری المتوفی سنة ثمان وسبعین وخمس مائة ابن خلکان گفته ذکر فیه من روی الموطا عن مالک
بن انس فی ترتیب اسمائهم علی حروف المعجم فبلغت عدتهم ثلثة وسبعین رجلا ومن جاء ذکره فی الحدیث بالثقة **الغیث** الهامع

فی شرح جمع الجوامع **الغیلانیات** من اجزاء الاحادیث من حدیث ابی بکر محمد بن عبد الله بن ابراهیم الشافعی
بالبزار الشافعی المتوفی سنة اربع وخمسین وثلث مائة املاء عن شیوخه وروایة ابی طالب محمد بن محمد بن ابراهیم
بن غیلان المتوفی سنة اربع واربع مائة ذکره السیوطی فی طبقاته وقال احد المسندین المعمرین ذکره ابن الصلاح فیما بعد انتهی

باب الفاء

الفائق فی علاوة الاسانید رساله ایستاد سیوطی در وی ذکر روایت امام ابو حنیفه از امام مالک کرده **الفائق**
فی غریب الحدیث للعلامة جار الله ابی القاسم محمود بن عمر الزمخشری المتوفی سنة ثمان وثلثین وخمس مائة اوله الحمد لله
الذی فتق لسان الذبح بالعربیة البینة وانطاب الفصیح واین کتابی ست تمام نموده **فتاوی** امام المتقین
ورسول رب العالمین للشیخ محمد بن ابی بکر بن القیم الجوزیة وهی خاتمة کتابه اعلام الموقعین وقد قال فی مقدمة ختم الکتاب
ذکر فصول یسیر قدرها عظیم امرها یکون وحالهذا الکتاب در قاعلی علته هذا التالیف واولها صح عن رسول الله صلی الله علیه
وسلم انه سئل عن ذریة المؤمنین هم **فتح الباری** شرح صحیح البخاری للحافظ ابن حجر العسقلانی المتوفی سنة ۸۵۲
ذکر این کتاب در شروح بخاری در حرف جیم گذشت واین کتاب از عمده تصانیف اوست وبعد اتمام آن شاهی کرد
وبا قصد دینار در ولیعهد آن صرف نمود سخاوی در ضوء لامع گفته هو اجل تصانیفه مطلقا وانفعها للطالب غیرا وشرحا
واجلها قدرا واشهرها ذکرا بحیث رایت بخط مؤلفه قبل تمامه بما نصه ولولا خشیة الاعجاب لشرحت ما یستحق ان یوصف
بذا الکتاب لکن لله الحمد علی ما اولی واراه اسال ان یعین علی کماله منا وطولا وکان الابتداء فیه فی اوائل سنة سبع عشرة
وثمان مائة علی طریق الاملاء ثم صار یکتب بخطه لکن الطلبة تداولوه شیئا فشیئا والاسماع فی یوم من الاسبوع للمقابلة
والمباحثة وذلک بقراءة شیخنا العلامة ابی خضر الی ان انتهی فی اول یوم من رجب سنة اثنتین واربعین وثمان مائة سوی
ما لحق فیه بعد ذلک فلم نیته الاقبل وفات المؤلف بیسیر وجاء بخط مؤلفه فی ثلثة عشر سفرا وکان بعد الفراغ من المقدمة
شرع فی شرح الطال فیه النفس وکتب منه قطعة تکون قدر مجلد خشی الفتور عن تکمیله علی تلک الصفة فابتدأ فی شرح متوسط
اوضح فیه الباری انتهی ونیز در وی گفته سمعته یعنی المؤلف یقول لست راضیا عن شیء من تصانیفی الا فی علتها
فی ابتداء الامر ثم لم یتهیأ لی من تحریرها سوی شرح البخاری ومقدمته والمنتقی والتهذیب ولسان المیزان
بل انه فی مواضع اثنی علی شرح البخاری والتعلیق والنخبة ثم قال واما سائر المجموعات فهی کثیرة الدد واهیة العدد
ضعیفة القوی خامیة الروی ولکنها کما قال بعض الحفاظ من اهل المائة الخامسة **نظم**

اهل فهم سوی انی	اراه هوی فی افق المقصد	واحوالنا بکتب الصلوة
علی السید المصطفی احمد		

فتح القدیر الجامع بین فنی الروایة والدرایة من علم التفسیر للحافظ الکبیر العالم الشهیر البدر المنیر المحقق الربانی شیخ الاسلام
القاضی محمد بن علی بن محمد الشوکانی المتوفی سنة خمسین ومائتین والف این کتاب محل ذکر این تفسیر نیست ولیکن وجه ذکرش
اینجا آنست که این تفسیر مشتمل ست بر الوف احادیث وجامع ست میان تفسیر وحدیث ودر باب خود بی نظیر ست
انکشف قرین سیزده صد هجرت تالیف نشده اوله الحمد لله الذی جعل کتاب المبین کافلا بیانات الاحکام شاملا لمائره

لعباده من الحلال والحرام الخ و آن در چهار مجلد کلان ست و در وی گفته هذا التفسیر و ان کبر حجمه فقد کثر علمه و لو فرض التحقیق
قسمه و اصاب غرض الحق سهمه و اشتمل علی ما فی کتب التفسیر علی ظهر البسیط انظر تفاسیر المعتمدین علی الروایة ثم ارجع علی
تفاسیر المعتمدین علی الدرایة ثم انظر فی هذا التفسیر بعد النظرین فعند ذلک یسفر الصبح لذی عینین و یتبین لک ان هذا الکتاب
هو لب اللباب و عجب العجاب و ذخیرة الطلاب و نهایة مآرب الالباب انتهی و این تفسیر را کاتب حروف از دیار یمن بلاد اشرف
در سفر مبارک حج بمقام حدیده بهم رسانیده و لله الحمد و حق این ست که هر که پیش وی این تفسیر را شنید کتاب نیل الاوطار
و فقه حدیث و کتاب ارشاد الفحول در علم اصول فقه که هر دو تصنیف شوکانیست وی با وجود این سه کتاب درین سه علم که تفسیر
فقه و اصول باشد انشاء الله تعالی در احکام ثابته صحیحه شرعیه مستند باد له حدیثیه سنیه محتاج بدیگر کتاب در اکثر امور نیست
بلکه نزد وی بوجود ما ینا آلات و اسباب اجتهاد مکمل ست و قدر رقنا الله سبحانه و تعالی و له الحمد حمدا کثیرا طیبا مبارکا فیه
هذه الثلثة مع الزیادة و بالله التوفیق **الفتح السماوی** بتخریج احادیث البیضاوی سبق ذکره فی حرف التاء **الفوز**
فتح المغیث فی شرح الفیة الحدیث سبق ذکره فی حرف الالف **فرائد القلائد** علی احادیث شرح العقائد
لعلی القاری اوله الحمد لله العلی الاعلی و در آخر وی گفته و قد وقع الفراغ من تسویده فی الحرم الشریف المکی بجوار النبی المصطفی
فی شهر صفر ختم بالخیر عام ثمان و خمسین بعد الالف ختم الله لنا بالحسنی و بلغنا المقام الاسنی **فردوس الاخبار**
بماثور الخطاب المخرج علی کتاب الشهاب فی الحدیث لابی شجاع شیرویه بن شهردار بن شیرویه بن فناخسرو الدیلمی الهمدانی المتوفی
ان احسن ما نطق به الناطقون فی هروی و هزار حدیث جمع نموده نوشته که قصاصی هم ده هزار حدیث آورده است و با جمله
ترتیب وی بر حروف معجم ست مجرد از اسانید لیکن ذکر رواة حدیث دران کرده و برای مخرجین علامت مقرر نموده و شیخ
رفع البیت و مسند سیوطی و جامع صغیر متقی اثر اوست درین باب حافظ شهردار پسر دیلمی المتوفی سنه ثمان و خمسین
و خمس مئة ترتیب این کتاب در چهار مجلد بذکر اسانید نموده بمسند الفردوس مسمی کرد در فردوس در حرف الفاء اصل الفاکهة
لما خلق الله الجنة حشاها بالریحان فجعل الریحان بالماء و ما خلق الله شجرة احب الیه من الجنار الخ و فیه لما اسری بی اتیت
علی قوم یزرعون فی یوم و یحصدون فی یوم کلما حصدوا عاد کما کان قلت یا جبرئیل من هؤلاء قال هؤلاء المجاهدون
فی سبیل الله الحدیث اول از ابن مردویه و ثانی از ابو هریره و این حدیث بسیار طویل ست و در قصه معراج مشهور و بسیار
دلیل در اتقان معرفت و علم او قصوری ست در صحیح و سقیم احادیث تمیز نمیکند و لهذا درین کتاب او موضوعات
و واهیات نموده و مندرج ست انتهی **فرع الاثبت** فی الحدیث لمحمد بن ابراهیم الحلبی المعروف بابن الخلیلی
المتوفی سنه احدی و سبعین و تسع مئة **الفصول الستة** فی الحدیث لمحمد بن محمد الحافظی البخاری و هو اجزاء
المتوفی سنه اثنتین و عشرین و ثمان مئة **فضائل الاربعة** لابی الفتح یوسف بن عمر بن مهاجر ابن عباس الشیخ
علی بن ابی طالب فضائل الخلفاء الاربعة و هو کتاب من کتب اجزاء الاحادیث **فضائل الاعمال** لضیاء الدین محمد
بن عبد الواحد المقدسی الحنبلی الحافظ المتوفی سنه ثلث و اربعین و ست مئة اوله الحمد لله رب العالمین حمدا مخلوق الثقلین
و عزاه الی کتب الائمة **فضائل الجهاد** بمائة اول من صنف فیه ابن المبارک و البسط ما صنف فیه من الاوائل

و الاخر کتاب الحافظ بهاء الدین بن العساکر و هو فی مجلدین غیر انه اطال بکثرة اسانیده و طرقه الی نحو خمسة عشر الاختصار
فضائل الشیخین لابی اسحق اسمعیل بن سعید الطبری و فضائل مع فضائل عثمان لابی الحسن علی بن احمد
بن نعیم الانصاری فی کتاب من کتب اجزاء الحدیث روایة ابی محمد الحسن بن محمد الخلال عنه **الفضل العمیم** فی
اعطاء تمیم للسیوطی ذکره فی فن الحدیث **فقه الحدیث** شرحه ابو یاسر شمس الدین محمد بن عمار المالکی النحوی المتوفی
سنه اربع و اربعین و ثمان مائة **فلق الصباح** فی تخریج احادیث الصحاح للجوهری **الفنون الجلیة** فی معرفة
حدیث خیر البریة فی علوم الحدیث لقاضی القضاة عز الدین ابی البرکات عبد العزیز بن علی بن العز بن عبد العزیز الحنبلی البکری
البغدادی المولد المقدسی المنشأ و الموطن المتوفی سنه ست و اربعین و ثمان مائة **فوائد** ابی احمد حمزة بن محمد بن العباس
فی الحدیث **فوائد** ابی الحسن علی بن عبد الله العیسوی فی الحدیث ذکره ابن حجر فی المجمع **فوائد** ابی الفتح محمد
بن حسین الازدی فی الحدیث **فوائد** ابو بکر الشافعی و هو محمد بن عبد الله بن ابراهیم عبد ربه البزار المتوفی سنه
اربع و خمسین و ثلث مائة و آنرا غیلانیات نیز خوانند زیرا که راوی او شیخ ابو طالب محمد بن محمد بن ابراهیم بن غیلان سوی ست
و این فوائد نسبت باو شهرت گرفته همگی یازده جزو ست و دارقطنی رباعیات و اجداد نوشته رساله مستقل گردانیده است
که بسیار متداول ست و در وقت تحصیل اجازت و سماع همین رساله را میخوانند اول رباعیات این حدیث ست قال الحافظ
ابو بکر الشافعی حدثنا محمد بن الفرج الازرق و احمد بن عبد الله النرسی قال حدثنا محمد بن کناسة قال ثنا اسمعیل بن ابی خالد
قال قلت لابی جحیفة هل رأیت رسول الله صلی الله علیه و سلم قال نعم و کان الحسن بن علی یشبهه حدثنا موسی بن اسمعیل
ابو عمران قال حدثنا اسمعیل بن علیة قال اخبرنا حنظلة السدوسی عن انس بن مالک قال قیل یا رسول الله الرجل یلقی صدیقه
او اخاه فینحنی له قال لا قال فیلتزمه و یقبله قال لا قال فیصافحه و یأخذ بیده قال نعم **فوائد** الاحتفال فی احوال الرجال
المذکورة فی البخاری زیادة علی تهذیب الکمال للشیخ ابی الفضل احمد بن علی المعروف بابن حجر العسقلانی المتوفی سنه
اثنتین و خمسین و ثمان مائة **فوائد** البزار فی الحدیث هو عبد الله بن ابراهیم بن ایوب بن ماسی ذکره البقاعی
فی مشیخته **فوائد** الصقلی فی الحدیث هو القاضی ابو الحسن علی بن المفرج الصقلی ذکره البقاعی فی مشیخته **فوائد**
تمام الرازی فی الحدیث هو ابو القاسم تمام بن محمد بن جعفر الدمشقی المتوفی سنه اربع عشرة و اربع مائة در وی گفته
اخبرنا خیثمة بن سلیمان قال حدثنا محمد بن عیسی قال حدثنا سفیان بن عیینة قال حدثنا عبد الله بن ابی بکر عن علاء
بن السائب بن خلاد عن ابیه ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال اتانی جبریل فامرنی ان آمر اصحابی ان یرفعوا اصواتهم بالاهلال **فوائد** الدین
لمحمد **فوائد** الدین عاقولی فی الحدیث **الفوائد المتکاثرة** فی الاخبار المتواترة للحافظ جلال الدین السیوطی
در وی احادیثی آورده که راوی آن ده صحابی یا زیاده اند بعده مقاصد این کتاب حافل مجرد ساخته تا مثل الازهار المتناثرة
لنفسه **الفوائد الکامنة** فی ایمان السیدة آمنة و یسمی ایضا التعظیم و المنة فی ان ابوی النبی صلی الله علیه و سلم
فی الجنة للسیوطی فی الحدیث و احوط درین مسئله سکوت ست **الفوائد المنتقاة** المخرجة علی الصحیحین تخریج
ابی عبد الله العبیدی من اصول سماعات الشیخ ابی بکر احمد بن علی بن بدران الحلوانی البغدادی المتوفی سنه سبع و خمس مائة

الفوائد المجموعة فی الاحادیث الموضوعة لقاضی القضاة محمد بن علی بن محمد الشوکانی الصنعانی المتوفی سنة خمسین و مائتین و الف اوله الحمد لله رب العالمین و به نستعین و در وی گفته فمن کان عنده هذا الکتاب فقد کان عنده جمیع مصنفات المصنفین فی الموضوعات مع زیادات وقفت علیها فی کتب الجرح والتعدیل و تراجم رجال الرواة و تخریجات المخرجین و تصنیفات المحققین انتهی و این کتاب در هند ببلده دهلی طبع شده و متداول طلبه علم گردیده والله اعلم

فوائد البغدادی فی الحدیث هو ابو بکر احمد بن سلیمان البغدادی الحنبلی المتوفی سنة ثلث و اربعین و ثلثمائة

فیض الباری شرح صحیح البخاری للسید العلامة عبد الاول بن علاء الحسینی المتوفی سنة ثمان و ستین و تسع مائة

الفیض فی طرق الحدیث العشاری لجلال الدین السیوطی ذکره فی فهرس مؤلفاته فی فن الحدیث

فیض المعین فی شرح اربعین السیوطی

باب القاف

قاعدة مهمة رساله ایست وسط از شیخ الاسلام حافظ امام احمد بن عبد الحلیم بن عبد السلام بن تیمیة الحرانی المتوفی سنه در بیان توحید و صفات باری تعالی موافق او الکتاب و سنت اوله الحمد لله نستعینه و در وی گفته قد رأیت من تعنیت اصحابهم ان اکتب لهم مضمون ما سمعوه منی فی بعض المجالس من الکلام فی التوحید و الصفات و الشرع و القدر لیسیس الحاجة الی تحقیق هذین الاصلین و کثرة الاضطراب فیهما انتهی

قبس فی شرح موطا مالک بن انس للحافظ ابی بکر بن العربی المالکی المتوفی سنة ثلث و اربعین و خمس مائة در حرف میم در ذکر موطا بیاید

قد الامال فی حدیث الاعتکاف للشیخ تقی السبکی رد علیه ولده تاج الدین عبد الوهاب سماه تشهید الاذهان

قسطلانی مسمی بارشاد الساری شرح صحیح البخاری در حرف جیم گذشت

قصر الامال بذکر الحال والمآل للمولی الحاج رفیع الدین بن عظمت الله خان المرادآبادی اوله سبحان ربک رب العزة عما یصفون و در وی گفته این رساله ایست در بیان احوال میت از حین احتضار تا وقت دخول جنت یا نار که محرر سطور از کتاب شرح الصدور و کتاب بدور سافره تالیف امام عالم علامه جلال الدین سیوطی آنرا نقل نموده تعمیما للفائدة بزبان فارسی مترجم شده و طلبا للاختصار از مطالب هر باب که مؤلف برای اثبات شهرت و تواتر استیعاب طرق متعدده حدیث کرده اکتفا بحاصل ما فی الباب و نقل دو سه حدیث جامعه و از حکایات بدانچه عبرت و غرابت دران اکثر او فر باشد نموده آمد و اگر فائده نافعه از جائی بگذرد نشود اولش مترجم گوید و آخرش انتهی نوشته شد تا از اصل ممتاز باشد انتهی و ترجمه اردو این کتاب از کتاب حروف ست سی بقطع الاوصال ترجمه قصر الآمال اوله تبارک الذی برأ الناس اطوارا الخ

قلائد المرجان فی الحدیث الوارد کذا فی الباب للشیخ الحافظ ابراهیم بن محمد الناجی الشافعی المتوفی سنة تسع مائة و در حرف وی گفته انه تصنیف حل الیه

قصیدة ابن فرخ الاشبیلی فی اصول الحدیث شرحها قاسم بن قطلوبغا الحنفی

قطف الثمر فی موافقات عمر للسیوطی ارجوزة فی فن الحدیث

القمر المنیر فی المسند الکبیر لمحب الدین محمد بن محمود بن النجار البغدادی المتوفی سنة ثلث و اربعین و ستمائة ذکر فیه کل صحابی و ما له من الحدیث

قوت المغتذی شرح جامع الترمذی در حرف جیم گذشت

القول فی حدیث من عرف نفسه فقد عرف ربه للشیخ جلال الدین السیوطی المتوفی سنة ۹۱۱ ذکره اورده فی بابه

القول البدیع

جمل مدینی ست از امام ابی الفیض محرم بن پیر محمد بن یزید و در اول آن ذکر بلاغ عرب و اعطا کرد و بقول بعض شیوخنا اوله الحمد لله الذی اصلی قدر حبیبه الی اوج الکمالات و درین احادیث ذکر فرستادن درود ست بر آنحضرت صلی الله علیه و سلم

القول النافع فی ختم صحیح البخاری الجامع

القول الحسن فی الذب عن السنن فی الحدیث للسیوطی

القول الجلی فی ترجمة الشیخ تقی الدین بن تیمیة الحافظ الحنبلی للسید اللامام صفی الدین الحنفی البخاری نزیل نابلس اوله الحمد لله الصلوة این کتاب جزوی لطیف ست در احوال وی رضی الله عنه و در وی ذکر مسائل که بسبب آن اسارت ادب در حق وی کرده اند و ذکر نموده تاویلات و محامل حسنه برای آن نوشته ذمه او از طعن حساد و اهل عناد پاک ساخته و برین کتاب تقاریظ جمعی غفیر از علمای آن وقت ست از انجمله ست تقریظ محمد تافلانی مفتی حنفیه و سید محمد وفا الوفائی و غیرهما و چون مؤلف این کتاب حنفی ست و از قدمای علما ست مناسب می نماید که حرفی چند از ان در حق وی نقل کنیم تا حنفیان دیگر هم مستفید شوند قال رح قال الحافظ الذهبی الدمشقی الذی قال فیه الحافظ ابن حجر هو من اهل الاستقراء التام فی نقد الرجال و تبعه علی ذلک السیوطی ما نصه هو یعنی الحافظ ابن تیمیة اکبر من ان یحتاج مثلی علی نعوته فلو حلفت بین الرکن و المقام لحلفت انی ما رأیت بعینی مثله و لا والله هو ما رأی مثل نفسه فی العلم و ما رأیت اشد استحضارا للمتون و عزوها منه کان السنة بین عینیه و علی طرف لسانه بعبارة رشیقة و عبارة منقحة و قال امام الجرح و التعدیل الحافظ جمال الدین المزی ما رأیت احدا اعلم بکتاب الله و سنة رسوله صلی الله علیه و سلم و لا اتبع لهما منه انتهی و تا هیچ کس بهذا الکلام من الحافظین العدلین و قال بقیة المجتهدین ابن دقیق العید لما اجتمع به و سمع کلامه ما کنت اظن ان الله تعالی بقی بخلق مثلک و قال ایضا رأیت رجلا العلوم کلها بین عینیه یأخذ منها ما یرید و یدع ما یرید و قد نص علی انه بلغ رتبة الاجتهاد جمع من العلماء منهم الذهبی و ابن حجر العسقلانی و السیوطی فی طبقات الحفاظ و لم یتفرد بمسئلة منکرة قط و ان کان قد خالف الائمة الاربعة فی مسائل فقد وافق فیها بعض الصحابة و التابعین و من اشنع ما وقع له مسئلة تحریم السفر الی زیارة القبور و قد قال قبله ابن بطة فی الابانة الصغری و الامام مالک و غیرهما و قال الحافظ ابن حجر فی ما کتبه علی الرد الوافر و المسائل التی انکرت علیه ما کان یقولها بالتشهی و لا یصر علی القول بها بعد قیام الدلیل علیه عنادا و ابتداء تصانیف طافحة بالرد علی من یقول بالتجسیم و التبری منه و معذلک فهو بشر یخطی و یصیب و الذی اصاب فیه و هو الاکثر یستفاد منه و یترحم علیه بسببه و الذی اخطأ فیه لا یقلد فیه بل هو معذور لان ائمة عصره شهدوا له بالاجتهاد و اجتمعت فیه حتی کان اشد المتعصبین علیه الشیخ کمال الدین الزملکانی یشهد له بذلک و کذا الشیخ صدر الدین بن الوکیل الذی لم یثبت لمناظرته غیره و لو لم یکن للشیخ تقی الدین من المناقب الا تلمیذه الحافظ ابن القیم صاحب المصنفات النافعة السائرة التی انتفع بها الموافق و المخالف لکان غایة فی الدلالة علی عظمة منزلته فکیف و قد شهد له بالتقدم فی العلوم و الفنون المنطوق و المفهوم ائمة عصره من الشافعیة فضلا عن الحنابلة فالذی یطلق علیه مع هذه الاشیاء الکفر او علی من سماه شیخ الاسلام لا یلتفت الیه و لا یعول فی هذا المقام علیه بل یجب ردعه عن ذلک الی ان یراجع الحق و یذعن للصواب قال البلقینی لقد افتخر قاضی القضاة تاج الدین السبکی فی ثناء الائمة علیه بان الحافظ المزی لم یکتب لفظ شیخ الاسلام الا لابیه و للشیخ تقی الدین بن تیمیة و قال ایضا و لم اقف الی الآن بعد التتبع و التفحص علی شیء من کلامه یقتضی کفره و لا زندقته

انما وقعت علی رد علی اهل البدع والاهواء او غیر ذلک مما یظن بعبارة الرجل انتهی ملخصا عن **القول المسدد** فی الذب
عن مسند الامام احمد لابن حجر العسقلانی اوله الحمد لله الحکیم الذی لا یتوجه علیه الاستفاسل **القول الجامع** فی ختم صحیح البخاری الجامع

باب الکاف

کاشف فی اسماء الرجال لابی عبد الله شمس الدین محمد بن احمد الذهبی الحافظ المتوفی سنة ثمان واربعین وثمانمائة
اوله الحمد لله والشکر لله وقد رویت گفته بذا مختصر فی رجال الکتب الستة الصحیحین والسنن الاربعة مقتضب من تهذیب الکمال
للمزی اقتصرت فیه علی ذکر من له روایة فی الکتب الستة دون ما فی تلک التالیف التی فی التهذیب والرموز واضحة الا اربعة فانهم
فلاصحاب السنن الاربعة وع فانها لجماعة کلهم انتهی وازنا بیش در عشرة رمضان سنة هفتصد وبست فارغ شد والبرهان
عراقی را بروی تذییل ست **الکاف الشاف** فی احادیث الکشاف لابن حجر العسقلانی **الکافیة الشافیة**
فی الانتصار للفرقة الناجیة للحافظ الواحد المتکلم العلامة الحجة المتقدم فی صنعة العلم الامام شمس الدین محمد بن ابی بکر بن ایوب
الدمشقی الحنبلی بن القیم الجوزیة المتوفی سنة احدی وخمسین وسبع مائة المجلدی متوسط ست در نظم متضمن هفتصد بیت
در رد بر فرق بدع وهوی از جهمیه وقدریه ومعتزله وغیرهم در مسئله صفات باری تعالی شرا اوله آنها وجواب از طرف
فرقه ناجیه اهل سنت وجماعت واین کتاب دلالت دارد بر غایت قدرت وی بر کلام ووفور علم وعبور وی بر مذاهب فرق
اسلام اوله الحمد لله الذی شهدت بربوبیته جمیع مخلوقاته واقرت له بالعبودیة جمیع مصنوعاته وآخر این کتاب
در بیان اوصاف جنت واهل اوست واول نظمش این ست **نظم**

حکم المحبة ثابت الارکان	ما للصدود بشیخ ذاک یدان

وازینجا مشهور بنونیه شده است ودر دیباچه این کتاب فصلی در حکایت عقد مجلس مذاکره میان مثبت صفات ومعطل
آن نوشته وفصلی دیگر در امثله مضروبه برای معطل ومشبه وموحد آورده وفصل مذاکره میگوید فقال لهم المثبت بواحد من
خلال ثلث مناظرة فی مجلس عام علی شریطة العلم والانصاف تحضر فیه النصوص النبویة والآثار السلفیة وکتب ائمة الدین
من اهل العلم والدین فقیل لهم لا ارکب لکم تسابقون بها فی هذا المیدان وما لکم بمقاومته فرسان یدان فدعاهم الی مکاتبة
بما یدعون الیه فان کان حقا قبلوه وشکرکم علیه وان کان غیر ذلک تعتم جواب المثبت وتبین لکم حقیقة الدعوة فابوا ذلک
اشد الاباء واستعفوا غایة الاستعفاء فدعاهم الی القیام بین الرکن والمقام قیاما فی مواقف الابتهال جاسرین الرؤس
نسال الله ان ینزل باسه اهل البدع والضلال فظن المثبت والله ان القوم یجیبون الی هذا فوطن نفسه علیه غایة التوطین
وبان یحاسب نفسه ویعرض ما یثبته وینفیه علی کلام رب العالمین وعلی سنة خاتم المرسلین ویتحرز من کل هوی یخالف
الوحی المبین ویهوی بصاحبه الی اسفل السافلین فلم یجیبوا الی ذلک ایضا واتوا من الاعتذار بما دل علی ان القوم لیسوا
من اولی الایدی والابصار فعند ذلک شمر المثبت عن ساق عزمه وعقد لله مجلسا بینه وبین خصمه یشهد القریب والبعید
ویقف علی مضمونه الزکی والبلید وجعله عقد مجلس التحکیم بین المعطل الجاحد والمثبت المرمی بالتجسیم وقد خاصمنی بذا المجلس
بالله وحاکم الیه بری الی الله من کل هوی وبدعة وضلالة وتحیز الی فئة غیر رسول الله صلی الله علیه وسلم وما کان اصحابه علیه

والله سبحانه هو المسئول ان لا یکله الی نفسه الی شیء مما له یتهی المقصود منه ودر فصل استدلالات المثل الاول
ثیاب المعطل عطوة بمنزلة التحریف وشرابه بحانة التعطیل وثیاب المشبه مقصورة بدم التشبیه وشرابه مستعیر بدم التمثیل
والموحد طاهر الثوب والقلب والبدن یخرج شرابه من بین فرث ودم لبنا خالصا سائغا للشاربین المثل الثانی
شجرة المعطل مغروسة علی شفا جرف هار وشجرة المشبه قد اجتثت من فوق الارض ما لها من قرار وشجرة الموحد
اصلها ثابت وفرعها فی السماء تؤتی اکلها کل حین باذن ربها ویضرب الله الامثال للناس لعلهم یتذکرون واین ده
مثل ست ونیز درین کتاب ذکر شیخ خود شیخ الاسلام ابن تیمیه الحرانی کرده وگفته **نظم**

جرت هذه اکلة وقعت فی	تلک الشباک وکنت ذا طیران	حتی اتاح لی الاله بفضله
من لیس تجزیه یدی ولسانی	حبرا فی من ارض حران فیا	اهلا بمن قد جاء من حران
فالله یجزیه الذی هو اهله	من جنة المأوی مع الرضوان	اخذت یداه بیدی وسار فما برم
حتی اتانی مطلع الایمان	ورایت اعلام المدینة موضحا	نزل الهدی عساکر القرآن
ورایت آثارا عظیم شانها	محجوبة عن زمرة الاعیان	وورد راس الماء ابیض صافیا
حصباؤه کاللآل التیجان	ورایت کوابا هناک کثیرة	مثل النجوم لوارد ظمآن
ورایت حوض الکوثر الصافی الذی	لا زال یشخب فیه میزابان	میزاب سنته وقول الفقه
وهما مدی الازمان لا ینیان	والناس لا یردونه الا من	الا لافراد اذو وایمان

الابیات وهی اعلی من ضرب الرضاب واشهی من شرح الشباب لله در ناظمه الساحر وعلی الله اجره الوافر ولقد نقلت
بذلک الکتاب تخطی لنفسی ولاولادی ولمن اخلفه من ابعدی ولله الحمد **کتاب الادب** فی حسان الحدیث لابی العلاء
حسن بن احمد العطار الهمدانی المتوفی سنة ثمان وخمسین واربع مائة **کتاب الاسماء والکنی** لابی احمد محمد بن محمد
الحاکم النیسابوری الکرابیسی المتوفی سنة ثمان وسبعین وثلث مائة **کتاب الاشراف** فی مسائل الخلاف
لابی بکر محمد بن ابراهیم ابن المنذر المتوفی سنة تسع عشرة وثلث مائة کتابی ست بغایت نفیس وی اختلاف علما
مع الدلائل ذکر کرده واحادیث را بوجهی سرو نموده که اجتهاد واستنباط آسان گشته واول این ست ذکر فرض الطهارة
وجب لعدم الطهارة للصلوة فی کتابه فقال جل ثناؤه یا ایها الذین آمنوا اذا قمتم الی الصلوة فاغسلوا وجوهکم وایدیکم
الی المرافق وامسحوا برؤسکم وارجلکم الی الکعبین وقال یا ایها الذین آمنوا لا تقربوا الصلوة وانتم سکاری حتی تعلموا ما تقولون
ولا جنبا الا عابری سبیل حتی تغتسلوا وولت الاخبار الثابتة عن رسول الله صلی الله علیه وسلم علی وجوب فرض الطهارة
للصلوة واتفق علماء الامة علی ان الصلوة لا تجوز الا بها اذا وجد السبیل الیها حدثنا الربیع بن سلیمان قال ثنا
عبد الله بن وهب قال اخبرنا سلیمان قال حدثنی کثیر بن زید عن الولید بن رباح عن ابی هریرة رضی الله عنه ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم قال لا یقبل الله صلوة بغیر طهور ولا صدقة من غلول **کتاب الاعتقاد والهدایة**
الی سبیل الرشاد للامام ابی بکر احمد بن الحسین البیهقی المتوفی سنة ثمان وخمسین واربع مائة اوله الحمد لله الذی خلق کل شیء

دو روی ذکر کرده که این کتاب در بیان چیزی ست که تمسک بسوی آن در اصول و فروع مفتقر ست و مشتمل ست بر آنچه
واجب ست اعتقاد آن بر مکلف و مرتب ست بر ابواب و امام برهان الدین بن عمر البقاعی المتوفی سنه خمس و ثمانین و ثمانمائه
وقتی که این کتاب را بر حافظ ابن حجر قرارت کرد از وی انتفاع نموده و نامش خیر الزاد المنتقی من کتاب الاعتقاد نهاد
و از تالیفش در سنه ۸۶۱ فارغ شده در بستان المحدثین نوشته که از اول کتاب الاعتقاد تا ذکر ما یستدل به علی حدوث العالم
و ان محمد شو مدبر واله واحد در اجازت میخوانند و بعضی از باب استخلاف علی بن ابی طالب تا آخر کتاب و این کتاب
بسیار نفیس ست در روی میگوید اخبرنا ابو عبد الله الحافظ ثنا ابو النصر الفقیه ثنا عثمان بن سعید الدارمی ثنا علی
بن المدینی ثنا مروان بن معاویة ثنا ابو مالک الاشجعی عن ربعی بن خراش عن حذیفة رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله
علیه وسلم ان الله یصنع کل صانع وصنعته **کتاب الافعال** فی رواة الحدیث لابن عمر ذکره البقاعی فی
حاشیة الالفیة **کتاب البعث و النشور** لابن ابی الدنیا وللبیهقی ولابی داود **کتاب التتبع**
للدارقطنی وهو ما تتبع فی الصحیحین و لعله **کتاب التصحیف** للدارقطنی فی فن الحدیث **کتاب الثقات**
للحافظ محمد بن حبان البستی المتوفی سنه اربع و خمسین و ثلثمائه در کشف الظنون گفته جمع فیه احاط و هو عمدة المحدثین
فی هذا الفن انتهی در بستان المحدثین گفته اول ابواب او این ست باب ذکر الحث علی لزوم سنن المصطفی صلی الله علیه وسلم
اخبرنا احمد بن مکرم بن خالد البری ثنا علی بن المدینی ثنا الولید بن مسلم ثنا ابن یزید ثنا خالد بن معاذ ثنا عبد الرحمن
بن عمرو السلمی و حجر بن حجر الکلاعی قال اتینا العرباض بن ساریة رضی الله عنه و هو ممن نزل فیه ولا علی الذین اذا ما اتوک
لتحملهم قلت لا اجد ما احملک علیه فسلمنا علیه و قلنا اتیناک زائرین و عایدین مقتبسین فقال العرباض صلی بنا رسول الله صلی الله
علیه و آله و سلم ایصح ذات یوم ثم اقبل علینا فوعظنا موعظة بلیغة ذرفت منها العیون و وجلت منها القلوب فقال قائل
یا رسول الله کان هذه موعظة مودع فماذا تعهد الینا قال اوصیکم بتقوی الله والسمع والطاعة وان عبدا حبشیا مجدعا فانه
من یعش منکم فسیری اختلافا فعلیکم بسنتی و سنة الخلفاء الراشدین المهدیین فتمسکوا بها و عضوا علیها بالنواجذ و ایاکم
و محدثات الامور فان کل محدثة بدعة و کل بدعة ضلالة انتهی **کتاب الثواب** فی الحدیث لابی الشیخ ابی محمد عبد الله
بن محمد بن جعفر بن حیان المتوفی سنه تسع و ستین و ثلثمائه **کتاب الجمعة** للنسائی در بستان المحدثین گفته در کشف
الظنون تفصیلا اطلاع نیست انتهی و در کشف الظنون هم تعرض بذکر آن نکرده والله اعلم **کتاب الجمع** بین الصحیحین
للحمیدی احادیث هر دو صحیح را بر مسانید صحابه ترتیب داده و در مرتبه ثالثه که مرتبه مکثرین ست مسند انس بن مالک نهاده
و در دیباچه خطبه دراز نوشته و ذکرش در حرف جیم گذشته **کتاب الحج** لمحمد بن الحسن املاه علی اهل المدینة و هو مجلد
کتاب حجة الوداع من تالیف الحافظ ابی محمد علی بن احمد بن حزم الظاهری المتوفی سنه ست و خمسین و اربع
کتاب الدعا لابن ابی الدنیا و هو ابو بکر عبد الله بن محمد بن عبید القرشی الاموی المتوفی سنه احدی و ثمانین و مائتین
کتابی ست بغایت خوب و نفیس اول آن نود و نه نام ست بروایت ابن سیرین از ابی هریره و بعد از آن چهل اسم ادعیه
و مسند آن موقوف بر حسن بصری بعده اسم اعظم الهی بعده دعاء الفرج و بلم جرا **کتاب الدعا** للحافظ الطبرانی المتوفی

سنه ستین و ثلثمائه در اولش میگوید قال الحافظ ابو القاسم هذا کتاب الفته بما لا دعیة رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم
حاذی علیه فی روایة کثیر من الناس قد تمسکوا بها و جمعوا ادعیة و نقلت علی هذا الامام مما انها الوارقون الاروی عن رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم ولا عن احد من صحابه ولا عن احد من التابعین لهم باحسان مع ما روی عن رسول الله صلی الله علیه وسلم
من انکاره للسجع فی الدعاء والتعدی فیه فالفت هذا الکتاب بالاسانید المأثورة عن رسول الله صلی الله علیه وسلم و بدأت
بفضل الدعاء و آدابه ثم رتبت ابوابه علی الاحوال التی کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یدعو فیها فجعلت کل داع فی حاجته
یستعمله السامع لیدعو من بلغه علی ما رتبناه انشاء الله تعالی عز و جل **باب** تاویل قول الله تعالی ادعونی استجب لکم
ان الذین یستکبرون عن عبادتی سیدخلون جهنم داخرین حدثنا عبد الله بن محمد بن سعید بن ابی مریم قال حدثنا محمد
بن یوسف الفریابی ح و حدثنا علی بن عبد العزیز قال حدثنا ابو حذیفة قالا حدثنا سفیان عن منصور عن ذر بن عبد الله المرهبی
عن یسیع الحضرمی عن النعمان بن بشیر قال قال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم العبادة هی الدعاء ثم قرأ وقال ربکم ادعونی استجب لکم الآیة
این کتاب مجلدی کلان ست و در حصن حصین از وی نقل میکند **کتاب الدعا** تالیف چند کس ست یکی شیخ
امام ابو بکر محمد بن الولید الفهری الطرطوسی دوم ابی عبد الله احمد بن حرب الزاهدی النیسابوری المتوفی سنه اربع و ثلثین
و مائتین سوم ابی عبد الله محمد بن عبد الرحمن بن ابی حاتم الرازی چهارم امام طبری **کتاب الدعوات**
تالیف چند شخص ست یکی امام ابو العباس جعفر بن محمد المستغفری الشافعی المتوفی سنه اثنتین و ثلثین و اربع مائة
دوم ابی الحسن علی بن احمد الواحدی المتوفی سنه ثمان و ستین و اربع مائة سوم امام بیهقی حافظ احمد بن الحسین الخسروجردی
المتوفی سنه ثمان و خمسین و اربع مائة و او را دو کتاب ست یکی صغیر دیگر کبیر چهارم صاعد بن حسین الحاملی ششم ابی داود
هشتم ابی القاسم سلیمان بن احمد ذکره ابن حجر فی التهذیب هشتم شمس الائمة الحلوانی **کتاب الدعوات** النبویة للحافظ
ابی سعید عبد الکریم بن محمد السمعانی المتوفی سنه اثنتین و ستین و خمس مائة **کتاب الذکر** لابن ابی الدنیا و غیره
کتاب الرحلة فی طلب الحدیث للخطیب البغدادی **کتاب رفع الیدین** للبخاری در بستان المحدثین گفته
بر احوال این کتاب تفصیلا اطلاع نیست و در کشف الظنون نیز تعرض بذکر آن نکرده **کتاب الرقاق** للبخاری من کتاب الجامع
کتاب الزهد تالیف چند کس ست یکی امام احمد بن حنبل المتوفی سنه احدی و اربعین و مائتین دوم حافظ بیهقی المتوفی
سنه ثمان و خمسین و اربع مائة و این دو نسخه ست صغیر و کبیر سوم امام محمد بن احمد الشعبی چهارم هناد بن السری بن مصعب الدارمی
پنجم امام ابی عبد الله احمد بن حرب النیسابوری المتوفی سنه اربع و ثلثین و مائتین هفتم و کیع هشتم ابی داود و زوائد آن
از پسر عبد الله ست چنانکه زوائد کتاب الزهد امام احمد از پسران عبد الله ست **کتاب الزهد و الرقائق**
لعبد الله بن المبارک الحنظلی المروزی و بفضل رایج و مشهور انتخاب او ست که حافظ ضیاء الدین ابو عبد الله محمد بن عثمان
بن سلیمان صوفی زرزاری کرده و مقبول خاص و عام گشته و در اصل این کتاب زیادات بسیار واقع ست بعضی از آنها
از روی این کتاب حسین بن حسن مروزی ست و از وی ابو محمد بن یحیی بن صاعد روایت کرده پس بعضی زیادات وی ست
و این منتخب که در اجازات و سماعات بکار برده میشود اولش این حدیث ست اخبرنا یونس علی الزهری قال اخبرنا انس

بن یزید بن شریح الحضرمی ذکر عند رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال ذاک رجل لا یتوسد القرآن و معنی این کلام اهل علم فقه
در بستان المحدثین گفته اند که شیخ خود یاد دارم این است که معنی توسد تکیه کردن است در خواب غرض آنست که چون حفظ
در سر است و قرآن محفوظ بمنزله تکیه است که زیر سر باشد نباید که شخص ترک تهجد نماید و قرآن را بجای تکیه گذاشته بخواب رود
والله اعلم انتهی گوید حافظ ابن تیمیه گفته الذین جمعوا الاحادیث فی الزهد والرقائق یذکرون ما روی فی هذا الباب
من اهل المصنف فی ذلک کتاب الزهد لعبد الله بن المبارک و فیه احادیث و ابیه و کذلک کتاب الزهد لهناد و الاسد بن موسی
وغیرهما و اجود ما صنف فیه کتاب الزهد للامام احمد لکنه مکتوب علی الاسماء و زهد ابن المبارک علی الابواب هذه الکتب یذکر فیها
زهد الانبیاء و الصحابة و التابعین ثم ان المتاخرین علی صنفین منهم من ذکر زهد المتقدمین و المتاخرین کابی نعیم فی الحلیة و ابی
بن الجوزی فی صفة الصفوة و منهم من اقتصر علی ذکر المتاخرین و هو من صنف صفة الصفوة کالشیخ ابی عبد الرحمن السلمی فی طبقات الصوفیة و القشیری فی رسالته ثم الحکایات
التی یذکرها هؤلاء یجرد امثل ابن حنبل و اشارة فیه ذکر کون حکایات مرسلة بعضها صحیح و بعضها باطل قط و امثل ذکر هم ان الحسن البصری
کان یتبع فضل علی بن ابی طالب رضی الله عنه و انه یحب علیا و قد اتفق اهل العرفان ان الحسن لم یلق علیا و انما اخذ عن جماعة
کالاحنف بن قیس و غیره انتهی

کتاب السابق واللاحق للخطیب البغدادی **کتاب شروط الائمة الخمسة**
اول الحمد لله الذی اختار لنا الاسلام دینا الخ و مراد بخمسه بخاری و مسلم و ابو داود و ترمذی و نسائی است تالیف الامام الحافظ
ابی بکر محمد بن موسی بن عثمان الحازمی المتوفی سنة اربع و ثمانین و خمس مائة **کتاب شروط الستة** للحافظ ابی الفضل محمد
بن طاهر المقدسی **کتاب الصحابة** للاصمعی و لسعید بن یعقوب **کتاب الصلوة** علی شفیع الصحابة و تخصیص
بعض الادعیة اول الحمد لله الذی لم یزل غفورا رحیما و در وی یک مقدمه و دو فصل و یک خاتمه است فصل اول در احادیث
بر فضیلت صلوة و فصل دوم در مواضع صلوة و آن اهل موضع است مقول از مفتاح الحصن للجزری و خاتمه در کیفیت صلوة بر روح
صلی الله علیه وسلم تا الیقش در رمضان بحال احکام در سنه ۹۱۰ کرده **کتاب الطب** لابی نعیم من کتب الحدیث
کتاب العلل فی الحدیث للدارقطنی **کتاب العلل المتناهیة** لابی الفرج عبد الرحمن بن الجوزی المتوفی
سنة سبع و تسعین و خمس مائة **کتاب الفرقان** بین اولیاء الرحمن و اولیاء الشیطان شیخ الاسلام ابن تیمیه الحرانی
لوله الحمد لله نستعینه و نستغفره و در وی فرق ولایت رحمانی و شیطانی موافق کتاب و سنت ذکر کرده در سوم و حادات جلد تصنیف
رضوده **کتاب الفضائل** و جامع الدعوات و الاذکار للشیخ ابی عبد الله محمد بن الخفیف الشیرازی الصوفی المتوفی
سنة احدی و سبعین و ثلث مائة اول الحمد لله الذی رفع السماء و سکها مجلدی است مرتب بر دو صد و شصت و دو باب
مشتمل بر ذکر فضائل قرآن و ادعیه صلوات و سائر عبادات و ادعیه انبیا و صحابه و زهاد و تابعین **کتاب القراء** عثمان
الامام ابی عبد الله محمد بن اسمعیل البخاری صاحب الصحیح **کتاب کرامات الاولیاء** از دو کس سنبله
ابن الاعرابی و دوم خلال **کتاب الکنی** للحافظ ابن عبد البر یوسف بن عبد الله القرطبی المتوفی سنة ثلث و ستین
و اربع مائة و للامام مسلم بن الحجاج و لابی احمد الحاکم النیسابوری و مختصرش از حافظ ذهبی است مسمی بمقتنی فی سرد الکنی
گفته قد جمع الحفاظ کتبا فی الکنی و من اجلها و اطولها کتاب النسائی ثم جاء الحاکم فزاد و افاد و عمل ذلک فی اربعة عشر سفرا

[illegible] الکشف [illegible] ترتیب الکنی علی حروف المعجم [illegible] و الحافظ محمد بن اسمعیل البخاری [illegible]
ذکره الحاکم و نقل عنه انتهی در بستان المحدثین گفته ذکر کتاب الکنی و الاسامی للنسائی [illegible]
[illegible] هذا الحدیث فی باب من تکنی بابا عمرو قال الحافظ احمد بن شعیب النسائی اخبرنا قتیبة بن سعید
قال قرأنا اللیث عن یزید بن ابی حبیب عن ابی عمران سلم عن حنش بن عامر قال رأیت رسول الله صلی الله علیه وسلم و هو یرکب
ناقته و انی سورة هود و سورة یوسف فقال لن تقرأ شیئا ابلغ عند الله من قل هو الله احد انتهی **کتاب ما ضعف**
من احادیث الصحیحین و الجواب عنها للعراقی المذکور فی الالفیة و فیه فوائد و مهمات **کتاب المبتدأ** لابی
اسحق بن نصر القرشی **کتاب المجتنی** للامام ابی بکر محمد بن الحسن بن زبد الازدی المتوفی سنة ثلث و ثلثین
و ثلثمائة اول الحمد لله عند نا بالحمد علیها و در وی گفته این کتابی است مشتمل بر فنون شتی از اخبار مؤلفه و الفاظ ملحونه و اشعار
و معانی مجمعه و حکم متناسبه و احادیث مستحسنه **کتاب المائتین** للصابونی ابی عثمان اسمعیل بن عبد الرحمن النیسابوری
المتوفی سنة تسع و اربعین و اربع مائة و در این کتاب دو صد حدیث و دو صد حکایات و دو صد قطعه شعر مناسب مضمون
هر حدیث بوده است **کتاب المجالسة** للدینوری ابی بکر احمد بن مروان کتابی مشهور است و در کتب تحریر از آن
نقل بسیار آمده و در وی میگوید حدثنا اسمعیل بن اسحق ثنا حفص بن عمر ثنا حفص ثنا مرحوم بن میمون الانصاری قال حدثنی انس
بن انس ثنا انس بن مالک ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال خذ یدک انس اشفع لک یوم القیامة قال انا فاعل قال
فاین اطلبک قال اطلبنی اول ما تطلبنی عند الصراط فان لم تجدنی فالا فاعند المیزان فان لم تجدنی فالا فاعند حوضی فانی لا اخطی
هذه الثلثة المواضع در بستان المحدثین گفته در این حدیث بعضی علما را اشتباه میشود و میگویند که مرور بر صراط بعد از وزن
اعمال است و همچنین مشی از حوض نیز در محشر و موقف است پس اول بر صراط طلب کردن اگر در آنجا نیابند باز بر حوض
و میزان طلب کردن چه معنی دارد اگر امر بالعکس میشد مناسب بود راقم حروف گوید مرور بر صراط دفعة جمیع امت را
میسر نخواهد شد بلکه فوج فوج از موقف فارغ شده بر صراط خواهند گذشت و هنوز جمعی کثیر در موقف گرفتار عرض منتظر
وزن اعمال خواهند بود و آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم بجهت کمال شفقت تردد خواهند فرمود جماعه پیش قدمان امر و بر
صراط خواهند گذانید و چون از این هم فارغ خواهند شد باز بر سر میزان برای سر انجام هم وزن خواهند شتافت و در
موقف بر حوض برای تسکین عطش امت گاه گاه بر سر حوض نیز تشریف خواهند برد و در نوشانیدن آب بناصبان کار پردازند
و نزد علی مرتضی کرم الله وجهه تقیید خواهند فرمود باز بر صراط خواهند رفت پس تقدم مرور بعض امت را خواهد بود و بر بعض
بعد از آن مشی بعض دیگر بر سر میزان است فلا اشکال و آنچه فرموده که اول مرور بر صراط طلب کن بنا بر آنست که قبل از شروع مرور بر صراط
آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم نزد تمام امت خود که در موقف مجتمع خواهند بود و بوزن اعمال مشغول موجود باشند و محل
آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم هر کس را معلوم خواهد بود و حاجت طلب و تفتیش نشود چون امت متفرق شود و بعض بر صراط گذرند
بعض بر سر میزان موقوف و بعض دیگر العطش گویان بر سر حوض آن وقت وقت تلاش و طلب است پس اول بر صراط طلب باید کرد
[illegible] باز بر سر میزان یا حبیب [illegible] باز بر سر حوض الله اعلم انتهی [illegible]

دست از طلب ندارم تا کام من برآید | یا تن رسد بجانان یا جان تن برآید

انشاء الله تعالی و بالله التوفیق **کتاب المراسیل** للشیخ الامام ابی داود سلیمان بن اشعث السجستانی المتوفی
سنه خمس و سبعین و مائتین و للامام الحافظ ابی محمد عبد الرحمن بن محمد بن ادریس بن ابی حاتم المتوفی سنه تسع و عشرین و ثلثمائة
و هو مرتب علی الابواب **کتاب المرض** و الکفارات فی الحدیث لابن ابی الدنیا **کتاب المساوی**
فی الحدیث **کتاب المناقضة** للامام عبد الله بن مسلم بن قتیبة الدینوری المتوفی سنه ست و سبعین و مائتین
و در وی احادیث مناقضه آورده برای آنها محامل صحیحه بیان نموده است و نامش تاویل مختلف الحدیث نیز گفته اند **کتاب**
من روی عن ابیه عن جده للشیخ قاسم بن قطلوبغا الحنفی المتوفی سنه تسع و سبعین و ثمانمائة **کتاب** من عاش من الصحابة
مائة و عشرین للامام ابی زکریا یحیی بن عبد الوهاب بن منده الاصفهانی المتوفی سنه احدی عشر و خمسمائة روی عنه طاهر السلفی
کتاب من لیس له الا راو واحد للامام مسلم بن الحجاج القشیری صاحب الصحیح **کتاب النبذة** للشیخ محمد بن عبد الواحد
الغدی المتوفی سنه ست مائتین و الف و الله اعلم حکم الله ان افرض ما فرض الله علیک معرفة دینک الذی هو فرض علیک
سبب لدخول الجنة و هو مختصر جدا **کتاب الوجدان** لمسلم و لابی عبد الله البخاری و هو فی من لیس له الا حدیث
واحد من الصحابة **الکتب الستة** فی الحدیث قال ابن الصلاح الکتب الخمسة هی الصحیحین و سنن ابی داود و سنن النسائی
و جامع الترمذی انتهی و روی ابن ماجه انتشر و اول کسیکه او را منضم باین پنج کتاب کرد ابن طاهر قدسی است و تبعه
الشیخ رزین فی کتابه الکمال ثم تبعه الناس بعده فقهاء و محدثین اتفاق کردند بر قبول وی زیرا که شان این کتب در شهرت
و صحت اعلی و ارفع است نسبت بجمله کتب این فن و سوق اخبار درینها برای احتجاج است و شان محتج آنست که ایراد نکند
حدیث را بر دعوی خود مگر هر چه مقبول باشد پس چون مصنف گفت باب کذا و کذا گویا گفته که من دعوی میکنم که حکم در فلان مسئله
چنان است بدلیل حدیث کردن فلان مارا از آنحضرت صلی الله علیه و سلم چنین و چنان و لهذا اتفاق کرده اند اهل علم بر جواز عمل بر
احادیث این کتب سته بر صحیحین بدون نظر در آن و در سنن اربعه بعد نظر و ابن ماجه نزد شمس الدین بن الجزری نیز سادس کتب است
و ابن الاثیر بجای وی موطا را سادس کتب گفته گویند این اصطلاح اوست اما شک نیست که موطا در شهرت و صحت و قبول الامت
برتبه صحیحین پس او را سادس کتب بلکه اول آنها گردانیدن عین انصاف است و بعضی از اهل علم این هر شش کتاب را بجهت صحت
و جمع بین الکتب السته و جز آن نام نهاد چنانکه در مطاوی ابواب گذشته و بیاید شیخ عبد الحق دهلوی گفته تسمیه این کتب بصحاح
بطریق تغلیب است زیرا که درینها احادیث صحاح و حسان و ضعاف همه یافته میشود و صاحب صحاح که مرویات غیر صحاح
و مسلم را حسان نام کرده قرینه همین معنی است و در حقیقت این اصطلاحی جدید است از وی و بعضی گفته اند که کتاب ابی داود را نیز
بگردانیدن آن سادس کتب زیرا که رجال وی در ضعف کمتر اند و وجود احادیث منکره و شاذه در آن نادر است و ثلاثیات او نیز
از ثلاثیات ابن ماجه است و سیوطی در جمع الجوامع احادیث متجاوز از پنجاه کتب آورده مشتمل بر صحاح و حسان و ضعاف گفته
در وی حدیثی نیاورده که موسوم بوضع باشد باتفاق محدثین متروک و مردود بود انتهی بمعناه و از اینجا معلوم شد که کتب
حدیث بسیار است منحصر در همین شش کتاب نیست تا آنکه در کشف الظنون گفته کتب مصنفه درین علم یعنی حدیث اکثر من ثلثمائة الف

لیکن بلغت و غلت اطباق کرده اند بر اینکه اصح الکتب بعد کتاب الله صحیح بخاری است پس مسلم پس موطا پس سنن ابی داود
پس سنن ابن ماجه و دو ترمذی و نسائی و ابن ماجه و دارقطنی و مسندات مشهوره انتهی و لهذا کتب دیگر سوای صحاح سته قلیل
التداول بلکه متروک الاستعمال است الا ما شاء الله و بل اکثر اعتماد فقهای اهل سنت و جماعت و جمله محدثین در
مسائل و فروع احکام و مسائل اسلام بر همین سنداتست و سنداتی اجمالا بر مسند امام احمد و آن در حقیقت ام این اصول سته است
کشف اسرار جواهر الحکم المستخرجة المروی عن جوامع الکلم از شروح اربعین است تالیف محمد الدین القونوی
در حرف شین گذشت **کشف التلبیس** عن قلب اهل التدلیس کتابی است متعلق بفن حدیث للسیوطی المتوفی
کشف الصلصلة عن وصف الزلزلة ذکره السیوطی فی فهرس مؤلفاته فی الحدیث **کشف الغمة** عن جمیع الامة
فی الحدیث للشیخ عبد الوهاب بن احمد الشعرانی المتوفی سنه ثلث و سبعین و تسع مائة و له الحمد و رب العالمین در وی ذکر کرده
این کتاب ماخوذ است از کتب حفاظ معتبر و مثل صحاح سته و معاجم ثلثه طبرانی و مجامیع سیوطی و مرتب است بر ابواب فقه
و در وی احادیث را منسوب بمخرجین ذکر کرده بلکه اقتصار نموده بر ذکر محل استدلال و گفته بود تحقیقات که چنین میکرد و چنان میگفت
و اصحاب خود را برکذا و کذا تقریر نمود و بر کیت و ذیت سکوت میفرمود و نیز قصد احداث ساخته مگر آنکه مشتمل باشد بر مواضع
اعتبار یا ادب و در آخر وی نوشته اجتهدت فی تحریره و راعیت فیه ادلة مذاهب الاربعة و غیرهم فلا یوجد سنها مذهب
الا و له فی هذا الکتاب و کان الفراغ من تبییضه مستهل رجب سنه ست و ثلثین و تسع مائة بمصر و این کتاب درین نزدیکی
بطبع هم شده و لیکن بکار ائمه مقلدین بحث است بمحصلین محققین که بحث میکنند از صحت و سقم ادله و ثبوت عدم ثبوت آن
شروط معتبره نزد اهل حدیث و فقه **کشف غوامض المنقول** من مشکل الآیات و الآثار و اضداد الرسول لمحمد
کشف اللبس فی حدیث رد الشمس للحافظ السیوطی ذکره فی فهرس مؤلفاته فی فن الحدیث **کشف مشکل حدیث الصحیحین**
لابی الفرج بن الجوزی المتوفی سنه سبع و تسعین و خمسمائة در سنه پانصد و هفتاد و شش از تالیفش فارغ شد و مختصرش از
بعض اهل علم است و گفته رایته یذکر فیه من الاحادیث مشکلا و غیر مشکل و لا یاتی فیه بشفی شاف فاحببت ان اختصره علی
ترتیب ذکر الحدیث اولا عن الصحابی ثم اعطف علیه ما ورد عنه فی مسنده بلفظ طلبا للاختصار و ترتیبه انه یذکر المتفق علیه
ثم انفرد به البخاری ثم مسلم ثم قال و اذا قلت قال فهو ابو الفرج و از تلبیس در سنه ۵۷۴ فارغ شد **کشف المغطی** شرح موطا
للسیوطی در حرف میم بیاید **کشف النقاب** عن الالقاب للسیوطی فی الحدیث **کفایة** فی معرفة اصول
الروایة للحافظ الکبیر ابی بکر احمد بن علی الخطیب البغدادی المتوفی سنه ثلث و ستین و اربع مائة **الکلام** علی حدیث
ابن عباس للسیوطی و قال هو تصدیر لقصیدة لما ولیت درس الحدیث بالشیخونیة **الکلم الطیب** و العمل الصالح للحافظ
الکبیر ابی عبد الله محمد بن ابی بکر بن القیم الجوزیة المتوفی سنه احدی و خمسین و سبع مائة و در وی نوشته المسئلة مبنیة علی الاصل
و هو ان الردة تحبط العمل بمجردها و لا تحبط الا بالموت علیها فیه للعلماء قولان مشهوران فی مذهبنا و روایتان عن الامام احمد فان قلنا
لا تحبط العمل فمن اسلم فی اسلامه استانف العمل و بطل ما کان قد عمل قبل الاسلام و ان قلنا لا تحبط العمل الا اذا مات مرتدا فان عاد
الی الاسلام عاد الیه ثواب عمله و هکذا العبد اذا فعل حسنة ثم فعل سیئة تحبطها ثم تاب من تلک السیئة بل یعود الیه ثواب تلک الحسنة المتقدمة

یخرج علی ما الاصل ولم یزل فی قصی شی من هذه المسئلة ولم یصل علی ما یصل الصواب فیها وما یدل علی ما ذکرنا
فالمعنی یکون لی فائدة العلم لا یستطاع الا قوة الا بالله ان الحسنات والسیئات متدافع وتقابل ویکون الحکم فیها للاکثر
وهو یغلب المغلوب ویکون الحکم لمن کان المغلوب لم یکن فاذا غلب علی العبد الحسنات وفقت حسناته الکثیر سیئاته
تاب من السیئة ترتبت علی توبته منها حسنات وقد تربی وتزید علی الحسنة التی جبلت بالسیئة فاذا اعرضت التوبة عن
ولشات صحیح القلب احرقت ما مرت علیه من السیئات حتی کانها لم تکن فان التائب من الذنب کمن لا ذنب له قال
حکیم بن حزام النبی صلی الله علیه وآله وسلم عن ما کنت اتحنث به فی الجاهلیة من صلة رحم وعتاقة وصدقة
من خیر فهل یقتضی ان الاسلام اعاد علیه ثواب تلک الحسنات التی کانت باطلة بالشرک فلما تاب من الشرک اعاد الیه ثواب
تلک الحسنات المتقدمة وکذا اذا تاب العبد توبة نصوحا صادقة خالصة احرقت ما قبلها من السیئات واعادت علیه ثواب
حسناته یوضحه هذا ان السیئات والذنوب هی امراض قلبیة کما ان الحمی والاوجاع امراض بدنیة فالمریض اذا عوفی
من مرضه عافیة تامة عادت الیه قوته وافضل منها حتی کانه لم یضعف قط فالقوة المتقدمة بمنزلة الحسنات والمرض بمنزلة
الذنوب والصحة والعافیة بمنزلة التوبة سواء بسواء وکما ان من المرضی من لا تعود الیه صحته ابدا لضعف عافیته ومنهم من تعود
صحته کما کانت لتقاوم الاسباب وتدافعها وعود البدن الی الکمال الاول ومنهم من تعود صحیحا کما کان واقوی وانشد لغوة
الاسباب العافیة وقد یلتبها الاسباب الضعف والمرض حتی ربما کان مرض هذا سببا لعافیته کما قال الشاعر ابو الطیب المتنبی شعرا

لعل عتبک محمود عواقبه ... وربما صحت الابدان بالعلل

فهکذا العبد بعد التوبة علی هذه المنازل الثلثة والله الموفق الی الاله خیره ولا رب سواه انتهی المقصود من **الکلم الطیب**
والقول المختصر فی المأثور من الدعوات والاذکار للسیوطی مختصر اولها الیه یصعد الکلم الطیب واین کتاب مانند
حصن حصین ست تالیف شعبان سنه شصت صد و بفتاد و چهار کرده **الکمال** فی معرفة الرجال للشیخ الامام ابی الحسن
بن البخاری محمد بن محمد البغدادی المتوفی سنة اثنتین واربعین وستمائة وتلی فظ عبد الغنی بن عبد الواحد المقدسی
الجماعیلی الحنبلی المتوفی سنة ست مائة وتهذیب الکمال للحافظ جمال الدین یوسف بن الزکی المزی المتوفی سنة اثنتین واربعین
وسبعمائة واین کتابی کلان ست وشکش مؤلف نشده وگمان نمی رود که تواند بود اما گفته اند که تمام نشده است
وتکمل او علاء الدین مغلطای بن قلیج المتوفی سنة اثنتین وستین وسبعمائة ست در سیزده مجلد ومختصر او حافظ شمس الدین محمد
بن احمد ذهبی المتوفی سنة ثمان واربعین وسبعمائة وشیخ ابو بکر بن ابی الجد الحنبلی المتوفی سنة اربع وثمانمائة وشمس الدین محمد
بن علی الدمشقی الحافظ المتوفی سنة خمس وستین وسبعمائة است ودر وی انچه در مغلطای است افزوده ومناسش التذکرة فی رجال
نادره وابو العباس احمد بن سلمة العسکری المتوفی سنة خمسین وسبعمائة نیز تلخیص وی نموده وزوائدش از سیوطی است
وتکمل التهذیب از سراج الدین عمر بن علی بن الملقن المتوفی سنة اربع وثمانمائة است ومختصر التهذیب از حافظ الدین
صاحب العمدة است وهم از قاضی تقی الدین ابی بکر احمد بن شهبة الدمشقی المتوفی سنة احدی وخمسین وثمانمائة وحافظ
ابن حجر عسقلانی المتوفی سنة اثنتین وخمسین وثمانمائة واین در شش مجلد است ولله الحمد الذی تفضل بالبقاء والکمال

ودر وی گفته ان کتاب الکمال الذی الفه الحافظ عبد الغنی وهذبه الحافظ المزی من اجل المصنفات فی معرفة الرجال
ولا سیما التهذیب بیدانه اطال فاختصرت الهمم عن تحصیله لطوله فاقتصر بعض الناس علی الکشف من الکاشف الذهبی
اختصره منه الحافظ الذهبی تراجمه انتهی کالعنوان تشوق النفوس الی الاطلاع علی ما رواه ثم ان تهذیب التهذیب
لمزی طویل العبارة مع اهمال کثیر من التوثیق والتجریح واختصره علی طریقة مستقیمة واقتصر علی تفصیلهم واتعد علی ما وجدت
خاصة وحذف ما طال به الکتاب من الاحادیث التی خرجها من مروياته العالیة فان ذلک بالمعاجم والاشجان اشبه
وان کان الالحق المؤلف من ذلک عیب وهو نحو ثلث الکتاب ثم ان الشیخ قصد بتهذیبه شیوخ صاحب الترجمة واستیعاب الرواة
عنه ورتب ذلک علی حروف المعجم فی کل ترجمة لکنه شی لا سبیل الی استیعابه والمائة فیه سوی شی واحد وهو اذا اشتهر الرجل
لم یزد علیه الا واحد فاذا انحصر المقید له براو آخر افاد رفع جهالة عین ذلک بروایة اثنین فتتبع مثل ذلک والتنقیب علیهم
واذا اجلنا الی مثل سفیان الثوری من راو واحد وشیوخهم علی الالف فاستیعابه یتعذر غایة التعذر فاقتصر من شیوخ الرجل
ومن الرواة عنه علی الاشهر والاحفظ فان کانت الترجمة قصیرة لم یحذف منها شیئا وان کانت طویلة اقتصر علی من علیه
رقم الشیخین وما زاده زاد بقوله قلت وقد کتبت من هذا الکتاب غیر نسخة ثم انی فی زمن الاشتغال الحقت فیه اشیاء کثیرة
اظهر فی هوامش هذه النسخة وهی نسخة الاصل فمن اراد نسخة فلیطلبها هنا فانی الحقت منها تراجم کثیرة جدا فی ثلثة مجلدات من
ذکر فی التالیف والحقت فیها من ذکر صاحب الکمال وحذفه المصنف لکونه لم یقع له علی روایة مع احتمال وجودها فزدت تراجم
والحقت من تراجم الترمذی ومن السنن الکبری للنسائی من غفلهم المصنف وارجو ان اجرد ما زاد علی التهذیب انتهی
کنز العمال فی سنن الاقوال والافعال ودر وی جمع الجوامع سیوطی را بر ابواب فقه ترتیب داده ووجوه تصرفات را
بقدر طاقت استیعاب نموده تالیف شیخ علی متقی نزیل مکه مکرمه است در شش از تحریرش فارغ شد ابو الحسن بکری
گفته است للسیوطی منة علی العالمین وللمتقی منة علیه ذکرش در حرف جیم گذشت **کنوز الحقائق** فی حدیث خیر الخلائق
مختصر للشیخ عبد الرؤف المناوی المتوفی سنة احدی وثلثین والف اوله الحمد لله الذی کسا اهل الحدیث رداء الشرف
این کتاب دو هزار حدیث ست در ده کراریس در هر کراسه هزار حدیث در هر ورق صد حدیث در هر صفحه پنجاه حدیث
در هر سطر دو حدیث و بر هر اشارت بتخریج حدیث نیز کرده **کواکب** یوسف الکرمانی صاحب الاخبار فی الحدیث
الکواکب الدراری شرح صحیح البخاری در حرف جیم وشین مذکور شد **الکواکب الضوئیة** فی
شرح الاحادیث النبویة للشیخ محی الدین ابی محمد عبد القادر بن السید محمد الشهیر بقضیب البان الفه فی سنة تسع عشر والف
اوله الحمد الذی انزل علی عبده الکتاب المبین چهل حدیثی ست محتوی بر منافع معاشیه ومعادیه وبر هر حدیث
فائده تعلق بمعنی حدیث آورده بعد خود شرح آن کرده واز فنان بزم سلطان احمد خان عثمانی نموده وقد سبق فی حرف الالف
الکوثر الجاری شرح صحیح البخاری در حرف جیم گذشت **الکوکب الدری** المستخرج من کلام النبی الحبری
ابی العباس احمد بن محمد الافلیشی المتوفی سنة تسع واربعین وخمس مائة اوله الحمد لله الذی له الحمد فی الاولی والآخرة
در وی ذکر کرده که چون کتاب النجم من کلام سید العرب والعجم وضع نمودم وبر احادیث وآداب که در کتاب شهاب بود

متضمن بود دم خواستم که کتابی دیگر که مضامین او اغراض وی باشد رایف وی کنم پس این کتاب از وی کتاب مشهور علم حدیث
برآورده و کلمات مبهوره و تتمم تقدم و بر حروف ترتیب داده **الکوکب الساری** شرح صحیح البخاری در حرف میم
گذشت **الکوکب المنیر** شرح الجامع الصغیر در حرف جیم گذشت **الکوکب الوقاد المنتقی** من کتاب الاحوذی
گذشت **الکوکب المنیر** تالیف شیخ بدر الدین حسن بن عمر بن حبیب الحلبی المتوفی سنه تسع وسبعین وسبعمائه **الکوکب الوهاج**
للحافظ البیهقی تالیف شیخ بدر الدین حسن بن عمر بن حبیب الحلبی المتوفی سنه تسع وسبعین وسبعمائه **الکوکب الوهاج**
فی احادیث المعراج للشیخ ابی بکر بن محمد الحبشی البسطامی اوله الحمد لله الذی هدی من عباده من جعله من اهل الهدایة

باب اللام

اللآلی المصنوعة فی الاحادیث الموضوعة للحافظ جلال الدین السیوطی المتوفی سنه ۹۱۱ و این ملخص موضوعات
ابن الجوزی ست اوله الحمد لله محق الحق و مبطل الباطل و در وی گفته ان من مهمات الدین التنبیه علی ما وضع من
الاحادیث و اختلق علی سید المرسلین و قد جمع ابو الفرج کتابا فاکثر فیه من اخراج الضعیف الذی لم یحط الی رتبة الوضع
بل من الحسن الصحیح کما نبه علیه الحفاظ و طالما انتقد فی ضمیری انتقاده و اختصاره فاورد الحدیث من الکتاب الذی
اورده و هو منه کتاریخ الخطیب و الحاکم و کامل بن عدی و الضعفاء للعقیلی و لابن حبان و الازدی و افراد الدارقطنی
و الحلیة لابی نعیم و غیرهم فابدا باسانیدهم و باسناد ابی الفرج الیهم ثم اعقبه بکلامه ثم ان کان متعقبا نبهت علیه و اقول فی اول
ما زیده قلت فی آخره والله تعالی اعلم و رمزت لما اورده الحافظ ابو عبد الله حسین بن ابراهیم الجوزقانی بصورة ج اعلاما
بتوافق المصنفین علی الحکم بوضع الحدیث انتهی و شروع این تالیف در سنه ۸۸۰ بوده و فراغ در سنه ۸۸۸ و تعقبات وی بسیار
قلیل ست و نسخه از ان به بلاد مکرر رفت بعد در سنه ۹۰۰ استیفای تعقبات بر وجه بسط نموده و موضوعات بسیار که از
ابن الجوزی فوت شده بود الحاق کرده اول را صغری و ثانی را کبری گویند **لآلی الدرر** فی اختصار المختصر للسید العلامة
محمد بن عبد الباقی بن یوسف الزرقانی المالکی رساله ایست در ذکر اخبار موضوعه ملخص از تمییز الطیب من الخبیث و در وی رد بر
احادیث طویله و بیان حال صحت و حسن و ضعف و وضع نموده و احادیث قصیره را بتمامها آورده **اللامع الصبیح**
شرح الجامع الصحیح مسمی بفضول الساری در حرف جیم گذشته و در بستان المحدثین ذکرش استقلالا کرده و گفته تصنیف عالم
محقق شمس الدین محمد بن عبد الدائم برماوی ست و این شرح گویا منتخب زرکشی و کرمانی ست و فوائد چند از مقدمه فتح الباری
نیز در ان درج نموده وفات او در سنه ۸۳۱ بوده **لباب** فی تحریر الانساب للسیوطی فی علم الحدیث **لذة العیش**
بجمع طرق حدیث الدیة من قرش للحافظ ابن حجر العسقلانی المتوفی سنه ۸۵۲ **لفظ اللآلی المتناثرة** فی الاحادیث
المتواترة للسید العلامة ابی الفیض محمد مرتضی الحسینی الواسطی اوله الحمد لله علی نعمائه المتواترة و الآلاء المتکاثرة و مجاهدت
این کتاب هفتاد و یک حدیث ست که اهل حدیث آنرا متواتر گفته اند سال تالیفش سنه ۱۱۷۱ ست در آخر شرح این رباعی نوشته رباعی

یا ناظرا فی کتابی حین تعرفه	ان رسوفلا تعجل بسبابی
اقرء حدیثا بلا ریب و لا شطط	و اعلم فلست بمعصوم من الغلط

لفظ المرجان من مسند ابی حنیفة النعمان للشیخ زین الدین عمر بن احمد الشماع الحلبی المتوفی سنه ست و ثلثین و تسعمائه
لمی الاطراف و ضم الاتراف للسیوطی المتوفی سنه ۹۱۱ علی حروف المعجم فی اول الحدیث و **اللمع** فی اسماء من ذکر

حدیث **لمعات التنقیح** شرح المشکوة المصابیح للشیخ عبد الحق بن سیف الدین بن سعد الله الترک الدهلوی الحنفی
متوفی سنه ثمان و خمسین و تسعمائه در دو مجلد ست بعبارت عربی مقدار شش هزار حدیث مشتمل بر مباحث علمیه و تحقیقات فکریه
لواء الغریز اسم الملک العزیز فی الحدیث لمحی الدین البغدادی المذکور فی الاتحاف **لوامع الانوار**
لابن عمر زید الوطا و مسلم لمحمد بن محمد الموصلی الشافعی اوله الحمد لله علی نعمائه و از تالیفش در سنه سبعمائه و سبع مائه فارغ شده
لوامع فی احادیث المختصر و الجامع لابی المظفر یوسف قراوغلی سبط ابن الجوزی المتوفی سنه اربع و خمسین و ستمائه
لوامع المضیئة من الاربعین البدریة من مرویات بدر الدین ابی الفضل محمد بن قاضی شهبة تخریج احمد بن خلیل
بن سویدی اوله الحمد لله الذی جعل العلماء و این چهل حدیثی ست بچهل طریق از چهل امام از اصحاب شافعی
رحمه الله تعالی **لولوة** فی الحدیث مذیلة بذیل السند للشیخ عبد الرحمن بن حسن الحسن الواسطی الشافعی المتوفی سنه اربع و اربعین و سبعمائه

باب المیم

ماء المعین فی حدیث الاربعین تالیف ابراهیم بن عبد الله بن عبد اللطیف الخجندی **ما ائتلف خطه**
و اختلف لفظه یعنی من رواة الصحیحین للحافظ الفقیه ابی علی الحسین بن محمد بن احمد النسائی الجیانی الاندلسی المتوفی
سنه ثمان و تسعین و اربعمائه **ما رواه الواعون** فی اخبار الطاعون لجلال الدین السیوطی المتوفی سنه ۹۱۱ اوله الحمد لله
مقدر الارزاق و الآجال و این مختصر کتاب بذل الماعون فی فضل الطاعون للحافظ ابن حجر العسقلانی ست و در وی مقاله
ابن الوردی و صفدی و مقامه دریه بخود آورده و بعضی از اهل علم اختصار این مختصر نموده و مجمل نام نهاده اوله الحمد لله
المبدی للعید و نیز تالیف شمس الدین محمد بن محمد المنبجی الحنبلی ست اوله الحمد لله الشاهد بوحدانیة آثار صنعته و تالیفش در
سنه اربع و ستین و سبعمائه کرده در طاعون وقت حدوث وعید منسوب بسوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم **ما لا یسع**
المحدث جهله لابی حفص عمر بن عبد المجید بن عمر القرشی المیانشی اوله الحمد لله الذی وفقنا للتوحید و این ملخص اوست
در مکه مکرمه بماه شعبان سنه تسع و سبعین و خمسمائه نموده **المائة المنتقاة** من صحیح مسلم انتقاها الحافظ صلاح الدین
العلائی الدمشقی ابو سعید خلیل بن کیکلدی المتوفی سنه احدی و ستین و سبعمائه و له المائة المنتقاة الاخری من صحیح البخاری
و اخری من مشیخة الفخر **مبسوط** فی الحدیث للامام ابی عبد الله محمد بن اسمعیل البخاری المتوفی سنه ست و خمسین و مائتین
ذکره الخلیلی فی الارشاد و رواه عنه وهب بن سلیم فی کتاب العلل و ذکره ابو القاسم بن منده ایضا و رواه عن محمد بن عبد الله
بن حمدان عن ابی محمد عبد الله بن الشرقی **المبهمات** تالیف ولی الدین احمد بن عبد الرحیم العراقی المتوفی سنه ست و ثمان مائة
اوله الحمد لله علی افضل الخ و در وی اسمای مبهمه که در متون احادیث و اسانید واقع اند بیان نموده و پیش از وی
جماعتی دیگر هم از اهل علم درین باب تصنیف کرده اند مثل ابی محمد عبد الغنی بن سعید المصری و ابی بکر احمد بن علی الخطیب البغدادی
و ابی القاسم بن بشکوال و کتاب وی انفس کتب مصنفه درین باب ست و ابی عبد الله بن طاهر المقدسی و در وی نفایس را
بتوسع جمع نموده است و کتاب ابن بشکوال غیر مرتب ست و خطیب آنرا بر حروف معجم باعتبار اسم مبهم مرتب کرده
و منفعت حصول فائده از ان دشوار ست زیرا که عارف مبهم محتاج بکشف آن ست و جاهل موضع آنرا نمی شناسد و امام نووی

بحذف اسانید آنرا مختصر نموده و بر حروف معجم باعتبار نام صحابی راوی آن حدیث ترتیب داده و بزیادت چند حدیث
و این اقرب التناول ست و هذا کلی کشف آن هم شهرت شود و بنا بر عدم استحضار نام صحابی راوی آن حدیث بر اکثر
سبیات بسیار از وی فوت شده و کتاب ابوزرعه درین فن مرتب بر ابواب ست و در آن جمع بین بشکوال و غیره
ذکر کرده و زیاده بر آن نموده و طالب کشف را در وی سهولت ست و شیخ ابی ذر احمد بن ابراهیم الحلبی الشافعی المتوفی
سنه اربع و ثمانین و ثمان مائة را کتابی ست که در آن اطراف ذکر کرده و احادیث مسلم نیز ست و درین باب سه
کتاب امام حافظ قطب الدین قسطلانی و لیکن مختصر ست اول الحمد لله الذی جعل العلم لا بد نسبا و دوم ذکر کرده و مکرر نموده
ابن بشکوال و نوع غامض و مبهمات با اسانید شرح و ضع نموده ست آنرا تدبر نموده و در آنستکه در نوع خود خیلی و نوع
واقع شده ست و لیکن بسبب اسناد طول شده لهذا چیزی بسیار ازین باب ترک داده و بر تعلیق حافظ ابی الفضل محمد
بن طاهر مقدسی هم واقف شده و همه آن استیعاب کرده و بر ابن بشکوال افزوده قدری قلیل و نزر یسیر ذکر نموده پس جامع
این هر دو مجموعی بر حروف مرتب نموده بر هر دو اضافه کرده و ناسخ الافصاح عن المبهم من ایضاح الغامض و المبهم نیز
مبین المعین فی شرح الاربعین لعلی القاری **المعتبر الوجیه** و المنتقی الرجیح فی شرح الجامع الصحیح ذکر شد در
حرف میم گذشت **متون الاخبار و الآثار** بحذف الاسانید و التکرار مختصر شعب الایمان ست مشهور
بجامع المصنف **المثابة** فی آثار الصحابة للسیوطی ذکرنا فی فهرس مؤلفاته فی فن الحدیث **مجالس** فی الحدیث
للحمادی و البلقینی **مجالس الابرار** و مسالک الاخیار و مخالف البدع و مقامع الاشرار در کشف الظنون گفته
هو علی مائة مجلس فی شرح مائة حدیث من احادیث المصابیح للشیخ الحسین الرومی اوله الحمد لله الذی رفع اقدار العلماء و فرق
کتابه المحکم انتهی و در وی گفته هذا المکتوب بالقلم شرح بعض الحدیث المعظم من کتاب مصابیح الظلم جمعته لبعض اخوان الآخرة
مع ضم ما وجدته فی الکتب المعتبرة من التفسیر و الحدیث و الفقه و الکلام و تصوف الخیرة و ما بین فیه من الاعتقادات الصحیحة
و اعمال الآخرة و احذر فیه من استمداد القبور و غیره من فعل الکفرة و اهل الضلالة المضلة الفجرة الی قوله تبعته علی مائة مجلس انتهی
ملخصا و هر مجلس مشتمل ست بر شرح یک حدیث از احادیث کتاب مصابیح للبغوی و مثله عبد العزیز محدث دهلوی در تفسیر حدیث
براهین حق کتاب کور این عبارت بدست خود نوشته بود کتاب مجالس الابرار فی علم الوعظ و النصیحة یتضمن فوائد کثیرة
من باب اسرار الشرائع و من ابواب الفقه و من ابواب السلوک و من ابواب البدع و العادات الشنیعة لا علم لنا بحال مصنفه
الا ما یکشف عنه هذا التصنیف من تدینه و تورعه و تفننه فی العلوم الشرعیة و لنعم ما قیل لا تفخر الی من قال و اسمع الی ما قال
فانما یعرف الرجال بالحق لا الحق بالرجال و الله اعلم بالصواب الیه حسن العاقبة و المآل **المجالس الشیخونیة**
للسید ابی الفیض مرتضی الحسینی البلجرامی الزبیدی المصری اوله حمدا لمن دام سلسل فیضه علی العالمین و در وی گفته هذه
احادیث آثار و اشعار ما املیته من حفظی و لفظی فی جامع المقر السیفی المرحوم شیخنا العمری فی خطة الصلیبیة من مصر عقیب درس
کتاب الجامع الصحیح للبخاری احیاء لمآثر المحدثین و بیان شهرتهم اول حدیث این مجلس حدیث مسلسل بالاولیة ست قال رسول الله
صلی الله علیه و سلم الراحمون یرحمهم الرحمن تبارک و تعالی ارحموا من فی الارض یرحمکم من فی السماء اخرجه البخاری فی الکنی و الادب و این ابیات متسلسل نحو داود نظم

فی غریب الحدیث حرف اول	ادرکه من طرق علی	فحدیث شوقی موالک	مسلسل بالاولیة

مجالسة لاحمد بن مروان الدینوری المالکی المتوفی سنه عشرة و ثلث مائة مرتب بر کتب الاسامی و شهرت الانساب
و مجالس النوادر و الآثار و منتقی الحکم و الاشعار و انتخب بعض و سماه تحفة الاولیاء من کتاب الاسامی **مجال الدعوة**
لابن ابی الدنیا اولش این حدیث ست لم یحجم فی المهد الا ثلثة عیسی بن مریم و صاحب جریج العابد و الصبی الذی مر بامه
کان یلعب فارتبه و شارة حسنة و وی مرضعه فقالت اللهم اجعل ابنی مثل هذا الآخر **مجتبی** فی مختصر السنن الکبری للنسائی
مع شرحه بهر الرجا و نیز مجتبی کتابی دیگر ست در حدیث للابن البازری و شاید که این همان ست که آنرا الاسامی الاصول
اختصار کرده اول الحمد لله رب العالمین الاعلی الاعلی و در وی گفته اما بعد فهذا کتاب المجتبی و احادیث المصطفی و هو مختصر المستدرک
اختصاره جامع الاصول و هو مرتب علی ستة اقسام و مائة **مجرد** فی رجال الکتب الستة لابی عبد الله محمد بن احمد الذهبی
المتوفی سنه ثمان و اربعین و سبع مائة **مجرد** فی غریب الحدیث للشیخ ابی محمد عبد اللطیف بن یوسف بن محمد الملقب بالمطهر
الموصلی البغدادی المتوفی سنه تسع و عشرین و ست مائة اوله الحمد لله ذی الآلاء و در وی گفته این کتاب الذی کنا نجمع خبره
کر و غریب الحدیث ست تلخیص کرده ام **مجلس البطاقی** فی تخریج الاحادیث للحافظ ابی القاسم منصور محمد الکتانی
المصری ذکره البقاعی فی مشیخته **مجمع بحار الانوار** فی غرائب التنزیل و لطائف الاخبار للشیخ الفاضل الماهر
شمس الفضائل و المفاخر محمد بن طاهر الصدیقی الفتنی المتوفی سنه ست و ثمانین و تسع مائة اوله الحمد لله الذی هدانا
لهذا و ما کنا لنهتدی لولا ان هدانا الله در سه مجلد ست و مع الذیل و التکملة در چهار مجلد و بر طرز نهایة ابن الاثیر ست
در سنه ۱۰۸۶ هجری در بلده لکهنو علیه بطبع پوشیده و در دیباچه وی میگوید و اذا ما یسر الله اتمام علی هذا المنهج اتوسل بالی خدمة
ذلک الجناب العالی شیخی الشفیق المشفق ذی المفاخر و المعالی قطب الاوان و غوث الزمان و صفوة الرحمن نزیل الحرمین
مجاور بیت الله مربی الانام و مرشد الکرام عنی الشیخ علی المتقی بن حسام افاض الله فیض تقواه علی الدانی و القاصی علی الانام
لیکون ذریعة الشفاعة یوم الفزع الاکبر فی ذلک المقام و الاخذ الید فی یوم تزل فیه الاقدام انتهی و نیز در دیباچه گفته و لما
من اخوان الصفا ان یصلح الله ما طغی به القلم فان ذلک من دیدنی لفقد من اراجعه من الائمة و هو انی علی الناس الساعین
بالفساد الباغین الغث للبرد و العناد المکدرین للاوطان بسل سیف العدوان علی الاعزة و الاخوان المنکرین للافاضل
و انکار العلوم و الاحزان انتهی ملخصا و در آخر مجلد اول گفته تم بحمد الله الثلث الاول من مجمع البحار بالفتن صیانا الله عن الفتن
الی مولاه ولاة السوء الحجة الصحیح الشاهر بن سیف العدوان علی اهل الایمان المسلطین علی الرعایا اهل الطغیان من مرق
الشاطین الموذین للمؤمنین و المؤمنات بغیر ما اکتسبوا من العصیان المرجیین رواج الکفر و الطوافیت العصیان للمسلمین
اظهار الاسلام و شرائع الاحکام و معاهد التوحید و البنیان جازاهم الله تعالی فی فاقاعن المسلمین اهل الایمان و طهر الارض
من اخبثهم و ارجاسهم و خولهم بقیم الاحسان فیا کثیر الخیر و یا دائم المعروف اکفنا شرهم و ما اهمنا من سوء لاتهم بما شئت
و اکرم رتب علینا ما یزیل النعم و یوجب النقم و اصلح الراعی و الرعیة بلطفک یا تواب یا علیم انتهی و در آخر مجلد ثانی گفته تم
السفر الثانی من مجمع بحار الانوار بالفتن صیانا الله عن الفتن و صان الهمام من موجبات النقم و تاب علینا ما یوجب

صولة الایام واستمرار البرم ویوقظهم لما یوجب استمرار النعم انتهی ودر آخر مجلد ثالث گفته والمرجو من اخوان الصفا من ایشان
ان یدعو لمن عانی کدر فیه برهة من الزمان ان اطلع حینا علی ما یعجبه او یلایم مرامه وان یعذروه اذا اطلع علی ما لا یناسب
اوطنی بالقلم فانه کان جامد القریحة وفاقد البصیرة بحیث لا یدری ارضه من سماء بصولة ولا ذات السور واعوانها من
والاخوان مدهوش القلب وعدیم الفطنة بنکبات اعداء العلم وسفاک خدامه من الاخلة والخلان کیف وقد جعلوا
الخمول وخبایا البیوت الدور ولم یفرشوا فراش الامن والسرور ولم یترحم لهم احد من قدر بازالة هذه البلیة کما هو
من اهل هذه الملة کفی الله ما اهمهم وعصمهم شر هم وجزی من یودی المؤمنین جزاء وفاقا فانه لا کافی غیره والا الله
وهو حسبی ونعم الوکیل انتهی واین شکایت وحکایت ظهور بوهر مهدویه است بر بوهر سینه بیتن بحمایت نمانمان
وعدم اکتراث سلطان محمد اکبر بادشاه و دولت دولت او برفع این فساد از وجه ارض و حال ضلال کفر سلطان کو
کدر مختصر گنجد منتخب التواریخ شیخ عبد القادر بداونی که خطیب امام وی بود باید دید تا حقیقت حال معلوم شود نعوذ بالله
من غضب الله و بالجمله این کتاب مستطاب جامع غریب سنت و کتاب ست بر وجهی که با وجود آن حاجت بکتاب دیگر
درین فن نمیشود و گویا شرح صحاح ستة ست و در آخر وی ورقی چند در بیان ادب کتابت حدیث و سیر آنحضرت صلی الله
علیه وسلم بترتیب سنوات هجرت و حال غزوات و اسلام قبائل عرب و تعریف صحابی و تابعی و تبع وی و ذکر بعض صحابه
مشاهیر نوشته و گفته علم الحدیث علم شریف یناسب مکارم الاخلاق و محاسن الشیم و هو من علوم الآخرة من حرمه
فقد حرم خیرا عظیما و من رزقه فقد رزق فضلا جزیلا فعلی صاحبه تصحیح النیة و تطهیر قلبه من اغراض الدنیا الدنیة فقد
من تعلم علما مما یبتغی به وجه الله لا یتعلمه الا لیصیب به غرضا من الدنیا لم یجد عرف الجنة انتهی و در دیباچه کتاب گفته بود
علم الحدیث لا یخفی انواره فاصبح لا تنکر اثاره فان فوائده و مزایاه بحار لا ساحل لها و خواص جواهره و فضائل مبانیه کنوز
لیس لها منتهی او هو کلام من اعطی جوامع الکلم و بلاغ من اوتی مواهب الحکم و خطاب افضل من اوتی الحکمة و فصل الخطاب
فلا یبلغ کنه ذخائر اسراره الا الموفق من وحی البصیرة و الالباب کیف لا و هو کلام لا ینطق عن الهوی ان هو الا وحی یوحی
علمه شدید القوی الخ و در آخر تکمله نیز بعض فوائد مثل ذکر خلفای عباسی و جزائر که نمود و الله اعلم **مجمع الزوائد** منبع الفوائد
للشیخ الامام نور الدین علی بن ابی بکر بن سلیمان الهیثمی المتوفی سنة سبع و ثمان مائة و در وی زوائد کتب ستة از مسند
امام احمد و بزار و ابی یعلی و معاجم ثلثه طبرانی جمع نموده با جرح و تعدیل و صحت و سقم احادیث تا آنکه کتابی حافل کامل در شش
مجلد آمده و سرمایه تحقیق احادیث برای متاخرین اهل حدیث همین کتاب ست و بنیة الرائد ذیل اوست از سیوطی
مجمع الغرائب فی غریب الحدیث تالیف عبد الغافر الفضی المتوفی سنة سبع و ثلثین و خمس مائة و لابی اسمعیل الفارسی
المتوفی سنة تسع و عشرین و خمس مائة **المجمع المؤسس** لمعجم الفهرس للحافظ ابن حجر العسقلانی اوله الحمد لله
قد الآجال جمع فیه اسامی شیوخه علی قسمین الاول فیمن حمل عنه علی طریق الروایة و الثانی من اخذ عنه شیئا علی طریق
مجموع المغیث فی علم القرآن و الحدیث لابی موسی محمد بن ابی بکر المدینی الاصفهانی المتوفی سنة احدی و ثمانین
محاسبة النفس من اجزاء الاحادیث **المحدث الفاصل** بین الراوی و الواعی للقاضی ابی محمد حسن

بن عبد الرحمن بن خلاد الرامهرمزی المتوفی سنة ستین و ثلث مائة حافظ ابن حجر گفته هو اول کتاب صنف فی علوم الحدیث
فی باب الفن **مجمل** فی الحدیث لشمس الدین محمد بن احمد المقدسی بن قدامة الحنبلی المتوفی سنة اربع و اربعین و سبع مائة
و ان مختصر المام ست **محو الحوبة** شرح ابیات التوبة و هی **شعر**

اما آن عما انت فیه مصاب	وهل لک من بعد البعاد ایاب

الی آخر الابیات و تلک قصیدة حسنة فی الحث علی اتباع السنة و الکتاب ذکر تمامها فی الخطة تمامها و هی من نظم السید العلامة
المجتهد محمد بن اسمعیل الامیر الیمانی المتوفی سنة اثنتین و ثمانین و مائة و الف و شرح وی نیز از وست و وی ذکر کرده شد
و فی لیمانی سنة ۱۱۷۰ رجل من اهل الصلبول یقال له الشیخ احمد بن صالح اقام لدینا ایاما یتحدث عنا مسائل مفردة ادلتها من مهمات
مسائل الدین و انقیاد للحق و نفور عن طریقة المتعصبین بحیث انه فی عصره آیة و له نباهة و درایة و لیس عنده معرفة تقلده کتب
الناس بل له فطانة فی تتبع الحق و اتباعه و قد دار الآفاق و نزل فی کل محل من مدن الهند و الروم و الشام و العراق لانه علی ان
نوعت من البدع فی کل قطر اقتشعه الجلود و ما یوجب لاهله فی النار الخلود حتی انه لم یرع بحیرانه و هدی هدی علی طریقة السنة
و الاتباع الارجلا و احکنا قد سمعنا به من اهل العرب یقال له الشیخ احمد الورزازی فانه صحیح الطریقة مجانب البدع داع
الی السنة و فیه ذکر ان اهل الروم اقل الناس بدعة سیما بدعة التصوف و عبادة القبور و غیر ذلک قال فانهم مصانون عن
ذلک و ان کان عندهم بدعة التعصب و التقلید لابی حنیفة و غیر ذلک کما فی سنة ۱۱۷۰ سمعنا انه نشأ بنجد رجل عالم یدعو الی السنة
و ینفر عن البدعة قولا و عملا فاسفرت وجوه آمالنا و انشرحت لذلک خواطرنا و قلنا هذا احمد الدین و داع لاحیاء سنة
سید المرسلین و بعث اشتیاق الخاطر الی مکاتبته بابیات شعریة و قصیدة اشتملت علی کثیر من البدع المجانبة للطریقة النبویة و هو
الیه بان بلغ الینا انه ینهی عن الابتداع و عن التزام المذاهب و الاعتقاد فی العباد و من الاحیاء الاموات و ینهی عما نهی عنه رسول الله صلی الله
علیه وسلم من البناء علی القبور و ان هم مشاهد و قبابا فی دیاره و احرق کتابا کثیر الابتداع فرأیت هذه رتبة علیه و طریقة منویة فقلت مکاتبا **شعر**

سلام علی نجد و من حل بالنجد	و ان کان تسلیمی علی البعد لا یجدی

الی آخرها و لما وصلت الابیات الی نجد من طریق مکة لم یصل لها جواب و وصل رجل من اصحاب محمد بن عبد الوهاب الی الشیخ
عبد الرحمن و اخبر بوصول الابیات و انها بعثه علی الخروج الی عند قائلها و هو رجل عامی الا انه کثیر العبادة و الحث علی الزیادة
و لم یزل یذهب ایام الحج الی الحج ثم یعود بعد ذهابه الی اهله الی صنعا و لم یستفد منه العامیة حقیقة ابن عبد الوهاب ثم انه
دخل الینا الشیخ العالم مرید بن حسن فکان وصوله من طریق الحجاز سنة سبعین و مائة و الف و له معرفة و نباهة و هو من تلامذة
ابن عبد الوهاب و اخبر بوصول الابیات و کان عنده منها نسخة و اقام عندنا ثمانیة اشهر و حصل بعض کتب شیخ الاسلام
الحافظ ابن تیمیة بنجد و قرأ علینا الکشاف و ذاکرنا فی عدة مسائل ثم وصف لنا من حال ابن عبد الوهاب امور عجیبة من
تکفیره لمن لم یکفره و تکفیر اهل الدنیا و اخرج صحیفة من رسائله ما یحقق ما نقله عنه من تکفیره للانام و سفکه للدم الحرام و نهبه للاموال
و تسبیه لحریم المسلمین و الاطفال و قد کان مستنکرا الافعال متردد فی حقیقة حاله و ما خرج الا مسترشدا لما یرشد الله و یدل علیه
فانا کان هذه افعال لا یطابق شریعة الاسلام و لا یوافق بما جاء به سید الانام علیه افضل الصلوة و السلام و ذکر انه اذا وصل الابیات

عظیم عند اتباعه و فقد عند اشیاعه و انه یتعین علینا ازالة ذلک و بیان قبح ما سلکه من تلک المسالک فرأیت تعیین
ما قال و ناکد عندی ذلک المقال فقلت ابیاتا دوت فیها ادلة رسالته و ابنت فیها قبح مقالته و شرحتها شرحا یلیق
و ارسلتها صحبة الشیخ مرید بن حسن فارتمنا فی عشرین من شوال سنة سبعین و مائة و الف اول الابیات **نظم**

بحثت عن النظم الذی قلت فی البعد ... فقد صح لی عند خلافی الذی عندی
ظننت به خیرا و قلت عسی یسه ... نجد ناصحا یهدی العباد و یستهدی
فقد جاءنا من ارضه الشیخ مرید ... فحقق من احواله کل ما یبدی
و قد جاء من تالیفه برسائل ... یکفر اهل الارض فیها علی عمد

الی آخر الابیات و الی الآن سنة ۱۱۸۱ لم یاتنا خبر عن الشیخ مرید و لا ما کان مما صحبناه من الرسالة و الله اعلم ما یاتی به الاقدار
المقصود منه و این عبارت از خط خاص وی نقل کرده ایم و از وی ظاهر ست که اولا سیرت ابن عبد الوهاب پسندیده ایشان
و باعث بر انکار آخر افراد خصلت او شد یکی سفک دم دوم تکفیر اهل ارض حسب بیان شیخ مرید و حال شیخ مرید این ست که
بعد از مفارقت از خدمت شریف وی تا سه سال هیچ جواب نیک یا بد نرسانید پس معلوم شد که بیان وی در حق ابن عبد الوهاب
قرین صدق نبود و همین صواب ست زیرا که آنچه امروز از رسائل وی در دست مردم آن دیار ست در وی حکمی خلاف
شریعت حقه موجود نیست اگرچه مخالف فقهای این زمانه باشد و از رسالهٔ مؤلفه شیخ عبد الله بن محمد بن عبد الوهاب
که همراه امیر سعود وقت فتح مکه بود ظاهر ست که پدرش و هم امیر مذکور از سفک دماء و تکفیر اهل دنیا بر اصل و درست و همچنین
از رسالهٔ شیخ محمد بن ناصر حازمی که اعلم علمای متاخرین نجد بود و در سنه یکهزار و دو صد و هشتاد و سه هجری فوت شد
واضح که ابن عبد الوهاب هرگز قائل این چیزها نیست و از اینجا عذر معقول برای رجوع حضرت سید علامه محمد بن اسمعیل امیر
سر انجام یافت زیرا که رجوع وی مبنی بر خبر واحد شیخ مرید ست و وی مجهول برآمد پس باقی نماند مگر بقیه سیرت وی که حضرت
بران تحسین نمود یعنی نهی از ابتداع و از التزام مذاهب و اعتقاد نفع و ضرر در اموات و عمارت قبور و هدم مشاهد و قباب
و احراق کتب بدعت و جز آن و این چیزها خود مطلوب وی ست و لهذا باستماع وجود چنین مرد اظهار خوشی فرمود و چون
صنعا از نجد علی طرف الثمام واقع ست اگر خبر محمد بن عبد الوهاب خدمت حضرت سید علامه علی ما فی نفس الامر رسید بعید نیست
علاوه این همه اصل مقصود نزد کافهٔ علما از مذاهب مختلفهٔ اهل سنت و جماعت اتباع سنت صحیح و حق صراح ست نه تقلید
زید و عمرو پس هرگاه که در برابر نصوص صحیحه ثابته محکمهٔ کتاب و حدیث ترک تقلید ائمهٔ مجتهدین واجب باشد بالاتفاق
با ابن عبد الوهاب و امثال ایشان که بغبار ایمنی رسند چه رسد و بالله التوفیق **محیط** لابی محمد الجوینی لم یتقید فیه
مذهبا معینا و للبیهقی رسالة انتقد فیها مستدرکا علیه فی ما یتعلق بعلم الحدیث **المختارة** فی الحدیث للحافظ
ضیاء الدین محمد بن عبد الواحد المقدسی الحنبلی المتوفی سنة ثلاث و اربعین و ست مائة و در وی التزام ایراد احادیث صحیحه
و اخبار غیر مسبوقة التصحیح را نموده ابن کثیر گفته هذا کتاب لم یتم و کان بعض الحفاظ من مشایخنا یرجح علی مستدرک
کذا فی الشذا الفیاح **مختصر** فی محدثی العصر لابی عبد الله محمد بن احمد الذهبی المتوفی سنة ثمان و اربعین و سبع مائة
مختصر فی علم الحدیث للشیخ عبد القادر بن ابی الوفا القرشی و للشیخ الامام بدر الدین بن جماعة القاضی اولا

بعد الذی اوضح لمعالم السنة سبیلا و وی خلاصهٔ محصول علوم الحدیث ابن الصلاح ست با زیادت بران در مرتبه ست
بر مقدمه و اربع طراف مقدمه در حد طرف اول در متن ثانی و سند ثالث در کیفیت تحمل رابع در اسماء الرجال و آن کتاب
در سنه سبع و ثمانین و ست مائة بدمشق فراغ دست هم داده **مختلف الحدیث** سبق فی اختلاف الحدیث
لابن قتیبة المتوفی سنة ست و سبعین و مائتین **المختلف و المؤتلف** فی اسماء الرجال لابی الحسن علی
بن عمر الدارقطنی البغدادی المتوفی سنة خمس و ثمانین و ثلث مائة و این کتابی حافل ست گویند ضبط اسمای ناس
اولی ترا شیا ست زیرا که قیاس را در وی دخل نیست و قبل و بعد آن چیزی که دلالت کند بران موجود نیست
و این کتاب حافظ ابو بکر احمد بن علی خطیب بغدادی شبه النسبة گرفته و بران افزوده کتابی بنام مؤتلف و مختلف
مرتب نمود و بعده امیر ابو نصر علی بن هبة الله بن ماکولا آمد و بران چیزها زیاده کرده اکمال نام کتابی تالیف کرد و ما فات
ایشان را در کتابی دیگر استدراک نمود و بعده حافظ ابو بکر محمد بن عبد الغنی معروف بابن نقطة الحنبلی آمد و بر اکمال
وی نوشت در جلدی و کتابی دیگر جمع ساخت مسمی بالتقیید لمعرفة رواة السنن و الاسانید و ذیل کتاب ابن نقطه از
حافظ محمد بن علی دمشقی ابو حامد بن الصابونی المتوفی سنة ثمانین و ست مائة ست و هم از منصور بن سلیم المتوفی سنة
ثلث و سبعین و ست مائة و برین هر دو ذیلی ست از حافظ علاء الدین مغلطائی بن قلیج المتوفی سنة اثنتین و ستین
و سبع مائة ست و این ذیلی کلان ست لیکن اکثرش اسامی شعرا و انساب عرب ست و درین فن ست کتاب اکمال
و تهذیب و مشتبه ذهبی و تبصرة المنتبه ابن حجر **المختلف و المؤتلف** فی مشتبه اسماء الرجال للحافظ عبد الغنی
بن سعید الازدی المقدسی المتوفی سنة تسع و اربع مائة و له مشتبه النسبة ایضا حافظ صوری ابو عبد الله محمد
بن علی گفته لما صنف عبد الغنی المؤتلف و المختلف عرضه علی الدارقطنی فقال له اقرأه فقال کیف اقرؤه لک و معظمه
عندک فقال نعم اخذته عنی متفرقا و الآن قد جمعته انتهی و لابی احمد حسن بن عبد الله العسکری و لابی المظفر محمد
بن احمد الابیوردی المتوفی سنة سبع و خمس مائة و لابی البرکات علاء الدین علی بن عثمان المارداینی المتوفی سنة خمس
و سبع مائة فی انساب العرب و لابی القاسم یحیی بن علی الحضرمی بن الطحان المصری المؤرخ سنة ست عشرة و اربع مائة
مخلصیات من اجزاء الاحادیث من حدیث ابی طاهر محمد بن عبد الرحمن بن العباس بن مخلص الذهبی **المدرج الی المدرج**
منسوق بفن الحدیث للسیوطی المتوفی سنة ۹۱۱ **المرد** فی کراهیة السؤال و الرد لجلال الدین السیوطی ذکره فی
فهرس مؤلفاته فی فن الحدیث **مرقاة الصعود** الی سنن ابی داود للسیوطی و حرف گذشت **و المرقاة العلیة** فی
اسماء النبویة فی الحدیث **مرقاة** شرح مشکوة لعلی القاری گزشت بیاید **المسار** عند الی المصارعة للسیوطی فی
فن الحدیث **مسئلة العلو** و النزول فی الحدیث لابن طاهر **مسامرة السموع** فی ضوء الشموع رساله ایست
از سیوطی جواب سوال ست از روشن کردن آنحضرت چراغ را و در وی جستجوی ادله ایقاد نموده همه یکجا فراهم نموده است
مستجاد من کتب الاحادیث للحافظ الدارقطنی **مستخرج** ابو عوانه یعنی حافظ یعقوب بن اسحق الاسفرائنی المتوفی
سنة ست عشرة و ثلث مائة و این مستخرج بر مسلم ست و در حرف صاد گذشت حافظ ابن حجر گفته اذا اجتمع المستخرج مع

صاحب الاصل فی من فوق شیخه لا بسمیه مستخرجا الا اذا لم یجد طریقا یوصله الی شیخه و حاصله انه یشترط ان لا یصل الی
الا بصیغ وجود السند الی الاقرب الا بعذر و ربما اسقط المستخرج احادیث لم یجد له باسناد اثر تصریح بها و ذکرها
من طریق غیر طریق صاحب الکتاب **المستخرج** فی الحدیث لابی القاسم عبد الرحمن بن محمد بن اسحق بن منده
المتوفی سنة سبعین و اربع مائة و آنرا بطریق تذکره از چند کتاب فراهم نموده **مستخرج** لابی نعیم عبد الله بن محمد
بن عبد الله الاصبهانی و این مستخرج ست بر صحیح بخاری اسانید او متونا و اولش کتاب الایمان ست اول آن حدثنا
جبریل حدثنا احمد بن یوسف بن خلاد قال حدثنا الحارث بن ابی اسامة قال حدثنا ابو عبد الرحمن بن یزید المقری ح و حدثنا ابو علی بن الصوفی
بشر بن موسی ثنا ابو عبد الرحمن المقری ثنا کهمس بن الحسن عن عبد الله بن بریدة الاسلمی عن یحیی بن یعمر القرشی قال کان
اول من قال فی القدر معبد الجهنی بالبصرة فانطلقت انا و حمید بن عبد الرحمن الحمیری حجاجا الی آخر الحدیث المذکور فی صحیح مسلم
المستخرجات جمع کثیره کالمستخرج علی سنن ابی داود لمحمد بن عبد الملک بن ایمن و علی الترمذی لابی علی الطوسی و علی
نوحید بن خزیمة لابی نعیم قال البقاعی و المستخرج لم یلتزم الصحة و انما جعل قصده العلو **المستدرک** علی الصحیحین للشیخ
الامام ابی عبد الله محمد بن عبد الله المعروف بالحاکم النیسابوری الحافظ المتوفی سنة خمس و اربع مائة و در وی احادیث
جمع کرده که بر شرط شیخین ست بعد و حدیث صحیح که در انها ست و هم تخریج روایتی کرده که در هر دو یا بر شرط یکی از هر دو ست
و همچنین انچه در اجتهاد وی صحیح آمده اگرچه بر شرط هیچ یکی نباشد و حاکم واسع الخطو ست لهذا در شرط صحیح از وی تساهل
ذکره ابن الصلاح و ابو بکر خطیب از ابی اسحق مروی آورده که وی احادیث را بر گمان صحت و بودن آنها بر شرط بخاری
و مسلم جمع نموده بنا بر انکه اخراج آن احادیث در صحیحین لازم بود چنانکه از انجمله حدیث طیر و حدیث من کنت مولاه فعلی مولاه ست
حال انکه اهل حدیث بر وی انکار کردند و الثقات بسوی قول او نمودند و بتعنتی گفته در وی ضعیف و موضوع نیز هست
و حافظ ذهبی احادیث موضوعه او را که قریب صد حدیث خواهد بود در جزوی علیحده جمع نموده حافظ ابن حجر فرموده انما
وقع للحاکم التساهل لانه سود الکتاب لینقحه فاعجلته المنیة او لغیر ذلک ثم قال انی وجدت فی قریب نصف الجزء الثانی
من تخریجه تتمة المستدرک الی هنا انتهی املاء الحاکم قال و ما عدا ذلک من الکتاب لا یوجد عنه الا بطریق الاجازة ذکره السخاوی
فی حاشیة الالفیة و لهذا حافظ ذهبی المتوفی سنة ۷۴۸ در مختصر خود بر تساهل و تصحیح وی آگاه نموده و ابن الملقن المتوفی سنة ۸۰۴
بر اصل معترض شده و سیوطی اهمال او در مجلدی انتقا نموده و توضیح المدرک فی تصحیح المستدرک نام نهاده لیکن الله
از آن نوشته شاه ولی الله المحدث الدهلوی در حجة الله البالغه گفته و قد استدرک الحاکم علیهما احادیث هی علی شرطهما
و لم یذکراها و قد تتبعت ما استدرک فوجدته قد اصاب من وجه و لم یصب من وجه و ذلک لانه وجد احادیث مرویة عن
رجال الشیخین بشرطهما فی الصحة و الاتصال فاتجه استدراکه علیهما من هذا الوجه و لکن الشیخین لا ینکران الاحادیث التی
فی شیوخهما و اجمعوا علی القول به و التصحیح له کما اشار مسلم حیث قال لم اذکر هنا الا ما اجمعوا علیه و مثل ما انفرد به المستدرک
کالموکی علیه المخفی مکانه فی زمن شیوخهما و ان اشتهر امره من بعد او ما اختلف المحدثون فی رجاله فالشیخان کانا ساکتین
کانا بعتنیان بالبحث عن خصوص الاحادیث فی الوصل و الانقطاع و غیر ذلک حتی یتضح الحال و الحاکم یعتمد فی الاکثر

علی قواعد محدثین من سنا نعم کقوله زیادة الثقات مقبولة و اذا اختلف الناس فی الوصل و الارسال و الوقف الرفع فالقول
قول الذی حفظ الزیادة حجة علی من لم یحفظ و الحق انه کثیرا ما یدخل الخلل فی الحفاظ من قبل الموقوف و وصل المنقطع لا سیما
عند وقوعهم فی المتصل المرفوع و تنویههم بخالف الشیخان لا یقولان بکثیر مما یقوله الحاکم و الله اعلم **المستدرک** علیهما ای
البخاری و مسلم لابی ذر الهروی الحافظ عبد بن احمد بن محمد المالکی المتوفی سنة اربع و ثلثین و اربع مائة **المستفاد**
من مبهمات المتن و الاسناد للشیخ ولی الدین ابی زرعة العراقی **مسک الختام** شرح بلوغ المرام لکاتب الحروف
عفا الله عنه و این نام او را در منام الهام شده و مجملا کلان ست و له الحمد عز و جل و در وی بدر تمام و سبل السلام
و تلخیص مصنف علام را باختصار و ایجاز جمع ساخته و بعبارت فارسی عام فهم نگاشته و چون آخرین شروح و جمع
آنها برای اصول و فروع ست این نام بدان مناسبت تام وارد شیخ سعد الدین بن المؤید هبة الله بن عبد الرحیم
بن سلطان بن ابراهیم الانصاری الیمنی رحمه الله تعالی چون در سفر حج بمقام صیده با محرر سطور ملاقی شد و برخط وی این شرح
بلوغ یافت و مع وی وقصه ملاقات غیر نظمی انشاد کرد که هشتاد و سه بیت ست این چند شعر از انجمله **اشعار**

وصلنا علی بلوغ المرام	اذ وصلنا الی بلیغ المرام	واتصلنا و لم یکن فی فضل	للتدانی و نعمة من مرام
و شققنا علی السماء قدیما	لحدیث الحسام فی الاکرام	من غدا قاضیا بکل صحیح	مستجاب فی النقض الابرام
لم یکن بالضعیف فی الحکم	بل هو الراس ثابت الاقدام	حسن النهج ما به من قبیح	راجح الحد نحو سبل السلام
کیف لا و هو نخل من جل قدرا	فی عیان الدنا و شرق و شام	ریثما قال رائد الصحب هذا	موضع الحب فاحلوا بسلام
قد خلعنا فانجاب سجف حجاب	مسبل فوق کعبة الاستلام	و رأینا و جها بنور الحیا	منه قد فاق ضوء بدر تمام

و وجه شخص مکمل المعنی | تدرس سید جلیل همام

و سألنا عن سنه فاجابوا | هو فوق العشرین لا فی لام | فرأیناه غیر بدع و جل الله | مبطیه افهم الافهام
قوم من شاء او دع الشر فیم | و حباه و جاهه فی الانام | مثل هذا المولی الجلیل الجمیل | المولوی المفخم العلام
صدر اهل الکمال من شرح | الصدر یشرح علی بلوغ المرام | فاتی فیه من بواطن علم | الظاهر الحکم البعید المرام
موجزا مفضلا ما قد حواه | مبرزا الاهمال بالاعجام | و بجیب اعرابه باللسان | القارسی المفید للاعجام
و هذا من حسن صنع ابی الفتح | المسمی الصدیق فی الاسلام | ذاته فیکل لطیف مثال | صاغه الله قائم الهندام
و لطفا یسیل من حسن خلق | قد غدا مثله کغصن الندام | حفظ الله ذاته و حباه | عمر شیب مع حوزه عمر سام
و جزاه کصلوة المعلی | مع سلام تذری بمر الدوام | و کذا آله الکرام و صحب | ما تغنی الهزار فوق البشام

و این شرح از احسن کتب و اوفق این بی بضاعت ست و جامع روایت و درایت سکاد العیون تاکله و القلوب تشرحه
مسلسلات الابراهیمی فی الحدیث للشیخ ابی عبد الله بن عطاء الابراهیمی **مسلسلات** بحر الدین المنتقاء
کمسند الدارمی ذکر فی اسماء رواتها حرف العین **مسلسلات** العلائی و هو صلاح الدین خلیل بن کیکلدی العلائی
المتوفی سنة اربع و تسعین و ست مائة اولها المسلسل بالاولیة **مسلسلات الصدفی** الشیخ ابی الحسن الصدفی از انجمله

مسلسل بیوم العید و مسلسل بمصافحة ولانس بن مالک در بستان المحدثین گفته اکثر آن در کتاب المسلسلات
مضر شیخ ولی الله دهلوی داخل ست و سماع آن رقم حروف را حاصل انتهی **مسلسلات الکبری** آن حدیث
حدیث ست از جلال الدین سیوطی المتوفی سنه ۹۱۱ **مسلسل بالاولیة** کما للابی الفتح المیدومی محمد بن محمد المصری المتوفی
سنه اربع و خمسین و سبع مائة **مسلسل** بالاشواق و هو حدیث ما زال بالاشواق الی الدیک الابیض الخ
مسند ابن ابی اسامة الحارث بن محمد التمیمی المتوفی سنه اثنتین و ثمانین و مائتین و این مسند خلاف مصطلح اهل حدیث
مرتب بر شیوخ ست چنانچه اول او مسند یزید بن هارون ست میگوید اخبرنا یزید بن هارون ثنا زکریا بن ابی زائدة
عن الشعبی عن عبد الله بن عمرو بن العاص قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم المسلم من سلم المسلمون من یده و لسانه
مسند ابن ابی شیبة یعنی امام ابی بکر عبد الله بن محمد القاضی هو ابو شیبة الحافظ المتوفی سنه خمس و ثلثین
و ثلث مائة و این کتابی کلان ست **مسند ابن ابی عاصم** ابی بکر احمد بن عمرو الشیبانی المتوفی سنه سبع و ثمانین و مائتین
و روی غریب نجاد هزار حدیث ست **مسند ابن ابی عمر** ابی عبد الله محمد بن یحیی العدنی المتوفی سنه ثلث و اربعین و مائتین
مسند ابن جمیع و هو الحسین محمد بن احمد بن محمد بن جمیع المتوفی سنه اثنتین و اربعمائة **مسند ابن راهویه**
للامام الحافظ اسحق ابی یعقوب بن ابی الحسن ابراهیم بن مخلد المروزی المتوفی سنه ثمان و ثلثین و مائتین **مسند الحافظ ابو یوسف**
الدوسی یعقوب بن شیبه و روی مسند عشرة مبشرة و ابن مسعود و عمار و ابن عباس و بعض موالی دیگر ست و مسند علی
تالیف وی در پنج مجلد ست اول ذکر صحابی میکند بعده ترجمه او می نویسد مع الاسانید بعده سوق حدیث میکند و بذکر علل
می پردازد گفته اند جمع آن معللا بر ابواب احسن ست بنا بر عدم تکرار درین صورت و رفع اختلاف در صحابی و راوی که
از نظر روی حاصل میشود **مسند سلیمان** بن داود بن الجارود الطیالسی المتوفی سنه اربع و مائتین اولش
مسند ابی بکر ست اول آن این حدیث ست حدثنا شعبة قال اخبرنی عثمان بن مغیرة قال سمعت علی بن ربیعة الاسدی
یحدث عن اسماء ابن اسماء الضبعی قال سمعت علیا یقول اذا سمعت من رسول الله صلی الله علیه وسلم حدیثا نفعنی
بما شاء الله ان ینفعنی بقال علی و حدثنی ابو بکر و صدق ابو بکر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ما من عبد یذنب ذنبا
ثم یتوضأ و یصلی رکعتین ثم یستغفر الله الا غفر الله ثم تلا هذه الآیة والذین اذا فعلوا فاحشة او ظلموا انفسهم الآیة الا
و من یعمل سوءا او یظلم نفسه و این ابو داود غیر ابی داود صاحب سنن ست زیرا که وی متاخر ست ازین بزمان بسیار چنانکه
از تاریخ وفات وی ظاهر ست اصحاب صحاح ستة غالبا ازین ابو داود مقدم بیک واسطه روایت میکنند در کشف الظنون
گفته وی اول کسی ست که در مسانید تصنیف کرده حامل برین قول مرقاتی او را تقدم عصر او ست بر اعصار مصنفان
مسانید و گمان کرده اند که مصنف آن همین طیالسی ست حال آنکه چنین نیست بلکه بعضی از حفاظ خراسان بعد
یوسف بن حبیب از ابو داود در ین مسند جمع کرده اند و ابو داود را احادیث دیگر نیز ست که درین مسند نیست و بر این مسند
افزوده اند چنانچه ذکر البقاعی فی حاشیة الالفیة **مسند ابی عوانة** یعقوب بن اسحق بن ابراهیم بن یزید الاسفرائینی
النیسابوری المتوفی سنه ثلث عشرة و ثلث مائة **مسند ابی یعلی** احمد بن علی الموصلی المتوفی سنه سبع و ثلث مائة

قال اسمعیل بن محمد بن الفضل التمیمی المسانید کلها کالانهار و مسند ابی یعلی کالبحر فیکون مجمع الانهار در بستان المحدثین گفته
این مسند جامع ست در ترتیب ابواب و صحابه اول او کتاب الایمان ست در آن میگوید باب فی احادیث الایمان من
مسند ابی بکر و علی هذا القیاس و تمام آن مسند را سی و شش جزء کرده اند قال فی اول المسند حدثنا سلمة بن شبیب
ثنا کثیر ثنا حکم عن نافع عن ابن عمر عن ابی بکر الصدیق رضی الله عنه قال قلت یا رسول الله ما نجاة هذا الامر
الذی نحن فیه قال من شهد ان لا اله الا الله فهو له نجاة **مسند ابی العباس** السراج محمد بن اسحق بن ابراهیم
الحافظ النیسابوری المتوفی سنه ثلث عشرة و ثلث مائة و ترتیب وی بر ابواب ست و حافظ ابن حجر ذکر آن در معاجم کرده
مسند ابی هریرة للامام المحدث ابی اسحق ابراهیم بن حرب العسکری السمسار المتوفی سنه اثنتین
و ثمانین و مائتین **مسند ابی عبد الرحمن** یحیی بن محمد القرطبی الحافظ المتوفی سنه اثنتین و سبعین و سبع مائة
ابن حزم گفته درین مسند از یکهزار و سه صد و چند صحابی روایت کرده و بر ابواب فقه مرتب نموده پس مسند و مصنفی ست
مثل آن هیچیکی را نبوده انتهی **مسند الامام ابی یوسف** **مسند الامام ابی محمد**
عبد بن حمید الکشی المتوفی سنه تسع و اربعین و مائتین اولش مسند ابی بکر ست و اول آن این حدیث ست اخبرنا یزید
بن هارون قال اخبرنا اسمعیل بن خالد عن قیس بن ابی حازم عن ابی بکر الصدیق رضی الله عنه قال انکم تقرؤن هذه
الآیة یا ایها الذین آمنوا علیکم انفسکم لا یضرکم من ضل اذا اهتدیتم قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول ان الناس
اذا رأوا الظالم فلم یأخذوا علی یدیه اوشک ان یعمهم الله بعقاب در قاموس در باب شین معجمه گفته الکش بالفتح قریه بجرجان
و در سین مهمله گفته الکس بالکسر و الفتح بلد قریب سمرقند و لا یقال بالشین المعجمة فانها سند کر انتهی و این مسند را کبیر خوانند
زیرا که از وی مسندی دیگر انتخاب کرده و آن صغیر ست **مسند الامام احمد بن حنبل** المتوفی
سنه احدی و اربعین و مائتین کتابی جلیل ست از جمله اصول اسلام در بست و چهار مجلد و نسخه آن که در مستنصریه وقف بود
نوزده مجلد ست و در وی سی هزار حدیث ست با زیادت پسرش چهل هزار حدیث و بعضی محدثین گفته اند که همگی ثلثی هزار ست
و لکن ست تطبیق باسقاط مکرر و شمار آن پس هر دو قول صحیح باشد در بستان المحدثین گفته نزد محدثین هرگاه صحابی مختلف شد
حدیث دیگر گشت گو الفاظ و معنی و قصه متحد باشد برخلاف عرف فقها که نزد ایشان اعتبار معنی ست تا وقتی که اصل معنی
احادیث حدیث واحد ست بلکه خصوصیات زائده بر اصل معنی نزد ایشان دخل ندارد و محط فائده و مناط حکم را می بینند
و این وجه توفیق بین القولین ست و ابو بکر قطیعی که راوی این مسند از پسر امام احمد عبد الله ست نیز در وی افزوده
ابو بکر امام احمد این کتاب را بطریق بیاض جمع میکرد و ترتیب و تهذیب باز از امام بوقوع نیامده بلکه بعد از وی پسرش
عبد الله ترتیب آن نموده اما خطاهای بسیار کرده مدنیان را در شامیان درج نموده و شامیان را در مدنیان داخل فرموده
چنانچه حفاظ بران تنبیه کرده اند و بالجمله این مسند منقسم ست بر یکصد و هفتاد جزو و تخریج وی از حسن بن علی ست که
ابو بکر ست از قطیعی در قاموس گفته القطیعة کسفینة محال ببغداد اقطعها المنصور اناسا من اعیان دولته لیعمروها
و یسکنوا منها قطیعة الدقیق و منها احمد بن جعفر بن حمدان المحدث مراد باحمد همین ابو بکر قطیعی ست غرض که قطیعه نام محله ست

[illegible] و بغداد و در لغت هندی آنرا کنر گویند و در این مسند بیست و سه هزار حدیث است و اول مسند عشره مبشره و دوم اهل بیت
چهارم ابن عمر پنجم ابن عباس و پسران ایشان هفتم ابن عباس هشتم ابی هریره نهم انس بن مالک دهم
ابی سعید خدری یازدهم جابر بن عبد الله دوازدهم مسند اهل مکه سیزدهم مسند اهل مدینه چهاردهم اهل کوفه پانزدهم
اهل بصره شانزدهم اهل شام هفدهم مسند انصار هجدهم عایشه مع النساء و اول مسند مذکور مسند ابوبکر صدیق است
و اول آن این حدیث است که ایشان در خلافت خود بالای منبر برآمدند بعد از حمد و ثنای الهی فرمودند ای مردم
این آیت را میخوانید یا ایها الذین آمنوا علیکم انفسکم لا یضرکم من ضل اذا اهتدیتم و معنی این چنین میفهمید که ای مسلمانان
شما فکر جانهای خود بکنید اگر شما راه یاب شدید از گمراهی گمراهان شما را چه ضرر است پس امر بمعروف و نهی از منکر کنید
حال آنکه من از آنحضرت صلی الله علیه و سلم چنین شنیده ام که اگر مردم بر امور غیر مشروعه سکوت نمایند و تغییر و تبدیل آن نکنند
خوف آنست که حق تعالی بعقوبت گرفتار سازد هم عاصیان را هم ساکتان را زیرا که اینها نیز بترک وعظ و نصیحت تغییر
نامشروع گناهگار شدند پس معنی آیه چنین است که شما فکر جانهای خود بکنید یعنی آنچه بر ذمه شما است از واجبات بجا آرید
و منجمله آن امر بمعروف و نهی عن المنکر نیز است و بعد از آن شما که از طرف خود سعی کردید و مردم باز نماندند در این صورت
بری الذمه شدید و شما را از معصیت آنها ضرری نخواهد شد و در عقوبت گرفتار نخواهید گشت و چون امام احمد شروع
این مسند فارغ شد همه اولاد خود را جمع کرد و بر ایشان خواند و گفت این کتابی است که من آنرا جمع کرده ام و چهل هزار حدیث
و پنجاه هزار حدیث یعنی طرق پس اگر مسلمانان را اختلافی واقع شود در حدیثی از احادیث آنحضرت صلی الله علیه و سلم باید که
باین کتاب رجوع آرند پس اگر در این کتاب اصل وی بیابند فبها و الا نامعتبر شناسند و مراد ایشان همین احادیث است
که بدرجه شهرت یا تواتر معنی نرسیده اند و الا احادیث صحیح مشهوره بسیار است که در مسند ایشان نیست و احادیث ثلاثیات
در این مسند زائد از سه صد واقع اند و اهل علم ذکر کرده اند که شرط احمد در این مسند آنست که جز حدیث صحیح تخریج نکند ابا موسی المدینی
گفته که در وی احادیث موضوعه نیز است کما ذکره البقاعی و بعضی از محدثان اجزاء آنرا بر ابواب مرتب کرده اند
اما این نسخه دیده نشد و حافظ ناصر الدین ابن رزیق نیز ترتیبش بر ابواب نمود لیکن این نسخه هم در حادثه امیر تیمور بر شق مفقود گشت
و حافظ ابوبکر بن محب الدین ترتیب وی بر حروف معجم کرد و لیکن صرف در اسامی تلامذه و حافظ ابو الحسن هیثمی زوائد مسند
بر صحاح ستة را جدا کرده مرتب بر ابواب ساخته است و غریب او را ابو عمر محمد بن عبد الواحد المعروف بغلام ثعلب المتوفی سنه
خمس و اربعین و ثلث مائة جمع نموده و شیخ سراج الدین عمر بن الملقن المتوفی سنه اختصارش نموده و سیوطی را بر وی
تعلیقه است در اعراب مسمی بعقود الزبرجد و شرح مسند در پنجاه کراسه است از ابو الحسن بن عبد الهادی السندی
المتوفی سنه تسع و ثلثین و مائة و الف و نیز مختصری مسمی بدر المنتقد من مسند احمد از شیخ زین الدین عمر بن احمد الشماع
الحلبی است و بالجمله مسند احمد را رتبه رفیع است در میان کتب حدیث و گویا هم جمله کتب این فن است و حدیث ضعیف که
در وی است برابر حدیث حسن دیگر کتابها است **مسند** ابی حنیفة نعمان بن ثابت الامام الاعظم الکوفی المتوفی
سنه خمسین و مائة راوی او حسن بن زیاد لؤلؤی است و مرتب او شیخ قطلوبغا الحنفی است بروایت حارثی بر ابواب فقه

و در این مسند آلاف است در دو مجلد و مختصرش مسمی بمعتمد الشیخ جمال الدین محمود بن احمد القونوی الدمشقی المتوفی
سنه سبعین و سبع مائة است و آنرا شرح کرده مسمی بمستند و زوائد ابو المؤید محمد بن محمود الخوارزمی المتوفی سنه
خمس و ستین و ستمائة جمع نموده اول الحمد لله الذی سقانا بطوله من صافی الشرائع و در وی گفته قد سمعت فی الشام
من بعض الجاهلین بمقدارة ما یقصد و یستصغره و یستعظم غیره و ینسبها الی قلة روایة الحدیث و یستدل علی ذلک بسنده الشافعی
و مولی امام مالک و زعم انه لیس لابی حنیفة مسند او کان لا یروی الا عدة احادیث فلقیتنی محبة دینیة فاردت ان
جمع بین خمسة عشر من مسانیده التی جمعها فحول علماء الحدیث الاول الامام الحافظ ابو محمد عبد الله بن محمد بن یعقوب الحارثی
المعروف بعبد الله الاستاذ الثانی الامام الحافظ ابو القاسم طلحة بن محمد بن جعفر الشاهد العدل الثالث الامام الحافظ
ابو الحسن محمد بن المظفر بن موسی بن عیسی بن محمد الرابع الامام الحافظ ابو نعیم الاصبهانی الشافعی الخامس الشیخ
ابو بکر محمد بن عبد الباقی بن محمد الانصاری السادس الامام ابو احمد عبد الله بن عدی الجرجانی السابع الامام الحافظ
عمر بن حسن الشیبانی الثامن ابو بکر احمد بن محمد بن خالد الکلاعی التاسع الامام ابو یوسف القاضی یعقوب بن ابراهیم الانصاری
و المروی عنه بنسخة ابی یوسف العاشر الامام محمد بن حسن الشیبانی و المروی عنه بنسخة محمد الحادی عشر الامام الحافظ
و رواه عن ابی حنیفة الثانی عشر الامام محمد ایضا و روی عنه عن التابعین و ما رواه یسمی الآثار الثالث عشر الامام الحافظ
ابو القاسم عبد الله بن محمد بن ابی العوام السعدی الرابع عشر الامام الحافظ ابو عبد الله حسین بن محمد بن خسرو البلخی
المتوفی سنه ثلث و عشرین و خمس مائة و قد خرجه تخریجا حسنا و لم یحدث الا بالیسیر و هو فی مجلدین و الخامس عشر الامام
الماردینی فجمعها علی ترتیب ابواب الفقه بحذف المعاد و ترک تکریر الاسناد انتهی و لیکن با این همه مسانید خمسه عشر
بحال بر آن جمعیت وی نشد هنوز قلت روایت وی حدیث را بجای خود ثابت است نسبت با ائمه دیگر و این بدیهی است
کارش نقوان کرد و این مروی قلیل که از وی جمع کرده اند نیز متکلم علیه است و در رتبه مرویات دیگران نیست و لیکن در اینجا
نکته بایست گفت این است که مرتبه وی از آن برتر است که اگر برای او مسند یا کتابی دیگر نباشد نقصی بجناب او راه یابد
و کجا طعن بر وی در این باب بود زیرا که صحابه بسیار اند که از ایشان روایت نیامده مگر قلیل جدا و اند اجمعی غفیر در
مناقب وی تالیفها کرده اند و این مسند نیز در حقیقت تالیف او نیست بلکه دیگران بعد ایشان آمده مرویات ایشان را
جمع نموده اند و بمسند فلان موسوم کرده چنانچه خوارزمی در سنه شش صد و هفتاد و چهار مسانید او را که علمای سابق
جمع نموده اند در این مسند یکجا کرده و بزعم خود هیچ چیز را از مرویات او ترک ننموده و قبل از وی هر چند مسانید بسیار برای
او ساخته بودند چنانچه خودش در خطبه نام آنها با سند خود تا آنها برده اما مشهور و رائج در میان آنها همین
دو مسند است یکی مسند حارثی دوم مسند خسرو در بستان المحدثین گفته پس نسبت این مسند بحضرت امام اعظم از آن باب است
که مسند ابی بکر را از مسند امام احمد نسبت بحضرت ابو بکر صدیق نمائیم و از تصانیف ایشان الکاریم ابن مخلط بیش نیست
از تصانیف ایشان اربعه در علم حدیث امروز در دست مردم غیر از موطا موجود نیست و مسانید دیگر که در عالم مشهور است
و ایشان تصنیف آن نپرداخته اند بلکه دیگران جمع نموده و بر هر عاقل پوشیده نیست که مرویات شخص از هر طرف باشد

مجموع و مخلوطی باشد تا وقتی که خود آن شخص که اعتقاد بزرگی و فضیلت او داریم آن مخلوط را تمیز نکند و بار با بنظر امام
و تعمق مطالعه ننماید و شاگردان خود را تعلیم نکند مهمل امتاد و قسم نوادر بود انتهی ملخصا و بعد ذلک مختصر این مسند
شرف الدین اسمعیل بن عیسی بن دقیق الاوغانی المکی المتوفی سنه ۵۹۸ ست مسمی باختیار اعتماد المسانید فی اختصار اسماء
بعض رجال الاسانید و در وی بندی از مناقب امام هم ذکر کرده و مختصر دیگر از امام ابو البقا احمد بن ابی الضیاء محمد القرشی
المکی ست در وی گفته هذا مختصر مسند الامام الاعظم الذی جمعه الامام ابو المؤید الخوارزمی صنفت الاسانید منه و کان کل
عنه بهمیة المستفید فی مختصر المسند و هم مختصرش از محمد بن عباد الخلاطی المتوفی سنه اثنتین و خمسین و ست مایه ست
موسوم بمقصد المسند و اختصر ایضا محمد بن اسمعیل بن ابراهیم الحنفی و حافظ الدین محمد بن محمد الکردری المعروف بابن البزاز
زوائد او جمع نموده و جلال الدین سیوطی بر وی شرح نوشته مسمی بالتعلیقة المنیفة علی مسند ابی حنیفة و بعض دیگر اختصارش
کرده اند اولا الحمد لله الذی اکمل دینا و در وی گفته چون مسند کبیر خوارزمی دیدم مطول باسانید یافتم تا چار بخانه آن بر آن
بعده برد و مختصر ظفر یافتم یکی للشیخ جمال الدین محمود بن ابی العباس القونوی دوم لابی البقا بن احمد الضیاء المکی پس اول
وافی مقصود نبود و ثانی اگر چه وفا بمقصود میکرد لیکن در وی حذف حدیث مکرر نبود لهذا این مختصر نگاشته شد

مسند الامام موسی بن جعفر الکاظم رواه ابو نعیم الاصفهانی و روی عنه المسند موسی بن ابراهیم

مسند انس بن مالک لابی جعفر محمد بن الحسین بن موسی الجنبی **مسند انس البصری** مقدار صد
حدیث ست بروایت سمعان المهدی عن انس و مجائه موضوعات ست **مسند ابی عمرو عبد الرحمن بن عمرو الاوزاعی**
امام اهل الشام المتوفی سنه سبع و خمسین و مائة **مسند بزار** و زوائدش بر مسند احمد و بر کتب ستة تالیف حافظ
ابن حجر عسقلانی ست و آنرا از تصنیف شیخ خود حافظ ابی الحسن الهیثمی تخریج نموده اولا الحمد لله حمدا کثیرا و از تالیفش
در سنه ۸۰۷ فارغ شده در بستان المحدثین گفته مسند بزار را مسند کبیر نیز گویند اولش مسند ابی بکر ست و اول آن بار واه
عمر عن ابی بکر و اول آن این حدیث ست حدثنا سلمة بن شبیب ثنا عبد الرزاق قال اخبرنا معمر عن الزهری عن سالم
عن عبد الله بن عمر عن عمر و حدثنا عمر بن الخطاب قال حدثنا الحکم بن نافع ابو الیمان ثنا شعیب بن ابی حمزة عن الزهری
قال حدثنی سالم بن عبد الله انه سمع اباه عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب قال لما تایمت حفصة من خنیس بن حذافة السهمی
و کان من اصحاب النبی صلی الله علیه و سلم قد شهد بدرا فتوفی بالمدینة قال عمر فلقیت عثمان بن عفان فعرضت علیه حفصة
ان شئت انکحتک حفصة بنت عمر فقال سانظر فی امری فلبثت لیالی ثم لقینی فقال انی لا اریدان اتزوج فی یومی هذا فلقیت
ابا بکر فقلت ان شئت انکحتک حفصة بنت عمر فصمت ابو بکر فلم یرجع الی شیئا فکنت اوجد منی علی عثمان فلبثت لیالی ثم
خطبها الی رسول الله صلی الله علیه و سلم فانکحتها ایاه فلقینی ابو بکر فقال لعلک وجدت علی حین عرضت علی حفصة فلم ارجع
قلت نعم قال فانه لم یمنعنی ان ارجع الیک مما عرضت علی الا انی قد کنت علمت ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قد ذکر حفصة
فلم اکن لافشی سر رسول الله صلی الله علیه و سلم و لو ترکها قبلتها او نکحتها و این مسند کبیر او معلل ست یعنی اسباب خفیه قادحه
در صحت حدیث نیز بیان میکند و این قسم کتاب را در عرف معلل گویند مثلا بعد از روایت حدیث علی از حضرت ابو بکر میگوید

و اسماء بن الحکم مجهول لم یحدث بغیر هذا الحدیث و علی هذا القیاس و مراد بحدیث علی این حدیث ست ما من مسلم یتوضأ
فیحسن الوضوء الحدیث **مسند** حارث بن اسامه سبق ذکره **مسند** حسن بن سفیان **مسند**
الحلوانی **مسند** الحمیدی **مسند** الخلال **مسند** الخوارزمی و هو الحافظ الکبیر ابو بکر احمد
بن محمد البرقانی الخوارزمی المتوفی سنه خمس و عشرین و اربع مائة مضمنه اشتمل علیه الصحیحان **مسند** الدارمی
و هو ابو محمد عبد الله بن عبد الرحمن بن بهرام الدارمی السمرقندی المتوفی سنه خمس و خمسین و مائتین اولش باب ما کان
علیه الناس قبل مبعث النبی صلی الله علیه و سلم من الجهل و الضلالة ست و اول ثلاثیات او در باب البول فی المسجد
این حدیث ست اخبرنا جعفر بن عون اخبرنا یحیی بن سعید عن انس قال جاء اعرابی الی النبی صلی الله علیه و آله و سلم
فقام بال فی ناحیة المسجد قال فصاح به اصحاب رسول الله صلی الله علیه و سلم فکفهم عنه ثم دعا بدلو من ماء فصبه علی بوله
این کتاب بر خلاف اصطلاح محدثین مشهور بمسند گشته حال آنکه مرتب بر ابواب ست نه بر صحابه پس باید که آنرا جامع دارمی گویند
ابن الصلاح آنرا در مسانید شمرده و در شرح الفیه گفته و این وهمی بیش نیست زیرا که ترتیبش بر صحابه نیست و حافظ
ابن حجر گفته و اما کتاب السنن المسمی بمسند الدارمی فانه لیس فی السنن فی المرتبة بل اوهم الی الخمسة کان اولی من
ابن ماجة فانه اشتمل منه بکثیر قال العراقی فی النکت و اشتهر تسمیته بالمسند کما یسمی البخاری کتاب المسند الجامع الا ان
مسند الدارمی کثیر الاحادیث المرسلة و المنقطعة و المعضلة و المقطوعة ذکره البقاعی شیخ محمد حجاز سندی در ثبت خود نوشته که
شیخ امام حافظ صلاح الدین العلائی فرموده لو قدم مسند الدارمی مع الخمسة بدل ابن ماجة لکان صادرا کالاصل
این مسند در هند خیلی عزیز الوجود بلکه معدوم ست کاتب حروف در سنه ۱۲۸۶ هجری نسخه از آن در مکه معظمه منعمد کتب
شاه ولی الله محدث دهلوی یافت بشغف تمام مستعار گرفته نقل آن بخط خود گرفت ابتدای کتابت در مکه معظمه بود
قدری در صره بحار مهلهله و قدری در جده بحیم و باقی در دریای شور بر مرکب هوائی نوشت تا آنکه بحمده تعالی پیش از رسیدن
باب سکندر تمام گردید این نسخه پیش بنده موجود ست و معلوم نیست که جائی دیگر از هند بلکه حرمین باشد زیرا که با وجود
تفحص بسیار جز اصلی این نسخه نقلی دیگر یافته نشد و در هند نیز همین یک نسخه نزد شاه صاحب بود پس لله الحمد و المنة
مسند الدیلمی عبارت از فردوس الاخبار ست که در حرف الفا گذشت **مسند** امیر مرتضی
مسند الامام ابی عبد الله محمد بن ادریس الشافعی المتوفی سنه اربع و مائتین و مرتب او
ابو بکر بن عبد الله علم الدین الجاولی ست و جماعتی بشرح آن پرداخته منهم ابو السعادات المبارک بن محمد المعروف
بابن الاثیر الجزری المتوفی سنه ست و ستمائة و سماه کتاب الشافی فی شرح مسند الشافعی و این شرح در پنج مجلد ست
شیخ زین الدین عمر بن احمد الشماع اختصارش کرده و المنتخب المرضی من مسند الشافعی نام نهاده و جامع این مسند ابو عبد الله
محمد بن یوسف الاصم الشافعی المتوفی سنه ست و اربعین و مائتین ست و امام ابو القاسم عبد الکریم بن محمد الرافعی
القزوینی شرح آن نموده در دو مجلد ست بعد اتمش در سنه ۶۲۳ بوده و وفات شارح در سنه ۶۲۳ و سیوطی خیر کتابی را در مسمی بالشافی علی مسند الشافعی
در بستان المحدثین گفته که مسند شافعی عبارت ست از احادیث مرفوعه که امام شافعی آنرا بحضور شاگردان خود مسند بیان میکند

در روایت می نمود و آنچه ازین احادیث در سموعات ابو العباس محمد بن یعقوب الاصم از ربیع بن سلیمان در تحت کتاب ام
و مبسوط واقع شده بود آنرا یکجا نموده مسند شافعی نام کردند و ربیع بن سلیمان شاگرد امام شافعی است و همه احادیث
را از امام شنیده مگر چهار حدیث از جزو اول که بواسطه بویطی از امام شافعی روایت میکند و جامع و ملتقط آن احادیث
شخصی از نیشاپور است که او را ابو جعفر محمد بن نصر گویند و او از ابواب ام و مبسوط آن احادیث را التقاط کرده بود
و چون این جمله بغیر مرتبه ابو العباس اصم بود مؤلف مسند شافعی او را انگاشتند و بعض گویند که خود ابو العباس
آن احادیث کرده است و محمد بن نصر کاتب محض بود و بهر حال این مسند نه بر اسانید ترتیب یافته است و نه بر ابواب
کیف ما اتفق التقاط نموده جدا نوشته شده است و لهذا تکرار بسیار در اکثر مواضع در آن یافته میشود و اول او این حدیث
قال الامام الشافعی فی ما اخرج من کتاب الوضوء یعنی من کتاب الام اخبرنا مالک عن صفوان بن سلیم عن سعید بن سلمة
رجل من آل الازرق ان المغیرة بن ابی بردة و هو من بنی عبد الدار اخبرانه سمع ابا هریرة یقول سال رجل رسول الله صلی الله
علیه وسلم فقال یا رسول الله انا نرکب البحر و نحمل معنا القلیل من الماء فان توضانا به عطشنا افنتوضا بماء البحر فقال
رسول الله صلی الله علیه وسلم هو الطهور ماؤه الحل میتته انتهی **مسند الشامیین** لابی زرعة المحدث **مسند الشهاب**
مسند الصحابه یعنی آنانکه در عهد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بودند تالیف سیوطی است ذکره فی فهرس مولفاته
مسند العدنی گزشت **مسند العشر** جامع آن امام ابو بکر احمد بن جعفر بن حمدان بن مالک القطیعی است
مسند علی بن موسی الرضا در فضل اهل بیت **مسند علی** کرم الله وجهه لابی عبد الرحمن احمد بن شعیب النسائی
المتوفی سنة ثلث و ثلث مائة **مسند عمر بن الخطاب** لابی بکر احمد بن سلمان النجاد **مسند الغنبری** لابی بکر محمد
بن اسمعیل الطوسی الحافظ محدث الطوس المتوفی سنة ثمان و ثمانین و مائتین زیاده از دو صد جزو است **مسند الفردوس**
لابی نصر الدیلمی در حرف الفا گذشت و مختصرش تسدید القوس از حافظ ابن حجر عسقلانی المتوفی سنة اثنتین و خمسین
و ثمان مائة است **مسند القاسم** بن سلام البغدادی و آن مشتمل بر غریب است **مسند القضاعی**
المسند الکبیر للامام ابی عبد الله محمد بن اسمعیل البخاری المتوفی سنة ست و خمسین و مائتین ذکره النووی
مسند لابی الحسن مسدد بن مسرهد المتوفی سنة ثمان و عشرین و مائتین **مسند ابی اسحق** ابراهیم بن اسحق الحربی
البغدادی و در روی مسند ابو بکر صدیق رضی الله عنه جمع کرده در بست و چند جزو **مسند** هیثم بن کلیب الشاشی
مسند ابی الولید محمد بن عبد الله الازرقی **مسند** ابی عبد الله محمد بن خسرو البلخی الحنفی المتوفی سنة
ثلث و عشرین و خمس مائة **مسند** ابی جعفر محمد بن مهدی المدینی المتوفی سنة اثنتین و سبعین و مائتین **مسند**
الطیالسی **مسند** عبد بن حمید المتوفی سنة تسع و اربعین و ثلث مائة **مسند الحمیدی** ابی بکر عبد الله بن الزبیر
المتوفی سنة تسع عشرة و مائتین یازده جزو است و این حمیدی غیر حمیدی صاحب الجمع بین الصحیحین است و متقدم است
از وی بزمان بسیار زیرا که از شیوخ بخاری است اول مسندش این است حدثنا سفیان حدثنا محمد بن علی بن الحسین
عن عبد الله بن محمد بن عقیل بن ابی طالب عن جابر بن عبد الله قال قال لی رسول الله صلی الله علیه وسلم یا جابر اما علمت

ان الله تعالی احیا اباک و قال تمن قال اتمنی فاقتل فی سبیل الله عز و جل مرة اخری فقال جل جلاله انی قضیت انهم الیها یرجعون
مسند ابراهیم بن مقلد النسفی المتوفی سنة خمس و تسعین و مائتین **مسند** ابی بکر بن هارون **مسند**
ابی علی الطوسی شیخ ابی حاتم و کتاب او مخرج است بر کتاب ترمذی و وی مشارک است در بسیاری از شیوخ **مسند**
امام ابی اسحق ابراهیم بن یوسف النجابی المتوفی سنة احدی و ثلث مائة و این در یکصد جزو است **مسند**
امام ابی اسحق ابراهیم بن نصر الرازی المتوفی فی حدود سنة خمس و ثمانین و ثلث مائة در سی و چند جزو است قال الخلیلی
مسند مالک للامام احمد بن شعیب النسائی المتوفی سنة ثلث و ثلث مائة **مسند مسلم** لابن ابی بکر محمد
بن عبد الله الجوزقی المتوفی سنة ثمان و ثمانین و ثلث مائة و این همان مسند صحیح بر کتاب مسلم است که یعقوب بن اسحق حافظ الجوزقی
اختصارش کرده اند **المسند المنتخب** لعلی بن عبد العزیز البغوی **مسند** ابی یعلی الموصلی سبق ذکره
مسوی شرح موطا الشاه ولی الله المحدث الدهلوی مجلدی کلان است اوله الحمد لله الذی انزل علی عبده الکتاب فیها جملة
احکاما فرود و روی گفته الموطا اصح کتب الفقه و اشهرها و اقدمها و اجمعها و اتفق السواد الاعظم من الامة المرحومة علی اصل
و الاجتهاد فی روایته و درایته و الاعتناء بشرح مشکلاته و معضلاته و الاهتمام باستنباط معانیه و تشیید مبانیه و من تتبع
مذاهبهم و رزق الانصاف من نفسه علم لا محالة ان الموطا عمدة مذهب مالک و اساسه و عمدة مذهب الشافعی و احمد و اساسه و مصباح
مذهب ابی حنیفة و صاحبیه و نبراسه و هذه المذاهب بالنسبة الی الموطا کالشروح للمتون و هو منها بمنزلة الدوحة من الغصون
الی آخر ما قال **مشارق الانوار** علی صحاح الآثار در تفسیر غریب حدیث مختص بموطا و صحیحین تالیف قاضی ابی الفضل
عیاض بن موسی الیحصبی المتوفی سنة اربع و اربعین و خمس مائة کتابی جلیل القدر است بغایت نافع و مفید و در حق وی گفته اند
که اگر بآب زر نویسند و بجواهر وزن کنند حق او ادا نشود اوله الحمد لله مظهر دینه علی کل دین و مختصرش مسمی بمطالع از حافظ
ابو اسحق ابراهیم بن یوسف الوهرانی الحضری المتوفی سنة تسع و ستین و خمس مائة است و وی چیزها افزوده **مشارق الانوار**
النبویة من صحاح الاخبار المصطفویة للامام رضی الدین حسن بن محمد الصغانی المتوفی سنة خمسین و ست مائة و در روی احادیث
صحاح بر قدر شارح گازرونی جمع نموده که دو هزار و دو صد و چهل و شش حدیث میشود اوله الحمد لله محیی الرمم و مجری القلم
و در وی گفته که کتاب را تنقیح و استقصی بضیائه و العمل بمقتضاه الفته لخزانة المستنصر بن الظاهر بن المستنصر العباسی
و ذکر کرده که چون از مصباح الدجی و الشمس المنیرة فارغ شدم آنچه در کتاب نجم و شهاب بود بغرض اجتماع صحاح بایشان هر دو ضم
و این کتاب جمعیت است در میان من و او تعالی و صحت و رضا بدان و رمز بحروف آورده چنانچه خ اشاره بخاری است و م
بمسلم و ق بمتفق علیه و ترتیب این کتاب بسیار خوب و انیق واقع شده و بر دوازده باب مرتب است و بروی شرحها است
از جمله شرح شیخ اکمل الدین محمد بن محمود البابرتی الحنفی المتوفی سنة ست و ثمانین و سبع مائة مسمی بتحفة الابرار و شرح
جمال الدین ابو طاهر محمد بن یعقوب الفیروزابادی الشیرازی المتوفی سنة سبع عشرة و ثمان مائة مسمی بشوارق الانوار العلیة
این در چهار مجلد است و شرح خیر الدین خضر بن عمر العطوفی من علماء الدولة العثمانیة مسمی بالکشف الشارق در سه مجلد
و شرح شیخ امام سعید بن محمد بن مسعود الکازرونی المتوفی سنة ثمان و خمسین و سبع مائة مسمی بالمطالع المصطفویة و در آخر هر فصل

و باب احادیث مذکوره در آن بشمرده و تمام آن دو هزار و دو صد و چهل و شش حدیث ست و شرح شیخ عبد اللطیف بن عبد الله
المعروف بابن الملک مسمی بمبارق المشارق اوله الحمد لله علی هدایة العدایة والاسلام و این شرح خیلی خوب واقع شده و بعد
التمام کرده حکم بیان کند که این حدیث از آن قسم ست که یکی از شیخین بآن متفرد ست یا از آن قسم که هر دو بر وی متفق شده اند
زیرا که شیخ مشارق در علامات مختلف اند و علم باصح حاصل نیست و در بعض مواضع از مصنف هم علامات غیر مطابق واقع شده
مثلا حدیث را منسوب بصحیحین کرده حال آنکه در احد هما ست نه در کلاهما یا شیخین آنرا اخراج نکرده اند بلکه غیر ایشان اخراج نموده
یا موافق باسم راوی در صحیحین نیست پس در شرح برین امور تنبیه کرده و بر ذکر راوی یکجا اقتصار نموده و برین شرح حاشیه ایست
از بعض اهل علم اوله الحمد لله الذی خلق ارواح و برین حاشیه نیز حاشیه ایست از مولانا ابراهیم بن احمد المعید اوله الحمد لله الذی
خلق ارواح ذوی العقول و سماه صواب الافکار و حاشیه دیگر ست از محمد بن احمد الازنیقی الشهیر بوحی زاده المتوفی سنه ثمان و عشرین
اوله الحمد لله الذی هدانا لهذا و ترتیب شرح ابن الملک مذکور بر ابواب و فصول از ابراهیم بن مصطفی ست مسمی بانوار البوارق فی ترتیب
شرح المشارق اوله نحمدک یا من اشرق قلوبنا و در وی گفته ترتیب کثیر المصابیح بلا تغییر الا فی محل الاحتیاج و ربما الحقت بها
من المصابیح و تم ترتیبه فی اول شعبان سنه سبع و ثمانین و تسعمائه و شمس الدین احمد بن سلیمان معروف بابن کمال باشا بر این
و شرح ست لیکن اشتهار نیافته و شرح وجیه الدین عمر بن عبد الحسن الارزنجانی مسمی ست بحدائق الازهار فی شرح مشارق الانوار
اوله الحمد لله علی تواتر فضله و آلائه و در وی گفته جمع ما اورده من شرح السنة و نوادر الاصول و الفائق و النهایة و مجمع الغرائب
و مطالع الانوار و شرح البیضاوی و التحفة جلبدار الدین الاربلی انتهی و شرح شمس الدین بن الصائغ محمد بن عبد الرحمن الاردبیلی
الحنفی المتوفی سنه ست و سبعین و سبعمائه و شرح پارسا از آن از محمد بن مصلح الدین القوجوی المعروف بشیخ زاده الحنفی
المتوفی سنه احدی و خمسین و تسعمائه و از جلال الدین رسولا بن احمد البنانی المتوفی سنه ثلث و تسعین و سبعمائه ست و شرح
وحید الدین و مختصر مشارق مسمی بدقائق الآثار از محمد بن محمد الاسدی المتوفی سنه ثمان و ثمانمائه ست و شرح ضیاء الدین علی
بن محمود الکرمانی در چند مجلد مسمی بضیاء المشارق الجدیر بالوضع علی المفارق و شرح شمس الدین العطابی ابن ملک گفته
ایها الطالب لشرح الحدیث لا تعقل عن هذا الشرح الحدیث فان فوائده غزیرة مضبوطة و من الکتب الکثیرة مقطوطة فانها
من تتمة شروح للمشارق و هی الشرح الاکمل و التحفة و الحدائق شرح صحیح مسلم للنووی و من شرح المشکوة و من فوائد الکلاباذی
و من شرح احکام الاحکام للمصابیح غیر ما وقع فی خاطر التصحیح و بر مشارق حاشیه ایست از شیخ قاسم بن قطلوبغا الحنفی المتوفی
سنه ست و سبعین و ثمانمائه و علی بن الحسن اول ترتیب مشارق بر ابواب و فصول کرده مبارق الازهار نام نهاد بعد و شرح
ابن الملک او در سنه ست و ثلثین و تسعمائه مرتب نمود اوله الحمد لله الذی له ما فی السموات و علامة الدین یحیی بن عبد اللطیف
الطاوسی القزوینی را بر وی دو شرح ست یکی صغیر اوله الحمد لله الذی خلق السموات مزینة بمصابیح النجوم و از تالیفش در
در بغداد مستنصریه فارغ شده و در بعض مواضع وی گفته که استقصای کلام در شرح طولانی خود کرده ام لیکن آنجا مذهب شیعه
باغراض ایشان در احکام ذکر کرده دیگر کبیر ست و شرح یکصد حدیث مشارق از عبد الباقی معروف بطورسون زاده ست اوله
الحمد لله الذی جعل الکتاب و السنة و در وی ذکر کرده که در اثنای تدریس مشارق افادات شرح اکمل و شرح ابن الملک را هم گفته

و حکام نوبت قضای اسکدار صد حدیث جمع نموده و شرح آن کرده مسمی و نامش تحفة سلطان نهاده و در همین ایام تمام تالیف اوست
بعد و باز و حدیث دیگر در بارهٔ اسلام بآن ملحق نموده و بشرحش پرداخته و شرح ارد وی مشارق صحیح تحفة الاخیار از مولوی خیر محمد
المتوفی سنه ثمانین و مائتین و الف ست و این شرح دو بار در هند علیه طبع پوشید و عوام مسلمین بلکه خواص مومنین را نفع
خاص و علم بخشید **المشتبه** فی المؤتلف و المختلف علیه شیخ شمس بن ناصر الدین الدمشقی سماه توضیح المشتبه
مشتبه النسبة للحافظ الذهبی اوله الحمد لله الذی لم یتخذ ولدا اقال علقت فیه کلام الحافظ عبد الغنی الازدی
و ابن ماکولا و ابن نقطة و ابن العلا الفرضی و غیرهم انتهی لکن اعتمد فیه علی ضبط القلم فکثر فیه الغلط و التحریف صنف ابن حجر
بعبیر المشتبه و ایضا مشتبه النسبة للمنذری اخذ منه الخطیب و لابن بالیش ایضا و لابن حجر العسقلانی توضیح المشتبه **مشرع الروی**
فی الزاء علی غریب الهروی **مشکوة الانوار** فی ما روی عن الله سبحانه و تعالی من الاخبار للشیخ محی الدین محمد
بن علی المعروف بابن عربی الطائی الاندلسی المتوفی سنه ثمان و ثلثین و ست مائة اوله الحمد لله رب العالمین در وی گفته جمعت
هذه الاربعین بمکة المشرفة فی شهور سنة و شرطت فیها ان تکون من الاحادیث المسندة الی الله سبحانه و تعالی خاصة و ربما اتممتها
باحادیث عن الله تعالی مرفوعة الیه غیر مسندة الی رسول الله صلی الله علیه و سلم مما رویتها و قیدتها ثم اردفتها باحدی و عشرین حدیثا
و ثلث و احد و مائة حدیث الهیة انتهی و شرحش از امام نووی ست **مشکوة المصابیح** للشیخ ولی الدین ابی عبد الله محمد
بن عبد الله الخطیب المتوفی سنه اوله الحمد لله نحمده و نستعینه و این کتاب تکمیل مصابیح بغوی و تذییل ابواب و ست و در وی
نام صحابی راوی حدیث و نام مخرج ذکر نموده و فصل ثالث برای هر باب الا ما در ابیض زده و در آن احادیث غیر صحیحین آورده
و در تالیفش آخر روز جمعه ماه رمضان سنه سبع و ثلثین و سبعمائه فارغ گردیده و در وی گفته و انی اذا نسبت الحدیث الیوم
کانی اسندت الی النبی صلی الله علیه و سلم لانهم قد فرغوا منه و اخذوا عنه و اورد اسمای رجال مشکوة نیز ست و شرح آن مسمی
بکاشف عن حقائق السنن از علامه حسن بن محمد بن الطیبی المتوفی سنه ثلث و اربعین و سبعمائه ست اوله الحمد لله شکرا لکل نعمة
و در وی گفته کنت قبل قد استشرت الاخ فی الدین بقیة الاولیاء قطب العلماء ولی الدین محمد بن عبد الله الخطیب فی
ان یصل من الاحادیث فاتفق رایناه علی تکملة المصابیح و تهذیبه و تبیین روایته فما قصرت فی ما اشار الیه من جمعه الی قوله
کرانه بذل وسعه فلما فرغ عن اتمامه شمرت عن ساق الجد فی شرح معضله بعد تتبع الکتب مبلغا لکل مصنف بعلامته انتهی
و این شرح مشهور بطیبی ست دیگر شرح ابو الحسن علی بن محمد المعروف بعلم الدین السخاوی المتوفی سنه ثلث و اربعین
و سبعمائه ست و شرح عبد العزیز بن محمد بن عبد العزیز الابهری المتوفی فی حدود سنة خمس و تسعین و ثمانمائه و سماه مهاج المشکوة
و ایضا تاریخی ست و آنرا برای امیر علی شیر تالیف کرده اوله ان اصح احادیث رویناها فی الاعصار و شرح شیخ نور الدین علی
بن سلطان محمد الهروی المعروف بالقاری المتوفی سنه اربعة عشر و الف و هو شرح عظیم ممزوج سماه المرقاة و در وی جمع
فرموده حواشی را فراهم ساخته تا آنکه در چهار مجلد آمد و شرح شیخ عبد الحق بن سیف الدین الترک الدهلوی المتوفی سنه
و سماه اللمعات و هی عربی و له شرح آخر فارسی سماه اشعة اللمعات و بعضی از فضلا در هر باب مشکوة فصلی دیگر افزوده اند
و آن را فصل گردانیده اند و هر حدیثی که کدام مجتهد فی المذهب بآن استدلال کرده است آورده گویا برای آن هر دو کتاب

بنزد شیخ عاقل ست و مشکوة انوار المشکوة شاه و زیادت مذکور از دو اربعین سبعه است یعنی حمیدی و ابن الاثیر
و صنعانی و قصاعی و اقلیشی و نووی و مدینی و تعداد کتب او بیست و نه کتاب ست و جواب سه صد و بیست و نه فصول کبیر
و صغیر و **مشیخة** ابن البخاری علیها ذیل للحافظ جمال الدین الحربی و هو مجلدان الاولی منه مجلد للخطیب البغدادی و الثانیة جزء لحسن
بن علی بن الجعد و الامام سند قدوة ابو الحسن علی بن احمد البخاری الحنبلی المتوفی سنة تسعین و ست مائة تخریج ابن الطاهری له العیاد و ذیل علیها جزء
ابی القاسم الحسین البیهقی **مشیخة** ابن شاذان کبری و صغری **مشیخة** ابن القاری و هو الامام زین الدین جعفر
بن الطاهری فخر جها الحافظ زین الدین العراقی **مشیخة** ابی بکر عبد الله بن محمد بن احمد بن الشور **مشیخة** ابی الحرم
العراقی **مشیخة** ابی الظفر عبد الخالق بن فیروز بن عبید الجوهری **مشیخة** ابی عبد الله محمد بن ابراهیم بن محمد الجبائی
الخزرجی **مشیخة** ابی عمرو عثمان بن علی بن ابی القاسم الهیکندی **مشیخة** ابی النحاس اللیثی **مشیخة** احمد
بن عبد الدائم **مشیخة** البغدادیة للشیخ الامام ابی طاهر احمد بن محمد السلفی جمع فیها الجم الغفیر مع فوائد لا تحصی و جملتها
تزید علی مائة جزء **مشیخة** تقی الدین بن رافع خرجها الشیخ محمد بن ابراهیم و ذیلها الحافظ العراقی **مشیخة** الجوزیة
مشیخة الخفاف **مشیخة** السراجیة للشیخ الامام سراج الدین عمر بن علی القزوینی قال لما ذکر منها طرفا الا
بعد علمه انه اعلی طرق الاسناد فی زمانه انتهی **مشیخة** شهدة **مشیخة** الشیخة ام آسیة بنت الحافظ ابی بکر بن
بن مرزوق الباقداری **مشیخة** الشیخ شهاب الدین ابی حفص عمر بن محمد السهروردی المتوفی سنة اثنتین و ثلثین و ستمائة
مشیخة علی بن انجب البغدادی المتوفی سنة ثلث و سبعین و ست مائة فی عشرین مجلدا **مشیخة** الفخریة للامام
فخر الدین محمد بن عمر الرازی و ذیلها ایضا **مشیخة** القاضی محمد بن عبد الباقی البیمارستانی الحافظ **مشیخة** قبیلة
لابن حجر العسقلانی ذکرها البقاعی فی معجمه **مشیخة** الکندی لابی الیمن زید بن الحسن الکندی المتوفی سنة ثلث عشر و ست مائة
مصابیح السنة للامام حسین بن مسعود الفراء البغوی الشافعی المتوفی سنة ست عشرة و خمس مائة و این نام
بطریق نص از مؤلف او نیست بلکه بنابر غلبه بمنزله علم شده زیرا که وی در آن بعد اما بعد گفته ان احادیث هذا الکتاب
مصابیح الهدی و نیز گفته هذه الفاظ صدرت عن صدر النبوة مما اورده الائمة فی کتبهم جمعتها للمنقطعین الی العبادة لتکون ارجوزة
کتاب الله تعالی خاص السنن الولیکن و درین کتاب اسانید حدیث بنابر اختصار بنقل ائمه ذکر نکرده ابن ملک گفته مجلد احادیث او
چهار هزار و چهار صد و هشتاد و چهار حدیث ست از انجمله صحاح دو هزار و چهار صد و سی و چهار و حسان دو هزار و پنجاه و هشت
و بعضی گفته اند مجموع احادیث وی چهار هزار و هفت صد و نوزده حدیث ست از انجمله مختص بخاری سه صد و بیست و نه
حدیث ست و مختص بمسلم هشت صد و هفتاد و پنج و منجمله آن متفق علیه یکهزار و پنجاه و یک حدیث ست و باقی احادیث از
کتب دیگر آورده اولش این ست الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی و مراد بصحاح احادیث صحیحین اند و بحسان احادیث
سنن اربعه و جز آن و بطرف ضعیف و غریب اشاره کرده و از منکر و موضوع اعراض نموده و همین ست مشروط در خطبه و لکن
در آخر باب مناقب قریش حدیثی منکر آورده و گویند که آن الحاق بعض محدثان ست نووی در تقریب گفته که تقسیم نبوی
بصوی صحاح و حسان اصوب ست زیرا که در کتاب وی صحیح و حسن و ضعیف و غریب و منکر همه ست انتهی جواب داده اند که این

مصطلح او ست و لا مشاحة فیه و بهر حال علما باین کتاب اعتنای تام نموده اند قراءة و تعلیقا و شرحا از انجمله شرح امام
قاضی ناصر الدین عبد الله بن عمر البیضاوی المتوفی سنة خمس و ثمانین و ست مائة ست و شرح شهاب الدین فضل الله بن حسین
التوربشتی الحنفی سماه المیسر اوله الحمد لله الذی شرح لنا الحق اوضح دلیله و شرح شمس الدین محمد بن مظفر الطیبی المتوفی
سنة خمس و اربعین و سبع مائة و سماه التنویر و شرح علاء الدین علی بن محمد الشهیر بمصنفک المتوفی سنة خمس و ثمانین و ثمان مائة
و تالیف اشارت نبوی صلی الله علیه و سلم برای این فرمان بفتوی بسنة خمس و ثمان مائة بود و شرح محمد بن محمد الواسطی
بغدادی مدرس مستنصریه معروف بابن العاقولی المتوفی سنة سبع و تسعین و سبع مائة و شرح شمس الدین محمد بن محمد الکرمانی
المتوفی سنة ثلث و ثلثین و ثمان مائة و سماه تصحیح المصابیح در سه مجلد ست و بجاور النهر نوشته و شرح ظهیر الدین محمد بن عبد الصمد
و شرح قرقر بن یعقوب بن ادریس الحنفی الرومی القرمانی المتوفی سنة ثلث و ثلثین و ثمان مائة و شرح قطب الدین محمد الازنیقی
المتوفی سنة اربع و ثمانین و ثمان مائة و شرح شمس الدین احمد بن سلیمان المعروف بابن کمال باشا و شرح علی بن عبد الله بن احمد
المعروف بزین العرب گویند وی نحوانی ست و در شرح علی قاری گفته مصری ست و اول منقول از قاسم زاده است
و از شرح او معلوم میشود که وی مصابیح را سه بار شرح کرده و متداول از آن شرح اوسط اوست که نسبت باول و آخر
مشهورتر ست و شرح مظهر الدین الحسین بن محمود بن الحسن الزیدانی مسمی بمفاتیح شرح المصابیح اوله الحمد لله بلا السموات
و طی الارض و در اولش مقدمه نوشته در اصطلاح اصحاب حدیث و انواع علوم آن کذا و جدت فی ظهر نسخة منه و از شروح آن
از بارز و مختصر مصابیح از شیخ ابو النجیب عبد القاهر بن عبد الله السهروردی المتوفی سنة ثلث و ستین و خمس مائة ست
مسمی بضیاء المصابیح و تلمیذ مجد الدین ابی طاهر محمد بن یعقوب الفیروزابادی کتاب سماه التلقیح فی فوائد متعلقة
باحادیث المصابیح و نیز شرح وی از شیخ عبد المؤمن بن ابی بکر بن محمد الدمیاطی ست و خلیل بن مقبل الحنفی شرحی بسیط بر وی نوشته
و از آن نجاه ست مفتاح الفتوح اوله الحمد لله الذی قصرت الافهام عن لیق بکبریائه و آنرا از شرح السنه و غریبین و فائق و نهایه
بر ذکر حروف جمع نموده و از تالیفش بتاریخ احدی و عشرین رمضان سنة سبع و سبع مائة فارغ شده و شرح شیخ ابو عبد الله اسمعیل
بن محمد بن اسمعیل بن عبد الملک بن عمر المدعو بالاشرف الفتاعی و شرح شیخ صدر الدین ابی عبد الله محمد بن ابراهیم السلمی
المناوی الشافعی مسمی بالمناهج و المفاتیح فی شرح احادیث المصابیح اوله الحمد لله کاشف مصابیح الهدی و در وی گفته
ان المصابیح هو الذی عکف علیه المتعبدون لکنه اطلب الاختصار لم یذکر کثیرا من الصحابة رواة الآثار و لا تعرض لتخریج
ثلثة اخبار اصلا علی ان جمیع صحاح ما هو فی الصحیحین او احدهما و حسان ما لیس فی واحد منهما و التزم ان ما کان من ضعیف نبه علیه و ان کان
منکرا او موضوعا لم یذکره و لا اشیر الیه فوقع له بعد ذلک ان ذکر احادیث من الصحاح لیست فی واحد من الصحیحین و احادیث
من الحسان هی فی احد الصحیحین و ادخل فی الحسان احادیث و لم ینبه علیها و هی ضعیفة و واهیة و ربما ذکر احادیث موضوعة
فی غایة السقوط متناهیة فجعلت موضوع کتابی هذا تخریج احادیثه و نسبة کل حدیث الی مخرجه من اصحاب الکتب الستة
فان لم یکن الحدیث فی شیء من الکتب الستة خرجته من غیرها کمسند الشافعی و موطا مالک و غیرهما انتهی و منها تلخیصات المصابیح
لقطب الدین محمد النکیدی الازنیقی و در وی گفته سلکت فی النقل منها طریق الاختصار و کان جل اعتمادی و غایة اهتمامی

بسته در شرح حافل ست و نامش انوار المشکوة نهاده و زیادت مذکور از دو اوین ائمه سبعه است یعنی حمیدی و ابن الاثیر
و صنعانی و قصاعی و اقلیشی و نووی و مدینی و عدد کتب او بست و نه کتاب ست و بجواب سعد و بست و نیف و فصول یکهزار
و سی و شش **مشیخة** ابن البخاری علیها ذیل للحافظ جمال الدین الحربی هو مجلدان الاول ترجمة عبد المجیب البغدادی و الثانی ترجمة ابی
بن علی بن الحسن هو الامام سند قتاده ابو الحسن علی بن احمد البخاری الحنبلی المتوفی سنه تسعین و ست مائة ترجمة ابن الطاهری له ایضا و ذیل علیها ابو
ابی عاصم الحسین البیهقی **مشیخة** ابن شاذان کبری و صغری **مشیخة** ابن القاری هو الامام زین الدین عبد الرحمن
بن الطاری و خرجها الحافظ زین الدین العراقی **مشیخة** ابی بکر عبد الله بن محمد بن احمد بن النقور **مشیخة** ابی الحرم
العراقی **مشیخة** ابی الظفر عبد الخالق بن فیروز بن عبید الجوهری **مشیخة** ابی عبد الله محمد بن ابراهیم بن محمد
الحرجی **مشیخة** ابی عمرو عثمان بن علی بن ابی القاسم البیکندی **مشیخة** ابی النحاس اللیثی **مشیخة** احمد
بن عبد الدائم **مشیخة** البغدادیة للشیخ الامام ابی طاهر احمد بن محمد السلفی جمع فیها الجم الغفیر مع فوائد لا تحصی و مجلسها
تزید علی مائة جزء **مشیخة** تقی الدین بن رافع خرجها الشیخ محمد بن ابراهیم و ذیلها الحافظ العراقی **مشیخة** الجوهری
مشیخة الخفاف **مشیخة** السراجیة للشیخ الامام سراج الدین عمر بن علی القزوینی قال لما اذکر منها طرفا
بعد علمه انه اعلی طرق الاسناد فی زمانه انتهی **مشیخة** شهدة **مشیخة** الشیخة ام آسیة بنت الحافظ ابی بکر بن
بن مرزوق الباقداری **مشیخة** الشیخ شهاب الدین ابی حفص عمر بن محمد السهروردی المتوفی سنه اثنتین و ثلثین و ستمائة
مشیخة علی بن انجب البغدادی المتوفی سنه ثلث و سبعین و ست مائة فی عشرین مجلدا **مشیخة** الفخریة للامام
فخر الدین محمد بن عمر الرازی و ذیلها له ایضا **مشیخة** القاضی محمد بن عبد الباقی البیمارستانی الحافظ **مشیخة**
لابن حجر العسقلانی ذکره البقاعی فی معجمه **مشیخة** الکندی لابی الیمن زید بن الحسن الکندی المتوفی سنه ثلث عشر و ستمائة
مصابیح السنة للامام حسین بن مسعود الفراء البغوی الشافعی المتوفی سنه ست عشرة و خمس مائة و این نام
بطریق نص از مؤلف او نیست بلکه بنابر غلبه بمنزله علم شده زیرا که وی دران بعد اما بعد گفته ان احادیث هذا الکتاب
مصابیح الغر و نیز گفته هذه الفاظ صدرت عن صدر النبوة مما اورده الائمة فی کتبهم جمعتها للمتعظین الی العبادة لتکون ان شاء
کتاب الله تعالی و خالص السنن و لیکن درین کتاب اسانید حدیث بنا بر اعتماد بر نقل ائمه ذکر نکرده ابن ملک گفته جمله احادیث
چهار هزار و چهار صد و هشتاد و چهار حدیث ست از انجمله صحاح دو هزار و چهار صد و سی و چهار و حسان دو هزار و پنجاه حدیث
و بعضی گفته اند مجموع احادیث وی چهار هزار و هفت صد و نوزده حدیث ست از انجمله مختص بخاری سه صد و بست و
حدیث ست و مختص بمسلم هشت صد و هفتاد و پنج و منجمله آن متفق علیه یکهزار و پنجاه و یک حدیث ست و باقی احادیث
کتب دیگر اند و اولش این ست الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی و مراد بصحاح احادیث صحیحین اند و بحسان
سنن اربعه و جز آن و بطرف ضعیف و غریب اشاره کرده و از منکر و موضوع اعراض نموده و همین ست مشروط در خطبه و لکن
در آخر باب مناقب قریش حدیثی منکر آورده و گویند که آن الحاق بعض محدثان ست نووی در تقریب گفته که تقسیم
بسوی صحاح و حسان باصواب ست زیرا که در کتاب وی صحیح و حسن و ضعیف و غریب و منکر همه ست انتهی و جواب داده اند که این

اصطلاح اوست و لا مشاحة فیه و هر حال علما باین کتاب اعتنای تمام نموده اند قراءة و تعلیما و نشرا بجمله شرح امام
قاضی ناصر الدین عبد الله بن عمر البیضاوی المتوفی سنه خمس و ثمانین و ست مائة ست و شرح شهاب الدین فضل الله بن حسین
التوربشتی الحنفی و سماه المیسر اولها الحمد لله الذی شرع لنا الحق اوضح دلیله و شرح شمس الدین محمد بن یوسف الکرمانی المتوفی
سنه خمس و اربعین و سبع مائة و سماه التنویر و شرح علاء الدین علی بن محمد الشهیر بمصنفک المتوفی سنه خمس و ثمان مائة
و تالیف اشارت نبوی صلی الله علیه و سلم برای این فرمان بفتوی بسنه خمس و ثمان مائة بوده و شرح محمد بن محمد الواسطی
البغدادی مدرس مستنصریه معروف بابن العاقولی المتوفی سنه سبع و تسعین و سبع مائة و شرح شمس الدین محمد بن محمد الکرمانی
المتوفی سنه ثلث و ثلثین و ثمان مائة و سماه تصحیح المصابیح در سه مجلد ست و بماوراء النهر نوشته و شرح ظهیر الدین محمد بن محمد بن الصفار
و شرح قمر بن یعقوب بن ادریس الحنفی الرومی القرمانی المتوفی سنه ثلث و ثلثین و ثمان مائة و شرح قطب الدین محمد الازنیقی
المتوفی سنه اربع و ثمانین و ثمان مائة و شرح شمس الدین احمد بن سلیمان المعروف بابن کمال باشا و شرح علی بن عبد الله بن احمد
المعروف بزین العرب گویند وی تخجوانی ست و در شرح علی قاری گفته مصری ست و اول منقول از قاسم زاده است
و از شرح او معلوم میشود که وی مصابیح را سه بار شرح کرده و متداول از ان شرح اوسط اوست که نسبت باول و آخر
مشهورتر ست و شرح مظهر الدین الحسین بن محمود بن الحسن الزیدانی مسمی بمفاتیح شرح المصابیح اولها الحمد لله بالا السموات
و طباق الارض و در اولش مقدمه نوشته در علم اصطلاح اصحاب حدیث و انواع علوم آن کذا وجدت فی ظهر نسخة منه و از شروح اوست
از بار و مختصر مصابیح از شیخ ابو النجیب عبد القاهر بن عبد الله السهروردی المتوفی سنه ثلث و ستین و خمس مائة ست
مسمی بضیاء المصابیح و للشیخ مجد الدین ابی طاهر محمد بن یعقوب الفیروزابادی کتاب سماه التحابیر فی فوائد متعلقة
باحادیث المصابیح و نیز شرح وی از شیخ عبد المؤمن بن ابی بکر بن محمد الدمیاطی ست و خلیل بن مقبل الحنفی شرحی بسیط بر وی نوشته
و از انجمله ست مفتاح الفتوح اولها الحمد لله الذی قصرت الاقدام علی لیق بکبریائه و آنرا از شرح السنه و غیرهما فالیف و نهایة
بر فرمود و جمع نموده و از تالیفش بتاریخ احدی و عشرین رمضان سنه سبع و سبعمائة فارغ شده و شرح شیخ ابو عبد الله اسمعیل
بن محمد بن اسمعیل بن عبد الملک بن عمر الدمیاطی بالاشرف الفقاعی و شرح شیخ صدر الدین ابی عبد الله محمد بن ابراهیم السلمی
المناوی الشافعی مسمی بالمناهج و المفاتیح فی شرح احادیث المصابیح اولها الحمد لله کاشف مصابیح الهدی و در وی گفته
ان المصابیح هو الذی عکف علیه المتعبدون لکنه لطلب الاختصار لم یذکر کثیرا من الصحابة رواة الآثار و لا تعرض لتخریج
ذلک لاعتماده علی اصل علی اصل صحاح ما هو فی الصحیحین او احدهما و حسان ما لیس فی واحد منهما و التزم ان ما کان من ضعیف نبه علیه و ان کان
منکرا او موضوعا لم یذکره و لا یشیر الیه فوقع له بعد ذلک ان ذکر احادیث من الصحاح لیست فی واحد من الصحیحین و احادیث
من حسان هی فی احد الصحیحین و ادخل فی الحسان احادیث و لم ینبه علیها و هی ضعیفة و اهیة و رباذکر احادیث موضوعة
فی غایة السقوط متناهیة فجعلت موضوع کتابی هذا تخریج احادیثه و نسبة کل حدیث الی مخرجه من اصحاب الکتب الستة
فان لم یکن الحدیث فی شیء من الکتب الستة خرجته من غیرها کمسند الشافعی و موطا مالک و غیرهما انتهی و منها تلخیصات المصابیح
قطب الدین محمد النکیدی الازنیقی و در وی گفته سلکت فی النقل منها طریق الاختصار و کان جل اعتمادی و غایة اهتمامی

بشرح مسلم للنووی لانه کان اجمعها فوائد واکثرها عوائد وما لا ترى عليه علامة فهو من نتائج خاطري ودرائس مقدمه
در بیان اصول حدیث نوشته و منها منهل الینابیع و شرح شیخ غیاث الدین محمد بن محمد الواسطی المتوفی سنه ثمان عشر و سبعمائه
و شرح ابی ذر احمد بن ابراهیم الحلبی و هو غیر کامل و شرح محمد بن عبد اللطیف المعروف بابن الملک و هو شرح لطیف مع توضیح
والده على المشارق اول الحمد لله الذی ابصرنا بالصراط المستقیم قال صاحب الانوار ترتیب الجمع من الصحیحین على فضائل
الصحابة الرواة و رتبه ابن الاثیر على حروف التهجی و الصغانی و القصامی و الاقلیشی رتبوه على الفاظ متشابهات فی
اوائل الکلمات و النووی و المدینی و غیره رتبوه باعتبار الاخلاق و الصفات و الازمنة و الاوقات و المصابیح احسن
ترتیبا من هذا الجمع فانه وضع دلائل الاحکام على نهج یستحسنه الفقیه و وضع الترتیب و الترهیب على ما یقتضیه العلم و یرتضیه
و لو فکر احد فی تغییر باب عن موضعه لم یجد له موضعا انسب مما اقتضی رایه جامع لجوامع السبعة للامامین و الخمسة الباقین
یعنی البخاری و مسلم و ابو داود و الترمذی و النسائی و الدارمی و ابن ماجه رضی الله عنهم و من شروحه تنویر المصابیح شرحی
ممزوج ست از عبد الرحمن بن خلیل اوله الحمد لله الذی جعلنا من ورثة الانبیاء و وی از متاخرین ست زیرا که نقل میکند
از شرح زین العرب و گفته لم یکن له شرح یحتوی متنه و شاید که وی شرح ابن الملک ندیده و نیز گفته که در شرح او اختلالات ست
و بران تنبیه نموده اهل رای را و جواب بظاهر حدیث داده و فوائد شروح را فراهم کرده اما بذکر منقول عنه نپرداخته و ندرات
اهل رای ذکر ساخته پس این شرح گویا بر نهج ضیاء المصابیح حاشیه شرح ابن ملک لفضل الله بن شمس السیواسی ست
و تالیفش باشارت مفتی عصر خود نموده و مواضع مشکله متن را در ان حل ساخته اوله الحمد لله الذی جعل العلم اعز الاشیاء
و این یک مجلد ست در آخرش گفته قد تم هذا الکتاب فی سنة تسع و الف و شرح قاضی بیضاوی مسمی بتحفة الابرار ست
و شرح عثمان بن الحاج محمد الهروی شرحی مختصر ست متاخر از بیضاوی زیرا که ذکر بیضاوی در وی کرده اوله الحمد لله الذی
شرح صدور العالمین در بستان المحدثین گفته از عجائب اتفاقات آنکه ابتدای این کتاب یعنی مصابیح بحدیث نیت واقع شده
و نیت سرمه کار ست و ختم این کتاب بر لفظ آخره ست که از آخر شدن کتاب خبر میدهد زیرا که برین حدیث ختم کرده
و فصل حسان از باب ثواب هذه الامة که آخرین ابواب اوست میگوید عن ابی هریرة رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله
علیه و آله و سلم قال وددت انی رایت اخواننا الذین یاتون بعدی و انا فرطهم على الحوض عن انس قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم
مثل امتی مثل المطر لا یدری اوله خیر ام آخره انتهی و الف دیگر این ست که ختم کتاب بستان المحدثین نیز بر همین لفظ آخره
واقع شده زیرا که در وی کتاب مصابیح را بعد از همه ذکر نموده و این حکایت آورده **مصباح الدجی** فی حدیث المصطفی
للامام حسن بن محمد الصغانی کتابی ست در حدیث محذوف الاسانید **مصباح الزجاجة** على سنن ابن ماجه
در حرف سین گذشت **مصباح الظلام** فی علم حدیث الرسول علیه الصلوة و السلام للشیخ جمال الدین حسین
بن علی الحصنی الحنفی سنة اثنتین و ستین و تسع مائة **مصباح القاری** شرح صحیح البخاری مثنوی ست **مصفی**
شرح فارسی موطا للشاه ولی الله المحدث الدهلوی اوله نعمتهای حضرت باری جل مجده بیرون از حد احصا ست
و این شرح در یک مجلد ست دقیق و مجتهدانه واقع شده و در حیات مؤلف مسوده بیش نبود و بعد انتقال حضرت وی

هنر خانای او شاه محمد عاشق بحسب عشره که درین باب دیده و اشاره مؤلف مؤید آن شد مسوده مذکور را تبییض نموده در
اول این شرح فضیلت کتاب موطا بر جمله کتب اسلام و فضل امام مالک و ما یتعلق بهذین الامرین بتفصیل تمام نوشته و گفته
که علمای عالم بحساب او جمع کردند و مذهب امام شافعی فی الحقیقة تفصیل کتاب اوست و امام محمد را سرمایه فقاهت در
مبسوط علم اوست بالجمله این چهار امامان اند که عالم را علم ایشان احاطه کرده است امام ابو حنیفه و امام مالک و امام شافعی
و امام احمد این دو امام متاخر شاگردان امام مالک بودند و مستمد از علم او و در عصر تبع تابعین نبودند مگر امام ابو حنیفه
و امام مالک آن یک شخصی ست که رؤس محدثین مثل احمد و بخاری و مسلم و ترمذی و ابو داود و نسائی و ابن ماجه
و دارمی یک حدیث از وی در کتابهای خود روایت نکرده اند روایت حدیث از وی بطریق ثقات جاری نشده و آن
یک شخصی ست که اهل نقل اتفاق دارند بر انکه چون حدیث بروایت او ثابت شده بر فروع اعلای صحت رسیده انتهی و نیز گفته
که هیچ کتابی که مخدوم باشد و نظر مجتهدانه دران کرده باشند طبقه بعد طبقه غیر موطا نیست و این امر محتاج بدلیل نیست
نزدیک کسی که کتب ماثوره که اصول شرع اند شناخته باشد و نظر مجتهدانه و تکمل علما دران دانسته باشد و سادات جهان ملا
از ینجانب بکلی معرض اند تا قصه صفت مماری و بینی خود محکم کرده اند و نمیدانند که کجا میروند کار و بار ایشان دیگر است
و ایشان را بفهم این امور تکلف نتوان کرد **شعر**

	خلق الله للحروب رجالا		و رجالا لقصعة و ثرید

منتهی محرر سطور این کتاب را بجستجوی تمام بهم رسانیده و از غایت شوق بسی روپیه کلدار خریده و الاجر او حسب رواج
بیش زیاده از پنج روپیه نمیخواهد و بالله التوفیق **المصطفی** من ادعیة المصطفی لشمس الدین احمد بن موسی بن نصر الله الحنفی
المصطفی و المختار فی الادعیة و الاذکار لابی السعادات المبارک بن محمد المعروف بابن الاثیر الجزری **مصنف**
فی الحدیث للامام الحافظ ابی بکر عبد الله بن محمد بن ابی شیبة العبسی المتوفی سنة خمس و ثلثین و مائتین و درین کتاب عظیم
فتاوای صحابه و اقوال تابعین و احادیث بر طریقه محدثین باسانید مرتب بر کتب و ابواب فقه جمع کرده اولش کتاب الطهارات
و اول آن باب ما یقول الرجل اذا دخل الخلاء حدثنا هشیم بن بشیر عن عبد العزیز بن صهیب عن انس بن مالک رضی الله عنه
قال کان النبی صلی الله علیه و سلم اذا دخل الخلاء قال اعوذ بالله من الخبث و الخبائث **مصنف** لعبد الرزاق بن همام
بن نافع الحمیری الصنعانی احد الاعلام المتوفی سنة احدی عشرة و مائتین و این صغیر ست از مصنف ابن ابی شیبة اما
ترتیب بر کتب و ابواب فقه و اکثرش ثلاثی ست و ختم وی بر ذکر شمائل ست و ختم شمائل بر ذکر موی آنحضرت صلی الله
علیه و سلم قال حدثنا معمر عن ثابت عن انس قال کان شعر رسول الله صلی الله علیه و سلم الى انصاف اذنیه **مصنف**
لابی سعید بن عثمان بن سعید بن السکن الحافظ البغدادی المتوفی سنة ثلث و خمسین و ثلثمائة **المطالب العالیة**
من زوائد المسانید الثمانیة للشیخ الحافظ ابن حجر العسقلانی المتوفی سنة اثنتین و خمسین و ثمانمائة **المطالب العلیة**
فی الاحادیث الرفیعة مختصر للشیخ الامام عبد الرؤف المناوی المتوفی سنة احدی و ثلثین و الف اوله الحمد لله الذی جعل
الرماح العبادة و در وی هفت مطلب ست اول در فضل و ما وی از آنحضرت صلی الله علیه و سلم دوم در ادعیه

بآن عامیکرد سوم در اذکار حافظ قائل خود از آفات اربع در ادعیه مرویه از بعض اساطین عارفین خاص و انچه وقت بدست
هلال بایگفت سادس در فضل قضای حوائج مردم سابع در چهل حدیث قدسی **مطالع الانوار** علی صحاح الآثار
فی فتح ما استغلق من کتب الموطا و مسلم و البخاری و ایضاح مبهم لغاتها فی غریب الحدیث لابن قرقول ابو اسحق ابراهیم
بن یوسف المتوفی سنة تسع و ستین و خمس مائة و این کتاب بر منوال مشارق الانوار قاضی عیاض ست و ماخوذ
ازوی و مختصر اوست لیکن بران استدراک هم کرده و اوهام فقیه را اصلاح نموده و نظم این کتاب از شمس الدین بن محمد
بن محمد الموصلی المتوفی سنة اربع و سبعین و سبع مائة ست اوله الحمد لله مظهر دینه علی کل دین **مطرب السمع** فی شرح
حدیث ام زرع لتاج الدین عبد الباقی بن عبد المجید المکی المتوفی سنة ثلث و اربعین و سبع مائة **مطرب تجاج** شرح
صحیح مسلم بن حجاج للشیخ ولی الله المفتی الفرخ آبادی در زبان فارسی ست و تمام نشده در ذکر نسبت سلیمانی
در وی نوشته که این نسبت ست بکوه سلیمان که بنواحی کابل و کشمیر ست و نسبت شیخ قاسم سلیمانی و شیخ حسن افغان سلیمانی
و ملا احمد سلیمانی ازین قبیل ست و رباط سلیمانی در مکه مبارکه بنا کرده احمد شاه افغان ابدالی ست دران نیز نسبت بآن
باب ست و در بلاد عرب افاغنه را مطلق سلیمانی گویند و از بعض معتمدین مسموع شده که نسبت افاغنه بسلیمان از آن ست
که ایشان فرزندان سلیمان بن خالد بن ولید اند و جد بزرگ ایشان در بادی فتوح اسلام در نواحی کابل و قندهار آمده
اقامت اختیار کرد و از کتاب استیعاب برین معنی استیناسی توان نمود که ابو سلیمان در کنیت خالد بن الولید آورده
والله اعلم انتهی **مطلب المناسک** فی علم المناسک للشیخ الامام شهاب الدین فضل الله بن حسن التوربشتی
الحنفی تبع علی اربعین باباً و سلک فیه مسلک الحدیث لا الفقه و توفی سنة احدی و ستین و ست مائة **مطلع البدرین**
فی من یوتی اجره مرتین رساله ایست از جلال الدین سیوطی المتوفی سنة ۹۱۱ اوله الحمد لله و کفی و دران گفته و بعد فقد وقع
الکلام فی من یوتی اجره مرتین فجمعت فی ذلک ما وردت به الاخبار و نظمته فی ابیات ثم وقفت علی عدة اخری خارجة
جمعها فیه **مطلع النیرین** فی الحدیث **معالم السنن** شرح سنن ابی داود ست از خطابی و در
حرف سین گذشت و دیگر از امام بیهقی ست و مختصر ش از فخر الدین ابو الحسن عیسی بن ابراهیم المتوفی سنة ست و اربعین
و سبع مائة **معانی الآثار** لابی جعفر احمد بن محمد الطحاوی المتوفی سنة احدی و عشرین و ثلث مائة و شرح وی از ابی محمد
بدر الدین محمود بن محمد العینی المتوفی سنة خمس و خمسین و ثمان مائة ست و شیخ قاسم بن قطلوبغا الحنفی المتوفی
سنة تسع و سبعین و ثمان مائة بر وی کتابی نوشته مسمی بالایثار برجال معانی الآثار در کشف الظنون گفته قال الاتقانی
فی صوم الهدایة عند مسئلة قضاء المریض حین ساق الخلاف عن الطحاوی فیها رداً علی المشایخ باعتماد قوله فانها
لا معنی لانکارهم علی ابی جعفر لانه موثق الائمة مع غزارة علمه و اجتهاده و ورعه و تقدمه فی معرفة المذاهب و غیرها ولا ندری
ان ما ذکره فی الخلاف انما هو بعد ثبوته عنده بوجهه فانکارهم بعد تاخر زمانهم بکثیر لا یجدی نفعاً فی ذلک لعدم بلوغهم ایاه فکان
فی اصرار ابی جعفر فاظر فی کتاب شرح معانی الآثار بل نری له نظیراً فی سائر المذاهب فضلاً عن مذهبنا انتهی و قال البیهقی فی کتاب المعرفة
فی اوائل مذهب له الشافعی فی تحصیل باب ما یکون به الطهارة من الماء و حین شرعت فی هذا الکتاب بعث الی بعض اخوانی من اهل العلم

بالحدیث بکتاب ابی جعفر الطحاوی و شکا فی ما کتبه الی مارای فیه من تضعیف اخبار صحیحة عند الحفاظ حین خالفها رایه و تصحیح اخبار
ضعیفة عندهم حین وافقها رایه و سالنی ان اجیب عما احتج به فی ما حکم فاستخرت الله تعالی فی النظر فیه و اضافة الجواب عن الی
ما ذکرت فی هذا الکتاب من کلام الشافعی عن ما احتج به اورده من الاخبار جوابا عن اکثر ما تکلف به هذا الشیخ من تسمیة الاخبار
علی مذهبه و تضعیف ما لا حیلة له فیه بما لا یضعف و الاحتجاج بما هو ضعیف عند غیره و الزهد العمری تحامل ظاهر من هذا الامام
فی ظن هذا الاستاذ الذی اعتمده اکابر المشایخ انتهی کاتب حروف گوید که اعتماد مشایخ در فقه بروی چیزی دیگر ست
و انتقاد متون و اسانید اخبار صحة و ضعفاً چیزی دیگر پس انچه امام گفته تحامل نیست بلکه عین انصاف ست **المعانی الدقیقة**
فی ادراک الحقیقة للسیوطی قال فی هذه مسئلة مهمة خفیت علی کثیر من الناس فی موضعین احدهما فی ما ورد من الاحادیث
ان الاعمال تعرض فی صور اشخاص الثانی فی ما ورد فی ان الموت یجاء به فی صورة کبش و یذبح فاحتاجوا الی التاویل فالفت
مختصراً له الحمد لله و کفی **معتمد** فی احادیث المسند الی الامام الاعظم ابی حنیفة للشیخ جلال الدین ابی الثنا محمود بن احمد
بن مسعود الحنفی المتوفی سنة سبعین و سبع مائة مختصری ست مرتب بر سی و سه باب بر ترتیب فقه اوله اما بعد حمد الله
علی نوال قال جمعت فیه مسند الامام الاعظم النعمان المنسوب الی الشیخ ابی محمد عبد الله بن محمد بن یعقوب بن الحارث البخاری
مجردا عن الاسانید لیسهل حفظه و شرحه و هو المسمی بالمستند شرح المعتمد **معجم** ابن الفوطی **معجم** ابی بکر الاسدی
معجم شهاب الدین القوصی **معجم** نور الدین بن ایدغدی البعلبکی المحدث قال ابن حجر لا یعتمد علیه **معجم** الحافظ
زین الدین الابیوردی ذکره السیوطی **معجم** الحافظ عز الدین عمر بن الحاجب **معجم** الشیوخ لابی بکر مبارک
بن کامل الخفاف ذکره ابن النجار و لابی جعفر احمد بن ابراهیم بن الزبیر الغرناطی المتوفی سنة ثمان و سبع مائة و شهاب الدین
المصری المعروف برجب الحنبلی و شمس الدین الحسینی **معجم** الشیوخ لابی سعد عبد الکریم بن محمد السمعانی المتوفی
سنة اثنتین و ستین و خمس مائة و لابی المظفر عبد الکریم بن منصور السمعانی فی ثمانیة عشر جزءا المتوفی سنة خمس عشر و ست مائة
و للشیخ شهاب الدین القوصی و لابی العلاء الفرضی و لعبد الخالق بن اسد الحنفی و للشیخ زکی الدین عبد العظیم بن عبد القوی
المنذری المتوفی سنة ۶۵۶ و لجلال الدین السیوطی و این نسخه ست کبیر مسمی بحاطب لیل ست و صغیر مسمی بمنتقی و لابی حامد اسمعیل
بن حامد الانصاری در چهار مجلد ست ذهبی گفته و فیه غلط کثیر **معجم** ابن قانع ابی الحسین بن عبد الباقی الاموی البغدادی
المتوفی سنة احدی و خمسین و ثلث مائة قال حدثنا ابراهیم الهیثم البلدی ثنا ابو صالح ثنا معاویة بن صالح عن عبد الرحمن
بن جبیر عن ابیه عن کعب بن عیاض قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم لکل امة فتنة و فتنة امتی المال **معجم** لابی الفضل الزهری
و لابن شاهین عمر بن احمد بن عثمان البغدادی المتوفی سنة خمس و ثمانین و ثلث مائة و لابن الحاجب و لابی ذر الهروی
و للشیخ قاسم بن قطلوبغا الحنفی المتوفی سنة ۸۷۹ و لابی البرکات سعد الدین المبارک بن السقطی و لعبد المومن بن خلف الدمیاطی
المتوفی سنة ۷۰۵ و روی ذکر هر اشیخ کرده و لابی نعیم احمد بن عبد الله الاصفهانی المتوفی سنة ثلثین و اربع مائة و این در سه مجلد ست
اول آن حافظ ابو بکر محمد بن یوسف بن موسی الغرناطی المعروف بابن سعدی المتوفی سنة ثلث و ستین و ست مائة
در کشف الظنون گفته هو کثیر الفوائد الا انه لا یکاد یذکر احداً من الاعیان الا ثلثة و لما لم یذکر المنذری لم یوجد حقه رما جمع

من اصحاب المنذری کل منهم بلبله ووضع من قدره وشیله الدنیا دار قصاص انتهی وللشیخ علم الدین ابی محمد القاسم
بن محمد البرزالی المتوفی سنه ثمان وثلثین وسبع مائه ودر وی قریب دو هزار شیخ ذکر کرده وللسخاوی المتاخر مختصر مختصر معجم
الشیوخ للذهبی قد اشتمل علی الف شیخ **معجم** الشیوخ لکمال الدین عبد الرزاق بن احمد بن الفوطی البغدادی المتوفی
سنه ثلث وعشرین وسبع مائه ودران پانصد شیخ ذکر کرده **معجم** الصحابه للشیخ ابن المال احمد بن علی الحدادی الشافعی المتوفی
سنه ثمان وتسعین وثلث مائه قاضی ابن شهبه در تاریخ خود گفته ما رایت شیئا احسن منه بعده گفته ان الدعا عند قبره مستجاب
وللعبد الله بن محمد بن عبد العزیز البغوی وللحافظ ابی القاسم علی بن عساکر الدمشقی وللحافظ ابی یعلی احمد بن المثنی الموصلی
الموصلی در بستان المحدثین گفته ابو یعلی معجم هم دارد بر ترتیب شیوخ وقاعده محدثین ست که مسمی بجد واحد امقدم میکنند
بعد ازان بر ترتیب حروف ذکر اسامی شیوخ وروایات ایشان می نمایند چنانچه ابو یعلی در اول معجم میگوید حدثنا محمد بن المثنی
ثنا یزید بن زریع ثنا عمارة بن ابی حفصة عن عکرمة عن عایشة قالت قلت یا رسول الله اخبرنی عن ابن عمر بن عبد مناف
قال النبی صلی الله علیه وسلم وما کان قالت کان یحمل الکل ویکرم الجار ویقری الضیف ویصدق الحدیث ویوفی بالذمة
ویصل الرحم ویفک العانی ویطعم الطعام ویؤدی الامانة قال هل قال یوما واحدا اللهم انی اعوذ بک من نار جهنم قالت لا وما کان
یدری ما جهنم قال فلا اذن انتهی وللحافظ ابی الخیر محمد بن احمد النسائی المتوفی سنه اثنتین واربع مائه واین مشهور بمعجم
ابن جمیع ست قال حدثنا محمد بن احمد بن محمد بن عیسی بن عمار العطار ببغداد حدثنا عبد الله بن محمد ثنا سفیان
بن عیینة عن اسمعیل عن قیس بن عزرة قال اتانا رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال یا معشر التجار ان بیعکم یحضره الحلف
والکذب فشوبوه بالصدقة انتهی وللبشیر بن اسحق والمعجم الصغیر الملقب باللطیف للحافظ الذهبی **معجم** فی شرح ابن سکرة
ابی علی الحسین بن محمد القرطبی الاندلسی الصدفی المتوفی سنه اربع عشرة وخمس مائه للقاضی عیاض بن موسی الیحصبی
المتوفی سنه اربع وقاضی برای وی اخراج مشیخه کرده وترجمه ابی علی مذکور آورده در چند ورق وگفته که وی از یکصد وشصت شیخ
فرا گرفته است **معجم** الکبیر والصغیر والاوسط هر سه تالیف ابی القاسم سلیمان بن احمد الطبرانی الحافظ المتوفی سنه ستین
وثلث مائه ست وکبیر مسند ست بر ترتیب مرویات صحابه مگر ابو هریره که از مرویات او هیچ نیاورده ومنظور داشت که مسند ابو هریره
جداگانه تالیف کند اما میسرش نشد باشد وشهور نگشت واین معجم مشتمل ست بر پانصد وبست هزار حدیث ودر آخر وی در
حدیث حلب العنز گفته حدثنا عبید بن غنام ثنا ابو بکر بن ابی شیبة ثنا وکیع عن الاعمش عن ابی اسحق عبد الرحمن بن یزید
العابشی عن بنت خباب قالت خرج ابی فی غزاة فی عهد النبی صلی الله علیه وسلم وکان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهانا فجعلت عنز لنا وکان جلبها فی حیاتی
فمتلی فلما قدم خباب کان جلبها فعاد حلابها الاول واین معجم را امیر علاء الدین علی بن بلبان الفارسی المتوفی سنه ثمان وسبعین
وتهذیب داده واشاره بترتیب قطب حلبی نموده پس همه یا اکثر او افراد هم ساخته وکتاب التحبیر فی المعجم الکبیر تالیف ابی سعد عبد الکریم
بن محمد السمعانی ست ومعجم اوسط در شش مجلد ست وهر مجلد کتابی کلان ست بر ترتیب شیوخ واز هر شیخ که قریب هزار باشد انچه
از عجائب وغرائب دیده وشنیده دران آورده واین نظیر کتاب الافراد دارقطنی ست وافراد وغرائب در اصطلاح محدثین عبارت
از احادیثی ست که نزدیک شیخ باشند ونزد دیگری نباشد وهمین کتاب یعنی معجم اوسط را میگفت که جان من کتاب ذکر الاذکار

فی تذکرة الحفاظ وفی الواقع فضیلت او در علم حدیث وسعت روایت او از همین کتاب معلوم میشود اما محققین اهل حدیث
گفته اند که در وی مناکیر کثیر ست ومنشا آن آنست که غرابت مقتضای همین معنی میکند ونفرد ثقه که آنرا غریب صحیح گویند کم یابست
ومعجم صغیر او نیز بر ترتیب شیوخ ست اما درین کتاب همان شیوخ را ذکر کرده که انا تا حدیث واحد ایشان نموده ودر آخر وی بوده
فصل نسا میگوید حدثنا سمانة بنت محمد بن موسی بن بنت الوضاح بن حسان الانباریة بالانبار قالت حدثنا ابو محمد
بن بدی قال حدثنا محمد بن عقبة السدوسی قال حدثنا محمد بن حمران قال حدثنا عطیة الدعاء عن الحکم بن الحارث السلمی
قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول من اخذ من طریق المسلمین شبرا طوقه یوم القیمة من سبع ارضین سمعت
عمة بنت ابی نعیم الفضیل بن دکین یقول سمعت ابی یقول القرآن کلام الله غیر مخلوق **معجم** الکبیر والصغیر للحافظ
ابی عبد الله محمد بن احمد الذهبی المتوفی سنه ثمان واربعین وسبع مائه **معجم** لابن جمیع ولابن قانع **معجم** لابی بکر احمد
بن ابراهیم الاسمعیلی ذکره ابن الحجر فی مجمع المؤسس اول الحمد لله حمدا کما ینبغی لکرم وجهه وعز جلاله الخ ودر وی گفته
اما بعد فانی استخرت الله تعالی فی حصر اسامی شیوخی الذین سمعت منهم وکتبت عنهم وقرأت علیهم الحدیث وتخریجها
علی الحروف المعجمة لیسهل علی الطالب تناوله ولیرجع الیه ان التبس او اشکل مع الاقتصار منهم لکل واحد علی حدیث واحد
یستغرب ویستفاد او یستحسن لدوحکایة یستضاف الی ما روت من ذلک جمیع احادیث یکون فوائد فی نفسها
وامین مجال من دخلت طریقه فی الحدیث بظهور کذبه واتهامه باوضر وجه عن جملة اهل الحدیث للجهل به والذهاب عنه
فمن کان عندی منهم ظاهر الحال لم اخرجه فی ما صنفت من حدیثی واثبت اسامی من کتبت منه فی صغری املاه الخطی
سنة ثلث وثمانین ومائتین وانما یوسف ابن ست سنین فضبط ضبط مثلی من یدرکه المتامل لمن خطی ذلک علی انی لم اخرج
من هذه البابة شیئا فی ما صنفت من السنن واحادیث الشیوخ والله اسئل التوفیق لاستتمامه فی خیر وعافیة وان یشفعنی
به وغیری وفتحت ذلک باحمد لیکون فتحه بهم النبی صلی الله علیه وسلم تیمنا به ولیجمع لی به الابتدا بالالف من الحروف المعجمة
اذا کان محمد واحمد یرجعان الی اسم واحد فان الله عز وجل قال فی کتابه فی بشارة عیسی علیه السلام وبشر برسول
یاتی من بعدی اسمه احمد کما قال محمد رسول الله وما محمد الا رسول وقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان لی اسماء
انا محمد وانا احمد وقد کان ابو محمد عبد الله بن محمد بن ناجیة یقول حدثنا احمد بن الولید بن السری فاقول محمد اسمها الشیخ
فیقول محمد واحمد واحد وابتدأت بهذا الجمع فی الجمادی الاولی من سنة احدی وستین وثلث مائة عصمنا الله من الزلل
فی القول والعمل ودر باب محمدین در ترجمه ابی بکر محمد بن صالح بن شعیب تمام گفته واین سند از عوالی اوست لهذا
مرقوم گشته حدثنا محمد بن صالح بن شعیب الملاء بالبصرة ثنا نصر بن علی عن یزید بن هارون عن عاصم الاحول قال دخلنا
علی انس بن مالک نعزیه علی ابن له فقلنا یا ابا حمزة انا لنرجو له النعیم قال واکثر من ذلک سمعت رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم
یقول الموت کفارة لکل مؤمن **معجم** المترجم تخریج الشیخ الامام الحاکم رکن الدین ابی محمد عبد العظیم بن عبد القوی المنذری
معجم ابی محمد عبد المؤمن بن خلف بن ابی الحسن الدمیاطی المتوفی سنه خمس وستمائه چهار مجلد ست مشتمل بر ذکر یکهزار
وسه شیخ **معجم** النسوان للحافظ ابی القاسم علی بن عساکر الدمشقی ذکره فی فضائل العشر **معجم** القاب الحجی

للشیخ ابی الفضل علی بن الحسین الهمدانی الفلکی **معرفة السنن والآثار** للامام ابی سلیمان حمد بن محمد الخطابی
المتوفی سنه ۳۸۸ و للحافظ البیهقی که بمعنی وی آنست که معرفة الشافعی للسنن والآثار و لهذا تاج الدین سبکی گفته جامع است
فقه شافعی را ازین کتاب و آن در چهار مجلدست و سنن کبری دو جلد در وی گفته اخبرنا ابو عبد الله الحافظ انبا ابو بکر
بن عبد الواحد الحافظ قال حدثنا محمد بن علی الصفار بمصر قال اخبرنی الربیع بن سلیمان قال سمعت الشافعی رحمه الله فانشا یقول **نظم**

اذا شئت کان وان لم تشأ لم یکن	خلقت العباد علی ما علمت
علی ذا مننت وهذا خذلت	فمنهم شقی ومنهم سعید
وهذا اعتدلت وذا لا تعن	فمنهم قبیح ومنهم حسن

معرفة الصحابة لابی محمد فتح الدین عبد الصمد بن محمد المخزومی الحلبی القسرانی المتوفی سنه ثلث وسبع مائة در چند مجلد است
و در وی احادیثی است که فهمی بران تکلم نموده و للشیخ الامام ابی نعیم احمد بن عبد الله الاصبهانی المتوفی سنه ثلثین واربع مائة
وللامام ابی العباس جعفر بن محمد المستغفری الحنفی المتوفی سنه اثنتین وثلثین واربع مائة وللابی منصور الباوردی
المتوفی سنه وتتمه للشیخ الامام الحافظ ابی موسی محمد بن عمر المدینی الاصبهانی المتوفی سنه ست وثمانین وخمس مائة
المعلم بما رواه البخاری علی شرط مسلم للشیخ ابی العباس بن الرومیة احمد بن محمد الاشبیلی البنانی المتوفی سنه
سبع وثلثین وست مائة **معلم الطلاب** بالاحادیث من الالقاب ابجوزه است در اصول حدیث احمد بن بکر المغربی اوله شعر

یقول بعد الحمد ثم الشکر	عبد الاله احمد بن بکر

معلم شرح صحیح مسلم سبق ذکره **مغنی** فی الضعفاء و بعض الثقات مجلد لشمس الدین محمد بن احمد الذهبی
المتوفی سنه ثمان واربعین وسبع مائة اوله الحمد لله العادل فی القضیة الحاکم فی البریة و دران ضعفای کتاب ابن معین
و بخاری و ابی زرعه و ابی حاتم و نسائی و ابن خزیمه و عقیلی و ابن عدی و ابن حبان و دارقطنی و دولابی و حاکمین
و خطیب و ابن الجوزی را تلخیص نموده و بران افزوده **مغنی** فی علم الحدیث للشیخ الحافظ زین الدین عمر بن زید
بن بدر بن سعید الموصلی الحنفی المتوفی سنه تسع عشرة وست مائة اوله الحمد لله الذی لا مبدأ له ولا غایة تنتهی اله و آن مرتب است بر ابواب
بحذف اسانید و بروی نوشته شده **مغیث** فی علم الحدیث للشیخ الامام ابی العباس احمد بن شرف الدین محمد بن الصاحب المتوفی
سنه ثمان وثمانین وسبع مائة **مفاتیح** شرح المصابیح ذکرش گذشت **مفتاح الجنة** فی الاعتصام بالسنة للسیوطی فی الحدیث
مفتاح الحصن در حرف الحا گذشت **مفهم** فی شرح صحیح مسلم گذشت **المقاصد الحسنة**
فی کثیر من الاحادیث المشهورة علی الالسنة للشیخ ابی عبد الله محمد بن عبد الرحمن السخاوی المتوفی سنه اثنتین وتسعمائة
و ترتیبش بر حروف اوائل احادیث است و باعث بر تالیفش کثرت تسارع بسوی نقل ما لا یعلم و ما لا یسلم من الکذب
و تشبث بسوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم با عدم خبرت بنقولست زیرا که کذب بر آنحضرت مثل کذب بر غیر وی نیست
بالاتفاق کرده اند برین که این کذب اکبر کبائر است و تصریح نموده اند بعدم قبول توبه ازان بلکه جوینی حکم بکفر نموده
چنانکه در خطبه وی ذکر کرده است و تلخیص و تجرید این کتاب مسمی تمییز الطیب من الخبیث حمایدو علی السنة الناس
من الحدیث تالیف عبد الرحمن بن علی الشیبانی المشهور بالربیع الزبیدی المتوفی سنه ۹۴۴ است اوله الحمد لله الذی

بعض خلط علی بعض و در وی گفته مقاصد کتاب من خوب است لیکن چون طویل ان مبالغه کار رفته بود تهم بیان
پرداختم و تصحیح و تمریض او را متبع نمودم و او را ترک داده بر حروف مرتب ساختم و زیادت مهمه علی التمام فرمودم
و چهارم رمضان سنه ۹۰۰ از اختصارش فارغ شدم و این کتاب در حرم محترم مکه مکرمه بروی خوانده شد و در سنه بعده بزیاده
و نیز در وی طرق کثیره را ما هدای محل حاجت حذف نموده و بر غالب اسانید و اسامی رواة تنبیه کرده و در موزرا
کتاب عمر امتیاز بخشیده و ملخص او از قاضی تقی الدین الفتوحی الحنبلی است اوله اما بعد ما ذکر من اسم الله تعالی و هم تفحص
شهاب الدین احمد بن محمد بن عبد السلام المتوفی سنه ۹۳۰ است اوله احمد الله القدیم فی ذاته و سماه الدرر اللامعة
فی بیان کثیر من الاحادیث الشائعة **مقبول المنقول** لعلاء الدین علی بن محمد الشیخی البغدادی المتوفی
سنه صدی واربعین وسبع مائة ده مجلد است از ده کتاب مسند احمد و کتب سته و موطا و دارقطنی و غیره جمع نموده و بر
ابواب مرتب کرده قاله الحافظ ابن حجر فی الدرر الکامنة **المقترب** فی بیان المضطرب للحافظ ابن حجر العسقلانی
المتوفی سنه ۸۵۲ **المقتنی** فی سرد الکنی للشمس الدین محمد بن احمد بن عثمان الذهبی اوله الحمد لله الذی لم یتخذ ولدا
و لم یکن له شریک فی الملک مجلدیست در وی گفته جمع الحفاظ من الکنی اشیاء کثیرة و من اجلها و اطولها کتاب النسائی
و الحاکم فزادوا فی اربعة عشر سفرا و لم یرتبه علی المعجم فرتبته و اختصرته و زدته و سهلته و سال فراغ از
تبیضش هفتصد و سی و دوست و در همین سنه سفاقسی بروی این کتاب قرارت نموده و در آخرش جزوی
کنی نسائی افزوده **مقدمة** فی الحدیث للشیخ محمد بن محمد الجزری الشافعی المتوفی سنه ثلث وثلثین وثمان مائة
شرحه لولده ابی بکر احمد **المقنع** فی علوم الحدیث لسراج الدین ابن الملقن المتوفی سنه ۸۰۴ و مختصرش مسمی بتذکره
نیز دوست و در وی هشتاد نوع ذکر کرده و بران شرحی صغیر نوشته اوله الحمد لله تعالی علی صحیح الاعمال
ملاء العیبة فی جامع الطول الغیبة فی الرحلة الی مکة و طیبة لمحب الدین بن رشید محمد بن عمر السبتی المتوفی سنه
احدی وعشرین وسبع مائة ذکر فیه من اخذ عنه و سمع منه و لقیه فی بضعة علی فنون فی ست مجلدات **ملخص** فی الحدیث
لابی الحسن علی بن محمد بن خلف القابسی المغافری المالکی المتوفی سنه ثلث واربع مائة ابو عمرو الدانی گفته در وی
الف و بست حدیث است باسناد متصل خود از حدیث مالک در موطا اوله الحمد لله حمدا کثیرا طیبا مبارکا فیه احمده
حمدا یدوم النعم الخ و شرح پاره از اولش قریب پانزده حدیث از قاضی شهاب الدین محمد بن احمد بن الجولی الشافعی
المتوفی سنه ثلث وتسعین وست مائة است و دران اجادت کرده و از مزید علم و غزارت فضل خود ابانت نموده ذکر اسبلی
منازل الانوار فی الحدیث **مناهل الصفا** فی تخریج احادیث الشفا ذکره **مناسک الحج**
للشیخ الاسلام ابن تیمیة الحرانی اوله الحمد لله نستعینه و در وی گفته قد تکرر السؤال کثیرا من المسلمین ان اکتب
فی بیان مناسک الحج ما یحتاج الیه غالب الحجاج فی غالب الاوقات علی سبیل الاختصار فانی کنت کتبت منسکا
فی اوائل عمری و ذکرت فیه ادعیة کثیرة و قلدت فی الاحکام من اتبعته قبلی من العلماء و کتبت فی غضون ابیاتی
من سنة رسول الله صلی الله علیه وسلم مختصرا مبینا انتهی و این منسک ابی متبع کافی است در سفر حج در سنه ۷۲۸ همراه فقیر بود

بادیگر مناسک **منتخب** فی الحدیث لعلی بن عثمان علاء الدین المارديني الحنفي المتوفی سنة خمس وسبع مائة وشرح
لنور الدین ابراهیم بن هبة الله الاسنوی الشافعی المتوفی سنة احدی وعشرین وسبع مائة **منتقی** فی الحدیث
لابی محمد عبد الله بن علی ابن جارود واین کتاب گویا مستخرج بر صحیح ابن خزیمه است لیکن در وی اکثار بر مهول
احادیث کرده ولهذا موسوم بمنتقی شد در آخر وی گفته اخبرنا محمد بن عبد الله بن عبد الحکیم ان عبد الله بن نافع
حدثهم قال حدثنا هشام بن عروة عن زید بن اسلم عن ابیه ان معاویة لما قدم المدینة حاجا جاره عبد الله بن عمر
رضی الله عنهما فقال معاویة حاجتک یا ابا عبد الرحمن قال حاجتی عطاء المحررین فانی رایت رسول الله صلی الله علیه
وآله وسلم حین جاءه سبی لم یبدأ باول منهم **منتقی** فی الاحکام الشرعیة من کلام خیر البریة للامام المجتهد
شیخ الاسلام مجد الدین ابی البرکات عبد السلام بن عبد الله بن ابی القاسم بن محمد بن تیمیة الحرانی اوله الحمد لله الذی
لم یتخذ ولدا ولم یکن له شریک فی الملک الخ ودر وی گفته هذا کتاب یشتمل علی جملة من الاحادیث النبویة التی ترجح مهول
الاحکام الیها ویعتمد علماء اهل الاسلام علیها انتقیتها من صحیحی البخاری ومسلم ومسند الامام احمد بن حنبل وجامع
ابی عیسی الترمذی وکتاب السنن لابی عبد الرحمن النسائی وکتاب السنن لابی داود السجستانی وکتاب السنن لابن ماجة
القزوینی واستعینت بالغر والی هذه المسانید عن الاطالة بذکر الاسانید والعلامة لما رواه البخاری ومسلم اخرجاه
ولبقیتهم رواه الخمسة ولهم سبعتهم رواه الجماعة ولاحمد مع البخاری ومسلم متفق علیه وفی ما سوی ذلک اسمی من رواه منهم
ولم اخرج فی ما عزوته عن کتبهم الا فی مواضع یسیرة وذکرت فی ضمن ذلک شیئا یسیرا من آثار الصحابة رضی الله عنهم
ورتبت الاحادیث فی هذا الکتاب علی ترتیب فقهاء اهل زماننا لیسهل علی متفقهها وترجمت لها ابوابا بعض اول علیه
من الفوائد انتهی فاول کتاب الطهارة ابواب المیاه باب طهوریة ماء البحر وغیره است وآخرش باب فیمن حلف
قبل ان یستحلف در یک مجلد کلان ست سید علامه محمد بن ابراهیم وزیر در کتاب القواعد گفته الاولی لمن اراد الاجتهاد
ان یعرف کتابا من کتب الاحکام التی اقتصر اهلها علی ذکر احادیث التحلیل والتحریم وجمعوا جمیع ما فی کتب الصحاح من ذلک
وبینوا الصحیح من السقیم مثل المنتقی لابن تیمیة وما حسنه او بین الصحیح والضعیف کل البیان انتهی قلت وقد بینها کل البیان
الشوکانی فی نیل الاوطار وقضی الوطر عنه والحمد لله وقد من الله علی بکلیهما بروی شرحی ست از سراج الدین عمر
بن علی بن الملقن الشافعی المتوفی سنة اربع وثمان مائة ولیکن کامل نکرده وبر پاره از آن نوشته وشرحی ست از
ابو العباس احمد بن الحسن بن قاضی الجبل الحنبلی المتوفی سنة احدی وسبعین وسبع مائة وسماه قطر الغمام فی شرح
احادیث الاحکام ولیکن ناتمام ست وبر پاره از اول او ست وشرحی ست از قاضی القضاة محمد بن علی الشوکانی المتوفی
سنة خمسین ومائتین والف در پنج مجلد وسماه نیل الاوطار فی شرح منتقی الاخبار وگزیده در حرف نون خواهد آمد **منتهی الآمال**
فی شرح حدیث انما الاعمال لجلال الدین السیوطی **منتهی الکمال** فی معرفة الرجال ودر وی القاب محدثین ذکر کرده تالیف
ابی الفضل علی بن حسین الفلکی الهمدانی ست **منتهی المقال** فی شرح حدیث لا تشد الرحال رساله ایست
فارسی للشیخ الفاضل العلامة المفتی محمد صدر الدین خان الدهلوی المتوفی سنة خمس وثمانین ومائتین والف واولها الحمد لله الذی

جعل البیت آمنا وثابة للناس اجمعین ودر آخر آن تشنیع بسیار کرده است بر شیخ الاسلام ابن تیمیه رضی الله عنه علیه
از فقهای شافعیه وحنفیه مثل ابن حجر مکی وتقی سبکی واز بعض مؤرخ مثل بکری ونویری ذم او وعقائد او بایجاز نقل کرده که
نزد امعان نظر ساقط از اعتبار ست **منح الباری** بالسیح الفصیح الجاری فی شرح البخاری در حرف جیم گذشت
منح الباری شرح فارسی صحیح البخاری للشیخ محمد حسن الواعظ الحافظ بن الحافظ محمد صدیق بن الحافظ محمد شریف
الهزاروی الفشاوری المعروف بحافظ دراز مراد حفظ قرآن ست نه حفظ حدیث اوله حمد وسپاس بی حد وقیاس
مر خدای را که سبحات جلال او مقدس از وسمه حدوث وزوال ست الخ واین شرح پاره اول او ست از باب الوحی
الی باب فضل من بات علی الوضوء واین مجلد در ۱۲۷۹ در پشاور طبع شده در اول وی پیش از شروع در مقصود نبذی از
مناقب ائمه اربعه وامام بخاری ذکر کرده ومعلوم نشد که این شرح باتمام رسیده یا نه والله اعلم **منسک الحج**
للسید الامام محمد بن اسمعیل الامیر الیمنی المتوفی ۱۱۸۲ اوله الحمد لله الذی امر خلیله بان یؤذن فی الناس بالحج الی بیته العتیق
بدروی گفته فهذا المنسک الشریف قد ربطت مسائله بالادلة الخالصة عن التغییر والتحریف کتبته لنفسی احیانا من الله
معاودة بیته العتیق وان یرزقنی حجه علی اشرف هدی واقوم طریق فان الابتداع قد دخل من العبادات فی
جمیع الانواع وقد عارض عن الهدی النبوی کل مفرط ومفرط وخالط الحق بالباطل مخالط انتهی ودر آخرش گفته **نظم**

هذی مناسک احمد وصفاته	فی حجه ورجوعه ورحیله	فاذا اردت سلامة وسعادة
وتقیل فی الجنات نحو مقیله	فالزم طریقته وکن متمسکا	بفعاله وبهدیه وبقوله
ان النجاة من المهالک کلها	لم یات الا فی سلوک سبیله	لم تاخذوه احذر من قول امرء
یاتی بضد النص من تاویله	لا تتبعن سوی النبی محمد	فبذا اتاک الله من تنزیله
ما ارسل الرحمن غیر محمد	فینا فیرضیه اتباع رسوله	لا یسال الملکان من حل الذری
لا عن المختار بعد حلوله	لا عن مقال سواه من کل الوری	لا عن اجتهاد العبد فی تحصیله
لا حاصل الرای هنالک محصل	حقا ولا التحصیل من محصوله	

الی آخر ما قال واین رساله نیز رفیق فقیر بود در سفر حرمین شریفین زاد شرفهما **منظومة** فی الحدیث لابن الجوزی
شرح وی از شیخ قاسم بن قطلوبغا الحنفی المتوفی ۸۷۹ ست در دو مجلد ودر وی از هر نوع جمع نموده تا آنکه
مشرح بودن برای همچو نظم قلیل خارج گشته وهیگفت انه رزدخانی یعنی هر چه نزد من بود دران فراهم کردم
نظم نشده **منظومة** فی العمل بالحدیث للشیخ الامام محمد بن سعید صفر المدنی اوله **نظم**

الحمد لله العظیم الشان	من انزل القرآن ذا المثانی

گویا بالش یک صد ویک بیت ست وفقیر از خط مؤلف آنرا نقل کرده **منع الموانع** علی سؤالات جمع الجوامع
للسبکی بدو سؤال ست که بعضی ازان بر متن او ست وازان جواب داده اوله الحمد لله الذی اسس قواعد دینه الخ
منهاج الابتهاج شرح صحیح مسلم بن الحجاج للنووی **منهاج السنة** ومفتاح الجنة فی الحدیث للشیخ جلال الدین السیوطی

ولهم **المنهج السوی والمنهل الروی** فی الطب النبوی مجلد للسیوطی اوله الحمد لله حمد الشاکرین بر ترتیب سوره نحل
و در ان احادیث را با آثار و تعالیم ضم نموده **منهج العمال** للشیخ حسام الدین علی الهندی المعروف بالمتقی اوله
الحمد لله الذی میز الانسان بقریحة منتقبة عن سائر المخلوقات و علمه من علم المکنون تفصیل المجملات و تبیین المبهمات فرتب
تفاریق الاشیاء علی احسن النسق و الترتیب و قید شوارد الالفاظ و المعانی بالفصول و التبویب و در وی گفته لما رایت
کتاب الجامع الصغیر و زوائده تالیف شیخ الاسلام عبد الرحمن جلال الدین السیوطی الشافعی اجمع کتاب لاحادیث الرسول
و موارد ماه و اشمل ضابط لفنونها و شوارد ما خطر ببالی ان ارتب احادیثها مبوبة مفصولة لتیسیر شوارد و منقولها مستقرة
لتسهیل حفظ الالفاظ و فهم المعانی و تیسیر الاطلاع علی الموارد و المبانی مرتبا اسامی الکتب و الابواب و الفصول علی
نهج ترتیب جامع الاصول و سمیته منهج العمال فی سنن الاقوال و اذکر دیباجة الکتابین المذکورین و رموز جامعی الاول الالف
فلا اکون تارکا من الکتابین شیئا علی ظنی الا ما شاء الله تعالی **المنهج المبین** فی الحدیث للفاکهانی
المنهل الجاری شرح صحیح البخاری حرفی الجیم **المنهل الروی** فی الحدیث النبوی للشیخ الامام بدر الدین محمد
بن ابراهیم بن سعد الله بن جماعة الکنانی الشافعی المتوفی سنة ثلث و ثلثین و سبع مائة مختصر اوله الحمد لله الذی اوضح
لمعالم السنة سبیلا و در وی علوم الحدیث ابن الصلاح را تلخیص نموده و چیزی بران افزوده و بر یک مقدمه و چهار طرف
مرتب کرده در تعریفات و اقسام متن و سند و اسامی رجال و کیفیت تحمل حدیث و بر وی شرحی ست از شیخ عز الدین محمد
بن ابی بکر بن جماعة المتوفی سنة تسع عشرة و ثمان مائة **منیة الالمعی** فی مافات من تخریج احادیث الهدایة
للزیلعی للشیخ قاسم بن قطلوبغا الحنفی المتوفی سنة تسع و سبعین و ثمان مائة **منیة السالکین** و بغیة العارفین
فی شرح حدیث الاربعین اوله الحمد لله المتوحد بذاته و صفاته و افعاله الفرد المجدی ست هر حدیثش مشتمل بر فصول چند ست
المنی فی الکنی لجلال الدین السیوطی المتوفی سنة ۹۱۱ و له **من وافقت کنیته کنیة زوجته** من الصحابة فی الحدیث
و له **من عاش** من الصحابة مائة و عشرین **موارد الظمآن** فی زوائد ابن حبان فی الحدیث **موافقات**
الابدال نسخة الحافظ للحافظ ضیاء الدین ابی عبد الله محمد بن عبد الواحد المقدسی الدمشقی الحنبلی المتوفی سنة ثلث و اربعین
و ستمائة و عدد آن هشت حدیث ست که بران شیخین و ابو داود و ترمذی و نسائی اتفاق کرده اند **الموافقات**
فی الحدیث للحافظ ابی القاسم علی بن عساکر الدمشقی **الموافقة** بین اهل البیت و الصحابة و ما رواه کل فریق
فی حق الآخر للحافظ ابی سعید اسمعیل بن علی بن زنجویه الرازی السمان المتوفی سنة خمس و اربعین و اربع مائة مختصر
العلامة جار الله ابو القاسم محمود بن عمر الزمخشری المتوفی سنة ثمان و ثلثین و خمس مائة بحذف الاسانید و التکرار و الوقوف
علی نصوص الاخبار **المواهب اللدنیة** علی الشمائل المحمدیة للشیخ ابراهیم البیجوری قریة من قری مصر المتوفی
سنة سبع و سبعین و مائتین و الف اوله الحمد لله المستوجب لکل کمال و این حاشیه ایست مبارک و مبسوط در یکصد و شصت و دو
بر شمائل ترمذی ملتقی از شروح وی بایضاح اسرار اسامی رجال و تحقیق معانی و شرح غریب و حل عویص و کشف ابهام و منقطع
شراح سابقین ابتدای تالیفش در ۱۲۸۲ بوده و انتهای در ۱۲۷۶ و در حیات مؤلف بحروف مصر طبع شده در باب جامع

فی صفة فاکهة رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم گفته اجماع منعقد ست بر آنکه مکه و مدینه افضل بقاع اند و ایضا ثلثه بر آنکه
مدینه افضل ست از مدینه و مالک عکس آن گفته و خلاف در غیر بقعه شریفه ست هم آن افضل ست از جمیع سماوات و ارضین و آن جواب
و منقد این ست که چون بر جبین مرعوف بدم رعاف بنویسند مکة وسط البلاد والله رؤف بالعباد ذکر شیخ
و در باب جامع فی صفة شرب رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم گفته شرب آنحضرت علی زمزم را استاده با وجود نهی از آن برای
بیان جواز بود و در حق وی این فعل مکروه نیست بلکه واجب ست پس قول مسنونیت آن اتباعا لرسول الله صلی الله علیه و سلم
ساقط شد و نیست حاجت دعای نسخ و تضعیف نهی زیرا که جمع ممکن ست و صیر بسوی آن واجب و زعم آنکه نهی علی ست
و شرب از زمزم مقید مردود ست باینکه نهی مطلق نیست بلکه عام ست و شرب از زمزم قائما فردی از افراد اوست
پس نهی آنرا شامل باشد و تعارض حاصل شود پس محمول بود بر بیان جواز و استدلال بر عدم کراهت بفعل خلفای راشدین
بر سید ست زیرا که مقاوم صحت خبر وارد در نهی بنار علی الضرس نمی تواند شد و حافظ ابن القیم بعد ذکر مضار شرب
قائما گفته مسنون ست برای شارب قائم گفتن اللهم صل علی سیدنا محمد الذی شرب الماء قائما و قاعدا زیرا که باین دعا
ضرر دور میشود و حکما گویند تحریک هر دو ابهام پای دافع ضرر اوست انتهی **المواهب اللدنیة**
بالمنح المحمدیة فی السیرة النبویة للشیخ شهاب الدین ابی العباس احمد بن محمد بن ابی بکر بن عبد الملک
المصری الشافعی المتوفی سنة ثلث و عشرین و تسع مائة اوله الحمد لله الذی اطلع فی سماء الازل
شمس انوار معارف النبوة الخ و مجلد ست در اسلام درین باب کتابی مثل او بعد او
تالیف نشده اخت شفای قاضی عیاض ست بلکه امثل از و در کشف الظنون گفته
هو کتاب جلیل القدر کثیر النفع لیس له نظیر فی بابه رتبه علی عشر مقاصد و قال فرغت منه سنة ۹۱۸ پیش ازین
در بلاد هند خیلی عزیز الوجود بود و اول اشاعت آن درین آنکه از شیخ علی متقی نزیل مکه مکرمه صورت گرفت و من سن
سنة حسنة فله اجرها و اجر من عمل بها شیخ عبد الحق دهلوی در زاد المتقین نوشته اند شیخ علی متقی بخانه آن فقیه که کتاب
مواهب لدنیه داشت آمدند و گفتند شنیده شده است که پیش شما نسخه از مواهب ست ملک شما ست یا وقف
آن فقیه از بیان واقعه اغماض کرده نخواست که بوقف آن اقرار کند فرمودند هر چه باشد مبلغ آن بچند رسیده است
گفت بیست ابراهیمی فرمود این سی ابراهیمی ست نیت شما کرده شده است این را بگیرید و نسخه را بدهید بعد از آن نسخ
زیاده از آن استکتاب فرموده نسخه از آن بگجرات فرستادند اصل نسخه های دیار هند و ستان همان نسخه ایشان ست که بگجرات
فرستاده بودند انتهی شرح حافل مخرج مواهب لدنیه از امام علامه محمد بن عبد الباقی بن یوسف الزرقانی المالکی
الازهری المتوفی سنة اثنتین و عشرین و مائة و الف ست در هشت مجلد و درین نزدیکی بسنه ۱۲۸۰ در مصر بقابل علی بن محمد
الدمیاطی اکثر احادیث مرویه در شمائل و سیرت و صفات شریفه مصطفی صلی الله علیه و سلم جمع کرده جزاه الله خیرا و رحمه رحمة
علی شرح این ست الحمد لله الذی جعلنا خیر امة اخرجت للناس و در وی گفته اما بعد فهذا الکتاب لم یطلب منی طالب
طلب راغب الی فی تصنیفه راغب و انما تطلبت نفسی فیه مزج المواهب فاودعته نفائس بها یتنافس فی شرح السنة النبویة

وعرائس استجلبتها من مخدرات خدور السیرة المحمدیة بجهر من عقد نظامها الناظر وینادی من این هذا المذاق الفاتر
حال اللسان الوهاب قوی قادر انتهی مختصاً معلوم نیست که شرحی مثل وی بر مواهب بوده باشد ترجمه المولی الفاضل
عبد الباقی الشاعر الرومی المشهور المتوفی سنة ثمان و الف احسن ترجمة و سماه معالم الیقین و علی المواهب حاشیة لمولانا
نور الدین علی القاری المکی المتوفی سنة اربع عشرة و الف وللعلامة الشیخ ابراهیم بن محمد المیموفی المصری الشافعی
المتوفی سنة تسع و سبعین و الف حاشیة ایضاً وللشیخ ابی ایضاً علی بن علی الشبراملسی المتوفی سنة سبع و ثلاثین
حاشیة علی المواهب فی خمسة مجلدات ضخام نقلها الامینی فی ملاحة السیر **الموضوعات الکبری** للشیخ
عبد الرحمن بن علی المعروف بابن الجوزی البغدادی المتوفی سنة سبع و تسعین و خمس مائة و روی هر حدیث موضوع
ذکر کرده و مراد موضوعات احادیث مرفوعه است و در اولش چهار باب نوشته یکی در ذم کذب دوم در حدیث که بر کرده
سوم در وصیت باتقاد رجال چهارم در ما اشتمل علیه الکتاب و آن پنجاه کتاب است بعده بشرح مقصود پرداخته و الله الموفق
علی التعلیم حمداً و لیکن ابن الصلاح و تبعه او در علوم الحدیث نص کرده اند بر معترض علیه بودن این کتاب زیرا که ابن جوزی
بسیار حکم بوضع نموده حال آنکه آن همه ضعیف اند نه موضوع و گاه باشد که حسن یا صحیح بوند و در الفیه گفته

والکثر الحاکم فیه اذ خرج	المطلق الضعف اعنی ابا الفرج

و حافظ ابن حجر در کتاب الذب عن مسند احمد بسیاری را از آن احادیث که در مسند است و ابن الجوزی در موضوعات
شمرده آورده رد کرده است رداً حسناً و ابلغ آنست که بعضی از آن احادیث در صحیح مسلم است و اند شیخ الاسلام گفته
بذه غلظة شدیدة من ابن الجوزی حیث حکم علی هذا الحدیث بالوضع و قد شرع ابن حجر فی تالیف تعقبات علی الموضوعات
و قد تتبع جلال السیوطی جملة من الاحادیث لیس بموضوعة منها ما هو فی السنن الاربعة و المسند فی تالیف سماه
النکت البدیعات علی الموضوعات و لخصها ایضاً فی کتاب مع زیادات و تعقبات سماه اللآلی المصنوعة فی الاخبار الموضوعة
مؤطا الصغیر لابی محمد عبد الله بن وهب المصری المتوفی سنة سبع و تسعین و مائة **مؤطا** فی الحدیث الامام
دار الهجرة مالک بن انس الحمیری الاصبحی المدنی المتوفی سنة تسع و سبعین و مائة و این کتابی است قدیم مبارک و مسعود
بلکه از تصانیف ایمه اربعه در حدیث امروز در دست مردم غیر از مؤطا موجود نیست و مسانید دیگر ایمه که در عالم شهرت
خود ایشان بتصنیف آن نپرداخته اند بلکه دیگران بعد ایشان آمده مرویات ایشان را جمع نموده اند و بسند فلانی نقل کرده
و امام مالک چون مؤطا را تصنیف فرمود علمای مدینه بر روش او مؤطاها پرداختند مردم عرض کردند که چرا این قدر محنت
بر خود میکشید که دیگران شریک این امر شده اند و مثل این تالیف نموده اند فرمود تا ببینید تصانیف دیگران را آورده
در آن نظر فرمود و گفت شتاب است خواهند دانست که کدام عمل او بعد الله واقع شده و فی الواقع از تصانیف دیگران
نام و نشانی پیدا نیست الا ما یذکر من مؤطا ابن ابی ذئب و موطای امام مالک مخدوم طوائف انام و مایه اجتهاد طلاب
اسلام گشت و القبول بقدر حسن النیة ابو نعیم و حلیه از امام مالک روایت کرده که وی گفته هارون رشید بمن مشاور کرد
مؤطا را در کعبه بیاویزم و مردم را بر عمل آنچه در وست برانگیزم گفتم چنین مکن زیرا که اصحاب آنحضرت صلی الله علیه و سلم فروع مختلف داشتند

در بلدان متفرق گشته و هر یکی انا ما مصیب است هارون گفت و فقک الله یا ابا عبد الله و ابن سعد و طبقات
مالک آورده که وی گفت چون تصویب آمد مرا گفت که اراده من چنان است که این کتاب ترا نویسانید و نسخه از آن
بر شهری از امصار مسلمانان بفرستم و ایشان را حکم کنم که بر آن عامل باشند و تجاوز نکنند بغیر این کتب گفتم ای امیر المؤمنین
مگر نه زیرا که اقاویل بسوی مردم سابق شده و احادیث را سماعت و روایت کرده اند و هر قومی اند کرده ها پذیرفته
و بآن متدین گشته بهتر آنست که مردمان اعمال ایشان را بآنچه اهل هر بلد اختیار کرده اند بگذارند و بحمد
الله و الجان حقیقت زهری گفته امام اول مؤطا را بر ده هزار حدیث مشتمل کرده بود بعده آهسته آهسته انتخاب میفرمود
تا بسیار رسید و تا امام در قید حیات بود مؤطا مسوده بود لهذا نسخ بسیار دارد و هر نسخه ترتیبی دیگر یافته شاگردان امام
بر وی استعداد خود ترتیبی اختیار کردند و همان رایج شد و در احادیث هم تفاوت قلیل هست و مدار لک در ابلغ حدیث
صحت و قبول واقع شده ابو زرعه رازی گفته اگر شخصی سوگند خورد بطلاق زن خود که آنچه در مؤطاست بشک
صحیح است حانث نشود و این وثوق و اعتماد بر کتب دیگر نیست و صدوق اعرابی را در مدح مالک و مؤطا ابیاتی است که هم آن را نقل کرده اند

اقول لمن یروی الحدیث و یکتب	و یسلک سبل الفقه فیه و یطلب

بجلیه مؤطا از حضرت امام در زمان ایشان قریب یک هزار کس شنیده و فرا گرفته اند و از طبقات مردم فقها و محدثین
و امرا و خلفا بطریق تبرک از وی رضی الله عنه آن را سند کرده و نسخ آن بسیار است آنچه امروز در دیار عرب
و عجم میشود چند نسخه است اول که رواج و اشهر است و مخدوم طوائف علماست در هند و مصر مکرر طبع شده
نسخه یحیی بن یحیی مصمودی اندلسی است که عند الاطلاق مؤطا بر همان منطبق میشود و از لفظ مؤطا بی تقیید متبادر میگردد
و این نسخه بعد بسط و قوت الصلوة است مالک عن ابن شهاب ان عمر بن عبد العزیز آخر الصلوة یوما الحدیث
و یحیی را چند باب آخر از کتاب الاعتکاف از امام بلا واسطه سماع نشده چنانکه خود گفته است که در سماع
باب خروج المعتکف الی العید و باب قضاء الاعتکاف و باب النکاح فی الاعتکاف شک است اما این را از
زیاد بن عبد الرحمن روایت میکنم و یحیی تمام مؤطا را قبل از زیارت امام دریافته و از زیاد مذکور گرفته بود و نسخه عبد الله
وهب که از امام روایت نموده فراهم کرده است و له اخبرنا مالک عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة رضی الله عنه
قال رسول الله صلی الله علیه و سلم قال امرت ان اقاتل الناس حتی یقولوا لا اله الا الله فاذا قالوا لا اله الا الله عصموا منی
دماءهم و اموالهم و انفسهم الا بحقها و حسابهم علی الله و این حدیث از منفردات ابن وهب است که در مؤطای دیگر
نیز نبود مگر در مؤطای ابن قاسم که در وی نیز هست حتوم نسخه عبد الله بن مسلمة القعنبی است از منفردات او این
حدیث است اخبرنا مالک عن ابن شهاب عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن ابن عباس ان رسول الله صلی الله
علیه و آله و سلم قال لا تطرونی کما اطری عیسی بن مریم انما انا عبد فقولوا عبد الله و رسوله چهارم نسخه ابن القاسم و از
خصوصیات و این حدیث است مالک عن العلاء بن عبد الرحمن عن ابیه عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم قال
قال الله تعالی من عمل عملا اشرک فیه معی غیری فهو له کله انا اغنی الشرکاء عن الشرک ابو عمر گفته این حدیث در مؤطای ابن غیر نیست

دعوای این دو موطا در موطای دیگر نیست پنجم نسخه سعید بن عیسی ست از منفردات اوست این حدیث ست مالک عن سمی ابی بکر
مولی عبد الرحمن بن عبد الله عن ابی سلمة بن عبد الرحمن عن عائشة انه قالت کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یصلی من اللیل فاذا فرغ
من صلاته فان کنت ایقظانة تحدث معی والا اضطجع حتی یاتیه المؤذن ششم نسخه عبد الله بن یوسف تنیسی ست تنیس
شهری ست در مغرب که وی در آخر عمر آنجا سکونت کرده والا در اهل دمشق ست از منفردات اوست این حدیث ست مالک
عن ابن شهاب عن حبیب مولی عروة عن عروة بن الزبیر ان رجلا سال رسول الله صلی الله علیه وسلم ای الاعمال افضل
قال ایمان بالله قال فما ای العتاقة افضل قال انفسها قال فان لم اجد یا رسول الله قال تصنع لصانع او تعین اخرق
قال فان لم استطع یا رسول الله قال تدع الناس من شرک فانها صدقة تصدق بها علی نفسک ابو عمر گفته این حدیث
در موطای ابن وهب نیز هست اما در موطای دیگر نیست هفتم نسخه یحیی بن بکیر و از منفردات اوست این حدیث ست مالک
عن عبد الله بن ابی بکر عن عمرة عن عائشة رضی الله عنها ان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم قال ما زال جبریل یوصینی
بالجار حتی ظننت انه سیورثه و ابن بکیر میگفت که من موطا را بامام مالک چهل بار گذرانیده ام و اکثرش سماع خود از وی دارم
او چهل حدیث ثنائی ست که در میان مالک و آنحضرت دو واسطه است پس این چهل حدیث را در دیار مغرب
رساله جداگانه نوشته اند و در مقام تحصیل اجازت موطا همان را بر استاد میگذرانند اول آن چهل حدیث این ست که مالک
از نافع و او از ابن عمر روایت کرده که آنحضرت فرمود صلی الله علیه وآله وسلم کسی را که نماز عصر فوت شد گویا خانمانش
بتاراج رفت هشتم نسخه سعید بن عفیر و از منفردات اوست این حدیث ست اخبرنا مالک عن ابن شهاب عن اسمعیل بن محمد
بن ثابت بن قیس بن شماس عن ثابت بن قیس بن شماس انه قال یا رسول الله لقد خشیت ان اکون قد هلکت قال وما
قال نهانا الله تعالی ان نحب کل مختال فخور وانی احب الجمال ونهانا عن الخیلاء وانا امرؤ احب الجمال ونهانا الله ان نرفع اصواتنا
فوق صوته وانا امرؤ جهیر الصوت فقال النبی صلی الله علیه وآله وسلم یا ثابت اما ترضی ان تعیش حمیدا وتموت شهیدا ویدخلک الله الجنة
قال مالک قتل ثابت بن قیس یوم الیمامة شهیدا نهم نسخه ابو مصعب زهری و این حدیث از منفردات اوست اخبرنا مالک
عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة رضی الله عنها ان رسول الله صلی الله علیه وسلم سئل عن الرقاب ایها افضل قال
اغلاها ثمنا وانفسها عند اهلها ولیکن ابو عمر و بن عبد البر گفته که این حدیث در نسخه یحیی مصمودی نیز هست دهم نسخه مصعب
بن عبد الله زهری و از منفردات اوست این حدیث ست مالک عن عبد الله بن دینار عن ابن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم
قال لاصحاب الحجر لا تدخلوا علی هؤلاء القوم المعذبین الا ان تکونوا باکین فان لم تکونوا باکین فلا تدخلوا علیهم ان یصیبکم مثل ما اصابهم
ابن عبد البر گفته که این حدیث در نسخه ابن بکیر و سلیمان نیز هست یازدهم نسخه محمد بن مبارک صوری دوازدهم نسخه سلیمان
بن یزید در بستان المحدثین گفته از این دو نسخه و احادیث آنها راقم حروف اطلاعی حاصل نشده مگر آنکه خافقی کتابی نوشته است
که او را مسند احادیث الموطا عن اثنی عشرة روایة نام کرده در آن کتاب از خود تا امام مالک سند بر رجال صحیح می آرد و قائلا
خافقی را تا اصحاب این نسخه دو واسطه می باشد و تا امام مالک سه واسطه و در آخر آن مسند نوشته که مجموع احادیث موطا از این
نسخ دوازده گانه شش صد و شصت و شش حدیث ست از آنجمله نود و هفت حدیث مختلف فیه ست که بعضی اهل نسخه

و بعضی ندارند و باقی متفق علیه که در جمیع نسخ موجود ست از آنجمله بیست و هفت حدیث مرسل ست یازده حدیث موقوف
و شیخ مالک که بنام درین مسند مذکور شده اند هفتاد و پنج کس اند و دو جای بی تعیین نام باین عبارت مذکور اند مالک
عن الثقة عنده و آنچه امام مالک گفته بلغنی بدون ذکر راوی آن پنج موضع ست و عدد رجال صحابه که درین مسند مذکور اند
هشتاد و پنج ست و از زنان صحابیه بیست و سه و از تابعین چهل و هشت انتهی سیزدهم نسخه یحیی بن یحیی تمیمی ست در باب ما جاء
فی جمع النبی صلی الله علیه وسلم میگوید و این آخر باب نسخه اوست که بران موطا تمام شده مالک عن ابن شهاب عن محمد
بن جبیر بن مطعم ان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم قال لی خمسة اسماء انا محمد وانا احمد وانا الماحی الذی یمحو الله بی الکفر
وانا الحاشر الذی یحشر الناس علی قدمی وانا العاقب و این یحیی تمیمی غیر مصمودی ست چهاردهم نسخه ابو حذافه سهمی پانزدهم
نسخه سوید بن سعید و از منفردات اوست این حدیث ست مالک عن هشام بن عروة عن ابیه عن عبد الله بن العاص ان رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم قال ان الله لا یقبض العلم انتزاعا ینتزعه من الناس ولکن یقبض العلم بقبض العلماء فاذا لم یبق عالما
اتخذ الناس رؤسا جهالا فسئلوا فافتوا بغیر علم فضلوا واضلوا شانزدهم نسخه امام محمد بن الحسن الشیبانی و موطای او در
این حدیث ختم نموده اخبرنا مالک عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال انما اجلکم فی ما خلا من الامم کما بین
صلوة العصر الی مغرب الشمس وانما مثلکم ومثل الیهود والنصاری کرجل استعمل عمالا فقال من یعمل لی الی نصف النهار علی قیراط قیراط
فعملت الیهود الی نصف النهار ثم قال من یعمل لی من نصف النهار الی العصر علی قیراط قیراط فعملت النصاری علی قیراط قیراط ثم قال من یعمل لی
من صلوة العصر الی مغرب الشمس علی قیراطین قیراطین الا فانتم الذین تعملون من صلوة العصر الی مغرب الشمس علی قیراطین
قیراطین قال فغضبت الیهود والنصاری وقالوا نحن اکثر عملا واقل عطاء قال هل ظلمتکم من حقکم شیئا قالوا لا قال فانه فضلی اوتیه
من اشاء ثم قال محمد هذا الحدیث یدل علی ان تاخیر العصر افضل من تعجیلها الا تری انه جعل ما بین الظهر الی العصر اکثر مما
بین العصر الی المغرب فی هذا الحدیث ومن عجل العصر کان ما بین الظهر الی العصر اقل مما بین العصر الی المغرب فهذا یدل علی
تاخیر العصر وتاخیر العصر افضل من تعجیلها ما دامت الشمس بیضاء نقیة لم یخالطها صفرة وهو قول ابی حنیفة والعامة
من فقهائنا رحمهم الله تعالی انتهی در بستان المحدثین در این مقام گفته آنچه امام محمد ازین حدیث استنباط کرده اند صحیح ست
و اول حدیث همین قدر ست که ما بین صلوة العصر الی مغرب الشمس کمتر از ما بین نصف النهار الی صلوة العصر می باید بود
و کثرت عطا که مقصود از تشبیه ست درست گردد و این معنی بدون تاخیر عصر از اول وقت آن متحقق نمیشود اما آنچه
بعضی فقها منقول ست که باین حدیث تمسک کرده اند در آنکه وقت عصر از ما بعد المثلین شروع می شود و قبل از آن
ظهر ست پس دلالت حدیث بران ممنوع ست آری اگر لفظ ما بین وقت العصر الی الغروب می بود گنجایش این استدلال
لطف حدیث ما بین صلوة العصر الی مغرب الشمس ست و ظاهر ست که صلوة العصر در اول وقت متحقق نمی شود تا ما حاصل گردد
و در تشبیه مقایسه ما بین نماز عصر ست بر وفق آنچه معمول آنجناب بود تا وقت غروب و آن کمتر از ما بین ظهر و عصر میشد گو
در ابتدای وقت عصر تا غروب مساوی آن باشد و اگر کسی را بخاطر رسد که تشبیه برای تفهیم ست و درین صورت
تعجیل لازم آید زیرا که صلوة عصر را تعیینی نیست هر کسی در وقتی از اوقات متسعه میخواند بخلاف وقت ظهر که مختلف تعیین

کوبیم کشیده برای تفهیم مخاطبین ست و مخاطبین وقت متعارف نماز آنجناب می شناختند پس نسبت بایشان بوجه احسن
تفهیم متحقق شد و دیگر این ابسماع از ایشان تقصیر آنحضرت عایشه در سیاق وقت معمول نماز عصر آنجناب فرمود که کان
یصلی العصر والشمس فی حجرتها لم یظهر الفیء بعد و معلوم ست که این بیان و تفسیر غیر از کسانی که آن حجره مبارک ادیده باشند
و بودن آفتاب اوران و ظهور سایه را مقایسه کرده باشند فایده نمیکند کذا هذا و قیر انجد کلام اوست که و من عمل اهل
کان ما بین الظهر الی العصر اقل مما بین العصر الی المغرب بظاهر مخدوش ست زیرا که موافق قواعد انقضای مثل وقتی مشهور
ربع النهار باقی میماند در اکثر بلدان پس وقتین مساوی باشند نه زیاده و کم و میتوان گفت که مراد امام از ما بین الظهر تا
وقته المتعارف للصلوة ست یعنی از ابتدای وقت متاخر خصوصا در ایام صیف که ابراد آن مستحب ست والله اعلم انتهی
کلام البستان شیخ محمد بابسندی المدنی در شبت خود بذکر مطلق امام محمد گفته و فیه زیادات علی الروایة المشهورة
و خالیة عن عدة احادیث ثابتة فی سائر الروایات و اسناد روایته غریب فی الفهارس انتهی و باجمله این ست شرح موطا و بعضا
شرحها ست از انجمله ست شرح ابو محمد عبد الله بن محمد النحوی البطلیوسی المتوفی سنة احدی و عشرین و خمس مائة و شرح
ابو مروان بن عبد الملک بن حبیب المالکی المتوفی سنة تسع و ثلثین و مائتین و این شرح بسیار مفید و نافع ست و در
دیار مغرب مشهور و شرح شیخ جلال الدین سیوطی مسمی بکشف المغطا فی شرح الموطا و اوراکتاب دیگر ست مسمی بتنویر الحوالک
علی موطا الامام مالک و هم احادیث و اورا کتابی تجرید کرده و کتابی دیگر دارد مسمی باسعاف المبطا فی رجال الموطا
و حافظ ابو عمر بن عبد البر یوسف بن عبد الله القرطبی را کتابی ست مسمی بالتقصی لما فی الموطا من المعانی و الاسانید
ناهش التقصی لما فی الموطا من الاحادیث ست در انجا احادیث موطا را استفاده نموده و تقصی بقاف بعد الفوقیه بمعنی
دور رفتن ست و مراد مبالغه ست در جمع احادیث وی از شیخ آن انتهی و اورا کتاب دیگر ست مسمی بتمهید لما فی الموطا
من المعانی و الاسانید ابن حزم گفته هو کتاب فی الفقه و الحدیث لا اعلم نظیره و اورا مختصر نموده استذکار نام نهاده
در بستان المحدثین گفته نام دوم الاستذکار لمذاهب علماء الامصار فی ما تضمنه الموطا من معانی الرأی و الآثار و این کتاب
بسیار رایج و متعارف ست انتهی و هم مختصرش مسمی بمنتقی الشیخ ابو الولید سلیمان بن خلف الباجی المتوفی سنة اربع و سبعین
و اربع مائة ست و هم انتقای او از شیخ زین الدین عمر بن احمد الشماع الحلبی ست دیگر شرح ابن شقیق العیر وانی المتوفی سنة
ست و خمسین و اربع مائة و شرح القاضی الحافظ ابو بکر محمد بن العربی المغربی المتوفی سنة ست و سبعین مسمی بقبس شرح موطا مالک بن انس
و در روی گفته هذا اول کتاب الف فی شرائع الاسلام و هو آخره لانه لم یؤلف مثله اذ وضعه مالک حین تمهید الاصول
للفروع و نبه فیه علی معظم الاصول الفقه التی یرجع الیها فی مسائله و فروعه و انتخبه الخطابی و لخصه ابو الحسن القابسی
و هو المشهور بملخص الموطا مشتمل علی خمس مائة و عشرین حدیثا متصل الاسناد و اقتصر علی روایة ابن القاسم الحر
من روایة سحنون عنه قال هی عندی اکثر الروایات بالتقدیم لان ابن القاسم امتاز بالاختصاص فی صحبة مالک مع
طولها و حسن العنایة بتتبع ما کان فیه من الفهم و العلم و الورع و سلامته من التکثر فی النقل من غیر مالک انتهی و شرح
خاتم المحدثین محمد بن عبد الباقی بن یوسف بن احمد بن علیان الزرقانی المصری المالکی المتوفی سنة اثنتین و عشرین و مائة

و الف و این شرح بسیط ست در چهار مجلد و در مصر سنه طبع شده اوله الحمد لله الذی اطلع شموس اصحاب الحدیث فی سماء الاسناد
و در دیباچه وی مقدمه وضع کرده و در ان حال مؤلف و موطا بتفصیل نوشته و در بستان المحدثین گفته حضرت شیخنا و قدوتنا
فی کل العلوم و الامور شیخ ولی الله الدهلوی قدس الله سره و شرح نوشته اند بر احادیث و آثار موطا بروایت یحیی لیثی
و اقوال امام مالک و بعض بلاغیات ایشان را حذف فرموده اول کسی که خیلی دقیق و مجتهدانه ست بزبان فارسی ست
ازاد و بعضی من احادیث الموطا و هم که مختصر ست در ان اکتفا بر بیان مذاهب فقهای حنفیه و شافعیه فرموده و قدری
ضروری از شرح غریب و ضبط مشکل داخل نموده مسمی ست بمسوی من احادیث الموطا و راقم حروف این شرح را از ایشان
بضبط و اتقان شنیده است انتهی و ذکر این هر دو شرح سابق مرقوم شده و در قول علی فی ترجمة الولی الشیخ محمد عاشق گفته
فرمودند یعنی شاه ولی الله محدث دهلوی درین دور مراد علم بر موطاست و بیکار ساختن تخریجات و اکتفا بانجاز نظر
حدیث نزدیک و اندوه لغت غریب می تراود و دست باز داشتن از انکار رویه دانشمندانه و همچنین مراد حق درین زمانه
ریختن مکاشفات صوفیه و اشغال و اوراد ایشان ست انتهی **موفقیات** فی الحدیث للزبیر بن بکار الاسدی
القرشی المتوفی بمکة سنة ست و خمسین و مائتین **مهم السنن** لابن حزم الاندلسی **میزان الاعتدال**
فی نقد الرجال مجلدان للحافظ شمس الدین ابی عبد الله محمد بن احمد الذهبی المتوفی سنة ثمان و اربعین و سبع مائة اوله
الحمد لله الحکم العدل العلی الکبیر و کشف الظنون گفته هو کتاب جلیل فی ایضاح ثقة العلم النبوی الفه بعد کتابه المغنی
و زاد علیه زیادات حسنة من الرواة المذکورین فی الکتاب المذیل علی الکامل لابن عدی و رتبه علی حروف المعجم
حتی فی الآباء لیقرب تناوله و رمز علی اسم الرجل ممن اخرج له فی کتابه من الائمة الستة برموزهم السائرة و فیهم من
تکلم فیه مع ثقته و جلالته بادنی لین و لم یحذف اسم احد ممن اذکر بلین مما فی کتب الائمة خوفا من ان یتعقب علیه
الا ما کان فی البخاری و ابن عدی و غیرهما من الصحابة فانه اسقطهم لجلالتهم و کذا لا یذکر الائمة المتبوعین فی الفروع
لجلالتهم فی الاسلام فان ذکره فعلی الانصاف فقد احتوی کتابه هذا علی ذکر الکذابین الوضاعین الغیر المعتدین
ثم علی المتهمین بالوضع او بالتزویر ثم علی الکذابین فی لهجتهم لا فی الحدیث ثم علی المتروکین الهالکی الذین لم یعتمد علی روایتهم
ثم علی الحفاظ الذین فی دینهم رقة و وهن ثم علی الضعفاء من قبل حفظهم الذین لهم غلط و اوهام فانه یقبل حدیثهم ان وجده
فی الشواهد و الاعتبار ثم علی الصادقین و المستورین الذین لهم لین و لم یبلغوا رتبة الاثبات ثم علی طبقة کثیرین
مجهولین ثم علی الثقات الذین فیهم بدعة او تکلم فیهم من لا یلتفت الی کلامه ثم من المعلوم انه لا بد من صون الراوی و ستره
و الفاصل بین المتقدم و المتاخر هو راس المئة مائة سنة کذا قال و الله اعلم و ذیل این کتاب از حافظ برهان الدین
ابراهیم بن محمد الحلبی سبط ابن العجمی المتوفی سنة احدی و اربعین و ثمان مائة و مختصرش که معروف بلسان المیزان ست
الف حافظ ابن حجر عسقلانی ست و تحریر المیزان هم از وست اول لسان این ست الحمد لله المحمود بکل لسان و در روی
گفته من اجمع ما وقفت علیه کتاب المیزان و قد کنت اردت نسخه علی وجه فطال علی فرایت ان احذف منه اسماء
من اخرج له الائمة الستة فی کتبهم او بعضهم و کتبت منه ما لیس فی تهذیب الکمال و کان لی من فی لک فائدتان احدهما الاختصار

والاستقصاء والاخری ان حال التهذیب ما ائمة موثوقون فی الماتقات مقبولون فی اجسام مستوفاتی فی التهذیب قد مهمت بهم
فی آخر الکتاب فی وقت فیه کثیر فلازدته من الزاجم المستقلة جعلت قبالته او فوقه راثم وقفت علی مجلد لشیخنا العراقی جعله الملاحل
والکثیر الرواة من رجال التهذیب فجعلت علیه صورة هذا الاشارة الی انه من الذیل وما زدته ضمن کلامه قول انتهی قوله

باب النون

ناسخ الحدیث و منسوخه تالیف چند کس ست یکی امام ابو محمد القاسم بن اصبغ القرطبی
المتوفی سنة اربعین وثلث مائة دوم ابو بکر محمد بن عثمان المعروف بالجعد الشیبانی هو من اصحاب ابن کیسان سوم ابو
بن اسحق الانباری المتوفی سنة ثمان عشرة وثلث مائة چهارم ابو جعفر احمد بن محمد النحاس النحوی المتوفی سنة ثمان
وثلث مائة پنجم ابو بکر محمد بن موسی الحازمی الهمدانی المتوفی سنة اربع وثمانین وخمس مائة ششم ابو القاسم هبة الله بن سلامة
النحوی المتوفی سنة عشرة واربعمائة هفتم ابو حفص عمر بن شاهین البغدادی الواعظ المتوفی سنة خمس وثلثین وخمس مائة
ومختصر شیخ ابراهیم بن علی المعروف بابن عبد الحق المتوفی سنة اربع واربعین وسبع مائة هشتم امام عبد الکریم بن هوازن
القشیری نهم محمد بن بحر الاصبهانی المتوفی سنة اثنتین وعشرین وثلث مائة دهم امام ابو الفرج عبد الرحمن بن علی الجوزی
اوله الحمد لله العظیم فی مجده الکریم فی رفده دریک ورق ست ودروی گفته اورد فی هذا الکتاب ما قد صح نسخه واستقل
واعرض عما لا وجه لنسخه ولا احتمال فمن سمع بخبر یدعی النسخ ولیس فی هذا الکتاب فلیعلم وما تلک الدعوی وقد تدبرته
فاذا هو واحد وعشرون حدیثا انتهی واز اینجا مرتفع شد حجت کسانیکه منع کنند از عمل باحادیث بنا بر التوای آن بر
معرفت ناسخ وی از منسوخ واینکه دریافت آن جز از مجتهدین صورت نبندد زیرا که علمای حدیث احادیث منسوخه را
بعد بحث وتفتیش تمام بکجا فراهم کرده اند چنانکه در همین رساله بلکه مجلد این احادیث که بست ویک حدیث ست
دیگر از علما یازده حدیث از آن جمع کرده یکی وده حدیث را محتمل النسخ باقی داشته اند واین غایت سهولت ست
واین رساله بجا میسر ست نزد کاتب حروف نیز موجود ست ولیکن هم از تحصیل مرتبه انصاف وکمال قاصر اند این را
خود علاج نیست چه مفاسد جهل وتعصب بسیار ست **نثر الدرر** فی احادیث خیر البشر للشیخ الامام محیی الدین محمد
التوخی اوله الحمد لله المنفرد بالبقاء واول احادیث متفق علیه صحیحین آورده بعده احادیث سنن اربعه ودر اول هر حدیث
نام صحابی راوی ذکر نموده ومعنی الفاظ از نهایه نوشته وگفته اند که تالیف تقی الدین ابی محمد عبد الغنی بن عبد الواحد است
در کشف الظنون گفته وجدت للاول فی ظهر النسخة والثانی فی اولها وبالجمله این کتابی مختصر ست محذوف الاسانید
احکام ومواعظ وآداب مرتب بر عروف معجم وزرکشی هم مثل این کتاب تصنیفی دارد **نثر فوائد المربعین** المنوویه
فی شرح فوائد الاربعین النوویه در حرف الف گذشت **نجاح** فی شرح اختصار کتاب الصحاح لعمر النسفی در اول
بعد ذکر اسانید گفته وذکر خمسون طریقا لاسناد کتاب صحیح البخاری افاده تها من مشایخی **نخبة الفکر** فی مصطلح اهل الاثر
للحافظ ابن حجر العسقلانی المتوفی سنة ۸۵۲ متنی متین ست در علم اصول حدیث اوله الحمد لله الذی لم یزل عالما قدیرا
وشرح وی نزهة النظر فی توضیح نخبة الفکر هم از وست وشرح الشرح مسمی بمصطلحات اهل الاثر علی شرح نخبة الفکر لعلی قاری

وشرح شرح الشرح از شیخ عبد الرؤف المناوی ست مسمی بالیواقیت والدرر اوله الحمد لله الذی جعل اهل الحدیث فی الحدیث
والقدیم الخ ودر وی گفته قد کنت سئلت مرارا ان اضع شرحا علی شرح النخبة فسودت کثیرا ثم حال دون اتمامه
حبیض حائل فبیضت ما کنت سودته وابرزت ما عن الناس کتمته مضافا الیه الاسلاف فاتیس اول ترجمه مؤلف آورده
گفته قد انتهی الشرح مع انتهاء المحرم سنة اربع وعشرین والف دیگر شرح نخبه از کمال الدین محمد پسر مصنف ست
مسمی بنظم فی شرح نخبة الفکر ونظم نخبه از احمد بن صدقه بن الصیرفی المتوفی سنة خمس وتسع مائة ست ومحمد اکرم
بن عبد الرحمن المکی شرح ممزوج نوشته مسمی بامعان النظر فی توضیح نخبة الفکر ودر وی حاشیه ایست از شیخ ابراهیم اللقانی
المتوفی سنة اربعین والف ونیز نظمی از محمد الشمنی ست ودر سنه ۱۲۱۰ از آن فارغ شده وشرح این نظم از الشیخ تقی الدین احمد
مسمی بالعالی الرتبة فی شرح نظم النخبة وبرهان التعلیقی ست از شیخ قاسم بن قطلوبغا الحنفی وهم نظم نخبه از شیخ شهاب الدین احمد
بن محمد الطوخی المتوفی سنة ثلث وتسعین وثمان مائة ست وآن را بسط الناظم الطبلاوی اوله الحمد لله علی علم السنن واذ فی
بیان الدین محمد بن ابی الحق المقدسی المتوفی سنة تسع مائة ونخبه با شرح الشرح خود که از شیخ وجیه الدین ست با حاشیه
سید جمیل الدین مسمی شرح مؤلف در هند بطبع جمالی در سنه ۱۲۷۲ طبع شده لیکن بغایت غلط وبدخط اول شرح الشرح این ست
الحمد لله حمدا یوافی نعمه ویکافی مزیده ودر وی گفته که مؤلف را ابن حجر از آن لقب کردند که مر او بحجر ذهب وفضه هست پس گویا
بنا بر کثرت مال وضیاع ابن حجر ست وگفته اند بنا بر جودت ذهن وصلابت رای که اعتراض هر معترض رد میکرد وحتی
قیل انه ابن حجر وگفته اند که احدی در وی تصرف نمی توانست کرد لهذا ابن حجرش خواندند انتهی فقیر گوید این همه وجوه
سدیده ست وتحقیق آنست که حجر نام یکی از اجداد اوست کما یدل علیه نسبه وانتساب بسوی اجداد در تلقیب سم قدیم
عربان ست این لقب هم از همان قبیل ست والله اعلم وسید علامه محمد بن اسمعیل امیر یمانی المتوفی سنة ۱۱۸۲ التعلیقی ست بر
نخبة الفکر مسمی بفوائد النظر فی مصطلح اهل الاثر اوله حمدا لک یا واهب کل کمال وفقیر آن را بخط خود نوشته ونیز او را جواب
سه سوال ست مثل تتمه بران **نزل السائرین** فی احادیث سید المرسلین للسید محمود بن محمد بن محمود الدرکزنی
الطالبی القرشی المتوفی سنة احدی عشرة وتسع مائة **نزل الابرار** شرح منتقی الاخبار المختصر من نیل الاوطار
للجامع هذا الکتاب وهو شرح ممزوج لطیف نافع جدا وفق الله لاتمامه اوله الحمد لله الذی شرح صدورنا بلوغ المرام
من جهة السنة النبویة وتفضل علینا بنیل الاوطار من معارفها العلیة واشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له
اشهادا یرجی عنده انزال الغرف الاخرویة واشهد ان محمدا عبده ورسوله المنتقی من العباد بجمل اعباء اسرار الرسالة الالهیة
صلی الله تعالی علیه وعلی آله وصحبه الذین هم حملة علوم خیر البریة وبعد فهذا شرح لطیف ممزوج علی کتاب المنتقی من الاخبار
فی الاحکام الذی لم ینسج علی بدیع منواله ولا حرر علی شکله ومثاله احمد من الایة الاعلام جمع من السنة المطهرة ما لم یجمع
غیره من الاسفار وبلغ الی غایة فی الاحاطة باحادیث الاحکام تغنی دون الظفر ببعضها طول الاعمار وصار مرجعا لطلبة العلماء
الذین جاءوا الی طلب الدلیل من الآثار وغدا ملجأ للنظار یادون الیه وترعا للهاربین من رق التقلید یعولون علیه فیقتصرون
علیه شرح شیخی العلامة والحبر الفهامة المجتهد الربانی قاضی القضاة بحضرة صنعاء الیمانی الامام محمد بن علی بن محمد الشوکانی

المتوفی سنه خمس و خمسین و مائتین و الف رضی الله عنه و ارضاه و جعل الجنة منزله و مثواه مختصر اعلی حل الفاظ و مبانیه
و بیان احکامه و معانیه موضحا صحة دلائله باحثا عن الراجح و المرجوح عند تعارض مسائله قائما و لله الحمد فیها معتنا
لا یعرفه الا المتاهلون و لا یقف علی مقدار کنهه من جملة العلم الا المبرزون ناصر المناظرة الحق بمقدار ما بلغت الیه الملکة
صائنا للنفس عن قذر التعصب الذی هو المهلکة و لم اطول فی هذا الشرح بذکر تراجم رواة الاخبار لکونه علما آخر
و طول المشروح و کراهة الاکثار نعم ذکرت ترجمة المصنف قبل الشروع فی کلامه اتباعا للشارح علم سبیل الاتحاد
و سمیت الشرح بنزل الابرار لیطابق اسمه مسماه و نطقه معناه فاقول و بالله احول و اصول **نزهة الابصار** فی الحدیث
لابی عبد الله بن محمد الفضائلی الرازی ذکره فی فضائل العشر **نزهة الالباب** فی الحدیث **نزهة الحفاظ**
لابی موسی محمد بن ابی بکر المدینی المتوفی سنه ۵۸۱ در سلسل احمد بن ستیعنی در سندش شش کس احمد نام متصل یکدیگر
واقع شده اند میگوید اخبرنا ابو رجاء احمد بن محمد الکسائی ثنا ابو العباس احمد بن محمد بن ابراهیم الوزدانی ثنا ابو
بن موسی ثنا احمد بن یحیی ثنا احمد بن الحسین الانصاری ثنا احمد بن سنان الرملی ثنا عبد الرحمن بن مغراء ثنا
یقول العلم اکثر من عدد القطر فخذ من کل شیء احسنه ثم قرأ فبشر عبادی الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه قال
ابن سنان هذا خصه من الانتخاب **نزهة الکرام** فی الحدیث **نسیم الریاض** شرح شفاء القاضی عیاض
للشیخ الفاضل الادیب المحقق المدقق النسیب شهاب الدین احمد الخفاجی المصری المتوفی سنه تسع و تسعین و الف
در چهار مجلدست ممزوج بامتن محتوی بر وجوه اعراب و حل لغات و تراجم رواة و تصحیح احکام و تنقیح مرام و تدقیق
و تحقیق بالاکلام اوله الحمد لله الذی نور الخافقین ببعثة النور المبین و جعلها شفاء لما فی الصدور و هدی و رحمة للمؤمنین
فازال ظلمات الضلال المدلهمة فاذا همت افواه الاباطیل باطفاء نوره ابی الله الا ان یتمه در وی بعد حمد و نعت گفته
هذا و ان کتاب الشفا بتعریف حقوق المصطفی کتاب قدره جلیل و هو علی جلالة مصنفه ادل دلیل فانه کما فی
مطمح الانفس اجل اعیان الاندلس جاء بها علی قدره و سبق لنیل المعانی و ابتدر فتحلت به العلوم نحور و تجلت له
منها عرائس حور صحف ازعرت بشهد علی فی کل فوق لذاک کان شفاء و لعمری لقد شرف الدین فیض و بلغت امانیه کانت تنویر الشموس تشعشع

حدیث لوان المیت نودی باسمه	لاصبح حیا بعد ما ضمه القبر

انتهی و در کشف الظنون در ذکر شفا گفته که شرح آن از خفاجی نیز هست و نام شرح و شارح نبرده و اعتنا بذکر
آن ننموده مگر او را وقوف کما ینبغی برین کتاب که تاج الشروح ست دست بهم نداده و این شرح درین نزدیکی عهد
بعهد سلطان عبد المجید خان مرحوم ملک روم بمحروسه مصر علیه طبع پوشیده و در آخر وی گفته و هو اجل ما رتب من الشروح
علی هذا الکتاب و اعلی ما حرر فی هذا المنهل المستطاب جزی الله عنا مانه و شارحه احسن ما جزی به المصنفین المستحسنین
انتهی فی الواقع هر کس این شرح را دیده وی هیچ ندیده نتوان گفت که شرح شفاست بلکه شفای هر دواست فوج فوج
علوم صوریه و تحقیقات نفسیه علیه طبع عید اوست و جوق جوق فوائد لغویه و نفائس ادبیه بسعد او لله در ذره لقد اتی
بالعجب العجاب و ادخل جناب الفوائد من کل باب **نشر العبیر** فی تخریج احادیث الشرح الکبیر للشیخ جلال الدین السیوطی

المتوفی سنه احدی عشرة و تسع مائة **نصاب الاخبار** لتذکیر الاخیار للامام الحرمین سراج الدین ابی محمد علی بن عثمان
بن محمد الاوشی نقله من الاقناع و التنبیه و جامع الترمذی و روضة العلماء و شهاب الاخبار و صحیح البخاری و طبقات
الطوسی و عیون المحاسن و فردوس الاخبار و کنز الاحباب و اللؤلؤات و مسند ابی هریرة و النتف و الیواقیت و قد
اختصره من کتاب غرر الاخبار و درر الاشعار و هذا الذی کان و عدیجمه مقتصرا علی ایراد الف حدیث صحیح و هو
کثیر الابواب و کان حیا فی سنه تسع و ستین و خمس مائة **نصب الرایة** لاحادیث الهدایة سبق **نظم الدرر**
فی علم الاثر الفقیه فی الحدیث لجلال الدین السیوطی اولها مصرع لله حمدی و الیه استند و گفته که هر چه
در وی بسر خی نوشته ام زیادت من ست و بر وی شرحی ست از و مسمی بالبحر الذی زخر اما تمام نشده شرح دیگر
مسمی بقطر الدرر **نظم الدرر و المرجان** للشیخ الامام اوحد الدین البرکی ثم الجالندهری الهندی مجلد وسط ست
اوله الحمد لله الذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله در وی گفته ان اهل الحدیث قاطبة بفضل الله
سبحانه احسنی و زیادة قد صنفوا فی فنون مغازیه و شمائله و شیمه الشریفة صلی الله علیه و سلم کتبا شتی و الفوا تهجین بآخره
و فضائله و مفاخره زبر الاتحصی و بذلوا جهدهم طول المدی فی اکمالها و اتمامها و انی مع قلة بضاعتی متعنا نفسی فی سلک
زمرتهم کعجوز یوسف الفت مختصرا بنیت فیه ما قرب ماخذه و نقله و سهل تناوله و حمله لیکون للمبتدی تبصرة و للمنتهی
تذکرة و در آخرش گفته قد فرغت من تسوید هذا الکتاب الجلیل القدر الذی ما صنف فی الاسلام مثله قط فی ما اظن
یوم الثلثاء ثانی ذی الحجة سنة احدی و تسعین و الف **نفحة الجدوی** فی الجمع بین احادیث العدوی لتاج الدین
بن الدریهم علی بن محمد الموصلی الشافعی المتوفی سنة اثنتین و ستین و سبع مائة **نفی النقل** فی الحدیث لابی الفرج
عبد الرحمن بن الجوزی **نقایه** للسیوطی در وی رساله در علم اصول حدیث درج نموده اوله علم الحدیث علم یعرف
یعرف بها اصول السند و المتن و شرح آن که اتمام الدرایه است هم از وست **النکت البدیعات**
علی الموضوعات ای موضوعات ابن الجوزی للسیوطی سبق ذکره **النکت** علی کتاب علوم الحدیث لابن الصلاح
سبق ذکره **نوادر الاصول** فی معرفة اخبار الرسول لابی عبد الله محمد بن علی بن حسن بن بشیر المؤذن الحکیم
الترمذی المتوفی شهیدا سنه خمس و خمسین و مائتین و زوائدش از جلال الدین سیوطی ست و حکیم در وی سه صد اصل
ذکر نموده و دوازده کم بسلوة العارفین ملقب کرده و این غیر ترمذی صاحب جامع صحیح ست که کتابش معدود در
اصول ستة است و درین کتاب احادیث غیر معتبر بسیار ست و اکثر جا بالان را اشتباه میشود و حکیم ترمذی را همان
ترمذی خیال کرده نسبت و اهیات بسوی او میکنند و درینجا فرق کردن ضرور ست حکیم در اصل ما یقال فی السجود
سجدات القرآن میگوید ما یقال فی سجدة سورة الاعراف و عند قوله تعالی ان الذین عند ربک لا یستکبرون عن عبادته
و یسبحونه و له یسجدون فلا بت ام منازل القربة عندک فتطهرها عند الاستکبار و اذ عنوا لک خضوعا بها حاینوا من
کبریائک و عز جبروتک فی الملکوت فلقوا عظمتک بالتسبیح و استکانوا بالسجود لک خشوعا بها و لا ادبیع حکمتک و نحن له
بابع تعالیک و صنع یدک و استجیبک المدعوون فی التوریة و الموصوفون فی الانجیل بما منحتنا من منک و فضلک

فاهدنا الی المحبتین بنا یا کل و کرامات تحننا و رافة سبحانک بحظنا من رافتک و رحمتک و القینا بایدینا سلما نحو
مرادک و سیبک و معروفک یا معروفا بالعطایا الجزیلة و محمودا علی صنائعک الجمیلة انتهی در کشف الظنون گفته قال
الحکیم الترمذی ما وضعت حرفا لینفل عنی و لا لینسب الی شیء منه و لکن کان اذا اشتد علی وقتی اتسلی به فی تصانیفه
و یلوح صدق ما یقول فی هذا الکتاب حیث لم یقدم خطبة و لا ترتیبا و هی ثمان و ثمانون و مائتا سهل و قد قیل ان الابواب
ثلث مائة و ستون و هو موجود فی کتب ورثة الشرف الطوسی بالری کذا قال القشیری فی فهرس هذا الکتاب و لم یختم
علی قدر ثلثة انتهی **نور اللمعة** فی خصائص الجمعة للحافظ السیوطی اوله الحمد لله الذی خص هذه الامة المحمدیة
بما ادخر لها من الفضائل السنیة رساله ایست مختصره در خصائص یوم جمعه مشتمل بر یک صد و یک خاصیت که در
احادیث وارد شده و این رساله در محروسه مصر در سنه ۱۲۷۷ هجری بقالب طبع رسیده در باب خود اجمع رسائل این باب است
والله اعلم **نور القاری** شرح صحیح البخاری للشیخ نور الدین بن محمد صالح الاحمد آبادی المتوفی سنة اربع و ستین و الف
نهایه مجلدات فی غریب الحدیث للشیخ الامام ابی السعادات مبارک بن ابی الکرم محمد المعروف بابن الاثیر الجزری
المتوفی سنة ست و ست مائة و این کتاب از کتاب الغریبین للهروی و غریب الحدیث لابی موسی الاصبهانی اخذ کرده
و بالتزام اول و ثانی از هر کلمه و اتباعش بثالث بر حروف معجم ترتیب داده علامت کتاب هروی که بسرخی و علامت کتاب
ابی موسی حرف س مقرر کرده و غیر این دو کتاب ابی علامت گذاشته تا تمیز باشد از ما فیهما و ذکرش در حرف نون گذشت
اوله الحمد لله علی نعمه بجمیع محامده و ذیل فی ارصفی الدین محمود بن ابی بکر الارموی المتوفی سنة ثلث و عشرین و سبع مائة
و مختصر شرح ابی عیسی بن محمد الصفوی المتوفی سنة ثلث و عشرین و تسع مائة قریب نصف حجم و جلال الدین سیوطی هم مختصر شرح نهایه
مسمی بالدر النثیر فی مختصر نهایة ابن الاثیر و له التذییل و التذنیب علی نهایة ابن الاثیر فی الغریب و نیز مختصر نهایه از
شیخ کامل علی بن حسام الدین الهندی الشهیر بالمتقی ست **نهایة** فی بدء الخیر و غایة مختصر جامع الصحیح للبخاری لعبد الله
بن سعد بن ابی جمرة الازدی المتوفی سنة خمس و سبعین و ست مائة شرحه و سماه بهجة النفوس و تحلیتها بمعرفة ما علیها و لها
اوله الحمد لله الذی فتق رتق ظلمات جهالات القلوب **نیل الاوطار** بشرح اسرار منتقی الاخبار لحافظ الوقت
خاتم المحدثین و المفسرین بالدیار الیمنیة قاضی قضاة الصنعا للحبر ابی علی محمد بن علی بن محمد الشوکانی المتوفی سنة
خمسین و مائتین و الف اوله احمدک یا من شرح صدور ناهیل الاوطار من علوم السنة و افاض علی قلوبنا من انوار معارفه
ما ازاح عنا من ظلم الجهالات کل ریبة الخ و روی گفته لما کان الکتاب الموسوم بالمنتقی من الاخبار فی الاحکام مالم یسبق
علی ترتیبه مؤلف و لا حرر علی منواله احد من الائمة الاعلام قد جمع من السنة المطهرة مالم یجتمع فی غیره من الاسفار و بلغ الی منزلة
فی الاحاطة باحادیث الاحکام متقاصر عنها الدفاتر الکبار و شمل من الادلة المسائل جهة نافعة لیغنی دون التطرق بعض الطلب
الی غیره و صار جماهیر العلماء هذا الحاجة الی طلب الدلیل لا سیما فی هذه الدیار و هذه الاعصار فانه ترامت علی مورده الکثیر
انظار المجتهدین و تسلقت علی الدخول فی ابواب قدام الباحثین من المحققین و غدا ملجأ للنظار یاوون الیه و ظفر غالبا من
من یرتقی التقلید یعولون علیه الی قوله سلکت فی هذا الشرح المطول المشروح مسلک الاختصار و جردته عن کثیر من التعریفات

و المباحثات التی تفضی الی الاکثار و اما فی مواطن الجدال و الخصام فقد اخذت فیها بنصیب من الاطالة ذیول الکلام لانها مما
تتبین عندها مقاود الفحول و مقاوز الاقطع شعابها و عقائصها الاخبار الاصول الی قوله فدونک ایها الصدیق علی سنن السبیل
و ان خالف الجهول الی قوله و الکفی و الله طرت ما انضمه الحق بقدر ما بلغت الیه الملکة و وفت النفس حتی صرفت عن قدر التعصب الذی
هو دارب الملکة انتهی ملخصا و این شرح در پنج مجلد ست و فقیر آنرا بجهد تمام از دیار یمن حاصل کرده و بالله التوفیق

باب الواو

الوجازة فی الاجازة للولید بن بکر **وجیزة المعانی** فی قوله صلی الله علیه و آله و سلم من اتی فی المنام
فقد رآنی لمحب الدین احمد بن عبد الله الطبری المکی المتوفی سنة اربع و تسعین و ست مائة **ودعانیات** منها کتب
بعینات ست ما جملا احادیث موضوع و مفتری و مختلق و واهی ست نعوذ بالله منها و من واضعها **وسائل**
تخریج احادیث الدلائل سبق ذکره **وصایا الاتباع** و بیان الابتداع لابن حبان البستی و هو من کتب الافراد
وصیة للاحیاء و الاموات جمعه بعضهم مما ورد فی الوصیة من الاحادیث و الآیات و کلام الاکابر اوله الحمد لله
الذی امرنا ان نقی انفسنا و اهلینا نارا **وظائف النبی** للملا عبد الغنی بن احمد بن عبد القدوس
الحنفی اوله الحمد لله الذی هدانا و لولا هدایته ما اهتدینا مجلدی ست محتوی بر ادعیه ماثوره

باب الهاء

هادی الاخیار الی صحاح الاخبار جزء نام و قوف بر حال این کتاب و مؤلفش دست بهم نداد ظاهر آنست که
از کتب حدیث باشد و الله اعلم **الهبات السنیات** فی تبیین الاحادیث الموضوعات لعلی بن سلطان محمد القاری
الهروی **هدایة الرواة** الی تخریج المصابیح و المشکوة للحافظ ابن حجر العسقلانی المتوفی سنة ثمنین و ثمانمائة
و آن ملخص لباب الصدر ست **هدایة المرتاب** الی صحة نیة العبادات لنیل الثواب و دفع العقاب
لسید العلامة محمد بن اسمعیل الامیر الیمنی اوله الحمد لله سبحانک لا علم لنا الا ما علمتنا الخ این رساله در جواب سوال بعض
اهل علم ست مدلل بآیات و احادیث در اثبات آنکه عبادت و عمل بر طمع جنت و خوف از نار صحیح ست فقیر نقلش از
خط مظهر گرفتم **هدی النبی** اهل الزاد المعاد فی هدی خیر العباد ست امام مشهور بهدی ست تالیف حافظ امام
شیخ الاسلام محمد بن ابی بکر بن القیم الجوزی ست این کتاب در دو مجلد کلان ست و بیش از آن ست که کسی مدح و ثنا
او در تقریر و تحریر گنجد در کمال فقیر و جمعی غیر قدیما و حدیثا مشاش در اسلام تالیف نشده برای متبعان سنت
و اهل اخلاق و عبادات و عادات و طب و جز آن مرشد کافی ست و در هر خانه که باشد گویا در وی حافظی بلکه صحابی ست
و ریاضیه ارواحیه میکند سید محمد بن اسمعیل الامیر الیمنی در جستجوی آن مانده میسر نمی آمد تا آنکه بعد عمری حاصل شد درین باب گوید **نظم**

حرصت نفسی فی تحصیله نفسی	افوز بالهدی فی مستقبل العمر
حتی اتته فی باطن الحضر	و الدین عاد الی اوطان غربته
و هو الذی من اساطین الحدیث لها	سلیت نفسی عن الاعیان بالاثر

قد اعرض الناس عن علم الحدیث و قد
کابدی صدق الخناق فی الخدر
و ذکر این کتاب در حرف الزای هم گذشته

هدی الساری نام مقدمه فتح الباری شرح صحیح البخاری ست از حافظ ابن حجر عسقلانی المتوفی سنة اثنتی و ثمانین و ثمانمائة و یک مجلد کلان ست و له الحمد لله الذی شرح صدور اهل الاسلام بسنة فاتفقت لاتباعها بارتاحت لسماعها و امات نفوس اهل الطغیان بالبدعة بعد ان تمادت فی نزاعها اذ تعالت فی ابتداعها الخ و هی تشتمل علی جمیع ما تعلق بالشرح سوی الاستنباط قال المؤلف انه اکمل تالیفنا فی سنة ثلث عشرة و ثمانمائة انتهی و قد رایتها بارضه من ارض الیمن و استفدت منها کثیرا فی سفر الحج عام خمس و ثمانین و ثمانمائة و الف و له الحمد

باب الیاء المثناة التحتیه

یارناج قال السراج القزوینی عن شیخنا ان النسخة التی یکتب فیها المحدث اسماء رواته و اسانیده یکتب المسمی بذلک محرر سطور گوید و ازین جنس ستیرنامه سید محمد مرتضی ابی الفیض الزبیدی البلگرامی اوله الحمد لله علی جزیل نعمائه و مشهور بیای موحده ست لیکن در کشف الظنون در باب الیاء التحتیه آورده **الیواقیت المکللة** فی الاسانید المسلسلة للشیخ عمر بن احمد الشماع الحلبی المتوفی سنة ست و ثلثین و تسع مائة **الیواقیت** فی المواقیت رساله در بیان اوقات الصلوة الخمس المکتوبات علی ما وردت به السنة و صحت بالاخبار للسید الامام الکبیر محمد بن اسمعیل الیمنی الامیر المتوفی سنة اثنتین و ثمانین و ثمانمائة و الف و له حامد المن جعل الصلوة کتابا موقتا معینا محدودا الخ و در وی رد ست بعض زیدیه در جمع بین الصلوتین در حضر بغیر عذر سفر و مطر و جز آن و فقیر آنرا مابین حدیده و جده در کتب خود بخط خویش نقل گرفته و چهارم شوال ۱۲۸۵ هجری از کتابتش فارغ گشته و الحمد لله الذی بنعمته تتم الصالحات

مقصد دوم

در ذکر تراجم جمعی از اکابر محدثین و وجوه فقهای دین که اساطین روایت و سلاطین درایت اند سیما قدمای مشاهیر ایشان با جمعی زمره از متاخرین مبتدیان بر ترتیب حروف هجا از همزه تا یا و مقصود استیعاب جمیع ملفکتب نیکو و در مقصد اول نیست زیرا که شمار ایشان در دفاتر

حرف الهمزة

ابو مسلم ابراهیم بن عبد الله البصری الکشی بفتح الکاف العجمی و یقال الکجی بالجیم خطیب بغدادی در تاریخ گوید روزی که در بغداد آمد مردم برای روایت حدیث بروی هجوم آوردند در رحبه غسان که فراخ ترین مکانات بغداد است جلوس نمود و مردم گرد او استاده شدند و هفت کس برای ابلاغ آواز او متعین شدند که یکی بدیگری رساند تا مردم دور دست بشنوند بعد از فراغ ازین مجلس مردم را شمار کردند یکهزار و چهل و چند کس صاحب دوات و قلم در ان مجلس حاضر بودند که از وی می نوشتند سوای شنوندگان و نظارگیان و فاتش در سنه دویست و شصت و دو بود

ابو اسحق ابراهیم یوسف بن ابراهیم بن عبد الله بن بادیس بن قائد الحمیری المعروف بابن قرقول صاحب کتاب مطالع الانوار و آنرا بر مثال کتاب مشارق الانوار قاضی عیاض وضع کرده یکی از افاضل اماثل ست صحبت جمعی از علمای اندلس یافته و لادتش در مریه از بلاد اندلس در صفر سنة خمس و خمسین مائة بوده و وفاتش بمدینه فاس روز جمعه اول ذیقعده ششم شوال سنة تسع و ستین و خمسین مائة اتفاق افتاده نماز جمعه در مسجد جامع گذارده بود که وفات حاضر شد و

بسرعت تمام مگر خواندن آغاز نماز و سه بار تشهد برآورد و بر روی خود سجده کنان بیفتاد و در گذشت و فرقول بضم فاء و سکون ای مهمله میان هر دو واو و لام ست تصریه بفتح میم و کسر را و تشدید تحتانیه شهری کلان در اندلس ست بشمالی بحر مراسی مراکب و فاس بفاء و سین مهمله مدینه عظیمه ست در مغرب قریب سبته و نسبت حمزی بسوی حمزه آشیر بهمزه بکسر شین مثلثه ست و حمزه بلیدیست بافریقیه مابین بجایه و قلعه بنی حماد چنانکه جماعتی از اهل آن بلاد می گفتند قاله ابن خلکان

ابو الهیثم بن اسحق بن ابراهیم الفقیه ابو اسحق الحربی یکی از ائمه اعلام ست در سنه ثمان و سبعین و مائة متولد شد و بر امام احمد بن حنبل تفقه کرده و از نجبای صحابه و بود ابن صاعد و ابن سماک از وی روایت دارند خطیب گفته امام بود در علم و ادب بود در زهد و عارف بود بفقه بصیر بود در احکام حافظ بود برای حدیث مجیب بود برای مسئله فهم بود باداب در غریب حدیث و جز آن کتب کثیره تصنیف نموده عبد الله بن امام احمد گفته پدرم بسیار مرا گفت برو نزد ابراهیم حربی که فرشته الفش بیاموزد مردی روبروی او این ابیات بخواند **ابیات**

ذکرت ذلی فابی شیء	احسن من ذلة المحب	الیس شوقی و فیض دمعی	و ضعف جسمی شهود حبی

ابراهیم گفت این شعر ثقات اند و فرمود نخواندم هیچ شعری گاهی مگر آنکه سه بار قل هو الله احد تلاوت کردم قومی بروی برای عیادت در آمد و گفتند چگونه می یابی خود را گفت می یابم چنانکه گفته اند **نظم**

ربی فی السقام سقلا و علوا	و ارانی اذو بعضوا فعضوا	بلیت جدتی بطاعة نفسی	و تذکرت طاعة الله نضوا

از مصنفات اوست کتاب سجود القرآن و مناسک الحج و کتاب الهدایا و السنة و در وی سند علی و زبیر و طلحه و سعد بن ابی وقاص و عبد الرحمن بن عوف و غیرهم جمع کرده است و اصل وی از مرو بود هفت روز از ذیحجه باقی بود که در سنه خمس و ثمانین و مائتین بجوار رحمت الهی آسود رحمه الله تعالی کذا فی فوات الوفیات ذیل تاریخ وفیات الاعیان

ابو الهیثم بن سلیمان بن النجار الدمشقی المجود پیدا شد در دمشق سنة تسعین و خمس مائة و وفات یافت در سنة احدی و خمسین و ستمائة در روایت حدیث کرد و اجازه تمام نوشت و ابنای وی بروی کتابت کردند و او نظم و ادب ست و من **شعره**

کما لله الحشیش و کلیها	لقد حبت کما طاب السلام	کما تعبیه کذا تصنی و تشقی	کما یشقی و غایتها اغراف
و اضعر دانا و الداء جسم	لعاء او جنون او تلف	و منه قوله **نظم**	
من الذی جاز علما لیس عندهم	لا سلطان لنا قدر اراده و	لمسلم عندنا قدر و لا لهم	هم الوحوش و نحن الانس
قوم حیتما شیا و هم نعم	و لیس شیء سوی الاهمال	عنهم لا نهم و بعد انهم عدم	لنا المیحان من علم و من عدم
هم الشعبان الجهل و الختم			

وی را سفرست بسوی حلب و بغداد و برای امجد صاحب بعلبک کتابت کرده و باسکندریه رفته و متولی لقا به اشراف آنجا شده کذا فی فوات الوفیات

ابو اسحق المروزی ابراهیم بن احمد یکی از ائمه دین و اصحاب وجوه ست بر ابن شریح تفقه کرده امام جلیل زاهد ورع لا ینضم غوامض معانی دقیقه بود در ریاست علم ببغداد بسوی وی منتهی شده و فقه از اصحاب او در بلاد منتشر گشت و مختصر مزنی از مکتب در اصول تصنیف کرده آخر عمر بمصر آمد در سال قرافه و در مجلس شافعی نشست مردم بروی گرد آمدند و از مجلس او

بغداد امام از اصحاب حدیث باتفاق رفتند و اتفاق بسوی وی شد رحل و ضرب اکباد ابل کردند و فاتش در عصر
ارصیر و شش مائه بوده نزد امام شافعی مدفون شد ذکره السیوطی فی حسن المحاضرة و ابن خلکان گفته وی امام عصر خود بود
در فتوی و تدریس فقه از ابی العباس بن سریج گرفته و در وی بارع شده در بب مروزی در بغداد منسوب باو ست مروزی
بفتح میم و سکون رای و فتح واو بعدش زای نسبت ست بسوی مرو شاهجان که یکی از کراسی خراسان ست و کراسی اربعه
نیسابور و هرات و مرو و مرو الروذ و رامرو شاهجان برای تمییز از مرو الروذ گویند و بانی مرو اسکندر ذو القرنین بود و مرو
ملک خراسان ست و در نسبتش زای بیفزودند چنانکه در نسبت دری رازی گویند و در صحاح طاهر مطهر زی و لیکن این زیادت
مختص بنی آدم ست نزد اکثر اهل علم نسب پس فلان مروزی بگویند نه ثوب مروزی بلکه در نسبتش مروی گویند بسکون رای و بعضی این فرق نکرده
ابو ثور ابراهیم بن خالد بن ابی الیمان الکلبی فقیه بغدادی صاحب امام شافعی و ناقل اقوال قدیمه او یکی از فقهای اعلام
و ثقات مامونین در دین ست در احکام تصنیفی دارد جامع میان حدیث و فقه اول اشتغال بمذهب اهل رای داشت
چون شافعی بعراق آمد تابع او شد و همبران ماند تا وفات احمد بن حنبل گفته هو عندی فی مسلخ سفیان الثوری اعنی به ثقة
سنه خمسین سنة در سنه ست و اربعین و مائتین در بغداد انتقال کرد و بمقبرهٔ باب الکناس مدفون شد
استاذ ابو اسحق ابراهیم بن محمد بن ابراهیم الاسفرائنی فقیه شافعی متکلم اصولی حاکم ابو عبد الله ذکر وی کرده
و قاضی ابو الطیب طبری اصول فقه از وی گرفته و ابو الحسن عبد الغافر فارسی در سیاق تاریخ نیسابور در حق وی گفته احد من بلغ
حد الاجتهاد من العلماء المتبحرة فی العلوم و استجماع شرائط الامامة حافظ ابو بکر بیهقی از وی در تصانیف خود بسیار
روایت میکند وی سماعت دارد در خراسان از ابو بکر اسمعیلی و در عراق از ابو محمد و علی بن احمد سنجری و اقران
ایشان میگفت میخواهم که در نیسابور بمیرم تا همگنان از اهل او بر من نماز گذارند همچنان شد که روز عاشورا سنه
ثمانی عشرة و اربع مائة در انجا بمرد بعده لاشهٔ او را باسفرائن برده در مشهد وی دفن ساختند و او را تصانیف
جلیله ست منها جامع الحلی فی اصول الدین و الرد علی الملحدین در پنج مجلد و برای او مدرسه مشهور نیسابور بنا کرده شده بود
ابو اسحق ابراهیم بن عیسی المرادی الاندلسی نووی گفته کان شافعیا اماما حافظا متقنا زاهدا و عالم زمانه
متفنن فی وقته و کان بارعا فی معرفة الحدیث و علومه ذا عنایة بالفقه و النحو و اللغة و معارف الصوفیه توفی بمصر سنه ثمان و ستین
و ست مائة ذکره السیوطی فی حسن المحاضرة **ابراهیم** بن محمد بن ابی بکر بن الحافظ بن القیم الجوزیة ولادتش در سنه ست عشر
و سبع مائة بود حاضر خدمت ایوب کمال میشد و از وی جماعتی شنیده کابن الشحنة و من بعده و ذهبی ذکر او در معجم کرده و گفته
تفقه بریدر نموده و در عربیت مشارک او بود اشتهر و تقدم و افتی و درس و سمع و قرأ و اشتغل بالعلم از نوادر او آنست که
میان لوداد الدین بن کثیر در تدریسی منازعت واقع شد ابن کثیر گفت انت تکرهنی لانی اشعری می گفت او کان ابو الحسن
الی قدمک شعر ما صدقک الناس فی قولک انک اشعری و شیخک ابن تیمیة رحمه الله تعالی از تصانیف اوست شرح
ابن کثیر گفته کان فاضلا فی النحو و الفقه علی طریقة ابیه و درس بالمکی فاتش در صفر سنه سبع و ستین و سبع مائة اتفاقا و گذارنده کان الله
شیخ ابراهیم بیجوری محشی شمائل ترمذی امام عالم و جهبذ کامل جامع شرف علم و تقوی سالک سبیل سر و بوی

و بیجو بسته ثمان و تسعین و مائة و الف که قریه ایست از قری مصر او دوازده ساعت متولد شده قرآن مجید و اتقان
بر وجه خوانده در سنه ۱۲۱۲ برای تحصیل علم بازهر قدوم آورده در ینوقت چهارده ساله بود از شیخ محمد امیر و عبد الله شرقاوی
و سید داود قلعاوی جلبطه ایشان اخذ علوم کرده و اکثر اخذ او از شیخ محمد فضالی و حسن قویسنی ست و ملازم اول بود تا مدت
دراز مدت بارع شده در هر فن درس و تالیف کرد از توحید و اصول و معقول و منقول حاشیه شمائل و رساله نوشته در تعلیم
فضل عالی داشت و بران ملازم بود علی التوالی و دائم التلاوة قرآن و تمییز بین القراءات باهل بیت نبی کریم او را ولایه عظیم
و حب عظیم بود و باین جهت مواظبت میکرد بر زیارت ایشان و آمد و رفت مینمود بابواب اینها تا لیفش هم در حیات وی
انتشار یافته و از اقصی البلاد مطلوب شد و ریاست جامع ازهر در وقت او منتهی بسوی او بود در سنه ۱۲۶۳ متولی
آن شده وفات او درین نزدیکی در سنه یک هزار و دویست و هفتاد و چند اتفاق افتاده رحمه
و عبد الله **احمد** بن محمد بن حنبل بن هلال بن اسد بن ادریس بن عبد الله بن حیان بن عبد الله بن انس بن عوف
بن قاسط بن مازن بن شیبان بن ذهل بن ثعلبة بن عکابة بن صعب بن علی بن بکر بن وائل بن قاسط بن هنب بن اقصی
بن دعمی بن جدیله بن اسد بن ربیعة بن نزار بن معد بن عدنان الشیبانی المروزی بتخفیف زای و هین ست و قیل من
بنی مازن بن ذهل بن شیبان بن ثعلبة بن عکابة و این غلط ست زیرا که وی از بنی شیبان بن ذهل ست نه از بنی ذهل
بن شیبان و ذهل بن ثعلبه مذکور عم ذهل بن شیبان ست و الله اعلم مادرش از بلدهٔ مرو در حالت حمل وی برامد و در بغداد بماه
ربیع الاول دوازدهم یا دهم سنه اربع و ستین و مائة او را بزاید و بعضی گفته اند که هم در مرو متولد شد و ببغداد بردند در
حالیکه شیر خواره بود وی امام محدثین روی زمین ست در کتاب مسند خود احادیثی جمع نموده که غیر او را اتفاق نیفتاده و هزار
هزار حدیث یاد داشت از اصحاب شافعی ست همیشه مصاحب او بود تا آنکه شافعی بسوی مصر رفت سفر بست و در حق
او گفت که از بغداد برامدم و نگذاشتم در انجا متقی تر و فقیه تر از وی شیخ عبد الحق دهلوی در اشعة اللمعات ترجمه مشکوة
نوشته پیشوا و مقتدا بود در حدیث و فقه و زهد و ورع و عبادت و باو شناخته شد صحیح از سقیم و مجروح از معدل نشو و نما در بغداد یافت
و طلب علم و تحصیل حدیث در آن دیار کرده و بعد از انکه از سماع حدیث از مشایخ آن ناحیه فارغ شده رحلت نمود در تحصیل
و سماع حدیث از وطن خویش بکوفه و بصره و مکه و مدینه و یمن و شام و جزیره و کتابت حدیث و سماع آن از علما و مشایخ بلاد مذکوره
روایت دارد از یزید بن یحیی بن سعید بن قطان و سفیان بن عیینه و خلائق بسیار و روایت دارند از وی مشایخ عظام علمای اعلام
مثل محمد بن اسمعیل بخاری و مسلم بن حجاج قشیری و ابو زرعه و ابو داود سجستانی و غیر ایشان اسحق بن راهویه در حق او گفته
احمد بن حنبل حجة ست میان خدا و بندگان او بر روی زمین و احمد سعید دارمی گوید من ندیدم هیچ جوان را که احفظ باشد
احادیث رسول خدا را صلی الله علیه و سلم از احمد بن حنبل مسند او در میان مردم مشهور و معروف ست و کتاب او در زمان او
مثل مرفع و اجمع کتب بود از ابو داود سجستانی منقول ست که گفته مجالست با احمد بن حنبل مجالست آخرت ست و یاد هیچ چیز
از امور دنیا در مجلس او نبودی آورده اند که وی فقر اختیار کرد و هفتاد سال بران صبر نمود و از هیچکس چیزی قبول نکرد
و حسین وسی گوید از مصر برای حسن بن عبد العزیز میراث او صد هزار دینار زر سرخ ارکرده ببغداد فرستادند از انجمله

سی کیسه از زر که هر یکی هزار دینار داشت برای احمد بن حنبل فرستاد و گفت یا ابا عبد الله این را بگیر و از میراث شما را
بمن رسیده است بگیر آنها را بر عیال خود نفقه کن احمد گفت مرا هیچ حاجتی نیست و هیچ از آن قبول نکرد بیت

گر بگردد الو و فقرم شرم باد از همتم	گر بآب چشمه انور شید دامن ترکنم

واهی در باب صبر و توکل و استغنا و در باب ورع و تقوی و احتیاط حکایات عجیب و غریب نقل کرده اند که دلالت دارد
بر وصول او بدرجه علیا و مرتبه قصوی رحمة الله علیه رحمة واسعة کاملة از ابو داود سجستانی منقول است که گفت چهل
از مشایخ حدیث دیده هاشم کی را مثل احمد بن حنبل نیافتم و از ابو زرعه منقول است که گفت چهل تن یک کس مثل
احمد حنبل ندیده گفتند در علم جواب او در علم و در زهد و در فقه و در جمیع نکوئیها علی بن المدینی گوید در اصحاب علم از اصحاب
پیغمبر احفظ از احمد بن حنبل نیست عبد الله بن احمد گوید اصحاب حدیث در مجلس ابو عاصم نبیل ضحاک بن مخلد
حاضر شدند گفت آمدید که دانا شوید و حال آنکه در میان شما فقیه نیست و در ایستاد و مدت ایشان می نمود گفتند در میان
ما یکی فقیه است پرسید کیست گفتند همین ساعت حاضر خواهد شد پس چون پدر من پیدا شد گفتند تحقیق آن که بمجلس
آمد ابو العاصم باز نگریست و او را دید گفت بگذر و بالا نشین گفت مگر ده میدارم که پای بر گردن مردم نهم ابو العاصم
با اهل مجلس گفت این از جمله فقیه کیست نگاه کنید گفت کشاده سازید برای او مجلس را پس کشاده ساختند و او را بر بر خود نشانید
و بروی مسئله القا کرد و وی در زمان جواب دیگر مسئله پرسید و جواب شنید همچنین مسائل می پرسید و او جواب مسائلش میگفت
ابو عاصم گفت این از آن مردان است که بر روی دریا می روند نه از آنانکه بر روی زمین میروند و از اقوای حجج و اسنای براهین و علو
مقام و رفعت مکان و قوت مذهب و اجتهاد این امام اجل و اکرم آنست که شیخ شیوخ و قدوه اولیا و قطب اقطاب و فرد اجتهاد
شیخ محی الدین عبد القادر جیلانی رضی الله عنه و ارضاه حامل مذهب و تابع اقوال اوست در بهجة الاسرار نوشته در مناقب وی
وکان یفتی علی مذهب الشافعی و احمد بن حنبل و از اینجا ظاهر میشود که آنحضرت را اجتهادی بود که موافقت داشت بیکی از این
دو مذهب مشهور و مقرر آنست که ایشان حنبلی مذهب اند و ذکر ایشان در حنابله واقع و ثابت است انتهی کلامه رحمة الله علیه
ابن خلکان در وفیات الاعیان گفته خوانده شد امام احمد بسوی قول بخلق قرآن پس قبول نکرد و بران محبوس و مضروب شد
و مصر ماند بر اقتناع خود و این زد و کوب در عشر اخیره رمضان سنه دویست و بیست بود و نبود در آخر عمر او چکس مانند او در علم
و ورع و بود مردی میانه قد خوش صورت مخضب بحنا که بسیار سرخ رنگ نداشت و در ریش او چند موی سیاه هم بود انتهی
و از علی بن شعیب طوسی منقول است که بود احمد نزد ما مثل کسی که فرمود در حق او رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم کان فی
ما کان فی بنی اسرائیل حتی ان المنشار لو وضع علی مفرق راسه ما یصرفه ذلک عن دینه و اگر قائم نمیشد امام احمد بن حنبل
عاری بود بر بار روز قیامت و اصل امر محنتش باختصار این است که قاضی احمد بن داود یکی از رؤسای معتزله در گوش
قول بخلق قرآن در دمید تا آنکه این عقیده فاسده در دلش نشست و وی در سنه دویست و صد و هیجده بران رای از دکه در
بسوی این قول بخواند باسحق بن ابراهیم خزاعی نائب خود بر بغداد در باره امتحان علما و حمل ایشان بر قول بخلق قرآن
بقهر سیف بسنان بنوشت بعضی روبوش شدند و بعضی توریه کردند و بعضی پذیرفتند و بعضی تصمیم عزم بر معتقد حق نمودند

بیشتر در سینه و جماعتی که از ایشان امام احمد بود بسوی خلیفه فرستاده شدند چون امام احمد بر قرب رسید خبر مرگ مامون
رسید آمد از راه بغداد برگشت مامون وقت انتقال خلیفه خود را وصیت کرد بر حمل مردم بر خلق قرآن و محمد بن نصر خلیفه شد
احمد بن حنبل را قید کرد و زدن تا آنکه بیست و هشت ماه در زندان بود و هفت روز بیمار مانده وفات یافت حافظ ابن کثیر
رحمه الله در کتاب مستطاب اعلام الموقعین عن رب العالمین در ذکر مفتین بغداد نوشته که بود در آنجا امام اهل السنة
و اطلاق احمد بن حنبل آنکه بر گردد روی زمین را از روی علم و حدیث و سنت تا آنکه ائمه حدیث و سنت بعد از وی
تابع او بیند تا روز قیامت و بود شدید الکراهت برای تصنیف کتب و دوست میداشت تجرید حدیث و تفتیش نمیداشت
ثابت کلام خود و شدت بسیار میکرد بران و چون دانست او تعالی حسن نیت و قصد او نوشته شد از فتوی و کلام وی
زیاده از سی کتاب و منت نهاد حق تعالی بر ما باکثر آن کتب و فوت نشد از آن مگر قلیل و جمع کرده است خلال نصوص او را
جامع کبیر قریب بیست کتاب یا اکثر از آن و روایت کرده شد فتاوی و مسائل او و تحدیث نمودند بآن قرن بقرن تا آنکه
رسید وقت و اهل سنت شدند با وجود اختلاف طبقات آنها تا آنکه مخالفین نیز همش باجتهاد و تقلید خبر وی تعظیم کردند
نصوص و فتاوی او را و میشناسند حق آن و قرب آن بنصوص و فتاوی صحابه و هر که تامل کند فتاوای او را و فتاوای صحابه را
طابق یابد یکی را با دیگری و در یابد که همها خارج از یک مشکوة است تا آنکه هر جا که صحابه اختلاف کرده اند برد و قول آن مسئله
وی نیز در روایت آمده است و بود تحری او فتاوای صحابه را مثل تحری اصحاب او در فتاوای او را بلکه اعظم از آن بلکه وی
مقدم میکند فتاوای آنها را بر حدیث مرسل اسحق بن ابراهیم بن هانی در مسائل خود گفته ابو عبد الله یعنی امام احمد رحمه الله
حدیث رسول خدا مرسل بر حال ثبت دوست تر است بسوی تو یا حدیث از صحابه و تابعین متصل بر حال ثبت گفت من اصحاب
حدیث ابی و بود فتاوای او مبنی بر پنج اصل یکی نصوص چون نص یافتی فتوی بموجب وی دادی و التفات بسوی
خلاف وی نکردی هر چه باشد و از هر که باشد و لهذا التفات نکرد بسوی خلاف عمر در مبتوته بحدیث فاطمه بنت قیس
و دوم جنب بحدیث عمار بن یاسر و در استدامت محرم بطیبی که پیش از احرام استعمال کرده بود بحدیث عایشه در باب
همچنین التفات نکرد بسوی خلاف مخالف در منع مفرد و قارن از فسخ بسوی تمتع بنا بر صحت احادیث فسخ و همچنین بسوی
قول علی و عثمان و طلحه و ابو ایوب و ابی بن کعب در ترک غسل از اکسال بنا بر صحت حدیث عایشه آنها فعلته و رسول الله
صلی الله علیه و سلم فاغتسلا و التفات نکرد بسوی قول ابن عباس و قول علی در روایتی که عده متوفی عنها زوجها که ابعد الاجلین
است بنا بر صحت حدیث سبیعه اسلمیه و نه بسوی قول معاویه و معاذ در توریث مسلم از کافر برای صحت
حدیث مانع از توریث بینهما و نه بسوی قول ابن عباس در صرف یعنی فی قوله لا ربا الا فی النسیئة بنا بر صحت حدیث بلال
و نه بسوی قول او با باحت لحوم حمر و این قسم بسیار است و مقدم نمیکرد بر حدیث صحیح هیچ عمل و رای و قیاس و قول
کسی از عدم علم را بخلاف که بسیاری از مردم اجماعش نامند و بر حدیث صحیح تقدیمش نمایند بلکه وی تکذیب مدعی
این قسم اجماع کرد و تقدیمش بر حدیث ثابت و انداشت و شافعی هم در رساله جدید بخود نص کرده است بر آنکه هر چه
بران خلافی معلوم نیست آنرا اجماع نتوان گفت و لفظ وی این است ما لا یعلم فیه خلاف فلیس اجماعا و عبد الله بن احمد گفته

تشنیدم پدر را میگفت هر چه دعوی میکند مردی در ان اجماع را آن کذب ست و هر که دعوی اجماع کند کاذب ست شاید
مردم اختلاف کرده باشند و وی آنرا ندانسته و بآن منتهی نشده پس باید که چنین بگوید لا اعلم الناس اختلفوا یعنی
بشر مریسی اصم و خصوص رسول خدا نزد امام احمد و سایر اهل حدیث اهل ست از انکه مقدم کنند بران توهم اجماع را که ضرور
عدم علم بمخالف ست و اگر جایز باشد نصوص مبطل شوند و جایز شود برای هر که نشنیده باشد مخالفی را در حکم مسئله تقدیم
مخالف بر نصوص و ازین قسم دعوی اجماع انکار کرده است امام احمد و شافعی نه انچه مردم گمان میکنند که وی دعوی
اجماع را استبعد گفته **اصل دوم** آنکه چون یافتی فتوای بعض صحابه که شناخته نمیشود برای آن مخالفی از
در ان مسئله تجاوز نمیکرد از ان بسوی غیر وی و نمیگفت که این اجماع ست بلکه از ورع او در عبارت این ست که لا اعلم
لا اعلم شیئا و فیه یا مانند آن چنانکه در روایت ابو طالب گفته لا اعلم شیئا یدفع قول ابن عباس و ابن عمر و احد عشر
من التابعین عطاء و مجاهد و اهل المدینة علی تسری العبد و بجنین الیمن بن مالک گفته لا اعلم احدا قد شهادة العبد جنگ
الامام احمد و چون امام احمد این نوع از صحابه یافتی تقدم نمیکرد بر وی عمل و نه رای و نه قیاس **اصل سوم** آنکه در اختلاف صحابه
از اقوال ایشان قولی اختیار میکرد که اقرب بودی بسوی کتاب و سنت و از اقوال ایشان بیرون نمی رفت پس اگر
ظاهر نمیشد موافقت احد الاقوال حکایت میکرد خلاف را در ان مسئله و جزم نمی نمود بقولی آنچه بن ابراهیم بن هانی
امام احمد را گفتند مردی در قوم خود می باشد و او را از چیزی پرسند که در وی اختلاف ست یعنی پس وی چه کند فرمود
فتوی دهد بانچه موافق کتاب و سنت ست و هر چه موافق این باشد از و امساک کند گفته شد آیا جواب دهد بران گفت نه
اصل چهارم اخذ بمرسل و حدیث ضعیف ست چون نباشد در ان باب چیزی که دفع کند آنرا و وی کسی ست
که ترجیح داد آنرا بر قیاس و نیست مراد نزد وی بضعیف حدیث باطل و نه منکر و نه انچه در رواتش متهم ست که دانسته
بسوی وی روا نیست تا عمل چه رسد بلکه حدیث ضعیف نزد وی قسیم صحیح ست و قسمی از اقسام حسن ست و تقسیم
حدیث را بسوی صحیح و حسن و ضعیف بلکه بسوی صحیح و ضعیف و ضعیف نزد وی بر چند مرتبه است پس اگر یافته نشود
در ان باب اثری دافع او و نه قول صاحب و نه اجماع بر خلاف وی عمل بران نزد وی اولی از قیاس باشد و نیست
از ایمه مگر وی موافق اوست برین اصل من حیث الجمله چه هر یکی از ایشان تقدیم میکند ضعیف را بر قیاس پس
ابو حنیفه تقدیم کرد حدیث قهقهه فی الصلوة را بر محض قیاس حال آنکه اهل حدیث اجماع کرده اند بر ضعف وی و تقدیم کرد
حدیث وضوء بنبیذ تمر را بر قیاس و اکثر اهل حدیث تضعیفش میکنند و تقدیم کرد حدیث اکثر الحیض عشرة ایام را بر محض قیاس
زیرا که انچه در سیزدهم می بینی در صدد حقیقت موافقت مساوی خون روز دهم ست حال آنکه حدیث ضعیف ست نزد
ایشان و تقدیم کرد حدیث لا مهر اقل من عشرة دراهم را حال آنکه اجماع کرده اند بر ضعف بلکه بطلان او بر محض قیاس
بدل صداق حاوی ضعف ست در مقابله بدل بضع پس هر چه بر وی هر دو راضی شوند جایز باشد قلیل بود یا کثیر و تقدیم کرد
شافعی خبر تحریم صید وج را با وجود ضعفش بر قیاس و تقدیم کرد خبر جواز نماز را بکه در وقت منهی با وجود ضعف خبر و مخالفت
آن بر قیاس غیر مکه از بلاد و تقدیم کرد در یکی از دو قول خود حدیث من قاء او رعف فلیتوضأ و لیبن علی صلاته را

بر قیاس با وجود ضعف خبر و ارسال وی و اما امام مالک پس وی مقدم میکند حدیث مرسل و منقطع و بلاغات و قول
صحابی را بر قیاس پس چون نمی باشد نزد امام احمد مرسله و نه قول صحابه یا قول یکی از ایشان و نه اثر مرسل و ضعیف
عدول میکند بسوی اصل پنجم که قیاس ست و استعمال میکند آنرا برای ضرورت در کتاب خلال گفته شافعی را قیاس میکرد
گفت انما یصار الیه عند الضرورة پس این هر پنج اصل از اصول فتاوی اوست و بر وست مداروی و گاهی توقف میکرد
و نمی نهاد بر تعارض ادله نزد او یا بنا بر اختلاف صحابه در ان یا بنا بر عدم اطلاع خود در ان مسئله بر اثر یا قول یکی از صحابه
و تابعین و بود شدید الکراهة و المنع برای افتا در مسئله که نیست در ان اثری از سلف چنانکه گفت بعض اصحاب خود را
ایاک ان تتکلم فی مسئلة لیس لک فیها امام و جایز میداشت افتای فقهای حدیث و اصحاب مالک و راه مینمود بسوی ایشان
و منع میکرد از استفتا کسی که معرض از حدیث ست و بنا نمیکند مذهب خود را بران و جایز نمی دارد عمل بفتوی آن امامی که
امام احمد را ازین حدیث پرسیدم اجراکم علی الفتیا اجراکم علی النار فرمود ینبغی بالسمع ابو داود در مسائل خود گفته تو انم شمرد
شنیدن خود امام احمد را که پرسیده میشد از بسیاری از انچه در وی اختلاف در علم ست پس میگفت لا ادری و میفرمود
مثل ابن عیینه در فتوی حسن از و چه قدر آسان بود بر وی اینکه بگوید نمیدانم گفت عبد الله بن احمد در مسائل خود
شنیدم پدر را میگفت که گفت عبد الرحمن بن مهدی پرسید مردی از اهل عرب مالک بن انس را از مسئله فرمود لا ادری
گفت تو میگوئی لا ادری فرمود آری برسان کسانی را که ورای تو اند که من نمیدانم و بسیار ست که میگفت سل غیری و اگر
میگفتند از کدام یک هیچیم میفرمود سلوا العلماء و مردی را بعینه نام نمی برد انتهی کلام علام الموقعین و انچه در وی از
اصول خمسه امام احمد ذکر کرده همین اصلها اصول فرقه توحید و اتباع این زمان ست اسباب راس و کسانیکه برین اصول
اطلاع ندارند و استعمال آن ازین گروه حق پژوه می بینند امری جدید گمان کرده تهمت احداث عقائد می نهند و اهل آنرا
و ما بینا مند و ما شاهم عن ذلک و بالجمله مناقب امام احمد بیش از احصاست و جمعی از اهل علم در ترجمه وی کتابهای مستقل
تالیف کرده اند و او را رای مسند که فرصت تبییض و ترتیب آن نیافته مصنفات دیگر ست از انجمله ست تفسیر
بسیار مبسوط و کتاب الزهد و کتاب الناسخ و منسوخ و مسند کبیر و مسند صغیر و حدیث شعبه و فضائل صحابه و تاریخ و کتاب الاشربة
و تبیان المحدثین گفته این همه تصانیف او در اصول مذهب و مانند آن واقع نشده مثل موطا بلکه از قبیل فوائد و مبینات
اسمار محدثین در ان با وی شرکت بلکه تفوق دارد انتهی و وفاتش روز جمعه دوازدهم ربیع الاول و قیل سیزدهم
و قیل ربیع الآخر سنه دوصد و چهل و یک هجری در بغداد بوده در مقبره باب حرب مدفون شد و باب حرب منسوب ست
الی عبد الله یکی از اصحاب ابی جعفر منصور و محله حربیه نیز نسبت بهمین باب ارد و قبر امام احمد در انجا مشهور ست
و زیارتگاه به و چون همراه بیان جنازه امام را شمردند هشتاد لک مرد و شصت هزار زن بود گویند روز وصال او
هشت هزار نصرانی و یهود و مجوس مسلمان شدند قاله ابن خلکان و ابو الفرج بن الجوزی در کتاب اخبار بشر بن الحارث
الحافی در باب چهل و ششم ذکر کرده حدث ابراهیم الحربی قال رایت بشر الحافی فی المنام کانه خارج من باب مسجد الرصافة
الی دجلة فی بحر فقلت ما فعل الله بک قال غفر لی و اکرمنی فقلت بماذا الذی فی کتاب قال قدم علینا الباردة دفع احمد بن حنبل

فتنزعه الدر والیاقوت فهذا مما التقطت قلت فاضل یحیی بن معین و احمد بن حنبل قال ترکتهما وقد زار رب العالمین
ووضعت لها الموائد قلت فلم تاکل منها انت قال قد عرف هوان الطعام علی فاباشنی النظر الی وجه الکریم انتهی گویند
امام احمد حق تعالی را صد بار در خواب دید باری پرسید ای رب بکدام چیز بتو نزدیکی حاصل توان کرد فرمود بتلاوت کتاب من
گفت بفهم فرمود بفهم و عدم فهم و مذهب امام احمد تا آخر الف هجرت در اقطار ارض باقی بود بعلت عمر خود اقل من اصحاب
مانده است با وجود قوت و شهرت و قبول و رجحان وی بر دیگر مذاهب بنابر شدت موافقت او با کتاب و سنت و وجود
کثرت حفاظ و محدثین و مجتهدین در مذهب او در انصاف فی بیان سبب الاختلاف گفته و اما مذهب احمد فکان قلیلا
قدیما وحدیثا وکان فیه المجتهدون طبقة بعد طبقة الی ان انقرض فی المائة الثامنة وصار اهل المذهب فی اکثر البلاد واللهم الا
قلیلون بمصر وبغداد ومنزلة مذهب احمد من مذهب الشافعی منزلة مذهب ابی یوسف مع مذهب ابی حنیفة فلذلک لم یعد ذکرهما
واحدا فی ماتری والله اعلم ولیس تدوین مذهبه عسیرا علی من تلقاها علی وجهها انتهی و نتوان گفت که قلت مذهب احمد
موجب نقص ست زیرا که قوت مذهب مبنی بر دلیل ست نه بر کثرت مقلدین بلکه قلت اهل حق امری دائم ست که حق را
از آن گزیر نیست الا ماشاء الله تعالی قال تعالی وقلیل من عبادی الشکور وقال تعالی الا الذین آمنوا وعملوا الصالحات
وقلیل ما هم و مراد از وجوب اتباع اوست اگرچه متمسک بقلیل باشند و مخالف او کثیر تا آنکه گفته اند که مراد بسواد اعظم
اهل حق اند اگرچه یک کس باشد سفیان ثوری گفته اگر فقیهی بر سر کوه باشد حکم جماعت دارد یعنی حیث قام قام به الجماعة
قوله تعالی ان ابراهیم کان امة و ما احسن ما ذکره الخفاجی فی کتاب ریحانة الالباء وزهرة الحیوة
الدنیا بعد ذکر قوله فی ترجمة الحنابلة وهم فی کل عصر اقل من القلیل وهکذا الکرام کما قیل **نظم**

یقولون لی قد قل تبعا احمد	وکل قلیل فی الانام ضئیل
الم تعلموا ان الکرام قلیل	وما ضرنا انا قلیل وجارنا
فقلت لهم مهلا علطتم بعمکم	کثیر وجار المکثرین ذلیل

انتهی و در حدیث آمده الخیر کثیر ومن یعمل به قلیل اخرجه الطبرانی عن ابن عمر فی الاوسط مرفوعا باسناد حسن والخیر کثیر وفاعله
قلیل اخرجه الخطیب فی التاریخ عنه ایضا مرفوعا وسنده حسن حاصل آنکه این مذهب احسن المذاهب و اقوم بالاصلین
و مضمون اتباع سنت و اجتناب از بدعت در وی بیشتر از جمله مذاهب ست والله اعلم و امام احمد را دو فرزند بودند عالم
یکی صالح دوم عبدالله اول صالح بمرو در رمضان سنه دویست و شصت و شش در صفهان بود قاضی آنجا و ولادتش در
دویست و سه بوده و عبدالله تا سال دویست و نود باقی و زنده بود وفاتش روز یکشنبه هشتم جمادی الاولی یا اخری بعمر هفتاد
و هفت سال شد کنیتش ابو عبدالرحمن ست امام احمد کنی باوست و اوسند پدر خود را ترتیب داد و بران افزود رحمهما الله تعالی
شهاب الدین احمد بن محمد بن ابی بکر بن عبدالملک بن احمد بن محمد بن الحسین القسطلانی المصری الشافعی ولد
دوازدهم ذیقعده سنه هشت صد و پنجاه و یک در مصر ست در ابتدای نشو و نما مشغول بعلم قرارت شد و سبع را یاد گرفت
بعد از آن بفنون دیگر پرداخت و صحیح بخاری را در پنج مجلس بر احمد بن عبدالقادر ساوی گذرانید و در جامع عمری بدرس
و وعظ اشتغال داشت عالمی برای شنیدن وعظ او جمع میشد و در این باب بی نظیر وقت خود بود و سخن گیرا داشت بعدت دراز

شوق تصنیف در سر افتاد و تصانیف مقبوله از وی یادگار ماند از اهل آنها شرح بخاری ست دیگر مواهب لدنیه که در سال
هزار و سی و یک ست و مقصود سنیه فی شرح المقدمة الجزریة و لطائف الاشارات فی القراءات العشر و کتاب الکنز فی وقف حمزة و هشام
علی الهمزة و شرحی دارد بر شاطبیه که زیادات ابن الجزری را در آن آمیخته و فوائد غریبه آورده که در کتابی دیگر نتوان یافت
و شرحی دارد بر قصیده بردة مسمی بانوار مضیه و کتابی دارد مسمی بتقاویس الالفاظ و کتابی دارد در
مناقب شیخ عبدالقادر مسمی بالروض الزاهر و کتابی دارد مسمی بتحفة السامع والقاری بختم صحیح البخاری شیخ جلال الدین
سیوطی را از وی شکایت بود و میگفت از کتب من در مواهب لدنیه استمداد نموده بی اعلام آنکه از کتب من نقل میکند
و این معنی نوعی از خیانت ست و نقل و شمه از کتمان حق نمیزداد و چون این شکایت شایع شد بحضور شیخ الاسلام زین الدین
زکریا محاکمه افتاد سیوطی قسطلانی را الزام داد در مواضع بسیار از آنجا که گفت وی در چند موضع از مواهب از بیهقی نقل نموده
و از مؤلفات بیهقی نزد او چند مؤلف موجود ست نشان بدهد که در کدام یک از آن مؤلفات دیده نقل کرده ست قسطلانی
در همین موضع نقل عاجز گشت سیوطی گفت این نقلها از کتب من کرده است و من از بیهقی کرده ام پس واجب بود که نقل
نقل السیوطی عن البیهقی کذا و کذا تا حق استفاده من هم بجامی آورد و از عهده تصحیح نقل هم فارغ الذمه میگشت قسطلانی
ملزم شده از مجلس برخاست همیشه بخاطر داشت که از این کدورت از خاطر شیخ جلال سیوطی نماید بسیرش نمی صدور
همین قصد از شهر مصر تا روضه که مسافت دور و دراز دارد پیاده رفت و بهر سیوطی استاده و شک او شیخ پرسید کیستی
گفت منم احمد که برهنه پا و برهنه سر بر دروازه شما استاده ام تا از من کدورت خاطر دور کنید و راضی شوید شیخ از
اندرون خانه جواب داد که کدورت خاطر دور کردم اما دروازه نگشاد و ملاقات ننمود وفات قسطلانی شب جمعه هفتم محرم
سنه نهصد و بیست و سه در قاهره مصر اتفاق افتاد بعد از نماز جمعه در جامع ازهر بروی نماز گذارده و در مدرسه عینیه که در
جوار خانه او بود دفن کردند کذا فی بستان المحدثین و این حکایت را شیخ عبدالحق دهلوی نیز باختصار در زاد المتقین آورده فلیعلم
ابوبکر احمد بن علی بن ثابت بن احمد بن مهدی بن ثابت البغدادی المعروف بخطیب از حفاظ متقدمین و علمای مشهورین
بوده گفته اند اگر او را کتابی غیر از تاریخ نمی بود همین کتاب کفایت میکرد زیرا که دلالت دارد بر عظیم اطلاع او و لیکن بصنفات
زیاده بر شصت کتاب ست قریب صد و فضل وی اشهر از وصف ست از آنجمله ست کفایه و شرف اصحاب الحدیث
و السابق واللاحق و المتفق والمفترق و المؤتلف والمختلف و تلخیص المتشابه و کتاب الرواة عن مالک
و تلخیص المقتبس فی تمییز الملتبس و تمییز متصل الاسانید و روایة الابناء علی الآباء و غیر ذلک من التصنیفات
الجلیلة التی هی بضاعة المحدثین و ثروتهم فی فنهم حافظ ابو عامر سلفی در حق تالیفاتش گفته **نظم**

تصانیف ابن ثابت الخطیب	اللذ من الصبا الغض الرطیب
ریاض للفتی الیقظ اللبیب	و یا حبذا حسن ما قد ضاع منها
فایة راحة و نعیم عیش	یوازی عیشها بل ای طیب
براها اذ رواها من حواها	لقلب الحافظ الفطن الاریب

و ولادت او در روز پنجشنبه بیست و چهارم ذیقعده
سنه چهارصد و نود و دو بوده و قیل ششم جمادی الآخره بدرش نیز سابقی بعلم حدیث شد و از تحریص طلب این فن شریف میکرد

یازده ساله بود که در طلب علم شروع کرد و سفرها گزید و در بصره و کوفه و نیشابور و اصفهان و دینور و همدان و ری و جبال ابو نعیم
صاحب حلیه و ابو سعید مالینی و ابو الحسن بن بشران و دیگر علما استفاده نموده و قدر از ابو الحسن محاملی و قاضی ابو طیب طبری
و غیرهما حاصل کرده با آنکه فقیه بود حدیث و تاریخ بروی غالب آمده ابن ماکولا که محدث مشهور ست از شاگردان ست
و محمد بن رزوق عقرقانی و دیگر اجله این فن از ترغیب او سرسبز شده اند صحیح بخاری در مکه معظمه بر شیخی که از ابو ذر
روات بخاری ست در پنج روز ختم کرده و بر ابو عبد الرحمن اسمعیل بن احمد الحیری النیسابوری المعروف بفرید بخاری
درست مجلس خوانده و از شیخی نیز بسماع بخاری نموده وقت مغرب شروع خواندن آن میکرد و متصل نماز فجر بس می نمود و هیچ
شبها گذرانیده روز سوم از چاشت تا مغرب و از مغرب تا صبح خوانده رفت و تمام نمود و هیچ گفته این قوت دماغ
و مهارت در قرائت از نوادر ست و بعد از فراغ ازین استقرار در بغداد و حل اقامت انداخت و بتصنیف و روایت
حدیث اوقات خود معمور نمود تا آنکه بدار الرضوان شتافت هر روز ختم قرآن شریف میکرد و بترتیل و تجوید قرائت می نمود
در سفرها مردم لفظ بلفظ از وی می شنیدند و با وجود تعب سفر این ورد را ناغه نمیکرد و او را حق تعالی ثروت ظاهر و زر
بخشیده بود بر طالبان این علم شریف صدقات و خیرات بسیار جاری داشت در حج چون متصل آب زمزم رسید سه بار از آن
آب مبارک سیر خورد و سه چیز از خدای تعالی درخواست کرد زیرا که دعا در آن حالت مستجاب ست اول آنکه تاریخ بغداد را
روایت کنند و منتشر شود دوم آنکه در جامع منصور که بهترین بقاع بغداد ست با املا و تسلیم حدیث مشغول شود سوم آنکه مدفن
او متصل بشر حافی باشد هر سعاجت او روا شود و مرتبه او در بغداد بحدی انجامیده بود که خلیفه وقت حکم کرد که هیچکس از وعاظ
و خطیبان و دیگر اصناف علما حدیثی را ذکر نکنند تا آنکه آن حدیث بر خطیب بگذرانند و او اجازت ندهد و در زمان او نبی و وزیر
که در خیبر سکونت داشتند و در وقت حضرت عمر رضی الله عنه از آنجا برخاسته در اطراف و جوانب شام منتشر شدند بحضور خلیفه
نامه پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم ظاهر نمودند و بخط حضرت علی و مهر نبوی شهادت جمعی کثیر از صحابه مرقوم بود بمضمون آنکه
از فلان فلان قبیله یهود جزیه ساقط کردم و صحابه شهود خلیفه آنرا نزد خطیب فرستاد خطیب بعد از تامل گفت این نامه زور و جعل ست زیرا که در وی شهادت
معاویه و سعد بن معاذ ثبت ست معاویه در وقت فتح خیبر مسلمان نبود و شرف صحبت حاصل نکرده و سعد در غزوه خندق و غیر خیبر و تبوک
غزوه قریظه وفات یافت در وقت فتح خیبر زنده نبود و این حکایت در بستان المحدثین ست و سید علامه محمد بن اسمعیل امیر یمنی
در افاده الائمه بذکر احکام اهل الذمه آنرا بتفصیل آورده خطیب بشعر هم الفت داشت این قطعه از وست **قطعات**

ان کنت تبغی الرشاد محضا	لا مر دنیاک و المعاد
فخالف النفس فی هواها	ان الهوی جامع الفساد
الشمس تشبه و البدر یحکیه	و الدر یضحک و المرجان من فیه
و من سرا فی ظلام اللیل معتکر	فوجهه عن ضیاء البدر یغنیه
تغیب الخلق عن عینی سوی قمر	حسبی من الخلق طرا ذلک القمر
محله فی فوادی قد تملکه	و حاز روحی مالی عنه مصطبر
و الشمس اقرب منه فی تناولها	و غایة الحظ منه للوری النظر
و ددت تقبیله یوما مجالسة	فصار من خاطری فی خده اثر
و کم حکیم رآه ظنه ملکا	و رد الفکر فیه انه بشر

لا تغبطن اخا الدنیا لزخرفها	و لا للذة وقت عجلت فرحا
و الدهر اسرع شیء فی تقلبه	و دعه تقلب سیفا من به دحا
و کم تقلب سیفا من به دحا	و دعه الدهر اسرع شیء فی تقلبه

چون بیمار شد بخلیفه گفته فرستاد که من مسیح وارث ندارم مال من بیت المال سپرد اگر اذن باشد من آنرا بطور نذر
بدرویشان تقسیم کنم خلیفه فرمود مبارک ست همه کتابها را وقف کرده و جمیع اجناس مال او را صدقه صرف نمود و ختم نمود
سنه چهارصد و شصت و سه در بغداد وفات یافت و سمعانی گفته در شوال انتقال نمود شیخ ابو اسحق شیرازی که از مشایخ
مشایخ شافعیه و جامع علوم ظاهر و باطن بود جنازه او را بر دوش خود گرفت گویند از وی انتفاع بسیار حاصل ساخته
و در تصانیفش مراجعت میکرد خطیب در وقت خود حافظ مشرق بود و ابن عبد البر حافظ مغرب لطف آنست که هر دو
بیکسال انتقال کردند محب الدین بن النجار در تاریخ بغداد گفته که ابو البرکات اسمعیل بن ابی سعد صوفی گفته که شیخ
ابو بکر بن زهرا صوفی گوری در جانب قبر بشر حافی برای خود ساخته بود و هر هفته آنجا رفته در وی خواب می کرد
و قرآن میخواند چون خطیب انتقال کرد و وصیت نمود بدفن خود بجانب قبر بشر حافی بصاحب حدیث نزد ابن زهرا آمده
درخواست دفن خطیب در آن قبر نمود وی سخت ممتنع شد و گفت جائی که از سالها برای خود ساخته ام تقسیم از من
گرفته شود چون این حال دیدند نزد پدر من ابی سعد آمده ماجرا باز گفتند والدم او را نزد خود خوانده گفت که ما نمیگوییم
که شما این موضع قبر را بایشان بدهید ولیکن این میگوییم که اگر بشر حافی زنده بودی و شما در پهلوی او بودی و ابو بکر
خطیب می آمد و در جای فرودتر از شما می نشست آیا شما را خوش آمدی که از وی بالاتر می نشستید گفت نه
بلکه برخاستمی و بجای خود او را می نشانیدمی گفت همچنین در این وقت نیز می باید قلب شیخ ازین حرف خوش گردید و اذن دفن
پدر او جانب بشر باب حرف دفن کردند بعضی از علمای بغداد بعد از وفات او را در خواب دیدند از حالش پرسیدند گفت انا فی روح و ریحان و جنة نعیم
ابو العباس **احمد** بن احمد بن محمد بن عیسی البرنسی الفاسی المعروف بزروق روز پنجشنبه وقت طلوع آفتاب
بیست و هشتم محرم سنه هشت صد و چهل و شش متولد شد مادر و پدرش قبل از سال هفتم قضا کردند از علمای کبار
دیار مغرب مثل قوری و محاسبی و استاد ابو عبد الله صغیر و امام ثعالبی و ابراهیم تازی و سیوسی و سخاوی مصری و جماعتی
دیگر بزرگان آنجا اخذ علوم کرده شیخ وی سیدی زیتون در حق او گفته که وی از ابدال ست و با وصف علوم اهل الله
تصنیف او در علوم ظاهر و نیز نافع و مفید و کثیر افاده از آنجمله حاشیه او بر صحیح بخاری ست که نهایت بر جسته واقع شده
شرح رساله زید در فقه مالکی و شرح ارشاد ابن عساکر و شرح مختصر خلیل در فقه مالکی و شرح قرطبیه و شرح حافیه و شرح عقیده
و رسیده بست و چند شرح بر حکم شیخ تاج بن عطاء الله الاسکندرانی و شرح حزب البحر و شرح مشکلات حزب کبیر
شرح حقائق المقری و شرح اسماء حسنی و شرح مراصد ابو العباس احمد بن عقبة الحضرمی و نصیحه کافیه و مختصر شرح و اعانة المتوجه
سالکین علی الطریق القویم و التمکین و قواعد التصوف و این در غایت خوبی و حسن واقع شده و حوادث الوقت کتابی ست
مانند تلبیس در صد فصل در رد بدعات فقرای وقت و رساله مختصره در علم حدیث و مراسلات بسیار با احباب خود
در تذکیر و حکم و مواعظ و لطائف سلوک نوشته بالجمله مردی جلیل القدر ست و مرتبه کمال و فضل او فوق الذکر و الوصف ست

وی آخر محققین صوفیه است که جامع بوده اند میان حقیقت و شریعت و اجله علما مثل قطب الدین شیرازی و شیخ طاهر بن حسین یمانی
ترکادی و غیرهم بشاگردی او فخر نموده اند و وفات او در طرابلس مغرب بسال هفتصد و هشت هجری بوده و تولد او در کازرون است

ابو مصعب **احمد** بن بکر القاسم بن الحارث بن زهرة بن مصعب بن عبد الرحمن بن عوف زهری و او را عوفی
نیز گویند یکی از شیوخ اهل مدینه است راوی موطا از امام مالک قاضی و مفتی آن بلده مشهور بود و در سنه یکصد و پنجاه و شش
و ملازمت امام مالک اختیار نمود تفقه تام نصیب او شد و از ابراهیم بن سعد مدنی نیز روایت میکند عمرش نود و دو سال شد
در موطای او و موطای ابو حذافه سهمی صد حدیث زیاده از دیگر موطاآت یافته میشود گویند موطای او نسخه آخر نسخه است
که بر امام مالک گذرانیده و همچنین موطای ابو حذافه پس زیادت اینها از قبیل سهو و محو نیست و اهل مدینه را اتفاق چنین بود که
تا وقتی که ابو مصعب زهری در میان ما زنده است ما بر اهل عراق در علم حدیث و فقاهت غالب ایم و در خدمت قضا
که قضای او رسید در رمضان سال چهل و دو بعد از مائتین وفات یافت **ابو طاهر احمد** بن محمد بن احمد بن سلفی
الاصبهانی ملقب بصدر الدین یکی از حفاظ مکثرین است در طلب حدیث رحلت کرده و اعیان مشایخ را ملاقات نموده
شافعی المذهب بود و وارد بغداد شد و بر گیا ابی الحسن علی الهراسی اشتغال فقه نمود و بر خطیب ابی زکریا یحیی بن علی
التبریزی اللغوی اشتغال لغت کرد و از ابی محمد جعفر بن السراج و غیره از ایمه اماثل روایت حدیث نمود و چون بلاد
وطوف آفاق کرد سیوطی گفته کان اماما حافظا متقنا ناقدا ثبتا دینا خیرا انتهی الیه علو الاسناد و روی عنه الحفاظ
فی حیاته وله تصانیف وکان اوحد زمانه فی علم الحدیث و اعلمهم بقوانین الروایات وله مائة وست سنین انتهی
در سنه احدی عشرة و خمس مائة داخل ثغر اسکندریه شد و آمدنش در آنجا از بحر بود و از طرف مدینه صور و آنجا مقیم شد
و مردم دور دست قصد او کرده بروی سماعت نمودند و انتفاع حاصل کردند و در آخر عمر ش عصر و بی کسی ماندند و بود ابو الحسن علی بن
بن السلار وزیر ظافر عبیدی صاحب مصر بلی و مدرسه در ثغر سنه ست و اربعین و خمس مائة بنیا و نهاد و تدریس او نمود و آن مدرسه هنوز معروف
باوست ابن خلکان گوید جماعتی از اصحاب او در شام و دیار مصریه یافتم و بر آنها سماعت نمودم و آنها اجازت داد مسلمانی
بسیار نویسنده بود و از خط وی فوائد بخط نقل گرفتم از آنجا این است که بسوی ابی عبد الله بن عبد الجبار الاندلسی نوشته بود قطعه

لولا اشتغالی بالامیر ومدحه	لاطلت فی ذاک الغزالی تغزلی
فترکت اوصاف الجمال بمعزل	لکن اوصاف الجلال غزلی

و نیز از خط او که بسوی شیخ صاحب جمیل بطور مرثیه نوشته بود نقل کردم قطعه

وان سلوی عن جمیل لساعة	من الدهر ما جاعت لاحاز جنیها
اذا مت باساء الحیوة ولینها	سواء علینا یا جمیل بن معمر
وانت عندی نفوس النفوس	وان شعر بسیار میخواند شعر
	قالوا نفوس الدار سکانها

و آمالی و تعالیق وی بسیار اند و مختصر اولی است ولادتش در شعبان
و سبعین و اربع مائة است تقریبا در اصفهان و وفات ضحوه نهار جمعه و قیل لیلة الجمعة خامس شهر ربیع الآخر سنه
ست و سبعین و خمس مائة در ثغر اسکندریه و در رباطه که مقبره داخل سور است نزد باب الخضر دفن شده و در وی
از صالحین است مثل علی طوشی و غیره و صفراوی در زهر الریاض از سلفی آورده که گفت سؤال من تجمین نه بیست و نه بیست

بر این تقدیر عمر وی نود و هشت سال شد و تاریخ ابن النجار که علیه صفراوی است هم دلالت دارد بر صحت
نمیدانم که کسی از سه صد سال تا این زمان بصد سال رسیده باشد تا بزیاده بر آن چه رسد سوای قاضی ابو الطیب طاهر
بن عبد الله طبری که وی یکصد و دو سال زیست و نسبت سلفی بسوی جد او ابراهیم سلف است بکسر سین مهمله
و فتح لام و فا و در آخرش ها است و این لفظ عجمی است و معنی آن بعربی ثلاث شفاه است زیرا که یک لب او
شق شده مثل دو لب گشته بود سوای آن لب دیگر اصلی و اصل در وی سلبه است بباء بدل الفا یعنی سدابه والله اعلم
ابو عبد الرحمن **احمد** بن علی بن شعیب بن علی بن سنان بن بحر النسائی بفتح مکسوره یا منسوب است بسوی
نسا که شهری در خراسان است و گاهی عربان درین نسبت نسوی گویند و همزه را بواو بدل نمایند و موافق قیاس نیز
همین است ولیکن اشهر اول است ولادت وی در سال دو صد و چهارده یا پانزده یا بیست و یک بوده علی اختلاف الاقوال
وی یکی از حفاظ حدیث و ائمه فقه و مقدم و مشار الیه و عمده و قدوه و امام زمان خود است بلا خلاف شیوخ کبار را دریافته
و بخراسان و حجاز و عراق و جزیره و شام و مصر و جز آن رفته اول رحلت او در عمر پانزده سالگی بود بسوی قتیبة بن سعید بلخی
نزد وی یکسال و دو ماه مکث کرد و کسب علم حدیث نمود بعده از خدمت اسحق بن راهویه و علی بن خشرم و محمود بن غیلان
و ابو داود سجستانی اخذ کرده و روایت نموده و عبد الله بن امام احمد بن حنبل را ملاقات کرده طحاوی و ابو بکر بن السنی
و ابو القاسم طبرانی شاگردان او بودند مذهب شافعی داشت چنانکه مناسک او بران دال است ابو علی نیسابوری گفته
چهار کس را از ائمه حدیث در وطن و سفر خود دیدم و اول نسائی را نام گرفت و حاکم گفته نسائی در زمان خود افقه مشایخ
مصر و اعرف ایشان بصحیح و سقیم آثار و رجال بود و ذهبی گفته هو احفظ من مسلم دارقطنی گفته وی مقدم است بر کسی که
ذکر میشود بعلم حدیث و جرح و تعدیل و اتقن در زمان خود و او را کتب معتبره است در حدیث و علل و کتاب سنن مشهور است
و نیاست حاکم گفته کلام او بر فقه حدیث بیشتر از آن است که ذکر کرده شود و هر که نظر کند در کتاب سنن وی حیران شود در حسن
ترتیب وی و بود در غایت ورع و از اینجاست که در سنن خود روایت میکند از حارث بن مسکین که عالم صالح و قاضی مصر بود
بدین طریق قرئ علیه وانا اسمع ولیکن میگوید حدثنا و اخبرنا چنانکه در هنگام روایت از دیگر مشایخ خود میگوید زیرا که میان وی
و حارث ببغض و جو خشونتی بهم رسیده بود و در مجلس وی ظاهر شدن نمی توانست پس هنگام روایت او در گوشه
پنهان شده استماع حدیث میکرد و بر وجهی که آواز حارث را شنود و شخص خود را بر وی ظاهر نکند عراقی گفته در طریقه وی
شرطی هست در تخریج احادیث از آنها که مختلف فیه اند و وی گفته که متروک نمیشود نزد من مرد مگر آنکه اتفاق کنند
بر ترک وی و اما اگر یکی توثیق کند و دیگری تضعیف ترک نمیکنم او را بجهت تشدید بعضی و میگویند که ابو داود نیز
این مسلک سیر و در بعضی مواضع که ابو داود و ترمذی اخراج حدیث کرده اند نسائی از آن اجتناب می نماید بلکه از اخراج
صورت از بعضی رجال شیخین نیز تجنب میکند و بالجمله وی یکی از بزرگان حدیث است مواظبت داشت بر صوم داود
و بر غلبت کثیر الجماع بود چهار زن داشت و نزد هر یک یک شب میگذرانید و سراری نیز بسیار بود قاله ابن عساکر
و سمعانی در تاریخ مصر گفته قدوم آورد نسائی در مصر قدیما و بود امام در حدیث ثقه ثبت حافظ و ابن خلکان گفته ساکن شد بمصر

منتشر شد آنجا تصنیفات سامی و موسم از وی گرفتند و سیوطی گفته تقسیم شد و مصر بر فاق القناطیل انتهی و بود در سنه
از صد و ذیقعده سنه سیصد و دو و سبب موت او چنانکه در ابن خلکان و تاریخ یافعی و اشعة اللمعات و بستان المحدثین
و غیرها از محمد بن اسحق اصفهانی نوشته اند آنست که چون از تصنیف مناقب مرتضوی یعنی خصائص کبری فارغ شد
خواست که آن کتاب او بجامع دمشق بر طلابیان کند تا مردم آنجا که بسبب طول سلطنت بنی امیه در آن بلاد
بمذهب نواصب پیدا کرده اند مهتدی شوند قدری از آن کتاب مذکور کرده بود که سائلی گفت در مناقب امیر المؤمنین
معاویه هم چیزی نوشته گفت امیر رضی معاویه ان یخرج رأسا برأس حتی یفضل یعنی معاویه را همین بس است که بسر
نجات یابد او را مناقب کیست و در روایتی آمده که این کلمه هم بگفت ما اعرف له فضیلة الا لا اشبع الله بطنک عجب مردم
او را بتشیع تهمت کرده ملکه کوب کردند در بستان المحدثین گفته چند ضربه بخصیتین او رسید که بسبب آن نیم جان شد انتهی
و لفظ ابن خلکان این است کان یتشیع فاز الوا به فعوفی فی حضنه حتی اخرجوه من المسجد و فی روایة اخری یدعون
فی خصیتیه داسوه ثم حمل الی الرملة فمات انتهی و چون نادمانش برداشته بخانه آوردند گفت مرا بمکه برید و قت وفات
بکه معظمه کنید تا در مکه یا راه مکه بمیرم گویند در مکه وفات یافت و در میان صفا و مروه مدفون شد و بود وفات او
روز دوشنبه سیزدهم صفر و قیل شعبان سنه سیصد و سه قاله الدارقطنی و ابو نعیم اصفهانی گفته لما دخل دمشق
بسبب ذلک المدوس و قد صنف کتاب الخصائص فی فضل علی و اهل البیت و اکثر روایاته فیه عن احمد بن حنبل و نیز دارقطنی گفته
امتحن بدمشق فادرک الشهادة و توفی بمکة و قیل بالرملة من ارض فلسطین و بعضی گویند نعش او را از رمله بمکه رسانیدند والله اعلم
ابو بکر احمد بن الحسین بن علی بن عبد الله بن موسی البیهقی الخسرو جردی الفقیه الشافعی الحافظ الکبیر المشهور
یکی از پیشوایان معتمد ایمان حدیث و فقه بوده در زمان خود و تحقیقات در علوم بسیار دارد و در مباحثه و مناظره غایت
انصاف مرعی میداشت تصانیف بیشمار دارد گویند بهزار جزو رسیده و گویند او را در علم ثانی نبود بعضی گفته تا بهفت
صد اند که ایشان تصانیف در اسلام نمودند و مسلمانان انتفاع بسیار از تصانیف ایشان گرفته اند یکی دارقطنی دوم حاکم
ابو عبد الله نیسابوری سوم ابو محمد عبد الغنی بن سعید ازدی مصری چهارم ابو نعیم احمد بن عبد الله اصفهانی پنجم ابو عمر یوسف بن عبد البر
النمری حافظ اهل مغرب ششم بیهقی هفتم خطیب بغدادی بیهقی فقه از شیخ صعلوکی حاصل کرده و در عهد وی در خراسان
هیچکس را یارای آن نبود که در علم حدیث مصطفی صلی الله علیه و سلم بی استاد و بی اجازت و بی ممارست تصرف کرد
روایت حدیث از حاکم نیسابوری و ابو طاهر محمد بن یادی ابن فورک و ابو عبد الله سلمی دارد از مشاهیر مصنفات
کتاب السنن در دو مجلد و کتاب دلائل النبوة سه مجلد و کتاب معرفة العلوم و کتاب بعث و نشور یک مجلد و کتاب آداب
و کتاب فضائل صحابه و کتاب فضائل اوقات و کتاب شعب الایمان دو مجلد و کتاب خلافیات دو مجلد است کذا فی شواهد الوفیات
و ابن خلکان گفته بیهقی واحد زمان و فرد اقران در فنون بود از کبار اصحاب حاکم است در حدیث و زائد بر وی در انواع
علوم فقه از ابی الفتح ناصر بن محمد العمری المروزی گرفته و حدیث بر وی غالب آمده و بآن مشتهر گشته و در طلب حدیث
جبال و عراق و حجاز رفته و در خراسان از علمای عصر شنیده و همچنین بدیگر بلاد که آنجا رسیده و وی اول کسی است که

نصوص امام شافعی را جمع نموده در ده مجلد و از مشهور مصنفات او مناقب شافعی و مناقب احمد بن حنبل و غیر ذلک است
و قانع بود از دنیا بقلیل امام الحرمین در حق وی گفته ما من شافعی المذهب الا و للشافعی علیه منة الا احمد البیهقی
فان له علی الشافعی منة و بود اکثر الناس نصرة المذهب الشافعی و او را در نیشاپور طلبیدند برای نشر علوم آنجا رفت
و بود بسیرت سلف و جماعتی از اعیان از وی اخذ حدیث کرده اند منهم زاهر الشحامی و محمد الفراوی و عبد المنعم القشیری
و غیرهم ولادتش در شعبان سنه سیصد و هشتاد و چهار بود انتهی در بستان المحدثین نوشته که وی بمعمورهای اسلام گشته
و صاحب این همه تبحر و علو استاد که دارد و سنن نسائی و جامع ترمذی و سنن ابن ماجه نزد او نبود و بر احادیث این هر سه
کتاب یعنی اطلاع ندارد در علم او حق تعالی برکت عظیم داد و قوت فهم کمال ظاهر نمود و از وی تصانیف بسیار یادگار ماند
و مثل آن تصانیف از سابقین و نه لاحقین صادر نشده و از جمله تصانیف گزیده و نافعه وی کتاب الاسماء و الصفات و مجلد است سبکی گفته
لا اعرف له نظیرا و کتاب الاعتقاد یک مجلد و کتاب الدعوات الکبیر یک مجلد سبکی گفته من سوگند میخورم بر آنکه این کتب را
عالم نظیری نیست و کتاب الزهد یک مجلد و کتاب الترغیب و الترهیب یک مجلد و اربعین کبری و اربعین صغری و کتاب الاسرار
و دیگر تصانیف بسیار دارد در تصانیف خود نصرت مذهب شافعی نموده و بتایید او رواج این مذهب بالا گشته جامع فنون
فنون حدیث و علل و فقه آن و وجوه جمع میان احادیث مختلفه و چون در تصنیف کتاب معرفة السنن و الآثار شروع کرد
بی از صلحا بخواب دید که امام شافعی در جائی هستند و در دست ایشان چند جزو از این کتاب هست و میفرمایند که امروز از
کتاب فقیه احمد هفت جزو نوشتیم یا خواندیم فقیهی دیگر نیز امام شافعی را بخواب دید که در مسجد جامع بر تختی نشسته اند
میفرمایند که امروز از کتاب فقیه احمد یعنی بیهقی فلان حدیث استفاده کردیم و محمد بن عبد العزیز مروزی فقیه مشهور گفته روزی بخواب دیدم
یک صندوق از آسمان بزمین میرسد و هر گاه آن صندوق را گشودم نهایت درخشنده که چشم را خیره میکند پرسیدم که این چه چیز است فرشتگان میگویند
این مصنفات بیهقی است که در بارگاه کبریا مقبول شد گاهی میل بشعر هم میکرد این چند بیت از نظم اوست بیت

من اعتز بالمولی فذاک جلیل	و من رام عزا عن سواه ذلیل	و لو ان نفسی مذ براها مالیکا
فصدعها فی سجدة لقلیل	احب مناجاة الحبیب باوجه	و لکن لسان المذنبین کلیل

وفات او دهم جمادی الاولی سنه چهارصد و پنجاه و هشت در شهر نیشاپور واقع شد اما در بوقی نهاده بیهق آوردند و در سرخس و جرد
دفن شد و بیهقی نسبت به بیهق است که نام چند دیه است متصل هم و نسبت کردهی نیشاپور مجموع آن دیه ها را بیهق گویند مثل ابهر
هم بلوند و نواح دهلی و کلان ترین آن دیه ها خسرو جرد است مدفن بیهقی انتهی ابن خلکان گفته خسرو جرد بضم خاء معجمه و سکون
سین مهمله و فتح راء مهمله و سکون واو و کسر جیم پسر او و دال مهمله است کذا فی تقویم البلدان نقلا عن اللباب والله اعلم
ابو جعفر احمد بن محمد بن سلامة بن عبد الملک الازدی الحجری المصری الطحاوی طحاوی است از دهات مصر و از
شهر مشهور است از قبائل یحمد و الاتش در سنه دو صد و سی و هشت بوده و ابو سعد سمعانی گفته در دو صد و سی و نه و بعضی گفته
یوم الاحد لعشر خلون من ربیع الاول روایت حدیث از هارون بن سعید ایلی و یونس بن عبد الاعلی و محمد بن عبد الحکم و یحیی بن نصر
و جماعه کثیر از تلامیذ ابن وهب دارد و از وی احمد بن القاسم خشاب و ابو بکر مقری و طبرانی و محمد بن بکر بن مطرود و دیگر محدثان

روایت کرده اند مرد ثقه و فقیه و عاقل بود و در مصر ریاست حنفیه بوی تعلق داشت در اول حال شافعی بود و از مزنی
شاگرد امام شافعی تلمذ میکرد در اثنای درس مزنی او را تغییر بلادت کرد و گفت قسم بخدا که از تو هیچ نخواهد شد این کلمه بر وی گران آمد
صحبت مزنی را ترک کرده بدرس ابو جعفر احمد بن عمران حنفی انتقال نمود و سعی بسیار کرد تا آنکه در فقه مهارت پیدا کرد و چند
تصنیف نمود که آنرا مختصر طحاوی گویند و بعد از تالیف آن مختصر گفت رحم الله اما ابراهیم یعنی المزنی لو کان حیا لکفرنی
یعنی در بستان المحدثین گفته این حکم بر مذهب مزنی ست نه بر مذهب طحاوی زیرا که این قسم نزد حنفیه از قسم لغو ست که بدین
دران واجب نمیشود بخلاف شافعیه که نزد ایشان این قسم منعقد ست و لغو آنست که بی قصد عادة بر زبان جاری گردد
و هو یعلی خلیلی در کتاب الارشاد در ترجمه مزنی گفته که طحاوی خواهرزاده مزنی بود و محمد بن احمد شروطی گفته طحاوی گفتم
چرا اختلاف خال خود کردی و مذهب ابو حنیفه اختیار نمودی گفت خال خود را دیدم که در کتب ابی حنیفه بسیار نظر میکند
پس از مذهب وی انتقال نمودم و سببی دیگر نیز در وجه انتقال او از مذهب بیان کرده اند و باقی حال تصانیف مفیده
در مذهب حنفی دارد و بزعم خود در نصرت این مذهب مساعی جمیله بتقدیم رسانیده و از تصانیف او وسعت علم او معلوم میشود
تصنیفی دارد در اختلاف علما و تصنیفی در شروط و همچنین در احکام القرآن کنوی در طبقات الحنفیه نوشته که این کتب
زیاده بر بیست جزو ست و از تصانیف او شرح جامع صغیر و شرح جامع کبیر و کتاب شروط صغیر و کبیر و اوسط و کتاب
والوصایا و الفرائض و تاریخی ست مسمی بتاریخ کبیر و کتاب مناقب ابی حنیفه و کتاب النوادر الفقهیه و کتاب نوادر الحکایات
و کتاب اختلاف الروایات علی مذهب الکوفیین و غیر ذلک قضاعی در کتاب الخطط ذکر طحاوی نموده و گفته قد ادرک الناس
و عامة طبقته و برع فی علم الشروط و کان قد استکتبه ابو عبید الله محمد بن عبدة القاضی و کان علی کافا فتاوه و کان
ابو عبید الله سمحا جوادا ثم عدلا ابو عبید علی بن الحسین بن حرب القاضی عقیب القضیة التی جرت لمنصور الفقیه مع
ابی عبید و ذلک فی سنة ست و ثلث مائة و کان الشهود یتعسفون علیه بالعدالة لئلا تجتمع له ریاسة العلم و قبول الشهادة
و کان جماعة من الشهود قد جاوروا بمکة فی هذه السنة فاغتنم ابو عبید غیبتهم و عدل ابو جعفر الطحاوی بشهادة ابی القاسم
المامون و ابی بکر بن سقلاب انتهی در بستان المحدثین گفته مختصر طحاوی دلالت میکند که وی مجتهد منتسب بود و محض مقلد
حنفی نبود زیرا که دران مختصر چیزها اختیار کرده که مخالف مذهب ابو حنیفه است و لهذا آن مختصر در فقهای این مذهب
که محض مقلد اند چندان شیوع پیدا نکرده انتهی و در دراسات اللبیب گفته الطحاوی مع تصدیه لمذهب ابی حنیفه یخرج
متمسکه من المرفوع و الموقوف فانه اذا خالف قوله الحدیث یفرع و یقول فبطل قول ابی حنیفه و من یری قولا من اقوال
احد کائنا من کان باطلا یری العمل به حراما انتهی و بعضی از کبار گفته اند که خلاف اتباع ابو حنیفه با ابو حنیفه اکثر از
خلاف شافعی با ابو حنیفه ست و چون این حکم در شافعی با کثرت خلافش با ابی حنیفه باشد پس حکم بدان در مالک احمد
اظهر ست بنا بر قلت خلاف تا آنکه خلاف احمد با ابو حنیفه در بیست مسئله گفته اند والله اعلم وفات طحاوی لیلة الخمیس
مستهل ذیقعده سال سیصد و بیست و یک در هشتاد و چند سالگی در مصر شد و در قرافه مدفون گردید و قبرش در انجا
مشهور ست وفات الدش سنة اربع و ستین و مائتین بوده جصاص احمد بن علی الرازی حنفی ابی بکر در فروع

و اصول تصنیفها دارد و او را شرح مختصر کرخی و شرح مختصر طحاوی و غیر هاست شاگرد ابی حسن کرخی ست و فقه بر مذهب
اصحاب ابی حنیفه در بغداد بعد کرخی بوی منتهی میشد در سنه خمس و ثلثمائة متولد شده و در سبعین و ثلثمائة وفات یافته
ذکر وفی تاریخ الافکار ابو بکر احمد بن ابراهیم بن اسمعیل بن العباس المعروف بالاسمعیلی در شهر جرجان امام وقت
در فقه و در حدیث مردم او را مقتدای شمردند بعد از وفات بخاری بیست و یکسال متولد شده در سنه دو صد و هشتاد
و هفت در اوائل حال او را شوق طلب علم حدیث دامنگیر شده اهل و اقارب او بر رحلت و سفر او را رضا نمی نمودند
و بعضی ازین کار باز داشتند تا آنکه خبر موت محمد بن ایوب رازی که یکی از محدثان عمده آن وقت بود باو رسید بعد از شنیدن این خبر
حالت او متغیر شده و خانه آمده جامهای خود بدرید و فریاد و فغان آغاز نهاد و خاک بر سر پاشید تمام اقارب و اهل خانه در حیرت آمدند
و از سبب این معنی پرسیدند گفت شما را فتنه ادیان آنکه هیچکس ازین عالم انتقال کرد و من از علم محروم ماندم چون حال
برین منوال دیدند تسلی دادند و گفتند حالا نیز علمای بسیار در قید حیات اند هر طرف که خواهی سفر کن و از ایشان فیض بیر
حال او همراه شده از وطن ارتحال کرد اول در شهر نسا نزد ابو الحسن بن سفیان رسید و از انجا ببغداد و کوفه و اهواز و بصره
و انبار و موصل و جزیره و دیگر بلاد اسلام سفر کرد و از ابو یعلی و عبدان و ابو خلیفه جمحی و محمد بن عثمان بن ابی شیبه و شیخ زاهد محمد
بن عثمان مقابری و ابراهیم بن منذر حزامی و فرابی و دیگر محدثین استفاده کرد و جامع شد در میان فقه و حدیث و ریاست
دین و دنیا تا آنکه بعضی از محدثین عهد گفته اند که او را لائق بود که کتابی مستقل در سنن تصنیف میکرد زیرا که بدرجه اجتهاد رسیده
و کتب بسیار یاد داشت و علم و افر و ذهن سلیم او را نصیب شده تا آنکه تابع بخاری باشد و اسانید مرویات وی فقط بیان زیاده
او را و رای این مستخرج تصانیف دیگر هم هست معجمی دارد و مسند کبیرش بسیار کلان و قریب سه مجلد است اما آن مسند
مشهور نگشته وفاتش غرة صفر سنه سیصد و هفتاد و یک بود ابو عبید احمد بن محمد بن محمد بن ابی عبید العبدی
المؤدب الهروی الفاشانی ابن خلکان گفته هذا هو المنقول فی نسبه و رایت علی ظهر کتاب الغریبین انه احمد بن محمد بن عبد الرحمن
والله اعلم انتهی از اکابر علما ست صاحب ابو منصور ازهری لغوی بود و بروی اشتغال نمود و بوی منتفع شد و تخریج کرد
نزد وی ست بود طعام و خلوت تناول میکرد و باهل ادب عاشرت می نمود و در مجالس لذت و طرب میماند عفا الله عنه
وفاتش در رجب سنه احدی و اربع مائة بوده و هروی نسبت است بسوی هرات که یکی از مدن خراسان ست و احنف بن قیس
قرا بطور صلح از طرف عبد الله بن عامر فتح کرده و فاشانی نسبت ست بسوی فاشان که قریه ایست از قرای هرات و آنرا
ایشان بهای موحده نیز گویند شهاب الدین ابی الفضل احمد بن علی بن محمد بن علی بن محمود بن حجر الکنانی
العسقلانی ثم المصری الشافعی قاضی القضاة تولد او بیست و سوم شعبان سنه هفتصد و هفتاد و سه بوده گویند
پدر او فرزندی نمی زیست کبیده خاطر بحضور شیخ صالحی که از اولیای کرام بود رسید شیخ فرمود از پشت تو پسری بیاید
که نام و نیار العلم خود بر کند این برکت که در علم و اوقات وی بوجود آمد از دعای شیخ بود از مصر بطلب علم باسکندریه رفت
و شام و قبرس و حلب و حجاز و یمن گردش نموده سیراب عیون علوم شد در نظم و نثر قدرت تام و پایه عالی داشت سیوطی گفته
تبحر فی الشعر فبلغ فیه الغایة ثم طلب الحدیث فسمع الکثیر و رحل و تخرج بالحافظ ابی الفضل العراقی و برع فیه و تقدم فی جمیع فنونه

وانتهت اليه الرحلة والرياسة في الحديث في الدنيا باسرها لم يكن في عصره حافظ سواه انتهى و تصانيف او بيشتر قبول خاص و عام
در حیات او مردم در دست تصانیف او طلبیدند و اساتذه و شیوخ او قائل شدند بعظمت و جلالت شان او در علم شریف حدیث
بر خود تقدیم و ترجیح دادند در قرائت حدیث صاحب اسیا لازوی بظهور رسید و سنن ابن ماجه را در چهار مجلس خواند و مسند احمد
را در چهار مجلس بختم در دو روز و چند ساعت تمام کرد و سنن کبیر نسائی را در ده مجلس بر شرف الدین بن کویک خواند
هر مجلس قریب چهار ساعت بود و که بعرف هندیان دو دقیقه میشود و در رحلت ثانیه معجم صغیر طبرانی را در یک مجلس
و اختصر ختم کرده و این کتاب یکهزار و پانصد حدیث شمع الاسناد دارد و صحیح بخاری را در ده مجلس تمام نموده هر مجلس قریب چهار
بود و اوقات خود معمور میداشت یکی از شغل و هرگز خالی نمی نشست مطالعه یا تصنیف یا عبادت و در مدت اقامت خود بیش
کم قریب دو ماه بود صد مجلد از کتب حدیث برای افاده مردم خوانده و شغل تصنیف و عبادت و دیگر ضروریات سوای این اوقات مشغول
سیوطی گفته و الی اکثر من الف مجلس انتهی تصانیف او زیاده بر یکصد و پنجاه کتاب است و همه بهتر و محکم تر از تصانیف سیوطی است
و مضامین جدیده و فوائد مفیده دارد و ضبط و اتقان در علم وی بیشتر از علم او است اگرچه فی الجمله عبور و اطلاع و کثرت تصانیف
در علم سیوطی زیاده باشد از عمده و کلمات ایشان فتح الباری است که بعد اتمام آن و تلخیص کرد و با قصد دنیا صرف نمود و شرح دیگر
بر بخاری کلان تر از شرح اتمام نشده و هم مختصر آن شرح دارد و تمام سیوطی گفته الف کتبا کثیرة تحقیق التعلیق و تهذیب التهذیب
و تقریب التهذیب و لسان المیزان و الاصابة فی معرفة الصحابة و الایضاح بنکت ابن الصلاح و رجال الاربعة و الغنیة و شرحها و الاحادیث
و تبصیر المنتبه بتحریر المشتبه و تقریب المنهج بترتیب المدرج انتهی و در بستان المحدثین زیاده کرده و لباب فی شرح قول الترمذی
و فی الباب و اتحاف المهرة باطراف العشرة و اطراف المسند المعتلی باطراف المسند الحنبلی و استقال بیان احوال الرجال
و طبقات الحفاظ و الکاف الشاف فی تخریج احادیث الکشاف و نصب الرایة فی تخریج احادیث الهدایة و هدایة الرواة فی
تخریج احادیث المصابیح و المشکوة و تخریج احادیث الاذکار و الاعلام بما فی القرآن من الابهام و نزهة السامعین
فی رواة الصحابة عن التابعین و الجمع العام فی آداب الشرب و الطعام و دخول الحمام و توالی التانیس بمناقب محمد بن ادریس
و نعم السفوح و الالوان الخصائص المختار و انباء الغمر بابناء العمر و الدرر الکامنة فی اعیان المائة الثامنة و بلوغ المرام فی
احادیث الاحکام و قوت الحاج فی عموم المغفرة للحجاج و الخصال المکفرة للذنوب المتقدمة المتاخرة و الخصائص الکبری و الحبائک فی اخبار الملائک
و بذل الماعون فی فضل الطاعون و الاستماع بالاربعین المتباینة بشرط السماع و مناسک الحج و الاحادیث العشاریة الاربعون
العالیة المسلسل علی البخاری و دیوان خطب از هر یه و دیوان شعر انتهی و منتخب آن و اول او این ست اما بعد حمد بسیار نقد سیات
خیر امر قرآن افرد من منظومی منتخبا و ان افرد من مقاطیعی التی تلهی عن المواصیل ما کان مرقصا و مطربا فکتبت فی هذه الابیات
سبعة انواع من کل نوع سبعة اشیاء الا الاخیر فافتحت بالنبویات ثم الملوکیات ثم الاخوانیات ثم الغزلیات ثم الاوصاف
المتفرقة ثم الموشحات ثم التقاطیع و این سبعه سیاره نزد کاتب حروف موجود ست و اول قصیده این ست در مدح
صلی الله علیه و سلم و در وی ذکر ختم صحیح بخاری کرده و ذلک فی شهر رمضان سنة ثمان و تسعین و سبع مائة اولها **نظم**

وان غدا لی لوجهک اسلموا ... ارجوت انی فی المحبة اسلم
کیف السبیل الکتم سر الهوی ... ان دمعی بالغرام یترجم

لام العواذل کل صاد للقا ... وملامهم بین الخطا ان یعلموا
لا موا العلهم بانی مغرم ... لا موا ولیا یاتهم تاویل ما
ان ابرموا بالملام فان لی ... صبرا سینقض کل ما قد ابرموا
فانا الاصم عن الملام وهم عموا ... الی قوله
تلیت بری لا عمی و بنفی المدد ... الی قوله
یبدی به الذکر الجمیل و یخاف ... و در قصیده دیگر گوید **نظم**
تخوف من نار الجحیم توقدا ... له سند عال بمدحک نیر
وانت الذی جنبتنا طارق الردی ... وانت الذی عرفتنا طرق الهدی
لا لیت شعری هل ابیتن لیلة ... هلا اشفی ذا الفواد المفتدا
واني لصاد صادر عن موارد ... الی ان اری من عین زمزم موردا
اخاف بان اقصی طویلا و اطردا ... وحاشاک ان تقصی عن الباب مطردا

الغرر در بستان المحدثین گفته شیخ شمس الدین مصری بجانب حافظ ابن حجر سوال نمود که
رشت صورتش این ست **نظم**

یا حافظ العصر و یا من له ... تشد من اقصی البلاد الرحال
دیا اماما للوری بابه ... محط آمال الثقات الرجال
ورد دما فاه به فی المقال ... ابن العماد الشافعی اذعی
فهل اتی فی مسند ما ادعی ... شرارکم غرابکم اذ من ... الخبر المروی حقا یقال
جواب ما ضمنته فی السوال ... او اثر یرویه اهل الکمال ... بین رعاک الله یا سیدی
لا زلت یا مولی لنا دائما ... فی الحال و الماضی و کذا فی المآل

ابن حجر در جواب آن بدیهه این چند بیت نوشته فرستاد **بیت**

هلا بها بیضاء ذات الکمال ... بالنقش یزهو ثوبها بالصقال
مذ بوصل بعد فصل شفی ... من الم الفرقة بعد اعتلال
تسال هل جاء لنا مسند ... عمن له المجد سما و الکمال
دم الغربة قلنا نعم ... من مال عن الف فی الکف مال
اراد ذل الاموات غرابکم ... شرارکم غرابکم یا رجال
اخرجه احمد و الموصلی ... والطبرانی الثقات الرجال
من طرق فیها اضطراب و لا ... یخلو من الضعف علی کل حال

از لطائف و ظرائف شیخ آنست که چون ایشان
از عزول شد شمس الدین ابو عبد الله محمد بن علی قایانی بجای ایشان منصوب شد بایکدیگر دوستی و مصاحبت نمودند **قطعه**

علی حدیث ظریف بمثله تتغنی ... من قاضیین یعزی ذا و ذا یهنی
یقول ذا اکرهونی و ذا یقول استرحنا
لکل جمیعا فمن یصدق منا

و نیز از لطائف او آنست که چون سلطان مدرسه مؤیدیه بنا کرده تمام نمود منارهای آن مدرسه که بر برج شمالی بنا شده بود میلان کرده قریب بسقوط شد پادشاه حکم فرمود که آنرا هدم کرده باز بنا نمایند

اتفاقا عینی شارح بخاری نیز آن سال نشسته درس میگفت حافظ ابن حجر این قطعه نظم نموده بحضور پادشاه خواند قطعه

بجامع مولانا المؤید رونق	امدته بالحسن یزهو بالزین
فلیس علی جسمی اضر من العین	تقول وقد مالت عن القصد الحلوا

مردم در اندازا این قصه عینی رسانیدند و گفتند که حافظ بتو تعریض کرده بدر الدین عینی ازین معنی خشمناک شد و نواحی شاعر مشهور را طلبیده قطعه در تعریض ابن حجر نظم کنانیده شارح ساخت زیرا که خود قدرت شعر چندان نداشت و آن قطعه این ست و خالی از لطافت نیست قطعه

مناداة لعرس الحسن قد جلبت	وهدمها بقضاء الله والقدر
ما اوجب الهدم الا خیبة الحجر	قالوا اصیبت بعین قلت ذا غلط

وفات ابن حجر شب شنبه بست و هشتم ذی حجه سنه هشتصد و پنجاه و دو در قاهره مصر اتفاق افتاد و در قرافه صغری متصل مزار بنی الجزولی مدفون گشت در جنازه او ازدحام بسیار شد پادشاه بنفس نفیس خود جنازه او را بر گاو برداشت بعده امرا و وسادات بدست تا مزار بردند و ابن ابو فن حدیث ختم شد سیوطی در حسن المحاضره فی اخبار مصر و القاهره گفته حدثنی الشهاب المنصوری شاعر العصر و حضر جنازة فاطرت اشعارا علی نفسه وقد قرب الی المصلی ولم یکن زمان سطر قال فانشدت فی ذلک الوقت نظم

قد بکت السحب علی	قاضی القضاة بالسطر
کان مشیدا من حجر	وانهدم الرکن الذی

وقال شیخنا الادیب شهاب الدین الحجازی یرثیه نظم

کل البریة للمنیة صائره	وتفوتها شیئا فشیئا سائره
لم ترض کانت عند ذلک خاسره	والنفس ان رضیت بدار بحث وان
لکن سئمت العیش من بعد الذی	فات الذی اض باحکام مضت
من کان اوحد عصره والنادره	عن ربنا البر المهیمن صادره
وشهاب دین الله ذی الفضل الذی	قد خلف الانکار منا حائره
قبل علی فی الدنا والاخره	هو شیخ الاسلام المعظم قدره
لا بدع ان ابادت علوم الکیا	قاضی القضاة العسقلانی الذی
درس الدروس علیه ذو مهارة	لم ترفع الدنیا لحصیما ناظره
لطیف علیه عالما بوفاته	اربی علی عد النجوم مکاثره
ومعاهد الاسماع اذ هی شاغره	لا تعجبوا العلوة فابوه من
لطفی علی الفقه المهذب والسحر	هو کیمیاء العلم کم من طالب
معنی اللبیب مساعدا لمذاکره	بالکسر جاء له فاضحی جابره
لطفی علی علم العروض تقطعت	من بعد ذا الحجر المکرم بائره
کانت بها کل الافاضل ماهره	لطفی علی من اورثتنی حسرة
	وقصورا بیاتی غدت متقاصره
	درست درس المدارس دائره
	لطفی علی الاملاء عطل بعده
	لطفی علیه حافظ العصر الذی
	قد کان معدودا الکل مناظره
	حاوی المقصود عند محاضره
	لطفی علی النحو الذی تسهیله
	لطفی علی اللغة الغریبة کرارا
	نامغربا بصحاحها المتظاهره
	اسبابه بفواصل متعاثره
	لطفی علیه خزانة العلم التی
	لطفی علی شیخی الذی سعدت به
	صحبت اوجه ناظریه ناضره

لطفی علی التقصیر منی حیث لم	املا النواحی بالنواسم مبادره
یحوی وعجزی ان اعد مآثره	لطفی علی لطفی وهل ذا مسعدی
لطفی علی مرکل عام للهنا	تاتی الوفود الی حماه مبادره
فیه وعادوا بالدموع الهامره	قد خلف الدنیا خرابا بعده
وبقی تشفر الفواد واعلم	العین انثنت فی حالتیها شاکره
انا ناظم وهی المدامع ناثره	فکانه فی قبره سر غدا
وکانه فی اللحد منه ذخیرة	اعظم بها درر العلوم الفاخره
فی الغمد مخبوء لیوم مغایره	قهرتنی الایام فیه فلیتنی
هجرتنی الاحلام بعدک سیدی	واحر قلبی قد رمی بالطاجره
کانت علیک النفس قد حاذره	وتشهد من صدح النعی بزجره
ورثیت فیه فلیت انی لم اکن	اولیت انی قد سکنت مقابره
طوبی لنفس عند ذلک صابره	یا نوم عینی لا تلم بمقلتی
یا دمع واسقی تربة ولو انها	بعلومه جرت البحار الزاخره
سکنت احزان عذت منکاثره	یا نار شوقی بالفراق تلهبی
یا قبر طب قد صرت بیت العلم او	مینا به انسان قطب الدائره
ومنا تضعضت حبال نفسه	یا رب فارحمه واسق ضریحه
یا نفس صبرا فالتاسی لائق	بوفاته اعظم شافع فی الاخره
حاز العلی والمعجزات الباهره	صلی علیه الله ما جال الردی
وعلی عشیرته الکرام واله	وعلی صحابته النجوم الزاهره

لطفی علی علم الفرائض عذرنی عن استیفاء ما اوکان ینفعنی شدید محاذره ولان فی ذا العام جاؤا للغزا لکنما الاخری لدیه عامره ولی الحاجر طابقت اذ للرثا فی الصدر والافهام عنقاء طائره وکانه فی مرسه سیف ثوی فی مصرمت وما رایت القائره من شاء بعدک فلیمت انت الذی فاذاهم من مقلتی بالساهره رمد جمیع الناس فیه واحد فالنوم لا یاوی لعین ساهره یا صبر کل رحل لیس قلبی فارغا یا ادمعی بالمزن کونی ساخره یا ادمعی بالمزن کونی ساخره یا موت انک قد نزلت بذی الندا بسحائب من فیض فضلک غامره المصطفی زین النبیین الذی فینا وجود للبریة باتره

ثم مصر وبها مات اخذ عن القاضی اسمعیل ویحیی بن معین وابن ابی الدنیا وغلب علیه الحدیث له کتاب فی فضائل مالک مات بمصر سنة ثلث وتسعین ومائتین واربع وثمانون سنة ذکره ابن فرحون فی طبقات المالکیة وذکره السیوطی فی حسن المحاضره وصاحب الکتاب المجالسة ابو جعفر احمد بن عبد الله بن مسلم بن قتیبة الدینوری المالکی قاضی مصر من اولاد الحفظ حدث بکتب ابیه کلها من حفظه بمصر ولم یکن معه کتاب وبی احدی وعشرین منفا قال فی العبر فی قضاء مصر عشرین ونصف ومات بها فی ربیع الاول سنة اثنتین وعشرین وثلثمائة البوصیری شهاب الدین احمد بن ابی بکر بن اسمعیل الکنانی در محرم سنه هفتصد و شصت و دو پیدا شده و بسیار سماعت نموده و اعتنا بفن حدیث کرده و تالیفها نموده منها زوائد ابن ماجه و زوائد المسانید العشرة و فاتش در محرم سنه اربعین و ثمانمائه بوده ابو الحسن احمد بن محمد بن احمد بن القاسم الحلی الحنفی الشافعی از ذکا و حسن فهم حصه وافر داشت و بارع بود در فقه و درس میگفت در حیات شیخ خود ابی اسحق اسفرائینی

حدیث از محمد بن المظفر و طبقه وی شنید و پدرش و از ابو کوفر روده سماعت کنانیده در غریب صاحب تصنیف است خطیب
در تاریخ کرده در سنه خمس عشرة و اربعمائة آنجهانی شد نسبت بسوی فقیه و قضا نسبت است بسوی قبیله بزرگ مشهور و محاملی بضم میم
و حای مهمله نسبت است بسوی محامل که بران در سفر برداشته میشوند جمع محمل قاله ابن خلکان ابو نعیم **احمد** بن عبد الله
بن احمد بن اسحق بن موسی بن مهران الاصبهانی الحافظ المشهور صاحب کتاب حلیة الاولیا از اعلام محدثین و کبار
حفاظ دین و ثقات صوفیه متقین است در سنه سبعمائة و سی و شش متولد شد و در شش سالگی او مشایخ عهد حدیث بر
تبرک و اجازت او نماز انماست ابو العباس اصم و هیثمه بن سلیمان طرابلسی و جعفر خالدی و شیخ عمر عبد الله بن
شوذب و وی متفرد این خصوصیت است و چون جوان شد از اجله مشایخ سماع کرد و حدیث حاصل نمود و تحمل کرد و بر
استعداد او از طفلی افشانده شده بود بر گرد بار آورد از طبرانی و ابو الشیخ و جعابی و ابو علی صواف و ابو بکر آجری
و ابن خلاد نصیبی بن عبد الکبیر خطابی استفاده تامه نمود و چون شیخوخت رسید و متوجه افاده شد حفاظ فن حدیث
بسوی او رجوع آوردند و بر او هجوم کردند و استفاده نمودند و بجهت علو اسناد و وفور علم و حفظ او رغبت مردم بسیار
زیاده از اقران وی بود خطیب بغدادی از اخص تلامذه اوست و ابو سعید مالینی و ابو صالح مؤذن و ابو علی حسن بن احمد
و ابو سعید محمد بن محمد بن المطرز و ابو منصور محمد بن عبد الله شروطی و دیگر محدثین بسیار شاگرد او بیند و نوبت او در شغال
بعلم حدیث بحدی رسیده بود که او را غیر از سماع حدیث و تصنیف آن غذا نبود و اولی کسیکه از اجداد وی مشرف باسلام شد
مهران است و او مولای عبد الله بن معاویه بن عبد الله بن جعفر بن ابی طالب بود و ابو نعیم را تصانیف بسیار است از آنجمله
کتاب معرفة الصحابه و کتاب دلائل النبوة دو جلد و مستخرج علی البخاری و مستخرج علی مسلم و تاریخ اصفهان و کتاب مفتاح الجنة و کتاب
و کتاب فضائل الصحابه و کتاب المعتقد و رسائل مخصوصه دیگر هم دارد در سنه چهارصد و سه هجری هشتم محرم رحلت بدار آخرت کرد
بهفتاد و چهار سال عمر داشت و در همین سال عبد الملک بن بشر بغدادی که محدث و مسند عراق بود قضا کرد و مفسر مشهور
ابو عبد الرحمن اسمعیل بن احمد الحیری نیز در همین سال وفات یافت خطیب از وی نیز افاده کرده چنانچه صحیح بخاری را تمامه در سه مجلس
بروی خوانده و این از جمله غرائب است و ابو عمران فاسی محدث دیار مغرب نیز در همین سال آنجهانی شد و وفات والد ابو نعیم
در رجب سنه خمس و ستین و ثلثمائة بود و نزد جد فاسد خود مدفون شد و اصبهان بباء فارسی معرب سپاهان است بعضی از
ملوک عجم برای سکونت لشکر خود آماده ساخته شهر سپاهان نام کرده بودند بالفعل از بلاد مشهوره عراق عجم و دار السلطنة
آنجاست والله اعلم و این شهر از بلاد جبال است بنای اسکندر ذو القرنین ذکره السمعانی ابو یعلی **احمد** بن علی
بن المثنی بن یحیی بن عیسی بن هلال التمیمی الموصلی ولادتش در سنه دوصد و بست شد و پانزده ساله بود که بشوق
طلب علم حدیث ارتحال کرد و عمر طویل یافت شاگرد علی بن الجعد و یحیی بن معین و دیگر محدثین عمده است ابن حبان و ابو القاسم
و اسمعیل شاگردان اویند مردم را در صدق و دیانت و امانت و حلم و تقوی و دیگر صفات محموده اش اعتقاد عظیم بود و در
تصنیف و ترویج علم نیت صالحه داشت محض حسبة لله مشغول تعلیم علم حدیث می بود و او را ثلاثیات نیز است که در میان
او و آنحضرت صلی الله علیه وسلم سه واسطه بیش نیست ذکره ابن حبان فی الثقات وفاتش در سنه سیصد و هفت بود

و در بغداد انتقال کرد و بازارهای موصل بند شد و مردم گریان و سوزان بر جنازه او جمع آمدند **بیت**
گریان جگر زمین کشادند * وان کان هنر وران نهادند * ابو بکر **احمد** بن عمرو بن عبد الخالق
بزار متقدم زمانی جمعه برای مهلکی که تخم فروشی کند در هندی او را بنساری گویند وی از اهل بصره است حدیث
از وی بن خالد شیخ بخاری و مسلم و از عبد الاعلی بن حماد و حسن بن علی بن راشد و عبد الله بن حماد و یحیی حاصل نموده
و از وی ابو الشیخ و طبرانی و عبد الباقی بن قانع و دیگر محدثین روایت دارند در آخر عمر خود برای تعلم علم و نشر احادیثی که نزد
خود بود رحلت نموده بر عکس آنچه متعارف است که در ایام شباب تحصیل برای استفاده و تعلم سفر میکنند و در
رمضان و شام مدتها باین نیت صالحه اقامت نمود که گفته اند تحصیل العلم من المهد الی اللحد و علمی کثیر افیض علم حدیث داد
و ظنی ذکر او کرده و بروی ثنا نموده اند گفته که در روایات خطا هم دارد و بیشتر اعتماد بر حفظ و یاد خود میکرد و نسخه
حدیث را نمیدید باین جهت اکثر در وی تشویش خطا واقع میشد در سنه دوصد و نود و دو هجری در بغداد از بلاد شام وفات یافت
ابی سلیمان **احمد** بن محمد بن ابراهیم بن خطاب البستی کذا ذکره ابو منصور الثعالبی فی یتیمة الدهر و لیکن این خطاب
وی در نام و همین غلط او مشهور شد و تحقیق آنست که نام او حمد است ابن خلکان در وفیات الاعیان گفت قد سمع فی
ابی سلیمان حمد المذکور احمد ایضا باثبات الهمزة و الصحیح الاول قال الحاکم ابو عبد الله محمد بن البیع سالت ابا القاسم الفضل
بن طاهر بن محمد البستی الفقیه عن اسم ابی سلیمان الخطابی احمد او حمد فان بعض الناس یقول احمد فقال سمعت یقول ابی الذی
یثبت به جدود لکن الناس کتبوا احمد فترکته علیه انتهی پس حق ذکر او حرف الحاء است حرف الهمزة و لهذا ترجمه او بحاء ذکر شود و تفصیل
بوحنیفه **احمد** بن اسمعیل السهمی راوی موطا امام مالک آخر اصحاب اوست باعتبار وفات در بغداد در روز عید الفطر
سنه دوصد و پنجاه و نه آنجهانی شد لیکن در شرائط روایت چندان معتبر نیست و لهذا دارقطنی تضعیف وی کرده و گفته
بعض مردم احادیث دیگر را خارج از موطا در موطا داخل کرده بروی خواندند و او متنبه نشد خطیب گفته است در سنه دروغ میگفت
لیکن بسبب سادگی و غفلت در این ورطه می افتاد برقانی شاگرد دارقطنی گوید من از دارقطنی پرسیدم بخاطر میرسد که کتابی فقط
در احادیث صحیح جمع کنم روایات ابو حنیفه هم در آن درج نمایم گفت باک نیست اما ابن عدی گفته که وی از امام مالک
نعمان بن ابی اصل و باطل روایت میکند اعتبار نباید کرد غالبا بسبب این قباحت آنست که او مرد مغفل بود مردم
در اغراب میداد و احادیث غیر معتبر در موطا درج نموده پیش او میخواندند و او آنچه را باور میداشت نه آنکه خود
دروغ گوید در اهل قریشی است از بنی سهم که یکی از شعبهای قریش است در مدینه ساکن بود آخر بار در بغداد سکونت
کرد و قریب صد سال عمر یافت ذکره فی بستان المحدثین ابو حفص کبیر **احمد** بن حفص شاگرد امام محمد
ابن الحسن الشیبانی است از مشاهیر و قدمای فقهاست و پسرش عبد الله معروف بابو حفص صغیر است گویند زمانه وی
با بخاری بود و وفاتش در سنه سبع عشر و مائتین بوده قاله العینی و او از اصحاب بود در بخاری والله اعلم
حفص ابو بکر **احمد** بن عمر الشیبانی محدث قلیل الروایة و شیخ حنفیه و حاسب و عالم بالرای زاهد ورع مقدم
زهد و تقوی بالله بود از صنعت خود میخورد کتاب الخراج و کتاب الحیل و ادب القاضی و احکام الوقوف و جز آن تالیف است

چون هندی بمرض اختلاف بنارت رفت وبعض کتب جمع کرد عمر هشتاد سال گی تقریبا در سنه احدی [illegible]
در بغداد بمرض قاله فی اعلام النبلاء قاضی خان گفته وی در علم کبیر بود والله اعلم القدوری ابو الحسن احمد
بن محمد بن احمد بن جعفر بن حمدان الفقیه الحنفی ریاست حنفیه در عراق بوی منتهی شده سماع حدیث هم دارد خطیب [illegible]
از وی اوی ست مختصرش در مذهب حنفی مشهور ست فی الاوتش در سنه سبعمائه وشصت و دو بوده و وفات [illegible]
پنجم رجب سنه ثمان وعشرین واربع مائه در بغداد و در خانه خود که در درب ابی خلف بود روز وفات دفن [illegible]
بسوی تربت که در شارع منصور بود نقل کرده در پهلوی ابو بکر خوارزمی فقیه حنفی دفن کرده شد قدوری بضم قاف [illegible]
وسکون واو وجع قدورست ابن خلکان گفته سبب نسبتش بسوی آن نمیدانم که چیست ذکره السمعانی فی کتاب الانساب [illegible]
نسب الی بیع القدور والی عملها وقیل القدور اسم قریة والله اعلم احمد بن احمد بن الحسین الهکاری [illegible]
ابو الحسین کان عارفا بالرجال الف کتابا فی رجال الصحیحین واعلا بالجامع الحاکم مات فی جمادی الآخرة سنة ثلث وستین وسبعمائة
ولی الدین ابو زرعة احمد بن الحافظ ابی الفضل العراقی الامام العلامة الفقیه الاصولی الحافظ ذو الفنون المدنی
ذی الحجة سنة اثنتین وستین وسبعمائة وتخرج بالفن بوالده ولازم البلقینی فی الفقه وبرع فی الفنون والف الکتب [illegible]
المشهورة کشرح البهجة والنکت ومختصر المهمات وشرح جمع الجوامع فی الاصلین وشرح تقریب الاسانید لوالده وغیر ذلک
والی الکثیر ست مائة مجلس وولی قضاء الدیار المصریة مات فی سابع عشرین شعبان سنة ست وعشرین وثمان مائة
القرطبی ابو العباس احمد بن عمر بن ابراهیم الانصاری المالکی الفقیه المحدث نزیل مصر والاسکندریة ولد سنة
ثمان وسبعین وخمس مائة وسمع الکثیر وقدم الاسکندریة فاقام بها یدرس صنف المفهم فی شرح صحیح مسلم وهو مختصر صحیحین
مات فی ذی القعدة سنة ست وخمسین وستمائة ذکره السیوطی فی حسن المحاضرة الشمنی الامام تقی الدین ابو العباس احمد
بن شیخ المحدث کمال الدین محمد بن محمد بن حسن التمیمی الدارمی قدوة عین زمان وواحد عصر در علوم بود در ادب وتفسیر وحدیث
وفقه ونحو وکلام واصول امام الائمه می زیست در اسکندریه بماه رمضان سنة احدی وثمان مائة مقتول شد قرآن
از زراتیقی وفقه از شیخ یحیی سیرامی ونحو از شمس الدین شمنطوفی وحدیث از شیخ ولی الدین عراقی ومعقول از بسطامی
فاگرفت ودر فنون بارع برآمد عراقی وبلقینی وهلالی وهراسی وغیرهم او را اجازت دادند سماعت بسیار دارد
وفنون بیشمار را آموخته وفتوی از وی منتفع شده بر مغنی اللبیب حاشیه دارد وهم بر شفا وشرح نقایه در فقه شرح [illegible]
والدر وتالیف نموده ودر فرق المسالک لتادیة المناسک او را برای قضای حنفیه طلب کرده متنع شد وقبول نکرد
وفاتش در سنة اثنتین وسبعین وثمان مائة بود وشیخ شیخ جلال الدین سیوطی ست در مرثیه او قصیده طولانی دارد [illegible]
در وی ذکر فضائل وکمالات او در علوم متداوله ذکر نموده وآن را بتمامها در حسن المحاضره ایراد کرده بیتی چند از آن این ست [illegible]

ذرعظیم به تستنزل العبرة	وحادث جل فیه الخطب والذکر
وقلبهم منه مکلوم ومنکسر	ما فقد شیخ شیوخ المسلمین به
تبکیه عین اولی الاسلام تاطبة	وینعاه الفاجر المسرور والغمر

ذرعه مصاب جمیع المسلمین به	انهدام رکن عظیم لیس ینجبر
کل العلوم تناعیه وتنشده	

لما قضی مهلا یا ایها البشر	اذ کان فی کل عمل آیة ظهرت
	وکل وقت مرئی الانهار وهو هبو
لی فی ورد شعر	وما العیان کمن قد جاءه الخبر
خبر فخبر الامام بعد اخر لا	تری لهم خلف کلا ولا نظر
	وللاخرة فیه النار تستعر
تری فمما قلیل یذهب الاثر	وان تکن اعین الاسلام ذاهبة

احمد بن صالح المصری ابو جعفر کی از حفاظ مبرزین وائمه مذکورین ست
وامام فقیه متقن رأس در حدیث وعلل آن امام در قرآن وفقه ونحو ودرش قالون قرات کرده واز ابن وهب
شنیده بخاری وابو داود از وی روایت کرده اند سیوطی گفته وکان یرمی فی الجنب اذا لم یقدر علی المنار
بردانه بتوضا وبجزیه در سنة سبعین ومائة متولد شده ودر ذیقعده سنة ثمان واربعین ومائتین وفات یافته
ابو الطاهر احمد بن عمرو بن السرح الاموی مولاهم المصری حافظ فقیه علامه روایت میکند از ابن عیینه وابن وهب
مسلم وابو داود ونسائی وابن ماجه وجرح نام طاهر بن وهب ست ابو حاتم گفته کان ثقة فیما حدث [illegible]
یوم الاثنین رابع عشر ذی القعدة سنة خمس ومائتین ذکره ابن فرحون فی طبقات المالکیة وقال کان فقیها [illegible]
القرافی العلامة شهاب الدین ابو العباس احمد بن ادریس بن عبد الرحمن الصنهاجی البهنسی المصری
یکی از اعلام ست منتهی شد بسوی وی ریاست مالکیه در عصر او بارع بود در فقه واصول وعلوم عقلیه ملازم شیخ عز الدین
بن عبد السلام الشافعی او گرفت از وی اکثر فنون وتصانیف کرد ذخیره وقواعد وشرح محصول وتنقیح وغیر اصول وتحریر آن
وغیر ذلک قاضی تقی الدین گفته جمع المالکیة والشافعیة علی ان افضل عصر بالدیار المصریة شهاب القرافی وابن المنیر وابن [illegible]
مات فی جمادی الآخرة سنة اربع وثمانین وست مائة ابن المنیر العلامة ناصر الدین ابو العباس احمد بن محمد
بن منصور الجذامی الاسکندرانی یکی از ائمه متبحرین در علوم تفسیر وفقه واصول ونظر وعربیه وبلاغت وانساب ست [illegible]
منهم ابن الحاجب شیخ عز الدین بن عبد السلام گفته الدیار المصریة تفتخر برجلین فی عرفها ابن دقیق العید وعرضها ابن المنیر [illegible]
از تصانیف او ست تفسیر قرآن وانتصاف من الکشاف واسرار الاسرار ومناسبات تراجم البخاری مختصر [illegible]
فی فقه ولد سنة عشرین وست مائة ومات فی اول ربیع الاول سنة ثلث وثمانین بالاسکندریة ابن الرفعة الامام نجم الدین
ابو العباس احمد بن محمد بن علی بن مرتفع الانصاری واحد عصر قال الشیخین الرافعی والنووی فی الاعتماد علیه فی التصحیح
سبکی گفته امام مصر بل سائر الامصار وفقیه عصره فی جمیع الاقطار لم یخرج بمصر بعد ابن الحداد من یدانیه ولا یعلل [illegible]
منصب ابن الرافعی من یساویه وکان اجوبة فی استحضار کلام الاصحاب لا سیما من غیر مظانه واجوبة فی معرفة نصوص [illegible]
الی بقی قوة التخریج تولدش در قسطاط سنه ستین وستمائة وبیل وبیج بوده وبر فقیه شدید وظهیر تر منتی وعلی شریف [illegible]
تذکره ودر مقدمه مصور رس گفته ومتولی احتساب مصر بوده ودو تصنیف عظیم کرده یکی کفایه در بست مجلد دوم مطلب
در هشت مجلد وله النفائس فی هدم الکنائس وتالیف فی المکیال والمیزان مات بمصر فی ثانی عشر رجب سنة عشر وسبعمائة
احمد بن ابراهیم بن نصر الله بن احمد بن محمد الکنانی العسقلانی الاصل المصری المولد قاضی القضاة الحنبلی [illegible]
[illegible] سلف بود از اهل بیت علوم وقضاست متفرد بود بمذهب امام احمد در عصر خود بدیوان قاضی [illegible]

وانقضاء از نده کرد و تکلف او در نمود سهل الباب عدیم الحجاب خشن الاثواب لین الجواب بود ملوک و امرا را در وی
اعتقاد بود و فضلا و فقرا نزد او آمد و شد داشتند و از فرط دین و تقوی او جبار و امیر از وی ترسیدند و همیشه اوقات
انواع محاسن در تالیف و مطالعه میگذرانید تا آنکه مرگش آمد و بر فراق او مذهب امام احمد بگریست وی از محب
بن نصر الله و عز بن جماعه و شیخ عبد السلام بغدادی و غیرهم اخذ کرده بود و سماعت بسیار نموده عراقی و مراغی و خلقی
اورا اجازت داده بودند و بعمر بست سالگی نائب بود در قضا از ابن مغلی بعده قاضی مستقل حنابله شد بدیار مصر و بعضی
و نزاهت مفرط آنرا سرانجام داد و برای خود نقیبی و حاجبی نگرفت در غالب بارس بلد حنابله را درس میگفت اورا
تعالیق و تصانیف و سودات بسیار در فقه و حدیث و اصول و عربیت و تاریخ و غیر ذلک ست سیوطی در حسن المحاضره
مدح او بسیار نموده و بلفظ شیخنا یاد کرده و نوشته للدنیا به فقار ولکسیر انجبار خدم فنون العلم الی ان بلغ منها النهی
و تفرد بمذهب الامام احمد فما کان فی عصره من یشیر الی نفسه بانامات فی جمادی الاولی سنة ست و سبعین و ثمانمائة

احمد بن عبد الحلیم بن عبد السلام بن عبد الله بن ابی القاسم بن الخضر بن محمد بن الخضر بن علی بن عبد الله بن تیمیه
الحرانی ثم الدمشقی تقی الدین ابو العباس الحافظ العلامة المجتهد الحجة المفسر نادرة العصر علم الزهاد و حد العباد و الفقیه
المحدث الاصولی المتکلم علم الاعلام شیخ الاسلام امام الائمة و مفتی الانام بحر العلوم المنطوق منها و المفهوم سید الحفاظ
فارس المعانی و الالفاظ فرید العصر قریع الدهر علامة الزمان ترجمان القرآن قامع المبتدعین آخر المجتهدین و لادش
روز دوشنبه هم ربیع الاول سنة احدی و ستین و ست مائة در بلدهٔ حران بوده والدش با او و برادران او در هنگامه
استیلای تتر در سنه شش صد و هفتاد و هفت از حران بدمشق آمد شیخ زین الدین احمد بن عبد الدائم و ابن الصیرفی
و مجد الدین بن عساکر و یحیی بن صیرفی الفقیه و احمد بن ابی الخیر حداد و قاسم اربلی و شیخ شمس الدین بن ابی عمر و سلیمان بن حمزه
و ابراهیم بن الدرجی و کمال بن عبد و شمس الدین بن عطار الحنفی و نجیب بغدادی و ابن علان و ابی بکر الهروی و کمال عبد الرحیم
و فخر الدین البخاری و ابن شیبان و شرف بن القواس و زینب بنت مکی و خلقی بسیار سماعت و روایت حدیث کرد
و بدان اعتنا نمود و مسند را بکرات و مرات مع کتب صحاح سته و معجم طبرانی کبیر و دیگر کتب لا تعد و لا تحصی از وی و ابن
اسلام و اجزا و کتب شنید و بنفس خود قرات کرد و بخط خود نوشت و در صغر سن بر علوم اقبال آورد و فقه و اصول از والد
و از شیخ شمس الدین بن ابی عمر و شیخ زین الدین ابن المنجا فرا گرفت و درین همه بارع شد و مناظره ها کرده تی در عربیت
بر ابن عبد القوی قرات نمود و کتاب سیبویه گرفته دران تاملها فرمود و توجه بتفسیر قرآن کریم نمود و دران بر اهل تفسیر بارزه
و بر اکابر و رؤسای ایشان رد نمود و درین فضائل ماهر شد و مسائل فتوی و تدریس گشت در کمتر از بست سالگی و هم فتوی داد
قبل عشرین سنة و حق تعالی امداد او کرد بکثرت کتب و سرعت حفظ و قوت ادراک و فهم و طی لسان تا آنکه غیر واصل گفته اند که نبود کسی
یاد کند و آنرا فراموش سازد و در وقت انتقال والد خود شیخ شهاب الدین بست و یک ساله بود قیام بوظائف او نمود و بدارالحدیث
بکریه در اول سنة ثلث و ثمانین در سها گفت قاضی القضاة بهاء الدین بن زکی و شیخ تاج الدین فزاری و زین الدین بن مرحل
و شیخ زین العابدین بن المنجا و جماعهٔ دیگر درین درس بخدمت او حاضر میشدند و در بیان بسمله درس عظیم گفت آن مشهور است

میان مردم با عظمت جماعهٔ حاضرین و ثنای ایشان بروی ثنای بسیار ذهبی گفته فراری این درس را بخط خود نوشت و در
تعلیم شیخ بنایت میکوشید بعده بجای پدر در جامع بر منبر و ایام جمع برای تفسیر قرآن نشست الاول فرقان جمیعا آنکه کرم
و از حفظ خود دران مجلس ذکر کرد اسماء ذکر مینمود و میخواند و در تفسیر سورهٔ نوح چند سال گذرانید و در سنه نود و کرسی نشست
روز جمعه چیزی از صفات بیان کرد بعضی از مخالفین منع برخاستند اما ممکن نشد قاضی القضاة شهاب الدین الحنفی گفت
من بر اعتقاد شیخم درین باب بران معاتب شد گفت فهرهٔ صحیح ست مادهٔ علم او بسیار و نمیگوید مگر آنچه صحیح ست
شیخ شرف الدین المقدسی فرمود من امید وار برکت دعای اویم و او یار و برادر من ست و ذکر ذلک المزالی فی تاریخه بعده شیخ در جمع
و تصنیف شروع کرد در کم از بست سالگی و همیشه در علو و ازدیاد بود از علم و قدر تا آخر عمر ذهبی در معجم شیوخ خود ترجمهٔ وی آورده
و گفته یکتای زمانه بود در علم و معرفت و شجاعت و ذکا و تنویر الهی و کرم و نصح امت و امر بالمعروف و نهی عن المنکر حدیث سنیه
در علمش بنفس خود اکثار کرد و کتابت و تخریج نمود و در طبقات رجال نظر فرمود و حاصل کرد آنچه غیر او را حاصل نشد بارع بود
در تفسیر و دقیق معانی او بطبع سیال و غواص بود در مواقع اشکال بخاطر سیال بسیار غیر مسبوق الیه استنباط نمود و در
حفظ حدیث و رجال و بسوی اصول و صحابت او باشدت استحضار وقت تمامت دلیل و معرفت فقه و اختلاف مذاهب و فتاوی صحابه
و تابعین فائق اهل زمان بود و در وقت افتا ملتزم بمذهب نمیشد بلکه بآنچه دلیلش نزد وی قائم شده عربیت را اصولا و فروعا
و تعلیلا و اختلافا اتقان کرده بود و در عقلیات و اقوال متکلمین نظر نموده و بر انها رد ساخته و بر خطای شان تنبیه فرموده و از انها
تحذیر کرده و سنت را نصرت نموده با وضح حجج و ابهر براهین و در نصر سنن محمدیه ترسانیده شد و در راه خدا و ذات وی ایذا داده
تا حق تعالی منار او را بلند ساخت و قلوب اهل تقوی را بمحبت و دعا برای او و بدعا بر اعدای او جمع و فراهم ساخت و مردم
بسیار از اهل ملل و نحل بسبب وی راه یاب هدایت آب گشتند و قلوب ملوک و امرا غالبا بر انقیاد برای وی و بر طاعتش مجبول
و ملک شام بلکه اسلام بوجود او زنده گردید بعد از ان که از قتل و ضرب تتر و نفی و فساد ایشان خسته پذیرفته بود و محاسن او
بسیار ست و اکبر از ان ست که مثل من بر سیرت وی تنبیه کند اگر سوگند خورم میان رکن و مقام می توانم خورد که چشم من
مثل او ندیده و نه او مانند نفس خود مشاهده نموده انتهی کلام الذهبی و شیخ کمال الدین بن الزملکانی نوشته چون در فنی
علم پرسیده میشد بیننده و شنونده گمان میکرد که وی جز این فن نمیداند و حکم می نمود که بجهت این فن را مثل وی نمی شناسد
و نمای سائر طوائف چون همنشین او میشدند در مذاهب خود استفاده اشیای بسیار از وی میکردند و معلوم نیست که وی
بوی مناظره کرده منقطع شده باشد یا در علمی از علوم علم شرع باشد یا غیر آن تکلم کرده باشد مگر آنکه بر اهل آن علم فائق شده در وی
اجتهاد علی و جهها جمع شده بود انتهی ذهبی در معجم مختصر خود گفته امامی متبحر بود در علوم دیانت صحیح الذهن سریع الادراک
بسیار فهم کثیر المحاسن موصوف بفرط شجاعت و کرم فارغ از شهوات مأکل و ملبس و جماع او را در غیر نشر علم و تدوین و عمل
بمقتضای آن هیچ لذت نبود بر وی قضای قضاة عرض کردند قبول نکرد سن و آثار را مستوعب بود از روی حفظ اگر
سخن در تفسیر کرد حامل رایت اوست و اگر فتوی در فقه داد مدرک غایت اوست و اگر تدین بحدیث نمود صاحب علم و ذو رایت است
اگر خوض در ملل و نحل فرمود دیده نشد اوسع از نحلت و نه ارفع از درایت او در هر فن بر ابنای جنس فائق بود و هم ذهبی

وتقشف را زنده کرد و تکلف را دور نمود سهل الباب عدیم الحجاب خشن الاثواب لین الجواب بود ملوک و امرا را در وی
اعتقاد بود و فضلا و فقرا نزد او آمد و شد داشتند و از فرط دین و تقوی او جبار و امیر از وی می ترسیدند و همیشه اوقات
انواع محاسن در تالیف و مطالعه میگذرانید تا آنکه مرگش آمد و بر فراق او مذهب امام احمد بگریست وی از محب
بن نصر الله و عز بن جماعه و شیخ عبد السلام بغدادی و غیرهم اخذ کرده بود و سماعت بسیار نموده عراقی و مراغی و خلقی بسیار
او را اجازت داده بودند و بعمر بست سالگی نائب بود در قضا از ابن مغلی بعهده قاضی مستقل حنابله شد بدیار مصر بعفت
و نزاهت مفرط آخر امر انجام داد و برای خود نقیبی و حاجبی نگرفت در غالب مدارس بلد حنابله را درس میگفت او را
تعالیق و تصانیف و مسودات بسیار در فقه و حدیث و اصول و عربیت و تاریخ و غیر ذلک ست سیوطی در حسن المحاضره
مدح او بسیار نموده و بلفظ شیخنا یاد کرده و نوشته لله دره فما رأیت الکسیر انجبار خدم فنون العلم الی ان بلغ منها المنی
و تفرد بمذهب الامام احمد فما کان فی عصره من یشیر الی نفسه بالامامات فی جمادی الاولی سنة ست و سبعین و ثمانمائة

احمد بن عبد الحلیم بن عبد السلام بن عبد الله بن ابی القاسم بن الخضر بن محمد بن الخضر بن علی بن عبد الله بن تیمیه
الحرانی ثم الدمشقی تقی الدین ابو العباس الحافظ العلامة المجتهد الحجة المفسر نادرة العصر علم الزهاد اوحد العباد الفقیه
المحدث الاصولی المتکلم علم الاعلام شیخ الاسلام امام الائمة و مفتی الانام بحر العلوم المنطوق منها و المفهوم سید الحفاظ
فارس المعانی و الالفاظ فرید العصر ربیع الدهر علامة الزمان ترجمان القرآن قامع المبتدعین آخر المجتهدین و لادتش
روز دوشنبه دهم ربیع الاول سنه احدی و ستین و ست مائة در بلده حران بوده والدش با او و برادران او در هنگامه
استیلای تتر در سنه شش صد و هفتاد و هفت از حران بدمشق آمد شیخ زین الدین احمد بن عبد الدائم و ابن ابی الیسر
و مجد الدین بن عساکر و یحیی بن صیرفی الفقیه و احمد بن ابی الخیر حداد و قاسم اربلی و شیخ شمس الدین بن ابی عمر و مسلم بن علان
و ابراهیم بن الدرجی و کمال بن عبد و شمس الدین بن عطار الحنفی و نجیب بغدادی و ابن علان و ابی بکر الهروی و کمال عبد الرحیم
و فخر الدین البخاری و ابن شیبان و شرف بن القواس و زینب بنت مکی و خلقی بسیار سماعت و روایت حدیث کرد
و بدان اعتنا نمود و مسند را بکرات و مرات مع کتب صحاح ستة و معجم طبرانی کبیر و دیگر کتب لا تعد و لا تحصی از وی و از
اسلام و اجزا و کتب شنید و بنفس خود قرات کرد و بخط خود نوشت و در صغر سن بر علوم اقبال آورد و فقه و اصول از والد
و از شیخ شمس الدین بن ابی عمر و شیخ زین الدین ابن المنجا فرا گرفت و درین همه بارع شد و مناظره کرد و مدتی در عربیت
بر ابن عبد القوی قرات نمود و کتاب سیبویه گرفته دران تاملها فرمود و توجه بتفسیر قرآن کریم نمود و دران بر اهل تفسیر بازرو
و بر اکابر و رؤسای ایشان رد نمود و درین فضائل ماهر شد و مناهل فتوی و تدریس گشت در کمتر از بست سالگی بفتوی داد
قبل عشرین سنة و حق تعالی امداد او کرد بکثرت کتب و سرعت حفظ و قوت ادراک و فهم و طی لسان تا آنکه غیر واحد گفته اند که نبود کسی
یاد کند و آنرا فراموش سازد و در وقت انتقال والد خود شیخ شهاب الدین بست و یک ساله بود قیام بوظائف او نمود و بدان
بگریه در اول سنه ثمث و ثمانین در سماعت قاضی القضاة بهاء الدین بن مکی و شیخ تاج الدین فزاری و زین الدین بن مرحل
و شیخ زین العابدین بن المنجا و جماعه دیگر درین درس بخدمت او حاضر میشدند و در بیان بسمله درس عظیم گفت آن مشهور است

میان مردم با عظمت جماعه حاضر و ثنای ایشان بروی ثنای بسیار زیبی گفته فرازی این درس را بخط خود نوشت و در
تعظیم شیخ بغایت میکوشید بعده بجای پدر در جامع بر منبر و ایام جمع برای تفسیر قرآن نشست و از اول فرقان جمیع آیات کریمه
و از حفظ خود دران مجلس ذکر کرد اسما ذکر مینمود و میخواند و در تفسیر سور و نوح چند سال گذرانید و در سنه نود در کرسی نشست
روز جمعه چیزی از صفات بیان کرد بعضی از مخالفین منع برنا ستند اما ممکن نشد قاضی القضاة شهاب الدین الحنفی گفت
من و اقتفا شیخم درین باب و بران معاتب شد گفت ذهن وی صحیح ست و مادهٔ علم او بسیار و نمیگوید مگر آنچه صحیح ست
شیخ شرف الدین المقدسی فرمود من امیدوار برکت دعای اویم و او یار و برادر من ست و کرد ذلک البرزالی فی تاریخه بعده شیخ در جمیع
تصنیف شروع کرد در کم از بست سالگی و همیشه در علو و ازدیاد بود از علم و قدر تا آخر عمر و ذهبی در معجم شیوخ خود ترجمه وی آورده
و گفته یکتای زمانه بود در علم و معرفت و شجاعت و ذکا و تنویر الهی و کرم و نصح امت و امر بالمعروف و نهی عن المنکر حدیث شنید
و در طلبش بنفس خود آشکار کرد و کتابت و تخریج نمود و در طبقات رجال نظر فرمود و حاصل کرد آنچه غیر او را حاصل نشد بارع بود
در تفسیر و دقیق معانی او طبع سیال و غواص بود در مواقع اشکال بخاطر سیال اشیای بسیار غیر مسبوق الیه استنباط نمود و در
حفظ حدیث دکر او بسوی اصول و صحابت او با شدت استحضار و قت تمامت دلیل و معرفت فقه و اختلاف مذاهب و فتاوی صحابه
و تابعین فائق اهل زمان بود و در وقت افتا ملتزم بمذهب نمیشد بلکه بآنچه دلیلش نزد وی قائم شده عربیت را اصولا و فروعا
تعلیلا و استدلالا اتقان کرده بود و در عقلیات و اقوال متکلمین نظر نموده و بر انها رد ساخته و بر خطای شان تنبیه فرموده و از انها
تحذیر کرده و سنت را نصرت نموده با وضح حجج و ابهر براهین و در نصر سنن محمدیه ترسانیده شد و در راه خدا و ذات وی ایذا داده شد
تا حق تعالی منار او را بلند ساخت و قلوب اهل تقوی را بر محبت و دعا برای او و بدعا بر اعدای او جمع و فراهم ساخت و مردم
بسیار از اهل ملل و نحل بسبب وی راه یاب هدایت آب گشتند و قلوب ملوک و امرا غالبا بر انقیاد برای وی و بر طاعتش مجبول شد
ملک شام بلکه اسلام بوجود او زنده گردید بعد از ان که از قتل و ضرب تتر و بغی و فساد ایشان رخنه پذیرفته بود و محاسن او
بسیار ست و اکبر از ان ست که مثل ذهبی بر سیرت وی تنبیه کند اگر سوگند خورم میان رکن و مقام می توانم خورد که چشم من
مثل او ندیده و او مانند نفس خود مشاهده نموده انتهی کلام الذهبی و شیخ کمال الدین بن الزملکانی نوشته چون در فنی
عمر پرسیده میشد بیننده و شنونده گمان میکرد که وی جز این فن نمیداند و حکم می نمود که هیچکس این فن را مثل وی نمی شناسد
و سایر طوائف چون همنشین او میشدند در مذاهب خود استفاده اشیای بسیار از وی میکردند و معلوم نیست که وی
در مناظره کرده منقطع شده باشد یا در علمی از علوم علم شرع باشد یا غیر آن مگر آنکه بر اهل آن علم فائق شد و در وی
اجتهاد علی وجهها جمع شده بود انتهی ذهبی در معجم مختصر خود گفته امامی متبحر بود در علوم دیانت صحیح الذهن سریع الادراک
بطل نعم کثیر المکارم موصوف بفرط شجاعت و کرم فارغ از شهوات مأکل و ملبس و جماع او را در غیر نشر علم و تدوین و عمل
بمقتضای آن هیچ لذت نبود بر وی قضای قضاة عرض کردند قبول نکرد سن و آثار را مستوعب بود از روی حفظ اگر
قرآن تفسیر کرد حامل رایت او ست و اگر فتوی در فقه داد مدرک غایت او ست و اگر تدین بحدیث نمود صاحب علم و ذو روایت است
و اگر خوض در علل و نحل فرمود دیده نشد او وسع از نحلت و نه ارفع از درایت او در هر فن بر ابنای جنس فائق بود و هم ذهبی

[illegible] گفته او احادیث [illegible] رجال و جرح و تعدیل و طبقات ایشان و معرفت فنون حدیث [illegible]
[illegible] حفظ متون که بدان معرفت [illegible] و [illegible] و وی عجیب [illegible]
[illegible] ازان و بسوی او منتهی در [illegible] و انبا بسوی کتب متون و مسندات بروجهی که صادق می آید بروی [illegible]
[illegible] حدیثی که او را ابن تیمیه می شناسد آن حدیث نیست و در زمانیکه باسکندریه مستقل بود صاحب سبزواری
[illegible] اجازت برای اولاد خود کرد و قریب شش صد سطر برای ایشان نوشت از انجمله هفت حدیث بود با اسانید [illegible]
[illegible] معانی و بحث و حل بیان که اگر محدثی دران نظر کند و رضاعت حدیث برای او خاضع شود و اسانید خود را در
چند کتاب نوشت و بر عوالی تنبیه کرد و این همه از یاد خودش بود بی آنکه شیخی نزدش موجود باشد یا کسیکه بوی رجوع کند
غرض که در معرفت علم حدیث انجو یگانه روزگار بود و در حفظ متون صحاح و غالب متون سنن و مسند خود و مقارب و مدانی او دیده نشد
فی تفسیر خود مسلم بود و در استحضار آیات قرآنیه وقت اقامت دلیل بر مسئله قوت عجیب داشت و قصری چون او را می دید
حیران می ماند و از فرط امامت و عظم اطلاع خود و ضبط اقوال مفسرین بیان میکرد و اقوال عدیده ایشان را سرد می نمود
و قولی واحد را که موافق مدلول قرآن و حدیث می بود نصرت میکرد و در یک فرد و شب تا چهار کراسه بلکه اکثر و از یدازان در تفسیر
یا فقه یا اصلین یا رد بر فلاسفه و اوائل می نوشت تحقیق بسویه را در یک نشستن نوشت حال آنکه افزون ازان متناقض
اصحاب در یک روز آنقدر نوشت که مجلدی از وی تبییض کردند در فهم قرآن و معرفت حقائق ایمان یگانه دهر بود و در کلام [illegible]
و در [illegible] از قوم طویلی داشت ابن الزملکانی بخط خود در کتاب الجال التحلیل شیخ را بر جمله فنون شیخ و ثنای عظیم بوی نوشته و گفته نظم

ماذا یقول الواصفون له	وصفاته جلت عن الحصر	هو حجة لله قاهرة
هو نبینا العجوبة الدهر	هو آیة للخلق ظاهرة	انوارها اربت علی الفجر

و شیخ اثیر الدین ابی حیان الاندلسی النحوی چون در مصر با شیخ مجتمع شد این ابیات انشاد کرد نظم

لما رأینا تقی الدین لاح لنا	داع الی الله فرد ما له وزر	علی محیاه من سیما الاولی صحبوا
خیر البریة نور دونه القمر	حبر تسربل منه دهر حبرا	بحر تقاذف من امواجه الدرر
قام ابن تیمیة فی نصر شرعتنا	مقام سید تیم اذ عصت مضر	فاظهر الدین اذ آثاره درست
واخمد الشرک اذ طارت له شرر	یا من یحدث عن علم الکتاب اصح	هذا الامام الذی قد کان ینتظر

گویند ابو حیان نیز در فضل ترازین شیخ گفته و شیخ اسحق بن ابی بکر الزرلی المصری الفقیه المحدث نجم الدین
ابو الفضل را قصیده ایست طویل بدیع در مدح وی منها قصیده

یعنفنی فی بغیتی رتبة العلی	جهول اراه راکبا غیر مرکب	له همة دون الحضیض محلها
ولی همة تسمو علی کل کوکب	فلو کان ذا جهل بسیط عذرته	ولکنه ید لی بجهل مرکب
یقول علام اخترت مذهب احمد	فقلت له اذ کان احمد مذهبی	وهل فی بن شیبان مقال لقائل
وهل فیه من طعن لصاحب صرة	الیس الذی قد طار فی الارض ذکره	وطبقها ما بین شرق ومغرب

ثم ذکر محنته الی ان قال نظم

هم الظاهرون القائمون بدینهم	واصحابه اهل الهدی لا یضرهم	سلی ینهم طعن امرء جاهل غبی
هداة الی العلیا مصابیح مرقب	الی آخر لا یغلبهم ذو تغلب	لنا منهم فی کل عصر ایمة
فجاء بحمد عالم من سراتهم	وقد علم الرحمن ان زمانا	تشعب فیه الرأی ای تشعب
ینقذها من قبضة المتعصب	سبع مبین بعد مجرة یثرب	یقیم قناة الدین بعد اعوجاجها
علیم بادواء النفوس ضیوسها	فذاک فتی تیمیة خیر سید	نجیب اتانا من سلالة منجب
قریب الی اهل التقی ذو تحبب	بحکمة فعل الطبیب المجرب	بعید عن الفحشاء والبغی لا اذی
وکم قد غدا بالفعل والقول مبطلا	یری نصرة الاسلام اکرم مغنم	واظهار دین الله ارجح مکسب
واخرعن نهج السبیل منکب	ضلالا لکذاب ورأی مکذب	ولم یلق من عاداه غیر منافق
	ولیس له فی الزهد والعلم شبهة	سوی الحسن البصری وابن المسیب

توفی فی آخر ایام اخاه شرف الدین عبد الله وهی طویلة چون ابن دقیق العید با وی مجتمع شد و سخن او شنید گفت ما کنت
ظن ان الله بقی بخلق مثلک و حافظ ابو الحجاج المزی در تعظیم شیخ و ثنای حسن بروی مبالغه داشت میگفت مثل وی
در چهار صد سال دیده نشد و بطریق صحیح از ابن الزملکانی آمده که وی گفت از پانصد سال مثل او برنخاسته و ابن برادرش
شرف الدین خیلی تعظیم و تکریم او میکرد و همچنین دیگر مشایخ عارفین مثل ابو عبد الله محمد بن قوام وغیره و میگفت تسلیم کردم
معارف خود مگر بر دست ابن تیمیه و شیخ عماد الدین واسطی با آنکه در عمر از و کلان تر بود تلمیذ او شد و بسیار تعظیم بجا آورد
گفت وی مشرف است بمقام ایمه کبار و قیام او در بعض امور بمقام صدیقین مناسب است و رساله السبوی خود
بصحاب شیخ نوشت و دران وصیت کرد ایشان را بتعظیم و احترام و معرفت حقوق او و ذکر کرد که وی اعیان بلاد
اسلام را طواف نموده و در انها مثل شیخ ندیده در علم و عمل و حال و خلق و اتباع و کرم و علم و بارة نفس خود و قیام
بحق خدا نزد انتهاک حرمت و برین معنی سه سوگند بنام خدا یاد کرده و گفته وی اصدق ناس است در عقد و صحت ایشان
و علم و حزم و انفذ و اعلای ایشان در انتصار حق و قیام بدان و اسخای ایشان از روی کف است و اکمل ایشان در اتباع نبی صلی الله علیه
وسلم بدیم در زمانه خود کسیکه روشن شود بنبوت محمدیه و سنن احمدیه از اقوال و افعال وی مگر این مرد و جهی که قلب صحیح شهادت میدهد
در اتباع حقیقی همین است که این شخص دارد و طائفه از ایمه حدیث و حفاظ و فقهای ایشان شیخ را بسیار دوست میداشتند
و تعظیم نمودند و توغل او با اهل کلام و فلاسفه نمی پسندیدند چنانکه طریق متقدمین ایمه حدیث است همچو شافعی و احمد و اسحق
و ابو زرعه و نحو هم و همچنین جمعی از علما و فقها و محدثین و صالحین آخر او بعض مسائل شاذ که سلف بروی انکار کرده اند
نمی پسندیدند تا آنکه بعض قضات عدل او امتناع از افتا بعض آن نمودند و ذهبی گفته غالب خط او بر فضلا و تبحر و حق
و بعض آن وی مجتهد است و مذهب او توسیع عذر است برای خلق و تکفیر نمیکند احدی را مگر بعد قیام حجت بروی و وی
نصرت سنت محضه و طریقه سلفیه را و احتجاج کرد برای آن براهین و مقدمات و امور غیر مسبوق الیها و اطلاق کرد
عبارتی را که عاجز شدند از ان اولین و آخرین و رسیدند و وی جسارت کرد بران تا آنکه برخاست خلقی از علما و شام و

و آنچه مزید بران تصور نیست بمناظره و مکابره کردند با وی و ثابت ماند در ان مداومت نکرد بلکه و اگفتند که
که شود وی شد بسوی آن اعتماد وی صدت خود و سعت دائره او در سنن و اقوال با ورع و کمال فکر و سرعت ادراک
و تنظیم مهمات اصدقا و جماعتی میعاد وی و ایشان حلمهای حربیه و واقعات شامیه و مصریه و بسیار بار او را از نیک گمان
تیر اندازی کردند و حق تعالی او را نجات داد زیرا که دائم الابتهال کثیر الاستغاثه قوی التوکل ثابت الجاش میرا بود
و اذکار بکیفیت و جیه بود و از طرف دیگر علما و صلحا و جنود و امرا و تجار و کبرا و سائر عامه او را دوست داشتند
شب و روز بدان فن منتصب برای نفع ایشان بود و شجاعت وی ضرب المثل ست و بعض آن شاه اکابر ابطال ست در
با ملک غازان مجتمع شد و آمد و شد داشت و از اقدام و جرات او بر مغل تعجب میکردند و ویرا در بحث مدت تحت تهدید و تیر
بیشتر حرب ست و در وی قلت مدارات و عدم مودت بود غالبا با شهامت و قوت نفس و بسبب آن در امور صعبه اقدام
و حق تعالی آنرا از وی دور میکرد نظمی قلیل دارد از ازواج و سراری هیچ نداشت و نه از معلوم مگر شیئی قلیل و برادر او قائم
بمصالح او بود و از تقدا و عشا هیچ طلب نمیکرد در عالم بزرگتری از وی دیده نشد و نه فارغ تر از درهم و دینار گاهی ذکر
آن نمیکرد و گمان نبرد که بخاطر و ذهن او هم می آمد و در وی مروت و قیام با اصحاب خودش و سعی در مصالح ایشان بود
و خود فقیر بی مال بود و تلبوس او بچو آحاد فقها بود جبه و دلق و عمامه که قیمت جمله سه درهم باشد و موی سر بریده داشت
میانه قامت بود میان هر دو دوش دوری داشت هر دو چشمش گویا در زبان گویا بود سر و ریش شدید السواد قلیل الشیب
بلند آواز فصیح زبان سریع خوان نماز که با مردم میگذارد اطول از رکوع و سجود نمی بود و گاهی برای آینده از سفر با نائب
از وی بر میخاست و مردم چون وی می آمدند جا برمیخاستند اما نزد او همه یکسان بود زیرا که ازین رسوم فارغ افتاده بود
و هرگز چون بشری نریخت بلکه سلام و مصافحه و تبسم میکرد و تعظیم مجلس یکبار میفرود و در محاوره با ما تهنیت وی میکرد و یکبار
بطریق هدیه بدیار مصر میفرستاد تا سلطان بر انزد آمدن تتر در سالی از سالها استغفار کند بروی آیات جهاد تلاوت نمود
و گفت شما اگر از شام و نصرت اهل وی و ذب از انها تخلف خواهید کرد حق تعالی برای ایشان دیگری قائم و ناصر پیدا خواهد کرد
و عوض شما سوای شما را بدل خواهد فرمود و قال قوله تعالی وان تتولوا یستبدل قوما غیرکم ثم لا یکونوا امثالکم و قوله تعالی
الا تنفروا یعذبکم عذابا الیما و یستبدل قوما غیرکم و لا تضروه شیئا و چون این خبر بشیخ تقی الدین بن دقیق العید
وی قاضی بود در آن وقت عجب کرد و استحسان نمود و از مواجهه شیخ بسلطان باین کلام بشگفت افتاد و از آن اتفاق عجیب
که غازان پادشاه تتار در آن سال مسلمان شد و این معنی از کرامات شیخ شمرده آمد یکبار بعضی از نائبان سلطان شام
او را تقید کردند زمانه قلیل بسبب قیام او بر یک نصرانی که آنحضرت صلی الله علیه و سلم را دشنام داد و با شیخ بن الاخنائی
الفاتق هم در بند بود بسبب تهدید او را بکرام تمام رها نمود و فتوی که مسئله حمویه در صفات تالیف کرد جماعتی بر آن تشنیع نمودند
و در انبار را مسدود کردند که از وی استفتا نکنند و این از طرف بعض قضات حنفیه بود بعده بعض ولات که درین هنگام
حاضر بلد نبود انتقال شیخ کرد و امر فتنه ساکن شد تا در سنه هفت صد و پنج بسوال از معتقد خود متحن شد بامر سلطان
وی نائب قضات علما را در قصر حاضر نموده شیخ را طلبید و از عقیده او پرسید عقیده او واسطیه را در سه مجلس خواند

تمام شد پس اتفاق کردند بر آنکه این عقیده سلفیه است بعضی بطعن قائل شدند و بعضی بکفر و کتابی از طرف
سلطان بسیه مدان نوشته بود که مقصود ما ازین برات ساحت شیخ و اظهار این معنی بود که وی بر عقیده سلف است بعد
صلی الله علیه و سلم و بعد از آن شیخ را بر برید بقاهره طلبیدند و روز دوم از رسیدنش بتاریخ بست و دوم
رمضان ست بمقصد و پنج در دون قلعه مجلس کرده بروی روبروی قاضی مالکیه ابن مخلوف دعوی کردند که وی میگوید
که کلام بقرآن بحرف و صوت کرده و وی بذات خود بر عرش ست و بسوی او اشاره حسیه میتوان کرد و طالب تعزیر بلیغ
یعنی قتل بر مذهب مالک برین معنی شدند قاضی گفت ای فقیه چه میگوئی شیخ حمد و ثنای الهی کرد گفتند شتابی مکن
برای خطبه خواندن نیامده گفت آیا منع کرده میشوم از ثنا بر او تعالی قاضی گفت جواب بگو فقد جعلت الله تعالی
شیخ سکوت کرد باز گفت پاسخ بگو شیخ گفت حاکم در حق من کیست اشاره بقاضی کردند که این حاکم ست شیخ بوی گفت
خصم منی چه قسم در من حکم میکنی خشم نمود غرض آنست که من و تو درین مسائل متنازع ایم پس اهدا الخصمین بر دیگری چه قسم
حکم تواند کرد پس شیخ را از مجلس برخیزانیدند و با وی هر دو برادر او بودند باز برگردانیدند شیخ گفت راضی شدم که
من حکم کنی قاضی را جلوس ممکن نشد گویند شیخ شرف الدین در وقت خروج ایشان ابتهال و دعا کرد بر انها شیخ
تبسم فرمود و گفت بلکه چنین بگو اللهم هب لهم نورا یهتدون به الی الحق بعد چند روز در برج حبس نموده
شب عید بسوی جب نقل کردند و فرمان سلطان بشام در باره حط بر شیخ و الزام مردم خصوصا اهل مذهب وی بر رجوع
عقیده اش و تهدید بعزل و حبس رسید و در جامع دمشق ایشان را گرد کردند و آن فرمان او در جامع بعد جمعه خواندند
و جماعتی را ایذای بسیار در قاهره رسید بعضی محبوس شدند و از بعض خطوط رجوع گرفته شد و قاضی قاهره عبد الغنی
بن محمد الحرانی مردی قلیل العلم بود پس سنه ست سلام نائب السلطنه بمصر قضات و فقها را
حاضر نموده در باره اخراج شیخ گفتگو کرد همگنان اتفاق کردند بر اشتراط بعض امور بروی و الزام رجوع از بعض
فتاوی خود و یکی را نزد شیخ در باره قبول این شروط و حضور فرستادند شیخ حاضر نشد و تصمیم عزم بر عدم حضور کرد و رسول
را بر سنش بار آمد و شد کرد و مجلس دراز گشت و آخر من غیر شیئی برگردید بعده در آخر همین سال کتابی بسوی نائب السلطنه مشتمل
بر اثبات شیخ رسید و وی حاضران مجلس خود را بدان خبر کرد و بر شیخ ثنا نمود و گفت نه مثل وی و نه اشجع از وی دیدم و توجه
بسوی خدای تعالی در سجن ذکر نمود و قبول نکردن وی کسوت سلطانیه و اداره پادشاهی را بیان کرد و اینکه وی بجهت
آلوده نیست و در ربیع الاول سنه سبع و سبعمائه مهنا بن عیسی امیر عرب بمصر آمد و نفس خود در زندان نزد شیخ
مشهد و از سجن برآورد و برای او مجلسی عقد کرد و اکابر فقها را حاضر نمود و بر خیر و خوبی جدا شدند و بعد ازین اطلاق
از فتن بر شیخ ممنوع شد و در قاهره اقامت کرد علم می آموخت و در جوامع و مجالس عامه تکلم میکرد و خلقی بروی مجتمع میشدند
در سال مذکور بماه شوال جماعتی کثیر از صوفیه بروی فراهم شده شکوه اش پیش حاکم شافعی کردند و مجلسی برای کلام او در
قلعه جبل و غیره منعقد شد و ابن عطا دعوی چیزها بروی نمود لیکن هیچ شیئی باثبات نرسانید جز آنکه اعتراف کرد که وی گفته است

استعانت بآنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم نباید کرد بمعنی عبادت ولیکن توسل بوی روا است بعض حاضرین گفتند در این
قول خود چیزی نیست وحاکم بن جاعه این را اساءت ادب بدید و بروی ملامت کرد از قاضی خواستند که با وی معامله
بمقتضای شریعت کند قاضی گفت آنچه مثل او را می باید گفتن گفتم بنده از طرف دولت در میان اقامت مشغول میکند
مخیر شد بقید شروط یا حبس وی حبس اختیار کرد و روانه دمشق شد بالتزام مشروط علیه اصحاب او بروی داخل شدند و بحبس
بر بیوار بردند روز دوم او را برگردانیده نزد قاضی حاضر آوردند بحضور جماعه از فقها بعضی گفتند که مرضی و ابرا
در حبس ست قاضی گفت صلحت وی هم درین ست و تونسی مالکی را در باره حکم بحبس وی نائب گرفت وی از این حکم
وگفت بروی چیزی ثابت نیست بران نور الدین زواوی مالکی را اذن فی ادوی هم حیران ماند شیخ گفت من خود بحبس میروم
وآنچه مقتضای مصلحت ست میکنم زواوی گفت برای وی موضع صالح مهیا باید کرد گفتند دولت راضی نیست که بحبس میرود
پس بحبس فرستاده شد و در موضعی نشانیدند که برای قاضی تقی الدین ابن بنت الاعز در حبس مقرر شده بود و در
خادم دادند و این همه ابتلا باشاره نصر منبجی بود شیخ در حبس فتوی دادی و مردم بزیارت او میرسیدند و فتاوی
از امرا و اعیان نزد او می آمد و یاران او اولا پنهان بروی می آمدند بعده شروع در اظهار دخول کردند و بسیار
ملقب بمظفر از حبس برادر و در بریدند با سکندریه پرده در برجی روشن و خوب کشاده بند کردند هر که را منع است آمدن
و هر که را منع است منع میکرد و برای حمام بیرون می آمد و یکبار او را تنها بر اورده بقتل و تغریق ترسانیدند سید دوست
که در شام و غیره بود ازین معنی تنگ شد و برای او دعا کردند و تا مظفر سلطان بود در اسکندریه محبوس ماند چون ملک
عود بسلطنت کرد و متمکن شد مظفر را بلاک ساخت و نصر منبجی را خوار کرد و غصه سلطان بر قضات بنا بر مداخلت مظفر
بعض ایشان را معزول ساخت و باحضار شیخ در قاهره مبادرت نمود تکرما و اجلالا فی شوال سنه تسع وسبع مائة و اکرام
و در مجلسی که مملو بقضات مصر بین و شامیین و فقها و اعیان دولت از جای خود برخاسته با وی ملاقات فرمود و در اکرام
بر ایشان افزود و از وی استشاره کرد و بروی ثنای بسیار بحضور ایشان نمود و میان وی و ایشان صلح آورد و گویند
شوری کرد بارکاه و قصد خود که در حق قضات داشت شیخ او را از آن خاطر برگردانید و بر ایشان ثنا گفت
گفت ندیدم جوانمردتر از ابن تیمیه ما سعی در خون ریختن وی کردیم وی چون بر ما قادر شد عفو کرد و بخشید

ابو الفوارس سعد بن محمد بن سعد الصیفی المعروف بحبیص بیص

نظم

ملکنا فکان العفو منا سجیة	فلما ملکتم سال بالدم ابطح	وحللتم قتل الاسارى وطالما
عذونا على الامراء تعفو وتصفح	فحسبکم هذا التفاوت بیننا	وکل اناء بالذي فیه یرشح

بعد چندماه یکبار دیگر با سلطان یکجا شد و در قاهره سکونت اختیار نمود مردم بسوی او می رفتند و هم امرا و جند
وطائفه از فقها حاضر میشدند و بعضی از ایشان معذرت می نمودند از آنچه از آنها واقع شده و هیچ گفتند در شعبان
احدی عشرة ما را خبر رسید که فقیه بکری یکی از دشمنان شیخ با شیخ تنها شده بروی برجست و او را گرفته گفت با من
که بر تو دعوی دارم چون مردم هجوم کردند و از طرف دولت طلوب شد گریخته روپوش گردید بعد مدتی سلطان تصدیق

بدهکم بقطع لسان او فرمود زیرا که بسیار فضول و جری بود و بسبب شفاعت مردم بسوی صعید اخراج کردند و از دقوقی
بکلام و علم منع نمود و شیخ درین مدت علم آموختی و برای مردم در مجالس عام نشستی چون سنه دوازده هم آمد بجهاد
مع برادران بسوی شام قدوم آورد یعنی همراه سلطان برای دفع تتر از شام و با پیش بیرون آمده از مسقلان جدا شد
و بیت المقدس را زیارت کرده بدمشق در آمد بعد از آنکه زیاده از هفت سال از آنجا غائب بود خلقی کثیر برای ملاقات او
بیرون آمدند بعد قدوم او مسرور شدند و بر حال اول از اقرای علم و تدریس بدرسه سکریه و حنبلیه و افتای مردم و منع سائلی پشان
ستر ماند و در سنه هیجده هم کتابی از سلطان در منع وی از افتا در مسئله حلف بطلاق بتکفیر رسید و بدار السعادة
مجلسی از برای آن منعقد شد و ازین فتوی ممنوع گردید و در بلد بدان منادی کرده شد و در سنه نوزده هم مجلسی دیگر بحضور اول
منعقد یافت و کتاب سلطان خوانده شد و بر افتای مذکور بعد منع معاتب گشت و اهل مجلس بر آنکه منع جدا شدند
بعد مدتی بنا بر همین فتوی مجلس سوم عقد کردند و عتاب و حبس در قلعه نمودند تا آنکه بار دیگر هم بران محبوس شد
و بر اطلاق فتوی ممنوع گردید مدتی بزبان خود فتوی دادی و گفتی کتم علم مرا نشاید آخر الامر بروی حیله کردند و مسئله منع
سفر بسوی قبور انبیا و صالحین و بدان الزام تنقیص بانبیا نمودند و گفتند که این کفر ست و جماعتی از اهل اهوا
بحبس کس بودند و رئیس ایشان قاضی اخنائی مالکی بود بدان فتوی دادند و هر چهار قاضی مصر حکم بحبس وی نمودند
بقلعه دمشق دو سال و چند ماه محبوس مانده بهمدان وفات کرد و بیان نمود که آنچه بران حکم کرده اند باطل ست با جماع
مسلمین بوجوه کثیره جدا و جماعتی فتوی بخطای اجتهادی که مغفور له ست داده و جماعتی از علمای بغداد و غیرهم
توقف کرده و همچنین ابنای ابو الولید شیخ المالکیه دمشق گفتند که صحیح وجه اعتراض بر قول او نیست زیرا که وی فضل
علمای علما درین مسئله کرده احد القولین را ترجیح داده است غرضکه مدتی در قلعه مانده کتابت علم و تصنیف میکرد
و اصحاب خود رسائل میفرستاد و هر چه از علوم عظیمه و احوال جسیمه درین مدت بروی از جانب الله تعالی فتح میشد
بیان ذکر مینمود و گفت قد فتح الله علی فی هذا الحبس فی هذه المرة من معانی القرآن و من اصول العلم اشیاء لم تکن من العلماء
و تمنوها و ندمت علی تضییع اکثر اوقاتی فی غیر معانی القرآن بعده از کتابت هم ممنوع شد و قلم و دوات و کاغذ و حبر
هیچ شی نزد او گذاشته نشد ناچار اقبال بر تلاوت و تهجد و مناجات و ذکر مقصور کرد حافظ ابن القیم گفته شنیدم شیخ را میفرمود
دنیا بهشتی ست هر که دران در آمد در بهشت آخرت نه در آید و یکبار گفت دشمنان من چه خواهند کرد بهشت و بستان من در
سینه من ست هر جا که روم جدا نمیشود از من فرد دو دیده و جوی خیال بینم همه گلستان ست بهر کجا که نشینم بهار خویشتنم
حبس من خلوت ست و قتل من شهادت و اخراج من از بلده سیاحت و در حبس خود بقلعه میگفت اگر
دشمنان این قلعه زر صرف کنم نزدم برابر شکر این نعمت نباشد یا جزای ایشان نتوانم داد بر آنچه سبب خیر درین امر شده اند
هر شادمانی بدرویش نمیست که دنیا همین ساعتی بیش نیست و گاهی در سجده خود میگفت و حال آنکه
محبوس بود اللهم اعنی علی ذکرک و شکرک و حسن عبادتک و یکبار گفت المحبوس من حبس قلبه عن ربه و الماسور من اسره هواه
چون داخل قلعه شد و در سوراخ در آمد و بسوی وی نظر کرد گفت فضرب بینهم بسور له باب باطنه فیه الرحمة و ظاهره

من قبله العذاب و خدا میداند که هیچکس پاکیزه‌تر از روی عیش از وی ندیدم با آنچه در وی از صبر و تحمل و ارجاف
و با این همه طیب مردم بود عیشاً و اشرح ایشان صدراً و اقوی ایشان قلباً و مسرورترین ایشان نفساً نفرت عظیم
اوایل بود در باجون خوف سخت میشد و گمان نمایدی بود و زمین تنگی میکرد نزد او می آمد یم آمدن همین بود و فرق
و غصه بجز شنیدن کلام و دیدن روی او همین و با انشراح خاطر و قوت و یقین و طمانینت برمیگردید یم فسبحان من
عباد و حنه قبل لقائه و فتح لهم ابواب الجنان فی دار العمل فاتاهم من روحها و نسیمها طیبها ما استفرغ قواهم لطلبها و اشتاقوا
الیها انتهی تا اینجا از طبقات علامه ابن رجب حنبلی نقل کرده شد مترجم من العربیة بالفارسیة و درین طبقات ترجمه بسیار اصحاب
و چند مشایخ کرام قوم ست اصل عبارت عربی در مکه مشرفه در سنه ۷۹۵ هجری نقل کرده ایم و شیخ امام حافظ شمس الدین
بن عبد الهادی در تذکرة الحفاظ ترجمه شیخ مبسوط تمام نوشته مختصری از آن این ست که جدوی محمد بن خضر باز خوج که ساعی
بسفرج رفت گذرش بر درب تیماقات و آنجا جاریه لطیفه بنظر آمد که از خیمه بیرون می آمد چون بحران برگردید زن خود را دید
که دختری زاییده است گفت یا تیمیه از تیما باین لقب ملقب شد و ابن النجار گفته که ما در این محمد بن خضر تیمیه نام داشت
و واعظ بود بسوی او منسوب شد و بدان معروف گشت آبای او از بلاد حران بسبب جوار تتار هجرت کردند و در شب
راه رفتند و با ایشان کتابها بود بر عجله قریب شد که دشمن بایشان ملحق شود و عجله یفتاد همگنان بسوی خدا ابتهال و التجا
کردند و تعالی ایشان را کار آسان کرد و نجات یافتند قدوم ایشان بدمشق در سنه سبع و ستین و ستمائه بود شیخ وی
که از ایشان سماعت دارد زیاده از دو صد شیخ اند سند احمد را بار با شنیده و غیلانیات در یک مجلس خوانده و بدست خود
کتب طبقات و اثبات نوشته و خط و حساب آموخته فضلای عصر از فرط ذکا و سیلان ذهن و قوت حافظه و سرعت ادراک او
متحیر بودند در تصوف تام و عفاف تام و اقتصاد در ملبس و ماکل نشو و نما یافته و بود خلف صالح تربوا الدین تقی ورع عابد ناسک
صوام قوام ذاکر او تعالی در سر امر و هر حال رجاع بسوی او در سائر احوال و قضایا و اوقاف نزد حدود و اوامر و نواهی نفوس
او زینهار از علم سیر و از مطالعه سیراب نمیشد و از اشتغال ملل و از بحث کلیل نمیشد و کمتر بود که در علمی از علوم در باب ابواب
ابو ابش در آید مگر آنکه مفتوح میشد و از آن باب باها و در می یافت چنین بود درین علم و استدراک میکرد بر خلاق اهل او
و در صغر سن خود در محافل و مجالس حاضر شده کلام و مناظره میکرد و اکابر را مفحم مینمود و چیزی می آورد که اعیان بلد
در علم از آن حیران می شدند و در سنه احدی و تسعین حج گذارد و چون رجوع کرد ریاست علم و عمل و زهد و ورع و شجاعت
و کرم و تواضع و حلم و امانت و جلالت و مهابت با صدق و امانت و عفت و صیانت و حسن قصد و اخلاص و ابتهال الی الله
و شدت خوف نزد وی بود و دوام مراقبه او و تمسک با ثر و دعای الی الله و نفع خلق و احسان بایشان بسوی وی منتهی گشت
شمشیری برهنه بود بر مخالفین و اندوه بود بر اهل اهوا و مبتدعین و امامی بود قائم ببیان حق و نصرت دین طنت
بذکره الامصار و ضنت بمثله الاعصار و حسن تصنیف و جودت عبارت و ترتیب و تقسیم و تبیین ید طولی داشت مسئله
در قسمت واقع شد مفتیان عصر در وی خلاف کردند وی در آن مسئله مجلدی کبیر نوشت همچنین مسئله در حدی از حدود
پیش شد در وی هم مجلدی کلان نگاشت و در هر دو مجلد بحث مسئله بیرون نرفت و کلام تخلیط و دخول در شی و خروج از آن

و دیگر در هر واحد چیزی آورد که در او لایم و خواطر نیگذرد و شیخ کمال الدین بن الزملکانی بخط خود بر کتاب نوع الاسلام
من الائمة الاعلام این عبارت نوشته تالیف الشیخ الامام العالم العلامة الاوحد الحافظ المجتهد العابد القدوة الامام الائمة
عمدة العلامة علامة الوری وارث الانبیاء آخر المجتهدین اوحد علماء الدین برکة الاسلام حجة الاعلام برهان المتکلمین قامع
المبتدعین محیی السنة و من عظمت به بلد علینا المنة و قامت به علی اعدائه الحجة و استبانت ببرکته و هدیه المحجة تقی الدین
ابی العباس احمد بن عبد الحلیم بن عبد السلام بن تیمیة الحرانی اعلی الله منازله و شید بنیان الدین ارکانه و این ثنا بروی
ثنا کرده که عمرش در انوفت هفتاد سال بود و خلقی از شیوخ او و کبار علمای عصر بروی ثنا گفته اند مثل شمس الدین
بن ابی عمر و شیخ تاج الدین فزاری و ابن صنجا و ابن عبد القوی و قاضی جوزی و ابن دقیق العید و ابن النحاس و غیر هم
شیخ عماد الدین واسطی که از علمای عارفین بود ذکر وی کرد و گفت انموذج الخلفاء الراشدین و الائمة المهدیین الجامع بین الظاهر
و الباطن فهو یقضی بالحق ظاهره و قلبه فی العلی قاطن اعاد الله برکته و رفع الی مدارج العلیا درجته در صبح هر جمعه برای مردم
تفسیر قرآن میکرد و خلقی کثیر بمجلس و برکت دعا و طهارت انفاس صدق نیت و صفای ظاهر و باطن و موافقت قول بعمل
منتفع میشد و رجوع بخدا می آورد تصانیفش چهار هزار کراسه باشد یا زیاده و در نقل فقه و مذاهب و بدعات و تاهین
نیز داشت تا بمذاهب ائمه اربعه رسید و معرفتش بتاریخ و سیر عجب العجاب ست و شجاعت و جهاد او متجاوز الوصف
فائق النعت اجود اجواد سخیا بود در زهد و قناعت بیسیر در ماکل و ملابس ضرب المثل ست بحر نقلیات بود و بحر عقلیات
و گفته هو اعظم من ان یصنف کلی او یکتب اشارة کلی فان سیره و علومه و معارفه و بحوثه و تعلقاته یحتمل ان توضع فی مجلدین
و نیست که تصانیف او الی الآن بپانصد مجلد رسیده باشد و او را در غیر مسئله تصنیفی مفرد در یک مجلد ست و عدد مصنفات
و محتاج اوراق کثیر ست و مؤلفات و قواعد و فتاوی و اجوبه و رسائل و تعالیق او غیر محصور ست هیچکس را از متقدمین
و متاخرین نمیدانم که مثل وی جمع و تصنیف کرده باشد و نه قریب بدان با آنکه تصانیف وی از حفظ و یاد خودش بود
قرآن و حدیث انتهی کلام تذکرة الحفاظ بالاختصار و هو طویل جدا یستغرق الاوراق فلیرجع الیه و شیخ صلاح الدین کتبی
در فوات الوفیات ذیل تاریخ ابن خلکان گفته یکی از احوال شجاعت او این ست که مردی از قطلوبک کبیر ظلم او بسوی وی
حرکت کرد و در ناصره جبروت و اخذ اموال مردم و غصب آن و ظلم و ستم بود و حکایاتش درین باب مشهور ست
وی در آمده سخن کرد قطلوبک بطور استهزا گفت من خود اراده داشتم که بخدمت شما بیایم که عالم زاهد
شما تکلیف نکنید موسی علیه السلام که بهتر از من بود هر روز بر در فرعون که بدتر از تو بود سه بار رفته
و آن عرض میکرد در قلعه دمشق محبوس شده بمرد از نظم اوست بر لسان فقرای مجردین نظم

لما افترنا اختیار	وانما افترنا اضطرار	جماعة کلنا کسالی
و لما اذا اجتمعنا	حقیقة کلها انتشار	و اکلنا ماله اعتبار

انتهی کلامه و شهاب بن فضل الله العمری در مسالک الابصار
و شیخ طلات بسیار کرده و بطرق تمام احوال او بحسن انسجام عبارت و بلاغت کلمات و فصاحت الفاظ و جودت مبانی
و معانی نوشته فقیر چند طریق انتخاب بعینه با بعض مضامین از آنجا گرفته درینجا نوشته می آید میگوید منهم احمد

بن عبد الحليم الحراني الحجة الحافظ شعر

هو البحر من اي النواحي اتيته	فلجته المعروف والمد زاخر

جرت اباؤه وشاؤ واقع بلا وقف عنده طلبا صحاحا تصبه تجمع شذى العلم ندفهم وطلع وجه الصباح لبحاكيه فيظلم وقطع الليل الدامس
والبين واتخذ العلم والعمل صاحبين الى ان انسى السلف بهداه واتاى الخلف عن بلوغ مداه احيا معالم بيت القديم اذ درس
وجنى من فننه الرطيب ما غرس فما صح في نفسه آية الا اذا آية الحرس عرضت له الكدى فرضرضها وعارضه البحار فبخضخضها وكان اشد
وقوة وامتى نزل لحده اقل من القرن اهل علمه واحد من اهل الفضائل قديم ولم يكن منهم احد الا يجفل عنه اجفال الظليم ويتضاءل
لديه تضاؤل المنيم جاء في عصر ماهول بالعلماء يجون بنجوم السماء تموج في جانبيه بحور خضار وتطير بين فاقتيه نسور قشاعم
وتشرق في اديمه بدور دجنة وصدور اسنة الا ان صاحبه طمس تلك النجوم وجره طمس على تلك الغيوم فتفارت سمرته على تلك
التلاع وطلت قصورته على تلك السباع شعر عميت له الكتائب فطمس صفوفها وفطم الوفها وابتلع غديره المطمئن بداواها
فاقتلع عوده المرجن جنادلها اتخذت انفاسهم ريحا واكدت مرارتهم مصابيحه تقل عن اية الاجماع فمن سواهم فذا اتبعه
وستحضرها ومثل صورهم الذاهبة واحضرها فلو شعر ابو حنيفة بزيادته وملك امره الادنى عصره اليه مقتدرا او مالك لاجرى ورداه
اشبهه ولكان الشافعي لقال ليت بذا كان للامام ولدا وليتني كنت له اخا او ابا والشيباني ابن حنبل لما لام مداراعا
عنه لفرط العجب شيبا الابل والوه الظاهري وسنان الباطني لظنا تحقيقه من منتجه ابو ابن حزم والشهرستاني كسر منهما
ذكره الله في نحله والحاكم النيسابوري والحافظ السلفي لاضافته بذا الى استدراكه وبذا الى رحلته ترد اليه الفتاوى فلا يردها
وتقدم عليه فيجب عليها باجوبة كانه كان قاعد الهايدها وقد تظافرت عليه عصب الاعذار فاقحموا اذ بدر فحجموا فحموا اذ زحم
يعني الشهد نحله رمي بالكبائر وتربصت به الدوائر وسعى به ليغتذ بالجرائر وحسده من لم ينل سعيه وكثر فارتاب وحرم ما ورد
على انه اغتاب وكان قبل موته قد منع من المداواة والقلم وطبع على قلبه منها طابع الالم فكان مبدأ مرضه ومنشأ عرضه حتى كل
قفار المقابر وترك فقار المنابر وحل ساحة تربه وما كاذ ثوا خذ راحة قلبه من الالام والعاذر تمات الابل حبي وعرف قدر ما كان
شاهد ما رئي وكان يوم دفنه يوما مشهودا اضاقت به بواطن البلدة وظواهرها وتذكرت به اوائل الرزايا واواخرها وكم كن
سنة ستين ستين جنازة رفعت على الرقاب وطلت في زحامها الاعقاب وسار مرفوعا على الرؤس متبوعا بالنفوس تحدوه
العبرات وتتبعه الزفرات وكان في مدة ما يوخذ عليه في مقالة ويبنذ في حضرة اعتقاله لا تبرد خلة بالجمع بينه وبين خصمائه
والبحث حيث العيون ناظرة بل يبدر حاكم فيحكم باعتقاله لا ينبغي من الفتوى او باشياء من نوع هذه البلوى لا بعد اقامة بينة والاقتصاص

كفى المرء الحسناء قلن لوجهها	حسدا وبغضا انه لدميم

وهي الظهور بحيث لا يكون الا الوضوح مجمع للتاويل شعر

كل هذا التبريز في الفضل حيث قصرت انظار اولي تجلية كالمصباح اذا ظلمت الآراء وقيامه في دفع حجة التتار واقتحامه
وسيوفهم تتدفق لجة البدار حتى جلس الى السلطان محمود غازان حيث تجم الاسد في آجامها وتسقط القلوب الى اوطان
اجسامها وتجد النار فتوا في ضرمها والسيوف فرقا في قرمها فامن ذلك السبع المغتال والنمر المتمال في الاجل الذي لا يتبع
بحيلة ممتال فجلس اليه وادمى بيده الى صدره وواجهه ودرا في نحره وقلب منه الدعاء فرفع يديه ودعا ودعا ونصف كان
عليه وغازان يومن على دعائه وهو يقبل عليه ثم كان على هذه المواجهة القبيحة والمشاتمة الصريحة اعظم في صدر غازان

والنقول من كل من طلع معه اليهم وهو يسلف العلماء في ذلك اصدقاء واهل الاستحقاق لرفعة القدر تدامع ما لم من جهاد في
الله فيه طلل الوشيج ولم يحرجه فيما رتفاع النسيج مواقف حروب باشرها وطوائف ضروب عاشرها وبوارق صفاح كاشرها
وصفائح رماح حاشرها واصناف خصوم اقتحم معها الغمرات واكلها مختلف الثمرات وقطع بداها قوى لسانه وجلادها
سنا سنانه قام بها وصابرها وبلى باصاغرها وقاسى اكابرها واهل بدع قام في دفاعها وجهد في حطيفاعها ومخالفة ملل
بين اهل التاويل ومقام التعليل واسكت طنين الذباب في خياشيم رؤسهم بالاضاليل حتى نامو في مراقد خضوع
وقاموا وارجلهم تتساقط للوقوع بادلة قطع من السيوف واجمع من سجوف اجلى من فلق الصباح واجلب من فلق الرماح
الان سابق المقدور واوقعني في خلل المسائل خطا خطل لما يامن فيه مع الاكثار قائل وذلك لحظ على بعض سلف العلماء
وعلى القواعد كثيرة من نواميس القدماء وقلة توقيره للكبراء وكثرة تكفيره للفقراء وتبويغه لغالب الاراء وتقريبه لجملة العوام
اهل الرأي وافتى به آخر في مسئلة الزيارة والطلاق اذاعة اما حتى تحكم فيها من لا دين له والاخلاق فسلط ذبال الاعداء
على سليطه والطلق ايدي الاصداء في تعريضه ولقم نارهم سعفة وادي اقتسامهم شرفه فلم يزل الى ان اصابه منه ما ذهبه وجهه
صبح وفاته لا تجتمع ولعل هذا الخير اريد به وارتيع له حسن منقلبه هذا مع ما جمع من الورع وما حازه بحد اغير الوجود من الجود
وتاتيا القناطير المقنطرة من الذهب والفضة والخيل المسومة والانعام والحرث فيهبه باجمعه ويضعه عند اهل الحاجة
ومنعه الا ياخذ منه شيئا الا ليهبه ولا يحفظ الا ليذهبه كلمة في سبيل البر وطريق اهل التواضع لا اهل الكبر لم يهمل حب الشهوات
يحب اليه من ثلاث الدنيا الا الصلوات ومازال على هذا الى ان صرعه اجله واتاه بشير الجنة يستعجله فانتقل الى الله والظن
ان كنجلا ولما قدم غازان دمشق خرج ابن تيمية اليه في جماعة من صلحائهم منهم القدوة الشيخ محمد بن قوام فلما دخلوا على
غازان كان مما قال ابن تيمية للترجمان قل للفان انت تزعم انك مسلم وسعك قاضي امام وشيخ ومؤذن على بالمغنا
فرزنا والبوك وجدك بالاكوكا كافرين وما عملا الذي عملت عاهدا فوفيا وانت عاهدت فغدرت وقلت فما وفيت
بعهدك مع غازان وقطلوشاه وبولاي امور ونوب قام فيها كلها لله تعالى الحق ولم يخش الا الله اخبرنا قاضي القضاة
عباس بن صيصري انهم لما حضروا مجلس غازان قدم لهم طعام فاكلوا منه الا ابن تيمية فقيل له لم لا تاكل قال كيف
ياكل من ظالم وكلوا مما نهبتم من اغنام الناس وطبختموه مما قطعتم من اشجار الناس ثم ان غازان طلب منه الدعاء فقال
ان كنت تعلم انه انما يقاتل لتكون كلمة الله هي العليا وجهادا في سبيلك فان تؤيده وتنصره وان كان للملك
والبغي والكافر فان تفعل به وتصنع به عوجه عليه وغازان يومن على دعائه ونحن نجمع شيابنا خوفا ان يقبل فنطرشين ماله
هنا قلنا له كدت تهلكنا معك ونحن ما نصحبك من هنا قال لا انا اصحبكم فانطلقنا عقبه وتاخر في خاصته من
فارسات الخوانين والامراء وافوه من كل فج عميق وصار ايتلاحقون به ليتبركوا برؤيته فاما هو فما وصل الى الماء نحو
ان الفارس في ركابه اما نحن فخرج علينا جماعة فشتمونا وكان قاضي القضاة ابو عبد الله بن الحريري يقول ابن تيمية
شيخ الاسلام فمن هو ثم بعد ذلك تمكن ابن تيمية في الشام حتى صار يحلق الرؤس ويضرب الحدود ويامر بالطبع
على كل من شجاعته في مواقف الحرب نوبة شقحب ونوبة كسروان ما لم يسمع الامن صناديد الرجال وابطال الطعان

واختلاس الحرب تارة يباشر القتال وتارة يحرض عليه ولما جاء السلطان الى شقحب لاقاه الى قرب الحرة وقبل تشجيعه وتثبيته
فلما رأى السلطان كثرة التتار قال لخالد بن الوليد فقال له لا تقل هذا وقل يا الله واستغث بالله ربك وحده ووعده بنصر
وقل يا مالك يوم الدين اياك نعبد واياك نستعين ثم تارة اقبل تارة على الخليفة وتارة على السلطان وهو يدعو بهما ويرطن باسمهما
حتى جاء نصر الله والفتح وكل لما قال للسلطان اثبت فانك منصور قال له بعض الامراء قل ان شاء الله قال ان شاء الله تحقيقا
لا تعليقا فكان كما قال وقال الشيخ المقرى عبد الله بن احمد بن سعيد مرضت بدمشق مرضا شديدا فجاء ابن تيمية وجلس
عند راسي وانا مشتغل بالحمى والمرض فدعا لي ثم قال حلت العافية فما كان الا ان قام وفارقني واذا بالعافية قد جاءت وشفيت
وكان يعود المرضى ويشيع الجنائز ويقوم بحقوق الناس ويتالف القلوب ولا ينسب الى باحث لديه مذهبا ولا يحفظ الكلام عليه
زلة ولا يتشهى طعاما ولا يمتنع من شيء منه بل ياكل ما حضر لا يتكلف موفوه ولا يسام عفوه وآخر امره انه تكلم في مسئلة الزيارة
فاخذ وسجن في قلعة دمشق في قاعة وتوفي بها وصلي عليه بالقلعة ثم حمل على اصابع الرجال ثم الى جامع دمشق ضحوة النهار وصلي عليه ودفن
بمقبرة الصوفية وصل الى قبره الاوقات العصر خرج الناس من جميع ابواب البلد وكانوا خلقا لا يحصيهم الا الله تعالى وحضر الرجال سبعين الفا والنساء
خمسة آلاف وقيل اكثر من ذلك ورئيت له منامات صالحة ورثاه جماعات من الناس الشام والمصر والعراق والحجاز والعرب من لا افضل من كتبه
ورثيته بقصيدة لي

قصيدة

اهكذا تمنع الشمس المنيرة عن
فليس يعرف في اوقاته سحر
اهكذا القوس ترمي بالعراء وما
يلوى عليه في اصدافه الدرر
الى ابن تيمية ترمي سهام اذى
يناله مملل فيها ولا ضجر
طريقة كان يمشي قبل مشيته
جاؤا على اثر السباق وابتدروا
مثل الاعيمة قد احيا زمانهم
فحقه الرفع ايضا انه خبر
يكون وهو امان لغيركم
كان منكم على ابوابه زمر
مثل ابن تيمية يرضى حواسده
والسجن كالغمد وهو الصارم الذكر
مثل ابن تيمية تذوى خمائله

اهكذا في الدياجي يحجب القمر
منافع الارض احيانا فتستتر
اهكذا الدهر ليل كله ابدا
والسيف في الغمد ما في غمده ظفر
اهكذا يترك البحر الخضم ولا
ايدي العدا او تعدى نحوه الغدر
هذا السوابق ممتد العباد ولا
علم عظيم وزهد ما له خطر
بها ابو بكر الصديق او عمر
لما بنوا قبله علياء مذهبهم
بنى وعمر منها مثل ما عمرا
ان يرفعوهم جميعا رفع مبتدئ
كانه كان فيهم وهو منتظر
امثاله بينكم يلقى بمضيقة
حتى يطيح له عمدا دم هدر
تنوع منكم الاحداث والغير
والله لو انه في غير ارضكم
مثل ابن تيمية ينسى بحبسه
حتى يموت ولم يكحل به بصر
بحبسه ولكم في حبسه غدر
مثل ابن تيمية في السجن معتقل
مثل ابن تيمية يرمى بكل اذى
وليس يحلى قذى منه ولا تقذ
وليس تلقط من افنانه الزهر
مثل ابن تيمية شمس تغيب سنا

ويحبس النوء حتى يذهب المطر
اهكذا الدهر ليل كله ابدا
والسيف في الغمد ما في غمده ظفر
اهكذا يترك البحر الخضم ولا
ايدي العدا او تعدى نحوه الغدر
هذا السوابق ممتد العباد ولا
علم عظيم وزهد ما له خطر
فرد المذاهب في اقوال اربعة
بنى وعمر منها مثل ما عمرا
ان يرفعوهم جميعا رفع مبتدئ
حتى يطيح له عمدا دم هدر
والله لو انه في غير ارضكم
حتى يموت ولم يكحل به بصر
مثل ابن تيمية في السجن معتقل
وليس يحلى قذى منه ولا تقذ
مثل ابن تيمية شمس تغيب سنا

وما تؤتى به الاصال والبكر
مثل ابن تيمية يمضي وما زيلت
وجوه فرسانها الاوضاح والغرر
ولا تبس حرب في مواقعه
ويستقم على منهاجه اليسر
اتى بالانبياء الطهر كم بلغت
لمن يكابد ما يلقى ويصطبر
الذهب المنهل الصافي وما نقصت
بكلهم وضر في الناس او ضرر
بحر من العلم قد فاضت بقيته
نظيره في جميع القوم ان ذكروا
هل فيهم من يضم البحث في نظر
كفعل فرعون مع موسى ليعتذرا
لقى الاباطيل اسحارا طماحش
حتى يكون لكم في شانهم عبر
الحالمات نفروا عنه مجانبة
بخائض للوغى والحرب تستعر
بل راهط والاعداء قد غلبوا
طوائفا كلها او بعضها تذر
بعد ما كثروا ان والجبال قد
طالما بطلوا طغوى وما نظروا
ليس يذهب معنى منه متقد
به ديما يهمي وينهمر
على ثراك من الوسمي صيبه
حر المراشف في اجفانه حور
من علوم الانبياء هنى
من الانام ولا ابقى ولا اذر

مثل ابن تيمية يمضي وما عقبت
له سيوف ولا خطية سمر
ولا تحف به الابطال دائرة
يوما ويضحك في ارجائه الظفر
بل هكذا السلف الابرار ما برحوا
فيهم مضت اقوام وكم مجروا
ما اهملوا ابدا بل اهملوا المدعى
به الظماء وتبقى الحماة الكدر
طود من الحلم لا يرقى له فنن
ففاضت الابحر العظمى وما شعروا
هل فيهم كحديث المصطفى احد
او مثله من يضم البحث والنظر
قولوا لهم قال هذا فابحثوا معه
فيلقف الحق ما قالوا وما سحروا
وليتهم اذعنوا للحق مثلهم
وليتهم نفعوا في الضيم او نفروا
رمى الى نحر غازان مواجهة
على الشآم وطال الشر والشرر
هذا واعداؤه في الدهر اشجعهم
اقام اطوادها والطود منفطر
قالوا قبرناه قلنا ان ذا عجب
وانما تذهب الاجسام والصور
لطفي عليك ابا العباس كم كرم
وزار مغناك قطر كله قطر
لفقد مثلك يا من ماله مثل
اورثت قلبي نارا وقدها الفكر
يا عالما بنقول الفقه اجمعها
اعنك تحفظ زلات كما ذكروا

مثل ابن تيمية يمضي وما عقبت
له سيوف ولا خطية سمر
ولا تحف به الابطال دائرة
يوما ويضحك في ارجائه الظفر
بل هكذا السلف الابرار ما برحوا
فيهم مضت اقوام وكم مجروا
ما اهملوا ابدا بل اهملوا المدعى
به الظماء وتبقى الحماة الكدر
طود من الحلم لا يرقى له فنن
ففاضت الابحر العظمى وما شعروا
هل فيهم كحديث المصطفى احد
او مثله من يضم البحث والنظر
قولوا لهم قال هذا فابحثوا معه
فيلقف الحق ما قالوا وما سحروا
وليتهم اذعنوا للحق مثلهم
وليتهم نفعوا في الضيم او نفروا
رمى الى نحر غازان مواجهة
على الشآم وطال الشر والشرر
هذا واعداؤه في الدهر اشجعهم
اقام اطوادها والطود منفطر
قالوا قبرناه قلنا ان ذا عجب
وانما تذهب الاجسام والصور
لطفي عليك ابا العباس كم كرم
وزار مغناك قطر كله قطر
لفقد مثلك يا من ماله مثل
اورثت قلبي نارا وقدها الفكر
يا عالما بنقول الفقه اجمعها
اعنك تحفظ زلات كما ذكروا

بسكة العاطر الاردان والطرر
ولا تجاري له خيل مسومة
كانهم انجم في وسطها قمر
حتى يقوم هذا الدين من قبل
بيل اصطبارهم جهدا وهم صبر
في يوسف في دخول السجن منقبة
والله يعقب تاييدا وينتصر
مضى حميدا ولم يعلق به وضر
كانما الطود من اجحاره حجر
يا ليت شعري هل في الحاسدين له
يعيز النقد او يروي له خبر
هلا جمعتم له من قومكم ملأ
قد امنا وانظروا الجمال ان قدروا
فليتهم مثل ذاك الرهط من ملأ
فامنوا كلهم من بعد ما كفروا
هل فيهم صادع بالحق مقوله
سهامه من دعاء عونه القدر
وشق في المرج والاسياف مقتلة
مثل النساء بظل الباب مستتر
واستحصد القوم بالاسياف جمعهم
حقا الكوكب الدري قد قبروا
لم يبك ندما من لم يصب وما
لما قضيت به من عمره العمر
ولا يزال له برق يغازله
تاسى المحاريب والايات والسور
يا واحد الست استثنى به احدا
اعنك تحفظ زلات كما ذكروا

یا قاصم البدع اللاتی تجنبها ... اهل الزمان وهذا البدو والحضر
ومرشد الفرقة الضلال لم یجهم ... من الطریق فما حادوا ولا سفروا
الم تکن للنصاری والیهود معا ... مجادلا ادهم فی البحث قد حصروا
وکم فتی جاهل غر ابنت له ... رشد المقال فزال الجهل والغرر
ما انکرت امنکرا الا انهم جهلوا ... عظیم قدرک لکن ساعد القدر
قالوا بانک قد اخطات مسئلة ... وقد یکون فهلا منک تعتذر
غلطت فی الدهر اخطات واحدة ... اما اجدت اصابات فتعتذر
له الثواب علی الحالین لا وزر ... ومن یکون علی التحقیق مجتهدا
حاشاک من شبهة فیها ومن شبه ... الم تکن باحادیث النبی اذا
کلاهما منک لا یبقی له اثر ... سئلت تعرف ما تاتی وما تذر
وما علیک اذا لم تفهم البقر ... قد مت لله ما قدمت من عمل
علیک فی البحث ان تبدی غوامضه
هل کان مثلک من یخفی علیه هدی ... ومن سماتک تبدو لا نجم الزهر
وما علیک بهم ذموک او شکروا
انت التقی فما ذا الخوف والحذر ... وکیف تحذر من شیء تزل به

انتهی النثر ملخصا والنظم تماما من مسالک الابصار فی اخبار ملوک الامصار للشیخ شهاب الدین احمد بن یحیی بن محمد الکرمانی العمری الشافعی المعروف بابن فضل الله الکاتب الدمشقی المتوفی سنة ثمان وثلاثین وسبع مائة و در طبقات ابن رجب حنبلی ست که از مفردات و غرائب او آنست که مختار او ارتفاع حدث بود بمیاه مصر و همچو کلاب و مانند آن و جواز مسح بر نعلین و قدمین و همچنین مسح بر هر آنچه در کشیدن آن از پای احتیاج بسوی دست و پای دیگر میشود مع هر دو قدم و عدم توقیت مسح بر خفین مع الحاجة بمجو مسافر بر برید و نحو آن و در رفتن خود بدیار مصر بر جبل بر همچنین کرد و توقیت آن با امکان نزع و تیمم او و جواز مسح بر لفائف و نحو آن و جواز تیمم بخوف فوات وقت و حق غیر سفر و مثل کسیکه تاخیر کرد نماز را تا آنکه وقت وی تنگ شد و همچنین کسیکه بترسد فوت جمعه و عیدین او و وی محدث شافعی است لما کسیکه بیدار شد یا او کرد نماز را در آخر وقت وی پس او طهارت کند بآب و نماز گذارد زیرا که وقت متسع ست در حق او و در نیکه او را غسل در خانه ممکن نیست و نزول بسوی حمام بر وی شاق ست وی تیمم کرده نماز بگذارد و نیست حد برای اقل حیض و نه برای اقل طهر میان دو حیضتین و نه برای سن یاس از حیض بلکه این همه راجع بسوی عادت زن ست که آنرا از نفس خود می شناسد و واجب نیست قضا بر تارک صلوة عمدا و نه مشروع ست برای او بلکه بسیار نوافل بگذارد و قصر در قصیر سفر و جواز روا ست و سجدة تلاوت را طهارت شرط نیست انتهی شوکانی در شرح الصدور فی تحریم رفع القبور در حق وی گفته بالاتفاق بمذاهب سلف ندهالامة وخلفها انتهی شاه ولی الله محدث دهلوی را در جواب بعض اهل علم رساله ایست در ذب از ابن تیمیه اولها الحمد لله مفیض النعم وملهم الحکم در وی نوشته الذی اعتقده انا واحباب بتقدیر جمیع المسلمین فی جمیع الاعصار حمله الکتاب والسنة والفقه الذابین عن عقیدة اهل السنة والحدیث انهم عدول بتعدیل النبی صلی الله علیه وسلم حیث قال یحمل هذا الدین من کل خلف عدوله فکذلک ابن تیمیه کما قد تحققنا من حاله انه عالم بکتاب الله وسنة رسوله اللغوة والشرعیة وما فقه السنة رسول الله صلی الله علیه وسلم واحکام السلف عارف بمعانیها اللغویة والشرعیة استاذ فی النحو واللغة محدث فقیه الحنابلة فرد واصولیا فالق فی الذکاء ولسان فی بلاغة فی الذب عن عقیدة اهل السنة لم یوثر عنه فسق ولا بادعة اللهم الا ما

اطبق علیه الاجلاء ولیس شیء منها الا وله دلیل من الکتاب والسنة واحکام السلف فمثل فی الاشیخ عزیز الوجود فی العالم ومن یطیق ان یلحق شاوه فی تحریره وتقریره والذین ضیقوا علیه بالغوا مشارا الیه تعالی وان کان تضییقه ذلک شیئا من اجتهاد ومشاجرة العلماء فی مثل ذلک بما هی الا کمشاجرة الصحابة فی ما بینهم والواجب فی ذلک کف اللسان الا بخیر انتهی بعده درین سال از مسائل تفردات او مثل نبودن او تعالی فوق عرش و جمع سفر برای زیارت نبوی صلی الله علیه وآله وسلم و انکار وجود قطب و غوث و خضر و مهدی مختفی در اعتقاد شیعه و تفسیر آیت طهارت بارادة تشریعیه بنا بارادة تکوینیه جواب داده بطریق تصدیق و ترجیح این مسائل من شاء الاطلاع علیه فلیرجع الیه و همچنین قاضی القضاة صفی الانام صدر مصر والشام امیر المؤمنین ابی حفص عمر بن ابی البرکات موسی الحمصی المخزومی الشافعی رحمه الله فی ست طویل الذیل در جواب سوال اهل طرابلس

ول سوال این ست نظم

تقی دین الله العرش شهرته	ما قول اهل علوم الشرع والحسب	فی من یکفر شیخ العلم والادب
الحمد لله هادینا بلا نصب	بابن تیمیة حرانی النسب	واول جواب این ست شعر
	الی الصواب بخیر العجم والعرب	وهمچنین سید صفی الدین حنفی بخاری

ذیل نابلس در قول جلی از جلایل ادات مردم بر شیخ الاسلام جواب شافی داده و ترجمه وی بکمال بسط و شرح نوشته و از علمای هر چهار مذهب ثنای حسن بروی نقل کرده و همچنین ثنای اوزبکی و ابن الزملکانی و غیر هما من اعدائه و حساده و درین کتب نقل کرده اند و لله الحمد و در مناقب او کتب و رسائل مستقله تصنیف شده اگر از همه نقل کرده شود کتابی مستقل گردد لذا از ان درگذشته اسمای بعض تالیفات و قصه وفات او درین جا نوشته میشود در فوات الوفیات ذیل تاریخ ابن خلکان نوشته کتب التفسیر قاعدة در استعاذه قاعدة در بسمله کلام بر جهر بسمله تفسیر کبیر در تفسیر بعض آیات سوره بقره و غیره از التنزیل بعض در دو کراسه و بعض در سه کراسه و بعض شش کراسه و بعض ده کراسه و تفسیر مائده در یک مجلد و تفسیر سوره یوسف یک مجلد تفسیر سوره نور یک مجلد کبیر تفسیر سوره قلم یک مجلد تفسیر سوره اخلاص معوذتین و قل یا ایها الکافرون یک مجلد کتب اصول اعتراضات مصریه علی الفتاوی الحمویه چهار مجلد در تعارض العقل والنقل چهار مجلد جواب ایراد کمال الدین ابن الشریشی یک مجلد جواب صحیح لمن بدل دین المسیح در رد نصاری چهار مجلد منهاج الاستقامة شرح عقیدة اصفهانی یک مجلد شرح اول محصول للرازی یک مجلد الرد علی المنطق یک مجلد شرح اول کتاب غزنوی در اصول دین یک مجلد رد علی الفلاسفه چهار مجلد اثبات والرد علی ابن سینا قاعدة فی القضایا الوهمیة قاعدة فی قیاس ما لا یتناهی جواب رسالة الصفدیة قاعدة فی الکلیات مجلد لطیف رساله بعلبکیه رساله از هریه ابطال الکلام النفسانی و آنرا بنا و جه باطل کرده جواب من حلف بالطلاق الثلاث ان القرآن حرف وصوت اثبات الصفات العلو والاستواء بدست جواب فی الاستواء و ابطال تاویله بالاستیلاء جواب من قال لا یمکن الجمع بین اثبات الصفات علی ظاهرها ونفی التشبیه الجهة کون جهة السموات کریة سبب قصد القلوب العلو جواب کون الشیء فی جهة العلو مع کونه لیس بجسم لا عرض معقول او تحیل جواب هل الاستواء والنزول حقیقة وهل لازم المذهب مذهب شرح حدیث النزول رساله لطیف ست بیان حل اشکال ابن حزم الوارد علی الحدیث قاعدة فی قرب الرب من عباده وداعیه یک مجلد ست

فصل فی ذکر ابن تیمیه

الکلام علی نقض المرشد للمسائل الاسکندرانیة فی الرد علی الاتحادیة والحلولیة جواب فی لقاء الله تعالی جواب فی رؤیة
ربهن فی الجنة جواب رد علی لسان ملک التتار یک مجلد فوائد فی اثبات الرد علی القدریة یک مجلد الرد علی الرافضی
چهار مجلد تنبیه الرجل العاقل علی تمویه المجادل یک مجلد تناسی الشدائد فی اختلاف العقائد یک مجلد کتاب الایمان یک مجلد
شرح حدیث جبرئیل یک مجلد الرد علی اهل کسروان یک مجلد کراسه فی بقاء الجنة والنار ردا علی السبکی کتاب اصول الفقه
قاعدة فی اقوال الفقهاء دو مجلد شمول النصوص للاحکام یک مجلد قاعده در بیان اجماع و آنکه وی بر سه قسم است جواب
فی الاجماع والخبر المتواتر قاعدة کل ذم ورد من الاقوال والافعال لا یکون الا بالکتاب والسنة قاعدة فی کیفیة الاستدلال
علی الاحکام بالنص والاجماع فی الرد علی من قال ان الادلة اللفظیة لا تفید الیقین سه مصنف ست قاعدة فی تقریر
قاعدة فی الاجتهاد والتقلید فی الاحکام رفع الملام عن الائمة الاعلام جواب فی ترک التقلید فی من یقول مذهبی
مذهب النبی صلی الله علیه وسلم ولیس انا محتاج الی تقلید الاربعة جواب من تعصب فی مذهب و وجد حدیثا صحیحا علی خلافه
ام لا القمع علی الامام فی الصلوة تفضیل الائمة الاربعة وما امتاز به کل واحد منهم قاعدة فی تفضیل الامام احمد
قواعد ان النهی یقتضی الفساد کتاب الفقه شرح المحرر فی مذهب امام احمد شرح العمدة لموفق الدین چهار مجلد
در مسئلهٔ استفتاء جواب مسائل اصفهان جواب مسائل صلت جواب مسائل بغداد مسئلة الدرة المضیة فی فتاوی
ابن تیمیة المارداوینیة قاعدة فی المیاه والمائعات واحکامها طهارة بول ما یؤکل لحمه قاعدة فی حدیث القلتین
نواقض الوضوء التسمیة علی الوضوء قواعد فی عدم نقضه بلمس النساء تیسیر العبادات لارباب الضرورات بالتیمم والجمع
بین الصلوتین خطاء القول بجواز المسح علی الخفین جواز المسح علی الخفین المنخرقین کراهة التلفظ بالنیة وتحریمه
فی الاذکار الکلم الطیب فی الرکعتین اللتین تصلیان قبل الجمعة بعد اذان القنوت فی الصبح والوتر اهل البدع هل
یصلی خلفهم الصلوات المبتدعة تحریم السماع تحریم الحشیشة النهی عن المشارکة فی اعیاد النصاری والیهود
والقاء النیران فی المیلاد ونصف شعبان وما یفعل فی عاشوراء من الحبوب قاعدة فی مقدار الکفارة بالیمین
لمحة المختطف فی الفرق بین الیمین والحلف کتاب التحقیق فی الفرق بین اهل الایمان والتعلیق اطلاق البدعة
مناسک الحج فی حجة النبی صلی الله علیه وسلم فی العمرة المکیة جواب من حلف لا یفعل شیئا علی المذاهب الاربعة
ثم طلق ثلاثا فی الحیض جبل لبنان کاشاله من الجبال لیس فیه رجال الغیب والابدال بعضی مردم فتاوی او را
بابت مدت ده سال بود در علوم شتی جمع کردند سی مجلد شد ابطال الکیمیا وتحریمها ولو صحت
انتهی ملخصا واز مصنفات اوست کتاب الصارم المسلول علی منتقص الرسول وکتاب تعلیل التحلیل وکتاب اقتضاء
الصراط المستقیم لمخالفة اصحاب الجحیم وکتاب تاسیس التقدیس واین دویست مجلد ست وکتاب الرد علی طوائف الشیعة
چهار مجلد وکتاب السیاسة الشرعیة وکتاب التصوف ابن فضل الله گفته وکان اعرف الناس بالتاریخ وکثیر من مصنفاته
ما یضیعت انتهی وکتاب الاستقامة دو مجلد وکتاب بیان تلبیس الجهمیة فی تاسیس بدعهم الکلامیة دو شش مجلد
وکتاب المحنة المصریة دو مجلد واین همه کتب را در مصر اندرون زندان تصنیف کرد وکتاب منهاج السنة النبویة فی

نقض کلام الشیعة والقدریة چهار مجلد کتاب الفرقان بین الحق والبطلان بیان الدلیل علی بطلان التحلیل الرد علی الاخنائی
فی مسئلة الزیارة ابن رجب در طبقات خود گفته اما تصانیفه فهی اشهر من ان تذکر واعرف من ان تنکر سارت مسیر الشمس
فی الاقطار واستملأت بها البلاد والامصار وقد جاوزت حد الکثرة فلا یمکن احد حصرها ولا یتسع هذا المکان لعد العشر منها
ولا ذکرها انتهی واما ذکر وفات وی پس مکث او در قلعه از شعبان تا ذیقعده قریب دو سال بود و بست و چند روز بیمار ماند
واکثر مردم بیماری او ندانستند یکایک شنیدند که بمرد وفاتش در سحر لیلة الاثنین بیستم ذیقعده سنه ثمان وعشرین وسبعمائة
اتفاق افتاد مؤذن قلعه بر منارهٔ جامع ذکر کرد و حرس بر بروج قلعه بدان تکلم نمودند آنوقت مردم معلوم شد و بعضی
خواب بر آن طلع شدند و صبحدم گرد اگرد قلعه فراهم آمدند تا آنکه اهل غطه و مرج هم مجتمع شدند و ازدحام عظیم شد اهل اسواق
آن روز هیچ شی در بازار نه بختند و بسیاری از دکاکین مفتوح نشد و دروازهٔ قلعه کشاده شد نائب سلطنت غائب از بلد بود
پس صاحب مصر نزد نائب قلعه آمده تعزیت کرد و نزد او نشست و در قاعه نزد شیخ خلقی بسیار از اصحاب او جمع شده گریستن
و بروی ثنا کردن آغاز کردند و جماعتی نزد او قبل از غسل نشسته قرآن مجید خواندند و رویت و تقبیل او برکت جستند گروهی
از زنان هم رسیده مثل این بجا آورد و برفت برادر شیخ زین الدین عبد الرحمن خبر داد که وی شیخ از روز یکه داخل قلعه شده
نشسته ختم قرآن کردند و ختم نشسته و یکم شروع کرده بودند و قوله تعالی ان المتقین فی جنات ونهر فی مقعد صدق عند
ملیک مقتدر رسید که شیخین صالحین عبد الله بن محمد الصالحی و شیخ زرعی ضریر در قرار شروع نمودند و شیخ قرارت ایشان دوست میداشت
پس بدایت از سورهٔ رحمن کرده تا آخر قرآن خواندند بعده مردم متفرق شدند و صرف غسل دهندگان و کسیکه معین ساعد
ایشان باشد ماندند و اینها جماعهٔ صالحین بودند و اهل علم همچو فری وغیره و هنوز فارغ از غسل نشده بودند که قلعه از مردم
پر شده و ماحول قلعه تا جامع مملو گردید و اکثر طرق و ابواب مثل کلاسه و باب البرید و باب الساعات وغیرها از کثرت ازدحام
مسدود گشت پس بدرگاه قلعه اول شیخ زاهد قدوه محمد بن تمام نماز بگذارد و درین وقت مردم بگاه ثنا و دعا بگریه بر داشتند
جنازه در ساعت ابعه بجامع دمشق آوردند مسجد جامع و صحن او و کلاسه وغیره همه پر شده و جمع اعظم از جمع الجمع بهم رسید
شیخ را در موضع خمائر قریب مقصوره نهادند و لشکریان بگاهبانی زحام خلق میکردند و مردم بر غیر صفوف جلوس کردند هیچ کس را
نشستن ممکن نمی شد بلکه سجده هم مگر بکلفت تمام و بجدی کثیر مردم شد که صف نتوان کرد چون مؤذن اذان ظهر گفت
نماز صلوة بر شدت بخلاف عادت اتفاق افتاد نماز پیشین گذاشته بر شیخ نماز کردند نائب خطابت علاء الدین بن الخراط
قزوینی امام جنازه بود بعده جنازه دست بدست بردند حالتی عجیب بر مردم از بکا و دعا و ثنا و ترحم و تهلیل تاسف بود
اتفاق سطوح می گریستند تا مقبره بهمین کیفیت برده شد و این روز یوم مشهود بود در دمشق مثل آن معهود نیست
کس نشد از اهل بلده و حواضر او مگر قلیل از ضعفا و مخدرات و صارخی فریاد کرد هکذا یکون جنائز ائمة السنة
این مردم را اگر چه سخت فرو گرفت و از باب البرید بردند مردم بر نعش شریف و مناديل و عمائم خود انداختند تا آنکه از شدت
ازدحام جنازه از دو شها بر سر ها رسید گاهی پیشتر میرفت و گاهی پستر و مردم از جمیع ابواب بلد بیرون شدند و بر دروازهٔ نجم
مهدم بر باب الفرج و باب الفراديس و باب النصر و باب الجابیه و در سوق خیل امر از دحام عظیم تر گشت درین جا بر ادرش

زین الدین عبد الرحمن بروی در نماز تقدیم کرد و وقت عصر مدفون شد در پهلوی برادر خود شرف الدین عبد الله بقابر جدید
چون مردان اشمار کرد نماز شصت هزار کس تا دو لک بودند و زنان پانزده هزار و درین وقت قول امام احمد ظاهر شد که
فرموده است بیننا و بین اهل البدع یوم الجنائز و شک نیست که مثل این ازدحام جز جنازه امام احمد برای دیگری
قبل ازوی در کتابی مذکور نشده و جنازه امام احمد هائله عظیمه بود بسبب کثرت اهل بلد او و اجتماع ایشان و تعظیم آنها
برای او و تمام دولت او را دوست میداشت بخلاف شیخ که در دمشق وفات یافت و اهل آن عشر عشیر اهل بغداد نبودند
و هم حاکم حاضر نبود و مهذا آنقدر برای وی مجتمع شدند که اگر پادشاهی قاهر و سلطانی جائر و دیوانی حاضر ایشان را جمع کردن ممکن نیست
هرگز باین انبوهی اجتماع ایشان ممکن نیشد با آنکه انتقال شیخ در قلعه بطریق حبس شده در قول جلی گفته و کثیر من الفقهاء الذین
یذکرون عند الناس شیئا کثیرة مما تنفر منها طباع اهل الادیان فضلا عن اهل الاسلام والایمان و بذه کانت جنازته
رحمه الله علیه قلت بالجملة لم یجتمع فی الاسلام من اجتمع فی جنازته ثلثمائة الف و اجتمع فی جنازة الشیخ تقی الدین غیر الامام احمد کما اشار الیه
الحافظ ابن ناصر فی کتابه الرد الوافر و قد صح عن النبی صلی الله علیه وسلم انتم شهداء الله فی الارض و ذکر
الامام زین الدین عمر الوردی فی ماذکره شیخ الاسلام العینی بقصیدة منها قوله **قصیده**

عتی فی عرضه قوم سلاط ... لم من بحر جوهره النقاط
تقی الدین احمد خیر حبر ... خروق المعضلات به تخاط
توفی وهو محبوس فرید ... ولیس له الی الدنیا انبساط
ولیس له قرین ... ولو حضروه حین قضی لالفوا
ملائکة النعیم به احاطوا ... قضی نحبا ولیس له قرین
ولا لنظیره لف قماط ... فتی فی علمه اضحی فریدا
وحل المشکلات به نیاط
وکان الی التقی یدعوا البرایا ... وبنی فرقة فسفوا ولاطوا
وکان الجن یفرق من سطاه
لوعظ للقلوب هو السیاط ... فیا لله ما قد ضم لحد
ویا لله ما اعطی البلاط
هم حسدوه لما لم ینالوا ... مناقبه فقد مکروا وشاطوا
وکانوا عن طریقته کسالی
ولکن فی اذاه لهم نشاط ... وحبس الدر فی الاصداف فخر
وعند الشیخ بالسجن اغتباط
بآل الهاشمی له اقتداء ... فقد ذاق المنون ولم یواطوا
بنو تیمیة کانوا اقباطا
نجوم العلم ادرکها انهباط ... ولکن یا ندامة جالسیه
فشک الشرک کان به بساط
ویا فرح الیهود بما فعلتم ... فان الضد یعجبه الخناط
الم یک فیکم رجل رشید
یری سجن اللامام فیستشاط ... امام لا ولایة کان یرجو
ولا وقف علیه ولا رباط
ولا جارا کرفی کسب مالی ... ولم یهد له بکم اختلاط
ففیم سجنتموه وعظمتموه
اما لجزل اذیته اشتراط ... وسجن الشیخ لا یرضاه مثلی
ففیه لقدر مثلکم انحطاط
اما والله لولا کثرة سرب ... وخوف الشر لا نحل الرباط
وکنت اقول ما عندی ولکن
باهل العلم ما حسن استطاط ... فما احد الی الانصاف یدعو
وکل فی هواه له اختراط

سیظهر قصد کم یا حابسیه ... ونیتکم اذا انصب الصراط
تهاهومات عنکم فاسترحتم
تعاطوا ما ارم تهوان تعاطوا ... وحلوا واعقدوا من غیر رد
علیکم وانطوی ذاک البساط

ورثاه الحافظ ابو عبد الله الذهبی بقوله **نظم**

اخذت شیخ الاسلام وانقصمت ... یا موت خذ من اردت او فدع
محوت رسم العلوم والورع
حبرا تقیا مجانب الشنع ... عری التقی واشتفی اولو البدع
غیبت بحرا مفسرا جبلا
دان یخض نحو سیبویه یفه ... فان یحدث فمسلم ثقة
وان ینا ظر فصاحب اللمع
کشعبة او سعید الضبعی ... بکل معنی فی الفن مخترع
وصار عالی الاسناد حافظه
وجوده الحاتمی مشتهر ... والفقه فیه فکان مجتهدا
وذا جهاد عار من الجزع
زال علیا فی اجل الخلع ... وزهده القادری فی الطمع
اسکنه الله فی الجنان ولا
مضی ابن تیمیة ومواعده ... مع مالک والامام احمد و
النعمان والشافعی والخلعی
مع خصمه یوم نفخة الفزع

انتهی کلامه در تذکرة الحفاظ گفته
ختمت له ختمة کثیرة بالصالحیة والبلد وتردد الناس الی قبره ایاما کثیرة لیلا ونهارا ورئیت له منامات کثیرة حسنة
رثاه الناس بقصائد جمة انتهی و ابن رجب گفته رثاه خلق کثیر من العلماء والشعراء بقصائد کثیرة من بلدان شتی واقطار متباعدة
تاسف المسلمون لفقده رضی الله عنه ورحمه وغفر له وصلی علیه صلوة الغائب فی غالب بلاد الاسلام القریبة والبعیدة حتی
فی الیمن والصین واخبر المسافرون انه نودی باقصی الصین للصلوة علیه یوم الجمعة الصلوة علی ترجمان القرآن وقد افرد
الحافظ ابو عبد الله بن عبد الهادی له ترجمة فی مجلده وکذلک ابو حفص عمر بن علی البزار البغدادی فی کراریس انتهی قلت
وکذلک الشیخ مرعی وسماها الکواکب الدریة فی مناقب شیخ الاسلام ابن تیمیة وغیره من علماء السنة رضی الله عنه وعنا وعنهم اجمعین
شهاب الدین **احمد** بن الحجر المکی الهیتمی بالفوقیة صاحب الزواجر والصواعق وغیرهما شیخ عبد الحق دهلوی ترجمه وی
زلال المتقین فی سلوک طریق الیقین چنین نوشته در زمان خود اعظم علما و فقها و شیخ الاسلام مکه معظمه بود و در فقاهت
شهرت داشت و در علم حدیث و دیگر علوم مهارتی داشت و وی اگرچه بشیخ ابن حجر عسقلانی بزرگ در علم حدیث نسبتی ندارد اما
علم فقه که مساوی بلکه فائق باشد و وی شاگرد شیخ زکریای مصری ست که شاگرد شیخ ابن حجر عسقلانی ست تصانیف دارد
شرح شیخ زکریا شرحی نوشته رغایت البسط واطناب و شرحی دارد بر شمائل ترمذی و بر اربعین نووی و بر مشکوة نیز شرحی نوشته
و وی داد فقاهت داده و دیگر تصنیفی دارد مسمی بزواجر در بیان کبائر رغایت مفید و صواعق محرقه در رد روافض نیز
تصنیف اوست و بر قصیدهٔ همزیهٔ بوصیری صاحب قصیدهٔ برده که در نعت نبوی ست نیز شرحی نوشته در غایت عذوبت
و لطافت مشتمل بر فوائد کثیره و بر عین العلم نیز بنیاد شرحی کرده بود که تمام نشده و در مناقب امام اعظم رساله دارد مسمی بتقلاد النحور
بمناقب النعمان و در حقیقت این رساله از کرامات و تصرفات امام اعظم ست که با وجود تعصب و تصلب شافعیت این رساله
بشان صدور یافته شیخ علی متقی در ابتدای قدوم مکه شاگرد شیخ ابن حجر بودند در آخر وی خود را مقلد حقیقی شیخ می گفت
و بعد ملاقات پوشیدمات الشیخ ابن حجر فی سنة خمس وسبعین وتسعمائة انتهی کلامه محرر سطور گوید تحریر مناقب امام اعظم از ابن حجر بعید ست

و نقاص با دست بلکه دیگر فقهای شافعیه هم در مناقب وی تصنیفها ساخته اند چنانکه جمعی از حنفیه در مناقب امام شافعی
تالیفها نموده اند و نفسانیت جدال که در متاخرین فقهاست در متقدمین ایشان هرگز نبود بلکه با هم شیر و شکر بودند با وجود
اختلاف مذاهب یکدیگر چنانکه کتب طبقات بران دلالت دارد این همه گلهای بوبهار آخر زمان ست پس بس و شیخ ابن حجر را
ورای این تصانیف کتب و رسائل دیگر ست از انجمله تحفة المحتاج شرح منهاج نووی در چند مجلد ضخیم ست و درین زمانه کی در مصر
بطبع رسیده و در اولش ترجمه حال مؤلف بکمال بسط و شرح مرقوم ست و درین مختصر گنجایش نقل آن نیست و دیگر فتاوی ست
واجوبه سوالات و جمع آن در عبور و اطلاع و کمال دستگاه وی در فقه و غیره شک و شبهه نیست جز آنکه در حق شیخ الاسلام
ابن تیمیه حرانی در کتاب الدر المنظم مرتکب چیزی شده که جز بتوبه نصوح نتوان بخشیدن و بی دریافت حقیقت الامر شور و غوغای
بسیار برداشت حال آنکه فقهای مذاهب اربعه پیش ازوی و بعد ازوی بروی ثناهای بسیار کرده اند و در مسئله سفر زیارت
که منشأ غیظ و غضب بگمان همان ست نیز تصویب او نموده و بمحامل حسنه فرود آورده اند چنانکه از تقاریظ رسالهٔ وی
و ترجمه وی ظاهر ست تجاوز الله عنا و عنه و ازینجاست که تعقب ابن حجر در رد او بر شیخ الاسلام کرده اند و قول او را در مسئله
قبول نساخته و بالله التوفیق شمس الدین احمد بن حسن بن علی الحسینی القنوجی المتخلص بالعرشی یکی از اذکیای
و علمای هر بود و ولادتش نوزدهم رمضان مبارک در شنبه قریب یک پاس روز برآمده در سنه یکهزار و دو صد و چهل
و شش اتفاق افتاد و در آغاز شعور موافق مراسم جمهور قدری در تحصیل علم کوشید و در قلیل مدت آنچه دیگران از کثیر
حاصل شود بهم رسانید بار ها رحلت بسوی بلاد مشهوره هند از کانپور و فرخ آباد و بریلی و کوال و دهلی و جز آن بطلب علم کرد
و با اساتذه وقت ملاقات و مباحثه و مناظره و مشاعره نمود و چیره بر اندخیلی سریع الادراک ذکی الطبع شجاع قوی الحافظه
وجید الذهن بود گویا استخوان و لحم او همه علم و فضل بوده درین عمر کم کسی باین مزایا برجسته باشد سند کتب حدیث
از شیخ صالح عبد الغنی بن ابو سعید الفاروقی المجددی نزیل مدینه منوره فرا گرفت خصوصا صحیح بخاری نسخه اش
این ست یقول الفقیر احمد بن حسن القنوجی عفا الله عنه اروی صحیح البخاری عن مولانا الشیخ الزاهد المتقی عبد الغنی
دامت برکاته و هو عن الشیخ محمد عابد السندی و هو عن امام المحدثین و خاتمة المجتهدین الشیخ صالح بن محمد العمری الفلانی
الشهیر بالفلانی عن شیخه المعمر المحقق محمد بن محمد بن سنة العمری الفلانی عن شیخ احمد العجل عن قطب الدین محمد بن احمد
المهروانی مفتی مکة عن ابی الفتوح نور الدین احمد بن عبد الله بن ابی الفتوح الطاوسی عن بابا یوسف الهروی المشهور
بسی صد ساله المعمر ثلث مائة سنین عن محمد بن شاذبخت الفرغانی المکتی بابی عبد الرحمن عن ابی نعمان یحیی بن عمار
بن مقبل بن شاهان الختلانی و کان عمره مائة و ثلثا و اربعین سنة و هو احد الابدال المعمرین قد وقع سمع صحیح البخاری
علی الامام محمد بن یوسف بن مطر بن صالح بن بشر الفربری المکتی بابی عبد الله عن مؤلفه الحافظ الحجة محمد بن اسمعیل البخاری
قال الشیخ محمد عابد فیکون بینی و بین الحافظ البخاری تسعة انفس فیقع لی ثلاثیات ثلثة عشر نفسا و هذه الطریقة اقصر
الی الحرمین الاسع الشیوخ و مشائخنا کالشیخ المعمر عبد الله بن سعد اللاهوری و هذه الطریقة لم تبلغ ابن حجر و ابن السبکی
لانهما کانا بمصر و الحافظ ابو الفتوح من رجال الثمان مائة کان بابرقوه مدینة بخراسان العجم و کان موصوفا بالصلاح

و روی الختلانی المذکور عن ابی اسحق ابراهیم بن عبد الصمد الهاشمی عن ابی مصعب عن مالک الامام المشهور سوطاه
و الشیخ محمد سنة یروی عن محمد بن عبد الله الوولاتی عن الشیخ محمد بن محمد بن خلیل عرف بابن ارکماش الحنفی عن الحافظ ابن حجر
العسقلانی مؤلف فتح الباری و غیره انتهی و این اجازت در سنه احدی و سبعین و مائتین و الف حاصل نموده و با این جمع
فضل و کمال در فنون سپاهگری مثل رکوب افراس و رمی اقواس و تفنگ بازی و شمشیر زنی و صید افگنی و شوق جهاد
و حضور معارک جدال نیز بدرجه اولی داشت و میل خاطر بتحسین ماکل و ملابس و مراکب و جمع کتب و مطالعه آن از مغرب تا صبح
اکثر بنا و نقل رسائل بسیار بوده و در هر یکی ازین امور فائق براقران و بارع بر اقران برآمده یکدو بار سفر برای
جهاد کرد آخر اسفار ایشان سفر حج بود در سنه یکهزار و دو صد و هفتاد و شش چون از وطن مالوف در بلده بهوپال
مضاف صوبه گجرات رسید و چندی از کسل راه آسود طبیعت از جاده اعتدال منحرف شده مبتلای حمی اسهال شد
شیخ حاج غلام حسین جی که یکی از مشایخ و علمای بلده قنوج بودند در خط خود بکاتب حروف نوشتند که آن مرحوم
بست و پنجم شعبان سنه ۱۲۷۶ هجری بسواری عجله نزد فقیر رسیدند کمال مسرت حاصل شد چه از مدت سی و دو سال که
درین ملک گجراتیم این چنین عزیزی نزد ما نرسیده بود بدریافت کمالات اوشان که درین مدت قلیل حاصل کرده بودند
نهایت محظوظ بودم درین اثنا درینجا کثرت تپ با کثر مردم بود ایشان هم دران مبتلا شدند یک مسهل شد و تا یک
اسبوع معالجه کردیم هیچ فائده مترتب نشد تا آنکه نهم جمادی الاولی سنه ۱۲۷۷ هجری روز جمعه بعد از نماز جمعه که بر بالین شان بودم
بنده و مولوی مراد الله در حالت احتضار یافتیم و بذکر کلمه مشغول شدیم زیاده از یکپاس روز باقی بود که برحمت حق پیوستند
انا لله و انا الیه راجعون بعد تجهیز و تکفین بطریق مسنون نماز جنازه خوانده در تکیه ماتریدیه که در انجا فرزند سید یحیی مرحوم
از خلفای مخدوم اخی جمشید راجگیری و قبور اکثر مردم علاقه نواب صاحب بوده است متصل قبر شاه عالم خان مرحوم قریب
بکپاس شب گذشته مدفون شدند انتهی مولوی عماد الحسن مولانی میگفتند وقت احتضار سخنی گفتم گفتند خاموش باشید
انا لله بگویم و زبان بذکر کلمه طیبه مشغول بود و لله الحمد از من باید پرسید که کدام سنگ صبر بر سینه گذاشتم که
هنوز بی هیچ برادر زنده ام **شعر**

اگر نه قضا بود که با هم رویم	میرسد آن وقت که با هم رویم

در مرثیه ایشان سی سال و هفت دو بست و ز شیخ ادیب حسن الیمنی در مرثیه ایشان این چند بیت انشاد کرد **نظم**

طبه لو وفا دح قد اوجعا	بمصاب رکن الدین یوم تصدعا	الزاهد الاواه مصباح الدجی
مه الفضائل و التقی قد جمعا	السید المفضال احمد من سعی	لمکارم الاخلاق ثم توسعا
حسن الفصال الصادق القول الذی	اوصافه عظمت و جلت موقعا	بحر المعارف و العلوم اخا الندی
لم یره بنظیره لم یسمعا	حاز المکارم قبل شد ازاره	و غدی اماما قبل ان یترعرعا
و غدی بدر العلم قبل فطامه	و علا علی اقرانه و ترفعا	افتی و صنف فی العلوم و لم یجز
سبع و العشرین الا اربعا	و له نقادة عارف متصرف	بالنحو و التعبیر قد ملأ الوعا
کم مباحث فی فنون جمة	بقواطع البرهان فیها قطعا	درست دروس العلم بعد وفاته

عصفت بمارج جنوب زعزعا ... وتطلت اطلالها وربوعها ... لما خلت منها وراح دوعها
قولوا لاهل الهند فليبكوا دما ... من بعدان يبكوا ويفنوا الادما ... موضعها بل بدرها بل شمسها
حقا وظني مثله لم يطلعا ... فانه يسقي تربة قد حلها ... بسحائب قمي ولا تنقشعا
دامت عليه من الاله مراحم ... ما شن ويل او وميض لمعا ... ثم الصلوة على النبي وآله
ما طائف بالبيت طاف ودعا ... وعلى ازكيه الكرام وصحبه ... ما قام محتسب وما داع دعا
والتابعين وتابعيهم دائما ... ما افترز هر في الزكي وتضوعا ... درين زمان آخر كسيكه نصرت سنت

ایشان بودند در تقلید طولی داشتند دیده نشد که با کسی درین باب تقریری تحریری بوده باشد مگر آنکه الزام سنت را
در اصول فقه امام محمد بودند و سنن و آثار کتب ستة گویا بر نوک زبان بود تمام همت مصروف انتصار فرقه اتباع میکردند
موسوم بشهاب ثاقب در رد تقلید بر وجهی نوشته اند که شش در هند دیده و شنیده و نشد کاتب حروف از کلام منثور
ایشان در عربی و فارسی وارد و مجموعه فراهم آورده در عربی همان شعرای جاهلیت اند و در فارسی هم بزم عرفی و نظیری
و دارد و مقتدای آتش و ناسخ دیار عمل بحدیث و انکار از رای نموده حافظ ابن حزم و شیخ الاسلام ابن تیمیه بودند
ایشان را برکتب این بزرگواران اطلاعی نبوده بجهت آنکه تصانیف ایشان در هند موجود و میسر نیست اگر روزی از روزها
این اکابر در انتصار سنت در رد بدعت انکار تقلید و اختیار تحقیق بنظر ایشان میگذشت و اطلاع و عبور بر او له و برا این
وجه صحیح و دلائل سلفیه ایشان دست بهم میداد خداوند در رد تقلید چه عجائب مینمودند زیرا که با وجود عدم اطلاع آنقدر اوامر
متفرقه را بکار کرده بودند که در خیال نمی آید که کسی بعمری در آن جمع میتواند کرد از خط ایشان یافته شد که نوشته اند اما ابعد فان
رسول الله صلی الله علیه وسلم بحرمة قنوج فی مشرقاتها یوم الثلثاء فی الثامن من رمضان سنة خمس وستین و مائتین الف
حسینا لونه ابیض من لون الحنطة وشحمه لا یشکی منه قصر ولا طول فرایت کانی اکلت معه طعاما واطال یده الی قصعة فرفعت
الاوام الیه فاخذه بیده واکل کانه لم یکن فی القصعة طعام او کان فاکله ولم یبق منه شیء فقلت سیدی من اکرم فی هذا الزمان
ابعد من اصحابکم فضحت تقیما کاملا انه لا یعد منهم واعطانی سلم فلو ساوسالت من صلی الله علیه وسلم ان بعض الناس
یترکون حدیثکم لقیاس المجتهدین مع ان المجتهدین قاسوا اذا لم یجدوا حدیث رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم واصحابه
ان یعملوا علی الحدیث وقد غلا الناس حتی الکفر وامن ارشدهم الی اتباع حدیث یخالف مذهبهم فشاهدت آثار الملال فی وجه
صلی الله علیه وسلم من صنیع الناس اذا وصا یتحرک کان الملال بلغ فی القلب وتیقنت من النظر الیه انه لا یرضی بصنیعهم
فقلت اسماعا للناس اجیبوا رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال صاحبی فعلمت انه توقف لیجیب بعد اکل الطعام ثم
لا مرنسیه فجلس فی موضع وکنت اذا سالت المسئلة عنه صلی الله علیه وسلم کان جهتی یحس جسده وهو صلی الله علیه وسلم اکبر منی
یتعطف علی ویقبل الی بوجهه ورایت صاحبی قد فرح من انه صلی الله علیه وسلم رضی بالعمل بالحدیث انی قد وجدت بعد
المبشرة محبة صلی الله علیه وسلم فی قلبی ازید مما کان قبل لک حتی احببت لو انی جعلت فداه واقتل فی الجهاد
احیه الله علی بالقول شهید وکفی به شهیدا انتهی ایشان برادر کلان عینی کاتب حروف اند غفر الله لنا ولهم

ولوالدینا اجمعین انتهی قریب بیست این چند بیت از نظم ایشان ست نظم

تسیر الصبا وافی تحیة مطیبا ... فقلت لها اهلا وسهلا ومرحبا ... کانک انفاس المسیح بعینها
فاحییت صبا لم ینل قط مطلبا ... فدیناک یا نعم الصبا خیر مقدم ... فکل حمام حین اقبلت رحبا
تحاکیک الاغصان بالوجد تنتصا ... تضاحکنی الاکاطیار بالسجع مطربا ... تنخر فی الاشجار روحا تمیلها
فهاتک ما ازهاک صنعا واعجبا ... امل جئت من تلک الربی برسالة ... فان الصبا نعم الرسول لمن صبا

الی آخر یا وهی خمسون بیتا و من قوله من قصیدة اخری نظم

فما نری الماء من عینیک ینسکب ... بل ولکن تلظی النار فی خلدی ... فکل دمع الی الاضلاع ینجذب
ومنها نظم

اف لسلمی لقد شط المزار بها ... والدهر بین اخلاء الحمی ضرب
ینال منی عذول القوم مجتهدا ... وانني من اهالی العشق منتخب ... وله من اخری نظم
لا یا نسیما کل قطر تعطر ... نعم شمیما نفحة منک تنتشر ... فاهلا وسهلا لا نزال نرحبا
تصحب انفاسا بها طاب ذاکر ... واین قریب یکصد بیت ست در مدح بعض علمای بلی وله من اخری نظم
لسلمی ارانا الله مولای دارها ... عوالم حسن ما رایناد یارها ... فان لها بدرا یسمی جبینها
وان لها شمسا تسمی عذارها ... اذا غطت الوجنات اقبل لیلها ... واذ کشفت عنها رایناها نهارها
همت بتدبیرها فمرت فتنها ... فما خیر نخل قد منعنا ثمارها ... فقالت اما لا کل سوداء تمرة
تبسم عن در یضعف بحارها ... واین زیاده بر چهل بیت ست و او را قصیده دیگر ست قریب بنتا بیت و لها نظم
اذا اللطی اتانی منه بالخبر ... کما یجیء الصبا بالریح من زهر ... اربع لسلمی بحاکی قلب صاحبها
لما یفیض علیه الدمع کالمطر ... منها نظم

طوبی له طاب ممدوحا ومدحا ... من قد علت فی کرام الناس عزته ... لحفظه عزة الاباء فی السیر
فان مداحه من سید البشر ... رب الوری عن شرور الجن والبشر ... استق فرا الحظ من علم ومن عمل
عنی به السید العرشی سلمه ... کفاه الله اغنت عن کفاته ... فلم یقع لصغیر النس فی خطر
من غیر والی ومحدود ومنتصر ... فجاء من صغره فی سیرة الکبر ... وکم له من معان ما نطقت لها
وآیة العز کانت فی ید ابنه ... هذی مناقب من مداحه انتشرت ... فکیف ممدوحه یا صاح فاعتبر
من بین مستتر منها ومشتهر ... کم فی دعائک من خیر ومن اثر ... لا زال یحوی بحاکی من فضائله
فیا ایها العرشی وادع له ... تصیده دیگر ست در وی میگوید نظم
فلا البیان بالاعشار والزهر ... الا یا نسیم الروض بلغ تحیتی ... وما طاب حالی من عموم البلیة
لمن حیاتی عنده ومنیتی ... لقد عمت البلوی لی الدنو فی النوی ... تقول حوال للزمان تعتبی
فما فی بلیات النوی من تفاوت ... وله من قصیدة اخری نظم ... الا اذا من ذکر الحبیب توجع

لدیه مقامات السرور مصارع
وقلبی بها من بارق الشوق التوی
بانفاسی اللاتی حکتها الصوالج
اما فعلت منک العیون الدوامع
اصفهدم هدی القصور لبابها
ام الرعد من فوق الغیوم یقعقع
تراها کامثال العقائق تسلع
کان بعینی ممطرا فهو واکف
فمرطال ما جارت علی المتقانع

وله من قصیدة علویة نظم

الروح فی قلق والجسم فی حرق
قرت عیون اصفی محظاه وقتی
کیف السبیل الی سلمی وجارتها
تذکرت ایام الصبا واللیالیا
والطیب الذات تسوء الاعادیا
محضرة الاطراف رقراقة الحلی
وصفت بما یعزی الوشاة الاشاعیا
فانی فتی ارعی العهود لصاحبی
اوفی بعهدک یا سلمی ووافینی
طول سواحدهم شم العرانین
وادبنی حرب الزمان وسلمه
یعلله برد الحیوة یمسه
وخیر بلادی الذی لا احاجمه
وانی لاغنی النفس عن کل لذة
وفی نیله سوء المقام وذمه
سوی دار نا تنثنی الیها مآمها
فیشرحها دمعا یقشر عیونها

وحر لامنی قلب صدیع متیم
کومض حبیب لا یزال یضیع
وزاد نارا القلب فی کل ساعة
اغیر بل من جانب الخد لامع
ام البرق فی قلب السحاب یلمع
انحب من کرب النوی ولا ارع
لسلمی فی وادی العقیق مراتع
ولکن لما اجرته منی المدامع
الا یا نسیم الکشف کام نارا
فدیتک من لیل بدا البدر یلمع
روحی فذاک الام السعی فی تلفی
یا نسمة نفست الازمات ناعمة
اضاءها بارجه صبین من کلف

وله من اخری نظم

اذا العیش اشهی ما یکون من الفتی
بدین کارام الفن المغانیا
وجارت بخلف الوعد بعد وفاه
عهود ولم ترع العهود المواضیا

وله

الست بنت کرام هم ذوو نبر
یعاقبنی بوصل الزمان وخفته
تلوح به شهب الفناء وداهمه
الا ان خیر الزاد ما سد فاقة
اذا کان من کسب المذلة طعمه
واعرض عن نیل الثریا اذا ابت
رایت الزرایا لا ترومه وقومها
سوانا کریما ظل یرعی نماءها
ویوشمه حبة القلب نقلة

صفاتها ما یقری بها وعظامها

وله نظم

هداک الله ربی خیر هادی
ومن محفل الاحداث الا
امیس الحادثات وانت هادی
اتدک لست تعرف بدعة ما
وما نظما محیطا بالمراد
ولم یک راجحا بقرون خیر
فساد فی فساد فی فساد
ومن یحدث بدین الله شیئا
دع ما لیس فی الشرع المراد

وله

واصلی الله فیاض العطایا
تحت الصبا والطیر شادی

الا یا حبا الساقی کل ناد
الست بخائف یوم المعاد
تجاوز عن صراط مستقیم
تشاقه خیر من حصر التوادی
تعال تعال سلنی یا ابن عمی
من النقصان او من ازدیاد
فذاک بدعة شر ضلال
وخف یوما اذا نادی المنادی
واحمل محدثات الناس احمل
وحاد عقائد الاشرار عاد

واسمی احمد احسن الحسینی
علی من حل فی خیر البلاد
وجدی سید خیر العباد
متی رقصت غصون البان اطرا

این مست پر توی از کتاب ذره از آفتاب ترجمه این ابیات با رسائل مکاتیب شیخ
بهر شرشری و شعر شعری می جرید و با حوری فیضی دم تساوی می زند جای خود در مجموعه فراهم هست آنها باید دید امام الحرم
ابی ایشان لیس آن هم بسیار است یعنی چند از قصائد و غزلیات متفرق برای ضیافت طبع ناظرین ثبت شود و بعد شعرا

که نام تو بر تو بر زبان اندخته
سر بانش طبع فرش ارغوان اندخته
نی نگه حسن برآورده بر روی بهار
هر زنگس نیم شبم بیدلان اندخته

گوهر مقصود در جیب و دامان انداخته
تا سبکروحان شوق تن پرستیها کنند
ساده برگ عشق و جیب خزان انداخته
مژده عرشی بما که بر عرش شوق داده

تو بهار شرم از فیض سحاب جود تو
زاغ بر لحم و همایه استخوان انداخته
در قفا جادو نگاهان نزهت ریحان فکنده
گردم جهان بخش خود جان ریحان انداخته

وله

بیا ساقی بگردش آر جام دور صهبائی
بیا منزد به بیت نار سایم باد پیمائی
بیا عرشی به بیشم گر حریف نفس خواهی
ابو القاسم محمد ابن عبد الله بقالی
صبا گر زگل تقریر او بحکمت رها گردد
عروس حجله مطلب کند با او زیبائی
شهنشاه شرع بندهٔ تقصیر عصیان پرور بشم
بدان سان کز دل عاشق برون آید شکیبائی

که مینوا همه زنگ سنگی لفرق جبین ملائی
دل لیوان من پنبه بی دردان بی پروائی
شم مست از آنکه بخشد تاج دارائی
شگفتی نیست گر خیزد زکام جوهر اول
پرد از روی گل چون بوی بلبل بر هوائی
گدایی آستانش فیض قاصل الناس خواهد
که دور افتاده ام از درگهت با هم چو پیدائی

وله

یارب چه کنم چو هر شمشیر زبان را / از هر که پرداخته دیدم جهان را
عرشی صفت اند از شناسی محبت / تا ساحل لب آمده برتافت عنان را
تا ساز کنم زمزمهٔ مرغ جنان را / هر موج بلائی که ز دریای لم یزلست
خون گشته ام یا لب من نالهٔ شرست / چون لاله بدل سوختم آهنگ فغان را
تا چند شراری بدل سینه توان داشت / یارب مددی دیدهٔ خونابه فشان را
از منطقهٔ چرخ ستم پیشه توان یافت / کو از پی ایجاد ستم بسته میان را
چون شمع مرا روشنی طبع بلا شد / با سوختنم هست سری کون و مکان را
گنجینهٔ نگهداشتنم خوش ننماید / همت نگذارد طلبم معرفتان را
فریاد که این کوردلانم نگذارند / تا سر کنم خاک در پیر مغان را
این زمزمها کز مه و طبع طرازم / گویند که روح القدس آموخت فلان را
تا لب دلم آنقدر انبوه معانی است / کز دل نتوانم بلب آورد بیان را
نشتر شد و در داد خراشی رگ جان را / هر نکتهٔ باریک که در سینه نهفتم
داسوختم از دانش و فرهنگ آهی / می بخش بمن آنچه تو دادی دگران را
گردون همه آشوب بلا بر سر من ریخت / زین باز پی خلق زند طبل امان را
برناز کی خاطر من جسم گران است / برگیر الهی ز من این بار گران را

چند مضمون این بیت اخیر شاعر از بوطیکن چون تیر فشانه نشست بسی برنیامد که ناظم آنجهانی شد در عین شباب از فلتشان شعر

مسافری نرسید از عدم کزو پرسم / که پیر چرخ کجا برد نوجوان مرا
انا لله و انا الیه راجعون شعر
گر پیر نود ساله بمیرد عجبی نیست / این ماتم سخت است که گویند جوان مرد

ولـــــه

باز چاکی در گریبان میزنم / لیک همچو غنچه خندان میزنم
بس سبکروحم چو فکر خویشتن / خنده ها با درد پنهان میزنم
برفراز عرش جولان میزنم / چون لب زخم دل صد چاک خود
زخمه بر تار رگ جان می زنم / سنگ آتش را نمی دارم بزرگ
از پی عیش و نشاط بزم عشق / چشم بی مژگان نباشد خوشنما
بر سر بتخانه پیکان میزنم / طعنه بر گبر و مسلمان میزنم
پای بر خار مغیلان میزنم / بر دل دیوانه سوزم داغ عشق
دیدهٔ حنا له را مژگان نبود / پای کلکم را معنی می روم
دست چو دم موج احسان میزنم / سکه بر اقلیم ایمان میزنم
پشت پا بر تخت خاقان میزنم / ای آخر عاقل وی از دیدن مانه بیت
ملک نقد او رنگ آبوتم خوش است

مرحبا پیر مغان حلقه مستان دارد / بزم از جوش قدح رشک گلستان دارد
دوست دارم شرر برق که بجانم افتد / کین چنان است که رخسارهٔ جانان دارد
گرنداها همه وابسته گیسوی تواند / این دو صد عقده چرا کاکل پیچان دارد
غنچه در موسم گل سر گریبان دارد / نغمهٔ بلبل جنت زند اکنون مرغی
فکر ایام طرب لازم هر روشن رائی است / که سر منقبت قدوهٔ پاکان دارد

ولـــــه

ای پر گهر ز نام تو درج دهان ما / ممدوح ما شدی و نیفزودشان تو
مداح تو شدیم و بیفزودشان تو / وصف خوش تو جوهر تیغ زبان ما
وصفت نوشت خامهٔ رنگین بیان ما / ما را بدست راست رسد نامهٔ عمل
واعم که زگوی تو بمن نامه برآید / چون باد صبا از در گلزار برآید
حرفیکه از آن بلبل شکر بار برآید

تشنه زده از چشمهٔ کوثر بدر آید / در راه اتحاد نه بدیر و بحرم
تو میروی ز ما و ز خود میرویم ما / کشتم بزیر فلک آه شعله زن تا چند
بسان شمع بفانوس سوختن تا چند / بیار باده که آتش زنم بکعبه و دیر
دماغ و سوسهٔ شیخ و برهمن تا چند / بیا که طرح جنون دگر بیندازیم
قدم بپیروی قیس و کوهکن تا چند / ز خویشتن بدر آمیخته بوی گل
بزنگ بلبل شوریده در چمن تا چند / فرو دای دل که دگر سلسله از پا افتاد

ولـــــه

کار دیوانگیم باز بصحرا افتاد / نوبت درد دلم چون بمداوا آمد
آخر از بام فلک طشت مسیحا افتاد / پیش ازین کین گنبد چرخ مدور ساختند
حسن افرمان روای هفت کشور ساختند / قدسیان بر آسمان بردند و اختر ساختند
عرصهٔ دل کم نبود از وسعت کون و مکان / هر راه طالع خورشید محشر ساختند

ولـــــه

لب بستگی ست عقدهٔ کار تباه ما / روشن دلی ست اختر بخت سیاه ما
زاهد ترا برحمت حق اعتماد نیست / زان بر تو ناگوار تر آید گناه ما

ولـــــه

افروخته بر مشهد پروانه چراغی / دل برده و در سینهٔ من سوخته داغی
بلبل بقفس از غم گلشن بفغان است / در گوشهٔ عزلت نتوان یافت فراغی

ولـــــه

منتی از خم تیغ تو بسر داشته ام / گه گه قتل مرا طرز نیاز آموزد
گه گه قتل مرا طرز نیاز آموزد

ولـــــه

دل از آن بت نظری میخواهد / بوسه را با لب گویا گستاخ
گرد لعلت بهمه جا گستاخ / چشمک شوخی و دشنام تو کرد
شیشهٔ ماست بخمار گستاخ / گشته چشم فسون ساز ترا
یار چه داشت آن گل عذار استین / گز رشک میخزد دیدهٔ بیضا در استین
دارم حریف شیوهٔ غمخوار استین / برداشتم ز کون و مکان دست خویشتن

ولـــــه

زلف تو همچو سلسله می نالد از دلم / دود از نهاد نرگس شهلا برآورد
گرمی عشق سوخت حاصل ما / بازم بحسن سرمهٔ دنباله دار تو
چه قدر نازک ست قاتل ما / مجنون فغان ز خیمهٔ لیلی برآورد

ولـــــه

بوصف چشم تو میگفت داستان نرگس / آتش شیشه است یا دل ما
نتواند کشید تیغ نظر
اگرچه غنچه نمی بود بی زبان نرگس / نصیب دیده وران از تو سرخروئی نیست
همی دمد مگر از خاک عاشقان نرگس / بدلدادگان نرود حسرت نظارهٔ تو
نمودهٔ معنی ما زاغ را عیان نرگس / ز دور و بود از جور آسمان نرگس
بجلوهٔ گل رویت که لامکان نرگس / ز شیم خوب تو تا درس عشوه میخواند
طلب نموده ز سوسن یکی زبان نرگس / و این قصیده شصت بیت ست
بیت علم یک قصیده دارد و ولـــــه شعر

گریه داد دست صفائی بنوا خانهٔ ما / سیل جاروب کشی است بویرانهٔ ما
دل دریای بی پایان معانی در موج جاست / بیانم سوبه دریا و جوش وجد طوفانش
که باشد لاله با داغ جگر از بدو نوشاش / تمنا دارم از لطف تو یارب ناتوانی را

که باشد نسبتی با نرگس دلجوی جانانش / درین گلزار اکنون نامه گفتست گوارش
شهنشاهیکه بانان مصر او بیعت / فلک اداده اند افزون سجود و خوف فیروزش
بفردوس معنی در آغوش آمده نظم / تعالی الله این گلشن چراغ دل شاد دارد
خدای نا تلف غیب از سر خامه مشغول / که این فردوس معنی باشد و حسن خوش
از گریه ریای تو تر دامنی فتوده / آنکی زنده بخشک تو زاهد زبان رسد
آن فیض خاص را که به پیر مغان رسد / قربان بچشم من رنگ ابر بهار شد
شب زنده داشت خضر و بهر ابد رسید / تا کی گل مراد درین بوستان رسد
کرده ام یک مصرع آن سرو بالا انتخاب / تو معتقد که خضر مهین و چنان رسد
و این قصیده قریب هفتاد بیت است قصیده دیگر / بیت ابروی تو آمد مطلع دیوان حسن
بهنر زیاده بر هفتاد بیت دران میگوید نظم / بچین زباغ فلک خوشه ثریا را
بطلاس مهر بده شوخ ماه سیما را / خدای شیوه عرشی که از کلید زبان
هنر را به ثنای تو لب کشود کسی / که هیچگاه نشنود دست اهل دنیا را
که هست همچو تو ممدوح اهل تقوا را / منم که غلغل وصف صریر خامه من
منم که کوکب تابان من بعلم نجوم / ز خاکدان کهن برد پور سینا را
ز در بخود نهد راه باد پروا را / منم که گر فلک در دهند همت من
منم که خامه بدستم زبان زند بصریر / منم که همت والای من بکنج جهان
خرام خامه گواهی بس است بینا را / منم که نائی کلکم ترانه خوش زد
سبو شکست دوات و قلم علم انداخت / سپر فگند ورق حرف ماند با تا را
مصرع زلف تو شد بسم الله دیوان من / و این قصیده چهل بیت دارد و مع بعض اکابر دیگر است و له شعر

نرگس دیده است زنگ غبار ما / ای سرو نونهال ببین انتظار ما
گر اضطراب ندارم ز آرمیدن چیست / شهید عشق ترا فرصت طپیدن چیست
دندان اگر بلعت کباب جگر زدی / هر لذتی که هست بعالم چشیده گیر
جانی دگر بطالب بیجان دمیده گیر / عرشی غزل سرائی رندانه تا بکی
له / دل فگار من و شورش شباب درو / چه شیشه است که بشکست بوی شراب درو
له / غراب خال لب او سخن طراز نشد / چه نقطه است که محو است صد کتاب درو
له / خنده شیرین او ایمان شکر خوان شماست / شور لبهای بتان هم از نمکدان شماست
این ست مشتی نمونه از خروار و اندک بسیار که برای انجمن آرایان حال و استقبال برچیده و ثبت نموده آمد و چون اشعار ریخته اردو مناسب حال این کتاب نیست لهذا از ذکرش اغماض رفت هر که مشتاق آن باشد بدیوان رجوع کند و بالله التوفیق

ابو العباس احمد بن ابراهیم بن ابی بکر بن خلکان قاضی القضاة شمس الدین الاربلی الشافعی کی از علما و سادات فضلا و صدور رؤسا بود در چند مدرسه متولی تدریس ماند که مانند آن برای خیر و صورت نبست مولدش روز خمیس بعد صلوة عصر یازدهم ربیع الآخر سنه ثمان و ستمائه بوده و در مدینه اربل بدرسه سلطان آبا ملک معظم مظفر بن زین الدین صحیح بخاری را در سنه احدی و عشرین و ستمائه در اربل بشیخ صالح بن بشیر اسماع کرده تاریخ مولد او وفیات الاعیان از اکبر مصنفات ابن کثیر در تاریخ خود گفته من تتبع کتابه فهو اعلم بحاله و اطوار و تنقلاته و کان یمیل الی بعض اولاد الملوک و له فیه اشعار رائقة و هو الملک مسعود بن مظفر صاحب حماة و کان قد تیمه حب و کرب

فی البیتین لیلة الی ان اصبح نظم

اوا ری القامة التی / تمثلتمولی والدیار بعیدة
فاوحشتم لفظا و انستم معنی / انا والله ما لک + قد اقامت قیامتی
تخیل لی ان الفواد لکم مغنا / وناجاکم قلبی علی البعد والنوی
ایس من سلامتی / وقال نظم

وقد کان له شعر رائق و نظم حسن و محاضرة فی غایة الحسن انتهی و ابا بکر وی از خاندان عالیشان ست و اربل شهری ست در عراق بر شاطی شرقی از نهر دجله قریب موصل در عرض هفتاد و سه سالگی بمرد سیوطی ترجمه وی بانتصار در حسن المحاضره آورده و گفته مؤید طوسی او را اجازت داده و تفقه او بر ابن یونس و ابن شداد بود کبار علما را دیده و در مصر سکونت ورزیده و نائب قاضی آنجا مانده بعده بالاستقلال قاضی شام شده و ده سال آنرا سرانجام داده بعده معزول گشته بمصر هفت سال خانه نشین ماند و باز بر قضای شام منصوب گشت در عبر گفته کان سریا ذکیا اخبار یا عارفا بایام الناس مات فی رجب سنة احدی و ثمانین و ستمائة ابو بکر ازهر بن سعد السمان الباهلی بالطاء البصری راوی حمید طویل راوی ست و از وی اهل عراق روایت دارند مصاحب ابو جعفر منصور بود قبل خلافت چون وی خلیفه شد از بهر زنی او آمد منصور او را محجوب ساخت از بهر منتظر روز جلوس عام او نشست و بروی در آمده سلام کرد منصور گفت چرا آمده گفت برای تعزیت امیر منصور فرمود دیگر هزار دینارش بدهید و بگویید که وظیفه سبارک کبادی تو ادا کردم بار دیگر نیائی زمانی رفت و سال آینده باز آمد درین وقت نیز بار نیافت نگران مجلس عام شد چون بروی در آمد سلام گفت منصور گفت چرا آمدی گفت شنیدم بیمار بود که برای عیادت آمده ام فرمود هزار دینارش داده بگویید که وظیفه عیادت ادا کرده شد باز عود نکنی فضیل الامراض ام حلم قابل باز آمد و بطریق سابق در جلسه عام رسید خلیفه گفت چرا آمده گفت از تو دعای مستجاب شنیده ام تا تو نفس آن آمدم گفت دعای من مستجاب نیست زیرا که هر سال از خدا میخواهم که تو نزد من نیائی و حال آنکه تو می آئی و او را حکایات مشهوره است ولادتش در سنه احدی عشر و مائة بوده و وفات در سنه ثلث و مائتین و قیل سبع و ثلثین و مائتین بمکه مکرمه است باستان بتشدید میم نسبت ست بسوی بیع سمن و حمل او یعنی روغن فروش و بصری نسبت بسوی بصره است که از مدن عراق ست و این بلده اسلامیه است عمر بن الخطاب آنرا در سنه چهارده از هجرت بر دست عتبة بن غزوان آباد کرده بود و ابن قتیبه در کتاب ادب الکاتب در باب ما تغیر من اسماء البلاد گفته البصرة الحجارة الرخوة فان حذفوا الهاء قالوا بصر کبصر الحجارة و انما جاز ذلک فی النسب البصری لذلک و البصر ایضا الحجارة الرخوة قال فی الصحاح بکذا فی وفیات الاعیان ملخصا

المزنی ابو ابراهیم **اسمعیل** بن یحیی بن اسمعیل بن عمرو بن اسحق امام جلیل ناصر المذهب ست شافعی در حق وی گفته
لو ناظر الشیطان لغلبه زاهد ورع مجاب الدعوات متقلل از دنیا بود و رافعی گوید وی صاحب مذهب ست نقل ست اسنوی گفته
صنف کتابها المبسوط والمختصر والمنثور والمسائل المعتبرة والترغیب فی العلم وکتاب الوثائق والعقار بسی بذلک
صعوبة وصنف کتبا مفردة علی مذهبه لا علی مذهب الشافعی وچون نماز جمعه از وی فوت شدی بست یکبار آنرا اعاده
ورد وگاز اغسل دادی تعبدا واحتسابا وگفتی این کار برای آن میکنم تا دل من رقیق شود کوهی از علم بود مناظر و مجاهد
در سنه یکصد و هفتاد و پنج پیدا شد و در رمضان ششم سنه اربع وستین و مائتین وفات یافت و قریب قبر شافعی دفن شد
ذکره السیوطی فی حسن المحاضرة وابن خلکان گفته از اهل مصر ست و بود زاهد عالم مجتهد مجاب عواص معانی دقیقه امام شافعیه ست
واعرف ایشان بطرق وفتاوی وی شافعی در حق وی گفته ناصر مذهب من ست و از زهد بر طریقه صعب شدید بود و بحال خود
شافعی را وی غسل داده و در حدیث ثقه ست هیچ حاذق از اهل فقه در وی اختلاف نمیکند چون از ابداع مسئله در مختصر خود
فارغ میشد در محراب ایستاده و رکعت شکر میگذارد احمد بن سریج گفته یخرج مختصر المزنی من الدنیا عذرا لم یفتض
اصل کتب مصنفه در مذهب شافعی ست بر مثال وی دیگران ترتیب کتب خود کردند و کلام او را تفسیر و شرح نمودند قاضی ابو
بن قتیبه حنفی المذهب با وی اجتماع خواستی اتفاقا در نماز جنازه جمع شدند یکی گفت مزنی را چیزی بپرسید که سخن او مشهور
شخصی گفته ابا ابراهیم در احادیث تحریم و تحلیل نمیدهد هر دو آمده شما تقدیم حرمت چرا کردید مزنی گفت هیچیکی از علما حرمت
وی در ایام جاهلیت نرفته که بعد از آن حلال شده باشد و بر حلتش اتفاق ست و این مقتضی صحت احادیث تحریم ست
بکار این جواب از وی مستحسن دانست و ورع و احتیاط او بحدی بود که تمام سال از کوزه نحاس آب خوردی چون پرسیدند
او را گفتند گفت مرا رسیده است که ایشان سرگین در کیزان استعمال میکنند و نار آنرا طاهر نمیکند هیچیکی از اصحاب شافعی
در هیچ شیء خود را بروی تقدیم نکرد ابن یونس ذکر وی در تاریخ خود کرده و بجای جد وی اسحق مسلم گفته مناقب او
بسیار ست ابن ذولاق در تاریخ خود گفته عمرش هشتاد و نه سال بوده و بروی ربیع بن سلیمان مؤذن نماز گذارد
مزنی بضم میم و فتح زا نسبت ست بسوی مزینه بنت کلب که قبیله بزرگ مشهور ست

ابو عمرو **اسمعیل** بن نجید بن احمد بن یوسف بن خالد سلمی نیسابوری یکی از اولاد زمین و شیخ صوفیه و شیخ عصر خود
در تصوف و در زهد و عبادت و معامله بود در علو اسناد مثال الیه آفاق و مشهور خراسان ست از آبا و اجداد خود مال
بسیار میراث یافته بود همه را در راه خدا بر علما و مشایخ خرج فرمود صحبت جنید و ابو عثمان حیری و دیگر بزرگان دریافت
و از ابراهیم بن ابی طالب و عبد الله بن احمد بن حنبل و محمد بن ایوب رازی و ابو مسلم کجی حدیث را فرا گرفته
ابو عبد الرحمن سلمی شیخ الصوفیه است ابو عبد الله حاکم و دیگر بزرگان عمده اخذ فیض ظاهر و باطن از وی نموده
و او را در عصر خودش از ابدال میدانستند نود و سه ساله بود که در سنه سه صد و شصت و پنج وفات یافت از مشایخ
جلیله او یکی آنست که ابو عثمان حیری را مصرفی ضروری در بعض ثغور جهاد برای اعانت مجاهدین در پیش آمد
و تلاش کرد از وجوه وقف هیچ حاصل نشد روزی مجلس بحسرت آنکه این عمل خیر از دست او میرود متنگل شده گریه کرد

این بیچه چون این حال دید دو کیسه دو هزار درهم در خلوت شیخ از خانه خود آورد شیخ خوش حال شد و بحضور مردم این عمل
اظهار نمود و فرمود که یاران خوش باشید که ابو عمرو از طرف شما این بار برد داشت و من امیدوارم که در برابر این
عمل مراتب علیه قرب الهی باو دهند این بیچه دید که این عمل من ظاهر شد بی محابا برخاست و گفت ای شیخ من این
مال از مادر خود دزدیده آورده ام حالا او رضا نمیدهد در راه خدا تقسیم مقبول شود آن مال را باز دهید که بمادر سپارم
و این گناه وارهم شیخ فی الفور باز گردانید چون شب شد و مردم از نزد شیخ متفرق شدند آن همه مال باز آورده
عرض کرد که این را پوشیده بمستحقان رسانید و نام من نبرید شیخ را گریه مستولی شد فرمود آفرین او بر همت تو و از کلام او ست هر سالیکه بر سالک
چه حال بزرگ باشد چون بقیه علم نبود ضررش بروی بیشتر از نفع باشد و گفته صفای تمام عبودیت وقتی دست بهم دهد که اقوال خود را همه
و افعال خود را همه بیاد انکار دو گفته چون شخص از زوال جاه خود نزد خلق آسان شود اعراض از دنیا و اهل آن سهل گردد شیخ ابو عثمان
حیری گفته مراد محبت این مردم ملامت میکنند و نمیدانند که بر طریقه من غیر از وی نخواهد بود که بعد از من خلیفه ام شود

و عثمان **اسمعیل** بن عبد الرحمن بن احمد بن اسمعیل بن ابراهیم بن حامد بن عامر صابونی صاحب کتاب المائتین ساکن
نیشاپور بود در وعظ و تفسیر مهارت تمام داشت در سنه سه صد و هفتاد و سه متولد شده از ابراهیم بن احمد خرشی و ابو سعید اعرابی
و بکر مقری و ابو طاهر بن خزیمه و ابی الحسین خفاف و عبد الرحمن بن بشر بیع و مردم آن طبقه اخذ علم نموده و از وی عبد العزیز کتانی
و علی بن الحسین صفرائی و ابو بکر بیهقی و خلقی بسیار روایت حدیث کرده فراوی آخر تلامیذ او ست و یقین او را باین لفظ یاد کرد
هو امام المسلمین و شیخ الاسلام ابو عثمان الصابونی بعده حکایت دراز ذکر نموده علمای مصر همه گواهی بکمال او در علم تفسیر
و حفظ احادیث داده اند هفتاد سال متصل بوعظ اشتغال داشت و خطبه و امامت نماز نیز در جامع نیشاپور تا بسال ۴۴۹
صاحب او بسیار ست بلاد بسیار را طواف نموده خصوصا در هرات و سرخس و شام و حجاز و کوهستان بسیار تلاش این علم نمود
و فی الحال او را عزت و جاه دنیا و دین بکمال بخشیده بود او را از سنت شهر نیشاپور رسید انستند و نزد موافق و مخالف قبول بود
و اهل سنت کوشش بسیار میکرد و در عبادات و طاعات ضرب المثل زمان خود بود در شهر سلماس مدتی دراز وعظ گفت
و از آنجا کوچ کرد با مردم آنجا گفت من از عرصه چند ماه نزد شما وعظ میگفتم و هنوز در تفسیر یک آیت گذرانیده ام و از متعلقات
آن فارغ نشده ام اگر تمام سال نزد شما می بودم غیر از متعلقات آیت چیزی دیگر نمیکردم در زین جادر بستان المحدثین گفته
از معروف گویند از شیخ تقی الدین بن تیمیه حنبلی بطریق تواتر و شهرت و ثبوت پیوسته که زیاده بر یکسال در تفسیر و نوع گذارد
و بعد وسعت علم درین است محدثه بتصدیق قائل بر زنی علما علیه الصلوة والتحیه کرامت فرموده اند که عقل عشره
و ابن تیمیه از ذهبی که معتبرترین مؤرخان اسلام ست در تاریخ خود آورده انتهی کلامه گوییم در ترجمه ابن تیمیه این
عبارت نوشته و در ذکر کتب مؤلفه وی در تفاسیر مذکور شده که یک یک مجلد در تفسیر یک یک آیت نوشته با این همه وسعت علم
و تبحر استغنا دارند انا لله و شاه عبد العزیز دهلوی چنانکه گذشت این قصه را متواتر و مشهور گفته و قائل بکمال علم او شده
و احمد و اجمه صابونی در وقت خود از اعاظم علمای ربانیین بود و سبب موت او نیز دلالت بر کمال او میکند نوشته اند
که وعظ میگفت شخصی آمده بدست او کتابی داد مسمی بروس الملاعق کشف البلاء چون این کتاب را خواند بهوش افتاده بر زمین

فارسی و مطرز فرمود این آیت بخوان افامن الذین مکروا السیئات ان یخسف الله بهم الارض الآیه و حنا سب بهمین نظر
آیات بگریه تلاوت کنانید و در دم اثر تحویت شدید شد و این صحبت در وی تاثیر عظیم کرد و تغیر احوال گشت و بر
در شکر او در وی شدید پیدا شد بخانه برد ندر دا هیچ علاج تسکین نمی یافت بگفته اطبا بحمام بردند تا وقت مغرب رسانند
اما در وی ساکن نشد و از پشت لشکر و از شکم پشت میگردید و فریاد میکرد تا هفت روز همین حالت بود و بعد
و دواء اقارب و احباب ایشان در همین شدت در و اشتغال داشت تا آنکه روز جمعه چهارم محرم سنه چهارصد و
وفات یافت وقت عصر روی نماز گذارده مدفون ساختند از مبشرات محمد و حق او خواب امام الحرمین است که در
سید انام علیه الصلوة و السلام مشرف شد و قیل از این رو یاد در مذهب فلاسفه و معتزله و اهل سنت نظر کرده و اول
را قوی دیده و سر اسیمه و حیران گشته بود در آن منام آنحضرت صلی الله علیه و سلم او را فرمود ملیک باهذا
ابن الصابونی ابو الحسن عبد الرحمن الاوی که از عمده محدثان است در مرثیه صابونی گفته **نظم**

ادای الامام الحبر اصبحا	طفی علیه لیس منه دلیل	بکی السماء و الارض یوم وفاته	و بکی علیه اللوح و القلم الذی
و الشمس و القمر المنیر تناوحا	حزنا علیه و للنجوم عویل	و الارض خاشعة تبکی کئیبة	و یقول قول ابن اصبهل
ابن الامام الفرد فی اقرانه	سان لذی العالمین عدیل	لا یحل عند شفی الحیوة	انفی و لنفسی المنی تضلیل
و تاهبن للموت قبل نزوله	فالموت محتم و البقاء قلیل	ذکره فی بستان المحدثین الشهاب القوصی ابو الحامد	

بن حامد بن ابی القاسم الانصاری در قوص متولد شده در محرم سنه اربع و ستین و خمس مائة سمع و افقه و درس و حدث
لفقه مجانی اربع مجلدات و بود بعید بفقه و ادیب اخبار روی عن الدیباطی و غیره و وقت از حدیث بدمشق وفات یافت
فی سابع عشر ربیع الاول سنه ثمان و خمسین و ستمائة **ابو عمر اسحق** بن مرار الشیبانی اللغوی یکی از ائمه اعلام
در فنون علوم است و بود کثیر الحدیث کثیر السماع ثقه مشتهر بود بشرب نبیذ جماعه کثیر از وی اخذ کرده منهم الامام احمد بن حنبل
و ابو عبید القاسم بن سلام و یعقوب بن السکیت گفته عاش مائة و ثمانی عشرة سنة و کان یکتب بیده الی ان مات و صنف
که بهم یک صد و ده سال در سنه ست و مائتین وفات کرد او را تصنیفات است منها کتاب اللغات و کتاب غریب الحدیث که
و غالب بر وی نوادر و حفظ غریب او را جز عرب بود وی در اصل از کوفه است و در بغداد نزول کرده از موالی بود و مجاور شیبان
و بسوی وی منسوب گشت **ابو اسحق** بن ابی اسحاق ابراهیم بن مخلد بن ابراهیم بن عبد الله بن مطر الحنظلی المروزی
یکی از ائمه اعلام است جامع بود میان حدیث و فقه و دارقطنی ذکر وی در راویان از شافعی کرده و بیهقی در
شافعی شمرده و یا شافعی در سبعه اربع و در مکه مکرمه مناظره کرده بود و فخر الدین رازی صورت این مجلس را که در آن این مسئله بیان
و کتاب خود موسوم بمناقب الامام الشافعی انتخاب نموده و چون بر فضل وی مطلع شد کتابهای او نوشت و مصنفات
بود و فرمود احمد و حق او فرمود اسحق عندنا اعلم من ائمة المسلمین و باعبر الجسر افقه من اسحق و فرمود
هفتاد و صد هزار حدیث یاد دارم از آنجمله اگر و صد هزار حدیث میگفتم و هیچ چیزی را نشنیدم مگر که یاد گرفتم و هرگز نشنیدم
چیزی که گرفته فراموش کرده باشم و رحلت بسوی حجاز و عراق و یمن و شام بود از سفیان بن عیینه و بالبقاوی سماعت داشت

و بخاری و ترمذی و مسلم از وی سماعت نمودند و از وی در سنه احدی و ستین و قیل ستة ثلث و ستین و قیل ستة ثلاث و ستین
در آخر محرم سکونت نیشابور اختیار کرده بود شب نصف شعبان و قیل روز دوشنبه یا شنبه سنه ثمان و قیل سبع و ثلثین
و مائتین و قیل سنه ثمانین و مائتین وفات کرد و ابو یعقوب پدرش ابو الحسن ابراهیم است زیرا که راه در فارسی
طرفی را گویند و یه بمعنی چه است و وی در رامک متولد شده پس گویا در راه یافته شد و ابو یعقوب را بعد الفتحی
با واو مفتوحه و یای ساکنه بعدش باست بضم باء و سکون واو و فتح تحتیه خوانند و وی گفته عبد الله بن طاهر امیر خراسان
مرا گفت قرار ابو یعقوب را چه راه میگویند و معنی این لفظ چیست و آیا این لفظ نامی دارد بیان گفتم پدرش در راه
پیدا شده بود نامش دم و او را ابو یه لقب کردند اما وی این لقب را خوش میگرفت و لیکن من مکروه میدارم
و مخلد بفتح میم و سکون معجمه و فتح لام است و خطلی نسبت است بسوی حنظلة بن مالک که بطنی از تمیم منسوب بدوست قاله ابن ماکولا
ابو احمد او لاد حسن بن اولاد علی بن لطف الله الحسینی الخارزمی القوصی المحدث الفقیه الواعظ المجاهد والد ماجد محمد
بود در سیوم ولایت کبری که کوکبه دری افق امامت علمی ولادت با سعادت در سنه ست عشر و ستمائة و سلسله نسب ایشان
بچهارده واسطه بسید ابو عبد الله جلال الدین حسین بخاری ملقب بمخدوم جهانیان جهانگشت رضی الله عنه میرسد و از مخدوم تا
سید جعفر زکی بن امام علی نقی به نه واسطه و از زکی تا خاتم المرسلین صلی الله علیه و سلم و علی آله اجمعین بیست و یک واسطه
پس اجداد کرام ایشان از آنحضرت صلی الله علیه و سلم تا جعفر زکی همه ائمه عظام بودند و از وی رحمه الله تعالی سلسله اولیاء
همه اولیای کرام و از سید جلال تا سید کبیر همه مشایخ اعلام و از سید کبیر تا والد ایشان همه اکابر و اماثل و صاحب اطلاع در سیاست
لیکن دو سه پشت ایشان از والد ماجد اعلی سید عزیز الله تشیع بودند و این ابتلا در صحبت کوسای لکهنوی و حیدرآبادی بود
بی جگنان ماشاء الله تعالی سنی پاک و اهل اتباع گذشته اند حضرت ایشان در وقت انتقال پدر خود طفل شیرخوار بودند بخانه
در مهربان در بلده قنوج پرورش می یافتند وفات والد ایشان در حیدرآباد دکن اتفاق افتاد آنجا منصب قلعه داری
قلعه گولکنده و جاگیر مناسب و خطاب نواب ناصر جنگ بهادر داشتند چون ایشان بسن آگاهی رسیدند اول کتب رسمیه
قلعه در درس استاد الفضلا افضل الکملا الاجلة السلف غیر الخلف مولوی عبد الباسط بن مولوی رستم علی بن ملا علی اصغر قنوجی
رحمهم الله تعالی اکتساب نمودند و قباحت و شناعت مذهب تشیع دریافته سالک مسلک اهل سنت و جماعت گردیدند چون مولانای موصوف
رحلت حق پیوست و بلده قنوج از وجود علما خالی گشت در طلب علم و غیره رحلت کردند اول بسوی بلده لکهنو و آنجا کسب فنون
علوم از عربیت و فقه و معقول و جز آن از خدمت مولوی محمد نور بن مولوی محمد انوار و مرزا حسن علی هاشمی محدث تلمیذ
عبد العزیز دهلوی نمودند دوم بسوی دهلی و این در سنه ثلث و ثلثین و مائتین و الف بود و بعمر بیست و سه سالگی در دین علم الهی
حضرت مولانا شاه عبد العزیز دهلوی و مولوی رفیع الدین دهلوی فرزندان شاه ولی الله محدث دهلوی قدس الله اسرارهم
نمودند استفاضه فیوض صوری و معنوی و استفاده کمالات ظاهری و باطنی نمودند و باعلم فراوان و فضائل بی پایان مراجعت
کردند قوم بسوی ولایت افغانستان از کابل و قندهار و لاهور و جز آن و این سفر مخصوص حج و جهاد فی سبیل الله همراه امیر المجاهدین
سید احمد بریلوی برفاقت جمعی از علما و نبلا منهم الشیخ الاجل محمد اسمعیل الدهلوی و الشیخ محمد عبد الحی و غیرهما و بیعت طریقه هم بسید احمد نمودند

دیانت و خلافت سنت گشته از ولایت قنوج آمده و اشتغال بوعظ و هدایت خلق و تحریص ایشان بر جهاد و اتباع
خیر العباد فرمودند تا آنکه قلیل مدت نفع کثیر بخلق رسید و زیاده از ده هزار کس سکنهٔ اطراف قنوج مسلمان و مومن شدند
و مومنان در تادیهٔ احکام اسلام سرگرم گردیده مسجد آبادگر و صوم و صلوة رونق دیگر گرفت امام باطن با خاک برابر شد
تعزیه امام و نشان باقی نماند سنتهای بسیار زنده گشت و بدعتهای بیشمار بر دست احمد پیر طریقت ایشان در مکتوب بر
پانزدهم ذی حجه سنه اثنتین و اربعین و مائتین و الف بایشان نوشته اند آنچه از مصروفیت خود در تبلیغ احکام رب العالمین نوشته اند
موجب فرحت بسیار شد جزاکم الله خیر الجزاء بر هر یکی از مومنین خصوصا علمای اعلام و مشایخ کرام لازم است که احکام اسلام را
بر بندگان او تعالی شانه و ذالک گردانند و براه مستقیم و رضای رب کریم مستعد سازند و این جانب از دعوت اهل سوات
فارغ شده برای ازالهٔ کفر و فساد تا پنجهار رسیده است انشاء الله تعالی عنقریب ابواب نصرت و فتح بر مجاهدین ابرار
مفتوح خواهد شد انتهی بلفظه و لیکن از آنجا که تقدیر الهی بانصرام امر جهاد نرفته بود در پنجهار آن جمعیت پریشان شد و سید احمد
با جماعهٔ مجاهدین از علما و صالحین مومنین جرعهٔ شهادت چشیدند و بجنات فردوس رسیدند و نفر قلیل در جماعت مسلمین
را یافت و کار و بار مجاهده از هم پاشید و بقیة السیوف باوطان و اطراف رفتند حضرت ایشان هم بواد ایدا این ماجریات
چندی قدم اقامت در قنوج افشرده بدستور سرگرم هدایت جمهور ماندند و باراده هجرت از این دیار بسوی دار اسلام منتظر
لطیفهٔ غیبی نشستند حق تعالی قبول عظیم و جاه فخیم در خاص و عام نصیب ایشان کرد و از مشرق تا مغرب بلند آوازه گردانید
و در نظر موافقین و مخالفین موقر و معتبر ساخت درین فرصت رسائل بسیار از قلم هدایت رقم ایشان بسبب صفحهٔ روزگار شده
مجموع تواليف عربی و فارسی وارد و قریب بهفده مؤلف مابین المختصر و المطول می رسد در کتابت سعادت تمام روزی ایشان
شده بود در یکروز آنقدر می نوشتند که کاتب تیز دست سریع الکتابه در چند روز نوشت اکثر کتابخانهٔ خصوصا مجلدات
آن علی خاص ایشان است مثل تفسیر فتح العزیز شش مجلد و مجالس الابرار یک مجلد و طریقهٔ محمدیه یک مجلد و تحفهٔ اثنا عشریه و قول الاوضح
و تفسیر تقبیح الشعراء و جزء آن اوقات لیل و نهار منقسم بود بر یکی از سه کار کتابت علم یا تصنیف و مطالعهٔ کتاب یا تدریس
و وعظ و در تشرع و اتباع سنت و تقیید بآثار سلفیه و احتجاج بکتاب و سنت و رد بدع و قلع و قمع اشراک آیتی از آیات الله بود
و بهیبت و عظمت تمام داشتند پیش ایشان اقران ایشان را از فضلای نامدار و امرای کبار مجال گفتگو و مناظره نبود
خیلی حاضر جواب حسن المحاضره ذکی الطبع وقاد القریحه سریع الادراک زاهد قانع صابر شاکر صاحب ترک و تجرید بودند معذلک
در کمال آسودگی و نعمت عیش و آبروی تمام بسر شد خوش لباسی و خوش خوراکی و مهمان نوازی وجود طبعی و شجاعت و اقدام
ایشان ضرب المثل اهل عصر بود تمام عمر بر دو چیز یکی از امرا و رؤسا نرفتند و دربار نصاری نکردند بلکه املاک پدر را بوجه بودن
معامله با حکام وقت ترک نمودند و زیر الدوله والی بلده تونک التماس قدوم کرده بود و اراده هم داشتند لیکن چون بعض
که بعض حرکات او خلاف مقتضای عقل و شرع است و صحبت با وی گیر انشود فسخ عزیمت کرده پا بدامن قناعت کشیدند
چون خیر علم و عمل و دیانت و امانت ایشان بگوش هوش حکام فرخ آباد و غیره رسید نصرانی حاکم آنجا سه مرتبه اصحاب و تلامذه
ایشان پیغام قبول خدمت افتا بهمراهان معتمد کرد و متوسطان هم در آن مشورت دادند و گفتند رضایت نیست که خدمت شرعی

و فتوی بخانهٔ خود نشسته بنویسند با کچری و فرد و کار نیست قبول کردند تا آنکه مولوی ولی الله فرخ آبادی متوفی شدند و در سال
در اوقات و افعال ایشان برکت و سعادت تمام محسوس نگشتن بود برای هر چه عاکر دند قبول شد اما مع هذا کار بر جمع
کرامت هم از وقت ایشان آباد شد و ضیافت اهل منکر نخوردند و بشرم فساق دوست بر پرهیزگار بودند امامت و خطابت
و علم و فتوی این بلده در آخر زمان منتهی بایشان شد نام خود بر تصانیف و مکاتیب بطریقهٔ عرب حسن می نوشتند
بنو اولاد حسن انشای فارسی ایشان که مولوی فضل الرحمن قنوجی جمع کرده اند اقل دیگر دار خیلی ظریفانه و لطیف واقع شده است
و در آن یکی سه سرمان و نگارست مراد هر بود است ایشان درین باب سالارم ست تمنی باد الکتابه در آن مکرر بات کنند
حق فرموده اند شیخ فضل الرحمن مذکور را در مدح ایشان نظمی شیرین و شعری نمکین ست بعض ابیاتش این است **مثنوی**

... سبز میگردد رنگ کلک	فرد بیاد انگشت انگشت کلک	باد شمع خود دست از نیب	بهار صد گلم سیر بدان جیب
... خور بر فلک هر لحظه هر دم	بتعظیم قد خود میکند خم	بیخ اقبال اصیل ست سوم	می فضل خدا سیل ست سوم
... سعادت میشود پهلو نشینم	چو ماه نو همی بالد جبینم	شهامت میزند سکه بنامم	بجای بخت می افتد بدامم
... نام تا چو گل روید ز کلکم	چه مروارید ها ریزد ز سلکم	بخاطر دفتر آرم مهین را	نگردانم سر مدح حسین را
... نام سایهٔ مدح وی افتاد	زمین خرد و بگوش سامعان باد	سبو مست شراب خوشدلم	که مداح حسن ابن علی ام
... میرم بر ثنایش می گراید	سرور رضوان بی تعظیم آید	ز شروان آیدم حسن گوش	ز طوس و اصفهان تحسین نوش
... شاگردی دهد عرفی بپیامم	غنیمت آید از بهر سلامم	مرا زیبد اگر این حرف رانم	که فردوسی ستان زمانم
... دو سه بر گرد لب من	سعادت یاور روز و شب من	بدی دارم مدح آل حیدر	زبان تر میکنم از آب کوثر
... دماغ جان میراث خاصم	بر حسنهای یزدان اختصاصم	گل خورشنگ گلزار سیادت	سواد خال رخسار سیادت
... دفتر افزای ایوان شریعت	سر آرای دیوان شریعت	درخشان مهر دین و ایمان	مه تابان اوج صدق و ایقان
... بین شهباز اوج ارجمندی	مهین سالار فوج ارجمندی	دلش معمور از سرمایهٔ دین	بذاتش زینت از پیرایهٔ دین
... خنوی هیچگه زان فضل اطهر	بجز قول خدا قول پیمبر	کلامش آمده جان هدایت	لبش تفسیر قرآن هدایت
... ای گوهر کان رسالت	وجودش عید رمضان ایالت	قدش سرو گلستان کرامت	رخش شمع شبستان کرامت
... بهش فرق التاج امامت	نهادش بحر امواج امامت	همه آثار بدعات پر آشوب	ز فیض ذات پاکش در لکد کوب
... امر بالمعروف پیشه	ز نهی از منکرش رغبت بیشه	دلش از فیض دین شگفته گل گل	بود دین نبی گل او چو بلبل
... ای نادم خوغای تدقیق	بتقوی محبت تقوای تدقیق	ز رویش شوکت صید دلها	ز بشرح صولت عمری نمودار
... دین با نامدش آمده جفت	بلا شک ثانی عثمان توان گفت	ز اخلاقش چه رانند حرف خاص	که ذاتش آمد اخلاق تمام
... گل آزادگی چیست	بحسن خلقش آخر بنده گردید	نه تنها من شکر کام از این قند	گزین شیر بر لب آفاق شد بند
... لب خلق او بر وضع دائم	هجوم عطسه بر مغز شمائم	ز لطفش غنچه دارا شگفته	ز جانها گرد کلفت پاک شسته

ز ذات مصطفی شفیق طاهر | جان از ذات او گردیده باهر | درست ست آنکه میگویند عالم | که بر سر بر آید سر مسم
وجود نکتهای این نکو نام | نگین احمدی شد جهت اتمام | باو هر کس که آمد از کجی پیش | نمود در راستی باو سر خویش
سراپا مهر بل کان مروت | غلط کردم همه جان مروت | بعشق مصطفی لی صبر و بیتاب | چو فرزند ابو حفص این خواب

الی آخر با تحریر سطور دو بار ایشان را بخواب دیدم یکبار در بلدهٔ تفوج در صغر سن گویا کسی میگوید که مولوی صاحب بعد عمری از
از سفر بدولتخانه تشریف آورده اند و در مکان مردانه بدیوانخانه نشسته من بخوشی این معنی که پدر را دیده بودم نزد او رفتم
بیرون شتافتم می بینم که با لباسی فاخر و بحالی باهر در جای نشست خود جالس اند پیش رفته سلام کردم و نزد او نشستم و سر
بر سرم گذاشته پرسیدند چه میخوانید گفتم کذا و کذا فرمودند شاباش حق تعالی در علم و عمر شما برکت کند از آن روز شوق طلب
خود بخود دراز دیاد شد و بی تاکید و همت کسی شغل آن بر همه شغال غالب آمد تا آنکه هنوز باقی ست رب زدنی علما بار دیگر
بلده بهوپال دیدم که گویا در مسجدی نماز گذارده در قبرستانی که متصل مسجد ست برای زیارت اموات و فاتحه خواندن رفتم
چون از آنجا برگشتم رومال دستی فراموش نمودم برای گرفتن آن باز مراجعت نمودم می بینم که قبری منشق شد و شخصی فربه اندام
جوان عمر از آن سر برهنه تن برخاسته نشست و مرا معلوم شد که پدر من اند و از شگافتن گور خوفی بدل آمد مرا گفتند برای
کاری بکنید که در آخرت بکار آید خواستم که بپرسم آن کار کدام ست که از ترس خواب بیدار شدم از آن باز در خود دایم
ورع بیشتر از آنچه در آن بودم می یابم و رجوع بامور آخرت و قلت و البستگی خاطر بکار و بار دنیا زیاده تر احساس می دارم
اللهم زدنی یوما فیوما یا رب انت ولیی فی الدنیا والآخرة توفنی مسلما والحقنی بالصالحین انتقال حضرت ایشان در بلدهٔ تفوج
بمرض حمی و صداع روز پنجشنبه بیست و ششم و سیم و مائتین و الف اتفاق افتاد و طول مرض یک هفته بود در مرض صحت
مکتوبات الاستاد و گذارند و نوافل نشسته و بکمال بیداری و تلفظ شهادتین جهان فانی را بدرود کردند انا لله و انا الیه
راجعون ایشان را تجلد و الی فقیر الفقر خاص و بگانگی مخصوص بود اما حیف که مصرع روی گل سیر ندیدم و بهار آخر شد
بیت رسانید بود مگر آن ابر رحمت از هم گذشت و گرد و تیمی بر سر نشست لیکن حق تعالی تربیت این عاجز افتاده محض فضل خود بر من
کلمات فرمود که بدو بر سر سوار اند و دلیل بر مضمون الم یجدک یتیما فآوی و وجدک ضالا فهدی و وجدک عائلا فاغنی فیا اکرم
الاکرمین آمد بیت ای خدا فرمان احسانت شوم | این چه احسان ست قربانت شوم

آدم بر اینکه بعد انتقال نماز جنازه که تمام اهل بلده در آن موجود بودند و محل شیخ بوده قبرستان مسکونست و نقطه اسمی که بر
بلغ بود و بحال آن فرزند ایشان رو بروی و تنها دفن کرده تا بعد تا سف نداری بر گردیده فرد گر بان جگر زمین کشاده
وان کان مهر دو نهاد قلب در این مزرعه تقوا آسوده اند بزار و تبرک بدآری الدنیا مزرعة الآخرة بعد دفن
مناسبات سنه علمی وقت در حق ایشان دیده اند و براحت و آرام ایشان در قبر خبر داده و ماذا لک علی الله بعزیز
سید امین الدین جالیسی تاریخ وفات ازین کلمه که در حدیث شریف واقع ست برآورده اند و ماذا و سالم بجهاد و مات

حرف الباء

ابو الطاهر برکات بن الشیخ ابی اسحق ابراهیم بن الشیخ ابی الفضل طاهر بن برکات بن ابراهیم بن علی بن محمد بن

بن عباس بن هاشم الخشوعی الدمشقی ابو وقی القرشی الزهاوی الانماطی او اسماعات و اجازات عالیه ست که بر آن مشهور
و اصاغر را با اکابر ملحق ساخته و در آخر عمر خود بسماع و اجازت از ابی محمد هبة الله بن احمد بن الاکفانی و ابی محمد القاسم الحریری
صاحب مقامات سفر گشته و این اجازت اخیره در بصره بود و سنه اثنتی عشرة و خمس مائة هبت و بیست علم حدیث ست
او و پدر و جد او همه محدث بودند از پدرش پرسیدند که شما را خشوعی چرا نامیده اند گفت جد عالی من امامت مردم میکرد
در محراب جان داد او را خشوعی گفتند منسوب بخشوع بر وزن و معنی خضوع مولد ابی طاهر دمشق ست در رجب سنه خمس مائة
مولد شده و هم بدمشق شب شنبه هفتم صفر سنه ثمان و تسعین و خمس مائة وفات یافته روز دیگر نزد پدر خود بباب الفراديس
مدفون شد وی آخر کسی ست که از حریری روایت بالاجازت کرده فرشی بضم فا و سکون رای مهمله نسبت بسوی فرش
ست انماطی هم فرش فروش را گویند و رفا معروف ست ابن خلکان گفته با جماعتی از اصحاب او مجتمع شد بر ایشان
شنیده ام و آنها مرا اجازت داده اند و اولاد او ابدا بمصر به دیدم نزد من اکثر اوقات آمد و رفت میکرد اجازت جمیع سماعات
و اجازات که از پدر داشت بمن ارزانی نمود برهان الدین ابن علی بن احمد بن علی بن سبط بن عبد الحق الواسطی
قاضی دیار مصریه امام عالم فقیه عارف بفنون مفتی مذهب محدث بود و از جد خود و ابن البخاری راوی ست درس گفت
و مناظره کرد و شرح هدایه تصنیف نمود و سنن کبیر بیهقی را مختصر ساخت مات فی ذی الحجة سنة اربع و اربعین و ستمائة
ابو عبد الرحمن بشر بن عیاث بن ابی کریمة الفقیه الحنفی المریسی بضم میم و کسر را نسبت بسوی مریس ست که
قریه ایست بمصر و قیل غیر ذلک فقه از قاضی ابو یوسف گرفته و مشتغل بعلم کلام شده و بتحریر قول بخلق قرآن کرده و در باب
ارزوی اقوال تشنیع مروی ست مرجی بود و طالب امر سیئه مرجیه منسوب باوست میگفت سجده شمس و قمر کفر نیست
بلکه علامت کفر ست و با امام شافعی مناظره نموده و علم نحو نمیدانست در کلام او لحن فاحش بود و حدیث از حماد بن سلمان
و سفیان بن عیینه و غیرهما شنید گویند پدرش یهودی مصلغ بود در کوفه در سنه ثمان عشرة و قیل تسع عشرة و مائة بود ذکره ابن خلکان
بکار بن قتیبة بن اسد التقفی من ولد ابی بکرة الصحابی البصری ابو بکر الفقیه الحنفی قاضی الدیار المصریه سماع از ابو
داود طیالسی و قرآن قرائت بر ابن عوانه در صحیح و ابن خزیمه از وی روایت کرده اند متوکل او را در سنه ست و اربعین و مائتین
قاضی مصر کرده بود او را اخبار ست در عدل و عفت و زهد و ورع و تصانیف ست در شروط و وثائق و رد ست بر شافعی در
ابو حنیفه نقض کرده و ولادتش در سنه اثنتین و ثمانین و مائة بود و وفات در ذی حجه سنه سبعین و مائتین ذکره السیوطی فی حسن المحاضرة
بکار گفته متی در زندان ماند اصحاب حدیث شکوه انقطاع سماع حدیث بسوی ابن طولون کردند اذن سماع خواستند بی اذن داد
تا کسی در زندان بود تحدیث میشود و بود یکی از بکائین تالین کتاب الله محاسبه میکرد نفس خود را بعد حکومت مخلوق رحمه الله تعالی
بکیر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام القرشی المخزومی یکی از فقهای سبعه مدینه است و همین کنیت نام اوست و لهذا
ابن الباب عادت و غیر ذلک ذکر کردیم از سادات تابعین بود او را راهب قریش میگفتند پدرش حارث برادر ابی جهل
بن هشام از اجله صحابه ست در خلافت عمر بن الخطاب پیدا شده و در سنه اربع و تسعین وفات یافته و این هر هفت فقها
مصر واحد بودند و از ایشان علم و فتیا در دنیا منتشر شد و ذکر هر یک در حرف نام او خواهد آمد انشاء الله تعالی و قد جمعهم

بعض العلماء فی بیتین قطعه

الا کل من لا یقتدی بائمة	فقسمته ضیزی عن الحق خارجه
فخذهم عبید الله عروة قاسم	سعید سلیمان ابو بکر خارجه

وچون مباحث فقهای هفت گانه معرفت ایشان بسیارست ذکر کردیم والا شهرت ایشان غنی از ذکر درین مختصرست وچون فتوی بعد صحابه باین هفت کس خاص شد وبدان مشهور شدند ایشان را فقهای سبعه نامیدند وبا آنکه در عصر ایشان جماعتی از اکابر تابعین مثل سالم بن عبد الله بن عمر وامثالش موجود بود لیکن فتوی برای همین هفت کس بود قال الحافظ ابو طاهر السلفی رح بهاء الدین ابو الحسن بن علی بن هبة الله بن سلامة اللخمی المعروف بابن الجمیزی فقیه مقری محدث بود ودر مصر بیست روز عید اضحی سنه تسع وخمسین وخمس مائة وبر شاطبی خوانده وباعراقی وشهاب طوسی وابن ابی عصرون تفقه کرده واز حافظ ابن عساکر وابی طاهر سلفی سماعت نموده ابن ابی عصرون برای او این عبارت نوشته لما ثبت عندی علم الولد الفقیه الامام بهاء الدین وفقه الله ودینه وعدا الله رایت تمییزه من بین ابناء جنسه وقد شرعوا بالطیلسان الی آخرها ودر جمعه متقدم نماز در بیت الله الحرام وانتهت الیه ریاسة شیوخ العلم بالدیار المصریة مات بمصر رابع عشر ذی الحجة سنة تسع واربعین وستمائة

حرف التاء

ابو القاسم تمام بن محمد ابی الحسین بن جعفر بن جنید الملی الرازی الدمشقی صاحب الفوائد فی الحدیث در سنه ثلثین وثلث مائة پیدا شده پدرش نیز از حفاظ بود وی از پدر خود روایت حدیث کرده ودیگر از جعفر بن سلیمان ضبعی واحمد بن خدام قاضی وحسن بن صلت حضارمی وابو میمون بن راشد ودیگر علمای اخیار اخذ این علم نموده واز ابی الحسن میدانی وابو علی اهوازی وعبد العزیز بن احمد کتانی واحمد بن عبد الرحمن طریفی ودیگر محدثان عدد تلمذ استفاده کرده بعلل حدیث آشنا بود ودر معرفت رجال مهارت تمام داشت ودر حفظ حدیث وجمیع خیرات ومحاسن ضرب المثل زبان خود بود در حدیث شامیین حافظ تر از وی نگذشته سوم محرم سنه چهار صد وچهارده بمرد رحمه الله تعالی

حرف الثاء

قاضی ثناء الله پانی پتی از اولاد شیخ جلال الدین کبیر اولیای چشتی اند ونسب ایشان منتهی میشود بجعفر صادق رضی الله عنه در علوم عقلیه وفلسفیه تبحر تمام داشت ودر فقه واصول بمرتبه اجتهاد رسیده کتابی مبسوط در فقه با بیان ماخذ ودلائل وفتاوی مجتهدین اربعه در هر مسئله تالیف نموده واند وانچه نزد ایشان اقوی ثابت شد آنرا رساله جداگانه مسمی بمناهج الاقوی تحریر فرموده در اصول نیز مختصرات خود نوشته اند تفسیر طولانی جامع اقوال قدما ومتاخرین وتاویلات جدیده که بر طریقه وحاق ایشان از سید افاضل سخته نوشته اند ورسائل در تصوف وتحقیق معارف حضرت مجدد الف ثانی شیخ احمد سرهندی نگاشته صفائی ذهن وجودت طبع وقوت فکر وسلامت عقل ایشان زبان الوصف بود طریقه از شیخ محمد عابد گرفته تا نیل سرعت وشوق وصول تمام سلوک در پنجاه توجه بانجام رسانیده میرزده سال بود که از تحصیل ظاهر فراغ یافته بخدمت میر راجه نجات رسیده وبرزبان ایشان ملقب بعلم الهدی شدند شاه عبد العزیز محدث دهلوی ایشان را وقتی فوت میگفتند هم علم تحصیل می صدند بجا کتب سوای کتب تحصیلیه بمطالعه خود در آورده ودر سنات از شیخ جلال جد خود وشیخ عبد القادر صبغاتی

تربیت بشارتها یافته مرزا مظهر نیز خود در دل تقریر صحابت ایشان می آید از روی صلاح وتقوی وورع زیست ودر شریعت نموده تقسیم کی صفت اند ملائکه تعظیم ایشان می نمایند میفرمودند اگر ندای تعالی روز قیامت از بنده پرسد که بدرگاه ما چه تحفه آورده عرض کنم شما الله پانی پتی را اوقات اطاعت وعبادت معمور داشتند صد رکعت نماز وظیفه مقرر نموده یکمنزل قرآن در تهجد میخواندند منصب قضا اختیار نمودند وحق آن چنانکه باید بجا آوردند سوم متعارف قضات از ایشان ظهور می آمد از اصحاب ایشان پیر محمد وسید محمد وکلیسا بصحبت ایشان رسیده بنسبت امامی طریقه فایز شدند مدة العمر در اقامه کمالات ظاهر وباطن واشاعت علوم وفصل خصومات وافتای سوالات وحل معضلات مصروف بودند در علم تفسیر وفقه وکلام وتصوف ید طولی داشتند کتب مولفه ایشان بسیارست همه نافع ومفید ومقبول ومشهور مالابد منه در فقه بفارسی تذکرة الموتی وتذکرة المعاد وتفسیر مظهری هفت جلد ورساله عورت متقه وحرمت سرود وحقوق الاسلام وشهاب ثاقب وارشاد الطالبین ووصیت نامه وجز آن متجاوز از ستی عدد در حدیث سماع وروایت از شاه ولی الله محدث دهلوی داشتند کمالات وفضائل ایشان بیش ازان ست که درین مختصر گنجد در علمای حنفیه کم کسی مثل ایشان در تحقیق وانصاف وعدم تعصب مذهب واتباع دلیل در سرزمین هند برخاسته وفات ایشان غره رجب سنه خمس وعشرین ومائتین والف بود وبیان آن از قرآن کریم این آیت یافته اند فهم مکرمون فی جنت النعیم لفظ جنت درین تاریخ بی الف موافق رسم خط قرآنی ماخوذست

حرف الجیم

ابو محمد جعفر بن احمد بن الحسین بن احمد بن جعفر السراج المعروف بالقاری البغدادی حافظ عصر وعلامه زمان بود تصانیف مفید دارد منتها کتاب مصارع العشاق وغیره روایت حدیث از ابی علی بن شاذان وابی القاسم بن شاهین وخلال وبرقی وقزوینی وابن فیلان وغیرهم میکند واز وی خلقی کثیر گرفته حافظ ابو طاهر سلفی با آنکه اجلای آن زمان را دریافته واز انها گرفته بر روایت از وی افتخار میکند واو را شعرست از وست نظم

بان الخلیط فادمعی	وجدا علیهم تستهل	وحداهم حادی الفراق	عن المنازل فاستقلوا
قل للذین ترحلوا	عن ناظری فی القلب حلوا	ودعی بلاجرم اتیت	غداة بینهم استحلوا
لا تحرموا لی انهلوا	من ماء وصلکم وعلوا	ولادتش در سنه ثمان عشرة واربع مائة بوده ووفات در سنه خمس وثلثین	

وابو الفضل جعفر بن الوزیر ابی الفتح الفضل بن الفرات البغدادی نزیل مصر وزیر صاحب مصر معروف بابن خنزابه صاحب الکامل الامام روایت حدیث از محمد بن هارون حضرمی وغیره میکند دارقطنی بسوی وی رحلت کرده وهم تالیف نموده وی سلفی گفته وی از حفاظ متقنین بود در حالت وزارت کافور خادم الملک روایت میکرد ونزد وی از ابی داود بر حدیث چیزی ست که دلالت میکند بر حدت فهم وقوت علم او ودختر او مجده اوست مادر پدرش در سنه ثمان وثلث مائة بوده ووفات سیزدهم ربیع الاول سنه احدی وتسعین وثلث مائة اتفاق افتاده ذکر وی فی حسن المحاضرة

حرف الحاء

ابو محمد حارث بن محمد بن ابی اسامه صاحب المسند نام ابو اسامه دارست از قبیله بنی تمیم بود ساکن بغداد

بعض العلماء فی بیتین قطعه

الا کل من لا یقتدی بائمة ... فقسمته ضیزی عن الحق خارجه
لهم جعیدالله عزوة قاسم ... سعید سلیمان ابوبکر خارجه

وچون ماجت فقهای هفتگانه ابوبکر
معرفت ایشان بسیارست ذکر کردیم والاشهرت ایشان غنی از ذکر درین مختصرست وچون فتوی بعد صحابه بدین
هفت کس خاص شده وبدان مشهور شدند ایشان را فقهای سبعه نامیدند وبا آنکه در عصر ایشان جماعتی از موالی
تابعین مثل سالم بن عبدالله بن عمر وامثالش موجود بودند لیکن فتوی برای همین هفت کس بود وقال الحافظ ابوطاهر السلفی
بهاء الدین ابوالحسن بن علی بن هبة الله بن سلامة اللخمی المعروف بابن الجمیزی فقیه مقری محدث بود ودر مصر بیست
روز عید اضحی سنه تسع وخمسین وخمس مائة وبر شاطبی خوانده وباعراقی وشهاب طوسی وابن ابی عصرون تفقه کرده
واز حافظ ابن عساکر وابی طاهر سلفی سماعت نموده ابن ابی عصرون برای او این عبارت نوشته لما ثبت عندی
علم الولد الفقیه الامام بهاء الدین فقه الله ودینه وعدالته رایت تمییزه من بین ابناء جنسه وتشریفه بالطیلسان الاخضر
وجعله تعزیة فی نفسه ورجال الیه الطلبة وانتهت الیه ریاسة شیخ العلم بالدیار المصریة مات بمصر رابع عشر ذی الحجة سنة تسع واربعین وستمائة

حرف التاء

ابوالقاسم تمام بن محمد ابی الحسین بن جعفر بن جنید المحلی الرازی الدمشقی صاحب الفوائد فی الحدیث در سنه
ثلثین وثلث مائة پیدا شده پدرش نیز از حفاظ بود وی از پدر خود روایت حدیث کرده وهم از خیثمة بن سلیمان وعبدالله
واحمد بن خدام قاضی وحسن بن صلت حضارمی وابوسیمون بن راشد ودیگر علمای اخیار اخذ این علم نموده واز وی
ابوالحسن میدانی وابوعلی اهوازی وعبدالعزیز بن احمد کتانی واحمد بن عبدالرحمن طریفی ودیگر محدثان عمده تلمذ واستفاده کرده
بعلل حدیث آشنا بود ودر معرفت رجال مهارت تمام داشت ودر حفظ حدیث وجمیع خیرات ومحاسن نظیر المثل
زمان خود بود ودر حدیث شامیین حافظ تر از وی نگذشته سوم محرم سنه چهارصد وچهارده بمرد رحمه الله تعالی

حرف الثاء

قاضی ثناء الله پانی پتی از اولاد شیخ جلال الدین کبیر اولیای چشتی اند ونسب ایشان منتهی میشود بحضرت شیخ
رضی الله عنه وعلوم عقلیه ونقلیه تبحر تمام داشت ودر فقه واصول بمرتبه اجتهاد رسیده کتابی مبسوط در فقه با بیان ادله
ودلائل مختار مجتهدین اربعه در هر مسئله تالیف نموده اند وانچه نزد ایشان اقوی ثابت شد آنرا رساله الجهاد گانه مسمی
بتائید الاقوی تحریر فرموده در اصول نیز مختارات خود نوشته اند تفسیر طولانی جامع اقوال قدمای مفسرین وتاویلات جدیده
که بر طبقه صوفیه وحالی ایشان از سید افاضل ریخته نوشته اند ورسائل در تصوف وتحقیق معارف حضرت مجدد الف ثانی
شیخ احمد سرهندی نگاشته صفای ذهن وجودت طبع وقوت فکر وسلامت عقل ایشان بحدی الوصف بود طریقه از شیخ محمد عابد گرفته
فایض مرحمت وشوق وصول تمام سلوک در پنجاه قوت بانجام رسانیده وبیشتر ده ساله بودند که از تحصیل علم ظاهر فراغ یافتند بخدمت
میرزا مظهر جان شهید وبرزبان ایشان ملقب بعلم الهدی شدند شاه عبدالعزیز محدث دهلوی ایشان را بدیگر فن مطلعند
هم ایشان تحصیل می فرمودند وبجا کتب سوای کتب تحصیل بطالعه خود در آورده اند در مناقب از شیخ جلال جد خود شیخ عبدالقادر جیلانی

تربیت بشارتها یافته مزار منور میفرمودند در دل فقیر صحابت ایشان می آید از روی صلاح وتقوی ودر نسبت بر شریعت نبوی
کمی صفت اند ملائکه تعظیم ایشان می نمایند میفرمودند اگر خدای تعالی روز قیامت از بنده پرسد که بدرگاه ما چه تحفه آورده
عرض کنم شناء الله پانی پتی را در اوقات اطاعت وعبادت مرور داشتند صد رکعت نماز وظیفه مقرر نموده یکمنزل قرآن
در تهجد میخواندند منصب قضا اختیار نمودند وحق آن چنانکه باید بجا آوردند رسوم متعارفه قضات از ایشان بظهور نمی آمد
از اصحاب ایشان میر محمد وسید محمد وگیسا بعبت ایشان رسیده بنسبت ایشان هر طریقه فایز شدند مدة العمر در افاده کمالات
ظاهر وباطن واشاعت علوم وفصل خصومات وافتای سوالات وحل معضلات مصروف بودند در علم تفسیر وفقه وکلام وتصوف
ید طولی داشتند کتب مؤلفه ایشان بسیارست وهمه نافع ومفید ومقبول ومشهور مالابد منه در فقه بفارسی مذکرة الفقه
وتذکرة المعاد وتفسیر مظهری هفت جلد ورساله حرمت متعه وحرمت سرود وحقوق الاسلام وشمائل الاتقیا والصالحین
ووصیت نامه وجز آن متجاوز از ثلثی عدد در حدیث سماع وروایت از شاه ولی الله محدث دهلوی داشتند کمالات
وفضائل ایشان بیش از آن ست که درین مختصر گنجد در علمای حنفیه کم کسی مثل ایشان در تحقیق وانصاف وعدم
تعصب مذهب واتباع دلیل در سرزمین هند برخاسته وفات ایشان غره رجب سنه خمس عشر ومائتین والف بوده
وبیان از قرآن کریم این آیت یافته اند فهم مکرمون فی جنات النعیم لفظ جنت درین تاریخ بی الف موافق رسم خط قرآنی مکتوب ست

حرف الجیم

ابومحمد جعفر بن احمد بن الحسین بن احمد بن جعفر السراج المعروف بالقاری البغدادی حافظ عصر وعلامه زمان بود
تصانیف عجیبه دارد منتها کتاب مصارع العشاق وغیره روایت حدیث از ابی علی بن شاذان وابی القاسم
بن شاهین وخلال وبرکی وقزوینی وابن غیلان وغیرهم میکند واز وی خلقی کثیر گرفته حافظ ابوطاهر سلفی با آنکه
اقران آن زمان را دریافته واز انها گرفته بر روایت از وی افتخار میکند واو را شعرست از وست نظم

بان الخلیط فادمعی ... وجدا علیهم تستهل
وجدا بهم جادی الفراق ... عن المنازل فاستقلوا
قل للذین ترحلوا ... عن ناظری فی القلب حلوا
ودعی بلاجرم اتیت ... غداة بینهم استقلوا
ما ضرهم لو انهلوا ... من ماء وصلهم وعلوا
ولادتش در سنه ثمان عشرة واربع مائة بوده ووفات در سنه ثمان وخمسین وخمسمائة

ابوالفضل جعفر بن الوزیر ابی الفتح الفضل بن الفرات البغدادی نزیل مصر وزیر صاحب مصر معروف بابن خنزابه
صاحب الکامل الامام روایت حدیث از محمد بن هارون حضرمی وغیره میکند دارقطنی بسوی وی رحلت کرده وهم تالیف
بسیار نموده سلفی گفته وی از حفاظ متقنین بود در حالت وزارت کافور خادم املا وروایت میکرد نزد وی مرا
کلام او بر حدیث چیزی ست که دلالت میکند بر حدت فهم وقوت علم او ودختر او نامه او ست مادر پدرش
فاطمه در سنه ثمان وثلث مائة بوده ووفات سیزدهم ربیع الاول سنه احدی وتسعین وثلث مائة اتفاق افتاده ذکر وی در حسن المحاضرة

حرف الحاء

ابومحمد حارث بن محمد بن ابی اسامه صاحب المسند نام ابواسامه دائرست از قبیله بنی تمیم بود ساکن بغداد

اخذ این علم از یزید بن هارون و روح بن عباده و علی بن عاصم و واقدی و دیگر علمای حدیث کرده و مردم معتبر از او تحریر
و استفاده از وی نموده بود زیرا که بر روایت حدیث زر میگرفت و اجرت میخواست اما ابو حاتم و ابن حبان و ابراهیم حربی
و دارقطنی و دیگر محققین احوال رجال توثیق وی نموده اند و او را صدوق دانسته و زر گرفتن از آنجهت بود که مرد فقیر
و عیال دار بود دختران بی شوهر در خانه داشت میگفت من شش دختر دارم کلان تر آنها هفتاد و هفت ساله است و
آنها شصت و سه سال هیچ یکی را که خدا نکرده ام زیرا که اسباب تزویج میسر نیامد و اگر از جائی خواستگاری آمد فقیر بود که
کسب آمدن و آمدن عیال داری من زیاده شود و بار او بر دارم و بجهت کمال فقر و هم برای آنکه تا موت نصب العین او باشد
خود را درست ساخته بر سجی که در دیوار مسکن او بود معلق میداشت برقانی از دارقطنی پرسید که احادیث او را در صحیح
داخل کنم فرمود مکن بکذا فی بستان المحدثین و تسهیل الوصول گفته اختلاف است در قبول روایت از کسیکه اجرت میگیرد
بر تحدیث قومی بجواز رفته و قومی بعدم جواز اما شیخ ابو اسحق شیرازی فتوی بجوازش داده برای کسیکه بسبب اشتغال تحدیث عیال او را
کسب مانع افتاده و درست حارث نود و هفت سال عمر یافت و روز عرفه در سنه اثنتین و ثمانین و مائتین برحمت حق پیوست

ابو عبد الله حرملة بن یحیی بن عبد الله التجیبی الزیلی المصری صاحب الامام الشافعی در اصحاب او کسیکه کثیر الاختلاف
و کثیر الاقتباس از وی بود وی بود حافظ حدیث است مبسوط و مختصر تالیف اوست مسلم در صحیح خود از وی بسیار روایت
مولدش سنه ست و ستین و مائه است سیوطی گفته کنیت او ابو حفص بود و نووی در شرح مهذب گفته له مذهب لنفسه
سبکی در طبقات نوشته هو صاحب و جامع فی المذهب اسنوی گفته وی امام حافظ الحدیث و الفقه است
ابن ماجه از وی روایت دارد در مصر سنه ثلاث و اربعین و مائتین وفات یافته تجیبی بضم فوقیه و کسر جیم
نسبت بسوی تجیب نام زنی است که او لاوش منسوب باوست و زیلی بضم زا و فتح میم بطنی از تجیب است

حسن بن الخطیر ابو علی النعمان الفارسی فقیه حنفی عالم بتفسیر و حساب و هیئت و طب و هنر در نحو و لغت عروض و ادب و قرائت بود
تفسیری نوشته و جمع بین الصحیحین حمیدی را شرح کرده و کتابی در اختلاف صحابه و تابعین و فقهای امصار تالیف نموده مدتی در قاهره و مصر
در سیر گفت و غیر بود مذهب ابو حنیفه را انتحال کردم و انتصار نمودم در آنچه موافق اجتهاد من است مات سنه ثمان و تسعین و خمسمائه

ابو علی حسن بن محمد الصباح الزعفرانی صاحب الامام الشافعی در فقه و حدیث بارع بود و در هر دو تصنیف کرده
و ذکرش بآفاق رفته میگفت اصحاب حدیث رقود بودند شافعی آمد و ایشان را بیدار ساخت و هیچکس مجبور نبود در اخذ
مگر شافعی را بروی منت است از سفیان بن عیینه طبقه وی مثل وکیع بن الجراح و عمر بن الهیثم و یزید بن هارون و غیرهم
سماعت دارد یکی از روات اقوال قدیمه شافعی و ملازمین صحبت وی است تا آنکه تبحر در علوم حاصل کرد بدرو انتشار یافت
یکی وی دوم ابو ثور سوم احمد بن حنبل چهارم کرابیسی و روات اقوال جدیده شش کس اند مزنی و ربیع بن سلیمان جیزی و ربیع
بن سلیمان مرادی و بویطی و حرمله و یونس بن عبد الاعلی بخاری در صحیح خود و ابو داود و ترمذی و غیرهم از وی روایت دارند وفاتش در سنه
ستین و اربعین و مائتین بود و زعفرانی نسبت بسوی قریه است قریب بغداد و در بغداد محله ایست موسوم بدرب الزعفرانی منسوب
زیرا که آنجا مقیم بود و در وی مسجد شافعی است و نیز زعفرانی لقب ابو عبد الله حسین بن اسمعیل الفقیه الحنفی است که جامع صغیر امام محمد را ترتیب داده

ابو علی الحسن بن القاسم الطبری الفقیه الشافعی ساکن بغداد بود در فقه و خلاف مجدد و مهذب و اصول فقه
ایضا دارد و طبری بفتح طاء و بای موحده نسبت بسوی طبرستان است بفتحتین که ولایت کبیر است مشتمل بر
بلاد کثیره و اکبر آنها بلده آمل است از وی جماعتی از علما برآمده و نسبت بسوی طبریه شام طبرانی است

ابو محمد حسن بن محمد بن حسن بن علی البغدادی معروف بخلال در سنه سبعمائه و دو متولد شده و از ابو بکر وراق و ابو بکر
نجاد و طبقه ایشان علم حدیث فرا گرفته خطیب بغدادی و ابو الحسین ملیوری و جعفر بن احمد سراج و علی بن عبد الواحد دینوری
و دیگر محدثان عمده از وی روایت دارند و نزد همگنان ثقه و معتبر بود و در حفظ حدیث سرآمد ابنای روزگار خود بود و او را
مسندی است بر صحیحین لیکن بالتمام نرسیده در جمادی الاولی سنه چهارصد و سی و نه وفات یافته کذا فی بستان المحدثین

رضی الدین حسن بن محمد بن حسن بن حیدر الصغانی اللاهوری عالم ربانی و دانای غوامض معانی بود در فقه و حدیث
و علوم دیگر پایه عالی داشت و در لاهور بانزدهم صفر سنه سبع و سبعین خمس مائه واقع شد صغانی او را باعتبار
اصل گویند صغان بفتح صاد مهمله و غین معجمه شهری از بلاد ماوراء النهر است ابتدای حال نزد والد خود تلمذ کرد و فنون کثیره تحصیل نمود
و استعداد عالی بهم رسانید و در سنه خمسه عشر و ست مائه ببغداد رفت و سالها در آنجا حل اقامت افگند و بتدریس و تصنیف
مشغول گشت از آنجا بمکه معظمه شتافت و مدتی بمجاورت بیت الله سعادت اندوخت و جانب عراق عطف عنان نمود و در سنه
سبعه عشر و ست مائه خلیفه وقت او را بر سبیل رسالت بهند فرستاد و در سنه اربع و عشرین و ست مائه از هند بعراق برگشت
و کرت ثانی بر سبیل سفارت از آنجا بهند آمد و در سنه ۶۳۴ ببغداد معاودت نمود و در مکه معظمه و عراق عرب و هند از شیوخ
فراوان حدیث استماع نمود و تصانیف عظیم پرداخت مثل مشارق الانوار که شهرت تمام دارد و شرح صحیح بخاری و السنی
و شرح آن همه در فن حدیث و کتاب شوارد و عباب و شرح القلادة السمطیة فی توشیح الدریدیة و کتاب الافعال در لغت
و کتاب العروض و قافیه و فاتش در بغداد سنه خمسین و ست مائه در عهد مستعصم ختم خلفای عباسیه اتفاق افتاد
فرزندان خود را وصیت کرد که نعش او را بمکه معظمه نقل کنند اول او را در حرم ظاهری واقع بغداد بتابوت مخصوص امانت گذاشتند
در سال مذکور بمکه مقدسه آورده دفن ساختند مولانا در آثار مشارق تسمای قبر خود و زان بقعه فاخره بیان کرده و گفته
قد اذن لی احمد افاقبره و اذا شاء افتحه کذا فی مآثر الکرام تاریخ بلگرام للسید غلام علی آزاد الواسطی البلگرامی و در تحفة الاحیاء
از مشارق الانوار نوشته تصانیف ایشان بسیار است از آنجمله کتاب مصباح الدجی من صحاح احادیث المصطفی و کتاب التسمیل فی الفرق
بین صحاح المأثور و کتاب عقد العجلان و کتاب وفیات صحابه و کتاب زبدة المناسک و کتاب درجات العلم و العلما
و کتاب التکملة در لغت و در وی باصلاح غلط جوهری در صحاح پرداخته و لغاتی که در آن نبود در وی داخل ساخته
و کتاب مجمع البحرین حافل جمیع لغت عرب بغایت کلان است و ورای این او را تصانیف دیگر است که دلیل بر کمال علم وی است

ابو علی الحسین بن علی بن یزید الکرابیسی البغدادی صاحب الامام الشافعی و اشهر هم باتباع مجاوزه مذهبه لنفسه او را
در اصول و فروع فقه تصانیف بسیار است متکلم و عارف بالحدیث بود و در جرح و تعدیل و غیره تصنیف ساخته خلقی کثیر از وی
اخذ نموده و وی اول کسی است که اسمای مدلسین را در تصنیفی جداگانه نوشته بعده نسائی و دارقطنی و ذهبی و غیرهم

اقتدای او کردند ذهبی را درین باب ارجوزه ایست ذکر ابیس بفتح کاف واحد کرباس بکسر کاف نوعی از پارچه
بمعنی ثیاب مغلظ چون وی پنبه فروشی میکرد و جامهای خشن میفروخت بدان منسوب شده قاله ابن خلکان و غیره
ابو علی الحسین بن محمد بن احمد المروروذی المعروف بالقاضی صاحب التعلیقة فی الفقه الفقیه الشافعی امام کبیر
صاحب وجوه غریبه در مذهب بود و امام الحرمین در کتاب نهایة المطلب غزالی در وسیط و بسیط هر جا که لفظ قاضی گویند
مراد بنگرد وی میباشد نه سوای او فقه از ابی بکر قفال مروزی گرفته و در اصول و فروع و خلاف تالیف نموده در میان
حکم میکرد و درس میگفت فتوی میداد جماعتی از اعیان نزد وی اخذ فقه کردند منهم البغوی صاحب شرح السنة وفاتش در سنه اثنتین و ثمانین
واربع مائة در مرو روذ رو داده و مرو روذ بفتح میم و سکون را ای مهمله و فتح واو و تشدید رای مهمله مضمومه و بعد واو ذال معجمه
مدینه ایست یعنی بزرگتر از شهرهای خراسان میان او و میان مرو شاهجهان فاصله چهل فرسخ ست و هزار در لغت عجمیه رود
بضم را و سکون واو و بعدش ذال معجمه و مراد بمروان یعنی دو مرو چه مرو و مدینه می باشند ذکر این سرود در اشعار
بسیار آمده یکی منسوب بسوی شاهجهان ست یعنی روح الملک و این کلان ست و نسبت بسوی او مروزی ست
و ثانی منسوب بسوی بخر و نسبت بسوی آن مروروذی ست این فرق را یاد باید داشت ذکره ابن خلکان
ابو محمد الحسین بن مسعود بن محمد المعروف بالفراء البغوی الفقیه الشافعی بحر العلوم بود فقه از قاضی حسین گرفته
بر کلام الله تفسیری نوشته موضح مشکلات او از قول نبی صلی الله علیه وآله وسلم و حدیث را روایت کرده و درس گفته و بغیر طهارت
درس نمیگفت کتابهای بسیار از وی یادگار ست منها کتاب التهذیب فی الفقه و کتاب شرح السنة فی الحدیث و معالم التنزیل
فی تفسیر القرآن الکریم و کتاب المصابیح و الجمع بین الصحیحین و غیر ذلک از وی منقول ست که چون نوبت او بمرد رسید از سرای فانی
نان ابی تا نخورش خوردی چون برین امر اطلاعش کردند نان را با روغن خوردن گرفت علی فارسی گفته ابن فراء بغوی غیر فراء
نحوی ست انتهی و او را فراء ابن الفراء نیز گویند زیرا که یکی از آبای او پوستین میدوخت و میفروخت و پوستین را
در عربی فرو خوانند و نسبت بوطن او بغوی ست و اصل این مقام بغشور ست معرب باغ کور که در میان مرو و هرات
واقع ست شهریست معمور و آباد و در وقت نسبت شور را حذف کرده نسبت بر بغ بغوی گویند زیرا که بغ بتای ست
بزیادت او ثلاثی گشت ابن خلکان گفته این نسبت شاذ ست علی خلاف الاصل قاله السمعانی فی کتاب الانساب
وی در سدق بی نظیر بود زیرا که هر یک را بکمال رسانیده یکی حدیث دوم تفسیر سوم فقه و تمام عمر در تصنیف و درس حدیث
و تفسیر و فقه گذرانیده در حدیث شاگرد ابو الحسن عبد الرحمن بن محمد داودی ست و از یعقوب بن احمد صیرفی و علی
بن یوسف جوینی و دیگر محدثان نیز فوائد حاصل کرده و صاحب تعبد و فتوت بود بزهد و قناعت میگذرانید
در وقت افطار بر پاره نان خشک اکتفا میکرد وفاتش در شهر مرو رود اتفاق افتاده ماه شوال در سنه ست عشر و خمسمائة
و منذری در کتاب الفوائد السفریه بجای ده شانزده گفته ابن خلکان گفته این را از خط حافظ منذری نقل کردم
انتهی بعد وفات بمقبره طالقانی شیخ خود قاضی حسین دفن گردیده قبر وی در انجا مشهور ست زیارت و تبرک
ابو عبد الله الحسین بن الحسن بن محمد الفقیه الشافعی المعروف بالحلیمی الجرجانی در جرجان سنه ثمان و ثلثین و ثلثمائة متولد

بود و بسوی بخارا رفته صحبت شیخ ابی بکر محمد بن احمد بن حبیب و غیره گرفته و مقدمه ابی بکر بود و ابی بکر قفال کرده امام اعظم و مرجع ایشان بود
و در مذهب مرجع جمهور ست در نیسابور حدیث شنود و روی حاکم و غیره و وفاتش در سنه ثلث و اربع و اربعمائة و نسبت بهاء حلیم
ابو عبد الله حسین بن اسمعیل بن محمد المحاملی البغدادی المحاملی یکی از محدثان بغداد و مشایخ آن مبارک بنیاد ست
او را قاضی حسین نیز گویند زیرا که بر قضای کوفه تا مدت شصت سال ماند تولدش در سنه دویست و سی و پنج ست در ابتدای طلب
از ابو حفاظ سهمی راوی موطا اخذ این علم در سال چهل و چهار کرده و از عمر بن علی فلاس و احمد بن المقدام و یعقوب بن ابراهیم
دورقی و محمد مثنی و زهیر بن حرب و دیگر علمای آن طبقه روایت کرده و دارقطنی و جمع و دیگر محدثان عمده از وی اخذ کردند
شیوخ او از اصحاب سفیان بن عیینه قریب هفتاد کس بوده اند در مجلس املای او ده هزار کس تقریبا حاضر میشدند آخر از
قضا استعفا نمود و قاضی بود محمود و خلائق بود هیچکس بروی اعتراض و اتهام نکرده خانه او در کوفه مجمع اهل علم بود هر روز
مردم برای شغل این علم شریف در خانه او جمع میشدند و فائده ها میگرفتند محمد بن حسین یکی از بزرگان آن عهد گفته من
بخواب دیدم گویا گوینده میگوید حق تعالی از اهل بغداد بر برکت محاملی بلا را دفع میکند دوم ربیع الآخر سنه ست و صد و سی
بعد از درس حدیث موافق عادت خود برخاست و مریض شد و بعد از پانزده روز وفات یافت ++
ابو علی الحسین بن محمد بن احمد النسائی الجیانی الاندلسی المحدث امام حدیث و ادب ست او را کتابی مفید ست
مسمی بتقیید المهمل در وی هر لفظ ملتبس از رجال صحیحین ضبط کرده و بتقصیر از خود راضی نشده در دو جزو باشد وی از جماعه
محدثین و کبار علمای مفیدین بود حسن الخط جید الضبط و بغریب و شعر و انساب معرفت داشت در مجامع قرطبه می نشست
و اعیان وی از وی می شنیدند ابن خلکان گفته لم اقف علی شیء من اخباره حتی اذکر طرفا منها ولادتش در محرم سنه سبع و عشرین
و اربع مائة بوده و طلب حدیث در سنه اربع و اربعین و وفات شب جمعه دوازدهم شعبان سنه ثمان و تسعین و اربع مائة
و جیانی بفتح جیم و تشدید تحتیه نسبت ست بسوی جیان که شهری کلان در اندلس ست باعمال اری قریبست که آنرا جیان گویند
ابو اسمعیل حماد بن الامام ابی حنیفة النعمان بن ثابت بر مذهب پدر بود و از اصلاح خیر بر قدم عظیم چون پدر بود نزدش علم بسیار بود
و نزد فقهاء ارباب بلدش غالب بودند و در انها ایام بودند همه را برده و بقاضی سپرد و هیچ گفت که اهل امین بود نزد خود از شنیدن همه
کرد بهر شش اسمعیل قاضی بصره بود چون یحیی بن اکثم قاضی شد وی معزول گردید وفاتش در سنه ست و سبعین و مائة بوده
ابو سلیمان حمد بن محمد بن ابراهیم بن الخطاب الخطابی البستی الفقیه الادیب المحدث او را تصانیف بدیعه ست منها غریب الحدیث
و معالم السنن فی شرح سنن ابی داود و اعلام السنن فی شرح صحیح البخاری و کتاب الشجاج و کتاب شان الدعاء و کتاب اصلاح غلط المحدثین و غیر ذلک
از ابی علی صفار و ابا جعفر رزاز و غیرهما سماعت کرده و از وی حاکم نیسابوری و عبد الغفار فارسی و ابو القاسم عبد الوهاب
ابن اسمعیل الخطابی و غیرهم روایت و سماعت دارند صاحب تتمة الدهر ذکر وی نموده و این اشعار او آورده **نظم**

غریب بین بست و اهلها	وان کان جیرانی بما و بها اهلی
کهما الله فی عدم الشکل	وما غربة الانسان فی شقة النوی
انس سرهم ما دونه وترابها	کمعشر سلمی لم یذقهم سبع
	وما نوی بشر الموت ذه بشر

نظم

وانشد ایضا له

شر السباع العوادی دونه وزر

وانشد ایضا عفا الله عنه **نظم**

فاصح ولا تستوف حقك كله ... وابق فلم يستقص قط كريم
ولا تعل في شيء من الامر واقصد ... كلا طرفي قصد الامور ذميم

وذکر له اشیاء غیر ذلک بود و عصر خود مشابه ابی عبید قاسم بن سلام در علم و ادب و زهد و ورع و تدریس و تالیف و نیز از انشاد اوست **نظم**

ما دمت حيا فدار الناس كلهم ... فانما انت في دار المدارات
عما قليل نديما للندامات ... من يدر ما دار في من لم يدر سوف يرى
ولا تعلق بغير الله في نوب ... ان المهيمن كافيك المهمات

در بستان المحدثین گفته خطابی صاحب تصانیف مفیده نافعه است در مکه سفر از ابن الاعرابی و در بغداد از اسمعیل بن اسحاق و دیگر علمای آن طبقه اخذ علوم کرده و در بصره از ابو بکر بن دراسه و در نیسابور از ابو العباس اصم سماع حدیث حاصل نموده و ابو حامد مروزی و کرابیسی و ابو نصر محمد بن احمد علی از وی اخذ روایت نموده اند اقامت او بیشتر در نیشابور بود و در همان شهر مشغول بتصنیف شد و شرح اسماء الله الحسنی و کتاب العزلة و کتاب الغنیة عن الکلام و اهله و غیر ذلک تصنیف کرده و لغت از ابو عمر زاهد و فقه شافعی از ابو علی بن ابی هریره و قفال اخذ کرده میل نظم هم داشت این اشعار از وست **نظم**

ارض للناس جميعا ... مثل ما ترضى لنفسك
انما الناس جميعا ... كلهم ابناء جنسك
فلهم نفس كنفسك ... ولهم حس كحسك

انتهی وفاتش در ربیع الاول سنه ثمان و ثمانین و ثلث مائة بمدینه بست بوده و بست بضم موحده و سکون سین مهمله شهریست از بلاد کابل در میان هرات و غزنه کثیرة الاشجار و الانهار بستی نسبت باوست و خطابی نسبت بسوی جد او خطاب ست بفتح خای معجمه و تشدید طای مهمله و قیل انه من ذریة زید بن الخطاب فنسب الیه والله اعلم

حرف الخاء

خارجه بن زید بن ثابت الانصاری یکی از فقهای سبعه مدینه منوره ست و تابعی جلیل القدر زمانه عثمان بن عفان رضی الله عنه دریافته و پدرش زید از اکابر صحابه ست و حق وی آنحضرت صلی الله علیه و سلم فرموده افرضکم زید و وفات خارجه در سنه تسع و تسعین و قیل مائة در مدینه بوده محمد بن سعد کاتب واقدی در طبقات آورده ان خارجة قال انی لانام کانی بنیت سبعین درجة فلما فرغت منها تدهورت هذه السلم السبعون متقد الکلمتها پس سیصد سال بعد زهری از وی حکایت کرده

ابو القاسم خلف بن عبد الملک بن مسعود بن بشکوال بن یوسف الخزرجی الانصاری القرطبی از علمای اندلس ست تصانیف مفیده دارد منها کتاب الصلة و آن ذیل تاریخ علمای اندلس ست تصنیف قاضی ابو الولید عبد الله المعروف بابن الفرضی و در وی خلقی کثیر را جمع کرده و او را تاریخ صغیر ست در احوال اندلس در وی هم قصور نکرده و کتاب الغوامض والمبهمات در وی ذکر کسیکه در حدیث مبهم آمده بود کرده و معین نموده و نسخ آن بر منوال خطیب بغدادی در کتاب وی که بر این اسلوب ست کرده و جزوی لطیف ست در وی ذکر راویان موطا از امام مالک بر ترتیب حروف معجم آورده و شمار ایشان بهفتاد و یک کس رسانیده و مجلدی لطیف ست موسوم بکتاب المستغیثین بالله تعالی عند الملمات والحاجات والمتضرعین الی الله سبحانه بالرغبات والدعوات بالله الکریم اعم من الاجابات والکرامات و او را غیر ازین دیگر تصنیفها نیز ست ابو الخطاب بن دحیه

از مشایخ خود ابن بشکوال نقل کرده ام که وی از تالیف صله در سنه اربع و ثلثین و خمس مائة فارغ شده و مولدش در روز شنبه پنجم هشتم ذی حجه سنه اربع و تسعین و اربع مائة بوده و وفات وی در چهارشنبه هشتم رمضان سنه ثمان و سبعین و خمس مائة در قرطبه اتفاق افتاد و همان روز بمقبره ابن عباس نزدیک قبر یحیی بن یحیی بعد نماز ظهر مدفون شد بشکوال بفتح موحده و ضم کاف ست قال ابن خلکان

الفهری صلاح الدین خلیل بن محمد عبد الرحمن المصری ولد سنه ثلث و ستین و سبع مائة و عنی بالفن و خرج و صنف مات سنه احدی و عشرین و ثمان مائة ذکره السیوطی فی حسن المحاضرة ++

ابو عمرو خلیفه بن خیاط بن ابی هبیره خلیفه بن خیاط الشیبانی العصفری البصری المعروف بشباب صاحب الطبقات حافظ تاریخ و ایام ناس عزیز الفضل بود محمد بن اسمعیل بخاری در صحیح و تاریخ خود از وی راوی ست و هم عبد الله بن الامام احمد بن حنبل و ابو یعلی الموصلی و حسن بن سفیان النسوی در آخرین وی از سفیان بن عیینه و یزید بن زریع و ابی داود طیالسی و درست بن حمزه و طبقه ایشان راوی ست وفاتش در رمضان سنه ثلثین و مائتین بوده و ابن عساکر در معجم مشایخ الائمة گفته توفی سنة اربعین و قیل ست و اربعین و مائتین و عصفری نسبت ست بسوی عصفر بضم عین و سکون صاد و ضم فا چیزی که بدان جامه را رنگ میکنند و شباب بفتح شین معجمه و بای موحده ست و در وجه تلقیب وی بدان اختلاف کرده اند که کدام معنی ست

حرف الدال

ابو سلیمان داود بن علی بن خلف الاصبهانی الامام المشهور المعروف بالظاهری زاهد متقلل کثیر الورع بود علم از اسحق بن راهویه و ابی ثور و غیرهما گرفته و بود اکثر التعصب برای امام شافعی رضی الله عنه و در فضائل او و شافعی دو کتاب تصنیف کرده بود صاحب مذهب مستقل و جمعی کثیر تابع او شده و آنها را ظاهریه خوانند و پسرش ابو بکر محمد بر مذهب او بود ذکرش خواهد آمد ریاست علم ببغداد بوی منتهی شده او امام اصحاب الظاهر ست ابو عبد الله محاملی گفته نماز عید الفطر در جامع مدینه گذارده کنم بر داود بن علی در ایام تمیمت دهم چون آمدم و بری او طبقی نهاده بود که در وی برگهای هندباد و صاره های ابو سبار کباد گفتم و از حالش عجب کردم و دیدم که هیچ انچه در دنیاست چیزی نیست از نزدش برآمده بر مردی احسان و دست در احراجانی میگفتند در آمدم برهنه سر و پا از خانه بدر آمد و گفت چه کار ست گفتم همی هست گفت اغربیه گفتم در جوار شما داود علی ست رتبه او در علم میدانید و شما کثیر الصلة و الرغبة در خیر هستید و از ایشان غافل بوده اید و انچه دیده بودم حکایت کردم گفت داود بدنیا ست امشب هزار دینار نزدش فرستادم تا بدان استعانت در امور خود کند آنرا باز گردانید و غلام را گفت در ایکدام چشم تو مرا دیدی و چه چیز حاجت مرا بتو رسانید که این را بفرستادی برین ماجرا تعجب کردم و گفتم در راهم بیارید که تا زامی برم وی مرا بداد و غلام را گفت که کیسه دیگر دیگر بیار و گفت این از طرف من ست و این بعنایت قاضی ست بود هزار گرفت آمدم و در کوبیدم و داخل شده دمی نشستم و در راهم برآورده پیش او نهادم فرمود این جزای کسی ست که شما را بخود گردانید من شما را بامانت علم در خانه در آوردم بروید که مرا بایشان حاجت نیست محاملی گوید برگشتم و دیناری نزد من تمیمی صغیر در آمد و جرجانی را خبر کردم وی گفت من این دراهم را برای خدا برآورده ام حلال نستانم شما را بلی و عفاف از من نمایید گویند در مجلس داود هر روز چهارصد صاحب طیلسان حضر حاضر میشدند و استفاده و استفاضه میکردند

وانشد له ایضا عفا الله عنه **نظم**

فسامح ولا تستوف حقك كله ... وابق فلم يستقص قط كريم
ولا تعمل في شيء من الامر واقصد ... كلا طرفي قصد الامور ذميم

وذکر له اشیاء غیر ذلک و بود در عصر خود مشابه ابی عبید قاسم بن سلام در علم و ادب و زهد و ورع و تدریس و تالیف و نیز از انشاد اوست **نظم**

ما دمت حيا فدار الناس كلهم ... فانما انت في دار المدارات
من يدر داري من لم يدر سوءته ... عما قليل ندما للندامات
ولا تعلق بغير الله في نوب ... ان المهيمن كافيك المهيمنات

در بستان المحدثین گفته خطابی صاحب تصانیف مفیده نافعه است در مکه معظمه از ابن الاعرابی و در بغداد از اسمعیل بن اسحاق و دیگر علمای آن بلاد اخذ علوم کرده و در بصره از ابوبکر بن دانسه و در نیسابور از ابو العباس اصم مکث صحبت حاصل نموده و بعد مراجعت ذکر ابو سعید ابو نصر محمد بن احمد حنفی از وی اخذ روایت نموده اند اقامت او بیشتر در نیشابور بود و در همان شهر مشغول بتصنیف شد و شرح اسماء الله الحسنی و کتاب العزلة و کتاب الغنیة عن الکلام و اهله و غیر ذلک تصنیف کرده و فقه از ابو بکر قفال و فقه شافعی از ابو علی بن ابی هریره و قفال اخذ کرده میل نظم هم داشت این اشعار از وست **نظم**

ارض للناس جميعا ... مثل ما ترضى لنفسك
انما الناس جميعا ... كلهم ابناء جنسك
فلهم نفس كنفسك ... ولهم حس كحسك

انتهی وفاتش در ربیع الاول سنه ثمان و ثمانین و ثلث مائة بمدینه بست بوده و بست بضم موحده و سکون سین مهمله شهریست از بلاد کابل در میان هرات و غزنه کثیرة الاشجار و الانهار بستی نسبت باوست و خطابی نسبت بجد او خطاب ست بفتح خای معجمه و تشدید طای مهمله و قیل انه من ذریة زید بن الخطاب فنسب الیه والله اعلم

حرف الخاء

خارجه بن زید بن ثابت الانصاری یکی از فقهای سبعه مدینه منوره ست و تابعی جلیل القدر زمانه عثمان بن عفان رضی الله عنه دریافته و پدرش زید از اکابر صحابه است و در حق وی آنحضرت صلی الله علیه و سلم فرموده افرضکم زید و وفات خارجه در سنه تسع و تسعین و قیل مائة در مدینه بوده محمد بن سعد کاتب واقدی در طبقات آورده ان خارجة قال رأیت فی المنام کانی بیت سبعین درجة فلما فرغت منها انهدمت و هذه السنة سبعون سنة قد کملتها پس در همین سال ابو زهری ابو القاسم **خلف** بن عبد الملک بن مسعود بن بشکوال بن یوسف الخزرجی الانصاری القرطبی از علمای اندلس است تصانیف مفیده دارد منها کتاب الصلة و آن ذیل تاریخ علمای اندلس ست تصنیف قاضی ابو الولید عبد الله المعروف بابن الفرضی و در وی خلقی کثیر را جمع کرده و او را تاریخ صغیر ست در احوال اندلس در وی هم قصور نکرده و کتاب الوصل و المبهمات در وی ذکر کسیکه در حدیث مبهم آمده بود کرده و معین نموده و نسخ آن بر منوال خطیب بغدادی در کتاب وی که بر این اسلوب ست کرده و جزوی لطیف ست در وی ذکر راویان موطا از امام مالک بر ترتیب حروف معجم آورده و شمار ایشان بهفتاد و هشت کس رسانیده و مجلدی لطیف ست موسوم بکتاب المستغیثین بالله تعالی عند الملمات و الحاجات و الغصة علیه الرحمة بالرغبات و الدعوات و کاشف الکریم الرحمن الاجابات و الکرامات او را غیر ازین دیگر تصنیفها نیز هست ابو الخطاب بن دحیه

از مشایخ خود ابن بشکوال نقل کرده که وی از تالیف صله در سنه اربع و ثلثین و خمس مائة فارغ شده و مولدش روز دوشنبه سیم هشتم ذی حجه سنه اربع و تسعین و اربع مائة بوده و وفات وی روز چهارشنبه هشتم رمضان سنه ثمان و سبعین و خمس مائة در قرطبه اتفاق افتاد و همان روز بمقبره ابن عباس نزدیک قبر یحیی بن یحیی بعد نماز ظهر مدفون شد بشکوال بفتح موحده و ضم کاف ست قال ابن خلکان انتهی **صلاح الدین خلیل** بن محمد عبد الرحمن المصری ولادتش ثلث و ستین و سبع مائة و عمی بالفالج و خرج و صنف مات سنة احدی و عشرین و ثمان مائة ذکره السیوطی فی حسن المحاضرة ✦

ابو عمر **خلیفه** بن خیاط بن ابی هبیره خلیفه بن خیاط الشیبانی العصفری البصری المعروف بشباب صاحب الطبقات حافظ تواریخ و ایام ناس عزیز الفضل بود محمد بن اسمعیل بخاری در صحیح و تاریخ خود از وی راوی ست و هم عبد الله بن الامام احمد بن حنبل و ابو یعلی الموصلی و حسن بن سفیان النسری در آخرین وی از سفیان بن عیینه و یزید بن زریع و ابی داود طیالسی و درست بن حمزه و طبقه ایشان راوی ست وفاتش در رمضان سنه ثلثین و مائتین بوده و ابن عساکر در معجم مشایخ الائمة السته گفته توفی سنة اربعین و قیل ست و اربعین و مائتین و عصفری نسبت ست بسوی عصفر بضم عین و سکون صاد و ضم فا چیزی که بدان جامه را رنگ سرخ کنند و شباب بفتح شین معجمه و بای موحده ست و در وجه تلقیب وی بدان اختلاف کرده اند که بکدام منی ست

حرف الدال

ابو سلیمان **داود** بن علی بن خلف الاصبهانی الامام المشهور المعروف بالظاهری زاهد متقلل کثیر الورع بود علم از اسحق بن راهویه و ابی ثور و غیرهما گرفته و بود اکثر التعصب برای امام شافعی رضی الله عنه و در فضائل او و شنا بر وی دو کتاب تصنیف کرده و بود صاحب مذهب مستقل و جمعی کثیر تابع او شده و آنها را ظاهریه خوانند و پسرش ابو بکر محمد بر مذهب او بود ذکرش خواهد آمد ریاست علم ببغداد بوی منتهی شده او امام اصحاب الظاهر ست ابو عبد الله محاملی گفته نماز عید الفطر در جامع مدینه گذارده گفتم که بر داود بن علی در اسم و تسمیت دهم چون آدم روبری او طبقی نهاده بود که در وی برگهای هندباء و عصاره هندباء بود گفتم از کجا بود گفتم و از حالش عجب کردم و دیدم که هر آنچه در دنیاست چیزی نیست از نزدش برآمده بر مردی احسان و دست کرد و جرجانی میگفتند در آمدم برهنه سر و پا از خانه بدر آمد و گفت چه کارست گفتم جمعی هست گفت امیر ابید گفتم در چه ارشاد داود علی ست در تبه او در علم میدانید و شما کثیر الصلة و الرغبة در خیر هستید و از ایشان غافل بوده اید و آنچه دیده بودم حکایت کردم گفت داود بخلق ست امشب هزار دینار نزدش فرستادم تا بدان استعانت در امور خود کند آنرا باز گردانید و غلام را گفت بود ایکه از چشم تو مرا دیدی و چه چیز حاجت مرا بتو رسانید که این را بفرستادی برین ماجرا تعجب کردم و گفتم دراهم بیارید که تا از رای برم وی مرا بداد و غلام را گفت که کیسه یکهزار دیگر بیار و گفت این از طرف من ست این اعانت قاضی ست هزار دینار گرفته آمدم و در کوبیدم و داخل شده دمی نشستم و دراهم را آورده پیش او نهادم فرمود این چیزی کسی ست که شمارا بین از خود گردانید من شمارا بامانت علم در خانه در آوردم پرسید که مرا بانها حاجت نیست محاملی گوید بر گشتم و دنیا در نظرم خوار تر صغیر و حقیر در آمد و جرجانی را خبر کردم وی گفت من این دراهم را برای خدا بر آورده ام حلال نستانم شما دراهم را بر عفاف تصرف نمایید گویند در مجلس داود هر روز چهارصد صاحب طیلسان حاضر میشدند و استفاده و استفاضه میکردند

وانشد ایضا عفا الله عنه **نظم**

فسامح ولا تستوف حقك كله ... وابق فلم يستقص قط كريم
ولا تعل في شيء من الامر واقصد ... كلا طرفي قصد الامور ذميم

وذکر له اشیاء غیر ذلک بود در عصر خود

مشابه ابی عبید قاسم بن سلام در علم و ادب و زهد و ورع و تدریس و تالیف و نیز از انشاد اوست **نظم**

مادمت حيا فدار الناس كلهم ... فانما انت في دار المدارات
من يدر داري ومن لم يدر سوف يرى ... عما قليل ندما للندامات
ولا تعلق بغير الله في نوب ... ان المهيمن كافيك المهمات

در بستان المحدثین گفته خطابی صاحب تصانیف مفیده نافعه است در مکه معظمه از ابن الاعرابی و در بغداد از اسمعیل بن محمد و دیگر علمای آن طبقه اخذ علوم کرده و در بصره از ابوبکر بن دستوه و در نیسابور از ابو العباس اصم تذکر حدیث حاصل نموده ابو عامر هروی و کرابیسی و ابو نصر محمد بن احمد بلخی از وی اخذ و روایت نموده اند اقامت او بیشتر در نیشابور بود و در همان شهر مشغول بتصنیف شد و شرح اسماء الله الحسنی و کتاب العزلة و کتاب الغنیة عن الکلام و اهله و غیر ذلک تصنیف کرده لغت را از ابو عمر زاهد و فقه شافعی از ابو علی بن ابی هریره و قفال اخذ کرده و میل نظم هم داشت این اشعار از وست **نظم**

ارض للناس جميعا ... مثل ما ترضى لنفسك
انما الناس جميعا ... كلهم ابناء جنسك
فلهم نفس كنفسك ... ولهم حس كحسك

انتهی وفاتش در ربیع الاول سنه ثمان و ثمانین و ثلث مائة بمدینه بست بوده و بست بضم موحده و سکون سین مهمله شهریست از بلاد کابل در میان هرات و غزنه کثیرة الاشجار والانهار نسبتی نسبت باوست و خطابی نسبت بسوی جد او خطاب ست بفتح خای معجمه و تشدید طای مهمله و قیل انه من ذریة زید بن الخطاب فنسب الیه والله اعلم

حرف الخاء

خارجه بن زید بن ثابت الانصاری یکی از فقهای سبعه مدینه منوره ست و تابعی جلیل القدر زمانه عثمان بن عفان رضی الله عنه دریافته و پدرش زید از اکابر صحابه است و حق وی آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرموده افرضکم زید وفات خارجه در سنه تسع و تسعین و قیل مائة در مدینه بوده محمد بن سعد کاتب واقدی در طبقات آورده ان خارجة قال ما رأیت فی المنام کانی رمیت بسهم فما افرغت منها تدهورت هذه السنة التی سبعون سنة اکملتها الیوم فمات فی ذلک الیوم

ابو القاسم **خلف** بن عبد الملک بن مسعود بن بشکوال بن یوسف الخزرجی الانصاری القرطبی از علمای اندلس ست تصانیف مفیده دارد منها کتاب الصلة و آن ذیل تاریخ علمای اندلس ست تصنیف قاضی ابو الولید عبد الله المعروف بابن الفرضی و در وی خلقی کثیر را جمع کرده و او را تاریخ صغیر ست در احوال اندلس در وی هم قصور نکرده و کتاب الغوامض والمبهمات در وی ذکر کسیکه در حدیث مبهم آمده بود کرده و معین نموده و نسخ آن بر منوال خطیب بغدادی در کتاب متفق و مفترق اسلوب ست کرده و جزوی لطیف ست در وی ذکر راویان موطا از امام مالک بر ترتیب حروف معجم آورده و شمار ایشان بهفتاد و سه کس رسانیده و مجلدی لطیف ست موسوم بکتاب المستغیثین بالله تعالی عند الملمات والحاجات والتضرع الیه سبحانه بالرغبات والدعوات بالمعین الکریم المجیب الاجابات والکرامات و اغیر ازین دیگر تصنیفات نیز هست ابو الخطاب بن دحیه

از خاتم خود ابن بشکوال نقل کرده که وی از تالیف صله در سنه اربع و ثلثین و خمس مائة فارغ شده و مولدش در روز شنبه سوم هاشم ذی حجه سنه اربع و تسعین و اربع مائة بوده و وفات وی در چهارشنبه هشتم رمضان سنه ثمان و سبعین و خمس مائة در قرطبه اتفاق افتاد و بهمان روز بمقبره ابن عباس نزدیک قبر یحیی بن یحیی بعد نماز ظهر مدفون شد بشکوال بفتح موحده و ضم کاف ست قاله ابن خلکان انتهی

صلاح الدین **خلیل** بن محمد عبد الرحمن المصری ولادت سنه ثلث و ستین و سبع مائة و عمی بالفالج و خرج و صنف مات سنه احدی و عشرین و ثمان مائة ذکره السیوطی فی حسن المحاضرة

ابو عمر **خلیفه** بن خیاط بن ابی هبیره خلیفه بن خیاط الشیبانی العصفری البصری المعروف بشباب صاحب الطبقات والتاریخ و ایام الناس عزیز الفضل بود محمد بن اسمعیل بخاری در صحیح و تاریخ خود از وی راوی ست و هم عبد الله بن الامام احمد بن حنبل و ابو یعلی الموصلی و حسن بن سفیان النسری در آخرین وی از سفیان بن عیینه و یزید بن زریع و ابی داود طیالسی و درست بن حمزه و طبقه ایشان راوی ست وفاتش در رمضان سنه ثلثین و مائتین بوده و ابن عساکر در معجم مشایخ الائمة السته گفته توفی سنة اربعین و قیل ست اربعین و مائتین و عصفری نسبت ست بسوی عصفر بضم عین و سکون صاد و ضم فا چیزی که بدان جامه را رنگ میکنند و شباب بفتح شین معجمه و بای موحده است و در وجه تلقیب وی بدان اختلاف کرده اند که کدام معنی ست

حرف الدال

ابو سلیمان **داود** بن علی بن خلف الاصبهانی الامام المشهور المعروف بالظاهری زاهد مقلل کثیر الورع بود علم از اسحق بن راهویه و ابی ثور و غیرهما گرفته و بود اکثر التعصب برای امام شافعی رضی الله عنه و در فضائل او و شنا بر وی دو کتاب تصنیف کرده و بود صاحب مذهب ست قلیل و جمعی کثیر تابع او شده و آنها را ظاهریه خوانند و پسرش ابو بکر محمد بر مذهب او بود ذکرش خواهد آمد ریاست علم ببغداد بوی منتهی شده او امام اصحاب الظاهر ست ابو عبد الله مالکی گفته نماز عید الفطر در جامع مدینه گذارده گفتم که بر داود بن علی در ایام قهقرا هم چون آدم و بری او طبقی نهاده بود که در وی برگهای مرزنجوش و عصاره های مختلف بود گفتم و از حالش عجب کردم و دیدم که همه آنچه در دنیاست چیزی نیست از نزدش برآمده بر مردی احسان و دست کرد و هر جائی میگفتند در آمدم برهنه سر و پا از خانه بدر آمد و گفت چه کارست گفتم مهمی هست گفت بفرمایید گفتم در جوار شما داود بن علی ست در تبه او در علم میدانید و شما کثیر الصلاة والرغبة در خیر هستید و از ایشان غافل بوده اید و آنچه دیده بودم حکایت کردم گفت داود بخلق ست هزار دینار نزدش فرستادم تا بدان استعانت در امور خود کند آنرا باز گردانید و غلام را گفت در کدام شیم تو مرا دیدی و چه چیز حاجت مرا بتو رسانید که این را بفرستادی برین ماجر تعجب کردم و گفتم در ایام بیاریدکه تا زامی برم وی مرا بداد و غلام را گفت که کیسه یکهزار دیگر بیار و گفت این از طرف من ست و این از جانب قاضی ست در ایام اگر گرفته آمدم و در کوبیدم و داخل شده دمی نشستم و در ایام برآورده پیش او نهادم فرمود این چیزی کسی ست که شمارا از خود گردانید من شمارا بامانت علم در خانه در آوردم بروید که مرا بشما حاجت نیست محاملی گوید برگشتم و دنیا در نظر من تحت قیر و صغیر در آمد و جرجانی را خبر کردم وی گفت من این دراهم را برای خدا برآورده ام حالا استانم شما در اهل و عیال و عقار من نمایید گویند در مجلس داود هر روز چهارصد صاحب طیلسان حاضر میشدند و استفاده و استفاضه میکردند

داود گفت رضی ابو یعقوب شحامی از اهل بصره حاضر مجلس من شده بجای صدر نشست بی آنکه کسی او را در آنجا بنشاند
و پهلوی من نشسته گفت ای جوان هر چه خواهی من ازین عرض بر تو شنیدم و بطریق استفهام گفتم ترا از حجامت می پرسم پس
برزانو نشسته طریق حدیث انظر الحجام والحجوم روایت کرد و ارسال اسناد و وقف او را بیان نمود و مذهب فقهاء در اختلاف
طرق احتجام آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم و دادن اجرت حجام و این که اگر حرام بودی بوی اجرت نداد بیان فرمود
بعد طرق احتجام آنحضرت بقرن ذکر کرد و احادیث صحیحه در حجامت روایت نمود بسیار احادیث متوسطه مثل ما مررت بملا الا وهم
و مثل شفاء امتی فی ثلث مانند آن بعده احادیث ضعیفه ذکر کرد مثل الاحتجموا یوم کذا والا ساعة کذا بعده مذاهب اطبا
در حجامت هر زمان و آنچه در آن گفته اند بیان کرد بعده کلام خود برین ختم کرد که اول ما خرجت الحجامة من صحن فهمان گفتم وعده
لا حضرت بعدک احدا ابدا داود از عقلای مردم بود ابو العباس ثعلب در حق وی گفته کان عقل داود اکثر من علمه و بود که می گفت
خیر الکلام ما دخل الاذن بغیر اذن مولدش بکوفه بود سنه اثنتین و مائتین و قیل سنه احدی و قیل سنه مائتین و نشو و نما ببغداد یافت
و بها نجابر در سنه سبعین و مائتین در ذیقعده و قیل در رمضان در شونیزیه مدفون شد و گویند در خانه خود شب سه شنبه بود که می گفت
پدر را بخواب دیدم گفتم خدا با تو چه کرد گفت بخشید مرا و مسامحت فرمود با من گفتم بعد غفران مسامحت چیست گفت ای پسر
الامر عظیم والویل کل الویل لمن لم یسامح اهل می از اصفهان است و کلام در آن گذشت والله اعلم قاله ابن خلکان کاتب گوید
این ترجمه داود که مذکور شد بعینه در وفیات الاعیان مذکور است و حکایت شرطی که در میان آورده اثر ایچ دلالت بر فضل
و علم داود نیست بلکه بر اطلاع شرطی است پس حق ذکر آن در ترجمه وی بود نه در ترجمه داود دیگر ازین ترجمه ظاهر است که
ظاهریه و اصحاب ظاهر شیء واحد اند و مشهور نیز در جمهور همین است لیکن در کتاب در اساس اللبیب میان این هر دو فریق
فرق کرده و گفته شک نیست در آنکه علمای امت از متعلقین بحدیث کریم طائفه مسماة بظاهریه است این فرقه در نظر تحقیق
عبارت است از اصحاب لفظ و ظاهری خاصه و از هر کسیکه بر ظاهریت محضه که در اطلاق علما جامده نامیده میشود باشند زیرا که
ایشان علی الاطلاق قائل بقیاس نیستند تا آنکه در علت منصوصه جلیه نیز و آنچه از اقوال ایشان مترائی میشود آنست که قائل
باستنباط هم نیستند سراسر و اند ایده حدیث بایشان و اقوال ایشان پروا نمیکنند حتی که سیوطی و غیره گفته اند که منخرق نمیشود
اجماع بخلاف ایشان و مذهب ایشان مردود است بکتاب و سنت که ناطق اند بجواز استنباط و اعمال فکر و فهم در کتاب خدا و سنت
رسول وی صلی الله علیه وسلم پس اهل ظاهر که بعض اهل اصول از حنفیه در حق ایشان گفته اند که حکم ایشان حکم باغیان است اگر مراد
بدان این طائفه منصوصه ظاهریه است پس کلام ایشان را وجهی هست باین معنی که چنانکه خروج اهل بغی از حکم خرق اجماع نمیکند
همچنین خروج ایشان یعنی ظاهریه قادح در انعقاد اجماع نیست زیرا که قتال ظاهریه حلال است تا آنکه رجوع علی قول الجمهور کنند مثل
حل قتال بغات و لزوم معصیت زیرا که ظاهریه اگرچه جمود کرده اند بر قول رسول خدا صلی الله علیه وسلم بعد صحت آن بنا بر اسناد
در آن تصحیح و خطا کرده اند در انکار استنباط و عدم رویه فهم در نصوص شریعت مطهره اما اقوال ایشان بعضی بسوی کدام مذهب
در مردم نیست بخلاف اهل رای که متمسک است بشبهه واهیه که خدای تعالی بدان اذن نداده و مجتری است بر شریعت پس
نسب اموال و اراقت دماء معصومه الحلال باشند زیرا که از طاعت امام عامه بدر رفته فاین سوء سیئة من سیئتهم الا انکه

ظاهریه بدان قائل اند از آنحضرت صلی الله علیه وسلم منصوص است پس ایشان درین امر بر حق بوده اند و بحث ظاهری ایشان
مگر من حیث الجمود بر آنچه حدیث در آن وارد شده و اوضح امر تعدیه در غیر او و تا باقی در اهل ادعای حقیت خود و بطلان خارج از
شریعت است نصر بامر واهی است که نیست قابلیت برای او در دنیا و آخرت و تجاوز از خطای مذکور در ذم ظاهریه باز بدان
امر خارج از حق است و این را در حق ایشان باید داشتنی است و اگر مراد بدان عام از ظاهریه و غیر ایشان از اصحاب ظواهر است
پس این کلمه قبیحه است از شر آن استعاذه باید کرد و از انجام بد او باید ترسید و کیف که ادنی اصحاب ظواهر مثل امام الائمه
قدوة مشایخ سنة ابو عبد الله البخاری رحمه الله تعالی است و این تعمیم بر شمول مثل او از بعض تجاسر و تفهما مستبعد نیست
زیرا که کمتر از اخراج او از بخارا است حال آنکه او را از شهر بدر کردند و مهجور نمودند و ایذا رسانیدند تا آنکه بواطف و تعالی بوی
و بود خارج از خانه و بلد خود و مرد در غربت و هجرت در کهف انس حق و رجوع خود بسوی او تعالی نفعنا الله سبحانه و سائر المسلمین
ببرکاته این است حال ظاهریه و اما اصحاب ظواهر پس ایشان اهل حدیث اند و خیار اهل حدیث و خیار اهل علم روی زمین
و خیار علما و سادات این است و فرقه ناجیه انشاء الله تعالی و اهل سنت قائل اند بوجوه استنباط جمیعا مگر قیاس خفی که اکثر فقها
بدان قائل اند و یکی از ایشان در آن علت از اصل از نزد نفس خود پیدا میکنند و آنرا با وجود خفای او در فروع متعدی بسوی
آن فروع می نمایند پس در شریعت در دو موضع ازین قیاس که تشریع کامل است جسارت میکنند و در انکار این تجاسر از ایشان
اهل حدیث از صوفیه کرام که خیار اهل عقائد بر روی زمین و خیار عرفا و سادات عقلا اند موافق بوده اند و نام ایشان اهل ظواهر
بدان جهت شد که صرف نصوص از ظواهر بتاویل غیر مخرج الی الصرف اعتقاد نمیکنند و رفع تعارض از کلام معصوم صلی الله
علیه وسلم و حصول جمع میان کتاب و تاویل سوای حاجت مذکوره نزد ایشان حرام است و درین تحریم صوفیه کرام موافق ایشان اند
اهل کلام خدا و رسول بر محاصل اسرار باطنیه از صوفیه رفض معنی ظاهر و تاویل کلمات قدسیه بسوی غیر او نیست بلکه ایشان
آن می آرند بظواهر آن بغیر تاویل و بواطن آن بر ایشان افاضه می یابد بدون اخراج آن از آنچه حق است و هر که اطلاع
بر تفصیل این تحقیق خواهد وی بکتاب مأثور الوجد من منع المجد رجوع کند که در وی غنا است از غیر او انشاء الله تعالی
و اگر حرمت تاویل مبنی بر آنست که ظاهر نزد مشایخ صوفیه و حدیث همچو نص است پس چنانکه اخراج نص صریح ناطق از
ظاهر حرام است همچنان ظاهر پس معنی اصحاب ظواهر بودن ایشان آنست که ایشان ظواهر النصوص شرعیه ظواهر
تحقیق میکنند و چنانکه غیر ایشان از طوائف علما مسالات برای کسیکه رای او موافق نص نباشد نمیکنند همچنان ایشان
این حال چون مخالف ظواهر باشد پروا نمیکنند اگر گویند که بودن ظاهر متبادر در معنی همچو نص ناطق در آن بدون فرق دعوی
اهل اصول است بغیر دلیل مقبول نیست گوئیم که حق تعالی بنور فائض از حضرت صلی الله علیه وسلم را الهام کرده که
دلیل حدیث صحیح دارد در حج از علی رضی الله عنه است که گفت چون این آیت فرود آمد ولله علی الناس حج البیت من
استطاع الیه سبیلا گفتند ای رسول خدا حج در هر سال فرض است آنحضرت خاموش ماند باز گفتند که حج در هر سال است
آنحضرت فرمود باز گفتند که حج در هر عام است فرمودند نه و اگر میگفتم که هست واجب میشد پس این آیت فرود آمد یا ایها الذین
آمنوا لا تسئلوا عن اشیاء ان تبد لکم تسؤکم وجه استدلال بر دعوی این است که قول او تعالی ولله علی الناس حج البیت

من استطاع الیه سبیلا معنی آن ایجاب ضمون صدر مضاف ست کحج خانه باشد و ظاهر شرط آنست بمجرد وقوع این ضمون
و خروج از عهده و مجرد وقوع جز یکبار را مقتضی نیست و این ظاهر اگر بمجرد نص غیر محتمل السوال نباشد می باید که آنچه سوال کرده
تفتیش باشد از چیزی که کلام شارع محتمل اوست پس بر ایشان واجب مهم در امر دین باشد و برای نهی ایشان از
بمجرد سوال که در وی قرآن فرود آمد و هیچ وجه نبود و چون از سوال نهی کرده شدند معلوم شد که سوال ایشان فضول و زیاده
از مدلول کلام بود و سوال بود از آنچه کلام محتمل آن نیست و چون این معنی معلوم شد و شک نیست در بودن کلام در گر
ظاهر نص پس یقین معلوم گردید که ظاهر در تعیین معنی خود بمجرد نص ست و تکلیف بمدلول ظاهر مثل تکلیف بمدلول نص ست
بغیر فرق تا آنکه سائل بقول خود که حج در هر سال ست گویا این سوال بتصریح و تنصیص تا آنکه حج در عمر یکبار ست کرده و این
ظاهر ست بدون ستر و بحمده تعالی و حسن توفیقه امثال این احادیث که در آن منع سوال بعد از صدور کلام ظاهر در
معنی خود از آنحضرت صلی الله علیه وسلم واقع شده منحل میگردد و بسیار ست که وجه آن با احتمال کلام برای سوال بر آنکه
دشوار میشود چه جای آنکه بر منع سمین و من هم مدتی دراز خطان خاطر داشتم تا آنکه حق تعالی بالهام جلیه الامر بر داخت الله
و تخفی نماند که تفتیش و نظر در کلام احکم سوال از آن کلام ست و چون منهی شدند از سوال واقع در کلام ظاهر در معنی خود
بقول خدای تعالی لا تسئلوا و ایشان سوال نکرده بودند مگر از قید زائد که مذکور نشده و آن قول ایشان ست که در هر سال
پس نهی کرده شدند از محض قیود و کلام مطلق صادر از شارع صلی الله علیه وسلم تا آنکه موافق مذهب امام ایشان باشد پس
این تفتیش ایشان کاری ست که قوله تعالی ان تبد لکم تسؤکم شامل اوست یعنی اگر متبدل شود شما را بسبب این
تفتیش قیود زائد بر کلام معصوم صلی الله علیه وسلم بغیر حاجت مس کننده بسوی آن ناشی از کلام دیگر آنحضرت صلی الله
علیه وسلم هر آینه تنگ کند بر شما واسع را که مفاد بود از اطلاق کلام ظاهر فی المعنی وی صلی الله علیه وآله وسلم و شما
از تابعان نبی الرحمة بعوث بالسمحة هستید صلی الله علیه وآله وسلم و کدام سوء اعظم و اشنع تر از این باشد
یا لله سبحانه یدینا و اخوتنا سوء السبیل و اتباع اوضح من الدلیل انتهی کلام الدراسات بمعناه و بالله التوفیق ۞ حرف الذال خالی ست

حرف الراء

ابو عثمان **ربیعة** بن فروخ مولی آل المنکدر المعروف بربیعة الرائی فقیه اهل مدینه ست جماعتی از صحابه را دریافته از وی
مالک بن انس گرفته و سخن بسیار میکرد و میگفت ساکت در میان نائم و اخرس ست روزی در مجلس خود تکلم میکرد و ابو نعیم
آمده بایستاد و تا دیر وقوف کرد ربیعه گمان کرد که مگر کلام وی او را خوش آمده است گفت ای اعرابی چیست بلاغت تو شما گفت
ایجاز با اصابت معنی پرسید چیست گفت آنچه تو آنی امروز ربیعه خجل شد سوار بن عبد الله گفته رایت اهل العلم
ربیعة الرائی گفتند و الاحسن و ابن سیرین قال و لا ابا حنیفه بود در مدینه سخی تر از وی برای آشنا و بیگانه بر اخوان خود چهل هزار درهم
صرف نمود و فاتش در سنه ست و ثلثین و قیل ثلثین و مائة در شهر هاشمیه بارض انبار بنا کرده سفاح اتفاق افتاد زیرا که
در آنجا سکونت داشت بعده بانبار نقل کردند امام مالک فرموده تا ربیعه مرده حلاوت فقه رفته ذکره ابن خلکان
ربیع ابو محمد بن سلیمان بن عبد الجبار المؤذن المصری صاحب امام شافعی اولی اکثر کتب شافعی وی ست شافعی در حق او گفته الربیع روایتی و نیز گفته

ما منی احد ما منی ربیع و میگفت یا ربیع لو اکتنی ان اطعمک العلم لاطعمتک حافظ منذری گفته از اشعار اوست **نظم**

صبرا جمیلا ما اسرع الفرجا	من صدق الله فی الامور نجا
و من رجا الله کان حیث رجا	من خشی الله لم ینله اذی

وفاتش در سنه سبعین و مائتین شد و در فسطاط مصر اقامت فرمود و در آنجا مدفون گشت
ابو محمد **ربیع** بن سلیمان بن داود المصری الجیزی صاحب امام شافعی قلیل الروایه ست از وی و اکثر از عبد الله بن الحکم
روایت کرده اند بود ابو داود و نسائی از وی روایت دارند روزی سیر فت خاکستر بسیار از بالا بر سر او افتاد از دابه فرود آمد
بیفتاد و هیچ نگفت چون درین باب گفتگو کردند فرمود من استحق النار و صوله بالرماد فقد ربح وفاتش در سنه ست و خمسین و مائتین
در جیزه بوده و قبر او در آنجاست قاله القضاعی فی الخطط جیزه بلیده ایست در قبالهٔ مصر عرض نیل میان هر دو مهال و ایرام و بحل
دست و قریب با دو این از عجائب ابنیه ست ابن خلکان ذکر وی درین جا کرده و سیوطی در حسن المحاضره آورده من شاء فلیرجع الیه
ابو الحسن **رزین** بن معاویة العبدری صاحب کتاب تجرید فی الجمع بین الصحاح وفات او بعد از سال پانصد و پنجاه بوده
و عبدری منسوب ست بعبد الدار بن قصی بطنی مشهور از قریش **رفیع الدین** الحاج المراد آبادی بن فرید الدین خان
یکی از فضلای معتبرین هند بود علم حدیث از مولوی خیر الدین سورتی تلمیذ شیخ محمد حیات سندی و از شاه ولی الله محدث دهلوی
استفاده نمود و بیعت طریقت با شیخ محمد غوث لاهوری بجا آورده و سعادت ادای حج و عمره یافته و درین باب کتابی نوشته
مسمی بجالات الحرمین و او را با شاه عبد العزیز دهلوی مذاکره علوم و استفاضه منطوق و مفهوم بوده مسائل صعبه از تفسیر و حدیث
نزد وی می پرسید و در آن مشکلها فیها میکرد تصانیف ایشان بسیار ست از آنجمله هست قصر الآمال بذکر الحال و المآل و الکلیب بذکر الحبیب
و تهذیب العلم و شرح اربعین نووی و کنز الحساب و تذکرة المشایخ و کتاب الاذکار و تذکرة الملوک و شرح غنیة الطالبین و تاریخ
مالغه و جز آن انتقال ایشان در بلده مراد آباد پانزدهم ذیحجه بمرض استسقا در سنه ثمان عشر و مائتین و الف هجری الله تعالی

حرف الزاء

ابو عبد الله **زبیر** بن بکار و کنیته ابو بکر بن عبد الله بن مصعب بن ثابت بن عبد الله بن الزبیر بن العوام القرشی الاسدی
از اعیان عباست متولی قضای مکه شد و کتب نافعه تصنیف کرد منها کتاب انساب قریش و در وی شیء کثیر جمع کرده و بروی
اعتماد مردم ست در معرفت نسب ایشان و جز آن از مصنفات که دلالت میکند بر اطلاع و فضل وی از ابن عیینه و طبقه
راوی ست از وی ابن ماجه و ابن ابی الدنیا و غیرهما روایت کرده اند زبیر گفته قالت ابنة فتی لابینا خالی خیر رجل لا ابله
لقد ضره و لا اشتری جاریة فقالت المرأة لهذه الکتب اشد علی من ثلث ضرائر و اصعب ذکره ابن خلکان
وفاتش در سنه ست و خمسین و مائتین بود و بعمر هشتاد و چهار سالگی بمکه حرسها الله تعالی
ابو الهذیل **زفر** بن الهذیل بن قیس العنبری الفقیه الحنفی جامع بود میان علم و عبادت از اصحاب حدیث بود پسر رای
غالب آمده یعنی قیاس اصحاب ابی حنیفه و زفر بضم زا و فتح فا ست ابو حنیفه میگفت زفر اقیس اصحابی ست و حماد ابی حنیفه
مرتبه بود بعد از ابو یوسف در اصحاب ابی حنیفه مثل وی مولدش سنه عشر و مائة ست و وفات در شعبان سنه ثمان و خمسین و مائة قاله ابن خلکان
و علی در تعالیق المنوار علی الدر المختار گفته وی متولی قضای بصره بود و بمنجا در گذشت و ذیل تصنیف عبد رش بر صفحه مهان بود والله اعلم

ابو محمد زیاد بن عبد الله القیسی العامری من بنی الکلاب راوی سیرت آنحضرت صلی الله علیه وسلم از محمد بن اسحق
وازوی عبد الملک بن هشام روایت نموده و ترتیب داده بکالی صدوق ثقه بود بخاری ازوی در کتاب الجهاد و مسلم در چند موضع از
کتاب خود تخریج کرده اند و هم بخاری در تاریخ بخاری و کیع آورده که گفت زیاد اشرف من ان یکذب فی الحدیث و ترمذی وهم کرده و گفته
خلاف البخاری که وکیع گفته زیاد علی شرفه یکذب فی الحدیث و این وهم ست وکیع آنرا نگفته و هر چه گفته آن موافق ذکر بخاری ست
واگر وکیع او را رمی بالکذب میکرد بخاری ازوی هرگز تخریج نمی نمود اگرچه یک حدیث باشد و نه مسلم چنانکه از حال
هر سبب رمی شعبی او را بکذب تخریج نکرده اند و نه از ابان بن عیاش بنا بر رمی شعبه او را بکذب و زیاد
از اعمش راوی ست و ازوی احمد بن حنبل وغیره وفاتش در سنه ثلث و ثمانین و مائة بوده در کوفه والله اعلم

ابو عبد الله زیاد بن عبد الرحمن بن زیاد اللخمی الملقب بشطون از اولاد حاطب بن ابی بلتعه صحابی بدری ست
اول کسیکه مذهب امام مالک را در اندلس آورد اوست و دو بار بقصد استفاده بخدمت امام رحلت نمود در زهد و ورع
مستثنای زمان بود امیر هشام رئیس قرطبه او را تکلیف قضای قرطبه داد و بسیار تنگ نمود وی بگریخت هشام گفت کاش
مردم مثل زیاد میشدند که رغبت دنیا از عالم بدر میرفت بعده زیاد را تسلی نامه نوشت و امان داد که دیگر بار تکلیف این امر خواهم کرد
پس بخانه خود رجوع کرده مشغول افاده علم حدیث گشت از عجائب قصص او آنست که روزی هشام بر بعضی از مصاحبان خود
و غضب شد زیرا که بی وقت چیزی بنهایت مکروه در عرضی نوشته گذرانید پس فرمود که دست او را ببرند زیاد در آن وقت بخانه هشام
حاضر شد و گفت که حق تعالی توفیق صلاح و نیکی دهد امیر را من از امام مالک حدیثی شنیده ام که گفت فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم
من کظم غیظا یقدر علی انفاذه ملأ الله قلبه امنا و ایمانا الی یوم القیامة بمجرد شنیدن این حدیث ثوران غضب هشام فرو نشست
و گفت قسم بخدا که این حدیث از مالک شنیده زیاد گفت والله من این حدیث از زبان مالک شنیده ام هشام از سر آن مصاحب
درگذشت و عفو نمود و ازوی منقول ست که روزی یکی از پادشاهان آن دیار برای او نامه نوشت زیاد بجوابش نامه مرقوم نمود و هشام
پرسید که این پادشاه چه نوشته بود و شما چه نوشتید گفت درین نامه پرسیده بود که هر دو پله میزان قیامت از چه چیز خواهند بود
از زر یا از نقره من نوشتم حدثنا مالک عن ابن شهاب قال قال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم من حسن اسلام
المرء ترکه ما لا یعنیه وفات زیاد در سال وفات امام شافعی ست یعنی سنه دو صد و چهار ذکره فی بستان المحدثین

حرف السین

ابو بکر سالم بن عیاش بن سالم الخیاط الاسدی الکوفی از ارباب حدیث و علمای مشاهیر و یکی از راویان قرائت عاصم ست
مولای و اصل بن حیان احدب بود و قیل اسمه کنیته و قیل شعبة والله اعلم ازوی مروی ست که چون در جوانی مرا صبیتی می آمد
شکیبائی میکردم و گریه را صبر و می نمودم و باین جهت ایذا و الم می شد اعرابی را بکنانه دیدم که می گرید و می گوید نظم

خلیلی عوجا من صدور الرواحل	بمهجة حزونی فابکیا فی المنازل
من	لعل انحدار الدمع یعقب راحة
غنی بعد البلابل	

پرسیدم کیست گفتند والرمه است از آن باز چون مصاب میشدم میگریستم
و راحتی یافتم پس گفتم قاتل الله الاعرابی ما کان ابصره وفاتش در کوفه سنه ثلث و تسعین و مائة بعمر نود و سه سال بود

در همین سال خلیفه رشید بعد از هفده روز از وی در مدینه طوس انتقال کرده جنازه اش تشییع نمودند چنانچه وقوع اول ست

ابو محمد سعید بن المسیب بن حزن بن ابی وهب القرشی المدنی یکی از فقهای سبعه مدینه است سید تابعین ست
از اول جامع میان حدیث و فقه و زهد و عبادت و ورع از سعد بن ابی وقاص و ابو هریره راوی ست یکی از ابن عمر
سائلی سید فرمود نزد سعید برو و هر سه بگو و اگر چه گفت عدی همچنان کرد فرمود نگفتم شما را که وی احد العلماء ست و نیز وقتی
اصحاب را گفت کو رای ندارسول الله صلی الله علیه وسلم شرح جماعتی از صحابه را دریافته و از ایشان شنیده و بر ازواج آنحضرت
در آمده و از ایشان اخذ کرده و اکثر روایتش مسند از ابو هریره است زیرا که شوهر دختر وی بود و زهری و مکحول او را نقل کرده اند
وی گفت چهل حج کردم و از پنجاه سال تکبیر اولی از من فوت نشد و از پنجاه سال بسوی بهشت و دوزخ نظر ندیدم جهت مخالفت
بر عبد الملک داد او را بسوی سی و چند هزار دعوت کردند قبول نکرد و گفت مرا حاجت نیست در دنیا و نه در دین مروان تا آنکه
ملاقات کند خدا را و وی حکم کند میان من و ایشان و دختر او را عبد الملک بن مروان برای ولیعهد خواستگاری کرده بود و صلها
می انگیخت تا آنکه در روز سرما آب ریخته سعید را دو کوب کرد آخر سعید آن دختر را که اجمل نساء و احفظ ایشان برای کتاب خدا
و اعمل بسنت رسول وی و اعرف بحق زوج بود بر دو درهم با ابو وداعه عقد کرد و همان شب همراه خود برده بخانه اش رسانید
این حکایت طویل ست قاضی ابن خلکان تمام آن در تاریخ خود آورده و ولادتش در خلافت عمر بن الخطاب بود
بدو سال پیش از وفات او و وفات در خلافت عثمان در مدینه در یک یا دو یا سه یا چهار یا پنج و نود هجری
و قیل توفی سنه خمس و مائة والله اعلم و مسیب بفتح یای مشدده است و ازوی مرویست که میگفت بکسر یاست

سعید بن جبیر الاسدی الکوفی یکی از اعلام تابعین ست از ابی مسعود و ابن عباس و ابن عمر و ابن الزبیر و انس
سماعت دارد و ازوی خلقی کثیر حجاج بن یوسف او را قتل کرده در شعبان سنه نود و چهار و ولادتش در سنه چهل و نه بود
بعد حجاج در رمضان یا شوال هر دو گویند بعد شش ماه از قتل او بمرد و مسلط نشد بعد ازوی بر قتل هیچکس بسبب دعای او
بر حجاج او را گفته بود که برای خود نوعی از انواع قتل اختیار کن که من قاتل توام وی گفت تو برای خود نوعی اختیار کن زیرا که بهر نوع که
مرا کشی بهمان نوع در آخرت کشته شوی گفت میخواهی که ترا عفو کنم فرمود اگر عفو خواهد بود از جانب خدا خواهد بود و ترا خود برات عفو نیست
حجاج گفت ببرید او را و کشید چون ارباب او را بخندید این خبر بحجاج رسانیدند گفت واپس آرید چون پیش امد پرسید که چرا خندیدی
گفت عجب کردم از جرات تو بر خدا و از حلم خدا از تو حجاج حکم بقتل کرد چنانچه گسترده شد گفت بکشید این را سعید گفت وجهت وجهی
للذی فطر السموات والارض حنیفا وما انا من المشرکین حجاج گفت او را بجانب غیر قبله بسته گردن بزنید سعید فرمود فاینما تولوا
فثم وجه الله گفت این را سرنگون بکنید سعید گفت منها خلقناکم وفیها نعیدکم ومنها نخرجکم تارة اخری گفت نه بلکه او را در آتش
سعید گفت اما انی اشهد واحتج ان لا اله الا الله وحده لا شریک له وان محمدا عبده ورسوله فدعنی حتی تلقانی یوم القیامة بعد
سعید دعا کرد و گفت اللهم لا تسلط علی احد یقتله بعدی پس بر قطع و ذبحش کردند گویند حجاج بعد این واقعه پانزده شب نزد مادر
از شکم او کلیه یافتند و طبیب اطلبید وی عذر کرده گوشت بد بود در رشته آویخته در حلق او انداخت و ساعتی بگذاشت
چون برآورد دخون آلوده برآمد دانست که وی ناجی نیست حجاج تا زنده بود فریاد میکرد و میگفت چیست مرا

ابو سعید بن جبیر آنکه هرگاه نفقتی بجهت هم پای مرا میکشد سعید را بظاهر واسط عراق دفن کردند قبرش آنجاست بابن عباس
ابو عثمان سعید بن منصور بن شعبه الخراسانی در اصل از طالقان بود و در بلخ سکونت ورزید و در آخر عمر مجاور مکه
اختیار کرده همانجا وفات یافت در رمضان سنه دو صد و بیست و نه عمر او مابین هشتاد و نود سال بود سماع موطا از
امام مالک دارد و دیگر احادیث نیز تحصیل نموده و از لیث بن سعد و ابو عوانه و فلیح بن سلیمان و دیگر محدثین آن بلد سماع نموده
و از وی امام احمد و مسلم و ابو داود و خلقی بسیار روایت است امام احمد بسیار تعظیم او میکرد و ثنا و تعریفش بجا می نمود و ابو داود
او را توثیق و تعدیل نموده قوی الحفظ بود قریب پنج هزار حدیث از یاد خود می نویسانید سنن وی مشهور است در وی ثنا بسیار گفته
ابو عمرو سعید بن عثمان بن سعید بن السکن بفتح السین و الکاف البغدادی نزیل مصر در سنه اربع و تسعین و مائتین
پیدا شده و از ابو القاسم بغوی و ابن جوصا شنیده و از وی عبد الغنی بن سعید و باین شان و علم اعتنا نموده
و صحیح منتقی تصنیف کرده بعیت فضیلت او بلاد دور دست رفته توفی سنه ثلث و خمسین و ثلث مائة
ابو عبد الله سفیان بن سعید بن مسروق بن حبیب بن رافع الثوری الکوفی امام علم حدیث و حبر آن از علوم ست مردم
بر دین و ورع و زهد و ثقت وی اجماع کرده اند یکی از ائمه مجتهدین ست خطیب در اسمای رجال مشکوة گفته وی امام مسلمین ست
و حجت خداست بر خلق او در زمان خود جامع بود میان فقه و اجتهاد و حدیث و عبادت و بسوی او منتهی ست در علم حدیث و بر آن
و اختلاف نکرده اند درین امر کی از اقطاب اسلام و ارکان دین بود ولادتش در ایام سلیمان بن عبد الملک در سنه تسع و تسعین بود
خلقی کثیر از وی سماع ست و عمر و اوزاعی و ابن جریج و مالک و شعبه و ابن عیینه و فضیل بن عیاض و جز ایشان خلائق بسیار از وی
روایت دارند انتهی ابن خلکان گفته گویند که شیخ ابو القاسم جنید بر مذهب او بود سفیان بن عیینه گفته ندیدم مردی عالم تر بحلال
و حرام از وی گویند عمر بن الخطاب در زمان خود راس الناس بود بعده ابن عباس بعده شعبی بعده سفیان سماعت حدیث
از ابی اسحق سبیعی و اعمش و طبقه ایشان کرده و از وی محمد بن اسحق و طبقه او مسعودی در مروج الذهب آورده که قعقاع بن حکیم گفته
نزد مهدی بودم که سفیان ثوری آمد و مثل عامه سلام کرد و تسلیم خلافت ننمود و ربیع بر سر او تکیه بر تیغ زده منتظر حکم ایستاده بود مهدی
بگشاده رویی پیش آمد گفت ای سفیان تو از من اینجا و آنجا میگریزی و گمان میکنی که اگر من اراده بد بتو کنم قادر نشوم ما قادریم
قدرت یافتم تو ترسی بحق تو حکم کنم سفیان گفت اگر تو در من حکم کنی ملک قادر که فارق میان حق و باطل ست در تو حکم کند
ربیع گفت ای امیر المؤمنین این چنین جاهل را می رسد که با تو چنین سخن کند بفرما که گردنش بزنم مهدی او را خاموش کرد و گفت
اگر امثال این اکثم شقی شوم برای وی مهده قضای کوفه بنویسید باین مضمون که بروی در هیچ حکم اعتراض کرده نشود سفیان آن
گرفته چون بیرون آمد ورقه در دجله انداخته بگریخت در هر شهر او را جستجو کردند پیدا نشد ناچار شریک بن عبد الله نخعی را بجای وی
منصوب نمودند شاعری گفته **شعر**

تحرز سفیان و فر بدینه	و امسی شریک مرصد الله امام

از ابی صالح شعیب بن حرب ایلی که یکی از سادات ائمه اکابر در حفظ و دین بود حکایت کنند که وی گفت گمان میکنم که سفیان ثوری
روز قیامت بطور حجت از طرف الله تعالی بر خلق آورده شود و اهل محشر را گویند که اگر شما پیغمبر خود را ندیدید یا سفیان ثوری
را دیدید بجهت اقتدای او نکردید وفاتش در اواخر سنه احدی و ستین و مائة بوده در حال توارى از سلطان وقت عشا نمودن شد

و نسب نگذاشت ثوری بفتح اول نسبت ست بسوی ثور بن عبد مناة ثوری دیگر ست و بنی تمیم هم اهل قال این خلکان
ابو محمد سفیان بن عیینه بن ابی عمران میمون الهلالی مولی امرأة من بنی هلال بن عامر ربط سبوته تزوج النبی صلی الله
علیه و سلم کوفه نصف شعبان سنه سبع و خمسین متولد شده بعده و پدرش مکه برد امام عالم ثبت زاهد ورع سلت صحت حدیث
و رواتش اجماع ست هفتاد حج کرده زهری و ابی اسحق سبیعی و عمرو بن دینار و محمد بن المنکدر و ابی الزناد و عاصم بن ابی النجود
و هشام و عبد الملک بن عمیر و غیر ایشان از اعیان علما از وی روایت دارند و هم امام شافعی و شعبه بن الحجاج و محمد بن اسحق
و ابن جریج و زهیر بن بکار و عمار و صعب و عبد الرزاق بن همام الصنعانی و یحیی بن اکثم القاضی و خلقی بسیار از وی روایت کنند لولا مالک و سفیان
ذهب علم الحجاز ابن خلکان گفته روزی مجلس وعظ میگفت سفیان بن وهب را فرا برای سلمان حدیث از وی بیرون آمد با خاطر تنگ گفت آیا از وی بخشی
کردن همنشین فضیل بن عیاض بودم و وی جلیس ابا سعید خدری و جلیس عمرو بن دینار بودم و وی جلیس ابن عمر و جلیس زهری بودم
و وی جلیس انس بن مالک همچنین جماعتی از اشمر و بعده جلیس شما باشم نوجوانی در مجلس بود گفت ای ابا محمد انصاف خواهی کرد
گفت انشاء الله تعالی گفت والله اشقار اصحاب اصحاب رسول الله صلی الله علیه و سلم بک اشد من شقاک بنا سفیان سرنگون شد
و قول ابی نواس بخواند **نظم**

خل جنبیک لی ام	و امض عنه بسلام
مت بداء الصمت خیر	لک من داء الکلام
انما السالم من	الجم فاه بلجام

و این نوجوان یحیی بن اکثم تمیمی بود سفیان گفت این غلام در خور صحبت سلاطین ست شافعی گفت ما رایت احدا فیه مرائة
الفتیا فی سفیان و ما رایت اکف منه عن الفتیا سفیان گفته در ام مکه بودم و هنوز بیست ساله نبودم که ابو حنیفه صاحب خود را گفت
ده هست شما را حافظ علم عمرو بن دینار و مردم نزد من آمده از عمرو بن دینار پرسیدن گرفتند پس اول کسی که مرا حدیث کرد ابو حنیفه است
چون این حرف با او در میان آوردم گفت ای پسرک من نشنیدم از عمرو مگر سه حدیث و در حفظ آن هر سه اضطراب داشت
وفاتش در شنبه آخر یوم جمادی الاخره و قیل اول یوم از رجب سنه ثمان و تسعین و مائة بمکه بوده و در حجون دفن شده در
قبه بضم حین فتح یاست و حجون بفتح حای مهمله و ضم جیم کوهی ست باعلای مکه نزدش قبر اهل مکه ست ذکر این کوه در اشعار آمده
ابو الفتح سلیم بن ایوب بن سلیم الرازی الفقیه الشافعی الادیب در فضل و عبادت مشار الیه بود کتب بسیار تصنیف کرده منها کتاب
غریب الحدیث فقه از ابی حامد اسفرائینی گرفته و از وی ابو الفتح نصر بن ابراهیم مقدسی اخذ نموده در بلاد صور از ملک شام سکونت داشت و گفت
صور مدینه صور و رفعت من ابی الحسن العاملی بغداد و وقت رجوع از حج متصل ساحل صور در بحر قلزم سنه صفر سنه سبع و اربعین و اربعمائة
بر شهادت گی غرق شد حافظ ابن عساکر در تاریخ دمشق گفته اخذ عن جماعة من جلة المشایخ و اخذ و اخذ و کان صدوقا حافظا رحمه الله تعالی
سلیمان بن حرب البصری قاضی کوفه یکی از علمای اعلام آنجاست ابو حاتم گفته هو امام من الائمة ده هزار حدیث از وی ظاهر شده
و در دست و کتابی دیده نشد در مجلس او ببغداد حاضر شدم چهل هزار کس در وی بودند ولادت در سنه یکصد و چهل و پنج بوده
و در سال ملازم حماد بن زید مانده امام احمد از وی روایت دارند وفاتش در سنه دو صد و چهارده اتفاق افتاد ابو ایوب
و قال ابو عبد الرحمن و یقال ابو عبد الله **سلیمان** بن یسار میمونه زوج النبی صلی الله علیه و سلم یکی از فقهای سبعه مدینه است
و عطا بن یسار عالم عابد ورع ثقه حجه بود حسن بن محمد گفته هو عندنا افقه من ابن المسیب و اعلم و افقه گفت روایتش از ابن عباس

وابی هریره وام سلمه ست وازوی زهری وجماعتی از اکابر روایت دارند ومستفتی چون نزد ابن مسیب آمدی وی را گفتی
نزد سلیمان بن یسار برو زیرا که وی اعلم کسی ست که امروز باقی اند وفاتش در سنه سبع ومائة بوده بعمر هفتاد وسه سال
ابو محمد سلیمان بن مهران المعروف بالاعمش الکوفی الامام المشهور عالم فاضل ثقه است پدرش از بلده دنباوند بود
بکوفه قدوم آورد وزنش حامل بود باعمش درینجا او را بزاد سمعانی گفته وی معروف بهمین نسبت کوفی ست وی متعاطی
وانس بن مالک را دیده وباوی سخن کرده ولیکن سماع بروی نموده وهرچه از انس روایت میکند مرسل ست از اصحاب پدش
وحدیثی واحد از عبد الله بن ابی اوفی روایت نموده وکبار تابعین را دیده سفیان ثوری وشعبه بن الحجاج وحفص بن غیاث
وخلقی کثیر از اجلاء علما ازوی راوی ست لطیف خلق مزاح بود روزی اصحاب حدیث برای سماعت نزد او آمدند از خانه برآمد
وگفت لولا ان فی منزلی من هو ابغض الی منکم ما خرجت الیکم داود بن عمر مالک او را گفته چه میگوئی در نماز پس مالک گفت
علی غیر وضوء گفت چه میگوئی در گواهی مالک گفت تقبل مع عدلین گویند امام ابو حنیفه برای عیادت او آمد تا زیر نشست
برخاست گفت من بر تو مگر گرانی کردم گفت انک لثقیل علی وانت فی بیتک چنین یکبار جماعتی برای عیادت او آمدند زیر نشست
تنگ آمده وساده خود گرفته بایستاد وگفت شفی الله مریضکم بالعافیة روزی نزد او گفتند که آنحضرت فرموده است من نام عن
قیام اللیل بال الشیطان فی اذنه گفت چشم من اعمش نشد مگر از بول شیطان در اذن من نوادر او بسیار ست ابو معاویه مرتضی
هشام بن عبد الملک بوی نوشت که اکتب لی مناقب عثمان ومساوی علی اعمش قرطاس گرفته در دهن گوسفندی بداد
ورسول را گفت بگو او را که جواب کتاب تو این ست وی گفت خلیفه سوگند خورده است که اگر جواب نیارم مرا قتل کند گفت ای
ابا محمد این رسول بیچاره را نجات ده ادنی ست چون الحاح بسیار کردند بعد بسمله نوشت اما بعد یا امیر المومنین لو کانت لعثمان مناقب
مناقب اهل الارض ما نفعتک ولو کانت لعلی رضی الله عنه مساوی اهل الارض ما ضرتک فعلیک بخویصة نفسک والسلام
مولدش سنه ستین وقیل یوم قتل حسین علیه السلام روز عاشورا سنه احدی وستین بوده وپدرش در معرکه حسین حاضر بود وحمل
وفاتش در سنه ثمان واربعین ومائة ست وقیل سبع وقیل تسع زائده بن قدامه گفته سر اعمش را بقبر رفتم در قبری مخوف که گفتند
برآمده خاک افشاند وگفت واضیق مسکنه دنباوند بضم دال اخیه ایست از رستاق ری در جبال بعض دماوند گویند اول اصح است والله اعلم
ابو داود سلیمان بن الاشعث بن اسحق بن بشیر الازدی السجستانی یکی از حفاظ حدیث وعلم وعلل اوست
از شک وصلح بود طوف بلاد کرده واز عراقین وخراسانیین وشامیین ومصریین وجزریین نوشته سنش کتاب قدیم ست
که در بغداد تالیف کرده واهل آن ناحیه روایتش از وی نموده وآنرا امام احمد عرض کرده وامام آنرا جید ومستحسن گفته ازوی منقول است
که پانصد هزار حدیث رسول صلی الله علیه وسلم در قید کتابت در آورده وسنن خود را ازان برآورده ودران کتاب چهار هزار حدیث
ایراد کرده که صحیح ست یا مقارب او در مذهب وی اختلاف ست ابو اسحق شیرازی او را در طبقات الفقهاء شافعیه اصحاب امام
شمار نموده وبعضی گویند شافعی بود وابراهیم حربی گفته چون ابو داود کتاب السنن تصنیف کرد حدیث برای او مثل حدیث
علیه السلام نرم وآسان گشته حافظ ابو طاهر سلفی این نظم کرده وگفته نظم

ان الحدیث وعلمه بکماله	لامام اهلیه ابی داود
مثل الذی لابی الحدیث فسبکم	لنبی اهل زمانه داود

ودر اسهل بن عبد الله تستری آمده گفت بتو کاری دارم گفت چیست گفت اگر ممکن ست ودر یکنم
گفت زبان خود که بدان در حضرت صلی الله علیه وسلم حدیث کرده بر ارکه آنرا بسوهم وی برادر وقتی آنرا بوسیده وبر دیده
در سنه اثنتین ومائتین بوده بار ما ببغداد قدوم آورد وبعد سکونت بصره اختیار کرد ودر اکثر بلاد اسلام خصوصا مصر وشام
وحجاز وعراق وخراسان وجزیره گردش نموده علم حدیث فرا گرفته در حفظ حدیث واتقان روایت وتقوی واستیلاء بر طالب
یک آستین جامه او کشاده بود ودیگر تنگ ازین معنی او را پرسیدند گفت کشاده برای داشتن اجزای کتاب ست ودیگر را
کشاده داشتن اسراف ست شاگرد امام احمد وقتیبی وابو الولید طیالسی ومسلم بن ابراهیم ویحیی بن معین وغیرهم بوده
ترمذی ونسائی واحمد بن خلال وغیرهم ازوی روایت دارند واز تلامیذ او چهار کس سر آمد محدثین شدند یکی پسرش ابو بکر
دوم ابن الاعرابی سوم ابو علی چهارم ابن درسه امام احمد با وجود یکه استاد اوست ازوی حدیث غیرت را روایت نموده وموسی
بن هارون که یکی از بزرگان آن عهد ست در حق وی گفته ابو داود در دنیا برای حدیث ودر عقبی برای بهشت آفریده شده
وابو حاتم بن حبان گفته وی یکی از مقتدایان روزگار ست در فقه وعلم وحفظ حدیث ونسک وورع وایقان وفات وشارب
شوال سنه دو صد وهفتاد وپنج بوده بعمر هفتاد وسه سالگی در بصره مدفون ست وقدش ابو بکر عبد الله بن ابی داود از اکابر
حفاظ بغداد بود عالم متفق علیه امام بن امام او را کتاب المصابیح ست در شیوخ پدر بصره وشام شریک بوده ودر بغداد
وخراسان واصفهان وسجستان وشیراز سماعت کرده توفی سنه ست عشرة وثلثمائة واز مصنفات صحیح ابو علی حافظ نیشابوری
وابن حمزه اصفهانی بدو احتجاج کرده اند ابن خلکان گفته سجستانی بکسر سین مهمله وجیم وسکون سین ثانیه وفتح تای مثناة
فوقیه وبعد الف نون نسبت ست بسوی سجستان اقلیم مشهور وقیل بل نسبتا الی سجستان او سجستانه قریه من قری البصرة انتهی
وبستان المحدثین برین قول وی اعتراض کرده وگفته که ابن خلکان با وجود کمال تاریخ دانی وتصحیح انساب درین نسبت او را
خطا افتاده شیخ تاج الدین سبکی بعد نقل عبارت وی گفته است هذا وهم والصواب انه نسبة الی الاقلیم المعروف المشاهد لبلاد
الهند انتهی یعنی این نسبت بسیستان ست که ملکی مشهور ست فی ما بین سند وهرات متصل قندهار وچشت که مکان
چشتیه ست نیز درین ملک واقع ست وبست در قدیم الزمان پای تخت آن ملک بوده وعربان گاهی در نسبت این
ملک بهمی گویند انتهی قصیر گویم ایراد سبکی مدفوع ست زیرا که ابن خلکان نسبت او بسوی سجستانه قریه بصره بلفظ قیل که
علامت ضعف روایت میکند کرده نه بصیغه جزم ودر محل جزم گفته که آن نسبت بسوی اقلیم مشهور ست ومراد بدان اقلیم
همان ست که مراد سبکی وصاحب بستان ست لا غیر آری وهم او وقتی مسلم میشد که در بصره باین نام کدام قریه از اهل موجود باشد
که سبکی وغیره نفی آن نمیکنند فقد ابو القاسم سلیمان بن احمد بن ایوب بن مطیر اللخمی الطبرانی در شهر عکه از بلاد شام در سنه
اثنتین وخمسین ومائتین پیدا شده ودر سنه هفتاد وسه طلب علم شروع کرده در اکثر بلاد شام وحرمین شریفین ومدن مصر وبغداد
وبصره واصفهان وجزیره ودیگر معمورهای اسلام گردیده واز هزار شیخ بلکه زیاده سماعت واستفاده نموده نسائی وعلی
بن عبد العزیز مکی وبشر بن موسی وادریس عطار وابو زرعه دمشقی واقران ایشان در شیوخ او معدود اند پدرش تحریض تاکید
در طلب حدیث می نموده واو را با خود گرفته شهرها می گشت وبحضور اساتذه می رسانید تصانیف بسیار دارد معاجم ثلثه او

اشهر کتب اند حافظ ابو نعیم و خلقی کثیر از وی راوی ست و کتاب الدعا مؤلفه او که صاحب حصن حصین از آن ماخوذ ست مجلد
کلان ست و کتاب المسالک و کتاب عشرة النساء و کتاب النوادر و کتاب دلائل النبوة و او را تفسیری ست بسیار کلان و تواریخ
دیگر ست که بحصول نیافته نمیشود حافظ ابن منده آن همه را ذکر نموده و او را در طلب علم حدیث مشقت و محنت بسیار رو نموده
تا سی سال بر بوریا خفته و راحت و آرام بر خود حرام کرده ابن العمید وزیر و صاحب ابن عباد که در دولت دیالمه در علم و حرمت
و شوکت سرآمد وقت خود بودند شاگرد او بوده و تربیت یافته او از ابن عباد مذکور منقول ست که گفت مرا گمان آن بود
که مثل وزارت در عالم منصب و مرتبه نی باشد و هیچ چیزی از دنیا آنقدر حلاوت نیافتم که درین منصب یافتم زیرا که مرا
طبقات مردم و گوناگون خلائق بودم تا آنکه روزی بحضور من در میان ابو بکر جعابی محدث مشهور و ابو القاسم طبرانی
مذاکره حدیث واقع شد طبرانی را دیدم که بکثرت محفوظات خود غلبه میکرد و جعابی را یافتم که بفطنت و ذکا سبقت می نمود
این بر دو مات تا دیر کشید و از طرفین آواز بلند شد و جوش و خروش ظاهر گشت درین اثنا ابو بکر جعابی گفت حدثنا
ابو خلیفة ثنا سلیمان بن ایوب ابو القاسم گفت سلیمان بن ایوب منم و ابو خلیفه شاگرد من ست و از من روایت حدیث نمود
پس چرا این حدیث را از من روایت نمیکنی که ترا علو اسناد حاصل شود آنوقت دیدم که جعابی خجالتی کشید که در دنیا مثل آن
متصور نیست و من در دل خود گفتم کاش طبرانی من بودمی و فرحتی و غلبه که نصیب او شد مرا حاصل شدی و وزیر نمی بودم که
ازین قسم تحصیل فضائل و اسباب جاه محروم ماندم در بستان المحدثین گفته این تمنا و آرزو هم از بقایای وزارت و ریاست ست
والاعلمای ربانیین بالسبب این غلبها تغیری نمیشود و نفس ایشان بحرکت نمی آید ولکن المرء یقیس علی نفسه بالجمله طبرانی
در توسع علم حدیث و کثرت روایت آن ممتاز و مستثنی بود ابو العباس احمد بن منصور شیرازی گفته من از طبرانی سماک
حدیث نوشته ام او را در آخر عمر بکتب رد مذاهب قرامطه اسماعیلیه که در آن زمان اعدای اهل سنت بود و سحر کرده و برده بود او را
بصارت ظاهری عاری گشت و وفاتش هشتم ذیقعده سنه سه و شصت بود و حافظ ابو نعیم اصفهانی صاحب حلیة الاولیا
بروی نماز جنازه گذارده عمرش یکصد سال و ماه بوده ابن خلکان نوشته مولد او در سنه ستین و مائتین در طبریه شام بود و سکونت اصفهان
داشت تا وفات گویند روز شنبه یازدهم ذیقعده یا شوال بود و بجانب حمه دوسی صاحب رسول الله صلی الله علیه وسلم مدفون شد طبرانی بفتح طاء
نسبت ست بسوی طبریه و حمی بفتح لام و سکون خا نسبت ست بسوی لخم و نامش مالک بن عدی ست و هو اخو جذام و طبریه تصغیر طبر سنه

ابو الولید سلیمان بن خلف بن سعد بن ایوب بن وارث التجیبی المالکی الاندلسی الباجی از علمای اندلس ست
و حفاظ او ساکن شرق اندلس بود بسوی مشرق رحلت کرد در سنه ست و عشرین و اربع مائة او نخوا و در مکه با ابی ذر هروی سماع
و چهار حج کرد بعد در بغداد آمد و سه سال درینجا درس فقه گفت و حدیث خواند و سادات علما را مثل ابی الطیب طبری و شیخ
ابی اسحق شیرازی را ملاقات نمود و در موصل با ابو جعفر سمنانی یک سال تدریس فقه کرد و بمقام او بشرق فرستاد سال
حافظ ابو بکر خطیب از وی و او از خطیب روایت میکند خطیب گفته انشدنی الباجی لنفسه **نظم**

اذا کنت اعلم علما یقینا	بان جمیع حیاتی کساعة	فلم لا اکون ضنینا بها
واجعلها فی صلاح وطاعة		

کتابهای بسیار تصنیف کرده منها کتاب المنتقی و کتاب احکام الفصول و کتاب التعدیل و التجریح فی من روی عنه البخاری فی الصحیح

و فیه ذکر مدح یکی از ائمه مسلمین ست میگفت شنیدم ابا ذر عبد بن احمد الهروی را که میفرمود لو صحت الاجازة لبطلت الرحلة
وی باندلس رجوع کرده قاضی آنجا شد و گویند قضای حلب هم کرده بود و اصلش مولدش در سرشنبه بیست و ماه ذیقعده سنه ثلث
و اربع مائة بمدینه بطلیوس بوده و وفات در بلده مریه شب پنجشنبه میان هر دو عشا نوزدهم رجب سنه اربع و سبعین و اربع مائة
و در رباط بر ضفه بحر مدفون شد پسرش قاسم بروی نماز گذارده و از وی ابو عمر بن عبد البر صاحب کتاب الاستیعاب اند کرده میان او
و میان مجمع بن جزم معروف بظاهری مجالس و مناظرات و فصول بوده اند که شرح آن طول دارد باجی بفتح باء موحده نسبت ست
بسوی باجه که نام شهری در اندلس ست و اینجا باجه دیگر ست که شهری ست با فریقیه و باجه دیگر ست قریه از قرای صهبا قال ابن خلکان

سلیمان بن داود بن الجارود الطیالسی در اصل از شهر فارس بود آخر سکونت بصره اختیار کرد و از محدثان آنجا مثل
شعبه و هشام دستوائی و ابن عون و غیرهم روایات بسیار دارد احادیث طویله را نیکو یاد داشتی و درین صفت در اهل زمان خود
معروف و ممتاز بود هم حدیث از هزار شیخ فرا گرفته و از وی خلقی بسیار روایت نموده و منتفع شده و گویند آنچه از وی نوشته اند در
شمار چهل هزار حدیث رسید و یعنی مع الطرق و الآثار الموقوفة یحیی بن معین و ابن المدینی و فلاس و وکیع و دیگر علما اسمای رجال
او را تعدیل و توثیق مفرط نموده اند و الحق که وی همین قسم مردی بود هشتاد سال زیست و در سنه اثنی و مائتین
وفات کرد و این غیر ابی داود صاحب سنن ست که کتاب وی از کتب سته بوده است چنانچه مقدم ست بروی زبان بسیار
چنانچه از تاریخ وفاتش پیدا است اصحاب صحاح سته غالبا از وی بیک واسطه روایت میکنند قال فی بستان المحدثین

ابو محمد سوید بن سعید الهروی اوی موطا و او احد ثانی نیز گویند مسلم و ابن ماجه از وی روایت دارند و او را معتبر شمارند ابو القاسم
بغوی گفته وی از حفاظ بود امام احمد بن حنبل و بعض امور بروی گرفت میکرد و محققین این فن گویند وی چون از نوشته خود روایت میکرد
باحتیاط میکرد و چون از یاد خود املا می نمود خطا میکرد در آخر عمر بسبب کبر سن و شیخوخت و ضعف بصارت و خلل
حافظه قابل اعتماد نمانده در احادیث او منکرات بسیار یافته اند اما مسلم آن همه را دور کرده و از اصول معتبره او فائده
گرفته وفاتش در سنه چهل و دو صد بماه شوال اتفاق افتاده هکذا فی بستان المحدثین

حرف الشین

ابو منصور شهردار بن شیرویه بن شهردار الدیلمی صاحب فردوس ست کتاب را بترتیب خوب در چهار مجلد
مسند کرده بمسند الفردوس نامید در معرفت حدیث و فهم بهتر از پدر بود همعانی هم بفهم و معرفت وی گواهی داده علم و ادب را
نیز خوب میدانست و مرد سبکروح و عابد بود در مسجد خود می ماند و غالب اوقات بشغل اسماع حدیث و نوشتن آن میگذرانید
طلب علم حدیث شریک پدر بود در سفر اصفهان سال پانصد و پنج و بعد از فوت پدر در سنه سبع و هفت ببغداد رفته از
ائمه بسیار تحصیل این علم نمود و از مکی بن منصور الکرخی و ابو محمد الدوالانی و ابو بکر بن ریحویه بعض محدثان دیگر اجازت حاصل کرد
و اسانید کتاب فردوس را بمحنت تمام جمع نمود و چون از تتبع و تهذیبش فارغ شد پسرش ابو مسلم احمد و جماعه دیگر
از وی روایتش کردند و وفاتش در سنه پانصد و پنجاه و هشت بوده نسبت این خاندان بفیروز دیلمی ست که قاتل
اسود عنسی بود و آنحضرت صلی الله علیه وسلم در حق او فرموده فاز فیروز و فیروز صحابی ست ذکر فی بستان المحدثین

ابو شجاع شیرویه بن شهردار بن شیرویه بن فناخسرو الدیلمی الهمدانی صنف کتاب فردوس فی الحدیث ... بجای همان تاریخ نوشته اند علم از یوسف بن محمد مستملی و سفیان بن حسین بن محمد و عبد الله بن حسن القصاری و علی بن احمد و احمد بن عیسی دینوری و ابو القاسم بن السری و دیگر علمای بسیار کرده و اصفهان و بغداد و قزوین و دیگر بلاد اسلام دیده حافظ یحیی بن منده در حق او گفته جوانی ست زیرک حسن الخلق متصلب در مذهب سنت دور از اعتزال دلیر دل کم گو اما در اتقان معرفت و علم او قصوری ست در تصحیح و تسقیم احادیث تمیز نمیکند لهذا در کتاب فردوس موضوعات و واهیات توده توده مندرج ست پسرش شهردار و حافظ ابو موسی مدینی و حافظ ابو العلا حسن بن احمد عطار از وی روایت دارند نهم رجب سنه پانصد و نه وفات یافته کذا فی بستان المحدثین ۱۲

حرف الصاد

قاضی القضاة علم الدین صالح بن شیخ الاسلام سراج الدین البلقینی حامل لوای مذهب شافعی در عصر خود بود در سنه اسعی و تسعین و سبع مائة متولد شده و فقه از پدر و برادر خود گرفته و نحو از شطنوفی و اصول از عز الدین بن جماعه و بر پدر جزء الجمعه و ختم الاول و غیر ذلک بر شهاب بن حجی جزء ابن نجید سماعت کرده و نزد حافظ ابی الفضل عراقی در املا حاضر شده و متولی شیخ خشابیه گردیده و بعد برادر خود مدرس تفسیر در برقوقیه گشته و بعد قمی متولی تدریس شریفه شده و در مدرسه قایتبای درس حدیث گفته و بقضای اکبر رسیده بعد عزل شیخ ولی الدین در فقه متفرد روزگار خود بود و جم غفیر از وی اخذ نموده و اصاغر را باکابر و احفاد را باجداد ملحق گردانیده تفسیری بر قرآن نوشته و تدریب پدر را کامل ساخته غیر ذلک سیوطی گوید قرأت علیه اجازتی بالتدریس و حضر تصدیری و قد افردت ترجمته بالتالیف ماتیوم الاربعاء ثامن رجب سنه ثمان ستین و ثمانمائة

الفقیه الحنفی المفتی صدر الدین خان بهادر صدر الصدور دهلوی آخر فضلای دهلی بود آبا و اجداد او از کشمیر بوده اند اهل بیت علم و صلاح تولد وی در دهلی شده کسب فنون عقلیه با نواعها از مولوی فضل امام خیرآبادی و مولوی فضل حق نموده و تحصیل علوم نقلیه از شاه عبد العزیز دهلوی و اخوان ایشان فرموده در عصر خود یگانه روزگار و نادره عصر بود ریاست درس و تدریس معقولات بالخصوص و افتای ممالک محروسه مغربیه بلکه شرقیه و شمالیه دهلی و امتحان مدارس و صدارت حکومت دیوانی بوی منتهی شده در جمیع علوم از صرف و نحو و منطق و حکمت و ریاضیات و معانی و بیان و ادب و انشا و فقه و تفسیر و حدیث ید طولی داشت و همه علوم را درس میگفت صاحب وجاهت و ریاست بود نزد امرا و علما و حکام و رعایای شهر بزرگ بادشاه دهلی هیچیکی از اعیان و اکابر بلده خاص و نواحی آن از روسا نبود که بکان او نیامدی طلبه علم برای اخذ علم و اهل دنیا برای مشورت معاملات و منشیان برای اصلاح انشا و شعرا برای مشاعره در زمان فاضلی باین جمعیت و قوت حافظه و حسن تحریر و متانت تقریر و فصاحت بیان و بلاغت معانی بادوت اخلاق و احسان دیده نشد طلبه در سنه دار البقا زیر مسجد جامع دهلی غالبا طعام و لباس بلکه بعضی ماهوار هم از جناب او می یافتند و تحصیل علم نزد او و دیگر علمای شهر میکردند با وجود تعصب بسبب انصاف دوست بود بارها از زبان شاه صفت مولانا محمد اسمعیل شهید و مولوی اسحق دهلوی نزیل مکه مکرمه شنیده شد یکبار در حیات شیخ خود شاه عبد العزیز

بطلب معاش قصد کلکته نموده بود شاه صاحب برای وی مکتوبی بنام امین مدرسه آنجا مولوی امین الله نوشته اند نظیر این خط را بهر دو مستوطن کاتب دیده است خلاصه مکتوب بعبارته این ست درین ولا مولوی صدر الدین صاحب که از فضلای نامدار این بلده ماهوله اند و در اکثر فنون عقلی و نقلی از عربیت و ادب و اصول و فقه و کلام و هم فنون فارسی مهارت تامه دارند و اکثر مراجعت تحقیقات نفیسه علوم در فقیرخانه نموده اند و معهذا نسبت ارادت و اتحاد با فقیر موروثی دارند و جد امجد ایشان از فضلای معتبر و خاص اصحاب و تلامذه و احباب حضرت والد ماجد فقیر بوده اند **نظم**

القوم اخوان صدق بینهم سبب ... من الموده لم یعدل به نسب

عازم دار الامارة کلکته بتقریبات چند در چند اند انشاء الله تعالی ملاقات سامی خواهند نمود مراعات جهات مذکوره در حسن تلقی و اعزاز و اکرام ایشان مهما امکن مد نظر سامی باشد والسلام در سنه ثلث و سبعین و مائتین و الف در هنگامه فساد انواع انگلیسیه هند و مسلمانان چشم زخمی عظیم بایشان رسید هم تعلق روزگار رفت و هم جمله جایداد و معاش که درین سی سال ملازمت بهم رسانیده بود در سرکار ضبط گردید و هم تهمت افتاد بجهاد با حکام وقت مقید شده چند ماه در زندان گذرانیدند آخر الامر که عدم قصور ایشان ثابت شد رهائی یافته گوشه گزین و خانه نشین شدند و اوقات حیات را بوظائف و عبادات و تدریس علوم دینیه نقلیه عقلیه معمور نمودند و از آنچه در شباب و شیب پیش ازین کرده بودند از همه تائب شده بتلافی مافات پرداختند در شوال سنه ست و سبعین و مائتین و الف مکتوبی بفقیر نوشتند نسخه اش این ست الحمد لله تعالی سر رشته آمد و شد انفاس درست دارم و اوقات عمر باقی مانده چنانکه دل میخواست در گذرست **شعر**

بی غم عشق تو صد حیف زعمری که گذشت ... پیش ازین کاش گرفتار غمت می بودم

الله تعالی توفیق طاعت و امتثال احکام تشریعی از اوامر و نواهی و تسلیم احکام ارادی از صبر و رضا و موافقت و فنا ارزانی فرماید و تثبت و استقامت بران عطا نماید و پای همت ازین جاده صواب و طریق مستقیم نلغزاند در اوقات خاصه از دعای حسن خاتمت و نکوئی عاقبت ساهل مرو ... این عاجز بران اسلاف و دودمان سادات بسیار ست شعر همت اگر که هر ورق دفتر امید ... صد پاره کرده ایم بخوناب شسته ایم شکر و سپاس ایزد بیهمال هر آن و هر لحظه مودی میکنم که تلافی و تاسفی بر زوال زخارف دنیا که عبارت از اسباب و سامان تعیش و ساز و برگ زینت حیات دنیوی بود اصلا بخاطر خطور نمیکند مگر بمقتضای بشریت خواهش و امر پریشان دل بهر است یکی سر انجام زاد و راحله که برای سفر حجاز و اقامت آنجا در اوقات باقی حیات مستعار که ساعتی بیش نیست کافی و بسند باشد دوم دست بهم دادن بعضی کتب دینیه از تفسیر و حدیث و علمی که نافع در دین ست نه لغو و علی ذرا الانوری بالمیسر لکل عسیر و بالاجابة جدیر انتهی فقیر دو سال تقریبا از حاشیه بساط افادت ایشان استفاده نموده و بانواع عنایات و الطاف بزرگانه و شفقت و محبت مربیانه و التفات خاص در تعلیم و اهتمام مخصوص در تفهیم مفتخر و مباهی بوده تا دیر حق آن همه انعام و اکرام و ناز و نعمت مفوض بسوی رب مفضال و خالق منعام ست در ایام حضوری خود بارها همراه رکاب ایشان بزیارت مزار فائض الانوار خواجه قطب الدین بختیار کاکی و شیخ نظام الدین اولیا و دیگر بزرگان دهلی از علما و مشایخ و فاضلان و فضلای عصر که در دهلی وارد میشدند دیده و شعرای نامدار را ملاقات نموده و شریک مجالس انس و سرور ایشان مانده

گلهای ذوق و طرب از گلزار صحبت یاران دلجو و ندیمان گلبو چیده ایشان را با آن همه پیرانه سالی که در اواخر عمر داشتند خواهند بود ذوق شعر و سخن فوق مذاق جوانان عاشق تن بود هم خود سخن در فارسی و عربی وارد و موزون میگفتند و هم کلام دیگر موزون طبعان گوش مینمودند آزرده تخلص داشته اند و بمقتضای آن همیشه از فرط عشق و ولهٔ محبت کار خاطر آشفته طبع گریان بریان می بودند غزلهای فارسی ایشان در آثار الصنادید تاریخ دهلی مذکور است اشعار ریخته اردو هم دارند کلشن بهار سطور در خواندن شعر لغتی ایشان گفاف و آوازی حزین و صوتی لبریز داشتند هر که سخنی موزون از زبان شیرین ایشان میشنید وجد می میداند که چه نمک داشت انشاد شعر بود یا ایجاد سحر این چند بیت از کلام ایشان در سفینهٔ خاطر فاتر مانده است نظم

وکنا کغصنی بانة قد تآلفا ... علی دوحة حتی استطالا وایتعا
یغنیهما صدح الحمام مرجعا ... ویسقیهما کاس السحائب مترعا
سلیمین من خطب الزمان اذا اتا ... خلیلین من قول الحسود اذا سعا
ففارقنی من غیر ذنب جنیته ... والقی بقلبی حرقة وتوجعا
عفا الله عنه ما جناه فانی ... حفظت له العهد القدیم وضیعا

ولـــــه

شد بسکه بی اثر بدعا ها گریستن ... خواهم دم دعا بدعا ها گریستن
از اشک ریزی مژه خالی نشد دلم ... خواهم چو زخم از همه اجزا گریستن
واعظ اگر بیاد قدی گریه نا رواست ... باز از چه روست از پی طوبی گریستن
رسوا شدن چو برق بود با طپیدنم ... ای ابر با گریستن ما گریستن
در عیش بیقرارم و در غم به بیتاب ... خندیدنم شبیه بود با گریستن
بشکافد م جگر قلم آسا گریستن ... موجی بزن که تر کنم ابر بهار را
دل را بهشت خنده من خون کند چو دل ... ای دل بیا که خاک کنم ابر و برق را
از تو بخون طپیدن و از ما گریستن ... ای دیده تا کجا بهدار گریستن

ولـــــه

زاهد بیا و موت شهیدان عشق بین ... کین موت را نه زندگی جاودان رسد
طوبی لکم از ملائک رحمت خورد بگوش ... هر دم ندای ارجعی از آسمان رسد
غالب حسرتی و مومن و جز ایشان را

در مدح ایشان قصائد و اشعار بسیار است و فضلای عصر تلمذ ایشان سر بلند دارند خلقی کثیر فاتحه فراغ در حلقهٔ درس ایشان خوانده اند مردم بلاد دور دست بعد تحصیل و تکمیل علوم متداوله و فنون رسمیه بخدمت ایشان رسیده یک دو سبق یا مختصری در علم خوانده فراغ حاصل مینمودند و در محصلین و اهل فضیلت معدود میشدند تصانیف ایشان اقل قلیل است توجهی باینجانب نداشتند اکثر عمر در تدریس و افتا گذشته منتهی المقال فی شرح حدیث لا تشد الرحال والدر المنضود فی حکم امرأة المفقود و اجوبهٔ کثیره استفتاآت از ایشان یادگار است فقیر وقتی که در سنهٔ احدی و اربعین و مائتین و الف از خدمت ایشان جدا شد بطاقهٔ سند بثبت مهر باین عبارت لطف فرمودند مولوی سید صدیق حسن صاحب ذهن سلیم و قوت حافظه و فهم درست و مناسبت تمام با کتاب و مطالعهٔ صحیح و استعداد تام دارند جمله کتب معقول رسمیه از منطق و حکمت و از علم دین اکثر از بخاری و چیزی از تفسیر بیضاوی و فقه و اصول و عقائد و کلام و عربیت از فقیر اکتساب نمودند و مستعدانه فهمیده خواندند و با وجود آن بسعادت و رشد و صلاح و نیک نهادی و صفای طینت و غربت اهلیت و شرم و حیا در اقران و اماثل خود ممتاز اند انتهی بلفظه بالجمله در آخر عمر بمرض فالج گرفتار و از همه چیز ها عاجز و بیکار شده و یک دو سال در اعانت

رفت سفر عالم آخرت بر بستند و در سنهٔ خمس و ثمانین و مائتین و الف برحمت حق پیوستند مولوی ظهور علی مرحوم بشمس الشعرا تاریخ وفات چنین گفته اند نظم

زهی صدر الصدور نیک محضر	بعدل و داد چون نوشیروان بود	چو بالای صدر الدین که در عصر
ربیع الاول و بست و چهارم	وداع او سوی دار الجنان بود	بروز پنجشنبه کرد رحلت
پی تاریخ بست تاریخ ولادت	کنون گفتم چراغ دودمان بود	ظهور فیض آن استاد دوران
		امام اعظم آخر زمان بود
		که این عالم ز بهای جاودان بود
		پدر دارم همیشه مهربان بود

و باین حساب عمر ایشان هشتاد و یک سال میشود والله اعلم

ابو الطیب صدیق حسن بن اولاد حسن بن اولاد علی بن لطف الله الحسینی نسبا و البخاری محتدا و القنوجی موطنا غفر الله له و لوالدیه و احسن الیهما و الیه جامع این اوراق و کمترین طلبهٔ علم آفاق ست ترجمهٔ خود در خاتمهٔ خطط بذکر الصحاح آسته بعربی نگاشته است و تخم تذکره در ارض قرطاس انباشته در اینجا نیز بفارسی آنچه مناسب است اقتدا بجمعی از اهل علم که تراجم خویش در کتب مؤلفهٔ خود نوشته اند مثل عبد الغافر فارسی در تاریخ نیسابور و یاقوت حموی معجم الادباء و لسان الدین خطیب در تاریخ غرناطه و حافظ تقی الدین فاسی در تاریخ مکه و حافظ ابن حجر عسقلانی در قضات مصر و انتباه در روضین و شاه ولی الله محدث دهلوی در حجر الطیف فی ترجمة العبد الضعیف و شیخ عبد الحق دهلوی در اخبار الاخیار و غیرهم فی غیرها می نویسد و بزبان حال و لسان مقال میگوید شعر گرچه از نیکان نیم خود را بنیکان نام هم در بهار آفرینش رشتهٔ گلدسته ام کیف که گل را از خار و گنج را از مار و نیل را از خار و فلک را از غبار گریز و گریز نیست بالجمله این بیچارهٔ بیچیز کس مپرس نمود بی بود نوزدهم جمادی الاولی روز یکشنبه سنهٔ ثمان و اربعین و مائتین و الف لباس هستی پوشید و از وسعت آباد عدم بتنگنای وجود رسید الحمد لله علی کل حال پنج ساله بود که پدر بزرگوار از سر گذشت گرد یتیمی بر سرشت شعر

مرا باشد از حال طفلان خبر ... که در طفلی از سر بر فتم پدر
از بزرگان و مربیان جز مادر مهربان سرپرستی نداشت و بمقتضای شفقت درونی کیف ما اتفق بکنار عطوفت پرورد و غمگسار بها نمود و بمکتب نشاند حرفی چند از الا بالا از ذکریا و تهجی خواند و اوقات عمر عزیز در لاطائل گذرانید چون زمان شعور آمد در خانه هیچ شی از اسباب دنیا جز کتابی چند نبود مزرعهٔ والد مرحوم ندید و بستگی خاطر و بست و کشاد وی منحصر بود تا آنکه در تماشای کتاب آشنائی بعبارت و قدرت فهم خطاب بهم رسید و از اینجا میلی بسوی علم پیدا شد و طبع تقاضای طلب کرد اوائل مختصرات فنون مثل میزان منشعب شریف بدهه تهذیب المنطق و شرح آن مختصر المعانی و غیره بر برادر کلان اعیانی خود و وفات و اوقات مختلفه قرارت کرد هدایة النحو و شرح ملا و ایساغوجی و قطبی با میر پدر دیگران بسبب داعیهٔ رحلت پیدا شد و سالی چند در نواح وطن مثل کانپور و آگره و جز آن بنام طلب علم در لهو و لعب بسر برد آخر جذبهٔ باطن بیک ناگاه بصوب دار العلم دهلی کشید و اواخر سنهٔ اثنی و ستین و مائتین و الف ورود آنجا اتفاق افتاد و سعادت حضور حلقهٔ درس صدر الافاضل اعز الاماثل مفتی محمد صدر الدین خان صدر الصدور دهلی دریافت کتب درسیه را بنشستی را سبقاً سبقاً در عرض مدت یکسال و هشت ماه بر ایشان مرتکب گردید و سند تحصیل که تخلش در ترجمهٔ شان گذشت حاصل نمود از کتب متداوله علوم رسمیه مختصر معانی تا آخر و عبادات شرح وقایه و ملا جلال و اوائل توضیح و تلویح در اصول فقه و سلم با ملا حسن و حمد الله و قاضی مبارک در منطق و میبذی تمام و شمس بازغه قدری

وصدرا تمایم الاجسام و میرزاهد ملا جلال تا بحث الدلالة و میرزاهد شرح مواقف تا بحث الوجود و میرزاهد بیان مقاصد
و سه چهار جزو از صحیح بخاری اسماعا و اول تفسیر بیضاوی قراءة و دیوان متنبی نصف اول و بعض دیوان حماسه و سید سلطان
و مقالة اول تحریر اقلیدس و قطبی با میر و شرح عقائد نسفی تمام و حاشیه بحر العلوم بر میرزاهد و از مقامات حریری و مقامات
مقامه چند شرح مطالع سماعا الی غیر ذلک و درین اثنا بعض کتب و حواشی بدست خود نوشت و بعض تا بیضاء بسلسله
سند متصل این علوم بیک واسطه بشاه عبد العزیز دهلوی می رسد و از ایشان تا مؤلفین آن کتب بر وجهی که در شرح
شاه صاحب مرقوم ست و مشایخ فقیر در علوم حدیث متعدد بوده اند که ذکر آنها در حطه باتصال اجازات شان از شرح
حاجت اعاده نیست آخرین این جماعه در اجازت مولانا شیخ ابو الفضل عبد الحق بن الشیخ فضل الله المحدث نزیل
مکه معظمه حالا فسح الله فی مدته هستند که معمرترین جماعه اند و نسخه اجازت ایشان این ست **نظم**

حمدا لمن الاه متصل	لو فی الدهور کلها
ثم الصلوة دائما ابد	مع سلام لا یزال مردا
اسنادها لهم بلا اعتلال	من غیر تدلیس و لا اعضال
علی النبی المصطفی عترته	و صحبه متبعی طریقه

و بعد فان الشیخ الفطن الذکی مولانا السید صدیق حسن نجل مولانا السید اولاد حسن المحدث القنوجی نفع الله
بعلومه کل ذکی و نبی طلب منی اجازة عامة بمثلی منه یطلب و لست باهل ان اجاز فکیف ان اجیز و لکن الحقائق
وقد من الله تعالی علی بالمثول عند ایمة السنة النبویة و السماع منهم للآثار و الاحادیث المصطفویة و اخذ الاجازات
عنهم فاولهم و اجلهم الامام الهمام فخر الاسلام العالم الربانی مولانا القاضی محمد بن علی بن محمد الشوکانی الله تعالی
بالسلف الصالحین و متعنا ببرکاته آمین و هو یروی عن عدة مشایخ و اسامی الکل مع اختلاف الطرق مذکورة فی اجازاته
باسناده الوافر فلا حاجة الی اعادتها و الثانی وجیه الاسلام الورع التقی مولانا القاضی عبد الرحمن بن احمد بن حسن البهکلی
رضی الله عنه و ارضاه و جعل الجنة مثواه و له عدة مشایخ منهم الشیخ العلامة الجلیل علی بن عبد الله بن احمد الجلال و منهم الشیخ
العلامة ابو بکر بن عبد العادی القدیمی و الثالث العلامة الفخر شیخنا و مولانا السید عبد الله بن السید محمد بن اسمعیل الامیر رضی الله عنه
و جعل الجنة مسکنه و هو یروی ایضا عن عدة مشایخ اجلهم و اکرمهم والده المجتهد الشهیر السید محمد بن اسمعیل الامیر
و الامام الهمام المشهور عند الخاص و العام ابو الحسن بن محمد صادق السندی المدنی و الرابع العلامة البهی وارث
احادیث النبی الامی الشیخ العلامة محمد عابد بن احمد علی الواعظ الانصاری الخزرجی السندی سقی الله ثراه و جعل الفردوس
مثواه و له شیوخ عدیدة و منهم الشیخ العلامة وجیه الدین بن السید عبد الرحمن بن سلیمان مفتی زبید و منهم الشیخ العلامة
یوسف بن محمد بن علاء الدین المزجاجی و تمته اسانید هؤلاء المشایخ الثلاثة مسلکة فی اوراق الاسانید الموسومة مع
الاتحاف فلیتفحص اسامیهم مع اسامی الشیوخ هناک و قرأت اکثر کتب الحدیث علی اسوة المحدثین وارث علوم سید المرسلین
العلامة النبیل مولانا الشیخ محمد اسمعیل الشهید تغمده الله بغفرانه المدید و علی شیخی و مرشدی العلامة مولانا الشاه عبد الغنی
اعلی الله درجاته و خصه بهباته و علی اکمل العلماء و افقه الفقهاء قدوة المحدثین عمدة الکاملین الشیخ العلامة مولانا الشاه
عبد العزیز الدهلوی قدس الله سره و لطفه الخفی و الجلی و اسانید مشایخ الهند معروفة متداولة فی دیارنا لا حاجة الی تعدادها

بیت و اجازنی هؤلاء المشایخ اجازة عامة و غیرهم من اهل العین نفع الله تعالی بهم **فاقول** انی اجزت السید المذکور
اکثر الله تعالی فوائده جمیع کتب الحدیث من الصحاح و المسانید و المعاجم و غیرها و ما یتبعها مما له نفع فی الاستنباط و الاستدلال
من نحو و صرف و اصول الفقه و المعانی و البیان و البدیع و اللغة و کتب الرجال کما اجازنی مشایخی علیه و هی جمیعها
اختلاف انواعها کثیرا و فیه و هو اهل لها هنالک و لم اشترط علیه فیها اجل من ذلک و اعلی و اوصیه بتقوی الله عز و جل و اتباع
ما کان و مع من کان و العمل بصحیح السنة و مجانبة البدعة و الاستقامة علی قدم الحق و الصدق و ان لا ینسانی
من دعائه فی خلواته و جلواته و عقیب صلواته جمعنا الله تعالی فی دار السرور علی سرر متقابلین و الله تعالی اکبر و خیر و اجر المحسنین
و جعلنا من عباده المتحابین و صلی الله علی رسوله المختار و آله و صحبه خیرة الخیار قاله بفمه و حرره بقلمه خادم السنة النبویة
عبد الحق المحدی عامله الله تعالی باللطف الخفی و الجلی فی سلخ رجب سنة خمس و ثمانین و مائتین و الف الهجرة انتهی کلامه
بالجملة بعد اکتساب علوم مذکوره و حصول مرتبه اجازت و روایت توفیق الهی دستگیری کرد و در خدمت علم شریف حدیث
در مقام استقامت نشاند و فن حدیث بر جمله فنون و کمالات غالب آمد و از همه علوم و صناعات که سرمایه اعتبار فضیلت ابنای
روزگار ست بیگانگی کلی حاصل شد گوئی مگر گاهی بآن آشنائی نبود و از استعمال معقول اشتغال منقول افتاد و این دولت را
نعم البدل آن حالت یافت **شعر** حرفت رای بود تنگدلی زائرا علم سنت شد و از فضل خدا پیشه ما
و از برکات این علم یکی آنست که خاطر از اسباب دنیا و اهل دنیا بکلی افسرده گشت و از آرایش و زیبایش ملابس و مآکل
و مناکح و مساکن و مراکب و آلودگی بمحبت زخارف فانیه آن چنانکه باید مرده حالا آنچه در خود می یابد و در روی باقی ست
محبت علم حدیث و ذوق تدریس این علم شریف و خوض و تالیف در آن ست بعد ملاحظه دفاتر فقه و اسباب و اصول فقه و اسانید
و احادیثی که متمسک هر طائفه از ایشان ست بعد و غلبه اعانت الهی قرار داد خاطر سکینه باطن و روش فقهای محمدیه اتفاق و اتباع طریقه این
صحابه سنت در نظر جلوه استحسان کرد **شعر** سرور خاطر احباب نه از زر ای ست من و تفرج باغ محمدان تنها
بوده مامور شد که جز در ابواب دین و ملت که باعث ترویج و تجدید شریعت و موجب حفظ عقائد و احکام سنت باشد
تکلم نکند و از دائره اعتدال و حیطه احتیاط بیرون نرود و باشارات وجودیه و تاویلات کلامیه و استحسانات فقهیه
متعلق بر اصول ثابته نباشند دست نزند وصیت کبری دین در حق این مسکین آنست که عامل باشد بر سنت صحیحه و مجتنب از
بدع امر ضعیف و سقیم بر قدم صدق و حق و متبع صواب ماهر که باشد و هر کجا که باشد بالتقوی و اخلاص و سخن نکند در
حقائق و دقائق بلکه بیان سازد علم معاملات را برای خلق و آنچه موجب انتهای ایشان از مهالک بود و اکتفا نکند بظاهر
و باطن و مقدم نکند علم باطن را بر علم ظاهر پس بموجب این وصایا طریقه این ضعیف در اکثر احوال در تالیف و تصنیف
از جمله عبارات قوم و رجوع بکلام ایمه دین و اکابر محدثین که جامع طریقین و متفق علیه فریقین اند و تنزیه ساحت
این مقام از فضول کلام افتاده و بتحقیق این طریق اسلم و احکم ست در اتفاق معنی و اعتبار سخن و احتراز از طغیان زبان
و لغزش قلم اللهم مگر در ضمن بیان سخنی آورده شود برای شرح مقام و رفع ابهام که آن نیز در حکم اصل خواهد بود و محققین مامور
بهم الحکم در ترجیح بعض مذاهب فقهیه بر بعض بلکه بهمه علی الجمله مقبول ست و لائق اتباع از آن همانست که موافق صریح سنت

و معروف اوست و اگر دو قول مخرج ست اتباع چیزی میکنم که اکثر بران اند و اگر هر دو برابر ست غیار مسائل ست
همه مذاهب بلا تعصب چون یک مذهب اند و کذلک طرق صوفیه که ترجیح بعضش بر بعض و انکار بر بعض بین ایشان
چیزی نیست و نیست پیروی دران باب مگر چیزی را که بسنت ثابت شده و اصحاب علم از محققین آنچنین بران
مباشات نموده و لنعم ما قیل **شعر** بقول مصطفی زائر زرای دیگران ماندم شهود یار مانع گردد از اخیار اعیانش را
و لهذا امروز در مجالس او بجای گلبانگ تیاران جای دینداران ست و عوض هوی و های مستان تهلیل خدا پرستان **شعر**

بجای نغمه فی صوت دلکش حافظ	بجای جرعه می باده محبت دوست

ایزد سبحانه و تعالی سرو آزاد محبت را
نشو نمای استقامت کرامت نماید و گل هر سبد توفیق را آب و رنگ ثبات مرحمت فرماید تالیفات فقیر از صغیر و کبیر
در علوم سبعه از صرف و نحو و منطق و عروض و عربیت و ادب و فقه و کلام و جدال و تفسیر و حدیث بقلم آمده مجموع آن زیاده
بر سی کتاب ست و شق آن از ابتدای امر طلب بوقوع آمده اما غالبش از جنس ست که در آوان طلب و سیر کتب بطریق
استفاده و استفاضه فراهم کرده شد اکنون که عبور و عثور بر دواوین کثیره علمای اسلام و مصنفات و مؤلفات متقدمین
اعلام که شمارش زیاده بر الوف ست دست بهم داد سائر مجموعات صحیح و پوچ بنظر می آید و دل بهیچیک ازان اصلی نیست
زیرا که ضعیفه القوی ظاهیة الروی واهیة العدد کثیرة العدد ست سوای چند کتاب که آن هر دو شرح در رسالهٔ بعربی و فارسی
و شرح بلوغ المرام و انتقاد و جنه وجه و رسالهٔ ذم علم کلام و اربعین اخبار متواتره و معتقد منتقد و اجوبه بعض اسوله
اعلام و رسالهٔ احتوا علی مسئلة الاستواء و رسالهٔ ناسخ منسوخ و این کتاب باشد و همچنین آنچه بعد ازین تالیف یابد در
سرو آزاد حکایت کرده که عماد صفهانی بر کلام قاضی عبد الرحیم نسائی اعتراض کرد قاضی جواب نوشت قد وقع لی شیء
و ما ادری اوقع لک ام لا و هو ان الانسان لا یکتب شیئا فی یومه الا یقول فی غده لو غیر هذا لکان احسن و لو ترک ذلک لکان
اولی و هذه عبرة عظیمة و حجة مستقیمة علی استیلاء صفة النقصان علی طبع الانسان انتهی و الحق چند انکه ملکات می افزاید
ساخته و پرداخته پیشین تقویم پارینه بنظر می آید این ضعیف را در بدایت کار میلی بسوی نظم اشعار هم بود گاهی
رفع وحشت خاطر چیزی موزون میکرد این چند بیت ازان عالم ست و الا درین وقت سری باین سودا نیست **نظم**

یافته تا لذت پیکان ناپروای من	خنده بر گل میزند زخم جگر فرسای من	لخت دل خالی نشد از ریزش اشک فرو
کاش آید گریه چون زخم از همه اجزای من	همچو آن نرگس که سازندش بینا از هنر	کرده جا چشم کسی اندر دل شیدای من
مردم و بردم بخود شوق شهادت نیز هست	تا نگردد رنجه دست نازک رعنای من	کرده ام پنهان شب غم زیر دامان حروف
میدهد صبح قیامت از رخ اعلای من	رخت دنیا دین پرستان را اسیر خود کرد	می تراود نام حق از شقهٔ دیبای من
مرحبای نشأ عدامی ختمی پناه	ریختی آب حیات معنی از لبهای من	ذات پاکت را ازین ابیات مدح می شنید
بلکه خود از نام تو مدح شد لطای من	کی مدیح تو بنظم و نثر من گردد تمام	ای فدایت کابر اعن کابر آبای من
حبذا بختی که آرم رو بسوی یثربش	صبح یوم العید گردد هر شب یلدای من	رشک آید خضر و عیسی را بعیش خلد	
خاک گردد گر بیثرب لاشه رسوای من	ای خوشا طالع که سایم چهره بر سنگ درش	مهر گردد داغ داغ از غیرت سیمای من

ی آخر هاء له **نظم**

فتلک رجوع قد خلت عن بعیلها	لسلمذار بالدخول و حومل	عفا آیها نجم الجنوب و شمأل
و ما بصرت عیناي حیا بمنزل	و امست قفارا بادرات النقطل	وقفت بها و الدمع تجری صبابة
اقمت بها دهرا بعین قریرة	و لله ایام مضین بقربها	لقد عشت فیها بالنعیم المخضل
و ما هجرها غیر الحمام المبتل	و استقیتها کاسات خمر مفلفل	فما وصلها الا الحبوة و طیبها
فلا یطمع العذال مني تصبرا	دجوجیة الفرعین معسول اللمی	بعیدة مهوی القرط ریا المخلخل
اخترت بین اماکن الغبراء	بفرقتها فالصبر عني بمعزل	**و له نظم**
من دونها فی البر و الدماء	دار الکرامة بقعة الزوراء	هل لی مکان فیه اطلب راحتی
لیس البلوغ بارضها فی قدرتی	کیف الوصول الی منازل طیبة	فیها لمفتقر حصول رجاء
فالقلب فیها عمدة الوکلاء	شتان بین الهند و الزوراء	ان بات جسمي نازحا عن ارضها
نفسی الفداء لتربة قدسیة	و لقد ثملت نفحة انسیة	من روضة محفوفة ببهاء
نور تجلی فوق سبع سماء	فیها نبي سید البطحاء	طوبی لها من حیث حل بسوحها
بین اس نادی الانبیاء و نورهم	هو رکن بیت الله جل جلاله	و عماد هذی القبة الخضراء
ان اضیاء لمبطل الظلماء	هادي حداة اللیلة الظلماء	قد ابطل الملل السوابق دینه
باسیدي یا عروتي و وسیلتي	لا غرو ان الفیت زورة مکفنا	حق علی الاباء للابناء
ساوها بتنفس الصعداء	یا عدتي في شدة و رخاء	قد جئت بابک عاما متضرعا
ارض مدافع معشر متجانف	ارحم فقیرا جاء بابک راجیا	انت القمین بحرمة الفقراء
راجیة للعالمین بکائی	هموا بقتلي و انقطاع بقائي	مالي وراءک مستغاث فاجعن
فهو الذي هو سائل مترقب	لا ینبغي رد العفاة تغافلا	شأن الکرام رعایة الغرباء
ساءت بنوک سلحة الدرباء	انی یجون لنخبة العظماء	یا ایها الشمس الرفیع مکانه
لها الشفاعة و المکانة في غد	المع علی عنایة و عطوفة	و ارتحنا دس مهجتی السوداء
یفوق لاتي بیوم جزاء	و لانت اکرم معشر الشفعاء	فعظیم رجوي ان تکون شفیعي
ای الیک الهنا متواترا	و سواک مالي فی القیامة شافع	انت الخلص لي من الباساء
ال الکرام السادة الکبراء	دار الصلوة الزهرة الغراء	و الی معاشر صحبک العالین
ی طویة **و له نظم**	ما اهتزت الارواح من نفح الصبا	و تنفس الاصباح بالاضواء
من لاله عن الافات ساجعة	انست ورقاء فی ظل الاثیلات	تروی احادیث ارباب الصبابات
تجنب فی لوعات الحموضات	تتلو علی الصب بالالحان ایات	فاذکرتني عهود ابا لحمی سلفت
	کیف الوصول الی ارض بها سکنت	غیداء فاتنة ذات الذوابات

سارت فما ودعت صبا وما وعدت | لا ارزء اعظم من تلك الملمات | الخ وله **نظم**
یا عاذلة فنتني این مغناك | وحیث ما انت عین الله ترعاك | عساي ان مت من ابراء عشق
شهادة وفوادي بعد یهواك | اني عشقت وما عشقي بمبتدع | الانس والجن والاملاك فوالك
وله **نظم**
انت الذي طابت الدنیا بطیبك | فخذ الیك رسول الله مدحتي | براه تذكارا تراب واعراس
ترمیه بالهون ظلما اعین الناس | غوث اللهیف ومغني السائل الفقاس | انت الشفیع لعبد لا شفیع له
احسنت افدیكم نفسي بلا ثمن | اراك متبسما یوم التناد كما | اراك متبسما ایام اعراس
وجد اساكن الایمان من ناس | وقیمة من شباب ناعم عاس | یا حبذا ازمنا اوی الی حرم
| اسموا الیهم سموا الخمر في قدح | ادب فیهم دبیب السكر في الحاس

بعد ازان در آخر سنه خمس وثمانین ومائة والف بست وهفتم شعبان روز شنبه بعد نماز پیشین بنیت تاهل و زیارت بذوق وشوق تمام و ولهٔ عظیم از خانه برامد و بعد دو نیم ماه مشرف بورود مکه معظمه شد و این بیت فرو خواند بیت
ابطحاء مكة هذا الذي ✦ اراه عیانا وهذا انا ✦ نیم شب بود که از بیرون بلده پیاده شده
قدم از سر ساخت و لبیک گویان درون حرم محترم رسید همین که نظر بر جمال جلال کعبة الله افتاد بی اختیار از زبان برامد شعر
هذه دارهم وانت محب ✦ فما بقاء الدموع في الاماق ✦ دست بدعا برداشت و گفت اللهم
اجعلني مستجاب الدعوة بعده اعمال عمره بجا آورد و تا صبح هم در انجا گذرانید یکی از غرائب اوقات و حالات آن
کریم طواف نیم شب ست و تجلی خاص و عظمتی مخصوص بر در و دیوار آن مقام می افتد که تعبیر ازان جز
بلسان وقت ممکن نیست معنی بی کیف و کم که میباشد در جمال آن خانه مدرک میگردد و مشاهده می افتد
تا کسانیکه بصاحب خانه آشنا باشند چه میدیده باشند خداوندا که دران دیوار و در چه عظمت و برکت و جذب نهاده اند آن هم
مشتاق و متاعب سفر بیک نظر از خاطر فراموش شد شعر جمال کعبه مگر عذر رهروان خواهد
که جان خسته دلان سوخت در بیابانش | درین طواف نیم شبی با آنکه عین موسم بود عجب تنهائی وقت و خلوت میسر آمد
که در هر طوف استلام حجر دست بهم داد و همه انچه در خاطر بود بی کلفت اغیار حاصل شد قطعه
من از بوس حجر در کعبه دل را شاد میکردم | مسی مالیده یاقوت کسی را یاد میکردم | درین دار الامان مشتاق تیغ قاتلی بودم
زمینتابی طواف خانه صیاد میکردم | چون روز ترویه آمد احرام حج بسته بتادیه مناسک و اعمالش پرداختم
مدت اقامت این بلده طیبه قریب چهار ماه بود سوای صلوات مکتوبات و اوقات طواف و نوافل تمام اوقات
لیل و نهار در مطالعه کتب ایمه کبار و کتابت رسائل محدثین ابرار میگذشت چون ماه صفر سنه ست و ثمانین
ومائتین والف آمد سفر مدینه منوره اختیار افتاد رباعی | از مکه سوی مدینه چون کردم رنگ
رفتم بوداع قبلهٔ انس و ملک | از رکن و مقام و حجر و زمزم یک یک ✦ آواز امد که لیتني كنت معك
الحمد لله بعد بست روز وصول مدینه طیبه صورت بست و بمشاهده آثار و ملاحظه انوار نبویه صلی الله علیه وآله وسلم

وحال این دو بیت فرو خواند نظم | یا عین ان بعد الحبیب وداره | ونات مراحله وشط مزاره
فلقد ظفرت من الزمان بطائل | ان لم تریه فهذه ✦ آثاره | اول کاریکه بعد رسیدن این بلده مبارکه
بوده آمد حضور بود بر مرقد منور مطهر از باب السلام و عرض سلام باد بتمام و التماس مرام بحسن انجام رباعی
می آیم و می آورم از بارگهی | پیغام حرم محترم بادشهی | مضمون سلامت تکه بر باد همه | عفو کنی شفاعت رسی
یک سبوع حسب عادت اهل آن دیار سعادت مجاورت مزار فائض الانوار اندوخت و دیده و دل را نور و سرور بخشید
و بمجبوری ضروری بر مفارقت آن بقعهٔ مبارکه صبر نمود شعر ضرورت ست وگرنه خدای میداند ✦ که ترک صحبت
جانان نه اختیار من ست ✦ سرزمین مدینه رائحهٔ خاص و نفحهٔ مخصوص دارد که آنجنس خوشبو در هیچ عطر و طیبه نشده
و کوه و اطلال وی بلبستگی غریب دارد که در هیچ اوطان مشاهده نیفتاده شعر بطیب رسول الله طاب نسیمها
فما المسك والكافور والمندل الرطب ✦ چون ازانجا بدل شمیده و خاطر اندوده آمیده معاودت کرد احرام عمره
از دخل بلد بر بست از حسن اتفاقات این ست که درین نوبت هم در رود مکه مکرمه نیم شب اتفاق افتاد و طواف را بر دستور سابق
خالی از اغیار یافت باطمینان تمام اعتمار کرد و شب در حرم گذرانید و بعد نیم ماه در اوائل سنه ست و ثمانین متوجه هند شد
روز شنبه دوازدهم جمادی الاولی سنه صدر و کنف صحت و سلامت بوطن رسید شعر اوقات خوش آن بود که با دوست بسر شد
باقی همه بیحاصلی و بیخبری بود ✦ الطف لطائف اینست که رفتن از وطن و رسیدن دران بعد هشت و نیم ماه در یوم واحد
یعنی روز شنبه اتفاق افتاده گویا این سفر روزی بیش نبود تمنائی که در دل مانده هست موت احد الحرمین ست لا سیما مدینه طیبه
قبلها الله تعالی فقیر در اکتساب صنعت کتابت و تحریر عبارت فارسی و عربی و نثر و نظم هیچ یکی از اساتذه تلمذ نکرده و پیش
معلمی زانوی ادب تهٔ ننموده همه انچه هست بفیض الهی و الهام ایزدی ست که محض بفیض عام مبدا فیاض درین چیز بابرکت
و فرش روشنی او شده شعر فیض روح القدس ار باز مدد فرماید ✦ دیگران هم بکنند انچه مسیحا میکرد ✦ دیگر روز آنقدر کتابت کرده و میکند
که کاتب سریع السیر چند روز نمی تواند نوشت و سفر حج در ایام ذهاب و ایاب دون مرکب مجلدات ضخیم قلمی نموده و در امکنه متبرکه مثل منی
و عرفات باوقات فراغ از اعمال حج و مناسک کتابتها نموده با مطالعه کتاب الف جانی دارد و با مشغله علم دین سیما خدمت
نسبت اتحاد روحانی درین فنون حقه تلمذ معنوی با احاد و معاصر مستحکم ساخته و با ایشان یک جان و چند قالب گشته فیوض
و برکات سنیه که نزد اوست همه بطفیل ایشان ست پس بس و با آنکه طبعی موزون دارد هیچگاه در مدح اغنیا بطمع خذاف
کلمات بیهیچی سر سخنی نظم نکرده و اگر در ناداستگی کرده ازان توبه نصوح نموده و فی عمره متحمل منت مخلوقی نشده و بر خود
لسان کسی نگرفته و اگر مجبورانه گرفته وقت اقتدار مکافاتش ساخته و از احدی با وجود هزار احتیاج طالب وام نشده
قرض نستانده و سوال چیزی نکرده و در اموال مردم چشم طمع بهیچ وجه ندوخته و در خدمت خلق و نفع عباد تا امکان از خود
تقصیری نشده و از قلم و درم و قدم کوتاهی نساخته غرضکه انعام و احسانها خداوندی جلت عظمته و عم نواله در باره وی
چندان ست که زبان قلم و قلم زبان از تسوید شرح و بیانش بعجز معترف ست و کیف ما که اگر هر موی تنش زبان گردد شکر یکی
از هزار اندرک از بسیار نعمتهای او تعالی ادا نتواند کرد و ان تعدوا نعمة الله لا تحصوها شعر ولو ان لي في كل منبت شعرة

ایضا مراد شیخ وحی آن نام

لسانا الما استوفیت ۱۲ جب حمدا و بعد ختم این کتاب تحقیق تالیف تفسیر کتاب الله تعالی یافت و چنانکه خدمت حدیث شریف کرده
خدمت قرآن کریم نیز حسب معلوم و فهم خود بجا آورد و در دو مجلد از اعراب مهذب نمود این تفسیر شریف اجمع تفاسیر ارض است مشتمل
در ولایت با حسن اسلوب و جاذب مطلوب و محتوی تفاسیر فرقه و تحقیقات لغویه و اختلاف علما از محدثین و مفسرین و فقها حق تعالی این سعی را
بدرجه اجابت رساناد و وسیله نجات آخروی داناد شعر روز قیامت هر کسی دست گیر نامه من نیز حاضر میشوم تفسیر قرآن را بفضل
چون این کتاب در مقصد اول این تالیف بقلم نیامده بود بعد ختم کتاب در اینجا الحاق نموده آمد و اول سیکه سنت نکاح ثانی ایامی در شهر
بجا آورد این فقیر است که با دختر نائب اول ریاست مدار المهام محمد جمال الدین خان بهادر دهلوی دام مجدهم روز جمعه بعد عصر بحضور اعیان و
ریاست تاریخ بست و پنجم شعبان سنه هزار و صد و هفتاد و هفت هجری تزویج کرد و از آن باز این سنت مروه در اهالی این بلده زنده
جاوید گشت و منه الحمد تا آنکه بعد تالیف این کتاب سپس چند سال جناب نواب شاه جهان بیگم صاحبه والیه ریاست بهوپال در سنه یکهزار و دو صد و هشتاد و هفت
هجری موفق باین عمل ماثور شد و بعد مشورهٔ گورنمنت و اجازت لارد میو متوفی اولا تاریخ هشتم شوال سنه مذکور هنگام دوره ضلع شرق این ریاست
در موضع ده گاؤن روز شنبه روبروی مردم سعدود ایجاب و قبول اهل کاتب حروف بجا آوردند و ثانیا بعد ورود بهوپال
بحضور نائب اول و قاضی ریاست و غیره اهل علم و دولت یازدهم محرم سنه ۱۲۸۶ هجری باعلام این مرام پرداختند سپس در مجمع عام
و دربار جلالت ارکان و اعوان و عمده داران فوج ریاست بتاریخ بست و یکم ربیع الآخر سنه ثمان و ثمانین و مائتین و الف خلعت
عمدهٔ نیابت دوم ریاست مقدار بست هزار روپیه مشتمل بر زیور مروارید و اقمشه پوشیدنی و قلمدان نقره و آفتابی
و پالکی و سپر و شمشیر و کمر بند و فیل و غیره مع خریطه عمده از دست خود بحر سطور دادند و جاگیر بست و چهار هزار روپیه سال
مقرر نمودند و مهر خطاب بخشیدند شعرای حاضر باش پایه تخت نثر و نظم بیحسب رسم گذرانیدند و بدربار گوش سامعان را
بدر نظم حلی ساختند و جمعی تاریخهای خلعت نظم کردند از آنجمله ابو الحامد مولوی محمد یوسف علی لکهنوی گفته نظم

آصف عصر و سلیمان زمان — قدوهٔ و اسوهٔ حکام و ولات
مولوی سید صدیق حسن — ناشر و جامع خیر و حسنات
خلوت و جلوت شاه بهوپال — بست آمین چو از آن نیک صفات
رتبه قرب و عماد الملکی — یافت بر ذات معلاش حیات
فکر تاریخ نمودم دل گفت — بارک الله رفیع الدرجات
و محمد اشرف حسین بن حکیم محمد صفدر حسین نوشته قطعه
چون خدای کریم و رب جواد — کارساز جهان رؤف عباد
منصب اعتماد جمله مهام — با همه اقتدار و شوکت داد
بجناب کریم والاجاه — عمدهٔ اتقیای نیک نهاد
عالم و عاقل و ستوده صفات — سید و اسوهٔ اولوالاجاد
قدوهٔ هادیان دین مبین — حامی شرع و زبدهٔ زهاد
بهر تاریخ این عطیهٔ حق — خاطر من بحر فکر او وقاد
گفت هاتف ز روی فرحت و عشق — عز و اقبال در ترقی باد
الی غیر ذلک و بیشتر که بخدمت میر منشی گری این ریاست

منصوب بود خطاب خالی بالفظ میر دبیر ریاست بود بعده خطاب معتمد المهام سید محمد صدیق حسن خان بهادر نائب دوم
خورد ریاست بهوپال مقرر شد سپس آنخوره صفر سنه ۱۲۸۹ هجری عهدهٔ مذکور موقوف شده حسب دستور قدیم این ریاست مرا
مقرره برای شوری رئیسه بعمل آمد و خطاب نواب والاجاه امیر الملک سید محمد صدیق حسن خان بهادر با جاگیر پنجاه
هزار روپیه تجویز شده و اتواب سلامی و استقبال و نذر ملازمان ریاست و غیره مدارج حسب دستور قرار یافت و شعرای سخن شناس و ناظمان

قدسی انفاس قصائد تهنیت گذرانیدند از آنجمله قصیدهٔ قاضی ذو الفقار علی بلگرامی این ست قصیده

بشو خیها چو بردارم نقاب می جانان را — همانا در کسوف آرم ز غیرت مهر تابان را
نمیدارم روا ای مه که در بازار مصر آئی — که نگین گردد رنگ گل ز زردی گلستان را
گرم تسم کف آری بعارض ماه کنعان را — من از رنگ طلائی عارض گلگون پسندیدم
که گوئی کیمیا قوتش دم تقریر وصف آن — بر رنگ پان چو کردی سرخ مروارید دندان را
بر رنگ پان اشارت کرده از بهر خون من
بطرز نو بلب آورده این راز نهان را — نهان در عشق لبش خون جگر خورد زین معنی
پریرویان حنا را دست میدارند هم پان را
مگر پاس دلم تقدیر منظور نظر دارد — که در گلزار حسنش زیر سنبل گشت پنهان را
بتان بس سبز بازار حسن ایزدان فرد شانند
اگر از ماهیای یک نگه خواهند ایمان را — شراب خلد کی ریزند در جام من مسکین
بعشقت ای پری گر یاد آرم حور و غلمان را
صبا چون گل همی خندد بهار از بس همی بالد — بگلشن گل دریحان چو کرد جیب و دامان را
دلا از شکوه بگذر گر حیا بینی و بی مهری
که تقدیر خدا مغرور خوبی کرد خوبان را — کنم ذکر بدیع آنکه تقدیر خداوندی
رهین عدل او احسانش کند هر فرد انسان را
نه وصف عدل و احسان نحو بجا فزود در دانش — که حاصل شد بذات او جمالی عدل و احسان را
امیر آسمان فتح عزند مصر دانائی
کریم داور عادل نشان فخر دوران را — بعدل آسایش عهدش بجود افزایش جاش
بحلم آرایش خلقش بعلم اندوخت عرفان را
بجاهش رونق عالم بفرش عزت گیتی — بزرش نور ایوان را بزرمش فخر سیمان را
بیک ضربش شده تصفیت و تقطیع تن دشمن
حساب فدی مینم ز دستش تیغ بران را — چو آب تیغ او آب حیات از بهر عالم شد
بتاریکی خجالت کرد پنهان آب حیوان را
چو بحر دین اسلام ست اهل آب شمشیرش — بساز هر آب ریزد در گلو ارباب طغیان را
بشیر شرزه تشبیهش کجا کلکم روا دارد
بشمشیرش ز شیران کرد خالی هر نیستان را — بعهد او که زحمتها مبدل شد بر رحمتها
فدای ناتوانان هر توانا میکند جان را
بدشت گمرهی حاسد اگر خون و فا ریزد — کند عفوش بشمشیرش چو عفو یوسف انوان را
جهان آباد شد یکسر ز فیض عدل او لیکن
زر و آباد کس در عهد عفوش هیچ زندان را — چه باک از جود او گر دست خالی از گهر دریا
که فیض او دهد صد چند سامان از بیان را
عطا بخواست هر وقت و فا بی عهد هر ساعت — یمین هر دو عمل آراسته سامان گیهان را
شمار بخشش او هم توان دانست بی دقت
حساب قطره گرداند محاسب ابر باران را — ز خوانش روزی مور و ملخ بیرون و در باشد
زین اندازه دانستم هجوم میهمان را
ندانم جهان روی زمین را داد خورشیدی — بشارت باد زین ایجاد عمان و بدخشان را
خطا کرده منجم گر ندید این حکم در طالع
بمیمت بود در هفت کشور هر پریشان را — زهی عالی گهر فرقی که در عالم وجود او
سعادت فلک را داد عزت چار ارکان را
خدا داد است این رفعت که از عز جلال او — بتشریفش بود فخر و سعادت خان و خاقان را
بمعنی کم نشد یکذره استعداد او هرگز
صورت گر ربا کرد ست سامان سلیمان را — گهر بخشید بی میزان بی صرف شمار او
بعلمش هر گهر در آفاق کرد آغاز میزان را
ز ره کند را تو حضور او بیک ساعت — کند تعلیم صد سال افلاطون و لقمان را
سخن را قدر تا بشه ساخت از طبع هنر پرور
عالم شد زبان شیرین بهر حرش هر سخندان — چرا قصرش بقدر همتش رفعت نمی یابد
چو نبود منع خرق این گنبد گردون گردان را
مگر زیر ایوانش روان بر خاک می ریزد — اگر ریزد کسی در دامنش یاقوت و مرجان را
ز بهر ایوان که اسکندر بظلمت چشمه حیوان
گر بدگر هبوط سعد در آن پایی دربان را — بی اسباب سلم اضطراب سخت میدارد
چو شوق آستان بوسش ز فرط افتاد کیوان را

چه گویم فیض این یوان که دیباش کند زائل / سپهر حق سائل چون طراز کیمیا صیان را
نظام ملک و ملت در زمان دولت شد قرین / مرکب شان دو هم آمد چو هم آن فخر دوران را
که در عهدش شعرا جنت کند بزور و بستان را / دوتا همی کران آغاز و انجام خلافت شد
درین وقت مبارک ای امیر مسلمین و هم / الا کافی ستان صورت قیاس عزت شان را
الا این باشد این معنی برای درک بین او / همان الفت که حیدر را با احمد بود در عالم
که با آن کریت هست الفت هر مسلمان را / همان الفت که با حیدر یگیتی بود سلمان را
نمیدانم چه سامان ست از بهر تو نزد حق / که تدبیرت درین آشوب محکم کرد ایمان را
خطاب تو مبارک باد و عالم را سرور افزا / عطایش چون خطابرهان امکان مسلم باد امکان را
خصوصاً نوع انسان را عموماً جنس جمع ایشان را / بنوعی ملقب کرد فضل خاص یزدانت
هزاران شکر احسان و عطا و فضل یزدانی / مناع نظم نامربوط من آن بزم عالی را
نداند قوه انفطار آیین و طرز مدح سرداران / ولی تا بید علوی یاوری کرد این ثنا خوان را
بود چون قطره دریا را گیاهی باغ و بستان را / دران جمع هنرمندان که هر یک در هنر کامل
چه وقع و اعتبار شاعری سازد سامان را / ولی از وسعت اخلاق شان امید میدارم
که تشریف قبول آرایند این نوزاد عریان را / دلم میخواست کز بهر دعایش نکته گویم
عطایش چون خطابرهان امکان و حدوث آید / بوجه احسنش گفتم بگویم شکر یزدان را

دیگر قصیده حافظ خان محمد خان شهیر شاگرد غالب دهلوی ست

خوش نغمه نطق گلستان ساز زند / بر جان حمد شکیب و سپاس زند
خرم ز بر گلستان تو آویخت در چمن / فرخ سر بر گل بسر شاخسار زند
از وسعت خیال درون فرماه دی / اردی چنان بهر قدوم ستوار زند
فیروز شد بهار چو بر لشکر خزان / از سر و صد علم بلب جویبار زند
در گلشن نشاط فزا این نسیم نیست / مینو نفس ز مند گیش شرمسار زند
خوش روزگار عیش امیر بهار ما / گلزار چیست خیمه سر کوهسار زند
طوبی لک ای سحاب که از خرمی خویش / پهلو بسبزه زار ارم سر غزار زند
گلشن ابوب گه بشگفتن بود نسیم / بر روی طفل غنچه از آن بار بار زند
شاید که خون بود همه گل گزین بهار / دانم که با سلیق چمن راه خار زند
چون بهار مین کند زخمها نهان بود / در باغ عالمش همه بی اختیار زند
رنگ رخ وی بشکستند زاهدان / زان قوبها که پا بشکست خمار زند
گر عابد است خود همه پیمانها کشید / ور زاهد است جام می خوشگوار زند
اختر نظر بطالع دم کشود و چرخ / چرخی بکام هر دل امیدوار زند
رنگ طرب بعالم و امامی بار بخت / نقشی نشاط بر ورق روزگار زند
در کار چرخ خاز همه نایافتن بمن / روزی گرفتنا دل حیران کار زند
چون فکر من برادرین پرده استاد / حرفی بمن کسی که بالا هوشدار زند
آتش بخت صبر توای خوش کرد پان / در تهنیت هر آنچه که دارین بیار زند
یعنی پی امیر فلک سستان ما / جوش خوشی کرامت پرورده گار زند
این روز را چه تیر دعا کار عالی / بر توده اجابت آمرزگار زند
در دین قبول چهارت التماس / هر باده خواره عابد شب زنده دار زند
کمتر نو چون بزرگیش منصبش / رای فزونش شگرد دن قار زند
نواب که دو از همه شادی شهیر ما / گلبانگ مژده با بدر شهریار زند
بر مسند امارت خود تکیه بناز / نواب کامران هنر افتخار زند
صدیق حسن که از شرف گاه توسنش / هر روز چرخ بوسه سر بر گذار زند
بخت اعتراف خدمت او خاد ماند / اقبال لاف بندگیش بنده وار زند
در نیم راه مانده هنوز از چرخ و هم / بر روز فضای علم فراوانش پا گزد
آگاه دار کیخسرو ان را که سخن / صد تازیانه بر دل غفلت شعار زند
ممدوح من که از همه خوبی جنبش / گلها قلم سر سخن نامدار زند
تقریر سخن که بلند و شرح منظر بود / مانند سکه که کسی بر عیار زند
ای داور گرچه سنگ بلا شنیدی بچرخ / بر چون من سخنوره در آید بار زند
آهی ز سوز غم چه قدر دل برون کشید / چشمم چه لخت دل ز مین شکبار زند
چرخی نزد بهر کام دل حزین / گر زد بجان عیش من دل افگار زند

لطفی برین غریب که در فکر روزیم / آن ضبط لهجات که او قرار زد
اسپ من بجاه و تریک سر قیت / ابر اوج منصب قوسه افتخار زد
نعمتش همین ست تم این قصیده را / دیگر شهیر بنده خدمتگزار زد
مشکل سند بسکه تو شاهی بصد نیاز / کاو در زمین چین بود و شهسوار زد
بشد از ای شهیر بطول سخن هیچ / کاینجا بطول ادب ای اعتبار زد
مخصوص بهر دولت او دعوت دل / سر بر گزیده و غیب آشکار زد
بگرد چو نغمه نیز شدم بهر التماس / روح الامین ترانه آمین هزار زد
و در نظر ابنای زمان این منصب خطاب و خلعت چیزی عمدا
و موجب امتیاز در اقران باشد ولیکن خدا شاهد ست کفی به شهیدا که در چشم ناتوان من این همه عروج منزلتها و ارتقای
هیچ و پوچ بنظر می آید و پیش بعلو مراتب دینیه و جاه مناصب شرعیه مثال خذف محاذی جواهر می نماید حق تعالی میداند
که این همه آرزوی من بود هر چه بوجود آمد اثر تقدیر ازل ست و کیف که دنیا بنهر طالت می ماند غرفه از آن حلال است تا نی حرام
ست درین دیار که شاهی بهر گدا بخشنده غنیمت ست که ما را همین بس بخشنده امیدی که در دل بهر خود دارم صرف
اوقات عزیز در عبادات و تحریر مسائل و احکام و تنقیح اوامر و نواهی شرع مطهر و فق منطوق و مفهوم کتاب الله
تعالی و سنت سید الانام ست پس بس حسرتی که از فوت این چیزها درین ایام بوجه قلت فرصت و کثرت
مشاغل لایعنی دامنگیر دل ست مصرع دل من داند و من دانم و داند دل من ۞ او تعالی را امیدوارم که بحکم الدنیا
مزرعة الآخرة ترقی این دار فانی را سبب اکتساب حسنات آن جهانی و تحصیل مرضیات ربانی گرداند
و از شعات آن محفوظ و مصون دارد و تا جان در تن ست درین حال و حالی که بعد ازین پیش آید محو اتباع و انقیاد
ملت حقه داشته حسن دین نصیب کند و ما ذلک علی الله بعزیز فانه علی ما یشاء قدیر و بالاجابة جدیر و السلام

حرف العین

ابو عبد الرحمن عبد الله بن المبارک بن واضح الحنظلی المروزی پدر ایشان غلام ترک بود و مالک تاجری
از بخارا همدان و آن تاجر از بنی حنظله بود که قبیله از بنی تمیم ست لهذا ایشان را حنظلی گویند نسبت بولا
در تاریخ عامری گفته پدر ایشان مبارک حیلی متورع و متقی بود مالکش او را دار و غنه باغ خود کرده بود روزی
گفت یک انار ترش از باغ بیار رفت و آورد و انار شیرین بر آمد گفت من ترش خواسته بودم مبارک گفت
من چه شناسم که کدام درخت انار شیرین میدهد و کدام ترش هر که آنرا چشیده باشد این فرق وی بشناسد
گفت تا حال نچشیده گفت اذن چشیدن نداده پاسداری که لازمه خدمت من ست بجا می آرم مالک ازین
امانت او بسیار راضی شد و گفت تو قابل آن هستی که در مجلس من بنشینی و باغبانی دیگری سپرد
ن خلکان این قصه را بحوالهٔ بعض نسخ منسوب بابراهیم بن ادهم که عبدی صالح بود آورده و کذا ذکره
طرطوشی فی اول سراج الملوک ولیکن در بستان المحدثین موافق این کتاب ذکر کرده و گفته که مالک وی
ن ازوی در باره که خدائی دختر خود که بحد جوانی رسیده بود مشوره خواست مبارک گفت عربان جاهلیت
دختر خود برای حسب و نسب میدهند و یهودیان برای مال و نصاری برای جمال و در اسلام دین را اعتبار ست
تا هر چهار هر چه پسند خاطر شریف باشد اختیار باید کرد و مالک او را عقل او بسیار خوش آمد بخانه رفته با دختر

این مشوره بیان کرد و گفت میخواهم که دختر را بمبارک دهم که در ورع و تقوی و دینداری سر آمد زمانه است
گو غلام باش بارش نیز راضی شده دختر را باو داد از وی عبد الله بن المبارک بوجود آمد تولدش در سنه سیزده
یا نوزده و یکصد بود و مال بسیار از آن تاجر در وراثت یافت در ایام جوانی بشرب نبیذ مبتلا بودند و انجام از
این شغل است از استماع ملاهی و سرود و صحبت یاران کذائی نیز از دست نمی رفت یکبار در موسم بخت کسب
در باغ آمدند و یاران و رفیقان را هم خواندند و طعام و شراب بتکلف حاضر ساخته مشغول لهو و طرب گردیدند
تا آنکه مستی غالب آمد و بیهوش افتادند آخر سحر بیدار شده خواستند که چنگ گرفته بنوازند دیدند که چنگ آوازی دارد
چون درین کار مهارت تمام داشتند تارهای آنرا محکم کردند باز هم صدا نداد و بقدرت الهی گویا شد و این آیت
بخواند اَلَمْ یَأْنِ لِلَّذِینَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِکْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ ایشان متنبه شده
چنگ را شکسته بر تافتند و نبیذ را ریخته و جامهای منقش و ملون را دریده بطلب علم و عبادت بر آمدند این حکایت
ابو عبد الله بن حماد بهمین اسلوب در تاریخ مختصر المدارک آورده و در طبقات کفوی بنوع دیگر مذکور است بعد از
ذکر قصه باغ و شرب و سکر گفته چون ایشان بخواب رفتند دیدند جانوری خوش الحان بر سر ایشان بالای درخت
نشسته همین آیت می خواند در بستان المحدثین گفته یحتمل که اول در خواب باواز جانور خبر کرده باشند باز بیدار
باواز چنگ تاکیدش نمودند بهر حال مراد و مجذوب درین شغل ایشان بودند در اول امر از شاگردان حضرت
امام اعظم بودند و طریق تفقه از ایشان می آموختند چون امام وفات یافت در مدینه منوره نزد امام مالک تفقه
نمودند ازین جا اجتهاد ایشان گویا بهیئت مجموعیت هر دو طریق است لهذا حنفیه ایشان را از خود می شمارند
و مالکیه در طبقات خود می نگارند و محدثان در طبقات خود می آرند تمام عمر ایشان در سفر گذشت گاهی بحج
و گاهی بجهاد و گاهی بتجارت در اقالیم اسلام گشته اند و از امام مالک و سفیان ثوری و سفیان بن عیینه
و هشام بن عروه و عاصم احول و سلیمان تیمی و حمید طویل و خالد حذاء و دیگر علمای کبار تابعین و تبع تابعین
اخذ علم حدیث نموده اند و سائر طبقات عمدهٔ محدثین مثل عبد الرحمن بن اسدی و یحیی بن معین و ابو بکر و عثمان
پسران ابی شیبه و امام احمد و حسن بن عرفه شاگردان ایشان اند ایشان گفته که من از چهار هزار شیخ علم
جمع کردم لیکن روایت نمی کنم مگر از هزار کس و از عجائب آنکه سفیان ثوری که از اجل شیوخ ایشان اند از ایشان
اخذ نموده اند و سفیان ثوری با وجود آن کمال که حیرت ده اهل کمال است می فرمود من بسیار جهد کردم
که شبانروز و شب در تمام سال بر وضع ابن مبارک بگذرانم میسر نیامد و گاه گاه می فرمود کاشکی تمام عمر من
برابر سه شبانروز دی می بود حسن بن شقیق گفته روزی نماز عشا خوانده همراه ابن المبارک براه ام او میخواست
که بخانه خود رود و شب بسیار سرد بود چون بر دروازه مسجد رسیدیم باو مذکور حدیثی نمودم در جواب شروع کرد
همانجا استاده ماندم تا آنکه مؤذن آمد و بانگ فجر گفت در تورع ایشان چیزهای عجیب منقول است یکبار از کوفه

کوفه ایشان بشام رفتند برای رسانیدن غلهٔ که از کسی عاریت گرفته بودند و بفراموشی همراه برده و نگفتند
اگر در می که در شبهه باشد رد کنم نزد من بهتر از آنکه یک لک درهم صدقه دهم برای خدا و عادت ایشان چنین بود که
چون بحج می رفتند مردم بسیار در رفاقت ایشان اراده می نمودند این سفر مبارک کردند و هر یک نقدی و جنسی که داشت
برای زاد راه آورد که بشرکت صرف کنند آن همه را قبول میکردند و در فهرست نام هر یک جدا جدا با مقدار او
نوشته میگذاشتند چون از حج مراجعت میکردند آن همه را بمالکان آنها واپس میدادند چون از غنمی رسیدند
گفت اگر اول وهله بایشان رد نمایم ایشان ترک رفاقت من کنند و ازین سعادت محروم مانند گان آنکه خود
بخوریم و بر کسی بار خاطر نیستیم همراه می روند و من بطفیل ایشان مبلغی کثیر لله صرف میکنم و در صورت رد
نفقات ایشان من هم ازین عمل خیر محروم مانم و هدایا و تحف که از حرمین برای دوستان و همراهیان وقت مراجعت
می آوردند هم بصرف مبالغ کثیر می بود و این همه از اموال تجارت بود پدرش پنجاه هزار درهم باو داد که
تجارت کن آن همه را در علم حدیث صرف کرده بوطن برگشت پدر پرسید چه جنس آوردی و چه نفع برداشتی وی
فاتری را که جمع نموده بود پیش رو نمود و گفت این جنس آورده ام و نفع دارین برداشته پدر خوش شد و بخانه برده
شش هزار درهم دیگر پیش ایشان نهاد و گفت این مبالغ را نیز صرف کن و تجارت خود را کامل ساز گویند جمعی از بزرگان
جهانی جمع شدند و سر آمد اهل زمان خود در علم فقه و ادب و نحو و لغت و زهد و شعر و فصاحت و حدیث و شب بیداری
و تهجد گزاری و عبادت حج و جهاد و رکوب و سلاحداری و ترک مالا یعنی و حسن صحبت با یاران و عدم مخالفت ایشان
بر صفات حسنه ابن المبارک را اقرار دادند و در هر باب ازین بابها بتفوق و مزیت او اقرار کردند قتیبه بن سعید میگفت
که خبر اهل زمانما ابن المبارک ثم احمد بن حنبل و نوبت ابن المبارک تا آنجا رسیده بود که بزرگان عمده بصحبت او
تقرب خدا می جستند و جمعی که از مشاهیر مشایخ حدیث و خیلی بزرگ کسی است میگوید مرا تا ابن المبارک در اجازت
حدیث واسطه است و این کمال علو سند من است بعده گفته والدانی الاجله بعد وارجو الخیر بحبه لما منحه من التقوی
والعبادة والاخلاص والجهاد وسعة العلم والانفاق والمواساة والفتوة والصفات الحمیدة روزی که ابن المبارک
بمرو داخل شد هارون رشید خلیفه عباسی هم آنجا بود در تمام شهر شور افتاد و غلغله بلند شد و مردم دویدند بکه
خاصه هارون رشید از بالای کوشک این شور و غوغا دیده پرسید که این همه چیست و برای کیست گفتند عالمی
آمده است که او را عبد الله بن المبارک میگویند گفت پادشاهی در حقیقت همین است که این شخص دارد
هارون رشید دارد که بزور چابک و چوبدستی مردم را جمع میکند و این حکایت را ابن خلکان از کتاب الفصوص
فی اهل الفصوص بروایت شعث بن شعبة الفصیصی آورده فضیل عیاض در حق وی گفته ورب هذا البیت
علمای مثله روزی مردم نزد وی برای طلب علم حدیث آمدند و گفتند یا عالم المشرق حدثنا سفیان ثوری
نشسته بود گفت ویحکم عالم المشرق والمغرب وما بینهما ان کنتم تطلبون خطیب گفته از عجائب فن حدیث این است
ابن المبارک دو کس روایت حدیث کرده اند یکی معمر بن راشد دوم حسین بن داود و ما بین وفات این هر دو

فاصله یکصد و سی و دو سال ست ابو علی الغسانی گفته ابن المبارک را پرسیدند که کدام یک افضل ست معاویه بن ابی سفیان
یا عمر بن عبد العزیز گفت غبار یکه در بینی معاویه همراه آنحضرت صلی الله علیه وسلم در آمده هزار بار بهتر از عمر بن عبد العزیز ست
نماز گذارد معاویه خلیفه رسول الله صلی الله علیه وسلم و چون وی سمع الله لمن حمده گفت معاویه ربنا ولک الحمد گفت پس بعد از ین
چه خواهد بود و این و شعر بسیار میخواند **نظم**

قوله للشیء لا ان قلت لا ... واذا صاحبت ناصحب ما جدا
واذا قلت نعم قال نعم ... ذا عفاف وحیاء وکرم
اری اناسا بادنی الدین قد قنعوا ... ولا اراهم رضوا فی العیش بالدون
واذا اشعار اوست **نظم**
استغنی الملوک بدنیاهم عن الدین ... ولا ارهم رضوا فی العیش بالدون
فاستغن بالله عن دنیا الملوک کما ... قد یفتح المرء حانوتا لمتجره
وقد فتحت لک الحانوت بالدین ... **نظم**
صیرت دینک شاهینا تصید به ... بین الاساطین حانوت بلا غلق
تبتاع بالدین اموال المساکین ... ولیس یفلح اصحاب الشواهین
شعرای عصر در مدحت ایشان بسیار قصیده ... بسیار دارند از انجمله قطعه بن است **قطعه**
اذا ذکر الاخیار فی کل بلدة ... فهم انجم فیها وانت هلالها
اذا سار عبد الله من مرو لیلة ... فقد سار عنها نورها وجمالها

از کلام ایشان ست تعلمنا العلم للدنیا فدلنا علی ترک الدنیا دوم میفرمود اول در علم می باید که
نیت صحیح باشد بعده حرف استادان بکمال توجه شنیدن بعده بتامل فهم کردن بعده حفظ آن نمودن بعده در تلامذه
و مستفیدان نشر کردن و پراگنده ساختن و هر که ازین شروط پنجگانه یکی را فوت کرد در علم او نقصان پدید آمد
و نیز میفرمود که من از چهار هزار حدیث چهار سخن انتخاب کرده ام یکی آنکه بر مال دنیا مغرور نمی باید بود و فریب نباید خورد
دوم آنکه در شکم آنچه طاقت هضم آن ندارد کما یا کیفا داخل نباید کرد سوم آنکه از علم هما نقدر باید آموخت که بکار آید
چهارم آنکه بر زن در هیچ چیز اعتماد نباید کرد چون وفات ایشان قریب رسید و علامات احتضار ظاهر شد غلام
خود را که نضر نام داشت و از معتبرین روات حدیث ست فرمودند مرا از فرش بخاک انداز غلام گریستن آغاز کرد
فرمود چرا میگریی گفت ثروت و نعمت شما یاد آمد و این حالت غربت و مسافرت و بیکسی شما دیده بیتاب شدم
فرمود خاموش من همیشه از خدا میخواستم که زندگانی من چون زندگانی دولتمندان باشد و مردن من چون
مردن خاکساران وفات ایشان در غربت و سفر اتفاق افتاد از جهاد برگشته بودند در راه بقصبه هیت
از توابع موصل رسیدند بیمار شده جان بحق تسلیم کردند و این واقعه در رمضان سنه یکصد و هشتاد و یک اتفاق افتاد
بعد از وفات ایشان مردم صلحا بخواب دیدند که گوینده میگوید ابن المبارک بفردوس اعلی رسید قاضی ابن خلکان گفته
هیت موضع هیت که در آن وفات شده بکسر ها و سکون تحتانیه و بعد آن فوقانیه ست شهریست بر فرات فوق انبار
از اعمال عراق لیکن در برشلم ست و انبار در بر بغداد و فرات میان این هر دو فاصله ست چنانکه دجله میان
انبار و بغداد فاصل بوده ست و قبر ابن المبارک ظاهر ست زیارت کرده میشود و اخبار وی در دو جزو فراهم ساخته
انتهی ظاهر آنست که دو جزو مجلد ست لیکن مجلد شد و اگر تراجم را گیرند می توانند شد لیکن موافق اصطلاح

در بیان المحدثین پیش از ذکر وی نوشته که هر چند رتبه ابن المبارک برتر ست از آنکه درین مختصر تعریف
و توصیف بآن کرده شود مثل امام مالک و امام شافعی و امام احمد بن حنبل و لهذا از احالت در ذکر ایشان بزرگان
نمار کرده شد و در حقیقت محتاج الیه غیست اما چون این بزرگ با وصف جلالتی که دارد بذهب خمول
آنام هم بر احوال او کما ینبغی مطلع شوند بنا بر آن برخی از احوال ایشان نگاشته آمد انتهی
ابو محمد عبد الله بن وهب بن مسلم القرشی بالولاء الفقیه المالکی المصری مولی ریحانة مولاة ابی عبد الرحمن
بن انس الفهری یکی از اعلام و ائمه عصر ست مولد و مسکن او مصر ست در ذیقعده سنه یکصد و بیست و پنج متولد شده
و از چهار صد ائمه حدیث روایت نموده از انجمله حضرت امام مالک بن انس و سفیانین و لیث بن سعد و محمد بن عبد الرحمن
بن ابی ذئب و ابن جریج و یونس اند و غیر ایشان ابن عدی گفته از اجله علما و ثقات ایشان بود نمیدانم برای او
حدیثی منکر و ابن یونس گفته جمع بین الفقه والروایة والعبادة و ابن صالح گفته ما رایت اکثر حدیثا منه حدث بما ة الف حدیث
طلب علم در مصر و در حرمین کرد و از وی استاد او لیث بن سعد چند حدیث روایت نموده و گویند که امام مالک هم از وی
روایت چند حدیث اهل مصر دارد منها حدیث ابن لهیعة فی النهی عن بیع العربان و وی در زمان خود حجة بود و مردم
بوی باتش کمال وثوق و اعتماد داشتند و تقلید هیچکس نمیکرد اما طریق تفقه از امام مالک و لیث آموخته بود و از تلامذه
بهری قریب بیست کس را دریافته و علم او را از ینها اخذ نموده و بیست سال ملازم امام مالک بود و امام هیچکس را
فقیه و عالم نوشته الا او را و نیز امام تلامذه خود را در تعلیم آداب تعلم و وعظ و نصیحت زجر میکرد مگر او را که بکمال تعظیم
رغبت باوی پیش می آمد و تعلیم میفرمود و وی در کثرت حفظ احادیث در آن زمان نادره زمان بود یک لک حدیث
از بر داشت و در تصانیف او یک لک و بیست هزار حدیث موجود ست تصانیف هم بسیار دارد ذکره الذهبی
ابن عدی گفته با وجود این کثرت حدیثی منکر در وی یافته نمیشود تا بساقط و موضوع چه رسد روزی نزد امام مالک
ذکر ابن القاسم صاحب مدونه و ابن وهب کردند فرمود ابن وهب عالم ست و او فقیه ست یعنی مستوفی مواد
هر علم ست از فقه و تفسیر و سیر و زهد و فتن و مناقب و رقاق و او مستوفی مواد فقه ست پس پس ابن یوسف
گفته ابن وهب سه وصف جمع کرده فقه و حدیث و عبادت و اوقات سال خود سه حصه نموده یکی در مجاهده با کفار
گذرانیدن در رباط دوم در اشتغال تعلیم و تدریس سوم در سفر حج احمد برادر زاده او گفته که عباد بن محمد ابن وهب را
لطیف قضا داد ابن وهب بگریخت و روپوش شد عباد برآشفته خانه ما را هدم کنانید چون این خبر بعم من رسید
ما گرد که عباد کور شود یک جمعه نگذشته بود که عباد کور شد و ابن خلکان این حکایت را چنان آورده که چون
روپوش شد بخانه خود روزی در صحن خانه وضو میکرد اسد بن سعد بروی مطلع شد و گفت بیرون نمی آئی که
میان ایشان حکم بکتاب خدا و سنت رسول وی بکنی سر برداشت و گفت عقل تو تا اینجا منتهی شده ندانستی که
علما انبیا محشور شوند و قضات با پادشاهان و بود عالم صالح خائف از خدا انتهی از عجائب حکایات این ست
که روزی در درس میگفت گدائی آمد و گفت ای ابا محمد آن درهم که دیروز بمن داده ناسره بر آمد ابن وهب گفت

ای عزیز دستهای ما دست عاریت ست چنانکه بما رسید بهند ما بشما میدهیم گذاشتن آشفت و ناسزا گفتن گرفت
و گفت صلی الله علی محمد این جهان زمان ست که میشنویم که در ان صدقات و خیرات را خدای تعالی بروست
منافقان این است خواهد بود شخصی از اهل عراق در حلقه بود بشنیدن این سوء ادب از جا برفت و بر خاست
و بر روی سائل طپانچه زد سائل بیفتاد و فریاد زد که یا ابا محمد یا ابا محمد یا امام المسلمین در مجلس تو این قسم حرکت کنند
ابن وهب برخاسته تفتیش نمود که این حرکت از کیست مردم گفتند ازین جوان ست وی آمده گفت ای استاد
از تو حدیثی شنیده ام که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود من حمی لحم مومن من منافق یغتابه حمی الله لحمه من النار
چون بر حمایت کسیکه محض حق ایمان دارد این قواب استوقع فرموده اند بر حمایت استاد و کسیکه مقتدای خلق الله باشد
چه ثواب که نخواهند داد من این حرکت بر توقع اجر کرده ام ابن وهب گفت اگر باین نیت کرده خدا ترا جزای خیر دهد
و حدیث دیگر شنو که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرموده است سیکون فی آخر الزمان مساکین یقال لهم الفقراء لا یرغبون فی
الصلوة و لا یغتسلون من جنابة یخرج الناس الی مساجدهم و اعیادهم یسالون الله من فضله و یخرجون یسالون الناس
یرون حقوقهم علی الناس و لا یرون لله علیهم حق گویند روزی ابن وهب در حمامی داخل شد شخصی این آیت میخواند
و اذ تحاجون فی النار تا در بیهوش ماند وی بر خود التزام کرده بود که هرگاه غیبت کسی از وی سر زند یک درم روزه دارد
چون بسبب کثرت این امر بروی سهل شد چنان قرار داد که هرگاه غیبت کند یک درم صدقه دهد چون این امر بروی
شاق آمد غیبت از وی موقوف شد کتاب جامع او مشهور ست و مسموعاتش از امام مالک سی کتاب ست در موضوعات مختلف
و دو موطا جمع کرده یکی کبیر دوم صغیر و له تفسیر الموطا و کتاب المغازی و کتاب القدر و کتاب المناسک و کتاب الاهوال
و غیر ذلک ابن وهب گفته که حیوة بن شریح عطای خود هر سال شصت دینار میگرفت و تا خانه می رسید که همه را تصدق میکرد
چون بخانه آمدی آنرا زیر فراش خود وا فتی ابن عم او چون این حال دید عطای خود هم صدقه کرده در خانه آمد و زیر فراش
جستجو نمود هیچ نیافت با حیوة شکایت کرد وی گفت من خدا را یقین دادم و تو برای تجربه دادی وفاتش بطریق رشد
که روزی کتاب الاهوال از جامع کبیر خود که شاگردان میخواندند شنید حالتی از خوف بروی مستولی شد بیهوش افتاد
برداشته بخانه بردند قدری بهوش آمده باز لرزه و رعب بروی افتاد و بیهوش شد در همین حالت آنجهانی شد
و این واقعه روز یکشنبه بست و پنجم شعبان سنه یکصد و نود و هفت بعمر هفتاد و دو سال اتفاق افتاد سفیان
بن عیینه وفاتش شنیده گفت انا لله و انا الیه راجعون این مصیبت تمام اهل اسلام ست و بعضی از صلحا
شب وفاتش بخواب دیدند که دستار خوان بر میدارند و میگویند که دستار خوان علم برداشته شد قضای در خطه مصر
قبر عبد الله بن وهب مختلف فیه و فی مجرینی مسکین قبر صغیر مخلق یعرف بقبر عبد الله و هو قبر قدیم بشبان یکون قبر دانشگاه
ابو عبد الرحمن عبد الله بن مسلمة بن قعنب الحارثی المعروف بالقعنبی در اصل از مدینه منوره ست و در
بصره سکونت داشت باز بمکه انتقال نمود تولدش بعد از یکصد و سی سال ست شیوخ بسیار را دریافته منهم الامام مالک
و لیث بن سعد و ابن ابی ذیب و حماد و شعبه و سلمة بن وردان و وی یکی از رواة موطا ست زیرا که از اجله

اصحاب مالک و فضلا و ثقات و خیار ایشان بود و لهذا مقدم ست بر همه آنها نزد محدثین علی مدینی را پرسیدند که
اصحاب مالک من ثم القعنبی گفت لا القعنبی فم معن و یحیی بن معین از نفوس نیست و درین علم خبر داده و گفته سالم
من یحدث الله الا کیعا و القعنبی وی چون بخدمت امام مالک رسید سماعت قرات ابن عیینه کرد چون قرات او
بسند نقاد که کما ینبغی باتحقیق و امعان نبود خود موطا را بر امام گذرانید و تا هشت و سیصد استاد ماند و حدیث
اندک دیگر از بصره بمدینه آمد امام مالک اخبر قدوم او رسانیدند امام فرمود برخیزید تا نزد بهترین اهل ارض برویم
و بر وی سلام کنیم چون طواف کعبه کردی میگفتند که هیچکس افضل از وی طواف اینخانه نمیکند مستجاب الدعوة بود
از وی درین باب قصصهای بسیار نقل کرده اند عبد الله بن عبد الحکم گوید نزد عبد الرزاق صاحب مصنف بارادهٔ
طلب علم حدیث رفتم وی با من خشونت کرد و گفت از من بنویس و ترا نخواهم آموخت شب هنگام مغرور خواب رفتم
آنحضرت صلی الله علیه وسلم را دیدم و این ماجرا عرض کردم فرمودند علم حدیث از چهار کس بنویس گفتم کدام اند سر فرمود
همه قعنبی را فرمودند و سه کس دیگر را هم نام بردند اکثر اهل زمانه او را ابدال می فهمیدند و بزرگی و صلاح او مجمع علیه
اهل عصرش بود بجهت کثرت عبادت و فضل او را راهب میگفتند عبد الله بن احمد بن الهیثم گفته بعد خود را
شنیدم میگفت چون نزد وی می رفتیم چنان بر ما بر آمدی گویا مشرف بر جهنم ست نعوذ بالله منها وفاتش
روز جمعه ششم محرم سنه دویست و بست و یک در بصره بود و ابو القاسم بن شکوال در تسمیه من روی
عن مالک الموطا گفته که وفاتش بمکه شد والله اعلم و قعنبی بفتح قاف و سکون عین و فتح نون نسبت بجد
محمد عبد الله بن مسلم بن قتیبة الدینوری قیل المروزی النحوی اللغوی صاحب کتاب المعارف و ادب
الکاتب فاضل ثقه بود در بغداد سکونت داشت از اسحق بن راهویه و ابی حاتم سجستانی و زیادی و طبقه ایشان
روایت حدیث کرده و پسرش احمد و ابن درستویه الفارسی از وی روایت دارند تصانیفش همه خوب و مفید ست
تصانیف غریب القرآن الکریم و غریب الحدیث و عیون الاخبار و مشکل القرآن و مشکل الحدیث و طبقات الشعراء
و اصلاح الغلط و کتاب التصفیة و کتاب الخیل و کتاب اعراب القراءة و کتاب الانواء و کتاب المسائل و الجوابات
و کتاب المیسر و القداح و غیر ذلک و کتب خود را تا وفات خود در بغداد درس میکرد و گفته اند که پدرش مروزی ست شهر کوچک
خراسان ست و قیل کوفه و مدتی قاضی دینور بود بکسر دال مهمله و سمعانی گفته بفتح دال ست و این صحیح نیست و آن
قریه ست از بلاد اکیل نزدیک قرمیسین و خلقی کثیر از انجا بیرون آمده و بسبب تصانیف منسوب بآن شده ولادتش در سنه
مذکوره بیست و وفاتش در سنه دویست و هفتاد و دو بوده و ناگهان بوده صیحه زد و بیهوش گشت و بمرد و گویند بهر سبب
بوده از ان حرارتی پیدا شد بانگی سخت بر آورده تا ظهر بیهوش و بی حواس بود بعد سلامی مضطرب کرد و بیقراری و شوق او
و فات یافت و بمرو قتیبه تصغیر قتبه بهمت بکسر قاف و احد اصحاب که بمعاست و نسبت بلسوی و قتیبی ست تا ابن خلکان
عبد الله بن احمد بن عبد الله الفقیه الشافعی المعروف بالقفال المروزی در فقه و حفظ و ورع
و زهد زمانه بود و او را در مذهب شافعی آثار ست که غیر او را از ابنای جنس نیست و تحاریج او همه جید ست

والد امامش همه لازم خلقی بسیار بروی اشتغال کرده و انتفاع حاصل نموده منهم الشیخ ابو علی الاسفنی و الحسین
بن محمد و الشیخ ابو محمد الجوینی والد امام الحرمین و هر یکی از ایشان امام مشار الیه گردیده و در بلاد نشر علم نموده
و ابتدای اشتغال وی بعلم در کبر سن بود بعد فنای ایام جوانی در عمل اقفال و لهذا او را اقفالی گویند
و در عمل آن ماهر بود و گویند عمر او هنگام شروع در تفقه سی سال بود و شرح فروع ابی بکر محمد بن داود
مؤلف او خیلی جید افتاده است و آن کتابی ست که با وجود صغر حجم خود مشکل بوده است و در وی مسائل
و غریبه واقع شده و بیشتر در زمرهٔ فضا کسی ست که آنرا حل تواند کرد و معنی آن خواند فهمید و وفات قفال سنه
عشرة و اربع مائة بوده و هو ابن تسعین سنة و دفن بسجستان و قبره بها معروف یزار قال ابن خلکان
ابو محمد عبد الله بن یوسف بن محمد الجوینی الفقیه الشافعی والد امام الحرمین در تفسیر و فقه و اصول و نحو
و ادب امام وقت بوده علم ادب اولا بر پدر خود در جوین بخواند بعد به نیسابور آمده تفقه بر ابی الطیب سهل بن محمد
صعلوکی کرد و در مرو از قفال مذکور استفاده نموده انتفاع گرفت و اتقان مذهب و خلاف نمود و طریقه او را مکمل
و بعد تخریج بروی نیسابور عود کرده قصد تدریس و فتوی گردید و خلقی کثیر بروی تخریج نمود منهم ولده امام الحرمین و هم
پیش وی همه هفده سال مشغول بود تفسیر کبیرش مشتمل بر انواع علوم ست در فقه تبصره و تذکره و مختصر
و الفرق و الجمع و السلسلة و موقف الامام و الملوم تصنیف کرده و حدیث بسیار سماعت نموده وفاتش در سنه ثمان یا
اربع و ثلثین و اربع مائة ست در سن کهولت بنیسابور ابو صالح مؤذن گفته وی هفده روز بیمار ماند غسل و تجهیزش حسب
وصیت ایمن کردم چون در کفن چیدم که دست راست و جانب بغل چون ماه تابان ست حیران شده بدل گفتم که این برکات
فتاوی اوست یعنی آنرا از این دست نوشته بود جوین بضم جیم و سکون یا ناحیه بزرگ ست از نواحی نیسابور مشتمل بر قری کثیره و مجتمع
عبد الله بن محمد بن ابی بکر الحنبلی الدمشقی بن الحافظ بن القیم ولادتش در سنه ثلث و عشرین و سبع مائة بوده
قرآن خوانده و بر پدر و غیره اشتغال علم نموده مفرط الذکا بود سورهٔ اعراف در دو روز یاد گرفته در فقه و حدیث
درس محرر سیگفت سماعت او از اصحاب ابن عبد الدائم و غیرهم ست در حجاز سماعت صحیح نموده و در علوم ماهر گردیده
و فتوی داده و درس گفته و بارها حج گذارده ابن کثیر او را بذهن حاذق وصف کرده و ابن رجب گفته کان اجوبة
زمانه مات فی شعبان سنة ست و خمسین و سبع مائة ذکر ذلک فی الدرر الکامنة ابو محمد عبد الله بن نجم
بن شاس بن نزار الجذامی السعدی الفقیه المالکی الملقب بالخلال فقیه فاضل در مذهب عارف بقواعد
در مذهب امام مالک کتب نفیسه تصنیف کرده و ناش الجواهر الثمینة فی مذهب عالم المدینة نهاده و منع الوزر
و جیز امام غزالی ست و در وی دلالت ست بر غزارت فضل او طائفهٔ مالکیه مصر عاکف برین کتاب اند بنا بر حسن
فوائد بعد وی مدرس مصر بود بمدرسهٔ مجاور جامع بعده بشهر دمیاط رفته و همان جا در سنه ست عشرة و ست مائة وفات کرد
ابو البقا عبد الله بن حسین بن عبد الله العکبری الاصل البغدادی المولد و الدار الفقیه الحنبلی الحاسب
النحوی الضریر الملقب محب الدین نحو از ابی محمد بن الخشاب و غیره و مشایخ آن عصر در بغداد گرفته و حدیث از ابی الفتح

بن عبد الباقی بن احمد المعروف بابن البطی و ابی زرعه طاهر بن محمد بن طاهر المقدسی و غیرهما سماعت و روایت نموده
در آخر عمر مشغل او در این فنون در ان زمان هیچکس نبود علم نحو بروی غالب آمده و در وی مصنفات مفیده نوشته
و دیوان متنبی و کتاب الایضاح ابی علی فارسی را شرح نموده و له کتاب اعراب القرآن الکریم فی مجلدین و کتاب
اعراب الحدیث و کتاب شرح اللمع لابن جنی و کتاب اللباب فی علم النحو و کتاب اعراب شعر الحماسة و شرح المفصل
زمخشری و خلقی کثیر بروی در نحو و حساب اشتغال نموده و منتفع شده و در حیات او ناش تا بلاد دور دست
و بلند آوازه گشته وفاتش در ربیع الآخر لیلة الاحد سنه ست عشرة و ست مائة در بغداد بوده و بباب حرب مدفون گشته
عکبری نسبت ست بسوی عکبر بضم عین و سکون کاف و آن شهری کوچک ست بر دجله فوق بغداد بر ده فرسخ
و از وی جماعتی از علما برآمده و او شرحی ست بر مقامات حریری در آن نوشته که بسر زمین اهل الرس کوهی بود موسوم
بقدر یک میل جانب آسمان بلندی داشت در وی طیور بسیار بودند عنقا هم در آنجا بود و آن خلقی بزرگ از گردن
و رویش وی انسان ست و از هر حیوان شبهی دارد غرض که احسن طیور ست در هر سال بر این کوه آمده طائران را
التقاط میکرد ناگهان در بعضی سالها گرسنه شد و از صید عاجز آمد ناچار بر بچه آدمی شکست او را بر بود ناش عنقا مغرب
بنا بر ابعاد او بعد و دختری را بر رؤسا اهل رس بسوی پیغمبر خود حنظلة بن صفوان شکایت کردند وی بر عنقا دعای بد
صاعقه آمد و او را بسوخت والله اعلم ابن خلکان گفته این پیغمبر در میان زمانهٔ فترت عیسی و پیغمبر ما بود علیهما الصلوة
و السلام و در تاریخ احمد بن عبد الله بن احمد الغرناطی نزیل مصر دیدم که نزد عزیز نزار بن المعز صاحب مصر غرائب
حیوان مجتمع شده بود ندکه آنچنان نزد غیر او فراهم نگشته از انجمله یکی عنقا بود و آن پرنده ایست که از صعید مصر
آنرا گرفته آورده بودند در طول برابر بلشون بود و در جسم کلان تر از وی و او را غبب و لحیه و بر سرش وقایه بود
و چند الوان داشت و با پرندها مشابهت تمام داشت و زمخشری در آخر کتاب ربیع الابرار در باب الطیر نوشته
عن ابن عباس رضی الله عنه ان الله تعالی خلق فی زمن موسی علیه السلام طائرا اسمها العنقا لها اربعة اجنحة من
کل جانب و وجهها کوجه الانسان و اعطاها من کل شیء قسطا و خلق لها ذکرا مثلها و اوحی الیها فی خلقت طائرین عجیبین
و جعلت رزقهما فی الوحوش التی حول بیت المقدس و آنستک بهما و جعلتهما زیادة فیها فضلت به بنی اسرائیل
اقتنا سلا و کثر نسلهما فلما توفی موسی علیه السلام انتقلت فوقعت بنجد و حجاز فلم تزل تاکل الوحوش و تخطف الصبیان
الی ان نبی خالد بن سنان العبسی بین عیسی و محمد صلی الله علیه و سلم فشکوها الیه فدعا الله فقطع نسلها و انقرضت و الله اعلم
عبدان ابو محمد عبد الله بن محمد بن عیسی المروزی الفقیه الحافظ مفتی مرو و عالم و زاهد او سالها در
مصر ماند و بر مزنی و ربیع خواند در خراسان اظهار مذهب شافعی او کرد ابن خزیمه و ابو اسحق مروزی بروی
تفقه کرده اند و امام زمان شده اند کتاب المعرفة در صد جزو کتاب الموطا تصنیف اوست و فتاوی و مصنفات
مرجع خلائق بود در سنه عشرین و مائتین متولد شده در سنه ثلث و تسعین روز عرفه وفات یافته
ابو محمد عبد الله بن احمد بن احمد المعروف بابن الخشاب البغدادی عالم مشهور ست در ادب و نحو و تفسیر و حدیث

ونسب و فرائض و حساب و حفظ کتاب عزیز بقراءات کثیره متضلع از علوم صاحب ید طولی و حظ وافر و غایت
حسن می نگاشت عماد اصفهانی در خریده ذکر وی کرده و فضائل و محاسن او شمرده و بود قلیل الشعر کما هو شیمة
صفة لمن غیر مقام بها | کیف کانت اهما الشاغل | عاریة باطنها لملکتس | فاعجب لها عاریة کیف

دروی بذاذت و قلت اکتراث بکل ملبس بود عماد گفته چون وی بمرد در شام بودم بخواب دیدم و گفتم ما فعل الله بک
گفت خیر اگفتم فهل یرحم الاوابا گفت نعم گفتم وان کانوا مقصرین گفت یجری عتاب کثیر ثم یکون النعیم و فاتش در سنه سبع و سبعین
و خمس مائة در بغداد بتاریخ چهارم شهر رمضان بوده و روز سبت در جامع سلطان بروی نماز گذارده و مقبره باب الحرب دفن نمودند
ابو الولید ابو احمد عبد الله بن عدی الجرجانی المعروف بابن القصار صاحب کتاب الکامل فی الجرح والتعدیل حافظ کبیر
امام شهیر یکی از اعلام محدثین بود در سنه سبع و سبعین و مائتین متولد شده از خلائق و امم کثیر و سماع نموده ابن عساکر گفته
گفته بود بالحق که در دست و حمزه سهمی گفته وی حافظ متقن ست در زمانه وی مثل وی نبود خلیلی گفته حدیثم النظیر ست
در حفظ و جلالت از عبد الله بن محمد الحافظ حالش پرسیدم گفت احفظ ست از عبد الباقی بن نافع توفی فی
جمادی الآخرة سنة خمس و ستین و ثلث مائة کذا فی سبل السلام شرح بلوغ المرام عبد الله بن محمد
بن یوسف بن نصر الازدی الاندلسی القرطبی الحافظ المعروف بابن الفرضی فقیه عالم بفنون حدیث و علم رجال
و ادب بارع و جز آن ست از تصانیفش یکی تاریخ علمای اندلس ست که بروی ابن بشکوال ذیل نوشته مسمی
بکتاب الصلة و له کتاب حسن فی المختلف والمؤتلف و فی مشتبه النسبة و کتاب فی اخبار شعرای اندلس و غیر ذلک
از اندلس در سنه سه صد و هشتاد و دو بمشرق دیار رفته و حج گذارده و از علما گرفته و از ایشان سماعت نموده و اشعار
ایشان را نوشته اشعار او بسیار ست منها

ان الذی اصبحت طوع عینیه | ان لم یکن قمرا فلیس بدونه
ذلیل له فی الحب من سلطانه | وسقام جسمی من سقام جفونه

ومن شعره ایضا نظم

اسیر الخطایا عند بابک واقف | علی وجل مما به انت عارف
یخاف ذنوبا لم یغب عنک غیبها | ویرجو لدیها فهو راج وخائف
ومن ذا الذی یرجو سواک ویتقی | ومالک فی فصل القضاء مخالف
فیا سیدی لا تخزنی فی صحیفتی | اذا نشرت یوم الحساب الصحائف
وکن مونسی فی ظلمة القبر عندما | یصد ذووا القربی ویجفو الموالف
لئن ضاق عنی عفوک الواسع الذی | ارجی لاسرافی فانی لمتالف

وکاتب حروف عفا الله عنه چون مشرف بحضور کعبه مکرمه شد در ملتزم مابین رکن اسود و باب بیت پرده کعبه را گرفته دست
بدامن رحمت غفور رحیم زده این ابیات مکرر خوانده است امید آنکه بنا بر خلوص عجز و نیاز بدرگاه بی نیاز بر قبول
اجابت و محل قبول رسیده باشد و ما ذلک علی الله بعزیز و لنعم ما قیل بیت رقم سفید و سیاه من بزمین شکسته نگاه من
چون چه قدر گناه من بحلم زنام غفور تو + و بالجمله مولد وی سنه احدی و خمسین و ثلث مائة ست قاضی مدینه طلیطله بود
روز فتح قرطبه بر بر او را شهید کردند و این واقعه روز دوشنبه ششم شوال سنه ثلث و اربع مائة رو داده و سه روز
و خانه مانده روز چهارم بدون غسل و کفن و نماز مستغیر مدفون شد از وی روایت ست که استار کعبه گرفته دعا

از خدا خواستم پستر منحرف شدم و در هول قتل اندیشیدم و ندامت بردم و قصد کردم که برگردیده از او تعالی استغفار کنم
پس در اثنا آن شخصی که او را در میان کشتگان دیده بود خبر داد که چون نزدیک وی شدم شنیدم میگفت بآواز ضعیف یا کلم
احد فی سبیل الله والله اعلم بمن یکلم فی سبیله الا جاء یوم القیامة وجرحه یثعب دما اللون لون الدم والریح ریح المسک گوید
وی این حدیث را بر جان خود اعاده و تکرار میکند بعده وفات کرد و عقب آن و این حدیث را مسلم در صحیح خود اخراج کرده است
ابو محمد عبد الله بن علی بن عبد الله بن خلف بن احمد بن عمر اللخمی المعروف بالرشاطی الاندلسی الرسی
بود اعتنایت بسیار بود بسوی حدیث و رجال و روات و تواریخ و او را کتابی حسن ست مسمی باقتباس الانوار والتماس الازهار
فی انساب الصحابة و رواة الآثار و این کتاب را مردم از وی اخذ کرده اند و در وی در جمع و احسان تقصیر نکرده و بر اسلوب
کتاب ابی سعید سمعانی ست مسمی بانساب و مولد او صبح روز شنبه هشتم جمادی الآخره سنه ست و ستین و اربع مائة
در قریه از اعمال رسیه بوده که آنرا اوریوله گویند و فاتش در مریه بطریق شهادت بسبب غلبه عدو بر آن صباح
روز چهارشنبه بستم جمادی الاولی سنه اثنتین و اربعین و خمس مائة اتفاق افتاد و رشاطی بضم را و فتح شین منسوب بسوی
قبیله ست نه بسوی بلد بلکه در کتاب کور خود گفته که رسوی یکی از اجداد اوست که در جسم او غالی بزرگ بود و نادره عجیبه که
ضمانت او میکرد وقت بازی با او او را رشاطه میگفت و بسیار میگفت پس رشاطی گفته شد ذکره ابن خلکان
ابو محمد عبد الله بن ابی الوحش رسی بن عبد الجبار المقدسی الاصل المصری الامام المشهور فی اللغة والنحو والقراءة
والدرایة علامه عصر و حافظ وقت و نادره دهر بود علم عربیت از ابی بکر محمد بن عبد الملک الشنتریني النحوی و ابی طالب
عبد الجبار بن محمد بن علی المعافری القرطبی و غیرهما فرا گرفت و حدیث بر ابی صادق مدینی و ابی عبد الله الرازی
و غیرهما شنید و بر اکثر کلام عرب مطلع گردید و او را کتابی ست بر صحاح جوهری بطور حاشیه در وی غرائب آورده و بر وی
استدراک نموده در مواضع بسیار که دال ست بر سعت علم و غزارت مادة و عظم اطلاع او و خلقی بسیار در صحبت وی
مشتغل بودند و انتفاع گرفتند از انهاست جزولی صاحب مقدمه در نحو و بسوی او بود تصفح در دیوان انشا بکه
هیچ کتابی از دولت بسوی ملکی از ملوک نواحی صادر نمیشد مگر بعد از تصفح و اصلاح او و بود عارف بکتاب سیبویه
قال ابن خلکان گفته جماعتی از اصحاب او بصر دیدم و از ایشان اجازت و روایت گرفتم گویند در وی غفلتی بود در کلام
نحو منکر و متقید باعراب نمیشد بلکه کیف اتفق سخن میگفت روزی شاگردی را گفت اشتری قلیل هندبا بعمرو قوتلید گفت
اشتری این حرف بروی گران آمد گفت لا تاخذ مالا بعمرو قوتوان لم یکن بعمرو قوتنا اریده و از این جنس الفاظ بسیار میگفت
اعراب بقول خود نمیکرد و توقف بر اعراب نمی نمود و او را حواشی ست بر درة الغواص فی اوهام الخواص للحریری
و بر کتاب طیف ست در اغالیط فقها و ولادتش در مصر خامس رجب سنه تسع و تسعین و اربع مائة بوده و وفات هم در مصر
شب شنبه بست و هفتم شوال سنه اثنتین و ثمانین و خمس مائة و بری بفتح با و تشدید را اسم علم ست منسوب
کمال الدین عبد الله بن یوسف بن محمد الحنفی المشهور بالزیلعی از اصحاب نجیب سماعت دارد و از فخر زیلعی شارح کنز و علاء الدین
اسبیجابی اخذ کرده و تخریج احادیث هدایه نوشته و هم تخریج احادیث کشاف مات فی محرم سنة اثنتین و ستین و سبع مائة

ابو محمد عبد الله بن محمد بن سلیمان الجزولی السملالی الشریف الحسینی جزوله و سملاله نام قبیله ایست از بربر در قصبه
سوس طلب علم بمدینهٔ فاس کرده و بآنجا کتاب دلائل الخیرات تصنیف نموده و در ساحل محمد بن عبد الله اسفار که از اهل
تیط بود ملاقات کرده از وی اخذ نمود و چهارده سال در خلوت نشست بعده در تربیت مریدین مشغول شد خلق کثیر بر
دست او توبه کرد و ذکر او در آفاق منتشر شد و خوارق عظیمه از وی ظاهر گشت و بود واقف نزد حدود و خدا عامل بحکم
و سفت کثیر الاولاد در سائر بلاد مغرب نشر فقه و ذکر خدا و صلوة بر رسول خدا از وی بوجود آمده و در هر ناحیه اتباع
پیدا شدند سلی و متداری از اصحاب او بسوی بلاد رفته دعوت خلق بذکر خدا و اخذ طریق میکردند تا آنکه از مریدانش دوازده
و شش صد و شصت و پنج کس نزد او جمع شدند و هر یکی از وی خیر و نفع یافت زیرا که فیاض المدد و الامداد و کثیر النفع بود
طریقهٔ او شاذلیه است و تصوف و طریقهٔ تالیف و کلام کثیر دارد و حزب الفلاح و حزب سبحان الله الدائم بلا زوال از وست
وفات او در نماز صبح در سجده در بلدهٔ افوغال سادس عشر ربیع الاول سنه سبعین و ثمان مائة شد بعد هفتاد و هفت سال
او را نقل بمراکش کردند و در ریاض العروس دفن نموده و بنائی بران گذاشتند چون از قبر برآوردند بر شکل روز وفات بود
با این همه طول عهد در هیچ شی تغیر راه نیافته اثر خلق از وی سرور بیش ظاهر بود گویا امروز اصلاح خط کرده است زیرا که
قرب العهد بود بخلق قبر او جلالت و مهابت عظیم دارد مردم بری از دحام آورده دلائل الخیرات بسیار میخوانند گویند از مزار او
رائحهٔ مشک می آید بسبب کثرت صلوة بر آنحضرت صلی الله علیه و سلم کذا فی مطالع المسرات شرح دلائل الخیرات الشیخ محمد
بن احمد بن علی بن یوسف الفاسی القصوی الصاحب فتح الدین عبد الله بن محمد بن احمد المخزومی بن الفرسانی
از بیت ریاست است والی وزارت دمشق بود و مدتی دراز بمصر اقامت نمود محدث و شاعر و ادیب بود در جامع
صحیحین از صحابهٔ الیفی کرده دمیاطی از وی روایت دارد مات فی القاهرة ربیع الآخر سنة ثلث و سبع مائة
شرف الدین عبد الله بن محمد بن علی الفهری المعروف بابن التلمسانی امام عالم بفقه و اصلین است
در مصر متصدی اقرا بود مردم از وی منتفع شدند و کتب مفیده تصنیف کرد منها شرح التنبیه و شرحان
علی المعالم الامام محی الدین عثمان بن یوسف القلیوبی ابو الیمن کندی او را اجازت داده و در قاهره نائب حکم بود
و فقه مجموعی لطیف نوشته و دمیاطی را اجازت داده و وفاتش در قاهره سنه اربع و اربعین و ست مائة بوده
ابو بکر عبد الله بن محمد بن عبید بن سفیان القشیری مولی بنی امیه یعرف بابن ابی الدنیا ولادتش در سنه
ثمان و مائتین بوده مودب بمکتفی بالله بود در حداثت سن وی یکی از ثقات مصنفین اخبار و سیر است کتب کثیره دارد
زیاده بر یکصد تالیف از مشایخ حدیث مثل علی بن الجعد و خلف بن هشام و سعید بن سلیمان و دیگر محدثان عهد
سماعت نموده و از وی جماعتی روایت کرده منهم ابو بکر الشافعی صاحب الغیلانیات و حارث بن اسامة صاحب مسند
و ابو بکر نجاد و احمد بن خزیمه و غیرهم من علماء هذا الشان ابن ابی حاتم گفته کتبت عنه مع ابی و کان صدوقا و کان
اذا جالس احدا ان شاء اضحکه و ان شاء ابکاه توفی سنة اثنتین و ثمانین و مائتین ذکره فی فوات الوفیات
ابو محمد عبد الله بن ابی حمزه یکی از کبار اولیای خدا و عرفای وقت خود بود و کرامات او بسیار است و اعظم آنها این است

که گفت انی بحمد الله لم اعص الله قط ابو عبد الله بن الحاج صاحب مدخل شاگرد اوست احوال شیخ خود در
مجموعهٔ کرامات نوشته و ابن مرزوق حفید در شرح مختصر خلیل گفته ان ابن ابی حمزه و تلمیذه ابن الحاج لا یعتمد علیهما فی
نقل المذهب انتهی و مذهب ایشان مالکی است و غرض ازین کلام اعتراض است بر صاحب مختصر خلیل زیرا که
اعتمادش در نقل مذهب بر مدخل بیشتر است ذکره فی بستان المحدثین و لیکن مدخل کتابی است در دو مجلد بلکه چهار مجلد
متوسط است در جمع و استیعاب بدعات هر عادت و عبادت کاذبه امام در باب خود خیلی جید واقع شده و کتب مختصره
از آن نقل می آرند کاتب حروف این کتاب را از مدینهٔ منوره بیست روپیه خریده همراه آورده است والله اعلم
ابو محمد عبد الله بن عبد الرحمن بن الفضل بن بهرام بن عبد الصمد الدارمی السمرقندی التمیمی صاحب مسند
و صاحب رحلت و اسفار است اکثر بلاد اسلام را گشته و علم حدیث از بلدان بعیده جمع نموده مسلم صاحب صحیح و ابو داود
و ترمذی و عبد الله بن الامام احمد و محمد بن یحیی ذهلی از وی روایت دارند عبد الله بن الامام احمد گفته که پدرم میگفت
حفاظ علم حدیث در خراسان چهار کس اند ابو زرعه و محمد بن اسمعیل بخاری و دارمی و حسن بن شجاع بلخی و چون
خبر وفات او محمد بن اسمعیل بخاری رسید سرنگون کرد و انا لله خواند و اشک از چشم جاری گشت این شعر بر زبانش گذشت
باآنکه گاهی شعر نمیخواند مگر آنچه در حدیث وارد شده بنابر ضرورت روایت شعر ان تبق تفجع بالاحبة کلهم
و فناء نفسک لا ابا لک افجع قوله دارمی در سنه یکصد و هشتاد و یک هجری است و همین سال ابن المبارک
قضا کرده دارمی روز عرفه یوم الخمیس بمرو و روز جمعه یوم النحر مدفون شد ابو بکر عبد الله بن الزبیر القرشی
الاسدی المکی الحمیدی صاحب المسند از کبار اصحاب امام شافعی است و یکی از ائمه در مصر ملازم شافعی ماند چون
وی بمرو رجوع بمکه کرد و آنجا فتوی میداد تا انتقال و میخواست که در حلقهٔ امام شافعی بنشیند ابن عبد الحکم و دیگران بر وی
نصب کرده مانع آمدند بخاری و ذهلی و ابو زرعه شاگردان اویند ابو حاتم گفته اثبت الناس فی سفیان بن عیینة الحمیدی
و امام احمد فرموده الحمیدی عندنا ثقة امام وفاتش در مکه معظمه در سنه دو صد و نوزده واقع شد کذا فی حسن المحاضرة و غیره
ابو بکر عبد الله بن محمد بن ابی شیبة ابراهیم بن عثمان العبسی صاحب مصنف فی الحدیث از موالی بنی عبس
بباء موحده ساکنه بعد العین بوده لهذا او را عبسی گویند در بستان المحدثین نوشته در نیجا سه صورت شنیده شد
وارد میشود پس علامت فارقه در میان هر سه آنست که اگر آن شخص که در نسبت وی این صورت باشد از اهل کوفه است
عبسی بباء موحده و سین مهمله است و اگر از اهل بصره است عیشی است بیای تحتیه و شین معجمه و اگر از اهل شام است
عتبی است بعین و تاء مثناة فوقانیه و این ابو بکر از اهل کوفه است و او را سوای این مصنف مسندی دیگر و بعض تصانیف هم است
استفادهٔ علم حدیث از شریک بن عبد الله قاضی کوفه و ابو الاحوص و ابن المبارک و ابن عیینه و جریر بن عبد الحمید
و اقران ایشان نموده و از وی ابو زرعه و بخاری و مسلم و ابو داود و ابن ماجه و خلائق بسیار این علم حاصل کرده اند از
ائمهٔ فن حدیث است ابو زرعه گفته در زمان ما علم حدیث منتهی بچهار کس شده است ابو بکر بن ابی شیبه که در سر
حدیث بکتاب است و احمد بن حنبل در فقه و فهم حدیث مستثنی است و ابن معین در جمع و تکثیر حدیث ممتاز و علی بن المدینی

در علل حدیث و مخرج آن یگانه و بی همتاست اما در وقت مذاکره ابوبکر احفظ ترین همه اهل عصر بود و در تهذیب و ترتیب
هم امتیاز بر اقران خود دارد و در محرم سال دو صد و سی و پنج آنجهانی شد الشیخ عبدالله بن الشیخ سالم البصری
المکی یکی از اعلام علما بود و اخذ علم حدیث از ضیاء الدین بن شیخ محمد البابلی و شیخ عیسی مغربی و قاضی تاج الدین مالکی
و غیرهم نموده در حرم مکه متولی تدریس بود و ریاست علم بلد امین بوی منتهی شده صحیح بخاری را در جوف کعبه یکبار در سنه
تسع و الف و مائه خوانده و بار دیگر وقت تجدید باب او از طرف سلطان احمد خان عثمانی در سنه تسع و ثلثین و الف و مائه
محمد الشلی در عقد الجواهر گفته هذا مما لم یتفق لاحد قبله ولادت وی در شعبان سنه تسع و اربعین و الف بوده و وفات
رابع رجب سنه اربع و ثلثین و مائه و الف و در معلی مدفون شد او را شرح ست بر صحیح بخاری مسمی بضیاء الساری
کذا فی تسلیة الفواد فی قصائد آزاد للسید العلامه میر غلام علی بن السید نوح الواسطی البلجرامی و شاه ولی الله محدث دهلوی
در انسان العین فی ذکر مشایخ الحرمین نوشته که وی احیای بسیاری از کتب حدیث کرد از انجمله مسند امام احمد ست
نزدیک بود که بر وجه عارض نسخه کاملی از آن یافته نشود وی از مصر و عراق و شام از خزانهای قدیم اطراف و اجزای آن
جمع کرد و از آن همه نسخه نوشت و آنرا صحیح کرد و اصل ساخت و از کتب ستهٔ نیز اصول صحیحه ساخت و ضیاء الساری شرح
بخاری را بسبب ضعف پیری اتمام نتوانست کرد و همه عمر بروایت کتب حدیث سر او بحثا گذرانید بالجمله بتحقیق حافظ
درین زمانه متاخر وی بود از ابتدای صبا رغبت علم و علما و صلاح و ورع پیشه مرضیه وی بود هر روزه سیپارهٔ از
قرآن خواندی چون پیر شد آنچه میتوانست میخواند و هیچ وقت خالی نبودی از درس یا تلاوت یا نماز یا سخن منصوری چون
شیخ سالم پسر او در سرکار شریف الشرفای مکه مداخلت کرد اکبر همتوی آن بود که طعام او در طعام شیخ سالم مخلوط نشود
و نه ملوث و نه اهل سند امام احمد را نزدیک سر مبارک آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم در مسجد شریف در پنجاه و شش و نه خواند
عمری طویل یافت و آنهمه در مرضیات الهی گذشت و تا آخر عمر بوفور عقل و حفظ و صحت حواس متصف بود الا سامعه
فی الجمله فتور یافته بود در آخر عمر شیخ عبدالله مغربی کتب ستهٔ را بروی خواند بل که اکثر ایشان بروی سماع کردند
ابو عبدالله عبیدالله بن عبدالله بن عتبة بن مسعود الهذلی یکی از فقهای سبعهٔ مدینه ست پدر او زاده عبدالله
بن مسعود صحابی رضی الله عنه از اعلام تابعین ست خلقی کثیر را از صحابه دریافته و از ابن عباس و ابوهریره و عایشه
سماعت نموده و از وی ابوالزناد و زهری و غیرهما روایت کرده زهری گفته چهار دریا دیدم در انها ذکر وی نیز نموده
و گفته بسیاری از علم شنیدم و گمان کردم که اینقدر کفایت ست چون عبیدالله را ملاقات نمودم پس گویا در دست
من چیزی نیست عمر بن عبدالعزیز گفته اگر مرا مجلسی نزد وی باشد دوست ترست مرا از دنیا و ما فیها و نیز گفت
حق حرم شبی از شبهای او بهزار دینار از بیت المال گفتند ای امیر المؤمنین تو این چنین میگوئی با وجود تحری و تحفظ تو گفت شما کجا میروید الی لا عود برأیه و نصیحته و هدایته علی بیت مال المسلمین بالوف و الوف بدرستیکه در
محادثه تلقیح عقل ست و ترویح قلب و تسریح همم و تنقیح ادب بود عالم ناسک در سنه اثنتین و مائه یا تسع و تسعین
یا ثمان و تسعین علی الاختلاف وفات یافته شعر سخن هم دارد از انجمله این ابیات ست که ابوتمام در کتاب الحماسه آورده نظم

شغفت القلب ثم ذررت فیه | هواک فلیم فانام القطور
تعلل حب عتبة فی فؤادی | تعلل جیشهم یبلغ شراب
فبادیه مع الحانی یسیر | ولاحزن ولم یبلغ سرور

و چون این شعر گفت او را گفتند که تو این شعر میگوئی گفت فی اللهو و در رانه للعفو و هذلی بضم ها و فتح ذال نسبت ست
بسوی هذیل بن مدرکه که قبیلهٔ کلان بود اکثر اهل وادی نخله مجاور که حرسها الله تعالی ازین قبیله اند
الکرخی امام ابوالحسن عبیدالله بن الحسین بن دلال از ثقات و شیوخ حنفیه ست مختصری
در فروع دارد و بر قدوری شرحی نوشته و در سنه اربعین و ثلث مائه وفات یافته ابو عیسی عبدالرحمن
بن ابی لیلی یسار و قیل داود بن بلال بن اجیحة بن الجلاح الانصاری و در نام پدرش خلاف ست غیر ازین
نیز از اکابر تابعین کوفه ست از علی بن ابی طالب و عثمان بن عفان و ابی ایوب انصاری و غیرهم سماعت نموده
گویند از حضرت عمر هم شنیده و لیکن حفاظ اثبات آن نمیکنند و پدرش ابولیلی را روایت از آنحضرت صلی الله علیه
و سلم ست و در وقعهٔ جمل حاضر بود و رایت مرتضوی در دست داشت و از وی عبدالرحمن شعبی و مجاهد و عبدالملک
بن عمیر و خلق سوای ایشان شنیده و لیست بقین من خلافة عمر و قتل بدجیل و قیل غرق فی شهر البصرة و قیل فقد
بدیر الجماجم سنه ثلث و ثمانین فی وقعة ابن الاشعث و قیل سنه احدی و قیل سنه اثنتین و ثمانین للهجرة
ابو عمرو عبدالرحمن بن عمرو بن یحمد الاوزاعی امام اهل شام ست در شام عالم تری از وی نبود هفتاد هزار مسئله را
جواب گفته در بیروت سکونت داشت سفیان ثوری را چون خبر قدوم او رسید برامده بذی طوی ملاقات کرد و شتر
او را از قطار کشیده بر سر خود نهاد و هر گاه که بر جماعتی میگذشت میگفت الطریق للشیخ سماعت از زهری و عطا دارد
از وی ثوری و ابن المبارک و جماعهٔ کثیر اخذ نموده و لادتش در بعلبک بوده در سنه ثمان و ثمانین و قیل ثلث و تسعین
و منشأ او بقاع ست بعد وفات مادرش به بیروت نقل کرده بود فوق الربعة خفیف اللحیة گندم گون مخضب بحنا و فاتش
سنه سبع و خمسین و مائه یوم الاحد دو شب باقی از ماه صفر و قیل ربیع الاول بمدینهٔ بیروت اتفاق افتاده قبرش
در قریه ایست که بر باب بیروت ست و آنرا احتوس گویند و اهل آن قریه مسلمانان اند و وی مدفون ست در قبله
مسجد اهل قریه آنرا نمی شناسند بلکه میگویند که اینجا مردی صالح ست که بروی نور نازل میشود خواص مردم میدانند
که اوزاعی ست و شاه بعضهم تعبوه

جاد الحیا بالشام کل عشیة | قبرا تضمن لحده الاوزاعی
تضمن فیه طود شریعة | سقیاله من عالم نفاع
لا بزهد ایما اقلاع | عرضت له الدنیا فاعرض مقلعا

حافظ ابن عساکر در تاریخ دمشق آورده که اوزاعی در حمام بیروت برای
[illegible] بود و صاحب حمام را شغلی بود حمام را در بند کرده برفت چون باز آمده در بگشود او را مرده یافت دست
[illegible] مستقبل قبله نهاده جان داده است و گویند این کار زن او کرد و لیکن نه بقصد سعید بن عبدالعزیز
[illegible] اعلم کرد که گردنی در کفارهٔ این کار آزاد کند و یحمد بر وزن یکرم ست از باب افعال و اوزاعی بفتح همزه
منسوبی اوزاع ست که بطنی از ذی الکلاع از یمن ست و قیل بطنی من همدان و نامش مرثد بن زید ست

وگفته اند که اوزاع نام دیهی بدمشق ست بر طریق باب الفراديس و ابو عمرو از ایشان نیست لیکن ایشان فرود آمده بودند
پس منسوب ایشان شد و وی از سبی یمن ست و بیروت بفتح موحده و یا مثناة تحتانی ساحل شام که فرج آن بدست
مسلمانان روز جمعه عاشر ذیحجه سنه ثلث و تسعین و خمس مائة انتزاع نمودند و حنفوس بفتح حاء و سکون نون و ضم فاء و سین
کذا فی وفیات الاعیان ابو عبد الله عبد الرحمن بن القاسم بن خالد بن جنادة العتقی بالولاء المصری
المالکی صاحب المدونة جامع بود در میان زهد و علم تفقه با امام مالک کرده و بیست سال در صحبت شریف او بسر برده
و اصحاب مالک بعد وفات مالک از وی منتفع شده و مدونه او اجل کتب مذهب ایشان ست سحنون و غیره از وی
اخذ کرده اند در سنه احدی و تسعین و مائة شب جمعه هشتم صفر در مصر وفات یافت از اهل مصر ست و جناده بضم جیم
و فتح نون و عتقی بضم عین و فتح تا نسبت ست بسوی عتقا که از یک قبیله نیستند بلکه از قبائل شتی بوده اند بعضی از حمیر
و بعضی از سعد العشیره و بعضی از کنانه مصر و اکثر آنها متوطن مصر اند و عبد الرحمن مذکور مولای زبید بن الحارث عتقی
و زبید مذکور از حمیر بود و قضاعی گفته جماعتی از قبائل متفرق در زمان آنحضرت صلی الله علیه و سلم متفق شده
غارتگری و رهزنی شیوه خود کرده بودند خصوصا هر که باراده اسلام و ادراک شرف صحبت سید انام مسافر میشد او
در راه میرنجانیدند آنحضرت صلی الله علیه و سلم بسوی ایشان فوجی فرستاد فوج آنها را گرفته اسیر آوردند آنحضرت
همه را آزاد کرد از آن باز آن جماعه عتقا نامیده شدند و هر که از اولاد آنهاست عتقی ست و چون عمرو بن العاص
مصر فتح کرد و این روز جمعه مستهل محرم سنه عشرین از هجرت بود با وی عتقا در اهل رایت سعد و بودند اهل
از آن جهت نامیده شدند که عرب برای هر بطن رایتی مقرر میکردند تا بدان شناخته شوند و برای هر بطنی از بطون
اهل رایت عددی معین نبود که برای هر بطن رایتی مقرر نمایند لهذا عمرو بن العاص گفت که من رایتی مقرر کنم
که منسوب بسوی قبیلهٔ باشد و دعوت شما بران رایت باشد پس ایشان همچنین کردند و این اسم همچو نسب جامع گردید
و دیوان ایشان نیز بران قرار یافت چون عمرو بفتح اسکندریه رجوع بفسطاط کرد مردم خطط خود را اختیار کردند
عتقا هم آمدند و هیچ موضعی که در آن اختطاط کنند نزد اهل رایت نیافتند ناچار شکوه این معنی پیش عمرو بردند
معاویه بن خدیج که متولی امر خطط بود ایشان را گفت رای من برای شما این ست که برین قبائل غالب فاهر شوید
و آنرا منزل گیرید و نامش ظاهر نهید ایشان همچنان کردند از آن باز اهل ظاهر لقب یافتند این همه را ابو عمرو محمد بن
یعقوب تجیبی در کتاب خطط مصر ذکر کرده چون فائده غریبه بود و بسوی آن حاجت می افتد اینجا ذکر کرده شد
پسند افتاد و قاله ابن خلکان و در بستان المحدثین نوشته تولد ابن القاسم در سنه یکصد و سی و دو بود
از شیوخ بسیار روایت دارد مال بسیار در راه طلب علم حدیث صرف کرده و در زهد و تورع از عجائب روزگار بود
و در صحت حدیث و حسن روایت نادره وقت اکثر دعای خود میگفت اللهم اصرفني عن الدنيا و اهلها
و عطاهای سلاطین و امرا هرگز قبول نمیکرد عبد الله بن وهب میگفت هر که رغبت بفقه امام مالک داشته باشد
باید که صحبت ابن القاسم محکم بگیرد که ما بچیزهای دیگر مشغول شدیم و او متفرد باوست و لهذا فقهای مصر

مسائل مدونه او را بر جمیع روایات ترجیح میدهند و اشهب اگر یکی از اعیان مذهب مالکیه است پرسیدند که
فقاهت ابن القاسم بیشتر ست یا فقاهت ابن وهب گفت اگر بای چیز ابن القاسم را با تمام ابن وهب برابر کنند
از وی افقه باشد اما محققین مالکیه نوشته اند که اشهب او در مسائل جراح و دیات و نقل کلی بود و ابن القاسم را
در مسائل بیوع و معاملات و ابن وهب او در مسائل حج و مناسک و الله اعلم ابن القاسم گفت ابتدای تعلق من
بصحبت امام مالک آنست که روزی در خواب مرا گفتند که اگر عزم طلب علم داری و علم حق را دوست داری
باید که بجانب آفاق رجوع آری گفتم آن کیست و نامش چیست گفتند امام مالک و نیز ابن القاسم اوقات سال تمام بود بتعلیم کرده بود
چهار ماه در اسکندریه میماند برای جهاد کفار روم و بر بروز نگ و سه ماه در سفر حج و زیارت مسجد نبوی و پنج ماه در تعلیم علم
روزی ذکر او پیش امام مالک آمد فرمود خدایش عافیت دارد انبانی پر از مشک ست خرقی در شرح رساله زیر این قول
من قرأ القرآن فی سبع فذلک حسن نوشته که ابن القاسم در رمضان دو صد ختم قرآن میکرد و اسد بن قاسم الفرات گفته
که وی در غیر رمضان هم همین قدر ختم مینمود و چون بخدمتش رسیدم ترغیب احیای علم کردم یک ختم و قوت داشت و یک
ختم را تا آخر عمر مواظبت نمود از اجوبه امام مالک در مسائل نزد او سه مجلد بود و فاتش در سنه یکصد و یک در مصر بود
بعد از موت بخوابش دیدند و پرسیدند که ام چیز تر اوران عالم سود مند افتاد گفت چند رکعت که در اسکندریه گذارده بودم
گفتند این مسائل فقه کجا رفت گفت هیچ ندیدم و بدست اشاره کرد که آنهمه را هبای منثورا یافتم صاحب بستان المحدثین گفته
در اینجا کسی را وهم راه نزند که اشتغال بعلم هیچ نیست هر چه هست اشتغال بعبادت ست زیرا که اشتغال بعلم نیز نوعی از
عبادت بلکه بهترین عبادات ست و تحقیق آنست که نفوس انسانیه در اشتغال خود مختلف اند بعضی را از یک شغل
تاثیر عظیم در قوای نفسانیه حاصل میشود و بعضی را از شغل دیگر و در عالم برزخ ظهور آن تاثیر عظیم واقع میشود و آنهمه اشتغال
فی نفسها محمود اند و گاهی در شغل قلیل سهل نیت صالحه دست میدهد و در شغل دیگر اگرچه کثیر و عمده باشد آنقدر نیت صالحه
حاصل نمیگردد ان الله لا ینظر الی صورکم و اعمالکم و لکن ینظر الی قلوبکم و نیاتکم قاعده مقرری ست فلیفهم ذلک انتهی
ابو منصور عبد الرحمن بن محمد بن الحسن بن هبة الله بن عبد الله بن الحسین الدمشقی الملقب فخر الدین المعروف
بابن عساکر الفقیه الشافعی در علم و دین امام وقت خود بود تفقه بر شیخ قطب الدین ابی المعالی مسعود نیسابوری کرده
و زمانه دراز در صحبت او مانده انتفاع حاصل نموده و دختر او را بزنی خود گرفته بعده خودش مستقل شده بدمشق قدس زمانی
درس گفت و خلقی کثیر بروی اشتغال نموده و از وی تخریج کرده ایمه و فضلا گردیدند در فتاوی مسند بود بشیخ شافعیه رسید
شغل تدریس بار و حیه و تدریس تقویه و تدریس صلاحیه مانده و اعتنا بتقویت نموده و فضلای شام نزدش آمد و شد میکردند
آنکه نظامیه شام گفته میشد و وی اول کسی ست که در تدریس درس گفت و از گذشتن در رواق حنابله تورع میکرد
تا بسبب افتادن در روی آنها نشوند زیرا که عامه ایشان بنی عساکر را بغوض داشتند بجهت آنکه شافعیه اشاعره اند
در وی مناصب و ولایات عرض کردند همه را ترک کرد در فقه و حدیث تصنیفها دارد ابن خلکان گفته پدر زاده ابی القاسم
بن عساکر صاحب تاریخ دمشق ست و از خاندان ایشان جماعتی از علما و رؤسا برآمده بخط خودش نوشته که ولادت او در

سنه خمسین و خمس مائة بوده و وفات هم در جبل جبار شنبه سنه عشرین و ست مائة و شیخ قطب الدین ابا بکر بوصی خاتم بر مشرق بغداد مدفون
ابو سعید عبد الرحمن بن احمد بن یونس بن حیان الصدفی المحدث المؤرخ المصری خبیر بود باحوال مردم و مطلع
بر تواریخ ایشان عارف باقوال خود مصر و تاریخ نوشتگی اکبر که مختص باهل مصر است دوم مهر که مشتمل بر ذکر مهاجرین
وارد بدین در مصر است در هر دو تقصیر کرده و بران ذیل ست از ابو القاسم یحیی بن علی حضرمی و این ابو سعید حفید یونس
صاحب امام شافعی ست که ناقل اقوال جدید اوست و فاتش در سنه سبع و اربعین و ثلث مائة بوده شاه ابو موسی عبد الرحمن
الخشاب المصری بقوله **نظم**

بثثت علمك تصنيفا وتقريبا	وعدت بعد لذيذ العيش منكدبا
عنك الدواوين تصديقا وتصويبا	ما زلت تلهج بالتاريخ تكتبه
ارخت موتك في فكري وفي صحفي	لمن يؤرخني اذ كنت محسوبا
مدى الليالي من الاحباب محجوبا	صدفي فتحتين نسبت ست بسوى

بن سهل که قبیله کلان از حمیر ست و بمصر فرود آمده و صدف بکسر دال ست لیکن در نسبت مفتوح میشود چنانکه
در نمره نمری گویند و این قاعده مطرده است قاله ابن خلکان و در ذیل او نوشته که ولادت صدفی در سنه
احدی و ثمانین و مائتین بود و او را کلام ست در جرح و تعدیل که دلالت میکند بر تبحر او بر رجال و معرفت او بعلل
ابو الفرج **عبد الرحمن** بن ابی الحسن علی بن محمد بن علی القرشی التیمی البکری البغدادی الفقیه الحنبلی
الواعظ الملقب جمال الدین الحافظ من نسل محمد بن ابی بکر الصدیق رضی الله عنه علامه عصر و امام وقت خود در علوم حدیث
و صناعت وعظ بود در فنون عدیده تصنیف نمود منها زاد المسیر فی علم التفسیر چهار جزء ست و در وی اشیای غریبه نوشته
و در حدیث هم تصانیف بسیار دارد و له المنتظم فی التاریخ و موضوعاتش در چهار جزء ست و در وی هر حدیث موضوع
آورده و او را ست تلقیح فهوم الاثر علی وضع کتاب المعارف لابن قتیبة له لفظ المنافع فی الطب و بالجمله کتابهای او
بیش از شمار ست و بخط خود هم بسیار نوشته مردم بطور مبالغه میگویند که چون کراریس مکتوبه او را فراهم کرده حساب
مدت عمر وی کنند و کراریس را بران قسمت نمایند هر روز جز بحساب می آید ابن خلکان بعد این بیان گفته هذا شیء عظیم
لا یکاد یقبله العقل و گفته اند که چون ترشحهای اقلام او که بآنها حدیث رسول خدا را صلی الله علیه و سلم نوشته فراهم نمودند مبارک
کثیر حاصل آمد و وصیت نمود که آب غسل موت او را بهمین تراشها گرم نمایند و بعده باب مذکور بشویند همچنین کردند
و تراشه کفایت این معنی کرد بلکه چیزی بیفزود و او را اشعار لطیفه بسیار ست از انجمله این ست که بخاطب ابغداد گفته **نظم**

عذيري من فتية بالعراق	قلوبهم بالجفا قلب
وقول القريب فلا يعجب	ميا زيهم ان تندت بخير
وعذرهم عند تقريبهم	مغنية الحي لا تطرب

يرون العجيب كلام الغريب
الى غير جيرانهم تقلب

و او را در مجالس وعظ اجوبه نادره است
یکی از انها این ست که در بغداد میان اهل سنت و شیعه در مفاضله بین ابی بکر صدیق و علی بن ابی طالب نزاع
واقع شد و هر دو فریق برجواب وی راضی شدند یعنی هر چه او گوید همان بپذیریم شخصی را ایستاده کردند تا پیر او بر آن خود

و مجلس وعظ بود جواب داد و من کانت ابنته تحته و فی الحال از کرسی فرود آمد تمام اهل مجلس صدا زدند
اهل سنت گفتند که آن ابو بکر ست زیرا که دختر عایشه زیر رسول خدا صلی الله علیه و سلم بود و شیعه گفتند که آن
علی ست زیرا که فاطمه بنت رسول خدا زیر او بود ابن خلکان گفته هذه من الطائف الاجوبة و لو حصل بعد الفکر
لکان مرادا معان النظر کان فی غایة الحسن فضلا عن البدیهة و سیوطی در تاریخ الخلفا گفته سائل این سوال
از ناصر لدین الله خلیفه عباسی بود که میلی بمذهب امامیه داشت و او را کتابی ست مسمی بتلبیس ابلیس بیان کرده است
در وی طریقهای که راه یافته ست شیطان از انها بطوائف مردم و واقع شده اند در بدعت و خلاف سنت و صوفیا
در رد و انکار بر طائفه صوفیه در انچه منقول ست از این قوم از حکایات ابنله حال و طفح سکر بیان کرده و نسبت بعضی
ایشان را بجهل و جنون و حماقت و سوگند خورده که غرض من الهام عالم و تایید سنت ست تا اتباع کنند نه تشنیع بر جماعت
صالحین و لیکن خالی از افراط و تجاوز از حد اعتدال نیست و لهذا تحذیر کرده اند از مطالعه آن و بود در بغداد در زمان
شیخ عبد القادر جیلانی و ذکر نکرد ایشان را در کتابهای خود و خواجه محمد پارسا گفته پنج سال در زندان ماند بسبب
انکار بر ایشان و بود حافظ فصیح متبحر مصنف در اقسام علوم و بیست و پنجاه تصنیف کرده و مراد او اقبال تام مردم
از خاص و عام و شیخ عبد الحق در اشعة اللمعات نقل کرده که بر دار داشتند بردند جنازه او را بعضی مشایخ و علما در حضور شیخ
طلب کردند عفو و صفح و تجاوز از وی پس عفو کرد شیخ عبد القادر از وی و در گذشت از جریده او چون شیخ عبد الوهاب متقی
این قصه را ذکر کردم فرمود الحمد لله علی ذلک مردی عالم محدث کبیر ست انتهی او را محاسن بسیار ست که شرحش طول میخواهد
و آتش تقریب او در سنه ثمان و قیل عشر و خمس مائة اتفاق افتاده و وفات لیلة الجمعة ثانی عشر رمضان سنه سبع و تسعین
و خمس مائة و بباب حرب مدفون گشته جوزی بفتح جیم و سکون واو نسبت ست بسوی فرضة الجوز که موضعی مشهور ست
ابو القاسم **عبد الرحمن** بن عبد الله بن محمد الغافقی الجوهری از شیوخ قسطلاست که شهری مشهور ست در شام
متصل دمشق شاگرد حسن بن شریق و ابن شعبان و دیگر محدثان عمده آن دیار ست مرد فقیه متورع بود و باب آمد و شد بر خود بسته
هر چه خود را فرصتها شمار بنیکر در خانه خود منزوی و معتزل میگذرانید کمتر بر می آمد کتابهای نفیس از تصانیف او یادگار ست منها
مسند موطا و مسند ابن وهب الموطا مذهب مالکی داشت در رمضان سنه سبعه و هشتاد و یک وفات کرده قاله فی العبر و غیره
و الفضل جمال الدین **عبد الرحمن** بن الکمال ابی بکر بن محمد بن سابق الدین بن الفخر عثمان بن ناظر الدین محمد
سیف الدین خضر بن نجم الدین ابی الصلاح ایوب بن ناصر الدین محمد بن الشیخ همام الدین الهمام الخضیری الاسیوطی
قاله فی کتابه حسن المحاضره و نیز گفته که جد اعلای من همام الدین از اهل حقیقت و مشایخ طریق بود و من بجد هم
اهل ابهاجت و ریاست بعضی حاکم بلده و بعضی والی حسبه و بعضی تاجر و بعضی متمول و از ایشان جمعی را شنیدم که
علم کرده باشند مگر پدر من و معلوم نیست که نسبت خضیری ما بکدام طرف ست آری خضیریه محله ببغداد ست و از
آن قریه مسموع شد که والد من ذکر میکرد که جد اعلای او عجمی بود یا از شرق پس ظاهر آنست که نسبت مذکور بسوی محله است
و در لیلة الاحد تمهل رجب سنه تسع و اربعین و ثمان مائة بوده نشو و نما در یتیمی یافتم هشت ساله بودم که قرآن حفظ نمودم

عمدة ومنهاج الفقه والاصول ابن الحاجب را گرفتم و در اشتغال علم شروع نمودم فقه و نحو از جماعتی از شیوخ
از علامه فرضی زمان شیخ شهاب الدین الشارمساحی که متجاوز از یکصد سال بود حاصل نمودم و بتدریس مدرسه
ست و سبعین مجاز شدم و در هجده سال تالیف نمودن آغاز کردم اول چیزی که نوشتم شرح استفاده و سبل الهدی
بلقینی چون بر آن واقف شد تقریظ نوشت و از وی تلمذ و نشر ملازم بوده فقه آموختم بعده بر ولد او اقرا نمودم
و اول نهاج و نحو آن قرات کردم و بتدریس و افتاء در سنه ست و سبعین مجاز گردیدم و بعد موت او ملازم شیخ
سنامکی شدم و در حدیث و عربیت استفاده از علامه تقی الدین شبلی حنفی کردم و وی بر جمع الجوامع و جز آن تقریر
تقریظ نوشت و گواهی داد بارها بتقدم من در علوم بلسان و بیان خود رجوع کرد تنها بسوی قول من کمیت
زیرا که وی در حاشیه خود بر شفا حدیث ابی الحمراء در باب اسرا آورده و آنرا منسوب بابن ماجه نموده چون در ابن ماجه
بخط وی دیدم نیافتم تا چار بر تمام کتاب بگذشتم بران هم نیافتم و از جمع صحابه لابن قانع آن حدیث را برآوردم
و نزد شیخ آمده خبر کردم مجرد شنیدن از من کتاب برداشته لفظ ابن ماجه حفظ کرده بجای آن ابن قانع نوشتاند
و چشم من عظیم آمد و از عظمت منزلت شیخ که در دل داشتم هیبت خوردم و گفتم الا تصبرون لعلکم ترا حسون گفت زین
در قول خود رواه ابن ماجه تقلید برهان علی کردم بعده از شیخ تا انتقال شان جدا نشدم و لازم شیخ علامه استاذ
محی الدین کافیجی تا چهارده سال گشتم و از وی تفسیر و اصول و عربیت و معانی و جز آن استفاده نمودم و برای من
اجازت عظیمه نوشت و در چند درس کشاف و توضیح و تلخیص المفتاح و عضد حاضر خدمت سیف الدین حنفی گردیدم
و بحمد الله تعالی بسوی بلاد شام و حجاز و یمن و هند و مغرب و تکرور مسافرت نمودم و چون بحج رفتم آب زمزم را
چند کار نوشیدم از انجمله آنکه در فقه بر رتبه شیخ سراج الدین بلقینی برسم و در حدیث بر رتبه حافظ ابن حجر و شمس دلاصی
در سنه احدی و سبعین نمودم و املای حدیث از سنه اثنتین و سبعین عقد کردم و در هفت علم فوق نقاب
مرا بتحریر روزی کرد تفسیر و حدیث و فقه و نحو و معانی و بیان و بدیع بر طریقه عرب و بلغا نه بر طریقه عجم و اهل فلسفه و انچه
اعتقاد دارم این ست که ازین علوم شش گانه معانی فقه و نقولی که بران مطلع شده ام بجائی رسیده ام و واقف شده ام که هیچ یک
از اشیاخ من تا آنجا نرسیده تا بمن و نهم چه رسد و در فقه این حرف نمیتوانم گفت زیرا که شیخ من در ان اوسع
و اطول الباع ست و جز این علوم هفتگانه باصول فقه و جدل و تصریف هم آشنا هستم و علاوه آن با انشاء و اصول
و فرائض و جز آن بقرآت و آنرا از هیچ شیخی نگرفته ام و دون آن علم طب ست و اما علم حساب پس دشوار بر من ست
بر من و ابعد آن از ذهن من و چون در مسئله که تعلق بحساب دارد نظر میکنم گویا برداشتن کوهی قصد میکنم و بحمد الله
درین وقت آلات جهاد نزد من کامل شده و این بطریق تحدث بنعمت او تعالی میگویم نه بطور فخر و کدام چیز در دنیا ست
که تحصیلش در فخر طلبیده شود حال آنکه زمانه کوچ قریب رسیده و پیری ظاهر شده و اطیب عمر رفته و اگر خواهم که در
هر مسئله تصنیفی بجمع اقوال و ادله نقلیه و قیاسیه و مدارک و نقوض و اجوبه آن و موازنت در میان اختلاف مذاهب
در ان بنگارم بران قادرم بفضل خدا به بحول و قوت خود فلا حول و لا قوة الا بالله ما شاء الله لا قوة الا بالله و در

همه چیزی از علم منطق هم خوانده بودم بعده حق تعالی گرایش آن در دل من انداخت ابن الصلاح را شیخ
نووی خویش داده پس این علم را ترک دادم او تعالی عوض آن مرا علم حدیث که اشرف علوم ست ارزانی داشت
و شیخ من در روایت سماعا و اجازة بسیار اند و همچی آنها را جمع نموده ام و شمار ایشان بیکصد و پنجاه کس
و در سماع روایت بجهت اشتغال با هم تر از ان که قرارت و رایت باشد زیاده اکثر کرده ام و مؤلفات من تا اینجا
بسه صد کتاب میرسد سوای انچه از آب شستم و از ان رجوع نمودم و این ست اسمای مصنفات من انتهی بعد از این
ذکر کتب خود در هر علم از تفسیر و حدیث و فقه و اجزای نحو و فن عربیت و فن اصول و بیان و تصوف و فن تاریخ
و ادب کرده که در کتاب وی حسن المحاضره فی اخبار مصر و القاهره نام بنام مذکور ست هر کرا شوق اطلاع بران باشد
رجوع بدان کند این مختصر گنجایش ذکر آن ندارد زیرا که مستغرق اوراق ست و کاشغری در طبقات خود در ترجمه وی گفته
سیوطی میگفت از سعد شیخ علم گرفته ام و عادت وی چنین بود که نزد امرا و ملوک نمیرفت و طریقه زهد داشت
و قبل بتالیف بود و مصنفاتش از صغیر و کبیر بچهار صد و شصت مؤلف رسیده و در اقطار ارض از شرق و غرب
منتشر و مشتهر گردیده و مسلمانان بدان منتفع شدند کتابت و قرارت منطق را حرام و مکروه میدانست علمای عصر
پنجاه سوال از وی کردند در جواب هر سوال مؤلفی پرداخت و مردم او را بسبب ادعای اجتهاد دشمن گرفتند و در ادب
و طرد وی کوشیدند و از دست علمای عصر هوا بها بروی برفت زیرا که وی ایشان را می اجتهاد بعد ایشان را بسبب تمامی ادبیات
گویا دعوی محال میکند و لیکن انبیا و اولیا با کثر از ان متهم شده اند و وی با علما مناظره کرده و بیان خود که مجتهد
دو گونه اند یکی مطلق و این بر ائمه اربعه ختم شده دوم منتسب یعنی متبع در فتاوای خود برای منتسب الیه و این نوع
تا یوم القیامه منقطع نیست و وی مدعی همین قسم اجتهاد ست و گفته که مجتهد مطلقم و لهذا فتوی میداد بمذهب شافعی
و اصحاب مذهب او و میگفت که سائل از مذهب می پرسد شاذ از اجتهاد من و از هر مسئله که جواب میگویم موقف خود
روز حساب و عرض آنجواب بر خود یاد میکنم بر علمای عصر خود هفت سوال وارد کرد هیچکی جواب نتوانست نوشت که
این همه سوالات را ایراد کرده میگوید که در حقیقت این همه سوال یک سوال ست که واضع با تا الی آخره کیست و فاسد میگوید
سنه احدی عشرة و تسع مائة اتفاق افتاده شصت و یک سال و ده ماه و هیزده روز عمر یافت کاتب حروف گوید که دعوی
اجتهاد از سیوطی غریب نیست زیرا که جمعی کثیر قبل از وی و بعد از وی باین رتبه رسیده اند چنانکه کتب طبقات و تراجم
بران شاهد اند و تنزل او بدعوی اجتهاد منتسب شافعی مبنی بر عقب گذاری خود از دست علمای متعصبین ست و الا در نفس الامر
اجتهاد مطلق هم بعدی ندارد و در زمانه ائمه اربعه و بعد ایشان مجتهدین مطلق بوده اند و هیچکسی بران انکار نموده
بلکه مردم آن عهد بر رتبه شان در امده اند و تا قرون دراز مذاهب آنها باقی مانده بعده بتقلب ادوار و دیگر اسباب
انقراض یافته و هیچ دلیلی از ادله اربعه شرعیه که بر این قاطعه و نصوص ناطقه و اصول دلائل محکم اند دلالت بر انقطاع
اجتهاد مطلق نمیکند گو درین زمانه یا بعد آن این چنین کس یافته نشود زیرا که وقوع لازم امکان نیست شروط طلب
اجتهاد مطلق در کتب اصول و فقه بتتبع و بحث نوشته اند اجتماع آن در شخصی بلکه اشخاص هر زمان ممکن ست

درین دور آخر در علمای زمان بنابر قصور همت و عدم انفراغ ایشان خالصاً لوجه الله صرف عمر و مال در تحصیل
نازجهت تمر حصول یا تحمل ماسول چون علما و فضلای این عهد الا ماشاء الله تعالی تمام اوقات و تحصیل صور بر
دنیا می رود و اکثر اتی بامور آخرت نمیکنند و با تقوی و خلوص کاری ندارند و در جمع حطام دنیا و محبت ریاست
محو و متلاشی بوده اند و بمصلحت وقت و مقتضای حال خود علمای ربانیین که باین رتبه یا قریب بدان رسیده اند
یا هستند در نظر عوام بلکه خواص اهل دنیا بنابر حفظ آبروی خود بدمیگویند و بر دو قدح پیش می آیند ازین جهت
باب جد و اجتهاد مسدود شده و مدعی آن مردود گشته و هر کسی دم بتو مانده تا انجام کار چه شدنی ست فیقول الله اعلم
و بحکم باید آمد برانکه در تصانیف سیوطی با این همه جلالت شان علم و عمل و حصول رتبه اجتهاد نوعی تساهل شده که
نظر او بر جمع روایات و درایات ست پس بس با تنقیح و تحقیق و تصحیح و تضعیف کاری ندارد الا قلیلا نادرا و ظاهر ست که
اطلاع و عبور چیزی دیگر ست و تفتیش و تنقیش صحیح از سقیم و قوی از ضعیف و مرجوح از راجح چیزی دیگر و اهذا علمای محققین
تحریر ایشان را بدون شهادت تحریر مصنفین دیگر و اعتضاد محققین آخر قبول نمیکنند و سرمایه شور و غوغای اهل بدعت اهوا
از فرقه اهل سنت بلکه از فریق شیعه غالبا تالیف ایشان ست که از رطب و یابس و غث و سمین همه حصه وافر دارد و این
شک نیست که تصانیف ایشان برای مبتدی و منتهی راس المال کمال ست اگر شخصی محقق باشد و نصیبی از امعان نظر داشته
و خواهد که در بابی از ابواب علوم لدنی بپردازد رسائل و مؤلفات سیوطی برای مدد او کافی و وافی ست که روایات مهذب
اهل علم را مشتمل و محتوی ست و نقل آن معتمد اگرچه در نفس الامر بعضی ضعیف و بعضی قوی خواهد بود والله اعلم بالصواب

عبد الرحمن بن محمد بن ادریس بن المنذر بن داود بن مهران ابو محمد بن ابی حاتم التمیمی الحنظلی الرازی
ابن الامام الحافظ بن الحافظ سماعت از پدر خود و غیر او دارد ابن منده گفته مسند وی در هزار جزو ست و او راست
کتاب الزهد و کتاب الکنی و الفوائد الکبری و فوائد الزائرین و مقدمة الجرح والتعدیل و در فقه و اختلاف صحابه و تابعین
و علمای امصار هم تصنیف کرده و جرح و تعدیل او در چند مجلد ست و دلالت میکند بر سعت حفظ و امامت وی و کتاب
اوالرد علی الجهمیة کتابی کلان ست و تفسیری دارد کلان و آثار سنده در چهار مجلد ابو علی خلیلی گفته وی از
ابدال شمرده میشد و جماعتی از علما بر وی ثنا کرده بزهد و ورع تام و علم و عمل فائق و محرم سنه سبع عشر و ثلثمائة بوده

عبد الرحمن بن محمد بن اسحق بن محمد بن یحیی بن منده ابراهیم بن الولید ابو القاسم بن الحافظ بن عبد الله بن محمد
الاصبهانی امام کبیر الشان جلیل القدر حسن الحفظ واسع الروایة ست او را اصحاب و اتباع بودند در بلاد ایران خود اکثر
و اجازت قوی داشت تصانیفش هم بسیار ست و بر اهل بدع رد و حمیت نموده توفی سنة سبعین و اربع مائة

عبد الرحمن بن محمد بن احمد بن قدامة شیخ الاسلام و بقیة الاعلام المقدسی الجماعیلی الصالحی الحنبلی الخطیب الحاکم
در سنه سبع و تسعین و خمس مائة در دیر مبارک بسفح قاسیون متولد شده و بر ضیاء مقدسی قرائت نموده و در مکه معظمه از
ابی المجد قزوینی و در مدینه منوره از ابی طالب سماعت کرده ابن الفرج بن الجوزی او را اجازت داده و او به علم از وی
روایت ساخته و ریاست مذهب در عصر بسوی وی منتهی شده در علم و عمل و زهد عدیم النظیر بود یکسال متولی قضا نمانده

و ترک بروی نگرفت بعد ما او را ترک داد و وفاتش در سنه اثنتین و خمسین و ستمائة بوده شمس الدین صابونی و ابن خلکان
و غیرهم بعد موت او شرح نگاشته اند **ابو مروان عبد الملک** بن عبد العزیز بن ابی سلمة الماجشون تابعی مشهور ست
و گفته اند دینار ست وی قرشی تیمی منکدری مولای مدنی اعمی فقیه مالکی ست بر امام مالک و بر پدر خود عبد العزیز مقدم
و در آخر عمر خود اعمی شده مولع بود بسماع غنا احمد بن حنبل گفته وی بر ما قدوم آورد و با او مغنی همراه بود و حدیث کرد و از
قضا بود یحیی بن احمد سعدی گفته چون یاد میکنم که زبان عبد الملک را خاک خواهد خورد دنیا در چشم من حقیر میشود شافعی
چون با او مذاکره میکرد مردم هیچ نمی شناختند که اینها چه میگویند زیرا که شافعی در هذیل بادیه مؤدب شده و وی بدو
کلب بادیه و کلب خود هذیل اند ابو عمر بن عبد البر گفته وفاتش در سنه اثنتی عشرة و قیل اربع عشرة و مائتین و ماجشون
ماجشون معرب در آگویند و قیل الابیض الاحمر و آن لقب ابو یوسف یعقوب بن سلم عم والد اوست سکینه بنت الحسین
بن علی بن ابی طالب رضی الله عنهم این لقب بوی داد و بر تمام خاندان او جاری گشت از اولاد او و اولاد برادر او
و گفته اند اصل ایشان از اصبهان ست و چون بعض ایشان بر بعض سلام میکردند میگفتند شونی شونی از اینجا ماجشون
نامیده شدند حکاه الحافظ ابو بکر احمد بن ابراهیم الجرجانی قاله ابن خلکان کاتب حروف گوید این لفظ معرب ماکون ست
مرکب از دو کلمه یکی ماه بمعنی قمر و دوم گون بمعنی لون یعنی لون اولون قمر ست و آنچه حافظ ابو بکر گفته از ظاهر لفظ
مستبعد می نماید چون وی خوبصورت و ماه رو بود سکینه علیها السلام این لفظ در حق او گفت والله اعلم
ابو داود گفته ماجشون لا یعقل الحدیث و ابن البرقی گفته مردی ما را بسوی او خواند چون قیم وی نمیدانست
که حدیث چیست محمد بن سعد در طبقات کبری ذکر وی کرده و گفته ثقه و روایة و منکدری نسبت باجداد ست

ابو المعالی عبد الملک ابن الشیخ ابی محمد عبد الله بن ابی یعقوب یوسف بن عبد الله الجوینی الفقیه الشافعی
ملقب بضیاء الدین معروف بامام الحرمین اعلم علمای متاخرین از اصحاب امام شافعی علی الاطلاق مجمع علی امامته
متفق علیه غزارت مادة و تفنن در علوم اصول و فروع و ادب و غیر ذلک و ذکر پدرش در عباد له گذشته انجا از توسع
در عبادت روزی او شده از غیر وی معهود نیست در سهای او که میگفت در چند اوراق می گنجید در حرفی از آن
زائش لنگی نمیکرد و در طفلی بر پدر خوانده وی از طبع و تحصیل و جودت قریحه و مخائل اقبال که بروی ظاهر بود عجب کرد
تمام تصانیف پدر گذشته و در آن تصرف کرده تا آنکه در تحقیق و تدقیق بروی فائق گشته چون پدر بدکان پدر برای
تدریس نشست و بعد از تدریس نزد استاذ ابو القاسم اسکافی اسفرایینی بمدرسه بیهقی میرفت و علم اصول می آموخت
از بغداد گرده و جماعتی از علما او را نجادیده بحجاز آمد و مجاور مکه شد تا چهار سال و بمدینه رفت و درس و فتوی گفت
طرق مذهب جمع نمود لهذا او را امام الحرمین گویند و در اوائل ولایت سلطان البارسلان سلجوقی وزارت نظام الملک
او را بنیسابور کرد مدرسه نظامیه نیسابور برای او ساخته شد متولی خطابت آنجا بود و برای وعظ و مناظره می نشست
بدان تصانیف او ظاهر شد اکابر ائمه حاضر درس او میشدند ریاست اصحاب بوی منتهی گشته و امور اوقاف بسوی او
مفوض شده قریب سی سال بغیر مزاحم و مدافع محراب و منبر و خطابت و تدریس و مجلس تذکیر روز جمعه بروی مسلم بود

در هر فن تصنیف دارد منها کتاب نهایة المطلب فی درایة المذهب الذی ما صنف فی الاسلام مثله حافظ ابو بکر
شیخ ابو اسحق شیرازی را شنیدم که امام الحرمین را میگفت یا مفید اهل المشرق والمغرب انت الیوم امام الائمة
از جماعتی کثیر از علمای آنجا شنیده و از حافظ ابی نعیم اصفهانی صاحب حلیة الاولیا اجازت گرفته از تصانیفش در اصول
فی اصول الدین والبرهان فی اصول الفقه وتلخیص التقریب والارشاد والعقیدة النظامیة ومدارک العقول ست غیاث الامم
فی الامامة وغیاث الخلق فی اختیار الاحق وغنیة المسترشدین فی الخلاف وغیر ذلک و چون شروع در بیان علم کرد
وشرح اقوال ایشان کردی حاضرین ادرگریه آوردی همواره بر طریقه حمیده مرضیه از اول عمر تا آخر آن مانید پدرش در اول
در اول امر کتابت باجرت میکرد از کاسب بخور چیزی فراهم آورده جاریه موصوف بخیر و صلاح خرید و بحسب دست
او بطعام خورانید امام الحرمین از بطن او متولد شده پدر جاریه را وصیت کرد که بیچکی را بر اصلاح او قادر نکنی روزی
بروی در آمد دید که جاریه در مسند نشسته است و بیچکی گریزان از همسایگان او را گرفته پستان خود در دهان وی نهاده
قدری از آن نوشیده بود ابو محمد را این امر شاق آمد پسر را گرفته ساعتی سرنگون ماند و بر شکم او دست مالید و انگشت
در گلوی او برده همه آنچه نوشیده بود بطریق قی برآورد و گفت مردن این طفل بر من آسان است از آنکه طبع او بشیر
غیر مادر فاسد گردد از امام الحرمین محکی است که در بعض احیان او را فترتی در مجلس مناظره لاحق میشد میگفت این از
بقایای همان ضعف است مولدش ثامن عشر محرم سنه تسع عشر واربع مائة است چون بیمار شد بشنقان قریه از اعمال
نیسابور که موصوف باعتدال هوا و خفت ماء است برده اشتند بر دند لیلة الاربعاء وقت عشا آخر ماه صفر عشرین و اربع مائة آخر
سنه ثمان وسبعین واربع مائة وفات یافت همان شب بنیسابور نقل کردند و صباحش در خانه وی دفن نمودند بعد چند سال
از آنجا بمقبره حسینیه نقل کرده در پهلوی پدرش بخاک سپردند پسرش ابو القاسم بروی نماز گذارد روز وفاتش بازار
بند نیشابور که در جامع بود شکسته شد مردم برای عزای او نشستند و مراثی بسیار در حق وی گفتند و مراثی بنظم

قلوب العالمین علی المقالی	وایام الوری شبه اللیالی
وقد مات الامام ابو المعالی	الا مذ مات ثم غصن اهل العلم یوما

ابو سعید عبد الملک بن قریب بن عبد الملک بن علی بن اصمع الباهلی المعروف بالاصمعی صاحب لغت
ونحو وامام در اخبار ونوادر وملح وغرائب ست از شعبة بن الحجاج وحماد بن سلمة وسفیان بن عیینه وغیرهم سماع نموده
وازوی ابو عبید القاسم بن سلام وابو حاتم سجستانی وابو الفضل الریاشی وغیرهم روایت کرده اند از اهل بصره است
در ایام هارون رشید ببغداد آمده عمر بن شبه گفته اصمعی را شنیدم میگفت شانزده هزار ارجوزه یاد دارم و ابن معین گفته
ندیدم اصمعی را که دعوی چیزی از علم کند و کسی اعلم از وی بدان باشد و شافعی فرموده ما عبر احد من العرب باحسن من عبارة
الاصمعی وی در تفسیر کتاب سفت شدید الاحتراز بود و چون از چیزی از انها پرسیده میشد میگفت عرب معنی این چنین میگویند
گویند و نمیدانم که مراد از آن در کتاب و سنت چیست ولادت او در سنه یکصد و بست و سه بوده و وفات در صفر سنه
دویست و چهارده در بصره خطیب گفته مرا رسیده است که وی هشتاد و هشت سال زیست و شاه ابو العالیه اکسن بن مالک نقیب

لا درة درنیات لا عرض فی محبت | بالاصمعی لقد ابقت لنا اسفا | عش ما بدا لک فی الدنیا فلست تری
فی الناس منه ولا من مثله خلفا

اصمعی نسبت ست بسوی جد او اصمع وتصانیف او بسیار ست ابن خلکان از آن
سی و پنج کتاب را نام برده منها کتاب غریب الحدیث وکتاب نوادر الاعراب وکتاب ما اتفق لفظه واختلف معناه
ابو سعید عبد السلام بن سعید التنوخی الملقب بسحنون الفقیه المالکی پدر ابن قاسم و ابن وهب اشهب قرات کرده
ریاست علم بمغرب بسوی وی منتهی شده میگفتند قیم الله الفقه اورکنا مالکا وقسرا اما علی ابن القاسم در قیروان قاضی شده بود
و معول بر قول او بود در مغرب کتاب مدونه در مذهب مالک نوشت و آنرا از ابن القاسم گرفت اعتماد اهل قیروان بر کتاب
مذکور ست و در وی برای بعض مسائل احتجاج بآثار از روایت موطا ابن وهب و غیره نموده و چیزی از آن باقی مانده و او را
از اصحاب و تلامذه آنقدر بهم رسیده که بیچکی را از اصحاب مالک مثل آن میسر نشده و مذهب مالک از وی منتشر شده ولادت
اول شب از رمضان در سنه ستین و مائة بوده و وفات در سنه اربعین و مائتین بحمص بفتح حاء مهمله وضم آن و سکون جای مهمله و ضم ون ست
ابن خلکان گفته وفی فتح السین وضمها کلام من جهة العربیة یطول شرحه ولیس هذا موضعه وقد صنف علیه ابو محمد
بن السید البطلیوسی جزءا وقفت علیه وقد استوفی الکلام فیه کما ینبغی ولقب سحنون بنام طائر نیز ذهن بمغرب ست
که سحنون نامند بنا بر حدت ذهن و ذکای او ذکر ذلک ابو العرب محمد بن احمد بن تمیم القیروانی فی کتاب طبقات علماء افریقیة

للامام شیخ الاسلام مجد الدین ابو البرکات عبد السلام بن عبد الله بن ابی القاسم محمد بن الخضر
بن محمد بن علی بن تیمیة الحرانی جد شیخ تقی الدین در حدود سنه تسعین و خمس مائة متولد شده و در صغر سن بر علم خود فخر الدین
الخطیب تفقه کرده و چند ساله بود که در صحبت عم خود سیف بند او رفته از احمد بن شکینه و ابن طبرزد و یوسف بن کامل
سماعت نمود و هم در عنفوان از حنبل و عبد القادر شنید از وی پسرش عبد الحلیم و دمیاطی و امین الدین بن شکیر و عبد الغنی
بن صوف و محمد بن البزار و محمد بن عبد المحسن الواعظ و جماعتی از اکابر علما روایت نموده امام جوهر بارع در فقه و حدیث بود
در تفسیر ید طولی داشت و در اصول و اطلاع بر مذاهب مردم او را معرفت تامه بود و ذکای مفرط داشت در زمانه او مثل وی
بهم نبود مصنفات نافعه دارد مثل شرح الهدایه و در قرآت ارجوزه نوشته و در اصول فقه کتابی تصنیف نموده است
در فقه بوی منتهی شده در سنه احدی و خمسین حج گزارده چون در بغداد رسید علمای آنجا از ذکا و فضائل او در حیرت ماندند
استاذ دار الخلافه محی الدین بن الجوزی از وی التماس اقامت کرد وی تعلل بابل و وطن نمود قرآن شریف او در سها گفته
شیخ قیروانی ارجوزه او را در قرآت بروی تلاوت کرده ذهبی از شیخ تقی الدین نقل کرده که شیخ جمال الدین بن مالک میگفت
من لشیخ مجد الدین الفقه کما الین لداود الحدید شیخ او در فرائض و عربیت ابو البقاست و در قرآت عشر عبد الواحد
سلطان و در فقه ابو بکر بن عتیقه بر مثال مراثی گفته بلوی مجتمع شدم و نکته بروی وارد کردم مجد الدین بصد وجه از آن
جواب گفت که الاول کذا والثانی کذا الی آخرها بعده گفت میخواهم که این نکته را باز اعاده کنی من خضوع نمودم و در گذشتم
وفاتش در حران روز عید الفطر اتفاق افتاده سنه اثنتین و خمسین و ست مائة کذا فی فوات الوفیات و غیره و قاضی القضاة
محمد بن علی شوکانی در نیل الاوطار شرح اسرار منتقی الاخبار تصنیف مجد الدین مذکور در ترجمه وی نوشته هو الشیخ الامام

علامة عصره المجتهد المطلق شیخ الحنابلة ابن حمدان گفته بر درس او مطالعهٔ کتب میکردم وحتی الامکان کتابی میگذاشتم
چون سبع درس او حاضر میشدم چیزها میگفت که آنرا در کتابی ندیده ام شیخ تقی الدین گفته وی در سر دستون حفظ میکرد
بلا کلفت شئ عجیب بود سیزده ساله بود که برای خدمت عم همراه او بعراق رفت شب هنگام نزد او میخفت و میدید که
وی تکرار مسائل خلاف میکند همه را یاد میگرفت شوکانی بعد ازین گفته وقد یلتبس علی من لا معرفة له باحوال الناس صاحب
الترجمة هذا الجهبذ شیخ الاسلام تقی الدین احمد بن عبد الحلیم شیخ ابن القیم الذی له المقالات التی طال بینه وبین اهل عصره
فیها الخصام واخرج من مصر بسببها ولیس الامر کذلک قال فی تذکرة الحفاظ فی ترجمة شیخ الاسلام هو احمد بن المفتی عبد الحلیم
بن الشیخ الامام المجتهد عبد السلام بن عبد الله بن ابی القاسم الحرانی وترجمه عم مصنف ابن خلکان در تاریخ خود آورده
وگفته هو ابو عبد الله محمد بن القاسم بن محمد بن الخضر انتهی کلام الشوکانی ابو القاسم **عبد العزیز** بن عبد الله
بن محمد الدارکی پدرش در وقت خود محدث اصفهان بود ووی از کبار فقهای شافعیه است نزیل نیسابور سالها
در انجا درس گفت بعده در بغداد آمده تا وفات همدر انجا ماند فقه از ابی اسحق مروزی گرفته واز وی ابو حامد اسفرائینی
اخذ نموده وعامهٔ شیوخ وغیرهم از اهل آفاق شاگرد اویند در جامع برای فتوی ونظر او حلقه میشد تدریس بوی منتهی شد
خلقی بسیار از و منتفع گردیده در مذهب وجوه جیده داله بر متانت دارد متهم باعتزال بود ابو حامد اسفرائینی گفته فقیه
از وی ندیده ام حدیث از جد مادری خود حسن بن محمد دارکی گرفته چون او را مسئله می آمد تا دیر فکر میکرد بستر فتوی میداد
وگاهی فتوی خلاف مذهب امامین شافعی وابی حنیفه میداد چون میگفتند که این چیست میگفت وای بر شما فلان
از فلان عن رسول الله صلی الله علیه وسلم چنین وچنان حدیث کرده واخذ بحدیث اولی ست از اخذ بقول
امامین وفاتش در بغداد در روز جمعه سیزدهم شوال سنه خمس وسبعین وثلث مائة بعمر هفتاد وچند سال بود
دارکی نسبت ست بسوی دارک وگمانم آنست که آن قریه ایست از قرای اصبهان قاله السمعانی
عز الدین عبد العزیز بن احمد بن عثمان الکردی معروف بابن خطیب الاشمونیین درس گفت وفتوی داد
بر حدیث اعرابی جامع در رمضان کتابی نفیس تالیف نمود در وی هزار ویک فائده نوشت قاضی اعمال قوصیه
ومحله بود ودر مصر در سنه ما گفته مات فی اواخر سنة سبع وعشرین وسبع مائة شاه **عبد العزیز** بن الشیخ
الاجل ولی الله المحدث الدهلوی بن الشیخ عبد الرحیم العمری رضی الله عنهم استاذ الاساتذه وامام الجهابذة وقدوة السالکین
حجة الخلف خاتم المفسرین والمحدثین بالدیار الهندیه ولادت شریف در سنه یکهزار ویکصد وپنجاه ونه هجری بود
غلام حلیم نام تاریخی ست در وقت خود مرجع علما ومشایخ بودند دستگاه ایشان در جمیع علوم متداوله وغیر متداوله
از فنون عقلیه ونقلیه فوق الوصف ست در کثرت حفظ وعلم تعبیر رویا وسلیقهٔ وعظ وانشا وتحقیقات نفائس علوم
ومذاکره ومباحثه با خصوم ممتاز اقران بودند ومعتقد فیه موافق ومخالف تمام عمر در تدریس وافتا وفصل خصومات
ووعظ وتربیت مریدان وتکمیل شاگردان گذرانیدند وجاه وعزت صوری واحترام وتعظیم ظاهری با کمالات علمی
فراهم داشتند سید احمد بریلوی امیر المجاهدین را بیعت طریقت با ایشان بود ریاست علم وعمل بلاد هند بسوی ایشان

بود وران ایشان منتهی گشته از علمای هندوستان دیار بلکه بلاد دیگر کسی باشد که نسبت تلمذ یا استفاده باطن
بین خاندان درست نکرده باشد شاگردی ایشان فخر کبار علماست وکتب مؤلفه ایشان معتمد فضلا وآل فقیر
ایشان روایت دارند اخذ علوم از والد ماجد خود وخلفای ایشان کرده اند وخلقی بسیار از جناب ایشان استفاده نموده
بین اسانید علوم تحصیل ایشان از فقه وحدیث وتفسیر وجز آن در تصانیف ایشان مرقوم ست ودر مردم مشهور
شهرت ذکرش در ینجا نیست آشهر مصنفات ایشان که دلیل کمال اطلاع وعبورست تفسیر فتح العزیز ست در
مجلد کلان بمقدار سه پاره از کلام مجید ومکرر بدیار هند چاپ طبع پوشیده وتحفهٔ اثنا عشر در رد مذهب شیعه بسیار ابکار
جمهور الشهادتین وعجالهٔ نافعه وفتاوای کثیره وفات ایشان بعمر نود سالگی در سنه تسع وثلثین ومائتین والف بوده شعرا
علما تاریخها گفته اند آرامگاه دهلی ست در پهلوی پدر بزرگوار آسوده خاندان ایشان خاندان علوم حدیث وفقه حنفی
هست این علم شریف چنانکه ازین اهل بیت بوجود آمده درین کشور از خاندان دیگر معلوم ومعهود نیست تخم
اهل الحدیث در حقیقت پدر ایشان درین سرزمین کاشته اند وایشان آنرا برگ وبار بخشیده ورنه در بلاد هند
فقه حنفی هیچکس علم حدیث وتمسک بدان در علم وعمل نمی شناخت جزاه الله تعالی عنا خیر الجزاء
ابو المحاسن عبد الواحد بن اسمعیل بن احمد الرویانی در ایام خود از رؤس افاضل بود بسیار وسوالا
اقرانی سماعت از ابا الحسین فارسی واز محمد بن بیان کازرونی دارد وتفقه بمذهب شافعی نموده شمامی وغیره از وی
روایت دارند او را جاه عظیم وحرمت وافره حاصل بود نظام الملک وزیر تعظیم او بسیار میکرد بسوی بخارا وغزنه
نیسابور رفته وفضلا را دیده ودر مجلس ناصر مروزی حاضر شده حدیث شنیده ودر آمل طبرستان در رسانیده
تحصیل بری کرد وآنجا درس گفت وباصبهان رسیده در جامع او املا نمود وکتب مفیده تصنیف کرد در اصول وخلاف
بلغت اگر کتب شافعی همه بسوزد از خاطر خود املای آن بگنانم روایت حدیث از خلقی کثیر در بلاد متفرقه کرده در
آمل بعد فراغ از املا بسبب تعصب در دین در محرم سنه اثنتین وخمس مائة مقتول شد ورویانی بضم رای مهمله
نسبت ست بسوی رویان که شهری بنواحی طبرستان ست جماعتی از علما از انجا بیرون آمده وآمل شهری ست در انجا
قصب الحلبی مفید الدیار المصریة وشیخها الحافظ قطب الدین ابو علی **عبد الکریم** بن عبد النور
الحنفی ولادت او در رجب سنه اربع وستین وست مائة بود ومعتنی بفن وبارع دران بود بخاری شهری نوشته
بر مجد البغی را شرح کرده وتاریخ مصر چند وده مجلد ست وغیر ذلک وفاتش در رجب سنه خمس وثلثین وسبع مائة اتفاق افتاد
عبد الکریم بن محمد بن عبد الکریم بن الفضل الامام العلامة امام الدین ابی القاسم الرافعی القزوینی صاحب
الشرح الکبیر ابن الصلاح ذکر وی کرده وگفته ما اظن فی بلاد العجم مثله وبود صاحب فنون نیک سیرت شرح وجیز
در ده مجلد نوشته وشرح عجیبی وجیز را مانند او شرح نکرده ونووی گفته الرافعی من الصالحین المتمکنین
وله کرامات بسیار بود وابو عبد الله محمد بن محمد اسفرائینی در اربعین خود نوشته هو شیخنا امام الدین وناصر السنة
بعد عصر خود بود در علوم دینیه اصولا وفروعا واو را در قزوین مجلس تفسیر وتفسیر حدیث بود بر مسند شافعی

شرح نوشته و در قزوین در سنه ثلث و عشرین و ست مائة انتقال نموده قاله فی فوات الوفیات
ابو القاسم **عبد الکریم** بن هوازن بن عبد الملک بن طلحة بن محمد القشیری الفقیه الشافعی در فقه و حدیث
و تفسیر و اصول و ادب و شعر و کتابت و علم تصوف علامهٔ وقت بود و شریعت و حقیقت را جمع نمود و مولدش زنا دیهی
از آن عرب است که بخراسان قدوم آوردند و استوا بضم همزه و سکون سین ناحیه ایست در نیسابور کشیر القری
از اهل علم از آنجا برآمده و قشیری نسبت است بسوی قشیر بن کعب قبیلهٔ بزرگ بضم قاف و فتح شین و وی خرد سال بود
که پدر قضا کرد در طفلی علم ادب خواند او را دیهی بود مستغل الخراج بنواحی استوا خواست که به نیسابور رفته و طرفی از علوم
آموخته متولی ستیفا شود و قرینه خود را از خراج دادن نگاه دارد چون در آنجا رسید حضور مجلس شیخ ابی علی حسن بن علی الدقاق
معروف بدقاق که امام وقت بود اتفاق افتاد چون سخن او شنید بدل جا کرد از عزم خود گشته سالک طریق ارادت شد
دقاق هم او را قبول کرد و متوجه حالش شده در وی تفرس نجابت نمود بهمت خود او را بسوی خویش کشیده اشارت باشتغال
علم فرمود وی در حلقهٔ درس ابو بکر محمد بن ابی بکر طوسی شروع در فقه کرده از تعلیق او فارغ گشت و بخدمت استاذ ابو بکر بن فورک
رسیده علم اصول را اتقان نمود و آمد و شد خود بسوی استاذ ابو اسحق اسفرایینی داشته مدتی درس او شنید استاذ گفت این علم
بسماع حاصل نمیشود و ضبط آن بکتابت لابد است قشیری همه آنچه از وی درین روزها شنیده بود بروی اعاده کرد استاذ
تعجب نمود و مرتبهٔ او شناخته باکرام پیش آمد و گفت ترا حاجت درس من نیست مصنفات مرا مطالعه کن که همین بس است
پس وی بیان طریقهٔ و طریقهٔ ابن فورک جمع کرد و در کتب قاضی ابی بکر بن الطیب الباقلانی نظر نمود و با این همه حضور
مجلس ابی علی دقاق ترک نمیکرد تا آنکه دقاق دختر خود را با وجود کثرت اقارب در نکاح او داد چون ابو علی مروزی سالک
مسلک مجاهده و تجرید شده شروع در تصنیف کرد و تفسیری کلان نوشت مسمی بالتیسیر فی علم التفسیر و این تفسیر از
اجود تفاسیر است و رساله در رجال طریقت نگاشت و بارفقه برای حج بیرون آمد منجمله آنها شیخ ابو محمد جوینی والد امام
و احمد بن حسین بیهقی و جماعهٔ از مشاهیر بودند پس از ایشان در بغداد و حجاز سماعت حدیث نمود و در فروسیت
و استعمال سلاح ید طولی داشت و در مجالس وعظ و تذکیر خود امام وقت بود برای خود در سنه سبع و ثلثین و اربعمائة
مجلس املای حدیث منعقد کرد ابو الحسن علی باخرزی در کتاب دمیة القصر در ثنا بروی مبالغه کرده و در حق وی گفته لو قرع الصخر بصوت
تحذیره لذاب و لورطة ابلیس فی مجلسه لتاب و خطیب ذکر او در تاریخ آورده و گفته وی قدوم آورد بر ما یعنی در بغداد در سنه
ثمان و اربعین و اربعمائة و تحدیث کرده و ما از وی نوشتیم و بود ثقه حسن الوعظ ملیح الاشارة در عارف بهول مذهب اشعری و فروع
مذهب شافعی و جید القافیه فارسی ذکرش در تاریخ خود کرده و گفته ابو عبد الله محمد بن فضیل فراوی گوید انشدنا القشیری لنفسه **نظم**

سقی الله وقتا کنت اخلو بوجهکم	وثغر الهوی فی روضة الانس ضاحک
واصبحت یوما والجفون سواقک	قمنا زمانا والعیون قدیرة
لو کنت ساعة بیننا ما بیننا	وشهدت کیف نکرر التودیعا
وعلمت ان من الحدیث دموعا	ایقنت ان من الدموع محدثا

ابن خلکان گفته این هر دو بیت از ذی القرنین بن حمدان است و لادت قشیری

در سنه ست و سبعین و ثلث مائة بوده و وفات روز یکشنبه قبل طلوع شمس سادس عشر ربیع الآخر سنه خمس و خمسین
و اربعمائة در مدینهٔ نیسابور بمدرسهٔ شیخ وی ابی علی دقاق جهر کتاب او که مسمی برساله است دو بیت
را خوش کردم و ذکر آنها در نجا پسندیدم و آن هر دو این است **نظم**

یومن کان یطول الهوی ذاق سلوة	فانی من لیل لها غیر ذائق
اما فی لم تصدق کخطفة بارق	لو اکثر شیء نلته من وصالها

پسرش ابو نصر عبد الرحیم هم امام کبیر بود و ما به پدر در علوم و مجالس بدرس
امام الحرمین حاضر شد و طریقهٔ او در مذهب و خلاف حاصل کرد و در بغداد آمده مجلس وعظ عقد ساخت قبول عظیم یافت
شیخ ابو اسحق شیرازی هم در مجلس او آمد و علمای بغداد اتفاق کردند بر نیکه مثل او ندیده اند در مدرسهٔ نظامیه
و رباط شیخ الشیوخ وعظ میگفت او را با حنابله خصومتها واقع شد بسبب اعتقاد زیرا که وی تعصب برای اشاعره کرد
و نوبت بآن رسید که فتنه برپا شد و جماعتی از فریقین مقتول گشت یکی از اولاد نظام الملک سوار شده بیامد و تسکین
آن فتنه نمود چون خبر بنظام الملک که در اصفهان بود رسید او را نزد خود طلبید چون بیامد اکرام زائد کرد و سامانی
سامان سفر نموده بسوی نیسابور فرستاد وی در آنجا رسیده ملازم درس و وعظ شد تا آنکه کارش نزدیک بانتها رسید
و اعضا را ضعف قوی فرا گرفته تا یکماه در همین حالت گذرانیده روز جمعه بست و ششم جمادی الاخری سنه اربع عشر
و خمس مائة بنیسابور بمرد و در مشهد معروف مدفون شد او را اشعار و حکایات بسیار بود و بعض محاسن این ابیات منسوب بوی
دیده شد و ذکره الاصفهانی فی الذیل ایضا **نظم**

جرت القضیة بالنوی	لما القضیة وازع
القلب نحوک نازع	والدهر فیک منازع
الله یعلم انینی	لفراق وجهک جازع

وفات شیخ ابو علی دقاق در سنه اثنی عشر و اربعمائة شده انتهی کلام ابن خلکان رسالهٔ قشیری در تصوف مشهور است
و او را تصانیف بسیار است از آنجمله است کتاب نحو القلوب و کتاب لطائف الاشارات و کتاب الجواهر و کتاب الکلام السماع
و کتاب آداب الصوفیه و کتاب عیون الاجوبة فی فنون الاسئلة و کتاب المنتهی فی نکت اولی النهی محدثین عهد مثل ابو الحسن
بن بشران و ابی نعیم اصفهانی و ابی الحسن خفاف علی بن عبد الرحمن اهوازی سماع حدیث نموده اند پسر ایشان عبد المنعم و نبیره ایشان
ابو الاسعد هبة الرحمن نیز نمانده اند و احوال ایشان متواتر منقول است که نوافل مقرره را در نفس خود فوت نکردند و همه نمازها را ادا
کردند ابو تراب مراعی ایشان را بعد وفات بخواب دید و از حال پرسید گفتند من در عجب عیش و رحمتم این شعر از ایشان است **نظم**

بدر من وجهک مخلوق	والسحر من طرفک مسروق
یا سیدا یتمنی حبه	عبدک من سید ومرزوق

ابو الاسلام ابو سعد و یقال ابو سعید **عبد الکریم** بن ابی بکر محمد بن ابی المظفر المنصور بن محمد التمیمی
السمعانی المروزی الفقیه الشافعی الحافظ شیخ عز الدین ابو الحسن علی بن الاثیر الجزری در اول مختصر خود گفته کان
ابو سعد واسطة عقد البیت السمعانی و میمنهم الباصرة و بیدهم الناصرة و الیه انتهت ریاستهم و بوکنات سیادتهم در طلب
حدیث شرق و غرب و جنوب و شمال ارض سلطنت کرده و بماوراء النهر و سائر بلاد خراسان بدفعات رفته و قومس
و ری و اصبهان و همدان و بلاد جبال و عراق و حجاز و موصل و جزیره و شام و جز آن از بلاد را که شرح شطر ایجاد

وعمرش متجاوز ست از صد و ملاقات علمای آنجا نموده از انها اخذ روایت کرده واقتدا بافعال شان نموده شمار شیوخ او زیاده بر
چهار هزار شیخ ست و بعض امالی خود ذکر آنها نموده و گفته هرگاه که عبد الله بن محمد بن غالب الحبلی الفقیه نزیل انبار مرا رخصت کرد این
اشعار بخواند و بگریست **نظم**

ادار واعلینا کؤس الفراق	ولما بدا نا لتودیعهم	بکوا لؤلؤا وبکینا عقیقا
فصاحوا الغریق وصحت الحریقا	وصیحات من سکر ما ان نفیق	تولوا فاتبعتهم ادمعی
وعیوهم معارضة الطریق	ابن تلکان گفته وما قیل فی المعنی	تنفست الغداة غداة ولوا
	قصاحوا بالحریق تقلت ابکی	فصاحوا بالحریق وبالغریق

سمعانی تصانیف حسنه دارد و از انجمله تذییل تاریخ خطیب بغداد ایست در پانزده مجلد و تاریخ مرو زیاده بر بیست مجلد
و کتاب الانساب در هشت مجلد و انچه امروز در دست مردم ست مختصر اوست للشیخ عز الدین در سه مجلد و مشیخه
و اهل قلیل الوجود ست وی در ترجمه پدر خود گفته که والدش در سنه سبع وتسعین و اربع مائة حج کرده ببغداد آمد
و از جماعتی از مشایخ حدیث سماعت کرد و در مدرسه نظامیه وعظ میگفت و بروی حدیث میخواندند و تحصیل کتب میکرد و
بعد مدتی از انجا باصبهان شتافت و از جماعت کثیره سماعت نموده بخراسان برگشت و تا سنه تسع وخمس مائة در مرو مقیم
و به نیسابور رفت و مرا و برادر مرا انجا برد حدیث از ابو بکر عبد الغفار بن محمد الشیرازی و غیر وی از مشایخ شنیدیم
چون بمرو عود کرد مرگ او را دریافت و وی جوان بود چهل و سه ساله ولادت ابو سعد در مرو روز دوشنبه بیست و یکم شعبان
سنه ست وخمس مائة ست و وفات غرة ربیع الاول سنه اثنتین وستین وخمس مائة پدرش محمد امام فاضل مناظر
محدث فقیه شافعی حافظ بود و او را املا ئیست که مثل آن سبوق الیه نیست بر متون احادیث و اسانید کلام کرده
و مشکلات او را بیان نموده چند تصانیف دارد و اشعار خود را پیش از مرگ باب بشست و فاتش وقت فراغ مردم از
نماز جمعه در سنه عشر وخمس مائة اتفاق افتاده جد او منصور هم امام عصر بود بلا مدافعت مخالف و موافق برای
او اقرار بمعنی کرده و اول حنفی مذهب بستین نزد ایمه حنفیه بود چون در سنه اثنتین وستین و اربع مائة حج کرد در حجاز او را
مقتضی انتقال بسوی مذهب امام شافعی ظاهر شد بعد عود بمرو بسبب نقل مذهب محنت و تعصب شدید برداشت
و صبر کرد و امام شافعیه شد در سن وفات تصنیف او همه در مذهب شافعی بود تصانیف بسیار دارد منها منهاج اهل السنة
والانتصار والرد علی القدریة وغیرها در اصول قواطع نوشته و در خلاف برهان تالیف نموده که مشتمل بر یکهزار مسئله
خلافیه ست تفسیری دارد نفیس و در حدیث کتاب الف حدیث عن مائة شیخ و بر آنها تکلم نموده و وعظ او مشهور بجودت ست
وفاتش در ربیع الاول سنه تسع وثمانین و اربع مائة بوده و در خاندانش جماعتی کثیر از علمای رؤسا گذشته سمعانی بفتح سین
نسبت ست بسوی سمعان بطنی از تمیم و ابو سعد عبد الکریم البصری بود و ابو المظفر عبد الرحیم که همراه پدر در بلاد
خراسان و ماوراء النهر سماع حدیث نموده نسخها جمع کرد و برای مشایخ خود معجمی نوشته و بسجده خزر و عوالی او در دو مجلد ضخیم ست
و شغل او بفقه و ادب و حدیث بود تا آنکه از هر یکی از ینها طرفی صالح بهم رسانید و بسیار تحدیث کرد و طلاب بسوی
او رحلتها نمودند و در بلاد خود محترم می زیست وفاتش در سنه اربع عشرة و ست مائة اتفاق افتاده ذکر او ابن تلکان

ابو بکر عبد الرزاق بن همام بن نافع الصنعانی مولای حمیر ابو سعد سمعانی گفته ما رحل الناس الی احد بعد
رسول الله صلی الله علیه وسلم ما رحلوا الیه یکی از اعلام حفاظ ست از معمر بن راشد از وی احوال هم البصری و اوزاعی و ابن جریج
و سفیان ثوری و عبید الله بن عمر العمری و غیرهم روایت دارد و از وی ایمه اسلام روایت دارند مثل سفیان بن عیینه
و وی از شیوخ اوست و احمد بن حنبل و یحیی بن معین و اسحق بن راهویه و غیرهم وی در صحبت معمر هفت سال گذرانید
لهذا در حفظ احادیثش مشهور و ممتاز ست و روایت او در صحاح سته واقع و در وی هیچ عیب نیافته اند مگر آنکه فی الجمله تشیع داشت
اما غالی نبود و با وصف آن میگفت که جرأت بر تفضیل علی مرتضی بر شیخین ابو بکر و عمر نمیتوانم کرد و دل من بآن یار نمیشود
زیرا که از امیر المؤمنین کرم الله وجهه متواتر شده که فرمود در امر بین هر دو تفضیل نه دهید و این تواتر بحد یقین رسیده پس کار
شیعی نیست که از فرموده علی تجاوز کند و شاه و پنج ساله بود که در نصف شوال سنه احدی عشرة و مائتین در یمن برحمت حق پیوست
صنعانی بفتح صاد نسبت ست بسوی مدینه صنعاء که اشهر مدن یمن ست و دار الملک آنجا و زیادت فن در بسیطش شایع ست
چنانکه در بهار و بهرانی گویند ابو محمد عبد الله بن الحارث الصنعانی گفته عبد الرزاق را شنیدم میگفت من اصحب الزمان
وری الهوان و شنیدم که این شعر میخواند فذاک زمان لعبنا به وهذا زمان بنا یلعب

عبد الرزاق بن احمد بن محمد الصابونی الشیخ الامام المحدث المؤرخ الاخباری الفیلسوف المعروف بابن الصابونی
صاحب التصانیف در سنه اثنتین و اربعین و ست مائة متولد شده و میگفت که وی از اولاد عمر بن الله شیبانی ست او را
کتابیست تلقیح الافهام فی المؤتلف والمختلف مجدول و شعر او در عربی و عجمی بر دو ست تا فی سنه ثلث وعشرین و سبع مائة
قاضی **عبد السید** بن محمد بن عبد الواحد المعروف بابن الصباغ الفقیه الشافعی وقع فی فقه و فیه اصیل بود
و قضای شیخ ابو اسحق شیرازی و معلم بروی در معرفت مذهب و بسوی او بود رحلت از بلاد دیو و ثقه محدث صالح
از مصنفات اوست کتاب الشامل در فقه ابن خلکان گفته هو من اجود کتب اصحابنا و من اصحها نقلا
و اثبتها ادلة و له العدة فی اصول الفقه در مدرسه نظامیه متولی تدریس بود مات سنه سبع وسبعین و اربع مائة

ابو محمد عبد الغنی بن سعید بن علی الازدی الحافظ المصری در عصر خود حافظ مصر بود سیوطی در حسن المحاضره
الحافظ المتقن النسابة الامام زمانه فی علم الحدیث وحفظه برقانی گفته ما رایت بعد الدارقطنی احفظ منه انتهی
ابن خلکان گفته او را تالیف نافعه ست منها مشتبه النسبة و کتاب المؤتلف والمختلف و غیر ذلک طلقی کثیر از وی
سماع شده میان او و میان ابی اسامة حماد اللغوی و ابی علی القالی الانطاکی مودت اکیده و اجتماع در دار الکتب
اتفاق بود چون حاکم مصر او را قتل کرد حافظ عبد الغنی بسبب خوف لحوق خود بآن هر دو روپوش شد زیرا که متهم بود
بنصرت آنها و مدتی مستخفی ماند تا آنکه امن حاصل شد و ظاهر گردید ولادت حافظ در سنه اثنتین وثلثین وثلث مائة بود
وفات در سنه تسع و اربع مائة در مصر در روز عید مصلای عیدگاه دفن شد میگفت دو مرد جلیل اند که ایشان را لقب قیصر ملازم شده
ابو عمار بن عبد الکریم الضال وی در راه مکه گم شده بود و راه غلط کرده و دوم عبد الله بن محمد الضعیف و او ضعیف نیست
حدیث ابو عبد الله محمد بن علی حافظ صوری گفته دارقطنی را گفتند هیچکس را در حدیث دیدی که امید علم او باشد گفت

نعم شابا بمصکانه شلتا ناریقال له ابو الغنی چون از قطنی از مصر برای مردم برای وداع او آمدند و بر جدائی او غمگین شدند گفت
نزد شما خلیفه میگذارم یعنی عبد الغنی و چون عبد الغنی کتاب المؤتلف والمختلف تالیف کرد بدارقطنی عرض کرد گفت پسران
گفت چگونه خواهم حال آنکه معظم او از شما گرفته ام فرمود نعم اخذته منی مستقرا والآن قد جمعته والله اعلم

عبد الغني بن عبد الواحد بن علی بن سرور المقدسی الحنبلی الحافظ الامام او حد زمان خود بود
در علم حدیث و حفظ آن لقبش تقی الدین ست و کنیت ابو محمد زاهد عابد صاحب عده و کمال و حسن آن
از تصانیف در آخر عمر بمصر نزول کرده و همانجا مرده در سنه ست مائة و در قرافه مدفون شد و لیس فی مصر مثله

ابو الحسن **عبد الغافر** بن اسمعیل بن عبد الغافر بن محمد الفارسی الحافظ امام علم حدیث و عربیت است
قرآن کریم خوانده و اعتقاد در فارسی آموخته و وی پنج ساله بود و چهار سال نزد امام الحرمین مانده و تفقه نموده و
سبط امام ابو القاسم عبد الکریم قشیری ست بروی و بر جده خود فاطمه بنت ابی علی الدقاق و بر پسر و خال خود ابی سعد
و ابی سعید پسران ابی القاسم قشیری و پدر خود ابی عبد الله اسمعیل و مادر خود امة الرحیم بنت ابی القاسم قشیری
و جماعتی کثیر سوای ایشان سماعت حدیث نموده و بخوارزم رفته با افاضل برخورده و برای او مجلسی عقد شد و از آنجا
بغزنه آمده و از غزنه بهندوستان افتاده و روایت احادیث نموده و درین نواحی بروی لطائف الاشارات قرار نموده
بعد بنیسابور برگشته و متولی خطابت آنجا شده در مسجد عقیل اعصار املا کرده کتب عدیده تالیف اوست منها
المفهم شرح غریب صحیح مسلم و کتاب مجمع الغرائب فی غریب الحدیث و غیر ذلک و تاریخ نیسابور وفاتش در سنه تسع و خمسین و خمسمائة

ابو الوقت **عبد الاول** بن ابی عبد الله عیسی بن شعیب بن اسحق السجزی در حدیث مکثار عالی الاسناد
مدت او دراز شده و اصاغر را باکابر الحاق نموده قاضی ابن خلکان باسند صحیح بخاری بیک واسطه تا اوست و از
مؤلف پدرش بهرات آمده سکونت کرد ابو الوقت همانجا پیدا شد و در بغداد آمده در رباط فیروزنیل گشت و
بمرو و بروی نماز گذارند و نماز عام برو در جامع شد و امام نماز شیخ عبد القادر جیلانی بود و جمع کثیر بهر سید و سماع او
حدیث بعد ستین و اربع مائة بود و وی آخر کسی ست که در دنیا از داودی روایت کرده و سجزی نسبت ست بسوی سجستان و وی شیخ الشیوخ
میر سید **عبد الاول** بن علاء الحسینی دانشمند بود جامع جمیع علوم عقلی و نقلی و سعی تحقیقی در اکثر علم
تصنیفات دارد بر صحیح البخاری شرحی نوشته مسمی بفیض الباری و رساله فرائض سراجی را نظم کرده و بران شرح
تعلیق نموده و رساله دیگر دارد فارسی در تحقیق نفس و معرفت آن و آنچه متعلق ست بدان بغایت محققانه نوشته مختصر
در سیر نیز نوشته منتخب از کتاب سفر السعادة و بر اکثر کتب حواشی و شروح و تعلیقات دارد بغایت مهم و مستحسن بود
مرید بعضی از اولاد سید محمد گیسو دراز ست که در دکن بوده اند در آخر عمر نسبت انکسار و عزلت بر حال او غالب آمده
و از علوم رسمیه فی الجمله دستگاه داشت و از هر قسم علم کتب بسیار داشت آبای سید از زید پور بوده اند که قصبه ایست
از مضافات جونپور بعد از آن بولایت دکن رفته اند تولد او بدر آنجا شد و همانجا تحصیل علم نمود و مکرم و مبجل شد و در
آخر حال بگجرات آمد و از آنجا بحرمین شریفین رفت از باحمد آباد خود نمود و در آخر باستدعای خانخانان محمد بیرم خان

که در شفقت بر خلق خدا و محبت درویشان و تربیت علما و فضلا بآن علو شان و رفعت مکان گوی از همه سبق ربوده
بود بولایت دهلی شد پیش از آنکه ملاقات واقع شود مدت دو سال کما بیش در شهر دهلی در صدر حیات بود آخر در سنه
ثمان و ستین و تسع مائة برحمت حق پیوست قبر او درون قلعه دهلی ست در میان گورستان افتاده است شیخ عبد الحق دهلوی
در اخبار الاخیار فی اسرار الابرار این حال او نوشته فصلی چند از رساله معرفت نفس او نقل کرده است که نقل آن درینجا منفعت دارد

ابو الفرج **عبد المنعم** بن ابی الفتح عبد الوهاب بن محمد بن صدقة الملقب شمس الدین الحرانی الاصل البغدادی
المولد والدار الحنبلی المذهب تاجری بود او را در حدیث سماعات عالیه است و بسوی او منتهی شد رحلت از اقطار امصار
را باکابر ملحق ساخته در شیوخ و مسموعات او هیچکس شرکت ندارد در سنه ست و تسعین و خمس مائة در بغداد وفات یافته و بقبر
امام احمد بن حنبل مدفون شد نزد پدر و جد خود تا مرگ صحیح الذهن و الحواس بود یکصد و چهل و هشت جاریه در خدمت او داشت رحمه الله تعالی

عبد الحق بن عبد الرحمن بن عبد الله بن الحسین ابی محمد الازدی الاشبیلی یعرف بابن الخراط روایت از شریح
بن محمد و ابی الحکم بن برجان و غیر ایشان دارد ابن عساکر او را اجازت داده در وقت فتنه اندلس نزیل جایه گشت علم
همانجا منتشر شد و ولایت خطبه و نماز داشت فقیه عالم حافظ عارف بحدیث و علل او و رجال اوست و موصوف بود
بخیر و صلاح و زهد و ورع و تقلل از دنیا مشارک در ادب و گفتن شعر در احکام دو نسخه تالیف کرد کبری و صغری و جمع
بین الصحیحین نمود و تبویب کرد و کتب ستة را هم جمع ساخت له کتاب فی المعتل من الحدیث و کتاب الزهد و کتاب العاقبة
فی ذکر الموت و کتاب الرقائق و غیر ذلک من المصنفات النافعة و او را در لغت کتابی حافل ست که بدان مضاهات
کتاب هروی کرده ابو الحسن بن هانی ازدی روایت دارد از شعر او ست **نظم**

ان فی الموت والمعاد لشغلا	واذکار الذی بالنهی وبلا غا
صحة الجسم یا اخی والفراغا	فاغتنم خصلتین قبل المنایا

وفات او بعد محنت سوم از طرف ولایت در سنه احدی و ثمانین و خمس مائة اتفاق افتاده رحمه الله تعالی

ابو المجد شیخ **عبد الحق** بن سیف الدین بن سعد الله الترک الدهلوی البخاری در خاتمه اخبار الاخیار
در احوال خود نوشته اند سنه چهار ساله بودم که والدم سخنان این طائفه در کام جان این حقیر ریخته تربیت باطنی را مضمم
شفقت ظاهری ساختند بعضی از آن سخنان باخصوصیات وقت هنوز در خزینه خیال مانده است خالی از غرابتی نیست
غریب تر از وی آنکه فقیر را حالت انفطام خود که مدت عمر دو سال یا دو نیم سال خواهد بود آنچنان در خاطر ست که
حکایت دیروز ست از قرآن مجید سبق و سبق ایشان می نوشتند و من میخواندم همین مقدار تعلم کرده ام در دو
سال تمام کردم و در مقدار یکماه قدرت کتابت و سلیقه انشا پیدا شد از کتابهای نظم و اشعار شاید چند جزو از
دستان و گلستان و دیوان حافظ تعلیم کرده باشند بعد از ختم قرآن میزان صرف یاد دادند تا مصباح و کافیه و تعلیم و دند
ادب و ارشاد شاید جزوی طی می نمودم دوازده ساله بودم که شرح شمسیه و شرح عقائد میخواندم و در پانزده سالگی
فصول مطول گذرانیدم بعد از آن بحفظ قرآن نیز موفق شدم و برهین قیاس بر سائر کتب عبور کردم و مدت هفت
هشت سال ملازم درس بعضی از دانشمندان ماوراء النهر ماندم میگفتند که ما تو از تو مستفیدیم و ما را بر تو تقدمی نیست

در طفولیت میدانم که بازی چیست و خواب کدام و آرام چه و آسایش کو هرگز در شوق کسب علم طعام بوقت نخورده
و خواب در محل نبرده در زمستان و تابستان بمدرسه دهلی که بمجد و میل میداشت می رفتم و در سایه چراغ میگذرانیدم
و با وجود احاطه اوقات در مطالعه و بحث هر چه از شروح و حواشی بنظر می آمد تقیید آن بکتابت از مضروبات می بود
چند بار در دستار و موی سر آتش چراغ در گرفته و در اثر رسیدن حرارت آن مجمره دماغ خبر نه و با وجود این کثرت مطالعه
و اوراد و شب خیزی و مناجات هم در طفولیت بمدد اجتهاد بوجودی آمد که مردم حیران آن بودند الی الآن بعلم
و افاده مساذ الله بلکه تعلم و استفاده بسری بر حضور و جمعیت من موقوف اختلاط خلق نمانده از ذکر زید و عمرو که
در ترکیب نحو مذکور شود نیز در ملالم و بحکم وصیت پدر که میگفت هان تا ملامی خشک و ناهموار نباشی همواره از عشق
و محبت دم می زنم چاره گر بیچارگان مرا بجانب خود طلبید و بسوی خانه خود کشید آنچه از انعام آنحضرت صلی الله
علیه و سلم بشارت یافته ام اشارت نتوانم کرد در طریقت مرید سید موسی از اولاد شیخ جیلانی در طریقه علیه قادریه اند
تصاویر لوح سنگ مزار ایشان سطری چند مرقوم ست که محصل احوال ایشان ست در ینجا از مآثر الکرام تاریخ بلگرام
نقل کرده میشود ابو المجد عبد الحق از مبادی شعور بطاعت حق و طلب علم کمر بسته نزدیک باوان بلوغ اکثر علوم دین
تحصیل کرده در سن بیست و دو سالگی از همه آن فارغ شده و کلام مجید از بر گرفته هر سند افاده نشست هم و عنفوان جوانی
جاذبه الهی در رسید یکبار دل از یار و دیار بر کنده متوجه حرمین محترمین گشت مدتی مدید بآن مقامات شریفه اقامت ورزیده
با اقطاب زمان و اولیای کبار صحبت داشته بود الا از جمله و خصوصا ارشاد طالبان اختصاص یافت و علاوه آن
تکمیل فن حدیث نموده با برکات فراوان بموطن مألوف مراجعت فرمود مدت پنجاه و دو سال بجمعیت ظاهر و باطن بکار
تکمیل فرزندان و طالبان بجا آورده و بنشر علوم سیما علم شریف حدیث پرداخته بنحوی که در دیار عجم احدی را از علمای
متقدمین و متاخرین دست نداده ممتاز و مستثنی گردید و در فنون علمیه خاصه فن حدیث کتب معتبره تصنیف کرده چنانچه
علمای زمان اعتنا بآن ورزیده دستور العمل خود دارند و اهل دانش از خواص و عوام بجان خریداری می نمایند تصانیف
ایشان از صغیر و کبیر بصد مجلد و بحسب شمار ابیات بیا نصد هزار میرسد در محرم سنه نهصد و پنجاه و هشت این
نور اختر بر توطن بعالم عنصری داد و در سنه یکهزار و پنجاه و دو بتمام آگهی و کشاده پیشانی بعالم قدس خرامید تاریخ
ولادت شیخ اولیاست و تاریخ رحلت فخر العالم انتهی کلامه مقبره او در دهلی بر کنار حوض شمسی واقع ست از اشهر
مصنفات ایشان لمعات شرح مشکوة در عربی و اشعة اللمعات در فارسی و شرح سفر السعاده و اخبار الاخیار
و مدارج النبوة و ماثبت بالسنه و چهل رساله هست الی غیر ذلک و اطلاع و عبور ایشان بر کتب فقه حنفیه چنان ست که
بیان نتوان کرد کاتب حروف بزیارت مرقد شریف مکرر فیضیاب شده و کشتی عجیب و بیست گز غریب در آن مقام یافته
تولیف ایشان در بلاد هند قبول و شهرت تمام دارد و هم نافع و مفید افتاده اما خالی از گوشه تعصب مذهب نیست
میل نظر هم داشتند حقی تخلص میکردند این ابیات از ایشان ست **نظم**

حقی کجا و صحبت کس کز خیال دوست	دارد بخود چو مردم دیوانه عاشقی
حقی بیان شوق بپایان نمیرسد	کوتاه ساز قصه و دور و دراز را

ایشان قصیده ایست در نعت نبوی قریب شصت بیت که بعد از وصول مدینه در حضرت صلی الله علیه و آله و سلم
خوانده شده و اولش این ست **شعر** بیا ای دل دمی از مستی خود ترک دعوی کن سیفکن چشم بر صورت نظر در معنی کن
ایشان را با جناب شیخ احمد سرهندی مجدد الف ثانی نقاری بود لیکن در آخر عمر از آن خیالات رجوع فرمودند و در
مکتوبی بخواجه حسام الدین خلیفه شاه باقی بالله قدس سرهم نوشته اند در این ایام صفای فقیر بخدمت شیخ احمد سرهندی
رحمه الله بجا رسیده است اصلا پرده بشریت و غشاوه جبلت بمیان نمانده قطع نظر از رعایت طریقه و انصاف و تحمل
این چنین عزیزان و بزرگان بدنباید بود و در باطن بطریق ذوق و وجدان غلبه چیزی افتاده که زبان از تقریر
آن لال ست سبحان الله مقلب القلوب و مبدل الاحوال شاید ظاهر میان استبعاد کنند من نمیدانم که حال این ست
چون لال ست انتهی بلفظه و وجه این انکار آنست که حضرت شیخ را در تقلید مذهب تعصب بسیار بود و مجدد را در اتباع سنت
و بدعات طریقت و شریعت صلابت تمام باین بگذر اتفاق میان هر دو صورت نمی بست لیکن چون حق تعالی ازاله این وهم
حضرت شیخ خواست حقیقت طریقه مجدد را در دل ایشان انداخته صفای کامل بخشید و تالیف قلوب مختلفه از زانی داشت والله الحمد
عبد الصمد بن عبد الوهاب بن نور الاسرار ابی البرکات الحسن بن محمد بن عساکر الامام المحدث الزاهد
زین الدین ابو الیمن الدمشقی الشافعی نزیل الحرم سماعت داد از جد خود و از شیخ موفق و ابن الشیخ ابی القاسم
بن صری و ابن الزسیدی و ابن غسان و قاضی ابن نصر بن الشیرازی و از امویه طوسی و ابو روح هروی اجازت داد
و بن بجیر با حدیث کرد عالم فاضل جید المشارکه در علوم بود صاحب تعلم و عبادت ست هر کرا او را می شناخت بر وی
نیکو کرد ولادتش در سنه اربع عشره و ست مائه بوده در وقت خود شیخ الحجاز بود در حدیث تالیفی دارد شیخ علاء الدین عطار گفته
که از امام نووی رخصت شدم مرا گفت سلام من بابن عساکر برسان چون رسانیدم جواب گفت و پرسید کجا او را گذاشتی
گفتم در دمشق نووی این بیت بخواند **نظم**

اتحسبین علی نوی اشتیاقکم	شوقا یجد دل الصبابة والجوی
یا ساداتی قرب المقیم علی نوی	و فاتش در سنه سبع و ثمانین و ست مائه بوده

عبد العظیم بن عبد القوی بن عبد الله بن سلامة بن سعید الحافظ الامام زکی الدین ابو محمد المنذری المصری
نووی با آنکه شیخ ابن خلکان ست لیکن ابن خلکان ترجمه احوالش در وفیات الاعیان ذکر نکرده با آنکه نامش
در دیگران برده این معنی از غرائب امور ست و سیوطی در حسن المحاضره برای او هشت سطر نوشته و گفته در مصر غره
سنه احدی و ثمانین و خمس مائه متولد شده و تفقه کرده و طلب این شان نموده و روی بارع گردیده با حافظ
ابی الفضل تخریج نموده و تا بست سال متولی شیخت کامله بود و در معرفت علم حدیث با اختلاف فنونش نگیر نداشت
در کلام و معانی و مشکل او متبحر بود و بمعرفت غریبش قیام میکرد امام جمع بارع در فقه و عربیت و قرآت و ورع
تقی الدین بن دقیق العید در حق او گفته کان ادین منی و انا اعلم به ترغیب و ترهیب و شرح الفیه تالیف اوست
در نکات الوفیات ذیل تاریخ ابن خلکان گفته قرآن بر ابا رحی خوانده و تفقه بر ابن القاسم عبد الرحمن بن ابی القاسم
و بهاء علی بن الحسین بن یحیی النحوی آموخته و سماعت از عبد المجید بن ذهیر و ابراهیم بن المثبت

ومحمد بن سعید مامونی و مطهر بن ابی بکر یمنی و حافظ ربیعة الیمنی و ابن الجوزی و غیاث بن فارس و حافظ ابن [illegible]
و در مکه مظفر از یونس هاشمی و ابن عبد الله بن النبا احادیث شنیده و برای خود معجمی کبیر فهرست [illegible]
دمیاطی و ابو الحسین یونینی و اسماعیل بن عساکر و علم الدین داودی و ابن دقیق العید [illegible]
از وی روایت دارد مدتی در قاهره بجامع ظافری درس گفت توفی سنه ست و خمسین و ست مائة [illegible]

عبد المحسن بن حمود امین الدین التنوخی الحلبی الکاتب المنشی در سنه سبعین و خمس مائة متولد [illegible]
و رحلت کرده در دمشق از حنبل و ابن عبیر و دو کندی و غیرهم شنیده از اشعار اوست

اشتغل بالحدیث ان کنت ذا دین	فهو فیه المراد والایثار
ذوی الدین تحسن الاشتغال	وهو العلم یعلمو به بین
وکن بما قد علمته عاملا	انما الرای والقیاس ظلام
ولا حادیث للوری انوار	فالعلم دوح تجنی منه الثمار
بالاحادیث لم تمسک بها	واذا کنت عالما و علیما

و وفاتش در سنه ثلث و اربعین و ست مائة اتفاق افتاده ابو الفضل زین الدین الحافظ الامام [illegible]

عبد الرحیم بن حسین بن عبد الرحمن العراقی حافظ العصر ولادتش در منشاة المهرانی مابین [illegible]
در جمادی الاولی سنه خمس و عشرین و سبع مائة بوده بعض حدیث اعتنا نموده و در آن بارع گشته و متقدم بر آن [illegible]
شیوخ عصر وی شامیکرد و بروی در معرفت علوم همچو سبکی و علائی و ابن کثیر و غیرهم و اسنوی از وی در [illegible]
نقل کرده و بحافظ العصر وصف نموده و همچنین ابن سید الناس در ترجمه او توصیفش بسیار کرده و او را [illegible]
بدیع است و در فن همچو الفیه که مشهور آفاق ست و شرح آن و نظم اقتراح و تخریج احادیث احیای علوم الدین [illegible]
شرح ترمذی لابن سید الناس و در سنه ست و تسعین شروع در املا کرد و حق تعالی بسبب وی سنت املا را [illegible]
شده بود از سر نو زنده نمود پس زیاده بر چهار صد مجلس املا کرد و بود صالح متواضع تنگ معیشت [illegible]
سنه ست و ثمان مائة حافظ ابن حجر عسقلانی مرثیه او قصیده ایست طولانی که ابیاتش این ست **نظم**

مصاب لم ینفس للخناق	اصاد الدمع جار الدمع آق	فروض العلم بعد الیهود او
ودمع الدمع یجری باندلاق	وبدر الصبر یسری فی المحاق	وللاحزان بالقلب اجتماع
فاما بعد یاس من تلاق	فهذا صبره من المذاق	لقد عظمت مصیبتنا وجاءت
واشراط القیامة قد تبدت	واذن بالتوداعی فراق	وکان بمصر والبیت البقایا
فلم تبق الملاحم والرزایا	بارض الشام للفضلاء باقی	وطاف بارض مصر کل علم
فاطفات المنون سراج علم	ونور لاح داعی التفاق	واخلفت الرجائی الحسین
فیا اهل الشام ومصر فابکوا	علی عبد الرحیم بن العراقی	علی الحبر الذی شهدت فضوم
ومن تحیت له قدما علوم	غدت عن غیره ذات انطلاق	وجاز الی الحدیث قدیم عهد
وبالسبع القراءات العوالی	اقل عبا الی السبع الطباق	فسل احیا علوم الدین عنه

تصدر ذکره یسمو ویعلو	تخریج الاحادیث الرقاق	وشرح للترمذی لقد ترقا
ونظم ابن الصلاح له اصلاح	وهذا شرحه فی الاحق راقی	وفی نظم الاصول له وصول
ونظم السیرة الغر ایجازی	علیها الاجر من باقی البرایا	دعاه بحافظ العصر الامام
وبلاقدره والسبکی وابن	العلاء والائمة باتفاق	ومن ستین عاما لم یجاری
ویقضی الیوم فی تصنیف علم	وطول تهجد فی اللیل راقی	فاصبح بالکرامة فی اصطباح
فما اشغلته کاس بالتشام	کلا الهاه ظبی باعتناق	فتی کرم یزید وشیخ علم
فیقری طالبی علم ووفد	قری وقراه فی ذات اتساق	فیا اسفا ویا حزنا علیه
ویا اسفا لتقییدات علم	تولت بعده ذات انطلاق	علیه سلام ربی کل حین
واسقت لحده سحب الغوادی	اذا انهملت همت ذات انطباق	وزانت ربوه فی کل یوم

به قدما الی اعلی المراقی
الی منهاج حق باستباق
الکبیر الاسنوی ابن الطبلی
ولا طمع الجاری فی الطاق
وبالتحف الکریمة فی اغتباق
یری الطلاب مع حمل الاثقال
ارق من النسیم الرقراق
یلاقیه الرضا فی ما یلاقی
تحیات الی یوم التلاق

جمال الدین عبد الرحیم الاسنوی شیخ شافعیه و صاحب تصانیف سائره است در سنه اربع و ست مائة متولد شده و از تقی سبکی و زنکلونی و قونوی و ابی حیان و غیرهم اخذ نموده و در اصول و عربیت و عروض بارع شده و در فقه متقدم گردیده امام زمانه شد و بوی ریاست شافعیه انتها پذیرفت و از تصانیف اوست مهمات و جواهر و شرح منهاج و الغاز و فروع و مختصر شرح صغیر و هدایه الی اوهام الکفایه و تنقیح و احکام الخنثی و زوائد علی منهاج البیضاوی و طبقات الفقها و ریاست ناصریه فی الرد علی من یعظم اهل الذمه و کتاب الاشباه و النظائر و شرح الفیه ابن مالک و شرح تسهیل مات فی سنه سبع و سبعین و سبع مائة و رثاه البرهان القیراطی بقصیده طویله تبلغ ثلثمائة و تسعین بیتا اولها **نظم**

نعم قبضت ولم الحلی و الفضائل	بموت جمال الدین صدر الاماثل	تعطل من عبد الرحیم مکارم
لحقا وجوه الفقه ذال جمالها	وحطت اعالی مضبها للاسافل	تفواخبرونا من بقوم مقامه
تفواخبرونا من بوقف طالبا	ویجری فی میدان کل مناضل	تفواخبرونا هل له من مشابه
فاعظم بحبر کان للعلم ساعیا	بعزم صحیح لیس بالمتکاسل	واعظم به یوم الجدال مناظرا
لقدم فی الفقه سابقة الخطا	یقصر عنها کل حاف و ناعل	احل جمال الدین فی الخلد رتبة
وقراه مولاه الرحیم برحمة	یحییه منها ما طل بعد ماطل	ووافاه رضوان الجنان مبشرا
وحیاه بالریحان و الروح والرضی	الذ البرایا فی الضحی و الاصائل	وما نحن الا کسب موت الی البلا
قطعنا الی نحو القبور مراحلا	وما بقیت الا اقل المراحل	وهذا سبیل العالمین جمیعهم

وعیب عنه فاضل ابی فاضل
ومن فی ایرد الان لحقه سائل
تفواخبرونا هل له من مماثل
اذا قال لم یترک مکانا لقائل
لیخطی بعفوه شاذ و شامل
بشیر برضوان سریع معاجل
تسیر ایامنا کالرواحل
فما الناس الا راحل بعد راحل

انتهی ملخصا و تمامش فی حسن المحاضرة للسیوطی **عبد القادر** بن محمد بن محمد بن نصر الله بن سلام محی الدین ابو محمد بن ابی الوفا القرشی درس گفت و فتوی داد و تصنیف کرد و شرح معانی الآثار و شرح خلاصه نوشت طبقات الحنفیه و تخریج احادیث الهدایه و غیر ذلک از تالیف اوست مات فی سنه خمس و سبعین و سبع مائة ❊

عبد المؤمن بن خلف بن ابی الحسن بن شرف التونی الشافعی الامام العلامة الحافظ الحجة الفقیه النسابه

الجود والبارع شیخ المحدثین علم النقاد شرف الدین ابو محمد الدمیاطی صاحب المعجم در قریهٔ تونا از اعمال تنیس در سنه ثلث و
ست مائة متولد شد اولا بفقه مشغول شد و در دمیاط نشو و نما گرفته تمیز نمود سبک رو و قرأت خواند بعد بطلب علم حدیث
و در اسکندریه از اصحاب حافظ سلفی شنید و بقاهره آمد و اعتنا باین شان نمود در روایة و درایة و ملازم حافظ زکی الدین
منذری گشت و از ابن المقیر و علی بن مختار و ابی القاسم بن واصل و عیسی خیلط و دیگر علمای آن عصر اخذ علم نمود در
سنه ثلث و اربعین برای حج شتافت و در حرمین محترمین سماعت کرد و جزیره و عراق را دو بار سیر نمود
و حالی و آزال نوشت و مصر و اسکندریه و بغداد و حلب و حماة و ماردین و حران و دمشق و دیگر بلاد آن ضلع را گردش کرد و در حدیث
و دیانت و حفظ و اتقان سر آمد ابنای زمان خود بود و در لغت و عربیت مهارت تمام داشت و علم نسب اخوب می شناخت
سیوطی گفته رحل فجمع فاوعی و تخرج و الف قال المزی ما رایت فی الحدیث احفظ منه و کان واسع الفقه تفقه و برع انتهی و در حسن صوت
ضرب المثل بود و ابن الماجد میگفتند در دمیاط مثل مشهور است که چون عروسی را مبالغه در حسن کنند گویند کانها
ابن الماجد در فوات الوفیات گفته کان ملیح الهیئة حسن الاخلاق بساما فصیحا نحویا لغویا مقریا سریع القراءة جید الکتابة
کثیر التفنن جید الکتب مکثر مفید احسن المذاکرة حسن العقیدة کافا عن الدخول فی الکلام سمع من یحیی بن سعد بن عبد المعطی
المحلی و العلم بن الصابونی و ابن العلیق و ابن قمیرة و موهوب بن الجوالیقی و ابن عساکر و خلق من اصحاب شاتیل انتهی
و جماعتی از وی کتابت و روایت نموده منهم الصاحب کمال الدین بن العدیم و ابو الحسین الیونینی و القاضی علم الدین
الاخنائی و الشیخ علم الدین القونوی و الشیخ اثیر الدین ابو حیان و فتح الدین بن سید الناس و المزی و تقی الدین السبکی
و محی الدین النووی و خلقی بسیار از اجلین و عمر او دراز شده و بچیزها متفرد گشته و بست مجلد از تصانیفش در حدیث
و لغت بر شتر ها بار کرده شد مدتی بدمشق ماند و اهل او را افاده کرد و بمصر آمد و نشر علم نمود و در رزق موسع علیه بود و حرمت
و جلالت داشت متولی شیخ ظاهریه بین القصرین ماند از تصانیف اوست کتاب الصلوة الوسطی مجلد لطیف کتاب کامل
یک مجلد و قبائل الخزرج یک مجلد و العقد المثمن فی من اسمه عبد المؤمن یک مجلد الاربعون المتباینة الاسناد
فی حدیث اهل بغداد یک مجلد شیخه که شاه حفظ و عمل اوست و مختصر سیرت نبویه و همیشه سماعت حدیث میکرد تا آنکه
فجاءة بدمشق بمرض و سیرت او پیشوای جمیع علمای سیرست در اکثر کتب سیر از آن نقل میکنند از عائف او نقل است
که روزی بمجلسی آمد در آن مجلس حدیث میخواندند بعض اهل مجلس نام عبد العزیز بن سلام را بتشدید لام خواندند این بر آن
و فی الفور گفت سلام علیکم سلام سلام با صفائی ملاقات کرده بود و از وی بست کتاب از مصنفات او فرا گرفته میشد
را بسیار درس میگفت و در مقام انصاف میفرمود که اکثر الفاظ این سنن مخالف روایت صحیحین است با وصفیکه شافعی المذهب
و مدح امام مالک انچه حق است بجای آورد تا آنکه مردم را گمان میشد که مگر این عزیز مالکی المذهب است از منظومات اوست

این ابیات نظم	علم الحدیث له فضل و منقبة نال العلاء به من کان مقتنیا
ما حاز ناقص الا و کمله	او حاز عاطل الا به حلیا
و ما العلم الا فی کتاب و سنة	و ما الخیر الا فی سکوت بحسبة
و ما الجهل الا فی کلام و منطق	و ما الشر الا من کلام و منطق

و منطق در بیت اول بمعنی هر دو علم مشهور است و در بیت ثانی بمعنی لغوی در بستان المحدثین گفته دمیاطی را روزی
منطق مبالغه تمام ست خصوصا چون در مصر در زمان او شیوع این علم بسیار شد وی در مقابله اش هیچ شدید الفتیار مینمود
پیری از کلام او درین باب برای تفنن طبع سامع نقل می افتد قال و من الامر المنکر علیهم و المنکر المعروف انهم
قدرهم العلم الفضول و تشاغلهم بالمعقول عن المنقول فی اکبابهم علی علم المنطق و اعتقادهم ان من لا یحسنه لا یحسن
ان ینطق فلیت شعری بل قرأه الشافعی و مالک او هو اضاد الابی حنیفة المسالک او هل علمه احمد بن حنبل او کان الثوری
علی نطقه قد اقبل و هل استعان به ایاس فی ذکائه او بلغ به عمرو ما بلغ من دهائه او تمرس به قس و سحبان فی لهاه ما اصح
صحیحا و لا ابان اثری عقول القوم کلیلة اذ لم تشحذ علی مسنانه فلخنتم علیه اذ لم تکرم فی اجنة کلاهی اشرف من ان تقید
بحجة و اشف من ان یستحوذ علیها طارق جنة بالله لقد اغرق القوم فیما لا یعنیهم و اظهروا الافتقار الی ما لا یغنیهم هل یتبعهم
صوت السماآت و یعنیهم و الشیطان یعدهم و یمنیهم اما انه کان آحاد من اهل العلم ینظرون فیه غیر مجاهرین و یطالعونه
مستظاهرین لان اقل آفاته ان یکون شغلا بما لا یغنی الانسان و اظهار تحوج الی ما اغنی عنه الرب المنان و اما هؤلاء
فقد جعلوه من اکبر المهمات و اتخذوه عدة للشوابت و المسلمات فهم یکثرون فیه الاوضاع و ینفی کل واحد منهم فی تحصیله العمر
المضاع و یحیم اما سمعوا قول داعی الهدی لمن الله حین رأی عمر قد کتب التوراة فی لوح و ضمه فغضب و قال
صفها للحافظ الواعی لو کان موسی حیا ما وسعه الا اتباعی فلم یوسعه عذرا فی الکتاب الذی جاء به موسی نورا
فاظنک بما وضعه المتخبطون فی ظلام الشک و اقروا فیه کذبا و زورا فیا لله للعقول المنخرقة غرقت فی بحار ضلال الفلسفة
عبد الباسط بن مولوی رستم علی بن ملا علی اصغر قنوجی از کبار علما و مشاهیر فضلای این بلده بود در سنه
تسع و خمسین و مائة و الف متولد شد پدر چشم رستم علی تاریخ ولادت ست جلد علوم رسمیه متداوله در معقول و منقول
از والد خود تحصیل نمودند و کتب بسیار از مؤلفات خود و دیگر علما بدست خود کتابت فرمودند که هنوز در کتابخانه موجود ست
کتب خانه ایشان را دیده ام آنچنان صحیح و محشی بوده که حاجت تعلیم استاد ندارد اگر یکی را سلیقه عبارت و قدرت فهم مطالب
فی الجمله هم باشد برای او این کتابهای درست ساخته ایشان بجای شیخ شفیق ست خلقی بسیار از اهل بلده و دیگر بلاد
در دست در مدرسه ایشان فاتحه فراغ خوانده اند و بمرتبه کمال و تکمیل رسیده صاحب تفسیر نظم الجواهر مفتی ولی الله
فرخ آبادی از شاگردان ایشان بودند و هم مولوی نعیم الدین و مولوی علیم الدین پسران مولوی فصیح الدین قنوجی و مولوی
الله بخش بلهوری و والد ماجد کاتب حروف استفاده علوم از ایشان دارند و هر یکی از ینها صاحب استعداد کامل
عالم کامل صاحب تصنیف و تدریس بوده تصانیف ایشان بسیار ست و همه نافع و مفید منها نظم اللآلی فی شرح
اثبات البخاری و انتخاب الحسنات ترجمه احادیث دلائل الخیرات و حبل المتین فی شرح الاربعین و جواهر خمسه در فرائض
و تبیب البیان فی اسرار القرآن و شرح شافیه ابن حاجب مسمی بشفاء الشافیه و غیر ذلک وفات ایشان در دوم ربیع الآخر
سنه ثلث و عشرین و مائتین و الف در بلده قنوج اتفاق افتاده پیش مسجد خود که هم در خانه ایشان ست زیر صفه پهلوی باب وجد
مدفون اند رحمه الله تعالی آبا و اجداد ایشان هم صاحب علم و عمل گذشته اند تراجم آنها در کتابی دیگر نوشته ایم ایشان از اولاد

شیخ عماد الدین کرمانی صاحب فتاوی عمادیه بوده اند بعضی از اسلاف ایشان از بلده کرمان آمده رخت اقامت بهمین
انداختند و از آن باز وطن ایشان همین شهرست همیشه محترم و مکرم ماندند درین بلده و خاندان علم بیت ایشان
اخلاف ایشان هنوز درین بلده توطن دارند اما علم و فضل باقی نیست یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید
ابو محمد عبد الحمید بن حمید بن نصر الکشی صاحب مسند مردم در نام او تخفیف کردند و بر عبد الحمید اکتفا نمودند و عبد
بن حمید گفتند و همان مشهور گشت بر سر دو صد سال هجری از وطن خود رحلت نمود و در عین جوانی شوق علم حدیث شد و بسیار از مشایخ
از یزید بن هارون و عبد الرزاق و محمد بن بشیر و دیگر ائمه فن حدیث استفاده و این علم نمود مسلم و ترمذی و دیگر
محدثین اجله از وی روایت دارند و بخاری در دلائل النبوة از صحیح خود تعلیق از وی روایت کرده و از کتاب
عبد الحمید برده خیلی ثقه و معتبر و از ائمه این فن بود از تصانیفش تفسیریست که در دیار عرب تداول و شهرت دارد
در سنه ثلث یا تسع و اربعین و مائتین آنجهانی شده برحمت حق پیوست ذکره فی بستان المحدثین
ابو الحسین عبد الباقی بن قانع بن مرزوق بن واثق الاموی بالولاء البغدادی الدار روایت دارد از
بن اسامه و ابراهیم حربی و محمد بن سلمه و اسمعیل بن الفضل البلخی و ابراهیم بن الهیثم البلدی و طبقه ایشان و جمعی
بسیار کرده و احادیث بسیار فراهم آورده دارقطنی و ابو علی بن شاذان و ابو القاسم بن بشران و دیگر محدثین از
روایت کنند برقانی گفته علمای بغداد او را توثیق کرده اند و معتبر شناخته و نزد مردم ضعیف است و دارقطنی
حافظه خوب داشت اما خطا میکرد خطیب گفته در آخر عمر او را اختلال عقل و سوء حفظ روی داد در سنه
خمس و ستین و مائتین پیدا شده و در سنه احدی و خمسین و ثلث مائه بماه شوال انتقال کرده سمعوا و شهرت
ابو القاسم عثمان بن سعید بن بشار الاحول الانماطی الفقیه الشافعی از کبار فقهای شافعیه بود فقه از مزنی و ربیع
بن سلیمان مرادی گرفته و از وی ابو العباس بن سریج و غیره اخذ نموده و سبب نشاط مردم بغداد در کتب شافعی و تحفظ آن وی بود و گفت
از پنجاه سال در رساله شافعی نظر میکنم هر بار میدانم که نظر نکرده ام زیرا که در هر دفعه چیزهای بسیار که نمی شناسم استفاده میکنم و فات
سنه ثمان و ثمانین و مائتین در بغداد بوده انماطی نسبت است بسوی انماط بفتح همزه و سکون نون و صحیح آن و انماط بسط اگویند که فرش
و جز آن از آلات فروش از انماط و وسائد و اهل مصر این آلات را انماط گویند و بائع او را انماطی خوانند قاله ابن خلکان
ابو عمرو عثمان بن عبد الرحمن بن عثمان بن موسی بن ابی النصر النصری الکردی الشهرزوری المعروف بابن الصلاح
الشافعی الملقب تقی الدین الفقیه الشافعی یکی از فضلای عصر بود در تفسیر و حدیث و فقه و اسمای رجال و در هر فن
بعلم حدیث نقل لغت او را مشارکت بود در فنون عدیده و فتاوی او مسدد می بود ابن خلکان گفته وی یکی از مشایخ
من است که ایشان منتفع شدم فقه او را بر پدر خود صلاح خواند و وی از جمله مشایخ معتمد الیهم کرد و بود بعده بدرش
بموصل برد و در آنجا مدتی اشتغال کرد مرا رسیده است که وی تکرار جمیع کتاب مهذب کرد و هنوز بروت او سبز نشده
در موصل قدری قلیل ماند سفر خراسان کرد و زمانی طویل در آنجا گذرانید تحصیل علم حدیث نمود و بشام مراجعت کرد
متولی تدریس مدرسه ناصریه قدس که منسوب بسوی ملک ناصر صلاح الدین یوسف بن ایوب است گردید و مدتی در آن

اقامت کرد و مردم بروی اشتغال داشتند و انتفاع میگرفتند بعده بدمشق آمده در رباط سنه رواحیه شد این مدرسه بنا کرده
ابو القاسم هبة الله بن عبد الواحد بن رواحة الحموی است که در حلب هم مدرسه باین نام ساخته است چون ملک اشرف
بن ملک عادل بن ایوب در دمشق دار الحدیث بنا کرد تدریس آنجا باین الصلاح سپرد و مردم از وی علم حدیث حاصل ساختند
بعده متولی درس مدرسه زمرد خاتون بنت ایوب شقیقه شمس الدوله توران شاه بن ایوب مذکور گشت و قائم بوظائف کرده
بدون اخلال چیزی از آن بود از علم و دین بر قدم عظیم در دمشق یکنیم سال بروی اشتغال کردم در علوم حدیث کتابی نافع
تصنیف نموده و همچنین در رجال کتب اشیای حسنه که مردم بسوی آن محتاج اند جمع کرده و او را استشکالات بر کتاب وسیط
در فقه بعض اصحاب و فتاوی او را در مجلدی فراهم کرده اند و کارش همیشه بر سداد و صلاح و اجتهاد در اشتغال و نفع
جاری بود تا آنکه روز چهارشنبه وقت صبح بست پنجم ربیع الآخر سنه ثلث و اربعین و ست مائه بدمشق وفات یافت
بعد ظهر بروی نماز گذارده بمقابر صوفیه خارج باب النصر دفن ساختند مولد او سنه سبع و سبعین و خمس مائه بود و شهر خان
بفتح شین معجمه قریه ایست از اعمال اربل قریب از شهرزور و قصری نسبت بجد او ست ابن الصلاح گفته در خواب مرا
این کلمات الهام شد ادفع المسئلة ما وجدت التحمل بمکنک فان لکل یوم زرقا جدیدا و الالحاح فی المطالب یذهب
البهاء و ما احسن التضیع الی الملهوف و ربما کانت الغیر نوما من ادب الله تعالی و الحظوظ مراتب فلا تعجل علی ثمرة
قبل ان تدرک فانک ستنالها فی اوانها و لا تعجل فی حوائجک فتضیق بها ذرعا و یغشاک القنوط و الله اعلم
ابو عمرو عثمان بن عمر بن ابی بکر بن یونس الفقیه المالکی المعروف بابن الحاجب الملقب جمال الدین پدرش حاجب
امیر عز الدین موسک الصلاحی بود کردی ست پسرش در قاهره در صغر سن قرآن کریم خوانده و تفقه بمذهب امام مالک کرد
و عربیت و قرائات آموخت و در علوم بارع شد و فنون را بغایت آن اتقان کرد و بدمشق آمده بجامع او در زاویه مالکیه
درس گفت خلق در اشتغال بروی کوشیدند و وی برای ایشان التزام دروس نمود و متبحر در فنون گردید غالب بروی
علم عربیت بود مختصری در مذهب نوشته و مقدمه او جیزه در نحو مسمی بکافیه و دیگر مثل آن در تصریف مسمی بشافیه و شرح
هر دو مقدمه و این مقدمات او در مدارس هند خیلی رواج دارند بلکه در تحصیل علم صرف و نحو بران اقتصار کنند در اصول فقه
هم تالیفی دارد همه تصانیفش در نهایت حسن و افاده است در موضعها مخالفت نحویان کرده و بر ایشان اشکالات و ایرادات
بسیار نازک ایراد نموده حسن خلق الله در ذهن بود و بقاهره عود کرده مقیم شد مردم ملازم او بودند برای اشتغال
ابن خلکان گفته بار ها زمین ابی ادامی شهادات آمده از مواضع مشکله در عربیت و اپرسیدم همه را جواب بغایت بلیغ داد و سکوت
و ثبت تام و منجمله آن سوالات این ست که او را از مسئله اعتراض الشرط علی الشرط در قول ایشان ان کلمتان شرعت فانت طالق
پرسیدم که لم تعین تقدیم الشرب علی الاکل بسبب وقوع الطلاق حتی لو اکلت ثم شربت لا تطلق و ازین بیت متنبی پرسیدم
فلا تصبرت حتی لات مصطبر فالان انهم حتی لات مقتحم که سبب موجب خفض مصطبر و مقتحم چیست زیرا که
لات از ادوات جر نیست در جواب هر دو کلام مطول آورد و جواب شافی گفت اگر تطویل نمی بود ذکر جواب میکردم بعده
بنیت اقامت باسکندریه رفت بسی بر نیامد که نهار خمیس سادس و عشرین شوال سنه ست و اربعین و ست مائه

در انجا وفات کرد و خارج باب البحر تربت شیخ صالح بن ابی اسامه مدفون گشت مولدش آخر سنه سبعین و خمس مائه بود
ابو عمرو عثمان بن احمد بن زید الدقاق البغدادی المعروف بابن السماک تحصیل علم حدیث از محمد بن عبد الله رستاوی
و حنبل بن اسحق و حسن بن مکرم و یحیی بن ابی طالب و دیگر اجله این فن نموده و از وی حاکم و ابن سنه و ابن القطان
و ابو علی بن شاذان و دیگر کبرای این قوم اخذ نموده اند خطیب گفته ابن زرقون را شنیدم میگفت خدمت
البازی الابیض ابو عمرو بن السماک جزء الفیل و مشهور است در ربیع الاول سنه اربع و اربعین
و ثلث مائه وفات یافته از خانه تا مدفن او پنجاه هزار کس همراه جنازه بود ذکره فی بستان المحدثین
ابو عبد الله عروة بن الزبیر بن العوام بن خویلد القرشی الاسدی یکی از فقهای سبعه مدینه منوره است بدل
یکی از عشره مبشره بجنت و پسر صفیه عمه آنحضرت صلی الله علیه و سلم ست و مادر عروه اسما بنت ابی بکر صدیق رضی الله عنهما
که ذات النطاقین و یکی از عجائز جنت ست و عروه شقیق برادر خود عبد الله بن زبیر ست بخلاف برادر ایشان مصعب که
از مادر ایشان نیست از عروه روایت در حروف قرآن آمده و از عائشه و خالهٔ خود روایت دارد و از وی زهری و غیره
عالم صالح بود پای او را کلهٔ رسید در شام و در مجلس ولید بن عبد الملک بریده شد حرکت نکرد پسرش محمد دلش سرد
چون بمدینه آمد گفت لقد لقینا من سفرنا هذا نصبا بعد بریدن پای هشت سال نزیست و این بریدن پسری بود
و بکمال جرات که هیچکس او را نگرفت ابراهیم بن محمد بن طلحه در تعزیت او گفت والله ما بک حاجة الی المشی و للارب فی المشی
وقد تقدمک عضو من اعضائک و ابن من ابنائک الی الجنة و الکل تبع للبعض ان شاء الله تعالی و قد ابقی الله لک
ما کنا الیه الفقراء و عنه غیر اغنیاء من علمک و رایک نفعک الله و ایانا به و الله ولی ثوابک و الضمین بحسابک مردم را در باب طب
بباغ خود برده تمر میخورانید و این کریه انکار میکرد و گوید لا اذا دخلت جنتک قلت ما شاء الله لا قوة الا بالله تا آنکه از
بیرون می آمد هر روز ربع قرآن در مصحف میخواند و گاهی قیام لیل ترک نکرده مگر شبیکه پای او بریده شد شب آینده باز عود نمود
بیر عروه در مدینه منسوب باوست و هیچ آبی شیرین تر از چاه او نیست و فاتش قریب مدینه در قریه فرع بضم فا و سکون را از
ناحیه شد و بر چهار میل از مدینه ست و آب و نخل دارد در سنه ثلث و اربع و تسعین و همانجا دفن شده ابن سعد گفته وی سنه الفقهاء
الشیخ عز الدین بن عبد السلام بن ابی القاسم بن حسن بن محمد بن مهذب السلمی ابو محمد شیخ الاسلام سلطان العلماء
تفقه بر فخر بن عساکر کرده و اصول از سیف آمدی گرفته و حدیث از عمر بن طبرزد و غیره شنیده و در عربیت بارع شده و در تهذیب
عبر گفته معرفت مذهب با زهد و ورع بسوی وی منتهی گشته و بر تبه اجتهاد رسیده و در مصر زیاده از بست سال بنشر علم و امر معروف
و نهی منکر گذرانید و بر پادشاهان غلظت کردی تا بدیگران چه رسد چون بمصر آمد منذری در ادب باوی مبالغه کرد و از
افتا باز ماند و گفت ایش از حضور او فتوی میدادیم و بعد حضور او منصب فتیا متعین در دولت در مصر تغییر را
در سها گفت و کتابها تالیف نمود صاحب کرامات ست خرقه تصوف از شهاب الدین سهروردی پوشیده و از شیخ
ابو الحسن شاذلی کلام و حقیقت شنیده شاذلی فرموده مرا میگویند که بر روی زمین هیچ مجلسی در فقه ابهی از مجلس
شیخ عز الدین و در حدیث ابهی از مجلس منذری و در علم حقائق ابهی از مجلس تو نیست ابن کثیر در تاریخ خود گفته

بسوی او منتهی گشته فتوی از سائر آفاق بسوی او می آمد در آخر عمر تقید بمذهب نمیکرد بلکه نظر او وسیع شده و فتوی
باجتهاد خود داده ابن دقیق العید که شاگرد اوست گفته هو احد سلاطین العلماء و ابن حاجب گفته افقه من رایت
قاضی عز الدین الهکاری گفته یکبار وی فتوی داد بعده او را در ان خطای خود ظاهر شد در مصر و قاهره بجای بود
منادی کنانیدند که هر که را ابن عبد السلام چنین فتوی داده باشد باید که بران عمل نکند زیرا که در ان از وی
خطا واقع شده قطب بونی گفته با این همه شدت و صلابت حسن المحاضره بود و نوادر و اشعار سماع را حاضر شدی
و وجد نمودی ابن کثیر گفته لطیف ظریف بود استشهاد باشعار میکرد و فاتش در مصر سنه ستین و ست مائه بود رحمه الله تعالی
الحافظ ابن جماعة قاضی القضاة الشیخ عز الدین ابو عمر بن قاضی القضاة بدر الدین محمد بن ابراهیم
بن سعد الله الکنانی الشافعی در محرم سنه اربع و تسعین و ست مائه متولد شده و بسیار سماع کرده شیوخ
بیکهزار و سه صد تن رسیده اند عنایت باین شان نموده و تخریج احادیث افعی و غیره کرده قاضی دیار مصر و مدرس خشابیه بود
معرفت او بحدیث اشهل از معرفت او بفقه بود مات بمکه سنه سبع و ستین و سبع مائه منسک صغیر او در سفر حج همراه
فقیر بود با وجود اختصار خیلی نغز افتاده در هر مسئله حج و عمره هر چهار مذهب در ان بیان نموده است
ابو الحسن علی بن احمد بن المرزبان البغدادی الفقیه الشافعی فقیه ورع از جمله علما بود فقه از ابی الحسین بن القطان گرفته
و از وی ابو حامد اسفرایینی اخذ نموده لعل قدومش در بغداد بود وی گفته ما اعلم ان لاحد علی ظلمة ابن خاکان گفته وی
فقیه بود و غیبت را از مظالم میدانست او را وجهی در مذهب ست مدرس بغداد بود توفی سنه ست و ستین و ثلث مائه مرزبان
بفتح میم و سکون را و ضم زا لفظ فارسی ست مرزبان یعنی حد و بان یعنی صاحب یعنی صاحب الحد و آن در اصل نام کسی ست که فرود تر از پادشاهان باشد
ابو الحسن علی بن محمد بن حبیب البصری المعروف بالماوردی از وجوه فقهای شافعیه ست تفقه در بصره از
ابی القاسم صیمری گرفته بعده از ابو حامد اسفرایینی در بغداد اخذ نموده حافظ مذهب بود کتاب حاوی او را هر که دیده
شهادت به تبحر او و معرفت تامه او بمذهب داده در بلدان کثیره قاضی ماند و بغداد را وطن گرفت خطیب صاحب تاریخ
از وی راوی ست و گفته کان ثقة و او را غیر حاوی تفسیر قرآن کریم و نکت و عیون و ادب الدنیا و احکام السلطانیه
و فنون وزارت و سیاست ملک و اقناع در مذهب و تالیف در اصول فقه ست در حیات خود تصانیف خود را ظاهر نکرد
در وصیتی همه را جمع نموده چون مرگ نزدیک شد مردی معتمد را گفت این همه کتب که در فلان موضع نهاده است همه تصانیف من ست
این نیت خالص و ان برای او تعالی سبحانه نیافتم آنها را ظاهر نکردم حالا که معاینه موت میکنم و در نزع افتاده ام
دست خود در دست من کن اگر بر ان قابض شوی بدان که هیچ چیزی از انها قبول نشده همه کتب او وقت شب بجلد بیداری
دست من کشاده شد و بر دست تو قابض نشدم بدان که آنها مقبول گردیده و من نیت خالص ظفر یافتم آمرزگار گردیدم گردم دست
و بسوی گشت و دانستم که تصانیف او پذیرا افتاد بعد از وی آنها را ظاهر کردم وفات او در سنه خمسین و اربع مائه بعمر
هشتاد و شش سال اتفاق افتاده در بغداد بمقبره باب حرب مدفون گردید ماوردی نسبت ست بسوی بیع ماورد بکذا قال السمعانی
ابو الحسن علی بن اسمعیل بن ابی بشر اسحق بن سالم بن اسمعیل بن عبد الله بن موسی بن بلال بن ابی بردة عامر

بن ابی موسی الاشعری صاحب رسول الله صلی الله علیه وسلم امام اصول قائم بنصرت مذهب سنت بود طائفه اشعریه
منسوب باوست و شهرت وی مغنی الاطالات در تصریف اوست قاضی ابوبکر باقلانی ناصر و مؤید مذهب اوست اشعری
امام جمع در حلقه ابی اسحق مروزی در جامع منصور ببغداد می نشست در سنه سبعین و مائتین بصره متولد شد
و در سنه ثلثین و ثلث مائه بمرگ مفاجات درگذشت اشعری بفتح همزه نسبت است بسوی اشعر که نامش نبت بن ادد بن زید
بن یشجب است چون وقت ولادت موی بر تن داشت او را اشعر گفتند بکذا قاله السمعانی حافظ ابو القاسم بن عساکر
در مناقب او مجلدی نوشته وی اول معتزلی بود بعده از قول بعدل و خلق قرآن در مسجد جامع بصره توبه کرد روز جمعه
کرسی رفته باواز بلند گفت هر که مرا شناخته شناخته و هر که نشناخته پس من فلان بن فلانم قائل بودم بخلق قرآن و بکر
ابصار خدا نمی بینند و فاعل افعال شرم و حالا من تائب مقلع ام و معتقد رد بر معتزله و مخرج فضائح و معایب
ایشان در مزاج او مزاح و دعابت بسیار بود کتاب اللمع و کتاب الموجز و کتاب الایضاح البرهان و کتاب
التبیین عن اصول الدین و غیر ذلک از تالیف اوست در رد ملاحده و معتزله و رفضه و جهمیه و خوارج و سایر
اصناف مبتدعین تصنیفها دارد اکل او از غله ضیعه بود که جدوی بلال بن ابی برده بر عقب خود وقف کرده بود
و نفقه روزانه او هفده درهم بود قاله الخطیب ابوبکر صیرفی گفته معتزله بسیار سر در داشته بودند تا آنکه او کتاب
اشعری را ظاهر کرد وی ایشان را در اقماع مسلم مجبور نمود و حافظ ابن حزم گفته او را بنجاه و پنج تالیف مشاهده اعلم
ابو الحسن علی بن محمد بن علی الطبری الملقب عماد الدین المعروف بالکیا هراسی الفقیه الشافعی از اهل
طبرستان است و بنیشاپور رفته و بر امام الحرمین تفقه کرده خوبصورت بلند آواز فصیح عبارت شیرین کلام بود
از نیشاپور بری آمده مدتی بدرس گذرانید و از آنجا بعراق شتافته تدریس مدرسه نظامیه ببغداد یافت و با
عبد الغافر فارسی ذکر او در سیاق تاریخ نیشاپور کرده و گفته ثانی ابو حامد غزالی بود بلکه اصل و اصلح و اطیب و
صوت و نظر نزد مجد الملک رزق بن ملکشاه سلجوقی بمال و جاه و ارتفاع شان یافت و متولی قضا آن دولت شد
محدث بود در مناظره و مجالسه خود استعمال احادیث میکرد از کلام اوست اذا جالت فرسان الاحادیث فی میادین
الکفاح طارت رؤس المقائیس فی مهاب الریاح حافظ سلفی گفته از وی در بغداد در سنه خمس و تسعین و اربع مائه
بنابر جریان کلام میان من و فقهای مدرسه نظامیه استفتائی کردم صورتش این است ما یقول الامام و فقه الله تعالی فی
رجل اوصی بثلث ماله للعلماء و الفقهاء اهل تدخل کتب الحدیث تحت هذه الوصیة ام لا وی زیر سوال نوشت نعم و کیف
و قد قال النبی صلی الله علیه وسلم من حفظ علی امتی اربعین حدیثا من امر دینها بعثه الله یوم القیامة فقیها عالما انتهی فبزرگ
جواب می خواهی چیست هست اگر حدیث ضعیف نمی بود و در احکام بدان احتجاج ساقط نمی بود و نیز از وی یزید بن هارون
گفت ما لکم و من الصحابة لانه ولد فی ایام عمر بن الخطاب رضی الله عنه و اما قول السلف فی لعنه ففیه لاحمد قولان تلویح و تصریح
و لمالک قولان تلویح و تصریح و لابی حنیفة قولان تلویح و تصریح و لنا قول واحد التصریح دون التلویح و کیف لا
کذلک و هو اللاعب بالنرد و المتصید بالقرود و من الخمر و شعره فی الخمر معلوم و منه قوله **نظم**

تولی الصبا عنا کما من شملهم	و داعی صبابات الهوی یدرنهم	اخذوا نصیبی من نعیم و لذة
فکلوا و ان طال المدی ینصرم	و لا تذکروا یوم الشرور الی غد	فرب غد یاتی بما لیس یعلم

و فصلی طویل نوشت و ورق را برگرداند و بگذاشت لو مدت بیاض لمدت العنان فی مخازی هذا الرجل که سلطان
بن فلان ابن خلکان ابد ابن نقل فتوی امام غزالی در عدم لعن یزید نقل کرده گویا وی نیز باینجانب سبب با بحمله اولاد یکیا
در سنه خمسین و اربع مائه بود و وفات روز پنجشنبه وقت عصر سلخ محرم سنه اربع و خمس مائه در بغداد و در تربت ابی حنیفه
مدفون شیخ ابو طالب زینبی و قاضی القضات ابو الحسن بن الدامغانی که تقدم علامه حنفیه بودند و میان این دو
در حالت حیات منافسه و تنافر بود در دفن او حاضر شدند یکی نزد سر ایستاد و دیگر نزد پای ابن الدامغانی باین بیت تمثل کرد
و ما اعنی التوادب و البواکی وقد اصبحت مثل حدیث امس و زینبی این شعر خواند **شعر**
عقم النساء فلا تلد شبیهه ان النساء بمثله عقم
بکسر کاف و فتح یا بکدام معنی گفته اند کیا در لغت عجمیه بمعنی کبیر القدر مقدم بین الناس است ابو سهل ابراهیم بن علی الهروی
که در مدرسه نظامیه تدریس می بود و شاعر مشهور است مرثیه او باین ابیات بارتجال گفت علی ما حکاه الحافظ ابن عساکر فی
تاریخه الکبیر **نظم**

ای الحوادث لا تبقی و لا تذر	ما للدهر من صحتو مها و زر	
لو کان ینجی علو من بوا عتها	لم تکسف الشمس بل لم ینخسف القمر	قل للجبان الذی امسی علی حذر
من الحمام متی مر الردی الحذر	بکی علی شمسه الاسلام اذ افلت	بادمع قل فی تشبیهها المطر
حبر عهدناه طلق الوجه مبتسما	للبشر احسن ما یلقی به البشر	لئن طوته المنایا تحت اخمصها
فعلمه النجم فی الافاق منتشر	سقی ثراک عماد الدین کل ضحی	صوب الغمام ملث الودق منهمر
عند الوری من اسی ابقیته خبر	فهل اتاک من استیحاشه خبر	احیا ابن ادریس حرس کنت تورده
تجاری نظم الاذهان و الفکر	من فائز منه بتعلیق فقد علقت	یمینه بشفها لیس ینکدر
کانها مشکلات الفقه یوضحها	جباه وهم لها من لفظه غرر	و لو عرفت له مثلا دعوت له
و تلک دهری الی ثرواه مفتقر		

ابو الحسن علی بن الانجب ابی المکارم المفضل بن ابی الحسن علی
بن ابی الغنیث مفرج اللخمی المقدسی الاصل الاسکندرانی المولد و الدار المالکی المذهب فقیهی فاضل در مذهب مالک
از اکابر حفاظ مشاهیر در حدیث و علوم اوست صحبت حافظ ابو طاهر سلفی یافته و منذری ملازم صحبت بوده بروی
تخرج کرد و از وی فضل کثیر و صلاح غزیر بیان نمود و از اشعار اوست **نظم**

فاسعد ایامی المشترک	یسالنی زائری حالتی	تجاوزت ستین من مولدی
بالنفس بالمأثور عن خیر مرسل	و اصحابه و التابعین تمسکی	و ما حال من حل فی المعترک و له
عطاب من نشر لهان تمسکی	و خافی غدا یوم الحساب جهنما	عساکر اذ بالغت فی نشر دینه
فلنشاآت بلینا بها	البق و البرغوث و البرغش	اذا لفحت نیرانها ان تمسکی و له
		ثلث اوحش ما فی الوری

دست او بی یا بها | وحش | وی در شهر اسکندریه محروث نائب الحکم بود و در مدرسه آنجا درس میگفت بعد عزل
قاهره کرده در مدرسه صاحبیه وزیر صفی الدین ابن شکر تا وفات مدرس ماند و ولادتش سنه اربع و اربعین و خمس مائه بود
و وفات در سنه احدی عشر و ست مائه روز جمعه مستهل شعبان و مقدسی بفتح میم و سکون قاف و کسر دال نسبت است بسوی القدس
ابو الحسن علی بن ابی علی محمد بن سالم التغلبی الفقیه الاصولی الملقب سیف الدین الآمدی در اول امر حنبلی بود
چون ببغداد آمد قرارت بر ابن المنی ابی الفتح نصر بن فیتان الحنبلی کرد مدتی بران گذرانید بعد انتقال بسوی
شافعی نمود و صاحب شیخ ابی القاسم بن فضلان گردید و بروی اشتغال در خلاف کرد و طریقه او را باز و اندر طریقه
حفظ نمود و تمیز حاصل کرد و در شام آمده اشتغال بفنون معقول نمود و بسیاری ازان یاد گرفته ماهر شد در زمان وی
حافظ تری ازوی نبود و بمصر شتافته متولی اعاده بمدرسه مجاوره بضریح امام شافعی گشت و صدر جامع ظاهری در
قاهره گردید فضلش همانجا انتشار گرفت و مردم بروی اشتغال نمودند و انتفاع گرفتند جماعتی از فقهای بلاد را
حسد و تعصب آمد او را منسوب بسوی فساد عقیده و انحلال طویه و تعطیل و مذهب فلاسفه و حکما کردند و محضری نوشته
دستخط باستباحت دم او نمودند ابن خلکان گفته از مردی ذی عقل و معرفت مرا رسیده که چون وی تحامل ایشان خود
و افراط تعصب دید در محضر مذکور که نزدش برای تصدیق کتابت شان آمد بنوشت **شعر**

حسد الفتی اخلیناه الواحیه فالقوم اعداء له وخصوم کتبه فلان بن فلان و بملاحظه اسباب

ایشان مخفی از انجا براده راه شام گرفت و مدینه حماة اوطن ساخت و در اصول دین و فقه و منطق و حکمت و خلاف
تصنیف کرد همه تصانیفش مفید ست منها کتاب ابکار الافکار در علم کلام و مختصرش مسمی ست بمنابع الفرائد
و رموز الکنوز و له دقائق الحقائق و لباب الالباب و منتهی السول فی الاصول و له طریقة فی الخلاف و له مقدار عشرین
تصنیفا وی در دمشق بمدرسه عزیزیه زمانی درازدرس گفت و متهم شده معزول گردید و در خانه خود بطال شد و شست
و بر حین جمال سوم صفر یوم الثلثا سنه احدی و ثلثین و ست مائه بمرد بسفح جبل قاسیون و مولدش در سنه
احدی و خمسین و خمس مائه بود آمدی بهمزه ممدوده و میم مکسوره نسبت ست بسوی آمد که شهری کلان در دیار بکر ست
مجاور بلاد روم و ابن المنی مذکور فقیه محدث بود جماعتی کثیر ازوی انتفاع حاصل کرد توفی خامس رمضان سنه ثلث و ثمانین و خمس مائه
ابو الحسن علی بن عمر بن احمد بن مهدی البغدادی الدارقطنی الحافظ المشهور عالم حافظ فقیه بر مذهب امام شافعی
بود در سنه ستین و ثلث مائه متولد شد فقه از ابی سعید اصطخری فقیه شافعی و قرارت عرضا و سماعا از محمد بن حسن النقاش و از
ابی سعید القزاز و محمد بن الحسین الطبری و طبقه ایشان گرفت و سماعت از ابی بکر بن مجاهد نمود در حالیکه صغیر السن بود
و کوفه و بصره و شام و واسط و مصر و دیگر بلدان اسلام گردیده و سماع حدیث از ابو القاسم بغوی و ابن صاعد و حسین بن اسماعیل
و دیگر علمای بسیار نموده در عصر خود بامامت در علم حدیث منفرد بلا منازع بود در آخر عمر برای اقراء در بغداد حدیث
عازم بود باختلاف فقها و بسیاری از دواوین عرب ازبر یاد داشت منها دیوان السید الحمیری و باین جهت منسوب
تشیع گشت حافظ ابو نعیم اصفهانی صاحب حلیة الاولیاء و حاکم و عبد الغنی مصری و حافظ منذری و تمام رازی و جماعه

ازوی روایت دارند و در فن حدیث و معرفت علل و اسماء الرجال بی نظیر وقت و یگانه عصر خود بود چنانکه خطیب
بغدادی و دیگر ائمه این صفت بتحقیق او درین علوم گواهی داده اند و مذاهب فقها و علم ادب انیک و زیده بود
قاضی ابن معروف شهادت او در سنه ست و سبعین و ثلث مائه قبول کرد و نام او مسمی شد گفت قول من بر آنحضرت صلی الله
علیه و سلم بانظار و قبول میشد حالا قول من بر نقل من بدون نظر می پذیرفته شود کتاب السنن و المختلف و المؤتلف
و غیرها تصنیف اوست از بغداد بمصر آمد باین جهت که او را این خبر رسید که ابو الفضل جعفر بن الفضل معروف بابن حنزابه
وزیر کافور اخشیدی عزم تالیف مسند دارد و خواست که درین باب مساعدت او کند مدتی نزد او ماند وی در اکرام او
مبالغه نمود و در انفاق و اعطا وسعت فرمود و مال جزیل بدست او آمد و تا فراغ از مسند نزدش مقیم ماند و تخریج مسند
باتفاق حافظ عبد الغنی معلوم و تا آنکه تمام شد حافظ عبد الغنی گفته احسن الناس کلاما علی حدیث رسول الله صلی الله علیه و سلم
ثلثة علی بن المدینی فی وقته و موسی بن هارون فی وقته و الدارقطنی فی وقته و وی امام بود در علوم قرآن و متقن در
علوم کثیره و در بستان المحدثین نوشته دارقطنی در نوجوانی مجلس اسمعیل صفار می نشست روزی صفار املا میکرد و وی
می نوشت صفار گفت سماع تو صحیح نیست زیرا که در نوشتن مشغولی و فهم حدیث خود نمیکنی دارقطنی گفت حضرت را
یاد ست که چند حدیث املا فرموده اند گفت نه دارقطنی گفت تا حال هیچ حدیث از لسانیده آید حدیث اول عن فلان
و هو عن فلان تا آخر سند و متنش کذا و کذا و حدیث ثانی و متن او کذا و کذا تا تمام آنچه احادیثش مع الطرق الاسانید
از یاد خود برخواند تمام اهل مجلس از قوت حافظه اش در حیرت ماندند ازوی پرسیدند که مانند خود دیگری را دیده هیچ جواب
نگفت و این آیه بخواند فلا تزکوا انفسکم ابن خلکان گفته چون زیاده تر الحاح کردند گفت در فن واحد می پرسید پس فضل
از خود دیده ام و اگر از کسی می پرسید که در روی هر آنچه در من مجتمع شده است فراهم شده باشد پس دیده ام و سیوطی گفته
از طرائف و ظرائف او این ست که روزی ابو الحسن بیضاوی مردی را که از دور برای طلب حدیث آمده بود بحضور او آورد
گفت این مرد غریب ست از دور آمده بایدکه چند حدیث بروی املا فرمایی دارقطنی قبول نمود و گفت مرا فرصت و فراغت نیست
چون ابو الحسن پر بجد شد دارقطنی زیاده بیست سند بروی املا کرد و متن جمله همین بود نعم الشیء الهدیة امام الحاجة آنمرد
روز دیگر هدیه مناسب آورد و او را نزدیک خود بنشانید و سفید حدیث بروی املا کرد که متن همین بود اذا اتاکم کریم قوم فاکرموه
همچنین روزی نوافل بخوانده شخصی متصل او نشسته صوت میخواند و در آن نخست در اسمای بعضی رواة تکسیر واقع شده بود چون
یمین بصیغه تصغیر خوانده بشیر خواند بباء موحده و شین معجمه دارقطنی در نماز سبحان ربی گفت خوانده و تعقیب شد چرا شیر خواند
دارقطنی باز سبحان الله گفت خوانده یسیر خواند بضم یای تحتیه چون دارقطنی دید که بلفظ صحیح نمی برد بآواز بلند خواند
نون والقلم و بالسطرون نیز روزی در نوافل بود خوانده حدیث عمرو بن شعیب اعمرو بن سعید خواند دارقطنی سبحان الله گفت
خوانده اعاده سند نموده درین لفظ متوقف شد دارقطنی این آیت تلاوت نمود یا شعیب اصلوتک تامرک ان نترک
حافظ در سنه ست و ثلث مائه بود و وفات روز چهارشنبه هشتم یا دوم ذیقعده یا نه بجمعه شمس و ثمانین و ثلث مائه در بغداد
اتفاق افتاد و ابو حامد اسفرائینی فقیه مشهور بروی نماز گذارد و در قریب معروف کرخی در مقبره باب حرب مدفون گردید

حافظ ابن ماکولا گفت من او را در خواب دیدم و گویا ملائکه حال او می پرسم که در آخرت چون شما گفتند رحمت
او را امام میگویند دارقطنی بضم دال و رای مفتوحه و قاف مضمومه نسبت ست بسوی دار القطن که محله کلان در بغداد
لامیر سعید الملک ابو نصر علی بن هبة الله بن علی بن جعفر بن ماکولا بن محمد المعروف بابن ماکولا اصلش از
دهی بهمان ست پدرش وزیر امام قائم بامر الله جلال الدولة ابن بویه بود و عم او حسن بن جعفر قضای بغداد داشت
حدیث بسیار شنید و تصانیف مفیده کرد حافظ علم از مشایخ عراق و خراسان و شام و حجاز آن نموده عالم حافظ متقن زیرک
بود شاعر صحیح النقل بود در بغداد بین بزرگان او نظیر وی هیچکس نبود سواحل و دیار مصر و جزیره و ثغور و جبال و اطراف
را گردش کرده از ابی طالب بن غیلان و ابا بکر بن بشران و ابا القاسم بن شاهین و ابا الطیب طبری سماعت و استفاده
یکی از فضلای مشهورین ست الفاظ شبیه بمسمی اعلام را تصحیح کرده شی کثیر از آن جمع ساخت از اشعار اوست نظم

فوض خیامک عن ارض قد ظمئت بها	وجانب الذل ان الذل یجتنب
فالمندل الرطب فی اوطانه حطب	ولو لما تفرقنا بکت قلوبنا
فیا تعسی الحواء التی توجعه	فراح الذی تهوینه قد کساک به
اطاع عزامه وعصی النواهی	وقالوا لو تصبر کل یسلو

ولادتش در یکبار پنجم شعبان سنه احدی و عشرین و اربع مائة بوده در جرجان یا خراسان یا اهواز در سنه سبعین
و خمس و سبعین یا سبع و ثمانین یا تسع و سبعین و اربع مائة کشته شد غلامان اتراک که در خدمتش بودند او را
قتل کرده و اموالش گرفته بگریختند و خونش رایگان و برباد رفت ماکولا بفتح میم و ضم کاف ابن خلکان گفته
لا اعرف معناه ولا ادری سبب تسمیته بالامیر بل کان امیرا بنفسه ام لانه من اولاد ابی دلف العجلی والله اعلم
الحافظ ابو القاسم علی بن ابی محمد الحسن بن هبة الله بن عبد الله بن الحسین المعروف بابن عساکر الدمشقی الملقب
ثقة الدین در وقت خود محدث شام و از اعیان فقهای شافعیه بود حدیث بر وی غالب آمده و بدان شهرت گرفته در
طلبش مبالغه نموده چنری جمع نمود که غیر او را اتفاق نیفتاد در رحلت و طواف و جوب بلاد و ملاقات مشایخ کرد فنی
حافظ ابی سعد عبد الکریم بن السمعانی بود در رحلت میان بحرین و اسانید جمع کرده حافظ دنیا شد سماعتش در بغداد
در سنه عشرین و خمس مائة از اصحاب برکی و تنوخی و جوهری ست بدمشق رجوع کرد و بخراسان شتافت و داخل
نیشاپور و هرات و اصبهان و جبال شد تصانیف مفیده تالیف کرد و تخریج تخاریج نمود و بود حسن الکلام بر احادیث
محفوظ در جمع و تالیف تاریخ کبیر دمشق در هشتاد مجلد تالیف اوست بر نسق تاریخ بغداد ست در وی عجائب آورده
و او را جزء تالیف دیگر ست و شعر ست که لا باس به منها قوله نظم

واشرفه الاحادیث العوالی	الا ان الحدیث اجل علم
وانك لن ترى للعلم شيئا	وانفع كل نوع منه عندي
وخذه عن الرجال بلا ملال	محققه كافواه الرجال
ولا تاخذه من صحف فترمي	فكن يا صاح ذا حرص عليه
	واحسنه الفوائد والامالي
	من التصحيف بالداء العضال

ومن المنسوب اليه نظم

يا نفس ويحك خلة المشيب	فما ذا انتصار وما ذا العزل
فولى شبابي كان لم يكن	وجاء مشيبي كان لم يزل
يطلب المنون بها قد نزل	فيا ليت شعري مما اكون
	كاني بنفسي على عرصة
	وما قدر الله لي ما لا زل

ابن خلکان گفته التزم فیما لا یلزم و هو الزای قبل اللام ولادتش در اول محرم سنه تسع و تسعین و اربع مائة بوده وفات
بست یکم رجب سنه احدی و سبعین و خمس مائة بدمشق و نزد پدر و اهل خود بمقابر باب الصغیر مدفون شد
سلطان صلاح الدین و شیخ قطب الدین نیشاپوری در نماز جنازه او حاضر شدند پسرش ابو محمد قاسم هم حافظ است بود
در سنه ست مائة همراه برادرش صائن الدین هبة الله بن الحسن بن هبة الله هم فقیه محدث فاضل بود
در سنه ثلث و ستین و خمس مائة بدمشق درگذشت و بمقابر خاندان خود مدفون گشت رحمهم الله تعالی
ابو الحسن علی بن الحسن بن الحسین بن محمد القاضی المعروف بالخلعی الموصلی الاصل المصری الدار الشافعی
صاحب الخلعیات المنسوبة الیه سماعت حدیث از ابو الحسن الحوفی و ابو محمد بن النحاس و ابا الفتح الدباس و ابا سعید الماتانی
و ابا القاسم الاهوازی و غیر ایشان دارد قاضی عیاض گفته حالش از اهل صدق که وقت رحلت بلاد شرقیه با وی
ملاقات کرده بود پرسیدم گفت او را تالیف حسنه است و قاضی شده یکروز حکم ابی کرد روز دیگر مستعفی شده در
قرافه صغری منزوی گشت سند مصر بود و بعد رحیل قاضی ابو بکر بن العربی ذکر او کرده و گفته شیخ معتزل فی القراءة
علو فی الروایة و عنده فوائد حمیدی از وی روایت کرده و کنایت بقرافی نموده و غیر وی گفته که خلعی قاضی فاسد بود
برای وی ابو نصر احمد بن الحسین الشیرازی اجزاء مسموعاتش تخریج کرد که همین خلعیات باشد و آخر راوی آن
از وی ابو رفاعه است و در آن از اصمعی آورده که نقش خاتم ابی عمرو بن العلاء این بود امر دنیاه اکبر همه
لستمساك منها بحبل غرور چون از سببش پرسیدم گفت در نیمروز بسر مایه خود میگردیدم شنیدم که گوینده
این بیت میگوید چون نظر بهر دو اشتم هیچکس را ندیدم پس این را بر مهر خود کندم ثعلب گفته این بیت از ابانی بن نوبه
معروف بشویعر حنفی ست حافظ ابو طاهر سلفی گفته بر خلعی چون سماعت حدیث میکردند مجلس خود را باین دعا ختم میکرد
اللهم ما منحت به فتمم و ما انعمت به فلا تسلبه و ما ستره فلا تهتكه و ما علمته فاغفره ولادتش یوم محرم سنه خمس و اربع مائة
بموصل مصر بوده و وفات هم در انجاست هیجدهم ذیحجه یوم السبت سنه اثنتین و تسعین و اربع مائة خلعی بکسر خاء معجمه
و فتح لام نسبت ست بسوی خلع زیرا که وی در مصر برای ملوک آنجا خلعتها میفروخت پس بهمان معروف شد و قرافه بفتح قاف
و صرد موضع ست کبری در ظاهر مصر و صغری بظاهر قاهره و آنجا قبر امام شافعی ست رضی الله عنه و بنو قرافه فخذی از
معافرین بمصر بود که درین هر دو جا فرود آمد و بایشان منسوب شد و قاسم بفتح قاف قلقشندی از اعمال صاحب ست و گاهی بزیادت الف قلقشندی هم گویند
ابو الحسن علی بن محمد بن خلف المعافری القروی المعروف بابن القابسی در علم حدیث و متون و اسانید
از همه آنچه بدان تعلق دارد امام بود مردم در وی اعتقاد کثیر داشتند کتاب الملخص در حدیث تالیف اوست در وی
متصل الاسناد را از حدیث امام مالک در موطا بروایت ابن القاسم المصری جمع نموده و آن با وجود صغر حجم خود

و باب خویش حدیث بشرق دیار رفته و در سنه ثلث و خمسین و ثلثمائه گذارده و کتاب بخاری در مکه از ابی هیثم
و بقیروان آمد حافظ سلفی در معجم السفر گفته مجلسی در قیروان مجلس او گفت اقطر المتنبی فی معنی قول شعر

یزاد من القلب نسیانکم ... و ناکی الطباع علی الناقل

قابسی او را گفت ای مسکین تو کجا و
از قول تعالی لا تبدیل لخلق الله ذلک الدین القیم و لکن اکثر الناس لا یعلمون و فاتش در سنه ثلث و اربع مائه بوده
علی کثیر خیام بر قبر او زده شبها گذرانیدند و شعرا روی بر مراثی آوردند چون نغم بدندان او رسید این قول
زهیر بن ابی سلمی المزنی بسیار میخواند سئمت تکالیف الحیاة و من یعش ... ثمانین حولا لا ابا لک یسأم
قابسی بفتح قاف نسبت بسوی قابس است که شهری در افریقیه قریب مهدیه است
ابو محمد علی بن احمد بن سعید بن حزم بن غالب بن صالح بن خلف بن معدان بن سفیان مولی ابی یزید بن ابی سفیان الامیر
اول کسیکه از اجداد او مسلمان شد یزید جد اوست اصلش از فارس بود جد او خلف اول کسی است که از آبای او باندلس
در آمده مولدش اقرطبه از بلاد اندلس است یوم الاربعا قبل طلوع شمس سلخ شهر رمضان سنه اربع و ثمانین و ثلثمائه
در جانب شرقی از آن عالم بعلوم حدیث و فقه آن حافظ مستنبط احکام از کتاب و سنت بود و از مذهب شافعی
انتقال بسوی مذهب اهل ظاهر کرد و متفنن بود در علوم چه مکثر و عامل بود بعلم خود زاهد در دنیا با وجود ریاستی که او را
و پدر او را پیش از وی در وزارت و تدبیر ملک بود متواضع صاحب فضائل بسیار و تواریف کثیره است در علوم حدیث
و مصنفات و مسندات شی کثیر جمع کرده و سماعت بسیار نموده در فقه حدیث کتابی نوشته مسمی بالایصال الی فهم الکتاب
الجامعة مجمل شرائع الاسلام فی الواجب و الحلال و الحرام و السنة و الاجماع در وی اقوال صحابه و تابعین و من بعدهم
من ائمة المسلمین رضی الله عنهم اجمعین در مسائل فقه آورده و حجت هر طائفه و ما لها و ما علیها بیان نموده و این کتاب
کالان است و له کتاب الاحکام لاصول الاحکام فی غایة التقصی و ایراد الحجج و کتاب الفصل فی الملل و الاهواء و النحل
و کتاب فی الاجماع و مسائله علی ابواب الفقه و کتاب فی مراتب العلوم و کیفیة طلبها و تعلق بعضها ببعض و کتاب
اظهار تبدیل الیهود و النصاری للتوراة و الانجیل و بیان تناقض ما بایدیهم من ذلک مما لا یحتمل التاویل و هذا
لم یسبق الیه و کتاب التقریب بحد المنطق و المدخل الیه بالالفاظ العامیة و الامثلة الفقهیة فانه سلک فی بیانه
و ازالة سوء الظن عنه و تکذیب المخرفین به طریقة لم یسلکها احد قبله و کان شیخه فی المنطق محمد بن الحسن المذحجی الزبیدی
المعروف بابن الکتانی و وی ادیب شاعر طبیب بود در طب رسالها دارد در ادب هم نوشته و بعد چهار صد سال
از هجرت وفات کرد ذکر ذلک ابن ماکولا فی کتاب الاکمال فی باب الکتانی نقلا عن الحافظ ابی عبید الله الحمیدی و او را
کتابی صغیر است مسمی نقط العروس در وی هر غریبه و نادره آورده و خطی مفید است ابن بشکوال در حق وی گفته هو من جمع
اهل اندلس بود قالحه برای علوم اسلام و اوسع ایشان در معرفت باقوسع او در علم لسان و فور حظ از بلاغت و شعر
و معرفت بسیر و اخبار پسرش ابو رافع الفضل گفته که نزدش از حفظ پدرش از تالیف او چهار صد مجلد است مشتمل بر شاهد
در فقه یاد حمیدی گفته ما رایناه فیما اجتمع له من الذکاء و سرعة الحفظ و کرم النفس و التدین فیما رایت من تقدمه

علی الهدیة اسرع منه ثم قال انشدنی لنفسه **نظم**

لئن اصبحت مرخا بهجتی ... فروحی جدیدة ابدا مقیمه
ولکن للیاس لطیف معنی ... لمسلی المعاینة الکلیم
و ازاینست **نظم**
یطیل ملاحی الهوی فی عذولی ... فی حسن وجه لم تر غیره
و لم ندر کیف الجسم ان یتمثل ... و ذی عذل فی من یحب حسنه
و تنکر نوارت طویل ... لیرانی ظاهری دانی
عقل امرء اخفی بقوم دلیل ... فقلت له اسرف فی اللوم طالما
فصل ساعة ثم ارتحلنا ... و ما یعنی المشوق و قوت
کان الشوق یرک فاجتماع ... و روی الحافظ الحمیدی لبعضهم
اذا ما اشتد البین اجتماع

میان او و میان ابو الولید سلیمان الباجی مناظرات و ماجریات بود که شرحش دراز است و بود کثیر الوقوع علی تنقید
نزدیک نیست که هیچکی از زبانش سالم ماند ازین جهت لها از وی گریخت و هدف فتنهای وقت شد و بر بغض او میل کردند
و قول او را رد نمودند و اجماع کردند بر تضلیلش و تشنیع نمودند بر وی و تحذیر کردند سلاطین را از فتنه او و نهی نمودند
او را از نزدیک شدن بوی و اخذ کردن از وی لهذا ملوک او را دور انداختند و از بلاد بدر کردند تا آنکه در بادیه لبله رسیده
آخر نهار احد در شعبان سنه ست و خمسین و اربع مائه برحمت حق پیوست گویند در منت لیشم که قریه او بود بمرد و لادتش
در شهر رمضان بعد طلوع فجر و قبل طلوع شمس یوم الاربعا سنه اربع و ثمانین و ثلثمائه بود و قاله ابن صاحد ابو العباس
بن عریف گفته کان لسان ابن حزم و سیف الحجاج بن یوسف الثقفی شقیقین و این بجهت کثرت وقوع او در ایذا گفت انتهی کلامه
ابن خلکان گوید چون این همه وقوع او از جهت تصلب او در اتباع و اجتناب از ابتداع بود و اکثر ائمه را مقلد محض یافته
و حامی اخبار و بیان نحو دیده و رفض سنن صحیحه و نبذ کتاب الله و تمسک بفروع مجتهد فیها مشاهده نموده زبان را
در ذم ایشان مطلق ساخته اگر نیت صالحه همراه دارد انشاء الله تعالی ضرری از آن بسوی وی عائد نخواهد شد
و لهذا شیخ اکبر در باب ثالث و عشرین و مائتین از فتوحات مکیه گفته غایة الوصلة ان یکون الشیء عین ناظره و لا یعرف انه
کما رایت النبی صلی الله علیه و سلم فی المنام و قد عانق ابا محمد بن حزم المحدث فغاب الواحد فی الآخر فلم تر الا واحدا
و هو رسول الله صلی الله علیه و سلم فهذه غایة الوصلة و هو المعبر عنه بالاتحاد انتهی بلفظه و انعم ما قیل **نظم**

نوم واشینا بلیل مزارنا ... فهم لیسعی بیننا بالتباعد
فلما انا ما رای غیر واحد ... فعانقته حتی اتحدنا تعانقا

و نیز قرب من ذلک ما قیل بالفارسیه **شعر**

که رقیب آمد و پرسید نشان من و تو ... رزقنا الله تعالی من هذا الاتحاد نصیبا فی الدنیا و الآخرة و فاتح الدین حزم
که وزیر دولت عامریه بود و از اهل علم و ادب و نحو و بلاغت در سنه اثنتین و اربع مائه اتفاق افتاده پسرش ابن حزم گوید
انشدنی الوزیر فی بعض صبایاه ... اذا شئت ان تحیی غنیا فلا تکن ... علی حالة الا رضیت بدونها
ابن حزم را پسری بود فاضل که او را ابو رافع الفضل میگفتند و خدمت معتمد بن عباد صاحب اشبیلیه و غیره
من بلاد اندلس میماند در وقت ملاقاة با مخدوم خود معتمد مذکور روز جمعه منتصف رجب سنه تسع و سبعین و اربعمائه
کشته شد لبله بفتح لام بین بلده ایست باندلس و منت لیشم بفتح میم و سکون نون و فتح تا و کسر لام و سکون یا
قریه از اعمال لبله است که ملک ابن حزم مذکور بود و بسوی او تردد و آمد و شد داشت رحمه الله تعالی

ابو الحسن علی بن ابی الکرم محمد بن محمد بن عبد الکریم بن عبد الواحد الشیبانی المعروف بابن الاثیر الجزری
الملقب عز الدین در جزیره پیدا شد و همانجا نشو و نما یافت و با پدر و برادران خود بموصل آمد و سکونت گزید و در آنجا
از ابی الفضل عبد الله بن احمد الخطیب الطوسی و طبقه او سماعت کرد بار با ببغداد بطریق حج و در سالت از نظر صحیح مسلم
و از شیخین ابی القاسم بعیش بن صدقه الفقیه الشافعی و ابی احمد عبد الوهاب بن علی الصوفی و غیرهما سماعت کرد
و بسوی شام و قدس رحلت کرده از جماعتی در آنجا شنید و بموصل عود نمود و منقطع شده خانه نشین گردید با تولع
و علم و تصنیف خانه او مجمع اهل فضل موصل بود و وی امام بود در حفظ حدیث و معرفت متعلقات او و حافظ تواریخ متقدمه
و متاخره و خبیر بانساب عرب و ایام و وقائع ایشان در تاریخ کتابی کلان نوشته مسمی بکامل در وی از ابتدای زمان
بدایت نموده تا سنه ثمان و عشرین و ست مائة ابن خلکان گوید هو من خیار التواریخ و کتاب الانساب ابی سعد عبد الکریم
السمعانی را مختصر نموده و بران استدراک فرموده و بر اغلاطش تنبیه کرده و اهمالات او را افزوده کتابی مفید جیدست
و امروز در دست مردم همین مختصرست در سه مجلد و اصل که در هشت مجلد ست عزیز الوجود ست ابن خلکان گفته آنرا
جز یکبار بهیئت حلب ندیده ام و در دیار مصر به جز مختصر مذکور نرسیده و او راست کتاب اخبار الصحابه در شش مجلد کلان
و چون در آخر سنه ست و عشرین و ست مائة بحلب رسیدم عز الدین مذکور در آنجا بصورت ضعیف نزد طواشی شهاب الدین
طغریل خادم اتابک ملک عزیز بن ملک ظاهر صاحب حلب مقیم بود و طواشی بسیار توجه داشت برو و نیک اعتقاد بود
در وی و اکرام میکرد و او را چون بوی مجتمع شدم مردی مکمل در فضائل کریم الاخلاق کثیرة التواضع یافتم لاجرم آمد و شد
نزد او جاری نمودم و میان او و والدم موانست اکیده بود باین جهت در رعایت و اکرام مبالغه میکرد و بعده وی
بدمشق رفت و از آنجا بحلب برگشت باز عادت تردد خود جاری ساختم و وی قلیلی اقامت کرده متوجه موصل شد و در اوائل
در سنه خمس و خمسین و خمس مائة بجزیره ابن عمر اتفاق افتاده و وی از اهل این جزیره ست وفاتش در شعبان سنه ثلثین و ست مائة
بموصل بوده و اکثر مردم میگویند که آن جزیره ابن عمر ست لیکن من نمیدانم که این کدام ابن عمر ست و گفته اند که منسوب بسوی
یوسف بن عمر ثقفی امیر عراقین ست بعده معلوم شد که مردی از اهل بر قعید از اعمال موصل آنرا بنا کرده نامش عبد العزیز
بن عمر ست و بوی مضاف گشته و در بعض تواریخ دیدم که آن جزیره ابنای عمر اوس و کامل ست و این هر دو از بنی سنان
که سبب پیش تاریخ ابن المستوفی در ترجمه برادر عز الدین دیدم که آن از جزیره اوس و کامل پسران عمر بن اوس ثعلبی ست والله اعلم
ابو الحسن علی بن معروف البزاز خطیب گفته وی شاگرد محمد بن باغندی و ابو القاسم بغوی و قاضی محاملی ست
و من روایت کثیر بیک واسطه از وی دارم صاحب تصانیف مفیده ست و استاد ابو یعلی بن الفراء که از عمده محدثین بود
در بستان المحدثین گفته سال وفات او معلوم نیست لیکن ابن الجوزی از وی در سنه سه و سه و هشتاد و پنج سماع دارد
پس تا آن سال باقی بود و وفات او بعد از آن ست والله اعلم السبکی العلامة تقی الدین ابو الحسن علی
بن عبد الکافی بن تمام بن حامد بن یحیی بن عثمان الانصاری امام فقیه محدث حافظ مفسر اصولی متکلم نحوی لغوی ادیب
جدلی خلافی نظار شیخ الاسلام بقیة المجتهدین مجتهد مطلق ست در سبک از اعمال منوفیه در صفر سنه ثلث و ثمانین و ست مائة

متولد شده و بر ابن الرفعه تفقه کرده و حدیث از دمیاطی گرفته و تفسیر از عراقی و قرآت از تقی بن الرفیع و اصول و فصول
از علای باجی و نحو از ابی حیان حاصل نموده و در تصوف صحبت شیخ تاج الدین بن عطاء الله دریافته ریاست علوم در مصر بوی
منتهی گشته اسنوی گفته کان انظر من رایناه من اهل العلوم و من جمعهم للعلوم و احسنهم کلاما فی الاشیاء الدقیقة اعلم
علی ذلک و صلاح صفدی گفته مردم میگویند که بعد از غزالی مانند وی نیامده و نزد من ایشان را هم در قبول علم میکنند
مردم نیست مگر مثل سفیان ثوری شهاب الدین نقیب صاحب مختصر الکفایه گفته در مکه میان گروهی از علما نشسته گفتیم
اگر خدای تعالی تقدیر کرده باشد که بعد ائمه اربعه درین زمان مجتهدی عارف بمذاهب جمیع ایشان بود و برای نفس خود
مذهبی از هر چهار مذهب بعد اعتبار این مذاهب مختلفه ترکیب بدهد زمانه منقاد او شود رای همگنان بران قرار گرفت که
این رتبه از شیخ تقی الدین سبکی تجاوز نمیکند و بسوی غیر او منتهی نمیشود انتهی کاتب حروف گوید اگر این رتبه برای سبکی
ثابت شود لازم آید که مرتبه شیخین ابن تیمیه و ابن القیم بالاتر از و باشد تبحر او کمالا علما و علما زیرا که کتب طبقات و تواریخ
باعلای صوت منادی اند بمجتهد بودن اینها و جمع شدن آلات اجتهاد مطلق برو بکمال در اینها و احاطه مذاهب اهل علم
و علوم و فنون شان چنانکه حاصل ایشان بود در غیر ایشان نشان نداده اند تا باسطه مذاهب ارباب که فرق از مذاهب و
فرق اسلام ست چه رسد و بالجمله سبکی را صنفات جلیله فائقه ست که بسبب نفائس بدیعه و تدقیقات انیقه که
در وست سزاوار نوشتن باب زرست قال السیوطی منها الدر النظیم فی تفسیر القرآن الکریم کلا شرح مهذب نووی
اثنای تفلیس الابتهاج فی شرح المنهاج تابعث طلاق الرقم الابریزی شرح مختصر التبریزی التحقیق فی مسئلة التعلیق
رفع الشقاق فی مسئلة الطلاق احکام کل و ما علیه تدل السیف المسلول علی من سب الرسول التعظیم و المنة فی الموطن
بولتنصر نه الجمع فی العصر بعذر المطر معنی قول الامام المطلبی اذا صح الحدیث فهو مذهبی شفاء الاسقام فی زیارة خیر الانام
و در وی رد کرده ست بر شیخ الاسلام ابن تیمیه در مسئله منع سفر برای زیارت قبور و جواب این رساله الصارم المنکی
علی نحر السبکی از علامه ابن عبد الهادی المقدسی ست و در وی جواب شافی و وافی داده و رد سبکی چنانکه باید کرده
و بدانی ست سیوطی کتب بسیار را از تالیفش نام برده و گفته له فتاوی کثیرة جمعها ولده فی ثلثة مجلدات انتهی گویم
این بزرگ را تصنیفی کثیر بود با ابن تیمیه و لیکن در آخر عمر از آن باز آمده حافظ ابن ناصر الدین دمشقی در شرح الدیگفته تلقی الفضلاء
ابو الحسن سبکی خطی بسوی ذهبی نوشته در آن بحق شیخ الاسلام ابن تیمیه این عبارت می نویسد اما قول سیدی فی الشیخ
تقی الملوک محقق کبر قدره و زخارة بحره و توسعه فی العلوم الشرعیة و العقلیة و فرط ذکائه و اجتهاده و بلوغه فی کل من
ذلک المبلغ الذی یتجاوز الوصف و الملوک یقول ذلک انما و قدره فی نفسی اکبر من ذلک و اجل جمع الله له من الورع
و الزهادة و الدیانة و نصرة الحق و القیام بلا لغرض سواه و جریه علی سنن السلف و اخذه من ذلک بالماخذ الاوفی
و غیره مثله فی هذا الزمان بل من ازمان انتهی و این عبارت برای آن نوشته شد که تا مخالفین بدانند که بر سبکی بروی خللی
از و غرور دارند اعتراف سبکی بعلم و تقوی و خلوص و غرابت و جودت امثال او هم معلوم شود وفات سبکی در جزیره بقبل
علی شاطی النیل یوم الاثنین لسابع جمادی الآخره سنه ست و خمسین و سبع مائة بوده شاعر ادیب عصر جمال الدین بنباته

ودر شرح قصیدهٔ طولانی گذشت ملخصا

ندب ملیا وجوب الندب حتی	ناعیه للارض والاملاک والنسب
تفقدکم یا سراة الجد والحسب	فای حزن قلب فیه لم یجب
جادت ثراک یا السادات سحب	نعم الی الارض ینعی والسماء له
فلا عجب حالی الترب للترب	اما المجتهد قد ظل یندبه
	من بات مجتهدا فی الحزن والحرب
	ترمی بذیل علی مثواک منسحب
	انا من الترب اشباح محلقة

انتهی ملخصا وهو طویل ورثاء الصلاح الصفدی بقوله **شعر**

ای طود من الشریعة مالا ... زعزعت رکنه المنون فمالا

وهی قصیدة طویلة ذکره السیوطی

فی حسن المحاضرة واو البصری بود قاضی القضات تاج الدین ابو النصر عبد الوهاب که در مصر سنه تسع وعشرین وسبعمائه متولد شده اشتغال فنون بر چیده وبر غیر او تا آنکه ماهر شد ووی جوان ست وکتابهای نفیسه تصنیف نموده ودر جهان منتشر گردید شروع تالیفش در حدود بیست سالگی از عمر بود یکباری بسوی نائب شام بر ورق نوشت انا الیوم مجتهد الدنیا علی الاطلاق لا یقدر احد یرد علی هذه الکلمة سیوطی گفته این کلمه از وی در حق او بسیار است از تصانیف اوست جمع الجوامع ومنع الموانع وشرح مختصر ابن حاجب وشرح منهاج بیضاوی وتوشیح وشرح وطبقات شافعیه وغیر ذلک وفات عشیه یوم الثلثاء سابع ذی الحجه سنه احدی وسبعین وسبعمائه رحمه الله تعالی وعلی ابو الحسن برهان الدین علی بن ابی بکر بن عبد الجلیل بن الخلیل بن ابی بکر الفرغانی المرغینانی از اولاد سیدنا ابی بکر صدیق رضی الله عنه ست متعبد ورع وعلوم فقه اصول تفقه نا سک بود ومشایخ عظام را دیده وبا انفاس ایشان تبرک گرفته تفقه بر والد خود وشیخ امام بهاء الدین علی بن محمد بن اسمعیل الاسبیجابی المتوفی بسمرقند سنه خمس وثمانین وخمسمائه نموده ولادتش بعد عصر روز دوشنبه ششم رجب سنه پانصد ویازده بلوده حج گذارده وبزیارت سرور کائنات صلی الله علیه وسلم مشرف شده واین در سنه اربع واربعین وخمسمائه اتفاق افتاده واو را تالیف بسیار است از انجمله ست کتاب مجموع النوازل وکتابی در فرائض وکتاب التجنیس والمزید وکتاب بدایة المبتدی وکتاب کفایة المنتهی ومناسک الحج وکتاب الهدایه که اشهر مؤلفات اوست مدار فتوی علمای حنفیه بر وست درین نزدیکی تصحیح وتحشیه تمام مجلدات آن در معاملات ببلدهٔ لکهنو در مطبع علوی منسوب بعلی بخش خان در سنه احدی وثمانین ومائتین والف حلیه طبع پوشیده گویند تالیفش در سیزده سال کرده ودرین مدت صائم بود اصلا افطار نمیکرد وقتیکه را بر صوم خود مطلع نمیفرمود خادم چون طعام می آورد میگفت بنه وبرو چون بسر فتیکی را از طلبه علم میخوانید واما کتاب بدایة المبتدی پس در وی مسائل مختصر قدوری وجامع صغیر فراهم نموده وتبرکا ترتیب جامع صغیر اختیار نموده ودران وعده شرح آن نموده وناش کفایة المنتهی نهاده وآن کتابیست عزیز الوجود مشتاد مجلد وچون از اطناب او ترسیده اندیشه هجر کتاب کرد متن المنتقی ودیگر مختصر هادی تالیف نوشت مسمی بهدایه وروی عیون روایت ومتون درایت فراهم آورده ابتدای تالیفش ظهر یوم الاربعاء از ذیقعده سنه تسع وسبعین وخمسمائه ست مرغینان بفتح میم وسکون راء وکسر غین معجمه شهری ست در فرغانه بابر در واقعات خود نوشته که بعمر دوازده سالگی در فرغانه پادشاه شدم در کتاب هدایه او بعض مسامحات ست که شراح ومحشین وغیره

بران تنبیه کرده اند از انجمله در مسامحه در مقدمه مبسوط او ذکر کرده وجمعی از علمای احادیث او را تخریج کرده اند وبسیاری از انها غیر ثابت ست چنانکه از ملاحظه تخاریج وی ظاهر میشود وشیخ عبد الحق دهلوی در اخبار الاخیار ذکر مولانا احمد تهانیسری نوشته اند که بیان ایشان شیخ الاسلام نبیره مولانا برهان الدین مرغینانی صاحب هدایه است تقدم وتاخر مجلس گفتگوی شد امیر تیمور گفت ایشان نبیره صاحب هدایه اند مخدوم گفت صاحب هدایه که بزرگان ایشان بود در چند محل از هدایه خطا کرده است ایشان اگر یکبار خطا کرده باشند چه باک شیخ الاسلام در جواب گفت آن خطاهای خطا کرده ام ست به ثبوت باید رسانید مولانا اشارت بفرزندان وشاگردان خود کرد که ایشان تقریر میکنند امیر تیمور ملاحظه ناموس کرده صحبت بمجلس دیگر انداخت مولانا از انجا با اهل وعیال براده بکالپی توطن شد

علی بن محمد بن الحسین بن عبد الکریم فخر الاسلام البزدوی الحنفی امام اصحاب ماوراء النهر ست بسمرقند درس یافت وحفظ مذهب بود مثل فرزند صاحب تصانیف جلیله ست در فقه واصول ولادتش در حدود سنه اربع مائة بوده جد پدرش عبد الکریم شاگرد امام ابی منصور محمد بن محمد ماتریدی سمرقندی ست وبرادرش محمد بن محمد ملقب بصدر الاسلام ست چنانکه وی ملقب بفخر الاسلام واو را ابو العسر گویند بجهت آنکه قصانیفش عسر دارد چنانکه برادر او را ابو الیسر خوانند بنابر سهولت تالیف وی ونسف بحرکه معرب نخشب ست نام شهری مشهور وبزدوی نسبت ست بسوی بزدوه که نام قلعه ست قاله فی اعلام النبلاء وفات او در بلده کش بماه رجب سنه اثنتین وثمانین واربعمائه اتفاق افتاد

ابو الحسن علی بن محمد بن عبد الملک الفاسی المشهور بابن القطان بفتح قاف وتشدید طا حافظ علامه ست ابصر مردم بود بصناعت حدیث واحفظ ایشان برای رجال حدیث واشد الاعتنا بروایت آن تدریس وتحدیث کرد وتالیف نمود از وست کتاب الوهم والایهام وآنرا بر احکام کبیر عبد الحق وضع کرده دلالت دارد بر تبحر حفظ وقوت فهم وی ولکن تعنت کرد در احوال رجال وفاتش در سنه ثمان وعشرین وست مائة بوده کذا فی سبل السلام شرح بلوغ المرام

تقی الدین علی بن محمد سلطان القاری الهروی الفقیه الحنفی سید محمد بن ابی بکر الباعلوی ترجمه او در عقد الجواهر والدرر چنین نوشته که وی جامع علوم عقلیه ونقلیه ومتضلع از سنت نبویه بود یکی از جماهیر اعلام ومشاهیر ائمه الحفظ والافهام ست در هرات متولد شده وبسوی مکه رحلت آورده واز خاتمة المحققین احمد بن حجر الهیتمی المکی اخذ نموده صاحب تصانیف کثیره در چند فنون ست منها شرح المشکوة وشرح الشمائل وشرح الوتریه والجزریه وشرح علی شرح النخبه در اصول حدیث وشرح شفا وشاطبیه وقاموس التلخیص نموده ناموس نام نهاده والاثمار الجنیه فی اسماء الحنفیه وشرح ثلاثیات بخاری ونزهة الخاطر فی ترجمة الشیخ عبد القادر ولیکن بنابر اعتراض بر ایه خصوصا شافعی واصحاب او ممتحن شده وبر امام مالک در مسئله ارسال یدین فی الصلوة اعتراض کرده ودران رساله نوشته پس شیخ محمد مکین بجوابش پرداخت واعتراضات او را هم بروی رد ساخت ولهذا تجد مؤلفاته لیس علیها نور العلم ومن ثم نهی عن مطالعتها کثیر من العلماء والاولیاء وتوفی فی سنة اربع عشر والف انتهی کلامه تحریر سطور گوید لا علی قاری را جواب الجواب این رساله است واز تصانیف او قریب چهل رساله بخط خاص وی در فقه وحدیث

بسیار شنوانیده و بعده بنفس خود برای افاده مستقل گشته عمری تحدیث کرد و اصول را یاد داشت سماع حدیث از
ابی القاسم هبة الله بن عبد الواحد بن الحسین و ابی المواهب احمد بن محمد بن ملوک الوراق و ابی الحسین بن الراعونی
و ابی غالب بن البنا و ابی القاسم هبة الله بن عبد الشروطی و ابی القاسم هبة الله بن احمد الحریری قاضی ابی بکر محمد
بن عبد الباقی الانصاری و ابی منصور بن زریق و اسمعیل بن احمد السمرقندی و عبد الوهاب الانماطی و خلقی کثیر که
شرح ایشان دراز است دارد و سماع او با تخلیطی که در وست صحیح بود در آخر عمر سفر بسوی شام کرده و در اثنای راه
بابل و موصل و حران و حلب و دمشق و غیرها تحدیث نموده و خود بسوی بغداد کرده در انجا روایت حدیث نمود و مخرج
بروایت از جماعه منهم الفقیه ابو الحسن علی بن عبید الله بن الراعونی و ابن ملوک مذکور و شروطی مذکور و ابو غالب محمد
بن احمد بن قریش و ابو البرکات بن صابر بن حلش و غیرهم و ابن المدینی برای او شیخه در دو جزو فراهم نموده و مدتی شیخ
شیخ را ذکر کرده اسناد عالی داشت و برای سماع حدیث طوف بلاد نموده و افاده کرده و اصاغر را باکابر رسانیده
و زمین را بسماعات و اجازات پر نموده و حیات ممتد یافته زمانه برای او خالی گشته در وی صلاح و خیر بود و مولد
ذی الحجه سنه ست عشر و خمس مائة ست و وفات عصر یوم الثلثاء تاسع رجب سنه سبع و ست مائة در بغداد
روز دیگر از مرگ بباب حرب مدفون شد طبرزد بفتح طا و با و سکون رای مهمله و فتح زا نام نوعی از شکر است قاله ابن خلکان
سراج الدین ابو حفص عمر بن رسلان بن نصیر بن صالح الکنانی شیخ الاسلام البلقینی مجتهد عصر و عالم مائة ثامنه
سنه اربع و عشرین و سبع مائة دوازدهم رمضان متولد شده فقه از ابن علان و تقی سبکی و نحو از ابی حیان گرفته و در فقه
و حدیث و اصول بارع گردیده ریاست مذهب و افتا بسوی او منتهی گشته برتبه اجتهاد رسیده بود او را در مذهب
ترجیحات ست خلاف مرجحات نووی و اختیارات ست خارج از مذهب بجواز اخراج فلوس در زکوة فتوی داده و گفته
این خارج از مذهب شافعی ست در فقه و حدیث و تفسیر تصانیف دارد منها شرح البخاری و شرح الترمذی و حواشی ازهار
و حواشی الکشاف متولی تدریس خشابیه و تدریس تفسیر در جامع طولونی و غیرها بود بهاء بن عقیل گفتی وی احق مردم ست
بفتوی در زمان خود مات عاشر ذی القعدة سنة خمس و ثمان مائة سیوطی گوید ولد او شیخ ما قاضی القضاة علم الدین را
شنیدم میگفت شیخ کمال الدین دمیری ذکر میکرد که بعضی از اولیا او را گفتند که قائلی را دیدم میگفت ان الله یبعث
علی راس کل مائة لهذه الامة من یجدد لها دینها بدئت بعمر و ختمت بعمر گوییم از لطائف آنست که شرط مبعوث در حدیث
قرون مصرین اند عمر بن عبد العزیز در اولی بود و شافعی در ثانیه و ابن دقیق العید در سابعه و بلقینی در ثامنه و در حدیث
که مبعوث بر راس مائة تاسعه هم از اهل مصر باشد حافظ ابن حجر عسقلانی بتضمین ثنای ابی الفضل عراقی در مرثیه او گفته

یا عین جودی لفقد البحر بالمطر ... واذری الدموع ولا تبقی ولا تذر
لو درّ ترداد دمع ذا لها سبف ... شهب الدموع بعینی جریة النهر
تسقی الوری فمنی لام العذل اقل ... دعها سماویة تجری علی قدر
لهفی علی حافظ العصر الذی اشتهرت ... اعلامه کاشتهار الشمس فی الظهر
علم الحدیث انقضی لما مضی و فنی ... والدهر یفجع بعد العین بالاثر
هذا علی ان ذرع الشیخ لیس له ... عندی انقضاء الی ان ینقضی عمر

و این قصیده یکصد و چند بیت ست سیوطی تمام آن در حسن المحاضره آورده زیرا که غایت لطیف واقع شده است
ابو الخطاب الامام العلامة الحافظ الکبیر عمر بن حسن ابن دحیة الاندلسی السبتی بصیر بود بحدیث و بدان اعتنا
داشت از لغت حظ وافر دارد و در عربیت مشارک ست او را تصانیف بوده مصر را وطن گرفته و مؤدب ملک کامل بود
بدار الحدیث کامله درس میگفت مات سنة ثلث و ثلثین و ست مائة عمن نیف و ثمانین سنة + +
المؤید الملقن سراج الدین ابو حفص عمر بن علی بن احمد بن محمد الانصاری تولدش در سنه ثلث و عشرین و سبع مائة
بوده سماعت بر ابن سید الناس کرده و ملازم زین رحبی و مغلطائی گشته و در جوانی اشتغال تصنیف نموده و در ان
از اهل عصر خود زیاده تر گشته از تصانیف اوست شرح بخاری و شرح عمده و دو شرح بر منهاج و بر تنبیه
و بر حاوی و بر منهاج بیضاوی و اشباه و نظائر شرح نوشته مات فی ربیع الاول سنة اربع و ثمان مائة
عمر بن احمد بن هبة الله الصاحب کمال الدین بن العدیم الحلبی الملقب برئیس الاصحاب الامام العالم المحدث
المؤرخ الادیب الکاتب البلیغ در حلب سنه ثمان و ثمانین و خمس مائة پیدا شده و در فضل و نبل او عصر گردیده صاحب سیادت
و ریاست بود در فقه و حدیث و ادب تالیف کرده تاریخ حلب از وست مات بمصر فی جمادی الاولی سنه ستین
و ست مائة و دفن بسفح المقطم پسرش مجد الدین عبد الرحمن هم عالم بمذهب عارف بادب بود و اول حنفی ست که
بجامع حکم خطبه خواند و اول حنفی ست که در ظاهریه درس گفت و قاضی شام شد ریاست حنفیه مصر و شام منتهی بوی بود مات سنة سبع و سبعین و ست مائة
القاضی ابو الفضل عیاض بن موسی بن عیاض بن عمرون بن موسی بن عیاض بن محمد بن موسی بن عیاض الیحصبی
السبتی در علوم حدیث و نحو و لغت و کلام عرب و ایام و انساب ایشان امام وقت بود و تصانیف مفیده دارد منها
کتاب الاکمال فی شرح کتاب مسلم کمل به المعلم فی شرح کتاب مسلم للمازری و منها مشارق الانوار و شرح حدیث
ام زرع شرحا مستوفی و له کتاب سماه التنبیهات در وی غرائب فوائد جمع کرده غرضکه جمله تواليفش بدیع ست
ابو القاسم بن بشکوال ذکرش در کتاب الصله آورده و گفته برای طلب علم داخل اندلس شد و در قرطبه از جماعتی
فرا گرفته و احادیث بسیار فراهم آورده و بدان عنایت کثیر داشت و در جمع و تقیید آن اهتمام می نمود در علم و ذکا
و فطنت و فهم از اهل یقین ست قاضی مدینه سبته که وطن اوست مدتی دراز مانده سیرتش محمود افتاد و از اهل قضا
غرناطه نقل شد لیکن مدت وی در انجا دراز نگشت انتهی و ابن الابار او را در اصحاب علی عنایتی شمرده و گفته وی از
اهل سبته است لیکن اصل او از بسطه است کنیت او ابو الفضل یکی از ایمه حفاظ و فقهای محدثین و ادبا ست تواليف
و اشعارش بران شاهد ست ابو علی برای او در جماعه جمله نوشته و دیگران را هم مثل ایشان دیده شیوخ بصد کس می رسند
مولد قاضی در سبته نصف شعبان سنه ست و سبعین و اربع مائة ست از ابن رشد و ابن احمد و ابن عتاب و ابن الحاج
و ابو علی صدفی روایت دارد اشعار آبدار دارد از ان جمله این قطعه ست که در وقت رحلت از قرطبه نظم کرده **نظم**

اقول و قد جدّ ارتحالی و عزوت ... حدائی و رقت للفراق رکائبی
و قد عشت من کثرة الدمع مقلتی ... و صارت هواء من فؤادی ترائبی
و لم یبق الا وقفة یستحیبها ... و داعی للاحباب لا للحبائب

رعی الله جیرانا بقرطبة العدی | وسقی ربا‌ها یا اصحابی السحاب
طلیق المحیا مستلان الجوانب | اخوانا بالله فیها تذکروا
عدمت علم من برهم واختفائهم | وحیا زمانا بینهم قد الفته
اکانی فی اهل وبین اقارب | معاهد جار او مودات صاحب

بنظر قاضی افتاد و باد تندی فرید شاخهای لاله در میان آن زراعت می جنبید این ابیات نظم کرد و تشبیه غریبی بخاطر شریف افتاد **نظم**

انظر الی الزرع وخاماته | یحکی وقد ماست امام الریاح
شقائق النعمان فیها جراح | کتیبة خضراء مهزومة

خامه بمبنی قصیدهٔ طیبه از زرع ست و انشد ایضا لابیه **نظم**

الله یعلم انی منذ لم ارکم | کطائر خانه ریش الجناحین
لان بعدکم عنی جنی حین | فلو قدرت رکبت البحر نحوکم
والظلم بین العالمین قدیم | ابو الحسن بن هارون المالقی در مدح او گفت
لولاه ما ناحت ابا طح سبنة | ظلموا عیاضا وهو یحلم عنهم
والارض حول فنائها معدوم | کی یکتموه فانه معلوم

عیاض بکسر عین مهمله و فتح یا ست و بضاد

بفتح یا و سکون حا و ضم صاد و فتح و کسر آن نسبت ست بسوی یحصب بن مالک قبیله از حمیر و سبقه مدینه مشهور بمغرب ست و همچنین غرناطه بفتح غین و سکون را مدینه باندلس ست وفات قاضی در سنه اربع واربعین وخمس مائة در بلدهٔ مراکش روز جمعه سابع جمادی الآخره وقیل فی رمضان و بباب ایلان داخل مدینه مدفون شد رحمه الله

الزواوی **عیسی** بن مسعود ابو الروح فقیه عالم متفنن بود مردم بوی منتفع شدند و ریاست مالکیه بدو رسید و فتهی گشته او را تصانیف ست منها شرح مسلم و شرح مختصر ابن الحاجب و شرح المدونة و تاریخ و مناقب مالک و الرد علی ابن سریج فی مسئلة الطلاق ولد سنة اربع وستین وست مائة ومات بالقاهرة سنة ثلث واربعین وسبع مائة ذکره السیوطی فی حسن المحاضرة

حرف الغین

حسان الهند **غلام علی** بن السید نوح الحسینی نسبا الواسطی اصلا البلگرامی مولدا ومنشأ الحنفی مذهبا الچشتی طریقة المتخلص فی الفارسیة بآزاد ولادتش بست و پنجم صفر روز یکشنبه سنه ست عشرة ومائة والف بود منشأ ایشان قصبهٔ بلگرام تابع صوبهٔ اوده از سرزمین پورب ست نسب ایشان بزید شهید بن امام زین العابدین می رسد در ریعان آگاهی سررشتهٔ تحصیل علم بدست آورد و کتب درسی را از بدایت تا نهایت در حلقهٔ درس استاد المحققین میر طفیل محمد بلگرامی مرتب گذرانید و لغت و حدیث و سیر نبوی و فنون ادب از میر عبد الجلیل بلگرامی جد فاسد خود اخذ نمود و عروض و قوافی وغیره از خال خود میر سید محمد حاصل کرد و سند صحیح بخاری و اجازت صحاح ستة و سائر مقروات از شیخ محمد حیاة مدنی و سماعت بعض فوائد علم حدیث از زبان شیخ عبد الوهاب طنطاوی در مکه طنطاوی اشعار عربی ایشان را بسیار تحسین فرمود و هرگاه آزاد تخلص شنید و معنی آن فهمید فرمود سیدی انت من عتقاء الله آزاد گفته از این نفس مبارک حضرت شیخ که در حق این سراپا گرفتار سرزده امید وار بها دارم انتقال طنطاوی در سنه سبع وخمسین ومائة والف بوده ایشان از علمای مصر بودند و در مکه نزیل انتهی و رسم بیت بسیار

لطف الله بلگرامی بعمل آوردند و مدت العمر سفر کردند یکی بسوی شاهجهان آباد دهلی بارادهٔ ملازمت میر عبد الجلیل و در آنجا از ایشان تربیت یافته دوم بسوی سیستان بلده از بلاد سند و در ذیل آن لاهور و ملتان و اوچ و بکر و بدو و چنان آنجا نیابت خال خود سید محمد مذکور بر خدمت میر بخشی و قایع نگاری کرده سوم سفر حرمین شریفین و تاریخ روانگی آن سفر خیر ست و تاریخ معاودت سفر بخیر و از آنجا برگشته بدیار دکن رسیده رنگ اقامت در اورنگ آباد ریخته نظام الدوله پس حیدر آباد شاگرد ایشان بود چون وی بعد رحلت پدر بر مسند ایالت دکن نشست بعض یاران دلالت کردند که مالا هر تبه که خواهید میسر ست اختیار باید کرد و وقت را غنیمت باید شمرد ایشان گفتند آزاد شده ام بخلق نمیتوانم شد و دنیا بهنر طلوت می نماید غرفه از آن حلال ست زیاده حرام و این شعر خواند **شعر** درین دیار که شاهی بهر گدا بخشند غنیمت ست که ما را همین بما بخشند در خزانهٔ عامره نوشته اند که خواجه حافظ شیراز سیصد و پنجاه سال پیش ازین بنام و تخلص فقیر ایما فرموده اند **شعر** فاش میگویم و از گفته خود دل شادم بنده عشقم و از هر دو جهان آزادم بنده عشق ترجمهٔ نظام علی ست چه عشق عبارت از علی مرتضی ست چنانکه شعر او در نظم بسته اند تصانیف ایشان بسیار ست از آنجمله شرح صحیح بخاری تا کتاب الزکوة بعبارت عربی ده هزار بیت و شمامة العنبر فی مآثر دفی الهند من سید البشر و تسلیة الفواد فی قصائد آزاد سه هزار بیت و سند السعادات فی حسن خاتمة السادات چار هزار بیت و روضة الاولیا در احوال مشایخ روضه که در گاهی ست قریب قلعهٔ دولت آباد دکن بدیع بیضا تذکرهٔ شعرا بست هزار بیت مآثر الکرام تاریخ بلگرام نه هزار بیت خزانهٔ عامره تذکرهٔ شعرا دوازده هزار بیت سبحة المرجان فی آثار هندوستان ده هزار بیت غزلان الهند دو هزار بیت دیوان فارسی هزار بیت مثنوی مظهر البرکات هفت دفتر و عربی مرآة الجمال قصیده ایست در مدح سراپای محبوب یکصد و پنج بیت دیوان عربی سه هزار بیت شفاء العلیل فی اصطلاحات کلام ابی الطیب المتنبی و هفت دیوان عربی مسمی بسبع سیاره و در وی قصائد مستزاد و مردف و مزدوج و ترجیع ست که هیچ شاعری قبل ایشان این چنان نظم نکرده و هرگز از اهل هند بسماعت نرسیده که او را یک دیوان عربی باشد تا هفت دیوان چه رسد درین دواوین در مدح آنحضرت صلی الله علیه وسلم معانی کثیره نادره ایجاد فرموده که مثل آن هیچیک از شعرای مغلقین و فصحای متشدقین میسر نگشته و وی حسان هند ست و تغزل طوری خاص دارد که اصحاب فن آنرا می شناسند محرر سطور قصائد مدح نبویه را ازین دواوین سبعه چیده بجا ربوانی لطیف فراهم نموده است چون شاعری بر مزاج ایشان غالب افتاده بود از فارسی و عربی ابیاتی چند متفرق ترتیب انتخاب نموده در اینجا نوشته می آید

	ابصرت خلا عنبری اللون فی	محراب حاجب نخبة الحسنا
بلالا کان یسکن مسجدا	متبرکا من شارع الصلوات	نظام سلک الانبیاء محمد
الخلائق مالک الرقبات	و در قصیدهٔ دیگر گفته **نظم**	صباحی فی وعد التبسم کاذب
فی الاخلاق وعد المواثیق	تکاد نجوم الجو تسقط فی الثری	کسن النبی الهاشمی المغالث
القاسم الراقی الی عرش ربه	لدولتا باء الهدی خیر وارث	ولـــــــــه
سعادبان تواصلنی غدا	فتخلفت عمدا عن المیعاد	هلا تنافس فی وفاء غزالة

وعدت مخلصها من الصيام
بدر البدور بالكاملين محمد
سما حي الدجى بجماله الوقاد

ولـــــه
اري الحجارة للآثار قابلة
وقلبها محراب عن الاشر

ان كنت تبغي على دعواي بينة
فنقش رجل رسول الله في الحجر
لكن درثبوت این نقش بر حجر است

بل حدیث انکار آن کنند سید محمد بن میر عبد الجلیل بلگرامی در تبصرة الناظرین در وقایع سنه اثنتین وستین و الف
نوشته اند که درین سال نبی لباس حجی در بلگرام وارد شد سنگ اثر قدم بسید غلام عماد الدین عطار که میگویند محمد
که در کتب تواریخ و سیر و تفسیر و حدیث دیده نشد که پای شریف آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر سنگی نقش شده
چنانکه پای مبارک حضرت ابراهیم علیه السلام نقش شده بود اگرچه این کار از ای معجزه آنجناب ست بلی سلام نقش سنگ
بران سر و محقق ست انتهی بلفظ کاتب حروف گوید نقش بر سنگی که در بلده دهلی ست برای اثبات آن درین
از اهل علم تمسک باقوال صوفیه و کلمات بعض اهل سیر که بی تحقیق امر نوشته اند کرده اند و جمعی شیخی آن بادله شرعیه
و از هر دو طرف رسائل و کتب تالیف یافته و حق عدم ثبوت اوست از آنحضرت صلی الله علیه وسلم والله اعلم

لقد قال للغصن الرطيب مطوق
عليك بتكرير الطيور السواجع
اولئك من اخوان ورقاء انجد

جناب رسول الله خير الذرائع

ولـــــه
حصلت مطرفا المرض عفوا

لقد شفاني من الاسقام معلول
كانما ناظر الحسناء مكتحلا
بترب نعل رسول الله مكحول

ولـــــه
ثماك اشمي من الضريب
فنا ولي حصة الغريب

غوج في عينك الحميا
فاين من كاسها نصيبي
نديرها راحا على يديها

وفيهما راحة الكئيب
يمينها مطمع النشاوى
جبينها صارع اللبيب

رايت بالمنحنى عذولا
ليفوه بالمنطق العجيب
يقول للصب انت ساهر

وعنده شاهد الوجيب
وقال لي عاذل مسن
خضابه كاشف المعيب

انت تصبو الى الغواني
وانت في حالة المشيب
فقلت كف السلام عني

وقعت في كفها الخضيب
حدى غداة الرحيل حاد
غناؤه صوت عندليب

جرت دموعي فقلت مهلا
تسير والغيث في السكوب
ذكا ضرام على فوادي

فبت انهر عن قريب
احن شوقا الى الذليل
حنين جذع الى الحبيب

محمد فاتح البرايا
وان اتانا على العقيب
جماله فائض بنور

وخلقه فاتح بطيب
دعاؤه جاء بالفوادي
وكفه جاد بالصبيب

نواله واسع فاملا
بمعتفي زرعه الخضيب
قد ارتقى في السماء حتى

وحل بالمنزل الرحيب
لقيمة اللحم خاطبته
ودرت الشاة بالحليب

اتاه شر العدى بقلب
فكبه الله في القليب
من ابتغى ههنا جنانا

سرى الى روضه الرطيب
نظمت في مدحه جمانا
وهذه شيمة الاديب

اقام ازاد في سقام
وانما المصطفى طبيبي
وليس للعبد مستجار

سواك يا احسن الرقيب
عليك صلى الهنا ما
ترنم الصب بالنسيب

وقال ايضا
شنف السمع حمام بهدير
هو من جيرتنا خير بشير

وسرت بارقة بارحة
بسنا ما بصرت عين ضرير
اين ثاد ون ندامى اضم

والمردون اوامي بعصير
ايها المعشر ابغي قد حا
ولمن جاء به حمل بعير

خمرة لو جليت في ظلم
لكستهن جلابيب هجير
انا ظمان رحيق عطر

من اباريق بشير ونذير
سيد منفرد في كرم
بابه كهف غني وفقير

ولقد ارسله الله هدى
انقذ الامة من مس سعير
اقتفى ادم اياه نعم

سبق الاول ايجادا خير
يستمنى قمر في عشر
من سنا طلعته عشر عشير

وله دولة فقر عجب
يمنح العاني اقبال امير
موجد في غسق الليل سنا

عادم عنصره شكل نظير
نضر الله صبا طيبته
تظهر الياس في حسن نظير

مدحه اورث نظمي عظما
انما القيمة في عرف عبير
سلم الله على السيد ما

رق الواحد في اوج كثير

وقال متغزلا نظم
تاومت شوقا والبروق تجلت

لعل ظباء النجد اصغت فلبت
لقد عطرتني من شماء جيرة
نصائر من نجوا لا باطحبت

انت ووشاة الحي يمشون حولها
فاومت الينا بالعيون ومرت
ذوائب ليل بسط الله ظلها

الليلات قدر لا تلوح لمقلتي
بكين مدى الايام ايضا صبابة
ومن اذنت الجار السليم تاذت

ولـــــه
هي سلمى جمالها يكفيك
في العيون المراض ما يشفيك

شكر الله سعي فاتنة
هي عن سهم لحظها تصميك
صاح تشكو الى متى عطشا

شم من النجد بارقا يرويك
صانك الله رح الى اضم
ثم ترعى غزالة تسبيك

يا نديمي اقص واقعة
عرضت لي لعلها تسليك
اقبلت اعجمية سحرا

قلت بالفارسي انزديك
فاشارت الى مقلتها
في حضور الرجال لا اتيك

كنت مهلا سلمت راضية
حان ان يذهبوا بلا تحريك
ذهبوا كلهم فقلت لها

جلسي اجلسي دراس ابيك
رغبت في الجلوس انسة
قلت دومي بهجتي افديك

انت شرفت منزلي كرما
يخدم العبد خدمة يرضيك

ولـــــه
ودعته وفوادي امس فاغتربا
وبعد ما لي علم ايما ذهبا
حققت امنيتي ان لا يفارقني

قلبي ومن هو ثاد فيه فانقلبا
راينه يوم سار القوم من اضم
يروح في عقب المشوق مضطربا

وله نهضت فوادي مقلة سكرانة ... من بعد ما سقت المتيم راحا
يا للقيامة ان يكن صحاحا ... كاظها المرضى قتلن بريئة
لله قائله رايت فوادها ... حجرا الصادم لحظها شحاذا
الله اكبر ما اشد نفاذا ... اذ اذا من بحر النبوة كارع
وله عطفا على الطيار ذي الصحاص ... جاء الربيع وهن في الاقفاص
تخليصها عن محبس القناص ... ويراعه نهر المدينة هذا
وله رباع الاناس قلوبهم بحكاظ ... وشرت سعاد بقيمة الالحاظ
عين وقفناها على الاطلال ... عيني باطفال الدموع قريرة
ابكي فيا من لام لائك جاهلا ... لله انصف كيف اهفو سائلا
يا شمس اين كرامة الايلاج ... ادركن صيادا مليحا باسما
يا ايها القوم قولوا كيف اسليه ... الى غير ذلك وهي اكثر من ان تحصى
فارسيا وپس بعضي از ان اينست ... آهي ناله گرمي دل ديوانه ما را
مده در دست زنگار هوس آيينه دل را ... ز حسن خويش كن آباد حيرتخانه ما را
مبر از باغ بيرون سبزه بيگانه ما را ... وله رها كن از گره دام عنبرين دل را
چرا ز حلقه احباب ميروي بيرون ... مكن براي خدا بي چراغ محفل را
بر طبيعت همچو او بگزار بيمار مرا ... تا بدست آورد دام مانند گل مشت زري
وله سوخت از پرتو خورشيد جبيني دل را ... آتشي شيشه بود چشم تماشائي ما
دم مينزند ز جوهر ما ذو الفقار ما ... آخر شود كمند غزال رميده
وله دهانش جستم و آخر نشستم باز نخواهش ... لب چاهي غنيمت ميشود گم كرده منزل را
ز دست و تيغ تو مردن زهي سعادت ما ... بشهد خنده بر آميخت ترشي دشنام
وله رفت ز وعده سالها چند كنم حساب ما ... وعده سال بيش نيست دوره آفتاب ما
درون خانه چراغي و شيشه بحلبي ست ... رياضتي كش و دريابد لذت عرفان
وله دوش صد دست دعا در هر خم موي تو بود ... ليلة القدري كه ميگويند گيسوي تو بود
لحمت گل فاش از خاك سر كوي تو بود ... وله دل در بر من چسان نشيند
وله از آزاد وضع پرتو خورشيد خوش آمد ... سحر گر بر زمينم مي نشيند شام برخيزد
پياله نوش و بكش انتظار سال دگر ... قد تو نشو و نما كرد در دل خوبان

اكاظها المرضى قتلن بريئة
نار الوداد مذيبة افلاذها
اصمى الخلائق لحظها في مرة
من في الذي يسعى لوجه الله في
ان مات خالد هرلا يأتيك بالنبأ
وله لا تملك العين الدموع لاذا
يلعبن في كفي في اذيالي وله
وله اذى علي الستر ليل داج
ادركن دولة صحبة القناص
وله اري فوادي ذكر الخد شبحيه
وازيد من ان تستقصي وتاما اشعار
كرامت كن نهال آتشيني دانه ما را
گريبان را نظر بر زشتي مهمان نمي باشد
بعلم شانه شكن اين طلسم مشكل را
وله اي معالج ديده گر نرگس يار مرا
هر كرا ديدم طلبگار ست دستار مرا
وله امروز مدح گستر ما كيست جز قلم
آزاد رشته نگه انتظار ما
وله اگر بخاطر عاطر بود شهادت ما
انار ميخوش او بيش كرد رغبت ما
وله دلي كه آينه مهر احمد عربي است
كه آب امرزه خوش ابقد ترشنبي ست
شب نه ما آواز پا دزديدنت سودي نداشت
او بپهلو دلستان نشيند
وله زمانه جلوه كند هر نفس بحال دگر
چمان نهال كه رويد در نهال دگر

وله بياد چشم او در انجمن ديوانه گرديم ... ز جا بر خاستم گرد سويدا خانه گرديم
ز اندازه نگاهي يافتم بيگانه گرديم ... وله چو سايه در قدم سرو سرفراز توام
كه نست بآزاد بيش از دگران ... غلام مستقد حسن امتياز توام
از نگاه غلط خويش پشيمان گشتم ... وله حقوق بنده صاحب فارعايت كن
اميدوار گرفتاريم درين صحرا ... ز دام جذبه خود حلقه كرامت كن
شهيد اين دو كمان مهره است بسمل كن ... وله گر روز ابرو خود دو انگرد قاتل من
وله بيرحسن آن فتن با زلف عنبر فام من ... سايه وچاه ست اي دل اندكي آرام كن
اين پري از سايه خود شد گرفتار جنون ... وله آيينه وار تصفيه گر آرزو كني
گفتم باو چرا شكني دل جواب داد ... در ملك من ترا نرسد گفتگو كنني
از نقش بوريا ي قناعت الو كنني ... آزاد پير ميكده ارشاد ميكند
وله دلربا يانه بويرانه ما مي آيي ... ميتوان يافت كه از شهر فرامي آيي
تماشاي چمن با بهنا مي آيي ... ميتوان ريخت عبيري ز غبار دامن
بر سر مشهد آزاد شنيدم امروز ... كه تو مي آيي و بسيار بجا مي آيي
سالگي در سنه مائتين و الف واقع شد ... در روضه مدفون گرديد تاريخ وفات ايشان
بود سيد والا نژاد نيك نهاد ... چو رخت بست ز دنيا بعالم عقبي

دل را ز آب ديده خود شست و شو كني
زيبد ترا اگر بلباس برهنگي
در پاي خم نشيني و مي در سبو كني
طرز شوخي نگذارد كه نشيني يك جا
گر بگلگشت مزار شهدا مي آيي
الى غير ذلك وفات ناظم بعد هشتاد و چهار
امام اهل سخن فخر اتقيا آزاد
بيا بروضه قدسي فلك نداد داد

حرف القاف

ابو محمد القاسم بن محمد بن ابي بكر الصديق رضي الله عنه يكي از فقهاي سبعه مدينه است و ذكر شش كس از ايشان بيشتر درين كتاب در حروف اسماي ايشان گذشته از سادات تابعين و افضل اهل زمان خود بود از جماعه از صحابه راوي ست و از وي هم جماعتي از كبار تابعين روايت دارد يحيي بن سعيد گفته ما ادركنا احدا نفضله علي القاسم بن محمد و مالك گفته كان القاسم من فقهاء هذه الامة مردي از وي پرسيد انت اعلم ام سالم گفت مالك مبارك سالم محمد بن اسحق گفته كردان يقول هو اعلم مني فيكذب او يقول انا اعلم منه فيزكي نفسي و كان القاسم اعلمهما و وي در سجده خود ميگفت اللهم اغفر لابي ذنبه في عثمان و وي پسر خاله زين العابدين علي بن الحسين السبط ست زيرا كه مادرش دختر يزدجرد آخر ملوك فرس ست و فاتش در سنه احدي و مائة بود و قيل بر ذلك گفت مرا در جامهاي من كه دران نماز ميخواندم دفن سازيد يعني قميص و ازار و رداء پرسش گفت يكدو جامه زياده نكنيم گفت بكذا كفن ابو بكر في ثلثة اثواب و الحي احوج الي الجديد من الميت عمرش هفتاد سال بود

ابو عبيد القاسم بن سلام بتشديد لام پدرش بنده رومي مردي از اهل هرات بود وي بحديث و ادب و فقه اشتغال كرد صاحب دين و سيرت جميله و مذهب حسن و فضل بارع بود قاضي احمد بن كامل گفته كان فاضلا في دينه و عقله

وما یا متفننا فی اصناف علوم الاسلام من القرآت والفقه والعربیة والاخبار حسن الروایة صحیح النقل لا اعلم احدا من
الناس طعن علیه فی شیء من امره ینا ابراهیم حربی گفته کان یسیل نفخ فیه الروح یحسن کل شیء در طرطوس قاضی شد و
از ابی زید انصاری و اصمعی و ابی عبیده و ابن الاعرابی و کسائی و فراء و غیرهم روایت دارد و مردم از تولیفش مست
و چند کتاب در قرآن کریم و حدیث و غریب آن و فقه و غیرها روایت کرده اند و له الغریب المصنف والامثال و معانی
الشعر و غیر ذلک گویند وی اول کسی ست که در غریب حدیث تصنیف کرده مدتی در خدمت عبد الله بن طاهر
و کتاب الغریب را بروی عرض کرد وی آنرا بسیار پسندید و خوش کرد و گفت ان عقلا بعث صاحبه علی عمل هذا الکتاب
حقیق ان لا یحوج الی طلب المعاش و اجری علیه عشرة آلاف درهم فی کل شهر محمد بن موهب شعری گفته ابو عبید شب
میگفت که درین تصنیف چهل سال گذرانیدم و بسیار بود که فائده از افواه رجال استفاده میکردم و درین کتاب
آنرا بوضعش می نهادم و شب از خوشی آن فائده بیدار می ماندم و امروز یکی از شما می آید و چهار پنج ماه می ماند و میگوید
که بسیار اقامت کردم هلال بن العلاء الرقی گفته حق تعالی برین امت بچهار کس در زمان ایشان سنت نهاد یکی شافعی
که تفقه در حدیث آنحضرت صلی الله علیه وسلم کرد دوم احمد بن حنبل که در محنت ثابت قدم ماند و اگر وی نمی بود مردم
کافر میشدند سوم یحیی بن معین که دروغ را از حدیث رسول خدا صلی الله علیه وسلم دور کرد چهارم قاسم بن سلام
که غریب حدیث را تفسیر کرد و اگر این کار نمی بود مردم در خطا می افتادند ابو بکر بن الانباری گفته قاسم شب را حصه
میکرد در یک ثلث نماز میگذارد و در ثلث دیگر می خفت و در ثلث ثالث کتاب میساخت اسحق بن راهویه گفته هو و سفیان
علما و اکثرنا ادبا و اجمعنا جمعا انا نحتاج الیه ولا یحتاج الینا و ثعلب گفته اگر وی در بنی اسرائیل می بود حبر بود عجب
می بود سوریش را خضاب حنا میکرد و وقار و هیبت داشت در بغداد آمد و مردم از وی کتب او شنیدند از آنجا
بحج رفت و در مکه یا مدینه بعد فراغ از حج در سنه دو صد و بست و سه بمرد خطیب در تاریخ بغداد گفته که وی هفتاد و هفت سال
بزیست ابن الجوزی گفته مولدش سنه اربع و خمسین و مائة بود در هرات طرطوس بفتح طا شهری ست بساحل شام نزدیک
مصیصه بنا کرده مهدی بن منصور ابی جعفر از تصانیفش متصور و ممدود در قرآت و مذکر و مؤنث و کتاب النسب و کتاب الالفاظ
و ادب القاضی و عدد آی القرآن و ایمان و نذور و حیض و کتاب الاموال و جز آن یادگار ست رحمه الله تعالی

القاسم بن محمد بن یوسف الشیخ الامام الحافظ المحدث المؤرخ علم الدین ابی محمد بن العدل بهاء الدین
الحافظ زکی الدین البرزالی الاشبیلی ثم الدمشقی الشافعی مولدش در جمادی الاولی سنه خمس و ستین و ست مائة بود
قرآن کریم و تنبیه و مقدمه ابن الحاجب یاد گرفته در سنه ثلث و تسعین از پدر خود و قاضی عز الدین بن جماعه سماعت نمود
علم حدیث را دوست میداشت اجزای بسیار نوشت و بر شیوخ دوران کرد و از ابن الجزری ابی عمرو ابن علان و ابن شیبان
و مقداد و فخر شنید و در طلب حدیث جهد کرد بسوی بعلبک رفته و بحلب رحلت نموده و از آنجا بمصر آمده وارث و خطیب
عز حرانی گردیده و بخط صحیح خود کتب بسیار نوشته و برای نفس خود و شیوخ خود شی کثیر تخریج نموده و در
جوانی خود با اعیان شهود مدتی جلوس نموده و در معرفت شروط متقدم برآمده کتب جیده در چهار خزانه بهم رسانیده

بیست و بست و چهار مجلدست در وی تکرار سامعین از خود نموده او را تاریخی ست که در آن از عام مولد خود تا روز
عام ابو شامه وفات یافته جمع نموده صله تاریخ ابی شامه در پنج مجلد گردانیده و مجامیع و تعالیق او بسیار ست
در فن روایت کاری کرده که کم کسی بدان رسیده باشد شمار شیوخ او زیاده بر دو هزار کس ست و باجازت افزون
از هزار کس همگنان امر تب ذکر کرده و تراجم آنها نوشته در صدق لهجه و امانت راس و رئیس قوم بود و صاحب سنت
و اتباع و لزوم فرائض خیر متواضع حسن البشر عدیم الشر فصیح القراءة باعدم اللحن آنقدر قرات کرده که از وی کرات
وصف نتوان کرد عالم بود باسماء الفاظ با حلم و صبر و تودد و عدم تکثر بفضائل خود هیچ فاضل انتقیص نمی نمود بلکه چون او
وفا میکرد با مردم ملاطفت میفرمود در داد و ستد او بود و در سینها محبت او بعد خود مثل خود نگذاشت در سنه ثمان و ثمانین
بحج رفت از شیخ حرمین فراغت بعد چهار حج دیگر گذارد کتب و اجزای خود بر طلبه بذل میکرد در جمیع امور سمع مؤمن متصدق
شیخ شمس الدین ذهبی گفته هو الذی حبب الی طلب الحدیث قال لی خطک یشبه خط المحدثین فاشتغلت فی وسمعت
و تخرجت به فی اشیاء انتهی متولی دار الحدیث اشرفیه بود در مدارس حاضر میشد تفقه بر شیخ تاج الدین عبد الرحمن
و اصحاب وی کرده و با وی سفر نموده و قرات را بر علی تجوید فرموده و شیخ دار الحدیث نوویه و تفسیر بوی
تعلق داشت کتب و عقار خود را بر صدقات وقف نمود چهارم ذیحجه سنه تسع و ثلثین و سبع مائة
بهفتاد و چهار سالگی ازین جهان فانی بعالم باقی رحلت فرمود مردم بر فوت وی تاسف بسیار نمودند رحمه الله تعالی

القاسم بن محمد بن قاسم الاموی مولاهم القرطبی الفقیه المحدث بالاندلس در عبر گفته او را در رحلت ست یکی بسوی مصر تفقه بر
حارث بن مسکین و ابن عبد الحکم نموده مجتهد غیر مقلد بود رقیقه بن مخلد گفته هو اعلم من محمد بن عبد الله بن الحکم و ابن عبد الحکم گفته
نزد ما اعلم تر از وی از اندلس کو محمد بن عمر بن لبابه گفته ما رایت افقه منه روی عن ابراهیم بن المنذر الحزامی طبقه ست و قبل و ثلثین

حرف اللام

اللیث بن سعد بن عبد الرحمن امام اهل مصر در فقه و حدیث مولای قیس بن رفاعه و وی مولای
عبد الرحمن بن خالد بن مسافر الفهمی بود اصلش از اصبهان ست ثقه سری سخی بود گفته از علم زهری شی کثیر نوشتم
کتب برید بسوی رصافه خواستم باز ترسیدم که مبادا این کار برای خدا نباشد ناچار ترک دادم شافعی
گفته لیث افقه من مالک الا ان اصحابه لم یقوموا به گویند دخلش در هر سال پنج هزار دینار بود همه را در صلها
میکرد از کریمی اجواد بود منصور بن عمار گفته نزد او آمدم مرا هزار دینار بخشید و گفت حکمتی که خدای تعالی ترا داده است
بنهانگاه دار ابن خلکان گفته در بعض مجامیع دیدم که وی حنفی مذهب بود و قضای مصر داشت امام مالک
از مهین پر از تمر فرستاد وی آنرا پر زر کرده برگردانید و برای یاران خود فالوده میساخت و در وی دنانیر می نهاد
بخورند از زیاده از صاحب خود حاصل شود بست ساله بود که حج کرد و از نافع مولای ابن عمر شنید و گفته ولادت من در سنه
و در بود و وفاتش در سنه خمس و سبعین و مائة اتفاق افتاده در قرافه مدفون ست و قبرش یکی از مزارات ست چون
خواندن کردند آوازی شنیدند که کسی میگوید ذهب اللیث فلا لیث لکم ومضی العلم فریبا وقد

چون جستجو کردیم گویند مرا نیافتیم گویند از اهل قلعه شده بود بفتح قاف که قریه ایست بر سه فرسخ از قاهره و فهمی
نسبت ست بسوی فهم که بطنی از قیس عیلان ست از وی جماعتی کثیره بیرون آمده و گروه ابن خلکان و سیوطی
و حسن المحاضره گفته وی را ز عطا و غلط اوی ست از وی شعیب و ابن المبارک یحیی بن الکیس گفته ما رایت اکمل من ایشان
فقه النفس علی اللسان بحسن القرآن و النحو و بحفظ الحدیث و الشعر حسن المذاکره ذهبی در عبر گفته ثابت مصر و فاضی آنجا
زیرا مراد بود چون از یکی او را زیر میشد بکتابت او معزول میگشت فصور خوست که او را حاکم مصر گردانند قبول نکرد و در

حرف المیم

الامام ابو عبد الله مالک بن انس بن مالک بن ابی عامر بن عمرو بن الحارث بن غیمان بن خثیل بن عمرو بن حارث
و یقال عثمان بعین مهمله و ثای مثلثه بن هشیل بهمزه و ثای مثلثه و یای ساکنه قاله ابن خلکان و قال عن ابن سعد بن خثیل بخاء معجمه
و کذا ضبطه الحافظ ابن حجر فی الاصابه بن عمرو بن ذی اصبح اسمه الحارث الاصبحی المدنی ذهبی در تجرید الصحابه بود
جد اعلای مالک اذکر کرده و گفته لم ار من ذکره من الصحابه و قد کان فی زمن النبی صلی الله علیه و سلم و لابنه مالک
روایه عن عثمان و غیره من الصحابه و بکذا فی الاصابه و محمد بن ابراهیم بن خلیل در شرح مختصر خلیل که در فقه مالکی ست
گفته ابو عامر هو ابو مالک صحابی شهد المغازی کلها مع رسول الله صلی الله علیه و سلم خلا بدرا و الله اعلم و بالجمله
امام مالک امام دار الهجره و یکی از ائمه اعلام ست مولدش در سنه نود و سه بوده کذا قال یحیی بن بکیر و مدت حمل
ایشان دراز شده بعضی دو سال و بعضی سه سال گفته اند دراز قد فربه اندام سفید رنگ مائل بزردی کشاده چشم
خوش صورت بلند بینی بود و موی سر ایشان در پیشانی کمی داشت این قسم شخص را در لغت عرب اصلع گویند
جناب امیر المؤمنین عمر فاروق و حضرت علی مرتضی رضی الله عنهما نیز اصلع بودند ریش ایشان دراز و انبوه بود تا بسینه می رسید
موی شارب از کناره لب میگرفتند و حلق آنرا مکروه میداشتند و میگفتند که از باب مثله ست بروت ایشان
وافر بود درین امر تمسک بفعل عمر بن الخطاب رضی الله عنه میکردند زیرا که مروی ست انه کان یفتل سبلته اذا
اهمه امر یعنی بروت خود را وقت فکر تاب میداد واقدی گفت مالک نود سال عمر یافت و موی سفید خود را خضاب نکرد
و هیچگاه داخل حمام نشد بسیار خوش لباس می بود جامهای عدن که شهری ست در یمن و ثیاب آنجا بغایت نفیس
و بیش قیمت می باشد می پوشید و قسم اعلی از جامهای مصر و خراسان استعمال میکرد و غالب لباس سفید می بود
اکثر اوقات عطر جید می مالید و میفرمودند دوست نمیدارم که حق تعالی کسی را نعمت و ثروت دهد و اثرش بروی
ظاهر نباشد چه کتمان نعمت نوعی از کفران نعمت ست در بستان المحدثین درینجا نوشته که سلف صالح را در نفاست
ثیاب و ضد آن نیت صالح بود کسی که نفاست دوست بود برای اظهار نعمت الهی میکوشید و کسیکه ثیاب دون
اختیار میکرد بنیت تواضع و عدم شهرت میکرد پس هر یک از ایشان مصیب ست و هر کسی را از ثواب بر نیت
او نصیب انتهی اشهب شاگرد امام مالک گفته امام مالک سرگاه عمامه بر سر بستی یک پاره آن از زیر ذقن بر آورده آنرا
هیچ دادی و یک جانب او را در میان دو شانه ارسال کردی که در عرف این دیار آنرا شمله گویند و عرب عذبه نامند

و هرگاه که بضرورت سر برهنه چشم میکشید در خانه می نشست بیرون نمی آمد و سر که شیدن بی علت مرض مکروه میداشت
تا زبان ایشان از سیم بود و نگین آن سیاه و این آیت بر وی نقش بود حسبنا الله و نعم الوکیل اعتماد بر توکل بر وی و بر اعتبار این
نقش پسند فرمود و او تعالی در کلام خود بحق مومنین گفته قالوا حسبنا الله و نعم الوکیل خواستم که مضمون این کلمه
نصب العین من و نقش ضمیر من باشد و بر دروازه خود این کلمه نوشته بود ماشاء الله چون پسندیدند گفت حق تعالی
فرموده و لولا اذ دخلت جنتک قلت ماشاء الله و جنت من خانه من ست خواستم که هر بار بخانه در آیم این کلمه بر من آید
و بر زبانم جاری شود خانه ایشان در مدینه خانه عبد الله بن مسعود بود که از کبار صحابه ست و جای جلوس در مسجد نبوی
مجلس امیر المؤمنین عمر فاروق بود میگفت من تمام عمر با سفیهی و سبک عقلی همنشینی نکرده ام امام احمد گفت این امر
عظیم ست که هرگز از غیر امام مالک میسر نیامده و در زهره علما فضیلتی بهتر ازین نیست زیرا که صحبت سفها نور علم را
تیره کند و لااقل همنشین ایشان تنزل از ذروه تحقیق بحضیض تقلید رود و هذا و این معنی در نفاست علم قدح میکند
محرر سطور گوید حق تعالی طبیعت مرا نیز برین خلق آفریده که هرگز دل بصحبت غیر علما اگرچه برای دمی باشد نمیدهد
و لیکن حصول آن درین آخر زمان عسرت تمام دارد ناچار عوض آن ناممکن ست از جلوت بخلوت میگذرانم و در مطالعه
این مرگوران روز بشب می آرم و بالله التوفیق امام مالک را کسی در خوردن و آشامیدن ندیده و در خلوت این کار میکرد
و با این همه نکیل و وقار در حسن خلق با اهل و اولاد و خدم و حشم هر مرتبه عظیم بودند و درین باب رعایت اتباع سنت و طریقه
صحابه کرام میفرمودند حرص طلب علم بر ایشان غالب بود در بدایت طلب که سرمایه ظاهری چندان نبود سقف خانه را بر کنده
چوب آنرا فروخته در کار کتاب صرف نمودند بعد ازان دنیا بر ایشان هجوم آورد و فتوح عظیمه رو داد ابن خلکان گفته وی
قرائت عرضا از نافع بن ابی نعیم اخذ کرده و سماعت حدیث از زهری و نافع مولای ابن عمر و محمد بن المنکدر و جماعه دیگر از
تابعین و تبع تابعین نموده و از وی اوزاعی و یحیی بن سعید فرا گرفته و همراه ربیعة الرائی نزد سلطان فتوی داد میگفت
لم کسی ست که از وی علم آموختم مگر آنکه وی نزد من آمد و فتوی پرسید ابن وهب گفته در مدینه منادی شنیدم که فتوی ندهد
مگر بمجلس مردم را مگر مالک بن انس و ابن ابی ذئب حفظ بدرجه اتم داشت میفرمود چندین نشسته که چیزی را در حافظه خود
جا داده باشم و باز آنرا فراموش ساختم ابتدای نشستن در مجلس افتاده و تعلیم در عمر هفده سالگی بود در ایام زنی عمده
در مدینه قضا کرد و غساله چون بر غسل دست بر فرج آن زن گذاشت گفت این فرج چه زناکار بود دست بفرج پیچیده
نزد و علاج کردند دست ازان موضع جدا نمیشد بفقها و علما رجوع کرده چارکار جستند همه از علاج فرماندند لامر بحقیقت
گفت این غساله را صد قذف بزنید همین که هشتاد درره زدند دست از فرج جدا شد ازان روز امامت و ریاست ایشان
از زمان مردم مستقر و راسخ گشت میفرمود بدست خود هزار حدیث نوشته ام ابن حبیب که از گزیده اصحاب اوست گفته وی
در تمام مجلس افاده و استماع حدیث یکطور می نشست و فرا و بدل نمیکرد تا دبا بحدیث رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم
ایشان و درین باب نهایت احتیاط بود چون شخصی بطلب علم بدر سرای او آمدی جاریه خود را میگفت برو و بپرس که
فتوی میخواهد یا حدیث اگر گفتی فتوی میخواهم بیرون آمده جواب فتوای او میگفتی و اگر گفتی حدیث میخواهم او را بنشانیدی

و غسلی تازه براوردی و لباسی پاکیزه پوشیدی و خود را مطیب و منظف ساختی و وساده بنهادی در بالای سرا
با هیبت و وقار نشستی انگاه دستوری دادی تا آن شخص برامدی و او را حدیث شنوانیدی چون درین باب
گفتگو کردند فرمود احتیاط اعظم حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم ولا احدث به الا متمکنا علی طهارة و در ادا
واستاده و مستعجل تحدیث نمیکردند و میگفتند احب ان افهم ما احدث به عن رسول الله صلی الله علیه وسلم و با وجود
ضعف و کبر سن در مدینه سوار نمیشد و میگفت لا ارکب فی مدینة فیها جثة رسول الله صلی الله علیه وسلم مدفونة
ابن المبارک گفته روزی نزد امام حاضر بودم و امام روایت حدیث میفرمود کژدم نیش زد و ده بار یا زیاده نزد گو
روی امام متغیر شد و زرد گردید اما روایت حدیث قطع نکرد و لغزشی در کلام ظاهر نشد بعد انقضای مجلس و تفرق
مردم گفتم این چه بود فرمود این صبر نه برای اظهار تجلد و شکیبائی کردم بلکه محض برای تعظیم حدیث این تحمل نمودم
سفیان ثوری در مجلس ایشان حاضر شدند و عظمت و جلال و شوکت و ابهت آن مجلس و کثرت انوار و برکات
دیده این قطعه انشا نمودند قطعه

یدع الجواب فلا یراجع هیبة	والسائلون نواکس الاذقان
رب الوقار و عز سلطان التقی	فهو المهاب و لیس ذا سلطان

بشر حافی گفته منجمله از زینت دنیا این
نعمت ست که مردی بگوید حدثنا مالک یعنی رتبه شوکت و ابهت او بجائی رسیده که تلمذش در مفاخر دنیاوی
معدود ست با آنکه در حقیقت از وسائل آخرت و امور دین ست امام مالک این بیت بسیار میخواند شعر
وخیر امور الدین ما کان سنة وشر الامور المحدثات البدائع در بستان المحدثین فرموده این شعر
از باب حکمت ست که مضمون حدیث نبوی را نظم نموده و از کلام اوست لیس العلم بکثرة الروایة انما هو نور یقذفه الله
فی القلب و این کلمه ایشان تحقیقی دارد بس عمیق روزی از ایشان پرسیدند ما تقول فی طلب العلم گفت حسن جمیل
لکن انظر مایلزمک من عین تصبح الی ان تمسی فالزمه درین کلام ایشان نیز غور کردنی ست و فرمود لا ینبغی للعالم ان یحکم
بالعلم عند من لا یطیقه فانه ذل و اهانة للعلم انتهی محرر سطور گوید این نصیحت امام جبلت این بنده است و بالله التوفیق
گویند تمام عمر در حرم مدینه منوره قضای حاجت نمودند و بیرون حرم میرفتند مگر در مرض و ضرورت در مجلس ایشان
شور و غوغا و آواز بلند نمیشد و خود بر کسی نمیخواندند تلامذه میخواندند و خود میشنیدند و این تقیید برای آن بود که
در زمان ایشان جماعه از اهل عراق قراءة علی الشیخ را از وجوه تحمل حدیث نمیشمردند و سماع از لفظ شیخ طلب میکردند
برای دفع وهم آنجماعه اکثر علمای مدینه و حجاز این روش را اختیار کرده بودند و الا در قدیم نزد محدثین قراءة الشیخ
علی التلمیذ مروج و معمول بود مع ذلک یحیی بن بکیر چهارده بار کتاب موطا را از امام مالک بقراءت ایشان شنید
دارقطنی گفته دو شخص از مالک یک حدیث را روایت کرده اند و ما بین وفات هر دو فاصله یکصد و سی سال است
این اتفاق هیچکس را نیفتاد یکی از انها محمد بن مسلم بن شهاب زهری ست استاد امام که حدیث فریعة بنت مالک
بن سنان باب سکنای معتده از وی روایت کرده دوم ابو حذافه سهمی ست که همین حدیث از وی شنیده
وفات زهری در سنه یکصد و بیست و نه بوده و وفات ابو حذافه در سنه دو صد و پنجاه و چند در بستان المحدثین گفته

روایت زهری از امام از باب روایة الاکابر عن الاصاغر ست که خالی از ندرت نیست و محدثین درین باب کتابها ست
و تفاوت دو راوی از یک شیخ باینقدر در وفات نیز خالی از غرابت نیست و این را در عرف محدثین سابق و لاحق گویند
شیخ ابن حجر در شرح نخبه گفته اکثر ما وقفنا علیه فی ذلک التفاوت ثمانیة و تسعون سنة بعده مثالش ذکر کرده و اما
اینقدر تفاوت در صورت روایت اکابر از اصاغر دست میدهد یحیی بن ثعلب طرطوسی گوید روزی نزد مالک بودم که
شخصی آمد و گفت چه میگوئی در قرآن مخلوق ست یا نی فرمود این زندیق را بکشید که از کلام او فتنهای بسیار زاید
آخر همچنان شد که بعد از امام برین مسئله فتنه برپا شد و جماعتی کثیر از اهل سنت مقتول و ذلیل شدند عمرو بن الزبیر گفته
روزی نزد امام بودیم که شخصی پیدا شد و عیوب و نقائص صحابه ذکر کردن گرفت امام او را گفت بشنو این آیه بخواند محمد
رسول الله والذین آمنوا معه اشداء علی الکفار رحماء بینهم و تا اینجا رسید لیغیظ بهم الکفار و فرمود هر که با اصحاب پیغمبر
در باطن بد باشد و از ایشان ناخوش نیست کند وی درین لفظ داخل ست ابن وهب گفته یحیی بن جعفر بن عبد الله گفته
نزد مالک بودیم که شخصی از وی معنی کریم الرحمن علی العرش استوی پرسید امام ازین سوال اظهار ملال کرده نظر بزمین دوخت
تا دیر تفکر ماند و جبین او عرق کرد بعده سر برداشته گفت الاستواء معلوم و الکیف مجهول و الایمان به واجب و السؤال عنه
بدعة و فرمود این کس را برانید که صاحب بدعت ست محرر سطور گوید برین مسئله یعنی مسئله استوای او تعالی بر عرش و بودن
او بائن از خلق هم بعد از امام مالک فتنهای عظیم برخاسته و خلقی بسیار از زیر و بالا گشته گروهی طرف اثباتش رفته و گروهی
طرف آن پرداخته تا آنکه باین بعد زمان هنوز در بعض اوطان ارض در ان قیل و قال ست و شک نیست که جواب امام درین
مسئله امام ابو حنیفه تمام امت ست یعنی ایمان باستوا موافق ظواهر آیات و سکوت از بیان کیفیت و امتناع از تاویل آن
و حکم سائر صفات الهی نیز همین ست که بر جمله ایمان آرد با اقرار بعجز از دریافت حقائق و کیفیات آن و الله اعلم حافظ ابو نعیم
اصفهانی در حلیة الاولیا بسند صحیح در ذکر امام مالک آورده که یکی از اصحاب ابن المبارک جناب رسالت مآب را در خواب دید
گفت ای رسول خدا از ان برکت نشان شما منقضی گشته حالا اگر در امور دین ما را شکی و شبهتی بخاطر افتد از کدام کس تحقیق کنیم
فرمود هر مشکل که ترا پیش آید از مالک بن انس بپرس و هم دران کتاب ست ابو عبد الله مولای لیثیین که مردی متقی
پارسا بود بزیارت آنحضرت صلی الله علیه وسلم مشرف شد دید که در مسجد نشسته اند و مردم گرد او حلقه زده و امام مالک
بروی آنجناب ایستاده و پیش آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم مشک نهاده است از ان مشک قبضه قبضه بامام عنایت میفرمایند
امام بطریق نثار آنرا بر مردم می پاشند تعبیرش چنان بخاطر رسید که علم نبوی اول در مالک ظاهر شد بعده بواسطه
ایشان بدیگر مردم رسید محمد بن رمح مصری استاد مسلم صاحب صحیح گفته روزی آنحضرت را بخواب دیدم و گفتم ما فعل الله
بمالک و لیث مختلف ایم که کدام یک ازین هر دو عالم ترست فرمود مالک وارث تخت من ست آنوقت چنین
دیدم که گویا مرا در تخت علم ست و آقدی گفته امام مالک اول در مسجد آمدی و حاضر صلوات جمعه و جنائز شدی
و بلوازم عبادت کردی و بعض حقوق ایشان را قضا فرمودی و در مسجد نشستی و مردم نزد او جمع میشدند بعد از نشستن
تکبیر و نماز گذارده بخانه برمیگشت و در جنائز نمی آمد بلکه اهل آنرا تعزیت میکرد و بعده این همه ترک داد چون درین باب

گفتگو کردند فرمود لیس کل الناس یقدر ان یتکلم بعذره مردم سعایت او نزد جعفر بن سلیمان خلیفهٔ عباسی کردند
و گفتند که وی گمان بیعت شما را چیزی نمی داند جعفر در غضب شده او را طلبید و برهنه کرده تازیانه زد و دست
او را کشید تا آنکه کتف جدا شد این معنی در حق او موجب علو رتبه و رفعت پایه در دنیا شد تا وقتی که امام و طعامی که
دست بستن او در نماز نیز از همین جا بود که قدرت بران نداشت تلامیذ از هیبت او وجد اسال پرسیدن و
وحل بر دلیل در نفس الامر کرده درین باب اقتدا نمودند و لهذا در موطای او روایت ضم یدین موجود است ابن الهمام
در شذور العقود در حوادث سنه سبع و اربعین و مائه گفته فیها ضرب مالک بن انس سبعین سوطا لاجل فتوی لم توافق
غرض السلطان در فتح الباری شرح صحیح البخاری گفته عبد الرحمن بن مهدی گوید سفیان ثوری امام در حدیث
و اوزاعی امام در سنت و مالک در هر دو امام ست و گویند مراد از عالم درین حدیث سیضرب الناس اکباد الابل
فلا یجدون عالما هو اعلم من عالم المدینة امام مالک ست قاله سفیان بن عیینة و وهب گفته که نیست در میان شرق
و غرب هیچکس که اعتماد من بروی قوی تر باشد بر ضبط و حفظ احادیث رسول الله صلی الله علیه و سلم از امام مالک
هارون رشید مالک را سه هزار دینار داد و گفت همراه من از مدینه بیرون آی تا از تو استفاده علم دین کنم امام گفت
لا اوثر الدنیا کلها علی مدینة الرسول صلی الله علیه و سلم نده دنانیر که ان شئت فخذوان شئت فدعها و نیز
و بعضی در تابعین محسوب کرده اند زیرا که عایشه دختر سعد بن وقاص را دیده و وی در صحابیات بود شافعی گفته
نزد مالک بودم که شخصی چهل و هشت مسئله از وی پرسید در جواب سی و دو مسئله لا ادری گفت غزالی گفته از او
روی خدا دارد نفس او کجا مسامحت توان کرد که بر نفس خود اقرار بعدم درایت کند هم شافعی گوید اذا ذکر العلماء
فمالک النجم الثاقب و ما احد امن علی من مالک ابو جعفر منصور خلیفه عباسی او را منع کرد که روایت حدیث در مدینه
مکروه نکند و کسی را فرستاد تا مفتی از وی این مسئله پرسید مالک علی رؤس الاشهاد روایت کرد که نیست طلاق بر مکره
ابو جعفر او را تازیانه بزد امام مالک ترک روایت نمود مالک گفته الجدال فی الدین لیس بشیء و نیز گفته هیچکس نیست که
در سخن دروغ نگوید مگر متمتع بعقل و کسیکه درهم او را آفت نرافت در سده مهدی خلیفه از وی پرسید که ترا خانه ایست
گفت نه ولیکن ترا حدیث میکنم درین باب شنیدم ربیعه را میگفت نسب المروءة هارون رشید مالک را گفت
نزد ما می آمده باشی تا اطفال ما از تو بشنوند یعنی موطا را فرمود ای امیر المؤمنین این علم از شما بیرون آمده خواهید
اعزازش کنید پس معزز شود خواهید ذلیل کنید پس ذلیل شود العلم یؤتی و لا یاتی هارون گفت راست میگوئی
و اطفال را فرمود که در مسجد رفته همراه دیگران بشنوند مناقب امام بسیار و بیشمار ست این مختصر گنجایش ذکر آن ندارد
علما درین باب تصانیف جداگانه پرداخته اند منها کتاب ابی بکر احمد بن مروان الدینوری المتوفی سنه ثلث و ثلثین و مائتین
و کتاب ابی الروح عیسی بن مسعود الشافعی المتوفی سنه اربع و سبعین و سبع مائة و کتاب تزیین الارائک بمناقب
الامام مالک للسیوطی وی هرگز از مدینه بیرون نرفت الا یکبار برای حج و مدة العمر در مسجد آنحضرت و روضه منوره
درس میگفت حافظ ابو عبد الله الحمیدی در جذوة المقتبس از تعینی آورده که گفت بر مالک در مرض موت

و ایام و سلام کرده نشستم دیدم که گریه میکند گفتم چرا می نالی گفت چرا ننالم و کدام یک احق بگریه است از من بخدا سوگند
دوست دارم که عوض هر فتوی و مسئله که از رای خود گفته ام مرا تازیانه زده میشد و اوست بود در رای که بدان رجعت نمایم
کاش فتوی نمیدادم شافعی گفت عمه من مرا گفته که امشب خوابی غریب دیده ام گویا کسی میگوید که بشنو آنکه از جمیع اهل ارض در علم
و فضل بر افزون بود و بمرد چون آن شب احساب کردم شب وفات امام مالک بود وفاتش در سنه صد و هفتاد و نه بود و بروایتی
تولد و عمر و وفات ایشان درین رباعی آورده ؛ رباعی

مولده نجم هدی	وفاته فاز مالک
فخر الایمة مالک	انعم الامام السالک

ابن الفرات در تاریخ خود گفته توفی لعشر مضین من شهر الاول
و ولادت در سنه نود بود یا نود و پنج و سمعانی گفته نود و سه یا نود و چهار در بقیع مدینه مدفون شدند محرر سطور چون در ذی الحجه
بحضور مدینه طیبه شرف اندوز گردید بر مزار مبارک ایشان که درون گنبد رفیع ست رسیده دعای ماثور و فاتحه خوانده
و لله الحمد ابو محمد جعفر بن احمد بن الحسین السراج در مرثیه ایشان گفته و گوهر شاهوار معانی در رشته نظم سلک نظم

سقی جدثا ضم البقیع لمالک	من المزن مرعاد السحاب مبارک	امام موطاه الذی طبقت به
اقام به شرع النبی محمد	اقاویلهم فی الدین افساح و افاق	له حذ من ان یضام و اشفاق
له مسند عال صحیح و هیبة	فللکل منه حین یرویه اطراق	و اصحاب صدق کلهم علم فضل
بهم افهم ان انت سالت حذاق	و لو لم یکن الا ابن ادریس وحده	کفاه الا ان السعادة ارزاق

اصبحی نسبت ست بسوی ذی اصبح جد او و نامش حارث بن عوف بن مالک ست سیاط اصبحیه منسوب باوست
ابو السعادات المبارک بن ابی الکرم محمد بن محمد بن عبد الکریم بن عبد الواحد الشیبانی المعروف بابن الاثیر الجزری
الملقب مجد الدین ابو البرکات بن المستوفی در تاریخ خود بحق وی گفته اشهر العلماء ذکرا و اکبر النبلاء قدرا و احد الافاضل
المشار الیهم و فرد الاماثل المعتمد فی الامور علیهم علم نحو از شیخ ابی محمد سعید بن المبارک بن الدهان گرفته و سماعت حدیث
نموده مصنفات بدیعه و رسائل وسیعه دارد منها جامع الاصول فی احادیث الرسول و کتاب النهایة فی غریب الحدیث
در پنج مجلد و کتاب الانصاف فی الجمع بین الکشف و الکشاف در تفسیر قرآن کریم در وی از تفسیر ثعلبی و زمخشری اخذ نموده
و کتاب المصطفی و المختار فی الادعیة و الاذکار و کتاب فی صنعة الکتابة و کتاب البدیع فی شرح الفصول فی النحو
کتاب ثمان و له دیوان رسائل و کتاب الشافی فی شرح مسند الامام الشافعی و غیر ذلک و لادتش در جزیره ابن عمر در سنه
اربع و اربعین و خمس مائة بوده و همانجا نشو و نما یافته بموصل نقل کرد و بخدمت امیر مجاهد الدین قایماز بن عبد الله الخادم
الزینی رسیده نائب مملکت گردیده مدتی تا قضای او روبرویش نوشتخوانده کرد بعده بخدمت عز الدین مسعود بن مودود
صاحب موصل متولی دیوان رسائل گشت و تا وفات او کتابت نمود بعده بخدمت ولدش نور الدین ارسلان منشی ماند و حسامت
و حظ وافر یافت تا آنکه بمرضی گرفتار شده دست و پای او بیکار شد و از نوشتخوانده باز ماند و خانه نشین گردید اکابر و علما
نزد او می آمدند در قریه از قرای موصل رباطی بنا کرد که نامش قصر حرب ست املاک خود را بران رباط و بر خانه خود که در
موصل بود وقف ساخت ابن خلکان گفته مرا رسیده است که این همه کتب در ایام عطلت خود تصنیف نمود زیرا که

برای آن طرح شده بود و نزدش جامعی بود که اعانت او برین کار میکردند در اختیار و کتابت شعر بسیار دارد از آنجمله ابو سعید
که وقت تعزیتش بغداد سواری تا مکه رسید مصل انشاد کرد نظم

ان ذلت البغلة من تحتها | فان فی ذلتها عذرا
وهی بمعنی طرق ست اشعار بسیار آمده برادرش عز الدین
حملها من علی شامعا | ومن ندی راحته بحرا

ابو الحسن علی حکایت کرده که چون وی نماز نشین گشت مردی از مغرب آمده گفت که مداوات او میکنم و التزام کرد که هیچ
هیچ اجرت نستاند چنانکه بگفته او شروع در معالجه کنانیدم آنمرد روغنی ساخت و مالش نمود تا آنکه اثر علاجش نمایان شد
و پای دراز شدن یافت و صورت صحت نمودار گردید ابن اثیر گفت این مرد چیزی داده و خوشنود ساخته رخصت کرد
چرا و هیچ معالجات او ظاهر شد گفت سخن همین ست که تو گوئی لیکن من الحال از صحبت این قوم و التزام انظار ایشان
در احتم و جان من بانقطاع و دعت سالکین گشته دیروز که تندرست بودم نفس خود را بر فتن نزد ایشان مجبور کردم و بعد من میسام
و امروز بخانه خود نشسته ام و ایشان را چون امور ضروریه پیش می آیند خود برای گرفتن رای من نزد من می آیند و میان
این هر دو فرق بسیار ست و برای حصول این غرض هیچ سبب جز این مرض نیست لهذا زوال آن بمعالجه نمیخواهم و مدار عمر
قلیلی بیش نمانده است پس مرا باید گذاشت که باقی عمر حر و سلیم از ذل زندگی کنم چه از دنیا حظ وافر گرفته ام
عز الدین میگوید که قول او قبول کرده آنمرد را باحسان و انعام رخصت نمودم و فاتش در موصل روز پنجشنبه سلخ
ذی الحجه سنه ست و ستمائه اتفاق افتاده در رباط خود مدفون گشت جنیزه ابن عمر شهری فوق موصل بر دجله است
بجهت احاطه دجله آنرا بجزیره مسمی شد واقدی گفته مردی از اهل قعیده که او را عبد العزیز بن عمر میگفتند آنرا بنا ساخته است والله اعلم
الامام ابو عبد الله محمد بن ادریس بن العباس بن عثمان بن شافع بن السائب بن عبید بن عبد یزید بن هاشم بن عبد المطلب
بن عبد مناف جد رسول الله صلی الله علیه و سلم و سائب جد او صحابی ست روز بدر مسلمان شده و پسرش شافع آنحضرت
صلی الله علیه و سلم را دیده در حالیکه هنوز طفل بود ولادت شافعی در سنه خمسین و مائه در غزه یا عسقلان یا یمن یا
علی الخلاف الاقوال شده نشو و نما در مکه معظمه یافت هفت ساله بود که قرآن را از بر کرد و پانزده ساله بود که موطا را
حفظ نمود تقدیر مسلم بن خالد زنجی کرده و وی مفتی مکه بود او را اذن افتاد و او عمرش پانزده سال بود بعده لازم خدمت
امام مالک در مدینه شد و در سنه خمس و تسعین بغداد قدوم آورد علمای آنجا نزد وی مجتمع شده از وی اخذ علم کردند کتاب
قدیم را همین جا تصنیف ساخت و بمکه عود نمود و باز بسوی بغداد آمده یک ماه اقامت کرده بمصر برگشت و کتب جدید مثل
الام و امالی کبری و امالی صغیر و مختصر ربیعی و مختصر مزنی و مختصر بویطی و سنن در ینجا تالیف فرموده ابن قلاق گفته تصنیفات
در اصول دین چهارده مجلد و در فروع مذهب از صد متجاوز ست و همواره در نشر علوم میکوشید و ملازم اشتغال بحل مشکلات
تا آنکه مرض شدید بوی رسید و بسبب آن بیمار شد و در گذشت مناقب و مفاخر او بسیار ست آنچه در وی از علوم کتاب
و سنت رسول وی و کلام و آثار صحابه و اختلاف اقاویل علما و معرفت کلام عرب و لغت و عربیت و شعر مجتمع شده در
غیر او موجود نیست اصمعی با آنهمه جلالت شان در شعر اشعار هذلیین بروی تجارت کرده و امام احمد گفته نشناختم ناسخ
حدیث را از منسوخ او و خاص را از عام و مجمل را از مفصل تا آنکه نزد شافعی نشستم قاسم بن سلام گفته هیچ مردی اکمل

از وی ندیدم پسر امام احمد پدر را گفت شافعی کدام شخص ست که همیشه برای او دعای بسیار میکنی گفت ای پسر من شافعی
آفتاب ست برای دنیا و همچو عافیت ست برای بدن آیا هست این هر دو را خلف یا عوض فرمود سی سال ست که نمیدانم
مگر آنکه برای او دعا کردم و استغفار نمودم یحیی بن معین گفته امام احمد ما را از شافعی نهی میکرد روزی او را استقبال کرد
و شافعی سوار بود و وی پیاده در پس او میرفت گفتم مرا نهی میکنی و خود پس او میروی گفت خاموش باش اگر ملازم رکاب
استقاع برم حسن بن محمد زعفرانی گفته هرگز بر شافعی در نیامدم الا که احمد بن حنبل نزد وی بوده از وی استفاده میکرد
و در عقب نماز ها میگفت اللهم اغفر لی و لوالدی و لمحمد بن ادریس الشافعی خطیب در تاریخ بغداد از ابن عبد الحکم آورده
که چون مادر شافعی بشافعی حامل شد دید که مشتری از فرج او بر آمده بمصر میفتاد باز در هر بلده از آن پاره نور میرسد
اصحاب وی تعبیر دادند که از وی عالمی بر آید که علمش اول مختص باهل مصر شود بیشتر در سائر بلدان متفرق گردد شافعی گفته
موطا را یاد گرفته حاضر خدمت امام مالک شدم فرمود برای خود قاری بهم رسان گفتم من خود قاری ام موطا را بروی
از یاد خواندم فرمود اگر یکی رستگار شود پس آن این غلام ست سفیان بن عیینه را چون چیزی از تفسیر و فتیا آمدی
التفات بسوی شافعی کرده میگفت که ازین غلام یعنی کودک بپرسید محفوظ ابن توبه بغدادی گفته در مسجد الحرام
امام احمد را نزد شافعی دیده گفتم که سفیان بن عیینه در ناحیه مسجد حدیث روایت میکند گفت این فوت شود و آن
فوت نشود ابو محمد خواهرزاده وی گفته شافعی در یکشب چند بار میگفت تا جاریه برای او چراغ بیفروزد و در سایه چراغ
مطالعه کتاب میکرد و بعد از آن میگفت چراغ بردار و بذکر و فکر مشغول میشد از کلام اوست اگر علما اولیای حق تعالی نیستند
پس دیگر آخرت ولی نباشد ما اتخذ الله ولیا جاهلا قط هارون رشید او را گفت ابن رسیده که تو غذا بگاه سحری
حکمت درین چیست گفت برودت آب و طیب هوا و قلت ذباب و جسم ماده طمع در موائد اصحاب هارون گفت هذا
بیت القصیده وی گفته انچه علما از سنت دهد فقر ست با قناعت و خوشنود بودن بآن و صبر نمودن و نیز گفته فقر
علما اختیاری ست و فقر جهلا اضطراری ابو حسان زیادی گوید ندیدم محمد بن حسن تلمیذ ابو حنیفه را که تعظیم هیچکی
از اهل علم مثل تعظیم شافعی کند روزی شافعی نزد او آمدی سوار شده بود او را دیده برگشت و در خانه خود برده
تکیه کرد تمام روز تا شب و هیچکی را اذن آمدن نداد امام محمد در مقام مدح وی گفت که وی کتاب اوسط ابو حنیفه را از بعاریت گرفت و محمد آنرا
در یک شب و روز حفظ کرد علمای وقت مدح و ثنای بلیغ بروی کرده اند شافعی اول کسی ست که در اصول فقه کلام کرده و آنرا استنباط نموده بالاجماع
اول کسی ست که ناسخ و منسوخ حدیث مقرر کرده و اول کسی ست که در ابواب کثیره معروفه فقه تصنیف نموده قال الاوزاعی
امام احمد گفته خدای تعالی برای مردم بر سر هر صد مردی را میگمارد که ایشان را سنن می آموزد و کذب از رسول خدا
صلی الله علیه و سلم دور میکند در راس مائه اول عمر بن عبد العزیز بود و در راس مائتین شافعی ست تمام شب نه میخوابید
ابو ثور گفته عبد الرحمن بن مهدی بشافعی نوشت که برای ما کتابی جمع کن که در آن معانی قرآن با اقوال اخیار حجت
جماع و بیان ناسخ و منسوخ قرآن و حدیث باشد پس کتاب الرساله وضع نمود و هم ابو ثور گفته هر که زعم کند که وی مثل
شافعی در علم و فصاحت و معرفت و ثبات و تمکن دیده است آنکس دروغگو ست وی در حیات خود منقطع القرین بود

چون بر دو عوض نگذاشت امام احمد فرموده هر که در دستش دوات و قلم است شافعی را بر گردن او منت است و بعضی
گفته اصحاب حدیث خوابیده بود شافعی آمد و ایشان را بیدار ساخت از دعای اوست اللهم یا لطیف اسألک
اللطف فی ما جرت به المقادیر و این دعا در میان علما مشهور باجابت و مجرب است مولدش روز وفات امام ابو حنیفه
در نجابیان حنفیه و شافعیه مزاح است حنفیه گویند امام شافعی بود تا آنکه امام ما انتقال کرد شافعیه گویند چون امام ما
ظاهر شد امام شافعی گریخت مزنی در وقت مرگ بر سر وی رسید و پرسید چگونه صبح کردی گفت صبح کردم بعد
ارتحال از دنیا و مفارقت از اخوان دین و بر آشامیدن جام موت و رسیدن بدیهای خود و وارد شدن
بر حق تعالی و در گریه شد و ابیات خود در رجای عفو و مغفرت الهی بر خواند و جان داد و وفاتش روز جمعه آخر رجب
سنه اربع و مائتین و همان روز بعد عصر در قرافه صغری مدفون شد قبرش زیارتگاه است ربیع بن سلیمان گفته در خواب
او برگشته بودم که هلال شعبان دیدم و در خواب او را دیده پرسیدم که خدای تعالی با تو چه کرد گفت مرا بر کرسی زر نشاند
و لولوی رطب بر من نثار کرد ابو عثمان پسر شافعی گفته پدرم بعمر پنجاه و هشت سال قضا کرد علمای اهل حدیث و فقه
و اصول فقه و لغت و نحو و جز آن قاطبه بر ثقت و امانت و عدالت و زهد و ورع و نزاهت عرض و عفت نفس حسن سیرت
و حلو قدر و سخای او اتفاق کرده اند امام شافعی را اشعار بسیار است میگفت در ابتدای امر مرا میل بشعر بود بسیاری
آنرا تا رسیدم بپایه که بر نیاید مثل آنرا مگر دو خط عظیم روزی در سایه خانه کعبه نشسته بودم و هیچکس نزد من نبود از عقب شنیدم
که گوینده میگوید یا محمد علیک بالفقه و دع الشعر و هم از وی منقول است که پیش از اوان بلوغ آنحضرت صلی الله علیه و سلم
را در خواب دیدم که فرمود یا صبی گفتم لبیک یا رسول الله فرمود از کدام قومی گفتم از قوم تو فرمود نزدیک من آی و دهن مرا
همچنان کردم آب دهن مبارک خود مقداری گرفت و بر دهان و زبان و لب من فرو کشید و فرمود امض بارک الله فیک
دیگر بعد ازین واقعه در سن لحنی و خطائی در حدیث و کلام عرب واقع نشد و گفت چون نزد امام مالک رفتم و کلام مرا شنید
ساعتی نظر بجانب من نمود و مالک افراستی بود پرسید نام تو چیست گفتم محمد گفت ای محمد بپرهیز و بترس از خدا و از معاصی
مجتنب باش بدرستیکه ترا شانی عظیم دست دهد در میان امت محمد صلی الله علیه و سلم پس مدتی ملازمت کردم او را
تا از تحصیل علمی که نزد او بود فارغ گشتم و اجازت سفر خواستم در وقت وداع گفت ای جوان بدرستیکه خدای تعالی
نوری در دل تو القا فرموده است آنرا اطفا مکن بظلمت معصیت و از اشعار شافعی است این چند بیت نظم

الا الذی رزق الیسار و لم یصب — حمدا و لا اجر الغریر موفق
الجد یدنی کل امر شاسع — و الجد یفتح کل باب مغلق
و اذا سمعت بان مجدا داحوی — عودا فاثمر فی یدیه فصدق
و اذا سمعت بان محروما اتی — ماء لیشربه فغاض فحقق
لو کان بالحیل الغنی لوجدتنی — بنجوم اقطار السماء تعلقی
لکن من رزق الحجی حرم الغنی — ضدان مفترقان ای تفرق
و من الدلیل علی القضاء و کونه — بوس اللبیب و طیب عیش الاحمق

ولـــــه

کلما ادبنی الدهر — اراني نقص عقلي
و اذا ما ازدوت علما — زادني علما بجهلي

شافعی گفته در مکه مزنی را از قریش نبی گرفتم با وی مناظره کردم شعر و من المهلبان تحب فلا یعلک من تحبه
و او میگفت شعر و یصدعنک بوجهه و تلح انت فلا تغبه ابن خلکان گفته یکی از افاضل
مشایخ ما را خبر کرده که در مناقب شافعی سیزده تصنیف اهل آمده و انتهی گوییم بلکه زیاده بر آن و آنچه در کشف الظنون آورده
این است کتاب ابی الحسین محمد بن عبد الله الرازی نزیل دمشق المتوفی سنه سبع و اربعین و ثلث مائة قال ابن الصلاح
هو کتاب جلیل حافل و کتاب ابی عبد الله محمد بن سلامة القضاعی المتوفی سنة اربع و خمسین و اربع مائة و کتاب ابی الحسین
محمد بن الحسین السجستانی الابری المتوفی سنة ثلث و ستین و ثلث مائة و کتاب الامام داود بن علی الظاهری الاصبهانی
صاحب المذهب المتوفی سنة سبعین و مائتین و کتاب عبد الله الابری بن شاکر القطان و کتاب ابی منصور عبد القاهر
بن طاهر البغدادی المتوفی سنة تسع و عشرین و اربع مائة و هو مختصر مختص بالرد علی الجرجانی الحنفی الذی تعرض بالامام
و کتاب امام الحرمین ابی المعالی عبد الملک بن عبد الله الجوینی المتوفی سنة ثمان و سبعین و اربع مائة و در وی مناقب او
با ترجیح مذهب است و کتاب امام احمد بن حسین البیهقی المتوفی سنة ثمان و سبعین و اربع مائة و کتاب ابی محمد بن الفرات اسمعیل
بن احمد الهروی السرخسی المتوفی سنة اربع عشرة و اربع مائة و کتاب ابی علی الحسن بن الحسین الهمدانی المتوفی سنة ثمان و خمسین
و خمس مائة و کتاب ابی عبد الله محمد بن عبد الله الحاکم النیسابوری المتوفی سنة خمس و اربع مائة و کتاب ابی محمد عبد الله
بن یوسف الجرجانی القاضی المتوفی سنة تسع و ثمانین و اربع مائة و کتاب عبد الرحمن بن ابی حاتم الرازی المتوفی سنة
سبع و عشرین و ثلث مائة و کتاب ابی عبد الله محب الدین محمد بن محمود بن النجار البغدادی المتوفی سنة ثلث و اربعین
و ست مائة و هو کتاب جافل و کتاب امام فخر الدین محمد بن عمر الرازی المتوفی سنة ست و ست مائة اوله الحمد لله الذی
لا خالق للاشیاء الا هو و کتاب امام ابی الفضل احمد بن علی بن حجر العسقلانی المتوفی سنة اثنتین و خمسین و ثمان مائة
اوله الحمد لله الذی جعل نجوم السماء هدایة و کتاب امام عماد الدین ابی الفدا اسمعیل بن کثیر الدمشقی و سماه الواضح النفیس
فی مناقب الامام ابن ادریس و کتاب حسین بن جمکا العدنی المتوفی سنة اربع و سبعین و سبع مائة و کتاب امام برهان الدین
ابراهیم بن عمر الجعبری المتوفی سنة سبع و ثلثین و سبع مائة و کتاب القاضی تقی الدین ابی بکر بن احمد بن شهبة الدمشقی
المتوفی سنة احدی و خمسین و ثمان مائة و کتاب امام نصر بن ابراهیم المقدسی المتوفی سنة تسعین و اربع مائة ابن الملقن
در عمدة المذهب گفته تالیف در مناقب وی قریب چهل مؤلف می رسد بلکه زیاده و در حدیث آمده الناس تبع لقریش و او صلی
و اورده البخاری بطریق اخری و شک نیست که شافعی از قریش است پس در وی دلالت بر ترجیح مذهب او است قال بعضهم نظم

امامك فاتخذه شافعیا — لتنجو من مخالفة و طمش
کفی قول النبی لنا دلیلا — علی ان الائمة من قریش
و قال بعضهم نظم — الشافعی امام الناس کلهم
بالعلم و الحلم و العلیاء و الباس — صحابه خیر اصحاب و مذهبه
خیر المذاهب عند الله و الناس

ابن خلکان گفته چون شافعی بمرد خلقی کثیر مرثیه او گفت این مرثیه منسوب بابی بکر محمد بن دریدست ذکره الخطیب
فی تاریخ بغداد نظم

الم تر آثار ابن ادریس بعده — دلائلها فی المشکلات لوامع

معالم تفنی الدهر وهی خوالد | وتنقض الاعلام وهی فواقع | مناهج فیها للهدی متصرف
موارد فیها للرشاد شرائع | الی آخرها وهی طویلة فی نفسها وذکر منها ابن خلکان بعض الابیات

محمد بن عبد الرحمن بن ابی لیلی یسار ویقال داود بن بلال بن احیحة بن الجلاح الانصاری الکوفی الفقیه قاضی کوفه بود سی و سه سال حکومت کرد و گفت از حال مدعی هیچ یاد ندارم جز آنکه او را دو زن بود تفقه بر شعبی کرد و از سفیان ثوری گرفته ثوری گفته فقهاؤنا ابن ابی لیلی وابن شبرمة وی گفت بر عطا داخل شدم و از من پرسیدند بعض مردم بر تمنی انکار کردند عطا گفت وی اعلم است از من میان او و میان ابی حنیفه وحشت بسیر بود برای حکم در مسجد کوفه می نشست گویند روزی از مجلس برخاسته میرفت زنی را شنید که مردی را میگوید یا ابن الزانیین ما را برخاست و حکم کرد که آن زن را حاضر سازند چون حاضر شد استاد کرده دو حد بزد ابو حنیفه چون این ماجرا شنید گفت قاضی در این واقعه شش جا خطا کرد یکی در رجوع بسوی مجلس بعد قیام از آن حال آنکه رجوع فی الحال او را نمیرسید دوم در زدن حد در مسجد حال آنکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم از اقامت حدود در مساجد نهی کرده سوم در زدن زن استاده کرد حال آنکه زنان را نشانیده در لباس حد می زنند چهارم در زدن دو حد حال آنکه بر قاذف جماعه بکلمه واحد یک حد واجب است پنجم در آنکه هر دو حد متوالی زد حال آنکه بعد ضرب حد اول او را می باید گذاشت تا آنکه تندرست شود باز حد ثانی می باید زد ششم آنکه اقامت حد کرد بر وی بغیر طالب ابن ابی لیلی چون این اعتراض شنید نزد والی کوفه رفته گفت اینها جوابی است که او را ابو حنیفه گویند در احکام من معارضه میکند و خلاف حکم من فتوی میدهد و بر من بخطا تشنیع می نماید میخواهم که او را زجر فرمائی حاکم کسی را نزد او فرستاده از فتیا منع کرد گویند ابو حنیفه روزی در خانه خود بود باز وجه پسر خود حماد دختر گرفت من زر و درم دارم و از دندان من خون برآمده و من چندان بضاق انداختم که آب دهن سفید شد و بر وی ماثر دم نیست آیا از فرو بردن ریق مفطر شدم یا نه فرمود برادر خود حماد را بپرس که امیر مرا از فتوی منع نموده است ابن خلکان گفته این حکایت در مناقب او معدود است زیرا که حسن تمسک باستمثال اشارت امیر نموده و اطاعت او که واجب بود در خانه نهان بجا آورده و دختر را جواب نگفته و این غایت امتثال امر است ولادتش در سنه اربع وسبعین بود و وفات در سنه ثمان واربعین ومائة در کوفه و وی باقی بود بر قضا

ابو الحرث محمد بن عبد الرحمن بن المغیرة بن الحارث بن ابی ذئب هشام بن سعید القرشی العامری المدنی صاحب امام مالک میان او و میان وی الفت اکیده و مودت صحیحه بود چون مالک نزد ابی جعفر منصور آمد پرسید که در مدینه از شیخ که از او شنیدی گفت ابن ابی ذئب و ابن ابی سبره و ابن ابی سمره وی یکی از ائمه مشاهیر است وفاتش در سنه تسع وخمسین وقیل ثمان وخمسین ومائة در کوفه بود

ابو عبد الله محمد بن الحسن بن فرقد الشیبانی بالولاء الفقیه الحنفی اصلش از قریه حرستا است که بر باب دمشق در وسط غوطه واقع است پدرش از شام بسوی عراق آمده در واسط اقامت نمود محمد مذکور بهمانجا متولد شد و در کوفه نشو و نما یافت طلب حدیث نمود و جماعتی را از اعلام ائمه ملاقات کرد و سالها حاضر مجلس ابی حنیفه شد و بر ابو یوسف تفقه نمود و کتب کثیره نادره تصنیف ساخت منها الجامع الکبیر والجامع الصغیر وغیرهما و او را در مصنفاتش مسائل مشکله

نصوصا متعلق بمرتبت بسیار است ناشر علم ابو حنیفه و افصح مردم بود چون کلام میکرد در خیال سامع می آمد که گوهر از دهن او بلغت وی نازل شده چون امام شافعی داخل بغداد شد بیان او و وی مجالس و مسائل بحضور هارون رشید جریان یافت شافعی گفته ندیدم هیچکس را که پرسیده شود از کدام مسئله که در آن نظر باشد مگر آنکه کراهت در چهره او ظاهر شود مگر محمد بن حسن و نیز گفته که بر داشتم از علم او بار کشتر و شافعی کتب او را طلبیده و استنساخ کرد و گفت ندیدم هیچ فرزندی مگر او را بر وی اولی و او قاضی رقه کرده بود بعده معزول شده ببغداد آمد و همیشه ملازم او ماند تا آنکه همراه وی بسوی رقه بماه و در نهر که فریاد زی ست بمرد میگفت ابو حنیفه را پرسید ندزنی مرده است و در شکم او بچه حرکت میکند چه کنند گفت شکم شق کرده برآرند همچنان کردند آن کودک مدتی بزیست و طلب علم میکرد و بمجلس محمد بن الحسن می آمد او را ابن ابی حنیفه میگفتند مولدش سنه احدی باثنتین بخمس وثلثین ومائة است و وفات سنه تسع وثمانین ومائة سمعانی گفته وی کسائی نحوی در یکروز مردند رشید میگفت فقه و عربیت را در ری دفن کردم و محمد مذکور پسر خاله فراء صاحب نحو و لغت است و خرستا بفتح صاد و سکون را است محمد در حدیث شاگرد امام مالک است و صاحب موطاست و بعد لقای مالک در بسیاری از مسائل فقهیه استاد خود ابو حنیفه رجوع نمود گویند با مادر امام شافعی نکاح کرده بود و فصیح لغوی ادیب بود و قاسم بن سلام در غریب الحدیث بوی استناد نموده تصانیفش گویند به نصد و نود و دو عدد رسیده و بنصف مزاح بود در گفتگو و امام شافعی در باره تفضیل مالک بر ابو حنیفه اقرار کرده که استاذ و قلیل الحدیث کثیر القیاس است آن حکایت این است که ابن خلکان و غیره نوشته اند قال الشافعی قال لی محمد بن الحسن ایهما اعلم صاحبنا ام صاحبکم یعنی ابا حنیفة ومالکا قال قلت علی الانصاف قال نعم قال قلت ناشدتک الله من اعلم بالقرآن صاحبنا ام صاحبکم قال اللهم صاحبکم قال قلت ناشدتک الله من اعلم بالسنة صاحبنا ام صاحبکم قال اللهم صاحبکم قال قلت ناشدتک الله من اعلم باقاویل اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم المتقدمین صاحبنا ام صاحبکم قال اللهم صاحبکم قال الشافعی فلم یبق الا القیاس والقیاس لا یکون الا علی هذه الاشیاء فعلی ای شیء تقیس الامام ابو عبد الله محمد بن ابی الحسن اسمعیل بن ابراهیم بن المغیرة بن الاحنف الجعفی بالولاء البخاری الحافظ الحجة فی علم الحدیث صاحب الجامع الصحیح والتاریخ در طلب حدیث رحلت بسوی اکثر محدثین اعصار کرده و بخراسان و جبال و مدن عراق و حجاز و شام و مصر نوشته و ببغداد قدوم آورده و مردم آنجا نزدش فراهم شده اعتراف بفضل او کردند و شهادت بتفرد وی در علم روایت و درایت دادند حمیدی در بذوة المقتبس و خطیب در تاریخ بغداد آورده که چون بخاری ببغداد رسید اهل بغداد که اصحاب حدیث بودند خبر وی شنیده برای امتحانش یک صد حدیث را مقلوب المتون و الاسانید ساختند و متن یک حدیث باسناد حدیث دیگر دادند و آن صد حدیث بحساب فی کس و حدیث بده کس سپرده گفتند این احادیث از بخاری در مجلس معین بپرسید چون مجلس منعقد شد و اصحاب حدیث که در آن بعض غربای خراسان و غیره بودند حاضر شد نزدیکی از آن ده کس برآمده از حدیثی از این احادیث پرسید بخاری گفت لا اعرفه یعنی من این حدیث را نمی شناسم از حدیث دیگر پرسید همین جواب یافت تا آنکه از همگی احادیث خود سوال کرده فارغ گشت از فقهای مجلس بعض علم بفطانت بخاری کردند و بعض بعجز و تقصیر بعد و مردی دیگر برخاست و از حدیثی پرسید بخاری گفت لا اعرفه

پس سائل هر حدیث را واحداً بعد واحد بروی انداخت تا آنکه از ده حدیث خود فارغ گشت و بخاری همچنان لا اعرفه میگفت
بعد و سوم و چهارم برجست و تا تمام عشره باز پرسید تا آنکه همگنان فارغ شدند و هیچکس نماند بخاری بسوی سائل اول
متوجه شده گفت اما حدیث اول تو پس چنین ست و حدیث دوم چنان تا تمام عشره بیان کرده هر متن را بسوی اسنادش
و هر اسناد را بسوی متنش باز گردانید همچنین با دیگران کرد مردم متحیر شدند عن فضل حفظ وی شدند ابن صاعد چون ذکر
بخاری میکرد میگفت الکبش النطاح یعنی بز شاخ زن ابو یعلی خلیلی در کتاب الارشاد گفته ولادت بخاری شب آدینه
شوال روز جمعه بعد نماز عشا در سنه اربع و تسعین و مائه بوده مردی لاغر جسم بود و دراز و نه کوتاه و اول کسیکه از اجداد
مسلمان شد مغیره است اول مجوسی بود بر دست یمان جعفی والی بخارا اسلام آورد لهذا او را منسبت بجعفی گویند
بخاری پیشوا و مقتدای فن حدیث و اهل آن بود در اشعة اللمعات نوشته او را در میان محدثان امیر المومنین فی الحدیث
و ناصر الاحادیث المصطفویه و ناشر المواریث المحمدیه القاب ست و علمای زمان او را مدح و تعظیم بیحد و اندازه کرده اند مسلم
صاحب صحیح چون نزد او می آمد میگفت بگذار مرا تا بوسه زنم دو پای ترا یا طبیب الاحادیث و یا استاد الاستادین
و یا سید المحدثین و ترمذی گفته ندیدم مانند او خدای تعالی او را زینت این امت گردانیده و ابن المدینی گفته وی ندیده است
مثل خود و ابن خزیمه گفته نیست زیر گنبد آسمان داناتر بحدیث و حافظ تر از وی و بعضی علما گفته اند وی آیتی از آیات
الهی ست که بر روی زمین می رود گفته اند وی در زمان خود در حفظ احادیث و اتقان او و فهم معانی کتاب و سنت و دقت
ذهن و جودت قریحه و وفور فقه و کمال زهد و غایت ورع و کثرت اطلاع بر طرق حدیث و علل آن و دقت نظر و قوت اجتهاد
و استنباط فروع از اصول نظیر نداشت و پدر وی از ابرار اخیار و از اهل روایت بود و با ابن مبارک صحبت داشته است
روایت حدیث از اصحاب مالک و طبقه ایشان دارد و بود مستجاب الدعوات حتی که بارها میگفت خداوندا دعاهای مرا هم
مستجاب گردان و چیزی برای آخرت نگهدار و مادرش هم مستجاب الدعوات بود گویند وی در ده سالگی ملهم شد بحفظ حدیث
و در یازده سالگی غلط شیخ خود باز داد و در سن شانزده سالگی کتاب ابن مبارک و وکیع حفظ کرد و بر کتب اصحاب رای
اطلاع یافت آنگاه پدر او مع والده و برادر او را بحج برد و در سن هژده سالگی کتاب قضایای صحابه و تابعین تصنیف کرد
بعد از آن در مدینه منوره قبر پیغمبر صلی الله علیه و سلم تاریخ کبیر تالیف نمود و در شبهای مهتاب می نوشت پس برای سماع
و قرائت حدیث رحلات متعدده ببلاد اسلام نمود منقول ست از وی که گفت دو بار بمصر و شام بجهت استفاده حدیث
رحلت کردم و چهار بار ببصره در آمدم و در حجاز شش سال اقامت نمودم و احصا نمیتوانم کرد که چند نوبت با محدثان
بکوفه و بغداد در آمدم و گفت از هزار و هشتاد شخص روایت حدیث دارم و حفظ کتاب حدیث از ایشان کرده و از این
عدد غیر از صاحب دیگر شیوخ و مشایخ او بر پنج طبقه اند تبع تابعین و اتباع تبع و اقران و اصحاب او و بعضی مسانید او مستند
که از ایشان نیز روایت کرده از وی منقول ست که گفته لا یکون المحدث کاملا حتی یکتب عمن فوقه و عمن مثله و عمن دونه
و خلائق کثیر از وی حدیث آرند مثل مسلم در غیر صحیح خود و ترمذی و ابن خزیمه و فربری و جز ایشان و قریب بصد هزار کس
از بخاری روایت حدیث آرند آورده اند که بخاری در غایت تمول بود بحالیکه از پدر میراث بوی رسیده بود و جوانمرد

و سخی و صاحب مروت و متورع و محتاط بود و در جمیع امور و تصدق بر فقرا می نمود و طالبان علم حدیث را رعایت
بسیار میکرد و بغایت قلیل الاکل بود چون بیمار شد اطبا گفتند که این مرض بجهت نان خشک خوردن عارض شده است
پس بالغه شهرت بانان اختیار کرده و مروی ست که نوبتی در نماز بود و زنبور هفده نوبت او را نیش زد و نماز را قطع نمود
بخاری را غیر این جامع صحیح کتابهاست مانند کتاب ادب مفرد و رفع الیدین فی الصلوة و قراءت خلف الامام و الوحدان
و تاریخ اوسط و تاریخ صغیر و خلق افعال عباد و کتاب ضعفا و جامع کبیر و مسند کبیر و کتاب الاشربه و کتاب هبه و کتاب هبه
و کتاب علل و کتاب کنی و کتاب مبسوط انتهی کلامه در بستان المحدثین نوشته حامد بن اسمعیل کیکی از محدثان عصر اوست
میگوید بخاری همراه من در طلب حدیث پیش شیوخ وقت آمد و رفت میکرد و هرگز دوات و قلم و محبره همراه نمی برد و هیچ
نمی نوشت اما او را گفتیم که ترا ازین آمد و رفت چه فائده است چون هیچ نمی نویسی آنچه میشنوی از یاد میبرد و چون
باد در یک گوش می در آید از گوش دیگر می برآید بعد از شانزده روز گفت که شما بسیار مرا تنگ کردید حالا بیارید آنچه شما
نوشته اید و محفوظ مرا با و مقابله کنید درین مدت تا پانزده هزار حدیث نوشته بودیم این همه را از یاد خواندن گرفت آنقدر
بحفظ میخواند که ما نوشتهای خود را از خوانده او تصحیح میکردیم بعد از آن گفت که شما می پندارید که من عبث سرگردانی میکنم
از همان روز یقین کردم که این شخص شدنی ست و کسی با وی برابری نخواهد کرد و از بخاری آنست که میگفت من
امیدوارم که مرا روز حساب از غیبت کسی نپرسند که هیچکس را غیبت نکرده ام و این تورع و تعفف بسیار عجیب ست
بخاری را گاه گاه میل نظم هم بود یکی در طبقات کبری این قطعه را بوی نسبت کرده

اغتنم فی الفراغ فضل رکوع	فعسی ان یکون موتک بغتة
کم صحیح رایت من غیر سقم	ذهبت نفسه الصحیحة فلته

انتهی لیکن مشهور آنست که بخاری گاهی شعر دیگری هم نخوانده جز اشعاریکه در روایت حدیث وارد ست تا بشعر گوئی چه رسد
شاه ولی الله محدث دهلوی در بعض تالیفات خود نوشته اند که روزی در حدیث لو کان الایمان عند الثریا لناله رجال
او رجل من هؤلاء یعنی اهل فارس و فی روایة لناله رجال من هؤلاء بلاشک مذاکره میکردیم فقیر گفت امام بخاری درین حکم
داخل ست زیرا که خدای تعالی علم حدیث را بر دست وی مشهور گردانید و تا زمان ما حدیث آنحضرت صلی الله علیه و سلم بواسطه
این مردم دوانه باسناد صحیح متصل باقی ماند شخصی از اهل عصر که با اهل حدیث نقاری داشت مانند حال اکثر متفقهه عصر ما
را هم الله تعالی طریق الصواب این سخن خیرانه پسندید و گفت بخاری حفظ حدیث داشت نه علم و وی قوی بود در
حفظ حدیث و ضعیف بود در فقه و فهم معانی از مخاطبه آن عزیز روی باز کشیدم که فائده نداشت و متوجه یاران خود شدم
و گفتم که شیخ ابن حجر در تقریب میگوید محمد بن اسمعیل امام الدنیا فی فقه الحدیث و این سخن نزدیک کسی که تتبع فن حدیث
کرده باشد بدیهی ست قابل تشکیک نیست بعد از آن چیزی از تحقیقات علیه که منشا آن بخاری بوده است و حاصل
لوای آن غیر بخاری کسی دیگر نبود بیان کردم و در آن باب خدای تعالی هر چه خواست بر زبان جاری ساخت خواجه طوسی
گفته اند آنچه مذکور شد بغایت مفید ست اما حافظه ما گنجایش حفظ آن ندارد مگر آنکه حاصل آن باختصار و ایجاز بقلم
مضبوط گردد موافق استدعای ایشان داستانی از آن بقلم مضبوط کردم باید دانست که علم حدیث تا صد سال از هجرت

مدون شد از سینه بسینه منتقل میشد بعد از صد سال مدون شدن گرفت و صد سال دیگر پایه پایه مستحکم میشد و قصاص
مرتب میشدند بخاری بعد دو صد سال عامل لوای حدیث شد و مرجع عالم درین فن گشت پس اول چیزیکه پیش از همه
بخاری آنرا سر انجام داد تمییز است در اعلای اقسام حدیث از غیر آن بعد از آن محدثین بر تلو وی آمدند و الفضل
للمتقدم تفصیل این کلی آنکه بعد تدوین احادیث چون امعان نظر کردند دیدند که بعض احادیث مستفیض اند از
حضرت صلی الله علیه وسلم یکی از اصحاب آنرا روایت کرده اند و از هر صحابی طریقی مشهور بود و روز بروز تزاید شده و این
مرتبه اعلای مراتب حدیث است مطلقا بعد از آن حدیث مشهور است که از آنحضرت صلی الله علیه وسلم یک صحابی یا دو صحابی
روایت کرده باز از این هر دو طبقه کبار تابعین یا صغار ایشان یا کبار تبع تابعین طرق متعدد پیدا شد مانند حدیث
انما الاعمال بالنیات که در کتب صحیحه آنرا غیر حضرت عمر راوی نیست و غیر علقمه از عمر روایت نکرده و غیر محمد بن ابراهیم
از علقمه روایت ننموده و غیر یحیی بن سعید از محمد بن ابراهیم راوی نبوده و یحیی بن سعید از طبقه صغار تابعین است
از وی جماعات لا تعد و لا تحصی این حدیث را روایت کرده اند بعد از آن حدیثی است که بدرجه شهرت در طبقه اولی پیش
از زمان تدوین نرسیده و آن بر چند قسم است زیرا که طرق متعدده تا مخرج خود که صحابی یا تابعی یا شخصی از کبار تبع تابعین است
دارد یا آنکه دارد یکی گواه دیگر تواند بود و هر یکی تماسک بدیگری بود و آنحدیث حسن است و آنکه ندارد و او را همین یک
طریق است پس آنحدیث غریب مطلق است باز حسن اگر بعض طرق او همه ثقات متصل بغیر نکرت و شذوذ و روایت از طرفی
معروفین بعدالت و ضبط باشد مخصوص میشود باسم صحیح و اگر مرسل ثقات روایت اهل علم غیر تابعین بحد ضبط باشد
لیکن طرق متعدده متماسکه دارد که یکی شاهد دیگر تواند بود بطلق حسن تعبیر کرده میشود و این است اصطلاح ترمذی و وی
اول کسی است که اسم حسن را متعود ساخت و آنچه مشهور باشد لیکن صحیح طریق از وی بحد صحت نرسیده او نیز داخل حسن است
و قلیل ماهو پس بخاری کتاب خود را برای صحیح مجرد مخصوص گردانید بعض از آن مستفیض و بعض مشهور و بعض
صحیح مقبول و درین خصلت اول کسیکه قدم راسخ زده است بخاری است و اگر بخاری را غیر از تمییز صحیح فضیلتی دیگر
نباشد صدق حدیث لنا له رجال من هؤلاء درست بود زیرا که ایمان نه همین فقه است و بس تفسیر و سیر
و سائر فنون حدیث موقوف علیه ایمان است لا محاله فکیف که این خصلت مغفور است در خصال دیگر و ظهور بخاری بعد از
مائتین است و قبل از وی علما در فنون چند از علوم دینیه تصانیف ساخته بودند امام مالک و سفیان ثوری در فقه
و ابن جریج و تفسیر و ابو عبید در غریب قرآن و محمد بن اسحق و موسی بن عقبه در سیر و عبد الله بن مبارک در زهد و مواعظ
و کسائی در بدء الخلق و قصص انبیا و یحیی بن معین و غیره در معرفت احوال صحابه و تابعین و جمعی دیگر رسائل در ادب
و ادب و طب و شمائل و اصول حدیث و اصول فقه و در بدعت حین مثل جهمیه و اشتند بخاری اینهمه علوم مدونه را فرا گرفت
و جزئیات و کلیات او را انتقاد نمود پس قدری از این علوم که با احادیث صحیحه بر شرط بخاری است بطریق صراحت داخل
در کتاب خود آورد تا بدست مسلمانان در امهات این علوم حجتی قاطع بوده باشد که در آن تشکیک را مدخل نبود و عقل
و ادله میکند بطریق بداهت که تا وقتیکه کسی جزئیات و کلیات علمی را نداند انتقاد و تمییز آنچه از احادیث صحیحه ثابت است

از غیر آن میسرش نمی تواند شد چنانچه اگر کسی گوید که فلانی قواعد طبیه را که در قانون مذکور است انتقاد نموده است و آنچه
از وی صحیح ثابت شده از غیر آن ممتاز نموده است بطریق بداهت دانسته شود لا محاله که جزئیات و کلیات قانون را
مستحضر ساخته است و بمیزانی که خدای تعالی در سینه او نهاده بر یکی سنجیده است و همچنین اگر کسی گوید که فلانی ابو
الطیب متنبی را انتقاد نموده است بالبداهة دانسته شود که عروض و عربیت و طریق انشا و شعر نیک ورزیده است
که انتقاد میسرش آمد از اینجا دانسته شد که بخاری این علوم را نیک ورزیده و ادله مسائل آنها استحسان نموده و آنچه کتاب الله
یا حدیث صحیح بطریق صراحت یا دلالت ثابت شده از غیر آن جدا ساخته و کفی بذلک فضیلة و فقها و اگر انصاف را
کار فرمائیم هیچکس را از علمای متقدمین نمی یابیم که در جمیع این فنون تکلم کرده باشد کلام ایشان مقتصر بر یک فن است یا دو
فن غالبا و هیچکس را از متقدمین نمی یابیم که در استدلال از اشارات حدیث برین علوم بیشتر از بخاری سخن گفته باشد
و نیز انصاف را اگر کار فرمائیم دانسته شود که مهمات این علوم از احادیث صحیحه بر آوردن و انتقاد نمودن کاری عظیم است
در شریعت و محتاج سرعت انتقال ذهن و حفظ طرق حدیث و استحضار آن علوم تا آنکه امام احمد با آن همه تبحر خویش کلامی
گفته است حاصلش این است که ما از انتقاد سه فن که سیر و تفسیر و زهد باشد عاجزیم زیرا که اکثر آن مرسل و ضعیف نظر می آید
باز زیاده کرده است بخاری در هر یک از این فن فوائد جلیله از موقوف صحابه و تابعین و آثار ادرا تراجم باب منتشر گردانیده است
و طرق استحضار احادیث در مسائل متعلقه بآن تعلیم کرده است و طرق استدلال باشارات نصوص خود اختراع نموده است
آری در استدلال بخاری چند نوع هست که محققین فقها آنرا قبول نمیکنند مانند استدلال بهر یکی از دو محتمل لفظ برای مستند مصرح
و للناس فیما یعشقون مذاهب و هیچکس نیست از علما که محل اعتراض در بعض مواضع نشده باشد و نیز وجه تقدیم
سور ترتیب و تقریر او را در میان می آید و سببش آنست که پیش از وی فن تبویب چندان ممهد نشده بود اهل علم را طرح نظر
مطالب علمیه می باشد نه تراجم و ترتیب متعسر شیشه صاف را نباشد گو سفال در دهان رندی آشام را با این تکلف چه کار
انتهی بلفظه محرر سطور گوید تفقه بخاری و غموض فهم او در معانی کتاب و سنت چیزی است که هیچکی از مصنفین علما انکار آن
نمی تواند کرد نمی بینی که شراح کتاب او قدیما و حدیثا از زمان تا این زمان چه کوشش و سعی در تطبیق تراجم ابواب با احادیث
ابواب کرده اند و نمیکنند و هنوز چنانکه باید بی بوجوه و علل مراد مؤلف نبرده و لهذا اتفاق کرده اند بر آنکه وی در فقه و حدت
ذهن و فهم مقاصد کتاب و سنت بی نظیر بود شیخ عبد الحق دهلوی در ترجمه مشکوة قصه وفات او چنین نوشته که وی چون
از طلب علوم و رحلت بلاد و ملازمت مشایخ فارغ شده به بخارا که وطن و مولد او بود باز گشت اهل بخارا تعظیم و تکریم فراوان
نموده یک فرسخ برای او استقبال کردند و قباب و خیام در آن فرسنگ برای او زدند و دراهم و دنانیر بروی نثار ساختند
پس وی در بخارا بود و بدرس احادیث و افاده علوم اشتغال داشت بعضی از اصحاب غرض و حسد حاکم بخارا را بر آن داشتند
که بخاری را استدعا نمود که صحیح جامع خود و تاریخ کبیر را بیارد تا سماع این دو کتاب از تو نمایم بخاری گفت من علم را نخواهم گذاشت
و آنرا بدر سرای مردم نمی برم اگر او را حاجتی هست نزد من حاضر شود و در مسجد من در سرای من علم بشنود و در روایتی آنکه
والی بخارا استدعا نمود که مجلس خاص برای او و اولاد او متعین سازد که در آن مجلس غیر ایشان کسی نباشد تا سماع صحیح خود

بخاری در جواب گفته من نمیتوانم که قومی را دون قومی بسماع حدیث مخصوص سازم پس این امر سبب وحشت شد
میان بخاری و حاکم بخارا و منجر بآن شد که حاکم امر کرد که بخاری از بخارا بیرون رود از بلده بیرون آمد لیکن چون وقت
درسید دبود و بی سبب تشویش وقت او دادند بر والی بخارا و جمعی از اعیان بلده که با وی درین امر اتفاق نمودند بدعا
دعای بد کرد و گفت اللهم ارهم ما قصدوني به في انفسهم واولادهم واهليهم حق تعالی دعای او در شان این
جماعت قبول کرد ماهی نگذشته بود که از دار الخلافت فرمان صادر شد بعزل والی و بآنکه او را بر دراز گوش باو نشانند
گرد شهر گردانیدند و ندا میکردند که سزای بدکردار این ست و در زندانش حبس کردند تا هم در حبس بمرد و آن جمعی
از اعیان که با وی موافقت کرده بودند هر یکی ببلای گرفتار شده ماده عبرت خلائق گشتند شعر

لله قوم اذا احلوا بمنزلة حل الرضا ويسير الجود ان سارا

نقل ست که چون بخاری از بخارا بیرون رفت
واین خبر بسمرقند رسید اهل سمرقند مکتوبی نوشتند و از وی استدعا نمودند که بسمرقند آید بخاری بجانب سمرقند توجه نمود چون
بقریه خرتنگ رسید معلوم شد که اهالی آن بلده اختلاف دارند در بودن وی در آن بلده در آنجا توقف کرد تا به بیند که امر
بر چه قرار باشد بسبب ملاحظه اختلاف خلائق و اختلاط ایشان و خوف وقوع در فتنه ایشان ملول و دل تنگ شد بعد از نماز خفتن
دست بدعا برداشت و گفت اللهم ضاقت علی الارض بما رحبت فاقبضني اليك در همان ماه آنجا فسیده شد
و وفات یافت شب شنبه بعد نماز عشا غره شوال سنه ست و خمسین و مائتین انتهی کلامه و روز عید الفطر بعد نماز ظهر
مدفون شد خرتنگ بفتحهای معجمه و سکون را قریه ایست از قرای سمرقند و بخارا مدینه ایست از اعظم مدن ماوراء النهر
میان او و سمرقند مسافت هشت روز ست شخصی تاریخ ولادت و وفات و سنین عمر وی درین رباعی نظم کرده رباعی

كان البخاري حافظا ومحدثا جمع الصحيح مكمل التحرير
فيها لحميد وانقضى في نور ميلاده صدق ومدة عمره

ابو بکر خطیب بغدادی بسند خویش از عبد الواحد طراوسی نقل کرده گفت
پیغامبر خدا صلی الله علیه وسلم را در خواب دیدم که با جمعی از اصحاب ایستاده انتظار میکشند سلام کردم جواب سلام
باز داد گفتم یا رسول الله سبب توقف شما درین موضع چیست فرمود انتظار محمد بن اسمعیل بعد از چند روز خبر فوت بخاری
رسید چون تفحص نمودم از وقت وفاتش همان ساعت بود که من در واقعه دیده بودم آنحضرت صلی الله علیه وسلم شاء الله تعالی شعر

بچنان رفته باشد ز جهان نماز مسندی که بوقت جان سپردن بسرش رسیده باشی

چون وی را دفن کردند رائحه طیبه مشک از
از قبر او میدمید و این رائحه مدتی از خاک تربت او استشمام میکردند و مردم بزیارت می آمدند و خاک آنجا تبرک می بردند
مشکی بر تربت او پیدا شد مردم پنجره از چوب بران ترتیب دادند مردم خاک ماحول پنجره می بردند و همان رائحه می شمیدند تا
مدتهای مدید آن رائحه باقی بود شعر

هر جا که تو بگذری و برداری پی گل روید و لاله روید اندر پی وی

جمال همنشین در من اثر کرد وگرنه من همان خاکم که هستم

و ذکر ذلک فی اشعة اللمعات بهاری
مستجاب الدعوة بود برای قاری صحیح خود هم دعا کرده لابد مستجاب شده باشد الحمد لله که این بنده عاصی باقرار صحیح او
بلکه اقرای آن موفق شده از نفس مبارک او که در حق قاری رفته کدام امید ست که دامنگیر دل نمیست و هم این بنده

بخاری الاصل ست اگرچه این اشتراک نسبتی بیش نیست ولیکن برکت این اضافت خواهی نخواهی ما را رسد است
کما قیل شعر

فی الجملة نسبتی بتو کافی بود مرا بلبل همین که قافیه گل شود بس ست

رزقنا الله تعالی علومهم واعمالهم وحشرنا یوم القیامة فی زمرتهم واولانا احوالهم انه قریب مجیب
ابو جعفر محمد بن جریر بن یزید بن خالد الطبری وقیل یزید بن کثیر بن غالب صاحب التفسیر الکبیر والتاریخ الشهیر در
فنون کثیره مثل تفسیر و حدیث و فقه و تاریخ و غیر ذلک امام بود و او را مصنفات ملیحه در فنون عدیده است که دلالت میکند بر وسعت علم
و غزارت فضل وی یکی از ائمه مجتهدین ست تقلید احدی نکرده و ابو الفرج معافی بن زکریا نهروانی معروف بابن طرار بر مذهب او بود و در
نقل معتمد ست تاریخ او صحیح تواریخ ست شیخ ابو اسحق شیرازی ذکرش در طبقات فقها منجمله مجتهدین کرده در بعض مجامیع
این ابیات را بوی نسبت کرده اند نظم

اذا اعسرت لم يعلم شقيقي واستغني فيستغني صديقي
حياء حافظ لي ماء وجهي ورفقي في مطالبتي رفيقي
لكنت الى الغنى سهل الطريق ولو اني سمحت ببذل وجهي

و لاوتش در آمل طبرستان در سنه اربع و عشرین و مائتین بوده و وفات
روز شنبه آخر نهار سادس عشر شوال سنه عشره و ثلث مائة در بغداد و در درون خانه خود مدفون گشته رحمه الله تعالی
ابو جعفر محمد بن احمد بن نصر الترمذی الفقیه الشافعی فقهای شافعیه او در وقت او هیچکس اورع و اراسل اکثر اتقل
از وی نبود و در بغداد سکونت داشت و همانجا حدیث از یحیی بن بکیر مصری و یوسف بن عدی و کثیر بن یحیی و غیرهم نمود
و از وی احمد بن کامل قاضی و عبد الباقی بن قانع و غیرهما روای اند ثقه بود و از اهل علم و فضل و زهد در دنیا ابو الطیب احمد
بن عثمان سمسار گفته نزد او حاضر بودم که مردی او را ازین حدیث سوال کرد ان الله تعالی ینزل الی سماء الدنیا و گفت
فالنزول کیف ایتی فوقه علو ابو جعفر گفت النزول معقول والکیف مجهول والایمان به واجب والسوال عنه بدعة محرر سطور گوید
این جواب ابو عیینه همان جواب امام مالک ست برای سائل از معنی الرحمن علی العرش استوی و به اقول فی کل صفاته تعالی
من غیر تکییف و لا تعطیل وی از تقلل در طعم بر حالت عظیم بود فقر او صبر او در عا محمد بن موسی بن حماد گفته در بغداد روز
سه روز پانج حبه خورده گفتم چه کار کردی گفت نزد من خبر ابراهیم نبود ابو اسحق زجاج نحوی گفته وظیفه او در هر ماه
چهار درهم بود و از هیچکس سوال نمیکرد و میگفت تفقه کردم بر مذهب ابو حنیفه پس دیدم آنحضرت صلی الله علیه وسلم را
در مسجد مدینه در سالیکه حج گذاردم و گفتم ای رسول خدا من تفقه کرده ام بقول ابی حنیفه آیا هم بدان اخذ کنم فرمود نه
گفتم بقول مالک بن انس اخذ کنم فرمود خذ منه ما وافق سنتي گفتم اخذ بقول شافعی کنم فرمود ما هو بقوله
لانه اخذ بسنتي و رد علی من خالفها گفت بعد این رویا بسوی مصر بر آمدم و کتب شافعی نوشتم دارقطنی گوید
وی ثقه مامون ناسک ست و میگفت بست و نه سال حدیث نوشتم ولادت او در ذی الحجه سنه عشر و مائتین بود و وفات
او در هم محرم سنه خمس و تسعین و مائتین و پیری خود را مغیر نکرده و در آخر عمر اختلاط عظیم بوی راه یافته سمعانی در نسبت
ترمذی گفته این نسبت بسوی مدینه قدیمه است بر طرف نهر بلخ که آنرا جیحون گویند و مردم در کیفیت این نسبت مختلف اند بعضی
فتح او بعضی بضم و بعضی بکسر آن گویند و مشهور اول بر زبان اهل آن بلده بفتح تا و کسر میم ست و ما از قدیم تا بسر میم معلوم ست

واهل معرفت بضم تا و سیم خوانند و هر یکی برای دعوی خود معنی بر آن میکند انتهی ابن خلکان گفته از کسیکه این شهر را دیده بود
پرسیدم که این بلده در ناحیه خوارزمست یا ناحیه ماوراء النهر گفت بلکه در حساب ماوراء النهرست از آن جانب والله اعلم
ابوبکر محمد بن احمد بن محمد بن جعفر الکنانی المعروف بابن الحداد الفقیه الشافعی المصری صاحب کتاب الفروع فی
المذهب این کتاب با وجود صغر حجم کثیر الفائده دقیق المسائل ست جماعتی از اکابر ایمه مثل قفال و ابو الطیب طبری
و ابو علی سنجی بر آن شروح مبسوط نوشته اند وی از اعیان اصحاب ابی اسحق مروزی ست در فقه محقق غواص علی المعانی و در
قضا بمصر و تدریس بود ملوک در عایا تعظیم و تکریمش میکردند و در فتاوی و حوادث بسوی او رجوع می آوردند روایت
حدیث از نسائی و غیره نموده متصرف بود در علوم کثیره از تفسیر و حدیث و فقه و شعر و ایام عرب و نحو و لغت و غیر ذلک
در زمانه او مثل او نبود خاص و عام او را دوست میداشتند بعمر هفتاد و نه و چهار ماه و دو روز در گذشت و لادتش
در رمضان سنه اربع و ستین و مائتین بود و وفات وقت انصراف از حج در سنه اربع و اربعین و ثلث مائه بمنیه
حرب بر باب مدینه مصر و گفته اند در موضع قاهره امیر ابو القاسم انوجور بن اخشید و کافور و جماعه از اهل علم
حاضر جنازه او شدند حداد بتشدید دال نسبت ست بسوی بیع حدید که یکی از اجدادش این کار میکرد
ابوبکر محمد بن عبد الله المعروف بالصیرفی الفقیه الشافعی البغدادی از جمله فقهاست فقه از ابی العباس
بن سریج گرفته و بحذق نظر در آن مشتهر گشته او را در علم اصول کتابی ست که مثل آن مسبوق نیست قفال گفته وی
اعلم الناس بود باصول بعد شافعی و اول کسی ست از اصحاب که شروع در علم شروط نموده و در آن کتابی بسیار خوب نوشته
وفاتش سنه ثلثین و ثلث مائه بوده صیرفی بفتح صاد و سکون تحتانیه نسبت ست بسوی کسیکه دنانیر و دراهم صرف کند
ابن خلکان گفته ذکر این لفظ برای ضبط کردیم زیرا که مردم بسیار را دیدیم که بکسر صاد در آنجا خوانند والله اعلم
ابوبکر محمد بن علی بن اسمعیل القفال الشاشی الفقیه الشافعی امام عصر بلا مدافعت و فقیه محدث اصولی ادیب
شاعر بود در ماوراء النهر مثل او در وقت او برای شافعیه کسی نبود بسوی خراسان و عراق و حجاز و شام و ثغور رحلت کرده
و ذکر او در بلاد دور دست رفته فقه از ابن سریج گرفته مصنفات بسیار دارد وی اول کسی ست که در جدل
حسن از فقها تصنیف کرده کتابی دارد در اصول فقه و مذهب شافعی در بلاد او از وی منتشر گردیده و روایت
دارد از محمد بن جریر طبری و از وی حاکم نیسابوری و ابن منده و ابو عبد الرحمن سلمی و جماعه کثیره از وی
در وفاتش اختلاف ست سمعانی گفته توفی سنه ست و ستین و ثلث مائه و شاش شهری ست در ای ماوراء النهر
که از وی جماعتی از علما بر آمده و این قفال غیر قفال مروزی ست که ذکرش در عباد له گذشته و وی متاخر از آن قفال است
ابو الحسن محمد بن علی بن سهل بن مصلح الماسرجسی الفقیه الشافعی یکی از ایمه شافعیه خراسان و اعرف
ایشان بمذهب و ترتیب و فروع مسائل ست تفقه بخراسان و عراق و حجاز کرده و در صحبت ابو اسحق مروزی ماند و بعد
بمصر آمده تا موت او ملازم او بود و بعد رجوع ببغداد کرد و در نیسابور درس گفت فقهای آنجا از وی اخذ کردند و بدرس
قاضی ابو الطیب طبری تفقه نموده حاکم گفته برای او مجلس املا در دار السنت بماه رجب سنه ۳۸۱ منعقد شد و وفاتش

بعمر هفتاد و شش سالگی در سنه ثلث یا اربع و ثمانین و ثلث مائه ست ماسرجسی بفتح میم و سین
و کسر و بجیم نسبت بسوی جد اوست که نصرانی بود و بر دست عبد الله بن مبارک اسلام آورده
ابوبکر محمد بن ابراهیم بن المنذر النیسابوری فقیه عالم مطلع بود ذکره الشیخ ابو اسحق فی طبقات الفقهاء و گفته
تصنیف کرده در اختلاف علما کتب بسیار که مثل آن تصنیف نشده و محتاج شدند بسوی کتب او موافق و مخالف
نمیدانم که فقه از کدام کس گرفته از کتب مشهوره او در اختلاف العلما کتاب الاشراف ست و له کتاب المبسوط اکبر
من الاشراف و هو فی اختلاف العلما و نقل مذاهبهم ایضا و له کتاب الاجماع و هو صغیر توفی بمکه سنه تسع او عشرین مائه
در بستان المحدثین گفته او را شیخ الحرم نیز گویند بجهت مجاورت حرم و اشتغال بتعلیم علم حدیث در آن بقعه متبرکه و کتابهای
او نادره وقت بود او راست کتاب التفسیر و کتاب السنن و تصانیف او مایه اجتهاد و تحقیق ست در علم فقه و شافعی
مانند دلیل و خود مجتهد بود تقلید کسی لازم نمی گرفت در علم حدیث شاگرد محمد بن میمون و ربیع بن سلیمان و محمد بن اسمعیل صائغ
و محمد بن عبد الله بن عبد الحکم و دیگر اجله محدثین ست و مباطی و محمد بن یحیی بن عمار و ابو بکر بن المقری و دیگر محدثان عهد شاگردان او ست انتهی کلامه
ابو زید محمد بن احمد بن عبد الله بن محمد المروزی الفاشانی الفقیه الشافعی از ایمه اجلاست حسن النظر و
بزهد و حفظ مذهب و او را در مذهب وجوه غریبه ست فقه از ابی اسحق مروزی گرفته و از وی قفال مروزی اخذ نموده
و در بغداد آمده تحدیث کرده و دارقطنی و محاملی از وی شنیدند باز بمکه رفته هفت سال مجاور ماند و در آنجا از فهری تحدیث
بصحیح بخاری نمود خطیب گفته ابو زید اجل من روی هذا الکتاب ابو بکر بزار گفته از نیسابور تا مکه همراه وی بودم نمیدانم
که ملائکه بروی خطائی نوشته باشند و احمد بن محمد حاتمی گفته ابو زید را شنیدم میگفت رسول خدا را در یکی بخواب دیدم گویا جبرئیل
علیه السلام را سفیر یا ای روح الله تا طن همراه او باش در اول امر فقیر بود هیچ شی قدرت نداشت در سرای شدید البرد
بی جبه می ماند چون او را گفتند فرمود مرا علتی هست که از پوشیدن محشو منع میکند مراد بدان فقر بود و نمیخواست که علتی
بر باطن جمال او طلع شود بعده دنیا در آخر عمرش بروی رو آورده در حالیکه دندانش فرو ریخته و نمیتوانست که چیزی
بدندان خاید و حاسه جماع از وی باطل گردیده نعمت را مخاطب شده میگفت لا بارک الله فیک اقبلت حین لا تاب و لا اضطراب
ابن خلکان گفته وقد اذکرتنی هذه الحکایة ابیاتا لبعض الفضلاء و قد اثری و صارت له نعمة و هو فی عشر الثمانین فهی **نظم**

ما کنت ارجوه اذ کنت ابن عشرینا	ملکته بعد ان جاوزت سبعینا	نظیف بی من بنی الاتراک اغزلة
مثل الغصون علی کثبان یبرینا	وخرد من بنات الروم رائعة	یخلین بالحسن حور الجنة العینا
تعزنی باساریع منعمة	کاد تنقض من اطرافها لینا	یردن احیاء میت لا حراک به
فکیف یحیین میتا صار مدفونا	قالوا اتیناک طول اللیل بقلقنا	فما الذی تشتکی قلت الثمانینا

وفات ابو زید روز پنجشنبه سیزدهم رجب سنه احدی و سبعین و ثلث مائه بوده ✣
ابو عبد الله محمد بن سلامه بن جعفر بن علی بن حکمون بن ابراهیم القضاعی الفقیه الشافعی قاضی مصر بود از طرف
اهل مصر بطریق رسالت از ایشان بروم رفته حمیدی از وی روایت دارد و وی سماعت از ابو الحسن بن جهضم و ابو مسلم

بن محمد بن احمد کاتب و ابو محمد بن النحاس کرده محمد بن برکات سعید و خطیب بغدادی و عبد الجلیل نیشابوری شاگرد
سمعانی گفته وی جمع گذارد در سنه خمس و اربعین و اربع مائة صاحب چند تصنیف ست منها کتاب الشهاب
و کتاب مناقب الامام الشافعی و اخباره و کتاب الانباء عن الانبیاء و تواریخ الخلفاء و کتاب خطط مصر و کتاب
معجم الشیوخ و کتاب دستور الحکم و تاریخ مختصر که مشهور بتراجم القضاعی ست قریب پنج جزء خواهد بود در ان از صدر خلق
تا زمان خود بطریق اختصار جمع کرده ابن ماکولا ذکرش در اکمال کرده و گفته کان متقنا فی عدة علوم و وفاتش در سنه
اربع و خمسین و اربع مائة بمصر بوده قضاعی بضم قاف نسبت ست بسوی قضاعه که از معد بن عدنان ست و قیل از حمیر و هو الاکثر
محمد بن عبد الله بن ابی بکر بن عبد الله بن عبد الرحمن الحافظ العلامة ابو عبد الله القضاعی البلنسی الکاتب الاندلسی
المعروف بابن الابار در سنه خمس و تسعین و خمس مائة متولد شده عنایت داشت بحدیث و در اندلس جولان کرده عالی
و نازل نوشت بصیر بود برجال عالم بود بتاریخ امام بود در عربیت فقیه مفنن اخباری فصیح در بلاغت و انشا دستگاه داشت
صاحب یاست و افیه و ابهت و تجمل وافر بود از مصنفات او ست تکمله صله ابن بشکوال و کتاب تحفة القادم و کتاب
ایماض البرق در تونس بر دست حاکم آنجا مقتول شد بنا بر آنکه در خیال وی خروج او و شق عصا از وی در آمده
و گویند بعض اعدای او ذکر وی نزد صاحب تونس کردند که وی تاریخی نوشته و در ان در حق جماعتی کلام نموده حاکم او را طلبید و
احساس هلاک کرد و غلام خود را بگفت بغلبه بگیر و بر و هر جا که خواهی که این از آن تست و این در سنه ثمان و خمسین و ست مائة
اتفاق افتاده از اشعار اوست **نظم**

منظوم الخدود مؤخره	یکسونی السقم مجرده	
شفاف الدر له جسد	بابی ما اودع مجسده	فی وجنته من نعمته
ریم یرمی عن اکحله	زرقا تضمی من بصمده	مدانی الخطوة من ترف
ولاه الحسن و امره	واناه السحر یؤیده	اتری لا حجال تقعده

ذکر ذلک فی فوات الوفیات

محمد بن احمد بن سهل ابی بکر شمس الائمة السرخسی عالم فقیه حنفی ست در سنه اربع مائة متولد شده در مذهب
ابی حنیفه صلب بود همراه پدر برای تجارت ببغداد قدوم آورده در سنه اربع و تسعین و اربع مائة در گذشت سرخس
بفتحتین و سکون خای معجمه بلده از خراسان ست و شمس الائمه حلوانی دیگر ست نامش ابو محمد عبد العزیز بن احمد بن نصر
بن صالح البخاری ست و شمار او در مجتهدین بوده قاله فی ذخیرة العقبی و وفاتش در سنه ثمان او تسع و اربعین و اربع مائة
در بلده کش اتفاق افتاده و از انجا بنجارا نقل کرده دفن نمودند حلوانی نسبت ست بسوی حلوان بضم حا
و سکون لام نام شهری ست و بهمزه بدل نون هم گویند نسبت بسوی بیع حلوا و لیکن برین تقدیر بفتح حا ست
ابو الفضل محمد بن محمد بن احمد المعروف بالحاکم الشهید از فقهای حنفیه ست کتاب المنتقی وی مؤلف
عزیز الوجود ست در وی نوادر مذهب ذکر کرده و در کتاب الکافی مبسوط و هر دو جامع محمد بن حسن را جمع نموده بحذف مکرر
و طول محمد را در خواب دید گفت با کتابهای من چه کردی گفت فقهاء اسکلند دیدم ناچار حذف مکرر و ذکر مقرر نمودم محمد
در غضب آمده گفت قطع کند ترا خدای تعالی چنانکه کتب مرا قطع کردی پس در بلده مرو بمحنت قتل از طرف اتراک مبتلا شده

گفت ابن جزای کسی ست که دنیا را بر عقبی گزیده و عالم چون جنازه بر علم خود گذشت و ترک نماز جنازه او بروی خوف لموق
چیزی ست که او را به نماز اتراک او را قتل کرده و دو پاره نمود بر سر درختی آویختند توفی سنه اربع و ثلثین و ثلث مائة
ابو عبد الله محمد بن ابراهیم الاسکندرانی المعروف بابن المواز صاحب التصانیف اخذ علم از اصبغ بن الفرج و عبد الله
بن الحکم نموده ریاست مذهب مالک بوی منتهی شده و بسوی او بود منتهی در تفریع مسائل و او را اختیارات ست خارج
از مذهب مالک منها وجوب الصلوة علی النبی صلی الله علیه وسلم فی الصلوة مات سنة احدی و ثمانین و مائتین ذکره السیوطی فی المحاضرة
محمد بن نصر المروزی ابو عبد الله امام الفقهاء در بغداد پیدا شده و در نیشابور نشو و نما یافته و مدتی بمصر اقامت نموده
بعده وطن در سمرقند گرفت از اعلم ناس بود باختلاف صحابه و تابعین و فمن اجدهم او را تصانیف جلیله ست در حدیث
و فقه و عبادات راس بود شیخ وی محمد بن عبد الحکم وی امام ست نزد ما بخراسان چه رسد و غیر او گفته نبود در وقت او برای
شافعیه مثل وی و از وی منقول ست که گفت مدتی در مصر ماندم هر سال بست و پنجم صرف مینمودم فی المحرم سنه
اربع و تسعین و مائتین و هو فی عشر التسعین ابن کثیر در تاریخ خود گفته مروی ست که در دیار مصر به محمد بن نصر و محمد بن جریر
و محمد بن منذر مجتمع شدند و در خانه برای کتابت حدیث نشستند نزد ایشان قوت نبود قرعه انداختند تا بنام هر که بر آید
وی سعی برای اکل دیگران بکند قرعه بر نام یکی از ایشان بر آمد وقت قیلوله بود وی برخاسته نماز شروع کرد و از خدا دعا نمود
تا بمصر که در ان وقت بخواب بود رسول خدا صلی الله علیه وسلم بخواب دید که میفرماید تو خواب میکنی و نزد محمد بن جریر نیست
که بدان قوت کنند امیر بیدار شده حال دریافت مردم ذکر این هر سه کس نمودند فی الفور هزار دینار بخدمت ایشان رسانید
و هم ابن کثیر مشابه این حکایت در ترجمه حسن بن سفیان النسوی محدث خراسان ذکر کرده که در حسن المحاضره مرقوم ست
ابو اسحق محمد بن القاسم بن شعبان راس فقهای مالکیه بود در وقت خود بمصر و احفظ ایشان برای مذهب مالک و شیخ فقیها
و حافظ بلد ریاست مالکیه بسوی وی منتهی شده او را تصانیف و اقوال ست در مذهب و ترجیحات فی سنه خمس و خمسین و ثلث مائة
الشیخ تقی الدین ابو الفتح محمد بن الشیخ مجد الدین علی بن وهب بن مطیع القشیری القوصی المنفلوطی المصری المالکی
الشافعی بن دقیق العید قاضی القضاة احد الاعلام امام متقن محدث مجود فقیه مدقق اصولی ادیب شاعر نحوی کی خوص
معانی مجتهد وافر العقل کثیر السکینة بخیل بالکلام تام الورع شدید التدین مدیم السهر مکب علی المطالعة الجمع بین جواد و
ابن السبکی گفته شیخ الاسلام الحافظ الزاهد الورع الناسک المجتهد المطلق ذو الخبرة التامة بعلوم الشریعة الجامع بین العلم
و الدین و السالک سبیل السادة الاقدمین اکمل المتاخرین و لادتش بر پشت دریای نیل قریب ساحل منبع اتفاق افتاده
و در پدرش از قوص متوجه حج بودند که روز سبت بست و پنجم شعبان سنه خمس و عشرین و ست مائة متولد شد در قوص نشو و نما یافته
بانجا نقله کرده و رحلت بسوی مصر و شام نموده و سماعت بسیار نموده و از شیخ عز الدین بن عبد السلام اخذ علم کرده
و تحقیق علوم بغایت رسانیده و اصل درجه اجتهاد شد ریاست علم در زمان او منتهی بوی شده بالا نهایه بسوی او شد
حافظ فتح الدین بن سید الناس گفته لم ار مثله فی من رایت و لا حملت اشیا باهل منه فی ما رایت و رویت جامع علوم و ذرع
و فنون و تقدم در معرفت علل حدیث بر اقران منفرد باین فن نفیس و اهل زمان بوی بصیر بدان و شدید النظر در ان ذکی المعنی

ذکی لو ادعی ابو دلامة لیشق له غبار والبحری معه سواه فی مضمار حسن الاستنباط بود برای احکام و معانی از سنت و کتاب بنگ
ساحر قالب باب و بفکر مستفتح مغلقات ابواب باستعانت علوم و استبانت مدارک مفهوم سبز در علوم عقلیه و نقلیه و مسالک
اثریه و معارک نظریه بر وجهی که در هر علم بجمیع آن علم برای وی حکم توان کرد بمصر و شام و حجاز با تحری و احتراز سماعت کرده
نفس خود را وقف علوم کرده بود و مع ذلک تخلق بتجرید و تحقق بکرامات صالحین داشت و صاحب ادب و کرم طبیعت بود
تا آنکه محمود کاتب گفته لم ار عینی ادب منه و ابو حیان گفته هو اشبه من رایناه یمیل الی الاجتهاد تاج الدین سبکی گوید شیخ
هیچکی را ندیدم که در ابن دقیق العید اختلاف کند که وی عالم مبعوث بر راس مائة سابعه مشار الیه در حدیث نیست بر کرسی
وی استاد زمانه خود است در علم و دین و او را مصنفات ست منها الالمام فی الحدیث و شرحه الذی لم یؤلف اعظم منه و هو
من الاستنباطات العظیمة و شرح عمده و اقتراح فی مصطلح الحدیث و شرح العنوان فی اصول الفقه و کتاب فی اصول الدین و

دیوان خطب و شعر حسن و من شعره **نظم**

احباب قلبی الذین بذکرهم ... وترداده طول الزمان تعلقی
وجار علی الابدان حکم التفرق ... فما ضرنا بعد المسافة بیننا
وقال یمدح رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم ... لم یبق لی امل سواک فان بغت
لا استلذ لغیر وجهک منظرا ... وسوی حدیثک لا ارید سماعا

لئن غاب من عینی بدیع جمالکم ... سرائر نا تسری الیکم فنلتقی
ودعت ایام الحیوة وداعا

در فوات الوفیات گفته تفقه بر پدر کرده و نامش در حیات مشایخ او شهرت پذیرفته اول مالکی المذهب بود و بعد شافعی گردید
سماعت از ابن المقیر و ابن رواح و ابن الجمیزی و السبط و ابن عبد الدائم و زین خالد و غیرهم دارد و از تصانیف اوست
و علوم الحدیث و شرح مقدمه للمطرز در اصول فقه و جمع الاربعین فی الروایة عن رب العالمین و بود و کثیر التسری و التمتع
و او را چند اولاد ذکور و اناث بود باسمای صحابه عشره مبشره بالجنه در باب میاه و نجاسات مقهور وسواس بود در این باب
حکایات و وقائع کثیره از وی نقل کرده اند انتهی در بستان المحدثین نوشته در دمشق سماع حدیث نموده و چهل حدیث
بسند خود تا جناب رسالت صلی الله علیه و سلم جمع نموده از اذکیای زمان خود بود علم واسع داشت اکثر در شغل علم
شب بیداری میکرد و بسیار می نوشت در دیار مصر چند سال قاضی بود تا آنکه وفات یافت و از طریق تصوف نیز
بهره وافر داشت چون هنگامه تتار رو داد و افواج ستم امواج اشقیا بدیار شام توجه نمود حکم سلطانی نفاذ یافت که
علما جمع شده ختم صحیح بخاری خوانند یک معتاد باقی بود که آنرا برای روز جمعه گذاشته بودند و نتوانستند که روز جمعه ختم نمایند
شیخ در جامع تشریف آورده از علمای حاضرین استفسار نمود که ختم صحیح بخاری نمودید گفتند وظیفه یکروز باقی ست میخواهیم
روز جمعه ختم کنیم فرمودند مقدمه فیصل شد دیر وقت عصر فوج تتار شکست فاحش خورده برگشت و مسلمانان در فلان محل فلان
فلان ده بکمال خوشی و خرمی مقام کردند مردم گفتند این خبر شایع کنیم فرمود آری بعد چند روز مطابق آن در برید سلطانی
خبر رسید روزی در مجلس او شخصی بی ادبی کرد فرمود خود را بدست مرگ سپردی این کلمه سه بار فرمود آن شخص بعد سه روز مرد
یکبار برادر او را اسیری خالص رنجانید و حق او گفت هلاک شود همچنان شد از این جنس قصص و حکایات او بسیار ست و قاضی شهاب
منتشر کرده بود پاره در مطالعه کتب حدیث میگذرانید و پاره در ذکر و صلوة تهجد و بعض اوقات بر تلاوت یک آیت اکتفا نمود

تا طلوع فجر آنرا تلاوت میکرد شبی از شبها در تهجد باین آیت رسید فاذا نقر فی الصور فلا انساب بینهم یومئذ
ولا یتساءلون تا دم صبح همین آیت را بخواند امام نووی بسوی او خطی نوشته در آن این بیت بود و بیت

لکل زمان واحد یقتدی به ... وهذا زمان انت لا شک واحده

از افاضت طبع اوست **قطعه**

تمنیت ان الشیب عاجل لیتنی ... وقرب منی فی صبای مزاره
واخذ من عصر الشباب بساطه ... لاخذ من عصر الشباب بساطه

ولـــــه

فاخبر بمن اضحی لذلک بأذلا ... تروح بالعقل المکرم عاجلا
الا ان بنت الکرم اغلی مهرها ... وبالنار و بالغسلین المهل اجلا

ولـــــه

وهلا شددت العیش حتی یحلها ... بعصر الی ظل الجناب المرقع
یقولون لی هلا نهضت الی العلا ... فما لذ عیش الصابر المتقنع
اذا شاء روی سیله کل بلقع ... وفیها ملوک لیس یخفی علیهم
ففیها من الاعیان من فیض کفه ... تعین کون العلم غیر مضیع
وفیها شیوخ الدین والفضل والاولی ... یشیر الیهم بالعلی کل اصبع
وفیها وفیها والمهابة ذلة ... فقم وابغ واقصد باب رزقک واقرع
فقلت نعم انی اذا شئت ان اری ... ذلیلا مهانا مستخفا بموضع
واسعی اذا ما الذل طول موقفی ... علی باب محجوب النفاذ ممنع
واسعی اذا کان النفاق طریقتی ... اروح واغدو فی ثیاب التصنع
واسعی اذا لم یبق فی تقیة ... للاعی بها حق التقی والتورع
فکم بین ارباب الصدور مجالسا ... تشب بها نار الغضا بین اضلع
فکم بین ارباب العلوم واهلها ... اذا بحثوا فی المشکلات بمجمع
مناظرة تحمی النفوس فتنتهی ... وقد شرعوا فیها الی شر مسرع
من السقم المرذی عنصب اهله ... او الصمت عن حق هناک مضیع
فاما اترقی مسلک الدین والتقی ... واما اتلقی غصة المتجرع

بالجمله اکثر علمای محقق این فن شریف اجماع دارند بر آنکه هیچکس از زمان صحابه تا زمان
شیخ در معانی متون حدیث آنقدر تدقیق و امعان ننموده که این عزیز بعمل آورده و هر کرا اشتهار این مقال مطلوب باشد شرح او را که
بر قطعه از الالمام نوشته است بامعان نظر معاینه نماید که چه غور و دقت نموده در حدیث براء بن عازب رضی الله عنه امرنا
رسول الله صلی الله علیه و سلم بسبع و نهانا عن سبع چهار صد فائده استنباط نموده و آن همه را بتقریب شایسته ادا فرموده
جزاه الله خیر اوی در تعظیم علم حدیث و اهل آن مبالغه تمام مینمود اهل دنیا را در نظر او قدری و وقعی نداده بود و حرص فراوان
بر جمع کتب این فن شریف داشت و اکثر دیون و مقروض می بود بسبب خریدن کتابهای این فن و او را حق تعالی کشف عظیم
کلوب و کشف وقائع و حوادث هر دو برابر عطا فرموده بود چنانچه ملازمین مجلس او در این هر دو باب دفتر و فتر از آن بزرگوار
حکایت کرده اند مرد منصف بود روزی شخصی پیش او آمد و گفت که من نزد درویشی جاهل رفتم مرا در نماز وسواس خطرات
بسیاری آید و رنجیده میشوم آن درویش در جواب فرمود افسوس بر آن دل که در وی غیر خدا بگذرد بسبب این حرف او
رفع وسواس از من بالکلیه زائل گشت شیخ ابن دقیق العید گفت این درویش جاهل نزد من بهتر از هزار فقیه ست
از حروف گوید بعضی از متقشفه فقها در این سخن او در او سخنها اند و گفته اند که این خلاف حدیث صحیح ست فقیه واحد اشد

علی الشیطان من الف عابد لیکن قصیده نکه هرچند آن درویش بصطلاحات فقها و نظار جاهل بود اما تحقیق قصه درین
قصیده و مراد از حدیث شریف همین قضیه است که کسیکه تکلم بصطلاحات نماید از معانی مقصود شارع غافل بود انتهی کلامه رحمه الله
مات یوم الجمعة حادی عشر صفر سنة اثنتین وسبع مائة ورثاه الشریف محمد بن محمد بن عیسی القوصی بقوله نظم

سیطول بعدك فی الطلول وقوفی ... اروی الثری من مدمعی المذروف
لغدیت من علمائنا بالوف ... محمد بن علی بن وهب دعوة
من قلب محزون الفواد لسیف ... لوکان یقبل فیك حنفك فدیة
مما کنت فی الدنیا علی الدنیا اذا ... منعتك سمرقنا وبیض سیوف
اوکان من حمر المنایا مسافح ... سلمت عداتك لا عداتك کلها
منکنت من مطل ومن تسویف ... ولت بحزون ولا ما سوف
یا طالبی المعروف این مسیرکم ... مات الفتی المعروف بالمعروف
المشتری العلیا باعلی قیمة ... یا طالبی المعروف این مسیرکم
من غیر ما بخس ولا تطفیف ... ما عنف الجلساء قط ونفسه
لو یخلها یوما من التعنیف ... طرق الصواب ومنجد الملهوف
یا مرشد العلیا اذا ما اشکلت ... من للضعیف یعینه انی اتی
مستصرخا یا غوث کل ضعیف ... من للیتامی والارامل کافل
یرجونه فی شقوة ومصیف ... لم یثن عزمك عن مواصلة العلا
حسنا ذات قلائد وشنوف ... افنیت عمرك فی نقاد عبادة
واقادة للعلم او تصنیف ... وسبحت فی بحر العلوم مکابدا
امواجه والناس دون سیوف ... وبذلت سائر ما حویت ولم تدع
لك من تلید فی العلا وطریف ... یا شمس مالك تطلعین الم ترى
شمس المعارف غیبت بکسوف ... ولانت کنت احق من بدر الدجی
والعلم یا بدر الدجی بخسوف ... طفی علی جبر لکل فضیلة
علیا فی زمن الصبا مشغوف ... لطفی علیه عالم بوفاته
قد کان مرجو الکل مخیف ... کان الخفیف علی تقی مؤمن
لکن علی الفجار غیر خفیف ... تبکی العلوم کانها لیلی علی
فقدانه وکانه ابن طریف ... امنت احادیث الرسول بدین
التبدیل والتحریف والتصحیف ... والشرع یخشی عودة الداء الذی
قد کان منه علی یدیه عوفی ... عم المصائب الطوائف کلها
لما الم وخص کل حنیف ... ومضی وما کتبت علیه کبیرة
من یوم حل بساحة التکلیف ... بشراك یا ابن علی العالی الذری
اذ بت ضیفا عند خیر مضیف ... وخلعت من کید الحسود وریبة
الجان البغیض وجزت کل مخوف ... ولقد نزلت علی کریم غافر
بالنازلین کما علمت رؤف ... صبرا بنیه قوة من بعده
صبر الکریم الماجد الملطوف ... والله لا وافیقوا من حقه
شیئا ولیس الحزن فیه بموفی

جمال الاسلام کمال الدین محمد بن علی بن عبد الواحد بن عبد الکریم الانصاری الشیخ الامام العلامة قاضی القضاة
المعروف بابن الزملکانی السماکی الدمشقی کبیر الشافعیة فی عصره ذهبی گفته کان عالم العصر وکان من بقایا المجتهدین
ومن اذکیاء اهل زمانه تخرج به الاصحاب مولدش در شوال سنه سبع وستین وست مائة بود اصول بر صفی هندی خواند

ونحو بر بدر الدین بن مالک وسماعت از ابن علان نموده وحدیث طلب کرده وبود فصیح متسرع بصیر بمذهب اصول ذکی
سمیع الذهن صائب الفکر وشکل او خوب ومنظر او مرغوب بود در لباس وهیئت تجمل بود وبیری او بنور اسلام می درخشید
در فوات الوفیات گفته یکاد الورق یقتطف من وجنته عقیده اش صحیح بود بر طریق اشاعره وصاد بفضائل عدیده وفواضل
شیده است بتصانیف پرداخته وچیزها تالیف ساخته از انجمله است رساله رابع اربعه ورساله در رد بر شیخ الاسلام
تقی الدین ابن تیمیه در مسئله طلاق ودر مسئله زیارت وجهاین وجزین نیست که اجتهادش بهمین طرف مؤدی شده
والا وی در ثنای علم وعمل شیخ الاسلام پیشقدم جماعه علماست چنانکه نبذی از کلامش در ترجمه شریف او گذشته
وشك نیست که حق درین هر دو مسئله بجانب مردود علیه است نه بجانب او از روی ادله صحیحه وبراهین قاطعه مصرحه بالجمله
وی در شامیه برانیه وطاهریه ورواحیه در سها گفته کثیر التحیل شدید الاحتراز بود اشیای بعیده را توهم میکرد وبسبب
آن در تعب افتاد ودوشمن ومحسود خلق گردید واز نظم او قصیده ایست که در وی ذکر کعبه ومدح آنحضرت صلی الله علیه وسلم کرده

اهواك یا ربة الاستار اهواك ... وان تباعد عن معناي معناك
واعمل المعیش الاشواق ترشدني ... عسی یشاهد معناك معناك

وبرین قصیده مکرر اسما نوشته ومناش عجالة الراکب نهاده وابراقضای عطا بدیه بود ند در بلیس
شانزدهم رمضان سنه سبع وعشرین وسبع مائة فضا کرد جنازه او را برداشته بقاهره آورده قریب قبر امام شافعی بخاك سپردند رحمه الله تعالی
محمد بن سنجر ابو عبد الله الجرجانی الحافظ صاحب مسند عن ابی نعیم طبقته تعالی فی العبر بالصحیح فی ربیع الاول سنه ثمان وخمسین ومائتین
الامام المحدث الحافظ زین الدین ابو الفتح محمد بن ابی بکر الابیوردی نزیل القاهره در سنه احدی وست مائة
متولد شده واز سخاوی وغیره شنیده وتالیف وتخریج نموده در سنه سبع وستین وست مائة در گذشت
شمس الدین محمد بن عبد الرحمن بن شامة الحنبلی الامام الحافظ الحجة الفقیه النسابه فقیه مصر روایت از ابن عبد الدائم دارد
کتابت حدیث بسیار کرده وجید المعرفة بود بحدیث در سنه ثمان وسبع مائة چهل وهفت ساله در گذشت رحمه الله تعالی
محمد بن محمد بن محمد احمد بن سید الناس الشیخ الامام العالم الحافظ المحدث فتح الدین ابو الفتح بن الفضل ابی عمرو
بن حافظ ابی بکر الیعمری الاندلسی الاصل المصری ولادت او در ذیقعده سنه احدی وسبعین وست مائة بود وملازم ابن دقیق العید
گردیده تخرج کرد وبکی از اعلام حفاظ است ادیب شاعر بلیغ مترسل متولی درس حدیث در ظاهریه وجز آن بوده سیرت نبویه
تالیف اوست شرحی دارد بر جامع ترمذی کذا قال السیوطی فی حسن المحاضره ودر فوات الوفیات نوشته حافظ دارای حسن المحاضره
لطیف العبارة فصیح الالفاظ کامل الادوات بود کریم الاخلاق زائد الحیا حسن الشکل از بیت ریاست وعلم محاضره
او غیر مهمل بود سماعت کرد وقرارت نمود رحلت ساخت کتابت کرد وتحدیث نمود عبد اللطیف او را اجازت داد وابو الفتح
کنیت کرد واز قاضی شمس الدین محمد بن العماد در سنه خمس وسبعین بحضور جماعت نمود واز شیخ قطب الدین بن العسقلانی
در سنه خمس وثمانین نوشت وبر اصحاب ابن طبرزد واصحاب کندی واصحاب غرستانی قرارت نمود وبسوی دمشق در سنه
تسعین رفته قریب بود که قمر بن السخاوی را دریابد لیکن از عائقی فرو ماند مشیخه او قریب هزار کس میرسد بخط خود هم نوشته
واشیای کثیر انتقا نموده نزد وش کتب کبار واجزاء جیده بود منها مصنف ابن ابی شیبة ومسنده والمحلی والتمهید

وجامع عبد الرزاق و تاریخ ابی یعقوب و استیعاب و استذکار و تاریخ خطیب و معاجم ثلثه طبرانی و طبقات ابن سعد
و تاریخ نظری و جزآن کتاب عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والاثر و کتاب المنح الشنب فی شرح الترمذی کتاب اللیس
بکر الحبیب و منح المنح از تصانیف اوست و شعر او رقیق سهل الترکیب منسجم الالفاظ عذب النظم بلا کلفت بود از وی آید نظم

عدی به والبین لیس یروعه	صب براه نحوله ودموعه
فالموت من شرع الغرام مشروعه	عن ساکن الوادی سقته مدامعی
افدی الذی عنت الوجوه لحبه	اذ حل معنی الحسن فیه جمیعه
والغصن من عطف علی خضوعه	اهواه معسول المراشف واللمی
دارت رحیق لحاظه فلنا بها	سکر یجل عن المدام صنیعه
فجمالها مما جناه شفیعه	یجنی فاضم عتبه فاذا بدا

لا تطلبوا فی الحب ثار متیم
حدث حدیثا طاب لی مسموعه
البدر من کلف به کلف به
حلو الحدیث ظریفه مطبوعه
یجنی فاضم عتبه فاذا بدا

مات فی شعبان سنه اربع وثلثین وسبع مائه

بدر الدین محمد بن عبد الله بن بهادر الزرکشی در سنه خمس واربعین وسبع مائه متولد شده و از اسنوی و قلقشندی و ابن کثیر
و اذرعی و غیرهم فرا گرفته و تالیف ساخته تصانیف بسیار در فنون عدیده دارد منها الخادم علی الرافعی والروضه و شرح المنهاج والبحر
و شرح جمع الجوامع و شرح البخاری و التنقیح علی البخاری و شرح التنبیه والبرهان فی علوم القرآن والقواعد فی الفقه و احکام
و تخریج احادیث الرافعی و تفسیر القرآن الی سورة مریم والبحر فی الاصول و سلاسل الذهب فی الاصول والنکت
علی ابن الصلاح و غیر ذلک مات یوم الاحد ثالث رجب سنه اربع وتسعین وسبع مائه و دفن بالمقرافة الصغری

محمد بن علی بن یعقوب القایاتی قاضی القضاة شمس الدین الشافعی العلامة النحوی المفنن تقریبا در سنه خمس وثمانین
وسبع مائه متولد شده حاضر در سهای شیخ سراج الدین بلقینی همیشه اخذ علم از بدر طنبدی و عز بن جماعه و علاء بخاری و غیرهم نموده
در فقه و عربیت اصلین و معانی بارع گردیده سماعت حدیث نموده و تحدیث بسیار فرموده و الی تدریس حدیث در برقوقیه بود و در شافعیه
و شیخونیه درس فقه گفته قاضی شافعیه مصر شده بود بنزاهت و عفت ملابس آن مانده و خلقی از وی انتفاع حاصل نموده
پدر سیوطی شاگرد اوست شروع در شرح منهاج نووی کرده بود که روز دوشنبه هیجدهم محرم سنه خمسین وثمانمائه درگذشت

کمال الدین محمد بن عبد الواحد بن عبد الحمید بن مسعود السیواسی ثم السکندری المعروف بابن الهمام الحنفی
ولادتش تقریبا در سنه تسعین وسبع مائه بوده تفقه بر سراج قاری الهدایه کرده و در انواع علوم از فقه و اصول و نحو و معانی
و غیرها فائق بر اقران برآمده علامه محقق جدلی نظار بود اشرف او را شیخ مدرسه گردانید مدتی مباشر آن مانده ترک داد
و متولی شیخونیه شده آنرا هم ترک کرد او را تصانیف ست منها شرح الهدایه والتحریر فی اصول الفقه در حنفیت
صلب بود در فتح القدیر شرح هدایه در استدلال برای حنفیه بسیار کوشیده در اکثر مواضع جاده انصاف هم پیموده و احیانا
طریق تعصب سپرده او را در صحیحین کتب صحاح ستة و تقدیم آنها بر دیگر کتب مؤلفه در حدیث خلافا للجمهور سخن بوده
و این برای انتصار مذهب خود باحادیث غیر صحاح ستة ارتکاب فرموده لیکن متاخران ابن حجر او را بر اتفاق علما باصحیت
آنها پسندیده بجواب آن پرداخته اند منها ما هو مذکور فی دراسات اللبیب فی الاسوة الحسنة بالحبیب والله اعلم بالصواب

سیف الدین الحنفی الشیخ محمد بن محمد بن عمر بن قطلوبغا البکتمری العلامة الورع الزاهد العابد الادیب الفقیه بارع
در ثمان مائه ست اخذ علم از سراج قاری هدایه و تفنن نموده و ملازم ابن الهمام گشته از وی انتفاع حاصل کرده در فقه
و اصول و نحو بارع گردیده شیخ او ابن الهمام و حق او میگفت هو محقق الدیار المصریة مع ما هو علیه من سلوک طریق السلف
والعبادة والخیر وعدم التردد الی احد ابدا مدة عمره ولم یر مثله تورعا متولی تدریس چند اماکن بود از انجمله درس تفسیر بمنصوریه گفته
و متولی شیخونیه بار شیخونیه شده او را حاشیه ایست بر توضیح کثیرة الفوائد مات فی ذی القعدة سنة احدی و ثمانین
و ثمان مائه سیوطی گفته هو آخر شیوخی موتا لم یتاخر بعده احد ممن اخذت عنه العلم الا جل قرأت علیه و رقات من المنهاج و قال شیخه نظم

مات سیف الدین منفردا	وغدا فی اللحد منفردا	علم الدنیا وصالحها
یبکیه دین النبی اذ	ما اتاه ملحد کمدا	انما یبکی علی رجل
لم یکن فی دینه وهن	لا ولا للکبر منه ردا	عمره افناه فی نصب
من صلوة او مطالعة	او کتاب الله مقتصدا	لا یوافیه لمظلمة
فی الذی قد کان من ورع	لم یخلف بعده احدا	دنت الدنیا لمنصرم
لیت شعری من نؤمله	بعد هذا الجور ملتحدا	ثلمة فی الدین موتته
فلدوینا ذاک فی خبر	وهو موصول لنا سندا	فعلیه ما معات رضی

لم یزل احواله رشدا
قد غدا فی الخیر معتمدا
لا له العرش مجتهدا
بشرا ومدع فندا
وحیل الناس قد افدا
ما لها من جابر ابدا
ومن الغفران حسب بدا

وبعثنا ضمن زمرته
مع اهل الصدق والشهدا

بدر الدین محمد بن ابی بکر بن عمر الاسکندری المعروف بابن الدمامینی در اسکندریه سنه ثلث وستین وسبع مائه
متولد شده و عنایت بآداب نموده در نحو و نظم و شعر و غیره فائق شد و در فقه و غیره مشارک بود و ماهر گردیده ذکرش مشتهر
بود جامع از هر متصدر اقرانی شده و حاشیه دارد بر مغنی اللبیب و شرح تسهیل و شرح صحیح بخاری و شرح غرر جیدیات بالسند
فی شعبان سنه سبع وعشرین وثمان مائه ذکره السیوطی فی حسن المحاضره در بستان المحدثین گفته از ابتدای نشو و نما مشغول
تحصیل علم ماند و در سرعت ادراک و قوت حافظه سر آمد اقران خود بود میل تحصیل مال کرد کارگاه کلانی ترتیب داد و جلاهای
بسیار را اعلوفه و اجوره مشخص کرده مشغول بکار کرد ناگاه بتقدیر الهی آنخانه را آتش گرفت و پنبه و ریسمان و دیگر ادوات صنعت
سوخت و دیون بسیار بر ذمه او ماند قرضداران دنبال او گرفتند ناچار از اسکندریه بصعید فرار نمود قرضخواهان نیز عقب او
بکار ساخته بقاهره آورده نزد تقی الدین محمد و ناصر الدین بازری در پرورش و حمایت او شدند و حال او فی الجمله باصلاح آمد بعد از آن
بسوی یمن رحلت نمود و از انجا ببلاد هند رسید و در شهر احمد آباد گجرات که در آن زمان باحسن آباد معروف بود او را اقبال تمام
بود و از سلطان آنوقت انتفاع عظیم یافت و بکمال رفاهیت گذرانید چون موت او فجاءة واقع شد مردم را گمان شد که
کسی او را زهر داده تصانیف او در علم ادب بسیار است از انجمله است شرح تسهیل و جواهر البحور در عروض و از منظومات اوست
لؤلؤ بدریه و مقاطع الشرب و نزول الغیث فی الاعتراض علی الغیث الذی انجم فی شرح لامیة العجم للصفدی و جواهر البحور
از شرحی نوشته است نغز از وست نظم

ایا علماء الهند انی سائل	فمنوا بتحقیق به یظهر السر

اری عاملا بالفعل اعرب لفظه ... بجر ولا حرف به یمکن الجر
ولیس بمحکی ولا بمعاور ... لدی الخفض فی الانسان بالبحث یظهر
فهل من جواب عندکم استفیده ... فمن بحرکم ما زال یستخرج الدر
ولـــــــه
رمانی زمانی بما ساءنی ... فجاءت نحوس وغابت سعود
واصحت بین الوری بالمشیب ... علیلا فلیت الشباب یعود
ولـــــــه
الا یا عذاریکم هما اوقعا ... قلب المعنی الصب فی الحین
فجدله بالوصل واسمح به ... فنفیک قد هام بلامین

از استاد خود ابن عرفه لطیفه عجیبه نقل کرده که روزی در درس او در اسکندریه صد و دوم شخصی از تلامذه مختصر او در فقه میخواند و مقام کتاب الحج بود و در ان مجالس بعضی طلبه علم که شوق بحث و اعتراض داشتند نیز حاضر بودند ناگاه عبارتی وارد شد که ضمیر مضاف الیه عائد میشد طالب علم مذکور جرأت کرده پرسید که نحویان میگویند که ضمیر را مضاف الیه عائد نباید کرد پس این عبارت بچه قسم درست شود شیخ بدیهه جواب گفت قال الله تعالی لکنتل الحاجر اقتدا و در این جواب لطافتی ست که پوشیده نمی ماند راقم حروف گوید عود ضمیر بمضاف الیه ممنوع نیست آری اگر ممکن باشد عود ضمیر هر یک از مضاف و مضاف الیه اولی آنست که بمضاف عائد سازند زیرا که مقصود از کلام اوست انتهی کلامه

ابوبکر محمد بن عبد الله بن محمد بن نصر بن فرقاد الاودنی الفقیه الشافعی امام اصحاب شافعی در عصر خود بود و صاحب تاریخ در تاریخ خود گفته حج ثم انصرف واقام بنیسابور عند نامدة وکان من ازهد الفقهاء وابکاهم علی تقصیره وفاتش در ربیع الاول سنه خمس وثمانین وثلثمائه در بخارا بوده در کلاباذ مدفون شد اودن بضم همزه وسکون واو قریه از قری بخارا است هکذا قال السمعانی فهو تحریف کرده اودی خوانند وی صاحب وجوه در مذهب بود ذکره صاحب الوسیط فی مواضع عدیده وکلاباذ بفتح کاف محله بخارا ست و بوی منسوب ست حافظ متقن ابو نصر احمد بن محمد بن رستم الکلاباذی که یکی از ثقات محدثین بود وفاتش در سنه ستین واربعمائه بود

ابو عبد الله محمد بن عبد الله بن سعود بن احمد المسعودی الفقیه الشافعی امام فاضل سبز زرع از اهل مرو بود و در قفال مروزی تفقه کرد و مختصر مزنی را شرح خوب نموده در حدیث روایت قلیلی از قفال و از عمر الی الزوی در کتاب وسیط در باب سوم در ما یقع به الحنث مسئله لطیفه ذکر کرده وفاتش در سنه نیف وعشرین واربع مائه بوده رحمه الله تعالی

القاضی ابو عاصم محمد بن احمد بن محمد الهروی الفقیه الشافعی در هرات تفقه بر قاضی ابی منصور ازدی کرده و در نیشابور بر قاضی ابو عمر بسطامی کتب نافعه وارد منها ادب القضا والمبسوط والهادی وکتاب الرد علی السمعانی وطبقات الفقهاء ابو سعد هروی صاحب کتاب الاشراف از وی اخذ کرده حدیث شنیده و روایت نموده توفی سنه ثمان وخمسین واربعمائه

ابو عبد الله محمد بن احمد الخضری المروزی الفقیه الشافعی مقدم فقهای شافعیه بود ابا بکر فارسی را دریافته از اعیان تلامذه قفال شاشی ست در مرو نشر فقه شافعی نموده در قوت حافظه وقلت نسیان بوی مثل میزد در مذهب او را وجوه غریبه ست از شافعی روایت کرده که وی دلالت کودک را بر قبله صحیح گفته یعنی در مشاهده جهات نه در موضع اجتهاد بعلم حدیث هم معرفت داشت ثقه بود توفی فی عشر الثمانین والثلثمائه خضری بکسر معجمه وسکون ضاد نسبت بسوی اجداد اوست که خضر نام داشت و این یکی باز دو لغت ست زیرا که نزد بعض خضر بفتح خا وکسر ضاد ست

ابوبکر محمد بن احمد بن الحسین بن عمر الشاشی الاصل الفارقی المولد المعروف بالمستظهری الملقب فخر الاسلام الشافعی فقیه وقت بود تفقه بر محمد بن بیان کازرونی کرده و ببغداد رفته لازم شیخ ابو اسحق شیرازی گردید و کتاب شامل را بر ابن الصباغ مؤلف می خوانده و در بروی امام الحرمین در مسئله تکلم کرده بر وجه خوب در عراق برای فقه مستعین شده و در ریاست طالب شافعی بوی منتهی گشته از تصانیف اوست حلیة العلماء فی المذهب بعده در روی مذهب شافعی با اختلاف طریقه در مطلب جمع نموده و مستظهری نام کرد زیرا که بر استظهر بالله تالیف کرده بود در بغداد متولی تدریس مدرسه نظامیه شده بود تا وفات خود و روزی در مجلس درس مسئله بر جمعی مشتبه شد بسیار گریست و این شعر تکرار کرد خلت الدیار فسلت غیر مسود ... ومن العناء تفردی بالسودد
این فلکان گوید هذا انصاف منه واعتراف لمن تقدمه بالفضل والرجحان علیه توفی یوم السبت ثامن عشر شوال سنه سبع وخمسمائه ببغداد

محمد بن احمد بن عثمان بن قایماز الشیخ الامام العلامة شمس الدین ابو عبد الله الذهبی حافظ الایجاری ولاحق الابیاری متقن بود در حدیث و رجال آن و ناظر بود در علل و احوال آن عارف بود بتراجم ناس و ابانت ایام در تواریخ ایشان بسیار جمع کرد و بسیار کسان را نفع بخشیده و در تصنیف اکثار فرموده و مطولات را در تالیف مختصر ساخته شیخ کمال الدین بن الزملکانی چون تاریخ کبیر او که مسمی ست بتاریخ الاسلام جزءا بعد جزء واقف شده گفته این کتاب جلیل القدر است مع آن در مجلسی بود و کتاب تاریخ البلاد نیز بست مجلد ست و از تصانیف اوست الدول الاسلامیه وطبقات القراء وطبقات الحفاظ دو مجلد و میزان الاعتدال سه مجلد والمشتبه فی الاسماء والانساب یک مجلد وبناء الرجال یک مجلد وتهذیب التهذیب یک مجلد واختصار سنن بیهقی پنج مجلد وتنقیح احادیث التعلیق لابن الجوزی والمستحلی اختصار المحلی والمقتنی فی المغنی فی الضعفاء واختصار مستدرک للحاکم دو مجلد واختصار تاریخ ابن عساکر ده مجلد واختصار تاریخ خطیب دو مجلد وتوقیف اهل التوفیق علی مناقب الصدیق یک مجلد ونعم السمر فی سیرة عمر یک مجلد والتبیان فی مناقب عثمان یک مجلد وفتح الطالب فی اخبار علی بن ابی طالب یک معجم اشیاخ و در ان یکهزار و سه صد کس را ذکر نموده واختصار کتاب الجهاد لابن عساکر یک مجلد بالبعد الموت یک مجلد بالة البدر فی عدد اهل بدر و اوست تراجم اعیان برای هر یکی مصنفی قائم الذات نوشته مثل ایمه اربعه و اسیکه جاری مجرای ایشان ست ولیکن همه را در تاریخ العلماء والنبلاء داخل نموده مولد وی بماه ربیع الاول سنه ثلاث وستین وست مائه بود و از اشعار اوست

قطعه

اذا قرأ الحدیث علی شخص ... فاخل موضعا لوفاة مثلی
فما جازی باحسان لانی ... ارید حیاته ویرید قتلی

وقال ایضا قطعه

العلم قال الله قال رسوله ... ان صح والاجماع فاجهد فیه
احذر من نصب الخلاف جهالة ... بین الرسول وبین رای فقیه

توفی سنه ثمان واربعین وسبعمائه

محمد بن عبد الواحد بن احمد بن عبد الرحمن بن اسمعیل الحافظ الحجة الامام ضیاء الدین ابو عبد الله السعدی الدمشقی الصالحی صاحب التصانیف در دیر مبارک سنه تسع وتسعین وخمس مائه متولد شده و لازم حافظ عبد الغنی گردیده بوی تخرج کرد و قرآن حفظ نمود و تفقه کرد و او را رحلت بسوی مصر نمود در سنه خمس وتسعین و آنجا شنیده ببغداد رفت بعد موت ابن کلیب از ابن الجوزی سماعت نمود و داخل همدان شده بدمشق برگشت بعد ست مائه و روز وفات فرموده اسفلان سیدم

بدمشق شتافت و بحلب عود کرده آنجا سماعت نمود و بحران موصل رفته با علم کثیر و فضل کبیر عود بدمشق فرمود و بر اصول
اصول تفسیر بهم رسانید شعرا و نسخا و هم بکتابت و تکسب بر اشتغال شد و بتصنیف پرداخت حافظ سلفی و شهاب
و ابن بری و خلقی کثیر او را اجازت داده و جمال الدین مزی گفته هو اعلم من الحافظ عبد الغنی از تصانیف اوست کتاب الاحکام
سه مجلد فضائل الاعمال یک مجلد الاحادیث المختاره نود جزء کتاب صفة الجنة و النار کتاب مناقب اصحاب الحدیث
النهی عن سب الصحابة و غیر ذلک بر باب جامع منظری مدرسه بنا کرده و اهل خیر او را بران اعانت نموده و آنرا دار الحدیث
گردانیده کتب خود بران وقف فرموده و الی الآن حافظ عبد الغنی و ابن الحاجب و ابن سلام بودند لیکن در نکبت صلاح
نوبت غارات بتاراج رفته و شی کثیر از ان بدر گشته و فاتش در سنه ثلث و اربعین و ست مائة اتفاق افتاد رح

محمد بن محمود بن الحسن بن هبة الله بن محاسن هو الحافظ الکبیر محب الدین بن النجار البغدادی صاحب التاریخ
در ذیقعده سنه ثمان و سبعین و خمس مائة ولادت یافته سماع از ابن کلیب و ابن الجوزی و اصحاب ابن الحصین و جماعه از
اهل علم دارد و او را رحلت واسعه است بسوی شام و مصر و حجاز و اصبهان و خراسان و مرو و هرات و نیسابور و سماع
بسیار نموده و اصول و مسانید فراهم آورده و بر تاریخ خطیب ذیلی نوشته و در ان بر وی استدراک نموده و این تاریخ
او در سی مجلد است ذلالت دارد بر تبحر او در ین شان و سعت حفظ وی و بود امام ثقه حجت مقری مجود حسن المحاضرة کثیر التواضع
مشیخه او مشتمل است بر سه هزار شیخ بیست و هفت سال در سفر گذرانیده و او را است کتاب القمر المنیر فی المسند الکبیر در وی
ذکر هر صحابی با عدد مرویات او ذکر نموده و موتلف و مختلف و بران ذیل بر ابن ماکولا نوشته و متفق و مفترق و نسبة
المدثین الی الاباء و البلدان و کتاب عوالی و کتاب معجم و جنة الناظرین فی معرفة التابعین و الکمال فی معرفة الرجال
و الدرة الثمینة فی اخبار المدینة و نزهة الوری فی اخبار ام القری و غرر الفوائد در شش مجلد و مناقب الشافعی

یاقوت در معجم الادبا گفته انشدنی لنفسه **نظم**

تملکنی و دموع العین تنهمر ... سالی اراک حزینا باکیا اسفا
و قائل قال یوم العید لی و رای ... کان قلبک فیه النار تستعر
فقلت انی بعید الدار عن وطنی ... و مملوک الکف و الاحباب قد هجروا

و فاتش در سنه اتفاق افتاد رح

محمد بن یوسف بن علی بن یوسف بن حیان الشیخ الامام الحافظ العلامة فرید العصر و شیخ الزمان و امام النحاة
اثیر الدین ابو حیان الغرناطی قرآن کریم را بروایات خوانده و حدیث ببلاد اندلس و جزیرة افریقیه و ثغر اسکندریه و بلاد
و حجاز شنیده و اجازات از شام و عراق و غیر ذلک حاصل ساخته و در طلب اجتهاد نموده و تحصیل و کتابت کرده بر
طلبه اذکیا خیلی توجه میفرمود و تعظیم ایشان میکرد و صاحب نظم و نثر است و مؤلفات بعیده دارد و در نقل خود ثبت
و در قول خود محرر است عارف بلغت و ضابط الفاظ او و اما صرف و نحو پس در ان امام دنیاست در تفسیر و حدیث
ید طولی داشته و در شروط و فروع و تراجم و طبقات و تواریخ و حوادث و تقیید اسماء ناس خصوصا مغاربه موافق
تلفظ شان از اماله و ترخیم و ترقیق و تفخیم دستگاه قوی داشته حسن العشرة ملیح الوجه ظاهر اللون مشرب بحمرة مسترسل الشیب بود
مولد او در غرناطه در شهور سنه اربع و خمسین و ست مائة بوده ابی الحسن ایدی و ابن الصائغ و خلقی بسیار شیوخ او بوده و در مصر

از ابن النحاس گرفته و در نحو بحیات شیوخ خود و تقدم و شهرت گردیده و آوازه او ببلاد دور دست رسیده اکابر عصر نزد او
آمده شهرة تالیف او است فی صفر سنه خمس و اربعین و سبع مائة بالدیار المصریة رثاه الصلاح الصفدی بقوله

مات اثیر الدین شیخ الوری ... فاستعبر البارق و استعبرا
و رق من حزن نسیم الصبا ... و اعتل فی الاسحار لما سری
و صادحات الایک فی نوحها ... رثنه فی الجمع علی حزن را
یا عین جودی بالدموع التی ... یروی بها ما ضمه من ثری
و اجری دما فی الخطب فی شانه ... قد قضی اکثر مما جری
مات امام کان فی علمه ... یری اماما و الوری من ورا
مسی منادی للبلا مفردا ... فضمه القبر علی ما سری
یا اسفا کان هدی ظاهرا ... فعاد فی تربته مضمرا
و کان جمع الفضل فی عصره ... صح فلما ان قضی کثرا

الی قوله **نظم**

جاد ثری و اراه غیث اذا ... ان مات فالذکر له خالد
یحیی به من قبل ان ینشرا
نوره فی حشره الکوثرا ... مثواه بالسقیا له بکرا
و خصه من ربه رحمة

و هی طویلة ذکرها السیوطی فی حسن المحاضرة بتمامها ++

قطب الدین ابو بکر **محمد** بن احمد بن علی المصری المعروف بالقطب القسطلانی در مصر بسنه
اربع عشرة و ست مائة متولد شده و تفقه نموده و فتوی داده و علم و عمل را جمع کرده و در حدیث و تصوف تصانیف
پرداخته و متولی شیخه دار الحدیث کاملیه گشته در محرم سنه ست و ثمانین و ست مائة در گذشته رحمه الله تعالی
ابو شریعه **محمد** بن عثمان بن ابراهیم الدمشقی والی قضای مصر بود هشت سال بعد احمد بن طولون سر انجام قضا کرده
بعده قاضی دمشق شد و مذهب شافعی را در انجا داخل کرد و قضات آنجا بدان حکم کردند بعد از انکه غالب بر انها مذهب
اوزاعی بود در احکام توقف شد پسر بیکر داکول بالغ در کرم بود و توفی سنه اثنتین و ثلث مائة پسرش ابو عبد الله حسین
هم عارف بقضا بود و مرد کریم قضای مصر و شام بوی تعلق داشت و زعید ضحی در سنه اربع و چهل و سه سال در گذشت رح
ابن المقدسیة العدل اشرف الدین ابو بکر **محمد** بن الحسن بن عبد السلام التمیمی السفاقسی الاصل الاسکندری
شاگرد حافظ سلفی است و او را شیوخ است که حافظ منصور بن سلیم تحریر بحث کرده مات فی سنه اربع و خمسین و ست مائة رح
محمد بن احمد بن عبد الهادی بن عبد الحمید بن عبد الهادی بن یوسف بن محمد بن قدامة المقدسی الصالحی شمس الدین
یکی از اذکیا بود در سنه خمس و خمسین و سبع مائة متولد شده و قیل قبلها و قیل بعدها و سماعت از تقی سلیمان و سطهم
و ابن صدر و طبقه ایشان نموده و تفقه بابن مسلم کرده و نزد شیخ الاسلام تقی الدین بن تیمیه آمد و رفت میکرد ماهر است
در حدیث و فقه و اصول و عربیت و قرآن صفدی گفته لو عاش لکان آیة کنت اذا القیه سالته عن مسائل ادبیة
و فوائد عربیة فیفیدنی کالسیل و کنت اراه یوافق المزی فی اسماء الرجال و یرد علیه فیقبل منه و ذهبی در معجم خود گفته
الفقیه البارع المقری المجود المحدث الحافظ الطوسی الحاذق ذو الفنون کتب عنی و استفدت منه و ابن کثیر گفته کان
حافظا علامة ناقدا استقل من العلوم بما لا یبلغه الشیوخ الکبار برع فی الفنون کان جبلا فی العلل و الطرق و الرجال

حسن الفهم جید الذهن حسینی گفته در صدریه وضیائیه درس گفته و صدر آنجا بوده و مزی گفته اکتفیت بما اوردته
منه کتاب الاحکام او در بیست مجلدست و محرر در حدیث و آثار از امام اختصار نموده بغایت جید و نیز اختصار
تعلیق ابن جوزی فرموده و بران افزوده و محرر ساخته و شرح تسهیل و مجلد او امناقشات ست با ابوحیان بابت
اعتراض او بر ابن مالک در الفیه وغیره و کلام ست بر احادیث مختصر ابن الحاجب و شرح کتاب العلل بر ترتیب کتب فقه و تخریج
مسند نوشته لیکن کامل نگشته و او راست رد بر سبکی در رد او بر ابن تیمیه محرر سطور گوید و شاید این دیباچه کتاب
مسمی بالصارم المنکی علی نحر السبکی که فقیر بر آن مطلع شده و در سفر حج وقت روانگی در مرکب هوائی نوشته مجلد
در تحقیق مسئله زیارت قبور و سفر برای آن و حق این ست که مثل آن کتابی درین باب الی الآن دیده نشد دلالت دارد
بر وسعت علم و کمال اطلاع و نهایت استقامت ذهن و صحت حافظه و وقوف مع الانصاف او والله اعلم ذهبی گفته
ما اجتمعت به الا وقد استفدت منه و چون وی بمرد تاسف بسیار بر انتقالش کرد بر جنازه او ازدحام بسیار شد
تا آنکه شمارش دشوار ست ذکر ذلک الحافظ ابن حجر العسقلانی فی الدرر الکامنة فی اعیان المائة الثامنة
ابوبکر محمد بن علی بن حسن المصری نزیل تنیس النقاش الحافظ الامام الجوال الموصلی الاصل البغدادی
المولد والمنشا عالم بود بقرآن تفسیر و تفسیر کتابی تصنیف کرده که نامش شفاء الصدور ست و جز آن همچو اشاره
فی غریب القرآن و الموضح فی القرآن و معانیه و ضد العقل و المناسک و فهم المناسک و اخبار القصاص و ذم الحسد
و دلائل النبوة و الابواب فی القرآن و غیرها و سفر شرق و غرب بسیار کرده و در کوفه و بصره و مصر و شام و جزیره و موصل
و جبال و خراسان و ماوراء النهر سماع نموده و در حدیث وی مناکیر ست باسانید مشهوره و چون وی کرا و پیش محمد بن جعفر کردند گفت
کان یکذب فی الحدیث الغالب علیه القصص روایت او از جماعتی از اجله علما ست و از وی جماعتی راوی ست بر قانی گفته
کل حدیث النقاش منکر و لیس فی تفسیره حدیث صحیح ولادت او در سنه خمس یا ست و ستین و مائتین بوده و وفات روز دوشنبه
ششم شوال سنه خمسین و قیل اثنتین و ستین و ثلث مائة و نقاش نسبت ست بسوی کسی که سقوف و حیطان و غیرها را نقش میسازد
چون وی در مبدا امر خود تعاطی این صنعت میکرد پس بهمان معروف شد سیوطی گفته سمع النسائی و ابا علی و عنه الدارقطنی
شمس الدین ابو عبد الله محمد بن ابی بکر بن ایوب بن سعد بن حریز بن القیم الزرعی الدمشقی الحنبلی الامام العالم
الکامل الفقیه الاصولی النحوی المفسر المحدث الحافظ الحجة المتقن المفنن المتکلم مولد او سنه احدی و تسعین و ست مائة ست
سماعت بر تقی الدین سلیمان و ابی بکر بن عبد الدائم و شیخ الاسلام بن تیمیه حرانی و شهاب الناسخ العابر و فاطمه بنت جوهر
و عیسی المطعم و ابن الشیرازی و اسمعیل بن مکتوم و جماعه از کبار علما نموده ابن رجب طبقات خود گفته در مذهب تفقه نموده
و فتوی داده و بارع گردیده و در علوم اسلام تفنن کرده عارف بود بتفسیر و اصول دین لایحاری و فیهما الیه المنتهی و عارف
بحدیث و معانی و فقه و دقائق استنباط از آن لا یلحق فی ذلک و دانا بود بفقه و اصول و عربیت و ادب و له فیهما الید الطولی
و میشناخت علم کلام و علم سلوک و کلام اهل تصوف را و اشارات و دقائق ایشان را و در هر یکی ازین فنون دستگاهی داشت
صاحب عبادت و تهجد و طول صلوة تا غایت قصوی و تالّه و لهج بذکر و شغف بمحبت و انابت و افتقار الی الله و انکسار لله

و اطراح بر آستانه عبودیت او ست ندیدم مثل او درین امور و نه سمع ترازوی در علم و نه شناساتر از وی بمعانی قرآن
و سنت و حقائق ایمان و نیست وی معصوم و لیکن مانند او در کار او دیده نشده بارها هیچ گذارده و مهار کلی عظیم مانده
الی یکماه از شدت عبادت و کثرت طواف او متعجب بودند زیاده از یکسال لازم مجالس او قبل از موت او بود و تصنیف
او را و آنکه در سنت ست بر وی سماعت کردم و از دیگر تصانیف او متمتع شدم خلقی بیشمار از وی اخذ علم نموده در حیوة
شیخ او تا آنکه بمرد فضلای زمان تعظیم او میکردند و تلمذ او می نازیدند ابن عبد الهادی و غیره از شاگردان او و نیز قاضی
برهان الدین زرعی گفته ما تحت ادیم السماء اوسع علما منه در مدرسه صدریه درس گفته و در حق زیدی امامت نموده
و آنقدر بدست خود نوشته که بسبب کثرت وصف نتوان کرد در باره علم و کتابت و مطالعه و تصنیف و اقتنای کتب
شدید الحرص بود و آنچه وی از کتب برچیده هرگز غیر او را حاصل نشده بارها متمحن شده و بمرات ایذا داده شده او را و شیخ تقی الدین
بن تیمیه در مرة اخیره در قلعه جدا از وی حبس کردند درین مدت مشتغل بتلاوت قرآن بتدبر و تفکر بود و خیر کثیر از آن بروی
مفتوح شده و از اذواق و مواجید صحیحه جانب عظیم او را حاصل گشته و بسبب آن بر کلام در علوم اهل معارف و دخول در
غوامض ایشان مسلط گشته چنانکه تصانیف او ممتلی ست بدان تا آنکه وی از این قید بعد موت شیخ او ابن تیمیه شد انتهی کلام
ابن رجب و حافظ ابن حجر عسقلانی در درر کامنه در ترجمه وی نوشته که عربیت را بر ابن الفتح و مجد تونسی خوانده و فقه
بر مجد حرانی و ابن تیمیه پدر او در فرائض دستگاهی بود این علم از وی فرا گرفته و در اصول بر صفی هندی و ابن تیمیه اشتغال نموده
جری اعنان و اسع العلم عارف بخلاف و مذاهب سلف بود حب ابن تیمیه بروی غالب شد تا آنکه در هیچ شی از اقوال او
بیرون نمی رفت بلکه در همه آن انتصار او می نمود و او ست مهذب کتب و ناشر علم او و بود او را حظ وافر نزد امرای مصر
و مقید و معتقل شد با ابن تیمیه بقلعه بعد اهانت و طواف بر شتر و مضروب شدن بدره و چون وی بمرد بالیش کردند و کان
ینال من علماء عصره و ینالون منه ذهبی در مختصر گفته محبوس ماند مدتی بسبب انکار او شد رحل را برای زیارت قبر خلیل
و متصدر شد برای اشتغال و نشر علم و لیکن معجب برای خود بود و جری بر امور و مدت ملازمت او با ابن تیمیه از زمان
عود او از مصر تا وفاتش بود و ابن کثیر گفته ملازم اشتغال بود در روز و شب کثیر الصلوة و التلاوة حسن الخلق کثیر النوم
بی حسد و حقد بعده گفته نمیشناسم در زمان خود از اهل علم کسی را که اکثر در عبادت باشد از وی نماز را خیلی دراز میکرد
و رکوع و سجود را ممتد مینمود و برای افتا بسئله طلاق قصد او میکردند تا آنکه میان او و میان ابن السبکی درین باب حرب
رو داده چون نماز صبح میخواند در جای خود نشسته ذکر خدا تا بلند شدن روز میکرد و میگفت این غذای من ست
اگر نکنم قوای من ساقط شوند و میگفت بالصبر و الفقر تنال الامامة فی الدین و نیز میگفت لابد للسالک من همة یسیر ترقیه
و علم بصیر و یهدیه و بجمع کتب مولع بود تا آنکه چندان بهم رسانیده که حصر نتوان کرد حتی که اولاد او بعد از وی زمانی طویل
آنرا فروخته بصرف آوردند سوای کتب که آنرا چیده نزد خود نشاندند روی مختهار فقه از انجمله آنکه بهاء ربیع الاول سبکی او را
طلب کرده بجهت فتوای او بجواز مسابقت بغیر محلل و بروی درین حکم انکار کرده تا آنکه از فتوا دادن باز مانده و هو القائل نظم

انی ابی بکر لبیر ذنوبه	فلیس علی من نال من عرضه اثم

بنی ابی بکر یعلم ما علم ... بنی ابی بکر جهول بنفسه ... یجهول بامر الله انی له العلم
بنی ابی بکر یرم ترفیا ... الی جنة المأوی ولیس له عزم ... بنی ابی بکر لقد خاب سعیه
اذا لم یکن فی الصالحات له سهم ... بنی ابی بکر کما قال ربه ... حلوم کنود وصفه الجهل والظلم
بنی ابی بکر وما له عدت ... لغتواهم هذی الخلیقة ماتم ... ولیس له فی العلم باع ولا التقی
ولا الزهد والدنیا لاهی الهم ... بنی ابی بکر غدا متسنما ... وصال المعالی والذنوب هم

انتهی کلام الحافظ ابن حجر مجد الدین سخاوی در ذیل تاریخ الاسلام گفته العلامة الحجة المتقدم فی صنعة العلم ومعرفة الکتاب وقوة الجنان رئیس اصحاب ابن تیمیة بل حسنة من حسناته والجمع علیه بین المخالف والموافق صاحب التصانیف السائرة والمحاسن الجمة انتفع به اولو الدروس بالاماکن ذهبی در عبر گفته توفی وکان کاملا له تصانیف مفیدة عدیدة تولی فیها ماشذ فیه شیخه ابن تیمیة عن جماعة العلماء انتهی گویم وجواب از شذوذ در محل خود مذکور ست فلا یضر وابدا انشاء الله وحافظ در درر کامنه نوشته وکل تصانیفه مرغوب فیها بین الطوائف وهو طویل النفس فیها یتعانی الایضاح جهده فیسوق مقاصده ومعظمها من کلام شیخه متصرف فی ذلک بملکة قویة ولا یزال یدندن حول مفرداته وینصرها ویحتج لها انتهی وابن رجب در طبقات گفته فمن تصانیفه کتاب تهذیب سنن ابی داود وایضاح مشکلاته والکلام علی ما فیه من الاحادیث المعلولة وکتاب سفر الهجرتین وباب السعادتین مجلد ضخم وکتاب مراحل السائرین بین منازل ایاک نعبد وایاک نستعین مجلدان وهو شرح منازل السائرین لشیخ زکریا الانصاری کتاب جلیل القدر وکتاب عقد محکم الاحبار بین الکلم الطیب والعمل الصالح المرفوع الی رب السماء مجلد ضخم کتاب شرح اسماء الکتاب العزیز مجلد کتاب زاد المسافرین الی منازل السعداء فی هدی خیر الانبیاء مجلد کتاب زاد المعاد فی هدی خیر العباد اربع مجلدات وهو کتاب عظیم جدا کتاب جلاء الافهام فی ذکر الصلوة والسلام علی خیر الانام وبیان اماکنها وعلمها مجلد کتاب بیان الدلیل علی استغناء المسابقة عن التحلیل مجلد کتاب نقد المنقول والمحک المنیر بین المردود والمقبول کتاب اعلام الموقعین عن رب العالمین ثلث مجلدات کتاب بدائع الفوائد مجلدان کتاب الشافیة کافیة فی الانتصار للفرقة الناجیة وهی القصیدة النونیة فی السنة مجلد کتاب الصواعق المنزلة علی الجهمیة والمعطلة فی المجلدات کتاب حادی الارواح الی بلاد الافراح وهو فی صفة الجنة کتاب نزهة المشتاقین وروضة المحبین مجلد کتاب الجواب الکافی مجلد کتاب تحفة المودود فی احکام المولود مجلد لطیف کتاب مفتاح دار السعادة مجلد ضخم کتاب اجتماع الجیوش الاسلامیة علی غزو الفرقة الجهمیة مجلد رفع الیدین فی الصلوة مجلد نکاح المحرم مجلد تفضیل مکة علی المدینة مجلد فضل العلم مجلد عدة الصابرین کتاب الکبائر مجلد حکم تارک الصلوة مجلد کتاب نور المؤمن وحیاته مجلد کتاب حکم اغتنام هلال رمضان التحریر فیما یحل ویحرم من لباس الحریر مجلد جوابات عابدی الصلیبان وان ما هم علیه دین الشیطان بطلان الکیمیا من اربعین مجلدا مجلد الفرق بین الحجة والمحبة ومناظرة الخلیل لقومه مجلس الفتح القدسی التحفة المکیة کتاب امثال القرآن شرح اسماء الله الحسنی بیان القرآن المسائل الطرابلسیة ثلث مجلدات الصراط المستقیم لاصحاب الجحیم مجلدان کتاب الطاعون الی غیر ذلک من التصانیف مات اوقت عشاء آخر لیلة الخمیس ثالث عشرین رجب سنه احدی وخمسین وسبعمائة بدمشق ودفن من جرمه

بعد ظهر نماز جنازه گذارده بمقبره باب صغیر دفن کردند خلقی کثیر مشایعت نمودند مشایعت کثیر حسنه برای او دیده شد وقبل موت خود شیخ تقی الدین ابن تیمیه را بخواب دیده بود واز منزل ومرتبه خود پرسیده وی اشارت بعلو رتبه او فوق بعض اکابر کرده وفرموده انت کدت تلحق بنا ولکن انت الان فی طبقة ابن خزیمة انتهی وحافظ ابن حجر در تصانیف او نامی بالطاعون فی مصائد الشیطان والقضاء والقدر وکتاب الروح هم ذکر کرده وگفته کانت جنازته حافلة جدا ورثیته سنة ست وخمسین وسبعمائة ومن نظم قصیدة نونیه تبلغ سبعة آلاف بیت انتهی وهم در درر کامنه ترجمه پدر وهر دو پسر وی نوشته وگفته ابو بکر بن ایوب بدر او از رشید عامری سماعت کرده ونزد او تحدیث نموده ومتعبد بود قبل تکلیف در ذی الحجه سنه ثلث وعشرین وسبعمائة درگذشته انتهی محرر سطور گوید واز فوائد ابن القیم ست که گفته ابن عمر روی حدیث اعفاء اللحیة وکان مع ذلک مسک لحیته فما فضل عن القبضة اخذه ورخص فیه الامام احمد وابراهیم النخعی وروی اللیث عن محمد بن عجلان عن ابی صالح السمان انه لما ذکر رسول الله صلی الله علیه وسلم اعفاء اللحیة کلم اصحابه فقال یمسک قبضة فما جاوز ذلک جزه وان شاء فعل ابن عمر بلغه هذا من حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم فذهب الیه والا فالاعفاء بابی ذلک ولکن اسار وابن عمر واخذ ما جاوز القبضة مع شدة تحریه وورعه واتباعه للسنة دل علی ان عنده من ذلک علم بالرخصة ومن ذهب الی هذا الشعبی وسفیان الثوری وغیرهما ورخص الامام احمد فی حلق ما تحت اللحیة علی الحلق وجوز بعض اصحابه الاخذ من الحاجبین اذا طالا وقال کان احمد یفعله وکانه لم یر ذلک من النمص المحرم انما هذا اخذ للحاجة والاذی لطولها واما المرأة فیجوز لها ان یاخذ شاربها وان طالت لحیتها ان تاخذها جملة او عنفقة واستحبه بعض اصحاب الشافعی ومنه محمد بن جریر الطبری ورآه تغییرا لخلق الله انتهی وذهب الی حلق راس گفته قد تواترت الآثار عن الصحابة بکراهة الحلق والمنع منه حتی قال عمر بصبیغ لو وجدتک محلوقا لاخذت الذی فیه عیناک وفی الحدیث فی صفة الخوارج سیماهم التحلیق وکان علی رضی الله عنه اذا احتاج الی اخذ شعر راسه اخذه بالجم ولم یحلقه وفعله الامام احمد انتهی محرر سطور از کتب مؤلفه وی انتهی حادی الارواح واعلام الموقعین وغیرهما بصرف زر خطیر از بلاد یمن بهم رسانیده وقصیده نونیه او را بدست خود نوشته واز بعض کتب در سفر حرمین شریفین اباذوبا مستفید گشته واز نظر دران معلوم میشود که اگر نزد شخصی جمله تصانیف این عزیز با مؤلفات شیخ وی رحمهما الله تعالی موجود باشد با وجود آن در امور دین خود محتاج بسوی هیچ کتاب وتالیف علمای دیگر از متقدمین ومتاخرین نیست کما قیل کل الصید فی جوف الفرا طرفه انست که هر چه تصانیف ایشان ودلائل جمله مسائل همراه اوست تا ذکر اقوال وخلاف علما سلفا وخلفا حالا به ماند که برای آن رجوع بطرف دیگری کند وبالله التوفیق صاحب قاموس در لغت که ترجمه او خواهد آمد در حدیث سماع از ایشان دارد از تجارت ایشان توان دریافت که چیست یعنی محمد ابو عبد الله محمد بن ابراهیم بن علی بن المرتضی بن المفضل الحسنی القاسمی الهادی الیمنی المعروف بابن الوزیر الشریف بن الشریف الامیر بن الامیر والامام بن الامام المتولد فی شهر رجب سنه خمس وسبعین وسبعمائة نشو از ملوک صنعا یمن واعلم علمای زمن ست زیدی المذهب بود بر طریقه آبا چون حق تعالی او را علم وافر وانصاف بنکاثر بخشید سنی متبع گشت واهل رتبه اجتهاد مطلق گردید راس بود در معقول ومنقول وامام بود در علم فقه واصول در حق او گفته السید السند الامام العلامة المحدث الاصولی النحوی المتکلم الفقیه البلیغ الرحلة الحجة السنی الصوفی فرید العصر نادرة الدهر خاتمة النقاد حامل لواء الاسناد

بقیه سهل الاجتهاد بلا خلاف و عناد کشاف اصداف الفرائد قطاف ازهار الفوائد فاتح اقفال اللطائف مانح اقفال الظرائف
مصیب مشاکل المشکلات بنوافذ انظاره و مطبق مفاصل المعضلات بصوارم افکاره مضحک کمائم النکت من نوادره
و مفتح نواظر الظرف فی موارده و مصادره عز الدین محیی سنة سید المرسلین ولادت او در ماه رجب در شنب که جبل مایه
در یمن ست بوده تصانیف جلیله بدیعه مفیده از وی یادگار ست از انجمله کتاب العواصم فی الذب عن سنة ابی القاسم
چهار مجلد در رد بر زید بدیه در مسئله ختم اجتهاد و انتصار علی سنة نبویه حامل فوائد و فرائد که مثل آن در کتابی دیگر دیده نشده
و کتاب البرهان القاطع فی معرفة الصانع و جمیع ما جاءت به الشرائع صنفه فی سنة احدی و ثمانین و مختصر جلیل فی علم الاثر
انقذ به الاطلاع علی تحفة الفکر للحافظ ابن حجر و تنقیح الانظار فی علوم الآثار صنفه فی اواخر سنة ثلث عشرة و ثمانین
و کتاب التادیب الملکوتی و هو مختصر فیه عجائب و غرائب و کتاب الامر بالعزلة فی آخر الزمان و کتاب نصر الاعیان علی نشر العیان
و قبول البشری فی التیسیر للیسری و الحسام المشهور فی الذب عن الامام المنصور و جمیع آیات الاحکام و کتاب
ایثار الحق علی الخلق و دیوان شعر مسمی بجمع الحقائق و الرقائق فی مدائح رب الخلائق و غیر ذلک و ازین کتب بعضی نزد
محرر سطور موجود ست و بعضی را بدایع عرب دیده و مستفید گشته انشای عربی ایشان در دقت و بلاغت و براعت بهتر از مقامات حریری
و بدیع همدانی ست از اشعار او این ست **نظم**

ولا هل اللجاج عند التمادي
فکن مائلا مع الفرقان
ان علم الحدیث علم رجال
بعیون القلوب رأي العیان
وروا بعده حسان الاحادیث
وکتاب التکمیل والمیزان

منطق الاولیاء والادیان
منطق الاذکیاء والیونان
واذا ما اکتفیت یوما بعلم
ورثوا هدی ناسخ الادیان
جمعوا طرق ما تواتر عنه
ووهموا ما دون شرط الحسان
تعرفوا انهم قد اتبعوا الحق

منطق الانبیاء والقرآن
فاذا ما جمعت علم الفریقین
کان علم المحدث الرباني
فحصوا عن حدیثه وروآه
وروا بعده صحیح المباني
فانظروا في مصنف ابن عدي
وصحوا من علة الاوهان

و اولاد و حدیث اهل و نظم بسیار ست که در سال دیگر نقل کرده ایم شصت و شش ساله بود که در طاعون سنه اربعین و ثمانمائه درگذشت رحمه الله تعالی
ابو حامد محمد بن محمد بن محمد الغزالی الملقب بحجة الاسلام زین الدین الطوسی الفقیه الشافعی طائفه شافعیه
در آخر عصر او مثل او نبوده در سبب امر اشتغال الطوس نموده بر احمد راذکانی بعده قدوم نیسابور آورده و بدرس
امام الحرمین ابی المعالی جوینی آمد و شد کرده و در اشتغال جد نموده تا آنکه در مدت قریبه تخریج نموده و در زمانه استاذ خود
از اعیان شمار الیهم گردیده و در همان زمان تصنیف پرداخته استاذ وی باوی تبجح میکرد تا وفات استاذ ملازم لوازم
بعده از نیسابور برآمده در عسکر با وزیر نظام الملک برخورد وی اکرام و تعظیم کرد و در توجه بروی مبالغه نمود و حضرت وزیر
جماعتی از افاضل بود میان ایشان در چند مجالس جدال و مناظره رفت در همه بر همگنان غالب شد نام او شهرت گرفت
و رکبان بذکر او سائر شدند وزیر تدریس مدرسه نظامیه بوی سپرد پس در انجا درس میگوید اهل عراق بوی معجب بودند
و منزلت او نزد ایشان مرتفع بود بعده این همه را ترک کرده سالک طریق زهد و انقطاع شد و قصد حج نمود چون از انجا برگشت

توجه بسوی شام کرد و مدتی در مدرسه دمشق در زاویه جامع در جانب غربی او درس میگفت و از انجا بیت المقدس شتافت
و اجتهاد در عبادت و زیارت مشاهد و مواضع معظمه بجا آورد و مدتی مقیم اسکندریه ماند گویند از انجا اراده رکوب
در بحر بسوی بلاد مغرب بعزم اجتماع با امیر یوسف بن تاشفین صاحب مراکش کرده بود که درین اثنا نعی او رسید
ناچار از ان عزیمت برگشته بوطن خود طوس عود نمود و بنفس خود مشتغل شد و بتصنیف کتب مفیده در چند فن پرداخت
اشهر آنها کتاب الوسیط و البسیط و الوجیز و الخلاصه در فقه ست از انجمله احیاء علوم الدین ست آن نفس اجل کتب اسلام
و اولاد اصول فقه مستصفی ست و له المنخول و المنتحل فی علم الجدل و له تهافة الفلاسفة و محک النظر و معیار العلم
و المقاصد و المضنون به علی غیر اهله و المقصد الاسنی فی شرح اسماء الله الحسنی و مشکوة الانوار و المنقذ من الضلال
و حقیقة القولین و کتب او بسیار ست و همه نافع بعده او را بنیسابور طلبیدند برای تدریس مدرسه نظامیه بعد انکار بسیار
قبول کرد بعده آنرا ترک نموده بوطن برگشت و خانقاه صوفیه و مدرسه برای مشتغلین علم بنا ساخت اوقات خود را
بر وظائف خیر از ختم قرآن و مجالست اهل القلوب و تعود تدریس تقسیم فرمود تا آنکه انتقال بسوی رحمت الهی نمود از وی
روایت اشعار هم کرده اند فمن ذلک ما نسب الیه الحافظ ابو سعد السمعانی فی الذیل و هو قوله **نظم**

حلت عقارب صدغه فی خده
فمن العجائب کیف حلت فیه
وخطیت منه بلثم خد ازهر

قمر انجلی بها عن التشبیه
ونسب الیه العماد الاصبهانی **نظم**
انی اعتزلت فلا تلوموا انه

ولقد عهدناه یحل بوجهها
هبنی صبوت کما تزون بزعمکم
اضحی یقابلنی بوجه اشعری

ولادت او در سنه خمسین و اربع مائة بوده و وفاتش روز دوشنبه رابع عشر جماد الآخر سنه خمس و خمس مائة در طابران
و رثاه الادیب ابو المظفر محمد الابیوردی الشاعر المشهور بابیات فائیه من جملتها
من لا نظیر له فی الناس یخلفه
عجبت لصبری بعده وهو میت
عجائب حتی لیس فیها عجائب

مضی واعظم مفقود فجعت به
وتمثل الامام اسمعیل الحاکمی بعده وفاته بقول ابی تمام من جملة قصیدة مشهورة
وکنت امرأ ابکی دما وهو غائب
وطابران قصبه طوس ست و طوس ناحیه ست بخراسان مشتمل بر دو مدینه یکی
طابران بفتح طاء مهمله دوم نوقان بفتح نون و غزالی نسبت ست بسوی غزال بفتح غین معجمه و تشدید زا بر عادت اهل خوارزم
و جرجان که در نسبت بسوی قصار و عطار قصاری و عطاری گویند و گویند تخفیف زا نسبت ست بسوی غزاله که قریه از قری
طوس ست و این خلاف مشهور ست و لیکن سمعانی در کتاب الانساب همچنین گفته این ست انچه ابن خلکان در ترجمه وی گفته
و زرقانی در شرح مواهب لدنیه از ابن کثیر تشدید زا نقل کرده و نووی در تبیان از غزالی آورده که وی انکار تشدید کرده
و لیکن بتخفیف منسوب بسوی غزاله قریه از قری طوس و در مصباح از بعض فریت وی آورده که گفت مردم در تشدید جد ما
انکار کرده اند و لیکن ابن کثیر این را خلاف مشهور گفته و حکایت کرده که بعضی از منتسبان او از اهل طوس بمن گفتند که
وی منسوب ست بسوی غزاله بنت کعب الاحبار و سبکی در طبقات گفته کان والده یغزل الصوف و یبیعه بدکان الطوس
انتهی کلام الزرقانی و شهاب الدین احمد الخفاجی در نسیم الریاض شرح شفای قاضی عیاض در ترجمه غزالی نوشته که وی

صاحب مؤلفات جلیله است فقه شافعی و هر دو اصل بر کمال او بود ابن تیمیه گفته بضاعته فی الحدیث مزجاة ولذا اکثر من ایراد
الموضوعات فی کتبه واکثر فی کتبه من مقالات الفلاسفة حتی قال صاحبه ابوبکر بن العربی مع شدة تعظیمه لشیخنا ابو حامد فضل
فی بطن الفلسفة ثم اراد ان یخرج منها فما قدر گویم کتاب التهافت واحیاء العلوم منادی اند بر خلاف آن و ابن العربی گفته
او را در طواف دیدم بروی مرقعه بود گفتم ترا چنین جامه نیست حال آنکه تو صدر مستی بتو اقتدا میکنند و بنور تو بسوی مدینه
راه می یابند گفت میهمات چون قمر سعادت درین ارادت طالع شد شموس افول بر مصابیح اصول بدرخشید و خالق برای ارباب
بصائر متبین شد زیرا که رجوع و صیرورت هر کی بسوی چیزی ست که بران مطبوع شده و این ابیات خواند **ابیات**

ترکت هوی لیلی ولبنی بمعزل ... وصرت الی محبوب اول منزل
الا ایها الساری ویدلج فانزل ... فعرست فی دار الندی بعزیمة
غزلت لهم غزلا رقیقا فلم اجد ... لغزلی نساجا فکسرت مغزلی

وناداتنی الاکوان حتی اجبتها ... قلوب ذوی التعریف منها بمعزل
وچون اینها شنیدی چه فهم بوی گمان

توان کرد که اتباع خرافات فلاسفه مینمود و بعضی از مشایخ او را روبروی آنحضرت صلی الله علیه وسلم دیدند که شکوه از شیخ
طاعن در وی میکند آنحضرت امر بزدن تازیانه بآنکس فرمود چون بیدار شد اثر ضرب موجود بود ابن حجر گفته در کتب وی
عبارت تهاد سوس کرده اند و ابن السبکی گفته مبغوض نمیدارد غزالی را مگر حاسد یا زندیق انتهی کلام الخفاجی و شیخ کمال الدین
دمیری در حیوة الحیوان الکبری در مجلد اول زیر ذکر حمام در باب الحاء المهمله نوشته وی یکی از اصحاب وجوه در مذهب است
و از انچه حکایت کرده شده و مشتهر گشته و روایت آن بسند صحیح از شیخ عارف بالله تعالی ابو الحسن شاذلی رح داریم آنست که
وی گفته دیدم رسول خدا را صلی الله علیه وسلم و وی مباهات کرد موسی و عیسی را علیهما السلام بامام غزالی و گفت بایشان
آیا بوده است در امت شما کدام حبر مثل این و اشارت بغزالی کرد گفتند نه و شیخ عارف استاذ رکن الشریعة والحقیقة ابو العباس
المرسی وقت ذکر غزالی شهادت بصدیقیت عظمی برای او داده و گفته حسبک من باهی به النبی صلی الله علیه وسلم موسی
وعیسی وشهد له الصدیقون بالصدیقیة العظمی و شیخ ما جمال الدین اسنوی در مهمات برای او ترجمه خوب نگاشته
و گفته هو قطب الوجود البرکة الشاملة لکل موجود و روح خلاصة اهل الایمان و الطریق الموصلة الی رضاء الرحمن متقرب
الی الله تعالی بکل صدیق ولا یبغضه الا ملحد او زندیق قد انفرد فی ذلک العصر عن اعلام الزمان کما انفرد فی هذا الباب
فلا یترجم معه انسان انتهی و کتب او نافعه مفیده است لاسیما احیاء علوم الدین فانه کتاب لا یستغنی عنه طالب الآخرة
انتهی کلام الدمیری ملا کاتب چلبی در کشف الظنون نوشته کتاب احیا اول دخولش در مغرب بود بعض مغاربه
چیزها از ان انکار کردند و املا فی الرد علی الاحیا نوشتند بعده راه خوابی دیده که روی کرامت شیخ و صدق
ظاهر شد پس از اعتقاد بد خود در حق وی تائب گشت و ابن السبکی نقل کرده که شیخ ابن حرازم بر یاران خود بر ادای
کتابی بود گفت میشناسید که این احیاست و شیخ طاعن بود در غزالی و نهی میکرد از خواندن این کتاب پس
ظاهر کرد جسم خود را که مضروب بود بسیاط و گفت غزالی در خواب مرا آمد و گرفته پیش آنحضرت برد و گفت ای رسول خدا
این مرد زعم میکند که من بر تو چیزی میگویم که تو آنرا نگفته آنحضرت امر بضرب من کرد پس زده شدم همکذا نقله المناوی

فی طبقاته ابو الفرج بن الجوزی گفته اغلاط این کتاب را جمع کرده اعلام الاحیا باغلاط الاحیا نامیده ام و در کتاب
تلبیس ابلیس بسوی بعض آن اشارت نموده ام سبط وی ابو المظفر گفته وضع این کتاب بر مذاهب صوفیه ست قاعده
فقه را در ان ترک داده لهذا بر احادیثی که بصحت نرسیده ست انکار کردند ابو الخیر گفته برین احادیث انکار نتوان کرد زیرا که
ایراد آن در ترغیب و ترهیب جائز ست گویم این علی الاطلاق نیست بلکه بشرط آنکه موضوع نبود و حافظ زین الدین عراقی
در تخریج احادیث او دو کتاب نوشته یکی کبیر دوم صغیر و حافظ ابن حجر عسقلانی در مجلدی استدراکات عراقی نموده
و هم تخریج او از زین الدین قاسم بن قطلوبغا الحنفی ست مسمی بتحفة الاحیا و خود غزالی را در حل مشکلات او کتابی ست
مسمی باملاء علی مشکل الاحیا و نیز نامیده میشود باجوبة مسکتة عن الاسئلة المبهتة انتهی کلام الچلبی و سید ابی الفیض
محمد المرتضی الحسنی الواسطی البلجرامی ثم الزبیدی ثم المصری در کتاب اتحاف السادة المتقین بشرح اسرار احیاء علوم الدین
نوشته که امام ابو ابراهیم فتح بن علی بن فتح البنداری الاصبهانی در ذیل خود بر تاریخ بغداد گفته هو یحیی الغزالی ممن
لم تر العیون مثله لسانا و نطقا و بیانا و خاطرا و ذکاء و طبعا و چون فخر الملک وزیر شد و کمال افضل او شنید بدو تبرک گرفت
و استدعای طریق افاده مردم بعلوم و اقتباس انوار فهوم از وی کرد چنانکه بنیسابور رفته در نظامیه آنجا درس گفت
و قاصدین را افاده فرمود مردم باوی خلاف کردند و در وی افتادند او را هیچ اثر ازین امر نشد و مشتغل بجانب طاعنین نگشت
بلکه درین اثنا طریقه از شیخ ابی علی فارمدی اخذ کرد و مدتی در صحبت او مانده امتثال امر او در قیام بوظائف عبادات
و استدامت ذکر فرمود تا آنکه حائز ملک عقاب و تکلیف مشاق گردید و اصل صواب شد بعده رجوع بسوی علوم کرده و ان
اجتهاد نمود و باب خوف بروی مفتوح شد ابن سمعانی در تاریخ خود گفته چون بوطن برگشت مدرسه و خانقاه ساخته توزیع اوقات
بر وظائف حاضرین از ختم قرآن و مجالست اهل دل و تدریس علوم نمود بر وجهی که وی کسیکه با او بود یک لحظه از لحظات
خالی از فائده نمی بودند و انجام کار و خاتمه امر او اقبال و توجه بود بر طلب حدیث نبی صلی الله علیه وسلم و مجالست
اهل حدیث و قراءت آن و نسخ آن تا آنکه از ابو الفتیان عمر بن ابی الحسن استدعای روایت بطوس نمود و او را اکرام کرد
و ایام او را غنیمت شمرد و از وی صحیحین شنید و گمان نمیکنم که بچیزی حدیث کرده باشد و اگر تحدیث کرده است پس آن
قلیل و یسیر ست زیرا که روایت حدیث از وی منتشر نشده انتهی کلام الاتحاف محرر سطور گوید شک نیست در انکه
امام غزالی امام بود در فقه و کلام و مناظره و مجادله و فلسفه و جمله علوم معقول و عنایت او بعلم حدیث در مبدا امر و وسط
آن کم بود و لهذا احادیث ضعیفه و اخبار واهیه کاذبه بلکه موضوعه نیز در تصانیف او بسیار یافته میشود و چون
خوض در تصوف کرد و سخن از باطن اند در بعض مواضع مواطات او با فلاسفه و آرای ایشان صورت بست زیرا که
بیشتر امور تصوف با فلسفه بوجه اتحاد در معقولیت گویا متحد اند ازین جهت بزرگان محدثین مثل ابن زمنی و شیخ الاسلام
ابن تیمیه حرانی و ابن حجر و هما احد و بهما روی و در کتب وی جرح و قدح کرده اند و ایشان درین طعن معذور اند زیرا که
انتصار شریعت حقه و ذب از صراط ملت محمدیه مقتضی همین امر ست و الا در نفس الامر ایشان را با امام بلکه سائر علمای
اسلام هیچ بغض و عداوت نیست هر چه هست لله فی الله ست و یحتمل که چون حال انسان بر طوری نیست بلکه تغیر

وتقلب از ذاتیات اوست وغزالی در آخر عمر از همه درگذشته تمسک باحادیث صحیحه وکتب محدثین نموده تا آنکه
ملا علی قاری گفته که چون وی بر صحیح بخاری بر سینه مبارک او بود انتهی واین دلیل حسن خاتمه اوست ایشان را از این
حال وی اطلاعی دست بهم نداده باشد در اذهان این طائفه علیه همان مرقومات او در کتب که در بدایت حال تالیف
مستقر مانده وموجب اتجاه طعن شدند وآنکه بعد از ایشان آمدند وجلیة الامر دریافتند ولی بجوع امام از آن کلام فرمود
ومراتب علیه او را در علم وعمل ومعرفت وکمال مشاهده نمودند حکم بامامت وجلالت او وقبول مؤلفات او در ربقه
وسنام نمودند وآنچه حق بود وصواب واضح فرمودند وهمین ست شان علمای منصفین وکملای محققین در ذب
از سلف صالحین وکل امرء مانوی وانما الاعمال بالخواتیم رزقنا الله تعالی حسن الختام بجاه النبی علیه الصلوة والسلام
ابو نصر محمد بن عبد الله بن احمد بن عبد الله الارغیانی الفقیه الشافعی از بلده خود بنیسابور آمده اشتغال بر امام
الحرمین کرد ودر فقه بارع شد امام مفتی ورع کثیر العبادت بود حدیث از ابی الحسن علی بن احمد واحدی صاحب التفاسیر شنید
ودر تفسیر قوله تعالی انی لاجد ریح یوسف از وی روایت نمود که ان ریح الصبا استاذنت ربها عز وجل ان تاتی
یعقوب بریح یوسف قبل ان یاتیه البشیر بالقمیص فاذن لها فاتته بذلک فلذلک یستریح کل محزون بریح الصبا
وهی من ناحیة المشرق اذا هبت علی الابدان اقوتها واحیتها وهیجت الشوق الی الاوطان والاحباب وانشد **نظم**

ایا حملی نعمان بالله خلیا	نسیم الصبا یخلص الی نسیمها
علی نفس مهموم تجلت همومها	فان الصبا ریح اذا ما تنسمت

محرر سطور گوید این وجه وجیه ست برای اخذ شعر اذکر این نسیم را در اشعار
اگر روایت بدان صحیح گردد ودر حدیث صحیح آمده نصرت بالصبا واهلکت عاد بالدبور یحتمل که انتحال شعرا صبا را از نسیم باشد
والله اعلم وفات وی در سنه ثمان وعشرین وخمس مائة بوده وفتاوی مستخرجه از کتاب نهایة المطلب منسوب باوست
ابو عبد الله محمد بن عمر بن الحسین بن الحسن بن علی التیمی البکری الطبرستانی الرازی المولد الملقب فخر الدین
المعروف بابن الخطیب الفقیه الشافعی فرید عصر ووحید دهر فائق اهل زمان در علم کلام ومعقولات وعلم الاوائل او را
تصانیف مفیده ست در فنون عدیده از انجمله تفسیر قرآن کریم ست که در وی هر غریب وغریبه جمع کرده وخیلی کبیر ست
لیکن کامل ننموده وشرح سورة فاتحه در یک مجلد ودر علم کلام مطالب علیه ونهایة العقول وکتاب الاربعین ومحصل
وکتاب البیان والبرهان فی الرد علی اهل الزیغ والطغیان وکتاب المباحث العمادیه فی المطالب المعادیه وکتاب
تهذیب الدلائل وعیون المسائل وکتاب ارشاد النظار الی لطائف الاسرار وکتاب تحصیل الحق وکتاب الزبدة والمعالم
وغیر ذلک ودر علم اصول فقه کتاب المحصول والمعالم ودر حکمت ملخص وشرح اشارات لابن سینا وشرح عیون الحکمة
وغیر ذلک ودر طلسمات سر مکنون وشرح اسماء الله الحسنی وشرح وجیز در فقه للغزالی واو را موافقات جیده ست بر نحاة وفرقه
در خلاف ودر طب شرح کلیات قانون نوشته ودر علم فراست تصنیف کرده ومصنفی دارد در مناقب شافعی جمله کتب او ممتع ست
ودر آنها سعادت عظیمه روزی او شده حتی که مردم کتب متقدمین را گذاشته اشتغال بکتب او نموده اند ووی اول کسی ست
که در کتب خود اختراع این ترکیب نموده ودران چیزی غیر مسبوق الیه آورده در وعظ ید طولی داشته در هر دو زبان عربی وفارسی

وعظ میگفت ودر وعظ او وجد لاحق میشد وبسیار میگریست در مدینه هرات مجلس او ارباب مذاهب وفلاسفه
وسوالها میکردند همه را جواب خوب میداد بسبب او از طائفه کرامیه خلقی کثیر بمذهب اهل سنت در آمد در هرات ملقب بشیخ الاسلام
بود مبدا اشتغالش بر بدر ست تا آنکه بمرو بعده قصد مسافی کرد ومدتی بروی اشتغال نمود وبسوی ری عود کرد در مجد
جیلی مشتغل ماند وبروی علم کلام وحکمت خواند گویند کتاب شامل امام الحرمین در علم کلام از بر داشت بعد تمهر در علوم بخوارزم آمد
ومیان او وکسان آنجا کلام در رجوع بمذهب واعتقاد رفت واز بلد خارج کرده شد بماوراء النهر رسید آنجا هم مسائله خوارزم
رود اناچار بوطن خود ری برگشت در ری طبیبی حاذق بود بنعمت وثروت داشت واو را دو دختر بود وفخر الدین را دو پسر
طبیب مریض شده یقین موت کرد هر دو دختر را بهر دو پسرش مزنی داد ودر گذشت فخر الدین بر جمیع اموال او مسلط گشت
وصاحب نعمت شد وسفر باکرد ودر اموال مذکور او را با شهاب الدین غوری صاحب غزنه مطالبه رود اد چون نزد او برای
استیفای حق خود رفت وی در اکرام او وانعام بروی مبالغه بجا آورد ومال طائل از طرفش او را حاصل شد وبخراسان برگشت
وبسلطان محمد بن تکش معروف بخوارزم شاه متصل شده حظ برداشت وباسنی المراتب رسید که بیچکس نزد او بدان تمیز رسیده مناقب او
بیشمار ست با این همه علوم نظمی هم وارد است

نهایة اقدام العقول عقال	وکثر سعی العالمین ضلال	
وارواحنا فی وحشة من جسومنا	وحاصل دنیانا اذی وبال	ولم نستفد من بحثنا طول عمرنا
سوی ان جمعنا فیه قیل وقالوا	وکم قد رأینا من رجال ودولة	فبادوا جمیعا مسرعین وزالوا
وکم من جبال قد علت شرفاتها	رجال فزالوا والجبال جبال	

علما از بلاد دور دست قصد او میکردند
وبالانها بسوی او از اقطار می بستند حسین واسطی گفته روزی بر منبر در هرات بعد کلام که در وی عتاب بر اهل بلد بود این بیت خواند
المرء ما دام حیا یستهان به ویعظم الرزء فیه حین یفتقد در کتاب خود تحصیل الحق ذکر کرده که علم حسن
بر پدر خود ضیاء الدین عمر گرفته وسلسله او بابی علی جبائی میرسد ودر فقه هم اشتغال بر والد خود کرده ووی بر بغوی واین سلسله
بامام شافعی منتهی میشود ولادت او در رمضان سنه اربع واربعین وخمس مائة بوده در ری ووفات روز عید الفطر سنه ست
وست مائة بمدینه هرات ابن خلکان گفته او را وصیتی دیده ام که در مرض موت خود بر یکی از تلامذه املا نموده دلالت میکند
بحسن عقیده وی انتهی محرر سطور گوید شیخ عبد الحق دهلوی در رساله مرج البحرین که از مشاهیر تواليف ایشان ست بقالب سجع
نوشته از متاخرین آنکه در خوض فلسفیات غلو کرد وابطال آن نمود وسد راه یاجوج فتنه شد امام فخر الدین رازی ست که مصادمات
ومقاومات غریب با حکما نمود اگرچه در بعضی مباحث مکابره ومجادله نیز راه یافته باشد اما چون نیتش بخیر ست عاقبتش بخیر باد وباحوج
بعضی از ارباب کشف که بصحبت معنوی حضرت سید کائنات صلی الله علیه وسلم مشرف شدند واز حقیقت حال فخر رازی استفسار نمودند
فرمود ذلک رجل معاتب وچون از حال بوعلی سینا پرسیدند فرمود ذلک رجل اضله الله علی علم ودر شان شهاب الدین
مقتول فرمود هو من متبعیه یعنی وی نیز از تابعان وپیروان ابو علی بن سینا ست والله اعلم انتهی کلامه +
ابو الفتح محمد بن ابی القاسم عبد الکریم بن ابی بکر احمد الشهرستانی المتکلم علی مذهب الاشعری امام مبرز فقیه متکلم بود
نصر احمد خوافی وابی نصر قشیری کرده وکلام بر ابی القاسم انصاری خوانده بارع در فقه ومتفرد در کلام گردیده کتاب نهایة الاقدام

فی علم الکلام وکتاب الملل والنحل ومناهج وبیان وکتاب المضارعة وتلخیص الاقسام لمذاهب الانام تصنیف ابوست
کثیر المحفوظ حسن المحاضرة واعظ بود سه سال در بغداد بسر برده قبول عظیم نزد عوام پیدا کرد حدیث از ابن المدینی و غیره
در نیسابور سماع کرده بود ابو سعد سمعانی از وی نوشته و در کتاب الذیل ذکر وی کرده در شهرستان در سنه سبعین
واربع مائة پیدا شده و همانجا در سنه ثمان واربعین وخمس مائة در گذشته در اول کتاب مائة الاقدام گفته **نظم**

لقد طفت فی تلک المعاهد کلها ... وسیرت طرفی بین تلک المعالم
فلم ار الا واضعا کف حائر ... علی ذقن او قارعا سن نادم

شهرستان بفتح شین وسکون ها نام سه شهرست یکی میان خوارزم و نیسابور
در آخر حدود خراسان و اول رمل متصل بناحیه خوارزم دهین مشهورست دوم قصبه ناحیه سابور از سرزمین فارس
سوم مرینه‌ای باصبهان بر نهر زرنده و ابن خلکان گفته این لفظ عجمی ست مرکب از لفظ شهر بمعنی مدینه و لفظ استان
بمعنی ناحیه گویا مدینة الناحیه شد ذکر ذلک یاقوت الحموی فی کتابه الذی سماه المشترک وضعا والمختلف صقعا

ابو عیسی **محمد** بن عیسی بن سوره بن موسی بن ضحاک السلمی الضریر البوغی الترمذی الحافظ المشهور یکی از ائمه
که در علم حدیث مقتدی بوده اند کتاب الجامع والعلل تالیف اوست و در اتقان بوی مثل زنند شاگرد محمد بن اسمعیل بخاری
و مشارک بعض شیوخ اوست مثل قتیبة بن سعید و علی بن حجر و ابن بشار وغیره و او را خلیفه بخاری گویند تورع و زهد و
بحدی داشت که فوق آن متصور نیست بخوف الهی سالها گریه و زاری کرد و نابینا شد در بستان المحدثین گفته از کبار صحابه
و حفظ آنست که در راه مکه با شیخی از شیوخ ملاقات کرد و سابق از آن شیخ دو جزو حدیث نوشته گرفته و فرصت عرض و قرائت
نیافته درین وقت از شیخ استدعای سماع نمود شیخ قبول کرد و گفت اجزای مرقومه بیار و دست در ارتمان بخوانم و آنرا
مقابله کن اتفاقا آن دو جزو گم کرده بود بسبب کمال شوق بدستور تلامذه نشست و شیخ آغاز قرائت نمود ناگاه شیخ نظر کرد
دید که در دست او اجزای سفید اند بسیار غضبناک شده فرمود با من استهزا میکنی گفت من اجزای مکتوبه گم کرده ام لیکن
احادیث را محفوظ دارم بهتر از نوشته گفت بخوان همه را از یاد بخواند تعجب شیخ زائد شد و گفت مرا باور نمی آید که بمجرد شنیدن
یکبار یاد گرفته باشی از سابق یادداری ترمذی گفت امتحان باید کرد شیخ چهل حدیث دیگر از غرائب خود که نزد دیگری نبود خواند
وی آنرا با اسانیدش فی الفور اعاده کرد و هیچ جا خطا نیفتاد این قسم امتحان او در بارهٔ حفظ بارها واقع شده بعده صاحب بستان
بطور فائده ذکر کرده است کنیت ابی عیسی از مصنف ابن ابی شیبه و سنن ابوداود وغیره ذکر کرده که ضرورت تفتیش درین باب نیست
وفات ترمذی روز دوشنبه شب سیزدهم رجب سنه تسع وسبعین ومائتین در ترمذ اتفاق افتاده و سمعانی گفته وفاتش در قریه بوغ
در سنه خمس وسبعین ومائتین بوده ابن خلکان گفته بوغ بضم بای موحده و سکون واو قریه ایست از قرای ترمذ بر شش فرسخ
از آن انتهی در بستان زیاده کرده که ترمذ شهری قدیم ست بر کنار آب جیحون و نهر بلخ نیز گویند و در لفظ ماوراء النهر
مراد همین نهری باشد و ترمذی شاگرد بخاری ست روش او را آموخته در بصره و کوفه و واسط و ری و خراسان و حجاز سالها
در طلب علم حدیث بسر برده تصانیف بسیار درین فن شریف از وی یادگار ست انتهی علی قاری گفته وی از محمود بن غیلان و محمد بن بشار
و احمد بن منیع و محمد بن المثنی و سفیان بن وکیع وغیرهم گرفته و از وی خلقی کثیر اخذ نموده و در اشعة اللمعات نوشته ترمذی یکی از

علمای اعلام و حفاظ حدیث شهیر انام و از ثقات مجمع علیه بوده مراد در حدیث و فقه بصالحیت الات و در سال دویست
و شهود انتهی گوییم کلام در نسبت ترمذی و اختلاف در ان در ترجمه ابو جعفر محمد بن احمد فقیه شافعی گذشته فلیرجع الیه
ابو عبد الله **محمد** بن یزید بن ماجه الربعی بالولاء القزوینی الحافظ المشهور مصنف کتاب السنن فی الحدیث امام در حدیث
و عارف بعلوم آن و بهمه آنچه بدان تعلق دارد بوده رحلت بسوی عراق و بصره و کوفه و بغداد و مکه و شام و مصر و ری برای
نوشتن حدیث نموده او را تفسیر قرآن کریم و تاریخ ملیح ست و کتاب او یکی از صحاح ستهست در سنه تسع و مائتین متولد
از جبارة بن المغلس و ابراهیم بن المنذر و ابن نمیر و هشام بن عمار و دیگر اجله آن طبقه اند علم حدیث نموده و از ابو بکر بن شیبه
استفاده فرموده ابو الحسن قطان که صاحب روایت سنن اوست از اعیان تلامذه اوست و صحیح آنست که ماجه بتخفیف میم
مادر او بود پس بالای بن الف باید نوشت تا معلوم شود که ابن ماجه صفت محمد ست نه صفت عبد الله بدستور عبد الله بن مالک
ابن بحینه ازدی صحابی مشهور و بدستور اسمعیل بن ابراهیم ابن علیه معاصر امام شافعی وفاتش یوم الاثنین ماه رمضان در دویست
سنه ثلث وسبعین و مائتین بوده برادرش ابو بکر بروی نماز گذارد و پسرش عبد الله متولی دفن شد و ربعی بفتح را و سکون با
نسبت ست بسوی ربعه که نام چند قبائل ست معلوم نیست که این نسبت بسوی کدام یکی از انهاست و قزوینی بفتح قاف
و سکون زا نسبت بسوی قزوین ست که از اشهر مدن عراق عجم ست جماعتی از علما از انجا بیرون آمده در اشعة اللمعات
گفته وی یکی از پیشوایان و حافظان حدیث و ثقه و محتج بست از اصحاب مالک و لیث سماع حدیث کرد و رحلت نمود در طلب
حدیث ببلاد و کتاب او یکی از کتب اسلامیه ست که بین العلما باصول و کتب ستهٔ صحاح ستهٔ مشهور شده چون محدثان گویند
رواه الجماعة مراد این ست که این شش تن درین شش کتاب روایت کرده اند و چون رواه الاربعة گویند مراد این چهار تن غیر بخاری
و مسلم باشند و او را چند حدیث ثلاثی ست و در فضل قزوین حدیث آورده که منکر بلکه موضوع ست ازین جهت علمی کرده اند
و در فضل قزوین احادیث بسیار آمده که نزد محدثان آن همه موضوع ست میر و نام شخصی آنها را وضع کرده والله اعلم

ابو عبد الله **محمد** بن عبد الله بن محمد بن حمدویه بن نعیم بن الحکم الضبی الطهمانی الحاکم النیسابوری الحافظ المعروف
بابن البیع امام اهل حدیث بود در عصر خود و در ان کتابها تالیف کرده که مثل آن سبوق نشده عالم عارف واسع العلم
ثقه بر ابی سهل محمد بن سلیمان صعلوکی کرده بعراق آمد و بر ابی علی بن ابی هریره فقیه قرائت نمود و طلب حدیث فرمود و حدیث
بروی غالب شد و بدان شهرت یافت حدیث از جماعتی کثیر لا تحصی شنیده معجم شیوخ او بدو هزار کس میرسد از کسیکه
بعد او زنده ماند هم راوی ست بنا بر سعت روایت و کثرت شیوخ تصانیفش در علوم به یکهزار و پانصد جزو می رسد
منها الصحیحان والعلل والامالی وفوائد الشیوخ وامالی العشیات وتراجم الشیوخ و آنچه باخراج آن متفرد گشته معرفت حدیث
و تاریخ علمای نیسابور و المدخل الی علم الصحیح والمستدرک علی الصحیحین و ما تفرد به کل واحد من الامامین و فضائل امام شافعی است
او را بسوی حجاز و عراق دو رحلت ست رحلت ثانیه در سنه ستین و ثلث مائة بود باحفاظ مناظره کرده و بشیوخ مذاکره نموده
و از انها نوشته و با دارقطنی مباحثه نموده و وی آنرا پسندیده جبلی در کتاب الارشاد گفته حدیث در سنه ثلثین شنیده
و الا در ماوراء النهر در سنه خمس وخمسین نموده و در عراق بسنه سبع وستین و دارقطنی لازم او گردیده ابو بکر نقال شاشی و انظار او

ازوی راوی اند قاضی نیسابور شده بود در سنه تسع وخمسین در ایام دولت سامانیه بوزارت ابی النصر محمد بن عبد الجبار الصیمری
بعده قاضی جرجان گشته ممتنع شد در بستان المحدثین گفته حاکم او را ازان گویند که قاضی شده بود و طهمانی نسبت بیکی از اجداد
اوست که طهمان نام داشت و ابن البیع بفتح موحده و تشدید تحتیه ازان خوانند که یکی از اجداد او بیع بود بیع را در لغت سندی
بیوپاری نامند تولد او در سنه احدی وعشرین وثلث مائه در نیسابور بوده در صغر سن طلب علم حدیث نمود پدر و ماموی او او را
برین کار رغیب و تقیید میکردند پدرش مسلم را دیده بود و او از پدر خود روایت دارد و از ابو العباس اصم و ابو عبد الله الاصم
و ابو العباس بن محبوب و ابو عمرو بن السماک و ابو علی نیسابوری و دیگر اجله علمای این فن و ابو ذر هروی صاحب روایت بخاری
و ابو یعلی خلیلی و ابو القاسم قشیری و بیهقی و دیگر اساتذه این صنعت ازوی روایت نموده اند گویند در زمان وی چهار کس در
مملکت اسلام سر آمد محدثین بودند دارقطنی در بغداد و حاکم در نیسابور و ابن مندہ در اصفهان و عبد الغنی در مصر در میان اینها
محققین اهل حدیث چنین حکم کرده اند که دارقطنی در معرفت علل ممتاز و مستثنی بود و حاکم در فن تصنیف و ترتیب فضل تمام داشت
و ابن مندہ در کثرت احادیث و معرفت واسعه متفوق بود و عبد الغنی را در معرفت اسباب تحریر زائد است و فاتش عجیب طور
واقع شد روزی در حمام در آمد و غسل بر آورد چون از آنجا بر آمد آهی کشید و جان داد و هنوز کنگ بسته بود و جامها نپوشیده
و این واقعه در ماه صفر سنه خمس واربع مائه روداده بعد از وفات بخواب دیده میگفت نجات یافتم پرسیدند در چه چیز گفت در
نوشتن حدیث انتهی آری حدیث همچنین چیزیست که نوشتن او نجات می بخشد تا بخواندن و روایت کردن و رسانیدن بمردم
و خود بران عمل نمودن چه رسد اللهم اجعلنا منهم واحشرنا فی زمرتهم بجاه صاحب الحدیث صلی الله علیه وسلم
وارزقنا شفاعته یوم القیامة آمین حمدوی بفتح حا و سکون میم و ضم دال و سکون واو و فتح یا ست قاله ابن خلکان
ابو عبد الله **حمیدی** بن ابی نصر فتوح بن عبد الله بن حمید بن یصل الازدی الحمیدی الاندلسی المیورقی الحافظ المشهور
اصلش از قرطبه از بعض الرصافه است وی از اهل جزیره میورقه بوده روایت از ابن حزم ظاهری دارد و از مختصان او بود
و بصحبت او مشهور شده و ازوی بسیار گرفته و هم از ابن عبد البر و غیرهما من الائمه رحلت و بسوی مشرق بسنه ثمان واربعین
واربع مائه بود حج گذارد و بمکه سماعت نمود و بافریقیه و اندلس و مصر و شام و عراق شتافت و در بغداد وطن گرفت موصوف بود
بنباهت و معرفت و اتقان و دین و ورع و در قراءت حدیث نغمه حسن داشت امیر ابو نصر بن ماکولا ذکر او کرده و گفته اخبرنا
صدیقنا ابو عبد الله الحمیدی وهو من اهل العلم والفضل والتیقظ ولم ار مثله فی عفته ونزاهته وورعه وتشاغله بالعلم وله
کتاب الجمع بین الصحیحین للبخاری ومسلم وهو مشهور اخذه الناس عنه وله تاریخ الاندلس سماه جذوة المقتبس فی مجلد واحد
و در خطبه آن ذکر کرده که وی این کتاب را از یاد خود نوشته است و آنرا از نزد وی ببغداد طلبیدند میگفت سه چیز است از
علوم حدیث که تقدیم تهمم بدان واجب است یکی کتاب العلل و احسن کتب موضوعه در وی کتاب دارقطنی است دوم کتاب المؤتلف والمختلف
و احسن کتب موضوعه در وی کتاب امیر ابی نصر بن ماکولا است سوم کتاب وفیات الشیوخ و در ان کتابی نیست و خواسته بود
که در ان کتابی فراهم نماید امیر ابن ماکولا گفت بر حروف معجمش مرتب کن بعد از انکه بر سنوات ترتیب نمودم ابو بکر بن طرخان
گفت همچنین ازین اراده مشغول نمودند تا انکه بمرد و نیز گفت انشدنا الحمیدی لنفسه **نظم** لقاء الناس لیس یفید شیئا

سوی الهذیان من قیل وقال | فاقلل من لقاء الناس الا | لاخذ العلم او اصلاح حال

وی در بغداد ابو بکر خطیب ادریافته وازوی و از غیر وی روایت نموده و خطیب هم ازوی روایت کرده ولادت اول صفر
واربع مائه بود در بستان المحدثین گفته او را ظاهری نیز گویند نسبت بمذهب ظاهر از قضای و دیگر محدثین عمده استفاده نموده
در مکه معظمه با کریمه مروزیه راویه بخاری ملاقات کرده روزی ابو بکر بن میمون بر در حجره او آمد و تخته در را حرکت داد
تا استیذان باشد حمیدی را ازان غفلت شدی دانست که مرا منع نکرد اذن ست در حجره در آمد ران حمیدی مشغول بود
این امر حمیدی شاق آمد تا دیر بگریست و گفت ازان باز که تمییز و شعور پیدا کرده ام تا این وقت ران را کسی برهنه ندیده
در فن معرفت علل حدیث و تحقیق معانی آن بر طبق اصول مهارت تمام داشت و در علم عربیت و ادب و حل مشکلات قرآن
و دریافت لطافت بلاغت آن دستگاهی کلی نصیب او بود از تصانیف اوست تاریخ الاسلام و کتاب المذهب للسلوک
فی وعظ الملوک و کتاب مخاطبات الاصدقاء فی المکاتبات واللقاء و کتاب حفظ البصر و کتاب ذم النمیمه در مجالس و خانه
بسیار او را استحان کردند هرگز ذکر دنیا بر زبان او نرفته شعری هم دارد لیکن در وعظ و نصیحت و من شعره **نظم**

کتاب الله عز وجل قولی | وما صحت به الاثار دینی
وعود افهو عن حق مبین | فدع ما صدعن هذا وخذها | تکن منها علی عین الیقین
وما اتفق الجمیع علیه بدعه

و ازین قطعه او معلوم میشود که در فروع نیز ظاهری بود چنانکه جماعه از احوال او نویسان او نیز نوشته اند و گفته اند که
ظاهریت خود را فی الجمله اخفا میکرد شیخ شهاب الدین مقری در نفح الطیب گفته از تصانیف اوست کتاب مراتب علی الایمان
من اهل الایمان و کتاب تسهیل السبیل الی علم الترسیل و از نظم او این ابیات نوشته اند بیات

روض واهل الحدیث الملک والوزر | من کان قول رسول الله حاکمه | الناس نبت وارباب القلوب لهم
وله ان الفقیه حدیث یستضاء به | عند الحجاج والا کان فی الظلم | فلا شهود له الا الاولی ذکروا
لاح الحدیث له فی الوقت کالعلم | ومن لم یکن للعلم عند فنائه | ان ناه ذو مذهب فی قصر مشکله
ما العلم یحیی المرء طول حیاته | فاذا انقضی اجله حسن ثناه | وله الغنا النوی حتی انست بوحشته
وصت بهذا فی الصبابة مولعا | فلم احص کم رافقته من مرافق | ولم احص کم خیمت فی الارض موضعا
ومن بعد جوب الارض شرقا ومغربا | فلا بد لی من ان اوافی مصرعا | وفاتش در سنه ثمان وستمائه واربع مائه

بمادرای الحجه بوده ابو بکر شاسی که از مشاهیر فقهای شافعیه است بروی نماز جنازه گذارده نزد قبر شیخ ابو اسحق شیرازی
دفن شدی قبل از موت بار با مظفر رئیس الروسای بغداد که بمنزله وجود دهری تمام شهر بود وصیت کرده بود که مرا نزد
بشر حافی دفن خواهی کرد وی بسبب بلغی خلاف آن کرد بعد موت او را بخواب دید که نهایت گله و شکایت این امر میکند تا چار
در سنه احدی وتسعین بماه صفر از انجا نقل کرده نزد بشر حافی مدفون ساختند کفن او تازه بود و بدن او هرگز نه کاهیده
و خوشبو از وی تا دور میرفت انتهی ابن خلکان گفته حمیدی بضم حا و فتح میم نسبت بسوی جد وی حمید نام ست و بصل
بفتح او کسر صاد ست و میورقه بفتح میم و ضم یا جزیره ایست در بحر غربی قریب ببر اندلس والله اعلم

ابو عبد الله محمد بن علی بن عمر بن محمد التمیمی المازری الفقیه المالکی المحدث یکی از اعلام مشار الیهم در حفظ
حدیث و کلام بران بوده شرح صحیح مسلم او مسمی بکتاب العلم بفرائد کتاب مسلم شرحی جید ست قاضی عیاض کتاب اکمال
همین بنا کرده گویا تکمله این کتاب ست او را در ادب کتب متعدده ست له کتاب ایضاح المحصول فی برهان الاصول و اصل
متقن بود بعمر ثلث و ثمانون سنه یوم الاثنین ثانی یا ثانی عشر ربیع الاول سنه ست و ثلثین و خمس مائة
درگذشت مازری بفتح میم و زای مفتوحه نسبت بسوی مازر ست که نام بلیده ایست در جزیره صقلیه
ابو موسی محمد بن ابی بکر عمر بن ابی عیسی احمد بن عمر بن مخلد الاصبهانی المدینی الحافظ المشهور امام عصر خود بود
در حفظ و معرفت در حدیث و علوم آن تالیف مفیده دارد کتاب المغیث او مجلدی ست و بدان کتاب الغریبین هروی
را کامل کرده و بران استدراک نموده کتابی نافع ست و او را زیادات ست در جزئی لطیف بطور ذیل بر کتاب شیخ او
ابی الفضل محمد بن طاهر المقدسی المسمی بکتاب الانساب و وی اهمال او را ذکر کرده و تقصیر دران ننموده و از اصبهان
بطلب علم حدیث رحلت نموده و بدان بحج کرده مقیم شد سه سال بود که پدر او تبرکا او را همراه خود بمجلس سماع حدیث
ابو سعید محمد بن مطرزی برد چون بسن تمیز رسید از ابو علی حداد و ابن طاهر مقدسی و ابو القاسم تیمی اخذ این علم نمود
و از حافظ یحیی بن منده در بغداد استفاده کرد تبحر عظیم داشت و در معرفت علل حدیث و ابواب آن و معرفت رجال
و رواة ید طولی داشت درین فنون یگانه عصر خود بود حافظ عبد الغنی مقدسی و حافظ عبد القادر رهاوی و حافظ ابو
حازمی و دیگر محدثان عمده شاگرد اویند از تصانیفش که بدان برقد ما سبقت برده چند کتاب ست منها کتاب تتمیم
معرفة الصحابه و آن گویا ذیل کتاب ابو نعیم ست و کتاب الطوالات لیکن دران موضوعات و واهیات بسیار ست
و کتاب اللطائف و کتاب عوالی التابعین قوت حافظه او بسیار بود یکبار کتاب علوم الحدیث حاکم در مقابله نسخه از یاد
خواند از اهل دنیا مستغنی و متعفف بود از هیچکس نذر و نیاز قبول نمیکرد جز قلیل از مال داشت از منفعت تجارتش
بسر اوقات میکرد و خیلی متواضع بود کسی را همراه نمیگرفت رهاوی گفته یکنیم سال نزد او آمد و رفت کردم
درین مدت چیزی که خلاف شرع و مروت باشد از وی ندیدم ولادت او در ذیقعده سنه احدی و خمس مائة بوده
و وفات لیلة الاربعاء تاسع جمادی الاولی سنه احدی و ثمانین و خمس مائة و هر دو باصبهان اتفاق افتاده هنوز از
دفن او فارغ نشده بودند که باران بسیار هجوم آورد موسم گرما بود آب در اصفهان دران روز ها کم بود بعضی از صحابی
آنزمان خبر دادند که من آنحضرت صلی الله علیه و سلم را بخواب دیدم گویا وفات یافتند پیش منبری رفتم گفت اگر خواب تو
راست ست امامی از ائمه مسلمین که بی تاخیر وقت باشد رحلت نماید زیرا که همین قسم خواب نزد رحلت امام شافعی
و وفات سفیان ثوری و امام احمد بن حنبل نیز دیده بودند بیننده خواب گفته هنوز شام نشده بود که خبر وفات ابو موسی
در کوچه و بازار شائع شد مدینی بفتح میم و کسر دال و سکون یا نسبت ست بسوی مدینه اصبهان حافظ ابو سعد سمعانی
در کتاب الانساب گفته این نسبت بسوی چند مدینه ست اول آنها مدینه رسول ست صلی الله علیه و آله و سلم
دوم مرو سوم نیسابور چهارم اصبهان پنجم مدینة المبارک بقزوین ششم بخارا هفتم سمرقند هشتم نسف ذکر کرده که نسبت

بسوی همه این مدن مدینی ست و اکثر و نسبت مدینه رسول صلی الله علیه و سلم مدنی بود و نسبت بمرو مروزی و بنیسابور نیسابوری
ابو الفضل محمد بن طاهر بن علی بن احمد المقدسی الحافظ المعروف بابن القیسرانی یکی از رحالین در طلب علم و سماع
سماع در حجاز و شام و مصر و ثغور و جزیره و عراق و جبال و فارس و خوزستان کرده و در همدان وطن نموده از مشهورین
بحفظ و معرفت بعلوم حدیث ست و درین باب او را مصنفات و مجموعات ست دال بر غزارت علم و جودت معرفت او
تصانیف بسیار دارد منها اطراف الکتب الستة و هی صحیح البخاری و مسلم و ابو داود و الترمذی و النسائی و ابن ماجة
و اطراف الغرائب تصنیف دارقطنی و کتاب الانساب فی جزء لطیف و هو الذی ذیل الحافظ ابو موسی الاصبهانی و غیر ذلک
من الکتب و او را معرفتی ست بعلم تصوف و انواع آن و متفنن ست در آن تصنیفی دارد در وی و او را اشعار حسنه ست غیر واحد
از حفاظ از وی نوشته اند منهم ابو موسی المذکور ولادتش ششم شوال سنه ثمان و اربعین و اربع مائة بوده در بیت المقدس اول
سماعش در سنه ستین و اربع مائة ست و وفاتش در سنه سبع و ستین و اربع مائة اتفاق افتاده و از آنجا بیت المقدس
برگشت و از همانجا احرام بسوی مکه بست و نزد قدوم از حج روز جمعه در سنه سبع و خمس مائة ببغداد وفات یافت پسرش
ابو زرعه طاهر بن محمد بن طاهر از مشهورین بعلو اسناد و کثرت سماع بود و معرفتی بعلم نداشت لیکن پدرش او را در طفلی
از جماعتی سماعت کنانیده منهم ابو محمد عبد الرحمن بن احمد الدونی در ری و ابو الفتح عبدوس بن عبد الله همدانی و ابو عبد الله محمد
بن عثمان الکاتبی و ابو الحسن بکی بن منصور السلار و او را در بغداد هم آورده از ابی القاسم علی بن احمد بن بیان و غیره شنوانیده
بعد وفات پدر ساکن همدان شد و برای حج از بغداد میرفت اند ابسیاری از سماعات خود را درینجا تحدیث کرد و نیز ابو المظفر یحیی
بن هبیره و غیره از وی سماعت دارند مولدش در ری ست سنه احدی و ثمانین و اربع مائة و وفات روز چهارشنبه سابع ربیع الآخر
سنه ست و ستین و خمس مائة بهمدان و قیسرانی بفتح قاف و سین مهمله نسبت بسوی قیسریه ست که بلیده ایست در شام
بر ساحل بحر ابن خلکان گفته و الآن بدست فرنج ست خذلهم الله تعالی گویم ملک ظاهر رکن الدین بیبرس صالحی
در شهور سنه ثلث و ستین و ست مائة آنرا از دست ایشان باز گرفته و ویران ساخته که هنوز خراب ست ***
ابو عبد الله محمد بن یحیی بن منده العبدی الحافظ المشهور صاحب کتاب تاریخ اصبهان یکی از حفاظ
ثقات بود از خاندان کبیر جماعتی از علما از آن برآمده و نبوده اند عبدی بدین و لیکن چون مادر وی بزوجیت محمد از بنی عبد یغوث
منسوب بسوی اخوال شد وفاتش در سنه احدی و ثلث مائة بوده و سنه بفتح میم و دال ست +
ابو عبد الله محمد بن یوسف بن مطر الفربری راوی صحیح البخاری ولادتش در سنه احدی و ثلثین
و مائتین بوده مردم بسوی او برای سماعت این کتاب رحلتها کردند وفاتش سوم شوال سنه عشرین و ثلث مائة بوده فربر
بفتح فا و سکون موحده بلده ایست بر طرف جیحون متصل بخارا و وی آخر کسی ست که جامع صحیح را از بخاری روایت کرده
ابو عبد الله محمد بن الفضل بن احمد بن محمد الصاعدی الفراوی النیسابوری الملقب بکمال الدین الفقیه المحدث
آمد و شد بمجلس امام الحرمین ابی المعالی داشت از وی اصول گرفته و در میان صوفیه نشو و نما یافته فقیه محدث متقی مناظر
واعظ بود طعام برای مسافرین و اردین بروی خود می برد و خدمت میکرد با وجود کهرسن برای حج بکشتافت در بغداد بسیار طلبا

کبدان توجه کرده برای او مجلس وعظ عقد کردند در حرمین اظهار علم کرده بنیشابور برگشت و در مدرسهٔ ناصحیه برای درس نشست
و بامات بسجد مطرز قیام کرد سماع صحیح مسلم از عبد الغافر فارسی دارد و صحیح بخاری از سعید بن ابی سعید شنیده و او را
سماعات ست از ابی اسحق شیرازی و بیهقی و ابی القاسم قشیری و بروایت چند کتب بیهقی مثل دلائل النبوة و الاسماء
والصفات والبعث والنشور والدعوات الکبیرة والصغیرة متفرد ست در حق او میگفتند الفراوی الف راوی
پیدایش او در سنه چهارصد و چهل و دو یا یک ست و وفات یوم الخمیس بست و دوم شوال سنه پانصد
وسی فراوی بضم فا و فتح را نسبت بسوی فراوه است که بلیده ایست متصل خوارزم آنرا ربط
فراوه هم گویند بنا کرده عبد الله بن طاهر امیر خراسان ست در خلافت مامون والله اعلم +

ابوبکر محمد بن الحسین بن عبد الله الآجری الفقیه الشافعی المحدث صاحب کتاب الاربعین حدیثا و هی مشهورة به
عابد صالح بود راوی ست از ابی مسلم الکجی و ابی شعیب الحرانی و احمد بن یحیی الحلوانی و مفضل بن محمد الجندی و خلقی کثیر از
اقران ایشان محمد بن اسحق ندیم ذکر او در کتاب فهرست نام خود کرده تصانیف او در فقه و حدیث بسیار ست ذکره الخطیب
فی تاریخه وقال کان ثقة صدوقا دینا وله تصانیف کثیرة وحدث ببغداد ثم انتقل الی مکة فسکنها حتی توفی بها جماعتی از
حفاظ ازوی راوی ست منهم ابو نعیم الاصبهانی صاحب کتاب حلیة الاولیاء و ابو الحسن بن بشران و ابو الحسن الحامی وغیرهم
کتاب الشریعة فی السنة از تصانیف اوست در زمانهٔ مجاورت مکه حجاج و مغاربه را ازوی فیض این علم بسیار رسید عالم عامل
متبع سنت بود گویند چون در مکه داخل شد مکه او را خوش آمد گفت اللهم ارزقنی الاقامة بها سنة تا تقی را شنید میگوید
بل ثلثین سنة بعد ازان سی سال زیست و در محرم سنه ستین و ثلث مائة هم در مکه برحمت حق پیوست آجری بفتح
همزه ممدوده و ضم جیم و تشدید را نسبت ست بسوی آجر و نمیدانم که بکدام معنی بسوی آن منسوب ست
و در حاشیهٔ کتاب الصلة دیدم که نوشته الآجری ینسب الی قریة من قری بغداد یقال لها آجر والله اعلم

ابو الفضل محمد بن ناصر بن محمد بن علی بن عمر البغدادی الحافظ الادیب المعروف بالسلامی حافظ بغداد بود در وقت خود
او را حفظ وافر ست از ادب و آنرا از خطیب ابی زکریا تبریزی گرفته و خط وی در غایت صحت و اتقان بود و کثیر البحث از فوائد
و اثبات اوست ایمه در روایت ازوی اکثار کرده اند و علمای عصر ازوی گرفته منهم ابو الفرج بن الجوزی و اکثر روایت او
ازوی ست ذکره ابو سعد السمعانی فی کتبه در شعبان سنه سبع و ستین و اربع مائة پیدا شده و در شعبان سنه خمسین و خمس مائة
ببغداد وفات یافته سه بار بروی نماز گذاردند سلامی بفتح سین مهمله و لام الف مخففه نسبت ست بسوی مدینة السلام بغداد

ابوبکر محمد بن ابی عثمان موسی بن عثمان بن موسی بن حازم الحازمی الهمدانی الملقب بزین الدین یکی از حفاظ متقنین
و عباد الله الصالحین بود قرآن کریم حفظ کرده و در همدان بخدمت ابو الوقت عبد الاول بن عیسی السجزی حاضر شده
و از ابی منصور شهردار بن شیرویه الدیلمی و ابی زرعة طاهر بن محمد مقدسی و ابی العلاء الحسن بن احمد الحافظ و جماعتی کثیر شنیده
و در بغداد بر شیخ جمال الدین واثق بن فضلان و غیره تفقه نموده و حدیث در انجا از ابی الحسین عبد الحق و ابی نصر عبد الرحیم و ابی الفتح
عبید الله و غیرهم شنیده بعده رحلت بسوی چند بلاد از عراق و شام و موصل و بلاد فارس و اصبهان و همدان و بلاد آذربیجان کرده

و از اکثر شیوخ این بلاد نوشته و حدیث بروی غالب آمده و در ان بارع شده و اشتهار گرفته و بروی تصنیف کرده منها
الناسخ والمنسوخ فی الحدیث و کتاب الفیصل فی مشتبه النسبة و کتاب العجالة فی النسب و کتاب باتفق لفظه و افترق معناه
فی الاماکن والبلدان المشتبهة فی الخط و کتاب سلسلة الذهب فیما رواه الامام احمد بن حنبل عن الامام الشافعی شرط الاربعین ذلک
در جانب شرقی بغداد سکونت داشت و در ان اوان اشتغال ملازم خیر بود تا آنکه در حین شباب دست برد مرگ شد ذلک فی سنة
اربع و ثمانین و خمس مائة و نزد قبر جنید بعد نماز مکرر جنازه مدفون شد و کتب او بر اصحاب حدیث تفریق یافت شعار می لفتح حاملی مهملتین بعدهما
ابوبکر محمد بن عبد الله بن محمد بن عبد الله بن احمد المعروف بابن العربی المعافری الاندلسی الاشبیلی الحافظ المشهور حافظ متبحر
ختام علمای اندلس و آخر ایمه و حفاظ اوست ابن بشکوال در کتاب الصلة گفته دیدم او را در اشبیلیه صخره یوم الاثنین سوم
جمادی الآخره سنه ست عشرة و خمس مائة میگفت که وی همراه پدر یوم الاحد لثمان شهر ربیع الاول سنه خمس و ثمانین و اربع مائة
رحلت بسوی مشرق نموده داخل شام شد و بر ابو بکر محمد بن الولید الطرطوشی تفقه کرد و ببغداد در آمده از جماعتی از اعیان مشایخ
آنجا سماعت نموده داخل حجاز شد و در موسم سنه تسع و ثمانین حج گزارده عود بسوی بغداد نمود و در صحبت ابو بکر شاشی
و ابو حامد غزالی و غیرهما من العلماء والادباء ماند و از نزد ایشان بمصر و اسکندریه آمده جماعتی از محدثین را برخورده از ایشان
نوشت و استفاده کرد و افاده نمود باز در سنه ثلث و تسعین باندلس برگشت و در اشبیلیه باعلم کثیر قدوم آورد که هیچکس
قبل ازوی بمثل او در انجا داخل نشده بود از کسانیکه رحلت بسوی مشرق کرده بودند و ازوی از اهل تفنن در علوم و استبحار در ان
و جامع برای آن مقدم در جمیع معارف متکلم در انواع آن نافذ در همه حریص بر ادا و نشر آن ثاقب الذهن در تمییز صواب
از ان ست و با این همه جامع آداب اخلاق با حسن معاشره و لین کنف و کثرة احتمال و کرم نفس و حسن عهد و ثبات وده بود در
بلد خود قاضی گشته و اهل آنجا ازوی بعد از ان شدت و نفوذ احکام او منتفع شدند و نظر المیسوری مرهوبه داشت از
قضا منصرف شده اقبال بر نشر و بث علوم کرد از مولدش پرسیدم گفت پیدا شده ام شب پنجشنبه بست و دوم شعبان
سنه ثمان و ستین و اربع مائة و وفاتش در سنه ثلث و اربعین و خمس مائة در مدینه فاس در ربیع الآخر بوده انتهی کلام ابن بشکوال
بعده ابن خلکان گفته من میگویم که این حافظ را مصنفات ست از انجمله ست کتاب عارضة الاحوذی فی شرح الترمذی وغیره
والعارضة القدرة علی الکلام یقال فلان شدید العارضة اذا کان ذا قدرة علی الکلام والاحوذی الخفیف فی المشی الحاذق
و قال الاصمعی الاحوذی المشمر فی الامور القاهر لها الذی لا یشذ علیه منها شیء و هو بفتح الهمزة و سکون الحاء المهملة و فتح الواو
و کسر الذال المعجمة و فی آخرها یاء مشددة انتهی کلام ابن خلکان و در بستان المحدثین نوشته وی رحلت نموده از علمای اجله هر ملک
اخذ علم نمود و در روایت وسعت تمام حاصل ساخت و علم اصول و خلاف و کلام و دیگر فنون را اتقان کلی نمود در شام از
فراز بن محمد زبیر و ابو الفضل بن الفرات و قاضی ابو الحسین خلعی و ابن مشرف و حافظ مکی بن عبد السلام رملی و حسین
بن عبد الله طبری و دیگر بزرگان آنعصر استفاده نمود محمد بن یوسف بن سعاده و حافظ ابو القاسم سهیلی و شیخ بن یحیی
یعنی شاگردان او بیند او را فراغت مال و ثروت و جاه و انتشار صیت بسیار بود گویند بمرتبهٔ اجتهاد رسیده بود در حدیث
و فقه و اصول و علم قرآن و علوم ادبیه و نحو و تاریخ تصانیف گزیده ازو یادگار ست و بسبب ثروت و کثرت مال و نیز محمد و عمر اشتغال

شهر بناه اشبیلیه را بر زمال خود ساخته بود از تصانیف عمدهٔ او تفسیر انوار الفجر است که در بست سال مرتب ساخته
هشتاد هزار ورق دارد و در خزانهٔ الکتب ابو عیان فارس بن علی بن یوسف در هشتاد مجلد موجود بود و کتاب قانون التنزیل
و کتاب احکام القرآن و کتاب الناسخ والمنسوخ و ترتیب المسالک فی شرح موطا الامام مالک و القبس علی موطا مالک بن انس و کتاب المشکلین
یعنی مشکل القرآن و الحدیث و کتاب النیرین فی شرح الصحیحین و شرح حدیث ام زرع و شرح حدیث الافک و شرح حدیث جابر
فی الشفاعة و کتاب الکلام علی مشکل حدیث السحاب و الحجاب یعنی حدیث حجابه النور لو کشفه لاحرقت سبحات وجهه ما انتهی الیه
بصره من خلقه و کتاب تبیین الصحیح فی تعیین الذبیح و تفصیل التفضیل بین التحمید و التهلیل و سباعیات و مسلسلات
و سراج المریدین و کتاب التوسط فی المعرفة صحة الاعتقاد و الرد علی من خالف السنة من ذوی البدع و الالحاد و الانصاف
فی مسائل الخلاف در بست مجلد و شرح غریب الرسالة و تخلیص محصول در علم اصول و عواصم و قواصم و نواهی دوای
و کتاب ترتیب الرحلة و کتاب ملجأ المتفقهین الی معرفة و غوامض النحویین و غیر ذلک و کتاب الرحلة او مشتمل بر فوائد
غریبه است از انجمله آنکه گفته در مدینة السلام از ابو الوفا بن عقیل امام حنابله شنیدم و میگفت ولد تابع امام است در بست
و در حکم اوست در رقیت و حریت زیرا که چون از پدر جدا شد نطفهٔ بی قیمت بود و هیچ مالیت نداشت آنچه از قدر و منزلت
پیدا کرده در شکم مادر کرده پس تابع او گشته چنانکه اگر کسی در زمین کسی خرما خورده و استخوان انداخته رفت پس درخت
بار دار گشت آن درخت ملک صاحب زمین ست نه خورندهٔ خرما زیرا که در وقت خوردن و انداختن استخوانش هیچ
قیمت نداشت و نیز میگوید که از ماهران سحره در زمین بابل شنیدم که هر که آخر آیت از هر سوره نوشته در گلوی خود آویزد
سحر با وی کارگر نشود و نیز میگوید هنگامیکه در مکه اقامت داشتم التزام کرده بودم که هرگاه از آب زمزم جرعه بنوشم
نیت علم و ایمان در خاطر بگذرانم خدای تعالی بر من علم را بوفور تمام گشاده ساخت درین قسم که چرا به نیت عمل
یک جرعه ننوشیدم که توفیق عمل در من کمتر از میل علم ست و نیز میگوید روزی در مجلس ابو الوفا بن عقیل در بغداد
حاضر بودم مذکور تفسیر قرآن بود قاری این آیه بخواند تحیتهم یوم یلقونه سلام شخصی جانب چپ من نشسته بود و من پشت
بر ابو الوفا نشسته بودم بآن شخص آهسته گفتم این آیت دلیل صریح بر رویت باری تعالی ست در آخرت زیرا که عرب میگوید
لقیت فلانا الا در صورت رویت ابو الوفا شنید و در مقام نصرت مذهب معتزل بزودی این آیه بخواند و گفت فاعقبهم
نفاقا فی قلوبهم الی یوم یلقونه حال آنکه منافقین را باجماع مرکب رویت نخواهد بود من در آن وقت بهراس مجلس عام هیچ نگفتم لیکن
در کتاب المشکلین در تفسیر این آیت نوشتم که ضمیر یلقونه راجع بنفاق ست بتقدیر جزای نفاق بدلیل آنکه اگر راجع بجناب
باری تعالی بود بما اخلفوه ما وعدوه میفرمود و اظهار لفظ الله را وجهی تلاش باستی کرد و نیز میگوید روزی شاعر مشهور
ابن ضبارة در مجلس من آمد در حضور من مجمر آتش که خاکسترش بالای آتش گشته بود نهاده بود گفتم درین باب شعری
نظم کن فی البدیهه گفت شعر شابت نواصی النار بعد سواد وتسترت عنا بنور رماد
و از من درخواست که تتمهٔ این بیت شما بفرمائید من هم فی البدیهه گفتم شعر شبنا کما شابت وزال شبابنا
فکانما کنا علی میعاد راقم حروف گوید هر چند این بیت چندان لطف ندارد لیکن بر قوت طبع او دلالت میکند

و اما اشعار لطیفهٔ او آنست که روزی همراه امیرزادهٔ خوش روی سوار بود برای شکار میرفت در راه امیرزاده گوزنی دید که
بسوی وی جفا نمیکرد گرفت غرض او از سماع و بازی بود ابن العربی فی الفور این قطعه انشا نمود **قطعه**

یهز علی الرمح ظبی مهفهف — یعوب بالباب البریة عابث
ولکنه رمح وثان وثالث — فلو کان رمحا واحدا لاتقیته

شراح اشعار او در تعیین ثانی و ثالث اختلاف ست بعضی گفته اند و نگاه است
و بعضی چیز دیگر گفته اند و صحیح نزد راقم حروف آنست که مراد از رمح واحد یکبار جفا نمودن ست از ثانی و ثالث تکرار آن والله اعلم
و نیز از اشعار اوست **قطعه**

ابثنی بکم نوبتی بالبکا — فاهلا لها دبنا نیبها
فقلت اذا استحسنت عینکم — امرت جفونی بتعذیبها — و در شوق دیار شامیه گفته **نظم**
امنک سری واللیل یخدع بالفجر — خیال الحبیب قد حوی نصب الفخر — جلا ظلم الظلماء مشرق نوره
ولم تخض الظلماء بالانجم الزهر — ولم یرض بالارض الاریضة — فصار علی الحوری الی فلک یجری
وحث مطایا قد مطا ما لغیره — فاوطا هاتیه علی قبة النسر — فصارت ثقالا بالجلال فوقها
وسارت عجالا تتقی الم الزجر — وجرت علی ذیل المجرة ذیلها — فمن شهبه ما ملأ الملن یسری
ومرت علی الجوزاء یواضع نوقها — فاثار ما مرت به کلف البدر — و در هنگام اقامت مدینه گفته **نظم**

لمیق لی سول ولا مطلب — مذ صرت جار الحبیب الحبیب — لا ابتغی شیئا سوی قربه
وها انا منه قریب قریب — من غاب عن حضرة محبوبه — فلست عن طیبة من یعیب
لا تسال المغبوط عن حاله — جار کریم ومحل خصیب — العیش والموت لیسا طیب
طیبة لی کل شیء یطیب

وفات او در سنهٔ پانصد و پنجاه و سه بوده در سفر مرده وقتی که از مراکش برگشته متوجه
وطن خود بود در دهی از دیهات فاس اجل او در رسید از آنجا نعش او را برداشته بفاس آوردند و بیرون باب محروق
دفنش کردند انتهی کلام البستان محرر سطور گوید این یکی از دو روایت وفات اوست و ابن خلکان گفته دفن
بمقبرة الجیانی و این غیر ابن عربی صاحب فتوحات مکیه امام طائفهٔ وجودیه است چنانکه ترجمه اش بیاید
ابو بکر محمد بن ابی محمد قاسم بن محمد الانباری النحوی علامهٔ وقت بود در ادب صدوق ثقه دین خیر کثیر الحفظ
از اهل سنت در علوم قرآن و غریب حدیث و مشکل تصنیف کرده خطیب در تاریخ بغداد ذکر او نموده و بروی ثنا گفته
و علی تعالی گفته وی سه لک بیت شاهد قرآن کریم یاد داشت و خود وی گفته سیزده صندوق یاد دارم و یک صندوق
تفسیر قرآن باسانید محفوظ او بود و کتاب غریب الحدیث او چهل و پنج هزار ورق است در سنهٔ احدی و سبعین
و ثلثمائه متولد شده و روز عید الفطر سنهٔ ثمان و عشرین و ثلث مائه جان بحق سپرده در بعض آمالی خود نویسانیده

نظم

سقی الله اطلالا باکثبة الحمی — نهلا منعتم اذ منعتم کلالها — خیالا یوافینی علی النای هادیا
لقال الصدی یا صاحبی انزلا بها — وان کن قد ابدین للناس مابیا — منازل لو مرت بهن جنادب
واملا ایضا فی مجلس آخر **قطعه** — وبالعرة البیضاء ان زرت اهلها

مهاملات ما علیهن باس | خرجن بحب الریب من غیر ریبة | عفافت باغی اللهو عنهن ناس

ابو عبد الله محمد بن عمر بن واقد الواقدی امام عالم ست در مغازی وغیره سماعت از ابن ابی ذئب
و معمر بن راشد و مالک بن انس و ثوری و غیرهم دارد قاضی شرقی بغداد و عسکر مهدی بود و او بر
حدیث ضعیف کرده اند بعمر هفتاد و هشت سال در سنه سبع و مائتین بمرد ابن خلکان در ترجمه او اطالت کرده
ابو عبد الله محمد بن سعد بن منیع الزهری کاتب الواقدی احدی از فضلای نبلای اجلاست سماعت از سفیان
بن عیینه و افطار او دارد و از وی ابو بکر بن الدنیا و حارث بن اسامه راوی اند کتابی کبیر دارد در طبقات صحابه و تابعین
و خلفا تا وقت خود خیلی خوب و جید واقع شده در پانزده مجلد ست صدوق ثقه بود کثیر العلم غزیر الحدیث والروایة
کثیر الکتب کتب الحدیث والفقه و غیرهما وفاتش در سنه ثلثین و مائتین در بغداد بوده و هو ابن اثنتین و ستین سنة رحمه الله تعالی
ابو بشر محمد بن احمد بن حماد بن سعد الانصاری بالولا الوراق الرازی الدولابی عالم بود بحدیث و اخبار و تواریخ
حدیث در شام و عراق شنیده محمد بن بشار و احمد بن عبد الجبار و خلقی کثیر از وی راوی ست طبرانی و ابو حاتم
بن حبان البستی هم از و روایت کرده اند تصانیف مفیده دارد در تاریخ و سوالید علما و وفیات ایشان
و اعتماد ارباب این فن در نقل بر وست توفی سنه عشرین و ثلث مائة دولاب بضم دال و فتح آن قریه ایست
از اعمال ری و اهواز و بغداد سمعانی گفته اصح فتح اوست و دولابی که بر چاه دور میکند بضم و فتح هر دو ست قاله ابن خلکان
ابو عبد الله محمد بن عمران بن موسی الکاتب المرزبانی الخراسانی الاصل البغدادی المولد در حدیث ثقه بود و مائل
بسوی تشیع در مذهب حدیث از بغوی و ابو داود میکند دیوان یزید پلید را اول وی جمع کرده بعده دیگران ابن خلکان
گفته دیوانش سه کراسه است و شعر یزید با قلت در نهایت حسن ست از اطایب شعر او ابیات عینیه اوست منها **نظم**

اذا رمت من لیلی علی البعد نظرة | تطفی جوی بین الحشا و الاضالع | تقول نساء الحی تطمع ان تری
محاسن لیلی مت بداء المطامع | و کیف تری لیلی بعین تری بها | سواها و ما طهرتها بالمدامع
و تلتذ منها بالحدیث و قد جری | حدیث سواها فی خروق المسامع | اجلك یا لیلی عن العین انما
اراك بقلب خاشع لك خاضع

وفاتش مرزبانی در سنه اربع و ثمانین و ثلث مائة بوده صاحب تصانیف کثیره است
تالیف مشهوره راوی ادب صاحب اخبار ست روایت از ابی القاسم بغدادی و ابی بکر بن دریدو ابن الانباری نموده و از وی
ابو عبد الله صیمری و ابو القاسم تنوخی و ابو محمد جوهری و غیرهم راوی هستند مرزبانی نسبت بیکی از اجداد اوست که مرزبان
و این نام جزیره بزرگ قدیم مقدم نزد عجم مطلق نمیشود تفسیر شرح عربی حافظ الحدیث تقی الدین الحسن الیقی فی کتابه المغرب فی کره ابن خلکان
ابو عبد الله محمد بن ابی القاسم الخضر بن محمد بن الخضر بن علی بن عبد الله المعروف بابن تیمیة الحرانی الملقب فخر الدین
الخطیب الواعظ الفقیه الحنبلی فاضل متفرد بالعلم بود در بلاد خود و مشار الیه در دین جماعتی از علما را دیده و از انها
علم آموخته و ببغداد رسیده تفقه بر ابی الفتح بن المنی کرده و حدیث از شهدة بنت الابری و ابن المقرب و ابن البطی
و غیرهم شنیده و در مذهب امام احمد بن حنبل مختصری مستحسن نوشته دیوان خطب او مشهور ست و در غایت جودت

تفسیر قرآن عظیم و نظم حسن دارد خطابت حرّان بخاندان او بود کاملا و لم یزل جاری بر سداد و صلاح حال ماند مولدش حرّان در شعبان
سنه اثنتین و اربعین و خمس مائة ست بمدینه حرّان و وفات هم آنجاست در سنه احدی و عشرین و ست مائة یازدهم صفر
ابو المظفر سبط ابن الجوزی در حق او گفته کان ضعیفنا بحرّان متی شیخ فیها احد لا یزال در اره حتی یخرج منها و یبعد عنها
محاسن بن سلامه ذکر او در تاریخ حرّان کرده و وفاتش یوم الخمیس ابعد العصر عاشر صفر سنه اثنتین گفته و ابن المستوفی
در تاریخ اربل آورده که بقصد حج وارد اربل شده در سنه اربع و ست مائة و هر روز در پیش تفسیر میگفت حسن القصص حلو الکلام
طیب الشمائل بود نزد خاص و عام قبول تام داشت پدرش یکی از ابدال و زهاد بود تفقه بحرّان و بغداد کرده در مناظرات حاوی
فضلات در فقه نوشته و در خطب سلوک مسالک ابن نباته نموده بارع بود در تفسیر و جمیع علوم در انها ید بیضا داشت حدیث از
مشایخ بغداد شنیده و انشاء له **نظم**

سلام علیکم مضی ما مضی | فراق لکم لم یکن عن رضا
سلوا اللیل عنی مذ غبتم | اجفنی بالنوم هل اغمضا | احباب قلبی و حق الذی
بمر الفراق علینا قضی | لئن عاد عید اجتماعی بکم | و عوفیت من کارث لم مضا
لا تتقین مطایاکم | بوجهی و افرشه فی الفضا | و لو کان حبوا علی جبهتی
و لو لفح الوجه حمر الفضا | فاحیا و انشد من فرحتی | سلام علیکم مضی ما مضی

ابو بکر محمد بن عبد الغنی بن ابی بکر بن شجاع الحنبلی المعروف بابن نقطة الملقب بمعین الدین البغدادی المحدث
از طلبه مشهورین حدیث و مکثرین بسماعت و کتابت و راحلین در تحصیل اوست و اهل خراسان و بلاد جبل و جزیره و شام
و مصر شده و مشایخ را ملاقات نموده و از ایشان گرفته و استفاده نموده و بسیار نوشته و تعالیق نافعه تعلیق نموده ذیلی دارد
بر کتاب الاکمال للامیر بن کولا و در وی قصور نکرده در دو مجلد ست و او را کتابی دیگر ست در انساب مثل ذیل بر کتاب
ابن طاهر مقدسی و کتاب ابی موسی اصفهانی و له کتاب التقیید لمعرفة الرواة والسنن والمسانید ابن خلکان گفته کنت
اسمع به فی وقته و لم اجتمع به لیکن ابو البرکات بن المستوفی ذکر او در تاریخ اربل کرده و مجملا و اصلین در اربل شجره
و گفته اینجا حدیث شنید و بروی ثنا کرده توفی ابن نقطة فی الثانی والعشرین من صفر سنة تسع و عشرین و ست مائة
ببغداد و هو فی سن الکهولة مشهور بود بتقلل و ایثار نقطه بضم نون و سکون قاف و فتح طا ست
ابو عبد الله محمد بن ابی المعالی سعید بن ابی طالب یحیی المعروف بابن الدهیثی الفقیه الشافعی المورخ الواعظ
حدیث بسیار شنیده و تعالیق مفیده نوشته او را محفوظات حسنه است که در محاورات استعمال میکرد و در حدیث
و اسمای رجال و تاریخ از حفاظ مشهورین و نبلای مذکورین ست کتابی بطریق ذیل بر تاریخ ابی سعد سمعانی
نوشته و در وی ضبط اهمال و اغفال سمعانی نموده در سه مجلد ست در وی قصور نکرده تاریخ واسط از وست
ابن المستوفی ذکر او در تاریخ اربل آورده ولادتش در سنه ثمان و خمسین و خمس مائة بواسط بوده و وفات در سنه
سبع و ثلثین و ست مائة در بغداد و دهیثی نسبت ست بسوی دهیثا قریه ایست در نواحی واسط و اهلش از گنجه است
قاضی القضاة شمس الدین ابو الخیر محمد بن محمد بن علی بن یوسف بن عمر الدمشقی ثم الشیرازی المعروف

بابن الجزری مؤلف کتاب حصن حصین در بستان المحدثین نوشته نسبت بجزیره ابن عمر که در ملک دیار بکر متصل و واقع ست و این جزیره دریای شور نیست مابین دجله و فرات یعنی معمور ست پدرش تاجر بود قامت دراز او را فرزندی روزی نمیشد چون بحج رفت آب زمزم خورد و طلب اولاد نمود حق تعالی او را این فرزند بزرگوار عطا فرمود بست و پنجم رمضان بعد نماز تراویح شب شنبه سنه احدی و خمسین و سبع مائة متولد شد بدمشق و همانجا نشو و نما یافت از حافظ عماد الدین بن کثیر فقه و حدیث آموخت اما بپایه استعداد او از فن حدیث پرنشد طلب علم قراءت کرد و از ابن مکمل و صلاح بن عمر و جماعه بسیار تحصیل این علم نمود و از ابن جماعه و محمد نجار اجازت گرفت بقاهره و دار الملک مصر ست و اسکندریه و دیگر بلاد مغرب گردیده تکمیل قراءت نموده دران مهارت کلی پیدا کرد در مصر مدرسه ساخت و نامش دار القرآن نهاد و بعد در بلاد روم داخل شد و نشر قراءت و حدیث نمود مردم را ازوی نفع عظیم رسید خصوصا ریاست علم قراءت در ممالک اسلام بروی مسلم شد مرد خوش شکل خوش لباس بود و زبان فصیح و بلیغ داشت در ملک روم او را امام اعظم لقب شد در آخر بشیراز مستقر گردید و اوقاتش معمور بود بشغل قراءت قرآن یا اسماع حدیث یا عبادت در اوقات او برکت محسوس بود با وجود یکه مردم طلب این دو علم بروی هجوم داشتند و اوراد و عبادات وظیفه داشت آنقدر هر روز تصنیف میکرد که کاتب جید سریع الکتابت تواند نوشت در سفر و حضر بیدار و قائم اللیل میماند هر گز روزه دوشنبه و پنجشنبه از وی فوت نمیشد و سه روزه از هر ماه نیز می نهاد مؤلفاتش همه مفید و نافع اشهر آنها النشر فی القراآت العشر ست و مختصرش تقریب النشر و منظومه او طیبة النشر ست و له ادلة الواضحة فی تفسیر سورة الفاتحة و الجمال فی اسماء الرجال و بدایة الهدایة فی علم الحدیث و الروایة و توضیح شرح مصابیح سه مجلد و المسند الاحمد فیما یتعلق بمسند احمد و التعریف بالمولد الشریف و مختصرش عرف التعریف ست و اسنی المطالب فی مناقب علی بن ابی طالب و الجوهرة العلیة فی علم العربیة و جز آن قریب بسی و نه کتاب نظمی هم دارد این دو بیت از قصیده نبویه او محفوظ خاطر ست

نظم

وبیضت السنون سواد شعری ... فما بعد التقی الا المصلی
الا هی سود الوجه الخطایا ... وما بعد المصلی غیر قبر

و در تخمین حدیث مسلسل بالاولیت گفته **قطعه**

تجنب الظلم عن کل الخلائق فی ... کل الامور فیا ویل الذی ظلما
وارحم بقلبک خلق الله کلهم ... فانما یرحم الرحمن من رحما

روزی که ختم شمائل ترمذی در مجلس او شد و شاگردان از خواندن فارغ شدند این دو بیت لطیف انشا نمود **قطعه**

اخلائی ان شط الحبیب و ربعه ... وفاتکم ان تبصروه بعینه
فما فاتکم بالسمع هذه شمائله ... وما فیه من بعد الحج بعمرة

و در شوق مکه معظمه گفته **قطعه**

اخلائی ان رمتم زیارة مکة ... واوفوا بعهد لا تکونن کالتی
فعوجوا علی جیرانه واسألن لی ... فلا تعذلونی ان قتلت لها عشقا
مدینة خیر الخلق تجلو لناظری ... وقد قیل فی رزق العیون شامة
وعندی ان الیمن فی عینها الزرقا

وفات او یوم الجمعه سنه ثلث و ثلثین و ثمان مائة بود رحمه الله تعالی

ابو حاتم محمد بن حبان بن احمد بن حبان بن معاذ بن سعید التمیمی البستی زیرا که نسب او بزید مناة بن تمیم میرسد

و در شهر بست که در سیستان ست ساکن بود شاگرد نسائی ست و از ابو یعلی موصلی و حسن بن سفیان و ابو بکر بن خزیمه تلمذ نموده از خراسان تا مصر سیر کرده و از هر عالم فیض گرفته سوای علم حدیث علوم دیگر هم داشت فقه و لغت و طب و نجوم حاکم ازوی اخذ کرده مشایخ او بسیار اند وی گفته لعلنا کتبنا عن الفی شیخ تصانیف بسیار دارد منها تاریخ الثقات و کتاب الضعفاء و علل حدیث الزهری و علل حدیث مالک و ما انفرد به اهل المدینة من الشامیین و ما انفرد به المکیون و ما انفرد به اهل العراق و ما انفرد به اهل خراسان و او معجمی ست و کتابی در مناقب مالک و کتابی در مناقب شافعی و کتاب انواع العلوم و او صافها سه مجلد و کتاب الهدایة الی علم السنن و جز آن او را ابتلائی پیش آمد که در بعض کتب خود نوشته النبوة العلم و اهل مردم بر این حرف انکار کرده رمی بزندقت نمودند در روایت حدیث ازوی و ملاقات ترک نموده این ماجرا بنزد وقت رسانیدند خلیفه بی تحقیق حکم بقتل او کرد تا آنکه بعض محدثین ثقات هم در حق وی گفتند ذلک نفس فلسفی لیکن انصاف آنست که این کلام چندان دور از عقائد حقه نیست مراد آن نیست که نبوت کسبی ست بریاضت و علم و عمل حاصل توان کرد چنانکه مذهب فلاسفه ست بلکه غرض آنست که نبوت را لازم ست که نفس ناطقه انسانی در علم و عمل زیادت بین داشته باشد بعده بطریق موهبت او را نبوت عطا میشود کما اشار الیه عز و جل الله یعلم حیث یجعل رسالته و اعتقاد آنکه انبیا را هیچ مرتبه در قوت علمیه و عملیه بر سائر افراد نباید که باشد و بطریق حکم محض یکی را از میان افراد متساویه بنبوت سرفراز میفرمایند اصلا از شریعت ثابت نمیشود یا مراد آنست که انبیا را بعد از عطای نبوت تفوق در هر دو جانب علم و عمل حاصل میگردد لهذا معصوم می باشند از گناه و خطا و این معنی مجمع علیه جمیع اهل اسلام ست ذهبی در تذکره گفته و هذا له محمل حسن اذ لم یرد حصر المبتدأ فی الخبر و مثله الحج عرفة فمعلوم ان الرجل لا یصیر حاجا بمجرد الوقوف بعرفة و انما ذکر اسم الحج و وفات او در سنه اربع و خمسین و ثلث مائة بست و دوم ماه شوال روز جمعه بوده کذا فی بستان المحدثین

ابو بکر محمد بن عبد الله بن ابراهیم بن عبد ربه الحافظ البزاز بدوزاز یرا که جامها میفروخت یکی از محدثین عراق ست در بغداد سکونت داشت در جبل که شهری ست متصل واسط در سنه ستین و مائتین متولد شده آغاز طلب علم او در سنه ست و سبعین بود از موسی بن هشام که آخرین اصحاب اسمعیل بن علیه ست استفاده حدیث کرد و از محمد بن شداد که خاتمه یاران یحیی قطان بود نیز تحصیل و تکمیل این صنعت نمود و بابی بکر بن ابی الدنیا و ابو قلابه رقاشی و دیگر محدثان جلیله تلمذ نمود و بسوی جزیره و مصر و بلاد دور دست برای طلب این علم شریف سفرها کرد و دارقطنی و عمر بن شاهین و ابن المحاملی و ابو طالب بن غیلان و ابن بشران و ابو علی بن شاذان و دیگر رؤسای این فن شاگرد او بودند دارقطنی و خطیب بروی ثنا گفته اند مات فی سنة اربع و خمسین و ثلث مائة کذا فی بستان المحدثین

شمس الدین محمد بن عبد الدائم بن موسی بن عبد الدائم بن عبد الله النعیمی بصیغه تصغیر منسوب بنعیم بن عبد الله المجمر در اصل عسقلانی ست و باعتبار سکونت بر مادی مصری مذهب شافعی داشت در خامس عشر ذیقعده سنه ثلث و ستین و سبع مائة متولد شد نشو و نمای او از بدو عمر در مشغله علم شد علم حدیث از برهان بن جماعه و تاج الدین بن الفصیح و برهان الدین شامی و ابن الشحنه و سراج الدین بلقینی و زین الدین عراقی و دیگر اجله این فن تحصیل نمود در فقه

واصولش وعلوم عربیه مهارت تمام داشت در آخر ملازمت بدالدین زرکشی اختیار کرد وازاو رشد تلامذه کرد
از جمله نگار بود بدست خود کتب بسیار نوشت واکثر شیخ را تحشیه نمود وتعلیقات نگاشت در فتوی وحسن خط مهارتی
وسع بذاخوش محاوره ونیک دیدار کم گفتار باوقار بی تکلف زیست میکرد بقوی از محبوبیت ومقبولیت داشت
از تصانیفش یکی شرح بخاری است مسمی باللامع الصبیح گویا منتخب زرکشی وکرمانی است وفوائد چند از مقدمه شرح
ابن حجر نیز دران افزوده الفیه دارد در اصول فقه که در نهایت جودت وخوبی واقع شده ومثل آن از متقدمین هم نیست
وبران شرحی نوشته مستوعب تمام این فن دران تحریر مذاهب اصولیان بروجه احسن پرداخته اکثرش ماخوذ از کتاب
زرکشی است باین جهت بغایت عجیب الوضع افتاده وعمدة الاحکام را نیز شرحی نوشته ورجال آنرا نظم نموده ونظمش را
شرح کرده وشرح او بر ابنیة الافعال ابن مالک در غایت جودت وتحقیق واقع شده مختصری دارد در فن سیرت ومنظومه
در فرائض ولیکن این کتب او بعد از انتقالش تفریق وانتشار یافت توفی یوم الجمعة بعد الصلوة ثانی جمادی الآخره
سنه احدی وثلثین وست مائة ودر مسجد اقصی قریب قبر شیخ عبد الله قبر سی قدس سره مدفون گشت وگرفی بستان المحدثین
ابو الخیر محمد بن احمد بن محمد بن عبد الرحمن بن یحیی بن جمیع الصداوی الغسانی المعروف بابن الجمیع صاحب المعجم
صاحب رحلت بود در بلاد بسیار گشته واز ابو سعید بن الاعرابی وابی العباس بن عقده وابو عبد الله المحاملی ودیگر علمای
آن عصر سماع نموده در مکه وبصره وکوفه وبغداد ومصر ودمشق علمای عصر را دریافته چنانکه معجم او بران دلالت دارد وحافظ
عبد الغنی وتمام رازی وحافظ صوری وپسرش حسن بن جمیع ودیگر مردم بسیار ازوی گرفته اند در سنه خمس وخمس مائة
متولد شده ودر سنه اثنتین واربع مائة در رجب وفات یافته بشصت سالگی بود که صوم دهر نهادن گرفت تا آخر عمر بدان قیام نمود
وفوت نشد خطیب ودیگر علمای این فن توثیق وتعدیل او کرده اند خطیب گفته هو اسند من بقی بالشام کذا فی بستان المحدثین
ابو عبد الله محمد بن علی بن حسین بن بشیر المؤذن ملقب بحکیم ترمذی رئیس زهاد وقت خود بود روایت میکند از پدر خود
علی وقتیبه بن سعید بلخی وصالح بن عبد الله الترمذی واقران ایشان قاضی یحیی بن منصور ودیگر علمای نیشاپور ازوی
روایت کرده اند در سنه دویست وپنج وهشتاد واز نیشاپور رشد مردم ظاهر بین چون در کتاب ختم الولایة وکتاب
علل الشریعة او نظر کردند از انها استنباط تفضیل ولایت بر نبوت یعنی فضیلت اولیا بر انبیا وبودن آن مذهب ایشان
نمودند واحتجاج ایشان نیز شاهد همین معنی است زیرا که تمسک نموده اند بلفظ یغبطهم النبیون والشهداء وگفته که اگر
بعض اولیا افضل از انبیا وشهدا نیستند غبطه چرا است مردم ترمذ بسبب این عقیده وحشتناک ایشان را از انجا
اخراج نمودند چون در بلخ رسیدند اهالی آنجا ایشان را قبول کردند وایشان عیش او شان عذر این کلمات بیان کردند
وگفتند که من مذهب موافق شما هستم غرض من تفضیل اولیا بر انبیا نبود روزی ایشان را از صفت خلق پرسیدند گفت
ضعف ظاهر دعوی عریضه از لطائف اوست که گفت هیچ کس را بجز از هیچ جائی نیست کودک را از مکتب وجوان را امکان
وطالب علم را مسجد وزن را خانه خود ومؤذن را از اذان بستان المحدثین بعد ازین نوشته که در تصانیف ایشان اعتقادات
غیر معتبره وموضوعات بسیار مندرج است بسبب این جماعه خود ایشان بیان کرده اند که من هیچگاه تامل وتفکر وتدبیر ایشان از کار

تصنیف نکرده ام وغرض من آنست که کسی باین مؤلفات را نسبت نکند بلکه چون هر اعتراض وقت بشد بسبب
آرام خاطر تصنیف بجستم وهر چه بخاطر رسیدی نوشتم واز انجا معلوم شد که اکثر مصنفات ایشان از قبیل سوداست
منتج نظر ثانی وتهذیب وتنقیح وحذف واصلاح مانده توفی رحمه الله تعالی سنه خمس خمسین وستمائة شهیدا
جمال بن یعقوب بن محمد بن ابراهیم بن عمر بن ابی بکر بن احمد بن محمود بن ادریس بن فضل الله بن شیخ الاسلام
ابی حفص الکازرونی الشهیر بالشیخ عبد الدین الشیرازی الفیروزآبادی اللغوی القرشی التیمی البکری الشافعی نزیل
الحرم الشریف المکی والملتجی الیه در کازرون بماه ربیع الاول سنه تسع وعشرین وسبع مائة متولد شده وهمان جا
نشو ونما یافته ودر هفت سالگی قرآن یاد گرفته هشت ساله بود که نقل بشیراز کرد وادب ولغت از پدر خود وشیخ عبد الله
بن محمود وغیر هما من العلمای اخیر از لغت کرد وتجوید نمود واقبال بر علم لغت کرده در استحضارش فریدزمان گردید تفقه در
بلد خود کرده بود وبطلب حدیث بعراق وواسط وبغداد ودمشق شتافت واز عبد الله بن یکباش قاضی بغداد ودر نظامیه
وحافظ محمد بن ابی بکر بن القیم الجوزیه وغیر هما سماعت وروایت نمود ومدتی در بغداد متصدر تدریس ماند وفضائل اخلاق
وباهر گشت خلقی کثیر ازوی اخذ واستفاده نمودند منهم الامام الصفدی والبهاء بن عقیل والجمال الاسنوی وابن هشام
داخل قاهره شد واز تقی سبکی وولدش تاج الدین وقاضی عز الدین بن جماعه وغیر هم اخذ نمود ودر بلاد شرقیه وشامیه
جولان کرد ودر روم وهندوستان داخل شد وبدهلی رسید در قاموس از بلاد هند دهلی وقنوج را ذکر کرده است پس
وجمعی را از فضلا ملاقات کرد واشیای کثیره از ایشان تلمذ تحمل کرد وشیخ او که تخریج جمال بن موسی المراکشی است
دران از مرویاتش کتب ستهٔ صحاح وسنن بیهقی ومسند الامام احمد وصحیح ابن حبان وصحیح ابن خزیمه ومصنف ابن ابی شیبه
وغیر ذلک شمرده وگفته که قراءت آن بر جمع غفیر از مشایخ نموده است بعده در ماه رمضان سنه تسعین وسبع مائة
در زبید داخل شد بعد وفات قاضی القضاة جمال ریمی شارح تنبیه ملک اشرف اسمعیل در تلقی او باکرام واعظام
مبالغه بجا آورد وهزار دینار صرف نمود جز هزار دینار که صاحب عدن در تجهیزش داده بود مدتی در انجا در کنف رعایت
وحمایتش بر نشر علوم مقیم ماند وانتفاع بسیار ازوی بخلق حاصل شد قضاتی تمام ممالک محروسه یمن بوی تعلق داشت طلبه علم
از هر سو قصد او نمودند وبسوی وی رحلتها فرمودند سلطان هم بروی قراءت کرد ودختر خود را که زائد الجمال بود بملاحظه
کمال او در تزوج وی داد وباین جهت رفعت وثروت او متزائد گشت وی کتابی تصنیف کرده در اطباق پیش سلطان
فرستاد سلطان آن طبقها را پر زر کرده واپس نمود بست سال که بقیه ایام خلافت ملک اشرف وولد او ناصر بود
در زبید گذرانید ودرین اثنا بارها بمکه معظمه قدوم آورد ودر مدینه منوره وطائف مجاورت کرد آخر حسنه ازوی درین جا
یادگار ماند انتساب خود بسوی مکه دوست داشتی وبخط خود نوشتی الملتجی الی حرم الله تعالی ودر هیچ بلده داخل نشد مگر
والی وحاکم آنجا لوازم قدر شناسیش مؤدی ساخت وبر تعظیم وتکریمش مبالغه نمود مثل ملک منصور صاحب تبریز
وسلطان بایزید خان بن عثمان متولی روم وپاشای صوا بن ادریس صاحب بغداد وامیر تیمور ملک هند وغیر هم کتابهای
بسیار اقتنا کرده بود تا آنکه ازوی نقل کرده اند که گفت کتب بنجاه هزار مثقال زر خرید کرده ام ودر سفر از ان احمال

اجمال بمراد داشت و بهر وقت منزل بمنزل نظر میکرد تصانیفش بسیار است منها بصائر ذوی التمییز لطائف کتاب الله
و مجلد و تحریر القیاس فی تفسیر ابن عباس چهار مجلد و فاتحة الباب تفسیر فاتحة الکتاب مجلد ضخیم و الدر النظیم المرشد
الی فضائل القرآن العظیم و حاصل الخلاص فی فضائل سورة الاخلاص و شرح خطبة الکشاف و شوارق الاسرار المعید
شرح مشارق الانوار المنوط بجلد و شرح بخاری ربع آن دویست مجلد و الاسعاد بالاصعاد الی درجة الجهاد دست مجلد
و النفحة العنبریة فی مولد خیر البریة و الصلوة و البشری فی الصلوة علی خیر البشر و الوصل و المنی فی فضل منی و الفتح الاقدس
فی معالم الحج و جمع الاحرام الی البلد الحرام و افادة المجون لزیارة المجون و آنرا در یک شب تالیف نموده و احاسن الطرائف
فی محاسن الطائف و فضل الله من الکرزه فی فضل السلامة علی الخنزیر و این نام دو قریه است بطائف و رفع الناظر
فی سیرة الشیخ عبد القادر و الرحمة الوفیة فی طبقات الحنفیة و البلغة فی تراجم ائمة النحاة و اللغة و الفصل الوفی
فی العدل الاشرفی و نزهة الاذهان فی تاریخ اصبهان یک مجلد و تعیین الغرفات المعین علی عین عرفات
و تنبیه السیول فی دعوات الرسول و القناریح فی فوائد متعلقة باحادیث المصابیح و تسهیل طرق الوصول الی
الاحادیث الزائدة علی جامع الاصول و الدر الغالی فی الاحادیث العوالی و سفر السعادة و المتفق و صفا و المختلف و ضعا
و اللامع المعجب العجاب بین الحکم و العباب و زیادات استلاربها الوطاب تمام او در یکصد مجلد تقدیر کرده بود و هر مجلد از آن
برابر صحاح جوهری میشود پنج مجلد از آن کامل کرد و القاموس المحیط و القابوس الوسیط و مقصود ذوی الالباب فی علم الاعراب
یک مجلد و تحبیر الموشین فیما یقال بالسین و الشین در وی او باهم مجمل ابن فارس را در یکهزار موضع تتبع کرده و المثلث الکبیر
در پنج مجلد و الروض المسلوف فیما له اسمان الی الالوف و تحفة القماعیل فیمن یسمی من الملائکة و الناس باسمعیل
و اسمار الشراح فی اسمار الکلاح و ابلیس الانیس فی اسمار الخندریس یک مجلد و انوار الغیث فی اسماء اللیث
و ترقیق العسل فی تصفیق العسل و زاد المعاد فی وزن بانت سعاد و شرح او یک مجلد و النخب الظرائف فی النکت الشرائف
الی غیر ذلک تقی گرمانی گفته در زمان خود عدیم النظیر بود در نظم و نثر فارسی و عربی جولان بلاد کرده و با مشایخ بسیار مجتمع شده
و در بلدهٔ دهلک تا مانده سلطان آنجا تعظیم او بسیار میکرد و دو سال مجاور مکه معظمه ماند و تصنیف قاموس چند مجلد پرداخت
و الدین فیروزش اختصار کرد پس در مجلدی آنرا مختصر نمود و در وی فوائد عظیمه و اعتراضات بر جوهری ست سفر هند کرد
و با تمر لنگ فراهم شده وی بسیار تعظیم کرد و یک لک درهم باو داد سیوطی در بغیة الوعاة فی تتمة اللغویین و النحاة
ذکر او کرده و گفته در بلاد روم از وی استحسانها پرسیدند که معنی این قول علی کرم الله وجهه حبیبک الصق
انفک بالجبوب و خذ المسطر یشنا طرک و اجعل جمجمتک الی قبهلی حتی لا انفی نفیة الا
اودعتها جمانة جلجلانک وی علی البدیهه در جواب گفت الزق عضرنک بالصلة و خذ المزبد
باشاجعک و اجعل خندورینک الی اثعبانی حتی لا انبس نبسة الا اودعتها حیة نیاطک
حاضرین مجلس ازین جواب که اصعب از سوال ست بحر تعجب فرو رفتند خزرجی در تاریخ یمن نقل کرده که وی همیشه
دراز دیاد بود از علو جاه و مکانت و نفوذ شفاعات و او امیر قضات و ملک مصار تا آنکه در سنه تسع و تسعین و سبعمائة

قصد وصول بمکه معظمه کرد و بسلطان نوشت معاً بنهیه الی اسلوم اشرف الله عنه العبد و قد سیره و قد سیره
بلوست و قد آل عمر والی ان صار کالمسافر الذی تحرم و انتقل اذ و هو العظم منی و الراس شغل و تصفح الرأس و تصفح
الرأس فاهو الاعظام فی جراب و بنیان قد اشرف علی الخراب و قد تاخر العمر الذی یسمیه العرب قائد الرکاب
و قدم علی المسامع الشریفة غیر مرة فی صحیح البخاری قول سیدنا رسول الله صلی الله علیه و سلم اذا بلغ المرء ستین
فقد اعذر الله الیه یکیف من ضعف علی السبعین و اشرف علی الثمانین و لا یحمل بالمؤمن ان یمضی علیه اربع سنین
و لا یجد له شوق الی بیت رب العالمین و زیارة سید المرسلین و قد ثبت فی الحدیث النبوی ذلک و العبد له
ست سنین نادر عن تلک المسالک و قد غلب علیه الشوق حتی هل عمره عن الطرق و من اقصی امنیته ان یجدد العهد
بتلک المعاهد و یفوز مرة اخری بتلک المشاهد و سوالی من المراحم العلیة الصدقة علیه فی هذا العام قبل اشتداد الحر
و غلبة الاوام فان الفصل الطیب الریح ازیب ایضا کان من عادة الخلفاء سلفا و خلفا انهم کانوا یردون البرید
لتبلیغ سلامهم بحضرة سید المرسلین صلوات الله و سلامه علیه الی یوم الدین فاجعلنی یا مولای اهلا لذلک الرسول

فلا اتمنی شیئا سواه و لا ازید قطعه
شوقی الی الکعبة الغراء ازداد
فما استطل القاصد الوخادة الزادا
و استاذن الملک المنعام زید علی
و استودع الله اصحابا و اولادا

چون این کتاب بسلطان رسید بعرض
نوشت ان هذا شیء لا ینطق بلسانی و لا یجری بقلمی فقد کانت الیمن عیاما استنارت فکیف یمکن ان اقدم و انت
تعلم ان الله تعالی قد احیا بک اکان و یتامن العلم فبارک علیک الاما و جمعنا بقیته هذا العمر و الله یا حمد الدین بحیاة
انی اری فراق الدنیا و نعیمها و الا فراقک انت الیمن و ابد انتهی فاسی گفته او را شعر جید و نثر اعلی ست کثیر الاستحضار
برای تمسنات شعر و حکایات و خطی جید با سرعت می نگاشت حافظهٔ اش بسیار بود و یکبار گاهی خواب کردم تا آنکه بیدار
یاد نمودم او را خانهٔ بود بمکه معظمه بجبل صفا که اشرف ملک یمن بطور مدرسه برای او در آنجا بنا کرده بود و در آن خانه
صاحب وی میماند و برای او مدرسین و طلبه مقرر بودند و همچنین در مدینه منوره خانه داشت و خانهای او در منی و جز آن
هم بود و بستانی در طائف وی آخر کسی ست که مرد از رؤسای علم آنانکه منفرد بود هر یک از انها بفنی و علمی و کمالی و فضائلی
در آن بر اقران و معاصرین خود و فاتش در نزدیک شب بیستم شوال سنه سبع عشر و ثمانمائة اتفاق افتاد و در حالیکه
متمتع بود بسمع و بصر و حواس خود و تجاوز کرده بود از نود سال و مدفون شد در تربت شیخ اسمعیل حبرتی
فیروزآباد و بکسر فا و سکون یا و ضم را بلدهٔ ایست در فارس و ذکر السمعانی فی الانساب و غیر او گفته بفتح فا است
کذا فی الدرر الکامنة للحافظ ابن حجر العسقلانی و الضوء اللامع للحافظ السخاوی رحمه الله تعالی

محمد بن طاهر الفتنی مؤلف مجمع البحار فی غریب الحدیث خادم حدیث نبوی و ناصر سنن مصطفوی ست در
بلدهٔ نهروالهٔ در سنه اربع عشر و تسع مائة متولد شد تحصیل علوم و تکمیل فنون از علمای عصر و فضلای دهر خود نمود و شیخ
استاذ الزمان ملا حسنه و مولانا شیخ ناگوری و شیخ برهان الدین سمودی و مولانا بدر الله سوی بدهه جاوه نور حرمین نمود
و از اجلهٔ مشایخ آن دیار کرامت آثار استفاده و استفاضه گرفت مثل شیخ ابی عبد الله شبیبی و سید عبد الله مدنی و شیخ عبد الله مغربی

و شیخ جار الله مکی و شیخ ابن حجر مکی صاحب صواعق محرقه و شیخ علی حلبی و شیخ برخوردار سندی و شیخ ابو الحسن بکری مکی
خصوصا از حاشیهٔ محفل شرف شیخ اجل علی بن حسام الدین المتقی فیوض فراوان اندوخت و بسعادت ارادت فایز گشت
و عنان بوطن اصلی بازگردانید و هنگامه افادهٔ علوم و اعلای کلمة الحق گرم ساخت و بتصانیف نفیسه بلیغه پرداخت
از انجمله کتاب مجمع البحار است که بدان توسل بخدمت شیخ خود علی متقی کرد و در دیباچهٔ آن ثنای بلیغ بروی نمود و هم
بر وفق وصیت شیخ خود مداد برای اعداد نسخه نویسان علوم حل میکرد بحدی که در وقت درس گفتن هم بحل کردن مرکب
مشغول می بود تا دست نیز در کار باشد وی در شکست بلهیر مهدویه که همقوم او بودند و اقتدای سید محمد جونپوری
مدعی مهدویت میکردند مثل استاد خود کمر بست و عهد کرد که تا داغ بدعت از پیشانی ایشان نشوید دستار بر سر نبندد
چون اکبر بادشاه در سنه ثمان و تسعین و تسعمائه گجرات را تسخیر کرد در پتن با شیخ ملاقات واقع شد پادشاه بدست خود دستار
بر سر شیخ چسپید و گفت باعث ترک دستار بسمع رسیده نصرت دین متین بر وفق ارادهٔ شما بر ذمهٔ عدلت من لازم است
دران سال حکومت گجرات بخان اعظم میرزا عزیز کوکه تفویض یافت باعانت او اکثر رسوم بدعت برانداخته شد اما عنقریب صبح بگجرات
بر عبد الرحیم خانخانان قرار گرفت و بحمایت او طائفهٔ مهدویه باز از کمین برجستند شیخ دستار از سر بکشاد و عزم آگره کرد
که با جر السمع اکبر بادشاه رساند و تدارکی بعمل آرد شیخ وجیه الدین علوی هر چند بطریق کنایه منع کرد و فرمود عالم مظهر
اسمای جلالی و جمالی است حفظ آثار و احکام هر اسم صراطی مستقیم است که مستند نیفتاد و رخت کوچ بربست جمعی از مخالفان
در پی افتادند و مابین اوجین و سارنگپور ریخته شهید ساختند و این حادثه در سنه ست و ثمانین و تسعمائه اتفاق افتاد
نعش او را از مالوه به پتن آورده در مقابر اسلاف او دفن کردند کذا فی مآثر الکرام تاریخ بلگرام للسید آزاد و غیره
و حاجی رفیع الدین خان مرادآبادی در حالات الحرمین نوشته اند چون اکبر بادشاه در پتن بملاقات شیخ محمد طاهر کرد در اثنای
در علوم ظاهر و باطن از اکابر عهد خود بود و ندا آمد گفت خدمتی بفرمایید گفتند آرزوی ما آنست که اگر کسی از فرزندان من
پیش شما یا فرزندان شما آید او را بخود راه ندهید و برانید و بعد اندک توقف فرمود و این گفتن من فائده ندارد ایشان
خواهند آمد و شما راه خواهید داد آخر یکی از نبائر ایشان نزد عالمگیر بادشاه آمد و بشیخ الاسلام ملقب شد و جاه عظیم یافت
انتهی و میر آزاد نوشته که یکی از احفاد او شیخ عبد القادر بن شیخ ابو بکر مفتی مکه معظمه بود در علم و فضل و فصاحت و بلاغت
لاسیما فقاهت ممتاز عصر می زیست سالها بر مسند افتای حرم محترم سر بلندی داشت از تواليف او است فتاوی و حواشی
و نسخهٔ منشآت مات فی سنه ثمان و ثلثین و مائة و الف شیخ عبد الله طرفه انصاری مکی شافعی استاد او بود در مدح تلمیذ قصیده

قد کان جد ابیک بکر رضی الله عنه	بر داخته در انجا نسب شیخ محمد طاهر جد او بصدیق اکبر رضی الله عنه رسانیده میگوید
الصدیق حققه بغیر مراء	اعنی محمد طاهر من مبجی	من اوحد العلماء و الفضلاء

اما شیخ محمد طاهر باتفاق جمهور از قوم بوهره است و کلام شیخ عبد الحق دهلوی در اخبار الاخیار هم تصریح میکند و صدیقی
بعضی میگویند باعتبار نسب از جانب مادر بود و بعضی گویند از جهت اعتقاد بود که چون شیعه خود را حیدری میگویند
و خود را صدیقی خواند انتهی کلامه محرر سطور گوید ارجح قول ثانی می نماید زیرا که نسب بمادر نمی باشد بلکه از پدر می بود

خصوصا اعتبارش از مثل شیخ محمد طاهر عالم محقق جلیل بعید است و لیکن قول طرفه در بیت مذکور حقه بغیر مراء ناظر بصحت
صدیقیت او است قطع نظر از آنکه از جانب مادر باشد یا پدر والله اعلم و لیکن اصح همین است که بوهره بود در حالات الحرمین
نوشته که شیخ محمد طاهر از ایشان بود یعنی بوهره و بعضی گفته بوهره قومی است جمع غفیر اصل ایشان صوبهٔ گجرات است و همه
ایشان سوداگر تجار و پیشه ور و اهل حرفه و غالبا اشتهار ایشان باین لقب بسبب اشتغال تجارت است که در هندی
بوهرا گویند و فرقه اندکی شیعهٔ اسماعیلیه که اسمعیل بن امام جعفر صادق را امام میدانند و از باقی ائمه منکر اند و در تفسیر
و اخفای عقیدهٔ خود بغایت مبالغه دارند و ایشان را جماعت خر دگویند و تمام ملک مالوه از اوجین و سرونج و جز آن از ایشان
مملو است و فضائح و شنائع مذهب و رسوم و عادات ایشان بسیار است از انجمله آنکه ایشان را در هر عصر امامی میباشد
و الآن وی در اوجین است و وی کسب نمیکند و مثل ملوک بر ایشان حکمرانی میکند و ایشان مثل عامهٔ اطاعت فرمان بردار
وی می نمایند و دقیقه از حکم وی تجاوز جائز ندارند و چون کسی می میرد وارث میت پیش امام یا نائب وی که در هر شهر میباشد
میرود و برای میت سفارش نامه میخواهد و وی بقدر حال مقداری از مال مقرر کرده میگیرد چنانچه نوبت بهزاران میرسد
و بدان مقدار مال مکانی از بهشت بدست وی میفرستد و بسوی جبرئیل علیه السلام نامه می نویسد این مضمون بانامی
جبرئیل فلان المیت من اتباعی رجل صالح فادخله فی جنة الفردوس او العدن فی فلان القصر او تحت ظل الرمان
او التفاح همچنین رقعه بمنکر نکیر می نویسد که در کفنش می نهند الی غیر ذلک من الهفوات و الهذیانات در عهد احمد شاه
و عالمگیر ثانی در بلدهٔ سورت علی نواز خان نام حاکمی بود سالی امام این بوهره از اوجین در سورت آمد علی نواز خان او را
پیش خود طلبیده گفت ما و شما همه بنی آدمیم و بهشت میراث آدم بما و شما همه رسید حالا که شما بهشت بدست مردمان
فروختید و حصهٔ ما را هم بزعم خود بتصرف آوردید می باید بما چیزی بدهید تا بر دروازهٔ بهشت مکانی مختصر برای خود بسازیم
این گفت و بضرب و قید شدید یک سال در بند گرفت دوم اهل سنت و جماعت و ایشان را جماعت کلان گویند و ایشان
در پتن گجرات و احمد آباد ساکن اند و جمعی کثیر از ایشان در بندر سورت و جده و حرمین شریفین بتجارت و حرفت
اشتغال دارند و بفضائل دینیه متصف اند و رسوم و عادات ایشان بسبب تاکید علما و اکابر دین که درین قوم گذشته اند
اکثر موافق سنت است شیخ محمد طاهر مذکور هم از ایشان بود و در زمان سابق هر دو فریق باهم مختلط بودند و امتیازی
در میان نبود شیخ محمد طاهر در پتن و سید محمد جعفر در احمد آباد دو عالم بزرگ بودند باشارت نبویه علیه الصلوة و السلام
هر دو فریق را از هم جدا کردند و درین باب سعی بلیغ مبذول داشتند تا هر دو فریق از هم جدا شد و بعد ازان اختلاط
باهم امکان نماند و جماعت خر دگر از صوبهٔ گجرات بر آمده در صوبهٔ مالوه متفرق شد از عجائب حکایات که باعث بر تحریر حال
این قوم شده آنست که بزبان مولوی ولی الله شنیده شد و بعد ازان از محمد بن جمال الدین نام ازین قوم که در سفر دریا
شریک مرکب بود نیز تصدیق آن مسموع گشت که در وقت شیخ محمد طاهر در پتن درویشی مسافر وارد شد از بعض سکان
آنجا بادی سلوکی غیر مرضی بظهور آمد آن درویش بد دعا کرد و گفت خداوندا روزی این قوم در سفر مقدر گردان چون
این خبر بشیخ محمد طاهر رسید و دانست که دعای درویش بمحل اجابت رسیده ایشان دعا کردند که خدایا روزی ایشان

در سفر حرمین مقدر گردان از آن روز الی الآن درین قوم سنت مستمر است که چنانکه والدین بعد تولد پسر تدبیر شادی
ختان و نکاح پسر میباشند ایشان را فکر فرستادن پسر بحرمین می باشد هرگاه پسر دوازده سیزده ساله شد او را از بین بکر
فرستادند هر سال چند کس از اطفال ایشان بحرمین می روند و در انجا رسیده نزدیکی از کلانان قوم از اقربا باشد یا اجانب
برسم خادمی میمانند و هر قسم خدمت که باشد مثل خدمتگاران بجا می آرد و درین ایام از زبان عربی و فنون حالات
آشنا میشود باز اگر والد او مرد کم مایه است آنکس که بطفل خدمت وی میکند چون در وی آثار رشد معاینه کرد مقدار
از مال خود بوی قرض میدهد که راس المال وی باشد تا بدان تجارت میکند و در چند سال که وعده میکند قرض را ادا نماید
و منافع را راس المال خود سازد و اگر والد او مالدار است بقدر استطاعت مقداری زر همراه پسر میفرستد و آن مال
حوالهٔ مخدوم وی میشود و از منافع آن ثلث حق التعلیم مخدوم است باقی حق پسر و در خدمت همچو دیگران اشتغال میباشد
و بعد از آنکه در مدت ده سال و بست سال و سی سال معیتی پیدا کردند و سرمایه بهم رسانیدند بخانه می آیند و کدخدائی
میکنند باز اگر خواهند در هندوستان دکان کنند و اگر خواهند بعربستان روند و لهذا هیچکس درین قوم نیست
الا من شاء الله تعالی که مکرر حج نکرده باشد و زبان عربی نداند و رسمی دیگر که درین قوم معمول و جاری است آنست که
در هر چند روز مثل هفتیا عشره ضیافت تمام قوم که حاضر باشند هر جا که باشند بعمل آید و طعام خوب پخته یکجا بخورند اگر شدید
قرار یابد در هر محله مهمانخانه جداست و اگر بیرون شهر و بلاغ یا مزار بزرگی مقرر شود خیمه وغیره ما یحتاج از مهمان خانه آنجا
و سرانجام این حوالهٔ شخصی باشد و آنچه صرف ضیافت و ماهوار خدام و قیمت خرید خیمه و فرش و دیگر لوازم مهمان خانه سال
همه برابر ادا نمایند و در هر شادی که در برادری شود و وقت باز آمدن از سفر عرب شکرانه یاران که در عرف این دیار
شادخوردی گویند مقدار یکه معین است بضیافت خانه رساند و باین سبب رابطهٔ الفت و محبت و موانست با یکدیگر
مؤکد و مستحکم میماند و جزئیات این رسم بسیار است همه محمود و مستحسن و بطوری قرار داده اند که نه بر هیچکس دشوار است
و نه احسان و منت یکی بر دیگری و این رسم در مردم جماعت خرد نیز معمول است لیکن ایشان عمدهٔ امام یا ناظر او کرده اند
که ضیافت کند و وجه صرف آن تحصیل نماید انتهی کلام حالات الحرمین آمده هر بنکه در اخبار الاخیار در ترجمهٔ میان عیاث
ساکن بروج صوبهٔ گجرات که یکی از صلحای وقت خود بوده نوشته که شیخ عبد الوهاب خلیفهٔ شیخ علی متقی میفرمود که بکبار آنحضرت
صلی الله علیه وسلم را در خواب دیدم پرسیدم یا رسول الله من افضل الناس فی هذا الزمان فرمود افضل الناس میان عیاث
ثم شیخک ثم محمد طاهر انتهی بلفظه مخفی مباد که ذکر بوهر در ینجا مقصود نبود و لیکن چون حضرت ایشان یعنی شیخ محمد طاهر
ازین قوم بوده اند تحقیق حال آنها درین جریده بحکم الشیء یذکر ضرورة فیها و الامالی و للبوهر و الغم قیل

شعر امید بوی تو از نوبهار بود مرا وگرنه با گل و گلشن چه کار بود مرا والله الموفق

محمد بن اسمعیل بن صلاح الامیر الیمانی الصنعانی الامام الکبیر البدر المنیر المحدث الفقیه الاصولی المتکلم الناظم
الادیب المجتهد البارع فی المعقول و المنقول صاحب التصانیف المشهوره و ناصر السنن الماثوره و ناشر الاخبار
الصحیحة المشهوره یکی از اعلم علمای یمن میمون و صاحب ریاست و امارت بود در فروع احکام تقلید هیچکس نمیکرد عمل

بر اجتهاد خود داشت اند علوم حدیث و غیره از شیخ عبد القادر بن علی البدری و شیخ محمد طاهر بن الشیخ ابراهیم الکردی
و شیخ سالم بن عبد الله بن سالم البصری المکی و شیخ عبد الرحمن بن ابی الغیث الشافعی المدنی خطیب المدینة المنوره
و غیرهم کرده و از وی خلقی کثیر فراگرفته منهم السید الامام عبد القادر ابن احمد بن الناصر و ولده العلامة السید عبد الله
بن محمد الامیر و لطف الباری بن احمد الوردی و الشیخ العلامة ناصر بن حسین المحبشی و الشیخ عبد الخالق المرجاجی الزبیدی
و غیرهم در فقه و حدیث تصانیف بدیعه محققانه دارد و در بعضی از آن ابحاث الحنفیه و ایرادات نفیسه نموده و اسولا بسیار
را از علمای عصر خود جوابهای مستقل در کراریس نوشته اهل او از فروز زیدیه منافست وی چون بمرتبهٔ کمال تحصیل علوم
و فنون رسید و بطلان مذهب این فرقه دریافت انتقال بمذهب اهل سنت و جماعت نموده از ائمهٔ مجتهدین ایشان گشت
و مرجع خلائق گردید عالمی کثیر از وی انتفاع یافت شیخ ابو الحسن سندی مدنی هم از شیوخ اوست فوائدش بسیار است
کلام مجتهدانه میکند و غایت انصاف و صواب را رعایت مینماید منها شرح الجامع الصغیر المسمی بمجلدین و سبل السلام
شرح بلوغ المرام دو مجلد کلان است و اسبال المطر شرح قصب السکر نظم نخبة الفکر فی علم الاثر و ثمرات النظر فی علم الاثر
و توضیح الافکار شرح تنقیح الانظار در علم اصول حدیث الیواقیت فی المواقیت النهر المورود فی الکلام علی آیة هود یعنی
یا ارض ابلعی ماءک الخ و در این بست و یک نوع از علم بدیع ذکر نموده و قادة الامة باحکام اهل الذمة و ارشاد النقاد الی تیسیر الاجتهاد
و هدایة الرتاب الی صحة نیة العبادات لنیل الثواب و دفع العقاب و رفع الاستار لابطال ادلة القائلین بفناء النار
و در وی بر ابن عربی رد کرده و القول المبین فی قبول عطیة السلاطین الی غیر ذلک و محرر سطور اکثر این کتب بخط وی
در سفر حج دیده و از آن استفاده نموده و بعضی از آن نزد خود هم دارد و وی بسه واسطه در سلسله سند حدیث از شیوخ حرمین
مقداری کثیر از اشعار او در مجموعه که بخط ولد علامه او عبد الله بن محمد مرقوم بود نقل گرفته ام بعضی از آن در ینجا ثبت می افتد

العلم میراث النبی کذا اتی فی النص و العلماء هم ورثاته ما خلف المختار غیر حدیثه
فینا فذاک متاعه و اثاثه فلنا الحدیث وراثة نبویة و لکل محدث بدعة احداثه
فاذا اردت حقیقة تدری لمن وراثه فکرت ما میراثه و له ایضا
و عنی رواة الحب فی الوجد اسندوا و مرسل دمعی قد روه لانه احادیث الصبابة تسند
و کم اخذ العشاق من نار صبوتی و کم ورد و امن ظهر دمعی و اورد لما ارسلوه عن غرامی یشهد
الی مثلها اهل الصبابة یقصد هنیئا لاحبابی تنام جفونهم فلی فی الهوی العذری ارفع رتبة
قلب اجفانی فلا اللیل ینقضی و لا النوم یاتینی و لا الدمع ینفد و جفنی اذا جن الظلام لمسهد

الابیات و هی قصیدة اجاب بها والده

و در سنه ثمان و ثلثین و مائة و الف بحرمین شریفین شتافته حج و عمره بجا آورده و در سفر دریا تکلیف عظیم برداشته و بعضی قصائد
خود از آن نظم کرده منظومات وی در هر نوع از کلام است و انجا از آن در مدح حدیث و اهل آن و شکایت قلت این علم و اصابت
نوع و فقدان اتباع است آنرا در رساله الحجة فی الاسوة الحسنة بالسنة در فصلی مستقل نوشته ایم در بعض مجامیع بخط شریف وی
دیده کم نوشته است شیخ العلامة ناصر بن حسین المحبشی قرأ علینا سبع سنین فی عدة فنون و ادرک مع تقوی و ورع و حسن حال

ثم دخل سندا العلم فی شهر رجب سنة تسع وستین ومائة والف وتولی بها القضا فکانت له تلک لما علمنا من احوال قضاة
مصر وکان حاله قبل ذلک حال المعرضین عن الولایات والاتصال بالملوک فکتب الیه وقد کان بلغ سن الستین **نظم**

ذبحت نفسک لکن لا بسکین ... کما رویناه عن طه و یاسین
ذبحت نفسک والسنون قد قربت ... علیک فی العمر ماذا بعد ستین
ذبحت نفسک یا لهفی علیک لقد ... کنا نعدک للتقوی وللدین
ای الثلاثة تغدو فی غداة غد ... اذ یجمع الله اهل الدین فی الدین
فواحد فی جنان الخلد منزله ... واثنان فی النار دار الخزی والهون
یا ای القیامة قد غلت یداه فکن ... یوم التغابن فیها غیر مغبون

الی آخر ما وهی طویلة الذیل وقال سنا صحا الاشراف مکة المشرفة وارسلها بید اخیه العلامة ابراهیم بن محمد الامیر مع عزیز ذلک فی
شهر جمادی الاولی سنة الهجرة **نظم**

بنو حسن وال ابی فتحی ... الی الاشراف اعیان الانام
واهل البیت والبلد الحرام
من الرب السلام علی الدوام ... وابنا احمد خیر الانام
سلام لا یزال علی رباکم
بان عبیدکم اضحی الصوصا ... انا نا عنکم خبر غریب
تواتر عن یمانی وشامی
ببطن الجیب او تحت الخزام ... یخیفون الحجیج بکل عام
اذا اظفروا بمال عند شخص
وحاشا انکم ترضون هذا ... تواثبوا الجمیع لیاخذوه
ولو فی الحجر کان او المقام
وانتم صفوة الآل الکرام ... فما یرضاه ذو الهمم السوامی
وفوا والحجیج لکم ضیوف
انتهی القصا وهی طویلة ایضا وله ... فقل لمساعد الملک المفدی
لماذا لا تذب عن الانام
ویترکنا من قول زید وعمره ... سوال فهل مفت علیه یحرر
ویابر زبرهانا صحیحا ویزبر
ولا علة فیها بها یتغیر ... ولکن کتاب او حدیث محرر
رواه ثقات لیس فیهم مدلس
اجاء عن المختار حرف باخذ ... یبین ما وجه المکوس التی عدت
علی کل حال فی البلاد تصدر
بطیبة اذ فیها النبی المطهر ... فیا حبذا ان کان ذا الخبر یخبر
ولو صیح لی من کان مکاس احمد
ومن کان فی هذی السواحل ... وفی مکة من کان من بعد فتحها
یفتح اموال الحجیج ویبش
وخذ العمر فی الحقیقة انکر ... یباشر اموال العباد ویعشر
ویعطی اهل العلم منها جرایة
کفی حزنا فی الدین ان حماته ... فبینا نرجیهم لانکار منکر
اذا الهم قسط من السحت اکبر
اذا کان من یرجی یخاف ویحذر ... اذا اخذ لوه قل لنا کیف ینصر
متی ینصر الاسلام ممن اصابه

الی آخر الابیات وهی نفیسة جدا وکلها حق وصواب فسدد ره وعلی الله اجره
کما انی فیها وفی غیرها من کلامه تعجب العجاب ومن آراء واخذات ست بر متقدمین واختیارات ست در فروع احکام
دین وقلقی وخطرات عظیم ست از اعمال آثار اسلام وضعف شریعت وترک طریقه اتباع سنن واخذ ببدع محدثات
وفتن که مثل آن از معاصرین او بلکه متقدمین بر وی هم الا ماشاء الله تعالی معهود نیست توفی رحمه الله تعالی فی سنة
اثنتین وثمانین ومائة والف فرزندش سید عبد الله بن محمد الامیر هم از علمای ربانیین وکملای محققین بود اخذ علوم

وجمعی کثیر مثل محمد بن عبد الرسول البرزنجی وملا محمد شریف کوراتی وسید سلیمان بن یحیی مقبول الاهدل وابو یوسف یحیی الدمنهوری
وعبد القادر بن کدک وعبد الله بن خلیل ومحمد سعید صفر وغیر ایشان نموده وبعضی از ایشان تلامیذ شیخ محمد حیات سندی
وابو الحسن سندی اند وهم استفاده از والد علامه خود نموده وبعد پدر بجای او درس گفته وتحدیث نموده وفتوی داده وله
تقیید المغنی لاهل الاثر فیما لا اصل له فی الاحیاء من الخبر از وست وغیر ذلک در حدیث وفقه واسامی رجال تصنیفها دارد که
بسیار از تالیف والد خود ودیگر متقدمین بدست خود نوشته مضبوط بغایت صحیح وملیح ست وبعضی از تحقیق
از وهم سبقت برده بیک واسطه شیخ محرر سطور ست سبل السلام شرح بلوغ المرام قلمی وی دارین فقیر حاصل شده ودر احمد
شیخ محمد حیات سندی مدنی از علمای ربانیین وعظمای محدثین بود نام والدش ملا فاریه است از قبیله چاچر سکن
اطراف عادلپور وچاچر بروزن ساغر قومی از کشور سند وعادلپور ست از توابع بهکر مولد ومنشا شیخ محمد حیات سند ست
در عنفوان شباب توفیق زیارت حرمین شریفین یافت در مدینه منوره توطن وتاهل کرد وگرد تحصیل علم بر بست با وجود
فقدان وجه معاش استقامت را کار فرمود ونزد علمای حرمین شریفین سیما شیخ ابو الحسن سندی نزیل مدینه منوره کسب
کمالات نمود وبرخی پیش شیخ عبد الله بن سالم بصری وشیخ ابی المکارم محمد بن احمد تلمذ کرد وتمام عمر در خدمت حدیث
صرف ساخت وتبحری عظیم درین فن اشرف اندوخت وهمیشه اشرف علوم لطیفه وعامه اوقات شریفه بود خواص وعوام
حرمین مکرمین ومصر وروم وشام اعتقاد واخلاص خاص داشتند واز ذوات همایون کسب برکات مینمودند سیر آزاد در
مآثر الکرام نوشته وقتی که فقیر از مدینه منوره بمکه معظمه معاودت نمود شیخ قدس سره مکتوبی نامزد فقیر نمود واسم فقیر سید علی
بی اضافت غلام محرر فرمود از جهت آنکه در حدیث شریف آمده که همه کس عباد الله اند اطلاق عبودیت نسبت بمخلوق
نباید کرد فقیر در جواب نوشت مسلم روایت میکند از ابی هریره رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لا یقولن
احدکم عبدی وامتی کلکم عباد الله وکل نسائکم اماء الله ولکن لیقل غلامی وجاریتی وفتای وفتاتی وبخاری روایت میکند
لا یقل احدکم عبدی وامتی ولیقل فتای وغلامی ونیز قلمی ساختم که اگر واضع اسم غلام را بمعنی عبد اراده کرده باشد دیگر
بمعنی فرزند تلفظ نماید او را میرسد لکل امرء ما نوی شیخ بعد وصول خط داد انصاف داد وبعد ازین اسم فقیر غلام علی محرر بود
وبخوب واقع شد انچه ابن نجار در تاریخ بغداد در ذکر احمد غزالی آورده که نوبتی قاری در مجلس او این آیه خواند قل
یا عبادی الذین اسرفوا علی انفسهم الآیه فقال شرفهم بیاء الاضافة الی نفسه بقوله یا عبادی ثم انشد **نظم**

وهان علی اللوام فی جنب حبها ... وقول الاعادی انه لخلیع
صم اذا نودیت باسمی وانني ... اذا قیل لی یا عبدها لسمیع

شیخ محمد حیات در تاریخ بست وششم صفر روز چهارشنبه سنه ثلث وستین ومائة والف
ولادت حیات سپرد ودر بقعه مبارک بقیع مدفون گردید رحلة شیخی تاریخ یافته ام تا که رحلت شیخ عدد محسوب ست زیرا که معتبر در
قاعده رجال صورت کتابت باشد نه تلفظ انتهی کلامه محرر سطور گوید تلامذه شیخ محمد حیات جمعی از علماست منهم الشیخ احمد بن عبد الرحمن
الشامی والشیخ محمد سعید صفر والشیخ عبد القادر خلیل کدک والسید عبد القادر بن احمد بن عبد القادر والسید غلام علی بن نوح
البلگرامی والشیخ محمد فاخر المتخلص بزائر الالهآبادی وهر یکی از ایشان فرید عصر ووحید دهر وشیخ سلاسل حدیث وجراثیم

در وقت خود و شیخ محمد حیات رتبهٔ اجتهاد داشت تقلید نمیکرد نادر و بدیع او گفته است **نظم**

بدیر روی صفوه دوران	محفل آرای حلقهٔ انسان	شیخ الاسلام عصر علامه	در فنون حدیث فهامه
موشگاف دقائق ایمان	رازدان حقائق ایمان	رسته از حبس ربقهٔ تقلید	بسته بر اجتهاد رای مزید
درس فرمای مسجد نبوی	بطریق رشیق مصطفوی	آن محمد حیات بخت بلند	بحدیث نبی قوی پیوند
شیع الله زمرة الاعیان	بافاداته الی الازمان	سر من خاکپای او بادا	جان من در رضای او بادا

انتهی کلامه من المثنوی او التصانیف ست منها رسالة فی رد بدعة التعزیة و رسالة فی رد التقلید سماها تحفة الانام فی رد قول بحدیث النبی علیه الصلوة والسلام و روی گفته ان المنسوخ من السنة فی غایة القلة و قد جمعه ابن الجوزی فی ورقات و قال افرد فیها قدر ما صح نسخها و احتمل و اعرض عما لا وجه لنسخه و لا احتمال و قال فمن سمع بحدیث یدعی النسخ و لیس فیها فهاتیک دعوی و قد تدبرته فاذا هو احد و عشرون حدیثا و ان الانتقال من مذهب الی مذهب ما کان ملوما فی الصدر الاول و قد انتقل کبار العلماء من مذهب الی مذهب هکذا کان من کان من الصحابة و التابعین و الائمة الاربعة ینقلون من قول الی قول و الحاصل ان العمل بالحدیث بحسب ما یدری الصاحب الفهم المستقیم من المصلحة الدینیة هو المذهب عند الکل و کثیر منهم من یدعی عدم فهم الحدیث لو قیل له لم لا تعمل بالحدیث مع ادعائه الفضیلة و تقلید و تقلد و استدل الله لمن قلده و هذا من اغرب الغرائب قال فی البحر الرائق یجوز تقلید من شاء من المجتهدین و ان دونت المذاهب کالیوم و له الانتقال من مذهب الی مذهب و رسالة فی النهی عن عشق صور المرد و النسوان و در وی نوشته تلک لعمر الله الفتنة الکبری و البلیة العظمی استعبدت النفوس لغیر خالقها و ملکت القلوب لمن یسومها الهوان من عشاقها و القت الحرب بین العشق و التوحید و دعت الی موالاة کل شیطان مرید الی قوله و انما نهی الله العشق عن الکفرة قوم لوط و امراة عزیز و کانت اذ ذاک شرکة و الفتنة بعشق الصور تنافی ان یکون من العبد کلا بل ینقص من دینه بحسب ما حصل له من فتنة العشق و ربما اخرجت صاحبه من ان یبقی معه شیء من الدین و المفتون بالصور مخالف لقوله تعالی قل للمؤمنین یغضوا من ابصارهم و یحفظوا فروجهم ذلک ازکی لهم و المبتلی بها لیس یغاض بصره بل یفتنه بالنظر الحرام و یلقیه فی الزنا الی قوله فان تعبد القلب للمعشوق شرک قد اثبت النبی صلی الله علیه و سلم اسم التعبد علی المحبة بغیر الله تعالی و قد جعلهم قوم عبد الدینار و عبد الدرهم انتهی و الایقاف علی سبب الاختلاف و بعض این رسائل را فقیر از نکته سنجی آورده و ولد الحمد

شیخ محمد فاخر متخلص بزائر بن شیخ محمد یحیی المعروف بشاه خوب الله الهآبادی العباسی ترجمهٔ ایشان میرزا در آورده باین عبارت نوشته اند صاحب صفات رضیه و مناقب سنیه اساس حکم مدارج علیا قیاس منتج ولایت کبری میزان عمل نقلیات برهان نقد عقلیات تشرع بدر طبکمال داشت و همیشه همت بتعدیل قسطاس شریعت میگماشت بسیار کشاده دست و شگفته پیشانی بود فتوح ذخیره نمیساخت یگانه و بیگانه را باحسان بیدریغ می نواخت اکثر اوقات در سفر گذرانیده در جمیع اسفار جمعی کثیر از ابنای سبیل با وی همراه بودند شیخ از ماکولات و ملبوسات خبر نمیگرفت و ما دامیکه عاریه نقدا طعام بهم نمیرسید خود با کل تهانی پرداخت از عنفوان شعور بخدمت والد ماجد و برادر کلان خود شیخ محمد طاهر تلمذ نمود و کتب تحصیلی در تحت گذرانید و بر صحبت استادی نشست و در سفر حجاز بمنت طراز علم حدیث نزد مولانا و استاذنا شیخ محمد حیات

سند نمود جوهر فهم و ذکای او بس عالی افتاده بود در مقامات تامه علمی بسرعت تمام سیر نمود چنانچه شیخ محمد فاضل او را در صغر سن مرید ساخت و تربیت حوالهٔ شیخ محمد یحیی کرد در کل چهار بزرگوار تربیت یافت و مجاز و مرخص گردیده بعد از انتقال والد بجا نشین شد و در سنه تسع و اربعین بعد مائة و الف عازم حرمین شریفین شد و در سنه خمسین باین سعادت فائز گشت و در همین سال راقم الحروف احرام بیت الله بست و سفر دریا بانجام رسانید و بجده نازل شد از جده باتفاق یکدیگر سیدم دیده نیاز بر آستان رب العزت مالیدیم مشار الیه را اول اسدی و خمسین بر جهازی که راقم الحروف رفته بود و طرح نشست در سنه اربع و خمسین کرت ثانی داعیهٔ حرمین شریفین مصمم ساخت و رخت کوچ از الهآباد بربست و در شش شنبه نشست کشتی بگاه در آن بحر پر شور جهازات قوم پرتگال دکن که از چندی بندر بسئی را از دست فرنگیان انتزاع نموده در دریا قطع طرق شعار ساخته اند نمودار شد بضرب توپها آتش حرب اشتعال گرفت و جهاز را قابض گردیدند و جهاز را با امتاع و سلیمن گرفته به بندر بسئی بردند و بحال شیخ محمد فاخر اینقدر ترحم کردند که سواری از جانب خود داده بصورت رسانیدند و اشیا و اسباب ایشان را اجزا صندوق کتب همه را بتصرف آوردند شیخ بانتظار موسم جهاز در سورت توقف کرد و در ماه صفر سنه ست و خمسین و مائة و الف بر جهاز عازم گردید و قضا را جهاز تباه شد و بکنار بندر مخا رسید شیخ چند ماه در بندر مخا اقامت کرد و در موسم کشتی متوجه مکه معظمه گردید بست دوم رمضان سنه ست و خمسین بحرم آمن و اصل شد و هم درین سال حج روز جمعه که آنرا در عرف حج اکبر گویند دریافت و در سنه تسع و خمسین باز بهندوستان عطف عنان نمود و در جمادی الاولی سال مذکور از بندر سورت روانه پیشتر گردید برادر میر محمد یوسف قلمی نمود که شیخ محمد فاخر در رجب سنه تسع و خمسین بشاهجهان آباد تشریف آورده میرزا جانجانان مظهر از ملاقات ایشان بسیار محظوظ شدند و باهم صحبتها گذشت انتهی شیخ یکسال در الهآباد ماند در ماه شوال سنه ستین و مائة و الف از راه بنگاله عازم دریای محیط شد کشتی را بجهاز نشسته سری بحرمین کشید و عظیم آباد و پتنه و مرشد آباد و دیگر امصار سر راه حکام خدمتها بتقدیم رسانیدند از بندر سوگلی بر جهاز نشست قضا را مسافت چند روزه قطع کرده چوبی از جهاز شکست سه ماه جهاز در دریا تباه ماند آخر الامر بموضع چاتگام که منتهای دریای شرقی عمل پادشاه هندست از جهاز فرود آمد و بعلت موسم زمستان سه چهار ماه در چاتگام گذرانید و از راهی که رفته بود بالهآباد برگشت درین مرتبه نیز حکام سر راه نذر فراوان گذرانیدند قریب دو ماه در الهآباد مانده قصد شاهجهان آباد کرد و بست و پنجم رمضان سنه اثنتین و ستین و مائة و الف در آن شهر شد و چندی باقامت آنجا پرداخت و باز نطاق همت بزیارت حرمین شریفین بربست و محض بارادهٔ ملاقات راقم الحروف اول قصد دکن کرد و غرهٔ شعبان سنه اربع و ستین از شاهجهان آباد روانه شده پنجم ذی حجه سال مذکور بر برهانپور رسید فلک ناتوان بدین فرصت نداد که برویت یکدیگر گهنه تمنا برآید بعد عبور دریای نربدا بیماری سرسام در اعراض شد و پس از وصول برهانپور بیماری قوت گرفت یازدهم ذی حجه روز یکشنبه وقت اشراق سنه اربع و ستین و مائة و الف جان عزیز را در راه بیت الله فدا ساخت تاریخ ولادت او که در سنه عشرین و مائة و الف واقع شده خورشید ست تاریخ انتقال زوال خورشید عمر شریف چهل و چهار سال در حالت مرض وصیت کرد که از مشایخ برهانپور شیخ عبد اللطیف قدس سره در کمال تشرع بودند و بر مرقد مبارک ایشان بدعتهای اهل زمان العمل نمی آید مراد جوار ایشان دفن

موافق وصیت عمل آوردند و استرکاین چنین صاحب کمال در ایام شباب ازین عالم رحلت کرد و داغ مفارقت بر دل
یاران گذاشت سپهر دوار اگر عمر با چنین فرزند شکل که چنین ذات قدسی صفات بهم رساند قول میرزا اجابت بیان است که
بسیاری از کبرای دین را مشاهده نمودم بعد از یازده سال یک شخص که عبارت از شیخ محمد فاخر باشد موافق کتاب
و سنت دریافتم و نیز قول میرزاست که بسا ارباب کمال را بر خوردم آنقدر که نزد شیخ محمد فاخر ارزان شدم هیچ یک
تیقاد بیمی میرزا اختلاف وضع خود بملاقات شیخ محمد فاخر اکثر میر سید شیخ محمد فاخر صاحب دیوان است این چند بیت

از انجا فراگرفته شد شعر
کمال شمس آن دین بهر گرفته است
مرحبا گر بکار دل ما می کنی
اگر اقبال جهان بیدم زدن ای بادبار
از چار اصول دین خبردار نه
کنم ادا فرض کس افدای چشم کمانی
فرگان چشم یار بود سیر گاه ما
گوشمالی میدهد روباه شیر دهان
که زیر گنبد دستار زند در گورستان
تا هست باعتدال بیمار نه
باغ عاشقی از سوی دل بهار
دارم ای که دم تیغ ست راه
حب دنیا سیفر بیدخاطر اندر
کنند گورستان زیارت
و طبع قوای چهار عنصر باهم

انتهی کلام آزاد قدس سره

فی سرو آزاد محرر سطور گوید شیخ محمد فاخر اگرچه در جمیع فنون و تمام علوم ید بیضا داشت و علم سبقت بر سابقین می افراشت
لیکن علم حدیث بروی بحدی غالب آمده که گویا غیر آنرا آشنا نبوده است غالب تصانیف او در انتصار سنت و مختار
اهل حدیث و رد بر بدعت و اهل اوست منها قرة العین فی اثبات رفع الیدین و منها نظم عبادات سفر السعادة و منها
رساله نجاتیه در عقائد حدیثیه و منها مثنوی در تعریف علم حدیث دیوان شعر او را دیدیم مملو بمضامین تقدیم حدیث بر رای
و تفضیل سنت بر بدعت و نهی از علم کلام و معقولات و جز آن ست و مع ذلک قانون شاعری را از دست نداده در بهین
مطالب آنچنان بلند پروازی میکند و صید معانی بیگانه میفرماید که عقل حیران ست و قیاس بر پشیمان بیتی چند از دیوان

چیده در ینجا نوشته می آید شعر
ولد سرور خاطر احباب زائر از رای ست
علم حدیث کرد ز خود بیخبر مرا
ولد جز شریعه سنت نرود جانب جنت
نیست غیر از گوهر شهوار در دکان ما
ولد جز سنتش نمانده ره و رسم قال و قیل
دانه رفت و خس و خاشاک عمر من با قیست
ولد زائر از ان بگوش کشد کاین حدیث
زائر این قوت ایمان تو بی چیزی نیست
ولد زائر چه غم از کشمکش زمره تقلید
کار این دیوانها فرزانه نتوانست کرد

بقول مصطفی زائر زرای بگران ماند
من و تفرج باغ محمدان تنها
زائر از کشکول اهل رای نتوان لقمه خورد
زائر بکجا رای برد اهل جهان را
روی زائر بحدیث و رخ یاران سوی رای
زائر تمام دفتر بدعت دریده است
زائر که مایه اش همه از سنت نبی ست
ای سید رسل گهر کان لعل تست
در حصن خدمت زائر بود بعلم حدیث
اسلطان رسل گر سر باد داشته باشد
نمی دهند الحبا دوای درد گناه

شهود یار مانع گردد از اغیار عاشق را
ولد از زائر زرای قوم مرا نیست بهره
بر سر خوان رسول الله مهمانیم ما
ولد از احادیث رسول آورده ام اسرار دین
قسمت هر که بود از قلم تقدیر ست
ولد وه که سنت شد و بدعت بجهان زائر
محتاج اعتقاد ز علم کلام نیست
ولد خط وافر مگر از سنت سرور دارد
ولد گرم ز خون شهادت بود گریبان سرخ
ولد زائر چو اهل رای نه هیچ سر از حدیث
بخاک سنت اگر میروی شفا باشد

ولد زائر همه علم و عمل او ز حدیث ست
که دستگیر مرا وقت انتقال شود
ولد بقول و فعل کسان کی نظر کند زائر
دار بخط حدیث اقتدار پیدا کرد
ولد خدا گواه که زائر حسد برای نکرد
همین حدیث در انجا ترا کار آید
ولد زائر ز بحر سنت سرور گرفته آب
زائر از خیر البشر ممنون بود
ولد حدیث ست جنس گرانمایه زائر
بیا بیا که بعلم حدیث چاره کنیم
ولد زائر نجات خواهی آمین عشق کن
ز آهم آتشی در دفتر اغیار بایستی
ولد زائر بحدیث بگذر از رای

بیچاره جز ین خانه دگر هیچ ندارد
زائر بهار باغ جمال پریرخان
کسی که دفتر سنت تواند املا کرد
ذکر سنت بسی کنم زائر
ولیک تارک مسنون نمیتواند شد
عقائد را ز قرآن و حدیث آورده ام زائر
این گوهر نجات بهر جا نمیشود
اهل بهشت ای ابشت بنایی دیده اند
توان شد خریدار با نقد جانش
زائر از رای شدم ناکاره
از دیگران بریدن و از مصطفی شنیدن
زائر بحدیث بگذر از رای

همین بود بدل زائر از حدیث امید
باشاهد حدیث برابر می کند
ولد از خط لاله رخان شد فراغتم زائر
بلب این نام الفتی دارد
ولد بروز حشر نه پرسند زائر از آرا
مراد خاطرم از رای یاران بر نمی آید
ولد کی شود منت پذیر اهل رای
زائر از سنت نماید حاصل ایمانی دگر
ولد ز رای قوم نشد نور ظلمت زائر
از احادیث بکاری برسم
ولد غم مهجوری سنت کشم تا چند ای زائر
با آب سرسراب تا کی

این قسم اشعار آبدار بلکه جواهر شاهوار وی بسیار ست در کتاب جنة رضا خاتمه اش قدری مستند بهاز ان نوشته ایم من شاء
فلیرجع الیه فقیر حضرت ایشان را یکبار در خواب دیده که در مکانی مصفا در لباسی زیبا بکمال عنائی و الطافت بخواب شیخین
پیغمبر از ان و این خفته اند چنانکه عروسی خواب میکند از انجا که الفتی خاص با ایشان حاصل ست دیدن این خواب موجب مسرت
بسیار شد از حق تعالی امیدوارم که چنانکه در خواب یکجا کرده در بیداری هم بعالم آخرت در جنت الفردوس اجتماع و هم مسالک
بخشد انه علی ذلک قدیر و بالاجابة جدیر زائر را دو فرزند گرامی بود یکی شاه قطب الدین که در مکه معظمه سنه سبع یا ثمان
ثمانین و مائة و الف رحمت حق پیوست دیگر شاه محمد اجل که سواده آرای بلده الآباد بود و دائره ایشان مشهور ست توفی سنه ثلثین مائتین و الف
محی الدین ابو الفیض محمد مرتضی الحسینی الواسطی بن السید محمد بن السید قادری الزبیدی نزیل مصر اصلش از خطه
بلگرام ست که قصبه ایست بر پنج کروه از قنوج که بلده مشهوره هندوستان ست در اوائل عمر از وطن برآمد بحرمین شریفین
شتافت و کمر بتحصیل علوم لاسیما علم حدیث بست از مشایخ زبید و مصر و حجاز کسب کمالات نمود میر آزاد در تاریخ
بلگرام مسمی بمآثر الکرام در ترجمه سید قادری نوشته اند از نبائر او سید محمد مرتضی بن سید محمد بن سید قادری کتب عربی
تحصیل کرده و در حداثت سن توفیق زیارت حرمین شریفین یافته و در سنه اربع و ستین و مائة و الف باین سعادت فائز گشته
در اماکن متبرکه علم حدیث تحصیل نموده درین ایام در زبید بمین اقامت دارد و نزد شیخ عبد الخالق زبیدی فن حدیث سند میگیرد
حق تعالی در عمر او بیفزاید و ترقیات دینی کراست نماید انتهی بلفظه گویم وی بعد کسب علوم و سماع حدیث هم در زبید مدتی در اقامت
الا آنکه زبیدی شهرت گرفت بحکیمی او را از هندی داند بعده از زبید برآمده نزیل مصر گشت و بافاده و تعلیم و تدریس پرداخت
بهر نام خود که بطریق سند برای سید باسط علی بن سید علی بن سید محمد بن سید قادری نوشته قریب صد کس از علماء و شیوخ

نمود در ترتیب حروف معجم محمود از مجود کسانیکه اجازت حاصل دارد احمد العباس احمد بن علی مقیمی دمشقی حنفی و جمال محمد
بن احمد بن سالم السفارینی الحنبلی و ابو عبد الله محمد بن احمد الغرناطی التونسی و عبد الغنی بن محمد البعولی نزیل قاهره و محمد بن زین
باسمط العلوی الحضرمی و احمد بن محمد علوی و محمد بن ابراهیم الحسینی الطرابلسی نزیل حلب و عبد القادر بن احمد الشلبی
و طرین عبد الله بن محمد قاضی الجماعة بفاس و عیسی بن ذریق صاحب الزکیة و السید عبد القادر بن احمد الحسنی المالکی که
و غیرهم بوده اند و گفته فی هؤلاء من روی عن عبد الله بن سالم البصری و حسن العجیمی و احمد النخلی بلا واسطه و هم کثیرون و غیرهم
من روی عن ابراهیم الکردی و عن الحافظ البابلی و هو اعلی ما یکون و صدر الحمد انتهی و منجمله شیوخ او که ذکر آنها در برنامج کرده
شیخ محمد فاخر بن محمد یحیی الآبادی ست که ترجمه ایشان گذشته و شاه ولی الله محدث دهلوی ست که ترجمه ایشان بیاید
و شیوخ وی علمای هر چهار مذهب اند از بلاد متفرقه و مدن کثیره و با ابو الحسن بن محمد صادق السندی المدنی مولوی خیر الدین
سورتی بن محمد زاهد و غیرهما ملاقات کرده و تصانیف او نیز بسیار ست در برنامج مذکور زیاده بر یکصد مؤلف ذکر کرده منها
المطول المختصر بترتیب حروف معجم منها اتحاف السادة المتقین شرح اسرار احیاء علوم الدین در بست مجلد و تاج العروس
فی شرح القاموس در ده مجلد ضخام و امالی شیخونیه در چند مجلد و امالی حنفیه در یک مجلد و غالب تصانیف او در علم حدیث
و فقه و اصول و لغت و تصوف و سیر و غیرها ست و همه نافع و مفید قریب هفده رساله از مؤلفات ایشان نزد محرر سطور
موجود ست منها جزء فی طرق حدیث نعم الادام الخل و در الضرع فی تاویل حدیث ثام زرع بلغة الغریب فی مصطلح آثار الحبیب
نظم اللآلی المتناثرة فی الاحادیث المتواترة امالی الحنفیه مجالس الشیخونیه ایضاح المدارک فی الافصاح عن العواتک
عقد الجمان فی بیان شعب الایمان اتحاف السادة شرح احیاء العلوم تمام القول المسموع فی الفرق بین الکوع و الکرسوع
الی غیر ذلک سلطان روم نظام الدین ابو الفتح عبد الحمید خان از ایشان التماس اجازت حدیث کرده برای وی سند حدیث
الراحمون یرحمهم الرحمن تبارک و تعالی الجمع الاجازت نوشته اند و لها الحمد لله الذی رفع مقام اهل الحدیث مکانا
علیا الرسال تحریرش عاشر شوال سنه ۱۱۹۳ هجری ست و هم اجازت قصیده طولانی هم در مدح وی نظم نموده این ابیات از آنجا ست

سقی الله ربعا کان لی فیه مربعا	و مغنی به غصن الشبیبة ینعما
و حیا مقاما ما کان لی فیه جیرة	بهم کان کاسی بالفضائل مترعا
الا و رعی دهر اقتضی بانسهم	و لولا الهوی ما قلت یوما لمارعا
خلیلی مالی کلما لاح بارق	و کاد حصاة القلب ان تتصدعا
و ان نسمت ریح الصبا من دیارهم	بکت اعینی دمعا انسا حل دمعا
غدیری من هذا الزمان و اهله	و من لی بمن یصغی لشکوای مسمعا

الابیات و اجازتی دیگر برای دستور اعظم سلطان ابی المظفر محمد پاشا صدر الوزارة و نظام الملک در همین سال نوشته اند
مستخص در دو کتاب الامل الخیرات اول الحمد لله الذی دل علی الخیرات الخ و وفات ایشان غالبا در مصر اتفاق افتاده و بعد ست
ماتتین و الف زیرا که برنامج مذکور در سنه ۱۱۹۳ هجری ست و استقرای فقیر مثل ایشان کم کسی از علمای هند
در ملک حجاز باین رفعت شان در علم و عمل و قبول سلاطین و کثرت شیوخ و تصانیف و فور تلامذه گذشته آبا و اجداد وی هم علما
و مشایخ و خلفا معظم و مکرم زمان خود بوده اند چنانکه از تراجم آنها خصوصا شاه قادری و حافظ ضیاء الله بگرامی که در تاریخ بگرامی مسطور ست ظاهر میشود والله اعلم

جمال الاسلام و شیخ المسلمین قاضی القضاة ابو علی محمد بن علی بن محمد الشوکانی الیمنی الصنعانی از اعلام
علما و اکابر فضلا ست مولد وی در صنعا بود و جمیع علوم متداوله از صرف و نحو و منطق و فقه و اصول فقه و حدیث و تفسیر و اصول آن
بیضاء داشت چنانکه ثبت او که مشتمل بر ذکر کتب این علوم و غیرها ست بر ثلاث مجلدات و ولادت وی در سنه سبع و ستین
و مائة و الف اتفاق افتاده شیوخ او بسیار اند منهم السید الامام عبد القادر بن احمد بن الناصر و علی بن ابراهیم بن
صدیق بن علی الزجاجی و یوسف بن محمد الزجاجی و حسن بن اسمعیل بن حسین المغربی و غیرهم و بعضی از ایشان در اجازت
و روایات سندی منی و انا ابو الحسن سندی از سید محمد بن اسمعیل امیر و عبد الخالق زجاجی و غیرهم و چنانکه وی از ایشان
اخذ کرده و سماع نموده همچنان خلقی بسیار که بیشمار از وی اخذ نموده و استفاده کرده در عهد خود در علوم و فنون حدیث و تفسیر
و غیرهما و اخذ اجازت از وی در مفاخر و مناقب علیه معدود ست قاضی قضات صنعای یمن بود از طرف امام منصور بالله
علی بن العباس در سنه ۱۲۱۱ اول شهر شعبان تقلد این خدمت شد حاکم آنجا با آنکه مذهب زیدیه داشت در تعظیم و اجلال
او مبالغه میکرد و در هر باب از امر و نهی مقتدی قول او بود و مجال نداشت که سر خلاف رای او در فصل خصومات
و دیگر مهمات ملک و مال کند شیخ محمد بن القاضی محسن الانصاری در قصیده با فقیر حکایت کرد که پادشاه صنعا می گفت
آنقدر خوف که از او و کس می آید از هیچکس نیست یکی او تعالی دوم شوکانی و نیز میگفت که زیدیه بالسبب رد
بر مذهب ایشان تعصبی تمام با او بود بارها بصورت بلوی برآمده خانه او را محاصره کردند چون وی یکبار از خانه برآمد
همها بگریختند و هیچکس را مجال مقابله و مواجهه با او نبود آری مصرع هیبت حق ست این از خلق نیست
در علوم دینیه بر رتبه اجتهاد رسیده بود و تقلید هیچکس نمیکرد و نواب محمد مصطفی خان صاحب بهادر المتوفی سنه ۱۲۸۴ قرآن
هجدهین و الف در ترغیب السالک الی احسن المسالک نوشته از شوکانی که قاضی القضاة صنعا بود شاید که خبری در تقلید
میگوئی که بعد از سلف بوفور احاطه و اطلاع او در فن حدیث کسی بر نخاسته در فروع تقلید ایمه منکر و عمل اجتهاد خود
و این معنی نه خاص اوست که همه اهل حدیث همچنین اند بالجمله اگر ارض یمن مسکن چندین ارباب
خیر و صلاح و صحیح چنین صحاب فلاح آمد شگفت چیست که خواجه کائنات علیه و علی آله افضل الصلوات و خصوص او
فرموده الایمان یمان و الحکمة یمانیة انتهی گوییم وی صاحب تصانیف بسیار ست از مطولات و مختصرات منها فتح القدیر
تفسیر القرآن الکریم در اربع مجلد ضخام و نیل الاوطار شرح منتقی الاخبار در چهار مجلد و اول کسیکه این هر دو کتاب در هند
آورده و آثار رواج داده محرر سطور ست و حال این هر دو کتاب در مقصد اول گذشت و منها الدر البهیة مختصر فی
فقه الحدیث و شرحه الدراری المضیة مجلد لطیف و رفع الریبة فی مسئلة الغیبة و شرح الصدور فی تحریم رفع القبور
ارشاد السائل الی دلیل المسائل و التوضیح فیما جاء فی المنتظر و المسیح و الابحاث الوضیة فی الکلام علی حدیث شعب الایمان
و کل خطیة و تحفة الذاکرین شرح حصن حصین مجلد ضخیم و الفوائد المجموعة فی الاحادیث الموضوعة و این کتاب در هند
بطبع رسیده و اول کسیکه آنرا در هند آورد مولوی عبد الحی مرحوم اند و ایشان در سفر حج از وی سند فن حدیث
بطریق اجازة بالکتابة حاصل نموده بوده اند و تحریر الدلائل علی مقدار ما یجوز بین الامام و المؤتم من الارتفاع و الانحراف

والبدور الکامل وکشف الاستار عن حکم الشفعة بالجوار وفقیه علامه علی بن احمد بن برومی قرشی نظوم ست منه نظم

لله در العالم الربانی | البدر نجل علی الشوکانی | فلقد ابان عن العلوم جواهرا
تنبیک منه علی علو الشان | قد اشرقت اکوانا بعلومه | شان البدور یفیض فی الاکوان
ولقد حوی کل الکمال فانه | عن وصفه الجاری علی الالسن | سبحان من جعل الفضائل کلها
فیه وفضله علی الاقران | وعلیه منی الف الف تحیة | ما غردت ورقا علی الاغصان

وله اشراق النیرین فی بیان الحکم اذا اختلف عن الوحدة احد الضمیرین وهی علامه لطف الله بن احمد جحاف انظمی ست الجوهر فرائد

لقد ابدعت فی التحریر یا من | الیه دقائق الابحاث تنتهی | وجئت من الکمال بمعجزات
اضاءت انجم الافلاک عنها | یقول القوم ان وافی وفیه | لها وجهان کان الحق اسنی
وکان بهم حسود قال وجه | سیظهر وهو فی التحقیق اشهی | فوافاکم کلاکم کالبدر لما
تبدت هل له ابصرت شبها | ولما جاءهم بهتوا وقالوا | صدقد جاء من سنتین وجها

وله کتاب بلوغ المرام علی شفاء الاوام شرحا وتخریجا وکتاب ادب الطلب ومنتهی الارب وارشاد الفحول الی تحقیق الحق من علم الاصول والسیل الجرار المتدفق علی حدائق الازهار مجلد ضخیم وله کتاب فی الاشتقاق وکتاب الفتح الربانی فی فتاوی الشوکانی فی اربع مجلدات ضخمة فیه غرائب مسائل وعجائب سائل وکتاب ارشاد الثقات الی ایقاف الشرائع علی التوحید والمعاد والنبوات ردا علی موسی بن میمون الاندلسی الیهودی فی ظاهر المستند والزندیق فی باطن المعتقد ومن رسائله الطود المنیف فی الانتصاف للسعد علی الشریف فی المسئلة المشهورة التی تنازعا فیها بین یدی تیمور لنگ السمرقندی ومنها شفاء العلل فی زیادة الثمن لمجرد الاجل وطیب النشر فی مسائل العشر جواب علی القاضی عبد الرحمن والصوارم الهندیة المسلولة علی الریاض الندیة لابطال قول من اوجب غسل الفرجین والقول الصادق فی الامام الفائق وتشنیف السمع بابطال ادلة الجمع ورسالة فی حد السفر الذی یجب معه قصر الصلوة والقول المحرر فی لبس المعصفر وسائر انواع الاحمر وابطال دعوی الاجماع علی تحریم السماع وزهر النسرین الفائح بفضائل العمرین وعقود الجمان فی بیان حدود البلدان واتحاف المهرة فی الکلام علی حدیث لا عدوی ولا طیرة وارشاد الغبی الی مذهب اهل البیت فی صحب النبی ورفع الجناح عن باقی المباح بل هو مامور به ام لا وارشاد المستفید الی دفع کلام ابن دقیق العید فی الاطلاق والتقیید واجهث الملم بقوله تعالی الا من ظلم والبحث المشعر عن تحریم کل مسکر والرسالة المکملة فی ادلة البسملة ورسالة عجیبة فی رفع المظالم والمآثم الی غیر ذلک من المؤلفات وکلها بدیعة فی بابها نافعة لطلابها لم یتیسر مثلها لعلماء عصره فضلا عمن جاؤا بعدهم وغایة انه نادرة الدهر واعلم علماء العصر وله کتب ورسائل وجیزة سوی هذا الاجمالی کثیرة رحمه الله تعالی ورضی عنه وبعض این کتب نزد محرر سطور موجود ست مثلا شیخ من ست سبک انطبع بهم رسید واسطه وفضلا وکملای عصر او در مدح وی قصائد واشعار بسیار بحیث که حصر نتوان کرد منها للشیخ العلامة الحبیب بن احمد جحاف الیمنی نظم

الف تحیز ستلا اهلة حیث لا | بها یری الطلاب فجر السنة

بصرت کنصرت القطان | والنسائی والعلم الفرید لسورة | وضاعه ما لوسط ظفر بها
تعوض ما اخذ ما ونطق الدرة | وما الف ظفرت به النقاد | فانقادت لسبل الرشاد بهدیه
الحافظ الحبر الحری محمد | بن علی الحر الخضم المجمة | جمع الذی یروی من الایات
والاثار عن طاها بصالح نیة | وابان عن عضد تملک منکب | العلیا وادرک مام کل فضیلة
الفت الیک امورها الاحکام اذ | وجدتک عند الخطب خاذر بیشة | من یستطیع ینال رتبتک التی
وجبت بحکم الله فی الازلیة | لا فض فوک نصبت اعلام الهدی | وفللت بالتصدیق سیف المبدع
وشربت من نضاخ عین السنة | الغرا وقمت لها باکمل دعوة | ومنها للسید الجلیل فخر الاسلام عبد الله
بن علی الجلال الیمنی نظم | یا دار عزة صوب المزن حیاک | وجادر بهماک جون الهامر الباکی
وکل منبشق سار وغادیة | یبکی بدمع مشوق عنده منک | علی بعزة فی تلک الربا خلس
من اجلها صرت اهوالا واهوالا | یا صاحبی الیتا بالحمی وسلا | دیارها عن محب ظل برعاک
متیم کلما حنت مطوقة | اطال بین نساء الحی ذکراک | وکلما هبت الارواح فی جهة
یوهم الریح ریا ما کریاک | وکلما مال غصن فی غلائله | سالت مدامعه شوقا لمراک
وکلما افتر ثغر للاقاح رای | به شنبیة ماس فی ثنیاک | وکلما احمر ورد فی الریاض سکی
تزیده ما یراه فی محیاک | یا عذل الذی قدر من سبب | الی الرجوع وهل یخطی بلقیاک
وهل لنا عودة نطفی بها حرقا | من الظنا نالها بالهجر مظناک | هیهات من دون هذا کل داهیة
فی کل فقر لقتل الصید معراک | ومهمه مقفر فیه السباع فیه | الریح تسری وقد شیبت بادکاک
قد جرت فیه باشبال مررت بها | وکل اشوس الوی غیر ضحاک | قطعیة مامون غیر دانیة
قد سالفت کل رکاض ورتاک | نادیتها وهی فی الاقفال جامدة | یا ناق خبی لقد ابعدت مراک
الی دیار الذی حاز العلا وحوی | کل الکمال بعقل نیر زاک | محمد بن علی والذی فعلت
اقلامه فی الاعادی فعل تبتاک | الجهبذ العالم النحریر من خضعت | له الرقاب خضوع الخائف الشاکی
مجدد العلم فی هذا الاوان ومن | قد انقذ الناس من فسق واشراک | مشهر العلم فی بدو وفی حضر
بمنصل لدم الفجار سفاک | مفسر الذکر بالقول المبین فقد | علا به فوق اعلام واملاک
ابدی لنا فی تالیف له ظهرت | مقالة خاب منها کل افاک | ان جئت حضرته العلیا خلت بها
معظما بین زهاد ونساک | محلقین علی العلم الشریف بها | علی امام سریع الفهم فتاک
ادام الله ربی للعباد معا | لکل بحث دقیق خیر فکاک | الیک یا ابن علی قد مدحت بها
فرائدا ما نظمناها باسلاک | وبعض ادبار مستقط فی حقه نظم | یا من اتی صنعاء یبغی مفخرا
ویرید مجدا او علو الشان | فلیات نادی حبرها وعمیدها | قطب الکمال محمد الشوکانی

حبر تدفق مثل بحر علمه | هذا ولیس له بصنعا ثانی | ولبعضهم نظم
علامة للمقول والمنقول من | حکمت له العلیا علی اترابه | فزالزمان ولوم العجم من
فاق الاکابر فی اوان شبابه | بدر الهدی النظار سلم مقبلا | کفیه ملتمسا لرد جوابه

شوکانی در فهم هم دستگاه کامل دارد علم عربیت وادب چنانکه باید اتقان کرده وسابق بر فرسان این میدان گشته در حدیده از کلام او نظم کثیر دیده شد این چند بیت بخاطر مانده است **ابیات**

یا نازلین اعمی ان عز قربکم | عنی وضاقت بنا دار واوطان | فلی الیکم تحیات مردده
مع النسیم واشواق واشجان | ولله قالوا اتیت مواخرا | فاجبت دار الخلد اخری
وختام خیر الرسل صار | من الجمیع اجل قدرا | وتاخر الاسحار صیرها
حسن الوصف احرم | والخضر الصغری علت | وتختمت تبرا و درا
وترا السنان وان تاخر | فی الرماح یعل صدرا | سبق الهلال البدر لا
کن لم یعص بالسبق بدرا

شوکانی نسبت بسوی قبیله است وصنعانی نسبت بصنعا که اشرف بلاد یمن وتختگاه امام آنجاست در ترغیب السالک گفته فاکش همه محدث خیزم وز علم حدیث چنانکه در انجاست گمان نمیرود کسی را فراوانی وبا این وسعت بجای دیگر باشد انتهی شیخ احمد فرزند شوکانی هم عالم کامل فقیه محدث بود بعد پدر بجای او درس گفت وفتوی داد وبرای طالبین اجازت واسماع حدیث نمود بر سال وفاتش اطلاع دست نداد اما وفات شوکانی در سنه خمس وخمسین ومائتین والف یوم الاربعا بست وششم جمادی الآخره بوده ومیان وفات او ووفات ولد او علی بن محمد قریب یکماه تفاوت افتاده اول پسر بود پدر هیچ جزع وفزع ظاهر نکرد با آنکه ولد صالح عالم هنرور وجمیع علوم بود وباوجود صغر سن که در حدود بست سالگی باشد نادر وقت آمده بود رحم الله الجمیع برحمته تلامذه شوکانی وکسانیکه سلسله اسناد روایت حدیث ایشان بوی منتهی میشود اکثر اینها در فروع مقید مذهبی خاص نیستند بلکه عمل بر احادیث بعد طی جمیع مدارج تحقیق وتصحیح مینمایند وهر کدام از ایشان نوعی از اجتهاد بهم میرساند کار حسب اجتهاد خود میکنند موافق آنچه او را ظاهر میشود شوکانی با آنکه رتبه اجتهاد داشت در کتب مؤلفه خود هیچ جا از دائره مذاهب اربعه بیرون نرفته الا ماشاء الله تعالی ودر آن خلاف جماعتی از سلف واکابر اهل حدیث همراه او ست در وقت او ریاست علم حدیث وفتوی وتدریس قضای بلدان یمن منتهی شده بود وقوت ذکا ومرتبه تحقیق او بجائی رسیده که مسائل اصول فقه را از هر چهار مذهب در مجلدی ضخیم تنقیح نموده وصواب آنرا از خطا جدا ساخته ودر هر مسئله بحث وتفتیش کامل بر روی کار آورده تا مش ارشاد الفحول الی تحقیق الحق من علم الاصول نهاده واین امری غیر مسبوق ست زیرا که تا ضوابط وقوانین این علم درین عالم مهذب نگشته هیچکس بجز تقلید شیوه دم از تحقیق دران نزده مگر این شخص که درین آخر زمان گوی سبقت از همگنان ربوده وذلک فضل الله یؤتیه من یشاء موافق ومخالف بعلم وفضل او اعتراف دارند وکتب مصنفه او را بجان خریداری مینمایند وبسوی آن محتاج اند تخصیص مذاهب بادله چنانکه او میکند دینی ست وترجیح حکم در محل خلاف واختلاف از وی شنیدنی وآنکس

بر حسب من یشاء امر وناگزیر بکلی اسمات تابعیتی باشد هیچ باب شریعت مثل بسوی غیر او مستاین جهد نصف سنت تلخ قرنه بدعت رد محدثات فتح منکرات بزبان وبیان آنچه بآیات الهی بود دریغ در آخر آنچه سعی در ترویج شرع مطهر وتجدید احکام اسلام واحیای سنن وامات فتن از وی بوجود آمده گمان نمیرود که کسی دیگر کرده باشد جزاه الله عن الاسلام والمسلمین خیرا

مجمل بن عبد الوهاب النجدی انجا از حال وی شیخ محمد بن ناصر حازمی در رسالة فتح المنان فی جمیع الرابع وتزیف الزائف من جمع الاخوان نوشته در نجا نقل میشود زیرا که در وی فرقه توحید وطائفه مبتدعه باهم خلاف بسیار دارند واکثر خواص را هم اطلاع صحیح بر حال او حاصل نیست تا بعوام چه رسد وصلح الاخوان سال است از سید علامه داود بن سلیمان بغدادی در رد بر شیخ محمد بن عبد الوهاب وفتح المنان گویا محاکمه است میان سید وشیخ مذکور پس در رساله مذکور نوشته که وی شیخ محمد بن عبد الوهاب بن سلیمان بن علی بن محمد بن احمد بن راشد بن یزید بن محمد بن یزید بن مشرف ست این ست نسب معروف او وگویند که وی از مضرست بستر از بنی تمیم ولادت او در سنه خمسة عشر بعد المائة والالف در عیینه از بلاد نجد بود وهمانجا نشو ونما یافته وقرآن شریف خوانده وعلم از پدر خود اخذ کرده واو بیت فقه حنابله ست گذارده وبمدینه منوره رفته وآنجا با شیخ عبد الله بن ابراهیم که از اصحاب ابو المواهب البعلی الدمشقی واز اهل نجد بود ملاقی گشته کسب علم نمود وبعد بهم بود بسوی حریمله از نجد شتافته وچون پدرش بهمراه رجوع بعیینه کرد وخواست که نشر دعوت کند اهل عیینه بر دعوت او راضی شدند از انجا بسبی بسوی درعیه آمد امیر آنجا محمد بن سعود نام که از آل مقرن بود وگویند از بنی حنیفه ثم من بیعته والله اعلم اطاعت او قبول کرد واین در سنه تسع وخمسین بعد المائة والالف اتفاق افتاد ودعوت او در نجد وشرق بلاد عرب تا امان انتشار گرفت واز انجا بسوی حجاز ویمن جز در حدود مائتین والف بیرون نیامد وروی مروی عالم متبع ست غالب بروی فی نفس اتباع نبوی ورسائل او معروف ست در وی مقبول ومردود ست واشهر چیزی که بروی انکار کنند دو خصلت بزرگ ست یکی تکفیر اهل اهواء بجز تلفیقات که دلیلی بران نیست وسید صنف در رد بروی بران انصاف کرده دوم تجاری بر سنگ دم معصوم بر حجت واقامت برهان وبدیگر جزئیات تابع اوست که سید صنف بعضی را از ان ذکر کرده وبسیار را ترک نموده واین حقیقت باصلاح وصحت اصل قوانین نجشید پس کلام سید داود در تکفیر وتشریک راست وبجاست وبر شیخ محمد واتباع او کلام در ولا وبرا مختلط گشته حال آنکه فرق میان هر دو روشن ست زیرا که برا از کسی هم واقع میشود که هنوز در دائره اسلام باقی ست وکافر خارج از دائره وخالع ربقه است ومخالفت قواطع ماخذ تکفیر نیست بلکه ماخذ او مخالفت دلائل سمعیه قطعیه است سند او دلالة واما کلام صنف در شان ابن تیمیه وابن القیم پس این هر دو امام جلیل اهل بیت علم حنابله خلفا عن سلف از اعاظم حفاظ قرن سابع وافضل ایشان اند وابن القیم شاگرد ابن تیمیه است وهما عالمان علامان تبیان تقیان فقیهان منصفان تعبا لانفسهما واذیا ما علیهما واحدهما یتبع الاخر وانفرد اباقوال واختیارات انصافی بعضهما والله یحب الانصاف واستحنا بسبب بعضهما رحمهما الله تعالی وشیخ محمد نجدی طریقه نخود را بر اتباع این هر دو امام بزعم خود بنا کرده وطرفی بحسب اطلاع واشراف خود از اقوال ایشان فرا گرفته در بعض نقل صائب ست ودر بعض خطا کرده وبعض رای قصد اند نموده ودعوت او احیای بعض شریعت وامات بسیاری از باطل در نجد وحجاز ویمن کرده تجاوز الله عنه فیما اخطا فیه

وجزاه باحسن من علمه انتهی کلامه بعده درین رساله سخن در فروع مسائل اعتقاد مثل کرامات اولیا و توسل بانبیا و شرک
ارادهٔ نیت و حلف بغیر الله و اعجاب نذر و کردن و عاد فرق الوهیت و ربوبیت و استدلال بآیات وارده در اهل کتاب
برین است و جواز رقی و تمائم بطریق تحقیق و انصاف نموده که ذکرش درینجا ضرورت ندارد و جمعی از اهل علم که
اطلاع کامل بر حال و نداشته اند یاد داشته اند اما اگر فتاوی تعصب و نفسانیت بوده اند تکفیر و تضلیل او میکنند بدون برهان
از حدیث و قرآن و هر موحد متبع را تهمت اتباع او می کنند و از گروه او میدانند حال آنکه دعوت او از سرزمین یمن و حجاز
بیرون نرفته و احدی از علمای هند از عهد او تا این دم سلسلهٔ تلمذ یا ارادت خود بوی درست نساخته و نه بمطالعهٔ واحد
از تصانیف او پرداخته و نه آن تصانیف او درین ملک رواج و شهرت دارد پس مع هذا متبعان این ملک و موحدان این
اقلیم را از اتباع او شمردن و عقائد او دانستن و مروج طریقهٔ او پنداشتن ستم بر جان انصاف کردن و خون حق و صواب ریختن ست و نمیدانند
هیچکی از خلق متعبد باقوال و افعال او یا غیر او از علما و فقها نیست بلکه اصل تعبد باتباع قرآن کریم و سنن رسول رحیم ست
باهر که موافق افتد و از هر که مخالف شود و آنچه سید محمد امین بن عمر المعروف بابن العابدین در رد المحتار حاشیهٔ درمختار
در جزو سوم در باب البغاة در مثال خوارج نوشته کما وقع فی زماننا فی اتباع عبد الوهاب الذین خرجوا من نجد وتغلبوا
علی الحرمین وکانوا ینتحلون مذهب الحنابلة لکنهم اعتقدوا انهم هم المسلمون وان من خالف اعتقادهم مشرکون
واستباحوا بذلک قتل اهل السنة وقتل علمائهم حتی کسر الله شوکتهم وخرب بلادهم وظفر بهم عساکر المسلمین عام
ثلث وثلثین ومائتین والف انتهی کلامه پس درین کلام او مسامحت ست زیرا که نام او محمد بن عبد الوهاب ست
نه عبد الوهاب و ازینجا این نیز معلوم شد که در نسبت بسوی او محمدی باید گفت نه وهابی و از رسالهٔ عبد الله بن محمد
بن عبد الوهاب مذکور که وقت فتح حرمین شریفین همراه امیر محمد بن سعود بود و قضیهٔ قدوم او را مفصلا در آن ذکر کرده معلوم میشود
که وی انکار این تهمتها که بر وهابیه بسته اند میکند و از عقائد خلاف اهل سنت و جماعت تحاشی مینماید و گفته ما عقیدهٔ
خود را بر علمای هر چهار مذهب که در حرم محترم بودند در مجمع عام عرض نمودیم هیچکی بر آن معترض نشد ملخص عبارت او
بعینه درینجا نقل کرده میشود زیرا که این رساله درین زمان خصوصا درین دیار عزیز الوجود ست میگوید ان مبنانی فی اصول الدین
مذهب اهل السنة والجماعة وطریقتنا طریقة السلف التی هی الطریق الاسلم بل الاحکم خلافا لمن قال طریقة الخلف اتقن وهی
انا نقر آیات الصفات والاحادیث علی ظاهرها ولکل معناها الی الله کما قال مالک فی الاستواء ونعتقد ان الخیر والشر کله
بمشیئة الله تعالی ولا یکون فی ملکه الا ما اراد وان العبد لا یقدر علی خلق افعاله بل له کسب یترتب علیه الجزاء والثواب
فضل والعقاب عدل ولا یجب علی الله لعبده شیء وانه یراه المومنون فی الآخرة بلا کیف ولا احاطة ونحن ایضا فی
الفروع علی مذهب الامام احمد بن حنبل ولا ننکر علی من قلد احدا من الائمة الاربعة دون غیرهم لعدم ضبط مذاهب الغیر
کالرافضة والزیدیة والکرامیة ونحوهم ولا نستحق لمرتبة الاجتهاد المطلق ولا احد علینا یدعیها الا اننا فی بعض المسائل
اذا صح لنا نص جلی من کتاب او سنة غیر منسوخ ولا مخصص ولا معارض باقوی منه وقال به احد الائمة الاربعة اخذنا به
وترکنا المذهب کارث الجد والاخوة فانا نقدم الجد بالارث وان خالف مذهب الحنابلة ولا نفتش علی احد فی مذهبه

ولا نعترض علیه الا اذا اطلعنا علی نص جلی مخالف بمذهب الائمة وکانت المسئلة مما یحصل بها شعائر ظاهرة کامر الصلوة
فانا نامر الحنفی والمالکی مثلا بالمحافظة علی نحو الطمانینة فی الاعتدال والجلوس بین السجدتین بوضوح دلیل ذلک بخلاف
جهر الامام الشافعی بالبسملة فلا نامره بالاسرار وشتان بین المسئلتین فاذا اقوی الدلیل ارشدناهم للنص وان خالف
المذهب فی ذلک انما یکون نادرا ولا مانع من اجتهاد فی بعض المسائل دون بعض فلا منافاة لعدم دعوی الاجتهاد
المطلق وقد سبق جمع من ائمة المذهب الاربعة الی اختیارات لهم فی بعض المسائل مخالفین للمذهب المقررین لتقلید
صاحبه ثم انا نستعین علی فهم کتاب الله بالتفاسیر المتداولة المعتبرة ومن اجلها لدینا تفسیر ابن جریر مختصر لابن کثیر
وکذا البغوی والبیضاوی والخازن والحدادی والجلالین وغیرهم وعلی فهم الحدیث بشروح الائمة المبرزین کالسفارینی
والقسطلانی علی البخاری والنووی علی مسلم والمناوی علی الجامع الصغیر ونحرص علی کتب الحدیث خصوصا الامهات الست
وشروحها ونستعین بسائر کتب المذاهب فی سائر الفنون اصولا وفروعا وقواعد وسیرا ونحوا وصرفا وجمیع علوم الآلة
ولا نتلف شیئا من المولفات اصلا الا ما اشتمل علی ما یوقع الناس فی الشرک کروض الریاحین او یحصل بسببه خلل
فی العقائد کعلم المنطق علی انا لا نفحص عن مثل ذلک الا ان تظاهر به صاحبه معاندا وما اتفق علیه بعض المسهدة فی اتلاف
بعض کتب اهل الطائف انما صدر منه بجهله وقد زجر هو وغیره عن مثل ذلک ولا نری سبی العرب ولم نفعله ولا نقاتل غیرهم
ولا نری قتل النساء والاطفال وانا ما یکذب علینا ستر الحق وتلبیسا علی الخلق بانا نفسر القرآن برایننا ونأخذ من الحدیث
ما وافق فهمنا من دون مراجعة شرح ولا معول علی شیخ وانا نضع من رتبة نبینا صلی الله علیه وسلم بقولنا النبی رمة فی
قبره وعصا احدنا انفع له منه ولیس له شفاعة وان زیارته غیر مندوبة وانه کان لا یعرف معنی لا اله الا الله حتی انزل
علیه انا لا نعتمد اقوال العلماء ونتلف مولفات اهل المذاهب لکون الحق والباطل فیها وانا مجسمة وانا نکفر الناس علی الاطلاق
اهل زماننا ومن بعد ست مائة الا من هو علی ما نحن علیه ومن فروع ذلک انا لا نقبل بیعة احد الا اذا اقر علیه بانه کان مشرکا
وان ابویه ماتا علی الشرک بالله وانا ننهی عن الصلوة علی النبی صلی الله علیه وسلم ونحرم زیارة القبور المشروعة مطلقا وانا لا نری
تعالا اهل البیت وانا نجبرهم علی تزویج غیر الکفو لهم وانا نجبر بعض الشیوخ علی فراق زوجته الشابة لتنکح شابا بامر افتدینا
ولاوجلنا لذلک فجمیع الخرافات واشباهها لما استفهمنا عنها من ذکر ناکان جوابنا علیه فی کل مسئلة سبحانک هذا بهتان عظیم
فمن روی عنا شیئا من ذلک او نسبه الینا فقد کذب علینا وافتری ومن شاهد حالنا وحضر مجالسنا وتحقق ما عندنا علم
قطعا ان جمیع ذلک وضعه علینا وافتراه اعداء الدین واخوان الشیاطین تنفیرا للناس عن الاذعان لاخلاص التوحید
لله تعالی بالعبادة وترک انواع الشرک الذی نص الله علی انه لا یغفره ویغفر ما دون ذلک لمن یشاء فانا نعتقد ان من فعل
انواعا من الکبائر کالقتل للمسلم بغیر حق والزنا والربا وشرب الخمر وتکرر منه ذلک لا یخرج بفعل ذلک عن دائرة الاسلام
ولا یخلد فی دار الانتقام اذا مات موحدا لله تعالی فی جمیع انواع العبادة والذی نعتقد ان رتبة نبینا صلی الله علیه وسلم
اعلی رتب المخلوقین علی الاطلاق وانه حی فی قبره حیوة مستقرة بلغ من حیوة الشهداء المنصوص علیها فی التنزیل اذ هو افضل منهم بلا ریب
وانه یسمع سلام من یسلم علیه وتسن زیارته الا انه لا یشد الرحال الا لزیارة المسجد والصلوة فیه واذا قصد مع ذلک الزیارة

فلا باس ومن انفق نفس اوقاته فی الصلوة علیه الواردة عنه فقد فاز سعادة الدارین وکفی بتمه ونعمه کما جاء فی الحدیث
ولا تنکر کرامات الاولیاء ونعترف لهم بالحق وانهم علی هدی من ربهم جماسار واعلی الطریقة الشرعیة والقوانین المرضیة
الا انهم لا یستحقون شیئا من انواع العبادة لا حال الحیوة ولا بعد الممات بل نطلب من احدهم الدعا فی حال الحیوة بل
ومن کل مسلم فقد جاء فی الحدیث دعاء المرء مستجاب لاخیه الخ ونثبت الشفاعة لنبینا صلی الله علیه وسلم یوم القیامة
حیثما ورد وکذا سائر الانبیاء والملائکة والاولیاء والاطفال حیثما ورد ایضا ونسالها من الله المالک لها ولا
فیها لمن شاء من الموحدین اللذین هم اسعد الناس بها کما ورد بان نقول اخذنا متضرعا الی الله تعالی اللهم شفع نبینا محمدا
صلی الله علیه وسلم فینا یوم القیامة او عبادک الصالحین او ملائکتک ونحو ذلک ولا یلزم ان تکون مجسمة وان قلنا
بالجهة کما ورد الحدیث بها ونقول فی من مات تلک امة قد خلت لها ما کسبت ولکم ما کسبتم ولا نقول بکفر من صحت ایمانه
وشهر صلاحه وعلمه وورعه وزهده وحسنت سیرته وبالغ فی نصح الامة وان کان مخطیا فی هذه المسئلة او غیرها کابن حجر الهیتمی
المکی فانا نعلم کلامه فی الدر المنظم ولا ننکر سعة علمه ولهذا بقی کتبه کشرح الاربعین والزواجر وغیرها ونعتمد علی نقله هذا
ما نحن علیه مخاطبین به من له عقل وعلم وهو متصف بالانصاف عال عن المیل الی التعصب والاعتساف ینظر ما یقال
لا الی من قال واما من شانه لزوم المالوفة وعادته سوا کان حقا او غیر حق مقلدا فهو ممن قال تعالی فیهم انا وجدنا آباءنا
علی امة وانا علی آثارهم مقتدون عادته وجبلته ان یعرف الحق بالرجال لا الرجال بالحق فلا نخاطبه وامثاله فجنبوا التوحید
بحمد الله مصورة وراءهم بالسعد والاقبال منشورة انتهی کلامه ملخصا توفی الشیخ محمد بن عبد الوهاب فی سنة ست
وثلثین والف وانیجا ضعف تقریر ابن عابدین ظاهر شد در سنگه وی غیر خود را مشرک سید انست و اسلام را منحصر در طریقه خود
می پنداشت و این نیز معلوم شد که عقیده او همه موافق اهل سنت وجماعت ست هر چه نسبت او میگویند متحقق بوضوع
ووی بدان راضی نیست و این افترا و کذب هم در حیات وی بروی کردند و وی از ان تبرا کرد و بران انکار نمود پس او را
محدث دین پدیده سبب غیر سدید انستن و هر مانع شرک و بدعت از اتباع او شمردن و را از طریقه انصاف باشد اگر چه بعض عقاید ایشان
با عقاید وی موافق افتد زیرا که هیچ فرقه از فرق اسلام نیست مگر آنکه بعض عقاید و اصول و فروع وی موافق فرقه مخالف اوست خواه
آن مخالف محق باشد یا مبطل مبلغت کلی یکی از دیگری خود در امکان نیست کما لا یخفی علی المتتبع البصیر والله اعلم بالصواب وهو اللطیف الخبیر

محمد اسمعیل بن الشیخ عبد الغنی العمری بن مستند الوقت الشاه ولی الله المحدث دهلوی رحمهم الله تعالی یکی
از ائمه دین و فقهای متقنین و فضلای محدثین بود پدرش بعمر بست و هشت سالگی دنیای فانی را پدرود کرد مردی متقی و
الطبع لوذعی المعی بود بسبب احترام منیه او را شهرت مثل دیگر اخوان خود دست بهم نداد وی بعد وفات پدر بزرگوار
در کنار عم نامدار شاه عبد القادر دهلوی مولف موضح قرآن تربیت ظاهری و باطنی یافت و بجای فرزند او بود و همه انواع
ادب در تحصیل کمالات علمیه و عملیه و فضائل خاندان خود بخدمت اعمام کرام خود نموده بذروه اعلی از علم و فضل رسید
جوهر فکاهی او بغایت عالی افتاد و بود مقدمات عویصه و مشکلات علوم را زود تر ادراک میکرد و بمغز سخن میرسید حکایات ذهانت
و فطانت وی هنوز نقل هر مجلس و زیب هر محفل اهل علم ست ولادت او تقریبا در سنه اثنتین و مائتین و الف واقع شد بعد جهاد

با سید احمد بریلوی مرید شاه عبد العزیز دهلوی بجا آورده بود و سر خیل قافله حجاج و مجاهدین می بود و این همه ترویج شریعت از
شرق تا غرب و رفع بدع و محدثات که می بینی و این همه مذاکره علوم و کثرت صوم و صلوة و زکوة و آبادی مساجد که در
مردم هند مشاهده میکنی هم بدولت جد و اجتهاد او و مولوی عبد الحی مرحوم ست گوئی در سرزمین هند مثل این دو بزرگوار
که بجای دو وزیر شیخ خود بودند درین کار درین دوازده صد سال کسی نبرخاسته اسلام را بعهد ایشان رونقی دیگر
حاصل شده و سنن ماثوره محو شده را بعرق ریزی ایشان حیاتی تازه دست بهم داده لاسیما حکایات برکات و وعظ
و نصایح محمد اسمعیل و کثرت اهتدای مردم به پند و اندرز آن ربانی جلیل چیزی ستکه موافق و مخالف در ان یکزبان ست
نتوان گفت که چه قدر رسوم اشراک و بدع از هم متلاشی شد و محدثات و کفریات از عالم بدر رفت **نظم**

ما اتت به بدع تمادی عمرها	دهرا وکاد ظلامها لا ینجلی	فعلی به الاسلام ارفع مضبة
ورسا سواه فی الحضیض الاسفل	غلط امرء بابی علی قاسه	هیهات قصر عن علاه ابو علی
لو ان رسطالیس یسمع لفظه	من لفظه لعرته هزة افکل	ولو انهم جمعوا الدیة تیقنوا
ان الفضیلة لم تکن للاول	نحو اتباع سنت و اجتناب از بدعت که چندی شاه ولی الله محدث رحمه الله	

درین دیار کاشته بود در عهد وی برگ و بار آورد و بدایت او از وی نهایت پذیرفت در علوم معقول و منقول بادیه پیمایان
خاطر می برد و در علم فروع و اصول ایدی آزاد و ترمی نشاند در هر علم که با او سخن رانی دانی که وی امام این فن ست و در هر فن
که با وی مناظره کنی شناسی که وی حافظ این علم ست اصول فقه بر نوک زبان داشت و علم حساب در انگشتان قرآن و حدیث
خود محفوظ سینه او بود و فقه و منقول مشق دیرینه او و هر چند مثل دیگر علما اشتغال بتدریس و تعلیم نکرده و عمری در کسب آن
نگذرانیده مگر در میدان امتحان بزور ذکای خداداد وجودت طبع نقاد سبقت بر ممتحنین و اکابر علمای مشهورین می برد
بتقریب حج و جهاد سفرهای عرب و عجم کرده و در هر دو جا در بعض مسائل علمای عصر مثل شیخ محمد عابد سندی و مولوی
فضل حق هندی با او طرف شده هر جا رایت فتح و اقبال بدست او ماند و خصم شکست بر شکست خورد مسائل و رسائل
این مناظره مشهور عالم ست احتیاج ذکر ندارد تمام عمر خود را در اعلای کلمة الله و احیای سنن رسول الله و جهاد فی سبیل الله
و هدایت خلق الله گذرانید و دمی بآرام در جائی از بلاد اسلام نیاسود تصانیف او که بضرورت تمام و التماس جمعی از
اعلام بوجود آمده غالب در اسفار تحریر پذیرفته و نوبت نظر ثانی در ان صورت نبسته مع ذلک در بلاغت انشا و فصاحت املا
و لطافت مبانی و تحقیق معانی رو کش مولفات اقران و امثال بلکه بعض سابقین اعیان ست اگر در رنگ دیگر اهل علم
فرصت تالیف می یافت و باطمینان خاطر در جائی نشسته مشغول تصنیف میشد خدا داند چه کار میکرد و چه نوع کار و علمی
وجودت خاطر و علو پایه تقاوت او در دین و کمال تشرع با داب شرع مبین سبب حسد اهل زمان و افترای عداوت مبتدعان شد
گاهی تهمت ترک حنفیت نمودند و گاهی رمی بوهابیت کردند بلکه نوبت بآن رسید که منسوب بمذهب اعتزال و خروج ساختند
و باین افترا طرو خود چون نامه اعمال خویش سیاه کردند اینک کتب مولفه او موجود و مشهود ست نشان و بهند کجا
منتقل شده و کجا خارجی گشته مقصود این دنیا طلبان ازین دروغ تنفیر خلق الله از تعبد خالص معبود حقیقی و سرگرمی

بازار بدعت خود بود تا پرده از روی کار ایشان نیفتد و آبروی بزرگان کمازعمری دراز در ادهان عوام کالانعام شسته است
بدریافت بطلان طریقه ایشان و مجانبت از اوضاع شریعت حقه نرود ولیکن شور و غوغای این فریق کاری از پیش نبرد
و آنچه حق تعالی از هدایت بعض افراد بلکه اکثر عباد خواسته بود از کمین عدم بعرصهٔ وجود آمد و خلقی بیشمار استقامت بهم رسانیدند
و توبه از سلوک طریق جحیم اختیار نمود و لله الحمد تا آنکه برکات آن هدایت هنوز از در و دیوار هند نمایان ست در
مثل باران بر دلهای صاحبدلان بزران مخالفین اگر دمی بانصاف گرایند زود فهم توانند کرد که این همه اعتنا بعلوم
و صلوة که فی الحال حامل روزگار ایشان ست هم بدولت اوست و الا احوال مشایخ و علمای هندوستان الا ماشاء الله
معلوم همگنان ست که کاروباری از احکام اسلام و اتباع دین نمی داشتند و سری بسوی هدایت نفوس خود و تقلید درس
و تعلیم فقه و حدیث و فنون شرعیه و علوم دینیه نمی برداشتند کل و جل کمالات ایشان منحصر در تحصیل معقولات و کسب جاه
فضیلت و شیخوخت با ترک امر بمعروف و نهی عن المنکر بود با دعاوی طویله و عریضه و مفاخر و مناقب جلیله و چون حق تعالی
وجود باجود او را برای هدایت خلق منتصب نمود و داعیهٔ حق گوئی و صواب نمائی در دل او انداخت از جاهل تا عالم و از فقیر
تا امیر همه گویا از خواب بیدار شدند و حق را از باطل و صواب را از خطا و حرام را از حلال باز شناختند اگرچه در بعض
یا اکثر مسائل با وی مخالف بوده اند تعصبا لا انصافا و مع ذلک حق این ست که وی بلکه جمله علمای متقدمین و متاخرین را
در عدم تقلید حکم واحد ست هیچکی از خلق باقوال و افعال ایشان متعبد نیست و نه بر هیچکی اطاعت و سمع ایشان واجب ست
آنکه متعبد به ست شارع علیه السلام ست سخن سخن اوست و حکم حکم او از معاینهٔ کتب متقدمین فقها و محدثین ظاهر شود
که آنچه آنها در نصرت سنن و رد بدع و اشراک گفته و نوشته اند عشر عشیر آن از مولوی محمد اسمعیل بر روی کار نیامده و لیکن
چون نظر ابنای زمان مقصور بر کتب مذهب خود خصوصا متاخرین ایشان ست و با مؤلفات اهل مذاهب سنت و جماعت
و تواریخ و سیر و طبقات ایشان کاری ندارند بر حقائق امور و وقائع دهور ایشان را اطلاع حاصل نیست امروز اگر یک
حرفی از اتباع می راند یا در مسئله از مسائل فروع خلاف مذهب ملتزم خود میکند میدانند که ایجاد مذهبی کرده است
و از دائرهٔ اسلام بدر رفته و خلاف جمهور نموده و حاشا ثم حاشا عن ذلک بلکه وی درین باب مقتدای سلف و آخذ احوط
و عامل بسنت ست لیکن بمفاسد جهل و تعصب بسیار ست حق تعالی برادران دینی ما را انصاف روزی کند یا جمله از
مؤلفات وی در فقه و حدیث و اصول و جز آن بعض رسائل موجود ست و همه نافع و نزد اهل حق مقبول از انجمله رد الاشراک
مشتمل بر دو باب در نفی اشراک و رسوم کفر و بدعات از احادیث و تقویة الایمان ترجمهٔ یک باب اوست هم از مؤلفات
و تنویر العینین فی اثبات رفع الیدین و اصول فقه در کراسهٔ واحده و صراط المستقیم و رسالهٔ امامت و ایضاح الحق الصریح
فی احکام المیت و الضریح و این هر دو تمام ست و مثنوی سلک نور ناتمام و تنقید الجواب در اثبات رفع الیدین
و جز آن گاهی میل نظم هم میکرد در مدح آنحضرت صلی الله علیه و سلم قصیده دارد این چند بیت از انجمله ابیات

هزار حمد بر آن حکیم صاحب جود — ظهور کرد کمالش ز جزر هر موجود
ز آفتاب جمالش بتافت در نوعت — ز سمک قعر زمین تا سماک چرخ کبود
ز اقتضای ظهور جمال لم یزلی — بخواست تا که شود عکس آن جمال نمود

ز بهر جلوه آن عکس ساخت آیینه — لقب نهاد مر آن را محمد و محمود
بخود رفکر تامل کنی بلوح وجود — عجیب تر ز همه غیر ازین نخواهی یافت
شروق نور مقدس بتیره دان زمین — بروق بارق غیبی ز متن سحب سود
ظهور احمد مرسل در اهل کفر و جحود — تمام کون و مکان مفتخر از و گردید
نوید مولد او چون بگوش عرش مجید — رسید گفت زهی مولد و زهی مولود
بجنبش آمده ایوان جابران عنود — ز ارض تا بسما پر شد از علامتش
طلوع اختر او بود نحس بر کسری — خبر بداد ازان مغبر مجوس و یهود
چنانکه اختر جدش خلیل بر نمرود — مهندس فلکی از کمال فرح و سرور
شمار تا بدهم خانه چار بار نمود — چو یافت نقطهٔ نصرت نشست پهلو ملک
غرض که عد سنینش بار بعین چو رسید — ز لطف وجود الهی برغم انف حسود
که سر غیب همین جلوه چو خوش فرمود — ظهور روح قدس همین بصورت بشری
نزول وصف الهی بکسوت الفاظ — بروز فیض مقدس برنگ گفت و شنود
بچشم خاک نشینان جهل شد مشهود — ز نور تابش آن آفتاب ملتاب
اگر بفهم شکوه محمد عربی — بغور فکر تامل کنی بغیر صدود
که سرکشان جهان پیر او چو خوار و غنود — گروه اهل یقین همرکاب آن شدرین
بصرف مال حریص و ببذل جان راغب — بهر بلای مصادم بهر قضا خوشنود
مصارعان معارک مساوران اسود — بحمله شیر زیان و بزور پیل دمان
بسرعت آب روان و بفتک باد دوان — بحدت آتش سوزان بصبر خاک خمود

چو در مجانب آفاق انفس و آفاق — که شد ز حکم حکیم جواد رب ودود
نزول نور الهی بعالم قدسی — همه بروج و کواکب باو شدند مسعود
ز شور تهنیت قدسیان کروبی — خبر بداد ازان مخبر مجوس و یهود
مهندس فلکی از کمال فرح و سرور — بدید کوکب اقبال بر کمال صعود
نمود گشت بخاک دنس عجائب قدس — سطوع نور ازل در تهلیات شهود
چو آفتاب تفرد بذروهٔ جبروت — تمام خلعت الحاد و کفر شد نابود
یقین کنی که نه از جنس شوکت بشری ست — بنزم و رزم مجرب بحزم بس مفقود
مصابران قتال و مبارزان مصاف — بکید و حیلت پلنگ و بکینه مست قیود

تمام این قصیده بخط والد ماجد مرحوم مسطور

در بیاض شان مرقوم ست انتقال ایشان در معرکهٔ بالاکوٹ در ولایت افغانستان بزخم تفنگ شد
و درجهٔ شهادت عظمی فائز شدند و کان ذلک تقریبا فی سنة سبع و اربعین و مائتین و الف رحمه الله تعالی رحمة واسعة
الشریف محمد بن ناصر الحازمی الحسینی النجدی از ارشد تلامذه و اصحاب قاضی القضاة محمد بن علی شوکانی بود و اخذ علم
حدیث و فقه و جز آن از وی و از شیخ محمد بن عبد الرحمن گنزبری الدمشقی و شیخ محمد عابد سندی و شیخ محمد اسحق دهلوی
نزیل مکه و شیخ عبد الرحمن بن سلیمان و شیخ محمد بن علی العمران و شیخ یوسف بن مصطفی الصادی و شیخ ابو العون احمد المزروقی
مفتی المالکیة بمکة المشرفة و غیرهم نموده در حفظ کتب حدیث و اتقان آن و کثرت اتمامی شیوخ در روایت از او شائع و فنون عبادت
ممتاز اقران بود خلقی کثیر از وی راوی ست منهم شیخی حسین بن محسن الانصاری پس وی بیک واسطه شیخ من ست حج و عمره
بکرات و مرات گذارده در اصول بر عقیدهٔ حنابله بود و در فروع بر روش فقهای محدثین و این شیوه نه خاص اوست بلکه
محدثین یمن و زبید همه برین جاده سلوک دارند صاحب تالیف ست رسالهٔ دارد در بیان صفات الهی و رسالهٔ در مشاجرهٔ
با اهل مکه و رسالهٔ در جواب رسالهٔ سید داود بغدادی در رد بر محمد بن عبد الوهاب نجدی رحمه الله تعالی فی سنة ثلث و ثمانین و مائتین و الف الهجرة

ابو الحسین مسلم بن الحجاج بن مسلم القشیری ابن ورد بن کرشاد النیسابوری صاحب الجامع الصحیح که یکی از ارکان دین
و اعلام محدثین ست در طلب علم رحلت بسوی حجاز و شام و عراق و مصر کرده و از یحیی بن یحیی نیسابوری و احمد بن حنبل
و اسحق بن ابویه و عبد الله بن مسلمة القعنبی و غیرهم سماعت نموده و بارها در بغداد قدوم آورده بغداد ادیان از وی
روایت کرده اند آخر قدوم او در بغداد بسنه تسع و خمسین و مائتین بود ترمذی از وی راوی ست از ثقات حفاظ بود
خطیب بغدادی گفته مسلم از طرف بخاری مناضله میکرد تا آنکه میان او و محمد بن یحیی ذهلی بسبب وی وحشت روی نمود
حافظ محمد بن یعقوب گفته چون ذهلی مستوطن نیسابور شد مسلم نزد او آمد و رفت بسیار میکرد و بعده میان بخاری و ذهلی در مسئله
لفظ نزاع واقع شد ذهلی مردم را از رفتن نزد او منع نمود مردم او را ترک دادند وی درین محنت از نیسابور برآمد جز مسلم که از
از رفتن نزد او تخلف نکرد ذهلی را رسانیدند که مسلم همچنان بر مذهب اوست وی عتاب کرد و در مجلس خود گفت هر که قائل
بلفظ باشد او را اعلان نیست که حاضر مجلس باشد مسلم ردای خود بر عمامه خود گرفته علی رؤس الناس برخاست و از مجلس
وی برآمد همانجا وی نوشته بود بر پشت حمالی بار کرده بدروازه ذهلی رسانید از آن باز آن وحشت مستحکم تر شد و ملاقات
ترک گردید در اشعة اللمعات گفته مسلم یکی از علمای اعلام امت و حفاظ ملت ست در فن حدیث مقتدا و پیشوا و مسلم
ارباب این فن و یکی از متقنان و مبرزان این علم شریف بوده و قدوه و عمده و استاد اهل اسلام رحلت کرد از وطن خود
در طلب حدیث باقطار و اکناف و امصار و اطراف عالم سماع حدیث نمود از محمد بن مهران جمال و بحیم و ابی غسان
و عمرو بن سواد و جریر بن یحیی و سعید بن منصور و ابی مصعب و غیرهم روایت کردند از وی طائفه از مشایخ و علما و حفاظ که
در درجه او بودند مثل ابو حاتم رازی و موسی بن هارون و احمد بن سلمه و ابو بکر بن خزیمه و خلائق بسیار که حصر و احصای
شان متعسر ست و ابو عمرو بن احمد بن حمدان جنبری گفته ابو العباس بن عقده را از بخاری و مسلم پرسیدم که کدام یکی
ازین اعلم ست گفت آنهم عالم ست و اینهم عالم مکرر پرسیدم گفت یا ابا عمر گاهی غلط میکند بخاری در اهل شام
و ذکر میکند در جائی یکی از انها را بکنیت و در جائی دیگر بنام پس گمان میرود که آن دو کس اند و مسلم را غلط کمتر واقع
خطیب بغدادی گفته مسلم پیروی کرده است بخاری را و نظر کرده است در علم وی و راست میرود برابر وی دارقطنی
گفته اگر بخاری نمی بود نمیرفت مسلم و نمی آمد غرضکه مسلم از مستفیدان آثار بخاری و مقتبسان انوار اوست
و ابو احمد شیخ حاکم نیسابوری گفته که مسلم اکثر احادیث کتاب او در کتاب خود متفرق آورده و بسیار دلیری کرده که
باو منسوب نساخته و در صحیح خویش از وی روایت نکرد و مسلم را غیر از صحیح مصنفات دیگر هم هست مانند مسند کبیر و جامع کبیر
و کتاب علل و کتاب طبقات و کتاب اوهام محدثین و کتاب تمییز و کتاب من لیس له الا راو واحد و کتاب اوهام مضربین
و کتاب الاسماء والکنی و کتاب الوحدان و کتاب حدیث عمرو بن شعیب عن ابیه عن جده و کتاب مشایخ مالک و کتاب
مشایخ ثوری و از عجائب او آنست که گاهی در عمر خود کسی را غیبت نکرده و نه کسی را زده و نه کسی را شتم کرده و در
معرفت صحیح حدیث از همه مقدم بر جمیع اهل عصر خود بود تا آنکه در بعض امور مرجح و مفضل بر بخاریست زیرا که
بخاری را در بعض احادیث بسبب تقدیم و تاخیر و حذف و اسقاط بعضی الفاظ تعقید متون روی داده اگر چه از

مراجعت بسوی روایات دیگر که هم در آن صحیح ست آن تعقید حل میشود بخلاف مسلم که روی الفاظ را بنوعی سوق نموده
و از جائی آورده که اصلا در نسخ آن تحریفی واقع نیست تولد وی در سنه دویست و صد و شش بوده و وفات بالاتفاق
شام یکشنبه بیست و پنجم رجب سنه دویست و شصت و یک هجری و پنجاه و پنج سال شده روز دوشنبه دفنش کردند
گویند در مجلس مذاکره حدیث او را از صحیحی پرسیدند آن حدیث را نشناخت بمنزل خود آمد در کتابهای خود تجسس آن حدیث نمود
سبد غبار و بروی او نهاده بودند گمان بطریق نقل از آن برداشته میخورد تا آنکه غرض تمام شد و در تکرار حدیث شعوری نماند
و حدیث یافته شد این کثرت اکل سبب موت او شد ابو حاتم رازی کسانرا جلد محدثین ست مسلم را بخواب دید و حالش پرسید
گفت بر من حق تعالی جنت را مباح گردانیده هر کجا که میخواهم می باشم و ابو علی زاغونی را بعد از وفاتش کسی بخواب دید
و پرسید بچه چیز نجات یافتی گفت بسبب این جزء که در دست من ست آن جزء صحیح مسلم بود که ذافی بستان المحدثین
تحریر مطور گردیده که اگر بجزوی از صحیح مسلم عاصیان را امی بخشند عجب نیست کسانیکه همه اجزای آن صحیح بلکه سماع
بلکه سوای آن از بعض کتب حدیث دیگر نزد خود دارند و تمام همت ایشان در تحصیل و تدریس و مذاکره آن بسر میشود و اعتقاد
بوجوب ضامنیش حاصل ساخته اند این خبر نیک سبب شادی مرگ گردد و ماذلک علی الله بعزیز شعر
الهی تا غفور اسمت شنیدم گنه را هست شادی مرگ دیدم اللهم اجعلنا ممن غفرتهم بسبب حدیث الشیخ
صلی الله علیه و آله وسلم والحقنا بهم فی هذه الدار و دار السلام برحمتک یا ارحم الراحمین ابن خلکان گفته و امام محمد بن یحیی ذهلی
پس وی هم یکی از اعیان حفاظ بود بخاری و مسلم و ابو داود و ترمذی و نسائی و ابن ماجه از وی روایت دارند فتنه
مامون ست سبب وحشت میان وی و بخاری مسئله خلق اللفظ شد بخاری از وی سماع دارد و ترک روایت از وی نکرده
زیرا که در صوم و طب و جنائز و عتق و غیر ذلک مقدار سی موضع از وی روایت نموده است پس تصریح بنام وی نمیکند
و حدثنا محمد بن یحیی الذهلی نمیگوید بلکه صرف حدثنا محمد میگوید و بران زیاده نمیکند و گاهی محمد بن عبد الله میگوید نسبت
بجد وی و گاهی او را منسوب بسوی جد پدر او میکند وفاتش در سنه دویست و هفتاد و هشت در پنجاه و مائتین شده
معن بن عیسی بن دینار المدنی القزاز بمهر دوزای معجمه نسبت بقز فروشی ست و قز ابریشم خام غیر منسوج را گویند وی
اشجعی ست بولا یعنی از موالی بنی اشجع بود از کبار اصحاب امام مالک و متقنان و محققان آن عصر بود و گویند رهبب
امام مالک بود چون هارون رشید با دو پسر خود امین و مامون بشوق استماع موطا نزد امام مالک آمد قاری موطا معن
معن بن عیسی بود و چون امام مالک کلان سال شد و محتاج عصا گشت معن بن عیسی بجای عصای او بود در دروش وی
تکیه کرده تا مسجد نبوی برای اقامت جماعت میرفت از بهجت او را عصای مالک میگفتند روایات او در بخاری
و مسلم و ترمذی و دیگر کتب معتبره بسیار ست چهل هزار مسئله از امام مالک شنیده بود در شوال
سنه ثمان و تسعین و مائة بمدینه منوره علی صاحبها الصلوة والسلام برحمت حق پیوست +
مغلطائی بن قلیج الحنفی الامام الحافظ علاء الدین در سنه تسع و ثمانین و مائة متولد شده عارف بود بفنون حدیث علامه بود
در انساب تصانیفش زیاده بر یکصد کتاب ست منها شرح البخاری و شرح ابن ماجه و غیر ذلک مات فی شعبان سنه خمسین و سبعمائة

وجیه الدین ابو المظفر منصور بن سلیمان الهمدانی الاسکندرانی الشافعی المعروف بابن العماد در صفر سنه سبع وست مائة متولد شده و عمرت تا بحدیث وفنون و رجال آن و بفقه نموده و در حدیث و انواع آن و در فقه تالیف کرده تاریخ اسکندریه تالیف اوست و معجم شیوخ دارد و سماطی از وی روایت نموده مات فی شوال سنه ثمنین وسبعین وست مائة در ثغر مثل خود کسی را نگذاشته ذکره فی حسن المحاضره

حرف النون

الامام ابو حنیفة النعمان بن ثابت بن زوطی بن ماه الفقیه الکوفی مولی تیم الله بن ثعلبة وهو من بسطام قرابت وی خراز بود و فروشنده خز و جدش زوطی از مردم کابل بود و قیل من اهل بابل و قیل من انبار و قیل من نسا و قیل من ترمذ و وی رقیق بود بعد آزاد شد پسرش ثابت در اسلام متولد گردید و اسمعیل بن حماد بن امام اعظم گفت پدر ثابت مرزبان از احرار ابنای فارس بود و بخدا سوگند که هیچگاه بر مارق واقع نشده تولد بقدم در سنه هشتاد و دست و ثابت در صغر سن نزد علی بن ابی طالب حاضر شده و وی در حق او و ذریت او دعا بر کت نموده و ما امید وار قبولیت آن دعا در حق خود ایم از او تعالی و درین نقل بعض اهل علم کلام کرده اند فلینظر خطیب در تاریخ گفته ابو حنیفه چهار صحابی را دریافته انس بن مالک و عبد الله بن ابی اوفی را در کوفه و سهل بن سعد ساعدی را در مدینه و ابو الطفیل عامر بن واثله را بمکه و لیکن هیچیکی را از ایشان ندیده و نه اخذ نموده و یاران او گویند که وی جماعتی از صحابه را ملاقات نموده و از انها روایت کرده و لیکن این معنی نزد اهل نقل ثابت نشده آری فقه از حماد بن ابی سلیمان گرفته و از عطا بن رباح و ابی اسحق سبیعی و محارب بن دثار و هیثم بن حبیب صراف و محمد بن المنکدر و نافع مولی ابن عمر و هشام بن عروه و سماک بن حرب سماع نموده و از وی ابن المبارک و وکیع بن الجراح و ابو یوسف و محمد و غیرهم راوی اند و بود عالم عابد زاهد ورع تقی کثیر الخشوع دائم الرجوع الی الله تعالی ابو جعفر منصور او را از کوفه ببغداد برد تا قاضی آنجا کند انکار کرد و بر عدم قبول سوگند خورد خلیفه او را بزندان فرستاد همچنین یزید بن عمر بن هبیره فزاری امیر عراقین خواست که او را قاضی کوفه کند و این در زمانه مروان بن محمد آخر ملوک بنی امیه بود وی انکار نمود امیر او را یکصد و ده تازیانه زد و هر روز ده تازیانه می افزود اما وی بر انکار خود مستمر ماند ناچار او را رها کرد امام احمد بن حنبل چون این قصه را یاد میکرد میگریست و بر ابو حنیفه ترحم میکرد و این بعد مضروب شدن او بود بر گفتن قرآن اخلق و بود وی خوش صورت خوش بزم بسیار کریم حسن المواساة با اخوان میانه قد و قیل طوال القامة گندم گون خوش تقریر شیرین نغمه خطیب گفته ابو حنیفه در خواب دید که قبر آنحضرت صلی الله علیه وسلم را میکند ابن سیرین گفت صاحب این رویا علمی را بگیرد که هیچیکی بدان سابق نشده باشد شافعی گفت مالک را از حال ابو حنیفه پرسیدند گفت مردی ست که اگر با وی سخن کنی درین ستون و خواهی که آنرا زر ثابت کند البته میتواند کرد باقامت حجت و نیز شافعی گفته هر که تبحر در فقه خواهد وی عیال ست بر ابو حنیفه و بود وی از کسانیکه آنها را توفیق فقه داده شد و یحیی بن معین گفته فقه فقه ابی حنیفه است بر همین یافتم مردم را جعفر بن ربیع گوید پنج سال نزد او ماندم هیچکس اطول الصمت از وی نیافتم و چون از فقه پرسیده میشد مفتوح شده چون وادی روان میگشت و در سخن گفتن او از

بیهاری داشت و در قیاس امام بود ابن مبارک گوید سفیان ثوری را گفتم ابو حنیفه بفقه و در از غیبت ست گفت بلی شیطان را دشمنی را هم غیبت کند گفت وی افقه تر از انست که کسی را بر حسنات خود مسلط کند که آنرا بر باد خطیب در تاریخ شیئی کثیر از فضائل او آورده بعده چیزی ذکر کرده که الیق ترک اوست و در دین و ورع و تحفظ مثل این امام شک نیست و نود و سه باب چیزی سوای قلت عربیت در سنه ثمانین متولد شده و در سنه خمس و مائة در بغداد در زندان وفات یافته هذا هو الصحیح و قبر او در مقبره خیزران مشهور ست زوطی بضم اسم نبطی ست و کابل که حیه معروف از بلاد هند ست بمعنی از علما منسوب باوست و شرف الملک ابو سعد محمد بن منصور خوارزمی مستوفی ملک سلطان ملک شاه سلجوقی قبه بر قبر او بنا کرده و نزدش مدرسه بزرگ برای حنفیه در سنه تسع و خمسین و اربع مائة ساخته ابو جعفر مسعود بیاضی این شعر خوانده نظم

الو ان العلم کان سبدا ... فجمعه هذا المغیب فی اللحد
فانشرها فضل العمید ابی سعد ... اکذلک کانت هذه الارض میتة

انتهی من ابن خلکان و کمال باشاد طبقات خود گفته وی اول کسی ست که تفریع فقه کرد و در ان تالیف و تصنیف نمود و او را اصحاب مجتمع شدند مثل ابو یوسف مقدم در علم اخبار و حسن بن زیاد مقدم در سوال و تفریع و زفر مقدم در قیاس و محمد مقدم در فقه و علم اعراب و نحو و حساب و لالات او در عهد صحابه بود که صداق قول آنحضرت صلی الله علیه وسلم خیر القرون قرنی الخ بود پس هر که تدوین علم و تفریع در زمانه مشهود دید بر آن و الصدق کرده مصیب ست و کیف که خصوم او بدان مقر اند ابن شریح را رسید که مردی با ابو حنیفه می افتد او را طلبیده گفت ای شخص تو در مردی افتادی که تمام است برای او سه ربع علم مسلم کرده و وی ربع علم هم برای ایشان تسلیم نمیکند گفت چگونه گفت فقه سوال و جواب ست و وی متفرد ست بوضع اسوله و این نصف علم شد بعد از ان همه جواب داده است و خصوم او میگویند که در همه خطا کرده و چون موافقات او را با مخالفات برابر کنند سه ربع علم بر وی مسلم میشود و در ربع همه مردم اند انتهی کلامه و در ینجا گفته اند که وضع اسوله و جواب دادن از ان بطریق فرض خلاف فقه ست نه فقه زیرا که شارع در اخبار صحیحه از ان منع نموده و بر تقدیر صحت غایتش اباحت ست در قیاس ست که ادون مراتب استدلال است و لهذا جمعی از اهل حدیث گفته اند که بضاعت وی در حدیث مزجات ست نسائی در کتاب الضعفا گفته ابو حنیفه لیس بالقوی فی الحدیث و این تجریح ست در مرتبه ثانیه از مراتب اربع و صاحب در اسات اللبیب گفته سهم غیر مفسر ست در سبب عدم قوت وی پس تفتیش کردیم از ان و یافتیم امام اکبر قبله المحدثین محمد بن اسمعیل بخاری را که ذکر او در کتاب الضعفا خود نموده و گفته نعمان بن ثابت الکوفی روی عنه عباد بن العوام و ابن المبارک و هیثم و وکیع و مسلم بن خالد و ابو معاویة و المقری و کان مرجیا سکتوا عن روایه و عن حدیثه انتهی و درین کلام چیزی که موجب اختلال در احوال او باشد از فسق و رذالت قادحه و سوی حفظ و قلت ضبط و نکارت موجود نیست و همچنین ابو الحسن اشعری او را و اصحاب او را از مرجیه اهل سنت شمرده و کذلک الشیخ الجیلی فی غنیة الطالبین و غیره و شاه ولی الله محدث دهلوی و صاحب در اسات از ان جواب گفته اند که در محل خود مذکور ست و لیکن شک نیست که مقلدین مذهب او در مناقب وی سلوک سبیل مبالغه کرده اند تا آنکه بعضی نوشته اند که چهل سال بوضوی عشا نماز صبح گذارد و در عام الیالی تمام قرآن یک رکعت ختم میکرد و در موضع وفات خود هفت هزار ختم قرآن

وسی سال افطار نموده و پنجاه و پنج حج گذارده و این همه غلو قبیح ست گویند امام جعفر صادق مادر او را بزنی خود گرفته
پس وی حرمیت در کنار عطوفت او یافته چنانکه مادر شافعی را امام محمد تلمیذ وی تزوج کرده بود و ابن حجر گوید از ابن ابی اوفی
یک حدیث روایت نموده است و خطیب گفته انس را دیده و ذهبی گفته یعنی در صغر سن و ابن حجر گفته همین صحیح ست
و قیل روی عنه ثمان احادیث و یعنی سماع او از صحابی از صحابه نقل کرده و شیخ قاسم حنفی بروی درین نقل رد کرده و ملا
قاری از سخاوی آورده که معتمد عدم روایت اوست از احدی از صحابه بنابر خورد سالی او در زمانه او شان و ازینجا
توان دریافت که وجود صحابه در زمانه او را الحمد از ثبوت دارد اما روایت و لقا غیر ثابت و آنکه گفته اند که مشایخ وی
بچهار هزار کس میرسند محتاج سند ست و از اثر همین سبا لهاست که خطیب و ابن جوزی و غیرهما بروی طعن کرده اند
و ابو نعیم در حلیه ذکر او نموده و حمل طعن بر حسد و عداوت مذهب چنانکه ذهبی و غیره گفته اند محل نظر ست زیرا که این احتمال
باید سبب دیگر هم وجهی دارد و مع ذلک در هیچیک از ائمه ثلثه این قسم طعن از کسی معتد به منقول نیست و در در مختار گفته
که عیسی علیه السلام حکم بمذهب او کند و سیوطی و قاری بروی درین حکم رد کرده اند و همچنین بعضی گفته اند که قدری
مقلد او باشد و خضر از وی عمری دراز تعلیم یافته و ابن عربی و قاری بروی رد نموده اند و قول شعرانی کشفا که مذهب او
آخر مذاهب ست در انقطاع چنانکه اول مذاهب ست در تدوین خطاست ما نابر جم بالغیب بعهد مهدی صحیح مذهب ما
چه حنفی و چه غیر آن تا زمانه او همه مذاهب بمانند غالبا و علمای مقلده حکم بقتل او کنند چنانکه مکشوف ابن عربی ست
در صحیحین از ابی هریره آمده که ان النبی صلی الله علیه وسلم وضع یده علی سلمان فقال لو کان الایمان عند الثریا لناله
رجال من هؤلاء و درینجا گفته اند که هؤلاء اسم اشاره جمع ست اما مشار الیه آن درین حدیث تنها سلمان فارسی
ست رضی الله عنه براراده جنس و یحتمل که تمام اهل عجم مراد باشند سیوطی گفته این حدیث اصل صحیح معتمد علیه ست
در اشاره بسوی ابو حنیفه و شامی صاحب سیرت گفته آنچه شیخ ما سیوطی بران جزم کرده ظاهر ست بلا شک زیرا که
از ابنای فارس در مبلغ علم هیچکس با ابی حنیفه نرسیده و سلمان فارسی اگرچه افضل از وست من حیث الصحبه
ولیکن در علم و اجتهاد و نشر دین و تدوین احکام مثل ابو حنیفه نبود و گاهی در مفضول چیزی یافته شود که در فاضل نبود
انتهی محرر سطور گوید درین دعوی نظر ظاهر ست زیرا که از ابنای فارس جمعی کثیر کامل العلم و العمل و الفقه بر خاسته پس
حصر آن در ابو حنیفه یعنی چه الا سیما وقتی که لفظ حدیث رجال من هؤلاء باشد نه رجل و اگر این حدیث را مخصوص کاورد
فی فقه ندارند و عام گیرند جماعه محدثین مثل بخاری و مسلم و ترمذی و ابو داود و ابن ماجه و امثال ایشان اولی تر و احق
بمصداق بودن آن زیرا که همه ایشان از عجم و سرزمین فرس بوده اند و در مرتبه علم و عمل و نشر و تدوین فقه و جز آن
فائق بر اقران و سابق بر متقدمان اند چنانکه کتب مؤلفه ایشان بران دالت دارد و در فضیلت صحبت نبویه و روایت احادیث
محمدیه شریک سلمان فارسی اند اگرچه صحبت وی صوری بود و صحبت ایشان معنوی کما قیل شعر اهل الحدیث هم اهل النبی
وان لم یصحبوا نفسه انفاس صحبوا ۱۲ بخلاف ابو حنیفه که سلسله روایت حدیث از ایشان بر پا نشد و بل و کل شاه
اقران ایشان و من بعدهم بر ایشان راجع بسوی تجرد فقه و امامت و قیاس ست و مرتبه قیاس از مرتبه علم کتاب و سنت

پیچیده و پوشیده نیست بلکه تالیفی هم از وی بسند صحیح ماثور نیست جمعی از علما انکار آن کنند و اگر افضلیت امام
بر سلمان فارسی بوجوه مذکوره معتمد باشد با وجود صحبت وی و تربیت ایشان می بایدکه امام احمد بخاری بلکه جمیع محدثین
که جامع بودند میان فقه و حدیث و ورع و صدق و عمل و زیاده بودند در علم از سابقین چه تابعین و چه تبع ایشان فضل آن
از امام ابو حنیفه بوجوه بسیار بنابر وجودش در ایشان و عدمش در وی حال آنکه تقدم امام بر ایشان در فقه و قیاس
مسلم همگنان ست والله اعلم و ازینجا ثابت شد که مصداق حدیث مذکور کسی ست که مشارک صفات سلمان فارسی ست
نه آنکه صفت او غیر صفت وی ست چنانکه شامی گفته که سلمان فقیه نبود و امام فقیه ست حاشا و عرف لک صواب آنست که
هم امام دران داخل ست و هم جمله محدثین فرس باشارة النص والله اعلم و گمان نکنی که نبودن روایت حدیث از امام
یا عدم تالیف از وی موجب نقص وی ست بلکه وی درین باب مقتدای سلف صالح بوده است که از غایت تقوی و ورع
در روایت و تجنب از ضبط کلام خود میکرده کافی ست مر او را از جلالت قدر و رفعت منزلت تالیف کردن اجله اهل علم
مصنفات جلیله و کتب مستقله در بیان مناقب او اگرچه خالی از مبالغه و اغراق نیست و اصحاب مناقب گفته اند که اول مهمات
مقلد بر امام آنست که عارف احوال امام خود باشد و این معنی بمعرفت مناقب و شمائل و فضائل و سیر آن امام حاصل می تواند شد
پس لابد ست از دریافت علم و کنیت و نسب و عصر و بلد و شیوخ وی و معرفت اصحاب و تلامذه او و ازینجاست که هر یکی از علمای
مذاهب در مناقب امام خود بلکه امام دیگران تالیف پرداخته شیخ عبد الحق دهلوی در مقصد ثانی زاد المتقین در احوال
شیخ عبد الوهاب المکی المتقی شیخ خود نوشته اند که روزی از تقلید مذهب و حکم آن پرسیده شد فرمودند که درین دیار
مدار تقلید و اتباع مذهب این ست که تراجم و مناقب ائمه اربعه بر شخصی القا میکنند و میگویند که احوال و اوصاف هر کدام
از ایشان این ست باهر که ترا میل خاطر و اعتقاد باطن بیشتر و راجح تر ست اتباع او بکن وی هر که اعتقاد خود بیشتر می یابد
تقلید او میکند و لهذا یک شخص چهار پسر دارد و هر یکی در مذهبی از این مذاهب اربعه ست مذهب ابنی بو راثت میگیرند
محرر سطور گوید این ضابطه قدیم درین زمان پیش اهل عصر خیلی مذموم افتاده است امروز دین و مذهب بو راثت میگیرند
و ترک آن را ناخلفی و نالائقی میشمارند و این معنی منجر بمفاسد و تعصب و جهل شده و الا میدان شریعت خیلی کشاده و آن ست
واحدی بر تقلید احدی مجبور و ماخوذ نه خواهی مقلد فقیه باش خواهی متبع محدث اختیار بدست تست هر چه را افضل
و اسعد دانی و موجب سعادت دارین و نجات نشأتین شناسی همان را اخذ کن اما انصاف شرط ست رباعی
علی که نه ماخوذ ز مشکوة نبی ست والله که سیرابی از آن تشنه لبی ست جائیکه بود جلوه حق حاکم وقت
تابع شدن حکم خرد بولهبی ست آمدیم بر سینکه حنفیه را در مناقب امام خود تصانیف بسیار ست از آن جمله
عقود الجمان فی مناقب ابی حنیفة النعمان و مختصرش عقود الدرر و الجمان هر دو از طحاوی ست و له ایضا الروضة الفائقة
للنیفی فی مناقب الامام ابی حنیفه و کتاب الشیخ محمد بن احمد الشعبی در بست جزو ذکره الحاکم فی تاریخه و کتاب موفق الدین
بن احمد المکی الخوارزمی المتوفی سنة ۵۶۸ و بستان فی مناقب النعمان للشیخ محی الدین القرشی صاحب الجواهر المضیة و مناقب النعمان
للزمخشری و کشف الاستار مجلد لعبد الله بن محمد الحارثی و کتاب الشیخ ظهیر الدین المرغینانی و کتاب الشیخ مرعی بن الظهیر فراد الحنفی

و در وی ترجیح مذهب او بر غیر آن باید بر مخالف ذکر کرده و کتاب الانتصار الامام ایمة الامصار ذکره ابن وهبان فی
اول منظومته و کتاب الشیخ حسین بن علی الصیمری المتوفی ۴۳۶ و کتاب الشیخ احمد بن الصلت الحمانی المتوفی ۴۶۰ و هو
طویل جدا و صنفه الخطیب البغدادی و کتاب الشیخ محمد بن محمد الکردری البزازی المتوفی ۸۲۷ و کتاب الشیخ عبد الله
بن محمد السعدی المعروف بابن العوام و کتاب المواهب الشریفه و ترجمه آن مسمی بتحفة السلطان و کسانیکه ذکر این امام
و مناقب او در اوائل یا اواخر کتب خود آورده اند بسیار اند منهم الشیخ ابو الحسین احمد القدوری فی اول شرح مختصر الکرخی
و الشیخ محمد بن عبد الرحمن الغزنوی فی کتابه جامع الانوار و الشیخ احمد بن سلیمان فی کتابه المسمی بالدرر و الشیخ یوسف
بن عمر الصوفی الکماردری فی اول کتابه المضمرات و الشیخ الامام یوسف بن عبد البر فی کتابه الانتقاء و الشیخ یوسف
بن سعید السجستانی فی آخر منیة المفتی و الشیخ اسمعیل الاوغانی المکی فی مختصر المسند و الشیخ محمد بن خسرو البلخی فی اول
کتاب المسند و الشیخ ابو البقا احمد بن ابی ایضا القرشی المکی فی مختصر المسند و صاحب سفینة العلوم و الشیخ احمد الشاه
فی مصنفه و در آن ترجیح مذهب او کرده و گفته که این مذهب او فق ست برای ملوک و سلاطین و الشیخ احمد الغزنوی فی
اول مقدمته و الشیخ عثمان بن علی الشیرازی فی الایضاح لعلوم النکاح و تقی الدین التمیمی فی اول طبقاته و ابو اسحق
الشیرازی فی طبقاته و النووی فی تهذیب الاسماء و حسام الدین الشهید فی آخر فتاوی الکبری و ابن خلکان فی
وفیات الاعیان و لابن کلس تحفة السلطان و للسیوطی تبییض الصحیفه و الشعرانی فی اول میزانه و الشیخ محمد بن یوسف
الدمشقی الصالحی نزیل البرقوقیه بالقاهرة فی کتاب عقود الجمان و در آن گفته که در اواخر سنه ثمان و ثمانین و تسع مائة کتابی
شامل شد که در وی ما انجه لائق در حق امام اعظم ست ذکر یافته لهذا این کتاب در فضائل او ست اوله الحمد لله الذی
جعل العلماء ورثة الانبیاء و گفته فرغت من تالیفه سنة تسع و ثلثین و تسع مائة و کتاب الشیخ ابی یحیی زکریا بن یحیی الدوری
و کتاب الفقیه ابی احمد محمد الشعبی النیسابوری و کتاب الابانة فی الرد علی المشنعین علیه و کتاب الشیخ ابی سعید بالفارسی اول
صواب ترین قولیکه بزیور تصحیح آراسته و ذکره الغزالی فی اول الاحیاء و الحافظ در آن فی منح الباری شرح صحیح البخاری الی
غیر ذلک من المؤلفات و المولفین و اگر همه این کتب را بحذف مکرر و اسقاط زائد یکجا فراهم نمایند مختصری لطیف بهم رسد
و مرتبه امام اعظم از آن بالاتر ست که اگر در مناقب ایشان کتابی نباشد نقصی بجناب رفیع ایشان راه یابد یا گنجایش طعن بر اجلال
قدر ایشان دست بهم دهد تاج الدین سبکی گفته با همه ائمه ما خصیص سلوک سبیل ادب باید نمود و گوش بر آنچه میان او و سفیان ثوری گذشته
نباید نهاد و ابن عبد البر فرموده سخن مکن در وی بدی و تصدیق مکن در حق او کسی را که حرف بد میگوید زیرا که من بخدا سوگند
که ندیدم افضل و اورع و افقه از وی بالجمله وفات شریف او در سنه یکنیم صد بوده پنجاه هزار کس حاضر و نماز جنازه او
بودند و امام نماز حسن بن عماره بود و منصور خلیفه نماز بر قبر او کرد و بقیه مردم تا بست روز بر قبر او نماز میگذاردند والله اعلم

نعیم بن حماد المروزی ابو عبد الله نزیل مصر اول کسی ست که سنن جمع کرده و فتنه قول بخلق قرآن از مصر اخراج کرده شد و در سامرا محبوس در سنه ثمان و عشرین و مائتین بود

نور الحق بن شیخ عبد الحق الدهلوی تلمیذ و مرید و مقبول الدین بزرگوار و وارث کمالات صوری و معنوی آن یگانه روزگار بود
چون صاحبقران شاهجهان از ایام شاهزادگی بر جوهر استعداد عالی او اطلاع داشت وقت رفتن بجانب دکن

شیخ را قضای اکبرآباد تفویض فرمود و حق قضای آن شهر جامع پرداخت و حق این منصب نازک نوعیکه باید بتقدیم رسانید
تصانیف فراوان دارد چنانچه پدرش بتحریر ترجمه مشکوة دست احسان کشاد او نیز بتحریر ترجمه صحیح بخاری صلای
فیض عام داده نود سال عمر یافت و در سنه ثلث و سبعین و الف بجوار رحمت آسود و آرامگاه دهلی ست کذا فی مآثر الکرام

نور الدین بن شیخ محمد صالح احمد آبادی علامه زمان و یگانه اقران بود و درین عصر مثل او کم گذشته نزد ملا احمد جیون
و ملا فرید الدین احمد آبادی تلمذ کرده و سر آمد ارباب دانش گردیده در سنه ثلث و اربعین و مائة و الف شرف زیارت
حرمین شریفین دریافت و سال دیگر مراجعت نموده بخدمت محبوب عالم احمد آبادی بیعت و خلافت خانوادها حاصل نمود
و مدرسه و خانقاه رفیع البنیان تعمیر کرد و از ابتدای تحصیل تا انتهای عمر بتدریس و تصنیف پرداخت و عالمی را بتبحر
رسانید و زیاده بر یکصد و پنجاه تصنیف صغیر و کبیر در سلک تحریر کشید مثل تفسیر کلام الله و نور القاری شرح صحیح البخاری و شفاء
قوی بر حاشیه قدیمه و حواشی شرح مواقف و شرح مقاصد و شرح مطالع و تلویح و عضدی و معول حاشیه مطول و حاشیه
شرح وقایه و حاشیه شرح ملا و طریق الامام شرح فصوص الحکم و لالت او در احمد آباد و سنه اربع و ستین و الف
و وفات شب نهم شعبان سنه خمس و خمسین و مائة و الف عمرش نود و یکسال قبرش قریب خانقاه اوست کذا فی مآثر الکرام

نور الحسن بن صدیق حسن بن اولاد حسن القنوجی البخاری مقصود اول و وجود ثانی محرر سطور ست روز چهارشنبه
بست و یکم رجب سنه ثمان و سبعین و مائتین و الف وقت صبح قبل طلوع شمس در بلده بهوپال متولد شد و این روزی ست
که در آن یونس بن متی پیغمبر علیه السلام متولد شده و فتح جنگ احزاب واقع گشته محرر سطور در آن زمان در
قنوج بود احباب تهنیتها نگاشتند و تاریخها گفتند مولوی علی عباس جریا کوتی نوشتند نصدر الیکم المسطور للتهنیة
و التبشیر بالولد الصالح الفائق النظیر الذی طلع کوکبه فی مغیبکم و ارجو من الله ان یکون عالما بارعا و اماما نافعا و امیرا
عادلا و کریما فاذا وقد وجدت امین الدین علی تاریخ میلاده نظیر حسن فی ظهیر الاسلام و مصر امین کذلک و بها بیت

شگون دور زمانه بکام ما افتاد همای اوج سعادت بدام ما افتاد

و ایضا قلت **اشعار**

لیهنی بحب الود ادو سخنه	لازال یصطاد الخلائق فخنه	اعطاه معبود السماء و ارضها
ولدا منیرا اضحه او فخته	قد قال لی ارخ و سر الافئده	قد قلت تاریخا بکم بخنه

و شیخ زین العابدین مفتی بهوپال بن القاضی محسن الحدیدی نوشتند اشعار

بدر السیادة فی افق الکرامات	درر من البحر بحر العلم قد ظهرا	بشری لقد طلعت شمس العلی و
ابقاه رب الوری بالصالحات معا	و انبت الله سعدا خیر انبات	نور تفتح من روض السعادات
لکانت تقوله العرب عند التهانی بمولودها	مدلک الله فی الحیوة مدا	و قد قلت عند حصول الله حالنقد و ورودها
کانه انت اذا ابتدی	شمائل محمودة و عدا	حتی تری نجلک هذا جدا
		هنا کم الله مولده و قرن بالخیر مورده

و اطال عمره و اسعده و جعله مقربا فی جنابه و رباه فی ظلال السادة البررة اهل الله الی غیر ذلک و شیخ حسین بن محسن الانصاری
گفتند هنا کم الله بالمولود السعید الشریف و جعله من حملة القرآن و الحدیث المنیف انتهی و ازین تهانی و انفاس مبارکه المعید و ارم

که حق تعالی در عمر و علم او برکتی تمام و قبول شایان بخشد و از علما کتاب الهی و تقلید حدیث رسالت پناهی و تابع سنن بر ما
بدع و فتن گرداند و ما ذلک علیه بعزیز نام اصلی او حسن است و لقبش طیب و نور الحسن اعدا باعتبار اسما بر وضع اهل هند گویند
بعضی از اکابر گفتند که این نام بوی از شرک دارد زیرا که اضافت نور بسوی حسن واقع شده گفتم این قسم اضافت در
کتاب و سنت بسیار است قال تعالی نورهم یسعی بین ایدیهم جاءهم وقال انظرونا نقتبس من نورکم وقال یجعل لکم
نورا تمشون به وقال والذین امنوا بالله ورسله اولئک هم الصدیقون والشهداء عند ربهم لهم اجرهم ونورهم پس تحریر
درین کریمه راجع بصدیقین و شهدا است پس این اضافت درین موقع از حسن اتفاقات باشد و مناسبت عجیبه
میان نام پدر و پسر دارد آری این نور صدیق است و من لم یجعل الله له نورا فما له من نور و در ادعیه ماثوره بنوره
آمده و اجعلنی نورا و امثاله کثیر و چون وی متولد شد موافق سنت روز هفتم عقیقه و بست و پنجم شوال روز یکشنبه بعد عصر
سنه ثلث و ثمانین و مائتین و الف هفتم و سیزدهم ذیحجه سنه مذکور روز جمعه وقت اشراق بر موتی محل قصر نواب سکندر بیگم
رئیسه بهوپال بحضور اهل علم و قرات رو بروی مدار المهام صاحب بهادر تقریب بسم الله بعمل آورده شد حق تعالی
بعمر طبیعی رساند و از علم و عمل نافع نصیب کامل ارزانی فرماید که چشم پدر خنک و دل پیر او جوان گرداند علی ما یشاء قدیر
و بالاجابة جدیر در مواضع مستجاب فیها بحرمین شریفین برای او و برای برادر و خواهر او چه دعاهای نیک است که کرده شد
و کنم آنست که بر مقبول شده باشد انشاء الله تعالی برای ایشان کتابها نفیس از علوم کتاب و سنت و فقه آن
و هم اول فقه تا تحصیل آن ملک و یوصل الیها از بلاد دور دست مثل یمن و نجد و مصر و مکه و مدینه و جز آن بصرف مبالغ خطیر و جهد کثیر
فراهم آورده ایم و بعد خود در قبض و تصرف ایشان میگذاریم اگر بر وفق آن کاربند خواهند شد سعادت دارین حاصل
خواهند یافت و در اقران و معاصران خود ممتاز در علم و فضل خواهند زیست انشاء الله تعالی و ای سعی منی الا تمام من الله تعالی و الله الموفق

حرف الواو

ولی الله قطب الدین احمد بن عبد الرحیم بن محیی الدین الشهید بن معظم بن منصور بن احمد بن محمود بن قوام الدین
عرف قاضی قواذن بن قاضی قاسم بن قاضی کبیر عرف قاضی بدها بن عبد الملک بن قطب الدین بن کمال الدین
بن شمس الدین المفتی بن شیر ملک بن محمد عطا ملک بن ابو الفتح ملک بن عمر الحاکم مالک بن عادل ملک بن قارون
بن جرجیس بن احمد بن محمد شهریار بن عثمان بن همامان بن همایون بن قریش بن سلیمان بن عفان بن عبد الله
بن محمد بن عبد الله بن عمر بن الخطاب هکذا ذکره فی الامداد فی مآثر الاجداد پس نسب ایشان بخلیفه ثانی حضرت فاروق
بسی واسطه میرسد در ترجمه بخود جزو لطیف نوشته اند ملخص آنکه ولادت این فقیر روز چهارشنبه چهارم شوال مقارن
طلوع شمس سنه اربع عشر از قرن دوازدهم واقع شد بعض ملا علی عظیم الدین تاریخ یافتند و حضرت والدین در جامه اصحاب
مبشرات بسیار در حق این فقیر قبل ولادت و بعد آن دیدند چنانچه بعض اعزه اخوان و اجله خلان تفصیل آن در فتح الله و افعات
دیگر در رساله ضبط نموده بالقول الجلی مسمی کرده اند چون سال خم در آمد بکتب نشست در سال هفتم پدر بزرگوار بر نماز
استاده کردند و بروزه داشتن فرمودند و تطهیر نیز در همین سال واقع شد چنان در خاطر مانده است که آخر همین سال

قرآن عظیم ختم کردم و کتب فارسیه و مختصرات خواندن شروع نمودم در سال هم شرح ملا میخواندم و اراده طالعه فی الحکمه شاه شد
سال چهاردهم تزویج صورت گرفت سال پانزدهم با والد بیعت کردم و باشغال صوفیه خصوصا نقشبندیه مشغول شدم
و همان سال طرفی از بیضاوی خواندم و والد طعام وافر مهیا ساخته و خاص و عام را دعوت کرده فاتحه اجازت در خوش لذت
فراغ از فنون متعارفه بحسب سمع این دیار در پانزدهم حاصل شد از علم حدیث مشکوة تمام آن خوانده شد و صحیح بخاری
تا کتاب الطهارة و شمائل النبی تمام و طرفی از بیضاوی و مدارک و چند بار در مدارست قرآن کریم با تدبر معانی و شان نزول
برجوع بتفاسیر بخدمت ایشان حاضر شدم و این معنی سبب فتح عظیم شد و از فقه شرح وقایه و هدایه تمامها الا طرفی یسیر
از هر دو و از اصول حسامی و طرفی از توضیح و تلویح و از منطق شرح شمسیه و طرفی از شرح مطالع و از کلام شرح عقائد
همه با طرفی از خیالی و شرح مواقف و از مسلوک طرفی از عوارف و پاره از رسائل نقشبندیه و غیر آن و از حقائق شرح رباعیات
مولوی جامی و مقدمه شرح لمعات و مقدمه نقد النصوص از خواص اسماء و آیات مجموعه خاصه ایشان و مائة فوائد و از طب
موجز القانون و از حکمت شرح هدایة الحکمة و از نحو کافیه و شرح ملا و از معانی مطول و مختصر و از هیئت و حساب بعض رسائل مختصره
و درین میان سخنان بلند در هر فن بخاطر میرسید سال هفتم هم ایشان مرض شده برحمت حق پیوستند و اجازت بیعت
و ارشاد دادند و کلمه دیده گیری مکرر فرمودند نعمت از همه عالی آنست که در نهایت ضامندی از فقیر بگذشتند و توجه ایشان
بتسیر توجه آبا بنانی مانست بعد از وفات ایشان دوازده سال کامل بدرس کتب دینیه و عقلیه مواظبت نمود و بعد
ملاحظه کتب مذاهب اربعه و اصول فقه ایشان و احادیثی که تمسک ایشان است قرار داد خاطر بود و نور غیبی روش قضایای
محدثین افتاد و بعد از آن در آخر سنه ثلث و اربعین بحج مشرف شد و یکسال بمجاورت حرمین و روایت حدیث از شیخ ابو طاهر
مدنی و غیره و مشایخ موفق گشت و با مستوطنان حرمین از علما و غیر ایشان صحبتهای نگین اتفاق افتاد و خرقه با شیخ ابو طاهر
کمال حسن خرق صوفیه توان گفت پوشید و آخر این سال حج گذارده و اوائل سنه خمس و اربعین متوجه وطن شد روز جمعه
بیازدهم رجب در کنف صحت و سلامت بوطن رسید نعمت عظمی برین صفت آنست که او را خلعت فاتحیت دادند و فتح و فتوح
بازپسین بر دست وی کردند و از ارشاد فرمودند که مرضی در فقه چیست آنرا جمع کرده فقه حدیث از سر بنیاد کرد و اسرار حدیث
و مصالح احکام و ترغیبات و سائر آنچه حضرت صلی الله علیه و سلم از خدای تعالی آورده اند و آن فنی است که پیش از این
فقیر ضبط تر از سخن این فقیر کسی آنرا ادا نکرده است با وجود جلالت آن فن اگر کسی را درین حرف شبهه باشد گو کتاب
قواعد کبری بهمین که شیخ عز الدین آنچه جهد ها کرده بشر عشیر این فن فائز نشده و طریقه سلوک که این زمان مرضی حق است
درین دره فائز میشود و الهام فرمودند آنرا در جمعات و الطاف القدس ضبط کرده و عقائد قدمای اهل سنت بدلائل و حجج
ثابت نموده و آنرا از خس و خاشاک معقولیان پاک ساخته و بوجهی مقرر نموده که محل بحث نماند و علم کمالات اربعینی ابداع
حق تعالی بر این عرض و طول و علم استعدادات نفوس انسانیه بجمیعها و کمال و آمال هر کسی افاضه فرمودند و این هر دو علم
جلیل نمونه ازین فقیر کسی گردآن گشته و حکمت عملی که صلاح این دو و در آن است بوسعتی تمام افاده نمودند و توثیق
شهود آن بکتاب و سنت و آثار صحابه داد و در تمیز آنچه علم دین است منقول از آنحضرت صلی الله علیه و سلم آنچه دخول و عرت است

وانچه منت است انچه بر فرقه بدعت کرده است افاده ساخته بیت دلوان لی فی کل منهبت شعره
لسائلی استوفیت فی لجب حمد انتهی کلام تصانیف ایشان بسیارست و همه نافع و مفید و بعضی از ایشان
باب خود عدیم النظیر غیر مسبوق منها کتاب تحفة البالغة و ازالة الخفاء عن خلافة الخلفاء و این هر دو درین قرن بعضی
بعرض بمت مدار المهام صاحب جاد خسر محرر سطور بقالب طبع رسیده و مصفی شرح فارسی موطا و مسوی شرح عربی بر
وفیوض الحرمین و انسان العین فی مشایخ الحرمین و فوز الکبیر فی اصول التفسیر و قول الجمیل و همعات و الطاف القدس
و تاویل الاحادیث و مقالة وضیه فی الفضیلة و الوصیه و عقد الجید فی احکام الاجتهاد و التقلید و انصاف فی بیان
سبب الاختلاف و سرور المحزون و لمعات و مسلمات و المقدمة السنیه فی انتصار الفرقة السنیه و فتح الرحمن ترجمه
فارسی قرآن و انفاس العارفین و خیر کثیر و شفاء القلوب و فتح الخبیر و قرة العینین فی تفضیل الشیخین و البدور البازغه
و الازهار و این در رسائل التفهیمات و هی تزید علی ستین الی غیر ذلک در تفهیمات گفته و من نعم الله علی و لا فخر ان جعلنی فی
هذه الدورة و حکیمها و قائد هذه الطبقة و غیرها فنطق علی لسانی و نفث فی نفسی فان نطقت باذکار القوم و اشغالهم
نطقت بجوامعها و اتیت علی مذاهبهم جمیعها و ان تکلمت علی نسب القوم فیما بینهم و بین بهم زوجت لی مناکحها و سلکت
فی جوانبها و وافیت ذروة سنامها و قبضت علی مجامع خطامها و ان خطبت باسرار اللطائف الانسانیة تفوضت
قاموسها و تملکت ناموسها و قبضت علی جلابیبها و اخذت بتلابیبها و ان تکلمت بمهر علم النفوس و سبا انفاسها
عذرتها آنیهم بعجائب لا تحصی و غرائب لا تکتنه و لا اکتنها بها یرجی و ان بحثت عن علم الشرائع و النبوات فانا لیث عرینها
حافظ جرینها و وارث نزلتها و باحث طابتها شعر و کم لله من لطف خفی یدق خفاه عن فهم الذکی
انتهی شیخ اکمل شرف الدین محمد در کتاب خود مسمی بوسیلة الی الله گفته و من کان له لطف قریحة و طالع مصنفات الشیخ
و تحقق بقواعدها و قوانینها لم تبق له ریبة فی تصدیق هذا المطلب الاهنی و المقصد الاقصی قل الحق من ربکم فمن شاء
فلیؤمن و من شاء فلیکفر خصوصا کتاب الحجة البالغة و اللمعات و الطاف القدس و الهمعات و المکتوب المرسل الی الله
و المسوی و غیر ذلک انتهی و نیز در تفهیمات گفته لما تمت بی دورة الحکمة البسنی الله تعالی خلعة المجددیة فعلمت علم الجمع
بین المختلفات انتهی و انصاف این ست که اگر وجود او در صدر اول و زمانهای ماضی میبود امام الائمه و تاج المجتهدین شمرده
ثنای علمای عصر و مشایخ آن بروی چندان ست که این مختصر نقل آن را بر نمی تابد جمعی بیشمار از حاشیه بسطا او تجرع
در علوم ظاهر و باطن حاصل نمودند و باعلای مدارج کمالات صوری و معنوی فائز شدند خصوصا اولاد امجاد او که هر یکی
از ایشان بی نظیر وقت و فرید دهر و وحید عصر در علم و عمل و عقل و فهم و قوت تقریر و فصاحت تحریر و تقوی و دیانت
و امانت و مراتب ولایت بود و همچنین اولاد اولاد بیت این خانه تمام آفتاب ست این سلسله از اعلای مآثر
در قول جلی از کلام ایشان آورده که فرمودند آگاهی آمد این فرزندان که لطف الهی ایشان را بما عطا کرده است
همه سعدا اند نوعی از ملکیت در ایشان ظهور خواهد کرد لیکن تدبیر غیب تقاضا میکند که دو شخص دیگر پیدا شوند که
در مکه و مدینه سالها احیای علوم دین نمایند و همان جا وطن اختیار کنند از طرف مادر نسب ایشان با متمکن باشد

زیرا که [illegible] و اشتغال [illegible] و [illegible] ایشان [illegible] تحصیل [illegible] محرر سطور گوید مصداق این آگاهی بظاهر وجود هر دو نواده شاه عبد العزیز بطوری [illegible] که [illegible]
اقامت نمودند و سالها احیای علوم [illegible] و [illegible] و [illegible] و کمال [illegible]
و هیچ یکی از انها باقی نماند و لیقل الله [illegible] و [illegible] و فارسی [illegible]
و نعت نبوی طویل الذیل و لها شعر

ودر آخر آن گفته اشعار

خلافا لعباس و دین نبینا
عصائب تتلو مثلها من عصائب
ومنهم رجال یغلبون عدوهم
وما کان من امر حرام و واجب
ومنهم رجال بالحدیث تولعوا
بانفاسهم حصب البلاد الاجادب
علی الله رب الناس حسن جزائهم
ومن شاء فلینزل بجب الغرائب
واذکر وجدا قد تقادم عهده
بنفسی افدیه اذن ولا قارب
والفی لروحی عند ذلک هزة
اذا اخبرت یوما عن ضیاء
فلا تنظر لجود او سماء
ولا تنسب لخاباس للیث
فحاشا ان تشبب بالنساء
فهلا قلت اذ حاولت مدحا
بطیبته حیث مجتمع الرجاء
اشیم به وبیصا من ومیض
مقامات بثوب او حراء
نصولت الدیار فهام قلبی
فابکتنی وزادت من عنائی

کان نجوما اومضت فی الغیاهب
ثلث خصال من تعاجیب ربنا
تزاید فی الاقطار من کل جانب
فمنهم رجال یدفعون عدوهم
باقوی لیل مخجم الغاضب
ومنهم رجال یدرسون کتابه
وما کان منه من صحیح و ذاهب
ومنهم رجال یهتدی بعظاتهم
بما لا یوافی عده ذهن حاسب
سا ذکر حبی للحبیب محمد
حواه فوادی قبل کون الکواکب
وتذکنی فی ذکره قشعریرة
واسادر حادون وثبة واثب
فلا تلج ببدر او ذکاء
ولا تذکرا خاطی ومعنی
ولا الرفق للریح الرخاء
فتلک شرائع للشعر قد ما
بباس او سخاء او سناء
احس به نسیما من فتاح
تالق فی البقیع دنی قباء
تشوقنی لاحوال تفضت
وهیج ذکرها منی بکائی

الی قوله اشعار

عیون الاماء او فرس الاعاجم
نجابة اعصاب لوالد طالب
یؤید دین الله فی کل دورة
بسهم الهنا والمرهفات القواضب
ومنهم رجال بینوا شرع ربنا
تجوید ترتیل وحفظ المراتب
ومنهم رجال مخلصون لربهم
ختام الی دین من الله واصب
فمن شاء فلیذکر جمال نبیه
اذا وصف المشتاق حب الحبائب
وبیدء محیاه لعینی فی الکری
من الوجد لا یحویه علم الاجانب
الی آخرها و این قصیده آخری نظم
وان مدح بجود او سمو
اذا کلمت فی معنی السخاء
وان بیتت فی المنظوم وجدا
وقد نسخت بحزم الاحباء
اری طیفا یذکرنی عهودا
تنسم من کدی او کداء
تذکرنی احادیث التصابی
بسلع او نواحی بیرحاء
ثروت عندی شمائل عن حبیب
وان لا بد مدح فلمعال

لحسبك مدح خير الاحياء ... وان تمدح رسول الله يوما ... فحاذر ان تقصر في الثناء
رسول الله يا خير البرايا ... توالك ابتغي يوما القضاء ... اذا ما حل خطب مدلهم
فانت الحصن من كل البلاء ... اليك توجهي وبك استنادي ... وفيك مطامعي وبك ارتجائي

الى آخر اقوال از اشعار فارسی او اشعار

جائیکه بود جلوهٔ حق حاکم وقت ... علمی که نه ماخوذ ز مشکوة نبی ست ... واللهٔ که سیرابی از و تشنه لبی ست
که ملک عالم قدس ست انکار و قبول او ... تابع شدن حکم خرد بوالهبی ست ... ندارد هلش از خویش آیینه صفت نگی ... طلسم حیرت آمود ست تمکین و فضول او
شعاع آفتاب از راه این وزن همی ریزد ... بجز این نکته نتوان بست مضمون وصول او ... نخستین باده کاندر جام کردند
مزاجش عکس آن گلفام کردند ... شراب وحدت از خمخانهٔ غیب ... مرا صبح ازل در کام کردند
چو نظم دم ز مستیها بهر سو ... حریفان مستی از من وام کردند ... دلی دارم ز خود خالی جبالش میتوان گفتن
در و کیفیت جوش شرابش میتوان گفتن ... سویدای دل ما یابی اندر پیچ و تاب او ... نفوس عالم ام الکتابش میتوان گفتن
وله تا کی محنت مهجوری و دوری بکشم ... نازنین و صنم سوی وطن باز روم ... تا کی خاص و خاشاک بود صحبت من
صدر بزم چمنم سوی چمن باز روم ... تا کی همدمی سنگ شود شیوهٔ من ... گوهری از عدنم سوی عدن باز روم

توفی فی سنة سبعین و مائة والف تاریخش این مصراع ست مصراع او بود امام اعظم دین ❊ رضی الله عنه وارضاه

حرف الهاء

ابو القاسم **هبة الله** بن علی بن مسعود الانصاری المعروف بالبوصیری کاتب ادیب ست سماعات عالیه دارد و متفرد بروایات بوده و اصاغر را با کابر در علو اسناد رسانیده در آخر عصر او هیچکس در درجهٔ او نبود و سماعت دارد بقرارت ابو طاهر سلفی و ابراهیم بن حاتم اسدی برابی صادق مرشد بن یحیی المدینی و وی آخر کسی ست در دنیا در روایت از وی و از ابی حسین علی الفراء الموصلی سماعا و هم راوی ست از ابی الفتح سلطان بن ابراهیم المقدسی و آخر کسی ست در تمام دنیا در روایت از وی سماعا و مردم بروی شنیده اند و بسوی او رحلتها نموده در سنه ست و خمس مائة بمصر متولد شده و توفی سنة ثمان و تسعین و خمس مائة

حرف الباء

ابو زکریا **یحیی** بن معین بفتح المیم و کسر العین و سکون الیاء بن عون بن زیاد بن بسطام بکسر الموحدة و سکون السین المهملة و ضم المیم و تشدید الراء البغدادی الحافظ المشهور امام عالم حافظ متقن بود گویند اصلش از قریهٔ انبار ست بجانب انبار پدرش کاتب عبد الله بن مالک بود و مقرر بر خراج بلدهٔ ری چون بمرد یک نیم لک درهم برای یحیی در میراث بگذاشت وی این همه مال کثیر را در طلب علم حدیث انفاق کرد و سماع دارد از هشیم و ابن المبارک و طبقهٔ او و از وی پرسیدند چه قدر احادیث نوشته گفت بدست خود ده لک حدیث نوشته ام احمد بن عقبه که راوی این خبر ست گفته گمانم آنست که محدثین هم برای او بدست خود شش لک حدیث نوشته اند وی صد قنطر کتب و چهار حباب شرابه پر از کتاب گذاشته صاحب جرح و تعدیل ست کبار ائمهٔ حدیث از وی بروایت کرده اند منهم البخاری و مسلم و ابو داود الامام احمد و غیرهم میان او

و امام احمد صحبت و الفت و اشتراک در اشتغال بعلوم حدیث بود چنانکه مشهور ست ابو خیثمه هم از وی روایت دارد و یکی از ائمهٔ این فن بود در نقد احادیث و معرفت احوال رجال و در کثرت معلومات و محفوظات نظیر نداشت علی بن المدینی گفت علم بصره منتهی شده بسوی یحیی بن ابی کثیر و قتاده و علم کوفه بسوی اعمش و علم حجاز بسوی ابن شهاب و عمرو بن دینار و علم این هر شش تن در بصره بسعید بن ابی عروبه و شعبه و معمر و حماد بن سلمه و ابی عوانه و در کوفه بسفیانین و مالک بن مغول و از اهل شام باوزاعی رسیده و علم این همه را بعبد الرحمن بن مهدی و هشیم و یحیی بن سعید و ابن ابی زائده و وکیع و ابن المبارک و ابن عیینه و یحیی بن آدم منتهی شده و این المبارک اوسع ایشان ست در علم و علم همه این ایمه در عصر یحیی بن معین آمده احمد گفته هر حدیث که نمی شناسد آنرا یحیی حدیث نیست و میگفت اینجا مردیست که خدای تعالی او را برای دین کار آورده که کذب کذابین ظاهر کند و ابن الرومی گفته نشنیدم احدی را هیچگاه که حق دربارهٔ مشایخ گوید جز یحیی بن معین و غیر او متساهل بالقول ست یحیی گوید ندیدم خطای هیچکس مگر آنکه پوشیدم آنرا و خواستم که کار او را زینت دهم و کاهی هیچکس را بمکروهی روبرو نشدم و مواجهه نکردم و لیکن خطای او را میان خود و میان او مبین میکنم اگر قبول کرد فبها و الا ترکتم او را و میگفت حدیث نوشتم از کذابین و گرم کردم بدان تنور را بر آوردم از آن نان پخته و این اشعار بسیار میخواند اشعار

المال يذهب حله وحرامه ... طوراً ويبقى في غدا ثامه ... ليس الفتى بمتق لاله
حتى يطيب شرابه وطعامه ... ويطيب ما يحوي في تكسب كفه ... ويكون في حسن الحديث كلا
نطق النبي لنا به عن ربه ... فعلى النبي صلاته وسلامه ... دارقطني ذكر او در كسانيكه روايت كرده اند

از شافعی نموده و در ترجمهٔ شافعی خبر او بادی و با امام احمد گذشته در سنه ثلث و ثلثین و مائتین از بغداد قصد حج نمود اول بمدینه منوره رسید و از زیارت فارغ شد قصد خانهٔ کعبه نمود در اول منزل بخواب رفته بود که هاتفی او را آواز داد که ای ابو زکریا از همسایگی ما کجا میروی معلوم کرد که روح مبارک پیغمبر خدا ست که او را بآن تشریف مشرف ساخت رفقا را گفت که شما بروید و خود زود برگشته بمدینه اقامت نمود بعد از سه روز وفات یافت و این آخر جمع او بود از سعادت او آنست که او را بر همان تختها غسل دادند که جناب رسول خدا صلی الله علیه وسلم را بآن غسل داده بودند هفتاد و پنج سال عمر یافت در تاریخ وفات او اختلاف ست والی مدینه بروی نماز گذارده در بقیع دفن کرد و نماز بروی مکرر شد چند بار مردی رو بروی جنازهٔ او بآواز بلند میگفت این ست کسیکه نفی کذب از حدیث رسول خدا صلی الله علیه وسلم میکرد و بعضی محدثین در مرثیهٔ او این ابیات گفته اند ابیات

ذهب العلم بعيب كل حدث ... وبكل مختلف من الاسناد ... وبكل وهم في الحديث ومشكل ... يعيى به علماء كل بلاد

او را بعد از مرگ بخواب دیدند و پرسیدند که خدای تعالی با تو چه کرد گفت عطایا و مواهب بسیار داد از انجمله آنکه سید حورعین بمن تزوج فرمود مری او را النسبت بولا گویند زیرا که از موالی بنی مروان بود و ولادتش سنهٔ ثمان و سبعین و مائة بوده ابن خلکان گفته و در بعض تواریخ دیدم یحیی بن معین بن عیاث بن زیاد بن عون بن بسطام مولی الجنید بن عبد الرحمن الغطفانی المری امیر خراسان از طرف هشام بن عبد الملک الاموی و اول اشهر ست و اصح و مری نسبت بسوی

مرة غطفان ست که قبیله کلان و مشهور ست و در عرب چند قبایل منسوب اند بسوی آن و هر یکی را مرة گویند ابن حزم
در کتاب الانساب گفته قنیا بفتح نون و کسر قاف یا فتح آن و بعدش یای مفتوحه قریه ایست از قرای انبار که از آنجا
یحیی بن معین و خطیب گفته میگویند که فرعون هم از اهل همین قریه بود انتهی سبحان الله این عجائب اتفاق ست که
چنین کافر و چنین مومن از یکجا برخیزند در بستان المحدثین درین مقام بعنوان فائده نوشته که جاهلان و نافهمان قدیما
اهل حدیث اعموما و یحیی بن معین را خصوصا مطعون ساخته اند که ایشان خصوصا این شخص در خلق الله زبان خود را
دراز کرده و کسی را اورو گو و کسی را ملبس و جاعل و کسی را مفتری میگوید و این غیبت محرمه را علم میداند و عوام
می انگارد چنانچه بکر بن حماد شاعر مغربی درین باب یحیی بن معین را هجو کرده بلکه علم حدیث را تعرض بطعن نموده گفته ست نظم

اری الخیر فی الدنیا یقل کثیره	وینقص نقصا والحدیث یزید
فلو کان خیرا کان کالخیر کله	ولکن شیطان الحدیث مرید
ولابن معین فی الرجال مقالة	سیسئل عنها والملیک شهید
خان یا حمقا فی الحکم غیبة	وان یک زورا فالقصاص شدید

لیکن این جاهل و امثال او نفهمیده اند
که این طعن و جرح ایشان رجال را محض برای صیانت شریعت و دین ست پس گویا از قبیل قتال کفار و خوارج و اهل بغی
و سیاست و تعزیر اهل منکر باشد که بهترین عبادات ست از غیبت محرمه نیست و ازین ابیات مشهوره که مرقوم شد حمیدی
صاحب الجمع بین الصحیحین جواب داده و قصیده دراز گفته در آن بمخاطبه این شاعر میگوید نظم

وانی الی ابطال قولک قاصد	ولی من شهادات النصوص حتوف
اذا لم یکن خیرا کلام نبینا	لدیک فان الخیر منک بعید
واقبح شیء ان جعلت لما اتی	عن الله شیطانا وذاک شدید
وما هو الا واحد من جماعة	وکلهم فیما حکاه شهود
وکلهم فیما حکاه شهود	فان کتاب الله فیه عنید
ولولا رواة الدین ضاعت وبطلت	معالمه فی الاخرین تبید
هم حفظوا الاثار من کل شبهة	وغیرهم عما اقتنوه رقود
الی کل افق والمرام کؤود	وقاموا بتعدیل الرواة وجرحهم
ودیام صحیح النقل وهو حدید	بتبلیغهم صحت شرائع دیننا
حدود تحروا حفظها وعمود	وصح لاهل النقل منها احتجاجهم
فلم یبق الا عاند وحقود	وحسبهم ان الصحابة بلغوا
وعنهم روا والا یستطاع جحود	فمن حاد عن هذا الیقین مماری
مرید لاظهار الشکوک مرید	ولکن اذا جاء الهدی ودلیله
فلیس لموجه الضلال وجود	وان رام اعداء الدیانة کیدها
فکیدهم بالمخزیات مکید	وعبد السلام بن یزید بن عتاب الاشبیلی را نیز قصیده دراز ست در جواب

این ابیات نظم

ولابن معین فی الذی قال اسوة	ورای مصیب للصواب سدید
واجره یعلی الاله محله	وینزله فی الخلد حیث یرید
وبطرد عن احواضه وین ود	بنا ضل عن قول النبی وصحبه
وجملة اهل العلم قالوا بقوله	وما هو فی شیء اتاه فرید

ولو لم یقم اهل الحدیث بدیننا	فمن کان یروی علمه ویفید	هم ورثوا علم النبوة واحتووا
من الفضل ما عند الانام رقود	وهم کمصابیح الدجی لمهتدیهم	وناره بعد الممات خمود
علیک ابن عتاب لزوم سبیله	فما لم عند الاله حمید	وهم از ان ابیات احمد بن عمر بن عصفور
راجواب ست ومنها ابیات	ایا فی العلم زید عماؤه	دوید ایما یبدی به ویعید
جعلت شیاطین الحدیث مریدة	الا ان شیطان الضلال مرید	وقرعت بالتکذیب من کان صادقا
فقولک مردود وانت عنید	وذو العلم فی الدنیا یعوم هدایة	اذا غاب نجم لاح بعد جدید
بهم عز دین الله طوا وهم له	معاقل من اعدائه وحقود	انتهی کلام البستان + +

ابو محمد یحیی بن یحیی بن کثیر بن وسلاس اللیثی اصلش از قبیله بربر ست که آنرا مصمود گویند مولای بنی لیث بود
لهذا منسوب بایشان شد جد او کثیر کنیه ابی عیسی ست باندلس وسامده ساکن قرطبه شد و آنجا از زیاد لخمی معروف
بسبطون قرطبی راوی موطا سماعت نمود و هم از یحیی بن مضر القیسی الاندلسی و رحلت کرد بسوی مشرق در عمر
بست و هشت سالگی و موطا را بر امام مالک شنید و سماع او بکار از سفیان بن عیینه و بمصر از لیث بن سعد و ابن وهب
و ابن القاسم ست و در هر دو جا بر اکابر اصحاب مالک تفقه کرده ملاقات با او امام مالک در سنه تسع و سبعین و مائه که
سال وفات امام ست بوده در وقت وفات حاضر بود و در تجهیز خدمت نموده در اندلس جامع بین الروایة والدرایة معاودت نمود
مشار الیه گشت و رجوع استفتای آن دیار باو منحصر شد و قبل از وی رجوع فتاوی بعیسی بن دینار بود که از کبار تلامذه
امام مالک ست مذهب مالک از همین دو کس در اندلس منتشر شد گویند یحیی در عقل بروی زائد بود ابن لبابه گوید شعر

فقیه اندلس عیسی بن دینار وعالمها ابن حبیب عاقلها یحیی

امام مالک او را عاقل خطاب داده گویند
روزی بحضور امام مشغول اخذ فیض بود جماعت دیگر نیز حاضر بودند ناگاه شور افتاد که فیلی میگذرد و در حجاز فیل خیلی
غرابت دارد خصوصا در آن زمان لهذا بعض عرب بدیدن فیل تفاخر کرده اند و مبارکباد خواسته ابو الشمقمق گفته قطعه

یا قوم انی رایت الفیل بعدکم	فبارک الله لی فی رؤیة الفیل
فکدت اصنع شیئا فی السراویل	لرایته وله شیء یجر کما

حضار مجلس برای تماشای فیل دویدند و صحبت امام گذاشتند مگر یحیی بر موضع خود
بدون انزعاج و اضطراب نشسته مشغول اخذ فیض ماند مالک گفت تو چرا نمی روی که فیل را ببینی گفت من از بلاد خود
برای دیدن تو و آموختن بدی و علم تو آمده ام نه برای دیدن فیل امام را این حرف او خوش آمد و او را عاقل خطاب کرد
یحیی را با این همه علم حدیث و فقه ریاست ظاهر و تقرب نزد ملوک و اغنیا نیز حاصل بود و نزد این گروه با وصف تورع
و تدین و امانت خیلی معظم و مکرم بود گاهی قضا و افتا که چندان علم منافات ندارد قبول نکرد اما رتبه او زیاده
بر ارباب مناصب بود ابن حزم گفته این دو مذهب در عالم از راه سلطنت و ریاست رواج و امتیاز گرفته اند مذهب
ابو حنیفه و مذهب امام مالک زیرا که قاضی ابو یوسف قضای کل ممالک بدست آورد و قضات از طرف او می رفتند
از قضای مشرق تا اقصای افریقیه و بر هر قاضی شرط میکرد که عمل و حکم بمذهب ابو حنیفه کند و در اندلس یحیی بن یحیی را

نزد سلطان وقت آن گفت وجاه حاصل گشت که هیچ قاضی وحاکم بی مشورهٔ او منسوب نمیشد و وی غیر از یاران بهمان
خود استولی نمی ساخت و مردم سرع اند بسوی دنیا پس توجه کردند بلوغ اغراض خود حال آنکه خود وی قضا نشد و
سبب ثبوت جلالت او نزد ایشان و داعی بسوی قبول قول او شد انتهی در بستان المحدثین گفته سبب رواج مذهب مالک
در دیار مغرب و اندلس نزد جمهور مؤرخین آنست که علمای آن بلاد برای حج و زیارت اکثر بحجاز رحلت میکردند و چون
باوطان خود عود می نمودند فضل و بزرگی امام مالک و سعت علم و جلالت قدر ایشان را مشاهده نموده دفتر فتاوی
کمال ایشان دران بلاد بیان مینمودند لهذا تعظیم امام مالک و تقلید مذهب ایشان در اذهان مردم آنجا رسوخ و استقرار
پیدا کرد و الاقبل ازان همه بر مذهب اوزاعی بودند بالجمله انچه حق تعالی بیحیی را در اندلس از عظمت و جلال و قبول قول
و اطاعت امیر بخشید هیچکس را از علمای اندلس نبخشید و ابن بشکوال گفته یحیی مستجاب الدعوة بود و در وضع لباس
و نشست و برخاست و هیأت ظاهری نیز تتبع حضرت امام مینمود و انچه از امام مالک شنیده بود بموجب آن فتوی میداد
و هرگز بخلاف مذهب امام مالک راضی نمیشد حال آنکه دران زمان تقلید بیک مذهب رائج نبود نه در عوام و نه در خواص
و معذلک در چهار مسئله مذهب لیث بن سعد مصری اختیار کرده بود یکی آنکه قنوت در صبح و دیگر صلوات جائز نمیداشت
دوم بایک شاهد و قسم مدعی اثبات حق درست نمیداشت سوم آنکه در نزاع زوجین تحکیم حکمین را واجب نمیکرد چهارم
گرفتن کرایهٔ زمین زرعی بمحصول آن را میگفت و مردم آن دیار بسبب کمال اعتقاد امام مالک درین مخالفت قلیل
هم برو گرفت میکردند و انکار مینمودند احمد بن الفیاض در کتاب خود گفته نزد عبد الرحمن بن الحکم الاموی معروف
بمرتضی امیر اندلس حاضر بودم که وی فقهای بلد را برای استفتای مسئله در قصر خود طلبیده مسئله این بود که در رمضان بسوی
جاریه که آنرا خیلی دوست میداشت نظر کرده وعبث نمود بروی بیفتاد بعده نادم شده استفسار تو بازین حرکت خواست
یحیی بن یحیی هم دران حلقه بود زود بگفت که کفارهٔ آن صوم دو ماه پیاپی است فقهای دیگر بسبب افتای او سکوت کردند
چون از انجا برآمدند یحیی گفتند چرا بمذهب مالک فتوی ندادی که نزد او تخییر است میان عتق و اطعام و صیام گفت اگر این
باب برای او مفتوح میکردم کار بروی آسان میشد هر روز یکی را وطی میکرد و رقبه آزاد میساخت لهذا بر صعب امورش
حمل نمودم تا بازگرد این کار نگردد و چون یحیی از مالک منفصل شده بسوی بلاد خود برگشت در مصر رسید دید که عبد الرحمن
بن القاسم تدوین سماع خود از مالک میکند او را رجوع بسوی مالک برای سماع آن مسائل خوش نمود پس رحلت ثانیه
بسوی وی کرد امام مالک را علیل یافت گفت مرض موت امام مستد شد چون وقت آخر رسید جمله فقها و علمای مدینه
و دیگر امصار که برای زیارت آنحضرت وارد بودند برای توديع وی و شنیدن وصایای او در خانه اش جمع شدند یکصد
از اعیان علما و فقها بودند من نیز از جملهٔ ایشان بودم روبروی امام میرفتم و سلام میکردم و خود را در نظر امام می نمودم
که شاید نگاهی در کار ما کند که سبب بهبود دارین گردد در همین حال امام چشم خود را کشاده بما متوجه شده گفت الحمد لله
الذی اضحک و ابکی و امات و احیی و گفت قضای خدا رسید و لقای او تعالی نزدیک شد همگنان عرض کردند که این وقت
باطن شما چه حال دارد فرمود کمال خوشوقتی دارم بصحبت اولیاء الله و اولیاء الله نزد من اهل علم اند و هیچ چیز

نزد خدا عزیزتر بعد از حضرات انبیا از ایشان نیست و نیز خود را مسرور و خوشدل می یابم باینکه عمرم در طلب علم بعلم
بسعی خود را مشکور می بینم زیرا که هر عمل که او را خدای تعالی فرض ساخته یا بپیغمبر او مسنون گردانیده همه از باقی بپیغمبر
رسیده و ثواب آن بارشاد آنحضرت صلی الله علیه وسلم دریافت شده مثلا فرموده که هر که محافظت نماز کند او را
چنین و چنان اجر باشد و هر که حج خانه کعبه کند او را این ثواب است و هر که با کفار جهاد کند او را نزد خدا این مرتبه است
و قس علی هذا و جز طالب علم حدیث این را بر وجه صحت و تفصیل نمی توانست دانست پس این علم گویا میراث
نبوت است زیرا که علوم دیگر از ادبیات و عقلیات در یا نصیات بغیر طریق نبوت هم توان شناخت بخلاف علم کتاب و سنت
و شرائع و ادیان و احکام که غیر از مشکوة نبوت اقتباس انوارش نتوان کرد بلکه محال است پس کسیکه طلب این علم کند و در
دور او شوق آن گذاشت عجب کرامت و ثواب دارد که نمونه کرامت و ثواب انبیاست و الا یعلم کنه الا الله بعد از آن گفت
که شما را حدیثی روایت میکنم که تا این وقت نکرده ام شنیدم ربیعه را میگفت بخدا عزوجل که اگر شخصی در نماز خود خطا کند
و نداند که نماز چه قسم ادا توان کرد و از من پرسد و من او را بفرائض و سنن و آداب آن نشان دهم و طریق صواب بیان نمایم
دوست تر و بهتر است نزد من از اینکه تمام دنیا بمن دهند و آنهمه را در راه خدا صرف کنم و سوگند بخدا اگر مرا در خاطر شبهه
در مسئله از علم یا در روایتی از روایات حدیث خطور کند و خاطر خود بتفکیر و تذکیر آن صرف کنم و در حالت نوم و گرفتن خواب گاه
مرا بیفزارد و تا صبح بسبب آن شبهه بگذرانم و بامداد نزد عالمی رفته آن شبهه از خاطر رفع کنم و اطمینان حاصل سازم
نزدم بهتر از صد حج مقبول است و نیز فرمود بارها از ابن شهاب شنیدم میگفت قسم بخدا اگر شخصی در مقدمه از مقدمات
دین خود با من مشورت نماید و من انچه حق میشمرم از تامل و تفکر اختیار اصوب و اولی نموده او را بر راه حق دلالت کنم
تا دین او اصلاح پذیرد و رابطهٔ او که میان او و خداست زنگ کدورت نگیرد نزدم از صد غزوه بهتر است یحیی گوید
این آخر حرف است که از حضرت امام شنیدم بعد وفات امام یحیی نزد ابن القاسم رسیده سماع او از مالک شنید ذکره
ابو الولید بن القرضی فی تاریخه یحیی گفته رکاب لیث بن سعد گرفتم غلام او خواست که مرا منع کند گفت بگذار بعد فرمود
فدک اهل العلم تا آنکه بعد مرور ایام همچنان دیدم وفات یحیی در رجب سنه اربع و ثلثین و مائتین شد بعمر هشتاد و دو سال
قبر او در قرطبه مشهور است مردم در قحط بوی استسقا میکنند و تبرک میجویند رحمه الله تعالی +

ابو زکریا یحیی بن عبد الله بن بکیر از سکنهٔ مصر است او را مخزومی هم گویند زیرا که از موالی بنی مخزوم بود شاگرد
امام مالک و لیث بن سعد است و از هر دو بزرگ استفاده تمام دارد بخاری بی واسطه و مسلم بیک واسطه ازوی در صحیحین روایت دارند
و هر که از محدثین او را توثیق نکرده بسبب عدم وقوف بر احوال اوست و الا صدق و امانت او مثل آفتاب دران عصر
مشهور بود ابو حاتم و نسائی در وثوق او تردد کرده اند و چندان معتبر نمیدارند لیکن حق که در امامت و وفور علم و راستی
و دیانت او حرفی نیست و چون شیخین بروی اعتماد کنند گنجایش سخن دیگران نیست تعرفی حرفی سعدی و ثلثین و مائتین
عون الدین ابو المظفر یحیی بن هبیرة بن محمد بن هبیرة الوزیر عالم فاضل صاحب رای صائب و سیرت صالح بود
یوم الاربعاء سیزدهم ربیع الآخر سنه اربع و اربعین و خمس مائة متولی وزارت شد در ایام ولایتش خیرها از وی ظاهر شد

که گواه حسن مناصحت و کفایت اوست مردم شکرگزار او شدند و بعین رعایتش نگریستند و برای او اسباب سعادت شیخ
متوفر گردید اهل علم را بسیار تکریم میکرد و فضلا در مجلس او حاضر میشدند با اختلاف فنون بر وی قرارت حدیث شیخ
بحضور او میکردند و بحث و فوائد مذکور میشد او را کتابهاست منها کتاب المقتصد بکسر الصاد و بروی شرح ست از محمد
بن الخشاب النحوی در چهار مجلد و مختصر کتاب اصلاح المنطق لابن السکیت و کتاب العبادات علی فقه الامام احمد و جوزه
در محدود و مقصور و ارجوزه در علم الخط ابن الجوزی در کتاب المنتظم گفته وی از خدا شهادت خود میخواست و متعرض
باسباب شهادت میشد تا آنکه یوم السبت ثانی عشر جمادی الاولی سنه ستین و خمس مائة در عافیت خواب کرد چون بیدار
قی نمود طبیب را حاضر کردند وی هم نوشانید دران هر دو طبیب هم بعد شش ماه هم نوشانیده شد میگفت تقیت کما عشت
و بمرد مؤلف سیرت وزیر مذکور نوشته که سبب موت او نوران بلغم بود در مزاج او و ولادتش در سنه سبع و تسعین و اربع مائة
بوده قاله محمد بن القادسی فی تاریخ الوزراء و ابعد از موت در خواب دیدند و از حالش پرسیدند گفت قطعه

قد سئلنا عن حالنا فاجبنا | بعد ما حال حالنا وجبنا | فوجدنا مضاعفا ما اکسبنا | ووجدنا محصاما اکتسبنا

محاسن وی بسیار ست ابن خلکان ترجمه او در یک کراسه نوشته و اطالت بسیار نموده و گفته ببغداد در آمد در طلب علم و اشتغال
بعلم نمود و مجالس فقها داد باشد و بود بر مذهب امام احمد و سماعت حدیث نموده و از هر فن طرفی حاصل ساخته و قرآن را
و قرآت تعلم نموده اطلاع داشت بر نحو و روایات و احوال ناس و ایام عرب ملازم کتابت بود و بلغا الفاظ او حفظ نمودند صناعت
انشا آموخته بود و ادب بر ابی منصور بن الجوالیقی خوانده و تفقه بر ابی الحسین فرا نموده و صحبت شیخ محمد بن یحیی الزبیدی را
دریافته و سماعت حدیث از ابی عثمان اسمعیل بن محمد الاصفهانی و ابی القاسم هبة الله الکاتب نموده و از امام مستضیء
لامر الله امیر المؤمنین و غیر وی تحدیث نموده خلقی کثیر از وی راوی ست منهم الحافظ ابو الفرج بن الجوزی رحمهم الله تعالی
ابو محمد یحیی بن الکثم بن محمد بن قطن بن سمعان المروزی فقیه عالم بفقه بصیر باحکام بود دارقطنی ذکر او در اصحاب شافعی کرده
و خطیب در تاریخ بغداد در حق او گفته سلیم بود از بدعت انتحال میکرد مذهب اهل سنت را سماعت دارد از ابن المبارک و سفیان
بن عیینه و غیر هما و از وی ترمذی و غیر و روایت کرده اند طلحة بن محمد گفته وی یکی از اعلام دنیاست امر او مشهور خبر او معروف
از صغیر و کبیر مردم فضل و علم و ریاست و سیاست او پوشیده نیست حسین بن عبد الله بن سعید گفته من او دوست بگذشته
بودیم چون در سنه اثنتین و اربعین و مائتین بمرو میخواستم که در خواب بینم و ببینم که خدا با تو چه کرد پس شبی در خواب دیدم
و گفتم خدا چه کرد با تو گفت بخشید مرا و توبیخ کرد و فرمود ای یحیی دنیا را بر نفس خود خلط کردی گفتم ای رب نکیه
بر حدیث ابو معاویه ضریر از اعمش از ابی صالح از ابی هریره کردم که گفت فرمود رسول خدا صلی الله علیه و سلم
که تو گفته من شرم دارم از اینکه پیری را با آتش عذاب کنم فرمود ای یحیی از تو عفو کردم و پیغمبر من راست گفت
و لیکن تو در دار دنیا بر جان خود تخلیط نمودی هکذا ذکره ابو القاسم القشیری فی الرسالة کذا فی ابن خلکان
ابو زکریا یحیی بن عبد الوهاب بن الامام ابی عبد الله محمد بن اسحق بن محمد بن یحیی بن منده و نام منده ابراهیم ست
و منده لقب اوست از حفاظ مشهورین بود یکی از اصحاب حدیث مبرزین و وی محدث بن محدث بن محدث بن محدث

بن محدث بن محدث ست جلیل القدر وافر الفضل واسع الروایة ثقة حافظ کامل مکثر صدوق کثیر التصانیف حسن السیرة
بعید التکلف او خدا اهل بیت خود دران عصر بود برای خود و برای جماعتی از شیوخ اصبهان تخاریج کرده و سماعت ابو الحسن
بن عبد الله بن زید الطیبی و ابو طاهر محمد بن احمد کاتب و ابو منصور محمد بن عبد الله بن فضلویه اصبهانی و پدرش ابو عمر
و عمش ابو الحسن عبید الله و ابو القاسم عبد الرحمن و ابو العباس احمد بن محمد القصاعی و ابو عبد الله محمد بن علی الاصفهانی
و ابو بکر محمد بن علی الجوروانی و ابو طاهر احمد بن محمد الثقفی نموده و بسوی نیسابور رحلت کرده آنجا از ابو بکر احمد
بن منصور مقری و احمد بن منصور بیهقی شنیده و در همدان و بصره سماعت کرده و از جماعه بسیار و ببغداد در آمده و باز در حج
و در انجا تحدیث نموده بجامع منصور شیوخ از وی بنابر شهرت و ثبت وی کتابت کردند انماطی و ابو الحسن علی الغیاط البغدادی
و ابو طاهر یحیی الصباغ و جماعه کثیر از وی راوی ست ابن سمعانی ذکر او در کتاب الذیل کرده و گفته برای من اجازت
جمیع مسموعات خود نوشته و ابو القاسم اسمعیل بن محمد الحافظ را از وی پرسیدم بروی بسیار ثنا کرده و وصف او نموده
بحفظ و معرفت و درایت و ابو بکر محمد بن نصر الکفتوانی را شنیدم میگفت خاندان ابن منده یحیی بدایت یافته و یحیی ختم شد
یعنی در معرفت حدیث و علم و فضل و حافظ عبد الغافر در مساق تاریخ نیسابور ذکر وی کرده و گفته ابن منده مردی فاضل
از بیت علم و حدیث مشهور در دنیاست سفر کرده و مشایخ را دریافته و از انها شنیده و بر صحیحین تصنیف نموده و با سناد
متصل خود تا بعض علما روایت کرده که گفت کثرت ضحک امارت حمق ست و عجلت از ضعف عقل ست و ضعف
عقل از قلت رای و قلت رای از سوء ادب و سوء ادب مورث مهانت ست و مجون طرفی از جنون ست و حسد دار الادواست
و نمائم مورث ضغائن ست ولادت او یوم الثلثاء تاسع عشر شوال سنه اربع و ثلثین و اربع مائة و وفات روز
عید النحر سنه اثنی عشرة و خمس مائة باصفهان و مولدش هم در انجا بود در خاندان او بعد از وی مثل او
خلقی نمانده و این نقطه در کتاب اکمال گفته توفی یوم السبت ثانی عشر ذی الحجة سنه احدی عشرة و خمس مائة
ابو بکر یحیی بن سعدون بن تمام بن محمد الازدی القرطبی الملقب بصائن الدین یکی از ائمه متاخرین در قرآت و علوم القرآن الکریم
و حدیث و نحو و لغت و غیر ذلک ست از اندلس در عنفوان شباب بر آمد و بمصر رسید و در اسکندریه از ابو عبد الله محمد بن احمد بن ابراهیم
الرازی و بمصر از ابو طاهر سلفی و غیر و شنیده و حدیث بر ابو بکر محمد بن عبد الباقی البزاز معروف بقاضی مارستان خوانده صاحب دین
و ورع بود با وقار و هیبت و سکینت صدوق ثقه بنبل قلیل الکلام کثیر الخیر مفید توفی سنه سبع و ستین و خمس مائة
ابو زکریا یحیی بن علی بن محمد بن الحسن بن بسطام الشیبانی التبریزی المعروف بالخطیب احدی از ائمه اللغة ست
سماعت حدیث در مدینه منصور از فقیه ابو الفتح سلیم بن ایوب الرازی کرده خطیب از وی روایت دارد و خلقی کثیر از اعیان
علما مثل حافظ ابو الفضل محمد بن ناصر و ابو منصور جوالیقی و ابو الحسن سعد الخیر الاندلسی و غیر هم بروی تخریج کرده
و تلمذ نموده او راست کتاب تهذیب غریب الحدیث و غیره ولد سنه احدی و عشرین و اربع مائة و توفی سنه اثنتین و خمس مائة ببغداد
محی الدین ابو زکریا یحیی بن شرف الحزامی بکسر الحاء و فتح الزای نسبة الی اجداده الحزامی ولادت وی در عشر اول
از محرم سنه احدی و ثمانین و ست مائة بوده در قریه نوی از شام اعمال دمشق و نسبت بوی نواوی نیز گویند قرارت کرد قرآن را

پس قدوم آورد بدمشق در سنه تسع واربعین و خواند کتاب شیبه که در مذهب شافعی ست در چهار نیم ماه و ذکر نشد این مسئله
در بقیه سال و مکث کرد دو سال چنانکه پهلو نهاد بر زمین و نخواند در شب و روز و از مدرس بر مشایخ در اقوال اصلی
دینیه تفقه کرد و بر بسیاری از مشایخ خود اکثر انتفاع وی بر کمال الدین سلمی مغربی بود و وی محرر مذهب شافعی و ممهد و منقح
و مرتب است بعد از رافعی و الآن مذهب شافعی بر تصحیح و تحقیق اوست بود وی بر جانب کثیر از علم زهد و صبر بر خشونت
عیش نمی در آمد کلام و نمی خورد از فواکه دمشق که اکثر قوت اهل آن در یاد بر آن ست بجهت آنچه در ضمانت آن بود از خیانت
و شبهه و قوت میکرد با نچه می آمد بلدی از نزد والدین وی اکل میکرد در شب و روز مگر یکبار بعد از نماز عشا و شرب میکرد
مگر یکبار نزد سحر و نمیخورد آب برف چنانکه عادت شامیان ست و اختیار کرد تجرد و انفراد و اتفاق نیفتاد مرا و در زمرهٔ
بسیار میکرد بیداری را در عبادت و راه نمیداد مداهنت را درین کار و دو بار بحج رفت و متولی شد دار الحدیث اشرفیه را
در سنه خمس و ستین و نگرفت از وظائف وی چیزی تا رفت ازین عالم و نبود لحیه مبارک وی مگر چند موی سفید و غالب بود
بر وی سکینه و وقار در بحث و در جمیع احوال و منزه بود از تعصب شافعیت و متصف بانصاف و نقل میکرد در کتب خود
از اقوال ابو حنیفه و متصف بود بتصوف و اعتقاد مشایخ بعد از ان مسافرت کرد ببلد خود و زیارت کرد قدس خلیل را
باز بوطن آمد و بیمار افتاد نزد والدین خود پس وفات یافت در شب چهارشنبه چهاردهم رجب سنه ست و سبعین و ست مائه
و هم در شهر خود مدفون گشت رحمه الله تعالی هکذا فی اشعة اللمعات شرح المشکوة للشیخ عبد الحق الدهلوی رح

القاضی ابو یوسف **یعقوب** بن ابراهیم بن حبیب بن خنیس بن سعد بن حبتة الانصاری و سعد بن حبتة
یکی از صحابه انصار ست مشهور بمادر خود که حبتة بنت مالک باشد از بنی عمرو بن عوف و ابو یوسف از اهل کوفه بود و صاحب
ابی حنیفه فقیه عالم حافظ سماع از ابی اسحق شیبانی و سلیمان تیمی و یحیی بن سعید انصاری و اعمش و هشام بن عروه و عطا
بن السائب و محمد بن اسحق بن یسار و طبقه ایشان دارد و بخدمت محمد بن ابی لیلی می نشست بعده مجالست ابو حنیفه
اختیار کرد و غالب بروی مذهب اوست و در مواضع کثیره خلاف او کرده و محمد بن حسن شیبانی و بشر بن الولید الکندی و علی
بن جعد و احمد بن حنبل و یحیی بن معین و آخرین از وی روایت دارند سکونت ببغداد اختیار کرده بود و قضای آنجا داشت
از طرف خلفای ثلثه مهدی و پسرش هادی و هارون رشید و رشید تکریم و اجلال او بسیار میکرد و وی اول کسی ست که
قاضی القضاة خوانده شد و گویند اول کسی ست که لباس علما را باین هیئت متغیر کرد و قبل از ان ملبوس مردم بر یک
وضع بود و هیچیکی از دیگری در لباس امتیاز نداشت ابن معین و امام احمد و علی بن المدینی در ثقت وی در نقل اختلاف نکرده اند
و ابن عبد البر در کتاب الانتهاء فی فضائل الثلثة الفقهاء گفته ابو یوسف حافظ بود و نزد محدث حاضر میشد و شجاعت و
حدیث یاد میگرفت و از انجا بر سته بر مردم املا مینمود و بود کثیر الحدیث و محمد بن جریر طبری گفته قومی از اهل حدیث
از حدیث او تحامی کرده اند بنا بر غلبه رای بر رو و تفریع او فروع و احکام را با صحبت سلطان در تقلد قضا طلب و محمد گفته
وی مشهور الامر ظاهر الفضل افقه اهل عصر خود ست متقدم نشد او را احدی در زمان او و بود نهایت در علم و حکم و در
وقد اول کسی ست که در اصول فقه بر مذهب ابی حنیفه کتابها ساخته و مسائل املا نموده و آنرا نشر کرده علی ابی حنیفه

و اقطار ارض بث ساخته عبد الله بن ابی مالک گفته دریاران ابو حنیفه مثل وی کسی نبود و گروهی بسوی کرد ابو حنیفه
نمودی او ست که نشر قول و بث علم وی کرده وی گفته اعمش مرا از مسئله پرسید جواب داد گفت این را از کجا حاصل
گفتم از حدیث تو و آن حدیث را ذکر نمودم گفت من این حدیث را یاد دارم قبل از انکه بوین تو متحد شوند اما تاویل
آن نشناختم مگر اینروز و از کلام اوست العلم شیء لا یعطیک بعضه حتی تعطیه کلک و انت اذا اعطیته کلک لم یعطک
البعض علی غرور و اعتبار او بسیار ست و علما در تعظیم و تفضیل وی کتاب نموده اند خطیب بغدادی تاریخ الخلفا
از ابن المبارک و وکیع بن الجراح و یزید بن هارون و محمد بن اسمعیل بخاری و ابی الحسن الدارقطنی و غیرهم در حق وی
ذکر کرده که گوش از شنیدنش می رسد لهذا ذکر آن ترک نموده شد والله اعلم بحاله ولادتش در سنه ثلث عشر و مائه بود
و وفات یوم الخمیس اول وقت ظهر پنجم ربیع الاول سنه اثنتین و ثمانین و مائه در بغداد در حالت تولی قضا و ولی القضا
سنه ست و ستین و مائه و پسرش یوسف هم نظر در رای و فقه کرده بود و حدیث از یونس بن ابی اسحق سبیعی
و سری بن یحیی و غیرهما شنیده و قاضی جانب غربی بغداد بود در حیات پدر خود و در مدینه منصوره مامون و معتصم
نماز جمعه با مردم گذارده و تا وفات قاضی ماندمات فی رجب سنه اثنتین و تسعین و مائه بهمدان

ابو عوانه **یعقوب** بن اسحق بن ابراهیم بن یزید النیسابوری ثم الاسفرائینی الحافظ صاحب المسند الصحیح
المخرج علی کتاب مسلم یکی از حفاظ جوادین و محدثین مکثرین بود شام و مصر و کوفه و بصره و واسط و حجاز و جزیره و یمن
و اصبهان و ری و فارس را طواف نموده ابن عساکر در تاریخ دمشق گوید در ینجا از یزید بن محمد بن عبد الصمد و اسمعیل
بن محمد بن قیراط و شعیب بن اسحق و غیرهم سماع نموده و بمصر از یونس بن عبد الاعلی و ابن اخی وهب و مرنی
و ربیع و محمد و سعد پسران عبد الحکم و بعراق از سعدان بن نصر و حسن بن عفرانی و عمر بن شبه و غیرهم و بخراسان از
محمد بن یحیی الذهلی و مسلم بن الحجاج و محمد بن رجاء السندی و غیرهم و در جزیره از علی بن حرب و غیره و از وی ابو بکر
اسمعیلی و احمد بن علی رازی و ابو علی حسین بن علی و ابو احمد علی و سلیمان الطبرانی و محمد بن یعقوب بن اسمعیل الحافظ
و ابو الولید الفقیه و ابن ابی و ابو صعب محمد بن ابی عوانه روایت کرده اند پنج بار حج کرده میگفت در صید بودم که برادرم
محمد بن اسحق بمن نوشت قطعه فان نحن التقینا قبل موت شفینا النفس من مضض العتاب
فان سبقت بنا ایدی المنایا فکم من غائب تحت التراب گویم شکوی این مضمون را در فارسی و گفته
گر ما نیم زنده بر دو زیم دامنی کز فراق چاک شده ور بمیریم عذر ما بپذیر ای بسا آرزو که خاک شده
حاکم نیسابوری گفته ابو عوانه از علمای حدیث و اثبات ایشان و از رحله در اقطار ارض برای طلب حدیث ست
توفی سنه ست عشرة و ثلث مائة و ابن عساکر گفته قبر او در اسفراین مزار عالم و متبرک خلق ست و به پهلوی جمعی از علمای ایمه
فقه ست امام عمر بن صفار گفته اینجا از ایمه و فقهای مذهب امام شافعی چهل امام اند که اگر یکی تصرف در مذهب کند و فتوی
بر رای و اجتهاد خود دهد میسزد و مردم عام آنقدر تقرب که بقبر استاد ابی اسحق می کنند بقبر ابو عوانه نمی کنند قدر این امام بهمه
محدث نمی شناسند بنا بر بعد عهد و وفات او و قرب عهد وفات استاد حال آنکه ابو عوانه مذهب شافعی را برای ایشان ظاهر ساخته

در اسفراین بعد از آنکه از مصر برگشته و علم از ابی ابراهیم مزنی فرا گرفته و عوانه بفتح عین مهمله و بعد الف نون ست
ابو یعقوب **یوسف** بن یحیی القرشی المصری البویطی صاحب الامام الشافعی امام جلیل یکی از ایمهٔ اسلام
و ارکان او و واسطهٔ عقد جماعت و خلیفهٔ شافعی در حلقهٔ وی بعد از وی بود و اظهار ایشان در نجابت و زهد در حیات
امام از مختصان صحبت و قائم مقام درس و فتوای او بود و احادیث نبویه از ابن وهب فقیه مالکی و از امام شافعی شنیده
شافعی گفته لیس احد احق بمجلسی و لیس احد من اصحابی اعلم منه ابو اسمعیل ترمذی و ابراهیم بن اسحق الحربی و قاسم بن منیر و جوهری و احمد
بن نصور رمادی و غیرهم از وی روایت دارند در ایام واثق بالله از مصر بسوی بغداد برده شد در مدت محنت
و از وی قول بخلق قرآن خواستند وی از اجابت ممتنع شد و محبوس گردید ابن ابی اللیث حنفی قاضی مصر که بروی
حسد میکرد سعایت او بخلیفه نمود از مصر مغلول مقید شده رفت و هم در زندان بگذشت عالم صالح متنسک عابد
زاهد بود ربیع گوید در ایام محنت بروی در آمدم دیدم که انصاف ساقین مقید ست و دست او بگردن بسته اند و از سخن
من نوشت که بر من و قتهای آید که حدید را بر تن خود احساس نمیکنم تا آنکه دستم بدان میساید و چون این کتاب من بخوانی
با اهل حلقهٔ خود با خلاق نیک پیش آئی و در حق غربا خاصة وصیت خیر کثیر از من بپذیری زیرا که بسیار از شافعی
شنیده ام که میگفت **شعر** اهین لهم نفسی لاکرمها بها ولن تکرم النفس التی لا تهینها
سیوطی گفته از کرامات شافعی ست که او را میگفت انت تموت فی الحدید و همچنان شد که روز جمعه قبل صلوة در رجب سنه احدی و ثلثین
و مائتین در قید و سجن در بغداد برحمت حق پیوست و بویطی نسبت ست بسوی بویطه که قریه ایست از اعمال صعید اوفی از دیار مصر
یوسف بن عبد البر بن محمد بن عبد البر بن عاصم النمری القرطبی از کبار علمای مغرب ست امام عصر بود در حدیث
و اثر و ما یتعلق بهما روز جمعه که امام در خطبه بود در سنه ثمان و ستین و ثلث مائة در ربیع الاول متولد شد وی اگرچه
معاصر خطیب بغداد ایست اما طلبش علم حدیث را قبل از تولد خطیب ست از ابی القاسم خلف ابن القاسم
الحافظ و عبد الوارث بن سفیان و ابی سعید نصر و ابی محمد بن عبد المومن و ابی عمرو الباجی و ابی عمر الطلمنکی و ابی الولید
بن الفرضی و اقران ایشان در قرطبه اخذ علم و روایت نموده و علمای دور دست او را اجازتها نوشتند از مشرق
ابو القاسم السقطی المکی و عبد الغنی بن سعید الحافظ و ابو ذر الهروی و ابو محمد النحاس المصری و غیرهم در حفظ و اتقان
سر آمد اهل زمان خود بود و قاضی ابو علی بن سکره گفته شیخ جود ابو الولید باجی را شنیدم میگفت در اندلس مثل وی در
حدیث نبوده وی احفظ اهل مغرب ست و ابو علی غسانی گفته وی بسیاری از علم ادب و حدیث فرا گرفته و در طلب علم
مؤدب بود فتوی داد و بارع شد بر رجال متقدمین اندلس و در موطا کتب مفیده تالیف نمود از انجمله ست کتاب التمهید
مرتب بر اسمای شیوخ مالک و هو کتاب لم یتقدمه احد الی مثله و هو سبعون جزءا این کتاب از نادره روزگار و مفخرهٔ
مجتهدان اولی الایدی و الابصار ست و از تصانیف اوست کافی در مذهب مالک پانزده مجلد و در جمع اسمای
صحابه کتابی مفید جلیل نوشته مسمی باستیعاب و له کتاب جامع بیان العلم و فضله و ما ینبغی فی روایته و حمله و
و بود موفق در تالیف همان بران و حق تعالی بدان نفع بخلق بخشیده و با تقدم خود در علم اثر و تبحر بفقه و معانی حدیث

بسطی کثیر در علم نسب داشت در بلاد مغرب گردیده بمشرق و اندلس گذرانیده بلکه اکثر شیوخ نوشته اند که از
اندلس بیرون آمده و جز مفتاد کس از علمای وقت خود ندیده و از غیر ایشان علم نیاموخته و با این در علم شرف خطیب
و بیهقی بلکه ابن حزم نیست بلکه بعض چیزها نزد او هست که نزد دیگران نیست و صدق و دیانت و اعتقاد و اتباع
سنت که او را نصیب بود کم کسی را از علما روزی شده از عوالی اسنادش سنن ابو داود مسند عبد الله بن محمد
بن عبد المومن و موطا یحیی بن یحیی و مسند وی از ابو داود مصنف روایت میکند در اول امر ظاهری بود مالکی شده
و مسند اسمیلان بفقه شافعی هم دارد و کتاب الدرر فی اختصار المغازی و السیر و کتاب العقل و العقلاء فی اوصافهم
و کتاب جمهرة الانساب و کتاب بهجة المجالس و غیرها تصنیف اوست با نشای شعر مسلی داشت **اشعار**

تذکرت من یبکی علی مدا و ما ... فلم ار الا العلم بالدین و الخیر
اتت عن رسول الله مع صحة الاثر ... و علم الاولی من تاقدیه و فهم ما
و له مقالة ذی نصح و ذات فوائد ... اذا من ذوی الالباب کان استماعها
من افضل اعمال الرشاد اتباعها ... علوم کتاب الله من الله
لا اختلفوا فی المعنی و النظر ... علیکم باثار الذین
حسن سلوک و تفقد ندیم گفت **اشعار**

تنکر من کنا نسر بقربه ... و صار زعاقا بعد ما کان سلسلا
و حق لجار لم یوافقه جاره ... و لا لابمته الدار ان تتحولا
بلیت بعصم و المودة ... و لم ینأ عنهم کاملا
طویلا لعمری عنق یوشر الیلا ... اذا هان حر عند قوم اتاهم
و لم تضرب الامثال الا لعالم ... و ما عوتب الانسان الا لیعقلا
در ایام ملک مظفر بن

قضای اشبونه و شنترین شده بود روز جمعه آخر یوم از ربیع الآخر سنه ثلث و ستین
بمدینهٔ شاطبه شرقی اندلس بمرد انتقال خطیب بغدادی نیز در همین سال ست این حافظ
و او حافظ مشرق و در این فن امام وقت خود بود و نمری بفتح نسبت ست بسوی نمر بن قاسط که قبیله
ابو موسی **یونس** بن عبد الاعلی بن موسی الصدفی المصری الفقیه المقری المحدث الشافعی یکی از
و مکثرین در روایت از وی ملازمت برای او بود بروی تفقه کرده و بر وی خوانده و از ابن عیینه روایت نموده و
در ریاست علم و علو اسناد و کتاب و سنت بوی منتهی گردیده یحیی بن حبان گفته وی کمی بود از ارکان اسلام و ربیع صالح
در ذی حجه سنه سبعین و مائة متولد شده و از ابن وهب مصری شنیده در علم اخبار صحیح و سقیم در زمانه کسی با وی شریک
جلیل ست قضای فرا و در خطط مصر آورده و گفته جماعتی از وی حدیث و فقه گرفته و او را حدیث در دیوان حکم
و در خطط صدف مشهور ست بروی نامش مکتوب و سیوطی و غیره گفته اند که مسلم و نسائی و ابن ماجه و غیرهم
یونس گفته شافعی مرا گفت ببغداد رفتم گفتم نه گفت نه دنیا دیدی و نه مردم و علی بن قدید گفته وی حافظ
دهان قیام داشت و نسائی ذکر او کرده و گفته وی ثقه ست توفی رحمه سنه اربع و ستین و مائتین فی ربیع

خاتمة الطبع

بعد تقدیم اتحاف نبلای متقین تحائف نیایش خداوند رب العالمین و تمهید ابدای فقهای محدثین بهدایای ستایش حضرت
سید المرسلین بر رای مستنیر فضلای زمان و ضمیر فیض تنویر علمای دوران مخفی و مستتر نماند که درین هنگام میمنت فرجام بتوفیق
عنایت پروردگار از افق مراد تابانست و مهر فضل ایزد غفار از مطلع تمنا درخشان و منتشر زمین تا عرش برین جلوه
فرحت و سرورست و چهره شاهد آرزو از آب و تاب گلگونه کامیابی و در علی نوردیدهای منتظرین را سرمه رفع نگرانی رسیده
قدم از سر کرده زود آیند و این متاع گوهر گرانمایه ابجوهر جان و دل خریدنمایند یعنی کتاب سراپا انتخاب جامع کتب و منبع
لباب مخبر حالات ارباب خبر مشعر احوال اصحاب سیر مذکره کمالات ثقات محدثین مبصره موثقات علمای دین
موسوم باتحاف النبلاء المتقین باحیاء مآثر الفقهاء المحدثین که مشتمل بر دو مقصد ست اول شجریست پر بهار
از شمیم شمائم گلهای شگفته انواع تصانیف شریفه و اقسام تالیف منیفه کاذ مشام جان ناظرین رشک مشک چین
ثانی و خنده ست دیده دار که از نسیم روائح غنچهای نورسته حالات محدثین و مقالات فقهای دین قصر دماغ دل مستفید
غیرت صد گلشن ست شاخی هزار گل بگلی صد هزار برگ برگی هزار رنگ و برنگی هزار بو فی فی نوآئین بر بست
آراسته و قدسی نگینیست پیراسته که فروزندگان کوی عدم را ضاعت حیات جاوید از دور بر بست و زاویه نشینان
کنج گمنامی را تاج نام آوری از و بر سر از احسن تالیفات بحر مواج فضائل پسندیده سراج وهاج دودمان شرافت
برگزیده قدوه سادات عظام زبده ثقات کرام بدر تابنده فلک هدایت وحی رسانی مهر درخشنده سپهر معرفت
وخداوانی سرآمد ادیبان بلاغت گستر سر حلقه فصیحان بلند نظر امام المفسرین مقدام المحدثین فضل علمای اعلام
جناب معتمد الملهام مولانا مولوی سید صدیق حسن خان بهادر نائب دوم سرکار دولتمدار نقاوه خوانین زمان
قدوه نسوان دوران مریم مقام و بلقیس ثانی ستاره بلند آسمان جهانبانی جناب نواب شاهجهان بیگم صاحبه
والیه ریاست بهوپال حرسها الله عن الانقلاب و الزوال نخلبند حدیقه اسکان و حسن آرای گلشن دوران آگاه
گلزار سلطنت و این نسرین شاداب بوستان وزارت را دام دوراز صرصر مکائد دوران محفوظ از باد مهرگان مصائب زمان
خرم و خندان شگفته و ریان دارد بحرمة النبی و آله الامجاد باهتمام اقل انام حاجی میجهان آغا خان محمد عبد الرحمن
بن حاجی محمد روشن خان و تربیت یافته خدمت برادر معظم محمد مصطفی خان اتمدهما الله فی بحار المغفرة و الرضوان
در مطبع نظامی نزدیک دور شهور واقع بلده کانپور صانها الله عن الفساد و الشرور اوائل شهر ربیع الاول سنه
یکهزار و دو صد و هشتاد و نه هجری از زیور الطباع محلی بهوفت شده بزم آرای عرصه شهود گردید و چشم مشتاقان
بصارت فراوان و نضارت بیکران بخشید فقط

برای سند این معنی که کتاب هذا
مطبوع مطبع نظامی ست مهر و دستخط مهتمم افزوده شد فقط

محمد روشن خان حنفی
محمد عبد الرحمن بن حاجی